LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameseme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 1 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3694 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԹՍԱՆԵՐ ՈՐ Կ'ԵՌԱՆ

Էր երբեմն, մարդիկ իբրեւ պատգամ կ'ընդունէին զանազան երեւելիներու ճառերը, նոյնիսկ շարժումները :

Կային ուրիշներ ալ, որոնց սիրտը կը դողար այդ ճառերով, եթէ վիշտեր ունէին, կամ թէեւ կ'առնէր, ի խնդիր այս կամ այն անձին, ծրագրին իրականացման :

Շատ բան փոխուեցաւ պատերազմէն վերջը — միայն մենք ենք որ տակաւին չենք ըմբռներ: Իսկ ամբողջ կարգուսարքեր, բարոյական կամ քաղաքական ըմբռնումներ եւ աւանդութիւններ փոշիացան վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին (նորէն մենք ենք որ դժուար կ'ըմբռնենք) :

Այսպէս, ժամանակ մը պատգամ էր Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին երկու խօսքը, ճառ կամ քարոզ: Չէ՞ որ ան տեսակ մը կաթողիկոս է Անգլիոյ համար, եւ իր տեղն ունի Լորտերու ժողովին մէջ, ուր կը վայելէ մեծ հեղինակութիւն:

Արդ, Լորտերու ժողովին մարտ 29ի նիստին մէջ, երբ կառավարութիւնը կը հարցաքննուէր միջազգային կացութեան, մասնաւորապէս Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ, արքեպիսկոպոսը իր կարգին խօսք առնելով, պաշտպանեց տեսակէտ մը որ պաղ ջուր լեցուց աշխատաւորական Լորտերուն վրայ. (ուշադրութեամբ կարդացէք, — աշխատաւորական եւ լորտ...) :

Արքեպիսկոպոսը մասնաւորապէս կանգ առաւ Աւստրիոյ կցումին վրայ, եւ յայտարարեց թէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կցումը «անխուսափելի էր ուշ կամ կանուխ: Բաժանումը եթէ երկար տեւէր, կրնար ընդհանուր ցաւալի եւ վարակիչ հանգամանք առնել: Ինչքան ալ այպանելի ըլլայ գործադրութեան եղանակը, միացման վերջնական իրականացումը կրնայ նպաստել քիչ-շատ ամրապնդելու Եւրոպայի վիճակը: Մնաց որ, Աւստրիոյ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կուսակից է միացման»:

Այս առթիւ, արքեպիսկոպոսն ալ խոստովանեցաւ թէ՝ ներկայ պարագաներուն մէջ, անօգուտ է պնդել Ազգերու Դաշնակցութեան: «Գէշ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլանք Ազգաժողովին, անկարելի պարտականութիւն մը պարտադրելով անոր, ներկայ պայմաններուն մէջ»:

Ուրիշ լորտ մը աւելի յառաջ երթալով, յայտարարեց թէ Հիթլէր Աւստրիոյ մէջ դիմաւորուեցաւ ոչ թէ իբրեւ անկոչ բռնակալ մը, այլ իբրեւ փրկիչ մը: Իր կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը կրնար գլուխ հանուիլ կա՛մ այսպէս խաղաղութեամբ, եւ կամ քաղաքացիական պատերազմով, «թերեւս աւելի արիւնալի քան սպանիականը»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Լորտը յայտարարեց ամենայն լրջութեամբ .

— «Իմ կարծիքով, Եւրոպան եւ ամբողջ աշխարհը պէտք է երախտապարտ ըլլան Հիթլէրի, որ խնայեց այնքան ահաւոր աղէտ մը, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու»:

Չէ՞ք ընդունիր թէ ասոնք ալ պատգամներ են, շատ աւելի հաստատ, քան այն միւսները որ գոց եղած են տարիներէ ի վեր:

Ըսել կ'ուզենք թէ մարդիկ աւելի անկեղծ են, երբ անհաճոյ խօսքեր կ'արտասանեն, — հոգ չէ թէ այդ բոլորը համարուին ամարդի կամ եսասիրական :

Իրականութիւն չէ՞ որ մենք չըմբռնեցինք իմաստը, երբ տարիներ առաջ, Գերմանիոյ երկաթեայ վարչապետը կը յայտարարէր թէ իր մէկ զինուորին ոսկորը չի փոխեր ամբողջ արեւելեան հարցին հետ :

Ահա նոյնքան հզօր բերաններ ալ միեւնոյն բաները կ'ըսեն, աւելի բախտաւոր ազգերու համար: Այն ալ Եւրոպայի սրտին վրայ: Եւ պատերազմէն քսան տարի վերջը :

Միեւնոյն նիստին մէջ, երբ քանի մը բարեմիտ ժողովականներ նորէն ուշադրութիւն կը հրաւիրէին Չեխոսլովաքիոյ սպառնացող վտանգին վրայ, աշխատաւորական լորտ մը, նախկին նախարար, յայտարարեց .

— «Կառավարութիւնը շատ խելացի շարժեցաւ, որ եւ է վերջնական յանձնառութիւն չտալով Ֆրանսայի՝ Չեխոսլովաքիոյ համար: Ես կը կարծեմ թէ Չեխոսլովաքիա կրնայ իր գլխուն ճարը տեսնել: Եթէ կառավարութիւնը յանձն առնէր կռուիլ Չեխոսլովաքիոյ համար, այս երկրին մէջ ո՞վ պիտի խանդավառուէր այդպիսի պատերազմով մը: Հարիւր Անգլիացիներէ մէկն իսկ չի գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուի Չեխոսլովաքիան»:

Եւ արտաքին նախարարը, նոյնպէս լորտ, լսելով այս բոլոր ճառերը, անգամ մը եւս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար ոստիկանի դեր կատարել ամէն տեղ: Ուրիշ խնդիր, եթէ ուղղակի վտանգուին իր շահերը :

Պատկերը աւելի կը գունաւորուի երբ, այս լուրերուն հետ, կը կարդաք միւս ճառերը, մանաւանդ երկու «Առաջնորդ»ներուն, Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի ազդարարութիւնները :

Մինչ անդին Մեծն Բրիտանիա շօգեպինդ յառաջ կը տանի վերազինումը, որպէսզի «աշխարհ համոզուի գոյացնէ բրիտանական զօրութեան վրայ», Մուսոլինի առանց վերապահութեան կը յայտարարէ իր զինուորներուն, մարտանաւերուն, օդանաւերուն եւ օդաչուներուն թիւը: Եւ միշտ կը ծաղրէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, իբրեւ «խանութ մը» պատրանքներու եւ ցնորքներու: «Ազգերու յարաբերութեանց մէջ արժէք ունի միայն պատերազմի կարողութիւնը»...

Նոր չէ որ կ'արտասանուին այսպիսի խօսքեր: Բայց, մէկ առիթէն միւսը, հետզհետէ նոր թափ, նոյնիսկ սպառնալից ուժգնութիւն կը ստանան խօսքերն ու գործերը: Առանց վերապահութեան կամ դիմակի :

Հրաշքի՞ւ: Փոթորի՞կ: Ամէն պարագայի մէջ, կաթսաներ են որ կ'եռան, ամէն ուղղութեամբ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԴԱՀԼԻՃԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ի՞նչպէս պիտի ճարուի 40,000,000,000ը

Նորէն հակասական զրոյցներ շրջան կ'ընեն դահլիճին կացութեան մասին: Նախարարական խորհուրդը ժողով պիտի գումարէր երէկ, հինգշաբթի, բայց վերջին պահուն յետաձգեց այսօրուան: Լէոն Պլում չափազանց զբաղած է ելմտական օրինագիծներու խմբագրութեամբ եւ գործադրելի տարազով: Իբրեւ հետեւանք այս յետաձգման, խորհրդարանը, որ ելմտական ծրագիրներուն քննութիւնը պիտի սկսէր շաբաթ օր, պիտի կրնայ զբաղիլ միայն կիրակի:

Թերթերը զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն դահլիճին ելմտական ծրագիրներու մասին. բայց ոչ մէկը ստոյգ բան մը գիտէ անոնց բովանդակութեան մասին: Ամէնէն կարեւոր խնդիրը այն է որ կառավարութիւնը պէտք ունի առնուազն 40 միլիառ ֆրանքի: Արդ, ի՞նչպէս պիտի ճարուի այդ վիթխարի գումարը: Կը խօսուի ազգայնացման ծրագիրներու, բանի փոխառութեան, սեղանաւորական բացառիկ անօրինութեանց մասին. բայց բոլորն ալ ենթադրութիւններ են, քանի որ նախարարական խորհուրդը տակաւին չէ քննած Լէոն Պլումի օրինագիծները:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այլեւս համոզուած են թէ արմատականները պիտի մերժեն մասնաւոր լիազօրութիւններ տալ դահլիճին, հետեւաբար, հաւանական է որ դահլիճը հրաժարի առանց խորհրդարանին ներկայանալու: Ծերակոյտը այդ հրաժարման կը սպասէ շաբաթ օր: Տագնապը անվիճելի կը համարուի մասնաւորապէս անոր համար որ արմատական երեսփոխաններուն մեծ մասը, ինչպէս եւ ծերակուտականներուն գրեթէ ամբողջութիւնը հակառակ են մասնաւոր լիազօրութեանց: Արմատական երեսփոխանները եւ ծերակուտականները բացառիկ նիստ մը գումարեցին երէկ, վերջնապէս ճշդելու համար իրենց դիրքը, որմէ կախում ունի դահլիճին ճակատագիրը :

Այս տագնապը շատ կը նմանի նախորդին: Երբ Շօթան լիազօրութիւն պահանջեց, ելեւմուտքը շտկելու, տնտեսական կեանքը վերակազմելու եւ սպառազինութիւնները փութացնելու համար, ընկերվարականները մերժեցին: Այս անգամ արմատականներն են որ նոյն լիազօրութիւնը կը մերժեն Լէոն Պլումի. հետեւաբար ելքը պիտի ըլլայ հրաժարում :

Եթէ իսկապէս հրաժարի դահլիճը, Ժողովրդական Ճակատի չորրորդ կառավարութիւնն է որ քաշուած պիտի ըլլայ, առանց պարտուելու խորհրդարանէն :

Լէոն Պլում երբ գործի ձեռնարկեց երկու շաբաթ առաջ, ծանօթ էր խորհրդարանական դժուարութեանց, մասնաւորապէս ելմտական եւ տնտեսական հարցերու մէջ: Սակայն կը յուսար միջոց մը գտնել եւ փութացնել սպառազինութիւնները, վստահելով իր անձնական ազդեցութեան՝ բանուորներուն վրայ: Արդ, այս յոյսն ալ ի դերեւ ելաւ վերջին գործադուլներով, որոնք չեն կարգադրուած տակաւին: Վերաբացուեցան երկու փոքր գործարաններ, Ֆէրրանօ եւ Ֆլէրթէքս, բայց անոնց փոխարէն գործադուլ հռչակեցին աւելի մեծ հաստատութեան մը բանուորները, գրաւելով գործարանը: Քիչ-շատ գոհացուցիչ կարգադրութիւններ եղած են ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ գործարաններու մէջ. բայց տագնապը կը շարունակուի անհատական հաստատութեանց մէջ: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է 7 առ հարիւր յաւելման մասին, բայց Սիթրոէնի վարչութիւնը կը մերժէ համակերպիլ: Բանուորները յանձն կ'առնեն նաեւ շաբաթը 45 ժամ աշխատիլ, փութացնելու համար զինուորական պիտոյքներու արտադրութիւնը: Վարչապետը ամէն միջոց կը փորձէ, օր առաջ լուծելու համար տագնապը :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ

Ինը միլիոն զինուոր, սուզանաւերու առաջին տորմիղը, 30,000 օդաչու, եւ հազարաւոր օդանաւեր...

Պ. Մուսոլինի կրակոտ ճառ մը արտասանեց մարտ 30ին, խորհրդարանին մէջ, ներկայացնելով Իտալիոյ զինուորական ուժը: Այս առթիւ, ծերակոյտը կայսրութեան առաջին մարաջախտ հռչակեց Մուսոլինին, թագաւորին հետ միասին: Ճառը ամէն կողմ կը լսուէր ձայնասփիւռ գործիքներով :

Ինչպէս Հիթլէրի ճառերը, նոյնպէս Մուսոլինիի այս բանախօսութիւնը միեւնոյն ատեն ազդարարութիւն մըն էր օտար պետութեանց: Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը .

— «Ներկայ սահմաններուն մէջ Իտալիա պիտի ունենայ 44 միլիոն բնակիչ: Ցասը տարիէն, միայն մայր երկրին մէջ բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 50 միլիոնի: Հարկ է նկատի առնել այս թիւը, երբ կը խօսին բանակներու եւ սպառազինութեանց մասին: Կարելի չէ վաշտեր կազմել առանց զինուորի. իսկ մեծ վաշտեր կազմելու համար, անհրաժեշտ է շատ մարդ ունենալ: Կրնամ յայտարարել այս բեմէն թէ դրօշի տակ առնելով 25 — 55 տարեկան տղամարդիկը, Իտալիա կրնայ շարժման մէջ դնել ութ միլիոն զինուոր: Ասոր վրայ աւելցնելով 18 — 20 տարեկանները, ինը միլիոնն ալ կ'անցնինք: Եթէ հաշուենք թէ այս բազմութեան 50 առ հարիւրը սահմանուած է թիկունքի ծառայութեան, խիստ կարեւոր արդի պատերազմին համար, անդին կը մնան 4 — 5 միլիոն առաջնակարգ ռազմիկներ, միշտ կազմ եւ պատրաստ :

«Իտալիոյ մէջ, ինչպէս հաստատուեցաւ Ափրիկէի պարագային, պատերազմը պիտի մղուի թագաւորին հրամանին տակ, մէկ մարդու միջոցաւ, — ան որ կը խօսի ձեզի, եթէ ճակատագիրը անգամ մը եւս այնպէս տնօրինէ»:

Անցնելով նաւատորմին, Մուսոլինի բացատրեց թէ Ուոշինկթընի պայմանագրով, Իտալիա արտօնուած չէր զրահաւորներ շինելու, բայց ի վերջոյ շինեց :

— *«Նախ որոշեցինք նորոգել մեր զրահաւորները: Մեր նաւային ճարտարագիտութիւնը այդ գործը գլուխ հանեց փայլուն յաջողութեամբ: Հին մարտանաւերը աւելի քան երիտասարդացան, վերաշինուեցան: Չորս նոր մար-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ

Մի ոմն Ցիմմէրման, (քիչ մնաց որ պիտի ըսէի, Արմաշի բառով, ծըյնըման, որ կը նշանակէ՝ վիժած), *Կըրէնկուար* շաբաթաթերթին մէջ վերջերս հրատարակեց պատմուածք մը Հայու մը կեանքէն, խորագիրն ալ դնելով «Սեդրակ Փափազեան» :

Վանեցի Հայ մը, Սեդրակ Փափազեան, հայկական ջարդերէն ազատուելէ վերջ՝ կը հաստատուի Սուրիա, Տիւրքմէններուն մէջ, որոնց ապստամբութեան շրջանին՝ կը միանայ ֆրանսական բանակին ու կը կռուի ապստամբներուն դէմ: Ընդհարումի մը ընթացքին, երբ մինակը կը կռուէր ապստամբներու դէմ, կը վիրաւորուի: Վէրքը տաք տաք խնամուած միջոցին, — հանրատան մը առջեւ է որ տեղի կ'ունենայ ընդհարումը, — Փափազեան կ'ուզէ իր բռնաբարուած քրոջ վրէժը լուծել՝ պառկելով հանրատան կիներէն մէկուն հետ, առանց կարեւորութիւն տալու իր տաք վէրքին ու կտրած սրունքին ցաւերուն:

Ցիմմէրմանի գեղարուեստական բա՛րձր ճաշակը այս ձեւով կ'աւարտէ իր պատմուածքը, մեր վրէժի մասին իր հասկացողութեան չափանիշն ալ ցոյց տալով հրէօրէն:

Պատմուածքին սկիզբը Ցիմմէրման ցեխարձակում մը կը կատարէ Հայերուն վրայ, — մենք կ'արհամարհէինք այս ցեղը, կ'ըսէ ռազմիկի բերնով, իբրեւ կօշիկ ներկող, *համբալ*, իրենց աղջիկները ծախող, բայց Սեդրակ Փափազեանի անցեալը կուգայ սրբագրել իրենց գաղափարը: Այստեղ կը պատմէ Վանի հերոսական դիմադրութիւնը: Ցեղոյ հայկական ջարդերը: Պատմուածքը կը զարգանայ վրէժխնդրութեան մը պտոյտքումով, — բայց տեսէք թէ Ցիմմէրման ի՛նչպէս կը լուծէ այդ վրէժխնդրութիւնը: Արիւնլուայ Սեդրակ կը գոհացնէ իր կիրքը խոլամ կնոջ մը վրայ, մինչ Ցիմմէրման — պատմողը — պահակ կը սպասէ:

Ես չհասկցայ թէ կօշիկ ներկողները արհամարհող Ցիմմէրմանը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ պառնոյ պահակ կենալու Սեդրակի անասնական վրէժխնդրութեան, — այդ արհեստը, որքան գիտեմ, աւելի արհամարհուած է քան կօշիկ ներկելը, այնքան որ չանմխուր (բոզին տրուած վարձատրութիւնը) գանձողն անգամ, յանո՛ւն բարոյական գարշանքի մը, աչքէ եւ ականջէ հեռու կը կենայ քիչ մը:

×

Այս վերջին **mise au point**ը ընել չէր միտքս, Ցիմմէրմանի թելադրելով հանդերձ որ հարցնէ ու սորվի, իր գիտցած թուրքերէն բառերուն պաշարը աւելցնելու համար, թէ ի՛նչ կ'ըսեն այդ անպատիւ պաշտօնին :

Կ'ուզեմ այսօր, մերիններուն դիւրազգածութեան մասին խօսիլ, քննադատելով անոնք որ վրդովուեր էին եւ մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէին, երբ մենք չէինք ուզեր զբաղիլ :

Ես չվրդովուեցայ, նոյնիսկ կ'ընդունիմ որ բաւական լաւ ներկայացուած է Փափազեանի հոգեկան վիճակը ջարդերէն վերջ, որոնց նկարագրութիւնն ալ կատարուած է դասական եւ ոչ միսիոնարական ձեւով: Զվրդովուեցայ նաեւ, հակառակ ընկերոջս բողոքին, թէ մեզ Տիւրքմէններու դէմ կռուել հանելով միջցեղային թշնամութիւն կը ստեղծէ, — վարձու զինուորը մեղաւոր չէ :

Քիչ մը շատ կը վիրաւորուինք՝ երբ անարգական բառ մը կ'ըսեն օտարները մեր հասցէին: (Եւ քիչ մը շատ կը խանդավառուինք՝ երբ փաղաքշական բաներ կ'ըսուին մեզի): Հիւանդութիւն է այս: Վերջապէս չենք կրնար պարտադրել որ ամէն օտար լաւ բան ըսէ մեր մասին: Մանաւանդ հիմա, երբ Հրեաները *չարչի*ութեան վերածեր են մամուլն ալ: (Դրամ հօսեցո՛ւր, եւ կը տեսնես թէ ի՛նչ աղուոր բաներ կը գրուին նոյնիսկ գնչուներուն մասին): Օգուտ չունին *Թանի*, *Փրոկրէի*, Ռեփաբլիքի թերթին ուղղուած բողոքներ: Երբ շատ բողոքես, կը կասկածին մտային հաւասարակշռութեանդ մասին, — ամէն խմբագրութիւն ծանօթ է նման յամառ բողոքարկուներու շարադրական *տօմփիններին*:

Ատեն մը պզտիկ ակնարկ մը իմ դէմ՝ կը կատղեցնէր զիս, փրփուր կը տեղայի յանդգնողին վրայ: Հիմա զիս վիրաւորելու կատաղութենէն նայթին ու պայթին, զիս անարգելու ախոյեաններ փորձ իսկ կատարեն, բերանս չե՛մ բանար ու պատասխան տար: Երիտասարդութեան շապիկը փոխեցի այլեւս:

Լաւ է որ մեր ժողովուրդն ալ չափահաս դառնայ այլեւս: Ալ ձանձրացանք ջարդուող քրիստոնեայ կոչուելէ, շատ քաղաքակիրթ երեւալէ, բարի եւ հեզահամբոյր, կռնկուած սպառնական կամ *պուրժուա* մարդու ձեւ առնելէ, — Է՜հ, քիչ մըն ալ բարբարոս երեւանք, գիւղացի, կօշիկ ներկող, *համբալ*, եւ առանց վարանելու՝ տա՛նք կարգ մը մարդոց այն այն պաշտօնը, զոր Սեդրակ Փափազեան տուեր է արդէն :

Հաւատացէ՛ք, այս անգամ բան մը կը փոխուի մեր կացութեան մէջ :

ԱՐԱԶ

ԿԱՄԻՆՏԵՐՆՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՔՐՈՒԻ...

Մօտ հարիւր օտար պոլշեւիկներ ձերբակալուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Աժանս Ֆուռնիէի, մարտ 30 թուականով.—

Ընդդիմադիր տարրերու զանգուածային հաշուեյարդարը, ինչպէս եւ անողոք մաքրագործումը, որուն ձեռնարկած էր Չեկան քաղաքային եւ զինուորական վարչութեանց բոլոր ճիւղերուն մէջ, այժմ հասած է Կոմինտէրնին (Գ. Միջազգային): Կոմինտէրնի գործադիր կոմիտէին անդամներուն առանձնաշնորհեալ վիճակը վերջացած է: Առաջին հարուածը կրեցին Կոմինտէրնին օտար անդամները: Բոլոր օտար հատուածները, մասնաւորապէս լեհականը, գերմանականը, դանիականը, ֆինլանտականը, լեթոնականը, ռումանականը եւ ճափոնականը արմատական մաքրագործումի մը ենթարկուած են այժմ: Կոմինտէրնի գործադիր կոմիտէի անդամներէն ձերբակալուած են արդէն երկու լեհ պոլշեւիկներ, Լէնսքի եւ Բրոնքովսկի: Վերջերս ձերբակալուեցաւ եւ գնդակահարուեցաւ նաեւ լեհ նշանաւոր պոլշեւիկուհին, Կրասնայա, այրին Եոզէֆ Կրասնիյի որ մեռաւ 1932ին: Լեհական հատուածին գրեթէ բոլոր անդամները ձերբակալուած են: Համագումար ձերբակալուած են մօտ հարիւր հոգի: Այս անօրինութեանց նպատակն է վճռական դեր ապահովել Կոմինտէրնի ռուսական հատուածին, առաջնորդութեամբ Սթալինի:

**** Նոյն գործակալութեան Վարշաւայի թղթակիցն ալ կը հեռագրէ թէ՝ Մոսկուայի կեդրոնական օդակայանին մէջ մահափորձ մը կատարուած է կարմիր բանակի քաղաքական վարիչին՝ Մէխլիսի դէմ, որ Սթալինի ամէնէն մտերիմ խորհրդականն է այժմ: Տրուած լուրին համաձայն, երբ Մէխլիս եւ հարիւրապետ Կուսինէ օդանաւ կը նստէին քննական պտոյտ մը կատարելու համար Խարքովի եւ Քիեւի շրջանին մէջ, օդակայանի մասնագէտ պաշտօնեաներէն մէկը քանի մը գնդակ պարպեց: Կուսինէ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ ձախ ուսէն: Մէխլիս ալ վիրաւորուած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Օդակայանը անմիջապէս պաշարուեցաւ զինուորներով :*

Հաւասի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ թէ տեղեկութիւն չունին այս մահափորձի մասին:

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Որեւէ քաղաքական ուղղութեան լաւ կամ ոչ ըլլալը հաստատելու համար կը բաւէ գիտնալ թէ ի՛նչ չափով կը բովանդակէ այս սկզբունքները, ուրիշ խօսքով, ի՛նչ չափով հիմնուած է սեփական ոյժերուն վրայ, ի՛նչ չափով կրնայ բարեկամներ եւ զինակիցներ ապահովել եւ ի՛նչ չափով ժողովուրդին մէջ մտածման եւ գործի միութիւն ապահովել։ Այս սկզբունքներէն մէկուն կամ միւսին դէմ եղած քաղաքականութիւն մը անվարան կարելի է նկատել սխալ եւ վնասակար։

Մենք, Հայերս, ունի՞նք քաղաքականութիւն, պէ՞տք է ունենանք, եթէ այո, ի՛նչ տեսակի։

Կասկածէ եւ վէճէ դուրս է որ Հայաստանի կառավարութիւնը չունի հայ ժողովուրդի յատուկ սեփական քաղաքականութիւն։ Խորհրդային սահմանադրութեամբ իսկ, տասնեւմէկ հանրապետութիւններէն ոչ մէկը սեփական քաղաքականութիւն ունի, կայ միայն Մոսկուայի քաղաքականութիւնը։ Շատերու համար,— հայ համայնավարներու եւ ռամկավարներու համար— այս կացութիւնը լաւագոյնն է հայ ժողովուրդի շահերու տեսակէտէն։ Անոնց համար չունինք եւ պէտք ալ չկայ ունենալու Հայու սեփական քաղաքականութիւն։

Պէտք չէ մտածել եւ եթէ նոյնիսկ ճիշդ ըլլայ՝ պէտք չէ ենթադրել որ այս կարծիքը ունեցող Հայերը կ՚անտեսեն եւ կ՚արհամարհեն հայ ժողովուրդին շահերը, այլ պէտք է հաւատալ որ այդպէս կը մտածեն ու կ՚ըսեն, որովհետեւ այդ ձեւին մէջ կը գտնեն հայ ժողովուրդին շահը, այսինքն կը հաւատան որ Խորհրդային իշխանութիւնը որեւէ գնով եւ ամէն ատեն պիտի ապահովէ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը եւ պիտի պաշտպանէ անոր շահերը։ Կը կարծեմ թէ չկայ որեւէ Հայ, նոյնիսկ համայնավար գաղափարախօսութեան ամէնէն հակառակորդը, որ տարբեր մտածէ, եթէ անոր պայմանաւորութիւնը տրուի թէ իսկապէս Խորհրդ. իշխանութիւնը ստեղծուելիք որեւէ կացութեան մէջ պիտի ուզէ եւ պիտի կրնայ պաշտպանել հայ ժողովուրդի գոյութիւնը եւ շահերը, Մինչեւ հիմա երկու գլխաւոր փաստարկութիւններ հրապարակ դրուած են այդ ապահովութիւնը տալու համար։ Կ՚ըսեն,— «Հայաստանը Խորհրդ.-հանրապետութիւններու մաս կը կազմէ, հետեւաբար անոր ըլլալիք որեւէ վնաս ու վտանգ կը պատկանի նաեւ ամբողջ Խորհրդային պետութեան։ Կարելի՞ է հաւատալ որ որեւէ պետութիւն իր վնասը ուզէ, եթէ ո՛չ, պատճառ չկայ չհաւատալու Խորհրդային իշխանութեանց Հայաստանը պաշտպանել ուզելու տրամադրութեան»։

Երկրորդ փաստը սա է— «Ունի՞նք տարբեր որեւէ միջոց մենք մեզ պաշտպանելու։ Մինչեւ հիմա բռնածներէն ոչ մէկը աւելի համոզիչ է քան մեր ըսածը։ Ցարաբերական արժէքով, Խորհրդային իշխանութեանց ապաւինելու քաղաքականութիւնը ամէնէն զօրաւորն է»։

Առաջին իսկ ակնարկով, այս պատճառաբանութեան տկարութիւնը աչքի կը զարնէ։ Ժխտական փաստարկութեան ձեւ մըն է եւ ոչ թէ դրական։ Կը նմանի ուսողութեան մէջ խնդրի մը լուծման սա ձեւին։ Երկու տարբերակներէ մէկուն միւսէն մեծ ըլլալը ապացուցանելու համար կ՚ըսեն թէ հաւասար չի կրնար ըլլալ, փոքր չի կրնար ըլլալ, ուրեմն մեծ է։ Այսպէս կը տրամաբանեն, երբ հնարաւորութիւն չունին ուղղակի մեծ ըլլալը ապացուցանող փաստեր երեւան հանելու։

Այս փաստարկութեան երկրորդ տկարութիւնը այն է, որ կը հակասէ վերը յիշուած սկզբունքներէն առաջինին։ Հիմնուած չէ սեփական ոյժի վրայ, այլ ամբողջապէս եւ միայն ուրիշ ոյժի վրայ։ Խորհրդային շահերու եւ զուտ հայկական շահերու նոյնութիւնը երբեք ամբողջական ու կատարեալ չի կրնար ըլլալ, ոչ թէ երատ-կարգի խորհրդային ըլլալուն համար, այլ պարզապէս երկու տարբեր էութիւններ ըլլալուն համար։ Այս տրամաբանութիւնը ճիշդ է ոչ միայն բացառապէս Հայաստանի, այլ տասնեւմէկ հանրապետութիւններէն իւրաքանչիւրին համար։ Նորագոյն անցեալի դէպքերն ալ կը հաստատեն այս պարագան։ Հայաստանի (խորհրդային կամ ոչ) շահերը կը պահանջէին որ նոր Սահմանադրութիւնը գծուած ատեն, իրեն միացուէին մերձակայ հայաբնակ նահանգները։ Չմիացուեցան, որովհետեւ Խորհրդային իշխանութեանց ամբողջական շահը նոյնը չէր պահանջեր։

Երրորդ տկարութիւնը հոն է, որ այդ փաստարկութեամբ կ՚ընդունուի Խորհրդային ոյժին ամենակարողութիւնը եւ անպարտելիութիւնը։ Նոյն չափի մեծ սխալ մը գործել պիտի ըլլար ի հարկէ հակառակը պնդելով, ընդունելով Խորհրդային ոյժը ոչնչելի եւ տկար ոյժ։ Անկողմնակալ եւ առարկայական ըլլալու ձգտումը կը պարտադրէ որոշ վերապահութիւն։

Չորրորդը՝ որ կ՚անտեսուի Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ հայ ժողովուրդին ցրուած վիճակը։ Պարզ է որ վտանգի մը ատեն, բոլորին մտահոգութիւնը կ՚ըլլայ վերջնական յաջողութիւնը ձեռք ձգել ու ասոր համար պէտք է շատ անգամ մասնակի եւ ժամանակաւոր վնասներու հանդուրժել, ինչպէս օրինակ, ընդհ. պատերազմին Ֆրանսա պարտաւորուեցաւ իր լաւագոյն նահանգները թշնամիի տիրապետութեան յանձնելու։ Այս չէր նշանակեր որ Ֆրանսա այդ նահանգներուն միւսներէն նուազ արժէք կուտար։ Եթէ խորհրդ. իշխանութիւնները իրենց ընդարձակ երկրի բոլոր մասերուն նոյն կարեւորութիւնն իսկ տան, անտրամաբանական չէ ընդունիլ որ պարտաւոր ըլլան ժամանակաւորապէս ծայրամասերը թողուլ թշնամիին, ամբողջական շահերը պաշտպանելու եւ վերջնական յաջողութիւնը ձեռք ձգել կարենալու համար։ Հայաստանի համար նման ծրագրի մը գործադրութիւնը, նոյնիսկ ժամանակաւոր ձեւով եւ կարճ ատենի համար՝ ոչնչացումն է մեր երկրին ու ժողովուրդին։

Այս առարկութիւններու շատ պարզ ու հասկնալի ըլլալուն հակառակ, մեր ժողովուրդի մէջ շատ կարեւոր թիւ մը կայ որ առաջարկուած քաղաքականութիւնը կ՚ընդունի իբրեւ ամէնէն շահաւոր եւ գործնական։

Անոր հակադրուած տեսակէտը նոյն մարդոց համար աւելի շատ տկար ու քննադատելի կողմեր ունի։ Արդարեւ սա ձեւով կարելի է խտացնել միւս քաղաքական ըմբռնումը։ «Վերջին դարուն մէջ հայ ժողովուրդը Ռուսիայէն (ցարական թէ խորհրդային) որ եւ է օգուտ չէ տեսած, ընդհակառակն վնասներ միայն տեսած է, սպառնելով անոր ու հետեւաբար դէմ ըլլալով իրեն հետ ապրող միւս դրացի ժողովուրդներուն։ Նոր վտանգներու կանխատեսութեամբ, ատենն է հիմնապէս փոխելու մեր քաղաքական ուղեգիծը։ Պէտք է դէմ ըլլալ Ռուսաստանի, հետը ըլլալու համար անոր թշնամի միւս ժողովուրդներուն, մանաւանդ մեր միւս դրացիներուն։ Ռուսիոյ պարտութեանը օժանդակելով, մենք աշխատած կ՚ըլլանք նաեւ մեր երկրի անկախութեան»։

Իր ընդհանուր գծերուն մէջ այս ձեւով ներկայացուած առաջարկն ալ ունի թոյլ եւ քննադատելի կողմեր, որոնց առաջինն է վերը յիշուած սկզբունքներէն երրորդին բացարձակ անտեսումը։ Այդպիսի քաղաքական ուղղութիւն մը ոչ միայն չի կրնար մեր ժողովուրդին մէջ միակամութիւն ստեղծել, այլ ընդհակառակն տեսնուած տարակարծութիւնները խորացնելու եւ ժողովուրդը երկու անհաշտ ճակատներու վերածելու կը ծառայէ։ Վտանգի պահուն ամէնէն մեծ աղէտը աւելի կրնայ յառաջ գալ։

Երկրորդ թուլութիւնը հոն է որ առաջարկուած բարեկամութիւնը տարտամ ու կասկածելի բովանդակութիւն ունի։ Գեղեցիկ է եւ օգտակար միշտ դրացիներու հետ խաղաղ ու բարեկամ ապրիլը, բայց այդ բարեկամութեան հիմքը բոլորին գոյութեան ապահովութիւնով պայմանաւորուած է։ Գեղեցիկ բառերէ եւ խոստումներէ դուրս, իրական ի՛նչ տուեալներ կան դրացի ժողովուրդներու ձգտումներուն մէջ, մեր երկրի եւ ժողովուրդի պահպանութեան տեսակէտէն։

Մեր դրացիներուն հետ յարաբերութեան խնդիրը չափազանց լուրջ ու կենսական է, իր ամբողջութեան մէջ այս յօդուածով քննելու համար։ Լուրջ համոզման մը գալու առաջին պայմանը մեր դրացի ժողովուրդներու իսկական ձգտումները լաւ ճանչնալով կ՚ըլլայ։ Ի՞նչ կը մտածեն Կովկասի մեր դրացի երկիրները։ Անոնց արտասահման գտնուող քանի մը մարդոց տրամադրութիւնները ի՛նչ չափով կը համապատասխանեն բուն երկրի ժողովուրդի ձգտումներուն։ Ո՞րն է Կովկասի հանդէպ Թուրքիոյ ճշմարիտ քաղաքականութիւնը։ Մինչեւ հիմա շօշափելի ապացոյցները կը պակսին այդ երկիրներու մեզ հանդէպ ունեցած բարեացակամ վերաբերումի մը։ Ամէն Հայերու բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը պահանջող տարագիր մուսաւաթականներու առաջարկները գուրկ են մեզ վստահութիւն ներշնչող բովանդակութենէ։ Թշնամի չենք ու չենք կրնար ըլլալ մեր դրացի ժողովուրդներուն, բայց միեւնոյն ատեն չենք ալ կրնար աչքով-ձեռքով շղթայուած գործիքը դառնալ անոնց հակախորհրդային քաղաքականութեան։

Այս առաջարկին երրորդ տկարութիւնը հոն է որ մեր գոյութեան եւ շահերու պաշտպանութեան կը մօտենայ միայն մէկ կողմէն, վտանգը կը տեսնէ խորհրդային ճակատէն միայն, կ՚անտեսէ մեր ցրուած ժողովուրդի բնական ու արդար ձգտումները։ Ինչքան խորհրդային իրաւակարգը չի համապատասխաներ շատ մը Հայերու տեսակէտին, բայց նոյնքան շատերու մէջ յստակ կամ տարտամ տրամադրութիւն մը կայ ընդունող որ գոնէ այդ կողմէն ֆիզիքական գոյութեան վտանգ չկայ, ընդհակառակն վտանգը այդ իրաւակարգը պահող ոյժերու հեռացումով կը ստեղծուի։ Հակասութիւն մը կայ անոնց տրամաբանութեան մէջ. դէմ են Ռուսիոյ, որովհետեւ չեն հաւատար որ կը պաշտպանէ մեր երկիրը, ուրեմն դէմ պիտի չըլլան՝ եթէ պաշտպանէ, այսինքն ուզէ մեր երկիրը մնալ ամուր եւ հաստատուն կերպով, առանց լքելու վտանգի պահուն։ Այսպէս շփոթ ըմբռնումներով չէ որ կը հիմնաւորուի քաղաքական ուղեգիծ մը եւ ոչ ալ անտեսելով կամ ստորադասելով, մեր ժողովուրդի կէսին պահանջները։ Հայաստանը իր հիմակուան վիճակով կովկասեան երկիր է, բայց ժողովուրդի ամբողջական գոյութիւնը եւ ամբողջական շահը դուրս կուգայ այդ սահմանէն։ Հոս ալ ուրեմն կը տեսնենք տրամաբանութեան այն տկարութիւնը որ կար առաջին ձեւի քաղաքական ուղղութեան մէջ։

Այս երկու առաջարկներուն ալ կարելի է ուրիշ առարկութիւններ եւս ընել, բայց զանց կ՚առնեմ, որովհետեւ շատ դիւրին է քննադատութիւններ ընել եւ յետոյ նպատակս չէ ամբողջական ու լրիւ քննութիւն մը կատարել։ Այսքանը բաւ, պարզապէս երեւան հանելու համար թէ ի՛նչ [illegible] սխալ բան է քաղաքականութեան մէջ, ծայրայեղ եւ չնշուած դիրքեր որոշելը։ Մեծ պետութիւններու ամէնօրեայ գործունէութեան մէջ իսկ կը նկատենք անոնց վերապահութիւնը, զգուշաւորութիւնը։ Եթէ մեծերուն համար խոհեմութիւնը քաղաքականութեան մէջ ողջմտութիւն նկատուած է, ալ ի՛նչ պէտք է մտածել փոքրերուն, մանաւանդ մեզի պէսներուն համար։ Ցարաբերականութեան եւ չափի գաղափարը երբեւիցէ պէտք չէ հեռացնել մտքէ։ Պէտք է հաստատել որ յստակ քաղաքականութիւն, չնշուած գիծ չենք կրնար ունենալ մենք։ Մէկ բան միայն պարզ ու որոշ կրնայ ըլլալ ու պէտք է ըլլայ մեզ համար,— Դէմ ենք մեր գոյութեան սպառնացող որ եւ է ոյժի, ուրկէ ալ գայ այդ ոյժը եւ հետն ենք մեր կեանքի պահպանութեան հանդուրժող եւ օգնող որ եւ է ոյժի, իսկ անտարբեր մեզ չշահագրգռող ոյժերու բախումին եւ շարժումներուն։ Քաղաքական ուղեգիծ չէ այս, կամ աւելի ճիշդը բոլոր տեսակի քաղաքական ուղղութիւնները կը բխին այս ընդհանուր ըմբռնումէն։ Մեր պայմաններուն մէջ մենք պարտաւոր ենք սակայն մնալ այս ընդհանրութեան մէջ եւ աւելի առաջ չմղել յստակութիւնը, որովհետեւ մեր դիրքը առաւելապէս կախում ունի մեզի հետ կապ ունեցող ոյժերու դիրքէն, որ չէ ճշդուած, կրնայ ամէն օր փոխուիլ, մանաւանդ վտանգի ատեն կրնայ ակնկալուածին ճիշդ հակառակը ըլլալ։

Աչալուրջ ըլլալ, մօտէն հետեւիլ դէպքերուն, բայց միշտ զգոյշ եւ խոհեմ։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ...

Կարելի չէ առանց յուզումի դիտել այն եռուզեռը, մտահոգութիւններն ու զառնացած հոգիներու վրդովումը որ կը տեսնուի Մարսէյլի մէջ, այս ամսուան ընթացքին։

Զինուորագրութի՛ւն...։

— Բարեւ Սարգիս, ի՞նչպէս ես, դուն ալ կանչուեցա՞ր։ Ես երէկ քննութենէ անցայ եւ պօն թուղթս առի. հոկտեմբերին պիտի երթամ։

— Ես ալ ամսուն քսանըմէկին պիտի ներկայանամ քննութեան, գիտեմ որ պօն փուր սէրվիս արմէ մըն ալ ինծի պիտի ըսեն։ Ի՞նչ կրնանք ընել, երթանք, փորձառութիւն մըն ալ ատկէ առնենք եւ, գետերու եւ ծովերու մէջ սնած քարերու նման, կեանքի բոլոր դառնութիւնները ճանչնանք, աւելի ծանր օրեր դիմագրաւելու եւ տոկալու համար։ Եթէ բախտը ունենանք միեւնոյն շրջանին մէջ ծառայելու, այն ատեն շատ չենք նեղուիր։ Քաջ եղիր, աս ալ կ՚անցնի։ Ինչեր չտեսանք ու անցուցինք։ Միթէ՞ չէ, երբ օրերով, փունջ մը կանանչ խոտ կը փնտռէինք անապատի աւազներուն մէջ...

— Բարի իրիկուն, [illegible] Քուր, քանի օրէ ձեզի պիտի գամ, ժամանակ չեմ ունենար։ Ըսի, մէկ էրթամ տեսնեմ, հարցնեմ. ձեր տղան ալ զինուորութեան համար կանչա՞ծ են։ Մեր Պօղոսը էրէկ փուէֆէքթիւր գնաց, պօն են ըսեր, աշունը պիտի էրթայ։ Քուրս, շուարեր մնացեր եմ, խեղճ չօճուղս, աղջին անդին զարնուելով իրեն համար գործ մը պէճէրմիշ ըրաւ, հանգիստ կ՚աշխատէր։ Ես ալ քանի աչքերս բաց են, նշանեմ-ամուսնացնեմ ըսի։ Երկու ամիս հազիւ կայ նշանուեցաւ։ Հիմա շուարեր մնացեր ենք...

— Է՛հ, ինչ ընենք քուրս, պիտի քաշենք։ Մեր տղան ալ կանչեցին, ան ալ պիտի երթայ, բայց չեմ գիտեր ինչքան ատեն է զինուորութիւնը, մերը այս աշնան 26ին մէջ կը մտնայ. կ՚ըսեն թէ աս տարիքը ունեցողներու զինուորութիւնը մէկ տարի է։ Մենք ալ ձեզի պէս, Քուրս, տանը մէջ չորս [illegible] անոր ձառքը կը նայէինք, հիմա աղջկանս ու հարսիս հետ նորէն գործարաններու դուռները պիտի իյնանք։ Գոնէ Աստուած չօճուխնուս է-րէօր նայիր, պատերազմ մը բան մը չըլլայ նէ, վնաս չունի։ Ի՞նչ ընենք, տարի մը երկուք ալ ատանկ կը քաշ-քշուինք...

— Պօն ժուռ, Գուրգէն, սէ վար սէ սէ եօֆ, պագալըմ, պիզ կէտիեօրըզ, քեզ ալ կանչեցի՞ն։ Ես աս զինուորութենէն շատ գոհ եմ։ Չորս-հինգ տարի առաջ երկու անգամ դիմում ըրի հպատակութեան համար, յետաձգուեցաւ։ Հիմակ ուզեն չուզեն պիտի ընդունին։ Մէկ մը սա պէյալը սալ էթրանժէն ազատինք, տեսնենք անկէ վերջ ինչ օյուն պիտի հանեն։

— Անկեղծօրէն ես ալ կ՚ուզեմ երթալ։ Տօ, եղբայր, մեր ժողովուրդին զինուորութիւն որ ըսեն, կը կարծէ թէ կախաղան պիտի երթայ։ Այս երկրի ժողովուրդը ծնած օրէն կը պատրաստուի այդ ծառայութեան համար։ Ինչպէս որ՝ գործ ունենալ, ընտանիք կազմել, կեանքը շահիլը անհրաժեշտութիւններ են, այդպէս ալ, զինուորական ծառայութիւնը, իրենց համար կեանքի անխուսափելի վիճակ մը կը նկատեն, եւ իր ժամանակին fէյֆ fիւթիւրտիւfով իրենց պարտքը կը կատարեն։ Մերը զինուոր ըսի՞ր մի, կը կարծէ որ այդ հագուստները հագնելուն պէս, գնդակը ճակատին պիտի գայ։ Հաւատա, շատ թոյլ, տկար ժողովուրդ ենք։ Մէկ ալ, կ՚ուզենք երկիր ունենալ, կառավարութիւն կազմել, հայրենիք պաշտպանել. ա՞յս հոգիով։ Այս կիրակի մեզի եկէք քիչ մը խօսինք, հիմա կը շտապեմ։

Իրենց կուրծքերը զարդանիշներով ծածկուած հպարտ ու ինքնավստահ հայ երիտասարդներ կը տեսնուէին քաղաքի բոլոր պողոտաներուն վրայ։

3 — 4 ու աւելի խմբակներով կը շրջին, կը կատակեն, կ՚երգեն, զուարթ եւ հաճելի երեւոյթով, եւ տեղացիներուն ալ ուշադրութիւնը գրաւելով։

Տուներու, արհեստանոցներու եւ հաւաքոյթներու մէջ օրուան խօսակցութեան կարեւոր նիւթն է՝ զինուորագրութիւնը։

Ընդհանուր առումով գոհ են մեր հայորդիները, որ այս ծառայութեամբ, բան մը պիտի փոխուի իրենց իրաւական դրութենէն, եւ սովորականէն ամենօրեայ դժուարութիւններէն եւ մղձաւանջէն մասամբ ազատ պիտի ըլլան, սպասելով լաւագոյն օրերու։

Տաք յուզումը կը փոթորկէ մարդու հոգին, տեսնելով այս սարի պէս[...] տառ ու սեւաչուի հայ երիտասարդները, որոնք անցեալի անհուն եւ[...] նկարագրելի տառապանքը[...] մեր ցեղի տոկունութեան եւ[...] րական կորովի սքանչելի հոգին[...] պատուցնեն այս խորթ պողոտա[...] վրայ, լուռ եւ կարգապահ, իրենց[...] ճակտուած պարտք մը կատարելու[...] րասա։

Ահաւոր անէծքի մը բանբեր[...] րբս կ՚այրեն եւ խուովքի մը[...] վը մարմինս կ՚ալեծփէ, գիտեմ[...] հրաշալի տղոց շրջագայութիւն[...] խնդիր վաղուան պարտականութի[...]

Երէկ՝ թշուառ ու կարեկցու[...] ենթակայ, այսօր ինքնարու եւ[...] բար արտայայտիչը ցեղին յա[...] յարատեւ ճիգին, եւ վաղը պա[...] օգնելու եւ պարտականութիւննե[...] բացնելու։

Ինչպէս չանիծել այն արիւ[...] եւ ոճրագործ ցեղը, որ մեր[...] բռչագործ պատակները դէպի[...] առաջնորդեց, եւ արմատախիլ[...] մութիւններ աշխարհի երեսին[...] աշնան չոր տերեւներու նման։

Օրուան բոլոր թախծութեան[...] չմոռնանք Մեծ Եղեռնը, պատմ[...] նը իր ընթացքին մէջ անդրադառ[...] անակնկալներ ունեցած է միշ[...] վաղուան վերիվայրումներով[...] սպասման, մեզմէ՝ կամքի տոկու[...] թիւն եւ անսասան հաւատք կը[...] հանջէ, վճռական պահուն գործ[...] համար։ Պէտք է պատրաստուիլ[...] բար հասնելու։

Ահա թրծուած, ձեռներէց ե[...] տանի երիտասարդութիւն մը,[...] գործնական փորձառութիւն մը[...] ձեռք կը բերէ, նոր մարզի մը[...] Եռատեւ չըլլանք մեր ժողովուրդ[...] պազայի մասին։ Հարկ է յա[...] առիթներէն դասեր քաղել,[...] եւ միակամ, պատրաստուիլ մե[...] յութիւնն ու իրաւունքները ար[...] լու։ Ամէն շարիք բարիք մը կը[...] Անտեղի ողբերով տխուր յուշ[...] րութեանց մասին վիճիլ եւ պա[...] խանատուներ փնտռելու ժամա[...] չէ։ Մեր ցաւերը մեզմէ զատ[...] պիտի չըլլա՞յ։ Ըմբռնենք այս[...] տութիւնը եւ մեր բոլոր հա[...] միայն մեր ուժերուն վրայ յե[...]

Այս քանի մը տող խորհրդած[...] նը անոր համար, որ գործի[...] բերող բանգէտներ ածան[...] ծախելու տրամադրութիւն ցոյ[...] տան պանդազան անկիւններէ։

ՀԻԹ[...]

Դասախօսութիւն մ[...]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍԻՆ

Երաժշտական հմուտ fննադատ[...] փրոֆ. էմ. Զամաf, վերջերս դա[...] խօսութիւն մը կարդաց հայկակ[...] րաժշտութեան մասին, Պուքրէշի[...] Ռւս. Միութեան հրաւէրով։ [...] կ՚ամփոփենf հիմնական մասեր[...]

— «Ինչ որ կարելի է հետե[...] ցարդ եղած ուսումնասիրութիւն[...] րէն, այն է որ հայկական երաժշ[...] թիւնը տեսակ մը շարունակող[...] լէն հին երաժշտական աւանդ[...] ներուն, եւ աւելի հաւատարի[...] ցած իր սկզբնական ակին, քան[...] բիւզանդականն է, որ նոյնպէս[...] ակէն իր աւիշը ծծած՝ աւելի[...] լասերած է դարերու ընթացքին[...] երաժշտութիւնը մեզ կը յիշեց[...] երաժշտութեանց ամէնէն կարեւո[...] նը, փռիւգիանը։ Եւ զարմանալ[...] այդ երեւոյթը, որովհետեւ Հայ[...] եւ Փռիւգացիներու ցեղակցութի[...] ներկայիս ապացուցուած տեսու[...] մըն է։ Արդարեւ հայկական երաժշ[...] տութեան «կամանը», «ձայնը» եւ[...] րածն ճիշդ ու ճիշդ փռիւգեանն[...] կը նմանին։ Կոմիտաս իր ուսումն[...] րած հայ երգերուն տասը մէկ[...] ւին մէջ փռիւգեան «թէթրա[...] գտաւ։

Հայ երաժշտութիւնը,—[...] փռիւգեանը,— իր խորքին մէջ[...] մտեան է առաւելապէս,[...] գտնուած արեւելեան տարբեր[...] սամուտ են, ու չեն վնասեր[...] Հայ երաժշտութիւնը ունի[...] արեւելեան ջերմութիւն մը՝ որ[...] կայն երբեք կիզիչ չէ։ Հայ[...] րոյն երաժշտութեան ծագման[...] նին՝ արեւելեան մեղեդին[...] հաճելի թուած ըլլայ Հայոց,[...] ան չեզաւ յատագային արեւմտեան[...] րաժշտութեան ալ, եւ գրիգորեան[...] րաժշտութիւնը նոյնիսկ[...] անկէ։

Կարելի չէ սակայն ըսել թէ հայ[...] րաժշտութիւնը, ինչպէս եւ բիւ[...] զականը չազդուեցան արեւելեան[...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ուրախ զուարթ մարդիկ էին եւ անմիջապէս խօսքի բռնուեցան իրեն հետ։ Երկուքը Ռուսեր էին, բայց յունարէն կը խօսէին ի պատիւ իրենց բարեկամին։ Սուլթան հետզհետէ իմացաւ թէ անոնք կ՚աշխատէին նաւային Զինարանը։ Երկու տարագիրները ազնուականութիւն չէին ծախեր. հասարակ զինուորներ եղած էին Ցեղափոխութեան ընթացքին ու հաւատացեալներ Աստուծոյ եւ Ցարին։ Այդ պատճառով ալ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնացեր էին իրենց բարձրաստիճան սպաներուն, որոնց հետ փախեր էին 1920ին։ Պոլսոյ կեանքը տանելի էր անոնց համար, որքան ատեն որ աշխատանք մը ունէին եւ գոհ կ՚երեւային, վայելելով այդ կարգի սովորական հաճոյքները։

Սուլթան ամբողջ շաբաթ մը այցելեց այդ գինետունը, ուր զարմանալ հանդիպեցաւ իր նոր բարեկամներուն եւ անոնց միջոցով հետզհետէ ծանօթացաւ ուրիշներուն։ Դժնդակ դրամ մըն էր երթալ ժամերով բանտարկուիլ այդ ծխապատ մթնոլորտին մէջ եւ խմել միայն մէկ կամ առաւելն երկու բաժակ՝ յանուն պատշաճութեան, քանի որ յաճախորդներէն շատերը ի վիճակի չէին աւելին ծախսելու մէկ գիշերուան մէջ։ Ծուէքին-ները ընդհանրապէս կը խօսէին վիճակահանութեան մէջ իր ունեցած կամ ունենալիք բախտի մասին, կը պարծենային փողոցի կիներուն հետ ձեռք բերուած պատահական յաջողութիւններով, կեանքի պատմութիւններ կը կրկնէին իրարու ու երբեմն ալ կը վերյիշէին հազար անգամ լսուած դրուագ մը Մեծ Պատերազմէն։ Մտաւորապէս ընկերվարական հակումներ ունէին անոնք, բայց իրենց գանգատները աւելի ուղղուած էին բռնակալ վերակացուի մը վարմունքին կամ օրավարձերու նուազութեան քան թէ կառավարութեան դէմ։ Մեծագոյն մասը բացարձակօրէն անտեղեակ էր արտաքին աշխարհի պայմաններուն։ Հիթլերը Քայզէրին որդին է, կ՚ըսէր մէկը, իսկ Եգիպտոսն ալ Հնդկաստանի մէկ նահանգն է, կը յայտարարէր ուրիշ մը։ Բնականաբար Սուլթան կ՚աշխատէր ներկաներուն ուշադրութիւնը իր վրայ չհրաւիրել, երեւան հանելով իր գիտութիւնը, կը գոհանար միայն երկու բառ արտասանելով եւ կը փորձէր խօսակցութիւնը կեդրոնացնել քաղաքական գործերուն վրայ, ամէն անգամ որ իր դիմացինները խօսք կը բանային անոնց մասին։

Այդ այցելութեան ընթացքին, կէս մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց— տարագիրներու այս բազմութիւնը աւելի ազատօրէն կ՚արտայայտուէր թրքական գործերու մասին ու երբ առաբեր տարիներով, զանազան մարդիկ տարտամօրէն հասկցուցեր էին իրեն թէ փոփոխութիւն մը յառաջ պիտի գար երկրին մէջ։ Սուլթան աշխատեցաւ խօսք առնել անոնց բերնէն, բայց անմիջապէս հասկցաւ թէ անոնք ոչ մէկ բանէ տեղեկութիւն չունէին եւ նոյնիսկ չէին կրնար բացատրել թէ ինչ ձեւով պիտի կատարուէր ենթադրեալ փոփոխութիւնը։ Ինչ ալ պատահէր, հազիւ թէ կարեւորութիւն ունէր խեղճերու այդ բազմութեան համար, որ ապագան կը դիտէր յուսահատ անտարբերութեամբ։

Ժամանակ մը վերջ Սուլթան համոզուեցաւ թէ շահեկան տեղեկութիւններ պիտի չկարենար քաղել այդ ռուս աշ- մէկ բանէ տեղեկութիւն ունէին եւ որոշեց ուշադրութիւնը դարձնել դէպի Ղալաթիոյ հրէական թաղը։ Այստեղ աւելի մեծ դժուարութեանց բախեցաւ։ Նախ որ Հրեայ չէր կրնար ձեւանալ եւ յետոյ Թուրքիոյ Հրեաները սպանիական ծագում ունենալով, անոնց բարբառը բոլորովին անհասկնալի էր իրեն, բացի այն Թուրքերէն ու յունարէն բառերէն զորս պատահաբար կ՚արտասանէին։

(Շար.)

Բայց, սկզբնական շրջանին մանաւանդ, հայ երաժշտութիւնը մեծապէս … իր ինքնատպութիւնը, եւ իր … իր սկզբնական տարրերէն նոյնիսկ փոխանցեց արեւմտեան երաժշտութեան։ … կարծուէ դոմինիկեանց երաժիշտներու արուեստին մէջ որոշապէս … ժողովրդական տարրեր։

… Հայոց նախնական երաժշտութեան … Բայց հեթանոս Հայերն ալ … մեծապէս զարկ էին տուած երաժշտութեան՝ ինչպէս կը վկայեն պատմիչներու ակնարկութիւնները։ Արդէն … նախահայր Հիթիթներուն մօտ … կը վայելէին երաժիշտներ … Հիթիթ օրէնսդրութեան մէջ … կարելի չէ երաժիշտ մը հետապնդել տուրք չվճարելու համար։

Լուսաւորիչ երբ քրիստոնեայ դարձուց Հայաստանը՝ անշուշտ փճացուց հեթանոս երաժշտութեան հետքերը, որոնք սակայն վառ մնացին ժողովուրդին մէջ։ Մեսրոպէն յետոյ հետզհետէ կը սկսի զարկ առնել հոգեւոր երաժշտութիւնը Հայոց մէջ։ … սրբազան ձեւին մէջ մէկ մէկ գոհարներ են։ Բայց ա՛ւա՜ղ, որ Կոմիտաս … մեզ յայտնել խազերուն գաղտնիքը։ Օր մը գիտութիւնը անշուշտ անոնց լեզուն կը քակէ։ Ցուցնական հին երաժշտութիւնը աւելի բախտաւոր չէ հայկականէն. ան ալ մեծ չափով գաղտնիք կը մնայ։

Ցեղային հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը խաթարուեցաւ։ Կոմիտաս կը հաւատայ թէ Թուրք տիրապետութիւնն էր որ այդ գեղանի հարուածը տուաւ, արեւելեան մեղկութեամբ, … ձայնիւ եւ կոկորդային ձայներով աղաւաղելով անոր սկզբնական ոգին։ Հատորագը ամէնէն մեծ հարուածը կեց։ Կը յիշեմ որ մանկութեանս Փոլսոյ եկեղեցիին մէջ լսած հայ … մէջ արեւելեան այդ մեղկ գիծը կար։

Կոմիտասի դերը եղաւ հայ հին երաժշտութիւնը վերակենդանել՝ տարտղնիերը մաքրելով։ Իր կրթութիւնը նախապէս Գերմանիա ստացած, 1900էն յետոյ յարեցաւ Փրանսական նոր դպրոցին եւ կրեց Տէպիւսիի ազդեցութիւնը՝ հայ երաժշտութեան սկզբնական ակը գտնելու համար։ Աւա՛ղ որ բախտը զայն զրկեց կէս ճամբան։

Եթէ ուզէինք տալ հայ երաժշտութեան հիմնական յատկանիշները, կրնանք քանի մը ճշգրիտ եզրակացութեանց գալ.

Ա. Հայ երաժշտութիւնը ունի մենաձայնական յղութիւն մը։ Անիկա հանոյքի միջոց մը չէ նկատուած երբեք, այլ ծառայած գաղափարի մը։

Բ. Հայ երաժշտութեան մէջ համբերութեանց կ'ընթանան քերթուածն ու երգը, մեծապէս զօդուած իրարու։ Ասոր է որ նոյն հեղինակն է ստեղծած բանին ու անոնց երաժշտութիւնը, հայ աշուղները թէ բանաստեղծ էին, թէ երաժիշտ։

Գ. Հայ երաժշտութեան նպատակն է բառը ցայտեցնել. երաժշտութիւնը հոն գաղափարին է որ կը հետեւի եւ զայն կը ծղտի չնշել։ Տեսակ մը … մտահոգութիւն։

Հայ երաժիշտները յարգ ունէին օտար արքունիքներու եւ երկիրներու մէջ ալ։ Տիմիթրի Գանթէմիր Թուրքիոյ պատմութեան նուիրուած իր երկին մէջ հայ երաժիշտներ կը յիշատակէ իբր Թուրք երաժշտութեան վարպետ։ Ցեղային ալ եղան հայ երաժիշտներ՝ որոնք ծաղկեցուցին այդ երաժշտութիւնը, օտար արուեստներէն աղդուելով սակայն։ Պէտք է հասնինք մինչեւ Եկմալեան եւ Տիգրանեան՝ որպէսզի գտնենք հայ տոհմիկ երաժշտութեան մը մտահոգութիւնը։

Պէտք է Կոմիտաս մը գար որ պաշտպանութեան փողը հնչեցնէր։ Զտէր հայ երաժշտութիւնը։ Օտարամուտ տարրերը մաքրէր։ Ցոյց տար որ լուսաւոր է հայ երաժշտութիւնը, բայց կեղծ չէ. հակառակ ժողովուրդի մը մեծ տառապանքին՝ չի ճչար, ինչպէս հրէականը։ Աղնիւ է ան ու ազնուական՝ ինչպէս ռումանականն է։ Իր արտաքին կոչտ կեղեւէն անցնելով պէտք է փնտռել ներսի գեղեցկութիւնը ճիշդ ինչպէս որ մեր գիւղացին դուրսէն մորթի կը հագնի ու ներսէն իր նրբարուեստ բանուածքները։ Երաժշտութիւններ կան որ մշակուած են, ուրիշներ որ միայն զգացում կը պոռթկան։ Հայ երաժշտութիւնը խառնուրդ է այդ երկուքին, արեւելեան զգացումը ունի եւ արեւմուտքի թէքնիքը։ Ի զուր չէ որ Թէմաքի Քորտաքով, Գորտոփն, Եւայլն, Կովկասէն ներշնչուած են քաղած, ու Կովկասը եղած է հայ երաժշտութեան շունչին տակ։ Էջմիածնական, կ'ըսէր ողբացեալ Եղիազարեան, հայկական դրոշմ ունի։

Կոմիտասէն յետոյ եկան նորեր։ Բայց վճռական չեն դեռ անոնք։ Անոնք դեռ կը տատամսին։ Ջլատահատինք կուզան Կոմիտասի յաջորդները, որոնք հայ երաժշտութեան սկզբնական ոգին առաջնորդ կ'առնեն, ճակատնին արեւմուտք դարձուցած։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

—.—

Թուրք մամուլը լուրջ մտահոգութիւններ կը յայտնէ Եւրոպայի կացութեան մասին, մանաւանդ Աւստրիոյ կցումէն ի վեր։ Այսպէս, «Ճիւմհուրիյէթ» մարտ 17ի խմբագրականին մէջ, անդրադառնալով եւրոպական հաւասարակշռութեան խախտումին, երեսփոխան Եունուս Նատի յոյս կը յայտնէ որ Գերմանիա խնդրութիւն չըներ՝ գործը ընդհանուր պատերազմի մը տանելով։ Եւ յիշեցնելէ վերջ 1914ի պատերազմին հետեւանքը, որ կործանում եղաւ Վիլհելմի Գերմանիոյ համար, կը հարցնէ մտահոգութեամբ.

— «Ներկայիս, 73 միլիոննոց գերմանական ուժ մը կեդրոնացած է Եւրոպայի պորտին վրայ, իբրեւ գինակից ունենալով Իտալիան։ Ո՞վ պիտի դիմադրէ այս ուժին։ Ահա հարցումը որ զարմանքով կը պատմէ ամէն մարդ։ Անգլիա կղզեցի պետութիւն մըն է, որ ունի ծաւալուն կայսրութիւն մը։ Ֆրանսա՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ կ'երեւի իբրեւ մինակը մնացած երկրորդական, երրորդական պետութիւն մը։ Ահա հոս է տագնապը, իբրեւ նշանը ուժերու հաւասարակշռութեան խախտումին։ Բայց կան նաեւ այլ ազդակներ — կը շարունակուի սպանիական կռիւը որուն էր միջամտեն Իտալիա եւ Գերմանիա, Միջերկրականը անապահով է, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինակիցը՝ Ճափոն կը շարունակէ Չինաստանի գրաւումը. այնպէս կ'ենթադրուի թէ Ռուսիա չի կրնար տեղէն շարժիլ։

Ինչպէս կը տեսնուի, մեծ է տագնապը։ Բայց խնդրութիւն, ոճիր պիտի ըլլայ, եթէ պատերազմ յաջորդէ ասոր։ Պէտք չէ մոռնալ թէ պատերազմի խնդրին մէջ իրենց ուժերուն վերադարձութեանը շատ հաւատացողները շատ գէշ խաբուած են։ Մասնաւորապէս աշխարհակալ ռազմատենչները, որոնք արժէք չեն տար ուրիշներու իրաւունքին եւ գոյութեան, անհաւանական չէ որ, ուրիշներու բերնէն առնելու գացած ատեն, զրկուին նաեւ իրենց ատամ ձեւաբքին (պուլ-կուբ)»։

Ցաջորդ օրուան խմբագրականին մէջ, զոր ստորագրած է Եունուս Նատիին տղան՝ Նատիր Նատի, այս վերջին մտահոգութիւնը աւելի պարզ խօսքերով բացատրուած է։

Այսպէս, ուրիշներու կարգին, Նատիր Նատի կը յուսար թէ Իտալիա պիտի չհանդուրժէ որ Գերմանիա Պրէնէր իջնէ եւ ուշ կանուխ պիտի փորձէ միանալ արեւմտեան պետութեանց, Թումբ քաշելու համար Գերմանիոյ դէմ։

«Այս տեսակէտով — կ'աւելցնէ — յուզումով կը սպասուէր այն ճառին, զոր Իտալացի դիկտատորը արտասանեց Հռոմի մէջ։ Մեզք, սակայն, որ շատ հետաքրքիր պիտի չըլլայ վճռական եզրակացութիւններ հանել երէկ խօսուած ճառէն»։

Կարգ մը մէջբերումներ ընելէ յետոյ Մուսոլինիի ճառէն, Նատիր Նատի կ'եզրակացնէ.

— «Կարելի՞ է միտել շահը զոր Իտալիա պիտի ապահովէր Թումբ պետութիւն մը, իր եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Բայց ահա կը տեսնենք որ Մուսոլինի Աւստրիոյ անկախութիւնը զոհեց Պերլին — Հռոմ առանցքէն իր ապահովելիք շահերուն։ Որո՞նք են այս շահերը, զոր անտարակոյս պիտի աշխատին իրականացնել մօտիկ ապագայի մը։ Նկատի ունենալով այն պարագան որ Ֆրանքոյի ուժերը վերջերս կայծակի արագութեամբ վերէն վար գլտեցին Սպանիան, Ճիպրալթարը կուզայ մեր միտքը։

Միւս կողմէ կայ Միջերկրականը։ Հապա հիւսիսային Ափրիկէ՞ն։

Ամբողջ աշխարհ իրաւունք ունի մտատանջուելու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Ըլլալով սիրող մը մեր լեզուի օրէնքներուն, մանաւանդ հաճոյքով աչքէ կ'անցընեմ ձեր պատուական թերթը՝ իբր ամէնէն աւելի խնամք տանող հայերէնի մաքրութեան եւ կանոնաւորութեան։

Ասով հանդերձ՝ թող զարմանք չըպատճառէ փոքրիկ յիշեցում մը իմ կողմէս։ Խմբագրութեանդ մէկ աշխատակիցը անցեալները Հանգոյց մը… խորագրին տակ՝ կը ներկայացնէր իր կողմէն եւս լուծման կարօտ կրկնակ հանգոյցներ։ Ան կը գրէր… «Հինգերորդը մոտիկ կ'ըսէր զանոնք», եւ աւելի վարը՝ «Արդեօ՞ք այս յաւութիւնը եւ… ոսկի է» կը հարցնէր՝ փոխելով հարցականին տեղն ու իմաստը։ Առաջին բանաձեւը օտարաբանութիւն է, ըստ իս, Ֆրանսերէնէ փոխ առնուած, իսկ երկրորդը՝ ուղղագրական հանելուկ։ Եւ ասոնք կը տեսնուէին թերթիդ յիշեալ համարին գլխաւոր էջին վրայ ուր «հայերէնը ճոխացնելու եւ արժեցնելու» հրահանգներ կը տրուէին խմբագրութեանդ կողմէ։ «Մըսնիկ ընելիք մասին իմ անձնական կարծիքս յայտնած եմ «Բազմավէպ»ի մէջ (1937, յունիս - սեպտեմբեր միակազմ, էջ 186)։ Իսկ արդեօք, միթէ մակբայներուն վրայ պէ՞տք է հարցական նշան դնել՝ թէ ոչ, կը բաւէ տեսնել նոյն ձեր թերթին մէջ օր մը առաջ տարածները գրաբարական Տարագին. «Արդեօք կար (կարողութիւն) նոյն չէ՞»։ — «Ոսկի՞ն միթէ… մտոռութիւն»։

Ցուսալով ասոնց համար տեսնել ձեր կողմէն բացատրութիւն մը, կը մնամ շնորհակալութեամբ եւ յարգանքով։

Հ. Թ. Թ.

ԽՄԲ.— Առաջին դարագան անշուշտ վրիպում է։ Իսկ կը վերաբերի երկրորդ դիտողութեան․․․ Հարցականը «արդեօք» կամ «միթէ» մակբայներուն վրայ դնել՝ դասական ձեւն է, բայց մենք կը նախընտրենք դնել այն բառին վրայ զոր կ'ուզենք շեշտել։ Աւելցնենք որ երբ հարցականը դնենք «արդեօք» կամ «միթէ» մակբայներուն վրայ (դասական լեզուի մէջ միշտ հարցականը կը կրեն այդ բառերը), հարցումին իմաստն ալ կը տարբերի քիչ մը։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Ուրախալի երեւոյթ է տեսնել որ Ֆրանսայի մէջ հասակ առած հայ պատանին սկսած է շարժիլ եւ իր գոյութիւնը զգացնել։

Մօտ մէկ ամիս է որ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի մէջ եւս կազմուած է Հայ Կ. Խաչի Սաններու երկսեռ Միութիւն.— Բոլորն ալ նախկին աշակերտները Փորթ տ'Իթալիի Հայկ. դպրոցին՝ ղեկավարութեամբ Գ. Ս. Ցովհաննէսեանի։ Կ'անդամակցին արդէն 35 հայ պատանիներ եւ աղջիկներ, 14էն 17 տարեկան։

Անցեալ երեքշաբթի երեկոյ տեղի ունեցաւ Միութեանս ընդհ. ժողովը, եւ միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ վարչութիւն մը հետեւեալ անդամանդամուհիներով.— Օրիորդներ Գ. Այտընեան (քարտուղար), Ս. Մուրատեան, Ա. Խաչատուրեան, Ա. Ցարութիւնեան, Պարոններ Ա. Խաչատուրեան (նախագահ), Կ. Սահակեան (գանձապահ), Թ. Կարապետեան, Ց. Գայմաքեան եւ Ց. Խմբեան։

Սաններու Միութեան հետապնդած նպատակն ու գործունէութիւնը ծանօթ է բոլորին,— հայ երիտասարդը պատրաստել հայութեան եւ հայ հայրենիքին համար։

Շաբաթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8 — 10 թաղի Հայկ. դպրոցի սրահին մէջ, ուր կ'աւանդուի հայերէն, Հայոց պատմութիւն, հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութիւն, բազմաձայն երգ եւ Հայկ. պար։

Նորընտիր վարչութիւնս իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ալֆորվիլի Սաններու քոյր միութեան բոլոր անդամներուն, որոնք անվերապահօրէն խոստացան ամէն աջակցութիւն մեր յառաջիկայ ձեռնարկներուն համար։

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի տակաւին դուրս մնացած բոլոր հայ պատանիներուն որ գան խառնուին մեր շարքերը, առաւելագոյնս օգտուելու համար իրենց ներկայացող այս պատեհութենէն։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ՊԷՏՔ Է ՀԱՇԻՒ ՏԱՅ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (15 Փետր.)։

— «Ինչպէս արդէն յայտնի է, Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկեց Հօկը։

Հօկի մասին շատ է գրուած ու խօսուած, հետեւաբար աւելորդ պիտի ըլլար նորէն անդրադառնալ անոր տխուր գործունէութեան եւ աւելի քան տխուր եւ անփառունակ վախճանին։

Փաստն այն է, որ մեր հանրածանօթ Հօկը ոչ եւս է։

Եւ այս առթիւ հարուածը ան ստացաւ ուղղակի Երեւանէն, ուր իր Գըլխաւոր Վարչութիւնը կը նստէր եւ ուրկէ կը կառավարէր Հօկեան բոլոր մասնաճիւղերը արտասահմանի մէջ։

Հարկ կա՞յ յիշելու, թէ «լուծարքէն» շատ առաջ, Երեւանի Հօկի Գըլխաւոր Վարչութեան հերթական նախագահները — Գրիգոր Վարդանեան, Մանուշարեան, Ծառյեան եւ ուրիշներ, իբրեւ «հակայեղափոխականներ», «լրտեսներ» եւ «դաւաճաններ», արդէն ձերբակալուած էին, որոնց ճակատագիրը դեռ անյայտ կը մնայ։ Մարդիկ, որոնց հրահանգներն ու որոշումները տասնց կը գործադրէին Հօկեան բոլոր մասնաճիւղերը։

Հօկը ամբողջ 15 տարի յաւագոյն ծառայեց ոչ թէ Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին, այլ օրուան օտար իշխանութեան եւ անկէ ալ ստացաւ վաստակաղոյն վարձատրութիւնը։

Երեւանի իշխանաւորները Հօկը հաշուեյարդարի ենթարկելով, թող չկարծեն, որ միայն իրենք են իրաւատէրը այդ կազմակերպութեան. եւ Հօկեանները, իրենց կարգին, թող բնաւ չմըտածեն, թէ իրենց օծիքը այնպէս գիւրին կերպով ազատեցին երկրորդ իրաւատէրի մը ձեռքէն, որ ինք համբութիւնն է, այսինքն՝ այն մեծ զանգուածը, որ բարեմտօրէն, միամտօրէն եւ կամ ազգասիրաբար հաւաքուելով Հօկի շուրջը, ուժ կուտար անոր, կը խրախուսէր անոր ձեռնարկները՝ մեծամեծ գումարներ հոսեցնելով այդ կազմակերպութեան գանձը՝ միանգամայն հաւատացած ըլլալով, որ այդ գումարները կը յատկացուին Հայաստանի վերաշինութեան գործին։

Այդ երկրորդ իրաւատէրը, արտասահմանի հայութեան որոշ մասը, որ Հօկին վստահեցաւ իր լումաները, պէտք է հաշիւ պահանջէ Հօկէն։

Ո՞ւր գացին այդ գումարները, ի՞նչ բանի վրայ ծախսուեցան, եւ եթէ դեռ կը մնան անձեռնմխելի գումարներ, որո՞նց մօտ է եւ որո՞ւ պիտի յանձնեն։

Մենք այնքան միամիտ չենք, որ այդպիսի հաշուետուութիւն մը պահանջենք Երեւանէն, որ, բնականօրէն, իր պարտականութիւնն էր։ Սակայն, ի՞նչ բանի մէջ պարտաճանաչ եւ պարկեշտ եղած են Երեւանի համայնավար իշխանաւորները, որոնց միակ ձգտումը եղած է արտասահմանի հայութիւնը կթել առանց զայն հաշուի առնելու։

Նոյնքան միամտութիւն պիտի ըլլար սպասել, որ Երեւանի ու արտասահմանի պատասխանատու մարմինները ամբողջ տասնըհինգ տարուան մանրամասն հաշիւը ներկայացնէին հանրութեան։

Այդ հաշիւը ոչ դրամ տուողները կրնան ներկայացնել եւ ոչ ալ առնողները։

Ամէն անգամ երբ լրջախոհ մամուլը հրապարակային հաշուետուութիւն պահանջած է Հօկէն, պատասխանատու մարմինները ու անհատները մէկ պատասխան տուած են.—

«Մեր հաշիւները ղրկած ենք Երեւան, Հօկի Գլխաւոր Վարչութեան, որմէ ստացած ենք գնահատական տողեր եւ համապատասխան ստացագրեր. իսկ մեր տոմարները բաց են ամէնուն առջեւ»։

Սակայն այդ տոմարները միշտ գոց մնացին, իսկ «համապատասխան ստացագրերը» միշտ ուշացան «յաջորդ» թղթատարով։

Եւ այսպէս, ամբողջ տասնըհինգ տարի»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 27 մարտ.— «Զօմ մարզականի» առաջին ֆինալի մրցումը տեղի ունեցաւ 27 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին, Պուրկ լէ Վալանսի դաշտին վրայ։ Հակառակորդ խումբն էր F. C. de Bourg les Valence։ Ներկայ էին աւելի քան 500 մարզասէրներ, տեղացի թէ հայ։

Երկու խումբերը սկսան փոխադարձ յարձակողականով։ Մերինները հետզհետէ սկսան տիրապետել։ Ունեցան մէկէ աւելի գեղեցիկ վայրէջքներ, ու փախցուցին նոյն քան պատեհութիւն։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1—1։ Տեղացիները տեսնելով մեր խումբի առաւելութիւնը եւ իրենց հաւանական պարտութիւնը, սկսան աղմկել, ու եթէ տեղի տրուէր, կրնար ախուր հետեւանքներ ունենալ։

Երկրորդ կիսախաղին հակառակորդ խումբը բոլորովին յոգնած էր, իսկ մեր տղաքը աւելի զօրացած սկսան նորէն տիրապետել՝ հակառակ հովը իրենց դէմ ըլլալուն։

Խաղը վերջացաւ Զօմի յաղթութեամբ 2—1։ Առանց այս յաղթանակին Զօմը իր դասարանը փոխած էր արդէն։ Այս յաջողութեամբ Զօմը կոչուած է Տրօմ - Արտէշի ախոյեանը դառնալու։ Ունի երկու մրցում, որոնք բաղդատմամբ աւելի տկար են քան այս օրուանը։ Ֆինալի մրցումներուն պէտք է լաւ կազմակերպուիլ, իրենց վերապահուած յաղթանակին տիրանալու համար։

Ծ. Ս.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ [illegible]

ՅԵՍԻ ՀԱՑԱՒԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

… լերան վրայ «Տէշտէ Կէլէրէն» անուն լեռնադաշտ մը կար, ուրկէ պաղ ու տաք ջուրեր խոխոջատէ մը գուրգուրելով կ'երթային։ Հոն կանանչը ծածկած էր եւ այնքան բարձրացեր, որ … Նախիրին կոտոշները միայն կ'երեւէին։ Երբ հով փչէր, խոտերը կը պառկէին ու կը վէտվէտէին ալիքներու նման։ Ու երբ գարունը տեղ վերջանար, հոն յաւէտ գարուն էր։ Անոր ձորերուն մէջ հսկայ … կային հաստ ու ծերունի … որոնց վրայ կանանչ ճիւղերը ծռեր էին։ Հոն կարծես երկիր, հովն ու ջուրը մինակ ըլլալ … ու երբեք մարդ ոտք կոխած չէր … կը պատմէին թէ հովիւ մը հոն … մեծ բունին մէջ այնքան … որ կաթսաներով գիւղ կը փոխադրէին։ Կէլէրէնի դաշտին Ջարոյի կողմը փլած պատեր կային, որոնց համար կ'ըսէին, ուր ժամանակին Հայերուն հազարաւոր մաքի… ները կ'արածին եղեր։

Հոն Քիւրտերը Թուրք դասալիք զինուոր փնտռած ատեն, որոնք ճակատէն կռուածային զէնքերով ու լեռնէն կ'անցնէին, երեք խեղճ մարդ կը գտնեն ճիւղերուն տակ ու ինչ պէտքի բան որ ունէին կ'առնեն ու թող կուտան ու երթան։ Թէեւ անոնց կը հարցնեն թէ Հայե՞ր են եւ անոնք կ'ուրանան, բայց անոնց խեղճութենէն զատելով կը հասկնային թէ անպայման Հայ ըլլալու էին։

Մայիսի վերջերը մինչեւ հեռու գիւղերէ բազմաթիւ հօտեր Պէյ Տաղիի ոսկորեն ուխտի եկան։ Մեր գիւղն ալ, գրեթէ նոյն ատեններուն, բոլոր հօտերը Վերի Ռոգը, Ախդախի ամէնէն բարձր տեղին վրայի ոսկերեն ուխտի կ'երթային ու հօտի տէրերը այդ առթիւ մէկ մէկ մատաղ կը մորթէին այնտեղ։ Ինչպէս կը տեսնուի, մեր երկու ժողովուրդները հոգիով ու աւանդութիւններով իրարու կ'եղբայրանային, լաքէն եկած ու գիրենք բաժնած օտար արտադրութիւնները կրօններու՝ քրիստոնէութեան ու իսլամութեան զրահերեւոյթին տակէն։ Քիւրտ ուխտաւորները իւղոտ հացեր ու կլորներ (քէօմպէ) բերած էին իրենց հետ։ Հօտերը լերան գագաթի լճակը կը դարնէին որ լողալով դիմացի ափը անցնէին։ Սուրբ լիճը անոնց մէջէն իր մատաղը կ'ընտրէ։ Անոր ընտրածը պէտք է զոհուի։ Այդ զոհը այն այծն է որ յոգնած կը մնայ ջուրին մէջ։ Հովիւը անոր տկանքը կ'արիւնէ հոն, լաքէն զոհելու համար։ Կը պատմեն թէ մարդ մը չէր զոհած այն այծը որ սուրբ լիճն էր ընտրեր, որովհետեւ ան իր սիրած մէկ այծն է եղեր։ Այս մարդուն հօտը բորոտեր ու ամբողջովին սատկեր է տարի վրայ։

Այդ օրը պէյ Տաղին կը չէնար ու կը ծիծաղէր ու լերան սուրբը գոհունակութեամբ մօրուքը կը շոյէր։ Հօտերը իրարու խառնէ գալով կ'անցնէին անոր կողերէն, որոնք կը թնդային բոժոժի երգերով, մայիւններով ու հովիւներուն կանչերով։ Այս տօնին պերճութիւնն ու խանդավառութիւնը մեր լուսաւորչեայ վանքին ուխտագնացութիւնը կը յիշեցնէր ինծի։ Իրիկուան խայլաններուն մէջ զոհեցին ու խաշեցին մատաղները։ Մէկզմէկ կոչունքի կը հրաւիրէին եւ իրարու մատաղ կը ղրկէին ու կը շնորհաւորէին իրար։ Ամէն մէկը գիս ալ հրաւիրեց ու կակուղ հաց, միս ու միսի ջուր կերայ։ Որովհետեւ ես մէջերնին օտար, տարօրինակ ու զրկուած էի, կ'ըսէին թէ ամէնէն աւելի ընդունելին ինծի տրուած մատաղն է (նիազ)։

ՀԻՒԱՆԴ

Ցուցանք էր եւ ջրերերուն տարեգարձը։ Օր, ամիս ու թուական մոռցած էի շատոնց։ Եայլաները լեռնէն գիւղ իջան խոտերը քաղելու համար։ Կեանքը սկսաւ քիչ մը համամնալ. կաթերը տաղտկացան եւ հունձքը եկաւ։ Թէմիրին ստիպ Պէյ Տաղի ճիշդ տակը։ Մէկէրէ մնաց իր եղբօրը քով։ Հոն քանի մը օր ոչխարներն արածեցի։ Եւ օր մը, հօտին քով, սկսան ծունկերս ու մարմինս դողալ, ու ես շուք եւ պաղ ջուր կը փնտռէի։ Ժանտարմաներէն փախած ատեն լերան վրայ հողուտներով արեւին տակ կը պառկէի, արեւը գիս զարկեր էր. առնուհասր էի եղեր։ Սակայն ինչպէ՞ս չպառկէի տաքնալու համար, քանի որ մերկ էի։ Իսկ այդ լեռը օրուան մէջ վեց ժամ հովիւ կը տաքնար։ Գիւղին մօտ, թուփերուն տակ մտած կը դողդղայի։ Ձաթիման ինծի կակուղ հաց եւ թարմ կարագ դրկեց, բայց չէի կրնար ուտել։ Գաճած թուփերը շուք չունէին։ Գիւղին քովի ուռիներուն տակ չէին թողուր գիս, կը վախնային։ Ուստի Աղ Թէմիր որոշեց գիս վարի տունը, Մէճիտ տանիլ։ Անտառի կանանչ թուփերէն ծորող նայուածքներով կը նայէի հեռուներուն ու անոնց ուրախ կանչերը կը լսէի։ Անհուն գիշեր մը կ'իջնէր կոպերուս վրայ ու չէի ըմբռներ թէ ինչո՞ւ կ'ապրիմ։ Անձնապահութեան ձեւեր կը փնտռէի, բայց նորէն կեանքին կը դառնայի։ Կ'ուզէի ապրիլ։ Գլուխս կը դառնար ու նայուածքս աղօտ էր։ Կը դողային ծունկերս։ Զով տեղ, պաղ ջուր կը փնտռէի։ Չէի կրնար աշխատիլ։ Թէմիր կը բարկանար ու կը վռնտէր գիս, ըսելով որ գլխուն փորձանք եղեր եմ։ Մայրը կը բարկանար որ հաց կ'ուտեմ, ու չեմ աշխատիր։ Ինչի՞ս հիւանդն եմ։ Սախրուած չոր (փայտ) կը կրէի որ հաց եփէ Բիբէն, որպէսզի ինծի ալ պատառ մը թան ու թուշ մը հաց տայ…

Եկաւ ամառ։ Հունձքերը կէս եղան։ Հովուական կաղնի բերը նորէն ձեռք առի։ Քանի օրերը զովացան, դէպի աշուն, ապաքինեցայ ու առողջացայ։ Կ'ըսէին թէ ռուսական բանակը Բաբերդէն առին կը քալէ։ Թուրք գաղթականները չարան չարան կուգան կ'անցնին եղեր։ Կը փախչէր Տիվրիկն ալ։ Ես կը կասկածէի որ Թէմիրենք իրենց Թուրք քիրվան Տիվրիկէն բերեն պահեն։

Իրիկուն մը, երբ նախիրը արօտէն տուն տարի, Թէմիրի անտառին մէջ սեւ համազգեստով, վրան փայլուն կոճակներով մարդ մը տեսայ։ Ան ձեռքը հրացան ունէր։

— Հոս ի՞նչ կ'ընես, հարցուց Թուրքերէն։

— Կը տեսնէք որ հովիւ եմ։

Ըսի ու հեռացայ։ Ապշանալից էր անծանօթը։ Թէմիրին հարսին հարցուցի.

— Ո՞վ է այս մարդը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

տանաւներով որոնք այժմ կը շինուին, 1940ին կամ 1941ին պիտի ունենանք 8 դրահաւոր, համագումար 240.000 թոն տարողութեամբ: Փոքր մարտանաւերու քանակութեամբ ալ պիտի ունենանք սպառազէն, սըրնթաց, բանուկ տորմիղ մը, գրեթէ բոլորն ալ շինուած Ֆաշական իշխանութեան օրով, աւելի քան 400.000 թոն: Ցետոյ կուգայ սուզանաւերու տորմիղը: Կրնամ հաստատել թէ Իտալիա աշխարհի ամէնէն հզօր ընդծովեայ տորմիղն ունի այսօր: Իտալիա բաւարար քարիւղ ամբարած է երկար ատենի համար»:

Օդանաւային ուժն ալ նոյնքան պատկառելի

Նոյն խանդավառութեամբ պանծացնելով Իտալիոյ օդանաւային ուժը, Մուսոլինի յայտարարեց.

— «Մեր օդանաւային տորմիղը կը բաղկանայ քանի մը հազար օդանաւերէ, բոլորն ալ վերջին դրութեամբ: Երկանիւները սահմանուած են ոմբակոծութեան եւ հետազօտութեան, եռանիւները՝ ծանր ռմբակոծութեան եւ հեռաւոր թռիչքներու: 580.000 բանուորներ կ'աշխատին 876 գործարաններու մէջ, ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ: Գալով պաշտօնէութեան, կը հաշուենք 20—30.000 օդաչու վարիչներ: Օդանաւային պատերազմին գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ կազմալուծել թշնամին, ահաբեկել անոր երկինքին, ջլատել ժողովուրդին բարոյական կորովը: Ռմբակոծութեան ամբողջ արհեստագիտութիւնը բարեփոխուած է, եւ բուն նպատակին հասնելու կարելիութիւնը աճած: Օդանաւային պատերազմը սահմանուած է հետզհետէ աւելի մեծ կարեւորութիւն առնելու, վաղուան պատերազմին մէջ»:

Վերջացնելով մասնագիտական տեղեկութիւնները, Մուսոլինի աղդարարեց թէ պէտք չէ հանգիստ քնանալ: «Բրովհեռնեւ շատ բան գլուխ հանած ենք, աւոր համար իսկ պէտք է մենք մեզի ըսենք թէ դեռ շատ ընելիքներ ունինք, եւ պիտի ընենք ամէն գնով: Մենք այսպէս կ'ըմբռնենք խաղաղութեան ապահովումը: Մենք կը մերժենք որ եւ է պատրանք եւ ցնորք: Ատոր համար է որ լքեցինք Ժընեւի պատրանքներու եւ ցնորքներու խանութը: Ժողովուրդներու յարաբերութեանց մէջ պատերազմի կարողութիւնն է որ արժէք ունի: Նափոլէոն Պոնափարթ, այն Իտալացին որ Ֆրանսան գործիք մը նկատեց իր զինուորական գերագոյն հանճարը արտայայտելու համար, պիտի նախատեսէր այս պարագան: Սպանիական պատերազմին առեն, երբ Ֆրանսայի մարաջախտը Սիւշէ խնդրեց կայսրէն իր տրամադրութեան տակ դնել իտալական զօրամասեր, Նափոլէոն պատասխանեց.— «Իրաւունք ունիք, այս Իտալացիները օր մը աշխարհի առաջին զինուորները պիտի ըլլան»: Ահա այդ է մեր ուզածը: Թող Նափոլէոնի մարգարէութիւնը դառնայ մեր ժամանակներու ֆաշական եւ հռոմէական իրականութիւնը»:

Բանախօսութեան ընթացքին Մուսոլինի բացատրեց թէ 1918էն ի վեր երկու պատերազմներ մղած ըլլալով, Իտալիա փորձառութեամբ կը գերազանցէ միւս ազգերը: Տեղ մըն ալ ազդարարեց.— «Այժմէն կ'ըսեմ թէ ամէն անոնք որ կրնան իրենց կեանքը կազմակերպել փոքր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, պէտք չէ սպասեն մեծաստաններուդ ժամուն»:

Ռումանիոյ պատրիարքը նոր դահլիճ մը կազմեց

Ռումանիոյ օրթոտոքս պատրիարքը, Միրոն Քրիսթէա, իր հրաժարականը ներկայացուց թագաւորին, այն պատճառաբանութեամբ թէ փոխանցման շրջանի համար կանչուած ըլլալով, իր պաշտօնը վերջացած է, քանի որ նոր սահմանադրութիւնը քուէարկուեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ:

Թագաւորը նորէն պատրիարքին յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը: Արտաքին նախարարութիւնը, զոր կը վարէր նախկին վարչապետ Թաթարէսքու, յանձնուեցաւ Պերլինի ռումանական դեսպան Փէթրէսքու Կոմնենոսի: Նոր նախարարը Հիթլէրի անձնական բարեկամը կը համարուի, եւ վերջերս Էնկիւրի գացած էր, մասնակցելու համար պալքանեան խորհրդաժողովին:

Այս դահլիճին կազմութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ թագաւորը կ'ուզէ անձամբ վարել երկիրը: Պատրիարքին երկրորդ դահլիճը կը բաղկանայ երիտասարդներէ:

Նոր կառավարութեան առաջին գործը եղաւ հրամանագիր մը հրատարակել, որով կը լուծուին բոլոր քաղաքական ընկերակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ արքունի խորհուրդ մը կազմել նախկին վարչապետներէ, իբրեւ խորհրդատու: Խորհրդարանը չատոնց լուծուած ըլլալով, նոր կառավարութիւնը իր յայտարարութիւնը պիտի հաղորդէ ուղղակի ժողովուրդին:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ փութացնելու համար, Թուլոնի եւ Պրէսթի ծովային զինարաններուն բանուորները սկսած են շաբաթը 45 ժամ աշխատիլ: Ուրիշ հաստատութեանց մէջ ալ պիտի տարածուի այս դրութիւնը: Օրինական ժամէն (40) աւելի եղած աշխատանքը պիտի վճարուի համաձայն սակացոյցի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ նպաստը աւելցնելու եւ բնակութեան պայմանաժամը կարճեցնելու համար հարցումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, եւ աշխատանքի նախարարութեան խորհրդականը բացատրեց հարցին դժուարութիւնները: Այս առթիւ ըսաւ թէ գործազուրկներուն 55 առ հարիւրը Սէնի նահանգը կը գտնուին եւ թէ անհրաժեշտ է միջոցներ խորհիլ որ գաւառէն մայրաքաղաք չխուժեն: (Գործազրկութեան նպաստը օրական 8 ֆրանք է գաւառի մէջ, իսկ 13 ֆրանք նշանակուեցաւ Սէնի նահանգին համար, ցուցահանդէսի առթիւ):

ՎԻԷՆՆԱՅԻ գրաւման առթիւ, կարգ մը թերթեր գրած էին թէ օրական 100 հոգի անձնասպան կ'ըլլան: Վիէննայի գերմանական ոստիկանութիւնը կը յայտնէ թէ մարտ 11էն ի վեր անձնասպան եղած են միայն 120 հոգի,— օրական հինգ վեց կամ երկու:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ փաստաբաններու Միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն փոքրամասնութեանց պատկանող փաստաբանները քննութեան պիտի ենթարկուին, ռումաներէն լեզուի համար: Հրեայ փաստաբանները մտահոգութեան մատնուած են արդէն:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը որոշեց հիւպատոսութիւններ հաստատել Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ընդունելութեան համար 120.000 ոսկի քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին կողմէ: Թագաւորը Փարիզ պիտի գայ յունիս 28ին եւ պիտի մնայ երեք օր: Արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այժմէն: Նորոգութիւններ կը կատարուին Քէ տ'Օրսէի մէջ, ուր պիտի բնակին թագաւորն ու թագուհին: Ցանկուածական զինուորներ պիտի բերուին գաւառէն, զօրահանդէսներու համար:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ, պաշտպանելու համար ռազմական դիրք մը՝ Լէրիտա: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Ջոր-Ֆրանքոյի հարաւային ճակատը միայն 35 քիլոմեթր հեռու է ծովեզերքէն: Հանրապետական բանակը արտաքին օգնութեան դիմած է: Փաշտօնապէս կը հերքուի թէ Ֆրանսա որոշած է զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնել:

ՊԱՇՏՕՆԱԳԻՐ կը հաստատուի թէ Ֆոն Փափէն, Վիէննայի նախկին դեսպանը, գերմանական դեսպան նշանակուած է Էնկիւրիի: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս կարգադրութեան, որ կը ձգտի զօրացնել Գերմանիոյ ազդեցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը խիստ ծանուցագիր մը ուղղեց Մեքսիքայի, բողոքելով քարիւղի հանքերու ազգայնացման դէմ եւ արդար հատուցում պահանջելով ամերիկեան ընկերութեանց համար: Մեքսիքայի նախագահը արտակարգ նիստի հրաւիրեց խորհրդարանը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՑԵՑԱԶԳՈՒՌԸ է Ապրիլ Յին փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 1ին:

ԱՆԻԷՌ-ՍՈՒՌ ՓՈԼԹՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ, 1 Ապրիլ, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ ճաշարանին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

Գաւառ

ԳՐԻԱԼԻՒՋԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Արապեան եղբայրներու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Վ. Զ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական տեղը: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՔԷՕՍԷՅԵԱՆ:

«Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԱՐՄՆԻՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, Կիրակի, ժամը 2.30ին, Օլիմփիք Սալ տը Քիւլթիւրի մէջ
(Ռիւ Քոխոմ)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ քաղաքական փորձերն ու հոգերը»:
Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի երգիչ Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ»:
Դասախօսութենէն յետոյ թէյասեղան:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի Լէ Մուլինոյի Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտք 5 Ֆր., փոքրիկներու 2 ֆրանք

×

Յ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Կը ներկայացուի Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԵՒ ՋԱՒԷՇՏ ՄԸ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ: Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՕՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 230 Շըմէն տը լա Մադրազ
Պաս էլէքթրոնավոնալի սրահին մէջ
Կը նախագահէ ընկերուհի Ն. ՔԻՐԳԻՒՃԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, պար, եւայլն, աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ: Պ. Ն. Սեթեան մոգական լապտերով ցոյց կուտայ հետաքրքրական պատկերներ:
Նախընթրիք՝ մանուկներու համար: Մուտք 2 Ֆր., փոքրիկներ ձրի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը 1 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը Լ'Էփիքա, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Ն. ՄԻՒՐԷԹՊԷԹԵԱՆ, Նիւթ՝ «Բնաշրջութիւն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն պատեհութիւն կը տրուի:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO-CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար. ծիծաղ, cotillon: Մասնակցութեամբ M. AL. BERCA-ի PRINCESESի VITALISի եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:
Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն:
Մուտք 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անակնկալներու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կէշէն: Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղամեռիկ Տիկին Աղաւնի Թորիկեանի (ծնեալ Թորանճեան) մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Կիրակի, 3 Ապրիլ առաւօտեան ժամը 11ին, Լիոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69, Rue Louis Blanc:
Կը հրաւիրուին Թորիկեան եւ Թորանճեան ընտանիքներու բոլոր բարեկամներն ու ազգականները, յարգելու համար հանգուցեալին յիշատակը:
Թորիկեան ընտանիք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՋՕՊԱՆԵԱՆԻ (Սթանպօլ) մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր եւ իր բոլոր անդամներու կողմէ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ հայրենակից՝ Տէր Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանի, երիցուհի Տիկին ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐՅԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Պանիէօ-Քաշանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Կարապետեանի եւ պարագաներուն իրենց աղջկան եւ Միութեանս դպրոցին աշակերտուհի՝ Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

փետր. 23 — մարտ 4

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Աղոյ —	109:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Մ. —	10:
ՎԻԼԼԷՕՐՊԱՆ, Մարտ —	75:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Ե. Քէօս —	75:
ՎՕՔԼԻՈՋ, Մ. Ե —	40:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ա. Ս —	40:
ՄԱՍ ՏԻՒ ՔԱՍԷՐ, Ա. Զ —	40:
ՊԱՆԵԷՕ, Ա. Թ —	150:
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բ —	75:
ՎԻԼՄՈՆԲԼԸ, Սիւնկ —	75:
ՏԻԹՐՈՒԵԹ, Գալ. —	140:
ՍԱՐՍԷԼ, Կ. Եր —	70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բալ. Հ. Մ —	100:
ՇԱԼԷԹ, Վ. Մ —	100:
ՇԱՍ, Տէրվ —	110:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Մակ —	150:
ՓԱՐԻԶ (18), Ե. Հ —	50:
ԼԻՈՆ, Գ. Դաւ —	150:
ՆԻՍ, Գ. Թուր —	75:
ԼԻՈՆ, Լ. Կ —	150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Ակ —	50:
ԱՄՍԹԷՐՏԱՄ, Իփ —	225:
ՎԱԼԱՆՍ, Ց. Կոչ —	290:
ՄՈՆԹԱՐԺԻ, Մանո —	40:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Խ. Սիմ —	200:

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷ ԷԺԻՓՍԻԷՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 3 ՏՈԿՈՍ ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

Վիճակահանութիւն 1938 մարտ

1903ի պարտաթուղթեր
504.953 թիւը շահած է 50.000, իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք:
452.524, 504.099, 568.231, 741.145, 458.267, 520.351, 689.566, 752.246, 476.148, 600.702, 703.209, 756.390, 531.537, 608.669, 713.406, 496.346, 548.001, 616.131, 795.622:

1911ի պարտաթուղթեր
80.040 թիւը շահած է 50.000, իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք:
2432, 52668, 104.528, 286.021, 7449, 83019, 109.125, 301.303, 20350, 90998, 109.233, 309.319, 50819, 97615, 134.360, 318.881, 51242, 100152, 247.866, 398.766:

Պարգեւներու վճարումները կը սկսին ապրիլ 1ին:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 2 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 2 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3695

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷ՞Ն «ՑՐԱՆԿ ՆԱԽ ՕՍԹԷՆ»

Անցեալ օր յիշեր էինք Թրքական կիսապաշտօնական օրկանի մը, «Ճիւմհուրիյէթ»ի երկու խմբագրականները, գրուած՝ Հայր եւ որդի Եունուս Նատիի կողմէ։

Երկուքն ալ, հայրը քիչ մը զգոյշ, տղան աւելի վերապահ, իրենց մտահոգութիւնները կը յայտնէին Աւստրիոյ եւ Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ։

Հայրը կը փսփսար, ոլոր-մոլոր.

— «Գերմանական միութիւնը մինչեւ Դանուբի աւազանը իջած ըլլալով, գերմանեւսլաւ պայքարի խնդիրը կրկին կ'արթնցնէ, որմէ շատ աւելի կենդանի շարժումներու հաւանականութիւններ կան։ Այդ հաւանականութիւնները այնքան ծայրայեղ նշանակներ կը ներկայացնեն որ, մեր գրիչը կը զգուշանայ, առանց սահման ճշդելու համար։ Չեխոսլովաքիան այդ հաւանականութեանց մէկ մասն է միայն»։ (14 մարտ 1938)։

— «Մեր կարծիքով, Աւստրիոյ հետ ամբողջ Եւրոպան փլած կարելի է նկատել։ Նայինք թէ Եւրոպան ի՞նչպէս պիտի վերակառուցուի»։

Ու վերջապէս, ուրիշ խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Ներկայիս 73 միլիոնանոց գերմանական ուժ մը կեդրոնացած է Եւրոպայի պորտին վրայ, իբրեւ զինակից ունենալով Իտալիան։ Ո՞վ պիտի դիմադրէ այս ուժին։ Ահա հարցումը որ զարմանքով կը հարցնէ ամէն մարդ։ Անգլիա կղզի պետութիւն մըն է, որ ունի ծաւալուն կայսրութիւն մը։ Ֆրանսա՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ կ'երեւայ իբրեւ միակ մնացած երկրորդական, երրորդական պետութիւն մը։ Ահա հոս է տագնապը, իբրեւ ախտանշան ուժերու հաւասարակշռութեան խանգարման։ Բայց կան ուրիշ ազդակներ ալ,— կը շարունակուի սպանիական կռիւը, որուն կը միջամտեն Իտալիա եւ Գերմանիա։ Միջերկրականը անապահով է։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինակիցը՝ Ճափոն, կը շարունակէ Չինաստանի գրաւումը. այնպէս կ'ենթադրուի որ Ռուսաստան չի կրնար իր տեղէն շարժիլ»։

Այս տողերը գրուածատեն, Թուրք մամուլը անշուշտ չէր գիտեր թէ Հիթլէր Էնկիւրիի դեսպան նշանակած է հռչակաւոր Ֆոն Փափէնը,— այն որ յուշիկ-յուշիկ ճամբան հարթեց Աւստրիոյ ձուլման համար։

Քանի մը օրէն կ'իմանանք այդ անուանումին արձագանգներն ալ։ Թէեւ, Թուրք մամուլը վարժուած է իր պատեանին մէջ քաշուելու, երբ հարցը կը վերաբերի բուն Թուրքիոյ։

Գոլիս ըլլայ թէ Էնկիւրի, Թուրք հրապարակագիրները գիտեն ձայն բանալ կամ ձայնը քաշել, չխանգարելու համար կառավարութեան գործը։

Եւ սակայն, այս վարպետութիւնը հազիւ կրնայ պարտկել տողերու մէջ սեղմուած մտահոգութիւնը։

Եունուս կամ Նատիր Նատիները գիտեն թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեն, օրինակ, չեշտելով Միջերկրականի անապահովութիւնը, համրելով գերմանեւիտալական ուժերը, եւ կամ յիշեցնելով թէ Մեծն Բրիտանիան «կղզի պետութիւն մըն է», Ֆրանսա՝ «միակ մնացած երկրորդական, երրորդական պետութիւն մը», իսկ Ռուսաստանը «կ'ենթադրուի թէ տեղէն չի կրնար շարժիլ»։

Արդ, անհրաժեշտ չէ սպասել Թուրք մամուլին արտայայտութեանց, չափելու համար Ֆոն Փափէնի առաքելութեան խորութիւնը։

Այս լուրին հրատարակութեան առաջին օրն իսկ, միջազգային մամուլը փութաց խորհրդածութիւններ կցել անոր։

Առաջին անգամ չէ որ Գերմանիա դեսպան կը ղրկէ Թուրքիա կամ այլուր։ Բայց, ոչ մէկատեն մասնաւոր նշանակութիւն տրուած էր այդ անուանումներուն։

Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ՝ Ֆոն Փափէնի անձնական հանգամանքն է որ կը պղտորէ միտքերը։ Եւ յետոյ, այդ անուանումին զուգադիպութիւնը՝ Աւստրիոյ միացման դէպքին հետ։

Ուրիշ երեւոյթներ ալ կ'ապացուցանեն թէ Հիթլէր այս անուանումը կատարելով, այսինքն «մասնաւոր առաքելութեանց» վարպետ մը ղրկելով Էնկիւրի, կ'ուզէ իր արեւելեան-Թրքական քաղաքականութիւնն ալ գունաւորել։

Այս անուանումէն առաջ, մասնաւորապէս վերջին տարիներու ընթացքին, Հիթլէրական Գերմանիան կրկնապատկած էր իր ճիգերը, զգացնելու համար իր յարատեւ ազդեցութիւնը՝ Թուրքիոյ մէջ։

Այդ աշխատանքները սահմանափակուած չեն միայն տնտեսական մրցակցութեամբ։ Նոյնիսկ Հիթլէրական քարոզութիւններ կատարուած են եւ կը կատարուին ինչպէս ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի, նոյնպէս Պոլսոյ մէջ եւ ուրիշ ուր որ կարելի է։ Հիթլէրական հրատարակութիւններ, շարժանկարներ եւ ուրիշ արդիական միջոցներ տեսակ մը մթնոլորտ ստեղծած են Թուրքիոյ մէջ ալ։ Եւ դեռ քանի մը ամիս առաջ էր որ Թրքական երկու կարեւոր թերթեր բուռն բանակռիւ մը բացուեցան։ Մէկը միւսը կ'ամբաստանէր իբրեւ հիթլէրական կամ բոլշեւիկ։ Գայթակղութիւնը այնքան սաստկացաւ որ, երկու կողմերն ալ դատարան ինկան, եւ այս առթիւ ոչ միայն տեսական-վարդապետական յայտնութիւններ լսուեցան, այլեւ կաշառքի պատմութիւններ։

Բայց, այս պարագան միայն մէկ դրուագն է գերմանական գործունէութեան։ Մնացեալը պիտի պարզուի յառաջիկային, երբ Ֆոն Փափէն գործի ձեռնարկէ։

Իսկ այդ գործունէութեան հեռանկարները կարելի է գտնել, երբ ըսենք որ Գերմանիա կցելով Աւստրիան, այսինքն տիրապետելով Դանուբի աւազանին, արդէն Սեւ Ծով իջած կ'ըլլայ։ Հոդ չէ թէ գետերով կամ ջրանցքներով։ Առ այժմ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾՆԵՐԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ

Գործադուլը կը շարունակուի

Նախարարական խորհուրդը նոր պիտի գումարէր երէկ, ուրբաթ, վաւերացնելու համար Լէոն Պլումի ելմտական օրինագիծները, իսկ երեսփ. ժողովը զանոնք պիտի քննէր կիրակի օր։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ շատ մը երեսփոխաններ դժկամակ ըլլալով ժողովի երթալ կիրակի օր, քննութիւնը յետաձգուած է երեքշաբթի օրուան։

Նոր կարգադրութեամբ, նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի երկուշաբթի առտու, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին։ Ցերեկ վարչապետը պիտի ներկայանայ երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին, ներկայացնելու համար իր ծրագիրները։ Ուրեմն երեսփ. ժողովը զանոնք պիտի կրնայ քննել երեքշաբթի օր։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութեան ելմտական վերակազմութեան ծրագիրը կը պարունակէ շատ մանրամասն պատճառաբանութիւն մը, որ կը պարզէ ներկայ կացութեան պատճառները եւ հիմնական դարմաններ կ'առաջարկէ։ Այս առթիւ, կառավարութիւնը որոշ լիազօրութիւններ կը պահանջէ, գլուխ հանելու համար իր ծրագրած բարենորոգումները։

Միեւնոյն ատեն, բացառիկ նիստի հրաւիրուած են արմատական կուսակցութեան երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, որոնց բանելիք դիրքէն կախում ունի դահլիճին կացութիւնը։ Արմատական թերթերն ալ չեն ծածկեր թէ կուսակցութեան շատ մը անդամները, մանաւանդ ծերակուտականները հակառակ են Լէոն Պլումի ծրագիրներուն եւ պահանջուած լիազօրութեան, որ մերժուեցաւ Գ. Շոթանի։

*** Մինչ այս մինչ այն, գործադուլը կը շարունակուի, հակառակ բոլոր միջամտութեանց։ Բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները սկսան քննել կառավարութեան առաջարկները։ Անհաշտական հաստատութեանց մէջ բանակցութիւնները կայուն վիճակ ունին։ Երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ։ Գործատէրերը կը պահանջեն պարպել գործարանները, իսկ բանուորները ամէն բանէ առաջ յաւելում կը պահանջեն։

Սիթրոէնի 1200 պաշտօնեաները, մասնագէտները եւ ճարտարագէտները ժողով գումարելով, որոշեցին խնդրել որ կառավարութիւնը միջամտէ եւ գործածէ օրինական միջոցները, վէճը լուծելու համար։

6000 ՍՊԱՆԻԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱ ԱՊԱՍՏԱՆԵՑԱՆ

Քաթալոնիոյ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն

Սպանիոյ ապստամբական զօրքը գրեթէ պաշարած ըլլալով հանրապետական զօրաբաժին մը՝ Արակոնի ճակատին վրայ, 6000 զինուորներ Ֆրանսա ապաստանեցան իրենց հրամանատարներով եւ սպաներով։ Իրենց կ'ընկերանային հարիւրաւոր քաղաքացիներ, մանաւանդ կիներ եւ մանուկներ։ Սահմանագլուխի Ֆրանսական իշխանութիւնները զինաթափ ըրին զինուորները եւ տեղաւորեցին կայանի մը մէջ, Լիւշոնի մօտ։ Վիրաւորները, ծերերը, անկարները եւ կիները կը խնամուին տեղական հաստատութեանց եւ հիւանդանոցներու մէջ։ Բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ դեղեր ղրկուեցան Լիւշոն եւ շրջակաները, սահմանամերձ զինուորական կեդրոններէ։

Փախստականները մեծ մասով թշուառ էին, գրեթէ մերկ ու անօթի եւ զարհուրելի բաներ պատմեցին։ Եօթը օր թափառեր են Պիրենեան ձիւնապատ լեռներուն մէջ, գրեթէ զրկուած՝ ուտելիքէ եւ գիշերային պատսպարանէ։ Տակաւին հարիւրաւորներ ալ ճամբան են։ Ֆրանսացի սուրհանդակ - զինուորներ եւ շրջուն պահակներ կը հսկեն սահմանագլուխին վրայ։

Ապստամբական զօրքը նոր յաջողութիւններ չահած է, միշտ յառաջ խաղալով դէպի Քաթալոնիա։ Հանրապետական զինուորները կատաղօրէն կը դիմադրեն շատ մը կէտերու վրայ։ Ապստամբական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ բոլորովին պաշարուած է Լէրիտա, որ բանալին է Պարսելոնայի։ Միեւնոյն ատեն կը ծանուցանեն թէ իրենց զօրքը Թարրակոնայի նահանգը մտած է հինգշաբթի իրիկուն։

Փիշեր ցերեկ կը խոյսէինք կրակին տակ...

Պարսելոնայի կառավարութեան պաշտօնատարներէն մէկը, որ Ֆրանսա եկած է փախստականներուն հետ, կը պատմէ.

— «Մարտ 24էն ի վեր գիշեր ցերեկ կը քալէինք եւ կը կռուէինք։ Մեր զօրաբաժինը յարձակում կրեց Հուէսքայի առջեւ։ Մեր գիծերը կը գտնուէին Իտալացի եւ Մարոքցի կամաւորներ։ Ամբողջ 24 ժամ զարհուրելի յարձակման մը ենթարկուեցանք։ Օդանաւերը եւ թնդանօթները անընդհատ ռումբ կը տեղային։ Մէկ մէկ ոչնչացան մեր քանի մը գնդացիրները։ Մեր բանակին երկու ընտիր կիսաբաժինները գրեթէ բնաջինջ եղան։ Այն ատեն երրորդ կիսաբաժին մը ղրկուեցաւ։ Միակ մնացած էինք ճակատին վրայ, կորսնցուցած ըլլալով մեր զօրքին ամենամեծ մասը։ Ընդհ. սպայակոյտը հրամայեց նահանջել, ու բովհեռեւ պաշտպանելու վտանգին մատնուած էինք։ Նահանջի փորձ մը կատարեցինք, յետոյ հրամայուեցաւ դէպի հիւսիս բարձրանալ։ Կ'ուզէինք գէթ բանալ լեռան մէջ, հրասանդղին կախեալ մղելու համար, բայց Ֆրանքոյի զօրաբանակներուն յառաջխաղացութիւնը հարկադրեց մեզ հեռանալ։ Եւ ահա նեղը մնալով, փախանք խուճապահար, լեռնէ լեռ, եւ հասանք Ֆրանսա»։

Ուրիշ մը կը պատմէ թէ 15 ժամէ ի վեր կը քալէին եւ այլեւս ոտքի վրայ մնալու կարողութիւն չունէին։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ հաւանական է որ Սպանիոյ ուրիշ մասերէն ալ փախստականներ հասնին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Երէկ ձեռքէս թղթատեցի «Դիտակ Բիւզանդեան»ը (տպուած 1813ին, Վենետիկ, «ի խնդրոյ ընկերութեան Արշարունեաց»)։

Երրորդ թիւին մէջ, 1813 «11, 12, 13, 14, Յունվարի», վարդապետ-խմբագիրը ձեռքէն գովելով նորակազմ Արշարունեաց ընկերութեան գործունէութիւնը, ուրախութեամբ կ'աւետէ.

— Մեր ազգին մէջ ուսում սորվող, ուսում գիտութիւն սորվելու համար յորդորանք խօսող, մանաւանդ եկեղեցականներէն էին. որոնց ալ խորհրդակցութեամբ կը զուգէին՝ թէ մենք ատեն չունինք ատ բաներուն, մեր պարտքն է ատոնց ատեն անցընելը։ Հիմա աս նոր եղած ընկերութիւնը Սստանպոլի մէջ, որոնք ամմէնքը ալ խորհրդականք են, օրինակ առնելով քաղաքական ազգերէն, որոնց մէջ որչափ որ իմաստուն եկեղեցականք կանան, գրեթէ անչափ ալ աշխարհական գիտնականք ու խելացիներ կան, մէկզմէկ կը յորդորեն, բոլոր ազգին սիրտը կը յօժարեցնեն, որ գրոց եռանդ ըլլան, խելք սորվին, թմբրած չի նստին. ու այնպէս ազգասէր ըլլան, ու հայրենասիրութիւն ունենան» (էջ 14—15)։

Եւ կ'արտատպէ նոր «յորդորանք» մը, «որ ան ընկերութենէն մէկը խօսեր էր»։

Այսօրուան աշխարհաբարով, նառ մըն է այս ալ։ Նոյնքան թարմ, այսօր իսկ, 125 տարի վերջը.

— «Որչափ մեծ է ազգասիրութիւն եւ հայրենասիրութիւն, քան զմարդասիրութիւն եւ հարստութիւն. բայց ի՞նչ օգուտ, որ չիկայ մէջերնիս։ Ամմէնը կը գովեն, ամմէնուն առջեւ մեծ կ'երեւայ, ի՞նչ շահ որ գործքով ընող չկայ. առաւել աղէկ է չգովեն, բայց գործքով ընեն։ Բերնով կ'ըսեն, այլ գործքով մէկն ալ չեն ըներ. բերնով ընկերքէն, նոյն ժամանակը գործքով հակառակը կ'ընեն։ Մեր ազգը ահա աս տառիճանի մէջ է. ոչ հիմայ՝ այլ առաջուընէ պէտք, որ ուրիշ ազգաց մէջը չիկայ»։

Եթէ ես պատմէի ըլլայի, այս խօսուածը նոյնութեամբ կ'արտատպէի մեր խանդէսներուն մէջ։ Եւ անշուշտ աւելի բուռն ծափեր կը խլէի, քան ճոռոմ ճառախօս մը։

«Յորդորանք»ը ուրիշ վերք մըն ալ կը մատնանշէ. —չար ծախսնն եւ բամբասանք։

— «Այլ առաւել զարմանալուն այն է որ, զայս (բամբասել, ծախսել) ոչ միայն իրենց մէջ, այլ եւ ուրիշ ազգաց մէջը կ'ընեն»։

Դեռ աւելի կծու, որուն տակ երկու ձեռքով կրնայի ստորագրել այսօր ալ — այսօր շատ աւելի ուժով քան 125 տարի առաջ.

— «Եթէ մէկ ընկերութեան մը, այսինքն «մէճլիսի մը» մէջը ուրիշ ազգէն մէկը մեր ազգը գովելու ըլլայ նէ, կը նային որ անոր գովասանքը ընկեցընեն եւ կամ սուտ հանեն. ունեցած առելութեան պատճառով կը նային որ, իրենց վրայէն հայութեան անունը բաց ձգեն. ասոր համար ոմանք որ ուրիշ ազգի մը քաղաք երթան, եւ կամ անոնց լեզուն սորվինէ, մէկէն ի մէկ կը փոխուին, (Փրէնկլէմիշ կ'ըլլան) եւ կրկին ատելութիւն մը կ'ունենան ընդդէմ ազգին. եւ ինքզինքնին չեն ուզեր որ հայ անուանեն. թէ որ մէկը իրենց պարծանքի համար՝ ուրիշ ազգաց առջեւը զուգցէնէ, կը սկսին անարգել իբրեւ Հայը ի՞նչ ազգ է, ի՞նչ է տէյի, կը զարմանան եւ խնդը վար կը զարնեն. չեն մտմտար, որ ի՛նչ ազգի առջեւ ըլլայ, ծաղր կ'ըլլան եւ համարումնին կը կորսնցունեն»։

Ափսո՜ս որ աշուղ չեմ, այս մասն ալ եղանակի մը վերածելու եւ թառով կամ «քէմանչէ»ով տարածելու համար ի սփիւռս աշխարհի...

ՎԱՀԷ

ՔԵՄԱԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔ ՀԻՒԱՆԴ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին քարտուղարութիւնը հետեւեալ դեկոյցը հրատարակեց.—

Քէմալ Աթաթիւրք վերջերս Պոլիս, Պրուսա եւ Եալովա ճամբորդած ատեն, ծանր կրիփի մը բռնուեցաւ որ յետոյ կրկնուեցաւ։ Փրոֆ. Ֆիէսանժէ, որ Փարիզէն կանչուած էր, հաստատեց թէ Աթաթիւրքի առողջական վիճակը որ եւ է մտահոգութիւն չի պատճառեր, բայց երկար հանգիստ կը պահանջէ։

Խ. իշխանութիւնը կը սկսանայ Արեւելքի մէջ

«Մաթէն» կը գրէ թէ Խ. Միութեան ազդեցութիւնը հետզհետէ կը տկարանայ Արեւելքի եւ ամբողջ Ասիոյ մէջ։ Այս առթիւ կը յիշէ երկու պարագաներ.—

1. Իրանի կառավարութիւնը ետ կանչած է Մոսկուայի դեսպանը, խզելով այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին տնտեսական-քաղաքական համաձայնութեան մը համար։ Դեսպանը ջերմապէս կուսակից էր մերձեցման։

2. Աֆղանեան կառավարութիւնը հաղորդած է Քապուլի խորհրդային նոր դեսպանին՝ Միխայլովի, թէ աֆղանեան բանակը այլեւս պէտք չունի խորհրդային մարզիչներու։

3. Թրքական կառավարութիւնը շատ վերապահ դիրք մը բռնած է Խ. Միութեան հանդէպ, Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումէն վերջը, որովհետեւ համաթրքական շարժման ներկայացուցիչներուն ձերբակալութիւնները եւ գնդակահարութիւնները անձնապէս նեղսրտութիւն պատճառած են Աթաթիւրքի։

Նոյն թերթին կարծիքով, Ամոյին ամէնէն ծանր հարուածը կրած է Չինաստանի մէջ։

Օտարականներու խուժումը դէպի Փարիզ

Սէնի նահանգային ժողովին անդամներէն երեք հոգի գիր մը ուղղելով նահանգապետին, կը խնդրեն որ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ, սահմանափակելու համար օտարներու ներգաղթը դէպի Փարիզ։ Խնդրարկուները չեն մերժեր ապաստանի իրաւունքը, բայց վախ կը յայտնեն որ՝ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներուն եղերական տագնապալութեանց հետեւանքով, դէպի Ֆրանսա խուժեն նոր տարագիրներ, մեծ մասը թշուառ եւ անտէր։ «Անդիրը կարեւոր է թէ բարոյական եւ նիւթական տեսակէտով։ Քաղաքական կամ կրօնական հալածանքներու պատճառներով բազմապատկուած գաղթերը ազգային խնդիր մը կը յարուցանեն, որուն լուծումը էական է մեր երկրին բարեկարգութեան եւ ներքին խաղաղութեան համար։ Միւս կողմէ, ներգաղթը, երբ կ'անցնի օտարականներու ատաբնական ձուլման պատշաճ սահմանները, ընկերային վտանգ մը կը դառնայ, անդրադառնալով մեր ցեղին ապագային վրայ։ Վերջապէս, այն տագնապին մէջ որ այնքան խորապէս կ'ազդէ մեր առեւտուրին եւ ճարտարարուեստութեան վրայ, օտարականներու խուժումը նոր պատնէշներ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի մէջ, Մարտ 15—16ին, աւստրիական դէպքերու անմիջական ազդեցութեան տակ գումարուեցաւ Աշխատաւորական եւ Արհեստակցական Միջազգայիններու խառն ժողովը:

Ներկայ էին 120 պատգամաւորներ, գրեթէ բոլոր երկիրներէն: Հեռաւոր Մեքսիկան ալ ուղարկած էր իր ներկայացուցիչը:

Խորհրդաժողովի ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր Կեդրոնական Եւրոպայի, մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ վրայ: Վիճաբանութիւնները՝ շատ ծանրակշիռ էին: Գերմանիան խռոված էր բոլորի հանգիստը: Պատերազմի ուրուականը կրկին կը ցցուէր բոլորին աչքերուն առջեւ: Պատերազմ Հեռաւոր Արեւելքի մէջ, պատերազմ՝ Սպանիոյ մէջ, եւ պատերազմական վիճակ՝ բովանդակ Եւրոպայի մէջ...

Մասնակի պատերազմներն ու բռնագրաւումները շղթայաշար կ'առաջնորդեն դէպի ամբողջական պատերազմը: Անզգոյշ ու յախուռն քայլ մը, այսօր կամ վաղը, կրնայ ամբողջ մարդկութիւնն ու մշակութային արժէքները արեան գետերու մէջ խեղդել: Խաղաղասէրները չեն, որ կը վճռեն խաղաղութեան բախտը, այլ պատերազմասէրները, որոնք կ'առատացնեն ուժն ու վառօդը:

Եւ ահա այս ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց վարիչը՝ Ու. Սիթրին կը բանայ ժողովը հետեւեալ խօսքերով.

— Միջազգային քաղաքականութեան մէջ մեր ազդեցութիւնը որքան ալ նուազ ըլլայ, պէտք չէ որ զայն թերագնահատենք, որովհետեւ հանրային կարծիքի եւ աշխատաւոր զանգուածներու ուժեղ հոսանք մը կը ներկայացնենք:

Օրակարգի ամէնէն հրամայական հարցն էր «Եւրոպայի կացութիւնը»:

Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ էին դարձած Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Սկանտինաւեան երկիրներու, Չեխոսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնն ու Արհեստ. Դաշնակցութիւնը ներկայացնող պատգամաւորները: Փոթորիկը իրենց շուրջ կը դառնար: Մեծ պետութեանց ղեւակները խռոված էին, իսկ փոքրերը՝ սահմռկած: Ամէնքն ալ ծանր պատասխանատուութեան մը տակ էին:

Անգլիական եւ Ֆրանսական պատգամաւորութիւնը պէտք է յանձնառութեան տակ մտնէր եւ փոքրերուն վճռական խօսք բաէր: Կարո՞ղ էր եւ ի՞նչ չափով կրնար արժեւորել իր խօսքը:

Ժուհօն յայնօրէն ձեւակերպեց Ֆրանսական կառավարական շրջանակներու տրամադրութիւններն ու ընկերվարական զանգուածներու կարծիքը.

— Երկար խօսելու պէտք չկայ: Դէպքերը բոլորիս ալ ծանօթ են: Ծանր կացութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Չենք գիտեր թէ դէպքերու շղթան ո՛ւր կանգ պիտի առնէ: Ոչ միայն Չեխոսլովաքիան է սպառնալիքի մատնուած, այլ եւ Սպանիան եւ Միջերկրականի աւազանը: Մեզի մէկ բան կայ ընելիք, — անցնիլ վճռական գործի: Եթէ դէպքերը գահավիժին, Ֆրանսան առանց այլեւայլի պիտի միացումէ եւ Անգլիան, անտարակոյս, պիտի կանգնի անոր կողքին:

Ժուհօյէն անմիջապէս վերջ Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչը ընդարձակ ճառով մը ներկայացուց իրենց քաղաքական ուղեգիծը.

— Ժուհօն վերջնագիր մը ներկայացուց, ըսաւ, որ առանց վերապահութեան կարելի չէ ընդունիլ: Մեր հիմնական սկզբունքն այն է, որ ընկերվարական քաղաքականութիւնը կառավարական քաղաքականութիւն չէ, նոյնիսկ եթէ այդ իշխանութիւնը ամբողջութեամբ թէ մասամբ իր ձեռքն ըլլայ: Անշուշտ աղէտի պահուն Անգլիան պիտի հետեւի Ֆրանսայի եւ կամ Ֆրանսան պիտի հետեւի Անգլիոյ, քանի որ երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան մէջ ներդաշնակութիւն մը կը տիրէ: Բայց հարցը այն է թէ, արդեօք բոլոր ժողովրդավարական երկիրներն ալ պիտի հետեւի՞ն իրենց: Ես թերահաւատ եմ: Վերջերս Չէմպըրլէնը Երեսփ. ժողովին մէջ Աւստրիոյ կցման մասին յայտարարեց թէ ան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ էր, հետեւաբար Ազգաժողովի պատկանող պետութեան մը անկախութիւնն է բռնաբարուած: Անգլիական հին աւանդութեան մը համաձայն, Չէմպըրլէնի ամէն մէկ բառը զուսպ քննութեան բովէն կ'անցնի: Եւ այդ յայտարարութիւնը Մեծն Բրիտանիան դրաւ զինարշաւի երրորդ հանգրուանին մէջ: Ամէնուս համար հասկնալի է արդէն, որովհետեւ ամէն կողմ պատերազմական վիճակ կը տիրէ: Ահա Չինաստանը, որ կը ջարդուի «խորհրդաւոր» Թուաստանի մը աչքերուն տակ, ահա Սպանիան, որ գերման եւ իտալական բանակներու կրունկներուն տակ կը հեծայ, ահա Չեխոսլովաքիան, զոր նացիները ներսէն ու դուրսէն օղակած են, ահա Լիթուանիան, որ առաջին հարուածէն վերջ, կրնայ բռնօրէն կցուիլ Լեհաստանի: Վերջապէս Պերլին-Հռոմ առանցքը դարձած է դիւանագիտական ճկուն գործիք մը ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ժողովրդավարութեան դէմ: Այս գործիքը ժողովրդավար երկիրներու մէջ բաժանման ու տարրալուծման միջոց մըն է եղած: Ֆաշականութիւնը աստիճանաբար Եւրոպան կ'առնէ իր օղակին մէջ: Վտանգը ընդհանուր է, սահմանափակուած չէ միայն Չեխոսլովաքիայով: Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը աւելի ծանր կշռէ քան ուրիշ երկիրներու անկախութիւնը: Եթէ փոքր երկիրները ապաստանին չէզոք քաղաքականութեան մը ետեւ, ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ պառակտուած Եւրոպայի մը շուրջ, Մ. Նահանգներու գործակցութիւնն ապահովուի: Կրնա՞ն անտարբեր մնալ Մեծն-Գերմանիոյ մը հանդէպ, իրենց սահմաններուն վրայ, որ ամէն վայրկեան կրնայ դիրք ու ախորժակ փոխել: Այժմ 1914ի պայմանները չեն: Ամբողջ մարդկութիւնը այլազան վարչաձեւերու տակ, կը հետապնդէ նախ իր ազգային հաւաքական գոյութիւնը: Վաղը, հիթլէրական Գերմանիան կրնայ նետուիլ Պելճիոյ վրայ եւ Անվերսը նաւակայան դարձնել, իսկ Զըւիցերիոյ ալ առաջարկել իր ցեղակիցներուն պաշտպանութիւնը: Ի՞նչ կրնան ընել փոքր երկիրները այսպիսի ճգնաժամային պարագայի մը: Ոչի՛նչ: Մենք հաւաքական ապահովութեան մէջ պիտի փնտռենք ժամանակի ազգային ապահովութիւնը: Այս հանգրուանը ժամուն պէտք է յստակօրէն գծեն իրենց վարած ու վարելիք քաղաքականութիւնը պելճ, չեխոսլովաք, սկանտինաւեան, զուիցերիական եւ լեհ պատգամաւորները, որպէսզի մենք ալ կարենանք երկու Միջազգայիններու մշակած քաղաքականութիւնը պարտադիր դարձնել ամէնքին:

Այսպէս, փոքր ազգերու ոտքին կոխելէ վերջ, մեծերը յայտնած եղան իրենց մտահոգութիւնները:

Այժմ տեսնենք թէ ի՞նչ կը մտածեն փոքրերը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԵԿԱԾ Է ԱՐԴԷՆ

Վերջերս խօսելով Փարիզահայ երիտասարդական կազմակերպութիւններու մասին, գոհունակութեամբ կ'արձանագրէի Հայ Երիտասարդաց Ակումբին յաջողութիւնները՝ ներքին զարգացման տեսակէտով: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը շեշտէի անոնց քաղաքական դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ միջոց կապելու զանոնք նախորդ սերունդներու եւ իրենց կէս ձգած աշխատանքներուն:

Զարգացնելու եւ ընդլայնելու համար հարցը այս շրջագծին մէջ, կ'ուզեմ անգամ մըն ալ ծանրանալ այս մասին, շեշտելով մասնաւորաբար նոր(?)երու պարտականութիւնները:

Ինչպէս երէկ՝ այսօր եւս կրկնեմ, խոստապահանջներէն չեմ նոր սերունդի հանդէպ: Ընել կ'ուզեմ, թէ համաձայն չեմ որ պահանջուին բոլոր առաքինութիւնները, որոնք կը նկատուին ցանկալի, արդար եւ տրամաբանական: Այս ուղղութիւնը, ինծի կը թուի անգործնական եւ ոչ ճիշդ մեր իրականութեան համար:

Մեր առօրեայ կեանքն իսկ կ'ամրապնդէ այս համոզումս: Այսօր բոլորս ալ, ինչ դիրքի ու աստիճանի վրայ ալ ըլլանք, կը գոհանանք առաւելապէս ո եւ է ձեռնարկի արդիւնքով: Անգործնական, ծիծաղելի կը գտնենք բոլոր անոնք որ իրական արդիւնքը անհամապատասխան կը նկատեն իրենց սպասելիքներուն, տեսական օրէն պատրաստուած իրենց ծրագիրներուն:

Կեանքի զարգացման ընթացքը իր ներկայ աստիճանին չէր կրնար հասնիլ անշուշտ, եթէ մարդկութիւնը իր մտքի եւ նիւթի սպառման առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք բերած չըլլար: Նոյնպէս չէինք կրնար առաւելագոյն արդիւնքը ապահովել, եթէ շատ յաճախ ալ չկարենայինք գնահատել նուազագոյն արդիւնքը: Հարիւր չահելու համար սկսուած ձեռնարկը չինք կրնար լքել, երբ իրականին մէջ քսանհինգը շահած ենք: Որովհետեւ աւելի առողջ է քսանհինգը ապահովելով հարիւրին ձգտիլ, փոխանակ վըտանգելու առաջին իսկ ձեռնարկին, անոր համար, որ հարիւրին հարիւր յաջողութիւն չկրցանք ապահովել:

Ցանկալի եւ անհրաժեշտ պատճառ չկայ թերագնահատել իրական եւ գործնական հնարաւորութիւնները, հոգ չէ թէ իրենց շատ նեղ սահմաններուն մէջ:

Այս քանի մը հաստատումները անհրաժեշտ նկատեցի, երիտասարդութենէն մեր սպասելիքները ճշդելու առթիւ, որովհետեւ յաճախ բազմաթիւ դժուարութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ կը ծագին ամէնէն առաջ այս կէտէն:

— Մինչ կը պահանջեն մեզմէ, կը պահանջեն գործեր ու աշխատանքներ, առանց նկատի ունենալու մեր միջոցներն ու հնարաւորութիւնները — կ'ըսեն ու կը կրկնեն երիտասարդները, յաճախ վրդովուած: Կը «պահանջեն» գործեր եւ աշխատանքներ, յիշեցնելով օրինակներ նախապատերազմեան շրջանի սերունդէն, մանաւանդ մտաւորական սերունդէն: Սակայն ինչո՞ւ չեն խոստովանիր այն տարբերութիւնը, որ գոյութիւն ունի այսօրուան եւ երէկուան պայմաններուն մէջ:

Չխորացնենք վէճը: Ծանօթ ենք այս կարգի եւ պահանջներուն եւ առարկութիւններուն: Ճշմարտութիւններ եւ այս եւ այն կողմէն չեն պակսիր: Ոչ պահանջողը եւ ոչ պաշտպանուողը պիտի կատարեալ գոհունակութեամբ չէ որ կ'ուզէ արդարանալ մէկը միւսի հանդէպ:

Առաջինը՝ հին սերունդը կը տառապի տեսնելով նոր եւ դաստիարակուած երիտասարդութեան անզօրութիւնը, անգործութիւնը, եւ ինչո՞ւ չխոստովանիլ մանաւանդ անտարբերութիւնը ազգային-քաղաքական խնդիրներու շուրջ: Իր այս տառապանքի մէջ մեծ դեր կը կատարէ նաեւ այն իրականութիւնը որ ժամանակին մեր ազգային-քաղաքական կեանքին ուղղութիւն եւ գոյն տուողները կը հանդիսանային Եւրոպայի մէջ հասատուած ափ մը մտաւորական քաղաքական գործիչներ եւ մանաւանդ ուսանողութիւնը:

Կը տառապի, վստահ եմ ոչ նուազ տառապիններէն եւ նոր մտաւորական սերունդը, որ ստիպուած է յաճախ պաշտպանուելու համար միայն թուել առարկայական աննպաստ պայմանները:

— Նախորդները եթէ չունէին մեր շատ մը հնարաւորութիւնները, ունէին սակայն գերագոյն առաւելութիւն մը, — կար հայրենիք մը— հայութիւնը իր հողին վրայ, որ կ'ապրէր ու կը ստեղծագործէր, թէեւ ծանր պայմաններու մէջ: Կապը արտասահմանի մտաւորականութեան եւ հայութեան մը՝ ստեղծեր էր այն մթնոլորտը, որու մէջ նոր սերունդը չէր կրնար ունենալ ուրիշ որ եւ է ճամբայ քան այն որ ունեցաւ: Հայրենիքին ու հայութեան համար, ամէն բանէ առաջ: Ո՞ւր է այն հայրենիքը, եւ ո՞ւր է այն հայութիւնը, որ կարենար մեզ եւս առաջնորդել այս ուղղութեամբ:

Մեր իրական ողբերգութիւնը:

Զենք անտեսեր մեր ղժբախտ հայրենիքը, իր մէկ միլիոն հայութեան հետ: Զէն անտեսեր եւ նորերը: Ոչ:

Բայց ո՞ւր է կապը, միութեան գիծը Արտասահմանի եւ Հայաստանի մէջ: Այն ինչ կը ստանանք հայրենիքէն իբրեւ նորութիւն, մանաւանդ իբրեւ բարոյական սնունդ, չի կրնար գրական ազդեցութիւն ունենալ մեր նոր սերունդի վրայ: Ի՞նչ բարոյական ազդեցութիւն կ'ուզէք որ ստանայ Հայաստանէն հեռու ծնած-մեծցած ու զարգացած սերունդը Հայաստանի ամենօրեայ արձագանգներէն: Հայաստանի մտաւորականութեան, հայ գրողներու բանաձեւ՞ը (տես «Յառաջ», 27 մարտ) պիտի ամրապնդէ հոգեկան կապը: Ոչ, ընդունինք նորերու դժուարութիւնները:

Դարմանելու համար այս հիւանդագին կացութիւնը, վերջերս որոշ աշխատանքներ կատարուեցան երիտասարդական խմբակներու մէջ:

Իմ նախորդ յօդուածովս այս մասին խօսած եմ արդէն: Կրկնեմ այսօր անգամ մը եւս, որ ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը պէտք է նկատել բաւարար:

Ծանօթանալ, քննել եւ ուսումնասիրել մեր անցեալը իր բոլոր կողմերովը— քաղաքական դէպքերու ընթացքը եւ ներկայ իրականութիւնը— փորձընկալ(?) վարներու անմիջական հսկողութեամբ, կ'ապացուցանէ որ մեր երիտասարդութիւնը դուրս կու գայ իր անտարբերութեան եւ թմրութեան շրջանէն:

Սորվիլ ու քննել, առաջին պայմանն է գործելու եւ աշխատելու:

Երբ ստեղծուած են այս հնարաւորութիւնները, այժմ արդար է քիչ մը աւելին պահանջել:

Արժեցնելու համար իրենց մտաւոր եւ հոգեկան արժէքները, պէտք է ընդլայնել աշխատանքի միջավայրն ու ասպարէզը: Երիտասարդական կազմակերպութիւններու մէջ, որոշ աստիճանի հասած երիտասարդութիւնը, անհրաժեշտաբար պէտք է նետուի մեր հանրային կեանքին բեմը:

Ասոր համար անհրաժեշտ է, որ իւրաքանչիւրը այս երիտասարդներէն դուրս գայ իր անկուսակցական հանգամանքէն:

Ծանօթ ըլլալով մեր կուսակցութիւններուն, անոնց անցեալին եւ ներկային, քաղաքական եւ փիլիսոփայական առաջադրութիւններուն, անվախ ու համարձակ իւրաքանչիւր երիտասարդ պէտք է ընտրէ եւ ճշդէ իր տեղը:

20 — 30 տարեկան երիտասարդին համար անկուսակցական մնալու միջավայրը այլեւս նեղ է եւ սահմանափակ: Թող ներուի ինծի ըսել թէ նաեւ աններելի է նոյնպէս տեւականօրէն սահմանափակուիլ այդ միութիւններու մէջ:

Անոնք որ հոգեկան բացութիւն ունեցան այս լուսաւոր պողոտաներու մէջ Հայոց պատմութիւնը սորվիլ, քննել անոր լուսաւոր կողմերու հետ, մանաւանդ այնքան մռայլ եւ սեւ էջերը, անոնք որ քաջութիւնը ունեցան մանաւանդ այս ծանօթութիւններէն եւ քննութիւններէն դաս հանել, պարտադրելով զիրենք (նոր սերունդը) շարունակելու նախորդներու գործը յանուն հայ հայրենիքի եւ հայութեան անիրաւուած դատին, այդպիսիներու համար կայ մէկ ուղղութիւն, — դէպի գործ, դէպի աշխատանք կուսակցական դրօշին տակ:

Դաշնակցութիւնը այն կուսակցութիւնն է — կենդանի եւ կենսունակ, որ իր մէջ մինչեւ ալ լայն հնարաւորութիւններ ստեղծեր է մտաւորական հայ սերունդին զարգացնելու իր արժէքները, իբրեւ մարդ, իբրեւ հայ մարդ:

Արդար է եւ բանաւոր մեր այս պահանջը այսօր, որովհետեւ իւրաքանչիւրը անոնցմէ գիտէ թէ ինչ է կուսակցութիւններու իրական արժէքը արդի պատմութեան մէջ:

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրնէի Արագ.— Զայնաւոր գիրերու կրճատումին կամ ազուին(?) նկամար(?) որչափ դրենք, կ'արժէ: Տեսնինչպէս ուրիշ շատ օրինակներ ...նենք — ժողովուրդը ճակատը կը ... ճակտի, բերանը՝ բերնի, եւն., ե... պէս գրականին մէջ իսկ կ... կ'ըլլայ կողիլ, կողուցք (յիշեցէ... կարենալը եղած է ընդհանուր կը... կրնալ: Արդէն, ձայնաւոր գիրեր... փոփոխութեան պարագան աւելի ... առաջ եկած է: Ջուր կ'ըլլայ ջ... խուփ կ'ըլլայ խփ... մուկ՝ մ... մուխ՝ մխ... կիրթ՝ կրթ... մատն՝ մատեն.... նուշ՝ նշ... սառոյց՝ ս... ռուռ... թոյն՝ թու... այլովքն ... դերձ,— կապել՝ կպել, կիպ:

Կաղնիին պտուղն է աղաղ, ... կուշին կ'աղենք, կ'աղաղենք: Այս ... ըը-աղաղը կը տեսնենք արդէն կա... նիին մէջ (գերմ. eichen): Ճապ... սամիկը ըրած է ճաղպել (բերնին թ... տալ առանց ուշադրութեան): Արդէ... ճապաղ ոճը մէկ ձեւն է չփոթ, անփ... պակից ոճին:

Սիրելի Արագ, կը մխայի՞նք ար... եօք, երբ պծիկը նկատենք ... բային մէկ ձեւը, փոփոխակը: ... տպրիլը հայկական շրթունքներ... վրայ խաղալով դալարելով մի... այս ձեւը մտեր է: Ապրիլ բայի ... մասն է պուր, արդ՝ պրծիլ բայի ... արմատն է «պուրծ» կամ ... (մաղապուր կամ մաղապուրծ): ... ու մեր շատ անգամ... կերած ... ըը» ապրելէն կու գայ:

Ի՞նչ ըսել է «տարախոհ»: Այս ... իւկապէս կը նշանակէ օտարոտի ... լանդակ բաներ մտածող, ողջմ... թեան հակառակ խորհող, կարծ... Այս իմաստը ունենալով, կրնա... արդեօք յատկացնել զայն անոնց ... բանք, զոր օրինակ, մեզի պէս ... խորհիր, կամ մեր կարծիքէն ... ինչպէս կուսակցական եւ այլ ... կարգի խնդիրներու մէջ: Անգամ ... ո եւ է ձեւով մեր մէջ ունեցած ... այս վերջին իմաստով «տարակարծի... բառը, որ այլեւս ընդունակ եղա... տարբեր մտածող անձ կամ անձի... բակելու, ոչ թէ այլընդայլ(?)... րինակ մտածող, այլ ինծմէ, ... տարբեր: Անշուշտ մեզը մաս... ըլլար տարակարծիքին հետ ... նոր տեղը «տարախոհ» գործած... բայց այս բառին չէնքը ուրիշ ... վրայ դրուած է, ինչպէս ըսինք:

Միանգամ ընդ միշտ պէտք է գի... նալ թէ հայ լեզուն քերթողակա... ճարտասանական կամ, ընդհանուր ... ռումով, գրական բացատրութիւն... րու ճոխ գանձ մը ունի, այս ... իր գոյականներն ու ածականները ... տիր, պիտանի, աներկբայելի տար... րէ կը բաղկանան, իմաստներու ... փեակին վրայ իր հիւսքին պէտք... թիւնը կը ճառագայթէ ամէն այլ... րու: Եւ աւելի այսպէս է հինգեր... դարէն ի վեր մանաւանդ, ... վայրէջքներու: Շնորհալիին ... կաններն ու երգերը, եթէ վերլ... մի եւ իմացումի փութով, հոգա... թեամբ կարդանք ու սերտենք, ... իսկ անգերազանցելի փարթամութի... ներ կրնանք գտնել — թողունք ... կացին ու փաղանգը միւս գրակա... ժողովրդական հեղինակներուն, գա... սաններուն, մուսաներուն: Ուսու... սիրելով, նոյնիսկ հարեւանցի ... վարկպարագի պրպտելով կրկ...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Փ. Մ.

Եւ սակայն կրցաւ բարեկամանալ անոնցմէ մէկուն հետ՝ կէս-Իտալացի, կէս-Հրեայ որ քանի մը տարի ամերիկա գտնուած էր իսկ հիմա կ'աշխատէր զինետան մը մէջ: Անշուշտ մաքուր մէկը չէր ան եւ զինետունն ալ վատահամբաւ ժամադրավայր մըն էր: Արամիտ ու կատակաբան մարդ էր, սակայն, ու կը սիրէր գործածել իր ջարդուփշուր անգլերէնը: Սուլթանին քիչ մը աւելի լաւ հաղուած, բաւական յաճախել այնտեղ ու բացատրեց թէ ներկայացուցիչն էր ամերիկեան հաստատութեան մը որուն ընդունելութեան պատճառով ստիպուած էր Պոլիս մնալ:

Գիշեր մը Հրեան գինովցաւ ու մը... ...

...ակնարկութիւն կ'ընէր իրեն հետ: Իր ալոր-մոլոր բառերէն կարելի եղաւ հետեւցնել թէ «մէկը կար որ գործի վրայ էր, բաներ մը տեղի պիտի ունենային շուտով, Սուլթանին պիտի տեսնէր... Իր հրեայ բարեկամները անդադար կը ծախէին ու կը ծախէին ... զէնքը կ'իյնային ու կ'իյնային... ապրանքները յիմար գիներով ձեռքէ կը հանէին եւ, ամէնէն կարեւորը, դրամը երկրէն դուրս կը փոխադրէին գաղտնի ճամբաներով...»

Սուլթանի արտայայտութիւնը երբեք չփոխուեցաւ, բայց ներքնապէս շատ յուզուած էր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ այդ վայրկեանին իսկ պիտի սոսնար իր սպասած տեղեկութիւնը: Երբեմն, երբեմն ցած ձայնով ակնարկներ ըրաւ Քէմալին մասին, հասկցնելով թէ Թուրքերը կը պատրաստուէին ապստամբիլ անոր դէմ: Գինով Հրեան հանդիսաւոր կերպով գլուխը օրօրեց:

Հաստատեց որ շատերը պիտի ուզէին դանակ մը մխել անոր կոկորդը, մանաւանդ իր այն ցեղակիցները որոնք անցեալին մէջ կաթնտու կովի մը տեղ գործածած էին Թուրք հայրենիքը, բայց հիմա երբեք հնարաւորութիւն չունէին: Հրեաները շատ խորամանկ էին հակաքէմալական շարժում մը նիւթապէս քաջալերելու համար: Մ. Քէմալ մզոններով հեռու՝ էնկիւրի է եւ բոլորովին ապատ ապահովուելու վտանգէն եւ զինուորներ, թիկնապահներ, ոստիկաններ ունի իր տրամադրութեան տակ: Անիկա ամենայն դիւրութեամբ կրնար ջարդուփշուր ընել յեղափոխական ձեռնարկ մը, ու րեմն որ եւ է փորձ անոր դէմ կը նշանակէր դրամը ծովը նետել. ո՛չ, ո՛չ Սուլթան կը սխալէր:

Այդ պահուն գինետան Հայ-Հրեայ տէրը վրայ հասաւ եւ տեսնելով ծառան գինով վիճակի մէջ՝ իբրեւ ճշմարիտ Արեւելցի սկսաւ հայհոյանքի տեղատարափ մը իջեցնել անոր գլխուն եւ «դուրս կորսուէ» պոռաց Սուլթանին:

Յաջորդ գիշերը երբ Անգլիացին դարձեալ գինետուն եկաւ ընդհատուած խօսակցութիւնը վերսկսելու յոյսով, տեսաւ որ սեւաչուի ու իւրտո(?), զանգուր մազերով երիտասարդ մը կեցած էր սպասարկութեան սեղանին ետին. ճամբայ տուեր էին գինով ծառային: Անիկա հացէն ալ չէր ձըգուած, այդ պարագան ցաւ պատճառեց Սուլթանին, որովհետեւ խօսամնալից ճամբայ մը որ պիտի դիւրացնէր իր հետազօտութիւնները, վաղահասօրէն կը փակուէր իր առջեւ:

Պոլիս հասնելէն քանի մը օր ետքը, Սուլթան իր առաջին տեղեկագիրը ղրկած էր Սըր Ճորճին տալու համար իր ընդհանուր գիծերուն մէջ — թէ քննութեան տեսակէտները կացութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր տպաւորութիւնները ծխախոտի մթերանոցին մասին: Իմացուցեր էր նաեւ որ պանդոկի սենեակէն գաղտ վարձած էր մասնաւոր յարկաբաժին մը:

Տասնըհինգ օր վերջը, իր երկրորդ տեղեկագիրը աւելի շահեկան չէր, բացի այն լուրէն թէ կրօնական խաղաղ այլ սեւական վերադարթում մը նշմարելի էր եւ կարգ մը գրոյցներ կը հաստատէին մօտալուտ յեղաշրջումի մը մասին Սըր Ճորճի ունեցած կասկածները: Երիտասարդը մանրամասնօրէն կը նկարագրէր բոլոր պատահարները, որովհետեւ զինուորական կրթութիւն ստացած ըլլալով, գիտէր թէ ամէնէն աննշան երեւոյթներն անգամ կրնային յաճախ հաստատել գերագոյն մարմիններուն եզրակացութիւնները, եթէ նկատի առնուէին տարբեր աղբիւրներէ ստացուած լուրերուն հետ միասին: Եւ սակայն Սուլթան բնաւ գոհ չէր իր կատարած աշխատանքներէն:

Ընդհանրապէս գիշերները պանդոկը կ'անցընէր, իսկ Թաթավլայի յարկաբաժինը կը մնար միայն այն ատեն երբ ուշ մնացած կամ յոգնած ըլլալով տրամադրութիւն չունենար փոխելու իր հագուստները:

Լրագրավաճառի կրպակին աղջկան հետ իր յարաբերութիւնները շատ բարեկամական էին, թէեւ սակայն կ'աշխատէր տեղի չտալ անոր փաղաքշական խօսքերուն ու ակնարկներուն, որոնց շնորհիւ աղջիկը կը հասկցնէր իրեն թէ դժգոհ պիտի չմնար, եթէ ընթրիքի հրաւիրէր զինքը: Ամէն ե... չէր գրաւած էր ան, տեղեկութիւն... հաւաքելու յանձն ու տաղտկալի ա... նարկներով:

Անգամ մը Սուլթան Թուրքիոյ ... ղաքական գործերուն մասին խօսք ... ցաւ Թանիային որ լաւատեղեակ մի... մը ապաւորութիւնը ձգած էր իր ... բայ: Բայց աղջիկը բացատրեց թէ ... ւելի լաւ էր այդ նիւթին մասին չխօ... եւ իր սեւորակ աչքերը գարմն... քանի մը քայլ անդին կեցած դի... կաւոր մարդու մը, փափսուքով ... յայտնեց թէ գաղտնի ոստիկան մըն ... ան:

Իր ականջները շուրջ բացած էր ... Մթերանոցէն ներս՝ յուսալով ... կութիւն մը իմանալ աշխատաւոր... րու խօսակցութիւններէն: Ջէ՞ որ ... նոնք գաղափար անգամ չունէին ... ինք ծանօթ էր իրենց լեզուին: Բայ... եւ այնպէս, շատ քիչ կը խօսէի... նոնք: Շարունակեց իր այցելութի... ները, երեւոյթները փրկելու համա... սակայն դարձեալ նորութիւններ ... մացաւ:

(Շար.)

...փակենանք բոլոր հարկաւոր գոյա-կանները ու ածականները՝ իրենց ի-մաստով արդէն խել բիւրեղացած բա-ռերով (զոր օր. տարախոհ), տարբեր անկէ (?) առանց հալեցնելու ի բովէի մէջ ... ի լոյս։

Արդ արմատականէն կուգայ յարդ, յարգել եւ, իմաստի աճումով, գար-գացել (տարիքով, հմտութեամբ յարգ-ուիլ, ուռճանալ)։ Այս արմատակա-նն, ուրեմն է որ սատար ըլլալով կուգայ մեզի Արփի, Արշի, իրենց սարօքը — (?) արփիափոպաս, արհիապատիւ, ար-քեպիսկոպոս կամ արքեպիսկոպոս։

Ինչպէս յաճախ գիտել տուած ենք, պէտք է արմատականին ծանօթու-թիւնը մեծ նպաստ մը կ'ընծայէ բառ-երը ... ինչ որ մեր լե-զուին անհրաժեշտ պայմաններէն մին է։ Մեր հողերը ... համաշխարհական լեզու։ Մեր ... պէտք է ջանադիր ըլլան ... արմատական ձեւերուն կարելի ե-ղածին չափ հմտանալու, որպէսզի կա-րենան իրենց մտածումներուն եւ աղնիւ զգացումներուն ճիշդ գործիք մը ըլլալ, իրենց ստացուածքին տիրող ըլլան, եւ կրնան այսպէս ըսել։ Պէտք է ... որ օր. թէ բայեր կան ո-րոնք բարդութեան համար ուղղակի ... ինչպէս՝ պարզանալ, ... ըլլար իբրեւ արմատ զարգ, ... հետեւաբար սխալ է ըսել՝ ան-... ինչպէս ծիծաղելի կ'ըլլայ ը-... անած։ Այս պարագային ի՞նչ պէտք է ընել. — Այդ բայերուն գո-յականը կը գտնենք հին գրական ձե-ւով — զարգացումն, աճումն, եւ կ'ը-նենք — «անզարգացումն», «անա-ճումն»։ Բայց կանոն է որ կը դասա-կանք։ Այլապէս՝ լաւագոյն եւ պարզ է ըսել՝ առանց զարգա-ցման, առանց աճումի։ — Երգնուլ (երգուննալ) բայն ալ որոշ արմատ մը, կ'առնենք գոյական արմատա-կանը՝ երգումն, եւ կ'ըսենք, զոր օր-ինակ (սուտ երդում ընող)։ Երեկոյել բայն ալ ուղղակի արմատ մը, այլ կ'առնենք երեկոյ եւ կ'ըսենք, զոր օր. անցերեկոյ։ Կայ նա-եւ «երկեւան» յերկուանալ (տարա-կուսիլ, երկու միտքէն ըլլալ) բային ... եւ ... անկասկածելին ըսել նաեւ ա-ներկեւան, ըստ ճաշակի։ Վերոյիշեալ բայերէն զարգանալ, աճել, իբրեւ ա-ծական ունին նաեւ զարգուն, աճե-լուն։ — Ծնանիլ (ցատկել) բային ... արմատը մէկ անգամ միայն ... գործածուած է, իբրեւ զաւակ դարբնաց ... (դարբիններուն սալին պէս ...), ապա թէ ոչ՝ սովո-րական արմատն է իր գոյականը՝ ոս-տումն, նոյնը նաեւ խոստանալին հա-մար, խոստ չկայ բնաւ, այլ խոստու-մն։ — Դաւանիլ բային արմատն է ... իսկ դաւելին՝ դաւ։ Քանի-... սխալ գրած են «անզարթ» (չար-թնող), մինչ զարթնուլ բային ար-մատն է «արթուն» (քաջարթուն հա-... կամ զուարթուն, որ իբրեւ գո-յական կը նշանակէ նաեւ հրեշտակ ... պահապան)։ Հագնիլ բային ... արմատը կ'ուզես գիտնալ։ Որովհե-տեւ մեր բոլոր արմատները հին գրա-բարէն կ'առնուին, քանի որ բնակա-նաբար լեզուին արմատականը հինն է, ... բային արմատը չես կրնար գտնել ... որ անոր հին ձեւը ճանչնաս — ...։ որմէ արմատ կուգայ ըզ-... զգեստ (համազգեստ, քրձազ-...)։ Այլովքն հանդերձ ։

... գիտեր, թէ դասապետս պիտի ... ամ համեստ ենթադրութեա-... վրայ, թէ արդեօք հանդիսու-թիւն կամ նմանութիւն մը չկա՞յ «դա-սել» եւ «դասանելը» բայերուն միջեւ, իմաստի առնչութեան ծնուցումեան ի հեռուէն։ Բայց բարի իմաստով եւ յա-ռի իմաստով այս երկու բայերը ունին խորհուրդի եւ ձեռնարկի նոյնութիւն, այսինքն՝ դասանիլ եւ դասել համա-խումբ գործակութեան մը կը պատ-կանին, ինչպէս յարել (միանալ, կց-ուիլ) եւ հարկանել (միանալ, զար-նել ձայնով)։

Այս երկու յարակցութիւնները — (յարել, հարկանել, դասել, դասա-նել) երաշխաւոր կ'ուզեն ...։

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Նոր Իզմիրի մէջ կառուցուելիք տու-ներու մասին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Աթէնքի մասնաճիւղի ատենապետ Գ. Ա. Գալփաքեան հետեւեալ յայտարա-րութիւնները ըրած է ։

— Յունահայ գաղթականներու գե-տեղման հարցը գրեթէ վերջացած եւ կարգադրուած է ։ Յատակագիծը պատրաստ է, առայժմ 136 բնակա-րաններ պիտի շինուին, իւրաքանչիւ-րը երկու ընտանիքի համար, պայ-մանով որ հելլէն բարեխնամ կառավարու-թեան օժանդակութեամբ եւ թոյլտու-ութեամբ 550 ընտանիքներ պիտի կըր-նանք զետեղել։ Սոյն բնակարանները հանգիստ եւ առողջապահական են, նախապատուութիւն պիտի տրուի բա-լարովին չքաւոր ընտանիքներու։

Բնակարանները պիտի կառուցուին Նէա Իզմիրնիի բարձր եւ օդասուն վայրին վրայ, ամէն մէկ բնակարան պիտի ունենայ երկու սենեակ, մէկ սրահ, մէկ խոհանոց եւ մէկ արտաք-նոց, եւ պիտի շինուի 440 կանգունի վրայ, համաձայն յատակագծի։

— Շինութիւնները ե՞րբ պիտի սկ-սին։

— Կը յուսամ որ շինութիւնները 15 օրէն սկսին։ Ազգերու Դաշնակցու-թեան Աթէնքի Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցիչ Գ. Քոթէլնիքօֆի եւ ճարտարապետ Գ. Սուլիցի կողմէ պատրաստուած յատակագծերը հա-ւանութեան արժանացած են։

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ը ի՞նչ գումար տրամադրե-ցին ։

— Այժմ մեր տրամադրութեան տակ ունինք մօտաւորապէս 3,000,000 տը-րախմի, այս գումարը հետեւեալ կեր-պով կազմուած է —

1,100,000 տրախմի Կիւլպէնկեան ... կողմէ, Կիւլպապաշեան ... մը կառուցման հա-մար։ 165,000 տրախմի Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանէ։ 54,600 տրախմի Գ. Մ. Գաբրճեանէ։ 110,000 տրախմի Գա-րակէօզեան գերդաստանէն։ 60,000 տրախմի անցեալ տարուան (1937) Բա-րեգործականի պարահանդէսէն։ Մը-նացեալ գումարը՝ այսինքն 2,200,000 տրախմին մօտաւորապէս տրամա-դրուած է Նանսէնեան Օֆիսի եւ Բա-րեգործականի կողմէ ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 Մարտ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի ենթակոմիտէի նախաձեռ-նութեամբ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին տեղի ունեցաւ հրապարակա-յին բանախօսութիւն մը, Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ։ Ներկայ էր կո-կիկ բազմութիւն մը։

Ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Ն. Սար-գիսեան, բանալով հաւաքոյթը, ներ-կաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յո-տնկայս յարգել Փետր. 18ին ինկած նահատակ հերոսներու յիշատակը։ Յետոյ օրուան բանախօսը, ընկ. Գ. Հիւսեան փաստացի բանախօսու-թեամբ մը լուսաբանեց հետեւեալ նիւ-թերը — Հայաստանի անկախութիւ-նը, անոր հանդէպ լարուած դաւերը Ռուսին եւ Թուրքին կողմէ։ Ռուս բոլ-շեւիկներուն խոստումը։ Զինադադա-րի (?) աքսորը։ Տնտեսական պայմանները եւ վերջապէս Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը բոլոր խաւե-րու միացումով։ Պարզեց նաեւ այդ շրջանէն մինչեւ այսօր Հայաստանի մէջ կատարուած վերալինութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը, Հա-յաստանի ներկայ վիճակը։ Տիրող կա-ցութիւնը։ Արտասահմանի հայութիւ-նը եւ իր պարտականութիւնները։ Քաղաքական ներկայ կացութիւնը։ Այս նիւթերու մասին ընկերը լայնօրէն լուսաբանութիւններ հաղորդելէ վերջ եզրակացուց.— Պատմութիւնը թող դատ՝ ըլլայ մեզ՝ վերապրողներուս. բացէք ձեր աչքերը, նայեցէք ձեր շուրջը, ո՞վ է որ պիտի կրնայ այս նեղ օրերուն առաջնորդը ըլլալ հայ ժողովուրդին։ Ուղէի հանդարտու-թեամբ կը յայտարարեմ — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ան եղած է անց-եալին եւ ան պիտի ըլլայ ներկային։ Ապաւինինք անոր եւ թեւ թիկունք հանդիսանանք անոր աշխատանքնե-րուն։

Հաւաքոյթը վերջացաւ խոր տպա-ւորութիւն ձգելով բոլորին վրայ։

Անանուն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ — 28 Մարտ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց իր գասակարգին, ախոյենական վերջին մրցումը S. G. Shell. Ա. խումբին դէմ եւ յաղթեց 5—3ով։

Հակառակ օրուան սաստկաշունչ հո-վին ստուար բազմութիւն մը փութա-ցած էր դաշտը։ Մրցումը՝ կարելի է ըսել, Հ. Մ. Ը. Մ.ին համար կը նը-կատուէր գրեթէ տարուան ամենակա-րեւորը, անոր վրայ հիմնուած ըլլա-լով, պատուոյ դասակարգ բարձրա-նալու կամ կարգին վրայ մնալու պա-րագան։ Հակառակ մրցումին չափա-զանց կարեւորութեան, չանցաւ յու-սացուածին չափ փայլուն։ Թերեւս պատճառ հովն էր որ արգիլեց երկու խումբերու գեղեցիկ խաղարկութիւ-նը, մանաւանդ որ մեր հակառակորդը անուն հանած է իբրեւ մեթոտիկ խա-ղարկութիւն ունեցող խումբ։ Սակայն մեր խումբին դէմ գրեթէ ոչինչ կըր-ցաւ ընել։

Մեր տղաքը խաղացին քաւական ե-ռանդով, սակայն չափուած խաղ մը ցուցնելու մէջ մնացին միջակ ։

Այս յաղթութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեծ բախտը ունեցաւ մրցելու, մէջ-դասակարգային ուր նոր ախոյենա-կան մրցումներ, որոնցմէ առնուազն հինգ յաղթութեամբ հնարաւոր պի-տի ըլլայ պատուոյ կարգ բարձրանալ։ Կը մաղթենք որ մեր արի մարզիկները եռանդով գործի լծուին եւ բերկանա-ցնեն իրենց վրայ դրուած յոյսերը, եւ երբ յառաջիկայ հոկտեմբերին ի-րենք ամբողջութեամբ դրօշի տակ կանչուին, իրենց յաջորդող պատանի-ները հպարտութեամբ առնեն իրենց յանձնուած կարգը։

Վարդան Քիւփէլեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ինչպէս ամէն տարի, նաեւ այս ան-գամ՝ յառաջիկայ Ապրիլ 6ին, Չորեք-շաբթի գիշեր, Salle Erardի մէջ, մեր ջութակի վարպետ՝ Ֆիլիփ Ադաղար-եան կուտայ իր մեծ նուագահանդէսը, շատ գեղեցիկ յայտագրով մը։

Հակառակ միւս միջազգային մեծ ջութակահարներու սովորութեան, Ա-ղաղարեան ամէն տարի կը նորոգէ իր յայտագիրը, գտնելով իր երեք հա-րիւր կտորներուն մէջ մեզի համար նոր եւ չլսուած կտորներ։

Այս տարի կը լսենք Հայտընի «Թօն-չէրթօ ու տօ մաժէօռ»ը, Վիէնիավ-սքիի «Լէժանտ»ը, Գէթհովէնի «Եր-րորդ Սոնաթ»ը, Գլօխի «Պիկուէն»ը, Սարազաթի «Զափաթէատօ»ն եւն.։ Երաժշտական խրախճանք մը համակ։

Հր. Ալխանեան

ՄՐՑՈՒՄ

ԼԻՈՆ, 24 Մարտ.— Coupe de Komol ընկ. կողմէ կազմակերպուած ondula-tion en ferի մրցումը տեղի ունեցաւ Մարտ 20ին Palais d'Hiverի շքեղ սրահ-ներուն մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Այս մրցումին կը մասնակցէին քսան սափրիչներ, այր եւ կին։ Մրցանակ շահողներուն մէջ կը գտնուին երկու հայկական անուն-ներ, որոնցմէ Տիկին Փարպարեան (Ֆրանսուհի) շահած է երկրորդ, իսկ Տիկին Վարդենի Գրիգորեան հինգե-րորդ մրցանակ։ Ա.

ԳՈՐԾԻ ՆՈՐ ԱՍՊԱՐԷԶՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը գրեն թէ Ի-րաքի կառավարութիւնը հարիւրաւոր պաշտօնեաներու պէտք ունի եւ վեր-ջերս Սուրիական կառավարութենէն պահանջած է որ Սուրիացի զարգա-ցած երիտասարդներու արտօնութիւն տրուի, որպէսզի Իրաք երթան ու վարչական գործերու մէջ պաշտօններ ստանձնեն։

Միւս կողմէ Իրաքի կառավարու-թիւնը պէտք ունենալով բժիշկներու եւ բժշկական կամ գիտական աշխա-տանքներ կատարող մասնագէտներու, նոյնպէս տեղեկացուցած է Սուրիա-կան կառավարութեան թէ 2000 բը-ժիշկներու պէտք ունի եւ մեծ թիւով սուրիացի բժիշկներ կրնան Իրաք եր-թալ հոն աշխատելու համար։

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Իրաքի պե-տութիւնը 14,000էն աւելի օտար բը-ժիշկներ պաշտօնի պիտի կոչէ, գա-նազան հիւանդութեանց դէմ պատ-րաստուած կառավարական ծրագիրը գործադրութեան դնելու համար։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի 15ԱՄԵԱԿԸ

Մարտ 25ին լրացաւ Աթէնքի «Նոր Օր»ին 15ամեակը։ Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը, որ բացառիկ թիւ մը հրատարակած էր, հետեւեալ խորհր-դածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (25 Մարտ).

—«Տասնըհինգ տարիներ կը բաժ-նեն մեզ այն օրէն ի վեր, երբ կեանքի բերինք հայ մամուլի տկարակազմ եւ անուժի միջոցներէ զուրկ այս մանուկը։

Նորածինը կը սնանի մօրը անպատ-կաթով։ Այս տխեղծ մանուկին այդ ալ չպակսեցաւ։ Ոչ թէ կաթ, այլ շատ ան-գամ արիւն չող անգամ ինկաւ անոր տժգոյն այտերուն, որոնց վրայ աչ-նան դալկութիւն մը նստած էր։

Ի՞նչպէս պիտի ապրի, ի՞նչպէս պի-տի չէ, կը հարցնէինք մենք մեզի։ Ոչ տաքի պաշար, ոչ գլխագիր տա-ռեր, ոչ դրամական կազմ, ոչ խըմ-բագրական արուեստին ու արհեստին վարժ գրիչներ ունէինք։

Միակ յոյսը այս տրտում մանու-կին՝ արտակարգ կամքի զօրութիւն եւ չարքաշութիւն ունենալն էր։ Կ'ու-զէր ապրիլ ամէն գնով, իր տեղն ու-նենալ այս աշխարհին մէջ, յանձն առ-նելով տոկալ ամէն զրկանքներու եւ կրելու բարոյական ու նիւթական ա-մէն տեսակ դառնութիւններ։

Իր կամքին շնորհիւ ապրեցաւ ան, հասակ նետեց, տարուէ տարի կազ-դուրուելով, կաղապարուելով եւ իր ընտանիքին մէջ տեղ պատրաստելով ։

Նախ շաբաթաթերթ, յետոյ երկօր-եայ եւ օրաթերթ «Նոր Օր» դար-ձաւ գաղութին թերթը, անոր ալ-բումներուն ցոլարանը, անոր պէս քիչ մը երերուն, քիչ մը գիծէ դուրս, բայց հաւատաւոր իր կոչումին ու ա-ռաքելութեան։

Գոյութեան տասնըհինգ տարինե-րու ընթացքին, խաղաղ ու հանգիստ օր չունեցաւ բնաւ։ Ծնաւ թոհուբոհի մէջ, մեծցաւ ու զարգացաւ պայքար-ներով ու խռովութիւններով հարուստ շրջանի մը մէջ, միշտ ենթակայ նիւ-թական անձկութեան։

Միշտ բան մը պակսեցաւ անոր ու տակաւին ալ կը պակսի։ Կամ գրաշա-րական կազմերը լրիւ չէին եւ կամ թուղթի տաղնապը կը սպառնար անոր գոյութեան։

Հակառակ այս դժուարութիւննե-րուն, անձկութիւններուն, առօրեայ մաշեցնող հոգերուն, բարոյական ան-մխիթար վիճակին, ընթերցողներու մէկ մասին անբարեխիղճ վերաբերու-մին, ան շարունակեց իր ճամբան, ինկնելով ու ելլելով, հասնելու համար իր տասնըհինգամեակի հանգրուա-նին ։

Իբր երիտասարդութեան թերթը, քիչ մը չար, կռուազան եղաւ ու գի-ծէն դուրս ելաւ։ Յաւակնութիւններ չունէր, բայց իր առաքելութեան ու կոչումին բարձր գիտակցութիւնով օժտուած էր։ Կը հաւատար խօսքին մը, կը հաւատար մեր ցեղին պատմա-կան դերին եւ մեր ժողովուրդի ար-դար դատին։

Իր հաւատքէն եկած զօրութիւնով, ան մօտեցաւ մեր զանգուածներուն, գիւղի նստաւ անոնց հետ, հետաքըր-քրուեցաւ անոնց վիշտերով եւ ուրա-խութիւններով, բաժնեց անոնց սեւ օրուան չոր հացը, մխիթարելով, յու-սադրելով, ամրապնդելով զանգուած-ները իրենց գոյութեան պայքարին ու ու պարտուած հաւատքին մէջ։

Սիրեց ժողովուրդը եւ սիրուեցաւ անկէ։ Ու դարձաւ երեւոյն հազարնոց գաղութի մը թերթը, մտաւոր ու բա-րոյական ուժերուն համադրիչը ու բա-տեղծագործող ոգին։

Երբ ակնարկ մը նետենք տասնե-հինգ տարիներուն վրայ, չափելու հա-մար ժամանակին տարածութիւնը, ախուր եւ ուրախ յիշատակներ մեր ե-րեւակայութեան մէջ մտն կուգան ։ Տխուր անոր համար որ մենք ստիպ-ուեցանք, գրեթէ ակամայ, բուռն ու կատաղի պայքար մղել մեր ազգակից-ներէն մէկ մասին դէմ, ժողովուրդին ու անոր շահերուն լաւագէս ծառայե-լու անկեղծ ցանկութեամբ։ Ուրախ՝ անոր համար որ մեր պայքարը գրեթէ իննսուն տոկոսով, յաջողութեամբ պսակուեցաւ, գաղութին մէջ ի վեր-ջոյ ստեղծելով ուժերու ներդաշնա-կութիւն եւ հաւասարակշռութիւն մը, որուն ուրախալի արդիւնքներէն մին է այսօրուան համերաշխութիւնը, որ ա-գիի վերածուելու համար, տակաւին ժամանակի կը կարօտի»։

ԱՄԵՐԻԿԱ ԱՒԵԼԻ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԿԸ ԶԲԱՂԻ

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպան Քէ-նըտի իր առաջին ճառը խօսելով, անգլիւամերիկեան բարեկամութեան արժէքն ու մտերմութիւնը ցոյց տալէ վերջ, շարունակեց եւ ըսաւ. «Մեր երկու երկիրներուն դիրքը ինքնայա-տուկ դրօշմ ունի եւ պէտք է օգտուինք այս պարագայէն։ Ամերիկացի մարդը արտաքին քաղաքականութենէն նուազ կը հետաքրքրուի, անոր մեծագոյն հոգն է իր ներքին գործերուն բար-ւոք ընթացքը։ Բայց միւս կողմէ ճիշդ չըլլար ենթադրելը, թէ Ամերիկա կըր-նայ իր ներքին գործերը վարել բոլո-րովին մեկուսացած քաղաքականու-թիւն մը վարելով։ Այո, մեր ինչ ինչ շրջանակներուն մէջ այն համոզումը կը տիրէ, թէ այն ատեն միայն պէտք է կռուի, երբ ուղղակի արշաւողներ ըլլան իր երկիրը։ Այս համոզումը, իմ կարծիքով, գոհացուցիչ չէ, մանա-ւանդ ներկայ պարագաներուն տեսակ մը վտանգաւոր թիւրիմացութիւն է »։ Յետոյ դեսպանը կոչ ուղղեց մարդկա-յին առողջ դատողութեան եւ հերքեց այն կարծիքը, թէ Պատերազմը ան-խուսափելի օրէնք մը եղած ըլլայ։ Եւ ի վերջոյ յոյս յայտնեց թէ Պետու-թիւնները փոխադարձ լաւագոյն եւ բարեկամական մերձեցումի մը պիտի յանգին իրենց յարաբերութիւններուն մէջ ։

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՌԱՏԻՕՅԷՆ

Գրած էինք թէ ծանօթ երգիչ Հայկ Արծիւ եւ իր Տիկինը պիտի երգեն Գէլկրատի ռատիոյի կայանէն, 3 ապ-րիլին։ Հիւանդութեան պատճառով յետաձգուած է 10 Ապրիլին, երեկոյ-եան ժամը 9.30ին (Պէլկրատի ժա-մով)։ Գ. Հայկ Արծիւ երկրորդ ան-գամ է որ պիտի երգէ Պէլկրատի ռա-տիոյի կայանէն ։

...ՀԱՅԱԶԻՆԸ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...պատասխանեց։ Կրկնեցի.
— Ո՞վ է աս մարդը. Թո՞ւրք է։
Ճանչցայ։
— Ան Տիվրիկցի Թուրք քիւրտն ...։
... աւելի խնդաց։ Կասկածը գլխ... Երբ նախիրը տեղ հասաւ, ցեց ... վերին վրայ, ինքզինքս անկէ ... նետեցի։ Եւ սկսայ փախչիլ ։ ... իրենց մէջ չփոթութիւն ինկաւ ։ ... կանչեցին.
— Քրմանճ, ո՞ւր, բան չկայ, մի՛ ... , ետ եկուր, Քրմանճ...
... Թաւ. եռեւէս։ Անոնք կը ... ձորամէջին մէկ տունին որ ... բաներ։ Անհետ։ Ես փախայ հե-... Մթնեց։ Մնացի թուփերուն ... մինակ։ Ու գացի ժամատամա Կո-... տունը, պատմեցի անոնց թէ Թէ-... Թուրք քիւրտն գլխ զարնել կ'ու-... փախայ։ Անկէ գիշերով Ախոռու ... անտառները գացի։ Առտուն ... հօտին հետ հոն եկաւ։ Ա-նոր երեւցայ ու իրողութիւնը բացատ-րեցի։ Բիւզանդ գլխ յուսադրեց ու ցե-րեկին միասին Սլոյին տարաւ։ Մին-չեւ այդ Մէճիտ մէջ լուր տարածուեր էր թէ Թէմիրին հովիւը, Քրմանճ, կորսուեր է։ Սլօն Աղ Թէմիրին գնաց իրողութիւնը հասկնալու համար եւ լուր բերաւ որ այդ մարդը ոչ թէ Թուրք, այլ Թէմիրենց բիրէն, Շէյխ Ալին է եղեր։ Բարի մարդ, որ ուզեր է ինծի խաղ մը խաղալ, հետս կատակ ընելով։ Յետոյ սակայն զղջացեր եւ շատ խղճահարեր է։ Ու հարցը յանդի-մանելով տիրօրէն ըսեր է.
— Ափսո՜ս, խեղճ տղայ, արդեօք ո՞ւր մնաց հիմա։
Թէմիրենք ալ շատ ուրախանալով որ ես կորսուած չեմ, խնդրեր են Սլո-յէն որ նորէն իրենց ղրկէ։ Անոնք ին-ծի ցաւած էին որ իրենց վրայ վստա-հութիւն չեմ ունեցեր... Եւ սակայն յետ եկլէի առաջ, գիւղին մէջ դեռ, քնացած կ'ըսէր բոլորին,—իր կաշին փրկողը նուաստ է։

Կէսօր մը Բիրէն տունը մինակ էր, այծերը բռնեցի որ կթէ։ Երբ իրեն «տայն ըսէ» (մայրիկ), շատ կ'ուրա-խանար ու ինք ալ ինծի Քրմանճ կ'ը-սէր։ Հօտ ու նախիր կը մակաղէին ցե-րեկուան տօթին, մենք ալ ուռիներուն շուքը նստեր էինք։ Բիրէն բուրդ կը մանէր, խաղ կը կանչէր ու կուլար ։ Ես կը հասկնայի անոր խօսքերը։ Ան իր վաղամեռ թոռը, երիտասարդ Սիւլէյմանը կ'ողբար։

— Մի՛ լար, տայ, մխիթարուէ որ թոռդ ձեր աչքերուն առջեւ, հանգիստ անկողնի մէջ, գլուխը բարձին մե-ռաւ։ Մինչդեռ իմ ազգս ի՞նչպէս կը-տորեցին, ահա իմ վրաս նայէ, ու կը բաւէ որ մխիթարուիս արդէն։ Ի՞նչ վիճակ ունէի առաջ եւ ի՞նչ սարսու-ներէ եւ ձեր գիւղն ինկայ ուր խեղճ ու կրակ վիճակի մէջ հովուութիւն կ'ընեմ ։

— Ի՞նչպէս ազատուեցար ու մեզի եկար, հարցուց ինծի։

Եւ պատմեցի անոր ջարդերն ու իմ անցուցած սարսափներս։ Բիրէին աչ-քերը նորէն լեցուեցան։ Ան քարմանին ուժով զարկաւ, դարձուց պայն ու ո-լորելով բուրդերը մատին ծայրերո-վը, ըսաւ.
— Ախ՛ղճ մարդ, դուն քա՞ր էիր, ինչպէ՞ս դիմացար, եւ աւելցուց,— Դեռ գլխուդ ինչե՞ր ալ պիտի գան ։

Ցնցուեցայ։ Կը կարծէի որ Թէմի-րին տունը իմ փրկութիւնս էր։

Եկաւ լեռներու աշունը։ Կաղնիները գեղնեցան։ Լերան պտուղները հա-սան։ Անտառներուն մէջ հօ՜վեր, հօ-վե՛ր, հովե՛ր։ Սառ ու մարդ գունա-թափ։ Երկինքը սեւցաւ։ Ու ցուրտը, լեռներու տհաճոր ու սարսռագին ցուրտը սկսաւ նորէն։

Այդ օրերուն Քիւրտերը 40 հոգինոց ժանտարմաներու ջոկատի մը հետ կռուելով, անոնցմէ զէնք ու հրացան վերցուցին։ Զինուած խումբեր լեռ ե-լան կռուելու։ Մնացած Թուրքերը հեռացան աչքէրէթէն։

Աշունը կէս էր։ Աշունը կծու լեռնե-րուն վրայ։ Հեռուն, Ֆալ Լերան ձո-րերուն մէջ գայլ կ'երթայինք, Թէմի-րին տղան, հարսներն ու աղջիկները, ես, այդ բազմաթիւ նախիրին ձմրան կեր ամբարելու համար։ Քանի՛ ուրիշ լեռներէ ու ձորերէ պէտք էր իջնել ու ելլել Ֆալի սարերը հասնելու հա-մար, ուր խոշոր գաղիր կային։ Բի-զային հետ կը փորէինք գաղերը։ Կի-ները կը խանձէին ու շալակ կը գնէին։ Իրիկուան դառնանք շալկած դէպ կը դառնայինք։ Լերան տխուր ու ան-հատնում զառիվերներէն, ուրկէ մի՛-նակ քալելը դիւրին չէ։ Ա՜հ, Ֆալի ձորերը, կողերն ու ջուրերը։ Անտառ-ներ նախամարդկային շրջանի նման կոյս։ Մարդու ոտք այնտեղերը բնաւ դպած չըլլար կարծես։ Հսկայ պա-ռեխներ։ Ու անոնց վրայ կաղնիներ հպարտ, լեռներն առաստաղող գագա-թու պէս յանդուգն։ Ու կաթի հաւով ջուրեր, որ կը վազէին, կոյս անտառ-ներուն մէջ կորսուելու համար։ Ու զմայլելի գոյնով ջրային թռչուններ, որոնք ջուրերուն վրայէն ու անտառէն կը ձայնէին, հազար նուրբ երգեր-ներու փափուկ չեչտերով ։ Ամէն ինչ կոյս ու անձեռնմխելի։ Ու սաղարթ-ներուն տակ չոր ծառեր, կմախքներու նման դիզուած իրարու վրայ։ Ինկած ծառեր, որոնց կմախքէն նորեր կը ծը-լարձակէն։ Ու վայրի կենդանիներ, ո-րոնք ազատ բնութեան մէջ ազատ կ'ապրին ու կ'աճին։ Հոն, ես կ'ուզէի վայրս կորիլ։ Մեռ դառնալ, աղբիւր ըլլալ, քարի փոխուիլ, ու յաւիտեա՜ն մնալ ու զգալ... Ջուրերու կանչերը, հովերուն կանչերը, ձորերուն կանչե-րը, աշունին կանչերը, ո՜վ ցաւերու գերի հոգիս ...

... Ցետին ցուրտ աշուն էր։ Ամ-բողջ օրը լեռներն էի անասուններուն հետ։ Մերթ կ'երթայի Ախուռի ան-տառները, Բիւզանդն ու Գառնիկը տեսնելու։ Անասունները համախմբե-լով կը խօսէինք միասին։ Գառնիկ, ա-մուսնացած, շատ տխուր էր ու յոռե-տես։ Ու կ'ըսէր շարունակ.
— Մենք գաթը ըս ցաւէն ազատելիք չունինք։
Երբեմնի կանանչ կաղնիներուն տեղ լերկ ցախեր միայն կը մնային, որոնց մէջէն հովը վհուկի պէս պոռալով կը թռչէր։
Այդ օրերուն Թուրքերը փոխ վրէ-ժի համար ջոկատ մը զօրքով Մէճիտի վրայ պիտի քալէին (ավնի թագաւ.-րի)։ Նախիրը Գէյ Տաղի փախցու-ցինք։ Ես անոնց քով։ Հոն ցուրտը ա-ւելի անտանելի էր։ Հովիւներս կը մտնէինք քարերուն տակ, անտառ չկար լեռներուն վրայ, ու կը դողա-յինք։ Ախ՛ղճ լաճեր։ Երբ իրիկուն գար ու ցուրտը սաստկանար, կ'ըսէի.
— Տղա՛ք, գամ տանինք անասուննե-րը, ա՛լ կը բաւէ, իրիկուն է։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

մը կը կազմէ, ժամանակաւորապէս վրդովիչ՝ մեր ազգային անտեսութեան համար։ Մէկ խօսքով, ներգաղթը կը սպառնայ վճռական կարեւորութիւն մը ստանալ մեր երկրի կեանքին մէջ։ Փարիզեան շրջանը, որ միշտ հրապուրանքի հզօր ազդակ մը եղած է, ժամանակաւորապէս ենթակայ է եկուորներու տարապայման բազմութիւն մը ընդունելու։ Արդ, Փարիզեան շրջանը չափազանց խճողուած է արդէն եւ ուրիշ որ եւ է նահանգէ աւելի զոհ՝ ներկայ տագնապին, քանի որ տխուր առանձնաշնորհն ունի մինակը հոգալու Ֆրանսայի գործազուրկներուն կէսէն աւելին»։

Եզրակացնելով, երեք խորհրդականները կը պահանջեն որ կառավարութիւնը անյապաղ կանոնագիր մը մշակէ, սահմանափակելու համար ընդունուելիք օտարականներու թիւը Փարիզեան շրջանին մէջ։

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՉԵԽԵՐՈՒՆ

«Չեխոսլովաքիան գոյութեան իրաւունք ունի՞»

Մարաշալին Կէօրինկի օրկանը, «Էսսէնէր Նացիոնալցայթունկ», ամէն վերապահութիւն մէկդի դնելով, մարտ 31 թուակիր խմբագրականով մը կը հարցնէ թէ Չեխոսլովաքիոյ պետութիւնը պիտի շարունակէ՞ գոյութիւն ունենալ ներկայ ձեւով, եւ նոյնիսկ կարելի կը գտնէ անոր բաժանումը Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ միջեւ։

Աւստրիոյ կցումէն ի վեր, այս խմբագրականը ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնն է Գերմանիոյ դիտումներուն։ Միեւնոյն ատեն, Հիթլէր իր չորրորդ ճառը խօսելով Ֆրանքֆուրթի մէջ, միեւնոյն շարքին մէջ դասեց Աւստրիոյ 6ուկէս միլիոն եւ Չեխոսլովաքիոյ 3ուկէս միլիոն Գերմանները, թէեւ չարտասանեց Չեխոսլովաքիոյ անունը։ Այս առթիւ, հպարտութեամբ յայտարարեց թէ «էջ առ էջ» պատռեց Վերսայլի դաշնագիրը։

Կէօրինկի օրկանը հեղնութեամբ դիտել կուտայ թէ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը պաշտպանելու հոգը ինկած է միահեծան պետութեանց, մինչդեռ յաղթականները այդ իրաւունքը կը զլանային Գերմանիոյ։ Ցետոյ կը շարունակէ.

— «Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները ձանձրացած են օտար փոքրամասնութեան մը հպատակութենէն, Լեհերը ազատութիւն կ՚ուզեն, Հունգարները կ՚ուզեն միանալ մայր երկրին եւ Սլովաքները չատոնց զզուած են ինքնակալ Չեխերու ընկերակցութենէն։ Ի՞նչու չի գործադրուիր ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը, այնպիսի եղանակով մը որ փակուի եւրոպական նոր պատերազմի մը գետինը։ Ժողովուրդները ազատութիւն կ՚աղաղակեն, բայց երէկուան դիւանագէտները ապահովութիւն կ՚ուզեն։ Այդ անամէջ կենդին համար պէտք կ՚ուրանան իրենց սեփական զաւակը—ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը»։

չագրաւ ցոյցեր կատարեց Գերմանիոյ սահմանագլուխին եւ Փրակա - Պերլին գծին վրայ։ Կառավարութեան նոր նախագահը ճառ մը խօսելով, պարզեց իրենց տեսակէտները.—

1. Պոհեմիան անբաժանելի է եւ Պոհեմիա - Մորավիա տարածութիւնը կրնայ բաժնուիլ միայն համաշխարհային պատերազմի մը գնով, որ երեսնամեայ պատերազմի մը արհաւիրքներուն վրայ պիտի աւելցնէ արդիական պատերազմի մը զարհուրանքները։

2. Չեխոսլովաք պետութիւնը պէտք է ըլլայ երկ - ազգային պետութիւն մը, որովհետեւ Զուտէթէնի Գերմանները փոքրամասնութիւն չեն, այլ երկրին երկրորդ ազգը։ Պետութիւնը պէտք է վերակազմուի համաձայն այս բանաձեւին։

3. Զուտէթէնի (Չեխոսլովաքիա) Գերմանները աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն եւ անյապաղ։

Նախագահը իր ճառին մէջ աղաղակեց.

— «Ցանուցէ այս երկրի աշխատաւորներուն եւ համաշխարհային խաղաղութեան, կը հրաւիրեմ Չեխոսլովաքիոյ արդի վարիչները որ գծուծ չըլլան»։

*** Չեխական կառավարութիւնը արգիլեց բոլոր ցոյցերը, ապրիլ 1էն սկսեալ։

Ծրիւնոտ կռիւներ Եգիպտոսի մէջ

Դահիրէի ոստիկանութիւնը մարտ 30ին ձերբակալեց 48 կապոյտ շապիկաւորներ որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը, որ սարքուած էր երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ։

Կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը ստեղծուած էր նախորդ վարչապետ Նահաս փաշայի կողմէ եւ լուծուեցաւ արքայական հրամանագրով, անցեալ փետրուարին, խորհրդարանին լուծման ատեն։

Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցած է Վաֆտի մէկ շրջաբերականը, որ ուղղուած է ականաւոր կապոյտ շապիկաւորներու եւ կը պատուիրէ ամէն բան փորձել, մինչեւ անգամ իրենց կեանքը զոհել, որպէսզի Վաֆտը չպարտուի, «այլապէս ներկայ գահլիճը երկիրը պիտի ծախէ Անգլիացիներուն»։ Կը հրահանգուի նաեւ յարձակիլ քուէատուփերու վրայ։ Այս գաղտնի շրջաբերականի մասին առաջին լուրը հաղորդած էր հայր մը, զայն տեսնելով իր տղուն ձեռքը։

Երեսփ. ընտրութեանց առթիւ թեկնածու ներկայացած են 611 հոգի, 264 աթոռներու դիմաց։ Կառավարական խմբակցութեան թեկնածուներուն թիւն է 230, ընդդիմադիրները՝ 381։ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի կրնայ շահիլ 100 աթոռ, Վաֆտը (Նահաս փաշա) միայն 70, իսկ միւս աթոռները պիտի բաժնուին անկախ հոսանքներու միջեւ։

Լուծուած խորհրդարանին մէջ կառավարական խմբակցութիւնը ունէր 37 աթոռ, անկախները՝ 11, Վաֆտը՝ 184։

*** Նոր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ վեց հոգի սպաննուեցան ընտրական խռովութեանց առթիւ, վերին Եգիպտոսի երկու քաղաքներուն մէջ, Նահաս փաշայի ժամանման առթիւ։ Վիրաւորներուն թիւը հարիւրի կը հասնի։

Ստորին Եգիպտոսի մէջ ընտրութիւնները պիտի կատարուին այսօր, շաբաթ, (մէջն ըլլալով Գահիրէն եւ Նեղոսի Տէլթան)։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՉ - ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովին մէջ նախագահը յայտարարեց թէ Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Փորթուկալ եւ Գերմանիա համաձայնած են որ 10.000 օտար կամաւորներ ետ կանչուին, իբրեւ նախապայման հարցին ընդհ. կարգադրութեան։ Խորհրդային պատուիրակը ընդդիմացաւ, քէէ գտնելով այս թիւը։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ համաձայնեցան մէկդի դնել զրահաւորներու տարողութիւնը 35.000 թոնով սահմանափակելու սկզբունքը, եւ նոր մարտանաւեր շինել մինչեւ 41.000 — 43.500 թոն տարողութեամբ։ Այս մասին լուր տրուեցաւ Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Գերմանիոյ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿՑՈՒՄՈՎ, երեք անգամ կ՚աւելնայ Գերմանիոյ ոսկի պահեստը։ Աւստրիա ունէր 202 միլիոն մարքի ոսկի, Գերմանիա՝ միայն 76 միլիոն։ Ուրեմն ընդհ. գումարը կը դառնայ 278 միլիոն մարք։ Միեւնոյն պատճառով, վերջ կը գտնէ Ռօշիլտներու սեղանաւորական տիրապետութիւնը Աւստրիոյ մէջ։— Աւստրիոյ նախկին վարչապետներէն Վօկուան եւս ձերբակալուեցաւ։ Արհեստակցական Միութեանց գոյքերը գրաւուեցան։ Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ նոր խորհրդարանը պիտի գումարուի Վիէննայի մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական տեղը։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։

«Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԱՐՄՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի, ժամը 2.30ին, Ըլիզէ Սալ ագ Պիւլթիւրի մէջ (Ռիւ Կռիան)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ քաղաքական փորձերն ու հոգերը»

Գեղարուեստական բաժինն կը մասնակցի երգիչ Ա. ԲԷՋԷՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ՊՐՈՊԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի ժողովը երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հասցէին։

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի Լէ Մուլինոյի Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ ագ լա Տէֆանս, կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտք 5 Ֆր., փոքրիկներու 2 ֆրանք

×

Յ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ժանկայ սրտէգի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ կը ներկայացուի

«ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԻՂՑՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»

Տոմսերու գիներ՝ 6, 5 եւ 4 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԵՆ ԺԷՌՕՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

կը ներկայացուի Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

«ԷՆԴՐԷՆԻԿ»Ը ԵՒ ՔԱՒԷՏՍ ՄԸ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ։ Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏԷՕՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 230 Շըմէն տը լա Մասրաք Գառ Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ

կը նախագահէ ընկերուհի Ն. ԲԻՐԳԻՒՃԵԱՆ

Նախընթրիք՝ մանուկներու համար։ Մուտք 2 Ֆր., փոքրիկները ձրի։

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ։ մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻԱՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO-CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ՚երգէ M. MANDARINO։ 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, մասնակցութեամբ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով։

Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն։

Մուտք 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու։

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու։

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում։ Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կէշէն։

Մուտք 10 ֆրանք։

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մօտէլները։

Իսի Լէ Մուլինոյի ՍԷՕԼԷՕԶԻ «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան վարչութիւնը ժողովրդական խնդրանքին վրայ վերջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ հայ ժողովրդական խօսուն մեծ ֆիլմը

ՊԷՊՕ

եւ երկու ֆիլմեր JEUNESSE HEUREUSE եւ FÊTE DE LA RECOLTE 18 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին CINEMA ALHAMBRAի մէջ, Ave. Jean Jaurès, Իսի Լէ Մուլինօ։ Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Թրէսօնի։ Մուտք՝ 7, 5 եւ 3 ֆրանք։ Մինչեւ 12 տարեկան երախաներու 1 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին 4 եւ 25 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Վերաշինացներու մօտ եւ ներկայացման օրը կիշէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նուպար Գէորգեան, վերջերս Փարիզ եկած՝ Փէշթայէն կամ Ռումանիայէն(?), Հունգարացի կնոջը հետ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղամեռիկ Տիկին Աղաւնի Թորիկեանի (ծնեալ Թոքանճեան) մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Կիրակի, 3 Ապրիլ առաւօտեան ժամը 11ին, Լիոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69, Rue Louis Blanc։

Կը հրաւիրուին Թորիկեան եւ Թոքանճեան ընտանիքներու բոլոր բարեկամներն ու ազգականները, յարգելու համար հանգուցեալին յիշատակը։

Թորիկեան ընտանիք

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ե. Հ. Լ. Միութեան ... հանուր ժողովը 3 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Bar Massif ... 69, Rue Louis Blanc.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ ... ւորներու եւ Մարտիկներու ... թեան ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Արմենիա» ... մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ... Գնդ. Տ. ... դատարեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue ... — PARIS (1...)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՄԵԹՐՕՅԻ ԿԱՅԱՐԱՆ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ 3 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 3 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3696

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՔ ՀԱՑԿԱԶՈՒՆՔ...

Ուր՛ է էին ժամանակները, ուրի՛ երանակները:

Արի՛ք հայկազունք, յառաջ ընթանանք,
Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ'ալ տանք...

Դեռ նոր կը ծաղկէր, կը ձեւաւորուէր մեր ազգային գիտակցութիւնը, եւ մարդիկ ցնծութեամբ կ'երգէին, որ Թուրքիոյ Հայերուն չահած սահմանադրութիւնը «յառաջդիմութեան բացուածքն» է։

Ձեզնից ամենայն կարծիք անձնական,
Խեղդեց ամենայն ձայն անհատական :

Ինչե՛ր տեսանք, այդ օրերէն ասդին:

Մերթ խարուսիկ արեւ մը, յետոյ ամպեր չարաշուք: Քանի մը տարի վերելք, ապա գլխիվայր թաւալում: Ցոյսեր վարդավառ, յուսախաբ, ի վերջոյ արիւն եւ փոթորիկ: Նորէն մը ինքնուրոյն գոյութեան, յետոյ նորէն փլուզում: Եւ արտագաղթ՝ ի սփիւռս աշխարհի: Մինչեւ Ծայր-Արեւելք եւ Ուրուկուէյ...

Ու նորէն երկունք: Անդին, Հայաստանի մէջ, առանց մեր մասնակցութեան ու կամքին, ասդին՝ լարելով բոլոր տրամադրելի ուժերը:

Անշուշտ մեր ուղածը չէ որ պիտի կրնանք ապահովել այդ ճիգերով, այս աշխարհացրիւ եւ երերուն կացութեան մէջ: Մանաւանդ որ, տրամադրութիւններն ալ երթալով կը սառին, կը մանրանան երկիրէ երկիր: Նոյնիսկ ամէնէն բարեացակամ համարուած ափերուն վրայ:

Միւս կողմէ, չափազանց լպրծուն են այդ ափերը, եւ կամ սահմանափակ, ջլատիչ: Տասը կը յոգնիս, հազիւ մէկը ճարելու համար:

Եւ սակայն, ի՞նչ օգուտ ափսոսալ կամ հառաչել:

Շարժո՛ւմ, կազմակերպութիւն եւ աշխատանք,— այս է միակ ելքը: Ցարատեւութիւն եւ հաւատք, ամէնէն համեստ համարուած գործին մէջ անգամ: Ու վերջապէս վճռական եւ սրատես նայուածք, ոչ միայն ամպերը ճեղքելու, այլեւ թրմութեան փոշիները թօթուելու համար:

Ինչ որ պիտի կրնանք շահիլ կամ փրկել այսուհետեւ, կախում ունի մեր կամքէն եւ գործունէութենէն: Ինչ որ պիտի կորսուի կամ խաթարուի, դարձեալ ամէն բանէ առաջ պիտի ըլլայ ուղղակի հետեւանքը մեր անհոգութեան կամ ապիկարութեան:

Թող պատմութիւնը մեր երեսին ալ չզարնէ օր մը, ինչպէս 125 տարի առաջ.

— «Ամմէնը կը գովեն, ամմէնուն առջեւ մեծ կ'երեւայ. ի՞նչ լաւ որ գործով ընող չկայ. առաւել աղէկ է չի գովեն, բայց գործով ընեն: Բերնով կ'ըսեն, այլ գործով մէկն ալ չեն ըներ. բերնով կը սիրէն, նոյն ժամանակը գործով հակառակը կ'ընեն»: (Դիւանի Բիւզանդեան, 1813 *յունուար*):

Այս խորհրդածութիւնները կը զուգադիպին հանդէսի մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Փարիզի շրջանին արիները (սկաուտ) ցերեկոյթ մը սարքած են, հասարակութեան ծանօթացնելու համար իրենց աշխատանքները:

Ինչպէս ամէն հայկական հանդէս, անշուշտ այս ցերեկոյթն ալ պիտի վայելէ «արգոյ հասարակութեան» համակրանքը, ծափերով եւ կեցցէներով: Եւ տղաքը սփոփանք մը պիտի վայելեն, իրենց վարիչներուն հետ մէկտեղ: Քանի մը օր վերջն ալ, նկարագրութիւնը պիտի կարդանք, աւուր պատշաճի գնահատականներով:

Իսկ այնուհետե՞ւ: Ահա այստեղ է որ բաց վէրքի մը պէս կը կոտտայ բուն ցաւը:

Կը խանդավառուինք, պարծենկոտ ձեւեր ալ կ'առնենք, աջահար պատմելով թէ մենք ալ մարզական կազմակերպութիւն ունինք,— գնդակ խաղացողներ, ախոյեաններ, արիներ ու գայլիկներ, ինչպէս եւ արենոյշներ (կըրլ-կայտ):

Բայց, մենք այս բոլորը կը յիշենք միայն տօնական, հանդիսական օրերուն: Ինչպէս հաւատացեալները՝ Զատկին կամ Ծնունդին:

Դուրսէն՝ շատ քիչերը, իսկ ներսէն ալ՝ համբանքով մարդիկ միայն գիտեն թէ ի՛նչ տաժանելի հոգեր կը ծանրանան վարիչներուն վրայ, կանգուն պահելու, աւելի զարգացնելու եւ տարածելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, ինչպէս ուրիշ որ եւ է Միութիւն:

Ի՞նչ օգուտ պարծենալ հին կամ նոր փառքերով, երբ մատներդ ափիբերին չես մօտեցներ, չես հետաքրքրուիր, պարտականութիւն չես ստանձներ:

Ինչո՞ւ ափ մը հաւատացեալներ գիշերը ցերեկին պիտի խառնեն, խումբ մը աւելի պահելու, տղայ մը աւելի փրկելու համար, իսկ դուն պիտի գոհանաս միայն «Արիք, հայկազունք» երգելով:

Մի՛ տրտնջար,— ո՞ր մէկուն հասնինք:

Կը հասնինք, բոլորին ալ կրնանք հասնիլ: Մեր նիւթական պայմանները աւելի ծանր չեն այսօր, քան երէկ: Հազարաւորներ կան որ ոչ միայն տուն-տեղ են եղած, այլեւ սեփական տուներ շինած: Եւ դեռ գիտենք որ հազարնոցներ կը հօսին տեղի-անտեղի, նոյնիսկ այն ձեռքերէն որ մանր-մանր կը հաշուէին երէկ:

Ոչ, մեր ուժէն վեր չէ ինչ որ կը սպասէ այսօր Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, իր արիներով, վաղը ուրիշ մը՝ իր կենդանի աշխատանքով: Պակասը՝ հոգեկան կորովն է, ոչ թէ նիւթական աղբիւրը: Կը բաւէ որ տեսակ մը աշխատանքի բաժանում կատարուի,— եւ այս ճակատին ուժ կուտամ, դուն ալ միւսին հասիր, եւ ամէնքս միասին կանգուն պահենք, զօրացնենք ինքնապաշտպանութեան ճակատը:

Այն ատեն, այսօրուան «Արիք, հայկազունք»ը շատ աւելի ուժեղ կը թնդայ, քան երէկ, երբ խօսքը ազգ. սահմանադրութեան մասին էր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՓՐԿԵԼ ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՀԼԻՃԸ

Խորհրդակցութիւններ վերսկսան գործադուլը դադրեցնելու համար

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, նախարարական խորհուրդը երկու անգամ յետաձգուած ըլլալով, պիտի գումարուի երկուշաբթի առտու: Ցետոյ վարչապետը պիտի ներկայանայ երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին, պարզելու համար իր ծրագիրները, իսկ երեսփ. ժողովը գանոնք պիտի քննէ երեքշաբթի օր:

Զանազան զրոյցներ կը շրջին այս յապաղման մասին: Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ Լէոն Պլում ժամանակ չէ ունեցած աւելի կանուխ լրացնելու իր ելմտական ծրագիրները, գործադուլին պատճառով: Իսկ քաղաքական շրջանակներու մէջ յետաձգումը կը վերագրեն նախարարներու միջեւ ծագած անհամաձայնութեան:

Այսպէս կամ այնպէս, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Լէոն Պլում պիտի օգտուի երկու օրուան յետաձգումէն, կարգ մը բարեփոխումներ կատարելու համար սկզբնական ծրագիրներուն մէջ, իբրեւ գանձային նախարար: Նախ անհրաժեշտ կը համարուի գոհացնել արմատական նախարարները, եւ յետոյ մեղմացնել Ծերակոյտին ընդդիմութիւնը, Լէոն Պլումի պահանջած մասնաւոր լիազօրութեան հանդէպ:

Ցետաձգման ուրիշ մէկ արդիւնքը այն եղաւ որ արմատական երեսփոխաններուն եւ նախարարներուն բացառիկ ժողովը, որ պիտի գումարուէր ուրբաթ օր եւ որ կրնար կնքել դահլիճին ճակատագիրը, իր կարգին յետաձգուեցաւ: Նոյնիսկ բողներ կան թէ այդ ժողովը երբեք պիտի չգումարուի, թելադրութեամբ Գ. Տալատիէի, որ թէ կուսակցութեան նախագահը եւ թէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ դահլիճին ճակատագիրը ամբողջովին կախում ունի բուն իսկ ելմտական օրինագիծներէն, որոնց բովանդակութիւնը մինչա գաղտնի կը պահուի: Ամէն տեսակ զրոյցներ շրջան կ'ընեն սակարանին մէջ, բայց անմիջապէս կը հերքուին: Ֆրանքը առայժմ ամուր է: Տոլարը կը հաշուեն 32.51 — 32.62, անգլիականը՝ 162.31—162.85:

*** *Գործադուլներու վերաբերեալ բանակցութիւնները վերսկսան առջի օր: Նոյն օրը երկու նոր գործարաններու բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին, առաջինը՝ 1500, երկրորդը՝ 300 աշխատաւորներով, որոնք նոյնպէս գրաւեցին շէնքերը: Իսկ ինքնաշարժի մեծ հաստատութեան՝ Փէժոյի վաճառման ճիւղին պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին, բողոքելու համար բանուորներու գործադուլին դէմ, եւ իբրեւ միջոց մը «մխութիւն հաստատելու բանուոր դասակարգին մէջ, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին»:*

Վերջին պահուն, կառավարութիւնը հետեւեալ պայմանները դրաւ, գործադուլը դադրեցնելու համար — 1. Անմիջական խրաւարութիւն — 2. Պարպել գործարանները — 3. Անյապաղ վճարել յանձնալ աշխատավարձքերը — 4. Աշխատանքը վերսկսիլ երկուշաբթի օր — 5. Ոչ եւ է պատիժ չնօրինել, գործադուլի պատճառով: Բանուորական ներկայացուցիչները յանձն առին բանուորներուն հաղորդել այս առաջարկները, պայմանաւ որ գործատէրերն ալ նախապէս ընդունին:

Առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացաւ օդանաւային հաստատութեանց բանուորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ: Ու հասարակ ազգ. պաշտպանութեան համար բանող հաստատութեանց մասին կառավարութիւնը առաջարկած է հետեւեալ պայմանները — 1. Աշխատավարձը աւելցնել ժամական 75 սանթիմ, իսկ մասնագէտներուն համար՝ ամիսը 165 ֆրանք — 2. Աշխատանքի տեւողութիւնը բարձրացնել շաբաթական 45 ժամի, իբրեւ առժամեայ կարգադրութիւն,— 3. Դադրեցնել արձակումները եւ ընդհակառակն նոր բանուորներ արձանագրել, արտադրութիւնը փութացնելու համար.— 4. Անյապաղ վերակազմել աշխատանքի ծրագիրը — 5. Այս համաձայնութիւնը պիտի տեւէ միայն երեք ամիս, առանց վնասելու օրէնքին — 6. Ոչ մէկ պատժական տնօրինութիւն:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Զինուորները պիտի վերադարձուի՞ն

Կառավարութեան համար ծանր հոգ մը կը կազմէ, նաեւ, Սպանիոյ փախստականներուն խնդիրը: Կառավարութիւնը որոշած է Պարսելոնա վերադարձնել փախստական զինուորները, որոնց թիւը կը հաշուեն 4 — 6000, իսկ քաղաքացիները տեղաւորել Ֆրանսայի ներքին գաւառներուն մէջ: Ուրբաթ օր երեք մասնաւոր կառախումբեր պատրաստուած էին, Քաթալոնիա փոխադրելու համար 4000 զինուորներ, հրամանատարութեամբ Զօր. Կալլոյի, բայց վերջին պահուն Փարիզէն հեռագրուեցաւ Թուլուզի զինուորական իշխանութեանց որ յետաձգեն առաքումը, ցնոր տնօրինութիւն: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը չուզեր որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել սպանիացի զինուորներու վերադարձման մասին, զայն համարելով միջամտութիւն: Վարչապետը եւ ներքին նախարարը խորհրդակցութիւններ կատարեցին այս մասին:

*** *Կուիները կատաղօրէն կը շարունակուին Լէրիտայի շուրջը, որ բանալին է Քաթալոնիոյ: Վերջին լուրերու համաձայն, ազգայնական զօրքը արուարձանները մտած ըլլալով, քաղաքը կրակի տրուած է: Հանրապետական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ապստամբ զօրագունդ մը թակարդը ձգուեցաւ, երբ կը փորձէր Լէրիտա մտնել, նախ թոյլ տրուեցաւ որ ազգայնականները քաղաքին գլխաւոր հրապարակը մտնեն, յետոյ 15.000 հանրապետական զինուորներ, որոնք պահուած էին տուներու մէջ, կրակ բացին գնդացիրներով եւ թեթեւ թնդանօթներով եւ ազգայնականները քաշուեցան շատ ծանր կորուստներով:*

Նոյն աղբիւրին համաձայն, հանրապետական բանակին սպարապետը ճեղ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄՌԱՅԼ ԿԻՐԱԿԻ »

Կապոյտ Դանուբի վրայ մարդիկ անձնասպան կ'ըլլային երգելով «Մըռայլ Կիրակին»,— հի՛ն սովորութիւն: Այդ սովորութիւնը կը շարունակուի տակաւին:

Դանուբէն վերջ, հիմա Իսէնի կարանչ ջուրերն են, որ կը քաշեն մարդիկը: Արդարեւ, ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ, վերջին 48 ժամուան ընթացքին, Իսէնի ափերուն վրայ թառած գիւղերուն մէջ, անձնասպան եղած են հինգ հոգի:

Լալիգորնի մէջ, Պ. Ալսիտ Պիկէ, հողատէր, ինքզինք կախեց ախոռին մարդակներէն,— պատճա՞ռ, որովհետեւ սրունքէն վիրաւորուած էր ու կը տառապէր:

Սէն-Ֆարժոյի մէջ, Տիկին Օկիւսթին Շնայտէր *էսանն* խմեց եւ յետոյ էսանս թափեց զգեստներուն վրայ ու կրակ տուաւ,— պատճա՞ռ, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէր, անդարմանելի հիւանդութիւն մը ունէր եւ չէր ուզեր այդ հիւանդութեամբ վարակել մարդկութիւնը:

Սէն-Պրի-Վինէօ գիւղին մէջ, Պ. Ալեքսանդր Պրիզօն, այգեպան, իր ձիուն սանձով խեղդեց ինքզինք,— պատճա՞ռ, որովհետեւ յօդացաւ ունէր եւ այդ հիւանդութեան հետեւանքով զօսացած էր մէկ ձեռքը:

Ռուվռէի մէջ, Պ. Մարսօ Համլէն, հայր վեց զաւակներու, ինքզինք կախեց եղեւինի մը ճիւղէն,— պատճա՞ռ, որովհետեւ... ինք ալ չէր գիտեր, բայց երկար ատենէ ի վեր սաստիկ մելամաղձութեամբ մը կը տառապէր:

Թրէնի մէջ, Պ. Պէնժամէն Պուլմիէ, հողատէր, ջուրը նետուեցաւ՝ լաւ մը գինովնալէ վերջ, որպէսզի չզղջայ եւ ետ չդառնայ,— պատճա՞ռ, կնկանը դէմ գանգատ ունէր ապահովաբար:

Ֆրանսական թերթերը սարսափով կ'արձանագրեն այս պատմութիւնները: Եթէ սանկ շարունակուի՛...

Ինչո՞ւ այս անձնասպանութիւնները, սակայն: Ցաւին դարմանը ախտաճանաչումին մէջ է, կ'ըսէ գիտութիւնը:

Գիտեցի՞ք,— անձնասպանները այնպիսի ձեւով մը վերջ կուտան իրենց կեանքին, որ չես կրնար ուրանալ իրենց... ինքնատպութիւնը: Եղեւինի կանանչ ճիւղ, «աղշած լծակ»,— բանաստեղծական: Ձիու սանձ, *էսանս* խմել ու կրակի տալ ինքզինք ներսէն ու դուրսէն, գինովնալ ու ջուրը ցատկել,— տրամաբանական:

Մահուան մէջ ինքնատպութիւն դրսեւորելու այս ձեւը, կ'ըսեն գիտնականները, կը մատնէ քիչ մը խենթութիւն: Գիտուններ ալ կան, որ հոգեբանախօսական բացատրութիւն կուտան,— մարդկային կազմին մէջ քիմիական տարրերու յեղափոխութիւն մը կը մղէ «է՛հ, մնաք բարով Աստուած եւ արեւ» ըսելու: Իսկ ուրիշ դպրոց մը կ'ըսէ թէ սիֆիլիզը եւս, մանաւանդ երբ կ'ազդէ ջիղերուն վրայ, անձնասպանութեան կը մղէ... մորթին տէրը:

Այս վերջին վարկածը շատ ճիշդ ըլլալու է:

Ես կը ճանչնամ հիւանդ մը,— Տիկին Եւրոպան, որ եթէ *սիֆիլիզ* եղած չէ, գէթ *սիֆիլիզէ* ըլլալուն համար շատ կը պարծենայ:

Արդ, *սիֆիլիզաւոր* թէ *սիֆիլիզաւոր*, մենք տեսանք որ միեւնոյն բաներն են: Ատոր համար է, որ Տիկին Եւրոպան ալ, վարակուելէ վերջ, անձնասպանութեան կը դիմէ հիմա՝ փորը լեցնելով վառօդ ու բերնէն լուցկի մը երկարելով դէպի Ռէրս:

Կը կարծէ՞ք թէ «ողորմի՞ս» պիտի կարդամ կամ «Աշխարհ ամեն՞յն» պիտի երգեմ, եթէ Տիկին Եւրոպան պայթի:

Հո՛գս, ոչ իր անձնասպանութիւնը կը հետաքրքրէ զիս, ոչ ալ աղէկ բան մը կը կորսնցնենք մենք,— աշխարհ վառի, մէջը չուլ մը չունիմ այլեւս, կ'ըսէ մեր անիրաւուած ժողովուրդը:

ԱՐԱԶ

ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻ ՀԱՄԱՐ

Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Միութիւնը նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, հանրագրութիւն մը կը հաւաքէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ — «Ստորագրեալս, ուզելով մեր երկրին խնայել սնանկութեան անպատուութիւնը եւ պատերազմի արհաւիրքը, յարգանքով կը խնդրեմ Հանրապետութեան Պ. Նախագահէն անյապաղ կազմել ազգային փրկութեան դահլիճ մը: Ներկայ պարագաներուն մէջ, այդպիսի դահլիճ մը միայն կրնայ վստահութիւն ներշնչել երկրին մէջ թէ դուրսը, ինչպէս եւ լարել ուժերը եւ կարգապահութիւն պարտադրել բոլորին»:

Այս առթիւ հրապարակուած կոչին մէջ, Ռազմիկներու Միութիւնը կ'ըսէ.

— «Բոլոր հոսանքներու եւ բոլոր կուսակցութեանց պատկանող մարդիկ կը ծանուցանեն սնանկութիւնը: Կը ծանուցանեն պատերազմ՝ վաղուան համար: Այս կրկնակ եւ անմիջական վտանգին առջեւ, ի՞նչ կ'ընեն: Ոչինչ: Կուսակցութիւնները միայն իրենց առանձնաշնորհներու մասին մտածելով կը վիճին, փառասիրութիւնները կ'աճին: Ֆրանսա չուզեր կորսուիլ: Ան կը պահանջէ անմիջական կազմութիւնը հանրային փրկութեան դահլիճի մը: Ֆրանսացիներ, յայտարարեցէք թէ այդ է նաեւ ձեր կամքը, ստորագրելով Ռազմիկներու Ազգ. Միութեան հանրագրութիւնը»:

Պապը կը յանդիմանէ Աւստրիոյ կղերը

Ինչպէս կը յիշուի, Աւստրիոյ եպիսկոպոսները անցեալ կիրակի հովուական թուղթեր ուղղած եւ քարոզներ խօսած էին, յորդորելով հնազանդիլ գերմանական կառավարութեան եւ «այո» պատասխանել ապրիլ 10ի հանրաքուէին առթիւ, այսինքն վաւերացնել Աւստրիոյ կցումը:

Վատիկանը հրապարակաւ դատապարտեց բարձրաստիճան կղերին այս ընթացքը, ձայնասփիւռ զեկոյցով մը, դիտել տալով թէ Աւստրիոյ կղերը «չէ ճանչցած զանուկի մորթ հագած գայլերը»: Այս կիսապաշտօնական ազդարարութենէն վերջը, պապական պաշտօնաթերթը ապրիլ 1ին զեկոյց մը հրատարակեց, ու կ'ըսէ թէ անցեալ կիրակի օր կարդացուած շրջաբերականը խմբագրուած է «առանց նախապէս խորհրդակցելու Ս. Աթոռին հետ եւ առանց անոր հաւանութիւնը ստանալու»:

Վիէննայի կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Ինիցէր, որ առաջին առթիւ հպատակութիւն յայտնած էր, այս առթիւ նամակ մը ուղղեց գերմանական լիազօրին, «կարգ մը թիւրիմացութիւններ» հարթելու համար: Նամակը կը վերջանայ «Հա՛յլ Հիթլէր» բառերով (կեցցէ՛ Հիթլէր):

Պապին այս միջամտութեան հետեւանքով, անգամ մը եւս կը լարուին Վատիկանի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները: Հաւանական է որ խզուի երկու պետութեանց միջեւ կնքուած պայմանագիրը (Քոնքորտա):

ԵԳԻՊՏՈՍԻ երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ ծանր պարտութիւն մը կրեց Վաֆտը (Նահաս փաշա): Վերին Եգիպտոսի 110 աթոռներէն չորսը միայն շահեցան Վաֆտի կուսակիցները: Կառավարական խմբակցութիւնը շահեցաւ 45 աթոռ, անկախ կուսակցութիւնները, որոնք համակիր են կառավարութեան, շահեցան 23 աթոռ եւն.: Երէկ, շաբաթ, պիտի ընտրուէին մնացեալ 155 երեսփոխանները, Ստորին Եգիպտոսի մէջ:

ԼԵՆԻՆ ՍԻՐԱՀԱՐ

Գ.

Լիզա կը մեկնի արտասահման։

Լէնին կը մնայ Ռուսիոյ մէջ, անուն կը փոխէ շարունակ (Նիքոլա Պետրովիչ, Տուլին Կարպովիչ, Ֆրէյ), յօդուած կը գրէ թերթերուն՝ ստորագրելով Ստարիկ (Ծերուկը, թէեւ երեսունին մէջ էր տակաւին), առանց սակայն մասնակցելու յեղափոխական - դաւադրական ձեռնարկներու։ Երբ Իվանով - Վոսնեսենսկիի բանուորները հիմը կը դնեն առաջին սովետին (իրականին մէջ մենշեւիկեան յղացում), որ յետոյ կ'անցնի Տրոցկիի ձեռքը, տակաւին 27 տարեկան, եւ յեղափոխական ծրագիրներ կը մըշակուին օրուան կառավարութեան դէմ, Լէնին հազիւ մէկ կամ երկու անգամ կը բարեհաճի մասնակցիլ այդ պաղտնի խորհրդակցութիւններուն։ (Նաքէն, երբ քննադատուեցաւ իր այդ ընթացքը, գրասեղանի մը ետեւ՝ աթոռին վրայ ճօճօրալով յեղափոխութիւն «Կրագելու» դիւրին աշխատանքը, ըսին թէ Լէնին չէր սիրեր Տրոցկին, անոր ջղային ու maniéré նկարագիրը)։

Արի՛ւն կը հոսէր, սակայն, Օտեսայի, Նովորոսիսկի, Թիֆլիսի եւ այլ գաւառական կեդրոններու մէջ։ Ցարական պատժական տնօրինութիւնները կը գերազանցէին Իվան Ահեղի Օպրիչինայի սխրագործութիւնները։ Կոզակները իրենց թուրերով գլուխ կը հնձէին, աքսորականները կարաւան առ կարաւան դէպի հիւսիս կը բարձրանային, զանգուածը առաջնորդ մը կը խնդրէր՝ գրոհ տալու համար ցարական սուրբերու անտառին վրայ։ Լէնին լուռ կը հսկէր իր մենաստանին մէջ,— մենութիւնը արդէն կը համապատասխանէր իր խառնուածքին։

Եւ յանկարծ լուր առնուեցաւ որ Լէնին մեկնած է Մոսկուա,— ոմանք փախուստ մը համարեցին զայն եւ խըստիւ քննադատեցին։ Տեղը չէ ուսումնասիրելու այս պարագան, որ տեսակ մը fugue է, քննութեան նիւթ՝ հոգեբանախօսութեան մասնագէտներու համար։

1906ի սկիզբներն էր։ Լիզա վերադարձած՝ արտասահմանէն։

Փեթերպուրկ ամայի էր, կամ թէ մարած։ Դուման հազիւ ընտրուած՝ ցրուած։ Դաւադրական բոլոր բջիջները քայքայուած։ Յեղափոխականները տարագրուած, աքսորուած։ Ծըպտուած, Տրոցկի բանտին մէջ։ Ուսանողական ամէն հաւաքում արգիլուած։ Ցարական խոստումները այն աստիճանին էին հասած, որ յետադիմականներն իսկ սկսեր էին ընդվզիլ այլեւս։

Լիզա ի զուր կը փնտռէ Ուիլեամ Ֆրէյը, Թուժեանցեւը, իրեն ծանօթ կարմիր դէմքերը։ Այնքան միայն տեղեկութիւն կը ստանայ, որ Սոցիալ - Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութեան շարքերը կազմալուծուած չեն բոլորովին եւ գաղտնօրէն կը գտնեն իրար, երբեմն կը համախմբուին խուլ անտառներու մէջ,— այդպիսի հաւաքումներուն կը տրուէր մասսովկա (զանգուածներու ժողովում) անունը։

Օր մըն ալ, Լիզա կը հանդիպի Թուժեանցեւի։

— Ո՞ւր է Ֆրէյը։

— Ո՞ր Ֆրէյը։

— Վտանգաւոր Անգլիացին։

— Հասկցայ։ Ձեզ գիտեր թէ ո՛ւր է։ Թերեւս անկիւն մը պահուած։

Լիզա, յանուն Քաղաքական Կարմիր Խաչին, կը սկսի հանգանակութիւն կատարել բարեկիրթ ազնուականներու մօտ, եւ առանց վարանելու՝ յաճախ ապաստան կուտայ հալածուած մարդկային խլեակներու, «հրձիգ»ներու, միշտ այսպէս հաղորդակցութեան մէջ յեղափոխութեան ալիքներուն հետ։

1906 Յունիսին, Սոցիալ - Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութեան անդամներէն մին կը յայտնէ Լիզայի թէ մասնակից մը տեղի պիտի ունենայ Պոլուստրովայի անտառին մէջ, ուր պիտի խօսին կուսակցութեան լաւագոյն հռետորները։

Յաջորդ օրը Լիզա կը հագնի իր խոհարարուհիին զգեստները, գըլխուն կը կապէ պլատոկ մը, եւ իրական բանուորուհիի մը պէս ծպտուած՝ կը նստի կոճղին, դուրս կ'ելլէ քաղաքէն, ընկերոջ հետ։ Անտառի մը եզերքը, փոսի մը անկիւնը նստած բանուոր մը ուղղութիւն կուտայ իրենց՝ լսելէ վերջ պայմանական նշանախօսքը։ Արահետին գլուխը ուրիշ բանուոր մը, երկրորդ նշանախօսքը լսելէ վերջ, ցոյց կուտայ ժողովատեղին,— բացատատ մը ուր համախմբուած էին մօտաւորապէս հազար հոգի, կիներ, ուսանողներ, բանուորներ։

Նախագահը քիչ վերջ խօսքը կուտայ օրուան հռետորներուն։

— Խօսքը կը պատկանի ընկեր Լէնինի։

Ծափեր։ Հանդիսականները ճամբայ կուտան բանախօսին, որ բեմ կը բարձրանայ անմիջապէս։

Լիզա արձանք - զարմանքի կը մատնուի։

— Ուիլեամ Ֆրէ՛յն է։

Լէնին կը խօսի յստակ եւ պայծառ։ Իր ճարտասանութեան յաջողութիւնը կը կայանար հետեւեալ ձեւին մէջ.— Ամէն խօսք ու բացատրութիւն կեդրոնացնել մէկ գաղափարի շուրջ,— պահ մը թուիլ կ'առնէր, բայց յանկարծ կը վերադառնար նոյն գաղափարին, ճիշդ ինչպէս փայտահատը, որ կը բարձրացնէ մուրճը՝ զարնելու համար ընդհատ ընդհատ բայց միշտ նոյն կէտին, այսպէս սեպը աւելի խոր մխրճելու համար փայտին մէջ։ Լէնին քանիցս կը վերադառնար իր հիմնական գաղափարին, կրկնելով նոյն նախադասութիւնները, աւելի ամրացնելու համար իր տեսակէտը ունկնդիրներուն գլխուն մէջ։

Այսպէս կը յայտարարէր թէ կը շարունակուի յեղափոխութիւնը հակառակ քաղքենիներու դաւաճանութեան։ Կ'ընդունէր որ ցնորք է մտածել ընկերվարական պետութիւն հաստատելու մասին կէս - աւատապետական եւ կէս - դրամատիրական երկրի մը մէջ, որ Ռուսիան է։ Իր կարծիքով, անհրաժեշտ է կատարել հողային յեղափոխութիւն մը, ազնուապետական մեծ սեփականատիրութեանց տեղ հաստատելով գիւղացիական փոքր սեփականատիրութիւններ։ Եւ առաջին առթիւ տապալել մեծ բռնակալը, ցարը։ Ռուսիա չի կրնար ընկերվարութիւն կառուցանել, այդ փորձը կը յաջողի միայն, ինչպէս կ'ըսէ Մարքս, այն երկիրներուն մէջ, օրինակ Անգլիա կամ Միացեալ - Նահանգները, ուր զարգացած է դրամատիրութիւնը։

Ծափերու տեղատարափին տակ, բեմէն վար կ'իջնէ Լէնին, որու կը յաջորդէ երիտասարդ հռետոր մը, որ կը հրաւիրէ ներկաները թափօր կազմել եւ, կարմիր դրօշ մը առջեւէն, խաղաղ ցոյց մը կատարել Փեթերպուրկի արուարձաններուն մէջ։ Ոչ մէկ բողոք։ Թափօրը կը կազմուի, կարմիր դրօշը կը ծածանի եւ, ո՛վ խանդավառութիւն, երգը կը յորդի.

Դէպի կռիւ արիւնայորդ,
Արդար եւ պրթազան,
Ցաւա՜ց, միշտ յառա՜ջ,
Աշխատաւոր ժողովուրդ ...

Երբ թափօրը կը մտնէ արուարձան, կը հասնին խաղախները։ Ձիերը կը սուրան փրփրերախ, սուրերը կը շողան երիկուան արեւէն, կիները կը ճչան, շատեր կը փախչին։ Քանի մը ձայներ.

— Մի՛ փախչիք, ընկերնե՛ր, դիմադրեցէ՛ք։

Լիզա ինքզինք կը գտնէ պարտէզի մը փոսին մէջ։ Վրան - գլուխը շոկելով՝ կը յառաջանայ, երբ կը տեսնէ, փոսին ծայրը, որ Լէնին գլխարկը կը փնտռէ։ Լիզա կը մօտենայ։ Լէնին արձանք - զարմանքի մէջ կ'իյնայ։ Ի՞նչ գործ ունի այս կինը իրենց ցոյցին մէջ։ Քիչ վերջ, խնդալով.

— Այս աւելի վտանգաւոր էր քան սամավարը։

Լէնին անծանօթ է վայրին։ Լիզա զայն կ'առաջնորդէ իր տունը, Ֆրիմի գինին համտեսելու։

Ու կապը կը վերահաստատուի։ Այնուհետեւ Լէնին կ'այցելէ Լիզայի բնակարանը, այլեւս ոչ թէ գործիչներ ընդունելու, այլ միայն շաղակրատելու համար քիչ մը։ Ու ֆլիրթ։

Լէնին Փեթերպուրկէն կը հեռանայ միայն մասնակցելու համար Սթոքհոլմի համագումարին։ Լիզա եւս կը հետեւի իրեն, «աւելի ազատ ժամեր գտնելու յոյսով»։ Բայց շուտով յուսախաբ կ'ըլլայ։ Առաջին տեսակցութիւնը ճաշարանի մը մէջ, ուր ապասարկութիւնը մեքենական էր։ Լիզա կը ծիծաղի Լէնինի երկու Կովկասցի ընկերներուն վրայ, որոնք կ'ուզէին սանտուիչ ուտել, բայց քանի կը կոխէին մեքենային վրայ, կարկանդակ կ'իյնար։ Կովկասցիներէն մէկը Ստալինն էր, որ կը խնդրէ Լէնինէն թէ ինչպէս պէտք է ընել որ «քաղքենի մեքենան» իրենց սանտուիչ տայ։ Լիզա կը դիտէ իր շուրջը, Լէնին տարուած է համագումարին վիճաբանութիւններով։ Հազիւ քիչ մը ժամանակ կ'ունենայ միասին թիավարելու ծովուն վրայ, ծովային հովուերգութեան պահ մը ապրելով։ Սակայն կինը կին է միշտ, քէն կ'ընէ Լէնինի դէմ, որ ուրիշ ապրում չունի, բայց միայն իր յեղափոխութեան երազը։ Վէճ մը նախ, — ծովու այդ պտոյտը իրենց կը յիշեցնէ Կնուտ Համսունը։

— Քաղցին Համսո՞ւնը։

— Ո՛չ, Վիքթորիայի Համսունը։

— Նոյն լեզուն կը խօսինք, բայց մեր ուղեղները տարբեր են։

Արդարեւ, Լէնին ուրիշ հետաքրքրական բան չէր գտներ Համսունի մօտ, եթէ ոչ անգործի մը անօթութեան հոգեբանական եւ բնախօսական տառապանքներուն վարպետ նկարագրութիւնը, մինչ Լիզա կը պնդէր թէ Քաղցը Համսունի ամէնէն տկար գործն է, ու կը հետաքրքրուէր միայն Վիքթորիայով, որ սիրոյ պատմութիւն է։

Սակայն Լէնին հոգի չունէր սիրոյ պատմութիւններով զբաղելու, գէթ այդ օրերուն։ Արդարեւ, Լէնին ծանր պարտութիւն մը կրեց համագումարին մէջ, որու օրակարգին վրայ կար ոչ միայն կուսակցութեան միասնականութեան հարցը, այլեւ մարտական խումբերու կազմութեան խնդիրը։ Ընդդիմադիրները «աւազակախումբ» կ'անուանէին մարտական խումբերը, որոնք ոչ միայն գործիքներ էին ահաբեկում կատարելու, այլեւ հարուստները «թեթեւցնելու»։

Լիզա, կասկած որ Լէնին սիրոյ մասին չի խօսիր ազատ բնութեան մէջ, կը ձգէ Սթոքհոլմը առանց լուր տալու Լէնինի եւ կը վերադառնայ Ռուսիա։

Լէնին եւս, իր կարգին, կը վերադառնայ Ռուսիա, կ'ապաստանի Ֆինլանտական գիւղ մը, ուրկէ կը փորձէ ղեկավարել մարտական խումբերը։ 1907ին կը մեկնի արտասահման, մասնակցելու Լոնտոնի համագումարին, որ տեղի ունեցաւ փոքրիկ եկեղեցիի մը մէջ, ուր, խորանին առջեւ կանգնած, գողգոթեան ձեռքերով ու բոլորովին տժգոյն՝ Լէնին կ'աշխատէր պաշտպանել մարտական խումբերու կազմութեան իրաւունքը յանուն Մարքսի, Թոլսթոյի եւ Կլաուզեվիցի։

Դարձեալ պարտուեցաւ, — մարտական խումբերը աւազակախումբեր են, կ'ըսէին իրեն։ Յետոյ գնաց Շթութկարտ, ուր գտած միակ յաջողութիւնը այն եղաւ որ Միջազգային Բիւրոյի ներկայացուցիչ նշանակուեցաւ, բայց Շթութկարտի համագումարն ալ դատապարտեց զինք՝ յայտարարելով որ «սեփականազրկիչները» (ակնարկութիւն պոլշեւիկ մարտական խումբերուն) չեն կրնար անգամ ճանչցուիլ ընկերվարութեան։ Հետզհետէ կը խորանար անդունդը Լէնինի եւ Բ. Միջազգայինի հետեւորդներուն միջեւ։ Յուսահատ կը վերադառնայ Ռուսիա, ուր ցարը լաւագոյնս կ'օգտուէր յեղափոխականներու ներքին վէճերէն, որոնք անդամալուծած էին ամէն շարժում։

Լէնին այլեւս աւելորդ կը համարի մնալ Ռուսիոյ մէջ։ Յօրտակուած՝ կ'որոշէ հեռանալ, ու կ'անցնի Ֆինլանտա։ Երկու գինով գիւղացիներ յանձն կ'առնեն սահմանէն անցընել զինք,— քիչ մնաց ծովամոյն մեռնէր Ֆինլանտական կղզիի մը վրայ։

Զինք կը գտնենք, դարձեալ, Ժընեւի ու Փարիզի մէջ։

Սիրոյ դեւը այլեւս երբեք պիտի չյաճախէ՞ր իր հոգին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Այսօր, իրիկնային պահուն, երբ գեղէն դուրս՝ դիմացի սարահարթերուն վրայ պտոյտ կը կատարէի, վարը, դաշտահովտին մէկ աղուոր աղբիւրին մօտիկը տեսայ, որ մէկ հատիկ տնակ մը կար։ Տուն մը ապիտակ, իր շրջակայ քանի մը ցորենի ու գարիի արտերով, նաեւ այգի - պարտէզներով։ Բնութեան մաքուր ու անզարդ անկիւնի այդ տունը երեւցաւ ինծի ամէնէն նախանձելի բանը բովանդակ աշխարհի մէջ։

Ծուխը՝ բուխերիկէն վեր կ'ելլէր ծանր, ծանր գալարումներով, կապուտակ կծիկներով, անուշ հանդոյցներով։ Մարդին բոլորտիքը՝ մատղաշ բարտիներ, իրենց մէջքն ու սիրուն գլուխները կը շարժէին, կարծես կը պարէին երիտասարդ աղջկան մը պէս։ Աքլորը, երբեմն, երբեմն, երկար ու հնչեղ ձայնով կը կանչէր։ Այդ ձայնը կ'երթար ու կը զարնուէր դիմացի բլուրներուն, հեռաւոր լեռներու կատարներուն։ Հաւերը կը կտկտային զմրուխտ մարգագետնին վրայ, զալար ակերուն մէջէն։ Շուն մը միշտ կը հաչէր թռչունի մը ետեւէն։ Մանչ մը, աղբիւրին քովիկը նստած կը խաղար հողին ու քարին հետ։ Տանտէրը տարեց ու ժիր երիտասարդ մը՝ կամ կը կամնէր, իսկ տանտիկինը, փոքրիկ երեխան գիրկն առած՝ կ'երթար պարտէզ, հասուն խաղողի այգիներէն եւ խոզան արտերու թումբերէն անցնելով։ Երբոր մայրը՝ հեռուէն նստած իր մանչին ձայն կուտար, Ա՛ր...մէ՛...ն. կանչելով, եւ՝ կամ մշակը, կամը կը կեցնէր պահ մը, ու, ցորենի թեղը հասնելով հովին կուտար, այդ պահուն, իմ սրտէս տարօրինակ բան մը կ'անցնէր, խաղողի յողնահոսան ողկոյզներուն նման ճմլելով իմ ամբողջ հոգիս, իմ ամբողջ կեանքս։ Այդ պահուն, կարծես, իմ սրտէս արիւնի պէս տաք ու կարմիր բան մը կը հոսէր, զիս այրելով, մոխիրի վերածելով..

Կ'ուզէի, ա՜խ, ի՜նչպէս կ'ուզէի, որ այդ պահուն, նորէն ութ տարեկան մանչ մը ըլլայի, գեղս, իմ գեղս վերադառնայի, մեր այգիին ու պարտէզին, մեր ճերմակ ու բարձր դրան դիմաց՝ մեր կալը կամնէի։ Հոն ըլլային նաեւ մեր գիւղացիները, մեր տնեցիները։ Հոն ըլլային և՛ւ հայրս, և՛ւ մայրս, և՛ւ եղբայրս։ Աղջիկները գեղամարմին, արջնի։ Հոն, ես կա՛մ կամնէի նորէն, եղբայրս դէզ շարէր, հայրս, միշտ գլանիկը բերանը, ցորենի թեղերը հովին տար, մայրս եւ մեր հարսները, հարսներուս հետ ցորեն մաղէին։ Եւ, ես, կամին վրայ, շող արեւուն տակ ծարաւնայի՛, մայրս, ինծի կաս-կարմիր փարչով ջուր տար, եւ «կամնէ՛, աղէկ կամնէ՛, գա՛ռս», ըսէր ինծ, ու համբուրէր զիս, մեր հայրենի դաշտերու արեգակին համն ու բուրմունքը բերնին։

×

Ի՜նչ լաւ է առողջ մարմին ունենալ։ Այսօր, այլեւս մարմնական վիճակս հրաշալի է։ Ունիմ անսահման ուտելու ախորժակ։ Ասոր պատճառը՝ գեղին պաղօրակ ու անուշ ջուրն է։ Նաեւ՝ օդն է անկասկած։ Օրը, հինգ, վեց անգամ կը ճաշեմ։ Թէեւ բան չեմ բաներ, նորէն կ'ուզեմ միշտ ուտել։ Ախորժակս զարմանալի բաց է։

Իսկէնտէրը (Աղեքսանդր) Արամոյէն 25—30 վայրկեան ոտքով հեռու աւելի սիրուն գիւղը կ'աշխատի իրբեւ որմնադիր։ Ես տեսայ այդ գեղը՝ մեծ լեռնահովիտի մը բարձունքին վրայ, հրաշալի տեսարաններով, այգիներով, պարտէզներով։ Գեղին անունն է Խծրէ։ Ես տեսայ անոր տուները, եւ առաջին անգամ կարծեցի թէ անիկա եւրոպական փոքրիկ ու սիրուն ամարանոց մըն է։ Կամ, այս գեղը՝ հայկական է, յետոյ ըսի։ Բայց անիկա ո՛չ հայկական է, եւ ոչ ալ եւրոպական։ Անիկա աւելի գեղ մըն է։ Ալեւիները կրնա՞ն այսպիսի տուներ կառուցանել։ Անկարելի է։ Գեղը ամբողջ քարաշէն է, եւ շինուած է հին Հայ[...] ճարտարութեամբ մը, հայկական հին ու անմոռանալի ճարտարապետութեան ոճով ու ձեւերով։ Նա[...] յեցէք միմիայն անոր պատուհաններուն, դռներուն, երդիքներուն, [...] պիտի համոզուիք, որ անոնք հայկական արուեստ միայն կը բուրեն։ Այ[...] պէս է։ Ոչ միայն Խծրէ, այլ եւ Ա[...] սարիոյ, Վերին եւ Ստորին Ասորի[...] բոլոր հին ու նոր գեղերը, [...] կլօնատուները (հա՛յ թէ խլամ) կա[...] ռուցուած են հայ վարպետներու ձ[...] ռով։ Հայը այսպէս է։ Անիկա առ[...] ջին անգամ կառուցեր է իր գեղը [...] զարմանալի գեղեցկութեամբ [...] Բայց զայն չէ կրցեր պահել։ Եւ [...] րովհետեւ զայն չէ կրցեր պահել [...] զացեր է օտարին գեղն ու քաղաք[...] ները, եւ օտարին համար է [...] խատեր շարունակ։ Մենք, [...] խելքի, բազուկի մեծագին արժ[...] ենք ունեցեր եւ ունինք տակաւին։ Բայց մեր այդ առաւելութիւնն[...] մենք շատ քիչ անգամ կրցեր ենք [...] հել։ Կարեւորը ունենալը չէ, կարե[...] ւորագոյնը պահել գիտնալն է։

Իսկէնտէրը, այսօր, ինծի բեր[...] երկու օխա անարատ մեղր։ Զա[...] ցուցեր եմ հողէ աման մը՝ մեծ[...] կարասի մը մէջ, եւ ամէն օր կ'[...] անկէ։ Անոր հետ խառներ եմ [...] գեղի անարատ, թարմ կարագ։ [...] տեմ այդ մեղրը ամէն օր, եւ [...] բոյրը զիս խենթ կ'ընէ։ Իմ հոգիս [...] կ'անուշցնէ, եւ թէ ալ կը գտնայի [...] վտանգի, անիկա ինծի կուտայ հայ[...] րենական շատ քաղցր բաներ, [...] գին կարօտներ։

Իսկէնտէրը, այսօր, ինծի 100 [...] րամ ծխախոտ ջարդեց։ Օ՛, [...] ուած եմ վերջապէս քաղաքի [...] կեղծուած, խառնած եւ փայ[...] գլանիկներէն։

Ահա, ժամը 6։ Ժամուն կոչնակը [...] զարնեն։ Այս կոչնակն ալ ճիշդ հայ[...] րենի գիւղիս կոչնակին նման է։ [...] սօր, կիներ, աղջիկներ գաշ[...] կալի աշխատանքներուն չմասնակ[...] ցան։ Շաբաթ օրէ։ Պատուհանէս դի[...] ցի, որ անոնք առտուընէ մինչեւ [...] կուն լուացք ըրին աղբիւրին մօ[...] րէ դուռին մէջ։ Կուժերով անի[...] ջուր կրեցին տուն։ Վաղը կիրակ[...] պիտի չաշխատին։ Մեղք է։ Առա[...] ժամուն կոչնակը արեւածագին [...] հնչեց եւ զիս անկողնէս փախ[...] հանեց։ Ժամը բնակարանիս կից [...] Լսեցի 11—12 տարեկան աղջ[...] ցական երգեցողութեան ձայնը [...] րոնք շատ քաղցր են։

Երբ ժամէն ներս մտայ, [...] գլուխը ամբողջ մաքուր փ[...] ծածկուած է։ Պատերուն վրայ [...] այն սուրբի ոչ մէկ պատկեր։ [...] պարզ է։ Բայց այդ պարզութեան մէջ, անիկա վեհ ու խորհրդաւոր է։ Զորս աշտանակներ՝ որոնց վրայ [...] րիկ մեղրամոմեր կը պլպլան։ [...] է։ Զայնաւոր աղօթէ շատեր [...] կայ են, վտանգի հովիւ են, [...] Նախիր արածելու են գացեր [...] րը։ Միայն հինգ մանչեր կան [...] վառվռուն, կայտառ եւ անուշիկ [...] քերով։ Անոնց մէկը սարկաւագ [...] ալ դպրապետ, եւ միւս երեքն [...] պիր են եղեր ու կ'երգեն [...] խանդավառօրէն։ Այս գեղի եկեղեցին երգեցողութիւնները կ'երգ[...] այնպէս, ինչպէս առաջ, 1915ի [...] ները, ինչպէս Ներսէս Շնորհալի[...] եւ Նարեկացիներու օրերուն [...] գեղացի քահանան, իր ամենայն [...] ղութեամբ, բնաւորութեամբ, [...] ու կացով, եւ հաղուստ կապ[...] Ահա՛, գեղացի ժամուորը ժամ[...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երեք շաբաթներ եւս անցան։ Անյաջողութիւնը վհատեցուց զինքը եւ փճացուց իր կենսուրախ տրամադրութիւնները։ Սկսաւ խորհիլ թէ բոլորովին պարապ տեղն էր որ դրամ կը ընտանէր Սըր Ճորճէն՝ ամէն շաբթու՝ պարզապէս Պոլսոյ փողոցները չափելու համար եւ առանց սեւէ լուրջ արդիւնք մը ձեռք բերելու։ Եթէ Տայանան նախատած չըլլար զինքը, շատոնց պիտի փորձուէր հրաժարիլ այդ պաշտօնէն, խոստովանելով իր ձախողումը։ Եւ ահա այդ նեղսիրտ տպաւորութեան տակն էր որ գրիչը ձեռք առաւ խմբագրելու համար իր արդէն իսկ յապաղած երրորդ տեղեկագիրը։

Երեք շաբթուան՝ [...] ալ - խատանքէ մը վերջն ալ, Սուլիւան իր ուսւ բարեկամներէն լսած երեւութապէս անհիմն տեղեկութիւններուն վրայ աւելցնելիք նորութիւն մը չունէր, բացի այն յայտնութենէն, զոր կէս-Իտալացի, կէս-Հրեայ գինովը ըրած էր իրեն։ Կրցեր էր հաստատել թէ սակարանի գիները կ'իյնային ամիսներէ ի վեր, բայց անշուշտ տեղանուրը ծանօթ պիտի ըլլար այդ իրողութեան։ Գալով այն հարցին թէ Պոլսոյ Հրեաները գործի վրայ էին ու գաղտնի միջոցներով դրամ դուրս կը հանէին երկրէն, Սուլիւան որեւէ հնարաւորութիւն չունէր, ստուգելու համար այդ պարագան։

Երբ նամակը կը փակէր, միտքէն անցուց թէ աւելի քան երբեք անկարող էր մասնակցելու պատճառը կամ նպատակը այն «փոփոխութեան» որուն մասին զրոյցներ շրջան կ'ընէին եւ որուն գաղտնիքը երեւան հանելու համար էր որ Պոլիս եկած էր ինք։

Համաձայն Սըր Ճորճի հրահանգներուն, պահարանը գոլոտի մը հետ ղրկեց էլըն Տրընչէրնին՝ սեղանաւորին եղբօրը, որ Պէյէջ կը բնակէր։

Բայց մեծ եղաւ իր զարմանքը երբ յաջորդ օրը անոր պատասխանը ստացաւ Տայանայէն։

ԳԼՈՒԽ 9

ԹՈՒԼԲԵՐԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂԸ

— Սոսկալ նամակդ, հայրիկս տակաւին Աթէնք է. ես Պոլիս եկայ զարմուհիս՝ Ըրսիւլայի քով մնալու համար։ Հայրիկը երկու նամակներ ստացած է արդէն. ըսաւ որ յաջորդները ես կարդամ ու իմ անձնական նամակներուս միջոցաւ իրեն հաղորդեմ անոնց ամփոփումը։ Եթէ իրարու հանդիպինք, լաւ կ'ըլլայ որ այնպէս մը ձեւացնես թէ իրար չենք ճանչնար։ Ոչ մէկ կերպով հեռաձայն չընես այստեղ. վաղը ժամը 4.30ին ինծի սպասէ Հանըմ Պէքիրին առջեւ, Բերա Շիշլի ճամբուն վրայ։

Տ

Յ. Գ.— Ի հարկէ այս երկտողը կը փճացնես։

Խոռն զգացումով անգամ մը եւս կարդաց այդ նամակը։ Զարմանքին յաջորդեց ուրախութիւն մը որուն առիթ կուտար Տայանայի ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ։ Չէր կրցած ներել անոր եսերելի վարմունքը զբօսանաւուն վրայ։ Երկար ժամանակ անցած ըլլալով բարկութիւնը իջած էր. բայց եւ այնպէս կարճատեւ եղաւ այդ ուրախութիւնը։

Լաւ մը մտածելէ վերջ, ստիպուեցաւ ընդունիլ որ եթէ Տայանան այդ աստիճան վստահութիւն ներշնչած էր իր հօրը, ուրեմն պարապ գլուխով աղջիկ մը չէր. այդ «յետ գրութեան»ն ալ իմաստալից էր, խորհեցաւ Սուլիւան ու խնդաց։

Ի՞նչ պատճառով անհրաժեշտ նկատեր էր յիշեցնել թէ նամակը պէտք է փճացուէր։ Քանի որ խնդիրը գաղտնի ձեռնարկի մը մասին էր, բնականաբար յիմարութիւն պիտի ըլլար պահել զայն։ Տայանան գիտնալու էր թէ այդ տեսակ գործերու մէջ սովորութիւնը կը պահանջէր որ նամակները անմիջապէս անհետանան։ Ակներեւ պատճառը, ըստ երիտասարդին, հետեւեալն էր — թէեւ բարկութեամբ իրարմէ բաժնուած էին, աղջիկը տակաւին կը խորհէր թէ անձնական կապ մը կար իրենց միջեւ եւ Սուլիւան, իր զգացումներէն մղուելով, կրնար պահել այդ երկտողը։ Սուլիւան խնդաց, երբ վառուած լուցկիի մը կըտուցը մոխիրի կը վերածէր թուղթին կտորը։

Յաջորդ օրը, որոշեալ ժամուն երիտասարդը կը սպասէր Հանըմ Պէքիրին դուրսը։ Տայանան անգամ մը եւս տեսնելու գաղափարը այն աստիճան յուզում պատճառած էր իրեն որ, շատ ուշ հասկցաւ թէ աղջիկը վայրկեան մըն ալ սպասցուցած չէր զինքը։

Ժամը ճիշդ 4.30ին, սեփական ինքնաշարժ մը կանգ առաւ մայթին եզերքը։ Շարժավարը դռնակը բացաւ ու Տայանան, որուն կ'ընկերանար ուրիշ աղջիկ մը, դուրս ցատկեց։ Սուլիւան կռնակը դարձուցած էր անոնց, որովհետեւ խանութին ցուցափեղկին կը նայէր՝ ձեւացնելու համար թէ կը կարդար Հանըմ Պէքիրի համբաւը ծանուցանող ազդը— «հայթայթիչ կայսերական ու խտիվական արքունեաց— բախտ լօքումի հեղինակ»—։ Իրականին մէջ ճամբուն անցորդները [...] կը դիտէր ապակիին վրայ։

Անմիջապէս հասկցաւ որ Տայանան տեսած էր զինքը, բայց տեղէն չը[...] ժեցաւ, մինչեւ որ աղջիկը խանութի դրան առջեւ հասնելով պայուսակը գետինը դրաւ։ Բոպէ մը եւս[...] դարձեալ կը պատրաստուէր վեր[...] իր բեռը, Սուլիւան արագօրէն մօ[...] ցաւ ու կանխեց զայն. գրեթէ գլուխ գլխի զարնուեցան ու երիտասարդը լսեց անոր փսփսուքը.

— Անգամ մըն ալ համար[...] փորձէ՛... Պայուսակը յանձնեց Տայ[...] նային որ ժպտուն շնորհակալութիւն մը յայտնելով մեկնեցաւ։

Սուլիւան նորէն ցուցափեղկին [...] ջեւ անկուեցաւ, անուշեղէնները դիտելու պատրուակով ու յետոյ [...] րան շարունակեց։

— Աստուած իմ, ի՜նչ աղուոր աղջիկ է, մտածեց, երբ պանդոկ կը վերադառնար։ Նոյնիսկ այդ վայրկեանին մեծ դժուարութեամբ միայն [...] բաւ նկատի չառնել Տայանայի [...] լեգրութիւնը, թէեւ կ'ընդունէր [...] տրամաբանական էր ան։

(Շար.)

7-4-38

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԳԵՐ

I

Գարո՛ւն է, ճորէն,
...ծառերը կը ծաղկի,
...ն հեչէ գարծեայ,
...բիւրեղ բերկրանք.
...ծաւ որ եկաւ
...րան սրտեւ բարի,
...ուկ դու, իմ սիրուհի
...ի՞րբ պիտի ծաղկիս...

II

...երգեր բզզոց,
...թիթեռներ կամա՛ռչ,
...մի նո հազեր
...ու սարալանջ:
...ն կ'երգէ,
...ր կը ծաղկի,
...ւկ դո՛ւն, իմ օրեր,
...րբ պիտի ծաղկիմ...

III

...աղբիւրը շէ՛ն,
...թերը զուա՛րթ,
...ակամ զգեստ
...գեր ամէն մարդ:
...ունքը կը խայտա՛յ,
...երը կը ծաղկի,
...դո՛ւն, իմ սէրս,
...ի՞րբ պիտի ծաղկիս...

IV

...ատա լուսոյ,
...ցող արդար...»
...չո՞ղեր գարնան
– Նորոգիչ ճարտար:
...ւ յոյս, ե՛ւ ծաղկում
...ծաղկի ն անդադար...
...ւ փա՛յծ թէ «Ջիմ սիրտ»
...մեայ մինչեւ խաւար...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

...Աստուած կ'աղօթեն, ծունկի կու... կ'երկրպագեն, խաչ կը հանեն ...աթեամբ, մեծ ջերմեռանդու... Աստուծ երբ ժամ մտնեն, ... անդամները կը հանեն անպատճառ: ...երբ վերջանայ, բոլոր ժամ... առանց բացառութեան, ...երթան ուրախութեան ձեռքի ... համբուրել: Ժամէն վերջ, ... ուղղակի տուն կ'երթան: Տղա... կը ոսպան, մինչեւ որ ... գալու ելլէ ժամէն: Ահաւ... քահանան ալ դուրս ելլել եկե... Անիկա գոցեց ժամուն դու... բանալին' ժամուն պատին մէջ ... փորուած պատուհանիկին մէջ ... ու եկաւ ժողովուրդին քով նըս... Բոլորն ալ նախ ոտքի կ'ելլեն, ... յարգանքի նշան, յետոյ նստելով ... ծխախոտ կը ծխեն, քիչ մը կը ... եւ տուն կ'երթան:

...գեղացին սիրով է իրարու հետ: ...է: Տան մը մեծը երբ դէչ ըլ... տնեցիները աղէկ չեն ըլլար իրա... Տեղը եկաւ, ըսեմ: Ազգի մը ..., Թշուառութեան սկզբնական ... ո՛չ օտարն է, եւ ոչ ալ ...ը: Ազգին մեծերն են պա...:

...տէրտէրը շահապաշտ չէ: Ժո... իրար ծզող չէ: Պարզասէր, ... ժողովրդասէր, բարի ու ... է (միտքը յստակ, մէկ, ա... իսկ գեղին իշխանները, մեծե... գեղական խորհուրդի անդամնե... թէեւ գրել եւ կարդալ չեն գիտեր ... բայց սիրտ եւ բազուկ ունին...: ... եւ օրտոտ են: Համեստ ու պար... են: Աշխատասէր եւ չինարար ... Փորձառու մարդիկ են: Իրենց

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ամուսնութիւն մը

Վերջերս Եւրոպայի մէջ կատարուեցաւ ամուսնութիւն մը, որուն մասին շատ խօսեցան ու թերթերը շատ գրեցին ու դեռ պիտի գրեն հաւանաբար:

Եւ այս առթիւ տարածայնուեցան բազմաթիւ շլուկներ: Անձամբ գիտեմ որ ամէն ամուսնութեան առթիւ անխուսափելի են ըսի — ըսանիքը: Գիտենք նաեւ որ փեսան որքան ծանօթ անձնաւորութիւն մը ըլլայ ու հարսը որքան շնորհալի ըլլայ՝ այնքան առատ ու բազմազան կ'ըլլան ըսաէ-կուսէները:

Եւ յիրաւի, մեր ակնարկած ամուսնութեան այրը, աշխարհահռչակ անձնաւորութիւն մըն է, օժտուած հասատատամտութեամբ, կորովով, կամքով, ճարպիկութեամբ: Մեծատաղանդ հրամանատար մը, որ համբաւ կը վայելէ բոլոր երկիրներու զինուորական շրջանակներուն մէջ: Խորունկ անձ մը, որուն չափածը չափած է, կտրածը կտրած, նետածը նետած ու բռնածը բռնած: Աւարտած է զինուորական վարժարանը, մեծ յաջողութիւններով, միշտ առաջ խաղ առանալով իր դասերուն:

Հարսն ալ հանրահռչակ է: Օժտուած իրապէս շնորհալի գեղեցկութեամբ, անոյշ ձայնով եւ ցանկալի արտաքինով: Աղնուական ծագումով: Թէեւ իր հօրը ժառանգութենէն մեծ բան չէր մնացած ձեռքը, սակայն, դեռ իր սեփականութիւնն էին բաւական հողեր ու դղեակներ:

Տարածայնուած շլուկներուն մէջ կ'ըսուէր թէ փեսան սիրահարած է այլքան, թէ կոյսը այնքան ալ փոխադարձ սէր չունի պարոնին հանդէպ: Թէ տեսակ մը բռնի ամուսնութիւն էր եղածը: Թէ ուրիշ պատկառելի անձնաւորութիւններ կրնան միջամտել արգիլելու համար այս միութիւնը, թէ կրնայ, մինչեւ անգամ, գործը յանգիլ կռիւի, եւայլն:

Եւ սակայն չեզոքութեամբ եւ խաղաղութեամբ, տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնը:

Մայր տաճարին բոլոր լոյսերը վառուած էին, բոլոր թանկագին զարդերը փռուած էին, խորանը կը փայլփլէր ատեղազարդ ամառնային գիշերուան մը երկնակամարին պէս: Արքեպիսկոպոսներ ու քահանաներու բանակ մը կ'օրհնէրգէին: Զինուորական նուագախումբ մը կը հնչեցնէր քայլերգներ: Ծաղիկներու կամարներ, խաչերու ճառագայթներ, դրօշներու հեղեղներ: Ու բազմութիւն, զինուորներ, զեկավարներ, կուսակցականներ, պետական անձեր, դիւանագետներ ներկայ էին այս հարսանեկան արարողութեան: Վերջապէս կը հասնին հարս ու փեսան, եկեղեցւոյ հրապարակը: Կ'իջնեն կառքէն: Կը բարձրանան տաճարին մարմար սանդուխներէն ու մայր դռնէն մտնելով կը յառաջանան դէպի խորանին յառաջամասը: Փեսան կը քալէ զինուորականին չափազանցուած քայլերով: Ոտքերը վեր նետելով, մինչեւ մէջքը: Նոյնպէս շէշտ, խորանին բարձունքը: Հարսը կը քալէ յամրընթաց ու աղբատուած լացող, Աստուածամօր մը նման:

Կը սկսի պսակի արարողութիւնը: Քահանան կը հարցնէ փեսին.

— Տէ՞ր ես...

Փեսան անհամբեր կը պատասխանէ.

— Տէր, տնօրէն ու տիրական եմ:

Քահանան կ'ըսէ.

— Պէտք է ըսել «այո» կամ «ոչ»: Տէ՞ր ես:

Փեսան խանդավառ կը պատասխանէ.

— Օ՛, շատոնց է տէր եմ:

Քահանան կ'երրորդէ.

— Ըսէ «այո»: Տէ՞ր ես:

— Հազար անգամ այո՛:

Կղերականը կը դառնայ հարսին.

— Հնազա՞նդ ես:

Քանի մը երկվայրկեան լռութիւն:

— Հնազա՞նդ ես, աղջիկ:

Աղջիկը կը պատասխանէ.

— Անունս «Հնազանդ» չէ:

— Անունդ չէ որ կը հարցնեմ, ոչ ալ մականունդ: Սա կեցող տէր, տիրական պարոնին հնազա՞նդ ես:

Փեսացուն չանթարձակ նայուածք մը կը նետէ հարսնցուին: Այս վերջինը կը պատասխանէ.

— Ի՞նչ պարտիս ուզեմ...

Կղերականը կ'ըսէ.

— Պատասխանէ «այո» կամ «ոչ»:

Փեսան հարսին ականջին կ'ըսէ, թէլ սեղմելով.

— Ըսէ «ոչ», ապա թէ ոչ...

Հարսը կ'ըսէ.

— Ա՛յ... ա՛յ... ա՛յ... այո՛...

Ու հանդիսութիւնը կ'աւարտի:

Եւ մեծ ցնծութիւններու եւ խոր տրտմութիւններու մէջ կը կատարուի հարսանեկան հանդէսը:

Ջըսենք տակաւին թէ ով էր փեսան ու ո՛վ էր հարսը:

Փեսան կը կոչուի.

— Պարոն Գերմանիա Հոհէնցոլէրն-եան:

Հարսը կը կոչուի.

— Օրիորդ Աւստրիա Հապսպուրկ-եան:

Հարսանիքէն առաջ եթէ շրջան կ'ընէին ոսկալի զրոյցներ, հարսանիքէն վերջը սկսան շրջան ընել ուրիշ բամ-բասանքներ:

Բաւական Աբրահամորդիներ ալ անձնապան եղան այս ամուսնութեան առթիւ: Անոնց պատմութենէն գիտենք որ մահուան առեն՝ շատեր կամովին կ'ըլլային անձնասպան: Սակայն լըսուած բան չէր որ ամուսնութեան մը առթիւ տեղի ունենան ինքնասպանութիւններ: Եւրոպան զինուած է արդէն հակառակելու համար Անոր:

Եւ ահաւասիկ երեք շաբաթ է որ նորապսակ ամոլը կ'ապրի իր մեղրալուսինը:

Հիմակ, սակայն, նոր եւ շանգալից զրոյց մը շրջան կ'ընէ, խելքի պատյտ պատճառելով շատերուն:

Կ'ըսեն թէ փեսան, ուրանալով մեր գիտցած քրիստոնէութիւնը, հետամուտ է ընդունելու հեթանոսութիւնը:

Նոր փեսայ պարոն Գերմանիա Հոհէնցոլէրնեանը վճռած որոշած է կազմել բազմանդամ ընտանիք մը: Ան կը փափաքի առնել ամուսնանալ Օրիորդ Ձեխոսլովաքիոյ հետ, որ ըլլալով այս լուրը, իր հիւսիսային մասը՝ այրենքն գլուխը կ'երերցնէ տարփագին:

Պարոն Գերմանիա Հոհէնցոլէրնեան (եւ կամ Հիթլերեանց) կը տենչայ ամուսնանալ նաեւ օրիորդ Տանձիկ պալթիկեանի հետ, որ իր սիրտը եւ հոգին շատոնց նուիրած է զինքը սիրողին:

Պարոն Գերմանիա, ի մէջ այլոց, կը տենչայ նաեւ հարուստ ու գեղանի այրի կնոջ մը՝ տիկին Ուկրանիային, որ ելած մինչեւ Սեւ ծովու ափերը, պաշ կը խաղցնէ:

Հիմա, ձեր մաքէն պիտի ըսէք.

— Առանց ալ փեսայ...

Անվիճելի է որ տիմամիւմ,առնական, հակայական բան մըն է մեր փեսան:

Շատեր կ'ըսեն.

— Սոսկալի փեսայ...

— Կոտրող թափող փեսայ...

— Ծեծող, թակող փեսայ...

— Շոյող, շինող փեսայ...

Կ'ըսեն թէ այս փեսային հետ ոչ մէկ զոքանչ կրնայ գլուխ ելլել:

Այս փեսան սիրել ու տիրել գիտէ: Իր մասնագիտութիւնն է: Կ'ըսեն նաեւ թէ զոքանչ մայրերներն ալ կը սիրէ հարսերուն չափ: Կը սիրէ ու կը տիրէ հոգիներու եւ մարմիններու:

Մէկ խօսքով՝

Հարուածային փեսայ մը:

ԱՐՍԷՆ ԱԶԷՄԵԱՆ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՑԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Տենչանքներով բոցավառ օր մը տեսա,
Քաղաքն՝ ոսկի գինիի պէս շաղշաղուն:
Ղօղանջը սուր զանգակներու հաբիւրեակ
Այնքան մէջ կը շէշտէ օրը բացման:

Ամէնը լուռ, բռնած իրենց շունչն ու բառ,
Պատկառանքով յառին դէպի արձանն յաղթ:
Իգներ ու յոյս թափով կ'անցնին անբարբառ
Ներաշխարհի երազներու կամուրջէն:

Մենք չենք ուզեր գերի դառնալ այն դերին՝
Ջոր մեզ համար բախտը պատրաստ վրձներ է:
Մենք բազաւոր ըլլալ կ'ուզենք — ո՛չ՝ մուրիկ:

Ներդաշնակէ թո՛ղ ներքնոզն իր քնարին վրայ
Մեր կազմ ու կուի, վիշտը սրբէ բաց ճակտէն,
Ու մեր ցաւէն հիւսէ ներբուած մը անմահ:

Թարգմ. գերմ.-է ԵՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՆԹՈՒԱՆ

ՍՏԵՂԾԻՉԸ ԽԻՐՈՊԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

Վերջերս Փարիզ առնեց Անթուանը, մեծ վարպետը եւրոպական արդի թատրոնին:

Անթուան ծնած է 1857ին, Լիմոժի մէջ: Կազի ընկերութեան պարզ պաշտօնեայ մըն էր, 150 ֆրանք ամսականով: Իր ընկերներէն մին, օր մը, զինք կը տանի ներկայացման մը, զոր կը խաղային խումբ մը երիտասարդներ՝ իրենք իրենց դերասանական միութիւն մը կազմած: Եւ ահա շուտով Անթուան ստացեց կուսայ իրբեւ ղեկավար նոր թատերախումբի մը, — այսպէս կը կազմէր Le Théâtre-Libre, որ յետագային այնքան մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէր ֆրանսական մտաւորական կեանքին վրայ: 30 մարտ 1887ին տուաւ իր առաջին ներկայացումը: Վարձած էր սրահ մը, որճարանի մը ետեւը, ուր կը սրուէին իր առաջին ներկայացումները: Սրահին վարձքը կ'արժէր մէկ ներկայացման համար 3 ֆրանք, զոր վճարելու համար դերասանները պարտաւոր էին իրենց սուրճը խմել սըրճարանին մէջ: Ցանախ պարտական կը մնային սրահին տէրոջ: Անգամ մը սանդիոտականները չհանեցան ներկայացումին, ու լոյսի եւ գետնախըճնոր նետեցին դերասաններուն, բայց որովհետեւ լոյսն ու գետնախնձորը պակսեցաւ, սկսան սու նետել: Նետուած դրամը բաւական եղաւ որ քանի մը ներկայացման համար սրահին ծախքը հանեն:

Անթուան յամառօրէն կը շարունակէր: Կը ներկայացնէր անծանօթ, նորահաս հեղինակներու գործերը: Այդ հեղինակները շուտով հռչակաւոր դարձան: 1897ին Սթրազպուրկի պողոտային վրայ բացաւ Théâtre-Antoine-ը, իր խումբը այլեւս կազմուած էր, ու լաւ մարզուած: Այս թատրոնէն հրաւէր կարդաց երիտասարդ հեղինակներուն, որ նոր ուղի գտնեն եւ ուղղութիւն տուաւ անոնց: 1906ին Անթուան անցած է արդէն Օտէոն, հռչակաւոր դարձած ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ արտասահմանի մէջ:

Իր յիշատակներուն մէջ, Անթուան երեք շրջանի կը բաժնէ իր դերասանական գործունէութիւնը, — սրճարան-թատրոնը, պուլվարներու թատրոնը եւ Օտէոն: Առաջին շրջանը ըմբոստութիւն մըն է դերասանական հին ձեւերու դէմ, երկրորդ շրջանը՝ հաղորդակցութիւն մը զանգուածին հետ, երրորդ շրջանը վերջին դրոհը հին սովորութիւններու դէմ:

Որքան Ֆրանսա, նոյնքան Սկանտինաւեան երկիրները երախտապարտ կը մնան Անթուանի, որ եթէ նոր տաղանդներ տուաւ Ֆրանսայի, Իպսէնը ճանչցուց Իպսէնի երկրին:

1913ին լքելով Օտէոնը, ինքզինք նուիրեց թատերական քննադատութեան:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

1.— Անիկա որ ուխտ կ'երթայ ջորիով, ջորիին ամէն մէկ քայլին դէմ վաթսուն բարեգործութիւն պիտի գրուի իր հաշւոյն: Իսկ անիկա որ ուխտ կ'երթայ ոտքով, ամէն մէկ քայլին դէմ եօթը հարիւր բարեգործութիւն պիտի գրուի իր հաշւոյն:

2.— Երբ կ'երկրպագէք Աստուծոյ առջեւ, մի՛ ծնրադրէք ուղտի պէս, այլ նախ ձեռքերնիդ դրէք ձեր ծունկերուն առջեւ:

3.— Հիւանդ մը տեսնելու համար քալեցէք մէկ մղոն ճամբայ, երկու մարդ իրարու հետ հաշտեցնելու համար՝ կրկին ճամբայ, խլամ մը տեսնելու համար՝ երեք մղոն ճամբայ:

4.— Երբ ուզես թուել ընկերոջդ թերութիւնները, թուէ՛ քու թերութիւններդ.

5.— Ան որ կը բարեւէ դիմացինէն առաջ, զերծ է հպարտութենէ:

6.— Երբ Աստուծոյ կը կանչէք ձեռնատարած, ցոյց մի՛ տաք ձեռքերնուդ դուրսի կողմը, այլ ցոյց տուէք մէջի կողմը: Երբ աւարտեցիք, ձեր երեսին առէք ձեռքերնիդ:

7.— Երբ բան մը կը խնդրես Աստուծմէ, խնդրէ առանց երկմտութեան: Մի՛ ըսեր. «Տէ՛ր, եթէ հաճոյ է քեզի, շնորհէ ըրէ ինծ...», որովհետեւ չկայ բան մը որ Աստուծոյ համար փափաքելի չըլլայ շնորհելը:

8.— Որբը չոյեցէք ձեր ձեռքը դնելով անոր ճակատին վրայ, — եթէ հայր ունի՝ դնելով գլխուն վրայ:

9.— Մարդոց ամենաբուռն բարկութիւնը կուգայ կիներէն:

10.— Նորութիւն բերողները մարդկութեան չունեն են:

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ

Ալճերիոյ Արաբները կը հաւատան թէ չկայ աւելի մահացու հիւանդութիւն մը, որքան հայրենաբաղձութիւնը, որ աւելի մարդ կը սպաննէ քան ջերմը: Հայրենաբաղձութեան վիշտը մէկն է աշխարհի ամէնէն զօրաւոր բաներէն, ընդամէնը տասը հատ, որոնք աստիճանաւորուած են այսպէս.—

1.— Լեռները:

2.— Երկաթը որ կը հարթէ լեռները:

3.— Կրակը որ կը հալեցնէ երկաթը:

4.— Ջուրը որ կը մարէ կրակը:

5.— Ամպերը, որ կը ծծեն երկրէ ջուրը:

6.— Հովը, որ կը ցրուէ ամպերը:

7.— Մարդը, որ կը դիմադրէ հովին:

8.— Գինովութիւնը, որ կը թմրեցնէ մարդը:

9.— Քունը, որ կը փարատէ գինովութիւնը:

10.— Վիշտը, որ կը փախցնէ քունը: Եւ վիշտերուն ամէնէն զօրաւորն է հայրենիքին կարօտը:

Առիկա Հայերն ալ զգացած ըլլալու են:

« ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ »Ը ՕՓԵՐԱ

Կ'իմանանք թէ Իտալացի երիտասարդ երաժշտագէտ մը՝ Լոտովիքօ Րոքքա, Թուրինօ հաստատուած, ձեռնարկած է Ֆրանց Վէրֆէլի « Մուսա Լերան Քառասուն օրերը » վէպը վերածել օփերայի: Առաջին արարը արդէն վերջացած է: Երաժշտագէտը ճամբորդած է Արեւելք եւ բոլորանուէր կ'աշխատի, գործը լրացնելու համար:

ՄԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...Հովիւ, կը նայէին անոնք լեռ... ու տուներուն շուքին ու կը պատ...եանքէին.

— Դեռ կանուխ է, (հինի զու. է), ...ճնճ, արեւը դեռ լեռն է, մարը չէ ... թող արածին դեռ:

... մը, Հովիւ ընկերս, զանձան Զազ... պատմեց թէ հայրը Տիվրիկ գա...եկեր է: Մարդիկ հոն հազուստ ... վրանին ու կուշտ ու հանգիստ ...երին եղեր:

— Տիվրիկն ի՞նչ է որ, ըսի իրեն: ...Զոդը, դուն Պոլիսը տեսնէիր: Ծա... պէզզատէի նման կ'ապրէի:

... Պատմեցի: Լացի: Լացաւ ... Զազզօն ալ: Լացաւ ու աւել...

— Կոլոնճօ, Քրմանճ (մեղք Քըր...ճանճին),

...փալ Ալի պէկ լուր տուաւ թէ ... Շահպազ խումբը Տէրսիմ ...եր է: Երբատէն, այծի մորթէ տիկ... վրայ:

... Ալին մեղմէ աղայ մըն ալ սպաննած էր: Տամարենց Շմաւոնը, խարտեաշ եւ ուժիմ: Ան Տողան էր, ու իր անուար չամի գացած: Հոն հըրէշը բռներ զարկեր էր զայն:

Բացի Մէճիտէն, ուր մանր, մեծ, եօթը Թառնավուլցի էինք, լեռներն ալ մինակ չորս հոգի մնացին, երկու խումբ: Զաթալ ամէն տղաքը, Հայկն ու Արմէնը մէկ խումբ: Քօթանին Գրիգորն ու Զարմանենց Կարօն, առանձին խումբ: Անոնք տարուան բոլոր եղանակներուն լեռները կը մնային:

Տղայ մըն ալ ունէինք հոն, Տէրտէր ամին Մկրչը, որ Բիծայէն զարատաղ մը ունէր նուէր: Կը փախչի կուգայ եւ մեր լեռները կը մնայ մինակ: Օր մը հոն ժամատարմայի մը կը հանդիպի ու զուն հետ միասին: Պաշարինքնութեամբ կը մօտենայ անոր: Կը քաշէ զարատաղը ու զայն շանթահար դետին կը տապալէ: Մավզէրն ու փամփուշտները կ'առնէ մրայէն: Տղուն բան չըներ:

Ցոյնած մինակութենէ կ'երթայ Գոմշուվանք Թուրք գիւղը: Ան Տիվրիկի դիմաց, բարձր սարին վրայ պզտիկ աւէլի գիւղ մըն էր: Գեղացիները կը պահեն զայն: Բայց իրենցմէ տղայ մը զինուոր կը ղրկեն: Տղան կը բարկանայ որ կեավուրը կը պահեն եւ զինք մեռնելու կը ղրկեն: Կ'երթայ քաղաք կը մատնէ: Թուրքերը քաղաքէն գալով Մկրչը կը տանին...: Զինուորցուն ալ տասով կ'ազատի: Որովհետեւ ով որ Հայու մը գլուխ տանէր քաղաք, մշտնջենապէս զինուորութենէ կը փրկուէր: Եթէ զինուորի տարիք չունենար, հինգ մէճիտ վարձատրութիւն կը ստանար:

Տիվրիկի Քարը (քերդը) բաւական Հայ պահուած է եղեր: Թուրքերը անոնց տեղը գտեր են: Ըսեր են որ բան չկայ, ջարդը անցաւ: Եկէք յանձնուեցէք: Չեն յանձնուեր: Պաշարեր են զանոնք: Գիշեր մը Հայերը փախեր էին թաքստոցէն: Լեռներն են ելեր: Հաւանաբար եօթէն բոլորը սպաննուեցան:

Դէպի ձմեռ ամէն բազուրին քալեց Մէճիտ եւ միւս աշիրէթին (Զեթի) վրայ, աշնան փոխ վրէժը առնելու համար: Մենք փախստական ձիւնոտ լեռներն ինկանք: Թուրքերը քանի՛ աշիրէթներ քանդեցին, գիւղեր ու տուներ կրակի տուին: Մէճիտի մէջ Թոփալ Ալի պէկի տունը այրեցին:

Մենք օրերով լեռները մնացինք: Բուքի բռնուեցանք ու չուտրած ձիւներուն մէջէն քալեցինք: Աշիրէթ զըտնուող մեր գեղացի հարսներն ալ միասին էին: Անոնց հետ իմ հարսս, Գուլիզարը, որ զիս կը վռնտէր, չէր ուզեր որ փախչիմ ազատիմ: Քիւրտ մը անոր ըսաւ որ իրաւունք չունի վրաս խօսելու, եթէ զիս տեսնել չուզեր, ինք կրնայ միասին չգալ: Թուրքերը զիս կը սպաննեն, բայց զինքը ոչ: Մընացինք քարայրներու մէջ, մինչեւ որ Թուրքերը կորսուեցան մէջտեղէն:

Քիւրտ ընկերներով հարուստ Քէոսներուն գոմը գացինք: Քէոս երկրագործ գեղ էր, ունեւոր: Հոն առատ ցորենէ հաց կար: Քէօսները ինծի մեղքցան եւ իբր հիւր պատուեցին: Իրիկուն մը հօրը զոմ գարձաւ: Այդ օրուան հովիւը գիւղապետին աղան էր: Երիտասարդ լաճ մը որ կ'երգէր.

Քէշկէ պու տիւնեայա
Կէլմէզ օլայտըմ,
Կէլմէզ օլայտըմ,
Եար աէթի պու. եայտէ
Կէօրմէզ օլայտըմ,
Կէօրմէզ օլայտըմ,

Ան զիս տեսաւ ու հարցուց ո՛վ ըլլալս: Իմացուցին թէ Փլայ (Հայ) է: Անտեղեակ քիւրտերէն հասկնալուս, քովս ըսաւ անոնց.

— Ծամբեցէ՛ք, աղէկութիւն չի բերեր...

Քիօսները իմ պապերուս քիրվաներէն են եղեր ժամանակին: Մեր տունն ու տնեցիները լաւ գիտեն եղեր: Սակայն ոչ ես զիրենք կը ճանչնայի, ոչ ալ իրենք այնտեղը կ'ըլլային:

Վտանգէն եաք տուն դարձայ: Դաշտով փայտ կը բերէի: Կը հողայի նախիրը: Թէժիրին հետ ջաղացքը կը դարձնէի: Ամէն գործ ուսերուս: Գիշերները Սէյիտ Ալի մեզի կուգար: Անոր ընտիր ուտեստ կը հրամցնէին: Ուրախ ժամանակ կ'անցընէինք: Ան Տէրսիմ եղած էր, ու կը պատմէր թէ Տէրսիմի Հայերը ինծի պէս գերի չեն:

Տէրսիմ Ակնցի մը կայ եղեր, որ Ակն ճերմակ ձի ունէր: Տէրսիմցիները կ'երթան Ակնայ դիմաց դիրք կը բռնեն եւ Հայուն ձին կը պահանջեն: Թուրքերը բնական է կը ղրկեն:

— Ելի՛ր սպիտակ ձիդ հեծիր, տեսնենք, կ'ըսեն անոր Տէրսիմցիները:

—Հեծէք, հեծէք, ձեզի հէլալ ըլլայ, կ'ըսէ Հայը:

— Առանձ բան չկայ: Ձին քուկդ է:

Դուն անոր տէրը:

Սէյիտը երբեմն ինծի հարցումներ ալ կ'ընէր.

— Գիտցի՛ր, ո՛վ զուն, որ կ'ըսեն թէ իմաստուն ես, եօթը գիրքերէն ո՞րն է ճշմարիտը...

Ու կ'ուրախանար, ու կը պարծենար իր գիտութիւնով:

Ձմեռը դժնդակ էր: Իմ չարչարանքս ալ: Անտառէն փայտ բերել: Գաղ ջարդել: Ախոռ պոզել: Գերութիւն: Իրիկուն մը գաղ կը ջարդէի կիսամութին, զարկի բթամատս խորունկէն կտրեցի: Օրերով ան կոտտաց ու կոտտաց: Ա՜խ, ճար մը եւ փրկութիւն կը փնտռէի: Բայց ի զուր: Լսեր էի անուանի Էշգիյա Հէմօյի մասին: Թոփալ Ալի պէկ կ'ըսէր թէ ան Հայեր ունի քովը: Հայ կը հաւաքէ ու զանոնք Եփրատի հուներէն Տէրսիմ անցընելով կ'ազատէ: Իմ միտքս զբաղուած էր Հէմոյով: Կ'ուզէի դէնք շալկել: Կ'ուզէի քիչ մըն ալ ես հրամայել: Քանի անգամ զայն երազս անգամ տեսայ: Ցայտնեցի միտքս Թէժիրին: Ան հաւանեցաւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ցած է ապստամբ զօրքին ճակատը, Կուատալախարայի մէջ (Մատրիտճակատ)։ Իսկ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջապահները մտեր են ծովեզրքին Թարրակոնայի շրջանին մէջ (Միջերկրական)։

*** Ֆրանսա հասած փախստականներէն մէկուն վրայ գտնուեցան դէզ մը արժեթուղթեր, 8.000.000 ֆրանք անուանական արժէքով։ Ամէն օր նոր փախստականներ կը հասնին։ Ասոնց պատմութեան համաձայն, 15 հոգի լեռներէն անցած ատեն, անդունդներէ վար ինկած եւ ջախջախուած են կամ ձիւնին մէջ մնացած։ Երկու հազար քաղաքացի փախստականներ տեղաւորուեցան զանազան հաստատութեանց մէջ։

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ Վերին Պիրենեաններու շրջանին մէջ, ի նախատեսութիւն նոր խուժումներու։

Օտար մասնագէտներ այլեւս մօտալուտ կը համարին Հանրապետական բանակին վերջնական պարտութիւնը։ Փախստական սպաները կ՚ըսեն թէ իրենց պարտութիւնը հետեւանք է գնդացիրի եւ թնդանօթի պակասին։

Կ՚ըսուի թէ Սպանիոյ կառավարութիւնը ետ պիտի պահանջէ փախստական զինուորները։

Որո՞ւ դէմ ուղղուած է Իտալիոյ պատերազմը

Մուսոլինիի վերջին ճառը, որ այնքան ուժգնօրէն կը փառաբանէր Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները, կը շարունակէ զբաղեցնել միջազգային մամուլը։ Իտալական թերթերն ալ ուշագրաւ մեկնութիւններ կը հրատարակեն անոր մասին։

Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի թարգմանը կը համարուի, իր հերթական յօդուածին մէջ կ՚ազդարարէ («Ճօրնալէ տ՚Իտալիա»)․

— «Ապագայ պատերազմը, երբ որ գայ, պիտի ըլլայ իտալական եւ ֆաշական պատերազմ մը։ Որո՞ւ դէմ պատրաստուած եւ պատրաստուած է Իտալիոյ հսկայական ուժը։ Այս հարցումը կ՚ուղղեն այսօր կարգ մը թերթեր, Ալպեաններէն անդին։ Իտալիոյ սպառազէն ուժերը չեն ձգտիր գերակայութեան որ եւ է երազի կամ ուղղուած չեն ուրիշ ազգերու օրինաւոր շահերուն դէմ, այլ սահմանուած են պաշտպանելու այն բոլոր անձեռնմխելի իրաւունքները որ սերմանուած են զոհողութեամբ եւ յաղթանակութեամբ, իրաւունքներ կարգուսարքի, հողերու եւ անոնց ստեղծագործ քաղաքակրթութեան, ապահովութեան եւ հաւասարութեան։ Առաջնորդին ճառը ռազմաշունչ հռչակուեցաւ կարգ մը ֆրանսական թերթերու կողմէ։ Ճառը ռազմական չէ։ Ան ազդարարութիւն մըն է։ Ազդարարութիւն մը Եւրոպայի բոլոր այն յղփացածներուն որոնք ժողովներու եւ նախարարական նախասենեակներու մէջ կ՚երազեն թէ իրենց ուզածը կրնան ընել Ֆաշականութեան դէմ, որ կը նշանակէ Իտալիա։ Ան ազդարարութիւն մըն է հին եւ մեռած քաղաքականութեան մը որ կ՚ուզէ երկրորդական պետութեանց կարգը դասել Իտալիան։ Իրենց հաճելի ըլլայ թէ ոչ, Իտալիա կը պահանջէ եւ կը պաշտպանէ ամենամեծ պետութիւններէն մէկն ըլլալու իրաւունքը, կը պահանջէ մասնակցիլ այն վճիռներուն որ կը հռչակուին աշխարհի մէջ, ինչպէս եւ շահերու դասաւորման»։

Ուրիշ հատուածի մը մէջ, Կայտա կը գրէ թէ ֆաշական ապագայ պատերազմին բանաձեւը պիտի ըլլայ արագութիւն եւ անողոքութիւն։

Թուրինոյի «Կածէթթա տէլ Փոփոլօ» թերթը ուրիշ բաց խօսելով, կ՚ազդարարէ Անգլիոյ ընդդիմադիր երեսփոխաններուն թէ Իտալիա կը հետեւի իրենց հակաֆաշական քաղաքականութեան։ Եւ կը շարունակէ․

— «Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ արձակուած լուրերը կ՚ապացուցանեն թէ կան մարդիկ որ պատերազմ կ՚ուզեն Ֆաշականութեան դէմ։ Շատ լաւ։ Ֆաշականութիւնը Առաջնորդին միջոցաւ ազդարարեց թէ պատրաստ է պաշտպանելու ինքզինքը եւ թէ յարձակողականը լաւագոյն պաշտպանողականն է»։

Նորանոր խստութիւններ Աւստրիոյ մէջ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ կասկածելի տարրերու ձերբակալութիւնները կը շարունակուին։ Ականջի հռչակաւոր մասնագէտը, փրոֆ. Նիւման, ազատ արձակուեցաւ։

Հակահրէական սահմանափակումները յառաջ կը տարուին ամէն ուղղութեամբ։ Այսուհետեւ արիական փաստաբաններ պիտի չկրնան Հրեաներու դատեր ստանձնել քրէական յանցանքներու պարագային։ Նոյն փաստաբանները կրնան Հրեաներու փոխանորդ ներկայանալ այն քաղաքային դատերուն մէջ որ կը քննուին արդէն, եւ այն պարագային երբ հրեայ փաստաբան չի ճարուիր։

Աւստրիոյ նորակազմ նահանգային վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ միջոցներ ձեռք առած է, Հրեաները հեռացնելու համար ակադեմական բարձր պաշտօններէ։ Հրեաներէն նոր ուսանողներ պիտի չարձանագրուին ամառնային շրջանին համար։ Այսուհետեւ միայն որոշ համեմատութեամբ հրեայ ուսանողներ պիտի առնուին։

Տնտեսական պատճառներով, առայժմ կարելի պիտի չըլլայ եղած դասագիրքերուն տեղ գործածել նացի (հիթլէրական) ոգիով ներշնչուած գիրքեր։ Կրթական նախարարութիւնը յանձնարարեց որ ուսուցիչները բերանացի ուսուցանեն ազգային - ընկերվարական վարդապետութիւնը։

Գրաքննութիւն հաստատուած է նամակներու վրայ, մասնաւորապէս դրամական մաքսանենգութիւնը արգիլելու համար։

Կառավարութեան կարգադրութեամբ, անոնք որ Աւստրիայէն կը մեկնին, կրնան միասին առնել մինչեւ 30 շիլին կամ 13.33 մարք, ինչպէս եւ 20 մարք արժողութեամբ օտար դրամ։ Այս կանոնէն ազատ են անոնք որ Գերմանիա կ՚երթան։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ — «Կուէնկուառ» շաբաթաթերթը, որ ոստիկանական նախկին վերատեսուչ Քիափի օրկանը կը համարուի, իր վերջին թիւին մէջ (1 ապրիլ), ծանուցանելով շարք մը չարագործ օտարականներու ձերբակալութիւնը, կը յիշէ նաեւ քանի մը Հայեր — «Մարտ 26ին Մարսէյլի Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը ձերբակալեց գոհարեղէններու գող մը, Հայ, Մինասեան Վորկէնեան? — Դարձեալ Մարսէյլի մէջ ձերբակալուած են չորս հոգի, որոնք խումբ մը կազմած էին գողցուած արժեթուղթեր գանձելու համար։ Կալանաւորներէն երկուքը Հայեր են, Արսէն Մալէսքեան? եւ Յակոբ Մելքոնեան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 20ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 401.056, որոնց 287.997ը այր, 113.059ը կին, ինչ որ 3201 հոգիի նուազում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վրայ։ Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին գործազուրկներու թիւն էր 388.920, ուրեմն այս տարի աւելցած են 12.136 նպաստընկալներ։ Ամբողջ Սէնի շրջանին մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 202.877։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ձախակողմեան թեւը (Մառսօ Փիվէր եւն.) նորէն խախտած ըլլալով կուսակցական կարգապահութիւնը, վարչական խորհուրդը որոշեց խնդիրը յանձնել դատական յանձնաժողովին։ Մարսօ Փիվէր կ՚ամբաստանուի թէ դեր կատարած է մետաղագործական հաստատութեանց գործադուլին մէջ, անտեսելով կուսակցութեան հրահանգներուն, ինչպէս եւ քննադատելով Լէօն Պլումի կառավարութիւնը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ ձերբակալուած է Քիէվի շրջանին քաղաքապահ զօրքի վարիչը, Կոլոսով, իբրեւ գեղծարար։ Ուրիշ քանի մը պաշտօնատարներ ալ ձերբակալուած են։

ՀԻԹԼԷՐ նոր ճառ մը խօսելով Շթութկարտի մէջ, յայտարարեց — «Ես գիտեմ որ Ապրիլ 10ին աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը պիտի ըլլամ, պիտի տիրանամ աշխարհի ամէնէն թանկագին հարստութեան, — ամբողջ ժողովուրդի մը»։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԻ Ցանձնախումբի ժողովը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հասցէին։

«Կ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի Լէ Մուլինոյի Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, կը նուագէ Յակոբ ԳԱՐԵԳԻՆ. Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտք 5 Ֆր., փոքրիկներու 2 ֆրանք

×

Յ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ձեռնարկատէրի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Լ. ՁՈՐՄԻՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նուպար Գէորգեան, վերջերս Փարիզ եկած՝ Փէչթայէն կամ Ռումանիայէն(?), Հունգարացի կնոջը հետ։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Փարիզի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, 8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուական։

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի թիւ ԻԱ հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Փետրուար 18էց յետոյ», Թ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ «Պատրանքներ շրջանից», Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի օրեր», ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Ցուցատետրէս», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին», ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ «Դէպքերը Վասպուրականում», «Հայկական բանակցութիւնները», ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ, Ա. ՊԱՐՏԻԶԵԱՆԻ «Հայ եկեղեցւոյ տագնապը», ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ՝ «Պրագիլահայ գաղութը»։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու առաքումը։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք։

Հասցէ — S. Vratzian, 13. Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.).

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis. Avenue d'Iéna, Փարիզ։ մէթրօ Iéna, օթօպիւս B. իջնել Place d'Iéna

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 Ֆր.։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26. Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9ին

Ճոխ յայտագիր

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Մուտք 10 ֆրանք։

Իսի Լէ Մուլինոյի ՍԷՕԼԷՕԶԻ «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան վարչութիւնը ժողովրդական խնդրանքին վրայ վերջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ հայ ժողովրդական խօսուն մեծ ֆիլմը

ՊԷՊՕ

եւ երկու ֆիլմեր JEUNESSE HEUREUSE եւ FÊTE DE LA RECOLTE 12 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին CINEMA ALHAMBRAի մէջ, Ave. Jean Jaurès, Իսի Լէ Մուլինօ։ Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Քրէսոնի։ Մուտք՝ 7, 5 եւ 3 ֆրանք։ Մինչեւ 12 տարեկան երախաներու 1 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին 4 եւ 25 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Վերաշինացներու մօտ եւ ներկայացման օրը կինէն։

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷՏՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՌԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշակաւոր ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Զովական օդի՝ եւ ջազ [illegible] ստեղծած [illegible] փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ ճաշացուցակներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue [illegible] — PARIS (10)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՂԹԱՏԱՐ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Բելժիքա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ — MARDI 5 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3697

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԻՇԴ ԻՆՉՊԷՍ 1914ԻՆ

Վիէննայի գերմանական նախորդ դեսպանին, Ֆոն Փափէնի ... խապըլութիւնը Էնկիւրի, Աւստրիոյ կցումէն անմիջապէս վերջ, ... կը շարունակէ զբաղեցնել միջազգային մամուլը : Թրքական կառավարութիւնը արդէն իր հաւանութիւնը յայտնած է :

Ինչ որ, Ֆրանց Ֆոն Փափէն անծանօթ մը չէ Թուրքիոյ մէջ: ... Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանատան զինուորական կցորդն էր 1914 - 16ին: Իսկ 1917ին, իբրեւ գնդապետ, նշանակուած էր նախագահ Թրքական Դ. զօրաբանակի սպայակոյտին (Սուրիա):

Նոր դեսպանը ծնած է 1879ին, եւ, պանդուխտ պաշտօնէութենէ վերջ, 1933ին եղաւ փոխ - վարչապետ՝ Հիթլէրի օրով: Բայց իր վարչութեան ամէն փայլուն վկայականը կը կազմէ Աւստրիոյ ... պատրաստութիւնը, առանց խոր ցնցումի եւ առանց արիւնահեղութեան :

Արդ, բոլոր բանգէտներու կարծիքն այն է թէ՝ Հիթլէր մասնաւոր ծրագիրներ կ'որոճայ, Էնկիւրի փութացնելով Ֆոն Փափէնը:

Տեղական թերթ մը մանրամասնօրէն վերլուծելով այս խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. —

1. Իտալօ-գերման մրցակցութի՞ւն: Առ. նուազն կանխահաս է խօսիլ այդ մասին, երբ Հիթլէր կը պատրաստուի Իտալիա այցելել: Բայց արդէն կ'ուրուագծուին գիրքերը: Դեռ մերձեալ քաղաքական ... թիւն մը կը յիշեցնէ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան մասնագէտներուն թէ Իտալիոյ Գալքանեան եւ Արեւելեան կարելիութեանց խաղին մէջ, Հռոմ տկար քարաէս մը ունի,— թերեւս ամէնէն տկարը,— Թուրքիան: Ֆոն Փափէնի անուանումն է այդ պարագան: Ոչ ոքի ուշադրութենէն չի վրիպիր թէ ապահովաբար խնդիրը կապ ունի Տարտանէլի հետ :

2. Ինչպէս որ 1908ին, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ արեւելեան մրցակցութիւնը դադրեցաւ եւ կարելի դարձուց երկու երկիրներուն համաձայնութիւնը համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, երբ Նիքոլա ցարը եւ Վիլհելմ կայսրը տեսակցեցան Բէլվալի մէջ, նոյնպէս այսօր, Լոնտոնի եւ Մոսկուայի գործակցութիւնը Փարիզի ճամբով՝ մեծ վտանգ մը պիտի կազմէ Գերմանիոյ համար, պատերազմի պարագային:

3. Ի՞նչ եղաւ գերմանական պաշտպանութիւնը 1914ին.— Թոյլ չտալ որ արեւմտեան պետութիւնները օգնութիւն հասցնեն ռուսական զօրքին, տէր դառնալ ամենէն ուղղակի ճամբուն՝ Տարտանէլի: Այսօր Տարտանէլը վերազինուած է, եւ Քէմալի Թուրքիան աւելի հզօր է քան օսմանեան վաղեմի կայսրութիւնը: Կուռ՝ ազգային տեսակէտով եւ ցեղապաշտ՝ Անատոլուի մէջ, նոր Թուրքիան անդամ է երկու մեծ ճակատներու,— հիւսիսէն՝ Գալքանեան համաձայնութիւն, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ թերեւս օր մըն ալ Պուլկարիոյ հետ, եւ Սաատապատի դաշինքը՝ Իրանի, Աֆղանիստանի, Իրաքի եւ թերեւս ապագային ուրիշ արաբական երկիրներու հետ :

4. Իտալական դիւանագիտութիւնը չէ մոռցած թէ ինչպէս դադրեցաւ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ մէկ դարու մրցակցութիւնը: Մրցակից՝ Արեւելքի ճամբաներուն վրայ, մրցակից՝ մանաւանդ քարիւղի համար, Լոնտոն եւ Փեթրոկրատ միացան, վախնալով որ նոր մրցակից մը երեւան կուգայ Արեւելքի մէջ, — Գերմանիան: Իտալիա չէ մոռցած նաեւ թէ Գաղտնի հաշակաւոր երկաթուղին ինչպէս ահուդողի մատնեց Եւրոպան: Այն ատեն էր որ համագերման քարոզիչները սկսան խօսիլ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ի մասին (դէպի Արեւելք): Իրենց աչքին, Պոսնա - Հէրսէքի վերջնական գրաւումը, կայսեր եւ Սուլթանին բարեկամութիւնը, գերմանական քարոզութիւնը Պոլսոյ մէջ՝ կը կազմէին «Համպուրկ - Պաղտատ առանցք»ի գերմանական երազին իրականացումը: Երազ մը՝ տնտեսական, ռազմագիտական եւ կայսերական :

5. Արդ, իտալացի մասնագէտները կը կարծեն թէ Տարտանէլը նորէն ընդհարման դուռ պիտի դառնայ, եւ, ինչպէս 1914ին, ապահովութեան գօտի մը Գերմանիոյ համար: Տարտանէլ բանալին է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ կարելի գործակցութեան, եւրոպական պատերազմի մը պարագային: Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա կ'ուզէ ամէն բան փորձել, նուազեցնելու համար Անգլիոյ յաղթանակին արժէքը, յաղթանակ մը որ հետեւանք է Մոնթրէօյի պայմանագրին :

6. Միւս կողմէ, Հռոմի մէջ կը խորհին թէ դիւրին չէ հրապուրել՝ մոլորեցնել Քէմալ Աթաթիւրքը: Ան շատ լաւ գիտէ թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պէտք ունին իրեն: Գիտէ թէ Ֆրանսա ... իր զինակցութիւնը փնտռեց, Կիլիկիոյ արշաւանքէն վերջ: Գիտէ նաեւ որ Լոնտոն ալ իրեն ձեռք երկարեց Մուսուլի պատերազմէն վերջը, Պոլսոյ անգլիական դեսպանին միջոցաւ հաստատելով թէ Իտալիա կ'ուզէ զօրք հանել Անատոլու:

7. Այսօր, Իտալիա տիրացած ըլլալով Եթովպիոյ, ապահովաբար այլեւս չի կրնար այդպիսի պատրուակներ տալ: Իսկ Լոնտոնի շահը կը պահանջէ Թուրքիան նեցուկ մը համարել Միջերկրականի մէջ :

8. Հետեւաբար, այն ամբողջ ցանցը որուն կեդրոնը Էնկիւրին է, կենսական կարեւորութիւն ունի Գերմանիոյ ռազմավարութեան համար:

Դիտմամբ այսպէս լայնօրէն ամփոփեցինք Ֆրանսական թերթին տեսութիւնները, աւելի ամբողջական գաղափար մը տալու համար կացութեան երեւէջներու մասին: Բայց դեռ չվերջացուցինք :

Շ.

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԱԾ ԵՆ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԸ

ՄՈՒՂԴՈՒՍԻ ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՈՒՆԸ Կ'ԻՋԵՑՆԷ ԳԼԽՈՒՆ ԵՒ ԿԸ ՀՐԱՄԱՅԷ ՎԱՐ ՆԵՏԵԼ

Երգիծաբան Լեռ Կամսար եւս մեռած

Երէկ հետեւեալ թղթակցութիւնը ստացանք մասնաւոր աղբիւրէ մը (14 մարտ).—

Երկու ամիս առաջ Հայաստանէն հասած տեղեկութիւնները ցոյց կուտային, որ նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան սպաննուած է խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Արդարեւ, հետզհետէ յամառ լուրեր ոչ միայն չէին հերքեր, այլեւ աւելի կը հաստատեն դժբախտ պատահարը: ԱՅԺՄ ԱՐԴԷՆ ԱՆՀԵՐՔԵԼԻ ՓԱՍՏ Է ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ՝ Չեկայի վարիչ (այժմ ձերբակալուած) Մուղդուսիի ձեռքով եւ անմիջական մեղսակցութեամբ Գուլոյեանի ու Ամատունիի:

Սպանութիւնը կատարուած է անցեալ աշնան եւ մինչեւ այժմ ալ այդ մասին ոչ մէկ պաշտօնական զեկոյց չէ հաղորդուած: Իսկական մանրամասնութիւնը հետեւեալն է.—

Հայաստանի Չեկային պահանջով Մոսկուայէն Հայաստան կը ղրկուի Սահակ Տէր - Գաբրիէլեան, մասնաւոր քննութեան համար: Նախկին վարչապետը կը բանտարկուի Չեկայի շէնքին մէջ: Առաջին իսկ քննութեան, զոր կը կատարէ Մուղդուսին, տեղի կ'ունենան պանահարում եւ խոշտանգում տարճանակի կոթի հարուածներով: Մուղդուսին կը պահանջէ Տէր Գաբրիէլեանէ պարզ եւ յստակ խոստովանիլ թէ արտասահմանի հետ ինչ յարաբերութիւններ ունեցած է, եւ ուրիշ ինչեր կատարած է: Տէր Գաբրիէլեան վճռապէս կը յայտնէ որ, եթէ յարաբերութիւններ ունեցած է արտասահմանի հայ շրջանակներու կամ գործիչներու հետ, այդ տեղի ունեցած է Չեկային գիտութեամբ, ասոր իրազեկ են թէ Գուլոյեանը եւ թէ Մուղդուսին ինքը, հետեւաբար ի զուր իրեն միայն կը վերագրեն եղածն ու չեղածը:

Այս խօսակցութեան ընթացքին Մուղդուսին կատղելով կը յարձակի Տէր Գաբրիէլեանի վրայ, ատրճանակի կոթի հարուածներ իջեցնելով գլխուն եւ ուշաթափ կը ձգէ տախտակամածին վրայ: Միաժամանակ ինքն կը հրամայէ հսկողութիւն կատարող պահակին.

— Վերցուր այդ շան դիակը եւ պատշգամից ձգէ ներքեւ։

Պահակը անմիջապէս կը կատարէ իր դադան պետին հրամանը եւ մարմինը ... կը նետէ՝ երեք յարկ բարձրութենէ Չեկային շէնքին բակը: Վարչապետը վայրկենապէս կը մեռնի, գանկը ջախջախուած ըլլալով: Մուղդուսին յետոյ կը սպառնայ պահակին որ գաղտնիքը մարդու չյայտնէ: Անպաշտօն կերպով կը խօսին թէ պատշգամէն վար ինկած է միայն եւ ուրիշ ոչինչ:

Այս եղերական մահէն մէկ երկու շաբաթ վերջ՝ Մոսկուայէն Երեւան եկած յատուկ Կոմիսարը կ'իմանայ մահուան պարագաները եւ կը տեղեկագրէ Մոսկուա, ուրկէ կը հրամայեն ձերբակալել սպանութեան անմիջական մեղսակիցները՝ Մուղդուսին, Գուլոյեանը, Ամատունին եւ պահակը: Պահակը կը խոստովանի եղածը եւ ազատ կ'արձակուի, իբրեւ իր մեծաւորին հրաման կատարող: Իսկ միւսները մինչեւ հիմա կը մնան բանտ եւ օրէ օր կը սպասուի անոնց գատապարտութեան

*** Տխուր տեղեկութիւն մը եւս.— Տաղանդաւոր երգիծաբան Լեռ Կամսարի մահը ամառուան մէջ: Խանջեանի մահէն վերջ, բազմաթիւ գրագէտներու հետ կը ձերբակալուի նաեւ Լեռ - Կամսարը, եւ կ'աքսորուի Հայաստանէն դէպի Ռուսաստան: Դժբախտ երգիծաբանը կը խամրի աքսորի զրկանքներու եւ թշուառութեան մէջ: Գալով միւս բոլոր գրագէտներուն, յայտնի չէ ո՞ւր, ինչ վիճակի մէջ են, կ'ապրի՞ն թէ վաղուց փակած են իրենց տաժանելի կեանքը:

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն ապրիլ 2 թուականով.—

Հայաստանի Գերագոյն Ատեանը մահուան դատապարտեց հինգ հոգի, որոնք 1920ին սպաննած են հայ բոլշեւիկ ղեկավար Ղուկաս Ղուկասեանը եւ անոր ութ ընկերները: Մարդասպանները ծածկուած էին ամբողջ 18 տարիներ վերջերս ձերբակալուեցան :

Հիթլէր կը սպառնայ Աւստրիոյ մէջ

Շարունակելով ընտրական պայքարը, Հիթլէր Կրաց (Աւստրիա) հասաւ կիրակի օր, եւ յայտարարեց.

— «Գերմանիա շատ աւելի զօրաւոր է այսօր քան եղած է որ եւ է Գերմանիա: Ես վերակազմեցի մեծ պատերազմին փլած ճակատը: Գերմանիա այսօր համոզուած է թէ աշխարհի մէջ ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ իր կամքը պարտադրել իրեն: Ես կը ճանչնամ իմ ժողովուրդս: Կայ տնտեսական կառուցութիւն մը, որ կը պայթի օր մը եւ ոչ մէկը կրնայ զսպել զայն: Ես կը ճանչնամ միայն մէկ պատուիրանք, — Գերմանիան»:

*** Աւստրիոյ կաթոլիկ եպիսկոպոսներուն հպատակութեան խնդիրը հետզհետէ կը բարդանայ: Վիէննայի արքեպիսկոպոսը Վատիկան հրաւիրուեցաւ, բացատրութիւններ տալու համար: Վատիկան զեկոյցով մը յայտնեց թէ շաբաթ օրուան ձայնասփիւռ ճառը խօսուած է առանց իր գիտութեան, չիւրաւեան քահանայի մը կողմէ, բայց նորէն կը դատապարտէ Աւստրիոյ եպիսկոպոսներուն բռնած դիրքը :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին եւ համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի մինչեւ Զատիկ: Միջերկրականի մէջ Անգլիա կը ճանչնայ Իտալիոյ «կենսական շահերը», Իտալիան ալ՝ Անգլիոյ «էական շահերը»: Պաղեստինի մէջ պիտի ապահովուին իտալական շահերը: Իտալական անթելը պիտի դադրեցնէ հականգլիական քարոզութիւնները: Կարմիր ծովուն մէջ Իտալիա հարաւային Արաբիան կը ճանչնայ իբրեւ անգլիական շրջանակ: Եթովպիոյ ճանաչման խնդիրն ալ կարգադրուած է եւ պիտի յայտարարուի Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԲԵՌՆԱԿԻՐ ՉԷ

Կիրակի օր զարմանալի բան մը կարդացի «Վէմ»ի վերջին թիւին մէջ (ԻԱ, 1938 յունուար):

Այս պարբերականը իր հրատարակութեան առաջին օրէն կը տպէր յուշերը մը, հանգուցեալ Վահրամ Եպիսկ. Մանկունիի յուշերը, «Գէորգ Դ. կաթողիկոս եւ իր ժամանակը», որուն առաջին մասը վերջացաւ նախորդ համարին հետ :

Այս առթիւ, խմբագրութիւնը կը ծանուցանէ թէ հարկադրուած է ընդհատել գործին շարունակութիւնը, «մի քանի գործնական պատճառներով»:

Յետոյ ցաւ կը յայտնէ որ «այդ վերին աստիճանի հետաքրքրական եւ արժէքաւոր գրուածքը ընթերցողների ակնկալուած ուշադրութիւնը չգրաւեց»:

Եւ ահա քար մըն ալ հայ մամուլի գլխուն.

— «Պէտք է խոստովանենք, սակայն, որ Մանկունու երկը «Վէմ»ում իբրեւ յաւելուած տալով՝ մենք յոյս ունէինք, որ գէթ հայ մամուլի վարիչները կը կարդան եւ քաղուածաբար կը ծանօթացնեն իրենց ընթերցողներին: Դժբախտաբար, մեր թերթերի խմբագիրներն էլ, ըստ երեւոյթին, չեն կարդացել, որ չօգտուեցին Վահրամ եպ.ի հաղորդած բազմաթիւ հետաքրքրական փաստերից: Ասենք՝ զարմանալու էլ տեղ չկայ. նայէ՛ք մեր լրագրութեան՝ ինչո՞վ է սնւում նա. նայէ՛ք մեր խմբագիրներին ու լրագրողներին՝ ինչո՞վ են զբաղուած նրանք: «Մզլոտած գրաբարով» շարադրուած երկարապատում մեր պատմութիւնը կարդալ ու դրանից ինչ որ քաղուածքներ անել— արժէ՞ գլուխ ցաւցնել, երբ աւելի հեշտութեամբ կարելի է օտար թերթերից նիւթեր հաւաքել ու հրամցնել հայ սակաւապէտ ընթերցողին, բաւ է, որ այդ նիւթերը լինեն զգայացունց, ամբոխի սրտին խօսող եւ... մի քանի աւելի բաժանորդ ապահովող»: (էջ 113, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ).

Այս տողերը կը մատնեն դառն տպաւորութիւն մը, որ առնուազն վարժապետական է:

Միեւնոյն ատեն կը կազմեն ամբաստանագիր մը, առանց խտրութեան :

Չեմ գիտեր հայ մամուլի ո՞ր հատուածին կ'ակնարկէ բնկեր Ս. Վրացեան: Հայ մամուլի վարիչներու, խմբագիրներու կամ լրագրողներու ո՞ր մասին:

Եթէ իր ակնարկը ոչ - դաշնակցական — մեծ մասով հակադաշնակցական— թերթերու մասին է, կրնայ վստահ ըլլալ թէ անոնք ոչ իսկ Վէմին էջերը կը կտրեն, որպէսզի Մանկունի կամ ուրիշ բան կարդան:

Իսկ եթէ Դաշնակցական մամուլի մասին է ակնարկը, Ս. Վ. պարտաւոր է մանրամասնել, ապացուցանել թէ «ինչով են զբաղուած նրանք»:

Ամէն պարագայի մէջ, այդ մամուլին վարիչ մասը — այն որ ի հարկին Մանկունիներով ալ կրնայ զբաղիլ, շատ վեր կը մնայ «զգայացունց» զբօսնեկութիւններէ :

Ես չեմ գիտեր թէ ով կարդացած է Վահրամ եպ.ի յուշերը եւ ո՛վ չէ կարդացած: Չեմ ալ հարցներ թէ կարդացողը ինչո՛ւ չէ գրած:

Երբեք ուշ չէ այդպիսի հրատարակութիւններով զբաղելու համար: Մանաւանդ երբ շարունակելի են եւ գրքի պիտի վերածուին: Օրաթերթը հաւաքածոյ չէ, ոչ ալ արխիւ: Եւ «Գէորգ Դ.»ը միակ թանկագին նիւթը չէ:

Արդ. եթէ փորձանք եկած է Վէմի ձեռնարկած հրատարակութեան գլխուն, ինչպէս կը բացատրէ խմբագրութիւնը, այդ չի նշանակեր թէ վրէժը պէտք է լուծել հայկական մամուլէն կամ անոր վարիչներէն:

Ոչ, սիրելի Վէմ, ոչ. Ընելի չէ այսպէս թեթեւ, ամբոխային վճիռներ արձակել աջ ու ձախ: Այդ վայել չէ մանաւանդ քեզի, «Հանդէս Մշակոյթի եւ պատմութեան», որ ազատ՝ ամենօրեայ մտահոգութիւններէ, կ'ոռ՝ արխիւներու անդորրութեան մէջ, արեւուն լոյսը կը տեսնես երկու երեք ամիսը մէկ անգամ :

Հայկական մամուլը, յատկապէս Դաշնակցականը բեռնակիր չէ, ամէն ծանրութիւն վերցնելու համար :

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ազգային Միութեան դահլիճ

Կարեւոր դէպքերու կը սպասուի այս շաբթու :

Նախարարական խորհուրդը երէկ առտու քննելով Պ. Լէոն Պլումի ելմտական ծրագիրները, անմիջապէս յանձնեց երեսփ. ժողովին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ կառավարութեան ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ առաջարկները

1. Ամբողջովին վերափոխել պետական արժեթուղթերը, աւելի քան հինգ միլիառ ֆրանք ապահովելու համար:

2. Թեթեւ տուրք մը հաստատել դրամագլուխի վրայ :

3. Տուրք մը հաստատել մասնաւորապէս ապահովագրական ընկերութեանց յաւելուածական հասոյթին վրայ :

4 Ձեւ մը գտնել, օտար դրամներու փոխանակութիւնը հսկողութեան տակ առնելու համար :

5. Յաւելուածական սահմանափակումներ հաստատել ոսկիի արտածման վրայ :

6. Հարկային անօրինութիւններ, օգնելու համար կարգ մը ճարտարարուեստներու :

Դահլիճին կացութիւնը կախում ունի արմատականներու վերջնական դիրքէն, որ պիտի ճշդուէր երէկ իրիկուն: Աւելի մեծ ընդդիմութիւն կը սպասուի Ծերակոյտէն, մասնաւորապէս լիազօրութեանց հարցին մէջ: Եթէ կառավարութիւնը վստահութիւն չահի երեսփ. ժողովին մէջ, իրական կացութիւնը պիտի պարզուի Ծերակոյտին մէջ, չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի :

Մինչ այս մինչ այն, հետզհետէ կը ծաւալի շարժումը՝ ի խնդիր ազգային փրկութեան դահլիճի մը: Կիրակի օր բազմաթիւ ժողովներ գումարուեցան եւ ճառեր խօսուեցան, այս կոչը հնչեցնելով: Անշուշտ շարժման գլուխը անցած են աջակողմեան տարրերը: Արմատական երեսփոխան Լէոն Արչէնպօ բաց նամակ մը ուղղելով Հանրապետութեան Նախագահին, կ'առաջարկէ անմիջապէս գործի ձեռնարկել եւ կազմել ոչ թէ ազգային միութեան, այլ «հանրային փրկութեան» դահլիճ մը, «կառավարութիւն մը որ տեւէ եւ վարէ: Թոպէսփիէռ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ՔԱՑՈՒԻ

Պալքանեան Ուխտի խորհրդաժողովի որոշումներուն ամէնէն ուշագրաւ մասն է հետեւեալը.—

Յունաստանի վարչապետը՝ Գ. Մեթաքսաս եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Րիւշտիւ Արաս տասը տարուան համար սիրալիր համաձայնութեան դաշինք մը մշակած են: Այդ դաշինքին տրամադրութեամբ, փոխադարձ համերաշխութիւն պիտի տիրէ երկու երկիրներուն վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ եւ շարունակ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած խնդիրներու մասին, որպէսզի երկու պետութիւնները միշտ միասին գործեն ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» (Յառաջ, 2 մարտ 1938):

Կ'արժէ կանգ առնել այս «սիրալիր համաձայնութեան» վրայ:

Ու հարցնել,— չէ՞ որ Պալքանեան Ուխտը, ամբողջութեամբ, «սիրալիր համաձայնութիւն» մըն է: Կամ՝ Աթաթիւրքի յայտարարութեամբ՝ «Պալքաններու միացեալ պետութիւն մը, որ օր մը կատարելութեամբ պիտի ներկայանայ»:

Արդ, այս «միացեալ» ու «կատարեալ» պետութեան մէջ ինչո՞ւ առանձին «սիրալիր համաձայնութիւն» մը՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Կամ՝ չորսերու «պետութեան» մէջ՝ նոյն այդ չորսերէն երկուքին երկրորդ «պետութիւնը»...:

Առոր պատասխանը կուտայ այդ համաձայնութիւնը հաղորդող լուրին վերջին մասը, երբ կը պատճառաբանէ.— «որպէսզի երկու պետութիւնները միշտ միասին գործեն արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Ու հոս է Պալքանեան Ուխտի փաստական չգոյութեան ամէնէն հիմնական ապացոյցը:

Այդ Ուխտը՝ իբրեւ աշխարհագրական ամբողջութիւն՝ երկու գլխաւոր ճակատ ունի. Առաջինը՝ Միջերկրականն է: Երկրորդը՝ Դանուբը:

Թուրքիա եւ Յունաստան շահագրգռուած են, առաւելապէս, Միջերկրականով: Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա՝ Դանուբով:

Ուրեմն՝ առաջին երկուքը իրենց քաղաքական հայեցողութիւնը կամ ուղղութիւնը կ'ուզեն առաջնորդել Միջերկրականի դէպ ալեկոծ ջուրերուն առաջած կամ ստանալիք հոսանքին համաձայն:

Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա, շահագրգռուած ըլլալով նաեւ Միջերկրականով, առաւելապէս սակայն Դանուբի քաղաքական հոսանքին համաձայն կ'ուզեն ուղղել իրենց պետական նաւերուն ղեկը:

Այդ է պատճառը, որ Պալքանեան «Միացեալ պետութեան» մէջ փաստօրէն գոյութիւն ունի ուղղութիւններու երկուութեան ծառայող նաւատորմերու եւ ջուրերու տարբերութիւն մը, որ հիմնական ու տեւական կը պահէ քաղաքականութեան տարբերութիւն մը: Կամ՝ ծնունդ տուած էր ու կը պահէ երկու «սիրալիր համաձայնութիւններ»,— Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա՝ Դանուբեան շահագրգռութեամբ, իսկ Թուրքիա եւ Յունաստան՝ Միջերկրականեան շահագրգռութեամբ:

Մեզ հետաքրքրողը այս վերջինն է, անշուշտ:

Վերը ըսինք թէ անիկա ծնունդ առած էր: Հետեւապէս, կ'ուզենք յիշեցնել թէ Նիոնի խորհրդաժողովի նախօրէին իսկ Թուրքիա եւ Յունաստան «սիրալիր համաձայնութեան» եկած էին: Րիւշտիւ Արաս Նիոն գնաց՝ հանդիպելով միայն Աթէնք, մինչ Պելկրատը կ'որ ու կարճ գիծ մըն էր եւ Թուրք նախարարը կրնար տեսնել նաեւ Սթոյատինովիչը: Երբ մանաւանդ այնքան վարժուեր էր, մինչեւ Նիոնի խորհրդաժողովը, մէկ տեղէն միւսը ցատկել...: Նիոնի խորհրդաժողովին մէջ ալ Ր. Արաս եւ Փոլիթիս (Յունաստանի պատուիրակը) փոխադարձ համաձայնութեամբ շարժեցան եւ միեւնոյն կարծիքը յայտնեցին:

Անգլեւիտալական պայքարը իր ազդեցութիւնը գործեց՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի արտաքին քաղաքականութեան վրայ:

Անգլեւիտալական բանակցութիւններն ու հաւանական համաձայնութիւնը նոյն ազդեցութիւնը կը գործէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Միջերկրականի ուժերու հաւասարակշռութիւնը, այդ ուժերուն նաւային խարիսխները, եւ, վերջապէս, իր վերջնական ձեւին գացող Միջերկրականի յատաջիկայ դոյավիճակը, Ջէյմպըլէնի արագ, վճռական ու անակնկալ շեղումովը, կը մղեն այդ ծովուն արեւելեան ջուրերը գտնող Թուրքիան ու Յունաստանը՝ նոր կացութեան յարմարելու: Անոնք Միջերկրականեան պետութիւններ են ու իրենց կամքէն բոլորովին անկախ՝ պիտի ենթարկուին նոյն այդ ծովուն մէջ մեծ ուժերու բախումին կամ մեծ ուժերու (Իտալիոյ եւ Անգլիոյ) համաձայնութեան հետեւանքներուն: Անկէ քանի մը տարի առաջ, անոնք մերձեցում մը ունեցան Իտալիոյ հետ: Նոյնիսկ Մեթաքսաս իտալասիրական կամ «ֆաշական» հակումներ ցոյց տուաւ: Կը յիշուի, նոյնիսկ, որ այդ քաղաքականութեան հետ կապ ունեցող գաղտնի փաստաթուղթերու գողութեան դէպքի մը լուրը եկաւ Աթէնքէն: Յունաստան եւ Թուրքիա, սակայն, — մանաւանդ Թուրքիա — իրենց դիրքը փոխեցին, երբ Հռոմ չծածկեց Թաւանցումի իր ցանկութիւնը՝ շրջագծի մը մէջ, որ կ'իյնայ, ներկայիս, մանաւանդ Թրքական տիրապետութեան տակ:

Այս ցանկութիւնը կը մասնանշուի նաեւ օտար մամուլին կողմէ: «Թուրքիա երկար ատենէ ի վեր վախ ունի փոքր Ասիոյ եզերքին համար, որ ենթարկուած է՝ 1911էն ի վեր՝ Իտալիոյ պատկանող Երկոտասան կղզիներուն» (Փոկրէ):

Մասնաւոր է նաեւ Յունաստանը: Անգլեւիտալական ներկայ բանակցութիւններու ընթացքին խօսակցութեան նիւթ կ'ըլլան նաեւ Երկոտասան կղզիներու իտալական ամրացումները: Ու անոնց տիրող եւ զանոնք ամրացնող Իտալիան, «Փոքր Ասիոյ հողամասին հանդէպ իր ցանկութիւնները» պիտի ուզէ արժեցնել, անշուշտ, մանաւանդ հիմա, երբ երկու հիմնական արգելքներ կը վերնան.— դրամի պակասը (քանի որ Անգլիա տրամադիր է տալու) եւ ուրիշ մը, բայց մանաւանդ Անգլիոյ միջամտութեան վախը,— քանի որ Լոնտոն չուզեր խնդիր ունենալ Իտալիոյ հետ:

Հարկ է նկատի ունենալ նաեւ ուրիշ պարագայ մը:

Գերմանիա կը ձգտի Ֆրանսան մեկուսացնել: Յաջողեցաւ Իտալիան հեռացնել անկէ: Աւստրիոյ գրաւումով եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ իր հաշիւը կարգադրելով Ռումանիան կ'իյնայ գերմանական վտանգին տակ: Այդ պարագային, Ֆրանսա կը գտնուի նաեւ Ռուսիայէն զրկուելու հաւանականութեան մը առջեւ: Ֆրանսայի մէջ տկար չէ այն հոսանքը, որ կ'ուզէ վերաշահիլ Իտալիան: Արդ, երբ Ֆրանսայի համար այսքան կենսական հարց է Իտալիոյ հետ մերձեցում մը, Հռոմ, այս անգամ, Փարիզի բուռն ընդդիմութեանը չի հանդիպիր՝ Միջերկրականի Արեւելեան մասին մէջ իր անձնական ու կենսական պահանջին իրականացման համար:

Կ'ըսէինք թէ Միջերկրականով շահագրգռուած են նաեւ Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա: Ադրիականը, որ կը թրջէ նաեւ Եուկոսլաւիոյ ծովափը, չի կրնար անտարբեր թողուլ Պելկրատը: Բայց, Իտալիոյ հետ իր համաձայնութիւնը կը մղեն զինքը, նախ, Իտալիայէն մտահոգ չըլլալ՝ ինչպէս է «Պալքանեան միացեալ պետութեան» միւս անդամը՝ Թուրքիան, եւ, հետեւաբար, ուրիշ արտաքին քաղաքականութիւն ունի, քան Թուրքիան:

Ռումանիան Միջերկրականի որ եւ է մէկ մասէն թրջող ծովափ չունի: Բայց, իր արտաքին առեւտուրը մեծ մասով կապուած է Տարտանէլի եւ Արեւելեան Միջերկրականի հետ: Ուրեմն, չի կրնար անտարբեր մնալ: Այդ է պատճառը, որ, ան, Տարտանէլի համար Թուրքիոյ հետ «սիրալիր» ըլլալով հանդերձ, Եգէականի համար ալ ստիպուած է Իտալիոյ հետ սիրալիր ըլլալ, աւելի հակելով Հռոմ-Պերլին առանցքին:

Պալքանեան խորհրդաժողովի չորրորդ որոշումը, որ կը չափէ որոշումներէն առաջինը, կը վերաբերի Թուրքիոյ հաւանութեանը՝ իր դեսպանը լիազօրելու «Իտալիոյ թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր մօտ»:

«Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովի արդիւնքներէն մէկն ալ այն է, որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը որոշած է իր դեսպանը լիազօրել «Իտալիոյ թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր մօտ», մինչ Թուրքիան անկէ առաջ երբեք չէր ուզած այդ զիջումը տալ Իտալիոյ, մինչեւ որ այս վերջինը չվաւերացնէր Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի որոշումը՝ Նեղուցներու սպառազինման մասին» (Փարի Սուար, 5 մարտ 1938):

Մոնթրէօ կենսական որոշում մը առած էր՝ արտօնելով Թուրքիան որ սպառազինէ Նեղուցները, եւ, ի հարկին, փակէ զանոնք: Իտալիա ոչ միայն չմասնակցեցաւ այդ խորհրդաժողովին, այլեւ չվաւերացուց անոր որոշումը: Անգլիա այն օրերուն իր թշնամութեան տակ էր առած Թուրքիան՝ ի հեճուկս Իտալիոյ, որուն հետ դէմ առ դէմ կեցած էր: Այսօր, — ու մանաւանդ վաղը— իտալեւանգլիական համաձայնութիւն մը Թուրքիան կը զրկէ ի նորկին Անգլիոյ կողմէ պաշտպանուելու կարելիութենէն կամ յոյսէն, ու երբեք անհաւանական չէ որ Ջէյմպըլէն մօտաւոր ապագային եւս — ինչպէս այսօր կ'ընէ Չեխոսլովաքիոյ մասին — յայտարարէ թէ «Մեծն Բրիտանիան չի կրնար որ եւ է յանձնառութեան տակ մտնել, եթէ Թուրքիա յարձակումի ենթարկուի»:

Որովհետեւ խօսեցանք Եգէականի մասին, ուզելով մասնանշել Թուրքիոյ հետ կապուած ներկայի իրողութիւններն ու ապագայի հաւանականութիւնները, անտես չառնենք, նաեւ, — Ռումանիոյ կարգին — Խ. Ռուսիան, որուն կապերը՝ Թուրքիոյ հետ՝ օրէ օր զգալապէս կը թուլնան:

Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», վերջերս, «Խ. Միութեան ծովային ու ռմբաձիգ զօրեղ նաւատորմ» խորագրին տակ, խօսելէ վերջ Պալթիկի եւ Ծայր. Արեւելքի ուժերու մասին, կ'անդրադառնար Սեւ ծովին ... կը գրէր.—

— «Սեւ ծովու մէջ, խորհրդային մեծ նաւատորմը կա՛մ արտակարգօրէն ուժեղ կրնայ ըլլալ, կամ անբաւական: Ուժեղ՝ երբ կռուի մէջ ըլլայ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ կամ Թուրքիոյ հետ: Անբաւական՝ եթէ Անգլիա կամ Իտալիա իրենց նաւատորմերը ուղարկեն հոն՝ իր դէմ»:

Մինչեւ մէկ տարի առաջ, Խ. Ռուսիա «Թուրքիոյ դէմ»ի մասին չէր մտածած: Աւելին,— Թուրքիոյ հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ Մոսկուայէն Էնկիւրի ողջունելու գացող Խ. Ռուսիոյ մարաջախտը՝ Վորոշիլով Թուրքիոյ սպայակոյտի պետին՝ Ֆէվզի Չաքմաքի հետ Տարտանէլ այցելեց՝ իբրեւ ռուսեւթուրք հանդուցեալ զինակցութեան զոյգ:

Այսօր, Ռուսիա իրը չի կրնար նկատել Տարտանէլը: Ու կը խորհի Սեւ ծովու իր մարտանաւերու մասին:

Այս բոլորը ցոյց կուտան, նախ, թէ Պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը ծառայած է երեւոյթները փրկելու, եւ պարտադրելու Թուրքիան որ ջուրերու նոր ուղղութեան համաձայն նոր դիրք ճշդէ: Ու Թուրքիա Ֆրանքոյէն մինչեւ «Եթովպիոյ նոր կայսր» ճանչնալու հարկադրուած է:

Այդ հարկադրանքը, կրկնենք, վրաանգին մերձեցման ու անոր դէմ մինակ ըլլալու գիտակցութեան հետեւանքն է:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերսայլի դաշնագիրը, յեղաշրջելով Կեդր. Եւրոպայի քարտէսը, չկրցաւ ոչ եւս եղած գոհացումը տալ զանազան երկիրներու մէջ ապրող փոքրամասնութեանց:

Արդարեւ, Գերմանիոյ, Աւստրեւ-Հունգարիոյ եւ Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ գտնուած երկիրները՝ Չեխոսլովաքիա, Պեսարաբիա, Լեհաստան, Լիթուանիա, Լէթոնիա, Էսթոնիա, Ֆինլանտա, որոնք դարերէ ի վեր անկախութեան կը ձգտէին, Վերսայլի դաշնագիրով ստացան իրենց անկախութիւնը:

Սակայն այդ նոր երկիրները հետզհետէ իրենք զիրենք գտան այնպիսի դժուարութեանց հանդէպ, զոր դաշնագիրը ստորագրող պետութիւնները չէին կրցած նախատեսել: Այս պարագան աւելի յատկանշական է Չեխոսլովաքիոյ համար: Այդ երկրին մէջ գոյութիւն ունին մօտաւորապէս երեքուկէս միլիոն Գերմաններ, որոնց մեծագոյն մասը կը բնակին Զուտէթեան լեռներուն մէջ, այսինքն այն լեռնային հողամասը, որ Պոհեմիան կը բաժնէ հիւսիսային Գերմանիայէն: Այդ Գերմանացիները կը վայելեն քաղաքացիական եւ քաղաքական այն բոլոր իրաւունքները ինչ որ Չեխերը, սակայն եւ այնպէս անոնք ալ կ'երազեն իրենց երկրին կցումը մայր հայրենիքին:

Ատեն մը կարծուեցաւ թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել Գերմաններու եւ Չեխոսլովաքներու միջեւ: Մինչեւ 1926, գերմանական բոլոր կուսակցութիւնները ընդդիմադիր դիրքին մէջ էին, բայց այդ թուականէն վերջ ձգտումը փոխուեցաւ, եւ գերման երեք կուսակցութիւններ — հողագործական, քրիստոնեայ ընկերվարական եւ ժողովրդավար ընկերվարական — առաջին անգամ ըլլալով մասնակցեցան կառավարութեան:

Կ'ենթադրուէր թէ այլեւս գործերը կարգի պիտի մտնէին, երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցնելով, ամէն ինչ տակն ու վրայ եղաւ: Այն ատեն կազմուեցաւ նացի կուսակցութիւնը, որ Չեխոսլովաքիոյ մէջ բնակող երեքուկէս միլիոն Գերմաններուն միացումը կը պահանջէ մայր հայրենիքին հետ: Չեխոսլովաքիոյ նացիները գերման փոքրամասնութեանց 66 առ հարիւրը կը ներկայացնեն, իսկ միւս երեք կուսակցութիւնները՝ 34 առ հարիւրը:

Նացիներու կողմէ Գերմանիոյ սահմանակից երկրին անկախութեան պահանջը ներկայիս մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութեան, որովհետեւ օրին մէկը անոնք ալ, Աւստրիոյ նացիներուն նման, կրնան իրենց երկրին դուռները բանալ Հիթլէրի առջեւ, յայտարարելով թէ ատիկա պարզապէս քաղաքական ներքին խնդիր մըն է, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի խառնուելու իրենց գործին:

Զուտէթի լեռնային հողամասին մէջ համախմբուած Գերմաններէն զատ, կան նաեւ կարեւոր թիւ մը Գերմաններ, որոնք ցրուած կ'ապրին Չեխերու, Սլովաքներու, Լեհերու, Ռութէններու, Հունգարներու եւ Ռուսերու մէջ: Հակառակ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութեան ջանքերուն, անկարելի եղած է համաձայնութիւն գոյացնել այդ խայտաբղէտ ցեղերուն միջեւ: Այդ տարրերուն համախմբումը շատ կանուխ դատապարտուած է քայքայումի, ինչ որ նպաստաւոր առիթ մը պիտի ընծայէ Հիթլէրի կառավարութեան, Գերմանիոյ կցելու սահմանամերձ հողամասերը, որոնց բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը կը կազմեն Գերմանները: Ո՛վ գիտէ, թերեւս այդ հաւանականութեան յապաւած, Հիթլէր Աւստրիոյ նման անակնկալ արշաւանք մը կազմակերպէ դէպի Չեխոսլովաքիա:

Գերման փոքրամասնութեանց գոհացում տալու նպատակով, Փրակայի կառավարութիւնը ձեռնարկած է կարգ մը հաշտարար միջոցներու: Գերմանները այսուհետեւ պիտի կրնան իրենց թիւին համեմատութեամբ պաշտօնատարութեանց մէջ մտնել: Նոյնպէս իրենց թուական համեմատութեամբ, Գերմաններ պաշտօնի պիտի կոչուին նաեւ Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սլովաքիոյ մէջ: Գերման ... տրական համալսարան մը պիտի ... նաեւ Փրակայի մէջ, եւն.

Այս առթիւ, Չեխոսլովաքիոյ ... չարքերը հետեւեալ կոչը ուղղեց ... մաններուն.

— Պետութեան սահմանադրութիւնը ... ոչ է անխախտ մնան: ... չեն կրնար որեւէ փոփոխութեան ենթարկուիլ համաշխարհային նոր ... մը, որ մահ պիտի ... նոր ոչ միայն Զուտէթէնի Գերմաններուն, այլ ամբողջ գերման ... Չեխոսլովաքիոյ ... սահմանադրութիւնը ... անխախտ պահուի: Մեր փոքրամասնական քաղաքականութիւնը ... հիմնուի մեր պետական ... թեան վրայ: Հանրապետութիւնը ... գերման մշակոյթին ... Փրական պէտք է ... վարչական գործունէութեան:

Հակառակ ձեռք առնուած ... միջոցներուն եւ ... չերուն, շատ դժուար պիտի ... վտանգը՝ ... «Յառաջ»:

Չեխոսլովաքիոյ ... եւ Ռումանիոյ մէջ գերման ... գար, լեհ երեսփոխաններ, ... նաեւ Ռութէն-Սլովաք հունգար... կան միացեալ խմբակցութիւնը ... դական անջատ ինքնավարութիւն ... պահանջեցին, ինչ որ ուշադրութեան ... մըն է եւ դուռ կը բանայ նոր ... նակներու: Դեռ չենք խօսիր ... մամուլին եւ Հիթլէրի ... պարութեանց մասին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ...

Նոր սերունդի փոխուող ...

Ամէնէն աւելի «Յառաջ»ը ... տոին կանգնած զանգուածներ ... կը հետաքրքրուին մեր գաղութ... կերպարան վիճակով եւ ... նոր սերունդին ճակատագրով ... զանազան փորձը ըսել կ... ուրիշ միութիւններ եւ կազմակեր... թիւններ տակաւին երկար ... իրենց տեղէն պիտի չշարժին ... տալով որ ջուրը ջաղացքը ... անկէ վերջ սկսին երեմիական ... ւիւել:

Թերեւս ըսուի, թէ «Յառաջ»ի ... իր եւէն կանգնած հակայ ... կերպութիւնը ա՞ղբը կը ներկա... ու ազգին բազմապիսի կարօ... թեանց հասնին: Դարձնել ... տասխանը պիտի ըլլայ այս ... մասին գրական, որովհետեւ ... տանք, որ միւս կազմակերպու... ները կը թիւ իրենն հոսանքի ... իրենց պաշտօն կցելով զանազան ... ներով չպարտուած հայրենակցակ... այլ միութիւնները: Մեր 14-... ուան ակամայ պանդխտութենէ... քաղած դասերը կը յանդին այս ... կացութեան:

Եւ սակայն, ահա մեր աչքին ... կը հայի նոր սերունդը.

Երճամիտ ուսումնասիրող մը ... շատ է պիտի գտնէ վտանգներ ... ւորութիւնը եւ պիտի թել... գործնական միջոցներ: Որով... նորահասները ազգային ... դարձեր են մէկ մէկ «ջիթամարդ»...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Արեւելեան երկիրներու մէջ ուսանողները քաղաքական գործերու մէջ ցոյց կուտան այն խանդավառութիւնը զոր Եւրոպացի ուսանողը կը վերապահէ իր ֆիզիքական զարգացման ու մարզախաղերուն:

Սուլթան գիտէր թէ Պոլսոյ համալսարաններէն իւրաքանչիւրը ունէր իր գաղտնի ընկերակցութիւնները, որոնք կազմուած էին հայրենիքը «օտար լուծէն» կամ օտարին «բռնակալէն» ազատելու նպատակով: Այդ կարգի երիտասարդները՝ խանդավառ եւ սխալ ուղղութիւն ստացած հայրենասիրութեամբ մը տոգորուած, ամէնէն առաջ փողոց կը նետուէին «ազգային» օրերուն՝ անտառակ ցուցարարներուն օգնելու համար: Ու անիշխանական կազմակերպութիւնները անոնց շարքերուն մէջ գտնուող անհաւասարակշիռներէն կը գտնէին այն մոլեռանդ տղաքները որոնք կը հաւատային նահատակի մը թողն ու պսակը շահիլ, իրենց կեանքը զոհելով քաղաքական խժդուժ սպանութեան մը ընթացքին: Բայց եւ այնպէս, երիտասարդները ընդհանրապէս անպատասխանատու կ'ըլլային. հետեւաբար Սուլթան առիթ մը եւս ունէր ստանալու համար հաւանական խլրտումի մը մասին իր փնտռած տեղեկութիւնները, եթէ կարենար բարեկամութիւններ հաստատել Պոլսոյ համալսարանին մէջ:

Իբր առաջին քայլ, այդ իրիկուան իսկ հարցուց պանդոկին դռնապանին թէ ինչ ազատ դասախօսութիւններ կային համալսարանին մէջ: Դռնապանը յայտնեց թէ Միւֆիտ Եսսարի անունով մէկը, Անգլիա ուսած, շարք մը սկսած է, նիւթ ունենալով «Թուրք ցեղը— ծագումն ու զարգացումը»: Դասախօսութիւն մը տեղի պիտի ունենար յաջորդ գիշերը:

Ցայտնապէս այդ շարքը մաս կը կազմէր քարոզչական այն ծրագրին զոր քեմալական կառավարութիւնը մշակած էր՝ ուժեղացնելու համար Թուրք ժողովուրդին ազգային գիտակցութիւնը.

Մ. Քէմալ, ինք, նախաձեռնարկ եղած էր այդ շարժումին եւ կաւիճը ձեռքը վարժապետի մը պէս գրատախտակին առջեւ անցած, Պոլսոյ երեւելիներուն կը սորվեցնէր իր վերջին ե... լ յթր լատինական տառերը.

Սուլթան առիթ մը գտաւ ու ներկայ եղաւ դասախօսութեան, յուսալով թէ ունկնդիրներուն մէջ կրնար հանդիպիլ ուսանողներու:

Դասախօսը, կարճահասակ ու կուճուկ կլոր մարդ մը, որ մինչեւ ծունկերը հասնող սարսափ մը հագած էր — հաւանաբար Անգլիայէն ներածուած — իր նիւթին տէրն էր ու բաւական ձեռնհաս մէկու մը տպաւորութիւնը կը ձգէր: Վեցեակ մը դասախօսութիւններու չորրորդն էր որ տեղի կ'ունենար եւ կարճահասակ մարդը հասած էր պատմութեան այն շրջանը ուր Օսմանեան ընդարձակ կայսրութիւնը՝ քառուղեանց վիճակի մէջ, դէպի անկում կը դիմէր: Պուլկարիոյ Ֆէրտինանտը աչքը տնկած էր Մակեդոնական հողերուն, Յունաստանի Վենիզելոս կ'ուզէր Կրետէն, Սերպիոյ Փեթար Սկիւպին, որ իր հայրենիքին հին մայրաքաղաքն էր, իսկ Գարատաղի Նիքոլան ալ աւազակի մը պէս պատրաստ կեցած էր, անոնց միանալու եւ Թուրքիայէն խլելու համար ինչ որ կարելի էր: Չորս քրիստոնեայ թագաւորները իրենց վէճերը կարգադրելով, խաչակրութիւն մը կազմած էին, անօթի գայլերու նման Թուրքիոյ վրայ յարձակելու նպատակով: Եւրոպայէն դուրս քշած էին Թուրքերը— բացի Թրակիայէն— եւ կատաղի կռիւներէ վերջ, իրենք իրենց մէջ բաժնած էին կայսրութեան այն հողերը զորս Աւստրիացիներն ու Իտալացիները ձգեր էին Սուլթաններուն:

Ըստ երեւոյթին պատմութիւնը շատ տխուր կը հնչէր. բայց կառավարութեան վճարեալ դասախօսը շատ վարպետօրէն կ'անդրադառնար անոր մասին:

Վերջ ի վերջոյ ի՞նչ կորսնցուցինք, կը հարցնէր ան իր ունկնդիրներուն. ընդարձակ հողամասեր, թերեւս. բայց ովքե՞ր էին բնակիչները... Թուրքերը շօշափելի համրանք մը չէին կազմեր այդ վայրերուն մէջ. օտար ցեղեր կը բնակէին այնտեղ, ցեղեր որոնք տեւականօրէն կ'ապստամբէին կառավարութեան դէմ... աւելի սուղի կը նստէր պաշտպանել այդ հողամասերը իրենց քրիստոնեայ հարեւաններէն քան պահել զանոնք եւ գանձել տուրք մը որ երբեք կարեւոր գումարի մը չէր հասներ... Թուրքիոյ լաւագոյն դէմքերը իրենց կեանքը զոհեցին, աշխատելով հպատակեցնել այդ ապստամբ ցեղերը... Հիմա այդ բեռը ընդմիշտ վերցուած էր իրենց ուսերէն եւ Թուրք ժողովուրդը իր ամբողջ հարստութիւնն ու կորովը տրամադրած էր ազգին վիճակը բարելաւելու աշխատանքին... Նոյնիսկ այն փոքրաթիւ Թուրքերը որոնք օտար տիրապետութեան ենթարկուած էին այս ազգաներուն պատճառով ... չառաւ... Մ. Քէմալ նոր ծրագիր մը մշակած էր ժողովուրդ... լու համար Թրակիոյ մէջ որ վե... տասնեակ մը տարիներու պատերազմներուն հետեւանքով անմարդաբնակ հողամասի մը վերածուած էր. ... քաններու բոլոր Թուրքերը հայրե... պիտի վերադառնային տիրապ... բակներու եւ գիւղերու մէջ ապրելու համար: Թրակիան պարապ պիտի ծաղկէր եւ Թուրքիոյ պաշտպա... րը, գերութենէ ազատուելով, ... եւս պիտի զօրացնէին ու միաց... Թուրք ազգը իր սեփական սահման... րէն ներս...

(Շար.)

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Քսան տարուան բանտարկութեան դատապարտուած ես. ըսելիք մը ունի՞ս:

— Պարոն նախագահ, ձեր ըրածը անարդարութիւն մըն է բժշկութեան դէմ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Բժիշկը ինծի ըսաւ որ հազիւ ... տարուան կեանք ունիմ:

...ատաններ Ներկայ սերունդը չի սի-... իր մայրենի լեզուն, չի հետաքրքր-... իր ո՛չ անցեալով եւ ոչ ալ ...ով : Մանաւանդ պատանի գա-... կարծես ծնած է իբրեւ օ-... Դժուարաւ կարելի է մինչեւ 4— ...ակաւոր մայրենի լեզուն խօսիլ ... մէջ, ալ անկէ անդին խաչ ... մայրենի լեզուին վրայ : Ասոր ...անքով տունը կը դառնայ լեզու-... խառնարան մը, անհամ եւ ան-... Միայն այդ չարէն փախուս-... կը հանդստացնէ Հայրենասէրի ... ու հոգին :

...ք. ի՞նչ պէտք է ընել :

... ընթերցիկս եւ փորձառութիւնս ...ելագրեն հետեւեալ առաջարկնե-...

1 - Գաշտօն տալ մանկավարժու - ... տակցող երգիչներու, որ ալ - ... չըմանները (Փարիզ թէ արուար-...) , որպէսզի շաբթուան մէջ ... անգամ այդ փոքրիկներու եր-...ութեան զաս տան, ազգային ...երգեցական :

... - Մատակարարել եւ աժան գի-... ծախել Հայոց պատմութենէն ...ներ (ընտրութեամբ) Փրան-... լեզուով :

3 — 15 օր անգամ մը սարքել դա-...ութիւններ մասնաւոր սրահի ... ուր խօսուին երիտասարդու-... սաղչապահական, ծնողական ...եական փոխադարձ պարտակա-...թեանց մասին : Հետզհետէ նիւթը ...ելով, անցնիլ ազգային, բա-... եւ զանազան նիւթերու ...

...րսիի «Յառաջ», կը տեսնէք թէ ... կը ծանրանան այս բոլոր ... Տարիներէ ի վեր ձեր ջատա-... կեդրոնացեալ իշխանութեան ... ևմէ կարծր սրտերու մէջ ... անուկը, անշուշտ այս տխուր օ-... պիտի չհասնէինք, պիտի հար-... շատ մը դժուարութիւններ եւ ... տարբեր սերունդ մը ... ունենայինք : Ու սակայն, ի՞նչ ... այս հոգն ալ ձեր ուսերուն վրայ ... է : Պէտք է տանիլ սիրով ... ..., յոյս մը, որ թէեւ դըժ-...րին, սակայն, արդիւնքովը պիտի ... եւ փրկարար :

... խօսքս ըսմ ընեմ մեր եկեղեցա-...կան մարմիններուն, որոնք պարտակ-... են ժամուն չորս պատերուն ... եւ մխիթարութ տալու չահաւէտ ... գրաւած :

... օրերու դասընթացք - ... ալ շատ բան մի սպասէք, երբ ... կը խուժեն 50—60 կամ 70 աշա-... որոնց գլուխը կանգնած է ... մը՝ փորձառու թէ ան-... Մանկավարժութիւնը կ'ըսէ թէ ... ուսուցչի պէտք է յանձ-... 25 աշակերտ, ո՛չ աւելին : Անշուշտ ... է արդիւնքը, երբ այդ թի-... կրկնապատիկը եւ եռապատիկը ... վարժուհիի մը : Այդ ... կրթական պաշտօնեան, այդ ... մէջ ի՞նչ պիտի կրնայ սոր-... եւ ո՞ր մէկ տարիքան աւան-... թէ ազգային պատմու-...

... թերութիւններս չէ թէ կըր-... գործիչին աշխատութիւնը մե-... պիտի դիւրացնէին, մանաւանդ ... բաժինը :

... փորձառու մարդ, անշուշտ ... դպրոցական հանգէսներու ... փայլէն, որուն միջուկը յա-... է :

Ուրեմն, անյապաղ եւ անմիջապէս ձեռնարկել գործի. արթնցնել աղոց մատաղ հոգիներուն մէջ սէր դէպի երգը հայկական : Երգով տղուն միտքը կը մշակուի, հոգին կ'ազնուանայ : Երգը վսեմութիւն կը սփռէ թմրած հոգիներէն ներս, լեզուն կը յղկէ եւ անձնավստահութիւն կը ներշնչէ :

Երբ առիթ ունենաք ժերձակայ արուարձանները այցելելու, պիտի տեսնէք խմբուած տղեկներ, որովհետեւ երգը կը պակսի իրենց :

Մենք սրտպողաբար կը պահանջենք «Յառաջ»էն անցնիլ այս շատ վսեմ առաքելութեան գլուխը, փրկելու համար մեր նոր սերունդը այլասերումէ եւ փճացումէ :

ԱՐՇԱԿ - ՄՇԱԿ

ԷՆԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

50 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԱՒԵԼՑԱՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ տօնուեցաւ «Փետրուար 18»ը եւ ամենուրեք խուռներամ բազմութիւններ եկան քաջալերելու մեր ձեռնարկները եւ լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը :

«Փետրուար 18»ը տօնուեցաւ Մարսէյլ քաղաքի, Փուլվար - Օտտոյի, Սէն - Լուի, Ավինեօնի, Էքսի, Կարտանի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ : Այդ տօնին առթիւ, բանախօսեցին ընկերներ՝ Յ. Փափիկեան, Հ. Սէրէնկիւլեան, Փ. Հիւսեան եւ Աղբին :

Կարգ մը շրջաններու մէջ ալ տեղի ունեցան ընկերահամակրական զասախօսութիւններ եւ ուրիշ հաւաքոյթներ, որոնք նոյնպէս պսակուեցան յաջողութեամբ :

Ներքին պրոպագանդի տեսակէտէն եւս լուրջ աշխատանք կատարուելով հիմը դրուեցաւ «Պրոպագանդի յանձնախումբ»ի մը, որ կը գործէ համաձայն որոշ ծրագրի մը :

Նոր ույժեր հրապարակ հանելու տեսակէտէն ալ լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին եւ առաջին առթիւ դասախօսելու պարտականութիւն յանձնուած է քանի մը երիտասարդ ընկերներու, որոնք կ'այցելեն խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն եւ խնամով պատրաստած իրենց նիւթերու մասին կը դասախօսեն : Ցարդ դասախօսած են, ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Տ. Թադոյեան եւ Մ. Թաշճեան :

Դեռ կան ուրիշ երիտասարդ ընկերներ ալ որոնք հերթի կը սպասեն :

Գաւառներու կազմակերպութեան համար եւս լուրջ եւ ծրագրեալ աշխատանք կը տարուի : Այժմ մեր արամադրութեան տակ կը գտնուին եւ մեզի կապուած են 160է աւելի պատանիներ, երկու սեռէն ալ :

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան «Գոյամարտ» օրացոյցները (3500 օրինակ) սպառած են անցեալ Դեկտեմբերին (1937), եւ սակայն դեռ մեծ պահանջ կայ զանազան գաղութներէ :

Շահրիկեան սրահը, որ ունի 2000 կտորէ աւելի հայերէն եւ օտար գիրքեր եւ կը ստանայ կուսակցական բոլոր օրաթերթերն ու պարբերականները, հետզհետէ կ'օժտուի նորանոր յուրութիւններով : Սրահը բարեզարդելու համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ ան արդէն իսկ միակ ու ներկայանալի սրահն է Մարսէյլի հայկական սրահներուն մէջ, որ եւ իսկական ժողովրդական ժամադրավայր մը դարձած է :

Ընկերներու արդար նախանձախնդրութեան եւ զոհողութեանց շնորհիւ չինուեցաւ ողբացեալ ընկեր Մ. Վարանդեանի գամբարանը, մօտ 10.000 Ֆրանք ծախքով մը եւ ներկայանալի վիճակով մը : Մօտ ատենէն տեղի պիտի ունենայ ողբացեալ ընկերոջ մարմնին փոխադրութիւնը դէպի իր սեփական դամբարանը :

Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէն, խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները եւ ընկերները, ինչպէս նաեւ սրահներու վարչութիւնները, Օրացոյցի յանձնախումբը, դրագարանի յանձնախումբը, թատերական խումբեր լծուած են ստեղծագործ աշխատանքի եւ միայն 1938ի առաջին եռամսեայի մէջ կատարուած նուաճումները, արդասիք են ընկերներու արտակարգ եռանդին, խիստ կարգապահութեան եւ անօրինակ զոհողութեանց :

Այդիսկ պատճառներով, երիտասարդութիւնը եւ մեր գաղութի ողջմիտ տարրերը մեծ հետաքրքրութիւն եւ հակում ցոյց կուտան մեր կուսակցութեան հանդէպ :

Նոր խումբերու կազմութեանց զուգընթաց կը չատնան նաեւ անհատաբար մեր շարքերը մտնելու դիմումկատարողները :

Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին մեր շարքերն ընդունուած են 50 ընկերներ եւ դեռ շատ մը թեկնածուներ կը սպասեն իրենց խնդրագրերու պատասխանին :

Տ. Կ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 30 մարտ.— Մենք ալ Փետրուար 18ը տօնեցինք մեր ծանօթ սրահին մէջ, որ շատ նեղ եկաւ բազմութեան : Շատեր ոտքի վրայ մնացին.

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով : Օրուան նախագահը ընկեր Ան. Օհանեան բացատրեց փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ ներկայացուց ընկեր Վ. Իշխանեանը : Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր արտասանութիւններով եւ երգերով : Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկեր Իշխանեանի, որ կուռ բանախօսութեամբ մը մեր ժողովուրդը նեղանցուց վանդակի մէջ բանտարկուած արծիւին : Յետոյ փաստերով մխաց այն մեղադրանքները որ կ'ըլլան վերջին 50ամեակին, մեր ղեկավարութեանց դէմ : Աւելի վերջ բնորոշեց Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները : Լայնօրէն պարզեց Դաշնակցութեան տեսակէտները եւ մտահոգութիւնները հիմնաւորելով ազգային առողջ քաղաքականութեան մը շուրջ համախմբուելու անհրաժեշտութիւնը : Բազմութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ տաքուկ մթնոլորտէն, որ ստեղծուած էր այս բանախօսութեամբ :

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6ին :

Ղարիպ

ՈՍՏԻԿԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

— Եկեղեցիի զանձանակները բացեր եւ դրամը գողցեր ես :

— Այո, պարոն ոստիկանապետ, քանի որ վրան «աղքատներու համար» գրուած էր, ես ալ աղքատ ըլլալով, ինծի յատկացուած դրամները առի :

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԺԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕ

Ուշագրաւ նոր դէմք մը՝ հայ երաժշտական հորիզոնին վրայ :

Մանկամարդ, կրակոտ, իր տարիքին երազներով ապրող՝ բայց գիտակից ընդգրկած առարկային բոլոր դժուարութիւններուն, Օր. Ֆորթունաթօ իր առաջին երեւումին իսկ՝ արդէն կուտայ որոշ երաշխիքներ ապագայ նուաճումներու, յայտնագործելով երաժշտական անհերքելի խառնուածք մը, հարուստ՝ ականջի, մատներու եւ յիշողութեան անհրաժեշտ տարրերով, որոնք տակաւին կրնան զարգանալ եւ բիւրեղանալ բարձր եւ հեղինակաւոր առաջնորդութեամբ մը :

Երաժշտութիւնը՝ առաւելապէս եւ մանաւանդ՝ հոգեկան խորունկ ապրումի եւ արտայայտութեան հարց է :

Դաշնակը թէեւ պարզ գործիք, առանց պարփակելու ջութակին ներկայացուցած յուսահատեցնող դժուարութիւնները եւ որոգայթները, կրնայ սակայն՝ իր յստակաշար լարերուն միջոցաւ՝ ստեղծել գերագոյն յուզումներու, երազանքներու, փոթորկումներու եւ փայփայանքներու մթնոլորտ մը :

Կը բաւէ որ իր ստեղնաշարերուն վրայ սահող մատերը պատկանին Կիզէքինկի մը, Ռուպէնշթայնի մը, Քորթոյի մը, Քազատըսիւի մը, Վիքթոռ Թիլի մը, Ալպէռ Լէվէքի մը, Ժան Սմէթէռլէնի մը կամ Գիէծիէկս-քիի մը, մի միայն յիշելու համար դաշնակին տիրապետող վարպետները, բազմաթիւ կարող երաժիշտներու մէջէն :

Վարժ եւ սահուն խաղարկութիւն մը՝ հետեւաբար՝ չի բաւեր թարգմանելու անցեալ դարու երաժշտական հսկաներուն՝ Պախի, Պէթհովէնի, Պրամսի, Լիսթի կամ Շոփէնի երկնակարկառ գործերը, որոնք կը պարունակեն հոգեկան ապրումներու այնպիսի ծալքեր, որոնց խորը թափանցելու համար մեքենական կրթութենէ մը վերջ, անհրաժեշտ է հոգեկան երկարատեւ մարզումներու, զարգացումներու, ազնուացումներու՝ կը փորձուիմ ըսել մաքրագործման՝ շրջան մը :

Կատարելագործումի աշխատանքին մէջ մեծ վարպետներու ունկնդրութիւնը՝ ըստ իս՝ անհրաժեշտ պայման է, եւ այս պարագային ցաւելով պիտի նկատեմ, որ երաժշտական առպարէզը ընդգրկող մեր արուեստագէտները չեն յայտնուիր այն սրահներուն մէջ, ուր պարտականութեան եւ ճաշակի կոչումով կը յաճախեմ :

Եթէ նկարիչի մը համար թանգարաններու պատերը զարդարող անմահ վարպետներու հրաշակերտները մէկ մէկ դասեր են, հիմնաւորելու համար Ակադեմիայի մը մէջ ստացուած գիտելիքները եւ սկզբունքները, այնպէս ալ երաժշտութեան մեծ թարգմաններուն նուագահանդէսները թանկագին դասախօսութիւններ են սկսնակներուն համար :

Հոն միայն կը յայտնագործուին այն խուսափուկ ու թանկագին նրբութիւնները, զգացումի եւ յուզումի այն նրբերանգները, որոնցմով օծուն են վեհերփեալ հանճարեղ հեղինակներուն անմահ գործերը :

Վերադառնալով մեր երիտասարդ արուեստագիտուհիին, պէտք է հաճոյքով նշել, որ ան ապագայ կարող դաշնակահարուհիի մը բոլոր տուեալները ունի իր խառնուածքին մէջ, եւ իր առաջին ունկնդրութիւնը համոզիչ կերպով ներկայացուց ուժի, որոշ ըղգայնութեան, ճաշակի եւ մեքենական յատկութիւններու տարրերը :

Ուժի յատկութիւնը՝ որ գերիշխող կը թուի Ֆորթունաթոյի մէջ, պէտք ունի անշուշտ չափաւորութեան եւ վիտակից արժեւորումի, սահմանաւորումի՝ միօրինակութենէ խուսափելու համար :

Ուժեղ նկարագրով գրուած կտորները՝ ինչպէս Շումանի «Խօսոյ» զոհացուցիչ եղան :

Նաեւ Լիսթի «Ֆանթէզի Հոնկրուազ»ը, որուն ընկերացաւ երկրորդ դաշնակի մը վրայ՝ իր ուսուցիչը Գ. Գէորգեան :

Պիտի չկրնայինք պահանջկոտ ըլլալ՝ այս առաջին ունկնդրութեան առթիւ՝ արուեստագիտուհիէ մը, որ, վստահ եմ, վերելքի մը դժուարին ճամբուն վրայ կը դնէ իր քայլերը՝ հաստատաբար :

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ

«Թազմիկ» Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան օրկանը, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 մարտ).

— «Ի՞նչ է սակայն մեր դիրքը բոլոր այս վերիվայրումներուն մէջ :

Զյուսադրենք մեզ, թէ գալիք մեծ արհաւիրքը կապ չունի հայ ժողովուրդին հետ : Թէ հեղեղը մեզմէ շատ հեռու կ'անցնի :

Ստոյգ նշաններ կան, որ օրուան ծաւալողական չարժումները նչաւակ ունին մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքը, մինչեւ իսկ Կովկասը :

Արդ, ուզենք թէ չուզենք, մեր կամքէն բոլորովին անկախ, քաղաքական ուազմական այդ գօտիներուն մէջ կը նանք իյնալ անակնկալ կերպով.

Ի՞նչ կրնանք ընել :

Կանխել չենք կարող ի հարկէ :

Առիկա մեր երեւակայութենէն իսկ վեր է :

Պէտք է գիտնանք սակայն յարմարիլ : Իսկ յարմարելու համար պէտք է կազմակերպուած եւ պատրաստ վիճակի մէջ գտնուիլ : Իսկ ատոր նախապայման է կարգապահ բանակի մը նըման համախումբ ՄԷԿ ՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԾՐԱԳԻՐ - ՈՒՂԵԳԻԾ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱԼ :

Հեռուէն թէ մօտիկէն կը զգանք որ շահագրգռուող պետութիւնները որոշ չափով քաղաքական ազդակ կը համարին Կովկասի համար՝ Հայաստանի հայութիւնը, իսկ Մերձաւոր Արեւելքի համար՝ հայկական արտասահմանը :

Այդպէ՞ս է արդեօք :

Դժբախտաբար մենք գիտենք որ Հայաստանի եւ հայկական արտասահմանի միջեւ, ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ հոգեկան, օրկանական կապն իսկ կը պակսի : Ասիկա, դժբախտաբար մեզմէ կախուած չէ : Արտասահմանի հայութեան ուժերէն եւ երկրի հայութեան կամեցողութենէն շատ վեր է այդ կացութիւնը փոխել :

Մէկ բան սակայն պարզ է որ Արտասահմանի հայկ. զանգուածները կընան հաւաքականութիւն մը կազմել եւ կեդրոնացեալ միաւոր մը դառնալ :

Այն վիճակը որ կը տիրէ ներկայիս, դժբախտաբար շատ հեռու է միթթարական ըլլալէ : Ճիշդ է որ գաղութահայութեան մէջ նախընթաց խոչոր ճեղքուածներ եւ ցնցումներ կորսնցուցած են իրենց խստութիւնը : Այնուամենայնիւ համագործակցութիւնն ու ծրագրեալ հաւաքական աշխատակցութիւնը կը պակսի :

Գաղութահայ մամուլը վերջերս մըտական կը հնչեցնէ «Միացեալ ճակատի» կարգախօսը :

Ոչ մէկ Հայ կայ անոր դէմ :

Բայց ինչո՞ւ արդեօք չիրականանար այդ գեղեցիկ գաղափարը :

Ինչո՞ւ անվարան կերպով հրապարակ չեն գար նախաձեռնողները :

Ինչպէս ամէն տեղ, մեզ մօտ ալ քաղաքական կուսակցութիւններն են որ կը վարեն մեր հասարակական կեանքը : Հետեւաբար առաջին հայեացքէն իսկ, այդ նախաձեռնութիւնը անոնց ճիտին պարտքն է անշուշտ :

Ճիշդ է որ կուսակցութիւններէն դուրս, կան զանազան խմբակցութիւններ եւ արժէքաւոր հայրենասէր տարրեր որոնք թէեւ մոլորակներու նման կը դառնան այս կամ այն քաղաքական կուսակցութեան առանցքին շուրջ, բայց անոնք շատ զօրաւոր եւ պիտանի լծակներ կրնան դառնալ միմիայն ծրագրեալ հաւաքական աշխատանքի ընթացքին :

Այսպէս ուրեմն, նախաձեռնութիւնը պէտք է գայ կուսակցութիւններէն :

Մենք գիտենք թէ ասկէ առաջ օրինակ, Դաշնակցութեան եւ Ռամկավարներու միջեւ տեղի ունեցած են բանակցութիւններ, որոնք դժբախտաբար արդիւնքի մը չեն հասած : Պէտք չէ սակայն մոռնալ որ այնուհետեւ շատ ջուր վազեց կամուրջի տակէն եւ այնպիսի դասախարակիչ դէպքեր տեղի ունեցան, որոնք երկու կողմերուն ալ պէտք է պարտադրեն վերադառնալ մեզ փորձեր կատարել :

Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ժամանակը հասած է որ հայ քաղաքական միտքը իր հասունութեան ապացոյցը տայ »:

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի Փարիզի նեխմտական մասնախումբը որոշած ըլլալով շուտով փակել իր հաշիւները, կը փութայ խնդրել ուրիշ քաղաքներու մէջ կազմուած յոբելենական մարմիններէն, որ հաճին.

1.— Անյապաղ փակել ստացուած հասոյթներու հաշիւը :

2.— Կեդրոնիս ղրկել հանդէսներէն գոյացած զուտ հասոյթը :

Ինչպէս յայտնի է, գոյացած հասոյթը պիտի յատկացուի Րաֆֆիի լիակատար եւ ընդարձակ մէկ կենսագրութեան, զոր իր մահէն առաջ պատրաստեր էր արդէն հանգուցեալ տիկին Րաֆֆի, այնքան հոգածութեամբ : Այդ աշխատութիւնը ձեռք բերելու համար ձեռնարկներ կը կատարուին :

Ընդհ. Քարտուղարութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մաքուր :

ԻՄ ՀԱՅԱԶՐԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ

...Ախպ հինէն աւազակներու ...դիքն է : Մեր ժամերը աւազակի ...նքով կը զարդարէին մեր ...թիւնը Տէրսիմցիները ամէն ...տաղին կ'անցնէին», մեր լեռ-...նիրսանքն) : Ու կեանքը կը քա-...լեններուն վրայ : Անոնք կը ...ու նախիր : Կը խլէին փայ-...ններէն էշ ու ձորի : Մեր գեղա-... ալ Թուրք պէյերու հօտերը ...ելով կը խողխողէին, սովա-...լելու համար : Ամէն շրջան ու-... մեծ աւազակը, որ քանի մը ... կը պտտէր փառքով : Մինչեւ ...ւթիւը. Մինչեւ իրմէ աւելի յան-... մը երեւիլը :

... հիմա, պատերազմի ընթացքին, ..., ամէն կողմ զօղ էր : Զինուոր ...ականներ, նախապէս ազատ ..., Հայ որսալու համար, իրենց զէնքերը զարծուցին կառավարութեան դէմ, երբ իրենց ազատութիւնը խառնել ուզեց : Անոնք տարուէ տարի ուժեղ եւ յանդուգն կը դառնային : Մանգաղաձեւ կեռ սուրերով ու կայծքարէ հրացաններով առաջ, հիմա ամենանոր մաուզերներով, փախստական զինուորներէ խլուած, զինուած էին : Մեծ աւազակ էր ձայլըն : Սակայն ամէնէն նշանաւոր էշգիյաճ մեր կողմերը Կիլիճէքցի Հէմօն էր : Դեռ պատերազմէն առաջ մարդ սպաննելով լեռ ելած՝ անունը ամէն կողմ վախի հոմանիշ էր հիմա :

.. Փետրուարի կէսը՝ 1917 : Գաղջ միջօրէ է : Մէկէն Քիւրտերը Ար Թէմիրի տունը փախան գեղէն : Ի՞նչ է պատահեր. Հէմօն իր խումբով Մէճիտ մտեր է : Աւելէ լաւ առի՞թ ինծի համար : Բթամատս դեռ կը կսկծար : Հոգիս բերանս էր եկեր :

Անհամար հեռացայ Թէմիրին տունէն : Ուղղակի Հէմօին գացի գաղտնի :

Սենեակի մը մէջ խնճոյքի նստած էր ան գեղին մեծերուն եւ խումբին ընտրանիին հետ, երբ ներս մտայ : Ալի պէկ գլուխովը նշան ըրաւ որ ձեռքը համբուրեմ : Ես առաջացայ դէպի Հէմօ ու ձեռքը համբուրեցի. Ալի պէկ գիս ներկայացուց ժպտելով.

— Տասներկու լեզու գիտէ : Շա՜տ իմաստուն ֆլա է :

Հէմօ գլուխէս մինչեւ ոտքս սուր աչքերով չափչփեց զիս՝

— Ես ալ քեարիպի մը պէտք ունէի : Հետս կու գա՞ս : Ինծի քեարիպ կ'ըլլա՞ս, ըսաւ.

— Այո, հաճոյքով, պատասխանեցի քիւրտերէն, որ Հէմօն թէ զարմացաւ, թէ ուրախացաւ : Ես կը խօսէի անսխալ քիւրտերէն :

Այդ պահուն Մէճիտի հիւրն էր :

Թոփալ Ալի պէկ յորդորեց որ չերթամ :

— Հիմա ժամանակները դէշ են : Կացութիւնը անապահով Հէմօյի : Մինչեւ գարուն սպասէ : Այն ատեն ես ինծի քեզ անոր կը յանձնեմ :

Ես գիտէի Ալի պէկի ձրի խորհրդատու մը ըլլալը : Բայց թէ գիտէի պէս կ'աշխատէի աղքատ Թէմիրին տունը, այդ հոգը չէր :

— Ո՛չ, ըսի, Ալի աղա, ես պիտի երթամ, ինչ կ'ուզէ ան ըլլայ :

Հէմօ միջահասակ, ջղուտ, նիհար, 45 տարեկան մարդ մըն էր : Քիթը խոշոր, արծուեռունգն : Նայուածքը սուր : Կրակոտ : Արագ : Վճռական : [illegible] Գլխուն փիւսկիւլով [illegible] դրած : Վրայէն եւրոպական ժաքէթ. Տակէն կապոյտ կերպասէ լայն շալվար մը : Այս շալվարը Փոքր Ասիոյ մէջ հարուստ եւ էշրաֆ դասակարգը կը հագնի : Ոտքերուն քրտական զուլպայ ու տրեխ : Վիզէն ու անութէն տակէն կ'անցնէր փոկը, ուրկէ կեռ սուրը կախուած էր, միշտ քովը, ձախին : Զայն երբեք չէր հաներ վրայէն : Քովինները կը պատմէին թէ երբ Հէմօն այդ սուրը պատեանէն հանէ, արիւն կը կաթէ...

Հոն էր մեր գեղացի Զարմանենց Կարօն : Նոր միացած անոր խումբին : Հօ'ն, երկու Զարացի երիտասարդներ : Ու Արմտանի Թուզլու գիւղէն Գէորգ (Քէլլի) անուն պատանի մը : Հայ տղաք իրարմով ուրախացանք : Ծուռ կը նայէի մաուզերներուն : Ե՞րբ այդ իւղոտ փոկը ուսս պիտի անցընէի :

Խումբը 25 հոգի էր : Շատը Կիլիճէքցի երիտասարդներ, Հէմօյի գեղէն : Ան սակայն Հայերուս վրայ աւելի վստահութիւն ունէր քան իր մարդերուն :— «Ամէն բան կորսնցուցած : Թշնամի Թուրքին : Եթէ բռնուին ինծի պէս պիտի սպաննուին : Անոնք միայն նեղ օրիս պիտի չդաւաճանեն ինծի ու մինչեւ իրենց վերջին փամփուշտը կըռուելին ինծի հետ» : Կ'ըսէր թէ Հէմօ իր ազգականներէն մէկը զարկեր ու լեռ ելեր է : Մանրամասնութիւնները մարդ չէր գիտեր : Ան իր խումբով կը շրջէր գեղէ գեղ : Ուր որ երթար մառաղներ կը մորթուէին իրեն համար եւ Աստուծոյ չափ յարգ ունէր : Անոր շնորհիւ մենք ալ ուսերու վրայ ելանք մէկէն :

Դեռ իրիկուան արեւը գիւղին վրայ էր, երբ մեր խումբը ճամբայ ելաւ Զամուրճիները երթալու : Ձիւնին մէջի բարակ արահետներէն եաեւէ եաեւ կը քալէինք, Հէմօն առջեւնուս : Հրացաններուն բերանները վար կախուած էին ուսերէն : Կասէի գացող ջոկատի մը կը նմանէինք : Չէ՞ որ ամէն րոպէ կռուելու պատրաստ էինք չգիտնալով թէ ե՞րբ կրնայ այդ առիթը ներկայանալ մեզի :

Վերի Զամուրճիի դիմաց՝ պնդացած ձիւներուն վրայ կեցանք : Հոն բոլոր ընկերները ինծի բարի գալուստ մաղթեցին եւ ճանչցուեցանք : Հասանք Միջին Զամուրճը եւ տուները ցրուեցանք : Ես Հէմօին հետ գիւղապետին տունը հիւր եղայ : Բարի ծերունի մըն էր ան եւ ունէր երկու երիտասարդ տղաք : Անունն էր Կուլոյէ Սուլմ-ղուր : Օճախին մէջ անխուսափելի աւառ կրակը, որուն դէմ մեր գուլպաները կախեցինք որ չորնան : Գետին ձգուած տէօշէկներուն վրայ նստանք : Հիացող գեղացիները հոն եկան տեսնելու Հէմօն : Ան գիւղացիներէն զէնք կը հաւաքէր : Կանչել տուաւ Գարատէրէի Գուլազարգին Իսմայիլը եւ անկէ ալ զէնք ուզեց : Զէնքի տեղ անկէ վեց այծ նուէր առաւ, Իսմայիլ քիրվան էր մեր գիւղացիներուն : Ան հետս անուշ անուշ խօսեցաւ : Զիս գովեց Հէմօին՝ աչքիս հաճելի երեւալու համար : (Իրենք ալ քամ աւազակներ էին, տարօսփը իրենց շրջանին, բայց Հէմօյին առջեւ կը դողային) :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

եւ Սէն - Ժիւսթ խրատած ունէին,— մեզի պէտք են մարդիկ որ կարենան Ֆրանսան ամէն բանէ վեր դասել: Մենք կ'ուզենք հզօր Ֆրանսա մը, եւ ազատութիւն՝ հզօր հանրապետութեան մը մէջ: Այդ հանրապետական Ֆրանսային, այդ ազատութեան համար կ'ըսենք,— բաւական է: Վտանգը կը սպառնայ գուրօքէն, կը սպառնայ եւրոպական եւ ընկերային ճակատին վրայ: Մեզի պէտք եղածն է մարդիկ որ վայելեն հանրապետական Ֆրանսայի, ազգին վստահութիւնը, ինչպէս կ'ըսէին Վալմիի օրերուն: Գիտենք վերակազմել 1792ի մարդոց միասնութիւնը »:

Գ. Շափոնէյին, նախագահ երեսփ. ժողովի ռամկավար ձախակողմեան խմբակցութեան, ճառ մը խօսելով պահանջեց կազմել հանրային փրկութեան դահլիճ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ հսկել սահմաններուն վրայ, Թնդանօթ, օդանաւ եւ մարտանաւ շինել, բայց միեւնոյն ատեն վերահաստատել ազգային կորովը, մռայլցութեան տալով կուսակցական կռիւները »:

Անկախ արմատականներու դաշնակցութեան նախագահը, Բաթալա, նոյնպէս ճառ մը խօսելով, ազդարարեց .

— « Այլեւս անցած է խորհրդարանական վարպետութեանց ժամանակը : Ֆրանսա ա՛լ չի կրնար սպասել: Այն պահուն երբ կարգ մը ազգեր կը ջանան Եւրոպայի քարտէսը վերակազմել համաձայն իրենց փառասիրութեան, Ֆրանսա պէտք է ունենայ կառավարութիւն մը որ կարենայ վեր՛ ձալ ընկերային խռովութեանց եւ եւրոպական խառնակութեան եւ լսելի ընել Ֆրանսայի ձայնը՝ արտասահմանի մէջ: Եւրոպան խաղաղութիւն կրնայ վայելել միայն այն ատեն երբ մեր երկիրը զօրաւոր ըլլայ եւ յարգանք ներշնչէ »:

Գ. Իրնէսթ Փէզէ, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին դեր - նախագահը, իր կարգին յայտարարեց .

— « Շուտով կազմեցէք զօրաւոր կառավարութիւն մը, որ գիտնայ վարել, որ ըլլայ վճռական, որուն միակ առաջնորդութիւնն ու փառասիրութիւնն ըլլայ ապահովել հանրային փրկութիւնը, եթէ ոչ մահացու վտանգի մը պիտի մատնուին հանրապետութիւնը, Ֆրանսա եւ խաղաղութիւնը »:

Ծերակոյտին ծովային գործերու յանձնաժողովին նախագահն ալ ճառ մը խօսելով, չէ չեց թէ «բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ ներկայ կառավարութիւնը հեռանայ: Մահացու վտանգի մը պիտի ենթարկուինք, եթէ շարունակենք մնալ այս վիճակին մէջ: Անհրաժեշտ է ազգային կառավարութիւն մը, ազատ՝ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններէն »:

Ձանց կ'առնենք միւս ճառերը, որոնք բոլորն ալ միեւնոյն բաները կ'ըսեն:

ՍՊԱՆԻՈՑ-ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԼԵՐԻՏԱ ՄՏԱՆ

2000 ռումբ Մատրիտի վրայ

Կատաղի կռիւներէ վերջ, Սպանիոյ ազգայնականները յաջողեցան Լէրիտա մտնել կիրակի օր, գրեթէ խզելով Քաթալոնիոյ մնացեալ մասին հաղորդակցութիւնները հանրապետական Սպանիոյ հետ: Միեւնոյն ատեն Մատրիտ ենթարկուեցաւ ուժգին ռմբակոծութեան մը, որ տեսնուած չէր 1937 նոյեմբերէն ի վեր: Երկու հազար ռումբեր տեղացին քաղաքին վրայ :

Լէրիտայի 25.000 հանրապետական զինուորները մինչեւ վերջը կռուեցան հերոսաբար, մինչ ազգայնականները կրակ կը տեղային անընդհատ, Թնդանօթներով եւ օդանաւերով: Առտուն կատաղի ճակատամարտէ մը վերջը ինկան քաղաքին պատմական դղեակը եւ արեւելեան կայարանը: Քաղաքը արդէն պաշարուած էր, երբ հրասայլեր գրոհ տուին: Իրիկուան ժամը 6ին ամբողջ քաղաքը ինկած էր: Ազգայնականները անմիջապէս իրենց դրօշը պարզեցին մայր եկեղեցիին վրայ: Մասնաւոր զօրախումբեր միշտ ձեռնտուներ կը նետէին, հետեւելով հրասայլերու բացած ճամբուն: Հանրապետականները երկու տեղ օդը հանեցին երկաթեայ մեծ կամուրջ մը որ ունի 200 մեթր երկայնութիւն :

Կարելի չէ հաշուել երկու կողմերուն կրած կորուստները, որոնք շատ ծանր են: Քաղաքը կիսովին քանդուած է:

Այս յարձակման ատեն, ուրիշ ազգայնական բանակ մը յառաջ կը խաղար դէպի ծովեզերք, հրամանատարութեամբ Զօր. Վալինոյի: Վերջին լուրերու համաձայն, Միջերկրականը արդէն կ'երեւայ եւ այս բանակը միայն տասը քիլոմեթր հեռու է Թորթոզա քաղաքէն, որ կ'իշխէ Վալենցիա — Պարսելոնա գծին վրայ :

*** Ֆրանսա ապաստանած 4170 հանրապետական զինուորները դառն զատ պատասխանելով Ֆրանս. իշխանութեանց կողմէ ուղղուած հարցումներուն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեցին հանրապետական Սպանիա վերադառնալ եւ կռուիլ մինչեւ մահ: Զօր. Ֆրանքոյի միանալու փափաք յայտնեցին միայն 185 հոգի: Բոլորը մէկ առանձին վակոններ դրուելով, փոխադրուեցան Սպանիա, քանի որ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը թոյլ չի տար Ֆրանսայի մէջ պահել զանոնք:

Ազգ. վիճակախաղին նոր կանոնագիր

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր հրատարակեց ազգ. վիճակահանութեան նոր կանոնագիրը, որ պիտի գործադրուի հինգերորդ շարքէն սկսեալ: Կանոնագրի 7րդ յօդուածին համաձայն, այսուհետեւ մեծ պարգեւը պիտի ըլլայ 5.000.000 ֆրանք: Ետեւէ կուգան չորս պարգեւներ՝ իւրաքանչիւրը մէկ միլիոն ֆրանքի, վեց պարգեւներ՝ իւրաքանչիւրը 500.000 ֆրանքի, 15 պարգեւներ՝ 100.000նոց, 30 պարգեւներ՝ 80.000նոց, 30 պարգեւներ՝ 50.000նոց, 600 պարգեւներ՝ 20 հազարնոց, 1500 պարգեւներ՝ 10 հազարնոց, 1500 պարգեւներ՝ 5 հազարնոց, 15 հազար հատ՝ հազարնոց, 30 հազար հատ՝ 220նոց, 150 հազար հատ՝ 110նոց: Համագումար 198.686 պարգեւներ 90.000.000 ֆրանքի արժէքով :

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՆ ալ սկսան շաբաթական 40 աշխատիլ ապրիլ 2էն ի վեր: Այս առթիւ հարկ եղած է 1500 նոր ոստիկաններ աւելցնել, ինչ որ 30 միլիոն ֆրանքի նոր ծախք մը կը նշանակէ: Փարիզի ոստիկաններուն ընդհ. թիւն է այժմ 15.937:

Ա. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ազգ. պաշտպանութեան նիւթացոյցը, որ 600 միլիոն անգ. ոսկի էր 1937ին (96 միլիառ ֆրանք), նորէն պիտի աւելնայ այս տարի, նկատի առնելով Եւրոպայի կացութիւնը :

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուի տակաւին, բացի անոնցմէ որ ազգայնացուած են: Մասնաւորապէս կ'ընդդիմանայ Սիթրօէնի վարչութիւնը: Բանւորներն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, Գահիրէ պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու, բաւական մեղմացած համարելով Եւրոպայի կացութիւնը :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ երեսփ. ընտրութիւնները վերջացան Վաֆտի ջախջախումով: Զրնտրուեցաւ նաեւ նախագահը, Նահաս փաշա, որ Սաատ Զաղլուլ փաշայի մահէն ի վեր կը վարէր կուսակցութիւնը եւ որ ստորագրեց անգլեւեգիպտական դաշնագիրը՝ անկախութեան մասին:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ պաշտօնապէս ճանչնալով Աւստրիոյ կցումը, որոշեցին Վիէննայի դեսպանութիւնները վերածել ընդհ. հիւպատոսութեանց: Անգլիական նոր հիւպատոսը պաշտօնի պիտի ձեռնարկէ ապրիլ 15ին:

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ Նանսիի մէջ «դողնալով» 3500 թոն տարողութեամբ վայրաշարժ մը (լոքոմոթիվ), լարեց զայն եւ ճամբայ հանեց: Մեքենան սուրալով 200 մեթր ճամբայ կտրեց եւ զնաց զարնուեցաւ բեռնաբարձ վակոնի մը, որ ջարդուփշուր եղաւ: Տղան 24 ժամ բանտարկուեցաւ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Նեգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ցվընիւ տ'Իթալի, սրճարանին վերնայարկը.

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտեդ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոյեան ժամը 8ին, «Յիսամանթօ» ակումբին մէջ: Կը սիրուին նոր արձանագրուած ընկերները: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՌԵՑՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը 7 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café «Le Grillon», 2 Carrefour de l'Odéon:
Կը խօսի Գ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

"ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ « ՎԷՄ »ի Թիւ ԻԱ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Փետրուար 18ից յետոյ», Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ «Պատրանքներէ շրջանից », Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ « Արհաւիրքի օրեր», ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Ցուցատախտէս», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ « Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին», ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ «Դէպքերը Վասպուրականում » , «Հայկական բանակցութիւնները», ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ - ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ, Ա. ՊԱՐՏԻԶԵԱՆԻ «Հայ եկեղեցւոյ տագնապը», ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ՝ «Պրագիլահայ գաղութը» :

Կը խնդրուի բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններէ առաքումը:

ԲԱԺՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար :

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք :

Հասցէ — 5, Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.):

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻՐԹՈՒՈԶ - ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՓԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 Ապրիլ, ժամը 21ին

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail, Métro: Bourse ԿԱՄ Sentier

Դուռները կը բացուին ժամը 20.30ին.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, Մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ :

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

Փ'ԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական վայելքի օրեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ
17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Կը ներկայացուի՝

ՈՒԽ ՍԱ ԿՆԻԿՍ (օփէրէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ, ՍԱՆԱԱՐ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները: Ընտիր օրքէսթր ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ Գինները՝ սովրական: Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

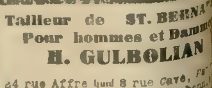
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նուպար Գէորգեան, վերջերս Փարիզ եկած՝ Փէշթայէն կամ Թումանիայէն(?), Հունգարացի կնոջը հետ :

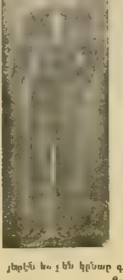
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆՔ

4 — 11 Մարտ

ՊՈԼԷՆ, Հէք — 40:
ԼԱ ՍԷՑՆ սիւր Մէր, Ս. Կ — 40:
ԼՈՆՏՈՆ, Ֆրբ — 1 անգլ.:
ՓԱՐԻԶ (11), Օ. Ս — 40:
ՎԷԶԻՆ, Ց. Իշ — 40:
ՏԱՑՐԸՆ, Մ. Շ — 215:
ՏԱՑՐԸՆ, Ա. Առ — 215:
ՊՕԼԷՆ, Ա. Ա — 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ց. Ռսկ — 150:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Մեծպ — 75:
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պըչ — 50:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ս. Կ — 40:
ՆԻՍ, Բ. Գ — 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Պ — 220:
ԹՈՒԼՈՆ, Սարգ — 50:
ՄԷՕՏՈՆ, Գազ — 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Կ — 150:
ՓԱՐԻԶ (5) — Տիկին Թ — 150:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Մառ — 50:
ՊԵՐԱԹ, Թ. Պ — 100:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ — 278:
ԷԼՊԷՕՖ, Գրբ — 50:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Փրօֆ. Ալ — 75:
ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Մ. Բ — 120 :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : M. STEPHAN
12, Rue Bonnemaison — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՕՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 6 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3698

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ՝ ՆՈՐ ՇԱՊԻԿՈՎ

Քանի որ սկսանք, լրացնենք Ֆրանսական թերթին տեսու-թիւնները՝ Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքականութեան միտումներու մասին, որոնք սերտ կապ ունին Թուրքիոյ կացութեան հետ:

Ֆրանսական թերթը դիտել կու տայ թէ Քէմալ Աթաթիւրք անշուշտ չէ մոռցած Մուսոլինի քարիւղը, որ կը շարունակէ հարստացնել իր գրպանները: Իսկ Թուրքիա քարիւղ չունի: Միւս կողմէ Հրատական խնդիրը առկախ կը մնայ: Գ. Ֆոն Փափէն կրնայ մեծ ազդեցութիւն գործել անգլեւ-թուրք յարաբերութեանց վրայ:

Գալով թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց, Էնկիւրի եւ Մոսկուա այլեւս չունին նոյն սերտ գործակցութիւնը, հակառակ ներկայացնելու համաձայնութեան: Անոնք բարեկամներ են որ կասկածանքով կը նային իրարու: Ուրեմն գործունէութեան նոր դաշտ մը՝ հարկիկ դեսպանին համար:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց, կայ Աղէքսանտրէթի խնդիրը: Եթէ Ֆրանսա լքէ Սուրիան, Սանճաքը կրնայ դառնալ կեդրոն մը թրքական խուժումի դէպի Լիբանան: Եթէ Փարիզ դիմադրէ, պիտի աւելնայ Քէմալի թշնամութիւնը Ֆրանսայի դէմ: Եթէ տեղի տայ, Գերմանիա պիտի ջանայ օգտուիլ առիթէն:

Վերջապէս — միշտ Ֆրանսական թերթին տեսութեամբ — Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասնագէտները գնահատելով հանդերձ Հռոմ - Պերլին առանցքին բարիքները, հետզհետէ աւելի ուշադրութեամբ կը դիտեն Գերմանացիներու յառաջացող ազդեցութիւնը Պալքաններու եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: «Պաղտատ-Պոլսոյ երկաթուղին պիտի վերակենդանանայ մայիս 1ին: Արդարեւ, նոյն օրը պիտի բացուի օդանաւային ուղղակի գիծը Պերլինէն Պաղտատ: Անշուշտ Հռոմ առ այժմ որ եւ է տրամադրութիւն չունի յայտնելու թէ համաձայն է կամ համաձայն չէ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ի: Գերմանական դեսպանը կրնայ, օրելով Հռոմի եւ Էնկիւրի անհամաձայնութիւնը, մեծ վնաս պատճառել իրեն:

Ու վերջապէս, Ֆրանսական թերթը կը կարծէ թէ Գերմանիոյ այս յառաջ գործունէութիւնն է մէկ պատճառը, որ Իտալիան մղած է օր առաջ համաձայնիլ Անգլիոյ հետ, Միջերկրականի մասին:

Ի՞նչ կը հետեւի այս աւելի կամ պակաս հիմնաւոր տեսութիւններէն:

Ամէն բանէ առաջ՝ արեւելեան հարցին արծարծումը:

Միայ չհասկնաք, — ոչ այն հարցը որ տարիներով զբաղեցուց Եւրոպական աշխարհակալութիւնը, դիւրացնելով շարք մը ժողովուրդներու ազատագրութիւնը, իսկ արեան մէջ խեղդել տալով ուրիշներ:

«Արեւելեան հարց» — այն իմաստով որ, քսան տարուան երեւութական հանգստութենէն մը վերջ, Թուրքիա նորէն կը դառնայ կեդրոն դիւանագիտական խաղերու եւ քաղաքական գործունէութեան:

Անշուշտ պարագաները շատ են փոխուած 1914էն ի վեր: Եւ Թուրքիան ալ այն «հիւանդ»ը չէ ինչպէս Օսմանեան կայսրութիւնը, կաշկանդուած՝ օտար առանձնաշնորհներու եւ չղթայակապ դաշնագիրներու ահաւոր ցանցի մը մէջ:

Ցետոյ, այսօրուան Թուրքիան ազա՛տ է, նաեւ, ոչ - թուրք ժողովուրդներու ապստամբութեան կամ յեղափոխութեան մղձաւանջէն: Անատոլուն «մաքրուած» է: Եթէ Հայեր եւ Յոյներ չկան այլեւս, միւս փոքրամասնութիւններն ալ — քիւրտ, լազ, չերքէզ, արաբ եւն.— կամ կոտորուած, նօսրացած, տեղափոխուած են, եւ կամ անզօրութեան դատապարտուած: Ուրեմն, օտար աշխարհակալներուն համար կը պակսի միջամտութեան զօրաւոր պատրուակ մը:

Եւ սակայն, առկախ կը մնայ, միշտ ալ կը մնայ արեւելեան հարցը, — այն որ ուղղակի կապ ունի բուն աշխարհակալութեան հետ եւ կը կոչուի մրցակցութիւն կամ ազդեցութեան պայքար:

Այդ մրցակցութիւնը կորսնցուցած էր իր ուժգնութիւնը, երբ Խ. Միութիւնը եւ քէմալական Թուրքիան միացնելով իրենց ճակատագիրը, ապարէզ կը կարդային զառամած Եւրոպային, իսկ այս վերջինը զբաղած էր Մեծ Պատերազմին հաշուեյարդարով: Մանաւանդ որ, Գերմանիան եւ Աւստրիա-Հունգարիան քշուած էին ասպարէզէն, իսկ Իտալիան կը վերակազմուէր, իր ուժերը կը համապատկէր բոլորովին նոր հիմերու վրայ:

Թաւալեցան տարիները, եւ այսօր արդէն կը գտնուինք նոր կացութեան մը առջեւ, — Մոսկուայի ազդեցութիւնը տկարացած Թուրքիոյ մէջ, իր տեղը տալով անգլիականին: Իտալիան Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու ամրոցներով ցցուած Անատոլուի դիմաց, նաւակներու հեռաւորութեամբ: Գերմանիան նորէն ոտքի կանգնած — աւելի հզօր քան երէկ — եւ աչքերն ու քայլերն ուղղած դէպի Արեւելք, — «Տրանկ Նախ Օսթէն»: Ֆրանսան ու Անգլիան, թէեւ բարեկամ Թուրքիոյ եւ հոգածու՝ անոր անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան, բայց գլխիվայր խրած՝ տնտեսապէս աւելի ծանր հոգերու մէջ, բուն արեւմտեան Եւրոպա — մինչեւ Միջերկրականի արեւմտեան, ափրիկեան եւ արեւելեան ափերը:

Մէկ խօսքով, նորէն արեւելեան խնդիր: Շատ մը տեսակէտներով աւելի ծանրակշիռ. քանի որ երէկուան եւ այսօրուան մրցակիցները միեւնոյն ատեն սահմանակիցներ են Թուրքիոյ: Ռուսաստան, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա՝ շատոնց, իսկ հիթլերական Գերմանիան՝ արդէն նոյն ճամբուն վրայ, ոլոր - մոլոր:

Այս ալեկոծ կացութեան առջեւ, մեզի կ'իյնայ ոչ թէ գուշակութիւններ փորձել, — այլ սպասել, որոճալ թէ ինչպիսի հեռանկարներ կամ հոգեր կրնան բացուիլ մեզի համար: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱԼԱՏԻԷ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀԱՆՋԵՑ ԵՐԵՔ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ, ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 1

Ամբաստանուած ծրագիրներ Խորհրդարանին առջեւ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԻՏԻ ՃԱՐՈՒԻ 37,000,000,000 ՖՐԱՆՔԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի առտու վաւերացուցած ըլլալով Լէոն Պլումի ելմտական օրինագիծները, բոլորը մէկ յանձնուեցան երեսփ. ժողովին, որ երէկ իսկ ձեռնարկեց քննութեան:

Երկուշաբթի օր, Նախարարական խորհուրդին վաւերացումէն վերջ, վարչապետը ներկայացաւ երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին եւ մանրամասն լուսաբանութիւններ հաղորդեց: Այս վերջինը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, օրինագիծները քուէարկեց 18ի դէմ 25 ձայնով: Նոյն գիշերը մասնաւոր ժողովներ գումարած էին երեսփ. ժողովի ընկերվարական եւ արմատական խմբակցութիւնները: Ընկերվարականները բնականաբար կը պաշտպանեն օրինագիծները, իսկ արմատական երեսփոխանները երկու մասի բաժնուած են: Այնպէս որ, իրենց խմբակցութիւնը օրինագիծները քուէարկեց տկար մեծամասնութեամբ մը, 22ի դէմ 28 ձայնով: Աւելի քան 50 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին: Եթէ չմոռնանք ութ արմատական նախարարներու քուէն, կը հետեւի թէ խմբակցութիւնը հակառակ էր առաջարկուած տնօրինութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ, երէկ պիտի վճռուէր դահլիճին կացութիւնը. մանաւանդ որ, Լէոն Պլում միեւնոյն ատեն արտաք լիազօրութիւններ կը պահանջէ, երեք ամսուան համար, մինչեւ յուլիս 1: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ դահլիճը չիյնայ իսկ, դժուար թէ կարենայ ստանալ մեծամասնութիւն մը շահիլ: Օրինագիծները հազիւ հրատարակուած, բացասական կարծիքները իրարու կը յաջորդէին: Շատեր «փաշական» կը նկատեն Լէոն Պլումի ելմտական ծրագիրը, իսկ Թունդ ազգայնականները (Լուի Մառէն եւն.) «մարքսեան դիկտատուրա»:

Ելմտական վերակազմութեան ծրագիրը յօրինած է Լէոն Պլում, իբրեւ գանձային նախարար, աշխատակցութեամբ իրաւասու նախարարներու եւ ուրիշ մասնագէտներու: Նախարարը մանրամասնօրէն կը պարզէ ելմտական տագնապին պատճառները եւ բուն կացութիւնը, մասնագիտական լուսաբանութիւններով: Ցետոյ բացարձակապէս անհրաժեշտ կը գտնէ եռամսեայ լիազօրութիւնը, գոցելու համար 37 միլիառ փրանքի բաց մը, ապահովելու ազգային պաշտպանութիւնը, փրկելու ոսկի պահեստը եւ փրանքը:

Տուրք դրամ գլուխի վրայ, կեդրոնացում՝ փոխանակութեան գործողութեանց

Առաջարկուած հիմնական միջոցներն են.—

1.— Բարեփոխել եկամուտի տուրքի սակացոյցը եւ աւելի արդար կրճատումներ կատարել ընտանեկան հոգերու համար:

2.— Ջնջել տոմսական պարտաթուղթերը (բերողին վճարելի) եւ անոնց տեղ հաստատել անուանական՝ արձանագրուած արժեթուղթեր: (Ասով պիտի արգիլուի խարդախութիւնը եւ կարելի պիտի ըլլայ 24 առ հարիւրէն 18ի զեղչել շարժուն ստացուածքներու տուրքը):

3.— Ջնջել կարգ մը ապահարկութիւններ (առանձնաշնորհներ) ի նպաստ արժեթղթերու:

4.— Երկու տարի դադրեցնել հանրային պարտքերու գլխավճարը:

5.— Շահաբաժին մը գանձել ապառազինութեանց հաստատութիւններու շահերուն համար կան շահէն:

6 Աստիճանական տուրք մը գանձել 150.000էն վեր եղած դրամագլուխներու վրայ:

7.— Ջեղչելի մուրհակներ հաստատել պետական հայթայթիչներու համար:

8.— Դիւրութիւն ընծայել որ դրամատունները կարենան իրենց օտար դրամները վերածել գանձատոմսերու:

9.— Կարճ պայմանաժամով գանձատոմսեր շրջաբերութեան հանել փոքր գումարներու համար:

10.— Պարտաւորիչ դարձնել մուրհակներու ընդունելութիւնը:

11.— Ջեղչել տոկոսի սակերը:

12.— Պանք տը Ֆրանսի հսկողութեան տակ առնել վարկային գործողութիւնները:

13.— Վերադնահատել Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը, հիմ բռնելով ֆրանքին ներկայ սակը:

14.— Պանք տը Ֆրանսի մէջ կեդրոնացնել օտար դրամներու փոխանակութեան բոլոր գործողութիւնները, որոնք բոլորն ալ պէտք է ապացուցուին փաստաթուղթերով:

15.— Բարեփոխել մաքսային սակացոյցները, յարմարցնելով Ֆրանսայի եւ աշխարհի միւս մասերուն գիները:

16.— Քաջալերել զբօսաշրջութիւնները (թուրիզմ):

17.— Հսկողութեան տակ առնել գիներու ելեւէջը:

18.— Քաջալերել անշարժ կալուածներու շինութիւնը:

19.— Հանգստեան թոշակ հաստատել ծեր բանուորներու համար.

20.— Լրացնել աշխատանքի օրինագիրքը:

21.— Աւելցնել ընտանեկան նպաստները:

Ինչպէս կը տեսնուի, ծրագիրը կը պարունակէ թէ արմատական տնօրինութիւններ եւ թէ բարենորոգչական միջոցներ, որոնք մեծ ազդեցութիւն պիտի գործեն Ֆրանսայի տնտեսական եւ ելմտական կացութեան վրայ: Վարչապետը իր լուսաբանութեանց ընթացքին յայտարարեց թէ անվթար պիտի պահուի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած դրամական պայմանագրութիւնը: «Մեր նպատակն է պարզապէս Պանք տը Ֆրանսի գերիշխանութիւնը հաստատել վարկային հաստատութեանց եւ դրամատուններու վրայ: Միեւնոյն ատեն կ'ուզենք պաշտպանել ազգային դրամը եւ անվթար պահել ոսկի պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՀԵՒԱՆ

Պուքրէշը պարբերական մը ունի, «Ani», որ կը հրատարակուի ռումաներէն, նախաձեռնութեամբ Յ. Ճ. Սիրունիի.

Պարբերականը սահմանուած է հայկական մշակոյթը ծանօթացնելու Ռումանիոյ մէջ, միեւնոյն ատեն ամրապնդելով երկու ժողովուրդներուն Իսկական կապը:

Ռումաներէն չեմ գիտեր, բայց գիտեմ որ Սիրունին երբ գործի մը ձեռնարկէ, մինչեւ ծայրը կ'երթայ:

Այսպէս ալ այս հրատարակութեան մէջ:

Աջ - ձախ իյնալով, աշխատակիցներ եւ բարեկամներ ճարած եւ ձեռնարկը հիմնաւորած է: Իրեն ալ ռումաներէն սորված է եւ կը թարգմանէ, կը խմբագրէ, կը պտտի աշխերը, օտարին ալ գնահատել տալու համար ինչ որ ունինք իբրեւ արժէք:

Մինչեւ հիմա գոյս տեսած են 7 հատորներ, մօտաւորապէս «Հայրենիք» ամսագրի ծաւալով:

Գիտեմ որ «կեցցէ՛» մը պիտի թռի ձեր բերնէն, ազգասիրաբար:

Լսեցէք պատմութեան միւս մասն ալ:

«Անի»ի վերջին գիրքը շատ ուշացած ըլլալով, այս սպառազան հետաքրքրութիւն շարժած էր:

Եւ խմբագրութիւնը կը բացատրէ, հրապարակաւ (Արազ. 27 մարտ).

— «Բայց «Ani»ն լոյս կը տեսնէ անհատական ճիգերով, ամէն մէկ գրքի համար նիւթական բեռ մը գտնելով հրատարակողին ուսերուն: Ճիշդ է՝ այս ձեռնարկով խանդավառուող քանի մը բարեկամներ կը փորձեն թեթեւցնել այդ բեռը, բայց հազիւ կրնան քիչ մը մեղմել նիւթական հոգերը պարբերական այս բազմածախս հրատարակութեան:

Սաչափը միայն ըսենք որ «Անի»ի ամէն մէկ գրքէն մօտ 700 օրինակ նուէր կը ղրկուի պետական եւ քաղաքական մարդոց, ակադեմականներու, փրոֆէսէօրներու, հոգեւորականներու, գրական եւ գեղարուեստական աշխարհին ամէնէն յայտնի դէմքերուն, ռումէն մշակութային բազմաթիւ հիմնարկութեանց եւ գրադարաններու, բայց այդ ղրկուած գրքերուն հազիւ մէկ երրորդին ծախքն է որ մեր ակնարկած բարեկամները կը հոգան: Մնացեալ մօտ 500ին հոգը խմբագրութեան վրայ է»:

Ցետոյ գանգատներ բաժանորդներէն, որոնք հաւաքիչը կը «տանին կը բերեն»: Եւ ուրիշ բարեկամներ, որոնք հանգանակներ տուած, նուէրներ խոստացած, բայց մնացեալը մոռցած են:

Կարճ խօսքով՝ «ժամանակակից պատմութիւն Հայոց»:

Ժամանակին այստեղ ալ «Etudes Arméniennes» մը ունէինք, եւ գաղտնիք չէ թէ ինչպէս լոյս կը տեսնէր. յետոյ բոլորովին շիջելու համար:

Աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ «Ani»ն: Չեմ գիտեր:

Ես միայն պատկեր մը պարզած եղայ, — ճիշդ այն պահուն երբ ազգին ազգի բանգէտներ մեր հրեան կը զարնեն Հրեաներու, մինչեւ անգամ Թուրքերու քարոզչական յաջողութեան եւ յարանուն գործունէութիւնը:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ Հրեաներուն բուն հրէական գիծը մեկին դնելով, քիչ մըն ալ «արդեամբ» ծախսելու ձեռքը սորվէինք, — ի փառս ազգին...

ՎԱՀԷ

Հօկի ակումբներուն փակումը Սոֆիայի եւ Ֆիլիպէի մէջ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ին մէջ կը կարդանք (1 ապրիլ).—

Պուլկար իշխանութիւններու կարգադրութեամբ, Հօկի Սոֆիայի ակումբը մարտ 28ին, երկուշաբթի, փակուեցաւ: Ոստիկանութիւնը վար առաւ ակումբի շէնքին վրայէն ցուցատախտակը եւ գրաւեց ակումբին բոլոր գոյքերը: Պատճառները եւ մանրամասնութիւնները յայտնի չեն: Ինչպէս յայտնի է, ամիսներ առաջ պուլկար իշխանութիւններու կարգադրութեամբ փակուեցան Սոֆիայի եւ միւս շրջաններու Հօկի ակումբները, բայց կատարուած դիմումներուն վրայ եւ որոշ յանձնառութիւններով կրկին վերաբացուեցան:

*** Փլովտիւի «Պորպա» օրաթերթը, իր 29 մարտ թիւով, կը գրէ «Լուծուած կազմակերպութիւն» խորագրով —

«Ներքին նախարարութիւնը յանձնարարեց Փլովտիւի շրջանային ոստիկանական վարչութեան՝ լուծել հայկական ՀՕԿ քաղաքական կազմակերպութիւնը, որ իր գործունէութեամբ կը խախտէ պլրոցներու եւ ընթերցարաններու օրէնքի 2րդ յօդուածը: Կազմակերպութեան գոյքերը, ինչպէս նաեւ արխիւը գրաւուած են ոստիկանութեան կողմէ»:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանահայ Միութիւնը յուշագիր մը կը պատրաստէ, որ պիտի ներկայացուի կառավարութեան, մասնաւոր դիւրութիւններ խնդրելու համար հպատակութեանց նոր օրէնքին մէջ: Այս առթիւ անցեալ շաբթու խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Պուքրէշի մէջ: «Արազ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ մասին.—

Երկար խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ ճշդելու համար թէ ո՞ր տարրին համար պիտի ըլլայ դիմումը, որովհետեւ Ռումանահայ Միութեան թելադրողներ կային որ դիմում կատարուի միմիայն անոնց համար որոնք ցարդ լրացուցած են նախնական գործողութիւնները քաղաքացի դառնալու կամ թէ որոշապէս յիշատակուի որ Նանսէնեան Հայերը միայն նկատի ունին խնդրանքը: Ի վերջոյ ճշդուեցան հետեւեալ երկու հիմնական կէտերը.—

Ա.— Դիմումը ըլլայ բոլոր ապաստանեալ Հայերուն համար, խնդրելով որ նոր օրէնքին մէջ անոնց մասին դիւրութիւններ նախատեսուին՝ քանի որ անոնք զուրկ են որ եւ է օտար պետութեան պաշտպանութենէն եւ իրենց ճակատագիրը կապած են երկրին:

Բ.— Մինչեւ որ քաղաքացի դառնալու ձեւակերպութիւնները աւարտին՝ ապաստանեալ Հայերը գերծ կացուցուին ազգային աշխատանքի օրէնքին սրամադրած 20 առ հարիւր սակէն, եւ որ եւ է կաշկանդում չըլլայ ֆիրմա ունենալու անոնց իրաւունքին մէջ:

*** Նոյն թերթէն կ'իմանանք թէ ռումանական կառավարութիւնը ջնջած է երկու միլիոն լէյի նպաստը զոր դաւանութեանց նախարարութիւնը ինքնաբերաբար յատկացուցած էր հայկական թեմին համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշած ըլլալով 35.000 թոնէն վեր մարտանաւեր շինել, երեք տեսակ տիպարներ ներկայացուեցան նախագահ Րուզվէլթի, 43.200, 45.000 եւ 51.000 թոն տարողութեամբ:

ԵՐԿՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Բ.

Աշխատաւորական կամ ընկերվարական հոսանքներու վարած քաղաքականութիւնը, որեւէ առեն եւ որեւէ երկրի մէջ, չէ եղած կառավարական քաղաքականութիւն, որովհետեւ կառավարութիւնը բառ ձեւի եւ բառ բովանդակութեան, դասերու եւ դասակարգերու համաձայնութեան եւ ներդաշնակութեան կը ձգտի եւ ազգային ամբողջական շահերով կը զբաղի։ Մէկ խօսքով կ'ըլլայ ազգին թարգմանը պետական մեքենային միջոցաւ։ Կրնայ սայթաքումներ ունենալ այդ գետնի վրայ, նոյնիսկ ղեկավարուիլ դասակարգային որոշ նախասիրութիւններով, բայց կը մնայ միշտ ազգի մը պետական հաւկացողութեան արտայայտութիւնը։ Մինչդեռ կուսակցական քաղաքականութիւն մը կ'ընդգրկէ աւելի նեղ հորիզոններ, եւ, երբեմն կը քալէ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան ետեւէն, եւ, երբեմն ալ կը մնայ ընդդիմադիրի դերին մէջ։

Խորհրդաժողովի վիճաբանութիւններու ընթացքին բացորոշապէս երեւան եկան այս հակադրութիւնները։ Անգլիոյ Արհեստ. Միութիւնը, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը եւ անոր խորհրդարանական հատուածը, օրէնսդրական հաստատութիւններէն մինչեւ հանրային կարծիքը ընդդիմադիրի դերին մէջ են Չէյմպըրլէնի ժողովրդավար կառավարութեան հանդէպ, մինչդեռ Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Շուէտի, Չեխոսլովաքիոյ աշխատաւորական հոսանքներու քաղաքականութիւնը նոյնացած է կառավարութեան քաղաքականութեան հետ։ Եւ Հոլանտայի, Դանիոյ եւ Շուէտի ներկայացուցիչները խոկոյն յայտարարեցին թէ իրենց կուսակցական ուրոյն քաղաքականութիւն չունին, որովհետեւ իրենց կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը բոլորովին կը համապատասխանէ իրենց առաջադրութիւններուն։ Ինչ կը վերաբերի չէզոքութեան եւ վերապահութեան, ատիկա հետեւանքն է ժողովրդավար մեծ պետութեանց վարած սխալ քաղաքականութեան։ Արդ,

— «Եթէ անոնք իսկապէս պաշտպան կանգնին մեզի եւ հաստատ երաշխիքներ տան, պատերազմի պարագային մեր դիրքը շատ որոշ կ'ըլլայ», ըսին սկանտինաւեան երկիրները։

Բայց ամէնէն հետաքրքրականը Չեխոսլովաքիոյ երկու ընկերվարական կուսակցութեանց— գերման եւ չեխ— պատգամաւորներու բռնած դիրքն էր։ Ի՞նչ կը մտածէին անոնք եւ ինչպէ՞ս կը մտնային օրուան դէպքերուն։

Մարթինէք (չեխ), յանուն իր ներկայացուցած կուսակցութեան յայտարարեց.

— «Աւստրիայէն յետոյ Եւրոպայի մէջ կնճռոտ հանգոյց մըն է դարձած, սպանիական հարցին հետ եւ Չեխոսլովաքիան։ Անկախութեան հռչակումէն իվեր, մեր կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եղած է մեր կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ մեծ տարբերութիւն կայ ։ Նախ Աւստրիան բանակ չունէր եւ երկիրը կ'օրօրուէր երկու գաղափարներու բախման մէջ։ Եւ մայրենի լեզուն գերմաներէնն էր։ Մինչդեռ մենք 15 միլիոն ենք. գերմանացի չենք եւ ունինք ուժեղ բանակ մը, պատրաստ՝ մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը թափելու։ Չեխոսլովաքիան ներշնչուած է ապրելու կամքով եւ չուզեր մեռնիլ ։ Ան պատրաստ է իր դրացիներուն տալ այն, ինչ որ իր դրացիները կուտան իրեն։ Մենք թոյլ պիտի չտանք որ ոեւէ պետութիւն միջամտէ մեր ներքին գործերուն։ Փոքրամասնութեան հարցը ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան բարւոք լուծում ստացած է, որքան մեր երկրին մէջ ։ Չեխոսլովաքիոյ սահմանները Ֆրանսան են, իսկ Ֆրանսայի սահմանները Չեխոսլովաքիան։ Երբ Պոլտուին կը յայտարարէր թէ Անգլիոյ սահմանները կ'երկարին մինչեւ Հռենոսի ափերը, ինչո՞ւ ինչու պիտի չըլլայ ըսել, թէ Ֆրանսայի սահմանները կ'երկարին մինչեւ Էլպայի ափերը։ Գերմանիան ամէն տեղ կ'աշխատի նախ տնտեսական թափանցումներ կատարել, ապա քաղաքական գերակշռութիւն մը ապահովել։ Այժմ այդ կացութեան մէջ կը գտնուի Պալքանեան երկիրներուն մէջ։ Մ. Նահանգները այդ պարագան լաւ են ըմբռնած եւ ատոր համար Չեխոսլովաքիոյ լաւագոյն յաճախորդն է դարձած, տնտեսական բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Եթէ Գերմանիան ճզմէ եւ արեան մէջ խեղդէ մեզ, գիտէ՞ք ինչ կ'ըլլայ Սկանտինաւեան երկիրներու, Հոլանտայի, Պելժիոյ եւ Զուիցերիոյ վիճակը։ Չեխոսլովաքիան, Եւրոպայի լեցուած բաժակի վերջին կաթիլն է»։

Խիստ փափուկ կացութեան մէջ կը գտնուէին Չեխոսլովաքիոյ գերման հատուածին ընկերվարական ներկայացուցիչները։ Ինչպէ՞ս պիտի կարենային ներդաշնակել ազգային-կուսակցական, փոքրամասնական եւ միջազգային քաղաքականութիւնները եւ դիրք ճշդել։

Անոնցմէ մէկը այս իմաստով արտայայտուեցաւ, շատ սեղմ բառերու մէջ.

— «Սարսափը կախուած է ամէն երկրի վրայ։ Կըզգիացած վտանգ չըկայ։ Եթէ Չեխոսլովաքիան խոցուի, կը խոցուի ամբողջ Եւրոպան։ Ուրեմն պէտք է ուժ հակադրել։ Առաջ Չեխոսլովաքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ 1500 քիլոմեթր տարածութիւն մը կար ։ Այժմ այդ տարածութիւնը Աւստրիոյ կցումով 200 քիլոմեթրի վերածուեցաւ։ Մենք բարոյապէս ծանր վիճակի մը մէջ ենք։ Համլայնի կուսակցութիւնը (Հիթլէրական) աստիճանաբար մեծ նուաճումներ կը կատարէ ։ Վաղը կրնայ ներքին վէճ մը ստեղծել եւ Հիթլէրի պաշտպանութեան դիմել։ Հրդեհը կրնայ բռնկիլ, եւ 3 ու կէս միլիոն գերման փոքրամասնութիւնը կրնայ պատճառ դառնալ 13 միլիոննոց Չեխիան կլանելու։ Մեր վրայ խիստ թշնամական աչքով կը նային։ Մեր շահերը նոյնն են, ինչ որ չեխ բանուորութեան շահերը։ Ունինք 80.000 անդամներ եւ 200.000ի չափ ալ արհեստակցականներ։ Մեր աշխատաւորութեան համար ստեղծուած է կատարեալ մարտիրոսութեամբ մը։ Կը հալածուին, գործէ կը զրկուին եւ կը վարկաբեկուին։ Լ. Պլումի յայտարարութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մասին շատ յուսատու է, եթէ, անշուշտ, Անգլիան ալ նոյնը ընէր ։ Ֆրանսական դահլիճին մէջ առաջին անգամ ըլլալով քարոզչութեանց նախարարութիւն մը կայ, որ հսկայ աշխատանք կրնայ կատարել հանրային մտքի պատրաստութեան տեսակէտով։ Բանուորութիւնը ուր ալ ըլլայ, մէկ կամք, մէկ հոգի եւ մէկ ներշնչում պիտի ունենայ եւ պաշտպանէ իր նուաճած ազատութիւնները»։

Աւելի պատկերաւոր էին Սպանիոյ ընկերվարական ներկայացուցիչներու բացատրութիւնն ու բռնած դիրքը։ Անոնք թրծուած էին կրակի մէջ։ Խրամներէն կուգային եւ իրականութեան դառն գիտակցութիւնն ունէին։

— «Քսան ամիսէ ի վեր կը կռուինք [illegible] անոնցմէ մին, եւ ցարդ անյայտ է վախճանը։ Հիթլէրի ճառէն եւ Իտալէ [illegible] մեկնումէն ի վեր Եւրոպայի կացութիւնը շատ փոխուեցաւ։ Ներեցէք, եթէ ես քաղաքական անցուդարձերէն շատ իրազեկ չըլլամ, որովհետեւ ականջներուս մէջ տակաւին կը հնչէին թնդանօթի [illegible] որոտները։ Ես խրամներէն կուգամ եւ պիտի վերադառնամ դարձեալ իր բանակը։ Մենք տկար ենք Ֆաշականութեան դէմ։ Արտակոնի մէջ ամէն օր խաչակեզերման զինուորներ կը հաւաքուին եւ չկայ ուժ մը, որ կասեցնէ զանոնք։ Ոչ-միջամտութեան ձախող քաղաքականութիւնը խորտակեց մեր դիմադրական ուժը եւ տակաւին կը շարունակուի ի վնաս մեզի ։ Մեր երկրին մէջ, երբ կռիւները սկսան, փոխանակ մեր գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելու, զէնք առինք։ Այժմ միջազգային Ֆաշականութիւնը կը պարտադրէ, որ ամէնքս ալ զէնք առնենք։ Ֆաշական ընդհանուր պատերազմին դէմ ընդհանուր պատերազմ պէտք է յայտարարենք, փոխանակ խաղաղասիրական բանաձեւերու։ Ցաւանում կայ մեր մէջ։ Եւ եթէ շարունակուի այս կացութիւնը եւ Միջազգայինները պատասխանատուութիւն չստանձնեն, դատապարտուած են կրկին մեռնելու։ Ֆաշականութիւնը մեր երկրին թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, կ'ուզէ մահացու հարուած տալ մեզի։ Մենք պարտաւոր ենք վճռական հակահարուած հասցնելու եւ պատրաստ ըլլալու»։

Գրեթէ տուած եղանք նաեւ փոքր ազգերու մտահոգութիւններն ու մտաւորումները Եւրոպայի ներկայ կացութեան մասին։ Բայց դեռ չսպառեցինք։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ

...25 Փետր. 1938

Ստեփանակերտը (նախկին Խանքենդին), Լեռնային Ղարաբաղի կեդրոնն է, նրա նոր մայրաքաղաքը՝ Շուշիի փոխարէն։

Ներկայումս այդ կենտրոնը մի կարեւոր քաղաք է դարձել։ Նրա բնակչութեան թիւը հասնում է 15,000ի, որից 12,000ը Հայեր են, 1500ը Թուրքեր, 800ը Ռուսեր, մնացածն օտարազգիներ՝ Գերմանացիներ, Ասորիներ եւ Վրացիներ։

Նոր կառուցուած շէնքերը, որոնց թիւը շատ է, 3—4 յարկանի են, Ստեփանակերտի հայ բնակիչների մեծամասը նախկին Շուշեցիներ են, որոնք 1920 թուի դէպքերից յետոյ գաղթելով, Բագւում, Տաշքենդում, Գրոզնիում եւ այլուր, վերադարձել են Ղարաբաղ ու հաստատուել Ստեփանակերտում։

Կառուցուած նոր շէնքերից աչքի են ընկնում՝ Մշակոյթի տունը եւ Կինոյի շէնքը, որոնք արժեցել են մի քանի միլիոն ռուբլի, ապա, տասնամեայ դպրոցը, գիւղատնտեսական տեխնիկումը, բանւորական տները, նոր փաբրիկայի շէնքը, ալիւրի գործարանը, բարի նաֆթի շինութիւնը, ուր քարեր են կտրում ու մեքենայով յղկում, պատրաստում շինարարութեան համար եւ մատակարարում բովանդակ Ադրբէջանին։

Ցիշատակութեան արժանի է նաեւ առողջապահական նոր կոմբինատը, որ բաղկացած է 120 սենեակներից եւ ունի երեք յարկաբաժիններ՝ բոլախտի, բծաւոր տիֆի եւ մանկական վարակիչ հիւանդութիւնների համար. դժբախտաբար այդտեղ դեռ ոչ մի հրեխայի կեանք չի փրկուել...

Ստեփանակերտի կենտրոնում եղած եկեղեցին քանդել են եւ նրա տեղը կառուցել են մի գեղեցիկ շէնք, որ Միջքաղաքային Ակումբն է։ Ռուսաց եկեղեցին եւս քանդել են եւ նրա տեղում չէինել են զօրանոց, ուր զետեղուած են կարմիր բանակայինները, Ադրբէջանի 3րդ գունդը, բաղկացած 1,500 հոգուց, մեծամասնութիւնը հայ զինուորներ՝ Լեռնային Ղարաբաղի գաւառներից, իսկ Թուրք զինուորները եկած են՝ Շուշուց, Մալիբեկլուից, Տօղից, Ղօշաբից եւ Ջիբրայիլից.

Ադդամի շրջանի եւ բուն Ադրբէջանի Թուրքերը զինուորակոչութեան են ենթարկւում Գանձակում, Եւլախում, Բագւում եւ այլուր։ Բագուի Հայերը զինուորագրւում են մասամբ ռուսական, մասամբ էլ թրքական զօրամասերում ։

Հայ - թաթարական խառն զօրամասերում հրահանգի լեզուն թուրքերէն է, իսկ հայ ռուսական զօրամասերում ռուսերէն է, միայն զուտ Հայերից բաղկացած զօրամասերում է հայերէն...

Դիզակի կենտրոն Հադրութում կար զուտ հայկական գունդ, ուր հրահանգում էին հայերէն։ Սակայն, վերջին հայկական [illegible] կապակցութեամբ այդ զօրամասը ցրուեցին եւ զինուորներին քշեցին դէպի Հեռաւոր Արեւելք, իսկ դրանց փոխարէն եկան կարմիր բանակայիններ Ուկրայնայից...

Բաւական թուով Ղարաբաղցի հայ նորակոչներ, պատճառաբանելով թուրքերէն չիմանալը, անգամ 2 — 3 շաբաթ բանտարկութեան ենթարկուելու պայմանով, կարողանում են յաջողացնել իրենց զինուորագրութիւնը Հայաստանում, Երեւանում եւ այլուր, երբեմն էլ Ադրբէջանում գտնուող ռուսական զօրամասերում ։

Զինուորական ծառայութեան ժամանակամիջոցն է երկու տարի, որ յաճախ մի քանի ամսով երկարաձգւում է եւ երկու տարին մի անգամ մի ամսով կրկնութեան են կանչւում [illegible] զինուորները ։

Լեռնային Ղարաբաղի հայկական կոչուած գնդում, Ստեփանակերտում, սպայական կազմի մէջ դրեթէ Հայ չկայ։ Գնդապետն անգամ Թուրք է, Թալիբզադէ ։ Կարգապահութիւնը շատ խիստ է, գրագիտութիւնը զարգացած է, բայց այդ խառն զօրամասերում թուրքերէնն է տիրապետում։

Ստեփանակերտի զօրամասում կոմիսարը Հայ է, որ կուսակցական հանգամանք ունի, բայց դա եւս խօսում է թուրքերէն լեզուով, երբեմն միայն դիմում է թարգմանութեան հայերէնով եւ հարկ եղած դէպքում ռուսերէն լեզուով։ Այդ կոմիսարի ազգանունն է Գաբրիէլեան, Ղարաբաղցի ։

Ստեփանակերտի փողոցների մայթերն ասֆալտուած են, անգամ ամենախուլ վայրերում։ Քաղաքն ունի մի ոչ ընդարձակ հրապարակ, երկու զբօսավայր, մէկը վերին, միւսը՝ ներքին։ Այդ զբօսավայրերը բաւական լաւ են ։

Քաղաքում կանոնաւոր ճաշարան չկայ։ Մի հատ կայ, այն էլ Աստուած ճաշարան համարի, այնքան է կեղտոտ եւ անփառունակ։ Հիւրանոց էլ չկայ։ Սպասում են որ գիւղացու տունը կառուցուի վերջանայ (հաւանական է որ աւարտի միայն 1939 թուին), որպէսզի այնտեղ զետեղեն ...

Կինոն փոքր է, բայց շէնքը հրաշալի է, 520 մարդ է տեղաւորում, իսկ նըկարներն անճաշակ են եւ խիստ միակողմանի։

Թատրոնի շէնքը, որ միաժամանակ Մշակոյթի Տունն է, շատ լայն եւ ընդարձակ է ։ Դահլիճը 700 մարդու տեղ ունի։ Բեմը լաւ յարմարութիւններ ունի, իսկ դերասանական խումբը հանրապետական խմբի կոչում ունի, շնորհիւ ընտիր կազմի։ Բայց որովհետեւ հարկադրում են խաղալ պատուէրով գրուած, թխուած փիէսներ, ուստի եւ դահլիճը այդ հոյակապ թատրոնի յաճախ դատարկ է լինում։ Եւ միայն այն դէպքումն են հաւաքւում հանդիսականները, երբ խաղում են Շիլլէրի «Աւազակները», Օսդրովսկու «Անմեղ մեղաւորները» եւ նման դասական փիէսներ ...

Նախկին Ահարոնեան եղբայրներու մետաքսի գործարանը անուանուած է 26 կոմիսարների անունով։ Այնքան են մեծացրել այդ գործարանը, որ ներկայումս այդ տեղ աշխատում են 600 բանուորուհիներ՝ հայ եւ թուրք կանայք ու աղջիկներ, մօտակայ գիւղերից ։ Դրանցից իւրաքանչիւրը ստանում է ամսական 100 — 120 րբ., ու իրենց ռոճիկների ծախսը չի ծածկւում եւ նրանք շատ անգամ ոտաբոբիկ են գնում գործարան...

Խղճուկ է Ստեփանակերտի տպարանը, ուր տպագրւում են միայն «Խորհրդային Ղարաբաղ», ամենօրեայ թերթը, նմանապէս «Բոլշեւիկ» շաբաթաթերթը ։

Ստեփանակերտում կայ մի տասնամեայ դպրոց, մի հատ եօթնամեայ, երկու հատ էլ տեխնիկում՝ անասնաբուժական եւ բժշկական մասնաճիւղերով։ Դպրոցներում դասաւանդութիւնը հայերէն է, իսկ թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուները աւանդւում են իբր առարկայ, առաջինը շաբաթը մի անգամ, իսկ երկրորդը՝ երկու անգամ։ Դասատուների մեծ մասը Ղարաբաղցի Հայեր են, մի քանի հոգի միայն եկած են Երեւանից։ Դասատուները ռոճիկ ստանում են քաղխորհրդից, Ադրբէջանի [illegible]ից.

Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբէջա[...] մէջ համարւում էր ինքնավար մ[...] դեկտեմբեր 5, 1936 թիւ. Ներկայ[...] կարելի է Լեռնային Ղարաբաղը [...] մարել ինքնավար զուտ միայն գր[...] ւական տեսակէտից, որովհետեւ [...] օրէնքները ստացւում են Հայաստ[...]

Վերոյիշեալ գաւառներին [...] Թուրք եւ ռուս բնակիչների համա[...] կան յատուկ երկսեռ խմբակներ [...] դասատուներով։ Ռուս երեխա[...] մեծ մասամբ դաս են առնում [...] դէտ Ղարաբաղցի հայ դասատու[...]

Դասատուների մէջ աչքի [...] ուժ էր Վարդ Գասպարեանը, [...] վարժական բարձրագոյն կրթութ[...] ունէր, Թրքահայ, որին բանտարկ[...] Ղարաբաղի տրոցկիստների կապ[...] ցութեամբ ...

Ստեփանակերտը իր էլեկտրական լոյսը ստանում է Արմենաւանում [...] տեղուած հիդրոկայանից, որ միայն 80 ձիու ուժ ունի, ուստի եւ շատ [...] դօտ է լոյսը, այնպէս որ մարդիկ [...] նոնաւոր աշխատելու համար ստիպ[...] ուած են լինում դիմելու քարիւղ[...] վառուող ճրագների օգնութեան[...]

Ստեփանակերտում յատուկ բա[...] չկայ, եթէ հաշուի չառնենք ցեխ[...] մութ ու խոնաւ խուցը կամ նկուղ[...] Աշխատանքի վրայ է աեւ կառոյ[...] նայա կարէտ), որի միջոցով [...] տարեկային թողնում են Շուշ[...] պարապամաս բանտը, որ ներկայ[...] մեր բաւականաչափ ընդարձակ[...] շատ ու շատ կալանաւորներ ունի[...] լաւ պատճառով։ Այնուամենայնիւ [...] է Շուշւայ բանտը, ուստի եւ գր[...] ամէն օր նորանոր կալանաւորներ են [...] րում դէպի Բագու...

ՍՊԻՐ[...]

Ի՞նչ կ'ըսէ երէկի պոլշեւիկը

ԼԻՈՆ, Մարտ 31.— Երէկի պոլշեւ[...] ւիկ եւ մարքսագէտ, խմբագ[...] ւէր եւ պատմաբան, Անաթոլ Ֆրան[...] մտերիմ Շարլ Ռափոփոր իր [...] լսեցուց Լիոնի մէկ բեմին վրա[...]

Բայց ինչ տարբերութիւն երէկի[...] բոլշեւիկին եւ այսօրուան [...] խորհողին միջեւ, երէկի մոլեռանդ[...] դանդաւորին եւ այսօրուան լուսա[...] նորադարձին միջեւ ։

Ռափոփոր նախ կը պարզէ այն[...] ճառները, վարդապետական եւ մարք[...] կայնական կարգի այն ընդհանուր[...] պատճառները, որոնք հիմա զզուեց[...] ցած են զինքը սթալինեան դիկտատ[...] րութենէն, յետոյ իր խզումը Ֆրա[...] սայի մէջ իր երէկի կուսակիցներէն[...] համայնավարներէն։ Կը փաստ[...] ըսաւ, չափաւոր լեզու գործած[...] բայց ոչ նուազ հաստ բառերով [...] ուսաւ Խորհրդային վարչաձեւի [...] քառսու, գայթակղալից հակասու[...] նը։ Այդ վարչաձեւը որ աշխարհ[...] րար անցուց ընկերվարականացմ[...] համար մշակելի հողը, աշխատա[...] թեան գործիքները, որ փճացուց [...] մատիրութիւնը եւ [...] կրթութիւն տալու աշխատեցա[...] մա բոլոր ազատութիւնները [...] սակ դրած է, չկայ ո եւ է ազատ[...] թիւն, ոչ գործաւորական կազմակ[...] պութիւններու ազատութիւն, ոչ [...] ւաքուելու ազատութիւն, ոչ խօս[...] ազատութիւն, ոչ աշխատելու [...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթան արդէն ծանօթ էր այդ պատմութեան, բայց հիացումով մըտիկ ըրաւ։ Դասախօսը ինչ վարպետութեամբ կը վերլուծէր զայն, որովհետեւ դիւրին բան չէր կլլեցնել հարիւրաւոր ժողովուրդի մը թէ իր կայսրութեան կործանումը վերջ ի վերջոյ շահաւոր եղած էր իրեն համար։ Ունկնդիրներուն մեծագոյն մասը յայտնապէս կ'ընդունէր անոր բացատրութիւնները ու քանի մը հոգի նոյնիսկ խանդավառութեան նշաններ ցոյց կուտային։ Եւ սակայն, հոս ու հոն փոքրաթիւ խմբակներ նստած էին լուռ ու լարուած ուշադրութեամբ։ Սուլթան կասկածեց թէ անոնք բարկացայտ քննադատութիւններ պիտի ընէին, եթէ չվախնային այն ձերբակալութիւններէն որուն զոհ կրնային երթալ, բացէ ի բաց հակառակելով կառավարութեան քաղաքականութեան ։

Անոնց մէջ կը տեսնուէին երիտասարդ ուսանողներ. Սուլթան այդպիսիներուն հանդիպելու ակնկալութեամբ ժողովին եկած էր։ Իր ուշադրութիւնը գրաւեց մէկը որ մինակը նստած էր իր ձախ կողմը։ Բարձրահասակ, թուխ աղայ մըն էր ան, ակնոցաւոր ու վար ինկած ուսերով։ Կապոյտ նմանող քիթ մը ունէր ու թեթեւօրէն ետ քաշուած կզակ մը, որ արթնամիտ ու պայծառ [illegible] յայտնութիւն մը կուտար իրեն։ Իր երկար մատներուն հետ կը խաղար անդադար եւ կարծես անզուսպ պահանջ մը կը զգար բողոքելու համար։

Եւ ահա, երբ դասախօսը հանդարտօրէն կը բացատրէր Մակեդոնիոյ Թուրքերը Թրակիոյ ագարակները փոխադրելու ծրագիրը, երիտասարդը յանկարծ ոտքի ցատկեց, բայց ժամանակ չունեցաւ բերանը բանալու, որովհետեւ Սուլթան անոր թեւէն բըռնելով նստեցուց.

— Տեղդ նստէ՛ յիմար, փափսող, անհամաձայն կարծիք յայտնելու տեղը չէ ...

Երկու ոստիկաններ մօտեցան իրենց եւ հարցուցին թէ ի՞նչ կար ։ Տղան յուզուեցաւ ու շփոթեցաւ ։

— Բարեկամս հիւանդ է, բացատրեց Սուլթան, օգնութեան հասնելով. կ'ուզէինք մեկնիլ, բայց առանց խանգարելու ժողովը... կարելի՞ է ...

Ճամբայ մը բացին անմիջապէս եւ ոստիկանները ամենայն քաղաքավարութեամբ շէնքէն դուրս առաջնորդեցին զանոնք ։

Երբ փողոց ելան, Թուրքը քրտինքը սրբեց եւ Սուլթանին դառնալով ըսաւ.

— Չէք գիտեր որքան երախտապարտ եմ ձեզի. եթէ դուք չարգիլէիք, այն ատեն կապուած էի որ յիմար խօսք մը պիտի թողնէի բերնէս եւ այս ստամբոլցիները հաւանաբար պիտի ձերբակալէին զիս... Իմ անունս Րէուֆ է ... լաւ թուրքերէն կը խօսիք, բայց օտարական մըն էք, այնպէս չէ՞ ...

Սուլթան բացատրեց թէ ինք Անգլիացի էր եւ անձնական գործով բնակուած էր երկար ատեն Պոլիս մընալ, տեսած ըլլալով, ուրիշ ժողովներու մէջ, թէ իշխանութիւնները ինչ խստութեամբ կը վարուէին ընդդիմադիրներուն հետ, պարագանութիւն տեսած էր միջամտել։ Րէուֆ դարձեալ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ առաջարկեց սուրճ մը առնել։ Սուլթան անմիջապէս ընդունեց հրաւէրը եւ ահա քանի մը վայրկեան վերջը երկու երիտասարդները միասին նստած էին մօտակայ սրճարան մը։ Ճիշդ էր Անգլիացիին ենթադրութիւնը — Թուրքը ուսանող մըն էր եւ, աւելին, շատ համակրելի եւ [illegible], շատախօս մէկը։ Սկսաւ բարձրաձայն Անգլիան գովել ու ցաւ յայտնեց որ տնտեսական համաձայնութեան մը չգոյութեան պատճառով, Թուրքիոյ արտաքին վաճառականութեան մեծագոյն բաժինը Գերմանիոյ ձեռքը մնացած էր։ Շատ մը Թուրքերու նման ինքն ալ կ'ատէր Գերմանիան, որ Թուրքերու կործանումին պատասխանատուն եղած էր պատերազմի ընթացքին ։

Սուլթան տակաւին չէր համարձակեր խօսակցութեան նիւթ ընել օրուան քաղաքական գործերը։ Բայց անցեալը քրքրելով, անիկա նորութիւն մը եւս իմացաւ — այն ճակատագրական որոշումը որուն հետեւանքը եղած էր գերմանեւթուրք դաշնակցութիւնը ։

— 1914ին Անգլիա երկու խոշոր զրահաւորներ կը շինէր Թուրքիոյ համար, ըսաւ Րէուֆ։ Երբ պատերազմը սկսաւ, անոնք պատրաստ էին եւ փոխարժէքն ալ վճարուած էր։ Եւ սակայն Ռուսիոյ արտաքին նախարարութեան ստիպողական խնդրանքներուն վրայ, Անգլիա վար դրաւ զանոնք, չյանձնեց... Օգոստոս 4ին, ուրեմն, բրիտանական նաւատորմը իր կու առաջնակարգ մարտանաւ եւս ունէր... Այդ քայլը շատ գէշ տպաւորութիւն ձգեց Թուրք ժողովուրդին վրայ... զրահաւորներուն փոխարժէքը պետական գանձէն չէր որ վճարուած էր, այլ ժողովրդական հանգանակութեամբ մը, որուն իրենց [...] լուման բերած էին այրերն ու որ[...] Թուրքիան կրնար չէզոք մնալ [...] միայն այդ յիմարութիւնը [...] էր... Բայց եւ այնպէս եղած [...] էր ու երախաներն անգամ կը [...] Թէ Մեծն Բրիտանիան կողոպտ[...] իրենք... Հետեւաբար ամբողջ [...] ուժ տուաւ Էնվէր փաշային որ [...] մանիոյ հետ դաշնակցիլ կ'ուզէր

— Շատ անխորհուրդ քայլ մը [...] ուեր է մեր կողմէն, [...] թան. բայց դարձեալ [...] կրնար մոռնալ այդ նաւերն ու [...] տակցիլ պատերազմին ...

Րէուֆ սրտանց համաձայն էր [...] կարծիքին եւ կ'ընդունէր թէ [...] լեան որոշ չափով իրաւունք [...] այնպէս շարժելու այդ ծայրայ[...] ազային. բայց դիտել տուաւ [...] Թուրք ժողովուրդը՝ զարգացած [...] սակէտէն տարբեր մակարդակի [...] րայ գտնուած ըլլալով [...] մաշ, անընդունակ էր ըմբռ[...] այդ ստիպողութիւնը. անիկա [...] մէկ բան կը հասկնար — զրկուած [...] երկու փառաւոր մարտանաւ[...] րոնց դրամը մեծ զոհողութեամբ [...] ւած էր ինքը՝ իր գրպանէն ։

(Շար.)

…րելու, ոչ հրատարակելու ազատութիւն, ոչ մէկ ազատութիւն։ Խօսատութիւն, ոչ ժողովրդավար Սահմանադրութիւն մը, բայց ոչինչ արդիւնք, …բոլորովին, սակայն կեցէք, …չեն կեցած անոնք, այդ Սահմանադրութեան հեղինակը, գիտնական ու պատուական Պուխարինն ալ …սպաննեցին.

…կանութիւնն է տէր տիրական …Սթալին, …հրամայողը։ Դատապարտութիւններ, գնդակահարութիւններ… կը կրկնապատկուին. Անխտիր …եւ խուժդուժ միջոցներով …աշխատանութիւններ ընել կուտան։ …կողմ դաւաճանութիւն, մատնութիւն, քսութիւն։ Քանի քանի անձեր հրացանի բռնուեցան, արդարութիւնը խեղկատակ ընելէ վերջ։

Թափօփոն այսպէս շարունակեց իր …բացատրութիւնները, …ութենէ եւ անձնէ խեղդուած …յնով մը։

Այո, ազատութիւնը անբաժանելի է ընկերվարութենէն։ Նոյնիսկ անոր …ութեան պատճառն է, այսինքն …անց ազատութեան ընկերվարութիւն չըմբռնուիր։ Բայց այդ բան…պետները, այդ մարդասպան դա…հները իրենք են առաջին բանտարկեալները, քանի որ կը վախնան իրենց …նքէն կեսարներու խենթութիւնը …։ Այսօր ինքզինքը «Ռուս…յրը» հռչակող ծանօթ մարդը կրնա՞յ արդեօք իր դաւակներուն …էջ երեւնալու վտանգը աչք առնել։

…տեսած է զայն փողոցը, մինչ ա…էն օր կը տեսնուին Պլում, Շօթան եւ նոյնիսկ նախագահ Լըպրէօն։

Սթալին ռուսական յեղափոխութիւնը արիւնարբու բռնակալութեան վերածեց. Նոր Ռուսիան կը պալ…ր ամբողջ աշխարհի պրոլետարներէն իբրեւ մարդկային մեծ դիցուհի …որ պիտի ջնջէր միջազգային աւազակները (gangsters). Սակայն …տարիէ ի վեր կարմիր բռնապետութիւն…. Ֆաշականութիւնը գոյն փոխեց, Սթալինի Ֆաշիզմը, բայց նիւթը չփոխեց եւ այսօր նոյնքան ատելի, նոյնքան արհամարհելի եւ դժուելի է որքան միւս Ֆաշիզմը, յաչս ազատ մարդոց։ Այլեւս կարելի չէ Ռուսիոյ մէջ ընկերվարութեան վըրայ խօսիլ, քանի որ ոչ ազատութիւն կայ, ոչ արդարութիւն։ Ռուսիայէն դուրս համայնավար կուսակցութիւնները Սթալինի հրամաններուն գործադրիչ գործիքներ են միայն։ Ահա թէ ինչու հրաժարեցայ Ֆըրանսական համայնավար կուսակցութենէն»։

Ընդդիմախօս մը զարմանքով հարցուց, թէ ուրեմն ինչո՞ւ այսքան երկար ատեն սպասեցինք ձեր յարաբերութիւնը խզելու համար։

Թափօփոն պատասխանեց.

—«Դիւրին չէ, պարոն, մէկէն ի մէկ խզուիլ երազութիւններէ կարգէ, որուն նուիրած ես քու բոլոր ի… քու ամբողջ կեանքդ։ Կը խինա որ յանկարծական որոշում տալով արդեօք մնա՞ս կ'ըլլաս …ներուն։ Կը կարծես թէ անխուսափելի ծայրայեղութիւններ, սխալներ են ասոնք, որ պիտի դադրին։ …րբերէ ի վեր ինչ սուտեր կլլեցուցին ինծի։ Վերջ ի վերջոյ… հիւանդ… Այլեւս չէի կրնար հանդուրժել …որոշում առնել դուրս գալ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏՕՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արաղ վերջերս «Օրը Օրին»ով մը յիշած էր Տօքթ. Վ. Թորգոմեանի վկայութիւնը' Քիաթիպեանի բժշկական կարողութեան մասին։ Այդ վկայութիւնը շատ անտարբեր չերեւցաւ ինծի, նոյնիսկ նախատացուցիչ էր եզրակացութեան մէջ։

Քիաթիպեանի մահը իմ կարծիքով 1890ական թուականներու սկիզբը պէտք է փնտռել։

Անոր մասին ես լսած եմ, երբ 1888—1891 թուականներուն Պոլիս կը գտնուէի։ Իր բուժարանը Պոլիս, Ճըն-տըրըլը թաղն էր որ առհասարակ թըրքաբնակ էր, Հայերը եւ Յոյները շատ քիչ էին։

Իբրեւ խղճամիտ ճարտար բժիշկ մեծ հռչակ կը վայելէր եւ Պոլսոյ բոլոր թաղերէն կը վազէին, պոչ կը կապէին։

Դեղագիր գրելու սովորութիւն չունէր եղեր շատ, այլ ամէն մէկ հիւանդին վիճակին եւ ատրճանին համաձայն խորհուրդ եւ խրատ կուտար, աղքատներէն այցագին չէր առներ, ու նոյնիսկ շատ անգամ բոլորովին չքաւորներուն ինքն է որ կը վճարէր, մէջէն մը երկուք թուղթի մը մէջ ծըրարելով բուռը կը դնէր ըսելով,— Բան չունիս, լաւ կեր խմէ, օր ու արեւ տես, շուտով կը լաւանաս…։ Եւ այսպէսով մեծ համբաւ չինած։

Իբրեւ մանկաբարձ հռչակը շատ աւելի տարածուած էր այնպէս որ մինչեւ կայս. պալատ հասած։ Երբ սուլթանուհիներէն մին դժուարին ծննդաբերութեան մը կը բռնուի ու պալատին բժիշկները, մէջն ըլլալով հռչակաւոր Մավրօեանի փաշան, կ'անճրկին, սուլթանը Քիաթիպեանը կանչել կուտայ, որ կը յաջողի շատ ճարտարութեամբ երախան առնել ողջ եւ ազատել մայրը ստոյգ մահէ։

Սուլթանը կը պատուէ զինք պատուանշանով ու պալատական բժիշկի տիտղոսով։

Ահա այս յաջողութիւնն է որ Քիաթիպեանի մահուան պատճառ կ'ըլլայ։ Բժիշկները կը չարանան եւ օր մըն ալ լուր կը տարածուի թէ Քիաթիպեան անհետացած է եղեր ու դիակը Ֆէնէր-Պաղչէի ծովախորշին մէջ գտած են։

Գալով այն հարցին թէ բժշկական «Թէզ»ը շատ հասարակ նիւթ մը եղած է կամ բժշկական կարողութիւնը սահմանափակ, բան մը չեմ գիտեր։ Ամէն պարագայի մէջ այդքան համբաւ հանած մէկը անչուշտ արդարացնող բան մը ունենալու էր եւ այդ պատճառաւ արհամարհելի պէտք չէ նկատուի։

Ինչ կը վերաբերի անոր անհատական կեանքին, թէ ազգային կեանք չէ ունեցած, թէ շատ դրամ չէ հաւաքած է, թէ սիրած է Թղթախաղը եւայլն, ատիկա ստուեր կը բերէ մեռածի մը յիշատակին եւ ասոնք գրողը ինք կը մեղանչէ, իր յիշած խօսքին,— «Զմեռելոց կամ լաւ խօսիս', կամ լռեսցին զէմ։

Քիաթիպեանի ծնողքը Ակն գաւառի Անդ գիւղախմբի նոյն անուն գիւղէն են, դաղթած Խոխրէ։ Կ'ենթադրեմ թէ ան ծնած է Ակն ու մայրը Պոլիս տարած ըլլայ զինք երախայ։

Վ. Ղազարեան

Ուրիշներու հարցումին ալ պատասխանելով, բանախօսը ըսաւ, թէ «մարդկութեան յառաջդիմութիւնը դանդաղ է, քանի որ այնքան պատճառներ կան որ կը վտանգեն ամէն ինչ։ Սահմանադրութիւնները պէտք է վերցնել, որպէսզի ամէնքը օր մը գան վայելել գիտութեան եւ հանճարին թանկագին հունձքերը»։

***

ՆՍՏՈՒԿ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Կը փութամ քանի մը տեղեկութիւններ հաղորդել «Յառաջ»ի, նստուկ գործադուլի մասին, որուն ես ալ մասը օր մասնակցած եղայ, Կնոմէ Ռօն գործարանին մէջ։

Գործադուլի առաջին օրէն Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը արուեստագէտներ ղրկեց կեանքը հաճելի դարձնելու համար։ Պարերու եւ երգերու մեծ մասը ռուսական էր։ «Սուլափէ մը Կրան Լեներն նու չանթօն, նու տանսօն»։ Գործարանի մէկ կողմը կը գտնուի նարաւարտ, չորս յարկանի շէնք մը։ Իւրաքանչիւր յարկը կ'ընդունի աւելի քան երեք հազար հոգի։ Ցարդ միայն վերջին յարկն է ուր զետեղուած են մեքենաներ, ուր կ'աշխատցնեն նորավարժ աշակերտներ։ Իսկ միւս երեքին մէջ մեքենաներ դեռ չեն դրուած։ Այս յարկերէն առաջինը երբ մտնէք, ադամատանարանի մը տըպաւորութիւնը կը ձգէ։ Երկրորդը, զետեղուած են ըմբշամարտի եւ կափամարտի յատուկ սաղ ու սարվազ, իսկ երրորդը կը ծառայէ իբրեւ թատրոն' ցերեկը եւ սինէմա' գիշերը։

Տասներկու տարիէ ի վեր Փարիզ ըլլալով տակաւին առիթ չէի ունեցած այսքան «ձրի» թատրոն սինէմա եւ ըմբշամարտ տեսնելու։ (Մի հարցնէք որ իւրաքանչիւր ներկայացումը օրական մը փոխարժէքն է)։ Շարժանկարի առաջին կտորները ընդհանրապէս զուարճալիքներ են, «Միքին»ու, Ցեռոյ կուպան «Կեռասներու ժամանակը», հանդստեան թոշակ ծերացած բանուորներու, 1936ի գործադուլներ, Ռինոյի գործարանը եւ բանուորներու յաղթանակները։

Մէջ ընդ մէջ բռունցքները սեղմելով կը բարձրանան եւ Միջազգայինը կը թնդայ «Լ'էնթէրնասիոնալ սըվըրա լը ժանրը իւմէն»…

Գործարանի մուտքին ձախ կողմը գտնուած գրասենեակներու երկար շարքը վերածուած է շուկայի եւ կը յիշեցնէ Հալէպի գոց շուկան։ Այդ սեղի լայն անցքը մկրտուած է «Բիւտիւ Քոմէրս»։ Հոն կարելի է գտնել ամէն ինչ սովորական գիներով, ինչպէս հաղորդած էի նախորդ գրութեամբս։ Գանձող «Քամարատ»ի մը կը հարցնեմ.— Դրամ ալ չէ՞ք ծախեր, պատասխանը կ'ըլլայ դրական,— Այո, կ'ըսէ, «90 Փրանքը կը ծախենք 100ի»։

Գիշերուան ժամը 2ուկէսն է։ «Յառաջ»ը չմոռնալու համար մասնաւոր քննական պտոյտ մը կը կատարեմ գըրեթէ բոլոր աշխատանոցներու մէջ։

Բացի սինէմա - թատրոնէն, ամէն անկիւն հաւաքոյթներ կ'ըլլան փոխն ի փոխ երգելու, արտասանելու եւ պարելու համար։ Հաչիւ ջունին անթելները, ձայնասփիւռը։ Գիշերուան ժամը 3ն է, կ'երթամ ընկեր Արմենակը սեղնելու, սակայն բացակայ է։ Ձիւղ եր մեքենային մօտիկ, չորս հոգի մատամբ թաթաւած աչքերով եւ քննական անհարկով մը կը պոչարեն զիս, իսկ ուրիշ մը կ'ըսէ, «Ժալուզ» (Նախանձոտ) մեզի կը նայիս ու կը թափառիս, տեղ չունենալուդ համար է, գիտեմ»։

— Միթէ իբրեւ բախտակից ընկեր, ինծ պիտի մերժէի՞ք ձեր սեղանի մէկ անկիւնը տրամադրելու։

Ամէնէն լուրջը կը պատասխանէ.— Ոչ, հրամմեցէք։

Կը վերադառնամ մեր արհեստանոցը, անգամ մը եւս դիտելու առաստաղէն կախուած խամաճիկը որ կը ներկայացնէ քանի մը «դաւաճան» բանուորներ իրենց անուններովը, ապա ի զուր կը փնտռեմ սանահայրս, 15 տարիէ ի վեր ձեռքս չառած թըղթախաղով լուցնելու համար, քանի որ անկարելի է քնանալ, մինչ անհոգի սանահայրս իմ քննական պտոյտի ընթացքին շատոնց տաղտկոտ գտած է եղեր ձուլարաններու կողմը, տաքուկ անկիւն մը եւ ինծի կ'երեւայ միայն սրբուածագին։

Մելիքեանց

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշի «Արաղ»ը կը գրէ.

Նախապէս տրուած ժամադրութեան մը համաձայն, պատուիրակութիւն մը' կազմուած թեմին Առաջնորդէն, եւ թեմ. խորհուրդի անդամներ Գ. Գ. Արտ. Գասպարեանէ եւ Քորնէլիու Կրիկորեանէ, ներկայացաւ վարչապետ Միրոն Քրիսթէա պատրիարքին եւ արժանացաւ շատ սիրալիր ընդունելութեան մը։ Հայկական պատուիրակութիւնը կրկնեց հայ տարրին հաւատարմական զգացումները գահուն եւ պետութեան հանդէպ։ Պատրիարքը շատ համակրական բառերով արտայայտուեցաւ հայ ժողովուրդին մասին, շեշտելով թէ օտարի տեղ կարելի չէ դնել երբեք Հայը' որ ռումէն ժողովուրդի կողքին է իշխանապետութեանց սկիզբէն իսկ եւ նոյնացած է անոր զգացումներուն հետ։ Հայկական պատուիրակութիւնը յիշեցուց Նանսէնեան Հայերու պարագան, եւ խնդրեց որ բարեացակամութեամբ քննուի անոնց քաղաքացի դառնալու ձեւակերպութեանց դիւրացման խնդիրը։ Վարչապետ պատրիարքը խոստացաւ իր կարելի բարեացակամութիւնը այդ առթիւ։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԸ

Սանասարեան խանի համար էվգաֆի քաղաքապետութեան դէմ բացած դատին վերջին նիստին, այս վերջինին փոխանորդը առարկած էր թէ Պատրիարքը այս դատին մէջ կողմ չի կրնար ըլլալ, իսկ յետոյ ժամանցում կայ, քանի որ 10 տարի անցած է դատին սկիզբը եւ հետեւաբար էվգաֆը չի կրնար դատ բանալ։

Անցեալ շաբթու տեղի ունեցած դատավարութեան, էվգաֆի փոխանորդը ըսաւ թէ իբրեւ Միւթէվէլլի Պատրիարքին դէմ առարկելու իրաւունք չունի քաղաքապետութիւնը, քանի որ դատախազ կողմը (էվգաֆը) կրնայ ուզածին դէմ դատ բանալ։ Մընաց որ ան կտակագրին միւթէվէլլին է, որով անհրաժեշտ է իր ներկայութիւնը։ Ցետոյ, էվգաֆի նոր օրէնքին համաձայն, թէ «մազամա այնտ վագֆըլար մազպուլթ օլուր», Պատրիարքարանը «մազամ» եւ խանին միւթէվէլլին ալ Պատրիարքը ըլլալուն, էվգաֆի կը վերաբերի խանին մատակարարութիւնը։ Գիւտճէի օրէնքը որ մըցած է քաղաքապետութիւնը գրաւելու խանը, էվգաֆին նոր օրէնքին առաջ հրատարակուած է, որով այս վերջինը ի զօրու է։ Ժամանցումի խնդրին գալով, դեռ մինչեւ հիմա «Թափուսէնիտ»ով քաղաքապետութեան չէ փոխանցուած խանը։

Գ. Մ. Նարլեան յայտնեց թէ Պատրիարքն է խանին միւթէվէլլին, որքան ալ խանին մատակարարութիւնը անոր ըլլայ իրմէ։ Երբ էվգաֆը դատը շահի, պարտաւոր է յարգել կտակարարին պայմանները, որով, իբր միւթէվէլլին փոխանորդը, դատախազին կողմը կ'անցնի։

Նախագահը դիտել տուաւ թէ իրենց դէմ ալ դատ բացած է էվգաֆը։ Դատը յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան։

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մարտ).

— «Քանի մը ամիս առաջ, ինչպէս յայտնի է, առաջին անգամն ըլլալով կարմիր զօրավար մը, Կրիվիցկի, օգտուեցաւ իր արտասահման գալէն, մերժեց վերադառնալ Մոսկուա եւ կտրեց իր յարաբերութիւնները Խորհրդային կառավարութեան հետ' հրապարակով յայտնելով իր խորունկ յուսախաբութիւնը, զզուանքն ու բողոքը անոր վերաբերմամբ։

Զօր. Կրիվիցկի եղած է կարմիր բանակի սպայակոյտի հետախուզական բաժնի պետ Թայրէոփի օգնականը եւ իր գործի բերումով սերտօրէն կապուած էր Գէփէուի (Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան) հետ։ Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ Փարիզ հրատարակուող ռուսական «Պոսլեդնիա Նովոստի» թերթի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է զօր. Կրիվիցկիի հետ, որ հաղորդած է խիստ հետաքրքրական տեղեկութիւններ այդ մասին։

Այդ տեղեկութիւնները բաւական լոյս կը սփռեն Մոսկուայի դատավարութեան բուն շարժառիթներուն վըրայ եւ շահեկանութենէ զուրկ չեն նաեւ մեր ընթերցողներուն համար։

Զօր. Կրիվիցկի հաստատապէս կը պնդէ, թէ Կիրովի սպանութենէն յետոյ, Ստալին ինք անմիջապէս գացած է Լէնինկրատ եւ անձամբ հարցաքննած տեռորիստ Նիկոլայեւը։ Նախնական քննութիւնը պարզած է, որ առանց Լէնինկրատի գաղտնի ոստիկանութեան գիտութեան եւ թոյլտուութեան Նիկոլայեւ չէր կրնար ըսպաննել Կիրովը։ Բայց երբ գաղտնի ոստիկանութեան ընդհանուր պետը' Եակոտան Մոսկուայէն եկեր է Լէնինկրատ եւ փորձեր է երեւան բերել Լէնինկրատի գաղտնի ոստիկանութեան պետ Մետվէտի չարաշուք դերը, Ստալին աշխատեր է այնպէս ընել, որ Եակոտան չտեսնուի Մէտվէտի հետ, որպէսզի ի վիճակի չըլլայ պարզել Կիրովի սպանութեան ետեւ թաքնուած բուն գաղտնիքը։

Խօսելով Մաքսիմ Գորքիի թունաւորման մասին' Կրիվիցկի կ'ըսէ, թէ եթէ կար մէկը, որ շահագրգռուած էր անոր սպանութեամբ, այդ Ստալինն էր։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ Գորքին ամէն կերպով կ'աշխատէր մեղմացնել Ստալինի կիրարկած տեռորը։ Այդ գետնի վրայ 1935 թ. նոյնիսկ աւրըւեցան Գորքիի եւ Ստալինի մինչ այդ սերտ յարաբերութիւնները, եւ այն ուտիճան, որ Ստալին թոյլ չտուաւ Գորքիին մեկնիլ արտասահման մասնակցելու հակաֆաշական գրողներու միջազգային համագումարին։

Աւելին. ամիսներ յետոյ, երբ Գորկիի առողջութիւնը քայքայուեցաւ եւ բժշկութեան համար ան սաստիկ պէտք ունէր մեկնելու արտասահման, Ստալին կրկին թոյլ չտուաւ անոր հեռանալ Ռուսաստանէն։ Մոսկուայի մէջ, կը պատմէ Կրիվիցկի, բողոքներ կային, որ Ստալին կը գերադասէ վտանգել Գորկիի կեանքը, քան ձգել, որ ան բուժուի արտասահման երթալով։

Այսուհանդերձ զօր. Կրիվիցկի չի հաւատար, թէ Մ. Գորկի թունաւորուած է Ստալինի հրամանով։ Ան այնքան ծանր հիւանդ էր, կ'ըսէ Կրիվիցկի, որ թունաւորման պէտք չունէր ճեռնելու համար։

Սակայն, Կրիվիցկի կ'աւելցնէ, թէ վերջերս Ստալին եւ Եժով սկսած են թունաւորման միջոցին ալ դիմել' իրենց թշնամիներէն ազատելու համար։ Իբրեւ պերճախօս նմոյշ մը անոնց այդ տեսակի ահաբեկչութեան, Կրիվիցկի կը յիշատակէ հետեւեալ յատկանշական դէպքը.

«Վերջին անգամ, երբ ես Մոսկուա էի 1937 ապրիլին եւ մայիսին — կը պատմէ Կրիվիցկի —Գէփէուի պատասխանատու գործիչներէն մէկը ինծ յայտնեց, թէ Օրջոնիկիձէն, երբ յանդգնեցաւ բուռն կերպով բողոքել Ստալինի արիւնալի նոր տեռորներու դէմ փոլիթպիւրոյի մէկ նիստին մէջ, թունաւորման զոհ գնաց։ Ստալին միշտ կը վարուի այսպէս.— կը մեղադրէ իր հակառակորդները այն բանի մէջ, զոր իրապէս ինքը սկսած է կիրարկել կեանքի մէջ»։

Ուրիշ զգայացունց յայտնութիւն մը.

Անցեալ տարի Խորհրդային Միութեան մէջ, ինչպէս յայտնի է, տեղի ունեցաւ ընդհանուր մարդահամար։ Բայց անոր արդիւնքները չհրատարակուեցան եւ, ինչպէս կ'ըսուի, չպիտի ալ հրատարակուին։

Կրիվիցկի այժմ կը պարզէ Մոսկուայի այդ խորհրդաւոր լռութեան պատճառը։ Կ'ըսէ, թէ Խորհրդային վերջին մարդահամարը երեւան բերած է, որ 1937 թ. Խորհրդային Միութեան բնակիչներու թիւը եղած է ոչ թէ 170 միլիոն, ինչպէս որ պաշտօնապէս նախօրօք յայտարարուեցաւ դանազան վիճակագրական հաշիւներու եւ ենթադրութիւններու հիման վրայ, այլ միայն 145 միլիոն։

Ուրիշ խօսքով' 25 միլիոն պակաս մը կայ։

Ասիկա պարզապէս կը նշանակէ, թէ վերջին 10 տարուան ընթացքին Խորհրդային Միութիւնը ունեցած է 25 միլիոն մարդկային կորուստ, երբ հետեւանք Ստալինի գործադրած բըռնութիւններուն թէ քաղաքներու եւ թէ մանաւանդ գիւղերու մէջ»։

…ՑԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Յանկարծ մեզի այծ մը ժառանգ ըրաւ եւ համեղ ճաշ մը պատրաստեց։ Դրին երանին երկարութենէն փայ… մեզ մը անցընելով զայն կրակին… կարմրցուցեր էին։ Եփեր էին… զայն փլբեր ու վրան թան, …հալած իւղ լեցուցեր խալոր… դակի մը մէջ։ Այս վերջիններն սիր ա… կուտան։ Հանեց էին դեռ խառ… Օֆլիկ, որուն կէսը իւղ է։ Զայն …պատրաստն ուրիշ ժողամ մաշկին մէջ, կաթէ փրփուրէն, ժածունէ եւ …չորթանէ եւ կարագ իւղէ։ …կերցինք։ Ուրախացանք։ Խօսեցանք։ Հանգիստ անկողիններու մէջ …քնացանք։

Առտուն գիւղին երկրորդ հարուստ …ըրած եւ մեր խումբը …հրաւիրած էր։ Գացի տեսայ …նշանածը, Մաքրը եւ ա… Ֆարզոն։ Անիկա այլեւս իր …համակերպեր էր։ Ու… դիմն էր իմ նոր դէրքովը։ Եւ կը յուսար փրկութիւն, մինչ կը սպասէր… Դեռ կը սպասէ ան, ջիւրտ լաճերու մայր եղած…

Առտուն ձիւնոտ անտառներէն եկար գիւղը բարձրացանք։ Հոն հայրերէն ու ջիւրտ ընկերներու հետ Մենկուշի աղօթէն փաշեքի տունը հիւր եղանք։ Մենկուշ Կարոյին քեռփան էր։ Ան դեռ ողջ էր, 90 տարեկան, ու դեռ ալ կայտառ։ Գիշերը երգեցինք բոլորս։ Կարօ սքանչելի ձայն ունէր։ Լաւ կ'երգէր նոյնպէս մեր ընկերը Սիամէթ։ Աչնան Հէմօի մէկ մեծ կռիւին ատեն կ'իյնայ անոր զէնքի ընկերը, անուանի Ղարալին։ Սիամէթ Ղարալիի վրայ ողբ մը հիւսած էր ու կ'երգէր զայն։ Անոր եղանակն ալ ինք յարմարցուցած էր։ Ան գիւղին պէխերով, հասակաւոր, կարճ ու շատ բարի Արպեցի երիտասարդ մըն էր։ Կռիւէն վերջ, որ իրենց գիւղին մօտ էր եղած, միացեր էր Հէմոյին, որովհետեւ Թուրք ժանտարմաները, Հէմօէն յաղթուած, իրենց վրէժը անզէն գիւղէն առած էին, կողոպտելով ու այրելով զայն։ Գիւղացիները տընաւեր, ամէնը մէկ կողմ էին պատսպարած։ Սիամէթ ալ միացեր էր Հէմոյին, իր գեղին վրէժը առնելու համար։

Մեր խումբին երգիչն էր ան։ Կ'երգէր Ղարալիի երգը.

Վի Fեափիրի գըրշուն լը մէ պարանտ
Վի Fեափիրի գըրշուն լը մէ պարանտ
Գոտէր իխպալամէ տուանտ,
Էշրէբ սարան իմտառն տը կէշտ :
Հէյվախ, հէյվախ, Ղարա Ալի,
Հէյվախ, հէյվախ, Եով Էոլանօ,
Թու խըշմի օէտ սուտօ :

Արպէ տըպեն ճիֆի մարխ է
Լէ տըչերի գառ ու պերխ է,
Հէսպէ գայմախամէ բշաքի բըլտա է:
Հէյ վախ, հէյ վախ, Ղարա Ալի
խայլն:

Արպէ տըպեն մառխ ու մազի,
Լէ տըչերի չէյլանա գազի,
Ղարըդի ճեպխանէ բավաքրի է,
Լօօ, լօօ, խմտառէ տառ խոզի :
Հէյ վախ, հէյ վախ Ղարա Ալի
խայլն:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այդ Fեափիրը մեր վրայ զնդակ աճձրեւեց:
Բայց եթէ մենք բախտ ունենայինք
Սարան աչքերը օգնութեան կը հասնէր :
Աւաղ, աւաղ, Ղարա Ալի,
Աւաղ, աւաղ, այն ատիժին:
Դու խակառակորդ ես եղիր ձիաւորի:

Արպէ որ կ'ըսեն զիւտ տեղ մըն է,
Այնտեղ կ'արածին ուլեր ու գառներ:
Յայմագամին ձին իր վրայ է թըքեր:
Աւաղ, աւաղ, Ղարա Ալի եւայլն:

Արպէ որ կ'ըսեն գի է ու կաղնի,
Կ'արածին այնտեղ եղնիկը մեղկ,
Ղարա Ալի հատցուցեր է իր փամփուշտները,
Լօօ, լօ, օգնութիւն կ'ուզէ :

Կը վերջացնէ Սիամէթ իր երգը յուզումով թրթռուն։ Եւ ամէն անգամ ալ արցունքով կ'աւարտէր զայն։ Հարիւր ձիաւոր զաբթիյէի դէմ, մինակը կռուեր է Ղարա Ալի եւ շնորհիւ անոր Քիւրտերը յաղթեր են, Փամփուշտները հատեր են ու ինք ալ սպաննուեր է։

Եկարի կոնակը եղեւիններու մեծ անտառ մը կայ։ Անունն է Քէֆէն-Թէր։ Անտառին մէջ կան գոմեր ու աղքատիկ գիւղ մը։ Յաջորդ կէսօրին այդ գիւղը հասանք։ Աղքատիկ հիւղակներ։ Աղտոտ ցնցոտիներով ծածկուած մարդիկը։ Կին մը որ կիսամերկ էր, իր չորերով երեխան կը փաթթէր օրրանին մէջ։ Անոնք հաց չունէին։ Հող Հէմօն առաւ գիւղացիի մը մաւզերը։ Մարդը աղաչեց ու ոտքերը պագաւ։ Անօգուտ։ Իջանք Գար Տէրէ։ Այդ ձորին մէջ Սփագի նահանգին ադի աւազակները կան։ Հիմա ձմեռ էր, գոց էին անոնք։ Հասանք Սէօյիտ Եուղի քիւրտ գիւղը։ Խումբը գիշերելու համար գնաց մօտիկ գիւղ մը։ Հայերս հան նշանաւոր ու հարուստ Ֆիթա էֆէնտիին տունը իջանք։ Մեր գեղէն հարս մը, Տնաւ…րենց Վարդանուշը հան էր։ Ան մեր լաթերը լուաց ու չորցուց։ Կը խնդար, կը խնդար մեզ տեսնելուն։ Աբեւ ցաթեցինք վրան։ Գիշերը Մանաւէ եւ Գէորգ Վարդանուշին դացին։ Մենք Կարօին հետ կը լսէինք անոնց սիրուիլը ու կը հայհոյէինք անոր։

Առտուն հասանք խումբին։ Միասին ճամբայ ելանք ու մտանք Քորճատուզա գիւղը։ Լերան վրայ մեզ բըռնողները Հօրաքրոջս հետ Նորանհաբի մէջ այդ գիւղացիներն էին։ Բայց հիմա անոնք ալ անուանի չէթէներ եղած էին ու տունը չէին կենար բնաւ։ Գիւղը այր մարդ չկար։

Նոյն օրը հասանք Կէօլ աղբըր գիւղը, լերան մը լանջին կաղնիներու անտառին մէջ։ Գիւղը իրարմէ ոչ շատ հեռու երկու մասի բաժնուած էր։ Վարի մասին մէջ տեսանք Կարոյին քենին, Կօչկարենց Պօղոսին կինը, Մարանը։ Նետուեցաւ երկուքիս վիզը եւ աղբիւրի պէս լացաւ ան։—«Զեր սիրտե՞ն մեռնիմ, ո՞ւր բսանկ բսոնց հետ։ Զի ատեն գլխնուդ ջուր մի դըննն», կ'ըսէր։

Մեզ տեսանք Քիւրտերուն հետ տեսնելով, ան կը յիշէր գիւղին երիտասարդութիւնը երբ ժանտարմաներ օր մը տարին ու ալ չդարձան։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(50)

հեաայ։ Ահա թէ ինչու հակողութիւն եւ կարգապահութիւն կը հաստատենք, բացարձակ ապաստանութեան տեղ »։

Վարչապետին կարծիքով, կարելի պիտի ըլլայ 20 միլիառ ֆրանք ճարել դրամագլուխի վրայ հաստատուած տուրքով,— տարեկան երկու միլիառ, քանի որ այս տուրքին ենթակայ քաղաքացիները տասը տարիէն պիտի վճարեն զանոնք։ Հանրային պարտքերու գլխաւորները դադրեցնելով երկու տարի, կը յուսան ճարել տարեկան 5.400.000.000 ֆրանք։ Վարչապետը կը հաստատէ թէ եր առաջարկած տնօրինութեանց շնորհիւ կարելի է գոցել 36.760.000.000 Ֆր.ի բացը, այս տարուան համար։ Այս գումարին 4 միլիառը կը ներկայացնէ սովորական եւմտացոյցին բացը, 15.900.000.000ը ազգ. պաշտպանութեան վարկը, իսկ 8.690.000.000ը՝ երկաթուղիներուն բացը։

Իր բացատրութեանց ընթացքին, Լէոն Պլում տագնապին պատճառները վերլուծեց այսպէս.—

1.— Տարապայման ծախքեր ազգ. պաշտպանութեան համար (ամբողջ երկրին եկամուտներուն 46 առ հարիւրը՝ այս տարի) որ ոչնչացուցած են նախորդ կառավարութեանց ճիգերը։

2.— Ոսկիի «փախուստը» որ 80 միլիառ ֆրանքի հասած է վերջին երեք տարիներու ընթացքին։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելէ վերջ, վարչապետը եզրակացուց.

— « Այս ահաւոր պահանջները դոհացնելու համար, ուրիշ միջոց չունէինք եթէ ոչ փոխառութիւններ կնքել կամ նոր թղթադրամներ շրջաբերութեան հանել։ Մարտի սկիզբը կառավարութիւնը քննեց փոխառութեան մը խնդիրը, բայց միջազգային կացութեան յանկարծական ծանրացումը խափանեց այս ծրագիրը։ Այդ պահուն ճակատագրական պիտի ըլլար ազգային պաշտպանութեան փոխառութիւն մը հրապարակ հանել,, ժամանակի յաջողութեամբ»։

Վարչապետը միեւնոյն ատեն շեշտեց թէ արտադրութեանց շինութեան փութացումը դարման մը պիտի կազմէ, դիմաւորելու համար թէ արտաքին եւ թէ ներքին վտանգներ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ԾՈՎ

Քաթալոնիա գրեթէ կղզիացած

Սպանիոյ ազգայնականները նորէն գրոհ տալով, հասան Թորթոզա, որ հանրապետական բանակին օդակայանն է, քանի մը քիլոմեթր հեռու Միջերկրականէն։ Այս յառաջխաղացութեան շնորհիւ ուրիշ կարեւոր դիրքեր ալ ինկան եւ հիմա Քաթալոնիա գրեթէ կղզիացած կը համարուի, բաժնուած՝ Սպանիոյ մնացեալ մասէն։

Հանրապետական զօրքը որոշած է դիմադրել Պարսելոնայի շրջանին մէջ, ամրանալով քաղաքին հիւս. արեւմտեան բարձունքներուն վրայ։ Զօր. Ֆրանքօ հրամայած է առ այժմ դադրեցնել Պարսելոնայի ռմբակոծութիւնը։ Իր կարծիքով, երբ Պարսելոնա ամբողջովին պարպուի, նոյնիսկ 35 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, չափաւոր Քաթալանները ձեռք առնելով քաղաքին իշխանութիւնը, անձնատուր պիտի ըլլան։

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ վերջին տասը օրերու ընթացքին ազգայնականները գերի բռնած են 50 000 հոգի, մէջն ըլլալով չորս զօրավարներ եւ 15 գնդապետներ։ Գրաւած են նաեւ 150 թնդանօթներ եւ 800 գնդացիրներ։

*** Հանրապետական կառավարութիւնը գերագոյն ճիգեր կը փորձէ, նոր ուժեր հաւաքելու եւ դիմադրութիւնը շարունակելու համար։

*** Ահռելի մանրամասնութիւններ կը հասնին Լէրիտայի գրաւման առթիւ։ Երկու կողմերը կատաղօրէն, նոյնիսկ պաղ զէնքերով կռուած են փողոցէ փողոց եւ տունէ տուն։

Ապտակը Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

17րդ դարէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով չառաչուն ապտակ մը զարնուեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երկուշաբթի օր։ Օրուան հերոսն էր ընկերվարական երեսփոխան մը, Շինուէլ, որ չհանդուրժելով պահպանողական երեսփոխանի մը մէկ բացագանչութեան, տեղէն ցատկեց եւ ապտակեց զայն։ Ընկերվարականին ծնողքը Լեհաստանէն գաղթած ըլլալով, պահպանողականը բացագանչած էր,— «Լեհաստան գնա»։ Ժողովէն վերջը երկու երեսփոխանները հաշտուեցան, փոխադարձաբար ներողութիւն խնդրելով։

Օրակարգը նորէն արտաքին քաղաքականութիւնն էր։ Ընդդիմադիրները քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, թէ Սպանիոյ գործերուն եւ թէ ուրիշ խնդիրներու մէջ։ Այս առթիւ պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, որ մերժուեցաւ 152ի դէմ 359 ձայնով։ Այսինքն մեծամասնութիւնը հաւանութիւն յայտնեց Պ. Չէյմպրլէնի քաղաքականութեան։ Վարչապետը այս առթիւ ալ ուժգնօրէն պաշտպանեց իր քաղաքականութիւնը եւ շեշտեց.

— « Ես համոզուած եմ թէ ամբողջ երկիրը համաձայն է մեր վարած քաղաքականութեան։ Ամբողջ աշխարհ ալ կը գնահատէ զայն, բացի թերեւս մէկ պետութենէ՝ Խ. Միութենէն»։

Եւ նորէն հռչակելով հաւաքական ապահովութեան սնանկութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անկարողութիւնը, յայտարարեց.

— « Եթէ հաւաքական ապահովութիւնը իրականութիւն պէտք է դառնայ, կը նշանակէ թէ բոլոր երկիրները պարտաւոր են պատրաստ ըլլալ եւ պատերազմի երթալ միաժամանակ։ Մենք կը պնդենք թէ Ազգաժողովը ի վիճակի չէ կատարելու իր վրայ դրուած էական պարտականութիւնը։ Այս պարագան ժխտել՝ կը նշանակէ գիտակցաբար կեղծաւորութիւն ընել։ Հաւաքական ապահովութիւնը ձախողեցաւ, որովհետեւ Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները կը խորշին պատժական միջոցներու գործադրութենէն։ Ես չեմ կարծեր թէ որ եւ է օգուտ կրնայ ունենալ Ազգաժողովին գումարումը։ Ան կրնայ բանաձեւեր քուէարկել, բայց բանաձեւը խաղաղութիւն չէ։ Եթէ Ազգաժողովը յանձնարարութիւններ պիտի ընէ որոնց ոչ ոք կարեւորութիւն կուտայ, աւելի ծիծաղելի եւ նուաստացած պիտի դառնայ քան առաջ»։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

11 ԿԻՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Մոսկուայի մէջ, կ'ըսէ գերմանական թերթ մը, յիշելով մասնաւորապէս մարաջախտներ Եգորովի, Պուտէննիի եւ ուրիշ երեւելիներու տիկինները։ Ուրիշ աղբիւրէ լուր չկայ այս մասին։

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ գործադուլը կը շարունակուի տակաւին, հակառակ բոլոր միջամտութեանց։

ՅՈՖՒԱՅԻ խորհրդային դեսպանը, Ռասքոլնիքով, Մոսկուա վերադարձու կնոջը հետ, յատկապէս կանչուած ըլլալով։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը 750.000 անգլ. ոսկի յատկացուց, բանուորական բնակարաններ շինելու համար Աւստրիոյ մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ երկրորդական կրթութիւնը պիտի բարեփոխուի Զատկի արձակուրդէն վերջը, համաձայն ուսուցչապետ Ռուսթի ծրագրին որ կ'ուսումնասիրուի չորս տարիէ ի վեր։ Նոր կարգադրութեամբ, գերակշռութիւն պիտի տրուի անգլերէնի, ճարտարանական արուեստի եւ մարմնակրթանքի։ Կիներու դաստիարակութիւնն ալ պիտի բարեփոխուի, տանտիկնութեան եւ հողագործական դասընթացքներով։ Ամէն աղջիկ համալսարան երթալէ առաջ պէտք է շրջան մը բոլորէ իբրեւ սպասուհի ագարակի կամ տունի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի, սրճարանին վերնայարկը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի եւ տեղւոյն ֆրանսացի ընկերվարականներու խառն ժողովը 8 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Maison du Peuple բակ տը ժիւմթիւս տը փէի մէջ։ Կոմիտէի կողմէ կը խօսի Ընկ. Հ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ, ֆրանսացիներու կողմէ. LUCIEN ROLAND. կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, ԻՐԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյեան ժամը 8ին, «Սիամանթօ» Ակումբը։ Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 1 Քուր Լամպէրթա. քաֆէ Լթուալի վերնայարկի սրահին մէջ։ Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՌԱՑԻԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը 7 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café «Le Grillon», 2 Carrefour de l'Odéon։
Կը խօսի Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԹՈՒՂԹԸ»
Կը մասնակցին տեղական լաւագոյն ուժեր։ Տոմսերը՝ 5 եւ 4 Ֆր.։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 23ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Ս. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Պ. Թաղապետարանի սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՆԵՐՍԷՍ ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ Պ. Պ. ԽՐԱՅԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԷՏ P. L. HUET

Գեղարուեստական հոյլ բաժին։ Կը մասնակցին ֆրանսացի արուեստագէտուհիներ. դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ։ Օր. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ՏԷՐ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Պ. Ե. ՖԷՐՐԱՀԵԱՆ եւ Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Ղ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (մեներգ), Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (հայկական կիթառ), Պ. Պ. Լ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԻ (արտասանութիւն)։

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը

Կիրակի, 15 Մայիս կէսօրէ վերջ SALLE POISSONNIÈREի մէջ։
Նկատի ունենալ այդ թուականը

ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած «Վարանդեան» խումբի եւ «Շահրիկեան» Ծանօթախումբի կողմէ, 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն 6 Րիւ տէ Լ'Եգլիզ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը նուագէ Պ. Յ. Թիւթիւնճեանի Ջազպ' հայ ալբոմներու կողմէ։ Հաճելի անակնկալներ։
Մուտք 5 ֆրանք

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻՐԹՈՒՈԶ - ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՖԻԼԻՊ ՍՂՐՃԵԱՆԻ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 Ապրիլ, ժամը 21ին
SALLE ERARD, 13 Rue du Mail, Métro: Bourse ԿԱՄ Sentier
Դուռները կը բացուին ժամը 20.30ին։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական փայլուն օրեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ
17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը ներկայացուի՝
Ալ ՍԱ ԿՈՒՏԱՆ (օփերէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ. Պ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Հ. ՄՐԱՊԵԱՆ, ՍԱՆ-ԺԱՔ, Հ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆի։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասուն ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նուպար Գէորգեան, վերջերս Փարիզ եկած՝ Փէյթայէն կամ Ռումանիայէն(?), Հունգարացի կնոջը հետ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն - Տուրուբերան Նահանգ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 10 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, րիւ Ալէքսանտր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մարի եւ Ալիս Թիֆիկճեան քոյրերը, բնիկ Գիւլէճիւքի (Պրուսայի Նահանգ)։ Կը կարծուի թէ տարիներ առաջ Պոլսէն Ֆրանսա եկած են։ Իրենց հօր անունն է Յովհաննէս, մօր անունը՝ Կիւլլու։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ
Գիլեանքուրէն ընկ. Աղապապեան կը նուիրէ 25 ֆրանք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 7 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3699

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԱՒԵԼՑԱՆ...

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, «Յառաջ»ի գաւառական թղթակցութիւնները կը վերջանան այս յայտարարութեամբ,— «Մեր շարքերուն վրայ աւելցան․ ․ ընկերներ»:

«Այսպէս», 15 ընկերներ աւելցած են Լիոնի մէջ, նոյնքան՝ Տէսին, աւելի քան տասը՝ Վիէն, հինգ-տասը՝ Սէնթ-Էթիէն եւ Սէն Շամոն եւայլն: Մէկ խօսքով, միայն Լիոնի շրջանին մէջ արձանագրուած են վաթսուն նոր ընկերներ, (հաշուելով նաեւ Փոն տը Շերիի եւ Սէն Մորիս):

Վալանսի շրջանին մէջ աւելցած են 15 ընկերներ: Ուրեմն համագումար 75 հոգի:

Առջի օր Մարսէյլէն զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին աւելցած են 50 ընկերներ: «Եւ դեռ շատ մը թեկնածուներ կը սպասեն իրենց խնդրագիրներու պատասխանին»: Միեւնոյն ատեն յառաջ կը տարուի պատանիներու կազմակերպութեան գործը: «Այժմ մեր տրամադրութեան տակ են եւ մեզի կապուած՝ 160է աւելի պատանիներ»:

Վերջին պահուն նամակ մը՝ Կրընոպլէն, կ'աւետէ ութ նոր ընկերներու արձանագրութիւնը:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս իրողութիւնները:

Մէկ բան,— Դաշնակցութեան քայքայումը ... Երազ մը, որ տարիներէ ի վեր թեւ կուտայ մեր հակառակորդներուն:

Զգե՞նք զանոնք իրենց երանաւէտ ցնորքներուն մէջ եւ փորձենք վերլուծել այս իրականութեան իմաստը:

Շարքերու աճումը, անշուշտ, արդիւնք է յարատեւ եւ ծրագրեալ աշխատանքի, որ նոր թափ ստացաւ մեր շրջանին մէջ, շնորհիւ երիտասարդ ուժերու:

Վերջին Շրջ. Ժողովէն ի վեր, Դաշնակցական մարմինները ձեռնարկած են լուրջ աշխատանքի: Միւս կողմէ, պարբերաբար շրջանները կ'այցելեն գործիչներ, զարկ տալու համար կազմակերպական գործունէութեան, միեւնոյն ատեն սարքելով հրապարակային բանախօսութիւններ եւ դասախօսութիւններ:

Այսպէս, քանի մը ամիս առաջ ընկեր մը այցելեց Մարսէյլի շրջանը: Ուրիշ ընկեր մը՝ նոր եկած Ֆրանսա, աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր կը շրջի Միջին Ֆրանսայի շրջանը, խօսելով, լուսաբանելով, կազմակերպելով: Ի հարկին սարքելով վիճաբանական ժողովներ, ներքին թէ արտաքին:

Բայց, սխալ պիտի ըլլար միայն կատարուած աշխատանքին վերագրել այս նոր նուաճումները: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ, դիմողներուն, թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին ոչ միայն նոր տարրեր, այլ եւ վերադարձողներ: Անոնք որ հեռացեր էին այս կամ այն պատճառով, եւ հիմա կարօտով կը փնտռեն Դաշնակցութեան շունչը:

Ամէն բան ըսած չենք ըլլար, եթէ այս յաջողութիւնը վերագրենք, նաեւ, միայն եւ միայն Դաշնակցութեան հմայքին:

Այդ հմայքը տիրական է միշտ, հակառակ թերխաչ կամ կիրքէն կուրացած խմբակցութեանց եւ անհատներու գռեհիկ խաչակրութեան:

Մենք շատ աւելի լայն կ'ըմբռնենք յաջողութեան իմաստը:

Երէկ, 15 տարի առաջ, այնքան ալ զարմանալի պիտի չթուէր այս խմբական «ներգրաւումը»: Նոր կը կազմակերպուէր Դաշնակցութեան Ֆրանսայի շրջանը, եւ երիտասարդներ խումբ-խումբ կը դիմէին արձանագրուելու: Շատերը յափշտակուած՝ մեր կուսակցութեան անդիմադրելի հմայքէն:

Եկան փորձութեան տարիները:

Գոյնզգոյն խայծեր եւ հրապոյրներ՝ դուրսէն, խլրտումներ՝ ներսէն: Յետոյ քաղաքական տժգոյն եւ ճլատիչ կացութիւն մը: Ապա նաեւ «Հայաստանասիրական» մարզանքները: Ու վերջապէս ամբոխային տրամադրութիւններ, որոնք ծանր փորձի մը կ'ենթարկէին նորահասներն ու հրաշքի հաւատացողները:

Ինչպէս այլուր, մասնաւորապէս մեր շրջանին մէջ ալ այս դէպքերն ու երեւոյթները շուարման կամ յուսախաբութեան մթնոլորտ մը ստեղծեցին, չարախնդութեան խրախճանքներ կատարել տալով մեր հակառակորդներուն:

Եւ սակայն, Դաշնակցութիւնը մնաց անսասան: Շարունակեց քարոզել ու գործել, համաձայն օրուան պահանջներուն: Միեւնոյն ատեն ջանալով լրացնել ինչ որ թերի էր կամ անբաւական:

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը.— կը վերադառնան «սրդողածները», խնդրագիր կը ներկայացնեն բոլորովին նոր տարրեր: Մէկ խօսքով, բացուած է շրջան մը, որ կը պահանջէ բազմապատկել ղեկավարութեան ճիգերը:

Արդարեւ, ի՞նչ նշանակութիւն պիտի ունենար անդամատետրեր բաժնել եւ նոր խումբեր կազմել, եթէ չես աշխատիր արժեցնել հաւատքը՝ քու առաքելութեանդ մասին:

Նոր դիմումները, այս ակնախտիղ ափերուն վրայ, կ'ապացուցանեն թէ թեկնածուները բոլոր ճամբաները փորձած եւ եկած են մէկ եզրակացութեան,— հակառակ ամէն բանի, նորէն Դաշնակցութիւնն է որ կրնայ լեցնել իմ հոգիս, մարզել, դաստիարակել զիս, օգտագործել իմ ուժերս՝ ի խնդիր այս ժողովուրդին ազատագրութեան: Այսօր՝ խաղաղութեան մէջ, մեթոտիկ աշխատանքով, վաղը, փոթորիկի մը պահուն, փոթորկաձայն գործունէութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, նորեկներն ալ կը հաւատան թէ կազմակերպուած, կարգապահ, հասուն եւ գիտակից ուժն է որ կրնայ գործ կատարել: Իսկ այդ ուժը գերազանցապէս ամփոփուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ:

Ջանանք արդարացնել այդ հաւատքը, բազմապատկելով եւ նորոգելով մեր ճիգը,— յարատեւ պայքար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«Անկցի՜ն Հրեաները,— Հրաժարեցէ՛ք»,— "Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն"

Երեքշաբթի օր փոթորկալի տեսարաններ պարզուեցան Երեսփ. Ժողովին մէջ, կառավարութեան ելմտական ծրագիրներուն քննութեան առթիւ: Պահ մը մթնոլորտը այնքան թունաւորուեցաւ որ նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը: Վէճը շարունակուեցաւ դուրսն ալ, եւ քիչ մնաց որ ընդհարումներ պատահէին: Նոյն ինքն վարչապետ Լէոն Պլում հարկադրուեցաւ ժխորին մէջ նետուիլ, իր ընկերները հանդարտեցնելու համար:

Երբ երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին տեղեկաբերը՝ Պ. Ժամի Շմիտ իր զեկուցումը կը կարդար, աջակողմէն պոռացին.

— Ցիմարութիւն է, սնանկութիւն է եւ կազմակերպուած գողութիւն:

Տեղեկաբերը շարունակեց զեկուցումը, բացատրելով թէ անհրաժեշտ է 25 միլիառ Ֆրանք ճարել անմիջապէս:

— Կորսուեցէ՛ք գացէ՛ք, աղաղակեց ազգայնական երեսփոխան մը:

— «Քակուլա՛ռ», պատասխանեցին ձախակողմէն (փիլոնաւոր կամ վեղարաւոր. կ'ակնարկէ գաղտնի կոմիտէի անդամներուն որոնք ամբաստանուած են հակապետական դաւադրութեամբ):

Նախագահ Պ. Էռիօ ազդարարեց.

— Օգնեցէք որ կարենամ այս վիճաբանութեան տալ արժանի լրջութիւնը:

Խօսելու կարգը եկած էր ընդդիմադիր երեսփոխան Մոնթինիի, որ ուժգնօրէն քննադատելով կառավարութեան ծրագիրները եւ մանաւանդ լիազօրութեան պահանջը, դարձաւ Պ. Լէոն Պլումի եւ յայտարարեց.

— «Ձեր ձեռքն ունենալով ոստիկանութիւնը եւ ինքնակամ իրաւասութիւններ, կրնաք, պարոն վարչապետ, քանի մը օրէն գլուխ հանել ձեր յեղափոխութիւնը: Եթէ լիազօրութիւնը տրուի, հանրապետութիւնը կախուած պիտի ունենայ մէկ մարդու քմահաճոյքէն: Տասը տարիէ ի վեր կը խօսուինք: Մենք պատերազմ չենք ուզեր, այլ բարեկարգութիւն, աշխատանք եւ ազատութիւն»:

— Սաքսո՛ն, Սաքսո՛ն, կ'աղաղակէին ձախակողմէն (ըսել կ'ուզեն՝ գասալիք):

— Ես կը նախընտրեմ Սաքսոնիա ապրիլ ազատօրէն, քան Ժողովրդական Ճակատի թաթին տակ:

Մթնոլորտը հետզհետէ կը թանձրանար: Ցարաճուն աղմուկին մէջ անլսելի կը դառնային ճառերը, երբ աւելի ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ: Պահպանողական երեսփոխան մը, Փօլ Իհիւէլ, բացագանչեց.

— «Անկցի՜ն Հրեաները», ակնարկելով Լէոն Պլումի եւ իր քանի մը նախարարներուն ցեղային ծագման:

Այս անարգանքին վրայ, ներքին նախարարը, Պ. Մարքս Տորմուա, տեղէն ցատկելով պոռաց բարկացայթ.

— «Հրեաները նոյնքան լաւ մարդիկ են որքան Պրըթոնները»:

Այս ակնարկը աւելի կատղեցուց պահպանողական երեսփոխանը, որ Պրըթոն է եւ որ իր տեղէն ելլելով յառաջացաւ դէպի նախարարը, ծեծելու համար: Ուրիշ երեսփոխաններ միջամտեցին, իսկ նախագահը գլխարկը գլուխը դրաւ եւ դուրս ելաւ. ուրիշ խօսքով՝ ընդհատեց նիստը: Այդ միջոցին լուտանքներն ու սպառնալիքները կը շարունակուէին զանազան խումբերու միջեւ: Բարապանները հազիւ յաջողեցան զսպել երկու երեսփոխաններ որոնք բուռն կռիւ մը բռնելու վրայ էին: (Մէկը Վիէնի ընկերվարական երեսփոխանն էր, Պ. Հիւսէլ):

Ընդհանուր ժխորին մէջ, միշտ կը լսուէին միեւնոյն կանչերը.

— Հրաժարեցէ՛ք, չենք ուզեր, կը պահանջենք ազգային փրկութեան դահլիճ մը: Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն ...

Իսկ Ժողովրդական Ճակատի կուսակիցները կը ծաղրէին.

— Հա՛յլ Հիթլէր (կեցցէ՛ Հիթլէր):

Այս միջադէպերու ընթացքին ակնարկներ լսուեցան նաեւ Պ. Չէմպըլէնի քաղաքականութեան մասին, բայց նախագահը ազդարարեց թէ չի կրնար թոյլ տալ որ վէճի ենթարկեն բարեկամ երկրի մը վարչապետը:

Լէոն Պլումի բացատրութիւնները

Տեղեկաբերին զեկուցումէն վերջը, վարչապետը խօսք առնելով, երկար ճառ մը խօսեցաւ, որ տեւեց երկուքուկէս ժամ: Պ. Լէոն Պլում ուժգնօրէն պաշտպանեց իր ելմտական ծրագիրները, շեշտելով թէ ժամանակը եկած է մէկդի դնելու աւանդական վերակազմութեան բնական միջոցները եւ դիմելու արհեստական միջոցներու, ինչպէս ըրին ուրիշ եւրոպական պետութիւններ:

— «Հարցը այս է, — ի՞նչպէս ընել որ տկարացած եւ աղքատացած ժողովուրդ մը, զրկուած՝ իր դրամագլուխին մէկ մասէն եւ իր առեւտրական շահաստաններէն, կարենայ առնել իր կարողութենէն շատ վեր բեռ մը: Երկար չի կրնար տեւել այս վիճակը, որ տագնապի մատնած է շատ մը եւրոպական երկիրներ: Բեռը շատ ծանր է բովանդակ Եւրոպայի համար, եւ պիտի գայ ժամանակ մը երբ Եւրոպան այլեւս պիտի չկրնայ հեռացնել աղէտը: Մինչեւ որ այդ ժամանակը գայ, մենք հարկադրուած ենք արհեստական միջոցներու դիմել: Ոչ ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւն է այս, ոչ հաւաքական տնտեսութիւն, ոչ ալ դիկտատուրա: Բայց, վճռած ըլլալով հանդերձ պաշտպանել մեր հանրապետական կարգուսարքը, եթէ հարկ ըլլայ, պատճառ չկայ որ չօգտուինք միահեծան իշխանութեանց կարգ մը փորձառութիւններէն: Գերմանական օրինակը պերճախօս է այս տեսակէտէն: Ժողովրդապետական իշխանութիւնները այլեւս չեն կրնար ստորադաս վիճակ մը ունենալ, բաղդատմամբ միահեծան պետութեանց: Ֆրանսա պէտք է ըմբռնէ կացութեան պահանջները եւ սպառնացող վտանգը, եթէ շարունակուի այս ստորադաս վիճակը՝ Նիւթա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՊԱՐԵՐԸ

Երեւանի կառավարութիւնը, զարկ տալու համար պարարուեստին, հայկական ժողովրդական մենապարի մրցում մը բացած է,— մրցումը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 15ին:

Մրցումները պիտի կատարուին աչքի առջեւ ունենալով հետեւեալ ժողովրդական պարերը.—

Ուզունդարա, Շալախօ, Տրնգի, Էնզէլի, Նազպար, Թանգի, Շուշանիկ, Ենկի ծառ, Այ-այլուխս, Ունաբի, Դիլիջան (Ղազախի), Աշտարակի պար:

Իմ ալ աչքիս առջեւ եկան մեր պարութիւնները, արտասահմանեան բեմերու վրայ:

Ճիշդ է որ վերը յիշուած պարերը հայկական չեն «հարիւր տոկոսով»: Բայց գէթ գնահատելի է ճիգը զոր կը կատարեն հայկական պարարուեստ ստեղծելու համար Երեւանի մէջ, ուր թաթարական, վրացական, ռուսական խառնիճաղանճ խորապէս եղծեր է հայկական դրոշմն ու ոգին:

Իսկ արտասահմանի՞ մէջ,— ամէնէն աւելի կը ցաւիմ ճիբք ու շնորհք ունեցող մեր փոքրիկներուն վրայ, որոնք ստիպուած են, հանդիսականներու հաճոյքին համար, պարել անշնորհ եւ անհեթեթ պարեր: Մանաւանդ սա «Կովկասեան» կոչուած պարերը, որոնք ողողեցին մեր բեմը այս վերջին տարիներուն: Պարը անշուշտ աղմուկ չէ, ոչ ալ ցատկռտուք,— պարը *իմաստ ունեցող շնորհալի շարժումներու ամբողջութիւն մըն է*: Կովկասեան կոչուած այդ պարերուն ոչ իմաստը կը պատշաճի մեր նորածիլ տաղանդներուն, ոչ ալ միօրինակ եւ աղմկալից շարժումները, որոնց մէջ կը պակսի ոճը:

Դժբախտաբար փորձ չի կատարուիր վերակենդանացնելու մեր հայկական պերճիմաստ եւ վայելչաշնորհ պարերը, որոնց վրայ կը հիանար Մաքսիմ Կորքի՝ հակառակ *փրոֆան* մը ըլլալուն նման հարցերու մէջ: Այդ հայկական պարերուն լաւագոյնները կուտար անմահ եւ խորախորհուրդ Տարօնը,— արդարեւ մեր իսկապէս հայկական պարերը կուգան ընդհանրապէս Տարօն աշխարհէն:

Հայկական պարերը գլխաւորաբար երկու տեսակ են,— հարսանեկան եւ աշխատաւորական (կորսնցուցած ենք մեր կրօնական եւ հեթանոսական պարերը, որոնց աւանդութիւնը կը պահպանուի վարժուկ եւ հերատուկ բառերուն մէջ): Ինքնատիպ են մանաւանդ աշխատաւորական պարերը,— օրինակ՝ հանդերուն կամ թոնիրներուն կուտ տալու, դաշտի կամ կալի գործերը նմանցնելու ձեւով մը յօրինուած գեղջկական կեանքը վերարտադրող պարերը: Այսպիսի իրապաշտ պարերը, որոնց արտայայտութեան համար՝ շարժումները եւս կը դադրին վերացական կամ անիմաստ դառնալէ, շատ աւելի թելադրիչ են մանաւանդ մանուկ հոգիներու համար, քան կոխոտ, սիրատոչոր ու գրգռիչ պարերը: Երբ մասնաւոր դպրոցներու մէջ դասական պարերով որոշ ներդաշնակութիւն կը փորձուի տալ օժտուած երեխաներու շարժումներուն, ծնողքներուն պարտքն է թոյլ չտալ որ դպրոցէն դուրս խաթարուին անոնք՝ կասկածելի իմաստներ ունեցող աններդաշնակ պարերով:

Կ'իմանամ որ հոգի եւ խանդավառութիւն ունեցող աղջիկ մը, Օր. Պարզեւուհի Թաշճեան, կ'աշխատի պարի վերածել մեր հայկական երգերը,— տես աղբիւրը բուն հայկական պարարուեստին: Թառիտ Գաբրիէլի աղջնակն ալ, հայկական օփերայէ մը առնելով, իմաստալից եւ շարժումներով հարուստ (գեղեցիկ էր մանաւանդ *Մմիկը*) պար մը կը խաղար վերջերս փարիզեան արուարձանի մը մէջ: Կ'ընդունիմ որ իրապաշտ պարարուեստէն վեր գոյութիւն ունի դպրոց մը, ուր շարժումներու երաժշտականութիւնը պարիկներու կը վերածէ թեւածող մարմինը՝ անոր հալող, անփութականացող խաղերուն մէջ դնելով հոգեկան խորունկ արտայայտութիւններ: Բայց նախ սկսինք իրապաշտ պարարուեստէն, բեմերէն դուրս վտարելով «Կովկասեան»ը (վերջերս սկսան քիչ մը շատ Կովկասցի կոչել մեզ՝ մեր պատմութեան անծանօթ մարդիկ), եւ որդեգրելով հայկականը, այնպէս ինչ որ պար կը կոչէք դուք, ճիշդ կ'ըլլար կոչել, ինչպէս կ'անուանէր Արմաշի հայ գիւղացին, «... մաղել», յիշեցնելով «*խայտաճի*»ները, որոնք, իրենց շալվարը հանգրիճելով ու պատէն բռնելով, ոտքերը սանի մը մէջ անշարժ, կը մաղէին իրենք զիրենք:

ԱՐԱԶ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՆՈՐ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի.— Ուրբաթ առտու ժամը 9ին ողբացեալ ընկեր Մ. Վարանդեանի մարմինը պիտի փոխադրուի նոր դամբարանը (Սէն Փիէռի գերեզմանատուն), նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ: Պաշտօնական արարողութիւնը պիտի կատարուի ուրիշ օր մը:

"Հաց կ'ուզենք", կը պոռան Պէյրութի մէջ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (30 մարտ).—

Ապրուստի սղութիւնը սկսած է անտանելի դառնալ: Ուտեստեղէնները ենթակայ չեն որոշ սակի մը, քմահաճօրէն կը ծախուին, թաղէ թաղ տարբերելով: Հացին լիպրան կարգ մը թաղերու մէջ կը ծախուի մինչեւ 35 ս. դահեկանի: Իբրեւ հետեւանք ժողովրդական դժգոհութեան, մարտ 28ի առտուն ժամը 9ին, Հուրճ թաղին մէջ հաւաքուած հոծ բազմութիւն մը, բաղկացած մեծ մասով ծնողներէ եւ անօթիներէ, «Անօթի ենք, հաց կ'ուզենք» ըսելով կը յառաջանային դէպի Պուրճ, երբ ոստիկանական խումբեր հասնելով յաջողեցան ցրուել զանոնք:

Կառավարութիւնը զբաղած է ալիւրի խնդրով: Եւ որոշած կարելի եղածին չափ փութացնել ապսպրուած ալիւրներուն առաքումը:

Երէկ 150 թոն ալիւր հասած է արդէն կառավարութեան հաշւոյն: Քանի մը օրէն պիտի հասնի 700 թոն եւս: Այս ալիւրները իսկոյն պիտի տրամադրուին աղքատներուն, զեղչուած գիներով: Կրթական նախարար Խալիլ պէյ Թաքիյի առաջարկով որոշուած է 30 ոսկիէն պակաս ամսական ունեցող պաշտօնեաներուն զեղչուած գինով ալիւր տալ:

Օմար պէյ Տաուգ, կառավարութեան դիմելով, յայտարարած է որ ինք պատրաստ է 4000 թոն ալիւր ներածելու եւ լիպրան ծախելու 17 ս. դահեկանէն, եթէ այդ ալիւրը զերծ կացուցուի մաքսատուրքէ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ տագնապը ոչ միայն չէ կարգադրուած, այլեւ նոր գործադուլներ պատահեցան առջի օր, Փարիզի մէջ: Բանուորները գրաւեցին կարգ մը կարեւոր գործարաններ: Բանակցութիւնները անելի մը մատնուած են: Միւս կողմէ, երէկ մինչեւ կէս օր գործադուլ հռչակեցին շարժավարները, մերժելով սակացոյցի որ եւ է յաւելում եւն.:

ԵՐԿՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

(Գ. Ի. վերջին մաս)

Վիճաբանութիւններու ընթացքը պարզօրէն ցոյց կու տար, որ Գերմանիա Աւստրիոյ կցումով Եւրոպայի մէջ կ'ուզէ ստեղծել գերման միատարր պատնէշ մը, ռուսական վտանգին եւ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին դէմ: Աստիճանաբար իր ճնշման տակ պիտի առնէ Հունգարիան, Եուկոսլավիան եւ Ռումանիան, բոլորովին պիտի չէզոքացնէ Չեխոսլովաքիան եւ յետոյ, Իտալիոյ հետ գործակցաբար պիտի դառնայ դէպի Ֆրանսան եւ Անգլիան, խօսքը զէնքին յանձնելով:

Աւստրիան ժողովրդավար երկիր մը չէր, ի հարկէ, բայց Եւրոպայի ժողովրդավար շղթայի պաշտպանութեան առաջին օղակն էր: Աստր համար գերմանական վտանգը այլեւս բառերու եւ ճառերու սարողութենէն ելած եւ մերկ իրականութիւն մըն էր դարձած ամէնուն համար: Ի՞նչ պէտք է ընել: Այս էր հիմնական հարցը:

Ֆրանսացի պատգամաւորներէն մէկը, ձախակողմեան հոսանքի ներկայացուցիչ, յայտարարեց.

— Եւրոպայի մէջ մենք հզօր կուսակցութիւն մըն ենք դարձած: Այսօր կառավարութիւնը մեր ձեռքն է: Հսկայ պատասխանատուութիւններ ունինք: Գիտենք: Մենք չենք կրնար ականատես ըլլալ, երկար ատեն, ֆաշական բռնատիրութեանց: Իբրեւ իրական ժողովրդավար երկիր մը մենք պէտք է ճնշում գործ դնենք, որ մեր կառավարութիւնը բռունցք ցցէ եւ գործի սկսի: Մենք չենք ուզեր Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ մեր քոյր կուսակցութիւններու բախտին արժանանալ: Եւ ես վստահ եմ, որ եթէ մենք սկսինք, բոլոր մեծ ու փոքր ժողովրդավար պետութիւնները պիտի կանգնին մեր կողքին եւ չափուին ուժին դէմ ուժով:

Երբ Չէյմպըլէն կը յայտարարէ թէ Անգլիան այս առթուան ընթացքին դինապահեստի մը պէտք է վերածել եւ Ֆրանսան՝ Արհեստ. Դաշնակցութեան օգնութեամբ ռազմանիւթերու արտադրութիւնը կ'ուզէ աւելցնել, կը նշանակէ թէ, արդէն, երկու երկիրներն ալ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուին: Կասկած չկայ, որ գիշեր ցերեկ գործարանները պիտի աշխատին պատերազմ ծնելու համար: Մենք պատրաստ պիտի ըլլանք մեր սահմաններուն վրայ, որ կ'երկարի Չեխոսլովաքիայէն Սպանիա...

Աւելի զուսպ էին, ինչպէս միշտ, Անգլիացիները: Ռ. Սիթրին նախ հաւատիքներ տուաւ փոքր ազգերուն, խաղաղութեան պահպանման ծրագիրներ պարզեց, իրերօգնութեան կարեւորութիւնը շեշտեց եւ ըսաւ.

— Մեծ պատերազմէն առաջ Անգլիան կը վարէր կղզիացման քաղաքականութիւն մը: Այժմ ալ կան մարդիկ որ ջերմ կուսակիցներ են այդ քաղաքականութեան, բայց մեծամասնութիւնը կը պահանջէ եւրոպական աշխարհավարութիւն մը: Հասկնալի է, որ երկրէ երկիր տարբերի մեր ընկերվարական քաղաքականութիւնը, բայց խորքին մէջ նոյնն է: Իւրաքանչիւր երկիր իր քաղաքականութիւնը գծելու ատեն, հոս կանգ առաւ մեծերու գործած սխալներուն վրայ: Մեղադրանքներով կարելի չէ քաղաքականութիւն մշակել. Մենք ուրիշ գործ ունինք ընելիք: Ի հարկէ, Աւստրիային վերջ կարգը եկած է Չեխոսլովաքիոյ: Բայց Գերմանիան միայն այդքանով չի սահմանափակուիր: Աւստրիոյ երկաթի հանքերէն վերջ, Գերմանիան իր հայեացքը յառած է Հունգարիոյ ցորենի դաշտերուն, Ռումանիոյ քարիւղի հորերուն եւ Ուկրանիոյ արժանիքի ամբարներուն վրայ: Պատերազմական հնոցները կը ճարճատին ամէն ուղղութեամբ. Փոքր երկիրներու վարանումն ու տատանումը հասկնալի է: Պէտք է անոնց հաստատ երաշխիքներ տրուին, որպէսզի ազատ ձեռքեր ունենան: Անշուշտ, մեծագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ:

Ամէն անգամ մենք կը մոռնանք Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը: Տակաւին խաղաղութիւնը փրկելու յոյսեր կան եւ ատիկա Ազգերու Դաշնակցութեան յարած 58 երկիրներու Ընդհ. Ժողովն է որ պիտի ընէ, քանի դեռ ուշ չէ: Նախ հաւաքական ապահովութիւն, ապա փոխադարձ ապահովութիւն: Եթէ Եւրոպան ուզէ ինքզինք փրկել, հաւանօրէն Մ. Նահանգներն ալ պիտի կանգնին անոր կողքին: Անկարելին պէտք է փորձել, խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Այնուհետեւ խմբագրական յանձնախումբին կողմէ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը, որ երկար վիճաբանութեանց դուռ բացաւ:

— Ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը պէտք է դատապարտել եւ միացեալ ճակատ ստեղծել, կը յայտարարեն Սպանիացիները: Միջազգայինները պէտք է մնային նստեր գումարեն եւ խաղաղութիւն պատրաստեն փոխանակ պատերազմի, կը յայտարարեն ոմանք: Արհեստակցական կազմակերպութեանց աշխատանքները ճշդուած չեն եւ դժուար է պատժամիջոցները գործադրել, կ'ըսէին ուրիշներ:

Եւ վերջապէս ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, իբրեւ նուազագոյն պարտադրութիւն ամէնուն համար.

— «Վերջին օրերու դէպքերը պէտք է փարատած ըլլան վերջին փորձերը: Այս դէպքերը կոպիտ լոյս մը սփռեցին ֆաշական կառավարութեանց ծրագիրներուն վրայ եւ ցոյց տուին թէ ինչպէս Հիթլերն ու Մուսոլինին կայծակի արագութեամբ կ'իրականացնեն զանոնք: Շուշնիկի դիկտատուրային տակ ինկած եւ այժմ խորտակուած ու կցուած Աւստրիան, ինկաւ աւելի ծանր դիկտատուրայի մը՝ Հիթլերի թաթին տակ: Կրկնակ բռնութեանց զոհ Սպանիան, իր քաջարի ռազմիկները դատապարտած է նահանջի, որովհետեւ ազգայնականները օժտուած են նիւթական աւելի լայն միջոցներով, մինչդեռ հանրապետական բանակներուն աշխարհ զլացաւ այդպիսի միջոցներ: Ֆաշական բանակները Պալէարեան կղզիներու, Դանուբի, Պիրէնեան լեռներու եւ Ափրիկէի մէջ հաստատուած, կը սպառնան Չեխոսլովաքիոյ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, ազատ ոչ մէկ պետութիւն ձգելու համար: Ամբողջ Եւրոպան ֆաշական ուժին ենթարկուելու վտանգին տակ է, ինչ որ կը նշանակէ թշուառութեան եւ ստրկութեան գիրկը նետել: Քանի մը տարիներու վախն ու սխալները, ահա թէ ինչ կացութիւն են ստեղծած:

« Այս տագնապալից պահուն երկու Միջազգայինները կրկին կը ձեւակերպեն իրենց սկզբունքները որոնցմէ միշտ ալ ներշնչուած ու գործած են եւ դէպքերն ալ իրաւունք են տուած, կոչ կ'ընեն իրենց յարած կազմակերպութիւններուն եւ

Ա.— Կը խնդրեն իրենց տրամադրելի բոլոր միջոցները գործածել, դադրեցնելու համար ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, որուն եղերական հետեւանքները եւ միջազգային իրաւունքին հակառակ ըլլալը բոլորին համար պարզ են: Եւ կը պահանջեն ազգային բոլոր հաստատութիւններէն, որ ազդու եւ անմիջական օգնութիւն հասցնեն հանրապետական եւ հերոսական Սպանիոյ: Պատրաստ ըլլան ֆրանսական եւ բրիտանական կառավարութեանց օժանդակելու բարոյապէս, տնտեսապէս, դինուորապէս, դրամապէս, երբ անհրաժեշտ ըլլայ վերջ մը դնել իտալագերման յարձակումներուն: Միջոցներ, որոնց պէտք է գործակցին մեծ ու փոքր բոլոր երկիրները, իրենց ուժերուն ներած չափով:

Բ.— Կը հրաւիրեն բոլոր հաստատութիւնները, որ աջակցին Սպանիոյ մեր ընկերներուն, որպէսզի անոնք կարենան հասնիլ դէպքերու պահանջած բարձրութեան: Եւ ապստամբ երկրամասերուն սահմանուած բոլոր արտադրութիւններուն վրայ կառավարական արգելք պահանջեն:

Գ.— Միջազգայինները իրենց բոլոր կազմակերպութիւններով անմիջապէս պիտի ընեն, ինչ որ իրենցմէ կախուած է Չեխոսլովաքիոյ տնտեսական եւ քաղաք. անկախութիւնը ապահովելու համար, մասնաւորապէս դրական եւ որոշ յանձնառութիւններ ակնալ Ֆրանսայէն եւ Մեծն Բրիտանիայէն:

Միջազգայինները նոյնպէս պիտի աշխատին, որ եւրոպական բոլոր ազգերը հզօր կերպով պաշտպանեն իրենց ազատութիւնը հաւաքական ապահովութեան միջոցաւ, հիմնուած Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ, փոխադարձ ազատ դաշինքներով, առանց մեծ ու փոքր ազգերու խտրութեան, յարձակումի ատեն դինուորական եւ այլ միջոցներով իրարու օգնութեան հասնելու համար:

Ներկայ ծանր պարագաներու մէջ Մ. Նահանգներու բաղձալի մասնակցութիւնն ալ ապահովելու համար, Եւրոպայի ժողովրդավար երկիրները վճռապէս պէտք է լծուին գործի, ժողովուրդներու անկախութեան եւ խաղաղութեան պահպանման համար:

Միջազգայիններուն կը թուի թէ, այս ուշացած ժամուն անգամ, կարելի է պատերազմը կանխել, եթէ բոլոր ժողովրդապետական երկիրները եւ բանուորական կազմակերպութիւնները չխնայեն իրենց տրամադրելի միջոցները: Արդ, կը հրահանգեն ուշադիր ըլլալ այս խիստ ծանրակշիռ դէպքերուն եւ գերագոյն ճիգեր թափել յանուն խաղաղութեան »:

Աւստրիոյ ֆաշական եւ Մոսկուայի 21 զոհերուն համար եւս քուէարկուեցան բողոքի բանաձեւեր:

Անշուշտ միջազգային հաստատութիւններու այս տագնապը բնական հետեւանքն է քաղաքական տագնապին, որ Եւրոպան խոր ցնցումներու կը մատնէ պարբերաբար: Ցայտնըուած ժառանգութիւնները բարձր քաղաքականութենէ աւելի, կը մատնեն լքուած վիճակ մը, որ կրնայ աղետաբեր դառնալ բովանդակ մարդկութեան համար:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎՐԱՑԻ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Հայտար Գամատի ռուսերէն Կաւկազի վերջին (մարտ) թիւէն կը թարգմանենք հետեւեալ յուշագիրը, որ իր կարգին առնուած է իտալական «Քուրիէրէ Տիփլոմաթիքօ է Քոնսուլարէ» թերթէն: Վերջինս կը պնդէ, թէ այս յուշագիրը տրուած է իտալական եւ միւս ֆաշական կառավարութիւններուն (Գերմանիա, Ճափոն) վրաստանի նախկին կառավարութեան կողմէ: Վերջին ատենի հետաքրքրական վաւերագիր մըն է, որու շուրջ արդէն սկսած է բուռն բանակռիւ մը: Այս վաւերագիրը տալէ ետք՝ կը ծանօթացնենք եւ բանակռուին էական մասերը —

Կովկասի հարեւանները երկու կողմէ ալ մեծ պետութիւններ էին, որոնք միշտնջենական մրցումի եւ պատերազմի մէջ էին իրարու հետ, հիւսիսէն Ռուսաստանը, հարաւէն՝ Իրանն ու Թուրքիան: Առաջինը մեծ արագութեամբ կը շարժէր դէպի Կովկաս, որպէսզի ուղիղ ճանապարհ բանար իր առջեւը՝ գրաւելու համար սահմանները եւ իրեն ենթարկելու մրցակից պետութիւնները: Կովկասի անկախ պետութիւնները կը բաժնէին զայն անոնցմէ: Անոնք կը փակէին այդ պետութիւններէն ամէնէն հզօրին՝ Ռուսաստանի ճամբան եւ այդպիսով յարձակումէ կը պաշտպանէին աւելի տկարները՝ Իրանը ու Թուրքիան:

Այսպիսի պարագաներու մէջ ի՞նչ պէտք է ըլլար այդ պետութիւններու քաղաքականութիւնը Կովկասի: Բոլորովին ակներեւ է, որ Ռուսաստանի շահը կը պահանջէր ոչնչացնել այդ պատնէշը եւ դարձնել ռուսական ռազմական յենակէտ, մինչդեռ միւս երկու պետութիւններու շահը, ընդհակառակն, կը թելադրէր պահել եւ ամրապնդել կովկասեան անկախութիւնը, որ լաւագոյն միջոցն էր պաշտպանելու համար ռուսական ծաւալման դէմ:

Այդ խնդիրները, սակայն, չփոխուեցան ոչ Իրանի եւ ոչ ալ Թուրքիոյ կողմէ, անոնք ալ Կովկասի մասին գործադրեցին նոյն քաղաքականութիւնը ինչ որ Ռուսաստանը, նեղանացին նուաճել Կովկասը՝

Տրուած ըլլալով որ Հայաստանը վաղուց արդէն ենթարկուած էր եւ եւ Ազրբէջանը՝ Իրանի հարկատու, Կովկասի մէջ միայն մէկ ազատ պետութիւն կը մնայ՝ քրիստոնեայ Վրաստանը: Մինչեւ այդ մրցակից երկու պետութիւններն ալ միացան, որպէսզի վերջ տան Վրաստանի գոյութեան

1635ին ստորագրած դաշնագրի համաձայն արեւելեան Վրաստանի մեծագոյն մասը՝ Քարթալինիան եւ Կախեթիան՝ հռչակուեցաւ կախեալ Պարսկաստանէն: Մնացեալ մասը՝ Սամթսխէ - Սաաթաբագօ (Մէցխէ - թիա) եւ ամբողջ արեւմտեան Վրաստանը թողուեցաւ թրքական գերիշխանութեան ներքեւ: Այդ որոշումը ընդունելէ ետքը, երկու պետութիւնները Վրաստանի մասին միեւնոյն քաղաքականութիւնը չփոխեցին: Քանի որ Պարսկաստանը սահմանակից չէր Վրաստանին, ան գոհացաւ միայն որոշ քանակի տուրքի գանձումով իրեն ենթակայ հողամասերէն: Թուրքիան, ընդհակառակն, անմիջապէս սահմանակից էր Վրաստանի, որ եւ կը դիւրացնէր յարձակումներու հնարաւորութիւնը: Այդ պատճառով անոր ուղեգիծը եղաւ հետեւեալը,— հողամասերու աստիճանական նուաճում ու բռնագրաւում եւ այդ հողերու բնակիչ Վրացիներու իսլամացում: Երկու դարեր (17 — 18) անընդհատ աշխատանք տարուեցաւ այդ ուղղութեամբ, եւ 19րդ դարու սկիզբները արդէն Թուրքերու ձեռքը կը գտնուէր Վրաստանի մէկ քառորդ մասը, այսինքն՝ անոր ամբողջ հարաւ - արեւմտեան մասերը՝ Արտահան, Մեցխէ - թիա, Օլթի, Արտուին եւ Պաթում, որոնց բնակչութիւնը բռնութեամբ իսլամացուած էր: Այսպէս նուաճելով վրացական մշակոյթի օրօրանը, Մեցխէթիան, Թուրքիան այդ ճանապարհով սկսաւ սպառնալ Վրաստանի սրտին՝ Քարթալինեցին եւ Իմէրէթեցին: Ախալցխայի փաշան դարձաւ այդ սեղերու իսլամացման գլխաւոր գործակալը: Եւ հէնց Կովկասի վերաբերմամբ կիրառուած այդ քաղաքականութիւնը վճռեց Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ բախտը:

Ամէն կողմէ վտանգուած քրիստոնեայ Վրաստանը ստիպուեցաւ, իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու մտահոգութեամբ, խնդրել Ռուսաստանի հովանաւորութիւնը եւ բանալ անոր առջեւ իր սահմանները: Հաստատուելով Թիֆլիսի մէջ, Ռուսաստանը կամաց կամաց գրաւեց Կովկասի զանազան մասերը: Դառնալով Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ անմիջական հարեւան, Ռուսաստանը անվերջ պատերազմներ մղեց այդ երկիրներու դէմ, եւ բոլորն ալ յաջողութեամբ պսակուեցան:

Հիւսիսային Կովկասի մէջ կը մնային երկու անկախ պետութիւններ՝ Չէրքէզիան եւ Տաղստանը: Ասոնցմէ միայն Չէրքէզիան Թուրքիոյ հովանաւորութեան տակ էր, թէեւ Անգլիան 1838ին վարչապետ Փալմէրստոնի բերանով յայտարարած էր անոր անկախութիւնը: Բայց Թուրքիան իր կողմը քաշեց Չէրքէզիան Ղրիմի պատերազմի մէջ, եւ երբ Թուրքիոյ դինակիցները յաղթական դուրս եկան, Չէրքէզիայի անունն անգամ չյիշատակուեցաւ 1856ին կնքուած Փարիզի դաշնագրին մէջ: Այսպիսով Թուրքիան Ռուսաստանի քմահաճոյքին ձգեց դաշնակից Չէրքէզիան՝ փոխարէնը ստանալով ուրիշ հատուցումներ: Ռուսաստանը ահաւոր կերպով վրէժ լուծեց. ամբողջ չէրքէզ բնակչութիւնը ծովի ճանապարհով փոխադրուեցաւ Թուրքիա: Այսպէս կորսուեցաւ ազատ Չէրքէզիան եւ փճացաւ այդ ազնիւ, ասպետական ժողովուրդը:

Թուրքիոյ կովկասեան քաղաքականութիւնը բոլորովին ակնյայտնի կերպով կը բնորոշուի միեւնոյն գծով — Կովկասեան պետութիւններու անկախութեան բացասում եւ այդ հողերու եւ ժողովուրդներու օգտագործում իր անցողական նպատակներու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Երաժշտարան»

Ծանօթ երաժիշտ - ուսուցիչ Գ. Չոտ Գառմագրեան որ թէ Փարիզ թէ արտասահմանի մէջ համերգ սարքելով զարկ տուած է հայ երաժշտութեան զարգացման, վերջերս հրատարակեց երաժշտական ուսման շահեկան գործ մը, «Երաժշտարան»:

Հեղինակը երեք պատճառներ կ'ըսէ մեր դպրոցներուն մէջ երաժշտութեան ոչ նախանձելի վիճակի մը վրայ գտնուիլը —

ա) Երգի՝ դպրոցէն ներս ուսման արժէքի եւ կարեւորութեան թերագնահատում:

բ) Որակեալ ուսուցիչներու պակաս

գ) Ձեռնարկներու չգոյութիւն

Արդար է խոստովանիլ որ դպրոցներու մէջ, մինչեւ Զինադադար, նախակրթարաններու երաժշտութեան պատասխանատուութիւնը միշտ վստահուած էր եկեղեցիին դպրապետին, որոնք սոսկեր են երաժշտագէտներ: Եւ կրթական մարմիններ, հազուադէպ պարագաներու մէջ միայն երաժշտական դասերը յանձներ են օտար ուսուցիչներու կամ սրահագէտներու: Բայց այդ պարագային իսկ ուսուցիչները չեն ունեցած բաւեւ պաշտօն, որպէսզի իրենց ուսուցումը հիմնաւորեն հաստատ սկզբունքներու վրայ եւ որոշ ծրագրով ու աստիճանական յաջորդականութեամբ ապահովեն երաժշտական զարգացումը մանուկի մը: Եւ պէտք չէ կարծել որ ան պիտի երաժշտական կրթութիւն ստանայ միայն երաժիշտ դառնալու համար, այլ այդ կրթութիւնը պիտի նպաստէ անոր բարոյական եւ հոգեկան կազմաւորման: Օրինակի համար՝ երբ մարմնամարզի դասեր կ'առնեն դպրոցի մէջ, չի նշանակեր թէ անոնք ապագային մարզիկներ պէտք է դառնան:

Աւելի կարեւոր զանցառութիւն կամ սխալ ըմբռնում մը որուն չէ անդրադարձած Գ. Գառմագրեան եւ զոր կը յիշեմ: Դպրոցներու երաժշտութեան դաս ըսելով մեր վարժապետները կը հասկնան երգի ուսուցում միայն, յաճախ հանդէսներու մէջ երգելու եւ հետեւաբար հրաւիրեալներուն ձանձրոյթը փարատելու մը մտահոգութիւն. Ուրիշ խօսքով երաժշտութիւնը իբր արտայայտութիւն մայրենական ապաւորութիւն զարգացնելու համար մարդոց վրայ, որոնք երբեմն կը հետաքրքրուին զգայնական հոգերով:

Ըսել թէ երաժշտութիւնը մասնագիտութիւն մըն է, որով կրնան հետաքրքրուիլ միայն բնականէն օժտուածներ եւ հետեւաբար պէտք է ընդհատել, սխալ ըմբռնում է. նոյնպէս կարծելը թէ ան դժուարըմբռնելի ճիւղ մըն է: Մինչդեռ ծրագրին մէջ շատ մեղուներով, ան ալ կրնար իր կարեւոր տեղը գրաւել իբրեւ հաստատ ուսուցում, շաբաթական մէկ երկու ժամ պաշտօնական տեղ գրաւելով ժամանակացոյցին մէջ:

Բայց ատիկա դպրապետներուն գործը չէ բնականաբար: Ձեռնհաս ուսուցիչներ պէտք է պաշտօնի կոչել, որոնք որոշ հետեւողութիւն մը պիտի ունենան:

Երաժշտարանը, զոր երկարատեւ ուսումնասիրութենէ վերջ Գ. Գառմ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Գրեթէ երկու ժամ սրճարանը մնացին, իրարու հետ սուրճի գաւաթներ պարպելով ու խօսակցելով զանազան նիւթերու մասին. Ցարաճէն հետաքրքրութիւն եւ յարգանք ներշնչեցին իրարու. այնպէս որ երբ Սուլթանը երկրորդ հանդիպում մը եւս կ'առաջարկէր, Թուրքը անմիջապէս պատասխանեց.

— Ես ալ հիմա հարցնէի ձեզի թէ արդեօք պիտի ուզէի՞ք ինծի շնորհել քաղաքը ձեզի ցոյց տալու հաճոյքը... Ստամպոլի հին պարիսպը տեսա՞ք...

— Ոչ, բայց շատ կը փափաքիմ տեսնել...

— Լաւ ուրեմն, եթէ ձեր զբաղումները կը թոյլատրեն, վաղը ժամը տասներկուքին ատենները ինծի սպասեցէք, Եէտի-Գուլէի պարիսպին գըլխաւոր մուտքին առջեւ...

Այո՛, վաղը բոլորովին ազատ պիտի ըլլամ, որովհետեւ այսօր մթերանոց գացի արդէն...

— Շատ բարի. պտոյտ մը կը կատարենք եւ միասին կը ճաշենք...

Երբ սրճարանին դրան առջեւ կեցան ձեռք սեղմելու համար, Թուրք երիտասարդը աւելցուց.

— Այդ հին բերդերը չափազանց հետաքրքրական են... մարդ մարդատանք ալ չկայ եւ կրնանք ազատօրէն խօսիլ... Դուք Անգլիացի էք եւ խելացի մէկը... իմ բարեկամներս ու ես շատ կ'ուզենք որ ձեզ նման Անգլիացիներն իմանան մեր տեսակէտներն ու հասկնան թէ ինչ բանի մէջ կը գտնուինք մենք Թուրքիոյ բարիքը... Փոփոխութիւններ անշուշտ պիտի ունենան շուտով ու եթէ դուք ըմբռնէք մեր շարժառիթները, կրնաք բացատրել զանոնք ուրիշներուն՝ ձեր Անգլիա վերադարձին ու շահիլ ձեր հայրենակիցներուն համակրութիւնը ի նպաստ մեր դատին...

— Ամենայն ուրախութեամբ, պատասխանեց Սուլթանը:

Ցաւէն աւելի զոհ էր ան որ շնորհիւ այդ հանդիպումին պիտի կրնար վերջապէս լուծել գաղտնիքը, որուն համար կը չարչարուէր շաբաթներէ ի վեր.

ԳԼՈՒԽ 10
ՄԱՐՄԱՐԵԱՑ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Բէուֆի ըսածին չափ ալ կար: Ստամպոլի Մեծ Պարիսպը այցելութիւն մը կ'արժէր: Եւրոպայի ամէնէն պատկառելի հնութիւններէն մէկն էր ան իր զոյգ աշտարակներով՝ փշոտ դաշտի մը մէջ կանգնած: Ներքին մասը վաթսուն ոտք բարձրութիւն մը ունէր ու անդ, անդ բաւական ընդարձակ էր, կառք մը կարենալ պտտցնելու համար իր կատարին վրայ: Այս լայնանիստ բերդը կը պաշտպանէր հին քաղաքը:

Սուլթանն իր առաջնորդին հանդիպեցաւ գլխաւոր դրան առջեւ ու երկուքը միասին մանուածապատ շինութիւններու մէջէն անցնելով, մտան Եէտի Գուլէ անունով ճանչցուած դղեակը, որ կը տիրապետէ պարիսպին վրայ՝ Հռոմէ - արեւմուտքէն: Ցնծոյ, խորխուլ ու ամայի սանդուխէն աշտարակը բարձրացան, դիտելու համար սքանչելի համայնապատկերը որ կը բացուէր իրենց աչքերուն առջեւ: Աշտարակին տարածէն կը սկսէր քաղաքը իր խեղճուկրակ շէնքերով. փայտի, աղիւսի եւ քարի զանգուած մը՝ կարուած ծուռ ու մուռ ճամբաներով, ուր կը վխտար աղքատանոց թաղերու բազմութիւնը: Անոնց կեդրոնը կը տեսնուէին մզկիթներու հսկայ գմբէթներն ու մինարէներու անտառ մը, իսկ աւելի հեռուն, Ոսկեղջիւրի քովն ի վեր կը բարձրանար Բերան, որ հազիւ թէ կարելի էր նշմարել կէսօրուան տաք գոլորշիներուն մէջէն:

Ձախ կողմը, բլուրներուն ու խոռոչներուն վրայէն օձապտոյտ գալարումներով դէպի հիւսիս կ'երկարէր ցածկեկ ու քառակուսի աշտարակներով ընդհատուած պարիսպը: Տեսարանը աւելի գեղեցիկ էր հարաւային կողմը, ուր պարիսպը, կէս մղոն տարածութեան մը վրայ, կարծես ջուրը կը մտնէր ու կ'ելլէր, հասնելու համար հոն ուր Մարմարայի կապոյտ եզերքէն կը բարձրանար Սպիտակ Աշտարակը:

Կէս ժամու չափ Սուլթանն ու Թուրք երիտասարդը զանազան կէտերէ դիտեցին այդ գմայլելի տեսարանը— քաղաքին հեռաւոր շէնքերը, ամրոցներն ու, ծովուն անդին կողմը՝ Փրինքիփօ կղզին որ, պայծառ արեգակի մը ճառագայթներուն տակ կայծկլտող ջուրերէն վեր կը ննջուէր, իսկ աւելի հեռուն Ասիոյ ափունքը՝ հորիզոնին վրայ կուտակուած ամպի մը պէս տարտամ ու անորոշ:

Դիւրին գործ չէր, սակայն, այդ սաւ օդին մագլցիլ սանդուխներէն վեր կամ պտտիլ խճաքարերուն վրայ: Այնպէս որ երբ ծածուկ ճամբէ մը անցնելէ վերջ հասան պարիսպին այն կէտը որ կը նայի նոճիներով եզերուած պողոտային վրայ, Սուլթանն առաջարկեց ճաշել: Եւ ահա անկիւն քաշուեցան ու աշտարակին շուքին տակ սկսան քակել ծրարը, որուն մէջ լեցուցեր էին իրենց ցերեկուան ուտելիքը:

Երբ կշտացան ու իրենց ծարաւը յագեցուցին, պատին կռթնելով մէյ մէկ գլանիկ վառեցին ու սկսան խօսիլ:

Քանի մը վայրկեան աննշան նիւթերու մասին խօսեցան. բայց յետոյ Սուլթանը վերսկսաւ այն նիւթը որ կիսատ ձգեր էին նախորդ գիշերը:

— Ինծի պիտի յայտնէիք ձեր եւ ձեր բարեկամներուն կարծիքը Թուրքիոյ ապագայի մասին. անշուշտ ամբողջ Պոլիսը գիտէ թէ իրերու ներկայ կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել, բայց շատ պիտի փափաքէի իմանալ թէ դուք ինչ ձեւով կ'առաջարկէիք բարեփոխել զայն...

Բէուֆ ակնոցը հանեց, իր կարմիր սեւ աչքերով Սուլթանին նայեցաւ, ապակները մաքրեց ու նորէն իր կտուցի նմանող քիթին վրայ անցուց զայն:

(Շար.)

...եան դրամադրական է, օգտակար ...անդամոյ մը կը ներկայացնէ վար ...ներու, որոնք կրնան օժտէ ...ը կերպով գործադրուիլ մանու ...կը կազմէ, երբ առաջին օրէն իսկ ...ռականալի կերպով ներկայաց ...ինչ է երաժշտութիւնը, եւ ո ...ւմէնէն ուժեղ շիղը կը կազմէ ...ութիւնը. Այս մեկնակէ ...յօրինուած է «Երաժշտա ...որ օգտակար առաջնորդը կր ...երաժշտական ուսուցման՝ ...երէն ներս, սկսեալ ման ...մինչեւ նախակրթարան, ...պայմանով որ անով առաջ ...ու համար երաժիշտ ուսու ...պարտ խորապէս ուսումնասի ...թացնել զայն։

...ական այս աշխատասիրու ...որուն մասին երկար ուսում ...ութիւն մը գրելը դժուար է օ ...մը ակնակներուն մէջ, ...յանձնարարելի է բո ...ուցիչներուն, որոնք վարժա ...ներս այդ աստուածային ...մանուկներու հոգիին թա ...ու եւ անոնց բարոյականը բա ...կազմաւորելու պատասխանա ...փառուկ պաշտօնը ունին։ ...շնորհաւորելի է Գ. ...իր համբերատար եւ ...աշխատասիրութեան ...

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուազէն աշխատող նուիրուած եւ պատուաւոր մարդիկը, Գ. Ջաւախեան, Վ. Վարդանեան եւ Հ. Մարտիրոսեան։ Ժողովուրդի թշնամիներ, Ս. Միքայէլեան եւ Տէր-Նակալեան, չգոհանալով վարկաբեկումի իրենց բոլոր միջոցներով, վարպետօրէն Գ. Ջաւախեանի, Հ. Մարտիրոսեանի եւ Վ. Վարդանեանի մասին յօրինեցին քրէական պատմութիւն մը, մեղադրելով զանոնք մի ամն Կոբխմազեանի կուսակցութեան գործով։ Այս յերիւրածոյ ամբաստանութեան անհիմն ըլլալը յայտնի է անկէ որ Կոբխմազեանի, ինչպէս նաեւ յիշեալ երեք ընկերներու մասին ամբաստանութիւնը քննութեան է առնուած 11 օգոստոս 1937ին, գիշերուան ժամը 12ին, մինչ վերջիններուն պաշտօնազրկութեան հրամանը, Փաշխեան Ս. Միքայէլեանի ստորագրութեամբ, տրուած է նախորդ օրը, ցերեկին, ժամը 11ին։

Սակայն ճշմարտութիւնը պարզուեցաւ ժողովուրդի թշնամիներ Գ. Թորոսեանի, Ս. Միքայէլեանի, Տէր-Նակալեանի եւ ընկերներուն մերկացումէն վերջ։ Ընդհ. դատախազ Ա. Յարութիւնեան գործը իր ձեռքն առաւ։

Թէ ինչ եղաւ այդ երեք «Փաշխեան»ներուն ճակատագիրը, «Խորհ. Հայաստան» կը լռէ այդ մասին,— որոշ է որ անոնց ճակատագիրը տարբեր չի կրնար ըլլալ այսօր զիրենք Փաշխեանչողներուն ճակատագրէն, տարբերութիւնը կարգին մէջ է, այսօր կարգը իրենց, վաղը անոնց։

Դժբա՜խտ երկիր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

...ուանէն նոր վերադարձող մտա ...կան մը շատ սեւ գոյներով կը ...ներկայացնէ կացութիւնը Հայաստանի ...։ Մասնաւորապէս թրքահայ գաղ ...թականները, որոնք մեծ խանդավառ ...ութեամբ Հայաստան գացին այս ...վերջին տարիներուն, իբրեւ «աղդայ ...ական տարր» կասկածելի դարձած են ...Խորհրդային ձերբակալութիւնէն ի ...վեր Երեւանի բնակչութիւնը բերանը ...գոցած՝ կը զգուշանայ կարծիք մը ...յայտնել,— մտաւորականները եւ գրողները ընթացիկ ծառայողներուն դարձած են։ Եւ ոչ ոք ապահով է իր մասին, բոլորը կը վախնան իրարմէ։ Այսուհետեւ անտանելի դարձած է, օրավարձը հազիւ կը բաւէ ապրելու, իսկ հագուստ եւ ...կենսական կարիքներու համար ...հոգ է ... երազել միայն։ Մանաւանդ ժողովուրդը կը տառապի ...պակասէն։

ԵՒ ՀԻՄԱ ՄՏԻԿ ԸՐԷՔ...

«Խորհ. Հայաստան» (22 մարտ) կը ...—

Հայկական Խորհրդային Հանրապետութեան դատական գործավարու ...եան եւ ընդհ. դատախազութեան ... զրած Փաշխեաններ Գ. Թորոսեան, Տէր-Նակալեան, Սուրէն Միքայէլեան եւ միւս սրիկաները ...կերպով աշխատեր են վարկաբեկ ...դատական աստիճանի բոլշեւիկ ...աշխատաւորները։ Հայ ժողովուրդի ...թշնամիներ՝ Ամատունիի եւ ...այդ հաւատարիմ շունները, ...չարքը համախմբելով գրպար ...ներն ու աթոռամոլները, անհիմն ...ամբաստանութիւններով կը վարկաբեկէին ...կը պաշտօնազրկէին ընդհ. դատախազութեան մէջ երկար տարին աշ-

---

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Երեւանի կառավարութիւնը, բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի մահուան 15ամեակին առթիւ, կ'որոշէ.

1.— Ցանձնարարել կրթական ու մշակութային բոլոր մարմիններուն, որ Յովհ. Թումանեանի կեանքին ու գործին նուիրուած երեկոներ կազմակերպեն։

2.— Դպրոցներու մէջ Յովհ. Թումանեանին նուիրել օր մը։

3.— Երեւանի նուագարանին մէջ անել Յովհ. Թումանեանի յիշատակը, մարտ 23ին։

4.— Ցանձնարարել «Խորհ. Հայաստան» եւ «Կոմունիստ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ գաւառական թերթերու խմբագրութեանց, որ ներկայացնեն բանաստեղծին կեանքն ու գործը։

5.— Ցանձնարարել Պետհրատին, որ լոյս ընծայէ բանաստեղծին գործերուն հատընտիր հաւաքածոն, ժողովուրդին մատչելի գինով մը, նոյնպէս բանաստեղծին կենսագրութիւնը հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։

Հրատարակել նաեւ Թումանեանի գործերը ռուսերէն լեզուով եւ մէկ հատորով։

6.— Հանդիսութեանց համար 10 հազար ռուբլի վարկ բանալ։

*** Թիֆլիզի համալսարանին դասախօսներէն Ի. Բեգլարով վրացերէնի թարգմանած է Թումանեանի հեքեաթները։ Գիրքին խմբագրութիւնը ստանձնած է Փրոֆ. Մելիքսէթ-Բէկ։ Շուտով վրացերէնի կը թարգմանուին նաեւ նմոյշներ Թումանեանի պատմուածքներէն։

*** Երեւանի պատմութեան եւ գրականութեան կաճառը կը պատրաստուի հրատարակել Յովհ. Թումանեանի ամբողջական գործերը 6 հատորով։ Առաջին 5 հատորներուն մէջ պիտի զետեղուին բանաստեղծին գեղարուեստական գործերը եւ նամակները, իսկ 6րդ հատորին մէջ՝ Թումանեանի ժամանակակիցներուն յուշերը։

Վերջին երկու տարուան մէջ Պատմութեան եւ Գրականութեան կաճառը հաւաքած է մօտ 90 յուշեր։

Վեց հատորներուն խմբագրութիւնը պիտի կատարուի այսպէս.—

Ա. հատոր.— Բանաստեղծին ինքնագիր եւ թարգմանական գործերը, աւանդութիւնները, տաղերը, առակները, կենսագրականը եւ իր գործերուն վերլուծումը։

Բ. հատոր.— Պիտի պարունակէ միայն Պոէմները։

Գ. հատոր.— Պիտի բովանդակէ պատմուածքները եւ հէքեաթները։

Դ. հատոր.—Թումանեանի մօտ 400 նամակները, եւ նշանաւոր գրողներէ ստացած իր պատասխանները։

Ե. հատոր.— Թումանեանի ընտիր յօդուածները նուիրուած՝ գրականութեան, լեզուի, արուեստի, քաղաքական եւ ընկերային հարցերու։ Բոլոր հատորներուն մէջ նկարներ։

ՏԻՄԱԼ

— Տիկին, ի՞նչպէս գտաք այս նոր թատերգութիւնը.

— Շատ հաճելի, քանի որ չորս միջնարար ունի, որով բաւական ժամանակ կ'ունենանք բարեկամուհիներու հետ չատախօսելու։

ԵԹԷ ՍԻՐՏ ՈՒՆԻՔ,

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ԳՐԵՑԷՔ

Արուեստի գործերու վարչութիւնը մրցում մը բացած է հայերէն թատերախաղեր գրելու համար։

1.— Նիւթին ընտրութիւնը ձգուած է հեղինակներուն, սակայն կը յանձնարարուի որ թատերախաղը շօշափէ հետեւեալ նիւթերը,— ընկերվարական շինարարութիւն, ընկերվարական հայրենիքին պաշտպանութիւնը, յեղափոխական բոլշեւիկներու կեանքը եւ գործը, հայ ժողովուրդին պատմական անցեալը իր ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն դէմ մղած պայքարին մէջ, կռիւ ցարականութեան դէմ։

2.— Առաջին մրցանակը կ'արժէ 10 հազար ռուբլի։ Բ. մրցանակը՝ 7000 ռուբլի։ Գ. մրցանակը՝ 5000 ռուբլի։

3.— Մրցանակի չարժանացած, բայց ժիւրիին յանձնարարած թատերախաղերը պիտի գնուին արուեստի վարչութեան կողմէ։

5.— Մրցանակի արժանացած գործերուն հեղինակները, բեմադրութեան պարագային, կը ստանան հեղինակի իրաւունք։

6.— Մրցանակաբաշխութիւնը կը կատարուի 31 դեկտեմբեր 1938ին։

7.— Ժիւրին կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն.—

Անդրանիկ Շահինեան (նախագահ), Գուրգէն Յովհաննէսեան, Աւետիք Իսահակեան, Յովիկ Մելիքեան, Սարգիս Մելիքսէթեան, Տիգրան Շամիրխանեան, Վավիկ Վարդանեան։ Ժիւրիի քարտուղար՝ Արշ. Տէր-Յովհաննէսեան։

Քաջութիւն կը մաղթենք թատերագիրներուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՆՉ ՊԷՏՔ Է ՍՈՐՎԵՑՆԵԼ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ»

Այս խորագրին տակ, Թուրք հրապարակագիր Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ.

— Ըստ իս, նախակրթարան եւ միջնակարգ վարժարան յաճախող տղոց պատմութենէն եւ թուաբանութենէն առաջ երեք բան պէտք է սորվեցնել.

1.— Փողոցը իրարու չհայհոյել։

2.— Ճամբուն վրայ ծառերէ ճիւղեր փրցնել։

3.— Ուրիշներու պարտէզներուն պաղաջտու ծառերուն ձեռք չերկարել։

Անոնք որ կրթական բարձր հարցերով կը զբաղին, եւ նոյնիսկ անոնք որ քիչ շատ կը շահագրգռուին դաստիարակութեան հարցով, թերեւս զարմացումով դիմաւորեն այս առաջարկս։ Բայց երբ ընդունինք թէ ուսման եւ դաստիարակութեան նպատակը երկրին օգտակար տարրեր հասցնելն է, այդ պարագային պէտք է խոստովանիլ թէ դպրոցական թելադրանքները, եթէ կ'ուզենք որ դեռ իննսուն նախակրթութեան տարիքին իսկ իբրեւ քաղաքակրթուած հայրենակիցներ հասնի մեր մատաղաչ սերունդը, որ հաճոյք կը զգայ դէպի վնասակարը, դէպի դէպը ընթանալէ։

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է, 50 միլիոն ոսկի ծախսելով, արդիական նաւարան մը շինել Կէօլճիւքի մէջ։ Վերջին անգամ, վարչապետ Ճելալ Պայար երբ Ինկիլթերէ վերադարձին Կէօլճիւք հանդիպած էր ընկերակցութեամբ արտաքին գործավարին, հրամայած է որ գործադրութեան դրուին այն յատակագիծերը զորս պատրաստած էր հոլանտական ընկերութիւն մը, արդիական վիճակի մը վերածելու համար Կէօլճիւքի նաւարանը։ Այս շինութեանց համար տարեկան 7ուկէս միլիոն ոսկի յատկացուած է պիւտճէին մէջ։

ԶԱՏԻԿԻ ԱՌԹԻՒ

«Ցիչէ» Ցանձնաժողովը շարունակելով իր բարոյական հոգածութիւնը նորագիր հայ զինուորներուն, յառաջիկայ Զատկի տօնին առթիւ որոշած է փոքր նուէր մը ուղարկել անոնց։

Հետեւաբար կը խնդրուի այն հայ զինուորներէն որոնք նոր տարուայ առթիւ, կամ անկէ ետք իրենց հասցէները չեն իմացուցած «Ցիչէ» Ցանձնաժողովին, նաեւ անոնցմէ որոնք ծանօթ են մանաւանդ ընտանեօրէն հայ զինուորներու հասցէներուն, հաղորդել զանոնք «Ցիչէ» Ցանձնաժողովին, 15, Rue Jean Goujon, Paris (8):

Կը խնդրուի նկատի առնել թէ այս օժանդակութիւնը պիտի կատարուի Պիւթատարի միջոցաւ եւ ուղղակի իւրաքանչիւր զինուորի իր պատկանած գունդի հասցէին։

Դիւան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ «1 Ապրիլ»).

— «Ձէ՞ք տեսներ գաղութահայութեան կրաւորական ընթացքը Հայաստանի վերջին դէպքերուն հանդէպ։

Կը գիտէ, կը կարդայ ու կը յօրանջէ։ Իսկ մամուլը՝ տաք ու պաղ ջուրերու մէջ կը լողայ։

Հայաստանը՝ հայրենիքն է բոլոր Հայերուն, ուր որ ալ գտնուին, երկրին մէջ թէ դուրսը։ Ուրեմն, ամէն Հայ իրաւունք ունի իր խօսքն ու կարծիքը յայտնելու։ Ի՞նչ կ'ընենք մենք։ Գրեթէ ոչինչ։ Ուրն անգամ շատ կը տեսնենք։ Իսկ քննադատութի՜ւն...

Բայց ձգենք Հայաստանը իր վիճակին, քանի որ շատ հեռուները կը գտնուի։

Հոս, արտասահմանի մէջ, ի՞նչ կ'ընեն մեր կուսակցութիւնները։ Ի՞նչ կը բանին մեր կազմակերպութիւնները։

Տարիներէ ի վեր կը խօսուի ու կը գրուի համերաշխութեան մասին։ Փափաքներ ու ցանկութիւններ շատ, բայց գործ՝ գրեթէ չկայ։

Կը վիճինք, զիրար կը քննադատենք, իրարու դէմ ճակատներ կը կազմենք, զիրար կ'ամբաստանենք, իրարու կը հայհոյենք ու պարտականութիւն կատարած ըլլալու խղճի գոհունակութիւնը կ'ունենանք.

Հայութիւնը հայ պահելու, ազգային մշակոյթը զարգացնելու, դպրոցները նիւթապէս ապահովելու, գաղթականութիւնը զետեղելու եւ ուրիշ կարեւոր խնդիրներու մասին նոյն տեսակէտը ունեցող երկու հայկական կազմակերպութիւն գտնել անկարելի է։

Պառակտում եւ անհասկացողութիւն վերէն վար, քաշքշուք, խռովք, դատափետում։ Այս է արտահայաստանի պատկերը։

Բարեգործականը, զանձին ապաւինած, գլուխն առած կը քալէ։ Տէր ու տիրական դարձած է։ Ոչ ուղղութիւն ունի ոչ ծրագիր։

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ այնքան շատ ուղղութիւններ ու ծրագիրներ ունի, որ գլուխը կը կորսնցնէ իր ստեղծած քաոսին մէջ։

Կուսակցութիւնները տակաւին գտած չեն միութեան գիծ մը։ Համերաշխութիւն կը ծամծմեն, բարի խորհուրդներ կուտան ժողովուրդին, բայց իրար հասկնալու ճիգ չեն ըներ։

Հայրենակցական Միութիւնները պառակտուած են։ Ամէն գաղութի մէջ համանուն երկու միութիւններ կան, երկու հակառակորդ հոսանքներ, որոնք զիրար կը խաչաձեւեն եւ իրարու աչք կը հանեն։

Իսկ չէզոք հայութիւնն ալ, ոտքը ոտքին վրայ դրած, հեռուէն կը դիտէ, ողբալով ու աղօթելով։

Մինչեւ անցեալ տարի, թերեւս պատճառներ կային պառակտուած մնալու։ Հայաստան մը կար՝ որ ազդէկ գէշ կը հետաքրքրուէր Արտահայաստանով։ Ցոյց ունէինք որ ներգաղթը հիմնական քաղաքականութեան պիտի վերածուէր եւ գաղթականութեան կնճռոտ խնդիրը պիտի գտնէր իր տրամաբանական լուծումը։

Իսկ հիմա՞։

Հայաստան մեկուսացուց ինքզինքը։

Ներգաղթը անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ, յոյսերու վրայ մոխիր ցանելով։

Հիմա, արտասահմանին կը մնայ ունենալ իր ճամբան, իր գիծը, իր իշխանութիւնը, ոչ թէ քաղաքականութիւն խաղալու, այլ իր գոյութիւնը ազէկ դէշ պահելու համար։

Ազգային միութիւն։ Ահա փրկութեան լաստը։ Համերաշխութիւն՝ վերէն վար, ու վարէն վեր։ Բոլոր գաղութներու մէջ։ Բոլոր Հայերու միջեւ, առանց դաւանական խտրութեան

Պէտք է վերջ տալ տատանումներուն եւ խաչաձեւումներուն։ Ժամանակը եկած է որ Արտահայաստանը ներկայացնէ մէկ հայութիւն, մէկ ամբողջութիւն, մէկ նպատակով։

Այդ նպատակին ալ՝ հայապահպանումն։

ՕՐ. ՎԻՐԺԻՆԻ ԹԻԹԻՐԻՆՃԵԱՆ

Եւ

Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ

Նշանուած

Անկէէն 3 ապրիլ 1938 Քլամար

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ Նախորդ նախագահը, Րիչըրտ Հուիթնի, որ հինգ անգամ կոչուած է այդ պաշտօնին, վերջերս ձերբակալուած էր իբրեւ գեղծարար։ Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ միլիոնաւոր տոլարի զեղծումներ եւ գողութիւններ կատարած է։ Իրեն հետ կ'արտաւորուին կարգ մը մեծահարուստ ընտանիքներ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ դատի յանձնուած է Լէնինկրատի լապտերներու գործարանին տնօրէնը, Քրասին, իր երեք ընկերներուն հետ, ամբաստանուած ըլլալով թէ գէշ լապտերներ հայթայթած է հիւսիսային բեւեռի գիտական արշաւախումբին (Փափանին եւ ընկերներ)։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ այս գործարանը 5800 անգործածելի լապտերներ հայթայթած է 1937ին

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ան կ'աշխատէր Քիւրտի մը տու ...ն Մեզի հետ իր բոլոր կորուստները ...ւերը տեսած եղաւ։ Գնաց ներսէն ...ղ բերաւ։ Կը պլորեր զանոնք ու ...ղ ոտքներն ու ծոցերը կը դնէր.

— «Ա՛խ, ես ձեր արեւուն մեռնիմ, ...եզի զուրպան ըլլամ» կ'ըսէր ...րունակ։

Մենք բաժնուեցանք իրմէ ու գացինք վերի Կէօլ աղբիւն։ Մեր աչքերն ...երեսները կը պաղէր ան անկուշտ ...կարօտով. Գիւղին ծայրը հեցաւ, կը ...ր մեր երեսին կարօտով եւ կու ...ր անկուշտ։ Վերի գիւղը Տէլի Իսմայիլին Ալլուշ ծերուկին տունը հիւր ...ցանք Առեննին, ու այսօր ալ, այդ ...ը գողերու անկողինն էր։ Ալլուշ ...երունին գողերու կնքահայր եղած է ...առնին։ Ամէն մէկը գողի ապարէզին օհնելէ առաջ անոր քով կ'երթայ ...ու անոր ձեռքը կը մաղթուի եղեր։ Իր ...այս հանդամանքով, ինչ գողութիւն ...որ ըլլայ հետքը կը գտնէ եղեր ան, եթէ ուզէ։ Հիմա իր տեղը անցած էին երկու կարիճ տղաքը։ Անոր տունը կը մնար մեր գիւղացի Կոչկրենց Սազոյին կինը, Հոռիը։ Հա՛, հա՛, հա՛, հի՛, հի՛, հի՛, խնդալէն մեր քով կուլ ան ու մեր ձեռքը սեղմեց։

— «Մարի՛կ, սըւոնք նէյէ, սըւոնք նէյէ։ Մանչ, բառնկ ո՞ւր կ'երթաք»։

Առանց խնդալու խօսք չունէր ան, կը կարծէի թէ այդ գիւղը հարսանիքի եկած է։ Աչունը Խարպլուէ մէջ կարօին ու Գէորգին հողի տակի անակր հիւր կ'ըլլայ այդ կինը։ Կուգայ իր քիրվաներուն կը պատմէ։ Ալլուշի տղաքը կ'երթան կը կողոպտեն խեղճերը։ Կարօին վրայի զարատաղ աշխատանակը կ'առնեն ձեռքէն։ Ալլուշի տղան այդ աշխատանակը կախած էր մէջքէն։

Յաջորդ օրը Չէնկէլլի լեռը ելանք։ Ան Հէժօին օրն էր։ Լերան ստորոտի էօրէն Տէրէի անառիկ ձորին մէջ կը բնակէր Հէժօի եղբայրը, Պէկէ։ Կատարին վրայ հովերը փոչիացած ծիւները մեր երեսներուն կը փչէին ճիչերով։ Իջանք ստորոտ, ձորի գիւղը։ Սնցանք բէէէէ մը եւ հովվութիւ մը։ Հոն ծիւնը հալած էր։ Մտանք գիւղ մը որ ժեռուտ բլուրներուն կառչած էր։ Կիլիճէլին էր ան, Հէժօի գիւղը։

Հէժօի տունը հարուստ էր։ Պզտիկ տղայ մը ունէր ան իրեն պէս ճարպիկ։ Ան հիմա իսկ ապաշնակարգ նշանաւոր մըն էր։ Ունէր երկու կին, մին ծեր, միւսը երիտասարդ։ Կիները լաւ հագուած էին ու մազերէն ոսկիներ կախած։

Հոն տուները ցրուեցանք։ Գիւղացիները մեզ աղէկ պատուեցին։ Առտուն Հէժօն մատաղ առաւ ու գիւղին վրայի կաղնի ասպերերուն ուխտի գացինք։ Փոխնակ, գիտակով, գիւղին գլուխը պահակ կը կենայինք մենք։

Երբ մթնեց, ձորին վրայ, գետակն ի վար Գուզանտաղ ալէվի թուրք գիւղը գացինք։ Անոնք Կիլիճէկցիներուն հետ ծանօթ ու քիրվա էին։ Կոյր մը հոն օճախին մոխիրը կը խառնէր։ Մեր աղմուկը առաւ։— «Ո՞վ են անոնք», հարցուց։ «Կիլիճէկցին են», ըսին — «Կիլիճէկցինե՞րն են», յարեց։— Ցրուեցանք տուները։ Ու Հէժօին անհրաժեշտ Ալլահին ալ միասին գիւղին ծայրը հարուստ Մուսթաֆա քէհեայի տունն իջանք։ Մեզի ցորենէ մաքուր հաց հանեցին ու ծղեցին մաքուր անկողիններ։ Քիւրտերուն մէջ այս երկուքն ալ կը պակսէին։ Ձիւն չկար հոն։ Գիւղը նման էր մերինին։ Անուներ պտուղի ծառերով։ Տուները կաւէ ու ծեփուած։ Բուխերիկները խուզ, օճախները մաքուր հողէ կաւէ շինուած։ Տուներուն մէջ փայտէ եւ հողէ ամբարներ ցորենի եւ ալիւրի համար։ Գեղացի կիները հագած էին բուրդէ ճերմակ ռոլակ ու տրեխ։ Զգեստները նոր ու մաքուր։ Իրենց վիճուն մեր գիւղին հարսներուն պէս ճերմակ եւ նուրբ չղարչէ ներքնակներ (ճերմակ նուրբ կտաւ) կապած էին։ Նիստ ու կացը մարդավայել։ Կեր ու խումը մաքուր, հարուստ, առատ։ Ունէին գեղեցիկ ու՛լաւ խնամուած անասուններ։ Ու գետափին շուրջ ալ ուռենիներ։ Այդ գիւղը ճիշդ մեր գիւղին էր նման։ Անկէ քիւրտ գիւղերը երեք քայլ էր, սակայն երեք հարիւր տարուան տարբերութիւն կար իրենց միջեւ։

Հոն շատ ուրախ օր անցուցինք։ Ձիւն չկար։ Արեւ էր։ Տանիքներէն նշանառութիւն ըրինք դիմացի բլուրներուն վրայ։ Մեր ընկերներէն մէկը, Թուրք, տաքուկ սխտորին սեմին վըրայ աղուոր հարս ու աղջիկներուն հետ զուարթ կը սիրաբանէր...

Իրիկուան մեր ընկերներէն մէկ քանին իրենց տուները գացին։ Նարեր աւելցան անոնց տեղը։ Գիշերը Գուզանաղի մօտ գացինք ուրիշ թուրք ալէվի գիւղ մը։ Հոն Պախթիար մեծ ու հարուստ սիւննի թուրք գեղէն, որ զինուորական կեդրոն էր, պայ մը պիտի գար ու տեսակցէր Հէժոյին հետ։ Գիշերը մահուան չափ մութ էր։ Պահակներ դրինք կալերուն վրայ ու տուները մտանք։ Մեր տան տէրը մեզի հաւ մորթեց ու եղինձ եփեց։ Սպան Հէժոյին հետ պիտի ճաշէր։ Ի՞նչ շողշողուն ճաշ եւ ուտեստներու ի՜նչ տեսակներ։ Կերուխումը իրապէս Թուրքերուն յատուկ է։

Տանիք ելայ իմ կարգիս պահակ ըսպասելու։ Կ'անձրեւէր ու հովեր կային։ Մէջէն, ընկերս, բուխերիկի մը եւ տին մոտ կը դողար։ Ես զինքը պիտի փոխանակէի— Հա՛, կը տեսնե՞ս, ըսաւ ան ինծի։ Երբ հեռուէն ելող մը տեսնես կ'աղաղակես որ՝ չենա՜յ։— Մէ՛կ, երկո՛ւ, երե՛ք։ Զեկցաւ՝ կը կրակես։ Ու այս եղաւ գրեթէ իմ ամբողջ զինուորական մարզանքս։

Մէջէն զինուորութենէ փախած էր եւ մարզուած զինուոր էր։

Ուշ ատեն Հէժոյին սենեակը գացի։ Երիտասարդ սպան նստեր էր հոն եւ ուրախութիւն կ'ընէր Հէժոյին հետ։ Լեռ ելլելէն սպին առաջին անգամ էր որ թուրք զինուորականի կը հանդիպէի։ Պոռթկացին աչքերս ու դուրս ելայ։ Ան Գէորգը ճանչցեր եւ հարցուցեր է անոր— Դուն Հա՞յ ես... Հէժօն վերջին Գէորգին սաստիկ բարկացաւ ինքզինքը մատնել տալուն համար։

Այդ գիշերը մեզի միացան երկու Պէնիկցի Հայեր, Ալլոչ եւ Հասան Զափօ։ Անոնց հետ էր ուրիշ Հայ մը, Սվազցի Փալանճը Մարտիրոս։ Անոնք բանուորական խումբերէն փախած էին։ Եկած էին այն յոյսով թէ Հէժօն Հայերը Տէրսիմ կը տանի։

Դարձանք Գուզանտաղ։ Հոս մեզի միացաւ բարձրահասակ երիտասարդ մը, Հէժոյին Պէկէ եղբօրը տղան, Պէկօն։ Սադրաշ թուրք գիւղին մէջ ոստիկաններ կը պաշարեն զիրենք։ Ան կը ճեղքէ անոնց շղթան ու մեզի կու գայ։ Քսան Քիւրտեր են եղեր հոն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

կռն տեսակէտով: Վտանգը կարելի կանխել միայն կառուցելով կացութեան հարկադրած պարտականութիւնը: Ու այս կոչը կ'ուղղեմ իբրեւ մարդ մը որ առգործուած է իր սեփական պարտականութեան գիտակցութեամբ, եւ որ այս հարցերուն եւ սպառնացող վտանգներու մասին խորհած է առանց կողմնակալութեան կամ կանխակալ կարծիքներու »:

Վարչապետը նախապէս բացատրեց թէ իր եղմական եւ տնտեսական ծրագիրը առժամեայ տնօրինութիւն մը չէ, դիմագրաւելու համար դժուարին կացութիւն մը: «Պէտք է ժամանակ տալ որ առաջարկուած բարենորոգումը արմատ բռնէ եւ պտուղ տայ, իսկ ատոր համար եռամեայ լիազօրութիւնը զոր կը պահանջեմ բարենորոգումը գործադրելու համար՝ հաւանաբար շատ կարճ է»:

Ճառը միշտ կ'ընդհատուէր զանազան բացագանչութիւններով:

Տեղ մը Լէոն Պլում բացագանչեց.

— Ի՞նչ զարմանալի կառավարութիւն ենք մենք, երբ իշխանութեան գլուխ կը գտնուինք, Ֆրանքը կը բարձրանայ:

— Պատճառը այն է որ ձեր անկումը անխուսափելի կը համարուի, գիտել տուաւ աջակողմեան երեսփոխան մը:

Դաշնիքը պիտի կրնա՞յ դիմանալ

Ելմտական ծրագիրները հազիւ հրատարակուած, գրեթէ ամբողջ մամուլը ժխտական դիրք բռնեց, բացի ընկերվարական «Փօփիւլէռ»էն, որ քննադատաբար կը պաշտպանէ իր կուսակցութեան տեսակէտները, եւ բոլշեւիկ օրկանէն, որ բարեացակամ դիրք բռնած է, թէեւ ուշացած և անբաւական կը նկատէ առաջարկուած միջոցները: Միւս կողմէ, ընդդիմութիւնը հետզհետէ կ'աճի ոչ միայն երեսփ. ժողովին եւ մանաւանդ Ծերակոյտին մէջ, այլ եւ դուրսը, տնտեսական եւ ելեւմտական շրջանակներու մէջ: Արմատականներուն մէջ այ աուր է ընդդիմութիւնը եւ կուսակցութեան վարիչ մարմինը արտօնեց որ իւրաքանչիւր երեսփոխան քուէարկէ համաձայն իր հայեցողութեան:

Աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութիւններն ու թերթերը Լէոն Պլումի ծրագիրը կը նկատեն դիկտատուրա՝ ընկերվարական իշխանութեամբ, որ ի վե՞րջոյ պիտի յանգի մարքսեան հաւաքանականութեան: Ցեառյ կ'ըսեն թէ այդ ծրագրով անխուսափելի պիտի դառնայ նոր թղթադրամներու շրջաբերութիւնը (էնֆլասիոն), ապրուստը աւելի պիտի սղէ, Ֆրանքը պիտի փճանայ, գիւղացիները չարաչար պիտի տուժեն եւն.: Ազգայնական թերթ մը կը հարցնէ — «Նորէն Ծերակոյտի՞ն պիտի սպասենք, երկիրը աղէտէ մը փրկելու համար»: Արմատական թերթ մը, «Էռ Նուվէլ», կը գրէ — «Նորէն յիմարութեան շրջանի մը մէջ մտանք: Ժամանակը եկած է որ լուրջ կառավարութիւն մը ունենանք»: Ճարտարագործական օրկանը «սխալներու թանգարան մը» կը կոչէ կառավարութեան ծրագիրները: «Թանի կարծիքով, կառավարութեան ծրագիրները պիտի ծառայեն կործանելու Ֆրանքը եւ Ֆրանսայի ելեւմուտքը:

Տնտեսական Փրկութեան Կոմիտէն հեռագիր մը ուղղելով երեսփոխաններուն, կ'ազդարարէ.

— « Քուէարկել Լէոն Պլումի ընկերվարական - մարքսեան ծրագիրը՝ կը նշանակէ ստանձնել երկրին ելմտական, տնտեսական, ընկերային եւն. փլուզման պատասխանատուութիւնը: Մենք պիտի չներենք երբեք»:

*** Երեսփ. ժողովը երէկ պիտի յայտնէր իր կարծիքը եւ անխուսափելի կը համարուէր դահլիճին պարտութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Ծերակոյտը վճռական դիրք բռնած է արդէն:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները

Այլեւս ապահով կը համարուի անգլեւիտալական համաձայնութեան ստորագրութիւնը, նոյնիսկ Զատիկէն առաջ:

Իրազեկ աղբիւրներէ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն համաձայնութեան գլխաւոր կէտերու մասին.—

1. Մեծն Բրիտանիա կը ճանչնայ Եթովպիոյ գրաւումը, ո՛ր պիտի հուշակուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ:

2. Անգլիա եւ Իտալիա կը կրկնեն իրենց անշահախնդրութիւնը սպանիական որ եւ է հողի հանդէպ, Եւրոպայի թէ Ափրիկէի մէջ: Իտալիա կը խոստանայ ետ քաշել իր զինուորները եւ ռազմաքթերքը՝ Սպանիայէն, սպանիական Մարոքէն եւ Պալէարեան կղզիներէն: Մինչեւ որ այս գործողութիւնը չկատարուի, նոր դաշնագիրը գործադրելի պիտի չհամարուի:

3. Սուէզի ջրանցքը բաց պիտի մնայ խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, բոլոր ազգերու նաւերուն առջեւ, համաձայն 1888ի միջազգային պայմանագրութեանց:

4. Լիբիոյ իտալական պահակազօրքը, որ այժմ 60.000ի կը հասնի, զգալապէս պիտի կրճատուի:

5. Պաղեստինը երեք մասի բաժնելու անգլիական ծրագիրը պիտի չվնասէ Իտալիոյ, ինչպէս եւ դաշնակից պետութեանց շահերուն:

6. Անգլիա եւ Իտալիա կը վերահաստատեն 1927ի դաշնագիրը՝ արաբական պետութեանց մասին, Կարմիր ծովու արեւելեան ափերուն վրայ: Միեւնոյն ատեն Իտալիա կ'ընդունի Անգլիոյ գերիշխանութիւնը Ատէնի շրջանին վրայ:

7. Երկու երկիրներուն միջեւ 1937ին կնքուած համաձայնութիւնը կը վերահաստատուի եւ երկուքն ալ կ'ընդունին թէ իւրաքանչիւրը կենսական շահեր ունի Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ:

8. Երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն զինարշաւի չդիմել Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու իրենց խարիսխները ամրացնելու համար եւ փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել ապագայ շէնութեանց մասին: Բայց կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա ազատ է ամրացնելու Կիպրոսը եւ Կարմիր ծովու կարգ մը կղզիները, իսկ Իտալացիներն ալ ազատ են շարունակելու Երկոտասան կղզիներու եւ Փանթէլլարիա կղզին ամրացումը:

9. Մասնաւոր յանձնաժողովներ պիտի կազմուին, ճշդելու համար իտալական Եթովպիոյ եւ անգլիական Սոմալիլէնտի եւն. սահմանները:

10. Իտալիա պիտի միանայ 1936ի նաւային դաշնագրին եւ Մոնթրէօյի պայմանագրին (Տարտանէլ):

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական կառավարութիւնը խնդրեց Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն որ զէնք եւ ռազմանիւթ ծախեն իրենց, քանի որ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը սնանկացած է: Այս առթիւ կառավարութիւնը Իտալիան եւ Գերմանիան պատասխանատու կը հռչակէ Զօր. Ֆրանքոյի վերջին յաղթանակներուն: Ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պարսելոնա, անընդհատ կրակ տեղացնելով: Նոր փախստականներ կը հասնին Ֆրանսա: Կացութիւնը շատ ծանր է Մատրիտի մէջ.

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ կառավարութիւնը կը շարունակէ բանակցիլ Գերմաններուն հետ, որոշ գոհացումներ տալու համար: Գերմանացիները պարզապէս ինքնավարութիւն կը պահանջեն:

ԿԵԴՐ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց Ֆրանսական դեսպանները Փարիզ կանչուած ըլլալով, խորհրդակցութիւն մը ունեցան արտաքին նախարար Պ. Փօլ Պոնքուրի հետ, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կլման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դեսպանները Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, յայտնեցին թէ՝ համաձայն Պալքանեան խորհրդաժողովին որոշումներուն, իրենց պետութիւնները կը ճանչնան Եթովպիոյ գրաւումը: Մինչեւ հիմա իրենց ճանաչումը հաղորդած են Գերմանիա, Զուիցերիա, Հունգարիա, Եուկոսլավիա, Ալպանիա, Սպանիա, Պելճիա, Հոլանտա, Պուլկարիա, Ճափոն, Մանչուրիա եւն.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եզիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի, սրճարանին վերնայարկը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի եւ տեղւոյն Ֆրանսացի ընկերվարականներու խառն ժողովը 8 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Maison du Peuple, Յալ տը ժիւսթիս տը Փէի մէջ: Կոմիտէի կողմէ կը խօսի Ընկ. Լ. ՋՕՐՄԻԿԵԱՆ, Ֆրանսացիներու կողմէ. LUCIEN ROLAND. Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները:

ԳԱՆՆԷՅՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Կիրակի, 10 Ապրիլ ժամը 3ին Ընկ. Ս. Պաղաւեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ՎՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 8 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Վարդանեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, եւ մասնաւոր զեկոյց վարչութեան կողմէ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Ապրիլ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 1 Քուր Կամպէթթա, Քաֆէ Լիթուանի վերնայարկի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՌԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ դասախօսութիւնը 7 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café «Le Grillon», 2 Carrefour de l'Odéon: Կը խօսի Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԹԻԱՏՐՈՆ»ը
Կը մասնակցին տեղական լաւագոյն ուժեր: Տոմսերը՝ 5 եւ 4 Ֆր.:

Ընկերահաւաքական խնջոյք — բանախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՄԱՐԶՊԵՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք Պ. Զաքուլագեանի բնակարանին մէջ
Քամբանեը Փէրրիէի (Սէնթ Անթուան)
Կը խօսին Ընկերներ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ա. ՔԼՕՍԷԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀՈՆ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 23ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՆԵՐՍԷՍ ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ Պ. Պ. ԽՐԱՅԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԷՏ P. L. HUET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Ֆրանսացի արուեստագիտուհիներ. դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ: Օր. ՄՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Պ. Ե. ՖԷՐՐԱՀԵԱՆ եւ Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Ղ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (մեներգ), Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (հաւայեան կիթառ), Պ. Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն):

ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvé-ի
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՕՐԹԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Պ. ՄԱՐԷՇԱԼի. փրոֆ. ջութակի եւ տնօրէն Concert Symphonique de Valence-ի, եւ Տիկին ԷՍՔՈՖԻԷի, փրոֆ. դաշնակի:
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Գեղական թատրոնին մէջ: Մուտք, Ա. կարգ 5 Ֆր., Բ. կարգ 4 Ֆր.:

ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած «Վարանդեան» խումբի եւ «Շահրիկեան» Ցանձնախումբի կողմէ: 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին 5 Ռիւ տէ Լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը նուագէ Պ. Յ. Թիւթիւնճեանի Ջազպէնտ՝ հայ արհեստաւորներու կողմէ: Համեղ անակնկալներ: Մուտք 5 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Նուպար Գէորգեան, վերջերս Փարիզ եկած՝ Փէշթայէն կամ Ռումանիայէն(?), Հռոմկլայեցի կնոջը հետ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԱՅԵԱԹ ՆՕՎԱՅԻ
Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԳԱՆՆԷՅՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4—7
150 Ռուտ տ'Օպէրվիլ, Գաննէյօ. Մէթրօ Գաննէյօ
Կը խօսի Տիկին ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ Սայեաթ Նօվայի մասին
Կ'երգէ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառահար ԳԱՐԵԳԻՆԻ:
Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.:

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ
Երգ, մեներգ, հայկական պարեր: Կը ներկայացուի «ՍԱՄՈՒԹԻԱՅԻ ԳԻՒՂ ԱՂԲԻ»ն, մասնակցութեամբ տեղ. սանուհիներու խումբին:
Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտք 2 ֆրանք:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

կանանց զգեստներու համար մօտէլիսթ (modeliste) մը՝ արհեստանոցի մէջ աշխատելու համար: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական վայելքի օրեր Յօսիէթէ Սավանթի մէջ 17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Կը ներկայացուի

ԱԽ ՍԱԿՆԻԿՕ

(օփերէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ, Ա. ՃԱՔ. Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները: Ընտիր նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆի: Գիները՝ սովորական. Նուագները՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդատոսն մը ժպիտի, երգիծանքի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին. «Անդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մեռ... «Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ազ... «Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հաճու...

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման ...

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ ... եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական ... ՌԱՔԸ ՏԻԶը: Զգուշ... արուեստական օղիներ... ձեր ստամոքսը կ'այր... գիշերները քուն կը ... եւ կը վնասէ ձեր առ... ջութեան: Խմեցէք ... ՌԱՔԸ ՏԻԶը որուն ... քառ. կազդուրիչ եւ ... մարսող ըլլալը ճանաչ... ուած է:

Dalakupeian ...
St. Lambert et ...
Suffres, Marsei...

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցուցակ ... ներ ... անգլիական, Ֆրանսական եւ չեխոսլովաք ...

... Underwood եւ Royal ...

... Ամերիկայէն.

... եւ գինը:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9e) 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ ... Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ ... Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ... ները անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լէ Միլի Ուսումնասիրացին կողմէ Ապրիլ 24, Կիրակի կէսօրէն ետք ժամը ճիշդ 3.30ին, Նորաշէն դպրոցին մէջ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն - Տուրուբերան Նահանգ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, րիւ Ալեքսանտրի: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Մարսէյլի շրջանի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, 9 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 7.30ին Քաֆէ Նուայի Նեբօի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Լիոնի եւ շրջաններու Հայ Լեգէոնական Միութեան Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը, նախագահութեամբ Միութեան պատուոյ նախագահ ընկեր Տ. Թէքէեանի, Կիրակի ... Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը ...ին Տիւնուար, Պ. Ռ. Փափազեանի ... Հարանին Ներքնասրահին մէջ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ ... նական ընկերներէն ներկայ ըլլալ: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԵԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆի (9 տարեկան) ձայնագրած երգերը՝ « LE COUCOU » ...

ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին ... զամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux-Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ ... տուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, ...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue ... — PARIS (10)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԵՐԵՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ 1938
VENDREDI 8 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3700 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԻՋՆԵԼ

Նոր ընկերներու յաւելման լուրին հետ, Մարսէյլի զեկոյցը կը հաղորդէր ուրիշ կազդուրիչ տեղեկութիւն մը.

— «Նոր ոյժեր հրապարակ հանելու տեսակէտէն եւս լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին: Առաջին անգամ դասախօսելու պատրաստակամութիւնը յանձնուած է քանի մը երիտասարդ ընկերներու, որոնք կ'այցելեն խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն եւ կը դասախօսեն խնամով պատրաստուած նիւթերու մասին»:

Այս նոյն շարժումը հետզհետէ կը ձեւաւորուի նաեւ Փարիզի մէջ, եւ ուրիշ ուր որ կարելի է:

Անշուշտ առաջին անգամ չէ որ այսպիսի ձեռնարկներ կը փորձուին: Ամէն տարի Շրջ. Ժողովները բանաձեւեր քուէարկած են այս մասին: Երեք Ընդհ. Ժողովներ ալ (1925, 1929 եւ 1933) մարկած են հիմնական սկզբունքները, եւ, շնորհիւ կատարուած փորձերուն, բազմաթիւ նոր ուժեր հրապարակ ելած են:

Եւ սակայն, հարկ է միշտ եւ աւելի ուշադրութիւն ընծայել այս ճակատին, քանի որ պահանջները կը բազմանան, իսկ տրամադրելի ուժերը հետզհետէ անբաւական կուգան:

Կ'ապրինք միջավայրի մը մէջ, ուր կեանքի ելեւէջները աւելի սրընթաց են եւ մարդիկ աւելի շուտ կը մաշին:

Ցետոյ, տասնըհինգ տարին կարճ ժամանակ չէ, սերունդ հասցնելու համար:

Իսկ ամէնէն կարեւորը, — միայն մէկ տեսակ հոգ չէ որ պարտականութեան կը կանչէ մեզ:

Արդարեւ, բուն կուսակցական - կազմակերպական գործունէութենէն զատ, մեր ուսերուն վրայ կ'իյնան ուրիշ հոգեր ու գործեր: Եւ քանի որ կը հաւատանք թէ մեր կուսակցութիւնը աւելի գործօն է եւ ընդունակ, աւելի ծաւալուն եւ կորովի, ապա ուրեմն անհրաժեշտ է նոր ուժեր հասցնել, կամ, բոլշեւիկեան բացատրութեամբ, «կադրեր» պատրաստել:

Այս պահանջը լրացնելու կոչուած է Փարիզի, Մարսէյլի եւ ուրիշ վայրերու ձեռնարկը,— նոր ուժեր հրապարակ հանել:

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով, կրնանք ըսել թէ ընդունակ տարրերը պակսիր ո՛չ Ֆրանսայի մէջ, ոչ ալ Ֆրանսայէն դուրս:

Անոնք որ 20 — 25 տարեկան էին վերջին արտագաղթին ատեն եւ հաստատօրէն կապուեցան կուսակցութեան հետ, արդէն բաւական զարգացած եղան, շնորհիւ անհամար դասախօսութեանց, ժողովներու եւ ընթերցումներու:

Անշուշտ ամէն ընկեր գործիչ, քարոզիչ կամ բանախօս ըլլալու սահմանուած չէ: Այդ ասպարէզները կը պահանջեն յարմարութիւն, խառնուածք եւ պատրաստութիւն:

Եւ սակայն, ամէնէն համեստ եւ ընդունակ ընկերն ալ պարտաւոր է մտածել. թէ՝ ի՛նչ դեր կրնայ կատարել, կուսակցութեան կազմակերպական մեքենան միշտ բանուկ պահելու, պակասածին տեղը լրացնելու կամ նոր բան մը աւելցնելու համար:

Չի բաւեր միայն մտիկ ընել: Անհրաժեշտ է փորձել, սորվիլ նաեւ ժողով մը վարելու, զեկուցում մը տալու, բանաձեւ մը խմբագրելու, ծրագիր մը մշակելու տարրական գիտելիքները: Այնուհետեւ, աստիճանաբար կուգան ուրիշ պարտականութիւններ, կազմակերպել, դասախօսել, տեսակէտ մը հիմնաւորել, շրջան մը կառավարել, բազմութիւններ դաստիարակել եւն.:

Այս յատկութիւնները կը ստացուին ասպարէզ նետուելով, որոճալով եւ գործելով:

Անոնք որ կը գործեն այսօր, անոնք ալ այսպէս հասած են, եւ ոչ թէ երկինքէն ինկած: Մենք ունեցած ենք բազմաթիւ գործօն դէմքեր, որոնք ոչ համալսարան տեսած են, ոչ ալ բարձրագոյն դասընթացքի մը հետեւած: Հաւատալով իրենց կոչումին եւ ապաւինելով իրենց ուշիմութեան եւ պարտաճանաչութեան, անոնք երբեմն աւելի շինարար դեր կատարած են քան շատ մը ուսումնականներ: (Յիշեցէք Մուրատները եւ ուրիշներ):

Ի՞նչ տարակոյս որ պէտք է նախ սորվիլ, յետոյ ասպարէզ իջնել, այնինքն սորվեցնելու յաւակնիլ:

Բայց, չէ՞ որ ինքնին կենդանի դպրոց մը, հնոց մըն է Դաշնակցութիւնը, իր այնքան բազմակողմանի գործունէութեամբ: Ցեղափոխական եւ քաղաքական ճակատէն մինչեւ մտաւորական - գրական:

Դեր մը կատարելու, գիրք մը գրաւելու ձգտիլ՝ չի նշանակեր անպայման յեղափոխական դառնալ. կը բաւէ որ նկարագիրն առողջ ըլլայ:

Առ հասարակ, պաշտօններ չկան մեր կուսակցութեան մէջ, այլ պարտականութիւններ: Ուրեմն, ամէն ընկեր իրաւունք ունի արժեցնելու իր արդար յաւակնութիւնները, համաձայն իր կարողութեան եւ յատկութեանց:

Եւ այս՝ ոչ միայն կուսակցութեան մէջ, այլ եւ դուրսը:

Տեսէք, երիտասարդական կազմակերպութիւններ կան, ոչ-կուսակցական կորիզներ, որոնք ուղղակի կապ չունին Դաշնակցութեան հետ: Կեանքի պահանջներէն ծնած միութիւններ են անոնք, բարի ձգտումներով: Անոնք որքան ալ խուսափին կուսակցական միջավայրէ, գիտեն գնահատել այս կամ այն կազմակերպութեան արժէքը, դերն ու տարողութիւնը:

Արդ, այս ճակատին վրայ եւս գործելու համար, անհրաժեշտ է ունենալ տրամադրելի տարրեր: Մանաւանդ որ, կ'ըսեն թէ նորերը աւելի լաւ կը հասկնան իրարու լեզուն...

Այսպիսի կազմակերպութեանց մէջ աշխատանքը կրնայ կուսակցական հըլլալ: Պայման չէ որ անպատճառ կուսակցական ըլլայ. Բայց, քանի որ ամէնէն աւելի մեծ դեր կ'իյնայ այս ճակատին վրայ եւս, աշխատանքը պէտք է ըլլայ Դաշնակցականի վայել,— հասուն, լուրջ եւ բազմակողմանի:

Ուրեմն, յառաջ եւ ծրագրեալ աշխատանք նախ ներսը, յետոյ դուրսը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԼԻԶԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ 250Ի ԴԷՄ 311 ՁԱՅՆՈՎ

Արմատականները երեք մասի բաժնուած

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃՌՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երեսփ. Ժողովը չորեքշաբթի օր ալ շարունակեց կառավարութեան նիւթական վերակազմութեան ծրագրին եւ մանաւանդ լիազօրութեան հարցին քննութիւնը: Իրիկուան դէմ, երբ դեռ ուրիշներ ալ պիտի խօսէին, նախագահը յանկարծ յայտարարեց թէ վիճաբանութիւնները փակուած են եւ քուէարկութիւն պիտի կատարուի: Այդպէս ալ եղաւ, եւ դահլիճը լիազօրութիւն ստացաւ 250ի դէմ 311 ձայնով (կարգ մը թերթեր կը գրեն 317 ձայնով):

Շատ մը թերթեր «Պիւռոսեան յաղթանակ մը» կը նկատեն այս յաջողութիւնը, մանաւանդ որ, արմատական երեսփոխաններէն միայն 62ը քուէ տուած էին կառավարութեան, 23ը՝ հակառակ, իսկ 23 հոգի ալ ձեռնպահ մնացած էին: Այս քուէարկութենէն անմիջապէս վերջը, Լէոն Պլում Ժողովի հրաւիրեց ընկերվարական պաշտօնակիցները եւ կարգ մը նախարարներ առաջարկեցին հրաժարիլ. բայց ի վերջոյ որոշուեցաւ Ծերակոյտին ալ ներկայանալ եւ յետոյ որոշում տալ:

Ծերակոյտը պիտի գումարուի այսօր, եւ ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պիտի տապալէ դահլիճը, ինչպէս ըրաւ 1937 յունիսին, ձգելով Պլումի առաջին կառավարութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, Ժողովրդական ճակատը ճեղքուած է, իբրեւ հետեւանք արմատականներու պառակտումին: Համայնավարներն ալ կը գանգատին թէ վիճաբանութիւնները յանկարծ փակուեցան եւ իրենց ներկայացուցիչը չկրցաւ խօսիլ, թէեւ պիտի քուէարկէին ի նպաստ կառավարութեան:

*** Չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ նախկին վարչապետ մը, Ֆլանտէն, ուժգնօրէն քննադատելով կառավարութեան ծրագիրը: Պ. Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ առաջարկուած օրինագիծները երբեք պիտի չնպաստեն, վստահութիւնը վերահաստատելու եւ արտասահման փախած 80.000.000.000 ֆրանքը Ֆրանսա վերադարձնելու համար: «Այդ մեծ դրամը կարելի է հաւատալ, եթէ այլեւս գործարանները չբռնագրաւուին, օրէնքը շարունակ չխախտի եւ գործադուլներ չպատահին ստորագրութեանց գործարաններուն մէջ: Բանախօսը դիտել տուաւ թէ Լէոն Պլում անպիտակցաբար ճամբայ կը բանայ դիկտատուրայի համար, թէեւ ինք (Պլում) նպատակ չունի դիկտատոր դառնալու: Յետոյ դատապարտեց դրամական փոխանակութեանց գործողութիւնները հսկողութեան ենթարկելու որ եւ է ձեւ: «Անիկա դրութիւն մըն է որ մահուան կը դատապարտէ ամէն տեսակ ազատութիւն, մինչեւ անգամ քաղաքական ազատութիւնը: Հանրային կարծիքը պէտք է լուսաբանուի այս մասին: Ինչ որ կ'առաջարկէք այսօր, առաջին քայլն է դէպի դիկտատուրա, հետեւողութեամբ Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի: Դիկտատորական մեթոտները շատ մը հրապոյրներ կը ներկայացնեն. Ես չեմ ուզեր անարդար ըլլալ ձեզի հանդէպ, պարոն վարչապետ, հաւատալով թէ դուք կ'ուզէք դիկտատոր ըլլալ»:

Այստեղ Պ. Լէոն Պլում զայրանալով բացագանչեց.

— Ես ընդունակ չեմ դիկտատոր դառնալու:

ՖԼԱՆՏԷՆ.— Բայց եւ այնպէս, կը պատրաստէք դիկտատուրայի մը բոլոր գործիքները: Թէեւ դուք անձամբ դիկտատուրայի մը հանէն չէք վազեր, բայց դիկտատոր մը պիտի գայ, թերեւս ձեր իսկ կուսակիցներուն մէջէն:

Նոյնքան ուժգին ճառ մը խօսեցաւ նախկին ելմտական նախարար մը, Պ. Փոլ Ռէյնօ, որ բացատրեց թէ միայն արտածուած դրամագլուխին վերադարձը կրնայ-բիւրեղնել տոկոսի սակը եւ ապահովել անհրաժեշտ գումարները՝ ճարտարագործութեան համար: «Արդ, կառավարութեան առաջարկած միջոցները բացարձակապէս կը խափանեն ճամբան՝ դրամագլուխի վերադարձին համար: Միջին ճամբայ չկայ վստահութեան եւ ճնշումի քաղաքականութեան միջեւ: Ֆրանսայի ներկայ սահմանը գանձային չէ: Զարիքին աղբիւրը կը կայանայ երկրին տնտեսութեան մէջ: Ֆրանսայի պողպատի արտադրութիւնը միայն մէկ երրորդն է Գերմանիոյ արտադրութեան, Ֆրանսա շաբաթ միայն 36 ժամ կ'աշխատի, իսկ Գերմանիա՝ 47 ժամ... Մարաջախտ Կէօրինկ իրաւունք ունէր, երբ կ'ըսէր թէ պէտք է ընտրութիւն մը կատարել թնդանօթին եւ կարագին միջեւ: Ինչպէս կրնանք ըսել թէ որքան շատ թնդանօթ ունենանք, այնքան աւելի կարագ պիտի ունենանք»:

Կառավարութեան քաղաքականութիւնը քննադատեց նաեւ Պ. Փէքթրի, նոյնպէս նախկին նախարար, շեշտելով թէ որ եւ է վերակազմութիւն կարելի չէ առանց վստահութիւնը վերահաստատելու:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

Բանուորներու թիւը 45—50,000 (17 գործարան)

Նախորդ գործադուլները չվերջացած, նորեր ծագեցան անցեալ օր եւ դեռ կը վախցուի որ շարժումը աւելի վրդովիչ համեմատութիւններ առնէ: Արդէն իսկ չեն բաւեր 17 գործարաններ, 45 — 50.000 բանուորներով: Բանակցութիւնները անելի մը յանգած են, քանի որ երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ:

Առաջին գործադուլը ծագեցաւ մարտ 24ին, Սիթրօէնի մէջ, որ ունի 22000 բանուորներ (Ժաւէլ եւ Քլիշի): Մարտ 25ին գործադուլ հռչակեցին Գնոմ է Ռօնի եւ ուրիշ երկու գործարաններու բանուորները: Մարտ 30ին՝ Գնոմ է Ռօնի ուրիշ մէկ հաստատութիւնը՝ 9000 բանուորներով: Ապրիլ 1ին գործադուլ ծագեցաւ՝ Քուրպըվուայի եւ Պուա Քոլոմպի երկու գործարաններուն մէջ՝ 1800 եւ 2100 բանուորներով: Ապրիլ 4ին, 5ին եւ 6ին շարժումին միացան աւելի քան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ, ՎԱՅՐԵՆԻՆԵՐՍ...

Արեւելքցիներու եւ մանաւորապէս Հայերու անունն ելած է, իբրեւ անկիրթ, անկարգ, պաշըպօզուք,— շատ լեցէք ձեր գիտցած բոլոր բառերը:

Այսպէս, կ'ըսեն թէ ոչ խօսիլ գիտենք, ոչ խօսք մտիկ ընել: Ոչ իրար յարգել, ոչ ալ պատշաճութիւնները յարգել:

— Եղբայր, այսքան տարի է Եւրոպա կ'ապրինք, տեսէք ի՛նչպէս քաղաքավար են, ազնիւ, պաղարիւն, լուրջ... Մենք ժողով ընել անգամ չսորվեցանք...

Այս բոլորը ճիշդ են: Եւ սակայն...

Անցեալ օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պահպանողական երեսփոխան մը իր պաղարիւնը կորսնցնելով, ապտակ մը իջեցուց պահպանողական երեսփոխանին երեսին.

— Պառտախօ՛ս, կեղծաւո՛ր, Լեհաստան գնա...

Այս վերջին բացատրութիւնը հայերէնի վերածելով, կրնայիք ըսել, «խրմպը՛լ»:

Եւ ահա ընկերվարական երեսփոխանը տեղէն ցատկելով, շառաչուն ապտակ մը իջեցուց պահպանողական երեսփոխանին:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ հաշտեցնել երկու երեսփոխանները: Բայց, վերջին թղթաբերէն կ'իմանամ թէ ապտակելը անկողին ինկած ըլլալով, կինը դատ բացած է:

Այստեղ, երեսփ. ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, աւելի պատկերալից տեսարաններ պարզուեցան:

— Սաքո՛մ, դաւաճա՛ն, ուրացո՛ղ, կը պոռային ձախերը, աջակողմեան երեսփոխանի մը երեսին:

— Անկցի՛ն Հրեաները, կը պատասխանէին աջերը:

— Հա՛յլ Հիթլէր (կեցցէ՛ Հիթլէր) կը հեգնէին կարմիրները:

— Անկցի՛ն Սթալին (լուրջ):

Պահ մը ժխորը այնքան սաստկացաւ, որ երեսփոխանները իրար խառնուեցան: Չարձանագրուած բառեր փոխանակեցին Պրրթոն երեսփոխան մը եւ ներքին նախարարը: Դէմքերը աւելի կարմրեցան: Բռունցքները ցցուեցան:

Քիչ մնաց ալ,— Եւ ահա երկու ռազմճակատ կոփամարտի մը պիտի բռնուէին:

Ճարահատ, նախագահը գլխարկը դնելով դուրս ելաւ:

Դուրսը, աւելի բուռն տեսարաններ պարզուեցան:

Աջակողմեան եւ ձախակողմեան երեսփոխաններ խումբերու բաժնուած, դիրք բռնած էին իրարու դէմ: Աւելի պաղարիւն մարդիկ, նոյնիսկ վարչապետը եւ ուրիշ նախարարներ միջամտեցին, ընդհարումը խափանելու համար, աջակցութեամբ յաղթանդամ պարապաններու:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

«Կը պատահի, էլի՛»— պիտի ըսէք:

Է՛հ, շատ մի՛ տեսնէք որ մեր մէջ ալ կը պատահի:

Չէ՞ որ աւելի տաքարիւն ենք, իբրեւ Արեւելքցիներ:

Բայց, ես նորէն խորհուրդ կուտամ որ չգիտնա՛նք, չիմանանք սա պատուարժան Եւրոպացիներուն բերուածները, եւ փնտռենք, իւրացնենք անոնց առաւելութիւնները:

Այս ալ՝ իբրեւ Մեծ Պահքի քարոզ:

ՎԱՀԷ

... ԵՒ ՓՈՍ ՄԸ ՆԵՏԵՑԻՆ

Մարսէյլէն պատահական թղթակից մը կը գրէ (1 ապրիլ).—

— «Երէկ առաւօտ հողին յանձնուած է ընկեր Արամ Արծնեան, ծանօթ ուսուցիչը, Կարնեցի, որ բաւական ատեն ալ Սկիւտար պաշտօնավարած է:

Գտա՞ւ իրենց Հայրենակցական Միութեան, Քաղաքականութեան, եւն., եւն., որ անշշուկ եւ առանց մէկուն իմացնելու կը նետեն հողը: Ինչպէս զարիւ մեռնել»:

Այս նամակը ստացած ենք մէկ շաբաթ ի վեր: Ի զուր սպասեցինք թղթակցութեան մը, որ գոնէ հաղորդէր մահուան պարագաները, ինչպէս եւ քանի մը կենսագրական գիծեր:

Դեռ կը սպասենք...

ԱԹԱԹՈՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, Աթաթիւրք ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, Փարիզէն Էնկիւրի գացած էր հռչակաւոր մասնագէտ մը, փրոֆ. Ֆիսէնժէ: Այս առթիւ Փրանքօ-Թրքական բարեկամութեան ցոյցեր եղան ի պատիւ մեծ գիտնականին:

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ պատրիարքը եւ ազգ. վարչութիւնը հեռագիրներ ուղղած են «Ուլու Էօնտէր» (Մեծ Առաջնորդ) Աթաթիւրքի, անոր ապաքինման առթիւ: Ապրիլ 3ին ալ, քարոզներ խօսուած եւ գոհաբանական աղօթքներ կատարուած են Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ, միեւնոյն առիթով: Պատրիարքը անձամբ նախագահելով մայր եկեղեցւոյ արարողութեանց, քարոզ խօսած եւ մաղթանքներ ըրած է: Միեւնոյն արարողութիւնները կատարած են կաթոլիկ եւ բողոքական հասարակութեանց հոգեւոր պետերը:

Արքեպիսկոպոսը մեղայի կուգայ

Կարտինալ Իննիցէր, Վիէննայի կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը, որ հաւատարմութեան գիր մը ուղղած էր գերմանական կառավարութեան, «Հայլ Հիթլէր» բառերով, Պապին ներկայացաւ ապրիլ 6ին, բացատրութիւններ տալու համար: Պապը եւ իր արտաքին գործերու վարիչը՝ կարտինալ Փաչելլի, ամբողջ 24 ժամ քարոզ կարդացին, համոզելու համար Վիէննայի արքեպիսկոպոսը թէ սխալ գործած է, ստորագրելով եւ վաւերացնելով կաթոլիկ եպիսկոպոսներուն մարտ 18ի հռչակաւոր թուղթը: Ի վերջոյ արքեպիսկոպոսը մեղայի եկաւ, եւ Վատիկան գերմաներէն զեկոյց մը հրատարակեց իր պաշտօնաթերթին մէջ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ կաթոլիկ եպիսկոպոսներուն նախկին յայտարարութիւնը «անշուշտ չի նշանակեր վաւերացնել ինչ որ համապատասխան չէ Աստուծոյ օրէնքներուն եւ կաթոլիկ Եկեղեցւոյ իրաւունքներուն եւ ազատութեան: Յետոյ, այդ յայտարարութիւնը պէտք չէ նկատուի իբրեւ խղճի պարտաւորութիւն մը, ոչ ալ օգտագործուի իբրեւ նիւթ քարոզութեան»:

Վատիկան այսպէս պաշտպանելով իր հեղինակութիւնը եւ կղերական կարգապահութիւնը, կը յանձնարարէ որ այսուհետեւ կղերը որ եւ է փոփոխութիւն չկատարէ Աւստրիոյ մէջ, առանց նախապէս համաձայնելու Պապին հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, ապրիլ 6ին ճամբայ ելաւ Պոլսէն դէպի Եգիպտոս, բարեկամութեան դաշնագիրը ստորագրելու եւ ուրիշ համաձայնութիւններ կնքելու համար: Այցելութեան գլխաւոր նպատակն է ամրապնդել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, որ առաջինն է, Մեծ պատերազմէն ի վեր:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՀԱՈՒԶ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ուիլսընի… յաղթական օրերն էին։ Եւրոպայի Մեծերը, Մանչի այս ու այն եզերքէն յաղթանքի, մեծաբանքի ամէնէն նուրբ, ամէնէն շռայլ չափերը կը գործածէին Ատլանտեանի միւս ծայրէն հրաշքով եկող հիւրը գոհացնելու համար։ Ամերիկեան նախագահ, գործօն պաշտօնավարութեան շրջանին, եւրոպական հողը կոխած չէր։ Յաղթութեան նիւթական աբբեցութեան վրայ բարոյական այս գոհողութիւնն ալ անոնց ուրախութեան բաժակը յորդած էր։ Թեւերու վրայ, գլուխի վրայ էր Ուիլսըն։

Իր ամէնէն մօտիկ մարդն էր գնդապետ Հաուզ, որուն մահը քանի մը օր առաջ ծանուցուեցաւ Ամերիկայէն։ Ուիլսըն այս մարդուն խորհուրդով կը շարժէր, կամ այս մարդը, Ուիլսընի կամքին իրագէկ, այնպէս մը կը շարժէր որ նախագահը միշտ գոհ մնայ իրմէ։

Ու եղաւ որ երանելի օրերը եկան հաշտութեան բանակցութիւններուն։ Սրտառող ամէն կողմ, յոյսի լայնատեսը ճառագայթ մը մանաւանդ պտկած չաքլած հայ ժողովուրդին վերեւ, որուն արդար իրաւունքը անհամ վերջապէս պիտի ճանչցուէր դուամարութիւն Արիստագոսին կողմէ, որուն արդարադատութիւնը արդէն իսկ յառաջագոյն ճան զգործն Ցուդայի կը հռչակուէր ի ձայն փողոյ, քնարի, թմբկի, տաւղի եւ այլ ազգի ազգի նրուագարանաց։ Անհայքեն որցակ մը թուղթ բերած էր իրեն հետ արժանայարդ նախագահը, գնդապետ Հաուզի պայուսակը ուռեցուցած։ Ատլանտեանի խոնաւութենէն, փոթորկայոյզ ժամերուն տակն ու վրայութենէն անվնաս՝ Եւրոպա հասած էր պայուսակը։ Թերթերը, պահ մը ամէն մտահոգութիւն բարձի թողի ըրած, կը զբաղէին հրատարակելով ու մեկնաբանելով «բարի քրիստոնեայ» նախագահին այդ որցակը, տասնաբանեայի մը երկաթագիր սատարածոյլ յօդուածներէ բաղկացած, ի մասին ազգերու, անշուած ժողովուրդներու ինքնաճանաչումի, ինքնորոշումի սկզբունքին։ Արդէն աչնանային, ծըմեռնային էր ժամանակը, բայց մեղմ ու քաղցրախառն։ Գարունը այդ տարին իր գալար թեւերը շատ կանուխէն միրկացուցած էր Ատլանտեանի միւս կողմը, ուրկէց, իբրեւ յատակուած ճանապարհի մը վրայէն, զունդ ի զունդ Եւրոպա կը հասնէին բարի քրիստոնեայ բիւրաւոր ճնճղուկներ, ճնշուած ժողովուրդներուն ազատութեան երգն ի բերան, Աւետարանէն դոց սորված բանաձեւերու ծանրութեան տակ։

Եղիցի՛ անուն Տեառն օրհնեալ, յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեան։ Այս մաղթանքը կը գոռար հայկական եկեղեցիներուն գմբէթին տակ։ Հայ Հայրենիքին օրն է բացուեր, մանաւանդ այն բացորոշ իրականութեամբ ալ պայծառացած օրը, թէ Հայը, որ ժամանակ մը իբրեւ ողորմութիւն կ'ուզէր իր ազատագրութիւնը, այդ պատերազմին մէջ եւ անկէց ալ տարիներ առաջ մարտադրոշ ամբոխումներով, հրաշալի ոգորումներով, միջազգային սրի բանակներուն հաւասարապատիւ մաքառումներով, ստորճանով իր թիւին եւ յարմարութիւններուն, արդէն իսկ յաղթական իր մուտքով, իր կարգին, հայրենի հողին վրայ գետին

գրաւած եւ հոն նիզակ ցցած, ինչպէս Տապանը խարսխած Արարատի վրայ, իրաւունքով այս անգամ կը պահանջէր զայն, այդ ազատագրութիւնը։

Բայց դէհ, ինչո՞ւ խօսիլ պահանջումի վրայ։ Ո՞վ կը հակառակէր այդ իրաւունքին։ Ամէն գերմանէ ոլորուած դիւանագէտներ ու քաղաքական մարդիկ, à qui mieux mieux, հայկական դատին վրայ չէ որ կը խօսէին այլեւս. դատը շահուած էր. Արիստագոսը վճիռը միայն պիտի արտասանէր բառ ձեւակերպութեան, քաղուածոյ շարականները շատոնց աւարտած էին, մնացած էր լոկ Փառք Հօրը։ Պոլսոյ Պատրիարքարանն ալ իր օրհնածիր կոնդակով Ուիլսընին բարի գալուստ մաղթելու համար Փարիզ առրաքած պատգամը փութացուցած էր իր առաքեալները, որոնք, երկար օրեր հերթի սպասելէ վերջ, կը յաջողէին հասնիլ քանի մը ազահ վայրկեաններ խօսիլ Ն. Արժանայարգութեան բազմազբաղութիւնէն, որպէսզի բովանդակ Ազգին կողմէ երախտագիտութեան բառեր հոլովէն, բայերը խոնարհէն առ ոտս նախագահին։

Բայց ինչո՞ւ երկարել, երբ ամէն Հայ այս եւ բոլոր մնացեալը աւելի քաջ գիտէ քան ինչ որ հապճեպով միայն կարելի է յիշել հոս, բազմադիմի զանցառութիւններով։

Մեր յուշքը այսօր կը պատկանի, աւելի մանրամասնաբար, հանդուցեալ գնդապետին տեսակ մը դերին։ Կ'երեւի, խեղճ նախագահը, ինք ալ, տաք չէր իր թուղթերուն մէջ թխսած հաւերն արդիւնքին վրայ։ Ինք, պարզ Ամերիկացի, մինչեւ իսկ տոլարներու աշխարհին կրեսոսներուն հետաքրքրութիւնը չունէր, որով անոնք ամէն բարի գործ կ'երթային կապել նիւթին, նեցուկին։ Ինք, ամերիկեան բեմին ռակուածոյ ներկայացուցիչը, «բարոյական» ամէն ինչը ի գործ դրած էր, կ'ըսէր ալ այսպէս, իր թուղթի կտորուանքները ամբողջ կարդալ տալու «յատենի ժողովոյ», Լոյտ Ճորճի, Քլէմանսոյի պէս եւրոպական պետականութիւններու առջեւ։ Լռութիւն նուիրական՝ պայտաձեւ սեղանին ամէն կողմը, այնպէս մը յարդարուած որ բնաւ յայտնի չըլլար թէ ով է նախագահը Արիստագոսին, եւ ով է ժողովականը։

Ուիլսըն, որուն ականջին հետզհետէ սկսած էին հնչել եւրոպական շահերուն եւ խարդաւանանքներուն ոգիները, թէ յաղթական պատերազմը բնաւ պատճառ մը չէ որ աղինը բոլորովին մոռնայ իր գիտցածը, այո, խեղճ Ուիլսըն, որուն կ'երեւի միտքը մնացած էր դեռ Պատուելիին վերջին դասը, թէ ոչխարի մը պէս որ անմըռունչ կը կենայ գինէը կտրողին առջեւ, այդ գիրքին մէջ գտաւ ու գրաւ գինքը այն միւս կտրողներուն հանդէպ։

Բայց որպէսզի, միշտ իբրեւ բարի քրիստոնեայ, խիղճն ալ հանդարտեցնէ, որովհետեւ չէր կրնար ալ մոռնալ մէկ վայրկեանէն միւսը բովանդակ Ազգի մը կրած խժդժութիւնները ճիշդ իրենց պատերազմին պատճառով, վերջին պահուն հնարք մը գըտաւ — պաշտօն տալ իր գործակից Հաուզի որ երթայ առնէ պատոյտ մը ընէ Անատոլուի կողմերը եւ… Հայոց վիճակին մասին տեղեկագիր մը հասցնէ իրեն, թաղրիկ մը դրէ կամ բերէ Կռունկի Աշխարհէն։ Շատ հաւանաբար փախած էին իրեն, թէ ո՞ր Հայերուն ինքնորոշումի իրաւունք տանք, մէջտեղը Հայ չէ մնացած, արժանայարգ նախագահ, պատրաստ ենք մասամբ ըլլալ մեծութեանդ, գիտենք թէ Ամերիկայի ձայնը պէտք է մեզի համար պատգամ ըլլայ, քանի որ յաղթանակին պտուղը անոր արեւուն տակ հասունցաւ, բայց դարձընենք, կ'աղաչեմ, արդարութեան պատկերին միւս կողմն ալ։ Անատոլու Հայ չէ մնացած, հոն կան միայն Թուրքեր, որոնք, խեղճերը, բնաւ համամիտ չէին Իթթիհատի մարդոց, չէին ուզեր որ իրենց երկիրը կռուի մեզի հետ, անոնք պարկեշտ, աշխատասէր մարդիկ են, կարելի՞ է միթէ անոնց բացայայտ իրաւունքը առնել եւ տալ մէկ քանի յալկաններու …

Այսպէս անշուշտ խօսեցան եւ համոզեցին։ Բայց Ուիլսըն, ինչպէս ըսինք, իր խիղճը հանդարտեցնելու եւ ձեռքերը լուալու աւետարանական — պիղատոսական «նրբամտութեամբ», իր «միւս ոմն ես ոչ» — Հաուզը որոշեց ղրկել այն երկիրը՝ որուն յատակէն դեռ չէր սրբուած Հայուն արիւնը։ Հաուզ տուն - տեղ պիտի չըլլար հոն, տանկ շտապաւ պտոյտ մը, միշտ աչքերը դէպի վեր Ամենակալին Աթոռին յառած, առանց նայելու գետինը, ողողուած Հայոց քաջաց արիւնով, առանց ակնարկ մը արձակելու շէշտ դէպի հեռուն անապատը մարդախանձ, այլակեր հրէշներուն, որպէսզի բիբերը մի գուցէ սեւերին ճերմըկուկ ոսկորներու, թարմ երեխաներու, պատանիներու գանկերուն եւ դեռ ուրիշ բաներու՝ որոնք գերեզմաններու գանգիրը կը ձեւացնեն անասրբերներու աչքին։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՏԱՆ

ՔԱՐԱԽԱՆ
(ԹՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ. — «Յուսաբեր» երկար խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով ռուսիւթուրք յարաբերութիւնները կը գրէ. —

Առնենք դէպքերէն թարմագոյնը։ Ինչպէս յայտնի է, Մոսկուայի վերջին դատավարութեան մէջ, առաջին անգամն ըլլալով Չեկայի բոլոր դատավարութեանց շրջանին, ամբաստանեալներուն նոր յանցանք մը վերագրուեցաւ — Թուրքիոյ մատնառուն։ Ցիշատակուեցան այն երկիրները, զորս ամբաստանեալները կը փորձէին անջատել Խ. Միութենէն եւ կցել օտար պետութեանց։ Այդ երկիրներն էին՝ «Ուքրայնա, Պելոռուսիա, միջ-ասիական հանրապետութիւնները (Թուրքեստան, Ուզպէկիստան եւ Տաճիկստան), Վրաստան, Հայաստան, Ազրպէյճան եւ Ծայրագոյն Արեւելքի Ծովափնեայ շրջանը»։ Միութեան դատախազը ոչ միայն այս երկիրները կը յիշատակէր, այլեւ կուտար անուններն այն պետութեանց, որոնց պէտք է կցուէին անջատուած երկրամասերը. այդ պետութիւններն էին՝ Անգլիա, Ճափոն, Գերմանիա եւ Լեհաստան։

Թուրքիոյ անունը չկար, թէեւ կային անունները Վրաստանի, Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի…

Նման պարագաներուն, սակայն, փափկանկատութիւնը ոչ թէ բարեկամութիւն կը մատնէ, այլ թշնամանք։ Այսպէս է պետութեանց կեանքին մէջ. երբ ստուեր իջած է բարեկամներու յարաբերութեանց վրայ եւ խզումը անխուսափելի է, կողմերէն իւրաքանչիւրը կը ձգտի, որ խզումը տեղի ունենայ հակառակորդին նախաձեռնութեամբ. երկրորդ՝ ինկերը կը շարունակէ այն աղջիկը մնալ, որ քանի մը փեսացու ունի։ Մոսկուա Թուրքիոյ դէմ որոշապէս բերան պիտի բանայ այն օրը միայն, երբ իր դատը Թուրքիոյ մէջ կորսուած նկատէ։

Քարախանի «լռութեան» մասին (ի նպաստ Թուրքիոյ) անուղղակի ցուցմունք կայ նաեւ Մոսկուայի դատավարութեան մէջ։ Հարցի կաբեւորութիւնը նկատի առնելով՝ տանք այդ հատուածը բառացի թարգմանութեամբ.

«Վըշինսկի (դատախազ) — Ձեզ յայտնի՞ էր, Գուխարին, որ Քարախանը — գերմանական լրտես է։

«Գուխարին (ամբաստանեալ) — Ոչ, ինծ յայտնի չէր։ Ինծ յայտնի էր միայն, որ Քարախանը բանակցութիւններ կը վարէ գերման ֆաշիստներու հետ՝ անոնց աջակցութիւններ ապահովելու համար քոնսեսիոններու եւ առեւտրական դաշնագիրներու հարցին մէջ. ինչպէս նաեւ գոհացում տալու համար Պերլինի այն պահանջին, թէ ԱԶԳԱՑԻՆ հանրապետութիւնները իրաւունք պէտք է ունենան Խ. Միութենէն ազատօրէն անջատուելու»։

Միջանկեալ քանի մը հարցումներէ յետոյ կրկին դառնալով այս «բանակցութեանց», դատախազը կը հարցնէ.

«Վըշինսկի. — Դուք այդ բանակցութեանց ձեր հաւանութիւնը տուի՞ք։

«Գուխարին. — Զառարկեցի, հետեւաբար հաւանութիւն տուի (քիչ վերը ժխտած էր. «Յուս»)։ Գերմանացիք Քարախանէն կը պահանջէին՝ զինուորական դաշինք կնքել Գերմանիոյ հետ, տնտեսական զիջումներ ընել, անջատել միութենական հանրապետութիւնները Խ. Միութենէն եւ խզել փոխադարձ օգնութեան դաշինքները Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի հետ։ Քարախան այս առաջարկներուն պատասխանած էր դրական ձեւով։ Մենք կը խորհէինք, որ Գերմանացիները այս ձեւով կը խաբեն եւ այդ պահանջները չենք իրագործեր։

«Վըշինսկի. — Իսկ անոնք կը խորհէին թէ այդ ձեւով ձեզ կը խաբեն։

«Գուխարին. — Այդ արդէն միշտ այդպէս կ'ըլլայ»։

Մեզ կը թուի, թէ հոս խօսքը գաղձեալ Անդրկովկասի մասին է, չուզելով յատկապէս Քարախանի անուան կապակցութեամբ տալ անունները Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի (բարեկամ՝ Թուրքիոյ որոշապէս ձեռնոց չնետելու համար), դատախազ եւ ամբաստանեալ նախապէս պայմանաւորուած էին գոհանալ «ազգային» եւ «միութենական հանրապետութիւններ» բացատրութիւններով։

Ինչո՞ւ չդատուեցաւ Քարախան։

Մարդկային բնազդական յարգանք մը դէպի զոհը մեզ կը մղէ ենթադրելու, որ չդատուեցաւ, որովհետեւ Քարախան չյօժարեցաւ ըստորնանալ այնպէս, ինչպէս ստորնացան իր բախտակից ընկերները։

Այս ենթադրութեան մէջ անարդարութիւն կայ սակայն միւս զոհերու հանդէպ։

Մենք տուեալներ չունինք յայտարարելու համար, որ Քարախան նկարագրով աւելի արի էր եւ բարոյականով աւելի բարձր, քան Ռիքովները, Գուխարինները եւ Քրեստինսկիները։ Եթէ կարելի էր ծունկի բերել բոլորը, տարտ դժուար չէր ունկի բերել նաեւ Քարախանը։

Անհատ գնդակահարութեան գաղտնիքը ոչ թէ զոհի մէջ է, այլ իշխանութեան։

Քարախան առանց դատուելու գնդակահարուեցաւ, որովհետեւ Մոսկուան չկամեցաւ դատելով՝ զայն Թուրքիոյ գործակալ հռչակել։

Այս յայտարարութիւնը Քրեմլը պիտի ընէ այն օրը միայն, երբ յոյսը նայպէս թէնամական դառնան իր յարաբերութիւնները Էնկիւրիի հետ։

Ու թերեւս այդ օրն ալ, յետ մահու, ան դատէ իր զոհայանը, զայն բարձրագոյնակ «թրքական լրտես» հռչակելու համար։

— Ուրեմն ճի՞շդ է որ Քարախան թրքական գործակալ էր, — պիտի հարցնէ ընթերցողը։

Ճիշդ է այնպէս, ինչպէս որ ճիշդ է եւ այն, թէ «լրտեսներ» էին Թաքովսկիյ, Գուխարին, Ռիքով, Քրեստինսկիյ, Դան եւայլն։

Քրեմլի քաղաքական նպատակները իրագործելու տեսակէտէն սուտը աւելի կարեւոր է, քան ճշմարտութիւնը։ Որովհետեւ ճշմարտութիւնը խօսելով եւ յիշատակելով անունը խորհրդային պաշտօնատարի մը, որ իրաւամբ անգլիական լրտես եղած է, Քրեմլը Անգլիոյ թաքուն նպատակները քողազերծած պիտի ըլլար, մինչ սուտ խօսելով եւ նենգաբար խորհրդային պաշտօնատար մը Թուրքիոյ գործակալ հռչակելով՝ Քրեմլը մատնած պիտի ըլլար ի՛ր թաքուն նպատակները։

Օրինակ, մենք այսօր որոշապէս գիտենք, որ Քրեմլը, օգտագործելով Մոսկուայի դատը, իր ժողովուրդը տանելութեամբ կը զինէ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Ճափոնի դէմ, որոնք իբրեւ թէ յաջողած էին կաշառել համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի անդամները եւ Խ. Միութեան նախարարներն ու զօրավարները՝ երկիրը ներսէն պայթեցնելու համար։

Այս սուտը այսօր անհրաժեշտ էր եւ այս սուտը հնարուեցաւ այսօր, իշխանութեան հարցի մէջ խումբ մը Սթալինի հակառակորդներէն իբրեւ Անգլիոյ, Ճափոնի, Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ «լրտես» եւ «դաւաճան» ջարդելու համար։

Երբ վաղը սրուին յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ՝ նոր սուտ մը պիտի հրապարակուի՝ այս անգամ ալ իշխանութեան հարցի մէջ ուրիշ խումբ մը Սթալինի հակառակորդներէն իբրեւ Թուրքիոյ «լրտեսներ» ջարդելու համար։

«Պէտքին համեմատ» Քրեմլի դահիճը ամբաստանութիւններ կը յօրինէ եւ «պէտքին համեմատ» մարդիկ կը ջարդէ՝ իշխանութեան հարցին մէջ իր հակառակորդները խումբ առ խումբ բնաջնջելով եւ իր կրած բոլոր ձախողանքները անոնց վերագրելով։

Ամփոփենք ի վեր Խ. Միութեան գէպքերը. չունի Էնկիւրիի մէջ. Քարախանի մտքը կը մնայ թափուր պատահականութեան արդիւնք է անշուշտ նաեւ այս զգանցառութիւնը։

Բազմաթիւ դէպքեր, փաստեր եւ երեւոյթներ մեզ իրաւունք կուտան յայտարարելու, որ ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները մտած են նոր … նի մը մէջ։

X

Ըրքա՞ն դաժան է սակայն կեանքը…

Ի՞նչ աճաւոր խաղեր գիտէ խաղալ մարդոց հետ…

«Ո՞ւր է գաղտնիքը» խորագրով մէկ յօդուածին մէջ, ընկ. Վ. Ն. խօսելով կարմիր Քրեմլի դաւերու մասին Հայկական Հարցի մէջ, կը գրէր (տես «Հայրենիք» ամսագիր 1937 Փետր., էջ 95).

Խորհրդային դիւանագիտութեան կարկառուն դէմքերից մէկը — կարեւոր դիրքերի վրայ նաեւ այսօր — մի օր յայտարարում էր երկու հայ գործակատարների, որոնք Հայկական Հարցով իր աջակցութեանն էին դիմած.

«Դուք միամիտ պիտի լինէք բոլշեւիկներին հասկանալու համար՝ թէ Խ. Ռուսաստան պիտի ուզէր հայ ժողովուրդի արիւնը թափել։ Սակայն, նոյնքան միամիտ պիտի լինէք չհասկանալու համար, որ մեր ընդհանուր շարժման շահը և վաղը պահանջի մեզնից զոհել Անդրկովկասի մէջ բովանդակ հայութիւնը մինչեւ վերջին մարդը, մենք մի վայրկեան տատանում կ'ունենանք այդ զոհողութեան առջեւ».

«Այս խօսքերը ասուած էին ոչ իբրեւ սպառնալիք, այլ իբրեւ պարզ անկեղծ եւ բարեկամական նախազգուշացում։ Ասուած էին հայութեան աչքերը բանալ տալու եւ նրան ներշնչելու, որ վարժուի անսասան նայել իրականութեան վրայ եւ տեսնել այն, ինչ որ կայ։

«Թող ընթերցողը լրիւ հասկնայ վերաբերութ մեր խօսքին — մենք չենք չարաշահում իր վստահութիւնը — համոզուած, որ մենք ասում ենք մէկը այն ահաւոր ճշմարտութիւններից, որոնց մասին ընդունուած չէ գրքերի մէջ խօսել»։

Խօսքը — Քարախանի մասին էր։

Այս Քարախանն է ահա, որ 1937 Դեկտեմբեր 16ին գնդակահարուեցաւ է իբրեւ «թրքական լրտես»…

ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ՇՐԹՈՒՆՔԸ

Նիւ Եորքի թերթերը խոշոր տառերով եւ զգայացունց լուր մը ձեւով, կը գրեն թէ Մ. Նահանգներուն «Առաջին Տիկինը», որ նախագահ Ռուզվէլթի կենակիցն է, այսուհետեւ կարմիր պիտի ներկէ իր շրթունքը։ Նախագահուհին, ... մուլի ներկայացուցիչներուն ... բանախօսութեան մը ընթացքին, ... կարեւոր խնդրոյն վրայ ըսեր է ... շրթունքը կարմիր ներկելու որոշում ... տուաւ իր աղջկան՝ Տիկին Ճօն ... Թինկըրի թախանձանքին վրայ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Այո՛, դուք Անգլիացի մըն էք եւ վստահ եմ որ ըսելիքներս չէք կրկներ իշխանութիւններուն, սկսաւ ան։ Մեզի համար անհրաժեշտ է որ չահինք կարելի եղածին չափ մեծ թիւով Անգլիացիներու համակրութիւնը, երբ ժամանակը գայ… Դուք եւ ես գրաւեր են այս խաղին մէջ, բայց եթէ կարենամ ձեզի բացատրել մեր վիճակը, այն ատեն դուք ալ պիտի համոզէք ձեր հայրենակիցները որ իմաստուն դիրք մը բռնեն մեզի հանդէպ։ Այսպէսով ազդեցութիւն բանեցուցած պիտի ըլլաք անգլիական կառավարութեան վրայ, որպէսզի ան ալ միեւնոյն ուղղութեամբ շարժի… Գիտէք որ արեւմտեան ազգերը երկար ժամանակէ ի վեր Թուրքերը կը նկատեն այլասերած ցեղ մը… Ո՛չ մէկ առիթ պիտի չփախցնենք արբազրելու համար այդ թիւր կարծիքը եւ հասկցնելու համար ձեզի այն ինչ որ մենք կը զգանք…

— Այո՛, ճիշդ է որ մեզմէ շատերը Թուրքիան նկատած են «Եւրոպայի հիւանդ մարդը», հաստատեց Սուլիւան. բայց կը յիշէք անշուշտ թէ ձեր կառավարութիւնը այնքան կաշառակեր եղած էր մինչեւ 1909 թուականը, երբ Ապտիւլ Համիտը գահընկէց ըրին… Պետութեան բոլոր պաշտօնեաները, կառավարիչէն մինչեւ զբօսուիչը եւ նոյնիսկ զինուորական առաջնորդները կը տրուէին ամէնէն բարձր գին վճարողին… յաւ կարգադրութիւններ ընելու ընդունակ նախարար մը հեղինակութիւն չունէր։ Ամէն անգամ որ բարենորոգման փորձ մը կ'ըլլար, Սուլթանին շրջապատը արգիլք կը հանդիսանար կամ ձեռնարկը ջուրը կ'իյնար հարեմականներու դաւերուն պատճառով… Այսպէսով թէ երկիրը տուժեց եւ թէ ձեր համբաւը յաչս արտաքին աշխարհին…

— Ո՛հ, Ապտիւլ Համիտ, այդ կարմիր Աղուէսը, բացագանչեց Րէուֆ անհամբեր շարժումով մը. կ'ընդունիմ որ թէ ան եւ թէ իր նախորդները տասնեակ մը սերունդներով շարունակ գործածեցին իրենց իշխանութիւնը եւ բոլորովին անընդունակ էին կառավարելու… բայց ամէնքն ալ մաքրուեցան Իթթիհատի Յեղափոխութեան շրջանին. Թուրքիոյ սիրտը ապականած առողջ էր եւ ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէր այն օրերուն, եթէ միայն ժամանակ տրուէր մեզի… Սակայն եւ այնպէս, հազիւ թէ առիթը ունեցանք մեր գործերը կարգադրելու եւ ահա այս չանդուսկ քրիստոնեաները…

Րէուֆ կաս կարմիր եղաւ ու շատ… րեցաւ յանկարծ։

— Ներողութիւն, ակնարկս անձնական չէր երբեք, արդարացաւ ինքնիրեն։

— Ո՛չ, ո՛չ շարունակեցէք, խնդաց Սուլիւան. բաւ կ'ուզէիք Իտալիոյ եւ Յունաստանի թագաւորները…

— Շնորհակալութի՛ւն, այո՛… աւելցուցէք նաեւ Սերպիոյ Փեթարը, որ իր գահուն տիրացաւ սպաննել տալով Աղեքսանդրն ու իր կողակիցը, եւ սա միւս աւազակը, Պուլղարացի Նիքոլան… Ամէնը մէկ միացան ու մահամերձ ուղտի մը վրայ թափող անգղերուն նման մեր վրայ յարձակեցան… Մտածեցէք անգամ մը թէ ինչ սեւ տարիներ անցուցինք պատերազմէն անմիջապէս առաջ… Մեր ձեռքէն խլեցին Պօսնա Հէրսէկը, Կրետէն, Տրիպոլիսը… Պատերազմ ունեցանք Ափրիկէի մէջ, պատերազմ ունեցանք Մակեդոնիոյ մէջ, Արաբիոյ մէջ, ուր Պէտէվիները ապստամբեցան ու գրծեցին Մէքքէի սուրբ քաղաքը… հապա Պոլսոյ մեծ հրդեհը, որ փողոցը ձգեց քառասուն հազարնոց բնակչութիւն մը… Պետական գանձը պարապ էր, իսկ սա անիծապարտ Պուլկարներն ալ մայրաքաղաքին դուռը անկէ կը սպասէին… ինչպէ՞ս կարելի էր բարենորոգումներու մասին խորհիլ, երբ մենք կուիւ կը մղէինք, մեր գոյութիւնը պահելու համար…

— Իրաւունք ունիք. սոսկալի տարիներ էին եւ Երիտասարդ Թուրքերու կուսակցութիւնն ալ իր ծնած օրէն սկսեալ դժուարութիւններու բախեցաւ… Ու սակայն խաղաղ ժամանակներ ալ ունեցաք եւ աւելի սաստկացուցիք Պուլկարներու եւ Հայերու ջարդը… Այդ պարագան հրապարակային տպաւորութիւն գործեց մեծ պետութեանց վրայ եւ Եւրոպան խորհեցաւ թէ նոր կառավարութիւնը հինէն աւելի բան մը չէր արժեր… Մնաց որ ջարդերը արդարացնող պատճառներ ալ չունէիք…

— Չունէի՞նք, զարմացաւ Րէուֆ. բայց դուք չէք հասկնար, սիրելիս. այդ պուլկար խոզերը իսկական սատանաներ են… Սարսափելի տանջանքներով կը սպաննէին մեր ոստիկաններն ու զինուորները… Թուրք պաշտօնեան երբեք ապահով չէր անոնց հողերուն վրայ… ամէն գիշեր դժբախտ պինպաշի մը իր տունէն դուրս կը քաշկռտէին եւ ամայի գիւղի մը փողոցներուն մէջ կը մեռցնէին զայն… անոր ընտանիքին կին ու զաւակները դէպի մահ կ'առաջնորդէին, իսկ երախաները կտոր կտոր կ'ընէին սուսերներով եւ մանգաղներով… Իրականութիւն է որ անգամ մը այս քրիստոնեայ աւազակներէն մին … բակալուելով կը խոստովանէր թէ … եւ իր բարեկամները յարձակումի … թալէ առաջ հաղորդութիւն կ'առնէին … եղեր եւ պուլկար քահանան գիւղին … մէջ կը խառնէ եղեր Թուրքերուն … րիւնը… Աշխարհի մէջ չկար ոստիկանութիւն մը որ կարենար ձեռք … ցընել այս ոճիրներուն բուն հեղինակները… ուրեմն ի՞նչ կրնայինք ընել … բայց եթէ զանգուածային ջարդեր կազմակերպել՝ առանց մէկ մը … բաւ է որ անմեղներն ալ յանցաւորներուն հետ կը պատժուէին, բայց … իսկ անոնք որոնց մասններուն … մեր արեան հետքը չկար, յանցաւոր … էին, քանի որ եկեղեցականները … ները, ինչպէս եւ երախաները … կը զոհուէին Թուրքին դէմ սարքուած այս բարբարոս … րուն…

— Իսկ Հայե՞րը, հարցուց Սուլ… ւան։

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅՈԹ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 ապրիլ (Ցառագ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կրընոպլի կոմիտէն ընդարձակ սրահ մը վարձած էր, ընկեր Վ. Իշխանեանի դասախօսութեան առթիւ։ Գեղեցիկ սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր։ Նոյնիսկ հեռաւոր վայրերէ ունկնդիրներ եկած էին։

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3ին, Մեր Հայրենիքով որ լսուեցաւ յոտնկայս։ Գեղարուեստական բաժնի մասէն վերջ, օրուան նախագահը ներկայացուց ընկեր Վ. Իշխանեանը։ Ընկերը իր ճառը սկսաւ ներածական մը՝ պատմուածքի մը փոքրիկ հատուածին ընթերցումով մեր ցեղը ու ցան գաղութները։ «Հայ հանրային մարդը յաճախ անկարող կ'ըլլայ զսպել իր խոր յուզումը, երբ ինքզինքը յանկարծ դէմ առ դէմ կը գտնէ այս սրահին նման բազմութեան մը առջեւ, որուն նայուածքներուն մէջ կը կարդայ պարզուած տառապանքներուն, ու յոյսերուն հետ նաեւ հզօր ակնկալութիւնը վաղուան։ Դուք քիչ առաջ յոտնկայս երգեցիք «Մեր Հայրենիք»ը եւ ասիկա այնքան սրտաբուխ էր որ ինծի թուեցաւ թէ ձեր ամէն մէկուն կուրծքին տակ Հայրենիքն էր կը բաբախէր, որ իր խոստումը կուտար ձեզի՝ այդպէս միակամօրէն ոտքի կանգնելու, երբ մեր Հայրենիքը իր ուժերը բնէ մեզի, նոյնքան միակամ սրտով թէ աշխատանքի համար»։

Ետքը բացատրեց մեր դատին ներսն ու արտաքին Թուրքիոյ յաջորդութիւններուն հետ, ու բացատրեց Թուրքիոյ վերջին 15 տարիներու քաղաքական վերելքը, որուն այժմ յաջորդած է անկում մը։ Ընկերը պարզեց այն վտանգը որ կը սպառնայ Քէմալի երկրին. քարտէսի վրայ ցոյց տուաւ քաղաքական մեծ պայքարի մը ճամբաները ուր մեծ ուժեր իրար կը խաչաձեւեն աւելի չեչտուած կերպով քան նախորդ մէջ։

Ճառը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերած էր ծանօթ երգիչ Գ. Ա. Քէչէճեան, որ երգեց վեց անգամ, ժողովուրդի ստիպման վրայ։ Մասնակցեցան նաեւ Զօրեան (արտասանութիւն), Օր. Տէր Կոմսի (երգ), Օր Սալախեան եւ ընկեր մը (արտասանութիւն)։

Ետքը հարցումներ տրուեցան հասարակութեան կողմէ։ Ասիկա առիթ եղաւ որ ընկեր Իշխանեան կրկին ելլէ գայ եւ նոր ճառով մը պարզէ կարգ մը թիւրիմացութիւններ։ Այս առթիւ ընկերը ուժեղ կոչ ուղղեց կանգնելու Հայաստանի կողքին, յստակօրէն գծեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջադրութիւնները, հրաւիրեց բոլորուիլ անով բարձրացուած գաղափարին շուրջ։ Բազմութիւնը այնքան ոգեւորուած էր որ ծափերը յաճախ կ'ընդմիջէին ճառը։ Հանդէսը փակուեցաւ Գ. Քէչէճեանի «Բամ փորոտանով»։

Մեր շարքերուն վրայ աւելցան ութը ընկերներ։

Տ. Սողոմոնեան

ՆՈՐԴԱՑԷՔ ՅԱՐԱՏԵՒԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

Կ. ԽԱՋԻ ՕՐԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ.— Կիրակի օր Տր. Կապոյտ Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը սարքած էր թէյասեղան մը, մանկապարտէզի սրահին մէջ, Կ. Խաչի Օրուան առթիւ։ Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ Տիկին Տէր Դաւիթեան բանալով հանդէսը, մի առ մի թուեց իրենց կատարած գործերը Շավիլի գաղութին մէջ, դպրոցէն մինչեւ դժբախտ ընտանիքներու օգնութեան գործը։ Փառաւոր աւելի փոքրիկներ հայերէն խօսքն ու գիրը կ'ուսանին մանկապարտէզին մէջ, որուն ծախքերուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ Կ. Խաչի մասնաճիւղը Համազգայինի մասնաճիւղին հետ միասին։ Ցաւ յայտնեց որ շատ մը ծնողներ պէտք եղած գուրգուրանքը ցոյց չեն տար դպրոցին հանդէպ, «սակայն մենք պիտի շարունակենք մեր յարատեւ աշխատանքը առանց յուսահատելու»։

Ընկեր Լ. Զորմխեան իր բանախօսութեամբ նախ բացատրեց Կ. Խաչերու դերը բոլոր ժողովուրդներու մէջ եւ յետոյ ծանրացաւ մեր Կ. Խաչերու պարտականութեանց վրայ որ շատ աւելի մեծ է ուրիշներէ, որովհետեւ մենք ունինք աւելի կենսական գործ. — ազգապահպանման գործը։ Ապա շատ հասկնալի լեզուով բացատրեց ազգութեան գաղափարը, թէ նիւթական եւ թէ բարոյական իմաստով, թուեց այն բոլոր ազգերը որոնք մով անհատները կը կապուին ազգութեան հետ։ «Բոլոր այն Հայերը որոնք իրենց կապը չեն կորած Հայ ազգութեան հետ, ունին պարտականութիւններ այդ ազգութիւնը պահելու համար։ Բոլոր այս հանդէսները որ կը կատարենք ամէն տեղ եւ գրեթէ միօրինակ, ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ մեր այդպարտականութիւնները յիշեցնելու։ Մենք դպրոցական պատանիներու պէս միշտ պիտի դասը վերստին սերտենք մեր այդ պարտականութիւնը, ազգապահպանման պարտականութիւնը, մինչեւ այն օրը երբ տէրը ըլլալով մեր ազատ հայրենիքին, ինքնին կը վերնայ ազգապահպանման հոգը։ Ես կը մաղթեմ որ շուտ գայ այդ օրը, սակայն մինչ այդ մենք չմոռնանք մեր պարտականութիւնները»։

Ներկաներէն տիկիններ, օրիորդներ ու երիտասարդներ երգեցին եւ արտասանեցին, ինչպէս եւ դպրոցի փոքրիկներու խումբը իրենց խմբերգներով ու արտասանութիւններով ուրախացուցին ներկայ հասարակութիւնը։

Ցաւալի է որ ինչպէս ամէն տեղ, մեր գաղութին մէջ ալ իր պարտականութեան գիտակցութիւնը լաւ ըմբռնող անձնուէրներու փոքրամասնութեան մը կողքին դժբախտաբար կան բազմաթիւ անձնասէրներ եւ անտարբերներ որոնք առանց իրենց կապը կտրած ըլլալու իրենց ազգութենէն, չեն ճանչնար որ եւ է պարտականութիւն, մակաբոյծներ, որոնք բարոյապէս կը սնանին հայութենէն, առանց որ եւ է բան տալու անոր։

Գ. Վարդուհի

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 5 ապրիլ (Ցառագ) — Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղը այս կիրակի կազմակերպած էր խնջոյք մը Երեմեան դպրոցի սրահին մէջ, Կ. Խաչի Օրուան առթիւ։ Ժամը 4ին Տիկին Կարմիրմօրուքեան կատարեց հանդէսին բացումը։ Ետքը Թաւրիզոս Դարբինի նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ներկաներու փափաքին վրայ ոգևորիչ ճառ մը արտասանեց ընկեր Նշան Դաքքինեան, որ յաջողապէս կատարեց իր պարտականութիւնը։ Կ. Խաչի գանձապահուհին ներկայացուց մէկ տարուան գործունէութիւնը, որ գնահատանքի արժանացաւ ներկաներու կողմէ։ Միութեան զանազան ձեռնարկներէ մուտք եղած 7612.20 ֆրանք, ելք՝ 4.640.95 ֆր. զուտ շահ 2971.25 ֆրանք, անդամավճարներէ 2065 ֆրանք։

Թուանշանները այնքան պերճախօս են որ, աւելորդ է որ եւ է խորհրդածութիւն։ Այս գումարէն դուրս կը մնայ Երեմեան սրահի նորոգութեան եւ բարեզարդութեան համար եղած հանգանակութիւնը, որուն ցանկը ժամանակին հրատարակուեցաւ, «Յառաջ»ի մէջ։ Հաշուական զեկուցումէն վերջ խօսեցաւ ատենապետուհին, Տիկին Կարմիրմօրուքեան եւ ըսաւ.

— «Թէեւ կը ցանկայինք որ շատ բազմութիւն ունենանք, բայց հոգ չէ, եթէ ամէն մէկ ներկայ հաղորդակից ըլլայ իր բարեկամին, դրացիին, ծանօթին բաւական է։ Ցաւով լսած ենք — Կապոյտ Խաչը դրամները կը հաւաքէ եւ Դաշնակցութեան գանձը կը լեցնէ, թող գան ու լսեն մեր գանձապետուհիին զեկուցումը եւ դատեն։ Ինչպէս տեսաք ներկաներդ, ոչ թէ մեր դրամները կուտանք Դաշնակցութեան, այլ Դաշնակցականներն են որ դրամ կուտան մեզի։ Այս սրահի համար եղած հանգանակութեան մէկ երրորդէն աւելին Դաշնակցականները տուած են։ Անկէ զատ ամսական 80 ֆրանք վճարելով իրենց ժողովները հոս կը գումարեն, ինչ որ տեսակ մը օժանդակութիւն է դպրոցի յարատեւութեան համար։ Այս սրահը այս վիճակին հասցնելու համար մեզի օգնած են թէ Դաշնակցականը թէ չէզոքը, որոնց շնորհակալութիւն կը յայտնենք հրապարակաւ։ Անհասանելի այսօր չէզոք երիտասարդ մը, Գ. Լեւոն Գուլումճեան սրահին նուիրած է 12 աթոռ։ Գարունը ամէն առաջ ալ միշտ օգնած է մեզի։ Երբ մեզի հիւանդ մը ներկայանայ կամ դպրոցի նոր աշակերտ մը, մենք բնաւ չենք հարցներ թէ ինչ կուսակցութեան կը պատկանին, այլ կը հարցնենք անունը միայն։ Մեր դպրոցի աշակերտներու մեծամասնութիւնը չէզոքներու զաւակներ են»։

Ետքը սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Երգեցին Գ. Արմենակ Փէհլիվանեան, Մ. Շիրվանեան, Ղազարոս Դանիէլեան (երկու ինքնագիր կտորներ, ինչպէս եւ արտասանութիւն մը օրուան առթիւ)։ Ընկեր Եղիա Սերոբեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Նոր Արհաւիրքը»։ Ընկեր Հրաչ երգեց «Կռունկը»։ Տիկին Հէքիմեան երգեց «Բարձր սարեր», Գ. Օսինեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը»։ խաչուհիներու կողմէ երգուեցան զանազան խմբերգներ։ Գ. Գաբրիէլ Ենովգեանեանց հայկական երգեր մինչեւ ժամը 8 եւ ներկաները վայելեցին հայկական օր մը։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Թորոսեան, որ գեղեցկօրէն պարզեց հայ կնոջ դերը մօտիկ անցեալին եւ պատմեց դրուագներ Հայաստանի հանրապետութեան շրջանէն, մանաւանդ Սարդարապատի կռիւներու ժամանակ հայ կնոջ կատարած աշխատանքը։ Մանրամասնելով այսօրուան աշխատանքներու վրայ, թելադրեց ստանձնել հայկական մշակոյթը, լեզուն եւ ժառանգ հայ երիտասարդութիւնը փրկել օտար պարաքտաներէն։ Ընկերոջ բանախօսութենէն վերջ ոտքի ելլելով Գ. Ղազարոս Դանիէլեան ըսաւ.— «Հայրենակիցներ, պահանջկոտ ըլլալէ առաջ պէտք է ճանչնանք մեր պարտքը։ Ես առիթը ունեցայ անցեալ հինգշաբթի դպրոց գալու եւ տեսնելու հայ մանուկները։ Շատ գմուար ու անկարելի է որ ուսուցչուհին հանի մանուկներու դասերուն, անհրաժեշտ է օգնական մը տալ, ինչ որ նիւթական միջոցներ կը պահանջէ»։

Եղան նաեւ հայկական եւ կովկասեան պարեր, մասնակցութեամբ թատրի։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻԽՈՒԷՆ

100 ՁԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 3 ապրիլ.— Մեր սերունդին ճակատագրուեցաւ իր հայրենիքը խոցուն ձգել եւ նետուիլ Եւրոպայի ծոցը...

Եկանք Եւրոպա... Ժնեցանք եւ հասակ առինք։ Երբ եկանք, մանուկ եւ պատանի էինք։ Արդէն ըմբոստացած դառնութեան եւ տառապանքի բաժակին, պակասը լրացուց Եւրոպան, մեզ մղելով դէպի գործարանները, երկաթի եւ պղպջատի բիրտ ծանրութեան տակ։ Ծծելու համար փոշի եւ մոխիր, ի խնդիր պատառ մը հացի։

Եւ անհասանելի ուրիշ պարտականութիւն մը,— դէպի զօրանոց։

Տեսէք յուսանկարը, որ «Յառաջ»ին կը ղրկեմ, ուժ եւ խանդավառութիւնը կը տեսնէք, բոլորն ալ երիտասարդ հայորդիներ, տառապանքի ակօսներն մէջ եկած, բիրաքանչիւրը մէկ-մէկ ժառանգ, հագիւ ճողոպրած անպատմելի կոտորածէն (21 — 33 տարեկան)։

Գարզ մեր սերունդը — իր զինուորութեան պարտականութիւնը պիտի կատարէ կը սպասենք երկրին հանդէպ, առանց մոռնալու իր պարտականութիւնը հայութեան համար։

Սաfo

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 4 ապրիլ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ, «Զուծ» մարզականը կատարեց եղանակի իր ամենագեղեցիկ մրցումներէն մին։ Ներկայ էին շուրջ 6 — 700 հոգի։

Հակառակորդ խումբն էր F. C. Chanas։ Խաղը սկսաւ երկու խումբերու յարձակողականով, քիչ ժամանակէն մերինները սկսան տիրապետել, եւ ունեցան գնահատելի վայրէջքներ։ Հակառակորդ խումբը նոյնպէս ունեցաւ զովելի խաղարկութիւն եւ իր կարգին կազմակերպեց վայրէջքներ, որոնք եւ մղուեցան երկու կողմերէ։

Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 0-0։ Երկրորդ կիսախաղը դարձեալ սկսաւ երկու խումբերու յարձակողականով։ Շատ չանցած տեղական խումբը սկսաւ նեղել մեր բերդը։ Մեր մարզիկները թուլցած կ'երեւէին։ Գեորգ Գասպարեանի մէկ նշանակէտը աշխուժացուց մեր տղաքը, ու սկսան փոխադարձել յարձակողականները։ Այլեւս «Զուծ»ը տիրապետող է ու յաղթութիւնը ակներեւ, Թովմասը, Աւետիսը, Կիւլխասը, Գեորգը եւ Բիւզանդը կազմակերպեցին գլխու գեղեցիկ փասերով վայրէջք մը եւ Աւետիս շահեցաւ Զուծի երկրորդ նշանակէտը։ Վերջապահները լաւ կը պաշտպանէին թիկունքը։ Աւետիսը շահեցաւ ուրիշ նշանակէտ մը եւս։ Գնահատելի խաղարկութիւն ունեցան՝ Գրիգորը, Ռուբէնը, Մամբրէն, Կէօզիւբեանը, Հըրանդը եւ Խօջաբեզեանը։ Այս գեղեցիկ խաղը վերջացաւ «Զուծ»ի յաղթութեամբ 3—1, որով կը շահի Կուպ տիւ Նոռի ախոյեանութիւնը։

Վերջին ախոյենական մրցումը տեղի կ'ունենայ Զատկի օրերուն, Սայխանի Կուպ տիւ Սիւտի ախոյեանին դէմ, Բոէլի դաշտին վրայ։ Եթէ «Զուծ»ը յաղթէ Սայխանին եւս՝ որ հաւանական է, պիտի շահի Տոռմ-Արտէշ զոյգ նահանգներու աւելի քան 45 Յրդ կարգի խումբերուն ախոյենութիւնը։

Զուծ մարզականի պատուոյ նախագահ՝ Mr. Bernat, ներկայ ըլլալով մեր աղոց խաղին, 100 ֆրանք նուիրեց։ Նոյն գումարով 300 ֆրանքի կը բարձրանայ իր նուիրածներուն գումարը։

Մրցումէն՝ ետք 300 ֆրանքի հասոյթ մը գոյացաւ։ Լաւ կ'ըլլայ որ յառաջիկայ մրցումին, Զուծ Մարզականի վարչութիւնը օթօքար մը վարձէ Բոէ երթալու համար բարեկամներով։ Տեղական թերթերը՝ «Ֆօֆինուա», եւ «Լա Տէփէշ» գնահատական տողեր նուիրեցին մեր միութեան եւ պատանի մարզիկներուն։

Շ. Սեւան

Պ. ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն նեւեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 Մարտ).

— «Դառնօրէն խոստովանինք, որ մեր նոր սերունդը կ'անհետանայ։

Խոստովանինք նաեւ, որ հին սերունդը չկրցաւ զայն գրաւել եւ կապել իրեն։

Վաղ մանկութենէն հոս եկած կամ հոս ծնած մեր նոր սերունդը չունեցաւ բնականոն կեանք, սփիւռքասիրտ հայեցի կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն։ Եւ հինի ու նորի միջեւ եղած անջրպետը հիմա է որ կ'ըզգանք։

Առանց յարատեւ եւ հետեւողական աշխատանքի ոչ մէկ դրական արդիւնք կը ստացուի։ Իսկ մեր ընտանեկան, կրթական եւ հանրային կեանքը անբնականոն եղաւ մեր նոր սերունդին համար, զոր միայն հրաշք մը կրնար փրկել հազարաւոր վտանգներէն։

Մեզապրանքի խօսք չունինք հին սերունդի հասցէին, ինչպէս եւ առանց խղճահարելու չենք կրնար պարսաւել նոր սերունդը, որ մեզմէ ոչինչ ստացաւ եւ, բնականօրէն, մեզ ոչինչ կըրնայ տալ։

Երբ միջոցներ չունէինք նորերը կրթելու համար, ու բոլոր կիսամիջոցները սպառեցան այդ ուղղութեամբ։ Ինչ որ կայ՝ այս է։ Անկէ աւելին ընելու համար գերմարդկային ճիգ է հարկաւոր։

Միջին սերունդին կը մնայ քիչ մը արդիւնաւորել՝ հինի եւ նորի միջեւ ամուր օղակ մը ստեղծելով։

Ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը, երբ մարգարէն լեռան չերթար, պէտք է լեռը մարգարէին երթայ։ Երբ նոր սերունդը մեզ չի հասկնար, դժուարութեամբ եւ տհաճութեամբ մեզի կուգայ, պէտք է մենք անոր երթանք եւ հասկնանք անոր բոլոր միտումներն ու հակումները։ Այլապէս պիտի խզուի նաեւ այն բարակ կապը, որ դեռ կայ մեր եւ անոր միջեւ։

Ասոր հասնելու համար պէտք է փոխենք կամ սրբագրենք մեր նիստ ու կացի, վարուելակերպի, յարաբերութեանց ձեւերը, ինչպէս նաեւ հանրային, կրթական եւ ընտանեկան կեանքի հին եղանակները։

Ասիական բոլոր ազդեցութիւնները եւ գռեհկութիւնները վաղուց մոռցուած պէտք է ըլլային, բայց, դժբախտաբար Ասիան մեզ հետ բերած ենք եւ զայն կը պահենք իբրեւ անկորնչելի ժառանգութիւն մը։

Օրինակ, բոլորովին անհեթեթութիւն է, երբ մենք տան մէջ, դուրսը, հանրային եւ ընտանեկան հաւաքոյթներու մէջ թուրքերէն կը խօսինք, թրքական երգ կ'երգենք, թուրք սովորութիւններով կ'առաջնորդուինք եւ կը պահանջենք, որ նորերը հայերէն խօսին, հայ երգ երգեն եւ հայկական սովորութիւններով ապրին։

Անիմաստ եւ աւելի քան անհեթեթութիւն է Հայաստանէն եւ Հայաստանասիրութենէն խօսիլ եւ ճառել ու պարծենալ Սովետ Միութիւնով, անոր կարմիր բանակով, նաւատորմիղով եւ օդատորմիղով, անոր մեծութեամբ ու զօրութեամբ։

Աններելի յիմարութիւն է, նոյնպէս, հայութեան անունէն խօսիլ եւ ուրանալ մեր քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթը, մեր հերոսութիւնը, անձնազոհութիւնը եւ մարդկային ու ազգային այն բարձր առաքինութիւնները, որ Հայը ունեցած է եւ ունի։

Նոր սերունդի բնաւորութեան ու նկարագրի կազմակերպման համար նուա՞զ բացասական ազդեցութիւն ունին մեր ներքին վէճերն ու տարակարծութիւնները, որոնք կը բխին ոչ այնքան գաղափարական հիմնական տարբերութիւններէն, որքան ձեւապաշտական յիմարութենէն կամ անտահման եսասիրութենէն։ Գարմա՞նը։

Դարձեալ ինքը, երիտասարդութիւնն է։ Ան միայն կրնայ փրկել իր հասակակիցները, անոնց մէջ վառելով հայրենասիրութեան հուրը։ Ցարգանք եւ պատկառանք ներշնչել անոնց դէպի մեր փառաւոր անցեալը, մեր քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը, ինչպէս նաեւ հաւատք՝ մեր լուսաւոր ապագայի մասին։

Եւ այս գերազանց հայրենասիրական գործը կատարելու համար՝ մեր երիտասարդութիւնը պէտք է կազմակերպուի կամ արդէն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները պահպանէ, զանոնք աւելի արդիւնաւորելով եւ թարմացնելով»։

ԵՐԿՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ամէնէն քաջը, մեզ կողոպտողներէն Բ...ի տղան, սրունքէն կը զարնուէր կ'իյնայ։ Ոստիկանները իրեն կը հասնին։

Կէսօրէ։ Քէմէրս 200 կարմիր ոսկի ... 800 փամփուշտ եւ մաուզեր ... Ես կը մնամ ... Առէք զայն։

Թուրքերը վրան կ'երթան ուրախ։ Ետքը գիւղացիք անոնցմէ հինգը կը ... Միւսները կը փախչին։ Էշերնին թողած, փայտ գիւղերը կ'երթայ կ'ապաստանին։

Չին ձմեռ գիշեր մըն էր։ Գառնելով Սէօկիւտլի։ Հոն կ'ամուսնանար ընկերներէն Կիւլաչեան։ Անոր տղայ ալ մեզի հետ էր։ Այդ տղուն մայրը, հիմա ... ուրիշ կին կ'առնէր։ Առաջ գիւղին հարուստն է եղեր։ Հիմա ունեցած Թուրքերը ամէն տարած էին։ Ինչ աւելի Թուրք ... Ան հարսնիքի կանչեց խումբը ու ... հարուստ ճաշ մը տուաւ։ Տղան ... ձորը վրայ ու կուլար։

Հոն Թրքուհի մը եկաւ մեզ, հայ տղաքը տուն տարաւ։ Գաղթի կարաւաններէն հայ աղջիկ մը առած էր քովը եւ կ'ուզէր ցոյց տալ մեզի։ Աղջիկը տունը չէր։ Կինը ըսաւ թէ ան հայերէնը մոռցեր է ու իր նախկին անունն իսկ չի յիշեր։ Պիտի մեծցնեմ զայն ու զաւկիս կին ընեմ, կ'ըսէր...

Սէօյիւտլիէն անցանք Արալ։ Հոն, ուր աչնան կռուեր էր Հէմոն։ Արալցի Քիւրտերը կողոպտուեր ու աղքատացեր էին։ Անկողին ունէին, բայց անկողնի երես ու սաւան չկար։ Աչունը Թուրքերը առեր տարեր էին զանոնք։ Զորս օր այդ գիւղը մնացինք։ Անկէ կրկին իջանք Գուդանաք։ Չինարձակութեամբ ու աղաղակներով օդը կը թնդացնէինք։ Գուդանաքի մէջ Թուրք ժանտարմաներու հետ մէկ անհնակ հիւր եղայ։ Զէնքեր բերեցուցեր էին իրենց աչքերուն վրայ այդ լերբերը ու հպարտ էին։ Անոնց հետ լեզուի ընդհարում մըն ալ ունեցայ։ Ընկերներս գիս առին տարին։

Մեր ընկերներէն Ճոկէցի Հաֆէր եւ Իպէ անուն Քիւրտերը Սաղըր Թաղի կռուին վիրաւորուեր էին. Անոնք պառկած էին լեռան վրայ, Օրթաղ գիւղը։ Անոնց այցելեցինք ու մխիթարեցինք զիրենք։ Թուրքերը աչնան հոս ալ քանի մը տունէր այրած էին։ Այս գիւղն ալ Հայ չէր մնացած։ Գիւղին հարուստն էր Տիգրան աղա։ Ան իմ պապերուս քիրվան, բարեկամը եղած էր առենօք։

Վերջերը թարմ կարագի եւ մեղրի խառնուրդով կը բուժէին։

Օրթաղէն գացինք Զիման, որ Աքմոսուի ու Խոբեններ կողմերն էր, դէպի Տիվրիկ։ Զիմանցի ժամտամ մը, Ալօն, մեր գիւղին մէջ կը հովիւէր շատ երկար։ Զիման գեղ զարմանալի մեծ ու ձմեռ էր։ Զիմանի մէջ մարդերը կ'ըսէին թէ հացին անունն ալ մոռցած են։ Իրիկուան Զէնէլլիի ըստրատը, Տարանքը գիւղը գացինք։ Գիւղն այրած էին Թուրքերը։ Նորալէն հիւղակները կորսուեր էին ձիւնին տակ։ Այս գեղացիները ոչ անկողին, ոչ ամսան եւ ոչ ալ զգեստ ունէին։ Հաց՝ արդէն ոչ։ Օճախին դէմ կը նստէին կը մամռային։ Այս խեղճութիւնները տեսնելով յուսահատութիւն կուգար մեր վրայ։ Անոնց մէջ մենք ալ անօթի էինք։

Օր մը Կարոյին կարծիքը հարցուցի այս կեանքին վրայ։ Զզլացեր եմ ու փախչելու միջոց կը փնտռեմ, ըսաւ ան։ Զզլացեր էի ես ալ ու թէմիրէն տունը կը փնտռէի։

Տարանքէն խօրէն Տէրէսի. Հէմոյին եղբօրը զոմը գացինք։ Հոն իմացանք թէ ջոկատ մը զինուոր մեզ հետապնդելու եկեր է։ Քանի մը ընկերներ այս լուրին վրայ հեռացան մեզմէ։ Տխուր էր Հէմոն ու մենք բոլորս։ Կռուելու այժ չունէինք։ Մեր կրնայինք ապաստանիլ այդ ձիւն ձմրան։

Սկսանք աւելի ռոտկ տեղափոխուիլ ու աւելի շատ թափառիլ։ Գիշերով Կիլիճէկ, Հէմոյին տունը գացինք։ Անոր կինները, աղջիկը՝ Թիւրլմէն եւ աղջիկը մեզի հանդէպ հօգածութիւն ցոյց տուին։ Ցաւերը օրը գիւղին բոլոր անցուցինք։ Իրիկուան լուր եկաւ թէ Կիլիճէկ պիտի պաշարուի գիշերը։ Անցանք Գառոան (մէկ ժամ Կիլիճէկէ)։ Սկսաւ ձիւնել։ Զիւնին տակէն քալեցինք ու հասանք Կուլոփ Զուլհա, որ Զիթի գիւղերէն էր, հարուստ։ Գիւղացիները մեզ շարաթ մը հիւր առին ու ամէն օր մատաղ կը կտրէին։ Հոն մօտ էր Իմբանիյէի, գինուորական կայան ու միւտիւրլըք։

Կիլիճէկի զոմերը գարձանք։ Գիշերը ճամբան նշմարեցինք ոստիկաններ ու անկարգ նահանջեցինք։ Զաւերն յոգներ էին։ Մենք թրջեր էինք ու կը մսէինք։ Հոն զոմերը կը քակէինք ու կը վառէինք։ Ծուխի բարձունքներուն վրայ գիշեր ցերեկ պահակ կը սպասէինք։ Մեր անունը կը հոգային Կիլիճէկցիները առանց տրտունջի։

Հէմոյին ձիերը պահողը զանոնք դարձուց փախուստ։ Կառավարութիւնը մեզ լրջօրէն կը հետապնդէր։ Մասնաւոր Հէմոյին հակառակորդ քիւրտ հրոսակապետը 150 մարդով մեզ կը փնտռէր «Գացէ՛ք, կորսուեցէ՛ք մեր գլխէն», կ'աղերսէին Հէմոյին կիները, իրենց ամուսնին ու մեզի։ Զաւթիյէները Կիլիճէկ լեցուեցան։ Հէմոյի կիները փախեր էին։ Կը ծեծէին անոր մեծ եղբայրը եւ Հէմոն կը պահանջէին։ Կը գիտնան մեր տեղը, բայց չէին համարձակեր վրանիս գալ։

Մեր ընկերները դեռ կը հեռանային մեզմէ։ Հէմոն ձեռքս առաւ անոնց ատրճանակը մաուզերը։ Ան եւ քիւրտ ընկերները զիս աւելի կը սիրէին, որովհետեւ հայ տղայ մէջէն ես մինակս քրդերէն կը խօսէի։

.. Ու ձորերուն մէջ, ու զոմերուն մէջ, ու լեռներուն վրայ։ Անքուն, յոգնած, անօթի։ Հաղուստ հանելը մոռցանք։ Անկողին պառկիլը շատոնց ու շատոնց։ Կը յիշէի թէ մեր ծերուկ մայրը, լուսահոգի Բիրէն, օր մը ըսած էր ինծի, արկածներս լսելէ վերջ.

— Հինիգը ծը դնն ակլէսի... (դեռ ինչեր ալ պիտի գան գլխուդ)։

Գիշեր մը ձիւնոտ սարն ի վար գլորուեցաւ մեր ընկերը, Հասան Զավուշ։ Խումբը զինքը ձգեց ու հեռացաւ։ Ան ձորէն կը կանչէր ողորմուկ, — Ալլօ՜չ, Ալլօ՜չ, Ալլօ՜չ... Ալլօչ զինքը բերաւ խումբին հասցուց։ Օր մը նորէն լեռը պահուեր էինք, ազուէնները սկսան իրար սիրել, կատակել ու պոռալ։ Հէմոն կ'ուրախանար զանոնք տեսնելով։ — Աղուէսն ու ուրուրը բարի են կ'ըսէր ան։ Վտանգը անցաւ։ Պիտի փրկուինք...

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

10 ժեռաղաքործական հաստատութիւններ։ Բոլոր գործաւորներն ալ «Նըստուկ» են, այսինքն բանուորները գրաւած են գործարանները ։

Սիթրօէնի պաշտօնեաներն ու ճարտարագէտները նամակ մը ղրկեցին աշխատանքի նախարարին, 1700 ստորագրութիւններով։ Կը պահանջեն անմիջապէս դուրս հանել բանուորները, մեքենաներու վնաս հասցնելէ առաջ, ապահովելու համար թէ բանուորները իրենց համաձա՞յն են գործադուլին։ Նախարարը խոստացաւ քննարկութիւն կատարել ։

Գործատիրական հաստատութիւն մը կ'ազդարարէ թէ Մէտէի հաստատութեան բանուորները գործադուլ հռչակած ըլլալով, այլեւս կարելի չէ որ եւ է օգնութիւն յանձնել բանակին։ Ամէն կողմէ բողոքներ կը տեղան թէ գործադուլներուն եւ թէ գործատէրերուն դէմ։ Փողոցներու պատերն ալ ծածկուած են յայտարարութիւններով, որոնք փոխադարձ մեղադրանքներ կը պարունակեն։ Գործատիրական յայտարարութիւն մը կը պահանջէ շաբաթական աշխատանքը բարձրացնել առ նուազն 45 ժամուան, փոխանակ ծուլութիւնը քաջալերելու ։

Երէկ զրոյցներ կը շրջէին ընդհ. գործադուլի մասին։ Շատ բան կախում ունի Թրէնոյի բանուորներու որոշումէն։ Եթէ այս հաստատութեան 30.000 բանուորներն ալ միանան շարժումին, այն ատեն անխուսափելի կը համարուի պողպատի եւ երկաթի հաստատութեանց ընդհ. գործադուլը ։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Սպանիոյ պատերազմը

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը խնդրագիր մը ուղղած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, պահանջելով դադրեցնել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը եւ զէնք եւ ուտեստ ճարել իրենց։ Երկու կառավարութիւնները ալ խորհրդակցելով, որոշեցին անփոփոխ պահել իրենց քաղաքականութիւնը ։

Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց երկու երկիրներու աշխատաւորական կազմակերպութեանց։ Ֆրանսայի մէջ ժողովները կը շարունակուին, պահանջելով բանալ սահմանագլուխը։ Համայնավար կուսակցութիւնը թող պահանջելով բանալ սահմանագլուխը։ Համայնավար կուսակցութիւնը բաց նամակ մը ուղղեց Գ. Լէոն Պլումի եւ պահանջեց ընդունիլ սպանիական կառավարութեան առաջարկը, այսինքն զէնք ճարել։ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց վարչութիւնն ալ տեսակ մը վերջնագիր յանձնեց արտաքին նախարարութեան, պահանջելով վերցնել Սպանիոյ դէմ հաստատուած արգելքը, զէնք ճարելու համար։ Ծանուցագիրը կ'ազդարարէ թէ Արհեստակցական Միութիւնները պիտի չկրնան ապահովել իրենց կազմակերպութեանց կատարեալ գործակցութիւնը՝ սպառազինութեանց փութացման համար, եթէ կառավարութիւնը չընդունի այս պահանջը ։

*** Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, Թոր Թողայի առջեւ (Միջերկրականի ափերուն վրայ)։ Ապստամբականները նոր գիրք մը գրաւեցին առջի օր։ Մասնագէտներ կը կարծեն թէ Զօր. Ֆրանքօ հետեւեալ նպատակները կը հետապնդէ այժմ.— 1. Ճեղք մը բանալ դէպի Միջերկրական, Քաթալոնիան բաժնելով միւս հանրապետական նահանգներէն.— 2. Կտրել Ֆրանսայի եւ Քաթալոնիոյ հաղորդակցութիւնները, որպէսզի հանրապետականները չկարենան զէնք եւ պաշար ստանալ.— 3. Ամբողջովին պաշարել Քաթալոնիան.— 4. Սովի մատնել Մատրիտը եւն.։ Հանրապետական բանակը տակաւին մեծ ու ժ ունի, թէ զինուորով եւ թէ սպառազինութեամբ, թէեւ երկու մասի բաժնուած է։ Սպանիոյ վարչապետը նոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, յայտնելով թէ կը նախընտրեն կռուիլ մինչեւ վերջը, քան անձնատուր ըլլալ ։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 3րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Ռուանի մէջ։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.231.005 թիւը։ 59 տոմսակներ որոնք մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ չորս թիւերը շահեցան 1 միլիոն ֆրանք.— 1.224.441, 0.503.992, 0.033.168, 0.603.372։ 236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերը շահեցան 500.000 ֆրանք .— 0.496.343, 1.435.237, 0.843.596, 0.813.733, 0.968.796, 0.095.477։ 354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք ։

09.357 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։
20.817 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք ։
1967 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։
101 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
916 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
54 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք ։
26 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք ։
7 վերջացող թիւերը շահեցան 120ական ֆրանք ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ անձնասպան եղաւ Արժանթինի ռումանական նախկին դեսպանը, Ալէքսանդր Պուզդուկան, երբ կը հարցաքննուէր ռուկիի մաքսանենգութեան գործի մը առթիւ։ Դատարանէն դուրս ելլելէ վերջ, դեսպանը նամակ մը գրեց, ըսելով թէ անմեղ է եւ յետոյ գնդակ մը պարպեց գլխուն Այս գործին առթիւ ձերբակալուած են ուրիշ ութ ամբաստանեալներ, որոնց մէկը դատական նախարար եղած է։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ ասոնք 30 միլիոն լէյի ոսկի փախցուցած են Ռումանիայէն, օգտագործելով դիւանագիտական անցագիրներ եւ թէ բուն վարիչը Փարիզ կը գտնուի ։

ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ ծննդեան հարիւրամեակը հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Սորպոնի մէջ, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին։ Կրթական նախարարը ճառ մը խօսելով, բացատրեց Կամպէթթայի ծառայութիւնները՝ հանրապետական դպրոցին ։

ԱՈՒՍԹԷՆ (Տրոմի նահանգ) ժեզի կը գրեն թէ կիրակի գիշեր ժամը 11.20ին հրոյ ճարակ եղաւ Տարօ գործարանը, Մոնիլորի մէջ։ Բանուորները՝ որոնց մէջ կը գտնուէին Հայեր ալ, պատուհաններէն դուրս նետուեցան եւ հազիւ կրցան փրկել իրենց կեանքը ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախորդ վարչապետին՝ Շուշնիկի համար կ'ըսեն թէ խենդացած է։ Գերմանական թերթերը կը հերքեն այս լուրը, միեւնոյն ատեն հաստատելով թէ հակողութիւնը մեղմացած է ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդապետ մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լուսաւոր նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Ծնդալ զիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտրիգիոս
«Ուրախանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Աւկլէպիոս
«Ծիծաղը արտին արեւն է» Հանրու - Հիթա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.։
Դիմել հեղինակին — 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շըրջանի բոլոր ընկերները 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Աւէնիւ տ'Իթալի, սրճարանին վերնայարկը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի եւ տեղւոյն ֆրանսացի ընկերվարականներու խառն ժողովը 8 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Maison du Peuple, Սալ տը ժիւմնաս տը ֆէի մէջ։ Կոմիտէի կողմէ կը խօսի Ընկ. Վ. ՅՈՐՄՈՒՄԵԱՆ, ֆրանսացիներու կողմէ LUCIEN ROLAND. Կը հրաւիրուին բոլոր խումբերու ընկերները.

ԳԱՆՆԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 10 Ապրիլ ժամը 3ին ընկ. Ս. Գառաւեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գաւառներ

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 8 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, եւ մասնաւոր զեկոյց վարչութեան կողմէ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 8 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 1 Փլաս Կամպէթթա, Քաֆէ Լիոնէի վերնայարկի սրահին մէջ. Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ ԷԹԻԷՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ 8 Rue Pourvieux:
Կը խնդրուի Թալոտիէի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԹՈՒՂԹԱՏ»Ը
Կը մասնակցին տեղական լաւագոյն ուժեր։ Տոմսերը՝ 5 եւ 4 Ֆր.։

Ընկերահամախմբական խնճոյք — բանախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՄԱՐԶՊԵՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք Գ. Զաքարեանի բնակարանին մէջ
Քամբանեռ Փէրրիէի (Սէնթ Անթուան)
Կը խօսին Ընկերներ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 23ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՆԵՐՍԷՍ ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ Պ. Պ. ԽՐԱՅԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԷՏ P. L. HUeT

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը մասնակցին Ֆրանսացի արուեստագիտուհիներ, դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ։ Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Գ. Գ. Ե. ՖԷՐՐԱՀԵԱՆ եւ Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), Գ. Ղ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (մեներգ), Գ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (ջութակի կիթառ), Գ. Գ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն)։

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvésի
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ Գ. ՄԱՐՋԵՇԱԼԻ, փրոֆ. ջութակի եւ անդրէն
Concert Symphonique de Valenceի, եւ Տիկին ԷՍՔՈՖԻԷի, փրոֆ. դաշնակի։
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Քաղաքային թատրոնին մէջ։ Մուտք, Ա. կարգ 5 Ֆր, Բ. կարգ 4 Ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած «Վարանդեան» խումբի եւ «Շահրիկեան» ցանձնախումբի կողմէ։ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին 5 Ռիւ տէ լ'Էօլէօ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կը նուագէ Գ. Յ. Թիւթիւնճեանի Ջազպէն՝ հայ արիներու կողմէ։ Հաճելի անակնկալներ։ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԱՅԵԱԹ ՆՕՎԱՅԻ
Տ. Կ. Խ'ՉԻ ԳԱՆՆԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4—7
150 Ռուէ տ'Օպէռն, Գաննէօ, Մէթրօ Գաննէօ
Կը խօսի Տիկին ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ Սայեաթ Նօվայի մասին
Կ'երգէ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ընկերակցութեամբ թառի ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Մուտք 3 Ֆր, փոքրիկներու 1 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական վայելքի օրեր Սոսիէթէ Սավանթի մէջ
17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը ներկայացուի՝

ԱԽ ՍԱԿՆԻԿՍ

(օփէրէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱԳԵԱՆ, ՍԱՆԱՍԱՐ, Կ. ԳԱՆՁԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆի։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լէ Միլի Ուսումնասիրացին կողմէ Ապրիլ 24, Կիրակի կէսօրէն ետք ժամը ճիշդ 3.30ին, նորաշէն դպրոցին մէջ ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն - Տուրուբերան Նահանգ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, Ռիւ Ալէքսանդր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Մարսէյլի շրջանի անդամական ընդհ. ժողովը շաբաթ, 9 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 7.30ին Քաֆէ Նուայի ներքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Լիոնի եւ շրջաններու Հայ Լեզկոնական Միութեան Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը, նախագահութեամբ Միութեանս պատուոյ նախագահ ընկեր Տ. Թէքէեանի, Կիրակի, 10 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ Տիւնուար, Գ. Ռ. Փափազեանի սրճարանին ներքնասրահին մէջ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ Լեզկոնական ընկերներէն ներկայ ըլլալ ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
12, Rue Beaurepaire — PARIS (10)

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Տարաբախտ երիցուհի Լուսինէ Թարեանի վերջին կտակին ... ձայն, զանազան նպատակներու կոչուելու համար, Ս. Լուսինէ ... որդ եկեղեցւոյ թաղականութիւն ... նորհակալութեամբ ստացած է ... տեւեալ գումարները.—

Նոր Սիսի որբանոցին — Գ. ... հաննէս Սիմոնեան 25 եւ Հանը ... Սիմոնեան 30 Ֆր.։ Գումար՝ 55 Ֆր.

«Համազգային»ի ... Տարօն Տուրուբերանի Նահանգ ... Հայր. Միութիւն 50, Քղիի ... Միութիւն 40, Գ. Խորէն Գրիգ ... Գ. Կարապետ Ճանիկեան 40, ... Դ. Ս. Լուսի «Ակնունք» Ենթա ... 55 Ֆր.։ Գումար՝ 205 Ֆր.։

Փոխան ծաղկեպսակի — Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւն, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն, Տիկնանց Միութիւն, եւ Գ. ... Թէքեան 100ական, Գ. Եղիշէ ... մանեան 50, Գ. Խաչիկ Յով ... եան 40, Գ. Տիգրանեան 30 ... Եփրեմ Փամաքեան, Հայկ ... իւլեան, եւ Բարունակ ... 20ական, Գ. Գ. Արշակ ... Յարութիւն Ռուբինեան, ... Գասպարեան, Ղազար Տէր ... Յակոբ Տողրամաճեան, ... սէսեան եւ Աղաճան Դարբին ... 15ական, Գ. Գօղոս Մանուկեան ... Խաչիկ Սարաֆեան, Սահակ ... եան, Արմենակ Գումրուեան ... Գանտապճեան, Գեղամ ... Տիրան Խաչէրեան, Մովսէս ... եան եւ Տիկին Տէր Գօզմեան Ռմն 2, Ռմն 2 Ֆրանք։ Գումար ... Ֆրանք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԻՒՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 9 ԱՊՐԻԼ [redacted]
9 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3701

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՇՈՒՇԻ ՄԷՋ ԹԱՂՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Վերջին ընդհատումէն իվեր, որ ընդհանուր եղած է, ինչպէս ... ամէն հայկական բոլոր թերթերը, կանոնաւորապէս կը ... «Խ. Հայաստան»ը: (Երէկ ստացանք մարտ 24 - 29):

Անշուշտ կը սպասէք որ բարի լուր մը գտած ըլլանք: Դժբախտաբար, ոչ մէկ տող, այդ ուղղութեամբ: Ինչպէս առ հասարակ, այս թիւերն ալ կը յորդին թխածոյ թարգմանութիւններով ... կաղապարեալ նշանախօսքերով:

Երկու թիւեր ալ մեծ մասով նուիրուած են Մաքսիմ Կորքիի: Զորս թիւերու խմբագրականներուն միայն խորագիրները ամէն բան կը բացատրեն,— «Բաղ - մասսայական աշխատանքը գիւղում» — (24 մարտ).— «Բոլշեւիկօրէն գլխաւորել կոմերիտմիութեան աճման եւ դաստիարակման գործը» (27 մարտ).— «Լէնին-Ստալինի մեծ զինակիցը» (28).— «Գլխաւոր ընտրական կամպանիայի նախապատրաստութիւնը» (29 մարտ): Թիւ մըն ալ, 26 մարտ, ամբողջ առաջին էջին վրայ կը պարունակէ Մոսկուայի կառավարութեան մէկ որոշումը՝ «վուշի եւ կանեփի կոնտրակտացիայի 1938 թւի պլանի մասին»— կէս առ կէս թուանշան:

Եւ դեռ փառաբանական յօդուածներ, զեկուցումներ, աղջամններ, — «Գերազանցօրէն անցկացնենք գարնանացանը» — «Աֆրիկան որպէս ապագայ պատերազմի թատերաբեմ» եւն. եւն:

Մէկ խօսքով, ոչ մէկ տող, որ գէթ աղօտ լուսաբանութիւն մը ... երկրի բուն կացութեան, մասնաւորապէս մեր մտահոգութեանց մասին: Ոչ մէկ խօսք, որ յայտնէր թէ գոնէ մնացած թել մը գոյութիւն ունի Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ:

Իրենք զբաղած են «սոցիալիզմ կառուցելով»: Մենք ալ պէտք է գոհանանք հանելուկներ լուծելով: Ի՞նչ վիճակի մէջ է ժողովուրդը ... մնացած է, ո՛վ բանտարկուած կամ աքսորուած: Տնտեսական վիճակը աւելի լա՞ւ է այս տարի. «մաքրագործումներ»ը դեռ երկա՞ր պիտի տեւեն,— այս բոլորը հարցեր են, որոնց մասին «Խ. Հայաստան»էն աւելի բան չէք իմանար, քան ռուսերէն, վրացերէն կամ թաթարերէն թերթէ մը:

Ուրեմն, դատապարտուած ենք, նորէն, ապաւինելու անուղղակի միջոցներու, պատահական աղբիւրներու,— կուռնկի՛ մը, ինչպէս տարիներէ ի վեր...

Այդպիսի միջոցներով կարելի եղաւ իմանալ, վերջերս, կարգ մը քաղցնելի լուրեր, — խմբական գնդակահարութիւնը 10 - 15 փորիններու: Այն ալ ամիսներ առաջ պատահած:

Եթէ քանի մը պարագաներ վիճելի կրնան համարուիլ, կան ուրիշներ ալ որոնց ստուգութիւնը այլեւս կասկած չի վերցներ:

Այս ուշացած եւ անկատար տեղեկութիւններն ալ հարեց Դաշնակցութիւնը: Եւ մենք տակաւին կը սպասենք որ Երեւանի անկա՞ղ բարեկամներն ու մունետիկները իրենք բան - գործ ընեն, լուսարանեն սուտն ու իրաւը: Տարրական պարտականութիւն մըն է այս, իրենց համար: Մանաւանդ որ, կը յաւակնին աւելի բան գիտնալ քան մենք: Եւ խուսափելու պատճառ ալ չունին, երբ կը հաստատեն եւ ի լուր աշխարհի կը հռչակեն թէ կառավարութիւնը արթուն կը հսկէ եւ անխնայ կ'ոչնչացնէ, կը փոշիացնէ «ժողովուրդի թշնամիները», Աղասի Խանջեանէն մինչեւ Աքսէլ Բակունցը եւ ... ամենավերջինը:

Ճիշդ այս հարցն է որ կը շօշափէ Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանը, Դաշնակցական մամուլէն արտատպելով խմբական գնդակահարութեանց լուրերը:

Ռամկավար օրկանը, որ միշտ «անվստահելի» համարած է Դաշնակցական աղբիւրները, այս անգամ լուրջ հիմքեր կը գտնէ ... հրատարակուած լուրերուն մէջ — կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ — եւ ... աւելցնէ (Պայքար, 29 մարտ).

— «Հերքում թէ հաստատում՝ պարտականութիւն մըն է, որ այդ «գիտցողներ»ը ունին եւ կատարելու են: Ժողովուրդի մը համար սովորական դէպք չէ որ իր մտաւորականութեան եւ պետական ղեկավարութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը գլխատուի ... ու ինք լուր չունենայ եւ կամ անոնք ապահով ըլլան ու ինք ի զուր ... տարակուսանքներով եւ սխալ տեղեկութիւններով »:

Ակնարկը ուղղուած է Ամերիկայի բոլշեւիկ օրկանին եւ անոր ... մէնակին: Ուրեմն, Ռամկավար օրկանն ալ կ'ըսէ ճիշդ այն ինչ ... մենք, սկիզբէն ի վեր: Բայց կը մոռնայ մէկ բան,— Ինչո՞ւ նոյն պարտականութիւնը չի յիշեցներ նաեւ իր կուսակցութեան, Բարեգործականին եւ այն միւս տարրերուն որ կը կոչուին «Հայաստանասէր», ուրիշ խօսքով՝ ուղղակի կապուած Երեւանի, հետեւաբար աւելի բախտաւոր քան Դաշնակցութիւնը...

Պայքար ուրիշ խելօք բաներ ալ կ'ըսէ, իր սլաքներն ուղղելով ... նոյն հասցէին.

— «Պէտք չէ մոռնալ, թէ զարհուրելի անկում է «այրել երէկուան պաշտուած»ը սարերային մոլեգնութեամբ եւ անմտութեամբ, առանց պատճառի, առանց համոզումի. աւելի զարհուրելի անկում է զօրաւորին հետ ըլլալու արտօրալ, դառնալով զոհերուն դէմ որ տկար են ու անզօր ինքզինքնին պաշտպանելու. իսկ ... անորակելիօրէն անմարդկային է չվրդովուիլ եւ ուսերը թօթուելով անցնիլ մարդկային կեանքի ամէն մէկ կորուստի եւ վայրագութեան ամէն մէկ դէպքի առջեւէն, «պատմութեան մէջ ալ նոյն դէպքեր պատահած են»ի եւ «զանգուածներու երջանկութեան համար քանի մը կեանքերու կորուստը ի՛նչ կ'արժէ»ի փիլիսոփայութեա՛մբ, երբ մարդ չկրնար կանգնիլ եւ հարիւրին հարիւր փաստել թէ արդար պատիժ մըն էր ո՛ր եւ է մէկուն կեանքին փճացումը. ինչպէս քաղաքակրթութիւնը ընդունած է իբրեւ անյեղլի օրէնք ամէնէն անուղղայ եղեռնագործներուն համար անգամ »:

Թոյլ տուէք այս պարագան քննել առանձին, պարզելու համար ... աւելի խայտառակ իրողութիւն մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՋՈՒՐԸ ՁԳԵՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾՆԵՐԸ

Նոր դահլիճը պիտի կազմէ Պ. Տալատիէ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԴԷՄ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ծերակոյտը վճռապէս բացասական դիրք մըըռնած ըլլալով կառավարութեան ելմտական ծրագիրներուն դէմ, այլեւս անտանելի դարձաւ դահլիճին կացութիւնը:

Հինգշաբթի օր, Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը 6ի դէմ 25 ձայնով մերժեց կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնը, հետեւաբար եւ առաջարկուած օրինագիծները: Այս մերժումը այնքան կտրուկ էր որ, ոչ յանձնաժողովին նախագահը՝ Պ. Քայյօ խօսեցաւ, ոչ ալ վարչապետը հրաւիրուեցաւ, բացատրութիւններ տալու համար: Յանձնաժողովը պարզապէս լսեց իր տեղեկաբերին զեկուցումը եւ նիստը հազիւ կէս ժամ տեւեց: Տեղեկաբերը մասնաւորապէս պարզելով կառավարութեան ծրագրին ձգտումները, կ'եզրակացնէր թէ յանձնարարուած միջոցներուն մեծ մասը բացարձակապէս հակառակ է ընդունուած քաղաքականութեան եւ կ'առաջարկէր պարզապէս մերժել: Ոչ ոք խօսք ուզած ըլլալով, բանաձեւը անմիջապէս քուէարկութեան դրուեցաւ եւ 6ի դէմ 25 ձայնով մերժուեցաւ կառավարութեան ծրագիրը: Ընդհ. քննութիւնը տեղի ունեցաւ Ծերակոյտին երէկուան նիստին մէջ, կէս օրէն վերջը: Պարզապէս ձեւականութիւն մըն էր այս, եւ կառավարութիւնը արդէն հրաժարած կը համարուէր: Նոյնիսկ ամէնէն նպաստաւոր պարագային, յոյս չկար որ կառավարութիւնը 60 — 70 ձայնէն աւելի շահէր Ծերակոյտին 315 անդամներուն մէջ.

Դեռ երէկ առտու, ծերակոյտի նիստէն առաջ, դահլիճին անկումը այնքան ստոյգ կը համարուէր որ, քաղաքական շրջանակներու մէջ արդէն կը խօսէին նոր դահլիճի կազմութեան մասին, վարչապետութեամբ Պ. Տալատիէի: Արդարեւ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը արդէն խորհրդակցութիւններ կը կատարէր չորեքշաբթի օրէն ի վեր: Այս անգամ տագնապը աւելի ծանր է անոր համար որ, կիրակի օր պիտի կատարուի ծանօթ հանրաքուէն, Աւստրիոյ կցման առթիւ, եւ Ֆրանսա չի կրնար առանց կառավարութեան մնալ այսպիսի շրջանի մը մէջ: Հանրապետութեան նախագահն ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ քանի մը օրէ ի վեր:

Իրազեկներու կարծիքով, նոր դահլիճին մէջ արտաքին նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Պ. Ժոռժ Պոնէի կամ նախկին վարչապետ Ֆլանտէնի, որոնք երկուքն ալ ջերմ կուսակիցներ են Չէմպըրլէնի հաշտարար քաղաքականութեան՝ միահեծան (թոթալիթէռ) պետութեանց հետ, եւ մասնաւորապէս Իտալիոյ հետ մերձեցում հաստատելու տեսակէտին: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին պիտի մասնակցին ոչ միայն ներկայացուցիչներու կեդրոնի եւ աջակողմեան խմբակցութիւններէն, այլեւ երկու ոչ-երեսփոխաններ, մէկը՝ նախկին ռազմիկ, միւսը՝ փորձ մասնագէտ մը: Ընկերվարականները եթէ չմասնակցին ալ, չեն կրնար թշնամական դիրք բռնել: Ամէն պարագայի մէջ, ծրագրուած դահլիճը պիտի կրնայ մեծամասնութիւն ապահովել, իր յայն կազմով: Բուն ազգային միութեան դահլիճ պիտի չըլլայ նոր կառավարութիւնը, բայց կրնայ ճամբան հարթել, ապագային համար:

Հինգ հազար ոստիկաններ կը հսկեն...

Հինգշաբթի կէսօրէն վերջը, մինչ Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը նիստ կը գումարէր, Սէնի շրջանին ընկերվարականները ցոյց մը կազմակերպեցին Ծերակոյտին դէմ, առաջնորդութեամբ ծայրայեղ ձախակողմեան Մարսօ Փիվէրի: Առտուն կանուխէն յայտարարութիւններ փակցուած էին պատերուն վրայ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Ա՛Լ ԿԸ ԲԱՒԷ՛: Ափ մը քարսիրտ ծերուկներ, բազմած՝ իրենց ծերակուտական միջնաբերդին մէջ ի պաշտպանութիւն 200 ընտանիքներուն, 18 ամիսէ ի վեր ծրագրեալ եղանակով մը կ'ընդդիմանան ժողովուրդի կամքին: Ենթակայ՝ մորթական գործատիրութեան մը որ կ'ուզէ խորտակել արհեստակցական շարժումը եւ ընկերային օրէնքները, անոնց խափանարար ընթացքը մեծապէս ծանրացուց ելմտական անկարգութիւնը, տնտեսական տագնապը եւ միջազգային կացութիւնը,— մահացու արտայայտութիւնները հին աշխարհի մը որ կը փլի ամէն կողմէ»:

Յայտարարութիւնը յետոյ նոյն իրիկունը ժամը 6.30ին ցոյցի մը հրաւիրէր ընկերվարականները, համայնավարները, արհեստակցականները, անիշխանականները եւ բոլոր հանրապետականները՝ «բողոքելու համար առեւտրական խմբակցութեանց, դրամի կոմիտէներու, սեղանաւորներու եւ անոնց անպատկառ ծառաներուն դիմադրութիւնը, բանալու համար Սպանիոյ սահմանագլուխը, համերաշխութիւն յայտնելու համար բանթողներուն եւն.»:

Ներքին նախարարը, Պ. Մարքս Տորմուա, որ նոյնպէս ընկերվարական է, անմիջապէս արգիլեց այս ցոյցը: Մօտ 7000 ընկերվարականներ համախմբուած էին Բարթէլ Լաթէնի մէջ, դրոհ տալու համար դէպի Լիւքսէմպուրկի պալատը (Ծերակոյտ), բայց 5000 ոստիկաններ եւ շրջուն պահակներ դիրք բռնած էին արդէն, ամուր շղթայ մը կազմելով: Բայց եւ այնպէս 1500 ցուցարարներ յաջողեցան ճեղքել շղթան եւ մօտենալ ծերակոյտի շէնքին: Ամէն կողմէ կը լըսուէին հետեւեալ կանչերը.

— «Կեցցէ՛ Պլում: Դէպի կառափնատ՝ Քայյօն ...»:

Կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան, երբ ոստիկանները Պուլվառ Սէն Միշէլէն դէպի Պուլվառ Սէն - Ժէրմէն կը քշէին ցուցարարները: Սակայն ծանր դէպքեր չպատահեցան: Միայն ոստիկան մը թրունքէն վիրաւորուեցաւ սուր գործիքով մը: Մարսօ Փիվէր ժամը 8ին ճառ մը խօսելով սրճարանի մը առջեւ, պատուիրեց որ ցուցարարները տուն երթան:

Նմանօրինակ ցոյց մըն ալ կատարուեցաւ Լիլի մէջ, ուր 9000 ընկերվարականներ համախմբուեցան գլխաւոր հրապարակին վրայ եւ պոռացին.

— Կեցցէ՛ Պլում, անկցի՛ Ծերակոյտը, դէպի կառափնատ՝ Քայյօն...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԻԿՆԱԹՈՌ»

Մինաս Չերազ գիրք մը ունի, *Ի՞նչ չահեցանք Պերլինի վեհաժողովէն*: Շատ հետաքրքրական է կարդալ այդ գիրքը, ուսումնասիրելու առնե մեր ազգային ազատագրութեան պատմութիւնը:

Ես ալ կ'ուզէի գրել գիրք մը, *Ի՞նչ չահեցանք տարագրութենէն*: Վերջապէս դժբախտութիւններն ալ ունին իրենց դասը: Խրիմեան Հայրիկ, պատերազմիկներու սեղանին մօտենալով, հասկցաւ որ երկաթէ շերեփ պէտք է ունենալ եւ ոչ թէ թուղթէ շերեփ: Գէթ սորվինք զգալ որ ուժ մըն ենք, ընդունակութիւններ ունինք, մշակոյթ ստեղծեր ենք:

Օրինակ, այն օրը երբ մեկնինք Ֆրանսայէն, ի՞նչ յիշատակ կ'ուզէք որ թողած ըլլանք Ֆրանսայի պատմութեան մէջ: Հետաքրքրական է: Մտածեցի, մտածեցի եւ բան մը չգտայ:

Երէկ, երբ, Կալըրի Լաֆայէթի, Սամարիթէնի եւ Լուվրի պատկերազարդ առեւտրական ծանուցումները կը կարդայի, (կը տեսնէ՞ք խմբագրին աշխատանքներուն բազմազանութիւնը), ուշադրութիւնս գրաւեց աթոռ մը,— տակը գրուած է Fauteuil arménien : Վա՛յ, հայկական թիկնաթոռ ալ կայ եղեր: Վերջապէս ճարտարապետ մը, որուն մէջ կրցեր ենք դնել հայկական հանճարը: Առնե մը շատ գրուեցաւ թէ Ժ. Ժ. Ռուսօ հայկական զգեստ կը հագնէր, չեմ գիտեր թէ *էմիլին* հեղինակը սորվա՞ծ էր իր այդ սիրած զգեստներուն հայկականութիւնը, բայց մենք կըրնանք ստուգել, հիմա, Փարիզի մեծագոյն եւ աշխարհահռչակ վաճառատուներուն ծախած ապրանքին հայկականութիւնը:

Ուսումնասիրելու համար, վազեցի գացի Կալըրի Լաֆայէթ: Գոհարեղէնի պէս ծիծղուն լոյսեր եւ վարդասատափ Ոմաց յորդուն անուշահոտութիւններ: Ծրագայսյց է կարծես: Շնչառական մարզանք կատարելով մօտեցայ քնքուշիկ աղջկանը.— Հայկական թիկնաթոռ մը տուէք:

Ամենայն յօժարութեամբ՝ աղջիկը բացաւ, իր գրկին պէս լայն, քանի մը աթոռ, մէկը դրան ձախ կողմը, միւսը դրան աջ կողմը: Նախ մտածեցի որ գիս պիտի հրաւիրէ նստելու մէկուն մէջ, միւսին մէջն ալ՝ ինք, միասին կարդալու համար Օմար Խայեամի տաղերը, այս լուսապարտէզին մէջ:

— Ո՞րը կը նախընտրէք, ըսաւ յանկարծ, անոնք են «հայկական թիկնաթոռներ»:

Նեղանալու ձեւով մը,— որովհետեւ կէս մնաց երազս,— առի թիկնաթոռ մը, վճարեցի գինը եւ եկայ տուն: Սկսայ ուսումնասիրել զայն մասնագէտի մը ուշադրութեամբ:

Անդորրաթոռի պէս է եւ կը ծալուի, ուրեմն կը փոխադրուի: Ունի յենարան մը եւ նստարան մը կտաւէ, ո՛ր գոյնով որ ուզես, եռագոյն թէ... բոլորովին բոլշեւիկ:

Ամբողջ հայկականութիւնը կը կայանայ այս նկարագրութեան մէջ: Նստայ «հայկական թիկնաթոռ»ին վըրայ եւ սկսայ խորհրդածել.— Ինչո՞ւ հայկական կոչած են:

Ի վերջոյ ես ալ ճիշդ գտայ հայկական կոչել այդ թիկնաթոռը: Նախ, փոխադրելի է, ճիշդ ինչպէս Հայերը, որոնք ապրանքի պէս կը գրկուին երկրէ երկիր: Թիկնաթոռին ամբողջ հարստութիւնը կը բաղկանայ քանի մը ձողիկներէ եւ 2 — 3 մեթր կտաւէ, վրան մը շինելու չափ բան,— Հայերն ալ արդէն ի՞նչ ունին աւելի:

Պիտի հարցնէք թէ արդա՞ր է աթոռով մը ներկայացնել հայկական ամբողջ քաղաքակրթութիւն մը:

— Եղբա՛յր, Եւրոպացիները հասկցած են որ ի՛նչ անարդարութիւն ալ կատարուի մեզի դէմ, ծալապատիկ նստած՝ զոհութի՛ւն պոռացող ժողովուրդ ենք: Զանսա՞ր, Սթալին մէկիկ մէկիկ կը խեղդէ Երեւանի մեծերը, եւ մոխիրի վրայ նստած՝ ծափ կը զարնենք դարձեալ: Փառք տուր Եւրոպացիներուն, որոնք փոխանակ Սթալինի պէս մոխիրի վրայ նստեցնելու մեզ՝ թիկնաթո՛ռ կուտան:

Ի վերջոյ, խօսքը մեր մէջ, Հայն ալ աթոռի պէս բան մըն է, ուզողը կը նստի մեր գլխուն, երէկ Թուրքն էր նստողը եւ ծափ զարնողներն էին ճերմակ հայ աղաները, հիմա Սթալինն է նստողը եւ ծափ զարնողները են կարմիր հայ աղաները. դուն բռէ Հօկ:

Մարդիկ մեր իրաւունքներուն վրայ նստիլը այնքան բնական գտան որ ի վերջոյ նստարան կարծեցին ամբողջ հայ ժողովուրդը: Փա՛ռք տանք որ թիկնաթոռ կարծած են մեզ, իսկ երբ հօնրային նստարան կարծեն եւ դնեն փողոցին անկիւնը, ի պէտս *քլոշար*ներուն, վա՛յ մեր վիճակին:

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Երիցուհի Լուսին Ե. Մխիթարեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ)—

Յովհաննէս Սիմոնեան	25
Հաճի Թորոս Սիմոնեան	30
Գումար	55
Գարեգին Սարգիսբէկեան	30
Գումար	85
Մարտ 30ի գումարը	5687
Ընդհ. գումար՝	5772

Գործադուլ 30 գործարաններու մէջ

Գործադուլի շարժումը արագօրէն ծաւալելով, արդէն իսկ վարակած է աւելի քան 30 հաստատութիւններ, մեծ մասով մետաղագործական: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս տագնապը լրջօրէն կը վնասէ ազգ. պաշտպանութեան գործին: Միայն Կնօմ է Ռօնի գործադուլին պատճառով օդանաւային ուժը զրկուած է 110 շարժիչ մեքենաներէ: Գործադուլի ենթարկուած հաստատութիւններէն դուրս, ուրիշ տեղեր ալ կը փակուին կամ կը կրճատեն աշխատանքը, քանի որ մետաղագործական հաստատութիւնները իրարու կապուած են շղթայաշար: Երբ մէկը չի կրնար հասցնել այսինչ նիւթերը, միւսն ալ մեքենաբար անգործութեան կը դատապարտուի:

Ըստ սովորութեան, ուր որ գործադուլ հռչակուի, բանթողները անմիջապէս կը գրաւեն հաստատութիւնը: Առջի օր գործադուլ հռչակեցին Թոմսոն Հուսթոն գործարանին 1400 բանուորները, ելեկտրական հաստատութեան մը բանուորները եւն.: Բանթողներուն թիւը շատոնց անցած է 50.000ը, եւ կրնայ 200.000ի հասնիլ, եթէ ընդհանուր գործադուլ հռչակուի: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, ընդհատուած բանակցութիւնները վերսկսելու եւ տագնապը լուծելու համար: Անպաշտօն նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ բանթողները ընդունած են կառավարութեան առաջարկները, բայց գործատէրերը կը մերժեն:

*** Փարիզեան շրջանի արհեստակցական կազմակերպութեանց միութիւնը, որ կը ներկայացնէ 600 սէնտիքաներ՝ 1.250.000 անդամներով, առջի օր ժողով գումարելով, պահանջեց որ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ մասնակցի կառավարութեան: Ցետոյ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, զանազան պահանջներ դնելով գործադուլի առթիւ:

*** Մեծ հաստատութեան մը բանուորները մէկ ժամ գրաւելէ վերջ շէնքը, ձեռամբարձ քուէարկութիւն կատարեցին եւ որոշեցին վերսկսիլ աշխատանքը:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՀԱՐԻՋ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գնդապետը իր ոէքերուն պատմէ-րէն իսկ անդին անցաւ։ Շատ հաւանաբար, դրացի Թուրք մը դիւրաւ համոզեց զինքը, թէ ամէն կողմ ի՛նչ հարկ կայ ժուռ գալու։ Հա՛յ մնաց միթէ, ոէրէկէս, մենք, Թուրքերս ալ անոնց դասը տուինք, գրեթէ մարդ չէ մնացած անոնցմէ։ Անոնց յեղափոխական շարժումները չէին բաւեր, պատերազմին ալ միացան Դաշնակիցներուն, որոնց ի՛նչ ծառայութիւն է որ մատուցին, մե՛նք գիտենք ամէնէն աւելի։ Ռուսական ճակատը անոնք էին որ երկար ատեն բռնեցին մեզի դէմ։ Մենք առիթէն օգտուեցինք քաշելով այս պատերազմին մէջ եւ մեր վրէժը չէնքով, շնորհքով մեր լուծեցինք մեր դարաւոր ու ժառանգական ոսոխէն՝ որ նոյն ինքն Ռուսիան է, բայց այդ անկռօն անհաւատ Հայերը ձախողեցին։ Մենք Թուրքերս ձախողեցանք, անոնք՝ Դաշնակիցները՝ յաջողեցան, եւ մեր, մանաւանդ մեր սիրական Էնվէր Փաշային կարծիքը, համոզումը ա՛յն է որ Հայերը անգնահատելի ծառայութիւն մը տուին Դաշնակիցներուն։

Այսպէս եւ աւելի խօսեցաւ դրացի Թուրքը եւ Հառուզ կ՚ընդօրինակէ տետրակի մը մէջ։ Բայց ոչ այնչափ միայն։ Պէտք է գիտնալ թէ, յարեց մեր չքնաղ Թուրքը ոչ նուազ չքնաղ Գնդապետին, թէ Հայերը Թուրքէն մեծ տարբերութիւն չունին, միայն անիծեալ յեղափոխականներն են որ վառ պահած են անոնց մէջ ազգայնութեան ոգին։ Այլապէս՝ անոնք մեզի պէս կը հագուին, մեզի պէս կը խօսին, մեզի պէս կ՚ուտեն կը խմեն, (բարեբախտաբար մոռցաւ ըսել թէ... մեզի պէս ալ կը ջարդեն), մենք եղբայր էինք իրարու, եւ գեռ այս միտքով։ Հառուզ կ՚ընդօրինակէր միշտ, եւ հագիւ քանի մը ամսուան ու քաղաքի երես տեսած եւ նոյն բաները լսած, առանց Հայ փնտռելու, տեսաւ սակայն որ տետրակը աւարտած եւ բոլոր էջերը սեւցած են, եւ... տեղեկագիրը, վերաքննուած եւ ճոխացած, հասաւ Եւրոպա եւ Ամերիկա խելքն իրենց ժամուլին մէջ հրատարակեցին տեղեկագիրը որուն բովանդակութիւնն այն էր, թէ այս կողմերը Հայ մնացած չէ, թէ ինքնորոշումի ծրագիրը չի կրնար գործադրուիլ, թէ դռնուած ցանցառ թիւով Հայերն ալ Թուրքերէն չեն տարբերիր, կ՚ենեբը... Նաչման կը կապեն եւ այս կարգի սիրտ-խառնուք ծանօթութիւններ, որոնցմէ յայտնի կ՚ըլլայ, թէ Ամերիկեանն ու Եւրոպացիները տակաւին ինչ գաղափար կազմած էին Հայուն վրայ։ Մինչ իրր թէ տարիներով Ամերիկացի Պասուէլներ եւ Եւրոպացի Ֆրէզներ ու Սէօներ Փոքր Ասիա իրենց առաքելութեան գործերուն մէջ կը պնդացնէին Հայուն քաղաքակրթական դերը, այն միւսին ալ — ներգուրթիւն — վայրենութիւնը։ Կը տարածէին սա իբրաւացի լուրը, թէ իրենց բացած դպրոցները Հայերն են որ կը լեցնեն, յ՚ոռնալով աւելցնել, թէ Տիրող Գործին մէջ ալ անոնք կը բերեն իրենց թանկագին աջակցութիւնը։ Ու հիմա ահա — Մ. Նահանգներուն Նախագահին աջ բազուկը, ուսեալ, փորձ գնդապետ մը չի ճանչնար Հայը եւ դրացի Թուրքին բերնովը տեղեկագիր կը պատրաստէ, որուն... հիման վրայ իբր թէ պիտի ճշդուի ինքնորոշումի Ուիլսընեան սին վարդապետութիւնը։

Յուշք մը եւս, Գ. Խմբագիր, եւ վերջացնեմ.— Մինչ անձերը իր գործերուն վրայ այս տեղեկագիրը Եւրոպա եւ Ամերիկա կը տանէր գնդապետին կնիքով, անդին «դիպուածով» այդ ատենները Լոնտոն կը գտնուէր Սկիւտարի Ամերիկեան Աղջկանց Գոլէճին տնօրէնուհին։ Ան կամ նէ, ինչպէս որ կ՚ուզէք, կը քարոզէր Լոյտ Ճորճի ոստանին մէջ, թէ Հայերը Թուրքիոյ Նահանգներուն մէջ մեծամասնութիւն կամ մեծ թիւ մը չեն կազմեր, թէ իրենց եղած տեղերն ալ Թուրքերէն մեծ տարբերութիւն մը չունին, թէ իր Գոլէճին մէջ ուշիմ Թրքուհիներ ունի (մինչ հարիւր Հայ աղջկան դէմ հազիւ Մէկ Թուրք ուսուցչուհի կը հաշուէր դժուարաւ Միս Մէյրիի կրթանոցը...)։

Ջենազաղարի այդ վաստակաւորական ամիսներուն, ահա, ընթերցող եւ ընթերցուհի, ինչ մացառներէ կ՚անցնէր Հայ... Դատը, եւ պատերազմի երկար ու անվերջ տարիներուն ահաւոր սպանդէն եւ պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած կոտորածէն վերջ, դեռ ինչ երկմտանքներու տակէն պլուխ ծռելու պարտաւորուած էր Հայութիւնը, որ դարձեալ ամփոփ ու ստուար թիւերով, ըլլայ Կովկասի ըլլայ Կիլիկիոյ մէջ, ըլլայ նոյնիսկ Անատոլուի զանազան կողմերը, ուր գնահատելի հայկականութեան համբանք մը կազմ ու պատրաստ էր առաջին հրամանին, Փարիզ խճողուած հականերուն նշանին կը սպասէր իր հայրենիքը կրկին շէնցնելու համար։ Ու խորհիլ, թէ գնդապետին պատմական տեղեկագիրը, քաղաքական եւ պատմական ո եւ է տուեալէ, հիմէ զուրկ, լուրջ ուշադրութիւնը պիտի սրաւէր Ուիլսընի եւ բոլոր միւս խիկարներուն, որոնց մէջ գուցէ կային նոյնիսկ այնպիսիներ՝ որոնք, սատանան վկայ, պիտի փափաքէին Հայը բոլորովին փճացած տեսնել, տաղտուկէ մը ազատելու համար։ Չէ՞ որ Հայուն տառապանքը չահագործած էին իրենք, պատերազմէն առաջ եւ պատերազմէն վերջ, Հայկական Ջարդերը պատրուակելով, որ հողերու տիրանան, որ Օսմ. կայսրութիւնը պատառ պատառ ընեն, որ իւրացնեն իրենց երկիրներուն չափ եւ աւելի տարածութեամբ երկրամասեր, եւ հիմա ո՞վ պիտի մտիկ ընէ այդ տրտունջը։

Բայց, ապահովաբար, այդ ձայնը օր մը աւելի ուժով պիտի փչէ իրենց ականջներուն, քանի որ շատ ճիշդ է Ս. Գրքին այն խօսքը, թէ Աբէլի արիւնը վրէժ կը գոռայ, թէ ան պիտի չհանդչի մինչեւ որ...։ Վստահ եղէք թէ Ս. Գիրքին մէջ ամէն բան պատուհսիրական իմաստով չէ միշտ։ Միայն բաւական է որ ճակատագրական բոյլներուն՝ ուրիշ հաւաքածոյ գնդապետներ ուրիշ Ուիլսընները եւ Ճորճերու չտեղեկագրեն, թէ արտասահմանի Հայերը իրենց լեզուն եւ պատմութիւնը մոռցած են, ընտանեկան ուրոյն կամ հայկական բառուծ կենաքը ու յարկ չունին, ռուսներէն սարք մը ըլլալէ դադրած են, եւայլն, եւայլն։

Այդ պարագային, Դուրեանին կը մնայ զոռացնել իր գերեզմանական տխուր պատգամը, լալով ողբալով...
— «Ո՜հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ»...

ԵՏԱՆ

ՎՐԱՑԻ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

(Շար. եւ վերջ Ապրիլ 7ի թիւէն)

Թուրքիոյ վարչական փոփոխութիւնները արդեօք ոեւէ փոփոխութիւն մտցուցի՞ն Սուլթաններու այս քաղաքականութեան մէջ։ Բնա՛ւ երբեք։ Մօտիկ անցեալը աստ ապացոյց։

1917ին մեծ յեղափոխութիւն պայթեցաւ Ռուսաստանի գլխուն։ Անդրկովկասի երեք համբապետութիւններ սահղծեցին դաշնակցական պետութիւն մը՝ Խորհրդարան կազմելով Թիֆլիսի մէջ։ Հիւսիսային Կովկասն ալ չուշտով պիտի միանար այդ դաշնակցութեան։ Ռուսաստանը չզրտուեցաւ կովկասեան սահմաններէն անդին, եւ Կովկասը վերադարձաւ մինչեւ 19րդ. դար գոյութիւն ունեցող վիճակին։ Ներելի էր մտածել, որ Էնվէրի եւ Քէմալ Փաշայի Թուրքիան կը փորձէր օգտուիլ այդ նոր կացութենէն, օգնելու համար ազատ Կովկասին որ ամրանայ։ Սակայն, տեղի ունեցաւ ճիշդ ատոր հակառակը։ Էնվէր Փաշայի բանակը ձգեց Միջագետքի ճակատը եւ հեղեղելով Կովկասը՝ բռնագրաւեց Հայաստանը, Ազրբէջանը, ամբողջ մահմետական Վրաստանը եւ, վերջապէս, կանգ առաւ Գերմաններու միջոցաւ քրիստոնեայ Վրաստանի դուռներուն առջեւ։ Այդ յարձակման հետեւանքը եղաւ Անդրկովկասեան դաշնակցութեան քայքայումը եւ անոր բաղադրիչ մասը կազմող երեք ժողովուրդները իրենց ճակատագրին ձգուիլը։

Դաշնակիցները յաղթական դուրս եկան պատերազմէն. Թուրքիան ընտիրուեցաւ հեռանալ Կովկասէն. ընտեղծուեցան երեք անկախ հանրապետութիւններ՝ Ազրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան, բոլորն ալ Եւրոպայէն ճանչցուած «դէ ֆակտօ», (իբրապէս), իսկ Վրաստանը՝ նաեւ «դէ ժիւրէ» (1) (իրաւապէս)։ Անմիջապէս ծայր տուաւ չինարար աշխատանք մը, մինչ այդ պահուն Ռուսաստանի մէջ քաղաքացիական կռիւն էր որ կ՚ենար։

Էնվէր Փաշայի ռէժիմը Թուրքիոյ մէջ փոխուեցաւ Քէմալ Փաշայի եւ բոլշեւիկեան եւ ազգային ռէժիմով։ Բայց կովկասեան քաղաքականութիւնը ոեւէ փոփոխութիւն չկրեց։ 1920 Թուին Էնկիւրիի գերծակալներու ճնշման տակ, Թուրքիոյ կրօնակից Ազրբէջանը բացաւ իր դուռները Մոսկուայի բոլշեւիկեան բանակներուն առջեւ. ազգային կառավարութիւնը առանց դիմադրութեան ձգեց իշխանութիւնը։ 1920 Թուին Էնկիւրիի գործակալներուն, եւ այս ձեւով Ռուսաստանը նոյնպէս անմիջական հարեւան դարձաւ Գարսկաստանի եւ Վրաստանի։ Ազրբէջանի անկումը վճռեց եւ միւս հանրապետութիւններու բախտը։ 1921 Փետրուարին, Ազրբէջանի վրայով, Մոսկովեան բանակները ներխուժեցին Վրաստան։ Այդ ողբերգական վայրկեանին, ա՛յն պահուն, որ Թիֆլիսի շուրջը կռիւը կ՚եռար թշնամի զօրքերուն դէմ, Փետր. 23ին, անսպասելի կերպով, վրաց կառավարութիւնը վերջնագիր մը ստացաւ Էնկիւրիէն, որով կը պահանջուէր անյապաղ զատարկել Արտահանի եւ Արդուինի գաւառները, եւ տառնց պատասխանի ըսպասելու՝ Թուրք բանակները մտան այդ շրջանները։ Վրաստանը ճնշուած երկու կրակի միջեւ, հաշուելով որ հակառակ ամէն բանի՝ գլխաւոր ճակատը աւելորդ պիտի ըլլար, Մոսկուայի դէմ է, բողոքեց Թուրքիայի դէմ եւ հրաման տուաւ իր սահմանապահ փոքրաթիւ զօրքերուն նահանջել երկրի ներսերը։ Այդ բանէն քաջալերուած Թուրքիան գրաւեց Պաթումի շրջանը եւ այն պահուն, որ Վրաց բանակը կը պարպէր մայրաքաղաքը եւ կը քաշուէր Արեւմտեան Վրաստան, հոն Ռուսներու դէմ ռազմական գործողութիւններու յենակէտ սահղծելու համար, Թուրքերը հարուածեցին թիկունքէն, գրաւեցին Պաթումը եւ այդ շրջանը յայտարարեցին բռնագրաւուած Թուրքիոյ կողմէ։ Վրաց զօրքերը սոփոփուեցան օգնութեան փութալ այդ քաղաքին, քշել յարձակողները եւ պահել այդ շրջանը վրաց ազգի համար։

Ցեղազային յայտնի դարձաւ, որ ռուս-վրացական պատերազմի միջոցին Էնկիւրիի կառավարութիւնը գաղտնի յարաբերութեան մէջ էր Մոսկովեան կառավարութեան հետ, նպատակ ունենալով ստանալ վերջինիս համաձայնութիւնը իրեն միացնելու վրացական հողը։ Այդ բանակցութիւններու հետեւանքն եղաւ Մարտ 16ի համաձայնութիւնը Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ, ուրիշ խօսքով՝ այն պահուն, երբ Վրաց ազգային կառավարութիւնը դեռ կռիւ կը մղէր իր երկրի պաշտպանութեան համար, Մոսկուան Թուրքիային էր յանձնած վրացական Արտահան եւ Արդուին գաւառները։ Այդպիսով, Մոսկուա-Էնկիւրի միութիւնը ոչնչացուց Վրաստանի անկախութիւնը եւ հարկադրեց որ օրինական կառավարութիւնը տարագրուի արտասահման։

Նոյնպէս 1921 Հոկտ. 13ին Մոսկուան եւ Էնկիւրին նոր դաշինք կնքեցին Թրքական հողի վրայ, Կարս, որու մէջ մտցուեցաւ Մոսկուայի դաշնագրի առաջին կէտը։ Աղէկ գառ կիւրի կը ճանչնար Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու անկախութեան ջնջումը, կը հրաժարէր այդ կնքուածկամ անոնց վերաբերող բոլոր միջազգային համաձայնութիւններէն եւայլն (տե՛ս 1, 2, 4, 13 յօդ.)։

Ահա թէ ինչպէս դարերու ընթացքին եւ մինչեւ այսօր Թուրքիան պայքարած է կովկասեան ժողովուրդներու համերաշխութեան եւ անկախութեան դէմ՝ գերադասելով հարեւանութիւն ընել անմիջապէս Ռուսաստանի հետ։

Թէեւ Իրանը որ եւ է օգնութիւն ցոյց չէ տուած Կովկասին, անիկա դէթ ոեւէ հողային պահանջներ չունի այս երկրէն. ան կը մնայ իր սահմաններուն մէջ եւ կը հրաժարի հակակովկասեան քաղաքականութենէ։

Այսպիսով, Կովկասը միայն երկու պահանջատէր ունի. մէկ կողմէն Ռուսաստանը, միւսէն՝ կովկասեան ժողովուրդները։ Ինչ կը վերաբերի Թուրքիային, հարցական է՝ արդեօք ան կ՚երթայ Իրանի՞ կովկասեան քաղաքականութեան հետքերով՝ բաւականանալով միայն անփոփ սահմաններով, թէ կը շարունակէ Սուլթաններու կտակած քաղաքականութիւնը։ Հարց մը, որու վերջնական լուծումը կրնայ լուծել նաեւ կովկասեան խնդիրը՝ արդեօք ազատ ու անկա՞խ պիտի ըլլայ ան, թէ պիտի մնայ Ռուսաստանի լուծին տակ։

(1) Ինչո՞ւ միայն Վրաստանը. չէ՞ որ Հայաստանն ալ ճանչցուած էր իրաւապէս եւ նոյնիսկ իբրեւ «դէ ժիւրէ» ճանչցուած պետութիւն՝ հաշտութեան դաշնագիր ալ էր ստորագրած Սեւրի մէջ, մեծ եւ փոքր անկախ պետութիւններու կարգին։ ԽՄԲ.

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՐՑՈՒՄԻ

Սիրելի Արազ.— Հին գրականին բոլոր բառերը հարկաւ կարելի չէ գործածել մեր նոր գրականին մէջ, եւ պէտք ալ չէ։ Ատեն մը պիտի գայ որ ազերան ու խնամութիւնը պիտի դադրի երկուքին միջեւ, ինչպէս գրեթէ դադրած է Ֆրանսերէնին եւ անոր մայր-բանին՝ լատիներէնի միջեւ։ Հին բառեր կան որոնք առանձինն չեն գործածուիր այլեւս, եւ միայն կը կազմեն բարդ բառեր։ Ասոնցմէ, զոր օր. ԳԱՐ, որ կը նշանակէ ծուռ, բնաւ հարկ չկայ առանձին գործածել, այլ անով կարելի է յաւերժացնել սա բառերը — ջղագար, լեզուագար, մտագար, խելագար։ Բայց կան ալ որ առանց օրինաւոր պատճառի գործածութենէ դադրած են. զոր օր.— ՈՑԾ (սրող), ուծանալ բային արմատը (համակրութիւնը ունեցաւ, եւն.), արտօնել (արտօ) կարելի է արթնցնել, ինչպէս՝ սրտաբեկ, որ գրեթէ գանց առնուած է՝ հակառակ իր անթերի կազմութեան. ինչպէս՝ անյուսութիւն, որ նուազած է հիմա յուսահատութեան առջեւ։ Այս նահանջը պատուաբեր չէ։ Ինչպէս՝ համոզկեր (համոզիչ, համոզական) այլեւս չխտեցուեր մեր գրականութեան մէջ առանց բանաւոր պատճառի։ Աւազակներով թէեւ այնքան պատուած պաշարուած ենք, բայց «ջէյլուղակեր քաշ»ու խուս վրայ է։ Տեսա՞ծ էք հրապարակի վրայ Ռշանագիր, որ իր տեղը պէտք է ունենայ մեր նոր գրականին մէջ, ինչպէս Ֆրանսերէնի մէջ caractèreը գիր, առա նշանակութեամբ։ Վայրի խոզ միայն կ՚ըսենք, բոլորովին մոռնալով կինճը, վարազն ալ գրեթէ։ Շամբ (ճէգ, եղէգ) եւ ածականը շամբուտ, ինչո՞ւ դադրին գործածուելէ, որոնց հոմանիշերն ալ մէկէ շատ աւելի են օտար լեզուներու մէջ։— Պէտք է որ դադրի, այս, զանգիտել (մախնալ), որովհետեւ այդ բային ձեւը գրաբառ կը հոտի, եւ քանի որ ունինք արդէն անգէտ ըլլալ, ձեռնալ։ Միւս կողմէ, լաւ չենք ըներ սակայն, նահանջի մատնելով «այլայանէլը»։— Ջերծուցանել անպատշած է նոր գրականին համար, քանի որ այդ բային (ազատել) «ուցանել» մասնիկը չենք կրնար... ցնել ի փոխել, ինչպէս կ՚ընենք զոր օր. փախցնել (փախուցանել), վախցնել, չառցնել, բազմեցնել եւն. եւն.. Այս մասին կրնանք ըսել, թէ «մատուցանել» ձեւն ալ շատ յանձնարարելի չէ, վերի տեսութեան համեմատ։— Հոմանին բոլորովին մոռցուած է «ռիզիկոյ»։ Գիտցէ՞ք չէ՞ միթէ Եաչամադ գործածել նաեւ իբրեւ ածական դաշնակարուհիի կամ քնարահարի, ինչպէս կայ Յորենացին մէջ, որ քնարին տեղ «քնար» ալ կը գործածէ, իբրեւ վին։— Ցասնուլ (բարկանալ) իբրեւ բայ շնորհաւորելի է իր նահանջին համար, ծառանդ թողլով միայն ցասումը։— Սուր բառին հոմանիշ «վաղակաւոր»ն ալ կարելի է գործածել, մանաւանդ «կարճ սուր» ըսելու տեղ։— Անշուշտ ճաշակաւոր չէ գործածել [illegible] խամ, խոխամ, քաոխամ եւն. փոխանակ երկու, երեք, չորս տարիներ միջոց ըսելու։ Ճաշակը մտերմութեան հետ գործ չունի միշտ։— [illegible] թանակի մեռած պէտք է ըլլայ [illegible] գրականին համար, հակառակ [illegible] բողութեան որ վայելուչ է գործածութիւնը ակի վերջաւորուած ուրիշ [illegible] բառերու, չեչտակի, ուղղակի [illegible] նակի, անցողակի, եւն.։ Փոխանակ կիին մէջ ակի չէ, այլ անակի [illegible] մօր ձեւը։— Թուական անծանօթ բուն տասնէն հոգը մինչեւ [illegible] բառ ձեւերը լաւ ըրած են որ [illegible] եան կոչուած են — մեծատասնեակ։— Դիտեցէք սա մխտխծամ [illegible] կազմութիւնը, հոմանիշ դիպուածի։ Այս վերջին բառին տեղ [illegible] թէ հայերէն ըլլալու եւ թէ [illegible] կիչ ըլլալու առաւելութիւնը [illegible] մէն կողմ հիմա սա կամ նա [illegible] միահեծան լեզուն է, մենք [illegible] վարօրէն մինչեւ իսկ մեր լեզուէն [illegible] տարած ենք պայն։— «Սպանդ» [illegible] ցեր ենք իբրեւ գոյական, եւ [illegible] անանցեալը սպանդանոց (կենդանի[illegible] րուն համար)։ Բայց ինչո՞ւ չյանկ[illegible] Թուրքերուն սպանդը, անիրաւ [illegible] նպցամ աշխարհին կողմէ [illegible] մոռցուած...։ Սիրելի Արազ, [illegible] կուռամ ոչ թէ «քաղաքական» [illegible] կութիւն կ՚ընեմ։— «Համբաւ» [illegible] նին մէջ կը գործածուի պարզ [illegible] նշանակութեամբ աւելի, բայց [illegible] մէջ հանդիսաւոր ձեւ մը առած [illegible] ինչպէս գիտենք, եւ այլեւս աւելի [illegible] արդարեւ եւ դառնալ։— «Սալ» [illegible] եւս կը գործածուի միայն իբրեւ [illegible] մէ չափ եւ տակառ, եւ իրաւամբ [illegible] բած է իբրեւ Նախադրութիւն [illegible] ճառաւ) գործածուելէ։ ՏԱՐՈՆ

Շարն ընդ հուպ։

ՃԸնամ/ը Գեղմիոյ մէջ

ԳՐԻՒՄԷԼ.— Գեղմիոյ [illegible] ներկայացուցչական մարմնի ընդ[illegible] նուր ժողովը տեղի ունեցաւ [illegible] 3ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Վարչութեան պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած ըլլալով, հրաժարեալ վարչութիւնը ներկայացուց միամեայ գործունէութեան բարոյական ու նիւթական հաշուետուութիւնը։

Ստորեւ կուտանք այդ հաշուետուութեան ամփոփումը.—

Ցարաբերական.— Կառավարական [illegible] ջանքերուն շնորհիւ, կարելի եղաւ [illegible] գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերել այս մարզին մէջ։

Անկանոն Թուղթով Գեղմիո [illegible] ապրող կամ թերի անցագրով [illegible] հասած հայրենակիցներուն համար վարչութիւնը. յաջողած է [illegible] վերջնական բնակութեան իրաւունքներ կամ ձեռք ձգել նորոգելի ինքնութեան Թուղթեր։ Այս յաջողութիւնը արդիւնք է տեղական իշխանութեանց բարեացակամ տրամադրութիւններուն։

Վարչութիւնը բարւոք յարաբերութիւններ մշակած է տեղւոյս Ընդհանուր պահովութեան տեսչութեան, ինչպէս նաեւ ուրիշ պաշտօնական մարմիններու հետ։

Հայրենադարձ տարագիրներու [illegible] րաւական վիճակը ճշդելու համար դիմում կատարուած է Ազգերու Դաշնակցութեան Գեղմիոյ պատուիրակին, ինչպէս նաեւ Խորհրդային [illegible]

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Միեւնոյնն են. անոնք սերունդներէ ի վեր մարդանքի վերածած էին յարձակիլ Թուրք ամայի գիւղերուն վրայ. մարդկային արարածներ չեն անոնք, այլ վայրի գազաններ որոնց միակ հաճոյքն է անգթութիւնը... կը նմանին բորենիներու որոնք սողալով կը մօտենան վիրաւոր եզան ու վատօրէն անոր վրան կը յարձակին, փորոտիքը դուրս քաշելու համար... կարելի չէ բարեկամութեամբ ապրելու կոչ ընել անոնց կամ աղնուօրէն վարուիլ իրենց հետ... ոչ մէկ տարբերութիւն չըներ... մարդկէն ու ծեծէն կը հասկնան միայն... Գիտի հաւատայիք խօսքերուս եթէ գիրենք ճանչցած ըլլայիք...

— Կը ճանչնամ, քիչ մը... զինադադարէն վերջ պաշտօնով քանի մը հայկական գիւղերու մէջ գտնուեցայ...

— Լա՛ւ ուրեմն, ըսաւ Բէուֆ յաղթական ժպիտով մը. գուք գտաք... ինչպէ՞ս կը վարուէին իրենց անասուններուն հետ...

— Շիտակը ըսելով զգուանք կը պատճառէին ինծի, խոստովանեցաւ Սուխտին։

— Ի հարկէ... ամէնէն աղքատ Թուրք գիւղացին իր ձիուն կը նայի ինչպէս ինքզինքին... իսկ այդ գիւղերուն մէջ երախաներո՞ւն ինչպէս կը նայէին...

— Երեխա՛ըը, անոնց ալ վիճակը անասուններուն վիճակէն շատ քիչ տարբերութիւն ունէր, որքան կրցայ տեսնել... կը յիշեմ որ անգամ մը տախտակեայ մորակս գործածելու էջու պէս մարդու մը վրայ... երախայ մը կը ծեծէր արիւն բերելու աստիճան, որովհետեւ խեղճ լակոտը ձգեր է որ ուրիշ մը գողնայ այն պախշիշը զոր նետեր էր մուրալ մեր վրանէն...

— Շատ բարի, ըսաւ Բէուֆ զարմանալ թեւերը բանալով. բոլէք, խնդրեմ, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ գուք տեսա՞ք երախայ մը որ լաւ ծեծ կերած ըլլալուն համար...

— Ո՛չ, երբե՛ք, եւ մզոններով ալ ճամբայ քալած պէտք է ըլլամ վեց շաբաթէ ի վեր...

— Ուրեմն ատիկա կ՚ապացուցանէ իմ տեսակէտս թէ մենք բարի ժողովուրդ մըն ենք... մենք կը սիրենք երախաները, ձիերը, շուները եւ կը պաշտպանենք զանոնք բոլոր չարիքներէն... այդ կէտին մէջ կը նմանինք ձեզի՝ Անգլիացիներուդ որ երբեք Թոյլ չէք տար անօգնեւ քայլ մը տկարին ու անկարողին դէմ... եւ այս պարագան փաստ մըն է հաստատելու համար թէ այսինչ ժողովուրդը ընդունա՞կ է իշխելու այն միւս ժողովուրդներուն վրայ, որոնց վարմունքը բարձր մակարդակի մը հասած չէ դեռ...

— Այո՛, կ՚ենթադրեմ թէ ատիկա հիմնական չափանիշ մըն է...

— Լա՛ւ, ուրեմն նկատի ունեցէք միշտ ժամանակին մեզի հպատակ ազգերն ու իրենց սովորութիւնները այս տեսակ խնդիրներու մէջ... բայց ազնիւ, Թուրքերս մեծ ժողովուրդ ենք, նայեցէք մեր պատմութեան... Ո՞ր ազգը տուած է տասը յաջորդական սերունդներ Սուլթաններու որոնց ամէն մէկը եղած է հմայաւոր զինուոր մը կամ պետական անձնաւորութիւն մը... երբ տակաւին Արեւմտեան Եւրոպան հաւաքածոյ մըն էր մանր մանր պետութիւններու որոնք կը կառավարուէին աւազակ ու պատերազմասէր առաջնորդներու կողմէ, մեր Օսմանը հեղինակութիւն մըն էր Փոքր Ասիոյ մէջ... իր յաջորդը, Օրխան, Մարմարա ծովը լճի մը վերածեց... Մուրատ, երրորդ շառաւիղը Պոլիսը գրաւեց, նոր կեանք մը ատաւ անոր հին քաղաքակրթութեան եւ մեր դրօշը տարաւ գրեթէ մինչեւ Ադրիականի ափերը... ամբողջ երեք հարիւր տարի, իրարու յաջորդող Սուլթաններու օրով մեր կայսրութիւնը տարածուեցաւ, լայնցաւ ու տասներկուերորդ դարուն, Սուլթան Սիւլէյմանի իշխանութեան ժամանակ անիկա կը հասնէր Ալճէրիայէն մինչեւ Պարսից ծոցը եւ Խարթումէն մինչեւ Լեհաստան...

— Բայց ատիկա չորս հարիւր տարուան պատմութիւն է, դիտել տուաւ Սուխտին։

Գահ մը Բէուֆի աչքերուն փայլը անհետացաւ։

— Այո՛, ըսաւ տխուր չեչտով մը. ինչպէս ձեզի ալ ծանօթ է անշուշտ, կը կարծուի թէ Սիւլէյմանի Արքայական Անկողինը սրբապղծուեցաւ, եւ Տէլի Սէլիմը ինչպէս նաեւ իր յաջորդները որ Օսմանի սուրը կրեցին, միեւնոյն արիւնը չունէին...

— Ամէն պարագայի մէջ, խնդիրը այն է որ այդ օրէն ասդին Սուլթաններու սերունդը այլասերած էր...

— Բայց ժողովուրդին հոգին, երբե՛ք, բողոքեց Բէուֆ կրակէ նայուածքով մը. ինչպէս որ անգլիացի ժողովուրդը ծնաւ իշխելու համար, մենք, Թուրքերս ալ ծնած ենք իշխելու համար... զարերով այդ ապացոյցը տուինք եւ դեռ ուրիշ ապացոյցներ ալ պիտի տայինք Ցեղափոխութենէն վերջ, եթէ միայն կէս ճամբան մնացած չըլլայինք պատերազմներով— որոնց պատասխանատուն մենք չենք— եւ եթէ մեր կառավարութիւնը բաժան բաժան եղած [illegible] լար համաշխարհային պատերազմին [illegible] ... Բայց եւ այնպէս մենք դարձեալ [illegible] ցինք մեր վէրքերը եւ շուտով [illegible] պիտի տանք թէ ինչ կրնայ ընել Թուրք ցեղը...

Երբ Թուրք երիտասարդը [illegible] խուռ մարգարէութիւնները [illegible] Սուխտին գրեթէ չունէր բանաւոր [illegible] շրնդհատելու համար անոր [illegible] խոստովանութիւնները, բայց [illegible] քան ալ զգոյշ ըլլալու տեղը [illegible] քանի որ Բէուֆ սկսաւ աւելի [illegible] րէն դուրս տալ բերնին եկածը

— Վերջ ի վերջոյ մենք [illegible] գիտցող ժողովուրդ մըն ենք [illegible] հարիւր տարիէ ի վեր լաւ ըն[illegible] ներէ սերած Թուրքերը [illegible] պաշտօններ ունեցած են [illegible] մէջ... հիմա այլեւս [illegible] բան չունինք... Անգլիացի ժողով[illegible] դը ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի [illegible] եթէ յանկարծ կորսնցնէիք [illegible] տանն ու բոլոր ձեր գաղթավայր[illegible] րը...

(Շար.)

...Այս վերջինին խնդրուած է ...ողջ Երկոցուբեան սորուի Հայաստան... փոփոխութիւններուն, անոնց ճա... Ազգային գաղութին կողմէ ...ողջ յարմարութեան պայմանաւ: Սա- ...ի Թուրքելու պայմանաւ: ...ս... աւանդ արտած յաւասարէն ...ւորութիւն, այս դիմումները ...ձև անհետեւանք մնացած ...Ժեքէ զատ, ակերեկան հայ- ...տեան առաջումը դիւրացնելու ...կապակերութեան մասին դի- ...ներ կատարուած են, առանց չո- ...ատր արդիւնքի:

...ՀԱԿԱՑ.— Գաղութին գլխաւոր ...ները եկած են կամաւոր նու- ...տարեկան միանուագ վճա- ...ներ, զանձումներ ազգային ...կներ, վիճակահանութէ, եւայլն: ...նուրներով հողացուած են տե- ...պէտքերը եւ նիւթապէս օժան- ...կարօտ հայրենակիցներու:

ԿԸՂՈՒԹԻՒՆ.— Վարչութիւ- ...չիման մէջ գտնուած է տե- ...կազմակերպութեանց հետ: Ա- ...կարմիր Խաչը իր Թանկագին ...թիւնը բերած է խնամատա- ...գործին:

...թեան օժանդակ նորակազմ ...Միութիւնը մեծ նուիրումով ...է աշխատանքի:

...Երիտասարդաց Միութիւ- ...վարկելով Վարչութեան բարոյա- ...աժանդակութիւնը, հիմնած է ...թարդարական Ցանձնախումբ մը, ...գործունէութիւն մը ու- ...է մշակութային մարզին մէջ, ...Հայ Ակումբին մէջ ընթեր- ...գրադարան մը, եւ կազմա- ...պարբերական դասախօսու- ...ներ ու հանդէսներ: Այդ Միու- ...նախաձեռնութեամբ տօնուե- ...ազգային վիպասան Րաֆֆիի ծը- ...հարիւրամեակը:

...Վարդան Սարգսեանի ղեկավա- ...կազմուած է եկեղեցական ...երգչախումբ մը, որ իր ներ- ...երգեցողութիւններով բացա- ...փայլ մը տուած է պատարագի ...պարողութեանց: Այդ երգչախումբը ...վիճակի մը վերածելու հա- ...կազմուած է ծրագիր - կանո- ...մը, որուն մասը պիտի կազմէ ...սիստեմ երաժշտութիւնը:

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ.— Վարչութիւնը այս ...եւ առաւել իր տարեկան հանդէ- ...յաջողութեան համար ...ջ չէ խնայեր Տիկնանց Օժանդակ ...Մարմինը: Այդ հանդէսին ժողովրդա- ...անպայմանքը եւ ստեղծած ոգե- ...թիւնը ցայտուն ապացոյցներ են ...թին մէջ տիրող համերաշխու- ...թեան:

...Տարդանքի եւ համակրանքի ցոյց ...կազմակերպեց Պէյէրոյ հոգե- ...հովիւ Վռամշապուհ եպիսկոպոս ...թիւն ուխտանամեակի առ- ...թիւ:

ԴՊՐՈՑ.— Հայերէն լեզուի դա- ...խօսութիւնները կանոնաւորա- ...կը շարունակուին Օր. Մ. Գա- ...եանի ղեկավարութեամբ: Հա- ...ցոյց տրուած Նախանձախնդ- ...թեան եւ թափուած ջանքերուն, ...ծնողները պէտք ե- ...հոգածութիւնը չեն ցոյց տար ...այս կենսական հարցին ...մէջ:

...Նորընտիր վարչական կազմը կը ...բաղկանայ 9 անդամներէ, որոնց 3ը ...Օվերսէն եւ 6ը Պրիւսէլէն, Տօքթ. ...Սարեան, Վրթ. Մատիկեան, Ն. ...Տէրտէրեան, Վ. Սարգսեան, Մ. Ղա... եւ Կ. Տէվլէթեան:

Հ. ՏԻՐՈՍԻՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՁՄԵՌՆԱՆՑՔԸ

Կիրակի օր, Ալֆ - գէ - Մէքհէէի օբ- րուն սրահը որ 400 աթոռ ունէր մի- այն, պէտք էր նեղ գար մանու- ւորապէս անոնց որ եկած պատանի կ'ըլլան յանուն նոր սերունդին, մինչ ողբալով,— «Ահաւանքարանք, սպի- տակ ջարդը աւելի ահաւոր էտեն»:

Երիտասարդական ակումբներ ու - նինք, տեսակ - տեսակ միութիւններ որոնց միակ մտահոգութիւնը նոր սե- րունդին պահպանումն է: Արդ, ո՞ւր էին կիրակի օր, նմոյշի համար գոնէ մէկ հատիկ ներկայացուցիչ հասակը ցոյց տար այն տեղ: Ալ չեմ խօսիր «ազգային երեւելիներուն» մասին, ո- րոնց ծայ ծայ մտահոգութիւնները Թոյլ չեն տար դրաղիլ այսպիսի ման - րամասնութիւններով: Քարոզները ինչ արդիւնք կրնան տալ, եթէ գործը չիրականացնէ այդ գեղեցիկ փափաք- ները, խօսքերը: Ահա Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիները, խակապէս արժանի իրենց անունին. արի՝ իրենց գործով, արի՝ իրենց դիմադրելու կարողով, արի՝ իրենց յարատեւութեամբ. եւ մանա- ւանդ յանձնաւոր անշահախնդրու - թեամբ (ամօթը մեզի) — գոնէ դէմ դիմաց «ապրիմ» մը չէի՞ն արժեր ...

Այս խորհրդածութիւնները՝ սրահի մասին որ կիսով լեցուն է: Եւ ահա բեմէն արիներու եւ արենուշներու խումբը «Յառաջ նահատակ» կ'երգէ, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս: Արիները ցոյց կուտան թէ ինչպէս կը դարմա - նեն իրենց արկածեալ ընկերը եւ կը փոխադրեն զայն եթէ արշաւի կամ բանակումի առեն անկիւն մը կամ որ- կան մը զայն վիրաւորէ եւ քալելու անկարող ըլլայ:

Առաջին տեսարանն է այս, յաջող իր ամբողջութեանը մէջ: Կ. Խաչի ա - ռանձին խումբ չկայ անշուշտ աղոց մէջ, գիտական պատրաստութեամբ մէկ կամ երկու հիւանդապահներ, բայց նախնական դարմանումներ սոր- վեր են բոլորն ալ իրենց սկաուտական դասախօսութեանց միջոցին:

«Դրօշը», երգախառն փոքր ներկա- յացում մը արենուշներու կողմէ ուր կ'արժէ յիշել Բեկրուհի Մինասեանը, որ իր անուշ ձայնով, եւ լաւ խաղար- կութեամբ յուզեց բոլորը:

Ցայտագրին վրայ նշանակուած սա սկաուտական արշաւը, հանդէսին ա - մէնէն համով, խնդալից եւ ոգեւո- րիչ տեսարանն էր: Ո՞ր մայրիկը, հոն ներկայ, փափաքը չունեցաւ որ իր տղան կամ աղջիկը մաս կազմէր այդ խումբին, որ օգտուելով արեւոտ կի- րակիէ մը դաշտերն է նետուեր, ու - րախ ծիծղուն, կռնակի տոպրակը լե- ցուն անակնկալ ուտելիքներով: Հոն է խմբապետը իր սկաուտական դասա - խօսութիւնով, հոն է ան իր բարոյա - կան դասախօսութիւնով, մարզանքով, խաղերով, մինչ հաճելի, օգտակար եւ որքան բնական, կարծես խակապէս դաշտերու կանաչին վրայ է որ ծալա - պատիկ նստած, իրենց ջուրի աման - ները բռնած, ժպտադէն իրարու ձեռ- քէ կը խլեն խնձորն ու տանձը:

Դաղարէն վերջ Թատերախաղ մը «Թենդերու թէյիկը», ձեռք որ չեմ գիտեր «թէյիկին» ծառայող պատա - նիին անունը, եթէ ոչ կ'ուզէի հար - ցնել թէ ո՞վ է սորվեցուցեր իրեն այդ դիմախաղը, այդ այնքան բնականշար- ժումները: Հապա սա «բամբակումը»,

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ...

դայլիկէն մինչեւ խմբապետը գործի են լծուած իրենց ամառնային բնա - կավայրը ընտրելու, վրանները զար - նելու, եկեղները դիմաւորելու: Ու կը կարծէք որ այդքա՞ն է դժուարու - թիւնը, հապա քաղաքապե՞տը, ի՞նչ- պէս համոզել որ արտօնէ, իսկ պահա- պանը՝ կառարեալ գլխու փորձանք մը: Ու միայն պահապանի դերին եւ ամբողջ գործին ծանրութիւնը այն - քան անենկուն խանդավառութեամբ տանելուն համար արդարեւ կ'ուզէի շնորհաւորել Փարիզի շրջանի խմբա - պետը Գ. Սերոբը, որ հանդէսին հո - գին էր կարծես, քրտինքը ճակտին, սա պատանի սկաուտին Աչոտին հետ, որուն անունը բոլորին բերանն էր, «Աչոտ հոս, Աչոտ հոն»:

Բուրգեր, նոյնպէս խմբապետին աշ- խատութեամբ, մատ մը հասակով սա դայլիկը դրօշակը կը տնկէ բուրգին գագաթը, Նափոլէոն մը հպարտու - թեամբ: Կեցցէ, ապրիս, ինչ փոյթ որ հազիւ ծայրը ծայրին բերէք ծախքե - րը, Թերեւս պաց ալ ունեցաք: Ձեզի հետ չորս անուշ ժամեր ապրող սա մե- ծերը գոնէ պարծանքով համբուրեցին ձեր ճակատը, իսկ ամօթի բա - ժինն ալ կրցան բեռցնել բացականե - րուն վրայ:

Շրջանային պետին Գ. Վ. Անդ - րէասեանի հրաւէրով Տօքթ. Թորգոմ- եան, այս ախուսական ծերունին, ո - րուն սիրտը կը բաբախէ մինչ երբ հայկական հնչիւն մը լսէ Փարիզի ա - մէնէն հեռու մէկ Թաղէն, քանի մը խօսքով իր տպաւորութիւնները յայտ- նեց հանդէսին ստեղծած մթնոլորտի մասին. իսկ Գ. Գր. Մերճանով, յարատեւ ախոյեան մը մեր պատա - նիներու ֆիզիքական դաստիարակու - թեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անխոնջ մէկ վաստակաւորը, յիշեցուց ներկան - րուն որ Միութեան քանիամեակի տօ- նակատարութիւնը որուն կը պատրաս- տուին բոլորուանուէր կը սպասէ մեր ժողովուրդէն աւելի ջերմ հետաքր - քրութիւն, անոր յաջողութեան հա - մար սերտ գործակցութիւն եւ մանա - ւանդ համակիր վերաբերում ու ա - ջակցութիւն:

Շրջ. թղթակից

ՊԱՂՄԱՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 ապրիլ.— Գուլվար Օտտոյի Կ. Խաչի մասնաճիւղի նա - խաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Մա - նուկներու օրը Գար էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ ժո - ղովուրդը լեցուած էր սրահը, լսելու փոքրիկներու ճառերը: Սրահին ճակատը զարդարուած էր երեք դրօշ- ներով,— Մէջտեղը Կ. Խաչինը, իսկ երկու կողմն ալ, Ֆրանսական եւ հայ- կական տարազիր եռագոյնը: Կ. Խաչի բոլոր անդամները եւ ամուհիները կը հւկէին բարեկարգութեան: Նախկան բողոքականներու դպրոցի աշակերտ - ները, առաջնորդութեամբ ուսուցիչ Գ. Սամուէլին, վերջը Ազգ. վարժա - րանի աշակերտները նեղս մտան կար - գով, բոլորն ալ ճերմակ զարդանկնե- րով, մանչ թէ աղջիկ եւ բուռն ծափե- րու մէջ տեղաւորուեցան իրենց տե - ղերը, ուսուցչուհի տիկին Մ. Սէ - մերճեանի հետ: Հանդէսին բացումը կատարեց Տիկ. Ա. Սուքիասեան, հը - րաւիրելով Կ. Խաչի ամուհիները ա - րանց կարգով բեմ ելան առաջնորդու - թեամբ տիկին Ֆ. Արզումեանի եւ եր- գեցին Կ. Խաչի քայլերգը, ջերմ ծա - փերու մէջ: Ցետոյ Տիկին Ա. Սու - քիասեան քանի մը բառով բացատրեց թէ այս տարի նախընտրած են տեղին վրայ տօնել Մանուկներու Օրը, նկա - տի առնելով Թաղին բազմամարդու - թիւնը, երեք դպրոցներով: (Ազգային, բողոքական եւ Տիկնանց): Այս առթիւ ցաւ յայտնեց որ կը բացակային Տիկ- նանց վարժարանին աշակերտները: Ցետոյ բեմ հրաւիրեց օրուան բանա - խօսը, Տիկին Ն. Քիպրիթճեան, որ պարզեց վերջ Կ. Խաչին դերը, ըսե- լով.— «Մեր գլխաւոր նպատակն է Հայեցի դաստիարակութիւն, պայքար այլասերման դէմ եւ օգնութիւն դըժ- բախտներու: Կ'աշխատինք այս նպա - տակները իրագործել համաձայն մեր կարողութեան: Ահա մէկ արդիւնքը, — ժամուկներ որ կը հնչեցնեն, հայե - րէն եւ պատմութիւն սորված են»:

Բանախօսութենէն վերջ հրաւիրուե- ցան դպրոցական աշակերտները, ա - ռաջին առթիւ բողոքականացը: Տասը աշակերտներով բեմ ելաւ Գ. Սամու - էլը եւ ըսաւ.— «Սառ մը պատուշ որ կուտայ, այդ ծառին ամէն մարդ քար կը նետէ, առանց ծառը շարունակ իր պտուղը կուտայ: Նմանապէս Կ. Խա- չը, մեր ժողովուրդին մէջ ըսի քանե - ներ չատ կ'ըլլան, պէտք չէ կարեւո - րութիւն տալ, քանի որ ձեր նպատակը չատ ազուէ եւ չատ բարի է, օգնել դժբախտներուն եւ հայեցի դաստիա - րակութիւն տալ: Մեր առաջին պարտականութիւնն է պահել ազգ. ո - գին, սորվեցնել մեր փոքրերուն Սա - հակ Մեսրոպի սուրբ տառերը եւ նաեւ ազգ. պատմութիւնը: Այս բաները ը - նելու համար պէտք է որ ծնողներն ալ ուշադրութիւն դարձնեն դէպի դպրոցը եւ իրենց զաւակները ղրկեն հայեցի դաստիարակութեան»:

Ցետոյ իր աշակերտները ներկայա - ցուցին «Փրկութեան ճանապարհը»:

Կարգը եկած էր ազգ. վարժարանի աշակերտներուն: Բոլորն ալ բեմ ե - լան եւ սկսան երգել խմբովին: Արտա - սանեցին օրիորդներ Բէօքեան եւ Պալ- եան Դանիէլ Վարուժանէ եւ Սիամանթոյէ կտորներ եւ ուրիշ չորս փոքրեր ալ մանկական արտասանութիւններ: Ներ- կայացուեցան երկու խաղեր, «Վար - ժուհին» եւ «Մոլլ Սամուէլը»: Բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Ցետոյ մեծ աղջիկները հայ - կական տարազով երգեցին եւ պարե- ցին «Համբարձում Եայլա», ներկա - ները ջերմապէս կը ծափահարէին այս բոլոր երգերն ու խաղերը:

Միջանկեալ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, Տիկին Ա. Սուքիասեան նուիրած էր մէկ ափսէ «պագլավա»: Աճուրդը շահեցաւ ընկեր Հայկ Սարգիսեան: Ամէնէն վերջը կարկանդակ եւ անու - շեղէն բաժնուեցաւ որոնց մէկ մասը նուիրած էր հացագործ Գ. Ս. Թէ - քէեան, իսկ մաս մըն ալ գնած էին Կ. Խաչի անդամուհիները, առանց ձեռք զարնելու Կ. Խաչի սնտուկին: Դըժ - բախտաբար մանուկները իրար խառ - նուած էին բաշխումի միջոցին:

Մինչ Սեթօ ներկայացուց Շառլօ եւ ուրիշ պատկերներ:

Ապրի՜ն Կ. Խաչի անդամուհիները:

*** Բողոքականներու դպրոցին ու- սուցիչը 25 ֆրանք նուիրած է իր ա - շակերտներուն անունով:

Տ. Ստեփանեան

«ՎՐԷԺ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 ապրիլ.— Շաբաթ ի - րիկուն խուռն բազմութեան ներկա - յութեամբ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշ- նակցութեան Սէն - Ժէռոմի «Վրէժ» խումբի կազմակերպած ներկայացու - մը,— Ա. Շիրվանեանի «Անդրանիկը եւ զաւկը» մը: Մանուկ Գասպարեանի սրահը հաւաքուած էր բազ- մութիւն մը Սէն Ժէռոմէն, Նօթր Տա- մէն, Լէզօլիվէն, եւ Սարթանէն:

Սէն Ժէռոմի ընկերները լաւագոյն կերպով գլուխ հանեցին իրենց ձեռ - նարկը, որ գնահատանքի արժանի դարձաւ գաղութիս հասարակութեան կողմէ:

Տեսարանը տեղի կ'ունենայ Սասնոյ եւ Տարօնի սարալանջերուն վրայ, Անդրանիկի գլխաւորութեամբ: Հոն ներկայ են Տարօնի բովանդակ ժողո- վուրդի կողմէ սիրուած ծերունի Թէա- Մէլօն, Գրգօն, Վահանը չորս մը հայդուկներով, Սօնան, արժանաւոր հայ աղջիկը որ հայդուկ ըլլալ կը փա- փաքի, հրացան պահանջելով հայոց խմբապետէն: Ներկայ կ'ըլլայ Մշոյ առաջնորդը, Տօնիկ աղան.— հայ պահպանողական տարրը, սուլթանա - կան գործակալներ:

Բոլոր դերակատարները լաւագոյն կերպով կատարեցին իրենց դերերը, ընկեր Կ. Տօնապետեան (Անդրանիկ), ընկեր Ցով. Հոլոբիկեան (Թէամիլօ), ընկ. Գ. Գորոյեան (Վահան), ընկ. Յ. Դաւիթեան (Գրգօ եւ Տօնիկ աղա զոյգ դերերուն մէջ), ընկեր Սիմօն - եան Ա. պահակ եւ ընկ. Յ. Խաչիճեան Բ. պահակ: Գնահատանքի արժանի էր Օր. Բարիզ Գոզոյեան մեր լաւագոյն համակիրներէն Գ. Սահակեանի աղջիկը (Սէն Մարկրիթէն): Ցուշարարն էր Գ. Միքայէլ:

Սէն Ժէռոմի գաղութը այսպէս անցաւ հայրանքի երեկոյ մը: Քանի քանիներ քաջալերանքի խօսքեր ուղղեցին, յաճախ ներկայացնելու հա- մար այսպիսի ազգային յեղափոխա - կան դրուագներ: Հայ ժողովուրդը կռիւը կը սիրէ, այնտեղ որ կռիւ կայ իր համար հարսանիք է, այնտեղ որ ազգային նուիրական խաչալներ կ'ար- ծարծուին, Հայը հոն ներկայ է:

Թղթակից

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 6 ապրիլ.— Մեր մաս- նաճիւղն ալ տօնեց Կ. Խաչի Օրը, դպրոցին սրահին մէջ, որ լեցուած էր մեծ բազմութեամբ: Օրուան նա - խագահը, Գ. Տէրկոմսեան բացատրեց Կ. Խաչի դերը գաղութին մէջ: Քանի մը երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բա- նախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան, որ նախ ակնարկ մը նետեց մեր պատմու- թեան վրայ, ցոյց տալու անոր բնորոշ գիծերը, եւ ապա մատնանշեց այն հայ կիները որոնք յայտնի եղած են.— Տիգրանուհի, Փառանձեմ, Զուէյ, Սահականոյշ, Մէջ Թագուհին, Խոսրովանուշ, Աղուիթան եւն.: Ցետոյ շեշտեց այն մեծ դերը, զոր կատարած է հայ կինը, հայ ընտանիքի պահպանման եւ հայ ցեղի տոկունու- թեան համար: Ցիշեց օխտը վառ պա- հելու սրբազան աւանդութիւնը հին Հայոց մէջ: Ամէնէն վերջ ազդու կոչ մը ուղղեց ամուր կառչիլ մեր ա- ւանդութիւններուն: «Մեր անցեալ-

բարելի ու անխորտակելի զէնքը Մես- րոպեան լեզուն ձեզի յանձնած ենք քոյրեր, թշնամին յաջողեցաւ մեզմէ առնել հող, գանձեր, հարստութիւն, բայց, ինչ որ ունինք մեզ հետ իբրեւ լեզու, մշակոյթ, աւանդութիւն ու բարք, կրնան կանգուն պահել բարո - յական հայրենիքը: Գոյութեան կռիւ մըն ալ հիմա ունինք: Ու պէտք է հայ մարդու կողքին մնայ հայ կինը»: Ըն- կերը իր ճառը վերջացուց տպաւորիչ օրինակով մը: Ցետոյ Կ. Խաչը թէյ հրամցուց ներկաներուն եւ հանդանա- կութիւն կատարուեցաւ դպրոցին հա- մար: Զարդանիշով միայն գոյացաւ մօտ 500 ֆրանք:

Տ. Սողոմոնեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Տ. Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Սէնթ Է- թիէնի եւ Սէն Շամոնի մասնաճիւղե - րը վերակազմուած են: Երկու քաղաք- ներու մէջ բնակող Տարօն Տուրուբե - րանցիները գրեթէ բոլորն ալ միացած են, կուսակցական, չէզոք եւ Թէ Հօկ, բացի երկու հոգիէ, եւ ընտ - րուած է առժամեայ վարչութիւն մը բոլորին մասնակցութեամբ: Արովհե- տեւ չատ մը տեղեր մեր հայրենակից- ները բաժնուած են երկու ճիւղի, որ- պէսզի ընդհանուր միացումը կարելի ըլլայ մեր միութիւնը առժամապէս անկախ պիտի մնայ, մինչեւ այն ա - տեն որ բոլորը գան միեւնոյն ճամ - բուն:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր հայ - րենակիցներուն, մասնաւորապէս Փա- րիզի եւ Մարսէյլի, որ անյապաղ պատգամաւորական ժողով մը գումա- րեն Տէսին կամ ուր որ յարմար է եւ այնտեղ որոշեն ինչ որ օգտակար է եւ շիտակ, որպէսզի չկորսնցնենք մեր հարուստ դանձը,— փոխադարձ սէրը:

Առժամեայ վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— «Յառաջ»ի ներհուն աշխատակից եւ քաջ հայագէտ Տարա- գի՝ դասախօսութիւնները ի մասին հա- յերէն լեզուի կանոններուն ու բառա - կազմութեանց, մեծ ախորժով կը կարդացուին «Յառաջ»ի բոլոր ընթեր- ցողներէն:

Այս առթիւ կարելի չէ՞ խնդրել Տա- րագէն որ գրական ոստիկանի դերը ստանձնելով, իր դասախօսութեանց ընթացքին մատնանիշ ընէ նաեւ լեզ - ուական այն սխալները, որոնք յա - ճախ կը վխտան հայ թերթերու մէջ: Այս մասին «Յառաջ»ի ցոյց տուած բծախնդրութիւնն ու չահագրգռու - թիւնը արժանի են ամէն գովեստի եւ շնորհակալութեան: Հ. Տ.

ԳԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ. Մարտիկներու եւ Կամաւոր - ներու վարչութեան անդամներէն Գ. Ռշտունի Փափազեան վերջերս իր շի- նած նուրբ եւ ճաշակաւոր կօշիկներով մասնակցած էր Փարիզ, Arts et Métiersի վերջին ցուցահանդէսին: Իր գեղար - ուեստական նուրբ գործը գնահատ - ուելով ցուցահանդէսի վարչութեան կողմէ, իրեն տրուած է ոսկի շքանշա- նը:

ՄԵՐ ՀԱՑԱՌԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մենք փախչ տալով մեզ ուրախա - ...ող բարի պարտէզներուն, լերան վը- ...մեծ ու հարուստ մենաւոր նաւա- ...կան տուն մը իջեւանեցանք: Ան ...էր այլ գիւղակ, հովերուն ու ...թեան հետ մինակ: Գարնան ա - ...աղբիւր մը տունին քով, հնչեղ ...ով, կը վազէր գուռին մէջ: ...կարծէք հոն կեցեր էր, «բարի եկաք, ...բարի երթաք» ըսելու եկող ու գացող ...ներուն: Հանգչեցանք: Տանը ...բակին մէջ երկու հովիւ դամբ - ...կապելով էին դրաղած որ մեզի ...ին: Մենք լեցուեցանք ճերմակ ...ով ծածկուած մաքուր հիւրասեն - ...կը, Սենեակին անկիւնը երկու ...կեկոր էին մեր վախէն: Ան ...որդ չէր մըն էր իր փոքրիկ ...ին հետ: Տեղաւորուեցանք կրա- ...ին չուրջ մօտենալով օրերու խոնջէն - ...Տանտէրը առոյգ ծերունի մըն էր: ...Հարսեր, Թոռներ եւ երիտա - ...զաւակներ: Ուշխարներու մեծ հօտ մը եւ բաւարար հարստութիւն: Ան մեզի երկու մաքի մատաղ ընել տուաւ: Տառանները ներսի տան մէջ զանոնք կը քերթէին ու կը մաքրէին: Մենք մեր մէջ բաժնեցինք դմակները եւ անոնցմով մեր զէնքերը կը մաք - րէինք: Մենք բարի ընկեր մը ունէինք Ալի անունով: Անոր քիրտային անունն էր այս: Ալիի գիւղը անկէ կէս ժամ հեռու էր: Ան մեզի լուրեր բերելու համար տուն գնաց: Դարձին ըսաւ թէ ձայլօ, ուրիչ նշանաւոր աւազակ մը, Հէմոյին պէս, Թուրքերուն յանձ - նուեր է ու կը պատրաստուի եղեր մեզ հետապնդելու:

Մեզի երկու խոշոր սեղան դրին ճա- շի համար: Վրան լեցուցին առատ հաց ու չարքով բերին եփածդուրպաններ, եղինձ, պահածոյ միս (ղաւուրմա), չէօքէլիկ եւայլն: Մենք փառաւոր կշտացանք: Մեր ընկերը Ալին սեղա- նին կը ծառայէր ու ձեռքերնուս ջուր կը լեցնէր որ լուացուէինք: Ան կ'ը - սէր— «Ան իմ տունս է, պէտք է ծա - ռայեմ ձեզի»:

Հէմօ աղը տուաւ չէյին որ զար- նէ: Ծէյխը աղ զարնել չէր գիտեր,— Դուն ինչացո՞ւ ես, բարկացաւ Հէմօ, չէյխ մը որ երգել չէր գիտեր: Ինք ձեռք առաւ սազը եւ սկսաւ զարնել ու կանչել: Զաւզաւրին (սազ) ձայնը բարակ, Հէմոյինը հաստ, յուզեցին մեզ: Հէմօն կ'երգէր իր եարը—

Եարիմ օթուրմուշ փունարըն պաշընտա, պաշընտա, պաշընտա
Եիւզէր ալթուն էր պիրինին գաշընտա, գաշընտա, գաշընտա

Մեզմէ դուրս ուրիշներ եղնէկ կու- տային մեզի: Մինչեւ մեր չուրջ մենք գիտէինք: Ցուսահատ կեանքէն, ամէն անգամ որ մերիններդ յիշէինք մեր աչքերուն արցունքը ջուրի պէս կը վազէին: Գիշերը հոն մնացինք: Առտուն Ալին մեզ առաջնորդեց ամա- յի բուսի բլուրներուն մէջ: Ծուլու էր: Զոր խումբով խարոյկներ վառե- ցինք հոն ու հոյ ընկերներս սկսանք քրտորու պատմել մեր քաշածները:

Քըրմանճի պատմութիւնը գիտէին սկսած Հէմոյէն ամենայտանին ընկե - րը: Նախ սկսաւ Զարացի Գէորգ Ե - րէցեան: Ան Զարացի կօշկակար Մա- նասէ Հայրիկեանի հետ եկած էր: Ան փախեր է Կորինէն ջորդերու ընթաց- քին, երբ Թուրք: Փախուստի ընթաց - քին իր մէկ Թուրք ընկերը կը սպան - նէ, անոր համիտէն ու զէնքը կ'առ- նէ ու երբ Թուրք կը դառնայ գաղտնի ուխտակ Զարան:

Իսկ Մանասէ կը տարագրուի ըն - տանիքին հետ, ծպտուած կնկան տա - րազով: Մինչեւ Տիվրիկի կ'երթայ: Կը տեսնէ աչքովը սարսափելի եղեռ- նը ու կը փախչի: Տէյէ Տաղ կ'երթայ: Կը Թափառի երեք օր: Կը բռնուի: Կ'երգնու Թէ ինք խալած է: Կը քննեն գէնքը լուանի լայտով ու ազատ կը Թո- ղուն: Քանի մը շաբաթ ամայի Զարա- յին չուրջ կը Թափառի: Կը գտնէ Գէ - որգը ու կուգան Հէմոյին կը միանան:

— Մենք Գէօնիքի ենք Հասան Զավուշին հետ եւ իրարու ալ քենեկալ, բա- կուու Ալլօյը, առնական սրտին ամէն տխուր հառաչելով: Գէօնի չատ վար է այստեղէն, Խարբերդէն դէպի հա - րաւ: Ու եթէ առզով երթալ ուզենք, ուղի օրուան ճամբայ է այս տեղէն: Մեր երկիրը առաջ է: Մենք հոն ցորեն չենք ճանչնար: Կ'ապրէինք մեր այգի- ներով: Հոն սար ձոր այգի է: Մենք խաղողը կը չորցնենք ու զայն կը տա- նենք հեռու տեղեր ծախելու: Ու եր- կու կորիճ ջորիներովս պետութեան ապրհանդակ էի: Լողալով կ'անցնէի Եփրատէն: Ու սուրհանդակը զարնել ուզող աւազակներուն հետ կռուիլը ինծի համար խաղալիկ էր: Երբեք սուրհանդակը զարնել տուած չեմ: Գատրազմին ջորիներս առին եւ զիս զինուոր բրին: Զինուոր էինք Հասան Զավուշին հետ, երբ մեր բոլորը քանդեցին: Մեր ընտանիքները տարին եւ մենք լուր չունինք անոնցմէ: Բան- ւոր - զօրք էինք: Եղանք հազարապե- տի մը ծառաները: Երբ Ռուսերը բա- կեան յառաջանալ, մենք կարին էինք ու նահանջեցինք: Անոր կողմը անցնե- լու պատեհութիւն ունէինք բայց, ա'յ գլուխ... Այս աչնան Հէմոյի համբա - ւը լսեցինք: Կ'ըսէին թէ ան Հայերը կը հաւաքէ ու Տէրսիմ կը տանի: Այդ յոյսով լքեցինք մեր հանգստ կեան- քը ու եկանք կրակը մտանք: Իսկ եթէ դուք Գէօնի երթա՞ք,— հարցուց ա - նոնց կարոն,— Ա՛, Թուրքերը մեզ վայրկեան մը խել պիտի չապրեցնէին մեր այգիներուն համար, հառաչեց:

Փալանճի Մաքսիրոս ալ որ գետ... զուրգուրանքով քանի մը առեղ պա - հած էր, ըսաւ,— «Հերու աշուն խեղ- քը փէնց եւ եկայ մեր տունը գացի: Հայերու տեղ Թուրքերը նստեր էին, փոխուած եւ հարստացած, իմ վրաս նայող եւ զիս հարցնող չեղաւ: Մեր տանը աւելի սրբեր տարեր էին, բան մը չկար: Գատուհաններէն քանի մը տպակի հանեցի որ տանիմ ծախեմ եւ հաց առնեմ ուտեմ: Ծաւկան զիս բըռ- նեցին, ապտակեցին ձեռքէս ապակի - ները առին: Հայոց ասկերէ, ըսին ու թապոլու զրկեցին զիս:

Խէլէլ (Գէորգ) Թարմ պատանի մըն էր: Արմտանի Թուղուտ գիւղէն: Հէ - մոյի գոյքերը փակեղէթով մինչ ուսը կը կրէր: Իրենց գիւղին կէսը Հայ կէ- սը Թուրք է եղեր: Ինչպէս կը պատ - մէր իրենց գիւղը եւ աղաքը ճիշդ մե- զի պէս են եղեր: Հայրը յեղափոխա- կան: Թուրքերը զայն բռներ ու բը - պաններ էին ամէնէն առաջ: Ան չատ խորունկ կը հառաչէր, վերյիշելով իր գլխէն անցածները:— , Մէվլուտը՛, Մէվլուտը՛, կ'ըսէր: Ու այդ անունը տուած ատենմիչս ալ անդուսպ կ'ար- տասուէր:

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(Տար.)

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԼՓԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անտեսական խորհուրդը չորեքշաբթի օր ժողով գումարեց Պոլսոյ մէջ քննելու համար չորս պետութեանց առեւտրական յարաբերութիւնները՝ ծովու թէ ցամաքի ճամբով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ներքին Նախարարը, Տոքթ - Ֆրիք, ճառ մը խօսելով՝ Աւստրիոյ մէջ, ազդարարեց,— «Պէտք չէ կարծել թէ քանի որ լուծեցինք Աւստրիոյ խնդիրը, այլեւս պիտի հրաժարինք մեր գողցուած գաղթավայրերը հոն պահանջելէ»։— Աւստրիոյ բոլոր այն քաղաքներն ու գիւղերը որ 100ին հարիւր «Այո» կը պատասխանեն կիրակի օր (կը վաւերացնեն Աւստրիոյ կցումը), ժամանակը հրովարտակներ պիտի ստանան Հիթլէրի ստորագրութեամբ, իբրեւ նուէր։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց 3.500.000 անգլ. ոսկիի յաւելուածական գումար մը սահմանել, գործ ճարելու համար գերմանաբնակ շրջաններու բնակիչներուն,— այսինքն անոնց որ ինքնավարութիւն կը պահանջեն։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԸ բացառիկ ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը խնդրէ խորհրդարանէն պարզապէս մերժել կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնը։ Բանաձեւը առաջարկուած անօրինութիւնները կը նկատէ բոլորովին վնասակար, դիտել տալով թէ անոնք եթէ գործադրուին, պիտի սպառի ազգային հարստութիւնը, օտար դրամագլուխն ալ պիտի փախչի երկրէն, օտարները պիտի հեռանան, ծախքերը պիտի աճին, սպառումը աւելի պիտի սղէ եւայլն։

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ կը սպառնէին Սպանիայէն։ Հինգ հազար հոգի սահմանագլուխ հասած են արդէն, ձիւնապատ լեռներ եւ ահաւոր կիրճեր անցնելով։ Կուիները կատաղօրէն կը շարունակուին Թորթոզայի առջեւ (Միջերկրական)։ Զրոյց կը շրջի թէ հանրապետական կառավարութիւնը նորէն պիտի փոխէ մայրաքաղաքը, Վալենցիայէն իջնելով դէպի հարաւ, թերեւս Ալիքանթէ կամ Կարթագինէ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱԾ ԵՆ Պէյրութի մէջ, միեւնոյն օրը (ապրիլ 1), անօթութեան հետեւանքով։

Մէկը՝ Ժան Միսաքեան, որ Գաաղտա կը բնակէր, նամակով մը իր չարաշուք մասգրութիւնը յայտնած է ոստիկանատունին. միւսը՝ Մանուկ Սիմէոն, որ կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէջ կը ծառայէր եւ վերջերս անգործ մնացած էր։ Նոյն օրը անձնասպան եղած է նաեւ Արաբ մը։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, աժան ալիւր ճարելու համար։

ԱՆԳԼԻԻՏԱԼԱԿԱՆ համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի ապրիլ 19ին։ Անգլիական կառավարութիւնը սպիտակ տետրակ մը պիտի հրատարակէ այս մասին.

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ զինուորական օրկանը, «Քրասնայա Զվեզտա», բուռն պայքար մը բացած է կարմիր բանակին վարիչներուն դէմ, եւ մասնաւորապէս կ'ամբաստանէ Նիքիթինը, Կորկունովը, Եվչիմովիչը, ինչպէս եւ հիւսիսային Կովկասի շրջանին հրամանատարը, կոչելով զանոնք «ակոսպլեկ, խափանարար» եւն. Օտար շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս յարձակումները ի վերջոյ պիտի յանգին մարաջախտ Վորոշիլովի պաշտօնանկութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները յառաջ կ'երթան յաջողութեամբ։ Թերթերը կը գրեն թէ կարեւոր համաձայնութիւններ պիտի կնքուին մօտերս եւ անոնց ստորագրութեան առթիւ Էնկիւրի պիտի երթայ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, յառաջիկայ մայիսին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նոր խորհրդարանին համար թեկնածու նշանակուած են 1717 հոգի։ Ասոնց մէջէն Հիթլէր պիտի ընտրէ 810 երեսփոխաններ, որոնց 70ը Աւստրիայէն։

ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած «Վարանդեան» խումբի եւ «Շահրիկեան» Ցանձնախումբի կողմէ։ 11 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան», սրահին մէջ։ Կը նուագէ Գ. Ց. Թիւթիւնճեանի Ջազը՝ հայ արտիստներու կողմէ։ Հաճելի անակնկալներ։ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ—ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱՅԻ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4—7

150 Ռիւ տ'Օլեան, Պանթէօ, Մէթրօ Պանթէօ

Կը խօսի Տիկին ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ Սայեաթ Նովայի մասին

Կ'երգէ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ ընկերակցութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական վայելքի օրեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ 17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը ներկայացուի

Ա Խ Ս Ա Կ Ն Ի Կ Ս

(օփէրէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Ց. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ, ՍԱՆՃԱՔ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կանանց քոնֆէքսիոնի համար մօտէլիսթ (modeliste) մը՝ արհեստանոցի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն - Տուրուբերան Նահանգ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 10 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, բիւ Ալեքսանտրի։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9 տարեկան) ձայնագրած երեք երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլ գրատան, 51, Mr. le Prince, Paris (6)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն Գոմանի եւ շրջակայից, ինչպէս նաեւ Մարսիլիոյ ամբողջ հայ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ Թաղիս Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Ժողովներուն շինութիւնը աւարտած ըլլալով, բացումը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 10, Ծաղկազարդի կիրակի առաւօտ, իսկ Ժողովի երեք խաչերու օծումը պիտի կատարուի եկեղեցւոյ Դռնբացէքի արարողութեան ժամանակ, նախագահութեամբ Թեմիս Առաջն. փոխանորդ Գեր. Տ. Զգօն վարդապետի։ Կը հրաւիրենք բոլոր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան։

Թաղականութիւն

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի, սրճարանին վերնայարկը։

ՊԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 10 Ապրիլ ժամը 3ին ընկ. Ս. Գասպարեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին։

ՍԷՆ ԼՈՒԻՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ 2 Rue Pourvaeux։ Կը խնդրուի թաղամասի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԵՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԹԻՒՊԻՆՏԸ»

Կը մասնակցին տեղական լաւագոյն ուժեր։ Տոմսերը՝ 5 եւ 4 Ֆր.։

Ընկերաձանաչական խնջոյք — Դասախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՄԱՐԶՊԵՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք Գ. Ջաքարեանի բնակարանին մէջ Բամբաններ Փէրրիէր (Սէնթ Անթուան)

Կը խօսին Ընկերներ Յ. ՊԱԳԻԿԵԱՆ եւ Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀՕՆ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 23ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՆԵՐՍԷՍ ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԵՆ Պ. Պ ԽՐԱՅԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԷՏ P. L. HUET

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. Մ.Ի ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

10 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Էտիւքէի սրահին մէջ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

Կ'երգէ ՕՐ. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Լիոնէն)

Մուտք 2 ֆրանք

ԶՕՄԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԱՅՍՕՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ։

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

Իսի Լէ Մուլինոյի ՍԷՕԼԷՕԶԻ «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ժողովրդական խնդրանքին վրայ վերջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ հայ ժողովրդական խօսուն մեծ ֆիլմը

ՊԷՊՕ

եւ երկու ֆիլմեր JEUNESSE HEUREUSE եւ FÊTE DE LA RECOLTE 18 Ապրիլ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին CINEMA ALHAMBRAի մէջ. Ave. Jean Jaurès, Իսի Լէ Մուլինօ։ Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Բրէսօնի։ Մուտք՝ 7, 5 եւ 3 ֆրանք։ Մինչեւ 12 տարեկան երախաներու 1 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին 4 եւ 25 Ռիւ տը լը Տէֆանս, Վերաշինացներու մօտ եւ ներկայացման օրը կինէն։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունենք 15էնտեսակներու տպաւորիչ մեր նոր ապրանքները անգլիական, ֆրանսական եւ չինական բրդեղէններու, կօշիկ, ներքնակներու, Թրիքոթաժի, գուլպաներու եւլն. բոլորը մեր Անձնական ապրանքներ բացառապէս գեղեցիկ գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ազատ մաքսէ։

Խորհրդատուներու կը ղրկենք կերպասներու նմուշներ եւ գիները

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Bonnerue — PARIS (11)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Fa.. 1678 - 63
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 10 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 10 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3702

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՂԱՑԱՐ ԵՒՐՈՊԱՆ

Պէտք ըսէինք՝ անդամալոյծ։ Բայց, աւելի ճիշդ է միւսը, քանի որ եթէ անդամալոյծներ կան, աւելի շատ են միւսները։

Նայեցէք ո՛ւր որ կ'ուզէք, սահմանէն ասդին թէ անդին։ Ամէն տեղ, հիւանդ կամ չափազանց լարուած ջիղեր են որ կ'երեւին, աչքերն ուղղած դէպի հորիզոնը, դէպի գալիքը, որ միշտ հարցական։

Ո՞վ պիտի համարձակէր լուծել գաղտնիքը՝ այս անհաւոր, ...կուծալի կացութեան։

Տարբեր ժամանակներու մէջ, որ եւ է երկրի տագնապ քիչ կը սահմանափակուէր ինքն իր մէջ։ Անշուշտ անդրադարձում միշտ ալ տեղի կ'ունենային։ Եւ սակայն, աւելի դիւրին էր չափանել։

Իսկ այսօ՞ր... Առնենք Ֆրանսան։ Առաջին անգամ չէ որ նախարարական տագնապ կը ծագի։ Դահլիճներու տապալումը սովորական անցած է այս երկրին մէջ։ Եւ ահաւասիկ 104րդ կառավարութիւնն է որ պիտի կազմուի, Գ. Հանրապետութեան օրով։

Արդ, չափազանցութի՞ւն է ըսել թէ՝ ոչ մէկ տագնապ այնքան մտահոգութիւն չէր պատճառած Ֆրանսայի, որքան այսօրուան։ Եւ այս՝ նկատի առնելով ոչ միայն ներքին, այլեւ արտաքին հանգամանքները։

Հինգերորդ կառավարութիւնն է որ կը կազմուի 1936 յունիսէն ի վեր, — երկու տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ։ Երկու անգամ բախտ փորձեց Լէոն Պլում, երկու անգամ ալ՝ Շոթան։

Նախապատրաստ ամուր էր ընկերվարական առաջնորդին առաջին դահլիճը, որ տեւեց մէկ տարի եւ վեց օր, բանալով շրջան մը՝ ...նոր բարենորոգումներու (1936 յունիս 15 — 1937 յունիս 21)։

Յետոյ եկաւ Շոթան, եւ կրցաւ կառավարել միայն վեց ամիս եւ 23 օր (1937 յունիս 21 — 1938 յունուար 14)։ Ապա նորէն Շոթան եւ Պլում, աւելի կարճ տեւողութեամբ։ Եւ այժմ Տալատիէ։

Մէկ դահլիճէն միւսը, երթալով ծանրացաւ կացութիւնը, բոլոր ճակատներուն վրայ,— ելմտական, տնտեսական, ընկերային, քաղաքական։

Արդ, ի՞նչ կը կատարուի դուրսը, ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա տագնապէ տագնապ կը թաւալի։

Անմիջական դրացին, Գերմանիա, մէկ յաղթանակէն միւսը ...ելով, այսօր իսկ չնդալից հանրաքուէ մը սարքած է Աւստրիոյ մէջ, ճամբան հարթելու համար դէպի նոր յառաջխաղացութիւն։ Ծաւալում կամ զօրացում՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։

Մէկ շրջանէն միւսը, աւելի խիզախ կը դառնան Գերմանիոյ ...ղի վարիչները։ Եւ հրապարակաւ կը ծաղրեն այն պետութիւնները որ կը կոչուին ժողովրդավար։

Ապրիլ 7ին Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը իր կարգին ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն կը շեշտէր թէ իրենց համար «վերին աստիճան ստիպողական է գաղթային հարցը»։

Քանի մը հատուածներ՝ իր պայթուցիկ խօսքերէն, որոնք նմանաւոր հոգեբանութիւն մը կը մատնեն.

— «Առաջնորդը ոչ միայն գլուխ հանեց ինչ որ հարկ էր ընել, ...ու գլուխ հանեց պատեհ ժամուն։ Քաղաքականութիւնը միայն ռազմագիտական հարց մը չէ, այլեւ ռազմավարութիւն մը (տակտիկ)։ Ցարմար չէր պարտաւորիչ զինուորութիւնը հռչակել փետրուար 1ին (հռչակուեցաւ 1935 մարտ 16ին)։ Կրնար պատերազմ ...թեցնել Եւրոպայի մէջ։ Պէտք է ճարտարութեամբ գործել։ Արտասահմանի մէջ մեզ կը մեղադրեն թէ անակնկալներ կը ստեղծենք։ Զգուելի բան է, կ'ըսեն. անոնք միշտ իրենց խարուածները ...գարնեն շաբաթ օր մը, երբ մեր նախարարները արձակուրդի ...գնացած են։ Ֆրանսական մամուլը մեզ կը մեղադրէ թէ Աւստրիան ...անք ճիշդ այն պահուն երբ իրենք նախարարական տագնապ ունէին։ Բայց մե՞նք ենք որ կը տապալենք Ֆրանսայի դահլիճները.. ...երբ մենք Հռենոսի շրջանին գրաւումը կը կատարէինք, պատահ...ինք որ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրարու մազ քաշեն Եթովպիոյ մէջ... ...երբ կռիւը տաքցաւ, ըսինք,— «կարգը մերն է ապուր մը խմելու»։

Այսպէս նոյն շեշտը սկիզբէն մինչեւ վերջը, յանգելու համար «վերին աստիճանի ստիպողական» հարցին,— գաղթավայր.

— «Չենք կրնար ըսել թէ ե՛րբ պիտի լուծուի այս խնդիրը, ...պէս չէինք կրնար կանխաւ ըսել թէ ե՛րբ պիտի կցենք Աւստրիան, պիտի գրաւենք Հռենոսը կամ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հաստատենք։ Այս բաները պիտի կատարուին մէկ...։ Եւ այն պահուն երբ կարելի եղածին չափ քիչ վտանգներ կը ներկայանան։ Նուազագոյն դրամը վտանգել եւ առաւելագոյն ...գիր շահիլ,— ահա բուն արուեստը։ Անշուշտ վտանգներ միշտ ...ան, բայց որքան զօրաւոր ըլլանք, այնքան կը նուազին»։

Եւ այս խօսքերը կ'արտասանուին ճիշդ այն պահուն, երբ Ֆրանսան տագնապի մատնուած է, Մեծն Բրիտանիան օրը 24 ժամ կը բանեցնէ զինագործարանները, Իտալիան իր զէնքերն ու զինուորները կը համրէ եւ կը պանծացնէ բարձրաձայն, միեւնոյն ատեն սեղմելով կապերը՝ Գերմանիոյ հետ։ Երբ, անդին, սահմանակից փոքր պետութիւնները ահուդողի մատնուած են (Չեխոսլովաքիա եւ Զուիցերիա), երբ կ'աճի հակահրէական հոսանքը (Ռումանիա, Հունգարիա եւն.) եւ երբ ուրիշներ ալ գաղթավայր կը պահանջեն (Լեհաստան)։ Ու վերջապէս, երբ իսկ եւ իսկ անդամալոյծ մարմին մը դարձած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անկարող՝ նոյնիսկ ժողովի նստելու...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԵՈՆ ՊԼՈՒՄ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԲՈՒՌՆ ՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ՄՂԵԼՈՎ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԴԷՄ

Նոր դահլիճը կը կազմուի այսօր, նախագահութեամբ Տալատիէի

Բացատրած էինք, երէկ, թէ անխուսափելի է Լէոն Պլումի Բ. դահլիճին հրաժարումը, իբրեւ հետեւանք Ծերակոյտին բռնած վճռական դիրքին։ Ելմտական յանձնաժողովին ժխտական քուէն (6ի դէմ 25) տարակոյս չէր ձգեր բուն Ծերակոյտին տրամադրութեանց մասին։ Եւ իսկապէս Գ. Լէոն Պլում դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին, բուռն պայքար մը վերջ, իսկ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Գ. Տալատիէի, նախարար ազգ. պաշտպանութեան եւ նախագահ արմատական կուսակցութեան։

Նոր վարչապետը մէկ ժամ տեսակցելէ վերջ Հանրապետութեան Նախագահին հետ, յայտարարեց թէ նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը եւ երկրին ներքին, ելմտական եւ բանուորական տագնապները, դահլիճը պիտի կազմէ ամէնէն ուշը մինչեւ կիրակի առտու (այսօր)։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գ. Տալատիէ պիտի ջանայ կազմել փոքրաթիւ կառավարութիւն մը, ներկայացուցիչներ առնելով նաեւ կեդրոնի խմբակցութեններէն։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը ստիպողաբար ժողովի հրաւիրեց իր ազգ. խորհուրդը, ճշդելու համար իր դիրքը։

Ծերակոյտը Լէոն Պլումի դահլիճը ձգեց մերժելով անոր պահանջած լիազօրութիւնը եւ ելմտական վերակազմութեան ծրագիրը, 49ի դէմ 223 ձայնով։ Այս առթիւ, բուռն խօսքեր արտասանուեցան Ծերակոյտին մէջ, մանաւանդ Լէոն Պլումի եւ նախկին վարչապետ Գ. Քայյոյի միջեւ։ Լէոն Պլում յայտարարեց թէ Ծերակոյտը չարաչար կը գործածէ իր իրաւասութիւնները, ընդդիմանալով երեսփ. ժողովի կամքին. իսկ Գ. Քայյօ նոյնքան ուժգնութեամբ դիտել տուաւ թէ Ծերակոյտը իր սահմանադրական պարտականութիւնը պիտի կատարէ, հակառակ ընկերվարական սպառնալիքներուն եւ նախատինքներուն։ Թէեւ Ծերակոյտին բռնած դիրքը մեծ յուզում պատճառեց ժողովրդական ճակատի կուսակիցներուն մէջ, սակայն ցոյցեր չկատարուեցան։

*** Նոր վարչապետը, Գ. Տալատիէ, երկրորդ անգամն է որ դահլիճ կազմելու կը հրաւիրուի, Գ. Հանրապետութեան ամէնէն տաղնապալի մէկ շրջանին։ Առաջին անգամ կազմեց 1934 յունուարի վերջերը, երբ երկիրը խոռվայոյզ յուզուած էր Սթավիսքիի գայթակղութեանց առթիւ։ Այն ատեն այս ամուր եւ լռակեաց մարդը յարմարագոյն դէմքը կը համարուէր, Ֆրանսան կառավարելու համար։ Տալատիէ կազմելով կառավարութիւնը, կը յայտարարէր թէ իր առաջին գործը պիտի ըլլայ «վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը եւ անսասան վստահութիւնը՝ Հանրապետութեան ճակատագրի մասին»։ Բայց ժողովրդային յուզման ալիքը այնպիսի վիճակ մը ստեղծեց, որ Գ. Տալատիէ հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, 1934 փետրուար 6ի արիւնալի դէպքերու նախօրեակին, որպէսզի «նոր արիւնահեղութիւններ չպատահին»։

Գ. Տալատիէ առաջին անգամ նախարար եղած է 1924ին (գաղթային)։ Թէեւ քանի մը անգամ վարած է գաղթային եւ կրթական նախարարութիւնները, 1933ին, բայց իր վարչական կարողութիւնները ամէնէն աւելի փայլեցան իբրեւ պատերազմական նախարար, պաշտօն մը զոր վարած է վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, կարճ ընդհատումներով։ Իր քաղաքական համոզումով միշտ եղած է ձախ, եւ կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ այն պահուն երբ արմատականներու ձախ թեւը այնքան զօրացած էր որ, Գ. Էռիօ այլեւս չափաւոր կը համարուէր։ Բայց, 1933ին, երբ վարչապետ էր, ընդդիմացաւ ընկերվարականներուն, ըլլալով կուսակից ելեւմուտքի հաւասարակշռութեան եւ ելմտական ուղղափառ քաղաքականութեան։ Այդ պատճառով ալ ինկաւ։ Իր ելմտական գաղափարներուն մէջ, նոր վարչապետը խորապէս ազդուած է Գ. Ժոզէֆ Քայյոյէն, որ տակաւին մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ արմատական կուսակցութեան մէջ, իբրեւ ծերակուտական։ Այս բարեկամութիւնը կընքուեցաւ 1927ին, երբ երկուքը մէկ բացառական դիրք բռնեցին Փուանքարէի դէմ։

Գ. Տալատիէ համարում կը վայելէ նաեւ Պերլինի մէջ, իբրեւ կուսակից երկու երկիրներուն մերձեցման։ Իսկ ամէնէն կարեւոր պարագան այն է որ, նոր վարչապետը ոչ միայն ազգ. պաշտպանութեան նախարար է, այլեւ գերագոյն պետը բոլոր զինեալ ուժերուն։ 54 տարեկան է։

Յուզումնալից տեսարաններ Ծերակոյտին մէջ

Ուրբաթ կէսօրէն վերջը, յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան Ծերակոյտին մէջ, երբ կը քննուէր կառավարութեան ծրագիրը։ Ամէնէն աւելի բորբոքած էին Լէոն Պլում եւ Գ. Քայյօ (75 տարեկան)։ Բազմաթիւ ռամիկաններ եւ շրջուն պահակներ կը հսկէին դուրսը, մանաւանդ որ ընկերվարականները թշնամական ցոյց մը սարքած էին նախընթաց գիշեր։

Երբ նիստը բացուեցաւ, Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը մանրամասնօրէն պարզեց կառավարութեան առաջարկած օրինագիծներուն անդրօրինական եւ վնասակար հանգամանքը։ Տեղեկաբերը կ'եզրակացնէր.

— «Մենք չենք անգիտանար վայրկեանին վտանգները, մենք կը չափենք մեր մերժումին ծանրութիւնը։ Բայց, հանգիստ խղճով կը մտածենք թէ Ծերակոյտը ընդունելով մեր առաջարկը (մերժում), անգամ մը եւս ծառայած պիտի ըլլայ հայրենիքին եւ Հանրապետութեան տեւական շահերուն»։

Ընկերվարական ժողովական մը մերժելով տեղեկաբերին առաջարկները, պահանջեց անմիջապէս ձեռնարկել յօդուածներու քննութեան։

Յետոյ խօսք առաւ Գ. Լէոն Պլում, խորին լռութեան մէջ, պաշտպանելու համար իր քաղաքականութիւնը։ Այս առթիւ մանաւանդ շեշտեց կացութեան ծանրութիւնը, ազդարարելով.

— «Մեր ծրագիրը գործնական գիշերէ մը չծնաւ։ Անոր նպատակն է դիմաւորել այնքան ծանր հոգեր, կարգապահութեամբ եւ ի հարկին քիչ մըն ալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՕՐ

«Ընկերական» նամակ մը՝ Քոնսթանցայէն։

— «Սիրելի «Յառաջ», շատ կը զարմանամ որ չունիս ու մեկան կը հաւցնես, չարունակ մէկ ճակատ ըստեղծելու համար խմբագրականներ գրելով։ Այլեւս ձանձրանալի դարձաւ... Եղբայր, շատ կը զարմանամ քեզի, այդ բոլոր գրածներդ որո՞ւ համար են, որո՞ւ հետ կ'ուզես միացեալ ճակատ ստեղծել։ Շուրջդ չե՞ս նայիր և կամ այս աշխարհին մէջ չե՞ս ապրիր...

Կ'ուզես որ բոլոր հոսանքները միանան եւ կազմեն մէկ ազգային ճակատ։ Տեսնենք այդ հոսանքները գոյութիւն ունի՞ն. —

1. Ռ. Ազատական հոսանք.— (Կը նկարագրէ շատ սեւ, օրինակներ ալ յիշելով)։

2. Հնչակեան.— Անդէկ նաւ մըն է ծովու վրայ, չատերու համար գոյութիւն անգամ չունի։

3. Չէզոքներ.— Ամբոխ մըն է, ուժը եւ լաւը ուր տեսնէ՝ հոն կը վազէ։ Անոնք ոչ մարմին ունին եւ ոչ կազմակերպութիւն։ Երբ ուժով են՝ քեզի հետ են, երբ տկար են՝ քեզմէ կը հեռանան։

Ուրիշ ովքե՞ր կան որ կ'ուզես ճակատին մէջ առնել։ Կրթական միութիւննե՞րը, Բարեգործակա՞նը, եւն. միութիւնները, եւ կամ ուրիշ ուժե՞ր կան որ մենք չենք գիտեր։ Շատ լաւ կ'ընես որ մէկիկ մէկիկ թուես, որ գիտնանք թէ որո՞ւ հետ կ'ուզես միացեալ ճակատ ստեղծել»։

Ուրիշ ձայն մը, այս անգամ Լիոնէն (չէզոք).

— «Դուք ի՞նչ կ'ըսէք, անոնք ի՞նչ կը պատասխանեն։— Զը՞լլար որ թողուք անոնց ամիքէն եւ տարբեր կերպով կազմակերպուիք... Երիտասարդութիւնը հաւաքեցէք ձեր բոլորտիքը եւ կը բաւէ։ Կուսակցական միացումէն ե՞րբ օգուտ յառաջ եկած է։ Անցնալը ինչո՞ւ կը մոռնաք...»։

Չեմ գիտեր թէ Յառաջ ի՛նչպէս պիտի յուսաբանէ այս հարցերը։

Ես պարտականութիւն սեպեցի արձանագրել։

Ուրեմն, հանգի՛ստ քուն քաշենք, մինչեւ որ.

ՎԱՀԷ

Ս. ԳԵԹՍԵՄԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական մարզպանը հրամայեց փակել Ս. Գեթսեմանի եկեղեցին Ծաղկազարդի կիրակիէն առաջ (այսօր), որովհետեւ 1937 հոկտեմբերին պատահած երկրաշարժի մը հետեւանքով, այլեւս ապահով չի համարուիր ժողովուրդին համար։

Ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ, եկեղեցին կը գտնուի Քրիստոսի աւանդական գերեզմանին վրայ։ Շինուած է ԺԲ. դարուն, Խաչակիրներու կողմէ։

Փակման որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ հողեւոր պետերուն։ Անոնք ազատ են Զատկի արարողութիւնները կատարելու, եթէ աչք կ'առնեն ամէն վտանգ։ Կառավարութիւնը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը քննէ ապահովութեան խնդիրը, այս որոշման յանգած է համաձայն իր ճարտարապետին զեկուցման։ Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ շէնքը տկար է այն մասերուն մէջ ուր պզպատէ եւ փայտէ յենարաններ զրուած են, բայց անոնց մէջ ալ ճեղքեր բացուած են։ Մանաւանդ վտանգաւոր կը համարուին գմբէթը, իր բարձր կամարներով, դասը եւ խորանը։

Սահմանափակումներ Հունգարիոյ Հրեաներուն դէմ

Հունգարական կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց, որով լիազօրութիւն կը պահանջէ, հրամանագիրներու միջոցաւ սահմանափակելու համար Հրեաներու իրաւունքները երկրին տնտեսական, գիտական, գրական եւ գեղարուեստական կեանքին մէջ։ Հրեաներու մասնակցութիւնը պիտի սահմանափակուի 20 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Մամուլի, թատրոնի եւ շարժանկարի վերակազմութիւնն ալ պիտի կատարուի նոյն հիման վրայ։ Այս 20 առ հարիւրի համեմատութիւնը կարելի է անտեսել այն Հրեաներուն համար որոնք քրիստոնեայ դարձած են 1919 օգոստոս 1էն առաջ, ինչպէս եւ պատերազմի հաշմանդամներուն եւ նախկին ռազմիկներուն համար։ Բժիշկներու, ճարտարապետներու եւ փաստաբաններու խնդիրն ալ նոյն ձեւով պիտի կարգադրուի։ Նոյն համեմատութիւնը, նաեւ, առեւտուրի եւ ճարտարագործութեան մէջ։ Օրէնքը աստիճանաբար պիտի գործադրուի հինգ եւ տասը տարիէն։ Մամուլին, թատրոնին եւ շարժանկարին մէջ պէտք է ամբողջովին գործադրուի մինչեւ 1939ի վերջը. Կառավարութիւնը քննիչներ պիտի նշանակէ այն հաստատութեանց համար որ կը մերժեն գործադրել օրէնքը։ Ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, կառավարութիւնը կրնայ նոյնիսկ ապպայնացնել հաստատութիւնը։

Վարչապետը հաղորդեց թէ ուրիշ ծրագիր մը կը մշակուի, Հրեաներու հողային սեփականութեան իրաւունքներն ալ սահմանափակելու համար։

Լեհաստան ալ գաղթավայր կ'ուզէ

Լեհաստանի ծովային եւ գաղթային ընկերակցութիւնը «գաղթային շաբաթ» մը սարքած է, հինգշաբթի օրէն սկսեալ (Պիտի տեւէ տասը օր)։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, ընկերակցութեան նախագահը յայտարարեց — «Մենք գաղթավայրեր կը պահանջենք Լեհաստանի համար. բայց ամէն բանէ առաջ, մեզի պէտք են նախանիւթեր եւ շահաստաններ՝ մեր բանուորներուն եւ մեքենաներուն համար»։

Այս ուղղութեամբ քարոզութիւններ պիտի կատարուին ամբողջ մէկ շաբաթ։ Լեհական ձայնասփիւռն ալ դասախօսութիւններ պիտի կատարէ։ Հազարաւոր յայտարարութիւններ փակցուած են Վարշաւայի մէջ. իսկ այսօր, կիրակի, կէս միլիոն թռուցիկներ պիտի բաժնուին օդանաւերու միջոցաւ։ Միեւնոյն ատեն թափօր մը եւ հրապարակային ժողով մը պիտի սարքուին։ Պաշտօնական մամուլը կ'ազդարարէ թէ Լեհաստանի գաղթային պահանջը պէտք է լսուի բոլոր այն պետութիւններուն կողմէ որ գաղթավայրեր ունին։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿՑՄԱՆ առթիւ սարքուած հանրաքուէն տեղի կ'ունենայ այսօր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Հիթլէր Վիէննա գնաց, վերջին ճառը խօսելու համար։ Հանրաքուէն այնպէս մը սարքուած է որ 100ին 100 արդիւնք կը սպասուի։ Տոքթ. Կէօպէլս ալ Վիէննա կը գտնուի։ Գերմանիայէն 25.000 ազանիներ Վիէննա փոխադրուած են մասնաւոր կառախումբերով։ Անոնք թռչելով աւետաբեր թուղթեր պիտի փոխադրեն.

ՀԱՅԵ՛Ր, ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ

Կ'ըսեմ, կը խօսիմ բարձրաձայն, մի հաւատար սին ու պատիր երազներուդ, թէ ոչ շուտով կ'արտասուես մոխիր դարձած յոյսերուդ վրայ։

Բաց եղիր, գործով ցոյց տուր արժանիքդ մեծ։ Մտքի լոյսով ընթացողն ապագայի ուղիին վրայ չի պատահիր գաղտնածածուկ խոչընդոտներու ։

Յոյսերուդ անոյշ բոյրովը մի թմբիր, թէ ոչ շուտով կը թաղուիս փլած երազներուդ ներքեւ ։

×

Անփորձ տղայ, նախ նորը կ'երտէ՝ այնքան գեղեցիկ, որ մոռցնել տայ հինին գեղեցկութիւնը, յետոյ մեր հայ աւանդը — նորը գտիր նախ՝ ապա նետէ հինը ։

Անփորձ նորը շատ դիւրաւ կը խաբուի, ինքզինք կարծելով աւելի իմաստուն ու փորձառու քան հին տաղանդաւոր գիտունը ։

×

Նարեկը, կ'ըսէր ինծի Ահարոնեան՝ իրենց հիններուն արժանիքով կը պարծին։ Այսպէս կ'ըսէր ան երբ ես ալ երիտասարդ՝ ինքն ալ երիտասարդ, կ'անցնէինք Ս. Ղազարի մեր վանքի այն սրահէն՝ ուր ցոյց տրուած են՝ վանքին ու ազգին մտքի պարծանք մեր Մխիթարեան մեծ տաղանդներու կենդանագիր նկարները։ Ու Ահարոնեան կարծես այդ պահուն ըսել կ'ուզէր թէ ըստ Տակիտոսին, ոչ գովելով, այլ մեծ տաղանդներուն նմանելով կարելի է յարգել անոնց յիշատակը ։

∴

Թումբը վաղը կը պայթի. [illegible] կ'իյնայ ան, դարձեալ անզէն, անտիրական ազգեր քարուքանդ կ'ըլլան։ Տեսէք համաշխարհային մարտի դաշնակիցները արդ իրարու դէմ գազանացած, իրարու ձեռքէն կը յափշտակեն իրենց յափշտակած երկիրները, բայց երբ մարտի հրաւէր շեփորը հնչէ, դարձեալ անոնք նման գայլերու իրարու դէմ կը գզուըտին՝ ու գառնուկին դէմ կը միանան։ Վաղը երբ մեր գառնուկը այդ ահաւոր ճշմարտութեան հասնի, մեր գայլերը վարազացած, ու մէկ մէկու ձեռք տալով՝ պիտի յաջողի՞ն վանել այդ գազանները մեր հայրենի փարախէն ։

×

Ներկայ միջազգային խռովայոյզ կացութիւնը՝ մէկ պատնէշի վրայ կը հրաւիրէ մեր անձնանուէր խայտաբղէտ ռազմիկ Հայորդիները, ասոնց առաջնորդներուն վրայ կը ծանրանայ պատասխանատուութիւնը, անոնք պէտք է առաջքն առնեն կործանիչ անակնկալներուն ։

Ես անոնց կը յիշեցնեմ որ մեր «Գէօրօղլու» այլեւս չունի հզօր աթոռն անառիկ Սասունի. հայ գլուխներ հնձող գերանդին դարձեալ կը շողայ, վարքերը մեր հորիզոնին մօտ սկսած են առնել։ Մենք մեզի թէ չըլլանք կարեկից, օտարն ի՞նչպէս կ'ըլլայ կարեկից ։

×

Հալածականները ի սէր հայ հայրենիքին պէտք է մոռնան հալածողները։ Սակայն նաեւ հալածողներն ալ քիչ մը զգաստացած ճկուն ըլլալու են, պէտք չէ կտրեն ճիւղը որուն վըրայ նստած են։ Պէտք չէ մոռնալ որ երբ գայ անգամ դահիճը, խտիր չի դներ ոչ կուսակցութեան, ոչ տառապանքի, ոչ վեղարաւորի, ոչ վարդակաւորի, այլ մլուկներու պէս ոտնակոխ կ'ընէ կը ճզմէ ամէնուն գլուխը ։ Մենք այլեւս գողգոթայի կէս ճամբուն վրայ ենք, եւ դառնալը անկարելի է, ուրացողները մեզի օրինակ, որոնց համար շուն են ըսին՝ դահիճները, զանոնք ալ օրախողխող սպաննեցին։ Անձին պաշտպանութիւնը վեհանձնութեամբ ձեռք ձգելու ենք, մենք լքուած ենք բոլոր օտարներէն, մենք ինկած ենք ամէնուն աչքէն։ Պէտք է յիշել որ «ձեզն ինկած կատուն առիւծ կը դառնայ»։ Պէտք է յիշենք որ, հայ դատին պաշտպան ռազմիկ փրկիչները՝ խաղի ճանապարհը բռնեցին, մի մոռնաք որ մեր տաք սիրտ Թամակը խարոյկի վրայ նստած, կը գրէր իր կնոջ.— «Թող զաւակներս երթան իմ ճամբով, դառն՝ բայց ազնիւ ճամբայ»։

×

Սուր կը շարժենք, կամ գրիչ կը շարժենք, միշտ նկատի առնելու ենք որ մեր գործերէն վնաս մը չգայ մեր վնասուած ազգին, այլ միշտ բարիք կամ լոյս մը ծագի մեր մռայլ ու յուսահատ եւ ամպամած երկինքին վըրայ։ Մեր բոլոր ճիգերը թափելու ենք մէկ նպատակի համար, հայ հանրութեան փրկութիւնը միայն նկատի առնելով։ Մենք մեր գործերուն մէջ ուր որ ըլլանք հայրենիքի կամ տարագրութեան մէջ, աղքատութեան կամ հարստութեան մէջ, հայրենիք երես դարձնելու չէ մեզի, այլ մեզ ողջացուելու, մեր դունչը պաղելու, մեր գործերը օրհնելու է։ Հայրենիք ամէն բանէ առաջ, հայրենիք ամէն բանէ վեր ։

×

Մի՛, մի՛ մոռնաք Տէր Զօրի հայ ոսկորով սալարկուած անվերջ անապատը, Մասիսէն Տաւրոս, Սեւանէն Վան, Տիգրիսէն Եփրատ՝ հայ արիւնով կարմրած ժայռերն ու դաշտեր։ Մի կամաւոր կոյր ու խուլ ձեւանաք։ Կոտորածի հին վիշապը ահա դարձեալ հուր ու բոց կը փայլատակէ. շանթեր կան, շանթարգելներ չկան ...

×

Երկինք դարձեալ կարմիր կամար կը կապէ։ Հորիզոնները աշխարհին շղթայ գօտի կը կապեն։ Պասր երկար տեւեց մեծ պատերազմէն վերջ, թնդանօթի բերանները կ'որոտան, պասր թող երկարի անվերջ։ Գազանացած Մողոքը՝ միսի հոտը առած շահատակելու նոր ճամբաներ կ'որոնէ ։

×

Պատերազմէն վերջ ծնան ու մեռան նոր ազգեր, յոյսերու մէջ խաբուեցան, արիւններու մէջ թաթաղուեցան ։

Լաւ է մեռնիլ, ըսին վեհապանծ ազգերը՝ քան թէ ծանր զառարկուած անարգ եղէգի մը պէս, անարգուիլ անարգ ազգերէն։ Լաւ է մեռնիլ, ըսին պատուաւոր ազգեր՝ քան թէ չորցած թուփերու պէս այրիլ, մոխիր դառնալ ու եռացնել աշխարհակալութեան մըրուր կաթսաներ ։

Ո՜ր ամպին տակ ծածկուած ես, աստղն իմ, ազգիս, երկինք ու գետին վեր վար ըրի, ես չտեսայ քու շող երեսը ։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԳԻՂԷՆ

Իրիկուան դէմ նորէն Արամոյի կալերէն անցայ։

Դէզի մը տակ նստած ծերունի մը կը հարցնեմ.

— Կալերուն կէսը գրեթէ պարապ է։ Ո՞ւր են անոնց տէրերը ։

— Մեծ պատերազմէն առաջ, միայն 250 կորիճ ունէր մեր գիւղը ։

— Իսկ հիմա՞։

— Հիմա 70 կորիճ ։

— Ո՞ւր գացին մնացեալները ։

— Աքսոր ։

— Որքա՞ն բնակիչ ունէր գիւղը, առաջ ։

— 800 հոգի։

— Հիմա՞կ ։

— 279 հոգի։ Աքսորէն վերջ, 100 հոգի միայն կրցաւ վերադառնալ գեղ։ Մնացեալները, բոլորն ալ մեռան աքսորի ճամբաներուն վրայ։ Հարիւր հոգին, քսան, քսան եւ երկու տարուան մէջ եղաւ 279 հոգի։ Նորէն փառք տանք Աստուծոյ ։

— Այս դէզերով կալերը, հիմա, բոլորն ալ Հայերո՞ւ կը պատկանին։

— Չէ։ Սա քանի մը կալերը Ալէվիներուն են։ Պատերազմէն առաջ մեր գեղը տաճիկ, այլազգի չկար։ Բոլոր բնակիչներն ալ Հայ էին։ Երբ մենք աքսորի գացինք, Տաճիկները եկեր մեր գեղն են նստեր։ Երբ եկանք, շատ աշխատեցանք զանոնք հանել գեղէն։ Անօգուտ։ Ֆրանսան մեզ երբեք չպաշտպանեց։ Հիմա, գեղը, 10 - 15 տուն Տաճիկ կայ։ Անոնք տէրն են մեր տուներուն, եղրիքներուն, այգիներուն, արտերուն ու պարտէզներուն։ Անոնք, մեր բացակայութեանը (1915 — 1918), հիմնովին քար ու քանդ էին ըրեր գեղին գեղեցիկ, մեր պապերէն շինուած քարակիրտ եկեղեցին, դպրոցը։ Ի՞նչ ընենք, շատ մը տաճիկ գեղերու մէջտեղ մինակ ենք [illegible] ի՞նչ կրնայ ընել։ Պարոն, այս գեղը տեսնէիր առաջ։ Ջուրս կարմիր այգի, այգեստան, պարտէզ, ծաղկաստան, արտեր, ծառաստան, մեծ մեծ անտառներ։ Տաճիկները, անոնց մեծ մասը աւերեր են։ Գեղը առաջ մաքուր էր։ Հիմա, կը տեսնես, որ բաւական աղտոտ է։ Տաճիկը եկաւ նստաւ մեր մէջ, ու, գեղը աղտոտեցաւ։ Տաճիկը, մէկ սենեակի մէջ կը պահէ էշ, ձի, ջորի, կով, եզ, ոչխար, այծ, կատու, հաւ, եւ ինքն ալ անոնց հետ։

Տարին հազիւ քանի մը անգամ ճերմակեղէն եւ հագուստ կը փոխէ։ Օրերով, ամիսներով իրենց երեսները չեն լուար եւ իրենց կերածը կամ գարիի հաց է եւ կամ կորկոտ ապուր։ Այս Տաճիկները, ոչ կրօնատուն ունին եւ ոչ ալ դպրոց։ Իրենց սեփական լեզուն ալ դարերու ընթացքին կորսնցուցեր են։ Արաբերէն կը խօսին։ Արաբ լեզուն, իրենց մայրենի լեզուն են ըրած հիմա։ Անոնք Աստուած ալ չեն ճանչնար։ Կը պաշտեն երկինքը եւ երկիրը։ Մեծ մարգարէներէն կը ճանչնան Մուհամմէտը, Մովսէսը, Յիսուսը։ Իրենց չէյխերը, ցեղապետները շատ կը յարգեն ու կը մեծարեն։ Իրենց կրօնատունը՝ գերեզմանատունն է։ Առ հասարակ բլուրի մը, կանաչ բարձունքի մը կատարը, կաղնիի մը, հաստաբուն, բազմաճիւղ ծառերի մը տակը կը թաղեն իրենց ցեղապետը կամ չէյխը։ Տարին քանի մը անգամ հոն ուխտի կ'երթան հարս, աղջիկ տղայ, ծեր ու երիտասարդ. վառ գոյնէ զգեստներով, ժապաւէններով, ներուէրներով, խունկով ու մոմերով ։ Հոն կ'ուտեն կը խմեն, կ'երգեն, կը պարեն. չէյխին գերեզմանին վրայ խունկ կը ծխեն, կրակ կը վառեն. Այս Տաճիկներուն մէջ կան շատեր, որ սպիտակ են մարմնով, շատեր ալ թուխ են։ Սպիտակները գերմանական, հիւսիսային տիպարին իսկ եւ իսկ նման են։ Անոնց ծագումը, պատմութիւնը շատ հին է, մութ է։ Անարիւն լեռներու ստորոտը թառած այս Տաճիկները մեզի պէս շատ են տառապած Օսմանեան բռնապետութեան տակ ։

Արեւը, բոսորագոյն իր լեզուն սկաւառակը վանքի բարձր սարին ու անտառին վրայ վար էր դրած, երբ ես, ցորենի ոսկի ու բուրումնաւէտ հասկերով, մանիշակագոյն, վայրի անանուխի, ծաթրինի, դաղձի ծաղկած փունջերով տուն վերադարձայ։ Տուն վերադարձայ, մտքիս մէջ շարունակ պտտցնելով ծանր ու խորին մտածում մը՝ որ կ'երթար զանօրէն ուրիշ աւելի շատ տառապած ցեղի մը, հայ ազնիւ ու մեծ ժողովուրդի անօրինակ ճակատագրին ։

Արամոյի ամէնէն մեծ տունը ։ Մեծ՝ տարածութեամբ, բարձրութեամբ։

— Այս տունը որո՞ւ է, հարցուցի կնոջ մը, որ իր տանը առաջ, թոնիրը հաց կ'եփէր ։

— Տաճիկի տուն է. Առաջ Հայու էր ։

— Ո՞ւր է հիմակ այդ տանը բուն տէրը ։

— Հոս է։ Ուրիշ հող գնեց եւ նոր տուն շինեց ։

— Հողը որմէ՞ գնեց։

— Այս լեռներու, գեղերու տէր եւ տիրական տաճիկ ցեղապետէն։

— Քանի՞ ոսկիի։

— Քառասուն կարմիրի ։

— Աքսորէն երբ վերադարձաւ չը[illegible] ։

— Եւրոպացիները ե՞րբ պաշտպաներ են Հայը ..

Այդ միջոցին, երկու կիներ երեւցան վարէն, այգիներէն։ Անոնք թէ կը խօսէին, թէ կուլային ։

— Ի՞նչ կայ, ըսի հայ կնոջը։

— Իրենց էրիկը պառկեր է։ Աչքերը երկու օր առաջ կուրցան ։

— Կուրցա՞ն, ինչպէ՞ս ։

— Զուռ դիտեր (չեմ գիտեր) ։

Վեր ելայ։ Ի՞նչ տեսնեմ։ Մութ սենեակ մը։ Պատուհանները գոց։ Մարդ մը պառկեր է։ Մթութեան մէջ, քովը երկու մարդիկ նստեր կուլան ։ Բացին պատուհանները։ Կուրցած մարդը հանեցին մօտս բերին։ Տեսայ որ, ինչ տեսնեմ, ծայրայեղ աղտոտութեան պատճառաւ, մարդուն երկու աչքերը արիւնով, թարախով լեցուեր են։ Այն աստիճան, որ մարդը թարթիչները չի կրնար բանալ ու խփել։ Աւելի՝ բոլոր տնեցիները կարծեր են որ անոր աչքերը բոլորովին կուրցեր են։

Շուտով տաք ջուր բերել տուի։ Ես, որովհետեւ լուացուիլ անգամ չեն գիտեր այս լեռներու Տաճիկները, օրինակ մը տալու համար, նախ ես լուացի իմ աչքերս։ Մարդը, իր աչքերը աղուոր մը լուաց օճառով եւ ջուրով։ Հինգ վայրկեան վերջ, աչքերը բացուեցան։ Լոյսը տեսաւ. հանգստացաւ, ուրախացան։ Ուրախացան եւ հանգստացան բոլոր տնեցիները ։ Մանաւանդ իր զոյգ մը անուշ, գեղեցիկ եւ երիտասարդ կիները

Հիմա, այդ օրուընէ ասդին, գեղին Ալէվիները երբոր զիս տեսնեն, ծայրայեղ յարգանքով, աջ ձեռքերնին իրենց սրտին վրայ դրած բարեւ կուտան ինծի եւ իրարու կ'ըսեն — «Տօքթօ՛րը, Տօքթօ՛րը, Էրմանիներուն մուալլիմը (Հայերուն ուսուցիչը) տօքթօր է ։

Քանի մը օր վերջ, մարդուն աչքերը իրենց առջի վիճակը առին բոլորովին։ Քանի մը օր վերջն ալ, մարդուն կիներէն մին, ինծի կարագ, մեղր, թութ եւ լաւաշ հաց բերաւ իբր նուէր։ Մերժեցի եւ ետ ղրկեցի. Մարդը խոկոյն մօտս եկաւ ։

— Պարոն Տօքթօր, շատ ցաւեցայ։ Զիս անպատուեցիր։ Նուէրս մերժեցիր ։

— Աղի աղա՛, ինչպէ՞ս կոկորդէս վար երթայ ղրկած մեղրդ, կարագդ, երբ որ Հայու մը դժբախտութենէն օգտուելով, դուն եկեր ես անոր պարտէզն ու այգին, տունն ու արտերը, բռնի, անիրաւաբար քու սեփականութիւնդ ես դարձուցեր։ Հարա՛մ է, հարա՛մ ...

ԱՐՍԷՆ ՍՃԷՄԵԱՆ

Յիշատակին ուժը

(ՊԱՐԶ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

Եօթը տարի հեռու էր ապրած հայկական կեանքէ, եւ ահա կրկին կը տանէր հոն։

Շատ շատերուն պէս ինքն ալ օր մը հեռացեր էր Պոլիսէն ու նետուեր էր Փարիզ, ծանր վարագոյր մը ձգելով այն բոլորին վրայ որ իր անցեալը կը կազմէին, մոռնալով նաեւ Նոյեմին որուն հետ կը խորհէր ամուսնանալ, երբ իր նոր ձեռնարկած գործը քիչ մը շտկուէր ։

Առաջին տարիներուն շատ նեղուեցաւ գործարաններու եւ արհեստանոցներու մէջ, ճանչցաւ թշուառութիւնը, անօթութիւնը։ Իր սրտին մէջ բոյն դրած էր խէթը իր խորտակուած ապագային եւ անհետեւանք սիրոյն ։

Բայց այդ մեծ լայնուս, առնացող, սեւ ու գանգուր մազերով, կամշոտ ճակատով տղան ամէն բանի յաղթեր էր։ Բախտը օգներ էր իրեն ու քիչ ատենէն պիտի ամուսնանար Ֆրանսացի մեծ վաճառականի մը աղջկան հետ, որուն մթերանոցներէն մին կը վարէր։

Նամակով տեղեկացեր էր այդ ամուսնութեան մասին Պոլիս մնացող իր ծնողքին ու պատասխան մը ստացեր էր որուն մէջ կ'ըսէին. «Լեւոն, հայ աղջիկ մը չէի՞ր կրնար ընտրել. հարուստ թող չըլլար. ի՞նչ կ'ըլլար. մերոնք աշխատասէր են, տանտիկին, խնայասէր, պատուախնդիր, գոնէ իրար կը հասկնայիք, մինչդեռ օտարներուն հետ...»։

Լեւոն կը խնդար հեգնանքով.— Հը՛, հայ աղջիկները, մէռսի, ալ գործ չունէր անոնց հետ, Ֆրանսա կ'ապրէր հիմա, նոր կեանք մը պիտի ստեղծէր իրեն։ Նոյեմին միտքը ինկաւ. ինքզինք յանցաւոր զգաց։ Փարիզ գալէն ի վեր հետաքրքրուած չէր իմանալու համար թէ ինչ էր եղած։ Անգամ մը լսեր էր միայն թէ Նոյեմի հայ ընտանիքի մը հետ միասին Մարսիլիա էր գացեր ։

Բայց դիպուածը կը հոգէր ։

Ամառուան արձակուրդը որոշեր էր Մարսէյլ՝ իր ծեր մօրաքրոջը մօտ անցընել։ Պիտի իմացնէր անոր իր մօտիկ ամուսնութիւնը. անշուշտ [illegible] իր մօրաքրոջը [illegible] պիտի մնար ու իր ծնողքին պէս [illegible] չխորհէր ։

Օր մը երբ Դանիէլի ծովափը կը [illegible], հայերէն նախադասութիւն մը լսեց ու հեռուէն խումբ մը [illegible] աղջիկներու մէջէն մէկը Նոյեմին [illegible] մանցուց։ Քայլերը ձայնին [illegible] ուղղեց, բայց աղջիկները հեռու ծովուն մէջ, իսկ ինք եզերքին էր հագուած, քանի որ լողալ չէր [illegible]

Լեւոն մտածեց թէ սխալած [illegible] էր։ Դիպուածական այս հանդիպումը [illegible] յիշեցուց իրեն իր [illegible] անցեալը

Հիմա կը քալէր, աւազին [illegible] մերկ կոնակներու եւ [illegible] մէջէն որոնք արեւուն կայլակն[illegible] անձնատուր՝ պղինձի գոյն կ'առն[illegible] Լեւոն մեծ յոգնութիւն մը [illegible] նստաւ քարի մը վրայ։ Նոյեմին [illegible] ցունքոտ համբոյրներուն [illegible] նը զգաց իր շրթունքներուն [illegible] վաղեմի տարիներու կուսական [illegible] ու մոռացումի խաղէութեան [illegible] կը յիշէր անոր բեկբեկուն ձայնը [illegible] գիրուն բոյլը, բերնին բուրմ[illegible] համը, ու մանիշակի գոյնը [illegible] այն իրիկուան, բաղեղին տակ

Ի զուր ուզեց պայքարիլ. [illegible] կար էր յիշատակին առջեւ

Յետեւեալ օրը Լեւոն յարգ[illegible] խարկ մը գնեց եւ կրկին [illegible] Մտաւ մերկ մարմիններու [illegible] թեան մէջ, շէզ - լօնկ մը [illegible] նստաւ ։

Լազուարթ բարձրունքներէն [illegible] կաթնաթոյր սփռոցներով կ'իջ[illegible] ացող աւազին ու պաղոտն [illegible] վրայ։ Հայերու խմբակներ [illegible] աղջիկ ու տղայ, իրար խառն[illegible] ջուրերուն մէջ կը կատակէին [illegible] կը նետէին իրարու։ Նոյեմին չկար [illegible] նոնց մէջ ։

Ժամեր անցան, երեկոյեան [illegible] ծովուն բացերէն եկող [illegible] հով մը Լեւոնի այտերը կը [illegible] Երկար ու լռաթօք շնչեց այդ [illegible] երկարեցաւ կրկին աթոռին մէջ

Աղջիկ մը անցաւ քովէն, [illegible] գոյն մայեօով, նրբահասակ, [illegible] կեղեւի գոյն մորթով, [illegible] բերով։ Լեւոն սքանչացող աչ[illegible] հետեւեցաւ անոր մինչեւ որ [illegible] ու ջուրին սահմանը հասաւ, եւ [illegible] զուէր բարձրացնելով կանչեց

— Հու հո՜ւ...

Հեռուէն Հայերու խմբակը պատասխանեց ։

De échos - toi .. Նոյեմի՜

Լեւոն ցնցուեցաւ։ Ի՞նչ. - Նոյեմի՞ էր, որ ճիշդ իր քովէն, գրեթէ [illegible] րուն քսուելով անցեր էր, որուն [illegible] ըր տեսնելու առիթ չէր ունեցած [illegible] կենալէն միայն տեսեր էր ։

Որքան գեղեցիկ էր այդ մերկ[illegible] նը զոր առաջին անգամ կը տեսն[illegible] Նոյեմիի սրունքները կարապ[illegible] ջուրին մէջ։ Ինչ գեղածուպ [illegible] նէր ։

Հիմա ծովուն մէջ ուրախ [illegible] կը խաղար։ Երիտասարդներէն [illegible] ալ յաճախ Նոյեմիին մօտ կ[illegible] նը խօսէին անոնք, բայց անոնց [illegible] նէրը չէին լսուեր եզերքէն

Լեւոն ոտքի ելաւ. սիրտը կը [illegible] մուէր. Հեռացաւ այդ տեղէն, [illegible] ժայռի մը վրայ նստաւ, [illegible] դունքներու անձնատուր։ Հիմա կը [illegible] մէր իր սկարութիւնը։ Յիմար [illegible] վոր մը ունեցաւ յայտ։ Զղջաց [illegible] Մարսիլիա եկած ըլլալուն ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ամէն տարի ձեր հանրային վարժարաններուն հազարաւոր ընթացաւարտները կը դրկէք այնտեղ որ երթան ու հետզհետէ դառնան դատաւորներ, ոստիկանապետներ, երկրաչափներ, բժշկապետներ կամ վարեն համալսարանները, երկաթուղիները, թանգարանները, մաքսատուները, ազգային ու կրօնական հիմնարկութիւնները, վարժարանները, նամակատուները եւ բազմաթիւ ուրիշ հաստատութիւններ... հապա անո՞նք որ գաղութներու զինուորական ուժերը կը ղեկավարեն կամ այն հազարաւորները որ կ'երթան առեւտրական տուներ հիմնելու ձեր դրօշին պաշտպանութեան տակ... Ի՞նչ պիտի ըլլէր Անգլիան, եթէ չկարենար պաշտօն ու ապարէզ ապահովել իր դիրքի ու զարգացումի տէր երիտասարդներուն...

— Շիտակը շատ խայտառակ կացութիւն մը պիտի ստեղծուէր մեզի համար, խոստովանեցաւ Սուլթան անմիջապէս։

— Լաւ ուրեմն. Թուրքիան ալ ճիշդ այդ կացութեան մէջ կը գտնուի ներկայիս եւ ասոր համար է որ կը սպասենք որ Անգլիան հասկնայ մեզ եւ կարեկցի .. արդէն կ'ենար երէկ գիշեր, երբ մտիկ կ'ընէի կառավարութեան քարոզիչին ձախող տեսակէտը... խորհեցէք անգամ մը այն հազարաւոր Թուրք ընտանիքներու մասին որոնք ստիպուած են ապրիլ օտար տիրապետութեան մը տակ...

— Բայց կարծեմ անիկա կը յայտարարէր թէ այդ Թուրքերը հայրենիք պիտի վերադարձուէին համաձայն այն ծրագրին զոր Քէմալ մշակած է Թրակիան լեցնելու համար...

— Քանի մը ընտանիքներ միայն, ո՛չ իսկ հարիւրէն հինգը...

— Է՛հ, դո՞ւք ինչ պիտի ընէիք, հարցուց Սուլթան անտարբեր ձայնով մը, թէեւ ներքնապէս անհամբերութեամբ կը սպասէր Բէուֆի պատասխանին։

— Ի՞նչ պիտի ընէի... զարմացաւ տղան. այդ Քէմալ կոչուած դաւաճանին ձեռքէն պիտի խլէի կառավարութիւնը. ան է որ արեւմտեան ազգերու հանդէպ ունեցած իր հիացումէն տարուելով ոճրապարտ դաշինքներ կը կնքէ...

— Կատուն տապակէն հանեցինք, մտածեց Սուլթան ինքն իրեն. բայց անայլայլ արտայայտութեամբ մը շարունակեց մտիկ ընել Բէուֆի խօսքերը։

— Քէմալ շատ մը ծառայութիւններ մատուց երկրին պատերազմի ընթացքին ու պատերազմէն վերջ... բայց անիկա Եւրոպայի նիւթապաշտ արդիւնաբերդին զոհաբերեց ժողովուրդին հոգին... մենք եւրոպական ազգ մը չենք եւ երբեք չենք կրնար ըլլալ... ո՛չ գլխարկը, ո՛չ ճէզ-պէնտը, ոչ ալ երկսեռ դպրոցը կրնայ փոխել մեզ... Ասիացիներ ենք եւ մեր նախահայրերուն սովորութիւնները զորս դարերով շարունակեր ենք, լաւագոյնս կը պատշաճին մեր պէտքերուն...

— Բայց դուք կը խոստովանէիք հիմա թէ բարեկարգումները յաջողած էին...

— Ճիշդ է, եւ անոնք իրականացած են ներկայիս... սակայն եւ այնպէս այդ բարեփոխումները կարելի էր ընել առանց այն օրէնքներուն որ կը ստիպեն մեզ օրական յիսուն անգամ մերժել Ալլահին առջեւ կամ առանց այն դաշնագիրներուն որոնք պարտադրուած են մեզի եւ մենք վերջնական կերպով ընդունած ըլլալով հողային սեղմումները, իջած ենք երրորդական պետութեան մը աստիճանին...

Սուլթանի համար կենսական նշանակութիւն ունէր երեւան հանել թէ Բէուֆի տեսակէտները փոքրիկ խմբակի՞ մը տեսակէտներն էին թէ ընդհակառակն լայնօրէն տարածուած էին երկրին մէջ. ուրեմն տղուն բերանը բանալու նպատակով գլուխը թօթուեց եւ ըսաւ.

— Դուք գաղափարապաշտ մէկն էք եւ լիովին կ'ըմբռնեմ ձեր զգացումները, բայց անշուշտ ժողովուրդին մեծագոյն մասը յօժարութեամբ ընդունած է Քէմալի բարենորոգումները...

— Դուք այդպէս կը կարծէք, խնդաց Բէուֆ յանկարծ. լաւ ուրեմն, այս իրիկուան Եիւքսէլ Գալըրըմին բնակարանը ինծի սպասեցէք ժամը ութին... ձեզի ժողովի մը տանիմ ու տեսնէք թէ ինծի պէս մտածող դեռ շատեր կան... Այն ատեն պիտի հասկնաք որ շարժումը որուն մասին կը խօսիմ, կենդանի է ու ծնունդ առած է ամբողջ ազգին սրտէն...

— Շատ կը փափաքէի ներկայ ըլլալ այդ ժողովին...

— Լա՛ւ, ուրախ եմ որովհետեւ ժողովէն վերջ պիտի հասկնաք թէ ինչպէս վճռած ենք մեր յայտագիրը գլուխ հանել... Ձեզի պիտի ներկայացնեմ եղբօրս՝ Արիֆին, բայց խնդրեմ որեւէ բան չըսէք իրեն՝ մեր խօսակցութեան մասին... մեր ընկերներէն շատերը կը հաւատան թէ [illegible] պէտք է զգաստ ըլլալ... Ես [illegible] կարծիքը ունիմ, սակայն ձեզի [illegible] անձերուն համար կարելի է [illegible] ութիւն մը ընել... Աւելի [illegible] խուլթիւնը գլուխ հանելէ [illegible] Գալըթայի մեր հին թշնամիները [illegible] զիմացը պիտի ելլեն, բայց եթէ [illegible] նման տասը հոգի ճշմարտութեան [illegible] զինուած եւ անվախօրէն յայտարա[illegible] րեն զայն, այն ժամանակ Անգ[illegible] կրնայ իր ազդեցութիւնը բանեցն[illegible] նպաստ մեզի եւ թերեւս համոզ[illegible] նացեալ պետութիւններն ալ որ[illegible] զ՛ իր օրինակին հետեւին [illegible] բոլի, դուք եւ ես գրաւներ ենք [illegible] կայն եւ աւանդուած մարդիկ ըլլ[illegible] կրնանք գործակցիլ եւ բան մը ըն[illegible] զարկ տալու համար մեր երկու երկ[illegible] ներուն իրերհասկացողութեան եւ [illegible] ընկերութեան...

Ամբողջ վայրկեան մը Սուլթ[illegible] լուռ մնաց. երեւութապէս կարծ[illegible] թէ հաճոյքով մտիկ կ'ընէր [illegible] մական վճռականութիւն մը, [illegible] կոխեց ու գլանիկը բերնէն. Ես [illegible] կայն իր ուղեղը կ'եռար ինչպէս [illegible] չաւառայր ինքնաշարժի մը մեքենա[illegible]

(Շար.)

[illegible]

... Պրակին եկաւ. ղացին Հայկական ... Նոյեմին ալ հոն էր: Միշտ ... նորը հասակով, ... յարդարուած մազերով, իր սեւ ... աչքերը նուշի պէս ճեղ- ... կուռ թարթիչներուն մէջէն ... կարմիր շրթունքներ - ... սպիտակ ակռաներուն ... Իրար նշմարեցին թէ չէ, իրենց ... երը ուրիշ կողմ դարձուցին, ... յիշատակին զօրութիւնը դի- ... իրարու մեկ:

... իրենց Երբեմնի ... մէկ վալսը սկսեր էր, ... նոյնիսկ բառ մը փոխանակե- ... գրկեցին իրար ու պարողներու ... մէջ կորսուեցան:

... կը դղար հիմա Նոյեմիին ... մարմինին սրսփալը իր կուրծքին. ... զոր գրած էր վերաւին:

... բաժնուելէ առաջ հարցուց.
— Նշանուած չե՞ս, Նոյեմի:
— Ոչ պատասխանեց Նոյեմի ... Հասպ, դո՞ւն, Լեւոն. ... թէ հարուստ Ֆրանսուհի մը ... եղեր.

Լեւոն տարտամ շարժում մը ըրաւ ու մրմնջեց.

— Չեմ գիտեր... կարծեմ թէ ալ փափաք չունիմ:

Նայեցաւ Նոյեմիի աչքերուն ուր արցունքներու փայլը տեսաւ: Նուագը կրկին սկսաւ. դարձեալ գրկեցին իրար: Լեւոն ուրիշ աշխարհ մը փոխադրուած էր: Կեանքը կ'եռար իր արիւնին մէջ: Սկսաւ երգել Նուագին հետ այդ վիէննական վալսը զոր այնքան սիրած էին զինադադարի տարիներուն, ու Նոյեմի ձայնակցեցաւ իրեն:

Երբ պարն աւարտեցաւ, Լեւոն մօրաքրոջն քով տարաւ Նոյեմին ու ըսաւ

— Մօրաք, ներկայացնեմ քեզի... Նոյեմի Արսլենեան, որուն հետ պիտի ամուսնանամ:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Գետնին տակին մասին

Ո՞վ չի ճանչնար Փրոֆ. Փիքարը: Ան որ տակէ առաջ օդապարիկով մը, վեր ելաւ, մթնոլորտին վերին խաւերուն մէջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Հիմակ, սակայն, գիտնականը որոշած է փոխանակ բարձրանալու՝ իջնել 9000 մեթր ծովուն յատակը:

Իջնելն ալ, ելլելն ալ մարդկային է: Արեւելեան առածը, իրաւամբ, կ'ըսէ. — «Միայն Աստուած է որ ո՛չ կ'ելլէ, ո՛չ ալ կ'իջնէ»: Ամէն բան ելեւէջի ենթակայ է, մանաւանդ մեր օրերուն: Աստուծմէ դատ, ուրիշ բացառութիւն մըն ալ կայ սակայն: Ամէն տեսակ ապրանքի գինները կ'ելլեն, կ'աւելնան: Միայն կլերն է որ չ'ելլեր, չաւելնար:

Փրոֆ. Փիքար որոշած է իջնել: Այս անգամ պիտի յաջողի, որովհետեւ մարդուս համար իջնելը աւելի դիւրին է քան բարձրանալը:

Եւ հիմա մանաւանդ կը գտնուինք դարու մը մէջ որ աւելի իջնող է քան յառաջացող կամ բարձրացող:

Փրոֆ. Փիքար, այսպիսով, կը մտնէ դարուս ոգիին մէջ:

Թերեւս շատեր առարկեն թէ դարուս ոգին աւելի բարձրացումի մէջ է, քանի որ բազմաթիւ օդաչուներ կը թռչին: Մոռնալու չէ, սակայն, որ անոնց վերջնական նպատակը դարձեալ իջնել է... երկրիս վրայ:

Աւելի մեծ իմաստութիւն է իջնել երկրիս մէջ: Նախամարդը բոլորովին սխալ չէր, երբ կը շինէր գետնափոր բնակարաններ ու հանգչելու համար կ'իջնէր իր բնակարանը, փոխանակ մեզի պէս հեւալու սանդուխներուն վրայ:

Գետնափոր բնակարանը ունի տակաւին ուրիշ առաւելութիւններ. — անկործանելի է, դիւրաւ կը կառուցուի եւ դժուար կը հիննայ: Ապագայ մարդուն համար մանաւանդ իտէալ բնակարանը պիտի ըլլայ գետնափորը, պաշտպանելով զինքը օդանաւային ռումբերու, թնդանօթներու եւ կազերու դէմ:

Օր պիտի գայ, որ ամբողջ մարդկութիւնը գետինը պիտի անցնի:

Երկրագունդիս երեսին վրայ զրնթէ մարդ պիտի չմնայ, բացի պատերազմիկներէն.

Ցուները՝ գետնին տակը, տաճարները, գետնին տակը, մինարէները՝ գետնին տակը, օթեակները՝ գետնին տակը, Ազգաժողովը՝ գետնին տակը, եւ համախմբական ժողովները՝ գետնին տակը, Մերակցաները՝ գետնին տակը, վարչապետները՝ գետնին տակը, սահմանները՝ գետնին տակը, կրօնքները, օրէնքները՝ գետնին տակը, Հայը իրաւազրկելու քաղաքականութիւնը՝ գետնին տակը

Մանաւորապէս ամբողջ Եւրոպան՝ գետնին տակը:

Փրոֆ. Փիքար հաւանաբար ջուրին տակը բնակելու հնարաւորութեանց մասին ուսումնասիրութիւն պիտի կատարէ:

Եթէ իր պրպտումները լաւ արդիւնք հանեն, պէտք է ջուրը նետել մարդկութիւնը. Մէկ մասը ջուրը նետել, միւս մասը անցնել գետնին տակ:

Երկրիս երեսը կենդանիներուն կը պատկանի: Մարդը հողով շինուած է, հողէն ելած է, պէտք է վերադառնայ հողին:

Երկրի վրայ պիտի մնան միայն Նոյ նահապետի տապանին անբան բնակիչները:

Առայժմ Հայուն տեղ չկայ երկրիս երեսը: Վաղը ոչ մէկ ազգի տեղ պիտի ըլլայ արեւուն տակ: Բոլոր ազգերը՝ գետնին տակը: Աշխարհի օդը պիտի մաքրուի ու կենդանիները մաքուր օդ պիտի շնչեն: Ձիերը. Մինչեւ հիմա մարդոց ծուխն ու մուխը, մարդոց ժահրը ու թոյնը շնչեցին:

Գիտի բսուի թէ ինչ պիտի ուտեն մարդիկ հողին տակ: Գիտի ճաշակեն հող: Մարդս անկուշտ է, մինակ հող ուտելով կրնայ կշտանալ: Միսը դիշատիչ գազաններուն է, բանջարեղէնը ու խոտեղէնը ընտանի անասուններուն է, պտուղները թռչուններունն են ու ճճիներունը եւ որդերունը:

Մարդը պէտք է հող ուտէ որ դառնայ պարարտ հող:

Եւ վերջապէս բազմաչարչար մարդը պէտք է գետնին տակը անցնի, հանգչելու համար:

Արեւուն տակ մարդուս հանգստութիւն չկայ:

Տեսնուա՞ծ բան է որ մարդու մը, երբ երկրիս երեսին վրայ կ'ապրի, բնակարանին վրայ գրեն — «Աստ հանգչի Կուռնելիոս Սադաթելեան»: Անկարելի է: Նոյնիսկ եթէ Գ. Կուռնելիոս ամէնէն հանգստաւէտ տունը կամ ննջասենեակը ունենայ՝ անհնար բան է որ իր տունին կամ սենեակին ճակատը գրուի — «Աստ հանգչին»:

Անգամ մը, սակայն, որ պարոն Կուռնելիոսը մտնէ հող՝ անմիջապէս կը գրեն վրան — «Աստ հանգչին»:

Մարդս միմիայն հողին տակը կրնայ հանգչիլ:

Վայ է եկեր երկրիս վրայ մնացողին, վաղը միւս օր:

Ամէն բան գետնին տակն անցնելու է, այս է օրուան նշանաբանը: Եւրոպան, քաղաքակրթութեան հանգոյցը, գետնին տակը: Ասիան, քաղաքակրթութեան լաբիւրինթոսը, գետնին տակը: Ափրիկէն, քաղաքակրթութեան նախապատերազմական գաւառը, գետնին տակը, Ամերիկան, քաղաքակրթութեան համալսարանը, գետնին տակը, Ովկիանիան, քաղաքակրթութեան մանկապարտէզը, գետնին տակը.

Բոլոր ազգերը, աջերով ու ձախերով, բոլոր դասակարգերը գետնին տակը: Անվայել բան է որ մարդը ապրի լոյսի մէջ, ծառին, ծաղիկին մօտ, ջուրին զրացի եւ Աստուծոյ արեւին տակ: Մարդը կը վայլէ գետնին տակը:

Ամէն բանի համար տեղ մը կայ. որով ամէն բան իր տեղը պէտք է ըլլայ:

Գետինն անցնելիք մարդը պէտք չէ դանդաղի ու տնտնայ աշխարհի վրայ: Տո՛ւն, դէպի տուն, բնակավայրս խլրդաց:

Ուրեմն՝ հայդէ, յառա՜ջ, (այսինքն՝ դէպի վար) իջնենք հող, խմբովին, ամբողջովին, միջազգային շարքերով, բոլորս, մեր արտաքին ու ներքին նախարարներով, մեր պատերազմական եւ օդային նախարարներով, մեր դիւանագէտներով, [illegible]գէտներով, դեսպաններով, տնտեսագէտներով, յեղափոխականներով, յետադիմականներով, եպիսկոպոսներով, փաստաբաններով, բոլոր անմահներով եւ մահկանացուներով:

Բոլոր գետինն անցնելիքները թող գետինն անցնին:

Եւ օր մը, երբ փրոֆ. Փիքար 9000 մեթր ծովուն խորութենէն վեր ելլէ ու գլուխը ջուրէն հանելով մարդ մարդասանք չգտնէ երկրիս վրայ՝ պիտի բաէ.

— Վրան տակը ու տակը վրան բան մը եղեր է: Կամ այն է որ աշխարհը գետնին տակը անցեր ու դժոխքը երկրիս վրայ է ելեր, եւ կամ դժոխքը գետնին տակը անցեր է ու աշխարհը վրան է ելեր

Եւ փրոֆ. Փիքար պիտի տեսնէ կենդանիներ որոնք ազատագրուած են ու անդորր կեանք մը կը բոլորեն:

Գիտի տեսնէ, անպայման, արջ մը ու հսկայ եկեղ մը կը կառավարէ խելքով ու բարիքով: Այդ արջը պիտի բաէ.

— Ես կը կառավարեմ ժողովուրդս ո՛չ թէ «աստուածային» կամ «մարդկային» արդարութեամբ, այլ արջային արդարութեամբ: Տեսէ՛ք բոլոր ալիքս կ'ուտեն, կը խմեն, կը պարեն: Կեանքը կարճ է. մենք կը ջանանք վայելել կեանքի անուշութեան բոլոր մեղրերը: Փա՛ռք Աստուծոյ, անխելք չենք մարդու նման:

Փրոֆ. Փիքարին բերանը բաց պիտի մնայ: Ու ճանճ մը անոր բերնէն մտնելով պիտի թառի գանկին մէջ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵՔԵՆԱՅԻՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Փիէր - Մաքսիմ Շուլ, Թուլուզի համալսարանին դասախօսներէն, վերջերս հրատարակեց արժէքաւոր գրքոյկ մը, Machinisme et Philosophie, որով կ'աշխատի ներկայացնել արդի կեանքին մեծագոյն հարցերէն մին, — մեքենան բարի՞ք է թէ չարիք:

Փրոֆ. Շուլ, նախ պրպտելով մեքենային պատմութիւնը, կը գրէ թէ հին քաղաքակրթութիւնը ծանօթութիւն ու կարելիութիւն ունէր՝ ստեղծելու համար մեքենագիտական ճարտարարուեստ մը, բայց եւ այնպէս չէ փորձած: Արդարեւ, առաջին փիլիսոփաները երբեք չեն անջատած իմաստասիրութիւնը ճարտարագիտութենէն, եւ այնքան խորացած են փիլիսոփայական ծանօթութիւններուն, որքան գործնական արուեստներու մէջ: Սակայն շուտով փիլիսոփաները քաշուեցան իրենց փղոսկրեայ աշտարակներուն մէջ, մերժելով զբաղիլ գործնական կամ օգտապաշտ հարցերով, ինչպէս մեքենագիտական ճարտարարուեստով, զոր կը համարէին ստրկական զբաղում մը: Այսպէս ոչ Արիստոտէլ, ոչ ալ Պղատոն մեծ կարեւորութիւն չտուին գործնական ծանօթութիւններու, գիտութիւնը կեանքի անհրաժեշտութեանց պատշաճեցնելու հարցին: Նոյնիսկ Պլուտարքոս կը վկայէ թէ Արքիմէտէս իր մեքենագիտութիւնը հիացում չը պատճառեց, այն աւանդութեամբ որ գիտութիւնը պէտք չէ ստորնացնել ծախու անհրաժեշտութիւններու համար: Մտածումը, անշահախնդիր գիտութիւնը, — ահա առարկաները որոնցմով պէտք է զբաղի փիլիսոփան՝ եթէ կ'ուզէ արժանի մնալ այդ տիտղոսին.

Պէտք է խոստովանիլ որ բանուորը ժամանակ պատմութեան այդ շրջանին, — ահա գլխաւոր պատճառ մը եւս որ հին քաղաքակրթութիւնը հարկ չտեսաւ ուժ տալ մեքենական արդիւնաբերութեան. Արդարեւ, հին Աթէնքի եւ Հռոմի մէջ չափազանց շատ էին գերիները, այնպէս որ աւելորդ դարձեր էր մեքենան, — գերին կը գործածուէր ամէն աշխատութիւններու, դաշտային գործերու, նոյնիսկ պատերազմներու մէջ, իբրեւ նիւթ մը որ առատ էր եւ անգին:

Եւ այսպէս, մեքենային դէմ ցոյց տրուած արհամարհանքը տեւեց դարեր շարունակ:

Այսուհանդերձ կարծիքի փոփոխութիւն մը հետզհետէ զօրանալով՝ եկաւ կեանքը յեղաշրջել Վերածնունդին: Լէոնարտօ Վինչի, Գալիլէ, Պէյքըն, Տէքարթ բողոքեցին ընդդէմ այն թշնամութեան, զոր ցոյց կը տրուէր մեքենային: Այսպէս Վինչի կը յայտարարէր թէ ընդունակ է ոչ միայն արձան ու նկար շինելու, այլեւ յօրինելու զանազան մեքենաներ, մանաւորապէս դաշտերը ոռոգելու յատուկ. «Մարդկային ճանաչողութիւններուն մէջ, մեքենագիտութի՛ւնն է ամէնէն ազնուականը եւ օգտակարը»: Պէյքըն եւս գիտութիւնը առաջ կ'անցընէ արուեստէն: Նոյն մտածողութիւնը ցոյց կուտայ Տէքարթ

Այսպէս վերջ կը գտնէ ընդդիմութիւնը, որ ստեղծուած էր բնութեան եւ արուեստին միջեւ, գիտութեան եւ [illegible] մէջ. Կարծես Պէյքըն եւ Տէքարթ գուշակած էին թէ մեքենական գիւտերը ինչ մեծ յեղաշրջում պիտի կատարէին կեանքի մէջ, բնական ուժի աղբիւրներու օգտագործումով:

Այժմ աւելցուցէք գաղափարական այս ազդակին վրայ ընկերային եւ պատմական այն պատճառները, որոնք նպաստեցին մեքենային վերելքին, — Անգլիոյ գաղթային կայսրութեան զարգացումը, բանուորական դասակարգին հրապարակ գալը. Եւ [illegible] հեղափոխութիւն մը: Մէկ-երկու սերունդ չանցած աշխարհ այնքան փոփոխութիւն կրեց, որքան չէր կրած երկար դարերու ընթացքին: ԺԹ. դարու քաղաքագէտները, ինչպէս նաեւ բարոյագէտները եւ տնտեսագէտները (Ադամ Սմիթ, [illegible], Ռիքարտօ, Քարլայլ, Սիսմոնտի, Փրուտոն, Մարքս), խանդավառութեամբ ողջունեցին յեղաշրջումը զոր կը կատարէր մեքենան:

Մինչեւ որ մեքենան, իր յաղթական արշաւին մէջ, սկսաւ մտահոգութիւն պատճառել: Նոյնիսկ ոմանք կը փափաքէին վերադառնալ Կանտիի հետ, մեր մամիկներուն աղեկաւորին:

Այսպէս ստեղծուեցաւ երկու ճակատ — Մեքենային դէմ եւ մեքենային բարեկամ:

Բարեկամները կ'ըսեն — Եթէ մեքենան չարիքի գործիք մը եղաւ, կրնայ նոյնքան եւ աւելի դառնալ բարիքի գործիք: Օդանաւերը կրնան ծառայել ոչ թէ ռմբակոծութեան, այլ խաղաղութեան, համամարդկային սիրոյ ազդոյին: Երեւակայեցէք, հեռաւոր գիւղի մը մէջ՝ կը պակսէր կենդանացնող պատուաստը, փրկելու համար մանուկ կեանք մը մահուան ճիրաններէն. ձայնասփիւռով օգնութիւն խնդրուեցաւ եւ քիչ վերջ օդանաւ մը, հրեշտակի նման, սկսաւ երգել գիւղին երկինքին մէջ փրկութեան աւետիսը, — պատուաստեցին մանուկը եւ փրկուեցաւ: Ահա մեքենային յաղթանակը:

Բայց մեքենան կը կարճեցնէ նաեւ աշխատանքի ժամերը, թոյլ տալով որ բանուորը հանգչի, զբօսնու, զարգանայ:

Զարմանալի է տեսնել, որ քսան դար առաջ, հելլէն բանաստեղծ մը, Անտիփիլոս Բիւզանդացի, կը մարգարէանար մեքենային պարգեւած այդ խաղաղութիւնը. — Մկիզները, տեսակ մը ջրհներ էին աղօրեպանները, որոնք ձեռքով երկանաքար կը դարձնէին գիշեր ցերեկ:

Երբ օգտագործուեցաւ յետոյ ջուրը՝ երկանաքար դարձնելու համար, (Մեծն Միհրդատ իր պալատին մէջ շինել տուած էր ջրաղաց մը), ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը կատարուեցաւ հացի արդիւնաբերութեան մէջ, եւ բանաստեղծը սկսաւ երգել.

Թող հանգչին ձեր ձեռքերը, որ երկանաքար կը դարձնէին,
Ո՛վ աղօրեպաններ, եւ քնացէ՛ք խաղաղութեամբ:
Այնուհետեւ ի զուր պիտի երգէ աքաղաղը թէ լոյսը ծագեցաւ:
Դեմետրը(1) աղջիկներուն գործը յանձնեց յաւերժահարսերուն (2)
Եւ ահա յաւերժահարսները կը դառնան
Անիւներուն ետեւ, թեթեւաթեւ ու ոստոստուն:
Ու քաշի կը դառնայ առանցքը, կը դառնան նաեւ ջրախորշերը,
Դարձնելով շուրջանակի երկանաքարին մարմինը:
Ապրի՛նք մեր հայրերուն պէս, եւ վայելե՛նք, անգործ ու հանգիստ,
Բարիքը, որ մեզի կը շնորհէ դիցուհին:

Արդի դիցուհին, մեքենան պիտի ըլլա՞յ նոյնքան շնորհաձիր եւ առատաձեռն, որքան եղաւ հին օրերուն, — այդ մասին կան յոռետեսներ ալ, լաւատեսներ ալ:

(1) Դեմետրը դիցուհին է արգաւանդութեան, ցորենի եւ հացի:
(2) Ակնարկութիւն ջուրին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԱՂՋԻԿԸ
Եղբայր Արմէն, եկուր երթանք,
Մեր պարտէզը՝ այնտեղ խաղանք,
Կարմիր խնձոր, ճերմակ սալոր,
Դեղին տանձեր, մեղր են բոլոր:
Խաղողները՝ ողկոյզ-ողկոյզ,
Հոն ծառեր կան խոշոր ընկոյզ:
Քաղենք, ուտենք, զուարճանանք,
Մինչեւ իրկուն, ետքէն տուն դառնանք:
ՄԱՆՉԸ
Քոյրի՛կ Սօնա, սիրով կուգամ,
Բայց ես քեզի հարց մը կուտամ, —
Երբ մայրիկդ այս իմանայ,
Քեզ փնտռելու պարտէզը գայ,
Եւ մեզ տեսնէ որ այնտեղ ենք,
Քեզ չի՞ ծեծեր, ու լացներ,
Ասոր համար չե՞ս մտածեր:
ԱՂՋԻԿԸ
Ո՛հ, մայրիկս շատ բարի է,
Խենթի նման զիս կը սիրէ:
Բայց եւ այնպէս, եղբա՛յր Արմէն,
Դուն լաւ ըսիր: Երթամ իմ մէն
Հարցնեմ ու գամ, այնպէս երթանք:
Մենք ալ, ան ալ, հանգիստ ըլլանք:
ՄԱՆՉԸ
Քոյրի՛կ Սօնա, ես ալ կուգամ,
Մէկտեղ երթանք ուրախ կ'ըլլամ:
Բայց չը մոռնամ հարցնելը, —
Վարդեր ալ կա՞ն ձեր պարտէզը:
Կոկոն - կոկոն, դեռ չը բացուած,
Անոյշ հոտով, կարմիր հագուած:
ԱՂՋԻԿԸ
Ո՛հ, ես մոռցայ, վարդեր ալ կան:
Կոկո՞ն կ'ուզես, բացուա՞ծ կ'ուզես —
Այդ ամէնը, մեր պարտէզը,
Կը գտնես դուն էն աղւորը:
Ըշտապէ որ շուտով երթանք,
Մօրս լուր տանք, ետքէն դառնանք:

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՑԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

... Քսան տարեկան այդ հրէշը ... տարեկան եւ անկէ ... աղջիկներ պղծած է որոնք յետոյ ... եղած են արիւնահոսութենէ: ... իր ըրածները պարծանքով ... գիւղացիներուն: Եր- ... կ'ըսէր, ապա՛ք, զարունը կը ... օրերը կը տաքնան: ... այս շունեերուն քով: Ջէնքերը ... մեր սարերը երթանք Անկէ ... կ'անցնինք ու կ'ազատինք: ... լեռները: Բոլորը գացին ... Բինկեանցիներ, Արմտանցիներ ... մեր գիւղացիները բոլորն ալ ... գիշերով անգին անցան: Կ'ը- ... թէ Կարնոյ ... ժամանակ իր ... այնտեղ կամաւոր է ե- ... Ան լաւ է իր ողջ ըլլալը ու Թու- ... պաշտպանիրեր. — Գնա՛ ... Հող տար որ չսպաննուի, ... ինք ուշանար կուգանք: Ան ու- ... էր որ իր վերջը անտեղ մը կայ: ... Երկիւղն հողը մեր խարոյկնե- ... Հեռքերն իսկ արբեց տարաւ:

Մթնշաղին գիւղ մը իջանք, ուր կըշտացուցին մեզ: Գացինք նորէն Կիլիճէկի գոմերը: Քանի մը հոգի հացի համար գիւղ դացին: — Մեր գլխուն փորձանք եղաք, ըսեր էին գեղացիները: Գեմերէն Արպի, Օրթագ ու Զիման անօթի գիւղերը թափառեցանք նորէն:

Առտու մը, չեմ գիտեր ինչու, Հէմօն Զէնկէլլիի վերելքը բռնեց: Թամեր ծիռներուն մէջ տապլակելէն ու շուրջառութելէն զագաթը ելանք: Հեռուն ձիւնոտ ու սեւ տարածութիւններ, գիւղեր, գետեր ու անտառներ, ու դարձեալ, ու դարձեալ: Իջանք լեռան Տիվրիկի երեսը, գոմերու մօտ: Քակեցինք զանոնք, խարոյկներ վառեցինք ու տաքցանք: Իրիկուան Մէրէնոր Թուրք գիւղն ուղղուեցանք, գիւղին չուրչը դիրք բռնեցինք վերի կողմէն ու քանի մը տղայ հոն ղրկեցինք: Երբ իմացանք թէ զափթիէներ չկան, իջանք հոն: Գիւղապետը մեզ տուներէ ցրուեց: Տանտիրուհիին հասուկ աղջիկը կ'ամչնար ու կը փախչէր ինծմէ: — Եկո՛ւր ըսի, քո՛յր, միւսիլման չէ՞ն բոլորս

Մայրը ըսաւ — Տ'ես ինչ անուշ կը խօսի եղբայրը, եկուր ըսաւ: Աղջիկը արեխներս հանեց ու չորցուց գուլպաներս: Արեան կապը, կրօնի կապը... Ինծէ կուտայի անոնց: Կը ճաշէի ու կը խօսէինք, երբ այլայլած դրացուհի մը ներս մտաւ — Ղուրպան ըլլամ քեզ, մէջերնիդ կեավո՞ւր ալ կայ, — էլ համտուլլահ, ի՞նչ է որ — Կարմիր աչխերով ու մազերով մէկը կայ տունս: Ան անպատճառ կեավուր է: (Կարօն էր ան): — Բնա՛ւ, բնա՛ւ, գնա՛ եւ ներսում խօսքը իրմէն: Հոս ամէնքս ալ ուղղափառ միւսլիմաններ ենք: Մոլեռանդուհին ուրախացած գնաց եւ [illegible]:

Հազիւ հաւքուն մը եղած էր: Ձայներ առի: Թուշը կը մեկնէր: Շտեկցի մազերս ու դուրս նետուեցայ: Հասանք Զէնկէլլիի մէջ գլգլուն ջուրով գեղեցիկ ձոր մը ու խարոյկներ վառեցինք: Երբ լուսցաւ, Գէորգին գիւղին մօտակայ բլուրները քաշուեցանք: Լուիճը եւ միւնաձաղիկները բուսեր էին հոն: Գէորգ զիս խումբէն անջատ թուփի մը տակ տարաւ: Մատով ցոյց կուտար իրենց գիւղը: Եր- պատմէր գլխուն եկածները, խմիկս նման: Ու կուլար դիւրայոյզ: Կը ջանայի մխիթարել զինքը հազար անուշ եւ համոզիչ խօսքերով: Ա՛խ, անգամ մը մեր վրէժը առնե՛նք, կ'ըսէր: Այդ խօսքին մէջ իր վառվռուն հոգին թափը կը դնէր:

Գիշերը լեռներուն վրայ քիւրտ գիւղ մը գացինք: Լեռնային Չմեռ-Ցուրտ: Տանտէրս թրքախօսեց էր ու կուլար անոնց զուլումներէն: Զարմացայ երբ ան ողջաց մեր գիւղը: — Այդ գիւղը կը ճանչնայի՞ք, հարցուցի — Տանս պէս, ես այդ գիւղէն եմ...

Լոյս իջաւ մարդուն վրայ ու ինծի ինչ պատիւ տալը չգիտցաւ: Ու պատմեց թէ տարիներ առաջ մեր գիւղէն երիտասարդ մը ձի մը կը գողնէ, Զայն փնտռելով այս գեղը կուգայ: Ինք կ'օգնէ անոր եւ ձին կը գտնէ: Անուշեանս իրենք քիւրտ կ'ըլլան: Ան ինծի բացատրեց գիւղին մէջ, աղբերին քով, այդ մարդուն տունն ալ: Աչքերս լեցուեցան ու լալ սկսայ: Այդ մարդը իմ հայրս էր, որմէ լուր չունէի, զոր տեսնելու յոյս չունէի այլեւս, բնա՛ւ, բնա՛ւ: Լալս հարցուց, իմացաւ — Ա՛խ, Թուրքերուն տունն ալ, կ'ըսէր, ձեզ ալ մեզ ալ մոխիր նստեցուցին: Ու պատմեց թէ իր եր- կու աղօթէ մէկը զինուոր տարեր էին կանխաւ, լուր չկար: Ու միւսն ալ յաջորդ օրը պիտի երթար յանձնուէր:

Գիշերը կէս էր երբ հեռացանք գիւղէն: Մենք մեզ կատարները վարկինք ու ձիւնակոյտերուն մէջէն քալեցինք երկար: Իջանք ձորեր: Անցանք յորդ ջուրեր: Զառիվերներ ելանք ու քալեցինք անտառներէն: Նիստ ու ամայի անտառ մը մէջ խարոյկներ վառեցինք ու տաքցանք: Երկու օր վերջ իմացանք թէ մատնուեր ենք ու պիտի պաշարուէինք հոն: Իրիկունը ձգեցինք անտառը ու քալեցինք մինչեւ լոյս:

ԻՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(54)

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ» երգիծական հատորը Նշան Փէշիկթաշլեանի, 208 էջ, ծանօթ դէմքեր եւ ազգային տիպեր: Մաքուր տպագրութիւն Ա. Տէր Յակոբեանի: Գին 20 ֆրանք, Ֆրանսա եւ գաղութները, իսկ արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել հեղինակին, 21 Rue Ampère, Cachan, (Seine), France եւ կամ «Յառաջ»ի հասցէով:

բանադատուամով: Քանի մը վայրկեանէն դուք պիտի մերժէք ծրագիրը: Ցետոյ ի՞նչ պիտի ընէք: Պէտք է ընել բան մը որ գիժանայ, տեսէք: Երկիրը չի կրնար այսպէս ապրիլ: Ի՞նչ լուծում կ'առաջարկէք, մերժելով մեր ծրագիրը: Իրա - կանութիւնը մէջտեղն է: Ծախքերը մէջտեղն են,— 50 միլիառ ֆրանք, որոնց 35 միլիառը պէտք է վճարել: Ոը եւ է փոխառութիւն չի կրնար բաւել այս պահանջներուն: (Այստեղ վարչապետը կարդաց «Թայմզ»ի մէկ յօդուածը, որ կ'ըսէր թէ Լէոն Պլում պիտի չկրնայ ընդունիլ տալ իր ծրագիրը, բայց անոր մէկ կարեւոր մասը պիտի իւրացուի իր յաջորդներուն կողմէ :

— Այո՛, այո՛, բացագանչեցին քանի մը ծերակուտականներ :

— Ուրեմն անծի խնդի՞ր ունիք, պոռաց Լէոն Պլում, զայրացած :

— Այո, այո՛, պատասխանեցին աջէն.

— Ձեզ ուղեր հաւատալ, հեգնեց Լէոն Պլում: Ես կ'ուզեմ հաւատալ թէ դուք անհամբերութեան նոպայէ մը բռնուած էք :

«ԵԹԷ ՀԱՐԿ ԸԼԼԱՐ ԹԱԳԱՒՈՐ ՄԸ ԸՆՏՐԵԼ ...»

Վարչապետը պարզեց նաեւ քաղաքական կացութեան վտանգները, եւ սպառնալիք մըն ալ ուղղեց .

— « Թերեւս կ'ուզէք տապալել մեծամասնութիւնը: Հաւատացէք ինծի, կացութիւնը այն չէ ինչ որ 1926ին եւ 1934ին: Ժողովրդական ճակատին մեծամասնութիւնը շատ ամուր է, հաստատուած՝ շատ խոր հիմերու վրայ եւ դուք չէք կրնար ճեղքել զայն: Անշուշտ կրնաք փոփոխութիւն մը մաղթել, սակայն դուք իրաւունք չունիք վճիռ արձակելու: Այդ վճիռը կը պատկանի ընդհանուր քուէարկութեամբ ընտրուած Ժողովին. (բուռն բողոքներ):

Այստեղ ծերակոյտին նախագահը իր թղթահատը դպցնելով Լէոն Պլումի ուսին, յայտարարեց .

— « Գիտցէք որ ծերակոյտը հանրապետութեան մէկ ընդհ. ժողովն է: Դուք այժմ իսկ կրնաք ձեր ուզած եզրակացութիւնները հանել անոր որոշումներէն, բայց իմացէք որ մենք խորհրդակցութիւն կը կատարենք ազատօրէն :

Այս խօսքերուն յաջորդեցին ծափերու տեղատարափ մը եւ բողոքներ: Լէոն Պլում այնպէս որ ժխորը դադրի, որպէսզի կարենայ շարունակել ճառը: Ծանրակշիռ էին իր վերջին խօսքերն ալ.

— « Ցաճախ դուրս ելլելով իր դերէն, Ծերակոյտը կը խանգարէ երեսփ. Ժողովին որոշումները: Դուք մինչեւ ծայրը կը տանիք սահմանադրութեամբ ձեզի տրուած իրաւունքները: Դուք միայն ծրագիրը չէք մերժեր, կը գլխատէք զայն »:

Կարգը եկած էր Պ. Քայեոյի որ առաջին խօսքէն իսկ ազդարարեց .

— « Դուք արձանագրութեան գիւանի մը տե՞ղ կը դնէք մեր Ժողովը»:

Այնուհետեւ բուռն բանավէճ մը տեղի ունեցաւ երկուքին միջեւ, սահմանադրական իրաւունքներու մասին: Տեղ մը Լէոն Պլում գիտել տուաւ, խօսքն ուղղելով նախկին վարչապետին.

— 1926ին, դուք օրինագիծ մը մշակած էիք, որ կը տրամադրէր տուրք հաստատել դրամագլուխին վրայ :

— Այո՛, պատասխանեց Քայեօ, եւ այն ատեն դուք ըսիք թէ կը նախընտրէք թագաւոր մը ունենալ, քան այդ իրաւասութիւնները տալ ձեզի :

Լէոն Պլում.— Այսօր ալ, եթէ ինծի մնար ընտրութիւն մը կատարել ձեր եւ թագաւորի մը միջեւ, նորէն պիտի խորհէի այդ մասին ...

Բանավէճը աւելի սաստկացաւ եւ Պ. Քայեօ վերջացնելով իր ճառը, յիշեց նաեւ նախորդ օրուան ցոյցը եւ յրագրական պայքարները «որոնք չեն կրնար հանել մեր արհամարհանքին բարձրութեան»:

Այդ պահուն երկու ընկերվարական երեսփոխաններ, որոնք ունկնդիրներու ամպիոնը կը գտնուէին, դրգռիչ կանչեր արձակեցին:

— Գլուխ իշխանութեան գլուխ, Քայեօն՝ դէպի Վէնսէն (կառափնատ)...

Անկցի՛ ծերակոյտը...

Ծերակոյտին նախագահը անմիջապէս դուրս հանել տուաւ երկու երեսփոխանները: Ցետոյ տեղի ունեցաւ քուէարկութիւնը: Դուրսը, բակին մէջ, յուսանքները շարունակուեցան եւ կռուիներ ալ փոխանակուեցան, բայց զինուորական հրամանատարը անմիջապէս վերահաստատեց բարեկարգութիւնը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը շարունակուին Փարիզի մէջ: Առջի օր տասը նոր հաստատութեանց բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին, 34ի հասցնելով փակուած գործարաններուն թիւը: Մէջն է նաեւ Իսփանօ-Սուիզան, որ պաշտպանութեանց չինութեամբ կը զբաղի: Բանթողներուն թիւը անցած է 60 հազարը: Գործատէրերը բացարձակ պայման կը դնեն որ գործարանները պարպուին, որպէսզի հաւանին բանակցիլ:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 5000 ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ խռնուած են Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ եւ հետզհետէ Ֆրանսա կը մտնեն: Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ Ազգայնականները գրաւեցին Գարսելոնայի ելեկտրական ուժի կեդրոնը :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, Աթէնք հանդիպեցաւ, Եգիպտոս երթալու համար: Այս առթիւ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ցունաստանի վարչապետին հետ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ) — Ընտանիքս եւ բոլոր պարագաներուս հետ խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Մարսէյլի առաջն. փոխանորդ Գեր. Տ. Զգօն Վրդ. Տէր Ցակոբեանի, Կրօն. Ժողովի քահանայ հայրերուն, երեսփ. Ժողովին, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Ս. Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ վարչութեան, բոլոր Թաղ. Խորհուրդներու, Մարսէյլի, Ալժերիոյ, Թունուզի եւ Աֆրիկեան Տրիպոլսոյ ազգ. մարմիններուն, Ցարօն - Տուրուբերանի նահանգային վարչութեան եւ մասնաճիւղերուն, Վասպուրականի, Սալոնյենի, Քղիի, Կարնոյ եւ Ուրֆայի Հայր. Միութեանց, Հ. Ց. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի վարչութեան եւ մասնաճիւղերուն, Ռամկավար եւ Հնչակեան մասնաճիւղերուն, Բարեգործականի մասնաճիւղին, Աղքատախնամին, մամուլին, եւ բոլոր այն կուսակցութեանց եւ միութեանց որոնք անձամբ, նամակներով եւ հեռագիրներով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին եւ մասնակցեցան թաղման, որոնք մինչեւ այսօր կ'ողբան կորուստը չորս անչափահաս զաւակներու մօրը :

Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : ... STEPHAN

17, Rue ... — PARIS [10]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ
MARDI 12 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3703

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ,— Լ. ԻՆՉՈ՞Ւ

Առաջին անգամ չէ որ մերթ հեգնական, մերթ զարմացական յորդորներ եւ կանչեր կը լսենք, միացեալ ճակատի հարցին յուզումով :

— Ուրո՞ւ հետ... Չէ՞ք ճանչնար ձեր դիմացինները... Ինչո՞ւ կը մոռնաք անցեալը... Զգեցէք միւսներուն օծիքը եւ տարբեր ձեւով կազմակերպուեցէք ...

Կը թուի թէ հեգնողներն ու զարմացողները ուշադրութեամբ չեն կարդացած ինչ որ հրատարակած ենք այս մասին, բազմաթիւ անգամներ : Եւ կամ կարդացած ըլլալով հանդերձ, մէկ մասը միայն պահած, միւսը մոռցած են :

Այս եզրակացութիւնը անոր համար որ, մեր գրութեանց մէջ բոլոր հարցերուն ալ պատասխանը տրուած է, ուղղակի կամ անուղղակի :

Բայց ոչինչ, խօսինք նորէն եւ նորէն, որպէսզի փարատին ն'ւ թիւրիմացութիւնները եւ նախապաշարումները.

Մանաւանդ որ, ազգային միացեալ ճակատի խնդիրը կը կազմէ հիմնական նշանախօսք մը՝ ոչ միայն մեր շրջանին համար, համայն կուսակցական բանաձեւի մը, այլեւ ուրիշ գաղութներու եւ տարբեր հոսանքներու կողմէ :

Մենք ալ «այս աշխարհէն ենք»: Ազատ՝ անամէջ պատրանքներէ կամ վարդավառ ցնորքներէ : Բայց, գիտենք որ աշխարհի գործերը կը հարկադրեն մինչեւ անգամ անկարելին փորձել, եթէ ոչ անմիջապէս ընդհանուր ճակատ մը կազմելու, գոնէ անոր ճամբան հարթելու համար :

Եթէ ժամանակին ճակատներ կազմուած եւ ձախողած են, այդ չի նշանակեր թէ այսօր մեզի կը մնայ հառաչել, յօրանջել կամ փրփրիլ աչառութ մը քաշուիլ :

Եւ, եթէ բոլորովին անյուսալի է միացեալ ճակատը՝ եղածները քաղաքական հոսանքներուն հետ, պարզապէս չի հետեւիր թէ ուրիշ տարբեր չկան եւ թէ ամէն բան պէտք է մնայ իր վիճակին մէջ՝ Տէգոյն եւ միօրինակ: Անկապ եւ անդեկ :

Այս ժողովուրդը շատ աւելի ծանր օրեր տեսած է եւ եթէ ոչ միացեալ ճակատ, գոնէ ուժերու ամփոփում, կեդրոնացում կատարած է: Տեսած է արիւն, եւ մոռցած՝ կանխակալ կարծիքները:

Եւ յետոյ, պատմութիւնը կ'ապացուցանէ որ, ճակատագրական պահերուն, երեւան եկած են ուժեր, գործօն եւ պիտանի տարրեր, որոնք չէին կրնար նախատեսուիլ սովորական ժամանակներու մէջ.

Մեզ չի հետաքրքրեր թէ ասմկավար կամ հնչակեան վարիչները ինչ կը մտածեն Դաշնակցութեան ձեւակերպած միացեալ ճակատի մասին: Ձենք ալ ուզեր քննել թէ ի՛նչ ուժ կրնան տրամադրել, եթէ բարեհաճին դէմ դիմաց նստիլ սեղանի մը բոլորտիքը:

Մեզի անծանօթ չեն պարագաներ, հին կամ նոր փորձեր, որոնց վերյիշումն իսկ յուսահատութիւն պիտի պատճառէր :

Եւ սակայն, մենք իրաւունք չունինք յուսահատելու: Ոչ ոք իրաւունք ունի յուսահատելու : Մանաւանդ օրուան այս ժամուն :

Մռայլ է կացութիւնը: Աւելի սեւ՝ գալիքը, մօտաւոր կամ հեռաւոր :

Երբ ամէնէն հզօրներն անգամ կը բազմապատկեն իրենց ճիգերը, արժէք մը, պիտանի տարր մը աւելի ապահովելու, եղածները ուժերը մէկ յայտարարի վերածելու, ե'ւ թիկունքը ե'ւ ճակատը ամրապնդելու համար, մեզի համար քրէական ոճիր պիտի ըլլար համակերպութիւն քարոզել :

Ընդհակառակն, այն կացութիւնը որ մտահոգութեան մասն է ուրիշները, հզօրները, պէտք է շատ աւելի ծանր կշռէ մեր վրայ: Պէտք է լարէ մեր ուշադրութիւնը, ամէն միջոց փորձելու եւ մի մը ուժ ամբարելու համար: Ուրիշ խօսքով՝ եղած ուժերը ամփոփելու եւ կուռ, ներդաշնակ ճակատ մը ստեղծելու համար :

Ինչ ընենք որ պզտիկ ժողովուրդ ենք, ցիր ու ցան՝ աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, եւ ինչ որ ունինք մէջտեղն է: Մարդիկ երկինքէն չեն իջներ, եւ ամէն ժողովուրդ իր ունեցածն է որ պիտի առաջադրէ :

Կուսակցական պայքարներ չկա՞ն ուրիշ ազգերու մէջ ալ, — շատ աւելի գունեղ եւ փոթորկալի քան մեր մէջ: Բայց, կուգայ ժամանակը եւ շատ մը կիրքեր հովին կը տրուին, ինչպէս այս երկիրներու մէջ :

Մեր պարտականութիւնը, մեր գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ ամբողջութեան պահել հանրային գիտակցութիւնը: Քայլ մը նետել, յաջողութիւն քայլ ապահովելու համար: Շարունակ իջեցնել մուրճը, որպէսզի արթննան քնացողներն ու թմրածները, կամ ապարեղ նետուին մոռցուածները, անտեսուածները, վհերոտները :

Այդպիսի տարրեր կան ե'ւ քաղաքական հոսանքներուն ե'ւ ստուար բազմութեան մէջ որ կը կոչուի չէզոք :

Քաղաքական կեանքը ծուլածոյ առածներով չընթանար: Անհրաժեշտ է միշտ պեղել, քրքրել, պրպտել, երեւան հանելու համար պիտանին ու անպէտը: Անհրաժեշտ է վերլուծել, բացատրել կացութեան պահանջները, եւ ամէն մէկը պարտականութեան կանչել, համաձայն իր կարողութեան :

Արդ, այս տարրական պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ'իյնայ մեզի, Դաշնակցականներուս, քանի որ, առանց կեղծ համեստութեան, կը կազմենք ամէնէն գործօն եւ ծաւալուն ուժը, փորձուած՝ բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ուրիշները կուգան թէ չեն գար,— երկրորդական է: Մենք արդէն համոզուած ենք թէ այսօր խուսափին, վաղը պիտի հարկադրուին գլուխ ծռել դէպքերու ճնշումին տակ, եւ գուտ մը փնտռել :

Մեր մտահոգութիւնը այն է որ, ուշ մնացած չըլլանք, ինչպէս պատահած է յաճախ, ճակատագրական պարագաներու մէջ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷ ԿԱԶՄԵՑ ԴԱՀԼԻՃԸ 35Ի ՏԵՂ 19 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՎ

Կարճ ծրագիր մը՝ բայց անմիջական գործ

Լիազօրութիւն վեց ամսուան համար

Իր յանձնառութեան համաձայն, անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, Պ. Տալատիէ յաջողեցաւ կազմել նոր կառավարութիւնը, կիրակի կէս օրէն վերջ:

Նոր դահլիճը շատ սեղմ կազմ ունի, եւ կը պարունակէ միայն 19 նախարարներ, փոխան 35ի: Նախարարական խորհրդականներ ալ չկան: Վարչապետը միեւնոյն ատեն կը մնայ ազգ. պաշտպանութեան նախարար: Փոխ վարչապետն է Պ. Շօթան: Ազգ. տնտեսութեան նախարարը՝ Ռէյմօն Փաթընօթր (անկախ ընկերվարական): Դատական նախարար՝ Փօլ Ռէյնօ (ձախ հանրապետական), որ չուզեց ստանձնել ելմտ. նախարարութիւնը : Ներքին նախարար՝ Ալպէր Սառօ, արտաքին՝ Պ. Ժորժ Պոնէ, ելմտական՝ Մարշանտօ, ծովային՝ Քամփէնքի, օդանաւային՝ Կի լա Շամպր, առեւտրական նաւատորմի՝ Շափուէյլէն, կրթական՝ Ժան Զէյ, առեւտրական՝ Ժանթէն, հողագործական՝ Քէօյլ, հաղորդակցութեանց՝ Ժիւլ Ժիւլիէն, հանրօգուտ շինութեանց՝ Ֆրոսար, աշխատանքի՝ Ռամատիէ, առողջապահական՝ Մարք Ռիւքար, նախկին ռազմիկներու եւ հանգստեան թոշակի՝ Շանփէթիէ տը Ռիպ (անկուսակցական), գաղթային՝ Ժորժ Մանտէլ:

Նոր դահլիճին անդամներէն 12ը արմատական են, երեքը՝ հանրապետական ընկերվարական, չորսը՝ չափաւորներ:

Պ. Տալատիէ յայտարարած էր թէ զօրաւոր դահլիճ մը պիտի կազմէ, բայց կարելի չէ եղած ոչ ազգային միութեան կառավարութիւն մը հաստատել, ոչ ալ ապահովել խորհրդարանական լայն խարիսխ մը: Սակայն եւ այնպէս, նոր դահլիճը կը յուսայ մեծամասնութիւն ապահովել կեդրոնի եւ աջակողմեան խմբակցութիւններէն: Ամէնէն նշանակալից պարագան այն է որ, 1936ի ընտրութիւններէն վերջ, առաջին անգամ է որ կառավարութիւնը բուն Ժողովրդական Ճակատէն չի բխիր :

Նոր դահլիճը խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր իսկ: Իրազեկներու կարծիքով, Պ. Տալատիէի ծրագիրը պիտի պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր կէտերը

1.— Լիազօրութիւն՝ երկիրը վեց ամիս կառավարելու առանց խորհրդարանի

2.— Շարունակել ներկայ արտաքին քաղաքականութիւնը, կառչած մնալով ոչ-միջամտութեան տեսակէտին (Սպանիա):

3.— Հինգ միլիառ ֆրանքի անմիջական վարկ մը :

4.— Ցարմար պահու մը փոխառութիւն՝ 15 միլիառ ֆրանքի:

5.— Գործադուլ բանուորներու կողմէ գրաւուած գործարաններու :

6.— Աշխատանքի օրէնք մը՝ վերջնապէս լուծելու համար բանուորական վէճերը :

7.— ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎՃԱՐԵԼ ԱՆՎՃԱՐԵԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ :

Նոր վարչապետը գործի կը ձեռնարկէ այնպիսի ատեն մը երբ գանձը դատարկ է, երբ ֆրանքը 1936ի արժէքին կէսն ունի, եւ երբ անհրաժեշտ է 30 միլիառ ֆրանք ճարել մինչեւ դեկտեմբեր, ազգ. պաշտպանութեան եւ ուրիշ պէտքերու համար :

"Միայն մէկ խնդիր ունինք, երկրին փրկութիւնը"

Պ. Տալատիէ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ կիրակի գիշեր, նոր վարչապետի տեսողութեամբ: Վարչապետը պարզելով նոր կառավարութեան տեսակէտները եւ իր խօսքն ուղղելով բոլոր Ֆրանսացիներուն, յայտարարեց.

— « Ես իշխանութիւն չփնտռեցի: Քանի մը ամիս առաջ, պիտի չընդունէի զայն, ինչպիսի ամբողջովին ազգային պաշտպանութեան նուիրելու համար: Այսօր, ընդհակառակն, առանց վարանումի պատասխանեցի հանրապետութեան նախագահին հրաւէրին: Այն ծանր դժուարութիւնները որ կուտակուած են երկրին ներսը, այն դժուարութիւնները որ մեր սահմաններուն վրայ կը սպառնան աւելի ահարկու դառնալ, եթէ Ֆրանսան ազատ եւ զօրաւոր չըլլայ, հարկադրեցին զիս վճռապէս դիմագրաւել կառավարութեան պատասխանատուութիւնները եւ իմ լրիւ պարտականութիւններս կատարել, թէ՛ հանրապետական եւ թէ՛ Ֆրանսացի :

« Երբ ես ծանր զոհողութիւններ խնդրեցի ձեզմէ, ազգային պաշտպանութիւնը օրուան պահանջներուն բարձրութեան վրայ դնելու համար, դուք պատասխանեցիք իմ կոչիս: Դուք գնահատեցիք այն աշխատանքը զոր կատարեցի լրիւ մէջէն, պատերազմական նախարարութեան մէջ: Բայց ազգային պաշտպանութիւնը այսօր կ'անցնի զինուորական կազմակերպութեան շրջանակը : Օրուան այս ժամուն, այն ամէնը ինչ որ կապ ունի երկրին կեանքին հետ, բոլոր քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ ելմտական խնդիրները սերտօրէն կապուած են ապահովութեան հարցին հետ, որ ինքնին կապուած է խաղաղութեան ապահովութեան հետ: Այսօր այլեւս շատ մը խնդիրներ չկան, կայ միայն մէկ խնդիր.— երկրին փրկութիւնը: Անհրաժեշտ է ընդունիլ անոր բոլոր պարտաւորութիւնները եւ հոգերը: Ուստի կը խնդրեմ ձեզմէ օգնել ինծի, գլուխ հանելու համար գործ մը՝ որ շատ աւելի դժուարին է եւ թարդ՝ քան ինչ որ ստանձնած եմ մինչեւ այսօր: Ինչ որ պարտաւոր ենք պահել, ցուրտ վերացականութիւն մը չէ, այլ հայրենիքներուն ամէնէն արգաւանդ եւ ամէնէն մարդկայինը: Թող ամէն մէկը մէջտեղ բերէ ինչ որ ստացած է իր երկրէն՝ թէ՛ նիւթական բարօրութիւն, թէ՛ բարոյական արժանաւորութիւն եւ թէ՛ ազատութիւն »:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ չպատահեցան, բայց կը վախցուի որ ընդհ. գործադուլ հռչակուի այսօր, եթէ կառավարութիւնը չյաջողի պարպել գրաւուած գործարանները :

ՍՊԱՆԻԱՑԻՆ չարունակ փախստականներ կը հասնին Ֆրանսա: Անոնք որ զինուորներ են, կը վերադարձուին իրենց նախընտրած ճակատը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ժողովրդական ճակատի փարիզեան շրջանը ցոյց մը կազմակերպած էր կիրակի օր:

Նպատակը,— բողոքել «չէզոքացման շարժումներուն դէմ»,— պահանջել գործադրութիւնը ժողովրդական ճակատի ծրագրին.— պաշտպանել Սպանիան եւ խաղաղութիւնը :

Ցոյցը զուգադիպած ըլլալով նախաբարեկամ տագնապին, նախապէս արգիլուած, յետոյ արտօնուած էր:

Ես ալ հետեւած եղայ թափօրին, Ռէպիւպլիքի հրապարակէն մինչեւ Նասիօն, ուր պիտի համախմբուէր բազմութիւնը:

Ծփուն եւ կարգապահ թափօր մը, ճարտարօրէն սարքուած: Բայց ոչ այնպէս խօժ եւ խռովեալ եւ անդիմադրելի, ինչպէս 1935ին (յուլիս 14), 1936ին կամ 1937ին: Մայթերուն վրայ շարուած բազմութիւնն ալ կարծես մեքենաբար կը հետեւէր :

Նուագ, երգ, սեղմուած բռունցքներ,— այո՛: Ու նաեւ կանչեր մարտակոչ.

— Կը պահանջենք ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը . .

— Բացէ՛ք Սպանիոյ սահմանագլուխը... Թնդանօթ եւ օդանաւ Սպանիոյ համար

— Անկցի՛ Տերակոյտը... Դէպի կառափնատ Քայեօն ... Ցրուեցէ՛ք սա խռոփածները .

— Իշխանութեան գլուխ՝ Թօրէզն ու Պլումը :

Բոլոր խմբակցութեանց դրօշներուն վրայ արձանագրուած էին այս ազդարարութիւնները եւ դեռ ուրիշ խօսքեր :

Կը խաչէին իրենց նախորդ քաղաքա -

ՍԷն Տընիի բանուորները անխնայ պետը, Տօրիօն — այժմ կատաղի հակաբոլշեւիկ, երգ մը հնչեցնելով.

— « Կով մը կ'արածէր մարգագետնին վրայ, անունը՝ Տօրիօ »...

Խումբ մը երիտասարդներ ալ պատէն փակած՝ շերտ - շերտ, փշուր - փշուր կը թղկտէին Տօրիոյի մէկ յայտարարութիւնը, անոր վրայ փակցնելով կարմիր թռուցիկներ :

Ամբողջ թափօրին մէջ, մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին համայնավարները, առանց ազգի խտրութեան : Ցետոյ կուգային ընկերվարականները, իսկ արմատականները կարելի էր բացակայ սեպել :

Պատուոյ տեղ մը տրուած էր Սպանիացիներուն, որոնք անխօս կը յառաջանային առաջին շարքերուն վրայ :

Աջ ու ձախ զանձանակներ՝ Սպանիոյ տարագիրներուն եւ մանուկներուն համար: Եւ լայն, ծփուն սաւաններ՝ ուր ֆրանքներ կը նետուէին, դարձեալ Սպանիացիներու համար :

Ու միտքս ինկաւ մեր պատմութիւնը, երբ ուրիշ մարդիկ, մարդասէր եւ քրիստոնեայ քաղաքացիներ դրամ կը հաւաքէին հայ որբերուն համար, մինչ անդին ամբողջ ժողովուրդ մը կը ջարդուէր անպատիժ, եւ պետութիւնները կը զոհանային ծանուցագիրներ ուղղելով :

Ճամբուն վրայ, աղջիկ մը կարին, ձեռքին ալ թուղթ մը.— Համայնավար թիւն՝ բանտէն արձակել տալու համար գերման բոլշեւիկ առաջնորդը, Թալման ;

Կ'առաջարկէր ստորագրել

— Հէ՛յ աշխարհ, բոլ ընկերոջս ժամանակին այսպիսի թուղթեր ստորագրել կուտային նաեւ մեզի համար, բայց դիմելով միայն երեւելիներու: Այս ո՞րքան անձար է դարձեր մարդկութիւնը, որ յետին անցորդին, տարագիր օտարականին, նանսէնեան « հայմաթլօս »ին ստորագրութիւնն անգամ կը փնտռեն, երբ կառավարութիւնները ոչ իսկ բառ մը կ'արտասանեն :

Եւ տեսնէի՞ք ինչ յամառութեամբ կը պնդէր աղջիկը, բարի գործ մը կատարած ըլլալու համոզումով...

Ըսելս եկաւ.

— Իսկ մեր ազգովին կալանաւորներ, օրիորդ: Եւ դեռ հազարներ ու հազարներ կան անդին, մեր աշխարհին մէջ, աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ..

Բայց եւ այնպէս, այս ալ միտս մըն է որ կը տրոփէ գաղափարի մը համար :

Վ.ԱՀԷ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՑԱՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 99 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ

Անօրինակ խանդավառութիւն Մեծն Գերմանիոյ մէջ

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները ալ անջատում կ'ուզեն

Ինչպէս կը նախատեսուէր, կիրակի օրուան հանրաքուէն պսակուեցաւ աննախընթաց մեծամասնութեամբ, աւելի քան 99 առ հարիւր :

Բուն Գերմանիոյ մէջ քուէարկութեան մասնակցած էին 44.545.586 հոգի, որոնց 44.039.567ը «հա» (այո՛), այսինքն համաձայն՝ Աւստրիոյ կցման (99.45 առ հարիւր): Իսկ Աւստրիոյ մէջ մասնակցած էին 4.284.795 հոգի, որոնց 4.273.884ը «այո» (99.75 առ հարիւր): Վիէննայի մէջ քուէարկութեան մասնակցած էին 1.232.745 հոգի, որոնց 1.219.361ը «հա», 4399ը «նայն» (ոչ), 2386ը ձեռնպահ.

Քուէարկութեան արդիւնքին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ, վարչապետական պալատէն, եւ յայտարարեց.

— « Այս քուէարկութիւնը կը գերազանցէ բոլոր յոյսերս... կեանքիս ամէնէն հպարտ պահն է այս»:

Հիթլէր ինքն ալ իր քուէն ձգած էր երկրորդական նաւարանի մը անկիւնը դրուած քուէատուփին մէջ:

Աւելորդ է ըսել թէ քուէարկութեան արդիւնքը անօրինակ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարեցին նաեւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները): Այս վերջիններէն 500 հոգի որոնք Պերլին կը բնակին, թափօր մը կազմեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ : Անոնք պարզած էին ալեծածան դրօշներ, որոնց մէկը այնքան երկար էր որ պողոտային կէսը կը բռնէր եւ կը տարուէր հինգ հոգիի կողմէ: Դրօշի մը վրայ արձանագրուած էին հետեւեալ խօսքերը.— « Զուտէթէն Գերմանները կ'ուզեն մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, մէկ առաջնորդ»:

Ցուցարարները երբեք չէին ծածկեր իրենց զգացումները, մաղթելով իրենց երկրին կցումը Գերմանիոյ: Պատուիրակ մը կ'ըսէր .

— « Մենք գիտենք որ ամէնէն ուշը մինչեւ մէկ տարի պիտի ազատինք»:

Իսկ ուրիշ մը կ'աւելցնէր.

— « Ի՞նչ մէկ տարի. աւելի շուտ, այժմ դէպքերը արընթաց կ'երթան : Մենք բոլորս միացած ենք »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Աւստրիա Գերմանիոյ մաս կը կազմէ այսուհետեւ։ Եւ այս պատմական իրագործուած դէպքը ծանօթ անունով մը պիտի կոչուի ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն մէջ – ԿՑՈՒՄ, կցուած, կպուած, կապուած իրարու։ Համատարած զանգուած մը ուրեմն օտ՛ գերմանականութիւնը կ՚եղր. Եւրոպայի սրտին մէկ մասին վրայ. երկրագունտին մէկ կարեւոր մասը բռնուած մէկ միակ համարիւն, համալեզու, համացեղ ազգութեան մը կողմէ։

Պատմական ներկայ ու ապագայ հնարաւորութիւններով այնքան յղի այս միացումը, ըստ սովորութեան միջազգային քաղաքական կեանքին մէջ ահագին ցնցում մը առաջ բերելէ, մտահոգութիւններուն ծայրագոյնը— պատերազմի մղձաւանջը — միջազգային մթնոլորտը առժամապէս մթագնելէ վերջ, այսօր հետզհետէ կը ճանչցուի քաղաքական ամէն հոսանքներու կողմէ, եւ ահա Մեծն Բրիտանիա, ինք առաջինը ըլլալով, ճակատի գիծին վրայ, պաշտօնապէս ճանչցաւ կատարուած իրողութիւնը, ճանչնալու կը միտին արդէն այդ կցումի գաղափարին ամէնէն ըմբոստները.

Ուրեմն, Եւրոպայի քարտէսին վըրայ ի գլուխ ելաւ ծանր միանգամայն փափուկ փոփոխութիւն մը, ուժերու եւ հակումներու նորագոյն հնարաւորութիւններու եւ անհաւասարակշռութեան յայտնի երեւոյթ մը — իրականութիւն մը՝ զոր, ա՛յս կամ ա՛յն ձեւով պիտի ջանան ամոքել հետաքրքրուողները, իրողութիւնը ճանչցած ըլլալու պարագային անկախաբար։

Բայց ինչ որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ բոլոր այս մեծ անցուդարձերուն մէջ քաղաքական այն նոր ազդակն է, որ Մեծ Պատերազմին աղետալի օրերէն վերջ սկսած էր պճրաւալ սաղմի մը պէս, եւ որ հիմա, կենդանութեան բոլոր նշաններով օժտուած այլեւս կը հաշուուի, պիտի հաշուուի իբրեւ արատաւոր քանակութիւն մը, ծանրոց մը բոլոր տարբեր քաղաքական կարգի երեւոյթներուն վրայ։

Ի՞նչ է, կամ ի՞նչ էր այդ ազդակը։ Կ՚արժէ քիչ մը ծանրանալ այս մասին, որովհետեւ հարցը գերազանցօրէն ընդունակ է հետաքրքրելու բոլոր ցեղերը, պաշտպանողն բառով՝ ազգութիւնները, որոնցմէ ո՛չ նուազ առաւելապէս հայկականութիւնը։

Արդէն այս տեսակէտը կը մղէ մեզ քանիցս գրաղելու այս հարցով։

Բայց անոր ներքին ծալքերը լաւագոյնս ըմբռնելու համար, նախապէս լաւագոյն է վերլուծել զայն հետեւողութեամբ գերման միտքի մը որ, ինչպէս յայտնի է, իրեր կը տանի կը կապէ խստաղէմ սկզբունքի մը, մերթ նոյնիսկ անըմբռնելի ըլլալու աստիճան, ինչ որ, սակայն, նախընտրելի է քան թեթեւամտութիւնը կամ անխորհուրդ հերքումը առաջին ակնարկով անդրադառնական նկատուած կէտի մը շուրջ։

Կցումի շարժումին, այսօր այլեւս այս իրողութեան հիմը կը կազմէ Ազգութեան գաղափարը։ Ցեղ մը ո՛եւէ ձեւով պէտք է ապրի, այնքա՛ն ալ մինչեւ իսկ ցեղի մը ապրելու իրաւունքին մօտ, որ նախնականն է, և, կրօնական կ՚ըլլայ Պետութիւնը այդ ցեղին անունով, երբ ան անտեսած կ՚ըլլայ իր ցեղակիցները, ազգակիցները, մէկ խօսքով, համբանքը, օղակը, որով է որ կը կազմուի ցեղ-թան։

Կը տեսնէ՞ք սկզբունքը։ Շարունակենք զայն հետաքրքիր հոդուածութեամբ։

×

Պետութիւն կայ, Պետութիւն ալ կայ։ Կա՛յ որ կազմուած է հաւաքածոյ կամ բաղկացու զանազան տարրերէ, կայ որ, առաւելագոյն քանակութեամբ, մինչեւ իսկ արտաքին ատրճանով միեւնոյն տարրը, միաւորը կը ներկայացնէ։ Այս տեսութեամբ իսկ, կը հասկցուի, թէ Պետութենէն շատ առաջ է ազգութիւնը. այս վերջինը կը քալէ, չափահաս է արդէն պատմութեան եւ իրականութեան մէջ, բայց կրնայ ըլլալ պետականութենէ զուրկ, մինչեւ իր գտնանալը, միաժողով հաւաքուիլը, ցեղախումբ կեդրոնանալը։ Անհրաժեշտ ա՛յն է որ ազգութեան համբանքը ո՛չ միայն չնուաղի, այլեւ բարձրանայ միջոց առ միջոց։ Դարերու ընթացքին՝ բոլոր ցեղերը այս վիճակէն անցած են մարդաբանական տեսակէտով, ինչպէս անկենդան տարրերը բնութեան ծոցին մէջ՝ յեղաշրջման (evolution) անունով։ Պատահած է որ սեռութիւն կազմող ցեղերէն ոմանք բաղդատմամբ խառնուրդ մըն են այլայլան ազգութիւններու, գնդացած մէկ զանգուած արդարեւ, այլ յարակցութեամբ յարաբերական, այնպէս որ պատմութեան ռեւէ մէկ դարձակէտին վրայ, լուծումը — չըսելու համար քայքայումը — ապագայ հնարաւորութիւն է այդպիսի վիճակի մը։ Բոլոր անցեալ մեծ կայսրութիւնները, զանազան զարմանազան այլացեղ, այլակրօն տարրերով կազմաւորուող թէ գոյացած — առաջին նպաստաւոր բոպէին՝ քայքայուեցան, բաղկացու ազգերուն օրինաւոր պետականութեան ծնունդ տալով։ Ամէն բան թողլով, մանաւանդ լրագրական սուղ էջերու մէջ այսպիսի խնդիրներու չօշափումը միայն բաւելով, յիշեցէք երբեմն Օսմ. Կայսրութիւնը, հետզհետէ ուռճացած, ստուարացած, Ասիան եւ Եւրոպայի կարեւոր մէկ մասը բռնած ծեր. զարէն սկսեալ, եւ յետոյ, նոյնքան աստիճանաբար քայքայուած եւ միաձոյլ համարուած այդ անազին հայելովը, երեւան եկան Ռումանիա, Սերպիա, Ցունաստան, Պուլկարիա, այլովքն հանդերձ, այնպէ՛ս որ հարիւրեակ մը միլիոն հաշուող բուրդը փլաւ գետնատարի, 7-8 միլիոն կոտորակի մը վերածուելով։

Այս տեսութեան սկզբունքը այսպէս փրկուելէ վերջ, կարելի է աւելի դիւրութեամբ վերահասու ըլլալ գերման միտքին այս յոյժ շահեկան պըրպտումին, որ ահաւասիկ.—

×

Ցեղերու ինքնայատուկ գոյութեան սկզբունքը նուիրական ըլլալու չափով պարտաւորիչ է բոլոր Պետութիւններուն համար։ Եւ, հին պատմութիւնները թողլով, առնենք Պատերազմէն անմիջապէս վերջ ամէնուն — պարտեալ թէ յաղթական — պաշտպանած այն դրութիւնը, թէ ազգերը, խմբե՛ր, ճնշուած, գերի ազգերը պէտք է ինքնորոշումի իրաւունք ունենան։ Ուիլսըն, մանաւանդ, այս տախտակը երեսը բռնած, կարեց Ատլանտեանը, ինչպէս երբեմն Մովսէս Սինայէն վար կ՚իջնէր, երեսին տասնաբանեան քօղ ըրած, աստուածահաւաս ճառագայթներէն չայրուելու համար։ Այդ ըսկզբունքին համաձայն, մինչեւ իսկ Փոքրամասնութիւններուն գոյութիւնը, ապահովելու, անոնց ազգային կրթութեան, պատմութեան, -ուան ղութիւններուն անհատական եւ հաւաքական իրաւունքները հչակելու եւ ամէն բռնաբարումէ զերծ պահելու համար, յօդուած յօդուածի վրայ աւելցաւ նշանաւոր դարձած Ազգաժողովին ի պահեստ։ Որով գոնէ ամէն ժողովուրդ իր ցեղային տեսակ մը Պետութիւնը կ՚ունենար, եւ քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ անիրաւութիւն մը պակաս կ՚ըլլար։ Այս տեսութեամբ բնաւ ճշմարիտ չէ ուրեմն խարխուլ պետական մարդոց հընարած «ազգակործան» այն սկզբունքը, թէ փոքրամասնութիւնները երեւ առնելով Պետութեան մէջ երկրորդ Պետութիւն մը կ՚ըլլան։ Փոքր ազգերը չարաչար ճնշելու, զանոնք նախ գերի պահելու եւ յետոյ իրենց մէջ ձուլելու ապաշխարհիկ միտքերով պետական մարդոց հնարքն է լոկ ասիկա։ Իբր թէ չարիք մը խափանելու համար զզուելի չարիք մը ի գործ կը դնեն։ Ապա, ինչո՞ւ Փոքրամասնութիւնները, ինչո՞ւ դրին զայն Ազգաժողովին սուրբ գիրքին մէջ։

Հոս անմիջապէս կրնանք աւելցնել Թուրքիոյ Հայերուն խնդիրը։ Պատմականութեան եւ Պետականութեան ա՛մխոտելի եւ յաճախ փառաւոր շըրջաններ բոլորող հայկականութիւնը կը բաւէ նկատի առնել։ Թուրքը Հայ Ազգութեան նիւթական, բարոյական, գիտական, գեղարուեստական բոլոր դրւյքերը փճացուց անոր բնիկ հայրենիքին մէջ, եւ հանդուրժեցին յետոյ մեծերը. եւ հիմա բեկոր մը, որ մնացած է հոն, ամէն տեսակ ճնշումի կ՚ենթարկուի, եւ Փոքրամասնութեան իրաւունքներուն վհուկները բառ մը անգամ դիտողութիւն չեն ըներ եւ Ազգաժողովին նոյն պատուելիով մը Թուրքիոյ ներկայացուցիչը կը պատուեն, մինչեւ իսկ հանդերձ ամփոփելով, Թրքավարի քաղաքավարութիւն մը աւելի ընելու համար.... Բայց թողունք որ ինք շարունակէ.—

×

Համաշխարհային գետնի վրայ մըղ՞ուած բոլոր լաւագոյն պայքարներուն հոգին ցեղերու ազատագրութեան համար բարախած է։ Այն բոպէն իսկ, երբ աշխարհքաւականզօրաւորպետութիւններ կ՚ունենայ, որոնք իրենց ուժը կրնան ծծարին մէջ դնել իրաւունքի պաշտպանութեան համար, սուրբ է ազգութիւնը։ Ազգութեան անհատներուն միութեան ճիգը պէտք է քաջալերել, որպէսզի նոյն համայնքին զարգացումի պատմական դիծը երկարի անխափան։

Հոս անշուշտ կրնանք ի վեր հանել սա պարագան, թէ գերման միտքը միշտ այս ուղղութեան ջատագով չէ եղած։ Գերման Պետութիւնը, մանաւանդ իր Պիզմարքեան — Վիլհելմեան շրջանին ոչ նուազ քան միւսները, եւ մերթ անոնցմէ ալ աւելի, փոքր ազգութիւններու իրաւունքին դէմ ծառացած է, վկայ Պերլինի վեհաժողովը, ուր Պիզմարք ճնշուած ազգութեան մը փրկութեան գործին համար աւելորդ կը համարէր ամէնէն գեղջուկ, արհամարհելի նկատուած գերման զինուորի մը ոսկրատուքը կամ կեանքը։

Կ՚արժէ Աւստրիոյ կցումին առթիւ, ժուռ գալ յաճախ անտեսուած բայց գոնէ հիմա նորագալար դաշտին մէջ, քանի որ այս պատմական դէպքը — կը յուսանք — նոր զարկ մը պիտի տայ փոքրամասնութիւններու իրաւունքին։ Չէ՞ որ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները եւ միւս փոքրամասնութիւնները հետզհետէ կը տիրանան իրենց համար սահմանուած յօդուածներուն, որոնք ցարդ մեռեալ տառ դարձած էին, եւ մե՞րը մտած կ՚ըլլանք արդեօք, խորհելով որ Ժընեւի ժողովը քիչ մը ուժով աչքին մէջ պիտի նայի Թուրքիոյ պատուիրակին..., խրատուած ըլլալով վերջին անհուն ամիջադէպէն։ Անգլիոյ փութով յաբիլը այդ սկզբունքին՝ իրօք յատկանշական է, տրուած ըլլալով հանդերձ անոր յաճախ հակասական գնացքը տարբեր ուղղութիւններով։

Այսպէս, Հիթլէրական շարժումը ազգութեան սկզբունքին նոր զարկ մը տուած կ՚ըլլայ, եթէ ամէնքն ալ այդ ականջով մտիկ ընել ուզեն։ Այդ շարժումին արդիւնքը չէ՞ միթէ այն՝ որ Չեխոսլովաքիոյ, Մաճառստանի մէջ եւ այլուր սկսած են փոքրամասնութիւններու իրաւունքը արժեցնել գործնական արտօնութիւններով եւ միջոցներով, որոնք անշուշտ տակաւին թերի են։

Իրաւ է որ ազգութիւնները դժուար կը մեռնին, պետութիւնները կամ ծնողները աւելի շուտ։ Ճնշումի քաղաքականութեան անյաջողութիւնը ամէնէն դառն փորձերով կրեց նոյն ինքն Գերմանիա, 1870ի անիրաւ յարձակումին աղէտը կրելով գրեթէ կէս դար վերջ։ Ու եթէ օրինակ բերել ուզենք նաեւ Թուրքիան, չենք կարծեր ալ անոր մէջ չգտնուին գոնէ քանի մը անկախ միտքեր, որ չըմբռնեն սա ճշմարտութիւնը, թէ հակառակ դարերով ազգութիւններ հալածած ըլլալուն՝ Թուրքիա այսօր շատ աւելի ինկած է քան նոյն այն երբեմն հալածուած ազգութիւնները։ Բայց պէտք չէ որ ազատագրական ամէն շարժում համայնական փլուզում առաջ բերէ ամէն առեն։

Ճիշդ այս սկզբունքով, նոր Գերմանիան կ՚արդարացնէ՞ արդեօք իր նոր շարժումը, թէ պէտք է գերմանական արիւն, տոհմ եւ միտք կրող «ազգութիւնները», նոյնիսկ անոնք որ ցարդ ունեցած են անկախ դիրք, համախմբուին, ըլլան մէկ ազգութիւն, որով մէկ դաւաղանի, մէկ իշխանութեան տակ։ Պէտք չէ կորսուի անոնցմէ մին. Եւրոպայի մնացեալ մասին վրդովումը բնականաբար անհիմն չէ տեսանկեան այս նոր վարդապետութեան անժպիտ գործադրութեան աղէտ։ Ան ալ իր տեսակին մէջ յուզում մըն է, տարբեր ձեւով, բայց հսկայական եւ յոյժ վտանգաւոր։ Որովհետեւ ցեղախոյզ խմբաւորութեան այս կասկածելի քաղաքականութիւնը կրնայ ունենալ այնպիսի հետեւանքներ որոնց տարածութիւնը կարելի չէ չափել։

ԵՏԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԼԱՆՕ — Մէկ ժամէն արշալոյսը պիտի ծագի։ Իտալացի ընկերներով դիրք կը բռնենք ցանկապատի մը ետեւ։ Ցուրտ քամին կը փչէ եւ մենք կարօտով կը մտածենք մեր տաք անկողիններուն։ Կը խօսինք ցած ձայնով։ Պատերազմի յիշատակներ կ՚արթննան. դրուագներ կը պատմենք իրարու. ամէն ազգի հերոսներ մարմին կ՚առնեն։

Շմիտ լուռ է. ըմբռնած է վայրկեանին լրջութիւնը։

Ցանկարծ շշուկ մը մեր առջեւ տարածուած լճին վերեւ՝ մեզ կը պարտադրէ լռութեան։ Շմիտ ոտքի է. կը սրենք մեր նայուածքները եւ մէկ հրամանի վրայ մեր հրացանները կրակ կը տեղան։

Շմիտ ուրախ զուարթ կը վազէ իր պարտականութիւնը կատարելու համար, եւ մեր առջեւ կը շարէ օրուան առաջին զոհերը։ Վառօդի հոտը մեզ գինովցուցած է, անհամբեր ենք կըրկին կրակելու համար։

Արեւի առաջին ճառագայթներով կը լքենք մեր դիրքը եւ կը սկսինք շըրջիլ դաշտերը.

Կէսօրին հիւր ենք քաղաքապետին ագարակը։ Ճաշէն առաջ կ՚այցելենք ամէն անկիւն, կը շրջինք անասուններու այնքան բնական ու անկեղծ աշխարհին մէջ։ Երկու հարիւր կով, տասնեակ ձիեր, հարիւրաւոր խոզեր, մեքենաներ ու մեքենաներ։

Ախորժակները սուր են. կը նստինք սեղան՝ ուր ամէն ինչ առատ ու հարուստ է։

Խօսակցութեան նիւթ չի պակսիր. Երկրագործութիւն, եղանակը, օրուան գինիները, քաղաքականութիւն, Եւրոպա, Ասիա, Արեւելք, Արեւմուտք։

Քաղաքապետին (ազնիւ մարդ եւ պատուական հողագործ) հայրը զինուորուած է Կովկաս։ Հայերը իրեն բոլորովին անծանօթ չեն։

Խօսակցութեան երբեմն կը մասնակցին նաեւ ներկայ ընկերները։ Գինիի շիշերը իրարու կը յաջորդեն, կը սեղմ գաւաթներու պարը, բաժակները կը բարձրանան ու կը պարպուին Իտալիոյ ու Հայաստանի արեւշատութեան համար։ Նոր սիրտեր կը գրաւենք մեր հայրենիքի դատին համար։ (in vino veritas)։

Մեկնելու ժամը հասած է արդէն։ Տիկին մը որու կրակ կը հրամցընենք... գլանիկը վառելու համար, կ՚ուզէ մեզմէ իմանալ թէ ինչ կը մըտածենք որսորդութեան մասին։

Հետաքրքիր տիկին, որսորդութիւնը եւս մարզանք մըն է, սփոռ մըն է, եւ ինչպէս ամէն դրօսախաղ, անհատը կը վարժեցնէ տոկունութեան, համբերութեան, պաղարիւնութեան, արագ որոշումներ առնելու եւ վերջապէս յանդգնութեան....։ Զէնքեր են առանց որ շատ օգտակար կրնան ըլլալ ամէն ասպարէզի մէջ յաջողելու համար։ Անշուշտ կան եւ որսորդութեան զանազան տեսակները. տեսակին ընտրութիւնը խառնուածքի հարց է։

Գալով մեզի, մենք իբրեւ թղթակից, մեր այս օրուան գլխաւոր նպատակը եղած է տպաւորութիւններ որսալ։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ .

Փօղոս առաքեալ Այփո՞նս էր թէ ժիկ...

Պէյրութի « Զարթօնք »ը, իր ... պատառ հայերէնով, չնդալից ... ուածաչարք մը հրատարակեց ... ջերս.— Փօղոս առաքեալ ա... ցա՞ծ էր թէ ոչ։ Քաղաքական ... սադնապին մէջ՝ նման ուսու... րութիւն մը հետաքրքրական « Ցուսաբեր »։ Ընդհակառակն ... լի քան հետաքրքրական կը ... զբաղիլ այդ հարցով։

«Զարթօնք»ի յօդուածագիրը ... քան հմուտ որքան իր հմ... արը», ոչ միայն կը հաստատէ ... մուսնացած էր Փօղոս առաք... եւ նոյնիսկ կուտայ Փօղոսի ... նունը,— Թիատարիցի Երանա... ռուհի մը, Լիդիա անուա... « քիչ շատ ունեւոր կին մը » ... բեւոր է չակերտուած վկայու... Ստիպուած եմ դիտել տալու թէ ... Առաքելոցի (Գլ. ԺԶ. Թ... պատմութիւնը չի հաստատեր ... որ Լիդիա կինն էր Փօղոսի, ... բան մըն էր,— այդ մասին ... կրնամ բաղմաթիւ վկայութիւ... բել մասնագէտներէ, օրինակ ... վարական Ա. Պայնէի գրքէն ... րիկոսի մը Théologie amoureu... peuples d'Orient հատորէն, թէ ... ոչ միայն ամուսնացած չէր ... մաս կնամեծ մը զարձած էր ... քարոզեր ամուրիութիւն.— ... Լէլ ամենայն մարդ լինել ... ամուրիացն եւ այրեացն ... նոցա եթէ կայցեն իբրեւ ... թէ ոչ ունիցին ժոյժ, ամուսն... զի լաւ է ամուսնանալ քան ... Այսինքն, — ապրեցէք ինծի ... մուրի), բայց եթէ չէք դիմ... մուսնացէք։ Ինչպէս է թէ ... կ՚ապրէր Փօղոս, որ օրինակ ... իր անձը։

Տարսոնցի վարդապետը ... թուի իր դարու բոլոր ... հնանիներուն», (ծանի՛ք մեր ... ծուռ խօսինք) Masculorum conc... ներու, այժմ ծանօթ «tante» ... ողոմականներու, ուրանու... նոյնիսկ նարկիսականներու ... ծիքով՝ Փօղոսի խօսքերուն ... սիներէն vas suum կամ ... « սքէոս» բառերուն ... ծանօթ վէճը կը բացատրէ ... նարկիսականութեամբ, — ... զատապարտէ այն վարդապետ... ն, որ կը մղէ մարմինը ... խանդ որոշնացնելու ... ցնեմ որ Փօղոս ծանօթ էր ... դիական «արհեստներու» ... ինչպէս «Զարթօնք» կը ... կ՚ապրէր Լիդիայի հետ ... մուսնացած չէր։ Այն առեն ... առաքեալ Այփո՞նս էր թէ ... զա՛ խմբագրապետ «Զարթօնք»...

Նախ տանք այս բառերուն ... արութիւնը.—

«Այփոնս » կը կոչուի այն ... սարդը, որ կ՚ապրի ունեւոր ... րեց կիներու դրամով, անոնց ... քին տակ, իբրեւ շնիկ մը

«Ժիկոլօ» կը կոչուի այն ... սարդը, զոր դասակարգ ... կ՚ապրեցնեն իբրեւ ... ուրիշ այրերու հետ ... արդիւնքով ։

« Զարթօնք » կը վկայէ թէ ... արտաքին կազմը «արդիւ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ուրեմն իրաւամբ յեղափոխութիւն մը շարժման մէջ էր. ան էր արմատը խռարանցումի մը այն տարօրոտ նըշաններուն զորս նշմարած էր։ Հաւանաբար եղած չեղածը քանի մը հարիւր ուսանողներ ու մոլեռանդներ էին, բայց օգտակար էր իրեն համար կարելի եղածին չափ մանրամասնութիւն հաւաքել եւ իմանալ մանաւանդ թէ այդ շարժումը ինչ ուժ կը ներկայացնէր։ Ներքնապէս շատ գրգռուած վիճակ մը ունէր, հիմա որ հետզհետէ կը մօտենար խորհրդաւոր դաղտնիքին ծալքերուն, բայց համդարտ չերևալով մըն էր որ պատասխանը չխոսել տուաւ

— Յեղափոխութենէն կը ճառէք, բայց ի՞նչ յոյս ունիք որ կրնաք Քէմալը տապալել. երկրին բոլոր զինուորական ուժերը անոր ձեռքին տակն են եւ անկէ զերծ արտօրէն դապել այդ կարգի խռովութիւնները..

— Լսեցէ՛ք, ըսաւ երիտասարդ Թուրքը ձայնը մարեցնելով. ըսելիքս չափազանց գաղանի է, բայց կարեւոր է որ դուք ալ իմանաք՝ լիովին գնահատելու համար մեր խօսակցութեան արժէքը... մեր շարժումը շատ ըսքանչելի կերպով կազմակերպուած է... Մենք անոր Կա-կա անունը տըւած ենք, այսինքն « Եղբարք առ Ալլահ Սուրբ եւ Մահիկի »... Բանակին ամէն մէկ զօրագունդին, օդային ուժին իւրաքանչիւր գումարտակին մէջ անդամներ ունինք... բազմաթիւ պաշտօնատարներ, մեծ առեւտրականներ, հրապարակագիրներ եւ ուսուցիչներ նոյնպէս անդամ են... Արդարեւ հոն ուր խելացի, հայրենասէր ու վճռական մարդիկ կան, Կա-կան ունի իր ներկայացուցիչները որոնք երդում ըրած են իրագործել կազմակերպութեան խնդրիները...

— Իսկ Քէմա՞լին հետ ինչ պիտի ընէք, հարցուց Սուիթն անտարբերութեամբ։

— Երբ ժամանակը գայ, պատասխանեց Բէյուֆ, անոր հաշիւն ալ պիտի մաքրենք այն ձեւով ինչպէս ինք մաքրեց ուրիշներուն հաշիւը...

— Կազիին մա՞սին կը խօսիք, հարցուց յանկարծ բարակ ու սուր ձայն մը։

Բէյուֆ խայթուած մարդու մը պէս մէկ ոստումով ոտքի ցատկեց. իսկ Սուիթն նոյն դարձաւ միեւնոյն արագութեամբ։ Հոն, իրենց գլխուն վրայ կեցած էր վիթխարի տարածութեամբ ու արտասովոր երեւոյթով մարդ մը։ Բարձրահասակ մէկն էր. ուսերը չափէն աւելի զօրաւոր, մէջքը ապրասփելի կերպով հաստ, փորը փիղի մը փորին չափ խոշոր, իսկ ծանրութիւնը հաւանօրէն հարիւր քիլօն քիլօ։ Դէմքը աւելի արտառոց էր քան մնացեալը. կարծես վիզ չունէր ան ու գլուխը շարունակութիւնն էր մարմինին. աչքերը՝ յուլանքի պէս մանր ու յորդառատ միսերուն ծալքին մէջ թաղուած. այտերը ուռուցիկ՝ բայց թարշոմած՝ մէկ տարեկան խնձորի մը մորթին նման. քիթը՝ տլլանդակ վարդագոյնով կոկոն մը որ կը բացուէր բազմաթիւ կզակներու դէզի մը վրայ։

— Ճիշդ ըսի՞, հարցուց մարդը։

Բէյուֆ ճեփ-ճերմակ կտրեր էր. իր նիհար ձեռքերը կը դողդողային, երբ գլանիկ մը կը հանէր տուփէն։ Սուիթն անձկութեամբ կը խորհէր թէ անծանօթը արդեօք որքան բան իմացած էր իրենց խօսակցութենէն։

— Այո՛, ճիշդ էք, պատասխանեց, արգիլուա՞ծ է անոր մասին խօսիլ...

Հսկան պատին ձուածեւ խորշին մէջ կեցած էր, որովայնը դուրս ցցուած։ Ցանկարծ ժպիտ մը գծուեցաւ իր ծիծաղելի կերպով փոքր բերնին վրայ։

— Օտարականներուն համար, ո՛չ, ըսաւ ան. կարծեմ դուք Անգլիացի էք, այնպէս չէ՞. եկած էք պարիսպը տեսնելու... յա՛, ես ալ անգլիերէն կը խօսիմ... ձեզի ցոյց պիտի տամ ինչ որ կ՚արժէ տեսնել...

— Այո՛, Անգլիացի եմ, պատասխանեց Սուիթն. ճաշէն առաջ պտտեցանք, բայց կը խորհէինք շրջան մը եւս կատարել. պաշտօնով առաջնո՞րդ էք...

— Ո՛չ բոլորովին, պարոն, ըսաւ մարդը բարակ ձայնով մը. սակայն աչքերս գոց կրնամ ման գալ պարիսպին ճամբաներուն մէջ. բացի այդ ամրոցին պատմութեան ծանօթ եմ...

— Շատ հետաքրքրական է, չա՛տ, դիտել տուաւ ազան զգուշութեամբ։

Բան մը կար այդ հաստափոր մարդուն վրայ որ երբեք վստահութիւն չէր ներշնչեր իրեն. եւ սակայն լաւագոյն էր քաղաքավար երեւալ, որովհետեւ անիկա կրնար լսած ըլլալ իրենց խօսակցութիւնը։

Անծանօթը գլխու հաստատական նըշան մը ըրաւ, իրարու վրայ դիզելով կզակին ծալքերը։

— Այո՛, չա՛տ հետաքրքրական է, կրկնեց. մեծ հաճոյք է ինծի համար Անգլիացի հիւր մը առաջնորդել... հետեւեցէք ինծի, ամէն բան ցոյց պիտի տամ ձեզի...

— Շնորհակալութի՛ւն, շատ ազնիւ էք, ըսաւ Սուիթն սիրալիր ... մը, թէեւ չափազանց անհանգ... բամաղրութեան մէջ էր այդ ...

Բէյուֆ, որուն շփոթութիւ... բաստած էր արդէն, հետեւեց ... Անգլիացի բարեկամին ու երգ... սոին իջան պարիսպին խոռ...

— Այս պատը շինուած է ... Բ. կայսեր իշխանութեան ժա... յաջորդեց հսկան ու յետոյ ... դառնալով շարունակեց. — ... որ Թուրքերէնի չեմ թարգմա... քերս... դուք ալ անգլերէն ... կրնաք եւ շատ լաւ... իմացա...

Սուիթն սարսուռ մը զգա... դարձնել խորհեցաւ թէ այս ... պուշակ մարդը որքան բան ... արդեօք երիտասարդին խօսա... թիւններէն։ Բայց Բէյուֆ ... հանդարտութեամբ պատասխա...

— Այո, ամէն մարդ կ՚յա... անգլիերէն կը խօսիմ... յաջող... թիւն անցուցած եմ Բօլըրի ... մէջ...

Մարդը ժպտեցաւ ու իր ... աչքերը գրեթէ կորսուեցան ... շրջապատող խղոտ միսերու... (Շ...

...

...մէ մը սիրոյ դրամներու», այնպէս ... Լիզիա, «գէշ չատ ... ինն մը», իր ատն մէջ առաւ ... կերակրեց ու պահեց զայն։ ... վերջ, «Զարթօնք»ի ... Լեւոն Թիւթիւն-... ատեն ազատ ըլլալով ... մէջ, հաղորդակից՝ զուտ ... գրակա-... ինքնակալութեամբ՝ հա-... մէկը հետ, եթէ Գօ-... «Թիկոլօ» կամ «ալ-... ամուսնացած ըլլա-... եւ մեծ կարեւորու-... «Զարթօնք»ի խմբա-... հեղինակութեան. Նման ... մէջ։ Եթէ այս մասին իր ... կ'ուզեմ, որքան ալ տարօրի-... ինք չատ լաւ կը ... զիս աւելի կը հետաքր-... վկայական ունենալ ... մասնագիտութեանց մէջ ... բժշկական ասպարէզի մէջ։ ... խմբագրապետը կը գլա-... վկայական տալ ինծի, ... վկայական։ ... Ամէնէն չիմարս-... մէջ, ուր կը ծառայէի բբոխ-... բնակչութիւնը ... կ'անուանէր զիս եւ բոլո՛ր բը-... — բայց ես կը վիրաւոր-... միայն՝ երբ վիրաւոր-... պաշար եւ զար-... կ'ունենայ իմ աստիճանովս ... յաւակնոտութիւն ... այս յայտարարութիւնս։ ... Զարթօնք»ի խմբագրապետը կը Թը-... հաշուարկութիւն է առած բը-... մը, որ, «Հանրագիտակ»ին ... իմ արտօնութեանս դըր-... տեսնելով, գրեր էր Թէ ... Չի գիտեր որ նոյն բժիշ-... բժշկագիտական փառատր ... զար մը առեր էի քանի մը տարի ա-... «Բուժարանք»ի խմբագրութեան ... այն օրերուն, կը խնդրէր ... ինծի հետ, ու նոյնիսկ ... Թէ ... անգլիերէն աղջիկ ու-...

Բայց «Զարթօնք»ի խմբագրապետն ... կը հաւնայ իմ պարագաներիս ուժ-... այն օրէն ի վեր երբ Խո-... Հոսրէն գիրքը կը Թարգմանէր՝ ... Թարգմանութիւն գրել իր ... տակ ու déifié բառը ... մարտակոչ։

Մեր պարագաները չէ Նմանիր Այ-... Կուպիրոնեան կարգած ... — իմ բոլոր Թըշ-... Թող ամէն ամիս յայտարա-... Թէ ես բժիշկ չեմ, ոչ բժիշ. վար-... դարձած եմ, ոչ ալ հիւանդա-... — ուրիշներ պէտք ունին բժիշկ ... մօրալու ձեւով, մինչ ... կը դանեմ ինծի տրուած հրա-... Կրկնեցէք որ բժիշկ չեմ, ե-... կը մնամ։ Միշտ ըսե-... եւ արդէն կ'ուզէ ինձմէ ... Թերթերու մէջ, — ... ամիսը մէկ անգամ։ «Զայրիբ ... ինչպէս կը կոչէին Առափնայա-... կեդրոնականին մէջ, կրնայ իր ըն-... քանի մը համալսարան ... երբ որ ուզէ։ Բայց ո եւ է Նա-... երբ չափուել ուզէ, Թող ... առնէ, առաջուրնէ, դառնայ «Թիկոլօ» կամ «ռիկոլօ»։

* Մերժած եմ նաեւ երեւնալ Պոլ-սոյի բժիշկին պաշտօնամէջին մէջ։ Այս առթիւ կ'արձանագրեմ, որ նման պաշտօնամէջներու, նոյնիսկ տարեգիր-...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅՈՒՌԵՐՏԱՆՔՆԵՐ [illegible] ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

«Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, Եունուս Նատի, կը գրէ Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ (25 մարտ).

— «Ֆրանսական պաշտօնեաները կ'աշխատին միացնել Հաթայի (Սանճաք) փոքրամասնութիւնները եւ այս ձեւով կազմուելիք զանգուածը հակադրել Թուրք մեծամասնութեան, որպէսզի Հաթայը ոչ-Թրքական վարչաձեւ մը ստանայ, Ֆրանսական հոգատարութեան տակ։ Ասիկա կը նշանակէ Հաթայը բաժնել Սուրիայէն եւ Ֆրանսայի տալ։ Մենք չուզեցինք Հաթայը կցել Թուրքիոյ, եւ ուզեցինք ու կ'ուզենք որ այդ շրջանակը իր ամբողջ ժողովուրդով կազմէ երջանիկ անկախութեան մը օրինակը։ Արդ, ինչպէ՞ս կրնանք այս բարձր նպատակը խաղալիք դարձնել Ֆրանսացի քանի մը գաղթային պաշտօնեաներու մեքենայութեանց։

Այլեւս զանազանութիւն չենք դներ.— Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեան՝ կը նշանակէ Ֆրանսան։ Գալիք դէպքերու մէջ, կացութիւնը այսպէս պիտի դիտենք եւ մեր որոշումներն ալ ինքնաբերաբար այս ձեւով պիտի տրուին։ Բնաւ երեւակայելու չէ որ Հաթայի Թրքական հանգամանքին դէմ գործուած տրամաբանութեան ո եւ է խաղ քաղաքական ո եւ է մեքենայութիւն կրնայ խաբել մեզ կամ տկար դարձնել։

Մեր դիմացիններուն նպատակը գիտենք։ Անոնք այսպէս կը խորհին — Արդեօք բնորական խաղերով կրնա՞նք խանգարել Հաթայի Թրքական դիմագիծը։ Ո՛չ, չեն կրնար խանգարել։ Ասիկա չեն կրնար ընել, եթէ մէկ Թուրք երեսփոխան անգամ չընտրուի Հաթայի մէջ։ Մեր ձեռքը ունինք Ֆրանսայի տարագրութիւնը, որ անարժէք բան մը չէ։ Որովհետեւ Հաթայը Թրքական է ոչ միայն իր ժողովուրդով, այլ քարովն ու հողովը։ Ֆրանսացի պաշտօնեաները Թող երթան իրենց երկիրը եւ իրենց ուզածին պէս գործադրեն իրենց ընտրական խաղերը կարգ մը մարզերու մէջ, ինչպէս է ժողովրդական ճակատի կազմութիւնը՝ Համայնավարներու հետ գործակցութեամբ։ Անոնք իրաւունք չունին իրարու դէմ լարելու Թրքական Հաթայի պարկեշտ եւ եղբայր տարրերը։

Եթէ գործը չկարենայ ազատիլ այս գլանին վրայ փոխադրուելէ, ան-շուշտ անհրաժեշտ պիտի դառնայ փոխել խնդրին լուծման եղանակը։

Հաթայի Սիւննի Թուրքերը եւ Ալէվի Թուրքերը իրար գտած են պատմութեան երկար ընթացքին եւ ոլղա-գուրուած։ Հաթայի Արաբներն ալ Թուրքերու հարազատ եղբայրներն են որ դարերով միասին ապրած են կրօնական միութեան համայնքին մէջ։ Իսկ յայտնի է Թէ Թուրքերը որքան մեծ համբերութեամբ եւ Թոյլտուութեամբ կը շարժին ոչ — խլամ տարրերու հանդէպ։ Պէտք չէ Թոյն խառնել կեանքին մէջ այս ժողովուրդին, որ հաւաքական աշխատանքով երկրային դրախտ պիտի դարձնէ Թրքական Հաթայը։ Մենք չենք հանդուրժեր եւ պիտի չհանդուրժենք այս տեսակ բանի մը։ Մենք կ'ուզենք որ Թրքական Հաթայի ամբողջ ժողովուրդը, առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան, կատարելապէս երջանիկ ու բարգաւաճ ըլլայ։ Եւ ասիկա պիտի ապահովենք անպայման»։

ԱՍՏԱՓԱԶԱՐ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ

Անցորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Աստափազարի մասին.—

— Երբեմնի չէնշող հայկական Թաղերը ներկայիս դարձած են բուերու ապաստանարան։

Աստափազարի հայկական Թաղերը եւ եկեղեցին քանդուած են։ Կայ միայն Ս. Հրեշտակապետ Թաղը, որուն եկեղեցին Թրքական Թանգարանի է վերածուած։

Ս. Կարապետ Թաղի եկեղեցին Թուրք գիւղացիներու կառքերուն եւ անասուններուն ախոռ եղած է։ Քանի մը երեւելիներու տուներէն զատ, Ս. Կարապետ Թաղի, ինչպէս Նաեւ Ս. Ս. Լուսաւորիչ եւ Ս. Ստեփանոս Թաղերուն բոլոր տուներն ալ քանդուած են։ Հայոց գերեզմանատան քարերովը Թուրք գինետուններ անձնական զգեստներ չինել տուած են Զարխին եզերքը։

Տեղին վրայ մնացած քանի մը Հայերն ալ չկրնալով ապրիլ՝ Պոլիս փախած են։

Կէյվէ, Գուրտէպէլէն, Գրեձլար, Եղմէ, Միջադիւղ, բոլորն ալ ամայացած են, իսկ Ֆէրիզլին, Թամլըղը, Ցընտըզլըն, Արմաշը անցեալի յիշատակներ եղած են, ձգելով միայն իրենց անունները»։

ֆերու մէջ շատ կեղծ-համբաւներ շինուած են։ Անոնք իրենց կենսագրութիւնը, իրենց ուզածին պէս գրելով, տպել կուտան նման գիրքերու մէջ։ Ինծի ծանօթ են, սակայն, այնպիսիներ, որոնք միջնակարգ կրթութիւն իսկ չունենալով հանդերձ՝ կեղծ վկայականներով համալսարան են մտած եւ Աստուած գիտէ՝ Թէ ի՛նչպէս ելած։ Եթէ անոնց ուսանողական նիշքը տեսնէի՜ք...։ Ահա ձեզի Քեարիպեանի պարագան, — Ի՞նչ հոչակ հանած էր, առասպելնե՜ր։ Զարմանալի է մեր ժողովուրդին սէրը նման առասպելներու համար, բժիշկին վկայութեան չեն հաւատար, կը հաւատան դրանցի մարդոց զրոյցներուն։ Մեր վաստակաւոր բժշկապետը, Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան վերապնահատութիւն մը կատարեց վերջերս,... ժողովուրդը սակայն կապուած մնաց իր mytheին։ Մեր բըժերջզներէն՝ Ղազարեան փորձեց վկայութիւն մը տալ ի նպաստ Քեարիպեանի, գրելով Թէ մեռած է 1890ին, մինչդեռ Քեարիպեան մեռած է 1882ին, ուրեմն Ղազարեանի Պոլիս հասած շրջանին (1888) ոչ միայն գոյութիւն չունէր Քեարիպեանի Ֆրանսերէնի բուժարանը, այլեւ ինքը՝ Քեարիպեան։ Այս պարագան փաստ մըն է որ զգուշանանք mytheեր շինելէ, եւ հաւատանք միայն վերագնահատութեան կարողութիւն ու քննական ոգի ունեցող ուժեղ մտաւորականներու։

ԱՐԱԶ

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(Կոչ)

Հանրածանօթ եւ երախտաւոր երգիչ Պ. Արմենակ Շահմուրատեան կը գտնուի հիւանդ վիճակի մէջ։ Եթէ չառնուին դարմանումի արմատական միջոցներ, հիւանդութիւնը կրնայ դառնալ աղիտալի։

Նկատելով որ Շահմուրատեան կը վայելէ համազգային սէր ու համակրանք, որոշեցինք հրապարակաւ հայ ժողովուրդի աջակցութեանը դիմել, կարենալ օգնելու համար իր ապաքինմանը գործին։

Տարօն-Տուրուբերանի Ամերիկայի Պատգ. ժողովը որոշած էր այս տարուան ընթացքին տօնել յոբելեանը։ Փարիզի հայ մտաւորականութեան հետ համախորհուրդ, մենք եւս որոշեցինք տօնել Շահմուրատեանը։ Այդ առթիւ ուրախութեամբ եւ շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք Պ. Ա. Զօպանեանի եռանդուն գործակցութիւնը մեզ հետ։ Ով որ տեսաւ իր գըրութիւնը՝ Շահմուրատեանի մասին («Ապագայ», 19 մարտ), անհնար է որ կարենայ անտարբեր մնալ։ Վստահ ըլլալով ուրեմն մեր ժողովուրդի երախտագիտութեանը վրայ, անվարան կը դիմենք հանրային աջակցութեան, յուսալով յանդիլ դրական արդիւնքի, մանաւանդ որ հայ մամուլն ալ այնքան բարեացակամ արամադրութեամբ լեցուած է այս ձեռնարկին հանդէպ։

Օգնութիւնները կարելի է ղրկել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի, ինչպէս եւ մեր քարտուղարութեան, 52, Rue G. Courbet, Bagneux (Seine), France։

Ի դիմաց Տ. Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան.— Քարտուղար՝ Լեւոն Տօնիկեան, Նախագահ՝ Ա. Զաքրեան։

Ա. ցանկ հանգանակութեան.— Պ. Պ. Արշակ Զօպանեան, Առաքել Զաքրեան, Լեւոն Տօնիկեան, Օր. Մարգրիտ Բաբաեան, Պ. Նուպար Ալեքսանեան, Ստեփան Ալեքսանեան, Ցարութ Ցարութիւնեան, Կիրակոս ազբար (Անիէս), Տիգրան Տիրոյեան 50ական ֆրանք, Օր. Արուսեակ Ալլեան 25, Խաչիկ Մկրտիչեան 100, Յովսէփ Քուպիկեան 20, Սամսոն Ալեքսանեան 25, Առաքել Թաթուլեան 70, Անթիլիասի դպրեվանքի ուսուցիչներէն 145 ֆրանք, գումար 835 ֆրանք։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«Մ. ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մ. Ռափայէլեանի Նախկին աշակերտներու խումբը կը շարունակէ իր գեղեցիկ նուաճումները։ Անցեալ կիրակի հանդիպում մը ունեցաւ A. S. d'Issy Plaine-ի Ա. խումբին հետ։

Խաղը հազիւ սկսած, Ֆրանսացիները նշանակեցին Ա. կէտը, որ սակայն վերջինը պիտի ըլլար։ Իրենց ուրախութիւնը երկար չտեւեց, որովհետեւ Մ. Ռ. անմիջապէս յարձակողական անցաւ եւ իրարու ետեւէ նշանակեց 4 կէտ, մինչեւ կիսախաղին վերջաւորութիւնը։ Հայերը լաւ խաղարկութենէ մը զատ, հոգը ունէին իրենց օգնական Սակայն Բ. կիսախաղին ալ նոյնպէս տիրապետեցին դաշտին. յարձակում յարձակումի ետեւէ, ինչ որ 4կէտը 7ի բարձրացուց եւ խաղը լրացաւ Ֆրանսացիներուն պարտութեամբ 7 — 0։ Հակառակորդ խումբին մէջ երեք Հայեր կային որոնց մէկը կ'ըսէր վերջաւորութեան,— «Ս-

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՈՏՈՐԵՆ

«Հայրենիք»ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 մարտ).

—«Ինչպէ՜ս եղած ըլլայ մեր վերաբերումը դէպի Խորհրդահայ այն բոլշեւիկ պետական գործիչներն ու գրողները, որոնք այնքա՜ն անհաւատալի տմարդութեամբ կը կոտորուին կարմիր ցարի դահիճներու կողմէ, չենք կըրնար մեր բուռն ցասումը, վրդովմունքն ու ցաւը չյայտնել այդ առթիւ։

Ճիշդ է, Թէ բանտարկուած եւ գընդակահարուած հայ բոլշեւիկները, գրեթէ առանց բացառութեան, իրենք եւս գործած են ահաւոր բարբարոսութիւններ եւ պատճառ դարձած տասնեակ հազարաւոր անձերու մահուան։ Ճիշդ է, Թէ Ստալինի այդ բոլոր զոհերն ալ իրենց պետի գլխաւորութեամբ ոչնչացուցած են Հայաստանի մէջ ամբողջ դասակարգ մը, այսպէս կոչուած «կուլակները» կամ ունեւոր գիւղացիները։ Ճիշդ է, Թէ Ստալինի այդ բոլոր զոհերն ալ աւելի կամ պակաս չափով մասնակից են եղած Հայաստանի քաղաքական եւ հոգեւոր ստրկացման ու հայ ժողովուրդի տնտեսական քայքայման։

Եւ, սակայն, անոնք կը պատժուին ոչ Թէ ժողովուրդի դէմ այս աններելի ոճիրները գործած ըլլալնուն համար, այլ այն պատճառով, որ իրենց կարմիր տիրոջ՝ Ստալինի ուզած չափով անձնայ չեն եղած հայ ժողովուրդի հանդէպ եւ նոյնիսկ ցոյց են տուած որոշ «ազգայնական Թեքում», որ մահացու մեղք մըն է Խորհրդային Միութեան եւ մանաւանդ Հայաստանի մէջ։

Այսինքն՝ հայ բոլշեւիկ պետական գործիչները կը սպաննուին պարզապէս անոր համար, որ անոնց տէրը՝ Ստալին կը կասկածի, Թէ անոնք երբեմն հակում ցոյց տուած են ծառայելու նաեւ իրենց ազգին։ Եւ մանաւանդ անոր համար ալ անոնք չինչ, եւ անձնապէս պարտուեցալ,սահական Հայերը յաղԹեցին»։ Եւ կը շընորհաւորէր Թէ մեր պաշտպանողական ուժը Թէ յարձակողականը, որ բաւական յառաջդիմած էր եւ վճռականութիւնն առաջած կը Թուէր քիչ մը աւելի։

Հ. Տարօնեան

արժանի են մեր համակրանքին։

Ուշագրաւ է, որ Հայաստանի խորհրդայնացումէն մինչեւ անցեալ տարի, Հայաստան եկող գացող բոլշեւիկ հայ պաշտօնեաներու մեծագոյն մասը, եթէ չըսենք ամբողջը, ձերբակալուած եւ մասամբ ալ գնդակահարուած է արդէն։ Հարկաւ, անկարելի բան է, որ անոնք բոլորն ալ անհաւատարիմ գտնուած ըլլան Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, մանաւանդ որ ինչպէս յայտնի է, անոնք եղած են հլու հնազանդ ծառաները Ստալինի կառավարութեան եւ երբեք չեն քաշուած զոհելու նոյնիսկ հայ ժողովուրդի շահերը այդ կառավարութեան քմահաճոյքներուն։

Սակայն, ինչո՞ւ անոնք, իբր վարձատրութիւն Խորհրդային իշխանութեան իրենց մատուցած ծառայութեանց համար, կը չէզոքացուին, կը սպաննուին իրարու ետեւէ։

Ահա հարց մը, որուն լիակատար եւ միանգամայն ճշգրիտ պատասխանը դժուար է տալ այժմ։ Բայց կը Թուի Թէ՝ հեռու պիտի չըլլանք ճշմարտութենէն, եթէ ըսենք Թէ անոնք կը կոտորուին երկու հիմնական պատճառներով.—

Նախ՝ որովհետեւ այս կամ այն ատեն սերտ կապ ունեցած են Մոսկուայի մէջ գնդակահարուած Բուխարիններու, Րիկովներու, Կամենեւներու եւ ուրիշ ականաւոր բոլշեւիկներու հետ, կամ այս կամ այն կերպով բաժնած են անոնց տեսակէտները Ստալինի վարած քաղաքականութեան մասին։

Երկրորդ՝ որովհետեւ այս կամ այն ատեն, այս կամ այն կերպով քննադատութիւն ըրած են կամ դժգոհութիւն եւ Թերեւս նաեւ կրաւորական դիմադրութիւն ցոյց տուած են Ստալինի Անդրկովկասի մէջ վարած հակահայկական քաղաքականութեան ամէնէն ընդվզեցուցիչ քայլերու հանդէպ, որոնց շարքին կը պատկանի, օրինակ, Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանին չկցելը եւ նոյնիսկ զայն ինքնավար շրջան մը ըլլալու իրաւունքէն զրկելը»։

ՆԻՒԱՐ

— Ես ամէն օր ճաշէն առաջ մէկ ժամ պտոյտ կ'ընեմ որ ախորժակս բացուի։

— Պարոն, խօս բաց է, բայց երեք ժամ կը քալեմ, փորս կշտացնող մը գտնելու համար։

×

— Բարեկամ, ինծի պէս ամէն օր կը գինովնաք, ի՞նչ է պատճառը։

— Շատ սիրած աղջկանս հետ չկրնալ ամուսնանալուս համար։

— Դո՞ւք ինչու կը գինովնաք։

— Ես ալ սիրած աղջկանս հետ ամուսնացած ըլլալուս համար։

ԱՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՐԿ, ամսագիր, Ա. տարի, Թիւ 10, մարտ 1938։ Հասցէ.— Կ. Պալճեան, Str. Episcopul Radu, 8, Bucarest (Roumanie)։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Կերթայինք վազն ի վազ, ջղագարներու նման, հալածուելով ինչեր ու ինչեր։ Լեցուն հրացանները պատրաստ բռնած կը Թափէինք գետին, գլորէ, կը աղմուկներ առնէինք։ Թշնամի՞ն էր հովեր ուժգնօրէն ճչող մացառներու մէջ. Ու վազք անդադար, անդադար...

Գետ մը անցանք ու գիւղի մը մօտ ձոր մը մտանք։ Լուսցաւ։ Կ'անձրեւէր. Ցուրտ։ Ու անօթի՝ մենք։ Մեթենց. Ելանք մեր ձորակէն ու գիւղ մը մտանք։ Դուռերը կը գոցէին մեր դէմ ու կը հայհոյէին.

— Ձեզ հետապնդող ջոկատը հիմա ասկէ անցաւ։ Դուք ի՞նչ համարձակութեամբ հոս եկաք, կ'ըսէին մեզի։ Հրացաններուն կոթերով դուռերը կը դղրդեցնէինք որպէսզի բանան ու հաց տան մեզի։ Հոն կշտացանք։ Ու ճամբայ. Ու ճամբայ։ Ու ճամբայ։ Ո՞ւրկէ՞։ Բարձր անտառներէ ու խոր ձորերէ։ Անձրեւ, ջուր, ցուրտ։ Հոգը Թաց է։ Կը սահինք։ Կը կառչինք մացառներուն։ Ջուրի մը առջեւ կը հասնինք։ Կը Թափինք ջուր։ Ու ձորն ի վեր, ջուրին մէջէն։ Պէտք էր կորսնցնել մեր հետքերը։ Կը քալենք անընդհատ։ Հողի վրայ չկոխէ՛ք, կը սաստէր Հէժօն։ Վերը, ժայռերէն Թուլցած հողի չերտեր ու ժայռի բեկորներ ահագին աղմուկներով ձորերը կը Թափէին։ Ջուրերը սառ։ Ջիւներն էին որ հալած, կուգային։ Պաղը մեր ոտքին զարկաւ։ Կապուտցանք։

Սկսանք դողալ ու ակռաները ու ծնօտները իրար զարնել։ Մեր ոտքերը բլթտուեցան ու սուր սուր քարերէն։ Հէժօն կ'երթար — Ո՞ւր կը տանի մեզ այս յիմարը, կը մռլտայինք։ — Եթէ, կ'ուզէք վազը բանալ ու բլթտուիլ, հոտ մնացէք, կ'ըսէր ան։ «Եթէ կ'ուզէք»... Ու կը շտապէինք առաջ, իրար հրելով։ Ջորը բաժնուեցաւ երկուքի։ Հագանք սրերները եւ վրայի անտառը զարկինք։ Մեր մէջ տոկուն ու քաջ չէր մնացեր։ Բոլորը պիտի ուզէին այդ պահուն խակ ՝իջել իրենց շունչը։ Կ'անցնէինք գամէ մը։ Կ'ուզէինք հոն խուժել.— Ով որ կ'ուզէ սատկիլ (կէպէրմէքէ) Թող հոն երԹայ, կը ձայնէ Հէժօն։ Այդ գոմը լուսադէմին պիտի պաշարուի։

Կը մտնենք ուրիշ մեծ ձոր մը։ Գարնան յորդահոսան ջուրերը կը մռնչեն ու յորձանք տալով ժայռերուն առջեւ կը մրրկին։ Մութ են անոնք հիմակ։ Անհուն ձայնով սարերը լեցուցեր են։ Քիչ մըն ալ տոկանք, կ'ըսէինք մենք մեզի։ Ու կ'ուզէինք վազել, Թռչել, հասնիլ որոշ տեղը, եԹէ այս դնացքը տեղ ու նպատակ ունէր։

Գէորգին փորը կը ցաւէր։ Սիրտը կը խոցտէր։ «Ո՛ւյ, մայրիկ, մեռայ», կը պաղատէր ան։ Ինքզինքը կը զարնէր գետին — «Ալ չեմ գար։ Հոս կը մեռնիմ։ Ալ չեմ կրնար»։— Լալով ու պաղատելով կը հանէր զէնքը ու կը հասցնէր խումբին։

Խոր ու մութ ձոր մը հասանք, որուն բոլորտիքը ուղիղ բուսած երկար սարեր անկուսր էին։ Անտառները չղԹայած բոլոր կողերը։ — Ցրուեցէք Թուփերուն մէջ, հրաման տուաւ Հէժօն։ ՓաԹԹուեցաւ իր եամչէն ու գետին ինկաւ։ Կրա՞կ, ըսաւ, բնաւ... Գէորգ կռնակի վրայ գետին փռուած կը ճչար.— «Ուլ մարիկ մեռայ, ո՛ւյ, ո՛ւյ մեռա՛յ...»։ Նորէն Հէժօին գացի։ «Տղան կը մեռնի, կրակ մը...» Հրամայեց որ վառեմ։ Հէժօն Գէորգը շատ կը սիրէր, զաւկի նման։ Ամէնէն կրտսերն էր ան։

...Խարոյկը փրփրեցաւ ու լեզուն երկարեց գիշերն ի վեր։ Գէորգ սկըսաւ տաքնալ ու կեանքի գալ։ Տղայ էր ան դեռ։ Հիմակ ալ կը խնդար ու կ'ամչնար...

Տղաքն ալ վառեցին խարոյկներ։ Տաքցանք չտաքցանք, լոյսը ծայրը ... Ցրուեցանք սարերուն դագաթները ու մնացինք մինչեւ գիշեր։

Գիշերը կրկին ձոր իջանք։— «Ասկեանք չէ։ Անկէ ազատում չկայ։ Տէրսիմ երթալու ենք», ըսաւ Հէժօն։ Փոխանակ ամէն գիշեր տանջուելու, մէկ անգամ կը տանջուինք ու հոն կ'անցնինք, կ'ազատինք։ Հոն կը կենանք մինչեւ ձիւները հալին, ու գարնան նորէն այս կողմը կուգանք։ Այս Հայերն ալ կը տանինք Երզնկա եւ իրենց ազգականներուն կը յանձնենք։

Մեր աչքերը լոյս իջաւ ու սկսանք համոզել զինքը։ Հէժոյի անձրեւոր, Ալիշէր, դէմ էր այդ գաղափարին։ Արդէն Ալիշէր Թոյլ ու փտած մարդ մըն էր եւ միակ արժանիքը տղոսր քոյր մը ունենալն էր, որ կրցեր էր Հէժոյին միանալ։

Գիտէր լեզուագարութիւն։ Շատ ուտել ու ծխել։ Պարծենալ չարունակ չ·ենցած արժէքներովը...

— «Եփրատի հուներէն անցնելու անկարելիութիւնը մէկ կողմ, ան հիմակ տուաջացած է արդէն ու մեզ կը խլէ կը տանի։ Անդին տակաւին երեք ժամ ունինք քալելու, մինչեւ որ փըրկուինք Թուրք պահականոցներէն եւ բանակին ցանցերէն (Թուրք բնդհանուր բանակատեղին հոդ էր այդ ատեն, Անի ամրոցէն առդին, Քէմախ, քանի որ Ռուսերը հոն հասած ու կեցած էին)։ Անկէ անդին ալ 19 ժամ անդադար Տէրսիմի ձիւնոտ լեռներէն պիտի քալէինք առանց հիւղակ մը տեսնելու, մինչեւ հանդչինք Տէրսիմի մէկ գիւղը։ Դեռ անկէ անդին ալ վեց ժամ պէտք է քալենք բուն Տէրսիմ հասնելու համար։ Երեք գիշեր ալ պէտք է ասկէ Գուրուչայ երԹալու։ Դուք չէք գիտեր այս ամէնը, երԹանք կ'ըսէք։ Այս գիշերուան պզտիկ մէկ յոգնութենէն, բոլորիդ լեզուները կէս կէս արշին բերաններնուդ դուրս կախուեցան։ Այդ ճամբա՞ն ինչ պիտի ընէք։ Ձեզմէ մէկը Տէրսիմ չի հասնիր։ Դուք բոլորդ սարերը կը մնաք»։

— «Քանի մը անգամ ուրիշներ տարաւ ջուրին տուաւ ու լեռները Թողուց։ Հիմակ ալ մեզ տանիլ կ'ուզէ։ Ջենք երԹար» կ'ըսէին քովի Քիւրտերը։

Հէժոյի տրամադրութիւնները փախան։— Մեղքը ձեր վիզը։ Վերջէն հոս մնաք, Թուրքերը ձեզ բռնեն, զիս չմեղադրէք»։ Ըսաւ։ Մեզ ճամբայ հանեց։

Լուսընկայ լոյս էր։ Հովերը անուշ, ձորերը անուշ, ջուրերը անուշ, կը խօսէինք։ Կը խնդայինք։ Կ'երգէինք։ Ես կանչեցի հոն «Կռունկ»ը, սրտիս Թելերը փրցնելու չափ յուզումով։ Մտանք գոմ մը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(55)

Ընկերվարականները ինչո՞ւ մերժեցին

Շաբաթ իրիկուն Պ. Տալատիէի ներկայացուց ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ կը բաղկանար երեք նախկին նախարարներէ, Պ. Պ. Փոլ Ֆոռ, Վէնսան Օրիոլ եւ Մարքս Տորմուա: Տեսակցութիւնը տեւեց բաւական երկար: Ետքը երեք պատուիրակները զեկուցում տուին իրենց տեսակցութեան մասին: Պ. Տալատիէ ըսած էր թէ՝ Նոր դահլիճը պիտի բաղկանայ 17 նախարարներէ, որոնց հինգը սահմանուած է ընկերվարականներուն եւ թէ արտաքին նախարարութիւնը վերապահուած է Պ. Լէոն Պլումի: Նոր վարչապետը չէր ուզած ընկերվարականի մը յանձնել ներքին նախարարութիւնը:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, Պ. Տալատիէ ըսած էր թէ որ եւ է փոփոխութիւն պիտի չկատարուի եւ թէ Սպանիոյ հանդէպ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի, համախորհուրդ Անգլիոյ հետ: Այս յայտարարութեան վրայ, ժողովականներէն Զիրոմսքի բարկանալով ձգեց գնաց:

Պ. Տալատիէ յայտնած էր նաեւ թէ մասնակցութիւն պիտի չառաջարկէ համայնավարներուն, ոչ ալ պիտի բանակցի, անոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար: Ետքը յայտարարած էր թէ այլեւս թոյլ պիտի չտայ որ գործարանները գրաւուին եւ եղածները պարպել պիտի տայ «մարդկօրէն», ձեռք առնելով բոլոր միջոցները որպէսզի ընդհարումներ չպատահին, թէ պիտի վտարուին անցանկալի օտարականները, ամբողջաբար քուէարկել պիտի տայ դրամական օրէնքը եւն.

Այս տեղեկութիւններէն վերջը, ժողովի հրաւիրուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. Խորհուրդը, որ նիստ գումարեց իրիկուան ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5ը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, առտուան դէմ 6436 ձայնով քուէարկուեցաւ Մէյվոյքի բանաձեւը, որ կը մերժէր մասնակցիլ Տալատիէի դահլիճին: Բանաձեւը աջակցութիւն ալ չի խոստանար, այլ վստահութիւն կը յայտնէ խորհրդարանին ընկերվարական խմբակցութեան՝ դիրք բռնելու համար համաձայն պարագաներուն:

«ԵԹԷ ԴԻՄԱԴՐԷԻՆՔ, ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԾԱԳԷՐ»

Ընկերվարական ազգ. խորհուրդին մէջ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լէոն Պլում, բացատրելով իր հրաժարման պատճառները: Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Մենք բացառիկ իրաւասութիւններ պահանջեցինք, առանց որոնց պիտի չկրնայինք իրագործել մեր ծրագիրը: Ծերակոյտը մերժեց: Ի՞նչպէս կրնայինք շարունակել կառավարութիւնը: Իշխանութեան գլուխ մնալ՝ կրնար նշանակել միայն մէկ բան,— Ծերակոյտին պարտադրել մեր ծրագիրը: Ատոր համար կա՞յ ուղղէինք բանուորական եւ հանրապետական ուժերուն: Կարելի էր: Նպաստաւոր գետնի մը վրայ կը գտնուէինք: Ինչո՞ւ այդպէս չըրինք: Այդ [illegible], չեմ ըսեր յեղափոխութիւն յարուցանել պիտի ըլլար, բայց պիտի նշանակէր յեղափոխական վիճակ մը ստեղծել, եւ կանխամտածութեամբ: Խորհեցանք թէ կարելի չէր այդպիսի կացութիւն մը ստեղծել Ֆրանսայի եւ ազգ. տնտեսութեան ներկայ վիճակին մէջ, նկատի առնելով վայրկեանին ծանրութիւնը:

Այդպիսի պարագայ մը պիտի ունենայինք արտասահմանի մէջ, վտանգաւոր դէպքեր յարուցանելով: Այդ պիտի նշանակէր նաեւ Ֆրանսան նետել արկածախնդրութեան մը մէջ ուր պիտի չկրնայինք վարել: Այդ յեղափոխութիւն մըն է որուն առջեւ աւելի քան վարանեցանք եւ կը կարծեմ թէ ազգ. ժողովը կը հասկնայ միտքս»:

Պ. Լէոն Պլում յետոյ պատմեց թէ ուրբաթ օր համայնավար կուսակցութեան երկու պատուիրակները իրեն այցելելով, առաջարկած էին տեղի չտալ Ծերակոյտին առջեւ: «Մենք մինչեւ վերջը ձեզի հետ ենք այս ճակատամարտին մէջ», ըսած էին անոնք. Իսկ ինք այս առթիւ գիտել տուած էր.— «Իսկապէս դուք ամէն բան ըրի՞ք ուժ տալու համար մեզի՝ խորհրդարանին եւ երկրին մէջ»:

Ուրիշ բացատրութիւններէ վերջ, սկսան վիճաբանութիւնները: Ժողովական մը գիտել տուաւ թէ երբեք վստահութիւն չունի Տալատիէի վրայ, թէ ընկերվարականները մասնակցելով նոր դահլիճին, պարզապէս պատանդներ պիտի ըլլան: Ձախ թեւի ներկայացուցիչները մերժեցին թէ մասնակցութիւնը եւ թէ աջակցութիւնը: Ի վերջոյ երեք բանաձեւեր մշակուեցան, եւ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ չմասնակցելու առաջարկը:

Պաշարման վիճակ Թունուզի մէջ

Շաբաթ օր արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան Թունուզի մէջ (քաղաք), ազգայնականներու մէկ ցոյցին հետեւանքով: Ցուցարարները, որոնք Նոր-Տէսթուրեան կը կոչուին, կ՚ուզէին գրաւել Ֆրանսական մարզպանութեան շէնքը եւ բանտը, ազատ արձակելու համար իրենց կուսակից բանտարկեալները: [illegible] վրայ ամբոխը յարձակում գործեց, խորտակելով դուռներ եւ պատուհաններ, քանդելով կամ կրակի տալով հանրակառքերը: Ոստիկան մը սպաննուեցաւ: Զօրքը միջամտելով, իր կարգին կրակ բացաւ եւ 9 հոգի սպաննուեցան, 50 հոգի վիրաւորուեցան: Անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ: Արգիլուած է համախմբուիլ փողոցներու մէջ: Եթէ վեց հոգի կամ աւելի խմբուած ըլլան, անմիջապէս կրակ պիտի բացուի. Արգիլուած է որ եւ է զէնք ունենալ:

*** Առաջին անգամ 1911ին էր որ երեւան եկաւ «Տէսթուրը», իբրեւ ազգայնական կազմակերպութիւն. Ծրագիրը կը պահանջէր ոչ թէ պարզապէս վանել Ֆրանսական հովանաւորութիւնը, այլ բարեփոխել հաստատուած կարգ ու սարքը, վարչական հսկողութեան իրաւունք մը տալով բնիկներուն: Պատերազմէն վերջը, մանաւանդ 1920ին աւելի գործօն թափ ստացաւ շարժումը, իսկ 1921ին ծանր խռովութիւններ ծագեցան Թունուզ քաղաքին մէջ: Երիտասարդ եւ մտաւորական տարրերը այլեւս անբաւական գտնելով հին ծրագիրը, աւելի արմատական պահանջներ դրին եւ կազմակերպութիւնը կոչուեցաւ Նոր Տէսթուր (Նոր սահմանադրութիւն), որ պարզապէս ինքնավարութիւն կը պահանջէր, առանց հրապարակաւ խոստովանելու զայն: Կազմակերպութեան մէջ կը գործեն նաեւ Ֆրանսացիներ, մանաւանդ բոլշեւիկներ: Շարժումին ծաւալման նպաստեց, նաեւ, երկրին մէջ տիրող թշուառութիւնը: Դէպքերը իրարու կը յաջորդէին. եւ, քանի մը ամիս առաջ, Ֆրանսական մարզպանը ձերբակալել տալով աքսորեց կազմակերպութեան վարիչները: Նոր մարզպանը ներում շնորհեց եւ միջոցներ ձեռք առաւ, թշուառութիւնը մեղմացնելու համար, բայց խլրտումները վերսկսան նոյն սաստկութեամբ: Քանի մը օր առաջ, ձերբակալուեցան երեք վարիչներ, եւ ահա շաբաթ օր տեղի ունեցաւ նոր ցոյցը, արիւնալի հետեւանքներով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, Գահիրէ հասաւ Ապրիլ 9ին, ուր պիտի մնայ հինգ օր, փոխանակելու համար 1937 Ապրիլ 7ին Էնկիւրիի մէջ կնքուած բարեկամութեան դաշնագիրներուն վաւերացման պաշտօնաթուղթերը:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ լրտեսութեան կարեւոր դէպք մը երեւան հանուեցաւ Սթրասպուրկի մէջ: Անմիջապէս ձերբակալուեցան վեց հոգի, որոնց երեքը վար դրուեցան, իսկ երեքը առժամապէս ազատ ձգուեցան, հսկողութեան տակ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, նկատի առնելով ազգային պաշտպանութեան պահանջները: Կ՚ըսուի թէ ամբաստանեալներէն երկուքը, հայր եւ որդի, գաղտնիքներ ծախած են օտար պետութեան մը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՍՆԻԷՌ-ԳՈՒՐՊԸՎՈՒԱՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 14 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ասնիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երք. կոմիտէն Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ԱՐԱՄ ԱՐԾՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կարապետեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան եւ քրոջ՝ Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐԱԳԻՑ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ բարեպաշտ ժողովրդեան, թէ Գրիգորեանն հրաւիրած է Կիլիկիոյ Աթոռին միաբան Տ. Զարեհ վրդ. Փայասլեանը, որ Աւագ շաբթու օրերուն պիտի նախագահէ եկեղեցական արարողութեանց եւ Զատկին պիտի պատարագէ ու քարոզէ:

Կը հրաւիրենք Առնուվիլի եւ շրջակայ թաղերու բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու եկեղեցական ժամերգութեանց եւ արարողութեանց:

Հոգաբարձութիւն

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՐԹԻՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 13 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3704 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՆԳԻՍՏ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Էջմիածինէն հեռագիր մը կը գուժէ մահը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին։ Խորէն Ա. յանկարծամահ եղած է սրտի կաթուածէ, ապրիլ 10ին, կ'երա-[illegible] Գոյժը հաղորդուած է նաեւ Երուսաղէմի պատրիարքին եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան։ Ուրիշ տեղեկութիւններ կը պակսին։

*** Վախճանեալ կաթողիկոսը, Խորէն արք. Մուրատպէկեան, ծնած էր 873 դեկտեմբեր 8ին, ուրեմն 65 տարեկան էր։ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 9(..)ին։ Կաթողիկոս ընտրուեցաւ 1932 նոյեմբեր 12ին։ Երկար տարիներ եղած է առաջնորդ Երեւանի։ Պատերազմի շրջանին գործօն դեր կատարած է փախստականներու օգնութեան համար, երբ անհուն աւերներ կը գործէր թշուառութիւնը։ 1920ին Պոլսէն անցնելով, գնաց Ամերիկա, մասնաւոր առաքելութեամբ։ Կաթողիկոսութեան կոչուեցաւ տաժանելի ժամանակաշրջանի մը մէջ որ հետզհետէ աւելի ծանրացաւ, մանաւանդ Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ։ Արգելափակուած Էջմիածնի պատերուն մէջ, զրկուած իր պաշտօնը յաջողութեամբ վարելու տարրական հնարաւորութիւններէն, միշտ ենթակայ խիստ հսկողութեան, Խորէն Ա. ուրիշ բան չէր կրնար ընել եթէ ոչ սովորական կոնդակներ ղրկել Արտասահման։ Նոյնիսկ անզօր էր վերակազմելու կովկասեան թեմերը։ Իսկ վանքին տնտեսական կացութիւնը այնքան անտանելի դարձած էր որ, շարունակ արտասահմանի օգնութեան կը դիմէին։ Իր նուիրակն ալ, Գարեգին արք. Յովսէփեան, ամէն բանէ առաջ հանգանակութիւն կատարելու պաշտօն ունէր, Էջմիածնի գմբէթը նորոգելու կամ վանականներուն ապրուստը հոգալու համար։

Ամիսներ առաջ օտար աղբիւրէ լուրեր շրջեցան կաթողիկոսին ձերբակալման մասին, բայց չհաստատուեցան։ Իր ամենավերջին կոնդակը ուղղուած էր Մարսէյլի առաջն. փոխանորդին (տես Գ. էջ)։

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐԷՆ Ա. ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գոյժ մը Էջմիածինէն,— Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը յանկարծամահ, սրտի կաթուածէ։

Ո՞վ կրնար ստուգել,— Խորէն Ա.ի սի՞րտն էր տկար, թէ միջավայր այնքան անտանելի դարձած էր, որ հարուածը ի վերջոյ իջաւ սրտին...

Ուրիշ լուր չունինք առ այժմ, եւ կը գոհանանք արձանագրելով տխուր դէպքը, այնպէս ինչպէս հաղորդուած է հեռագրով։ Պէտք է երկար, շատ երկար ժամանակ անցնի, որպէսզի կարելի ըլլայ լուսաբանել ամէն բան։ Հաստատել, օրինակ, թէ չկա՞ն վրդովիչ, անբնական պարագաներ ալ, որ փութացուցած ըլլան կաթողիկոսին մահը։

Այս մահով, կը փակուի ալեկոծ շրջան մը եւս։

Շատեր մասնաւոր բարեացակամութեան մը վերագրեցին, երբ խորհրդային իշխանութիւնը բարեհաճեցաւ արտօնե՛լ որ Հայերը նոր կաթողիկոս մը ընտրեն, մինչ նոյն իրաւունքէն զրկուած էին Վրացիները։

Այս հէքեաթը շրջան ըրաւ գաղութէ գաղութ, շնորհիւ կարճամիտ մունետիկներու։ Եւ մարդիկ սկսան փառաբանական տաղեր հիւսել, երազելով Էջմիածնի վերածնութիւնը, Մայր Աթոռին հեղինակութեան բարձրացումը եւ դեռ ուրիշ բաներ։

Խեղճերը չէին կրնար ըմբռնել թէ ինչ խարդախ նպատակներ կը հետապնդէր Մոսկուան, կալանաւոր մը բազմեցնելով երբեմնի շէն եւ հեղինակաւոր Աթոռին փլատակներուն վրայ։

Վեց տարուան պատմութիւնը լուսաբանեց բուն կացութիւնը։ Լուսաբանեց ուրիշ կէտ մըն ալ,— եթէ Մոսկուան այդ «շնորհ»ը կ'ընէր, քիչ-շատ հեղինակաւոր դէմքեր նստած էին Երեւանի մէջ.— Աղասի Խանջեանը՝ իբրեւ կեդր. կոմիտէի քարտուղար եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը՝ իբրեւ վարչապետ։

Երկուքն ալ, թէեւ թունդ բոլշեւիկ, բաւական տեղեակ էին հայկական Արտասահմանի հոգեբանութեան։ Գիտէին թէ ինչ կը նշանակէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը — Էջմիածինը — հաւատացեալներու զանգուածին համար։

Կարճ խօսքով, անհրաժեշտ էր որոշ գոհացում տալ տարագիր բազմութեանց, անոնց համակրանքը եւ մանաւանդ նիւթական աջակցութիւնը ապահովելու համար։ Այդ հաշկացողութեամբ ալ, «[illegible]» նուիրակ մը ղրկուեցաւ Արտասահման, երկուքուկէս տարի առաջ։

Փոխուեցա՞ն ժամանակները։ Աղասի Խանջեան չարաչար զոհուեցաւ իր «նոր» քաղաքականութեան ճամբուն վրայ։ Իրեն հետ միասին, գլխիվայր թաւալեցան բոլոր անոնք որ տիրական դեր կատարած էին 1921էն իվեր։

Շատեր իրենց գլուխը վրայ տուին խեղկատակ դատավարութիւններով, բայց մանաւանդ առանց որ եւ է դատի, Չեկայի նկուղներուն մէջ։ Եւ դեռ ահուսարսափը չէ վերջացած։ Ոչ ալ ամբողջովին լուսաբանուած է ահաւոր ողբերգութիւնը։

Արդ, այս պայմաններուն մէջ է որ կը վախճանի կաթողիկոսը. եւ, ոչ մէկը կրնայ գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի պատահի վաղը,— Մոսկուան նորէ՞ն պիտի ժպտի՞ հաւատացեալներուն, որպէսզի կարենան նոր կաթողիկոս մը ընտրել...

Այս անգամ շատ աւելի ամուր պրկուած են օղակները։ Կովկասեան բոլոր թեմերը կազմալոյծ, գրեթէ անգոյ, իսկ Արտասահմանի մէջ,— մնա՞ց «բարեյոյս» մարդ, որպէսզի անցագիր խնդրէ։ Ենթադրելով որ գացող «քաջեր» ալ պիտի գտնուին...

Տուեալ պայմաններուն մէջ, Խորէն Ա. կատարեց ինչ որ կարելի էր։

Տակաւին կանուխ է, խօսելու համար իր առաքինութեանց կամ վրիպումներու մասին։ Արդարութիւնը կը պահանջէ գիտնալ ամէն բան, ճիշդ եզրակացութեան յանգելու համար։ Իսկ մենք շատ քիչ բան գիտենք, մեր աշխարհի կացութեան մասին։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մասնաւոր իրաւասութիւններ եւ 10 միլիառ փրանք

Պ. Տալատիէի դահլիճը երեսփ. ժողովին ներկայացաւ երէկ, երեքշաբթի, շատ կարճ յայտարարութեամբ մը, որ կը պահանջէր որոշ իրաւասութիւններ՝ ելեւմուտքը շտկելու համար եւ հինգ միլիառ ֆրանքի գումար մը, ինչպէս եւ դիւրութիւններ 15 միլիառի փոխառութեան մը համար։ Երէկ առտու երկու անգամ ժողով գումարեցին նախարարները, որոնց մէկուն ներկայ էր հանրապետութեան նախագահը։ Կառավարութիւնը պահանջեց անմիջապէս քննել իր առաջարկները, որպէսզի կարենայ գործի ձեռնարկել։ Ծերակոյտն ալ իր կարգին պիտի քննէ հինգշաբթի օր կամ ուրբաթ, եւ յետոյ խորհրդարանը պիտի փակուի, Զատիկի տօներուն առթիւ, մինչեւ մայիսի կէսը կամ աւելի երկար։

Երեսփ. ժողովին բացումը կատարուեցաւ սովորական ձեւակերպութեամբ, կառավարութեան յայտարարութեան ընթերցումով, այն տարբերութեամբ որ վիճաբանութիւն չկատարուեցաւ ընդհանուր քաղաքականութեան մասին։ Օրուան հրատապ խնդիրն էր ելմտական նախարարին ծրագիրը։ Կառավարութիւնը անմիջականօրէն պէտք ունի հինգ միլիառ ֆրանքի, որուն վրայ պէտք է բարդել Լէոն Պլումի տրուած հինգ միլիառը։ Այս գումարը անհրաժեշտ կը համարուի երկու ամսուան ծախքերուն համար։ Իսկ 15 միլիառի փոխառութիւնը պիտի հանուի յարմար պահու մը։

Նոր դահլիճը առ այժմ վստահութիւն կը վայելէ քաղաքական եւ տնտեսական շրջանակներու մէջ։ Ֆրանքը զգալի բարձրացում ունեցաւ։ Տոլարը 32.65էն իջաւ 32.22ի, իսկ անգլիական ոսկին 162.25էն 160.12ի։ Բայց ընդհանուր վստահութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ միայն այն ատեն երբ շտկուի տնտեսական կացութիւնը, ինչպէս յայտարարեց ելմտական նախարարը, Պ. Մարշանտօ։

150,000 բանուորներ մօտ 100 գործարաններու մէջ

Մինչ կառավարութիւնը կը պատրաստուէր պարպել գրաւուած գործարանները, գործադուլը աւելի սաստկացաւ երկուշաբթի գիշեր, գրեթէ ընդհանուր հանգամանք առնելով։ Ազդուած են մօտ 100 գործարաններ, 130 — 150 հազար բանուորներով։ Համաձայն մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներու միութեան հրահանգին, ամէն գործարանի մէջ բանուորական պատուիրակութիւններ վերջնագիր մը ուղղեցին գործատէրերուն, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ։ Այս ազդարարութեան համաձայն, առաջին առթիւ գործադուլ հռչակեցին Ռընոյի 30 000 բանուորները։ Այս հաստատութեան փակումը կը ջլատէ մասնաւորապէս զինուորական կառքերու, հրասայլերու, օդանաւային մեքենաներու, զրահներու եւ ռումբերու արտադրութիւնը։ Ուրիշ կարգ մը հաստատութիւններ ալ, որոնք օդանաւերու եւն. շինութեամբ կը զբաղին, նոյնպէս ջլատուած են։ Գործադուլի ենթարկուած մետաղագործական հաստատութեանց թիւը կ'անցնի 40ը։ Բանթողներու թիւը գրեթէ կէսն է Փարիզի մետաղագործական բանուորներուն։

Բանթողները նոյն բաները կը պահանջեն գրեթէ ամէն տեղ.— ճանչնալ հաւաքական սակարկութեան սկզբունքը եւ անմիջապէս հաւաքական պայմանագրութիւններ կնքել, աշխատավարձքի յաւելումներով։ Գործատէրերը կը պատասխանեն թէ հին պայմանագրութիւնները ի զօրու են տակաւին, եւ թէ նորերու մասին չեն կրնար բանակցիլ, ոչ ալ իրաւարարութիւն կ'ընդունին, մինչեւ որ գրաւուած գործարանները չպարպուին, համաձայն աշխատանքի օրէնքներու։

Նոր կառավարութիւնը անմիջապէս ժողով գումարեց, այս տագնապը լուծելու համար, մանաւանդ որ Պ. Տալատիէ վճռած է պարպել տալ գործարանները։ Աշխատանքի նախարարը երէկ լսեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները։ Մետաղագործական բանուորներու դաշնակցութիւնն ալ ժողով մը սարքած է։ Այս առթիւ հեռագրով պատուիրակներ հրաւիրուեցան գաւառէն։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ շատ մը գործարաններու մէջ բանուորները գործադուլի ենթարկուած են հակառակ իրենց կամքին։ Այսպէս, Ռընոյի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ երկուշաբթի օր քուէարկութիւն մը կատարուեցաւ մէկ հաստատութեան աշխատակիցներուն մէջ եւ գործադուլի թեր արտայայտուեցան 874 հոգի, դէմ 2922 հոգի։ Նոյն հաստատութեան մէջ գործադիր կոմիտէն կոչ մը ուղղած է, որով կը մերժէ գործադուլը եւ բացատրութիւններ կը պահանջէ։ Սէնթ Էթիէնի մէջ թռուցիկներ ցրուած են, պարզելով համայնավարներու սարքած խաղերը։ Լօէնի օդանաւային գործարանին մէջ (Արժանթէօյ) բանուորներուն մեծ մասը հակառակ են գործադուլին։

Մետաղագործական հաստատութեանց խմբակցութիւնը մասնաւոր յայտարարութեամբ մը ապօրէն կը հռչակէ գործադուլները։

Հակառակ այս բոլոր առարկութեանց, գործադուլը կը ծաւալի հետզհետէ, վարչապետը, Ներքին գործերու նախարարը եւ աշխատանքի նախարարը մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կատարեցին, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար։ Ձախակողմեան թերթերը նոր տագնապին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգեն գործատէրերուն վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ եօթը բարձր պաշտօնատարներ գնդակահարուած են Թաթարական հանրապետութեան մէջ, իբրեւ խափանարար եւ դաւաճան։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը, Պ. Պէնէշ, հրահանգած է կառավարութեան՝ բանակցիլ գերման փոքրամասնութեան վարիչներուն հետ, ամենալայն գոհացումներ տալով, մինչեւ որոշ սահման մը։ Կը վախցուի որ հիթլերական կուսակցութեան վարիչը, Հայնլայն, ծայրայեղութեանց մղուի իր կուսակիցներուն կողմէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՀՈՒՏԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ՖԷՍԸ ՈՐՈ՞Ւ...

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք,— եւրոպական թերթերը, երբ ո եւ է ժողովուրդի անուն տան, սկզբնատառը կը գրեն գլխագիր։ Օրինակ. **Les Arméniens** կամ **Les Polonais, Les Bulgares** եւ բոլոր ազգերը։ Բայց երբ խօսք ըլլայ յիշել Հրեաները, կը գրեն առանց գլխագիրի,— **les juifs:**

Ինչո՞ւ այս արհամարհական խտրութիւնը։

Հրեաներու դէմ հալածանքը կամ անարգանքը նոր պատմութիւն չէ,— գիտէք։ Քրիստոնեայ պետութիւնները կը ջարդէին կամ կ'արտաքսէին զանոնք, մասնաւորաբար Տիտոսի արշաւանքէն վերջ, երբ Հրեաները, հեռացան աւերակ Երուսաղէմէն եւ ցրուեցան աշխարհի չորս ծագերուն։ Իրականին մէջ Հրեաները թափառականութեան ջիղ մը ունէին, սկիզբէն իվեր կը շրջէին երկրէ երկիր։ Թէեւ քիչ մըն ալ այդ տարագրութեան կը պարտին իրենց գոյութիւնը։ Երբ երկրի մը մէջ կը ջարդուէին, կ'անցնէին ուրիշ երկրի մը մէջ։ Միջին Դարուն, քրիստոնեայ պետութիւնները կը զգուշանային բոլորովին բնաջնջել զանոնք, ընդհակառակն կը հաւաքէին մասնաւոր թաղերու մէջ, որպէսզի հոն ապրին եւ քրիստոնեայ ժողովուրդը «նմոյշ» մը ունենայ աչքին առջեւ, տեսնելու համար... Քրիստոսը խաչող եւ մարդկութիւնը դժբախտացնող այս «անիծեալ» ցեղը։ Հրեաները ստիպուած էին փէսի նման կարմիր գլխարկներ դնել, որպէսզի ճանչցուէին ամէն տեղ իբրեւ «ստորին ցեղ»։ Իրաւունք չունէին ընտանեկան մականուն ունենալու, արգիլուած էր իրենց կալուած գնել, ատոր համար երբեք չկրցան մտնել երկրագործութեան մէջ, եւ որովհետեւ քրիստոնեայ ժողովուրդները միշտ կը համարէին տոկոսով փոխ դրամ տալը, վաշխառութիւնը դարձաւ Հրեաներուն առանձնաշնորհը եւ մասնագիտութիւնը։ (Այսպէս հրէական ցեղը իր ձեռքն առաւ դրամատիրութիւնը, փորձանք դառնալով աշխարհի)։ Վերջապէս Հրեաները իրաւունք չունէին ճամբորդելու մէկ քաղաքէն միւսը։ Եկաւ ֆրանսական յեղափոխութիւնը եւ ազատագրուեցան Հրեաները։ Սակայն կարգ մը աւանդութիւններ մնացին,— այսպէս՝ ինչպէս գլխագիր սկզբնատառով չի գրուիր կենդանական ցեղերու անունները, այնպէս ալ սովորութիւն չէ գլխագիր սկզբնատառով գրել Հրեայ ցեղին անունը։ (Մենք Հայերս բարեկամօրէն չենք հետեւիր այդ սովորութեան)։ Ասիկա կը մատնէ հին արհամարհանքը, աւանդական խտրութիւնը։

Հիմա պիտի հարցնէք թէ ո՞ւր պիտի առաջնորդեմ ձեզ Օրը Օրինի այս նեղ սիւնակին մէջէն։

Ըսեմ.

Կարգ մը հայերէն թերթեր ունինք, որ նոյն ձեւով՝ չեն ուզեր գլխագիր սկզբնատառ գործածել հայ փառապանծ ցեղին անունը գրելու ժամանակ,— ջհո՞ւտ ենք մենք, եղբա՛յրք պատուականք։

Մեր ցեղին անունը, երբ ածական չէ, գլխագիրով գրեցէք, այլապէս թոյլ տուէք որ ջհուտին անունը գրելու ձեւով՝ առանց գլխագիրի գրողին գլխուն ջհուտի կարմիր փէս մը անցընենք։

ԱՐԱԶ

Ի՞նչպէս քուէարկուեցան "Այո"ները

Աւստրիոյ կցման առթիւ սարքուած հանրաքուէն տեղի ունեցաւ ոչ միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ, այլեւ արտասահմանի գերմանական գաղութներուն մէջ։ Լոնտոնի 1100 գերման եւ 800 աւստրիացի բնակիչները իրենց քուէները ձգեցին գերմանական շոգենաւի մը մէջ, ծովուն բացերը։ 1868 հոգի «այո» պատասխանեցին, 5 Գերմանացիներ եւ 5 Աւստրիացիներ՝ «ոչ»։

Գերմանիոյ սահմանակից երկիրներու Գերմանները մայր հայրենիք գացին, քուէարկելու համար։ Այսպէս, Գերմանիա գացած են 27.000 հոգի՝ Չեխոսլովաքիայէն, 4 — 5000 հոգի Հոլանտայէն, 1500 հոգի Ֆրանսայէն, հազարաւորներ՝ Լեհաստանէն եւայլն։ Կիրակի օր հարիւրաւոր ինքնաշարժներ Տանցիկէն դէպի ծովեզերք փոխադրեցին 10.250 Գերմանացիներ եւ Աւստրիացիներ, որպէսզի քուէարկեն յատկապէս պատրաստուած շոգենաւի մը մէջ։

Զուիցերիոյ Գերմաններուն եւ Աւստրիացիներուն համար գերմանական դեսպանատունը վարձած էր երկու մասնաւոր կառախումբեր, որոնք գերմանական սահմանագլուխ փոխադրեցին քուէարկուները։

Իտալիոյ Գերմանացիները քուէարկութիւնը կատարեցին շոգենաւերու մէջ, միշտ ծովափէն երեք մղոն հեռու։ Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանած էր։

Մ. Նահանգներու Գերմանացիներուն մեծ մասը չկրցաւ մասնակցիլ քուէարկութեան, իսկ շատեր իրենց քուէները ձգեցին գերմանական շոգենաւերու մէջ։

*** Վիէննայի մէջ առաջին քուէարկուներէն մէկը եղաւ կարտինալ Իննիցէր, որ առտուն ժամը 8ին բազմութեան խառնուած՝ իր կարգին կը սպասէր։ Բայց պաշտօնեաները ճանչցան արքեպիսկոպոսը եւ անմիջապէս ներս հրաւիրեցին։ Կարտինալը հիթլերական ողջոյնը տալով, ներս մտաւ եւ ձգեց քուէն։ Պաշտօնեաները անմիջապէս զարդանիշ մը փակցուցին կուրծքին, Հիթլէրի դիմանկարով, ինչպէս բոլոր քուէարկուներուն։

Քուէարկութեան մասնակցեցաւ նաեւ հանրապետութեան նախագահը, Տոքթ. Միքլաս, մօտակայ դպրոց մը երթալով։ Քանի քայլ վրայ կը հետեւէին երկու ոստիկաններ։ Նախագահը երեք շարք սանդուղները բարձրանալով, հանեց իր ինքնութեան թուղթերը. բայց պաշտօնեան ճանչնալով աւելորդ սեպեց քննել զանոնք։ Քուէն ձգելէ վերջ, իր կուրծքին ալ զարդանիշ մը փակցուցին, որուն վրայ Հիթլէրի նկարին տակ արձանագրուած էին հետեւեալ խօսքերը.— «Մէկ ազգ, մէկ պետութիւն, մէկ առաջնորդ»։ Տուն վերադարձած ատեն, մինչ ծանօթներ կը բարեւէին, նախագահը գաւազանը աջ ձեռքին մէջ բռնած, միայն գլուխը կը շարժէր։

Ուրիշ ականաւոր քուէարկու մըն էր Աւստրիոյ յետպատերազմեան առաջին նախագահը, Քարլ Զայց, ընկերվարական։ Այս 70 տարեկան ծերունին Վիէննայի քաղաքապետ եղած է 12 տարի եւ իր պաշտօնավարութեան օրով էր որ շինուեցան բանուորական գեղեցիկ բնակարանները։ Մինչեւ այսօր ալ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Ան ալ Տոքթ. Միքլասի պէս գաւազանը ձեռքը բռնած ըլլալով, թեւը չբարձրացուց, հիթլերական բարեւ տալու համար։ Աչքի կը զարնէր Տոքթ. Շուշնիկի բացակայութիւնը։

*** Նոր նամականիշ մը տպուեցաւ, ապրիլ 10ի հանրաքուէին առթիւ։

*** Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է Աւստրիոյ գահաժառանգ իշխանին՝ Օթթօ արքիդուքսին դէմ, որ կոչ մը ուղղած էր մեծ պետութեանց, օգնութիւն խնդրելով։

*** Ինչպէս գրած էինք, նոյն օրը ընտրուեցաւ նաեւ Գերմանիոյ նոր խոր-

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՐՈՒՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հաւաքելու եւ խմբելու այս քաղաքականութիւնը Հիթլերական չէ մի-այն, շատ հին ժամանակներէն կը բխի Նիւզէլունկներու հերոսներուն ապրախումբ շարժումը, եւ հետզհետէ նոր շրջանին մօտենալով կարելի է հանդիպիլ գերմանացող պետութեան մը, զոր օրինակ Փրուսիոյ ճիգերուն, միեւնոյն ճամբուն վրայ: Նափոլէոնեան շրջանին ալ օտար չէր այս գերմանական ճիգը: Այդ շրջանին կը զուգադիպի Կէօթէի սա՛ խօսքը.— «Արուեստով եւ գիտութեամբ գերման ցեղին ձեռք բերած գրաւումը մխիթարութիւն մըն է արդարեւ, բայց միայն մխիթարութիւն որ չի բռներ սա՛ հպարտ գիտակցութեան տեղը թէ պէտք է վերաբերիլ մեծ, զօրաւոր, յարգուած եւ երկիւղ ազդող ժողովուրդի մը, ազգի մը:»

Ամէն ազգի եւ ժողովուրդի կրնայ պատկանիլ Կէօթէի այս պատգամը: Այո՛, մխիթարութիւն մըն է որ անպետական կեանքի մէջ սա՛ կամ նա՛ ժողովուրդին (զոր օրինակ Հայուն) անհատները, զաւակները, աւանդաւոր, միտքի նշանաւոր մշակներ կը հանդիսանան, գործի եւ առեւտուրի ասպարէզին վրայ մինչեւ իսկ անպարտելի մրցորդի անուն կը հանեն, բայց այս ու այսպիսի առանձնայատկութիւններ չեն կրնար փոխանակել բարիքը զօրաւոր, յարգուած ու պատկառելի ժողովուրդի մը:

Ամէն կողմ ցրուած անհատներ, որոնք մաս կը կազմեն համարին ցեղին — ազգութիւններու, պէտք է բոլորուին եւ կապուին այնպիսի լարերով, որ անկարելի ըլլան: Այս սկզբունքը աննախանձաբար եւ իրաւացիօրէն ընդունելով ամէնուն կողմէ առ հասարակ, մեծ պղտոան կը բացուի մարդկայնական համերաշխութեան: Ոչ մէկ փորձ, գիտական թէ քաղաքական, չի կրնար երբեւ ապացոյց ծառայել ա՛յն տեսակ մը յիմարական վարդապետութեան, թէ ունէ մարդ արարած պէտք է իր ինքնութիւնը առնի սուղէ ընդհանուրին գիտակցութեան մէջ, մոռնալով իր դիմագիծը եւ միջավայրը: Ահա այս յիմարութեան տխուր փորձը զարմանալի արդիւնքներովը այսօր կ'երեւի Խ. Միութեան, ուրիշ բառով՝ քառասյին Անկազմութեան մէջ: Համերաշխութիւնը ձեռք կը բերուի անհատ ցեղերու, ազգութիւններու սահմանմերձ կենակցութեամբ, ինքնուրոյն փոխադարձ իրաւունքներու, որոնց նախնականն է աճումը եւ զարգացումը մէն մի ցեղի, իր կալին, իր սատացուածքին մէջ: Եթէ այս սկզբունքը առնակրիլ ընելու յօժար «Մեծերուն յաղթանակելի հնարքները չըլլան կամ չըլլային, երբորու հակառակ նկատուած ցեղեր - պետութիւններ իսկ այսօր պիտի ապրէին ու կ'ապրին առանց փոխադարձ քինախնդրութիւններու: Վկա՛յ մինչեւ իսկ Պալքանները: Անոնք Թուրքիոյ լուծէն իրենց ազիքը ուժին չուտ, աւելի դիւրաղին պիտի ազատէին — պնդողներ կան — եթէ անգլիական եւ ֆրանսական հնօրեայ շահեր գործին մէջ չմտնէին եւ Մոսկուայ Արեւելքի բանագնացական գր-

բութիւնը իրենց մաղչէնճութեան աւելի նպաստաւոր չգտնէին: Երբ սակայն խեղճ ճնշուածները ի գին իրենց անհատ զոհողութիւններուն յաղթական ելլելու անկախած դիրքի մը վրայ զետեղուեցան, ա՛յն ատեն միայն արթնցան ապերախտական զգացումները: Այս միտքով ամէն մարդ քիչ շատ բան գիտէ զոց:

Բայց, այս խնդիրը ի՛նչ կերպով ալ զատաւորենք, իրողութիւն է թէ ժողովուրդի ինքնորոշումի, ինքնապաշտպանութեան սկզբունքը յետպատերազմեան այս վերջին շրջանին աւելի սուր հանգամանք մը ստացած է: Մի՛ նայիք դուք այդ սկզբունքը խեղդելու համար չահախնդիր կողմերէ թափուած ջանքերուն եւ վարդապետական մտայղ տրամադրութիւններուն՝ որոնց նպատակն է գոհացում տալ յանկարծ պետութեան ահաանական կամ պաճարմիտ բնազդներուն, այլ նայեցէ՛ք միայն որ ձեր ազգութեան նկարագիրը պահէք ամբողջ, ձեր համբանքը ձեր ազգին համար աւելցնել ջանաք, ոչ թէ հորդիս ծնանել յօգուտ այլոց»....

Տարբեր տեսակէտէ մը դիտելով գործը, կը յանգինք ուրիշ արդիւնքի, մը.— Հիմա, պետութիւն պետութեան թշնամի կը դառնայ ո՛չ թէ ազգութեան կամ ազգութիւններու պատճառով, այլ, ընդհանրապէս, կամ հին վրէժներու, կամ առեւտրական - տնտեսական առաւելութիւններու պատճառաւ: Աւստրիոյ կցումը այս բռնումին մէկ ապացոյցն է.— Պայմանագրութիւններով հաստատուած էր որ Գերմանիա երբեք իրաւունք չունի աչք տնկելու Աւստրիոյ, որ յաղթական պետութիւններուն այծենակած ապարին տակ պիտի պահէր իր անկախութիւնը: Գերմանիա ստորագրած էր այս պայմանագրութիւնները: Երկուստեք պատուոյ խօսքեր, որչափ որ կ'ուզէք: Եւ Գերմանիա պարզապէս իրեն կցեց Աւստրիան, եւ Գերմանիա երբեք չանդրադարձաւ իր ստորագրութեան, եւ պատուոյ խօսքերը եւ յանձնառութիւնները պատերու վրայ փակցուած թուղթերու անպատասխանատու... ուժը միայն ունեցան

Երբ Գերմանիա անարգել ու աղատօրէն ըրաւ ինչ որ իր Միահեծանը սաւրեներ առաջ ծրագրած ու խոստացած էր Իմ Պայքարը կոտակարանին մէջ, բնականաբար վրդովուեցան բոլոր այն երկիրները, որոնք Գերման Տարր կը պարունակէին. անոնցմէ նոյնիսկ միջազգայնօրէն չէզոքացուած եւ «ապահովուած» Զուիցերիան այսօր մտավախութեան մատնուած է, եւ Պելճիքա կը մտածէ թէ Հիթլերի ո՞ր նոր հնարքը իրմէ պիտի անջատէ Էօփըն, Մալմէտին եւ Էօւփըն ... Ասկէց զատ հանգեցող տարրերու այս արտասովոր հանգամանքով խուլարկութիւնը եթէ չարունակուի, Հիւսիսական կամ Սկանտինաւեան երկիրները մտահոգուելու կրնան միտիլ այժմէն: Եւ ահա այս տարօրինակ Հիթլերական քաղաքականութեան ծայրայեղութիւնը այսօր կրնայ նկատուիլ երբեւ առաջին կար-

գի պատրուակ մը պատերազմի որ, պօռթկալէն անմիջապէս վերջ, պիտի ցոյց տայ թէ ի՛նչ է եղեր իր բուն նպատակը:

✖

Գերմանացին կ'երեւի շատ զօրաւոր յիշողութիւն ունի, երբ մանաւանդ այդ կարողութիւնը հակառակ կ'ըլլայ գործածել գերման հայրենիքին համար: Կը մոռնայ երէկի դէպքերը՝ որոնց մէջ ուրիշներու ազգութեան բռնորովին հակառակ շարժումի մէջ բռնանուեցաւ, նախ Պերլինի Վեհաժողովին, եւ, մանաւանդ 1915-1917 շրջանին, երբ իր անիծեալ զինակիցը, հաւատքի եւ օրէնքի բոլոր արամադրութիւններու հակառակ, իր գերման պաշտերուն եւ տեսակ մը «հռճայուած» միջնորդներուն աչքին տակ, հայ ազգէն թշուառ կարաւաններ, գէշի անապատ եւ դէպի տարիդ մահ կ'առաջնորդէր անբան անասուն ժանտաբարաններու խաթուղանին պարտականքով: Ու այսօր Բրուտոսի դիմագծութեամբ տեսակ մը Զիգմայք եւեր սուր կը ճօճէ Կեսարի կուրծքին վերեւ.

Դի՛ո, դո՛ւք, մենք ձեզ ամէնքդ կը ճանչնանք ձեր իսկ անուններով, ինչ տառապանքի տակ ալ որ ամփոփուած ըլլաք: Ձեր այսօրուան ճշմարտութիւնը չի վստահեցներ, թէ վաղուան պաշտպանները պիտի ըլլաք ուրիշներուն ազգութեան եւ իրաւունքներուն: Երբ Թնդանոթ եւ այերանաւ արձակելու ճակատագրական պահը հասնի եւ ձեր երէկի զինակիցը իր արիւնոտ Թուրը դարձեալ ճօճէ ի նպաստ ձեզի, մե՛ռ բարեւ, ազգութիւններու բռնկրուններ եւ ապերախտ ճամարտակութիւններ: Արդ, բարի այս օրերուն չե՞նք տեսներ արդեօք անդին ալ Մեծն կամ Մեծագոյն Բրիտանիան որ Տարտանէլը վերաշինել տալէ վերջ իր ժխտաւոր անխոս օժանդակները միլիոններով Տարտանէլի տիրոջը տրամադրութեան տակ կը դնէ ուզածին չափ թօփ թիփնեք գնելու համար, եւ ա՛լ աւելի անդին Սամուէլ Հօրեդրայրը Արուեստի պարզ գործի մը չարժանկարի վերածելու արդեօք կ'ըլլայ, որպէսզի Ջարդարարին արժանաւոր համբաւը տկարացնէ, հերքէ՛ իսկ: Ահա մէկ շանթով ցոլարձակումը ժամանակակից արդարութեան եւ քաղաքութեան, ինչ անունով ալ յորջորջուի այդ շանթը, գերման թէ....

✖

Դարձեալ Կէօթէ 1813 Նոյեմբերին խօսակցութեան մը ընթացքին է.— «Ինծի համար կ'ըսեն թէ անտարբեր եմ ազատութեան, ժողովուրդի եւ հայրենիքի մեծ գաղափարին հանդէպ: Այդ գաղափարները մեր ամէնուս էութեան մէկ մասն են, ոչ ոք կրնայ ձեռնել զանոնք իրմէ դուրս: Մեր ժողովուրդը ապագայ կը խոստանայ եւ ապագայ մը ունի: Գերմաններուն ճակատագիրը, Նափոլէոնի բառովն պէս, տակաւին չէ լրացած: Եթէ Գերմաններուն գործը եղած ըլլար միայն խորտակել հռոմէական կայսրութիւնը եւ նոր աշխարհ մը ստեղծել եւ կարգի դնել, հիմա իրենք ալ գացած էին: Բայց որովհետեւ կը մնան եւ իրենց ուժին եւ ուշիմութեան մէջ կը յարատեւեն, կը նշանակէ թէ, իմ համոզումով, կ'ըսէ Կէօթէ, անոնք մեծագոյն գործ ունին տակաւին:

Ի՞նչ երազային գործեր արդարեւ.— Նկատի ունենալով մարդկային զանազան անժխտելի յառաջդիմութիւնները, անկարելի է չհիմնել իմացականութեան վրայ՝ որ մարդունն է, երբեւ քանակագէտ, երբեւ գիտուն, երբեւ փիլիսոփայ եւ երբեւ հաշուող: Որքա՜ն Կէօթէներ եւ նոյնքան անմահներ ամէն երկրի մէջ: Բայց կարելի՞ է միթէ աչխարհին արդի վիճակը դիտելով, մանաւանդ ամբողջական կարգ մը երկիրներու տակաւին խաժամուժ կացութիւնը, յանդիլ անվերապահ հետեւութեան: Ազգութիւններ կը կործանին ներքին օրէնքներու նպատակաւոր խմբագրութեամբ, զազան-ներու պէս ,հրապարակաւ կամ գաղտնի, մարդիկ կը յօշոտեն, իսկ միւսները, անտարբեր հանդիսատես, սատարող եւ նողկալի տրամադրութեամբ, թէ «մենք ուրիշներու ներքին գործերուն չենք խառնուիր»:

Ուրեմն, ո՞ւր է համերաշխութիւնը անիրաւ կռիւներ մղելու, զէնքը բը ռնելու համար կնքուած պայմանագրութիւնն՞րն են միթէ համերաշխութիւնը, ո՞ւր է մարդկային եղբայրակցութիւնը.— միեւնոյն շղթային տակ սպանդանոց տարուելու գործողութի՞ւնն է արդեօք եղբայրութիւնը....

Մինչեւ որ միեւնոյն արիւնն, միեւնոյն ազգութեան յաղթանակը կարելի չըլլայ անխախտ առանձնօրէն, հաւասարապէս մեծերուն եւ փոքրերուն կողմէ, քաղաքակրթութիւնը կամ պիտի կաղայ կամ յափշտակութեան պիտի խաղայ: Քաղաքութեան գաղափարը ազգութեան գաղափարին յաղթանակը միայն կրնայ ըլլալ: Մէ՜ջ մը ամփոփան ազգութեան համար, եւ յարգանքը ինքզինք կուզայ օտարին ալ ազգութեան համար: Այս հաշուով, իրենց հայրենիքը երբեք սիրած չըլլան այն պետական մարդիկը, որ անտարբեր կը գտնուին ճնշուած ազգերու հանդէպ, զոր յաճախ իրենք կը յառաջացնեն: Ահա, թէ ի՛նչ ըսած է հանճարեղ մը.— Ազգութիւնը ատուածային կամքին մէկ արտայայտութիւնն է: Երբ կ'ուզես դնել զայս վիճակներու մէջ որ վերջ ի վերջոյ կուլ տաս ինչ որ քեզի չի վերաբերիր — կը նշանակէ թէ գող գոյ եւ ակամ հատանէ ի տան Տուժ:

Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդները այնքան թրծուած են ազգայնականութեամբ, որ ոեւէ միջազգային ընկերութեան դաշ չի կրնար օտարացնել զանոնք: Մարդկային զգացումներէ զուրկ են անոնք, որոնք իրենց սահմաններու մօտ կամ հեռուն կը թողուն որ ուրիշները տառապին եւ խոշտանգուին:

✖

Բայց երբ ազգութիւններու հարցը կը չօշափուի, ինքնաբերաբար մեր միտքը կ'իյնայ կրկին Ազգաժողովի որ, նոյնիսկ իր անունին բերումով, կոչուած պիտի ըլլար ազգութիւններու պահապանն ու զարթուցիչը ըլլալու: Գիտենք սակայն թէ ի՛նչ արժեցան մինչեւ հիմա, եւ որուն ստանկութիւնը թեմերու վրայ իսկ հռչակուեցաւ անոնց կողմէ, որոնք իրականին մէջ պէտք էր ըլլային անոր խարիսխը եւ նեցուկը: Եթէ կարելի ըլլար պահպանել եւ յարգել տալ ամէնուն՝ ազգութիւններու սկզբունքը, որուն մէջ զուրեղապէս եւ բնազդօրէն կ'ամփոփուի փոքրամասնութիւններու իրաւունքը, այդ սկզբունքը պատճառ պիտի ըլլար բնաւ ազգէ ազգ թումբեր ազգէ ազգ մնայական պատուարներ բարձրացնելու, եւ թշնամութիւններու, քէնի, վրէժի դէւը երթալով պիտի յաղթահարուէր՝ համերաշխութեան եւ եղբայրակցութեան օրհնեալ հոգը պատրաստելով: Պատերազմէն անմիջապէս վերջ ամենական տեղափ. անուններով յորջորջուած պայմանագրութիւններ չզօրեցին այդ վերածումին, անոնք իսկ սաղմին անզօրմ սպանիչներ եղան, իրենց սաղմին, իրենց ծնունդին:

Եւ արդիւնքը պիտի ըլլար այսպէս ա՛յն՝ որ զօրաւորները զային միջնեղ, յանկարծակիի բերէին իրենց յանդըգնութեամբ ամէն պայմանագրական կարգ ու սարք, դէպքերուն թաթը բռնէին՝ իրենց կողմը հակեցնելու զայն, եւ, առ այժմ, ազգութիւններու սկզբունքին վերապահ պատրուակին տակ զարտուր անկախութիւն մը ջիջէին, պատրաստելով այսպէս անվերապահ արարքներու առիթ, ընդհանուր հրկիզումի մը տխրանշոյլ զոլորշիներ, խարոխանիչէ խարսխանիչ :

ԵՏԱՆ

ԿԱՆՉՈՒՆԱԿ ԵՐԳԵՐ

Երէկ գիւղ գացի, երկնային հոգեպարար բնութեան մէջ քիչ մը զովացնելու մելամաղձոտ եւ հայրենի երգերին կարօտ հոգիս:

Ես կը սիրեմ գարունը. մանաւանդ գիւղի գարունը, որ իր արեւափառ կեանքով՝ անտառներու խորախորհուրդ լռութեան հակելով կ'իջնէ գիւղին կանչունակ սարահարթներուն վրայ:

Կը սիրեմ գիւղը եւ իր արեւահամ գարունը դալար, որովհետեւ գիւղացի, այո՛, բիրտ գիւղացի եղօյի արտադրութիւնն եմ, եւ գիւղի կեանքը հոգւոյս մէջ ներարկած է հողին համտանքը, հայրենիքի սէրը, եւ մեր պապերու կենցաղին պատմութիւնը:

Ի՜հ, ի՜նչ ընեմ. հանգիստի օր է, սա անփառունակ ժխորէն հեռանալու ցանկութիւն մը արթնցաւ մէջս, յոգնած մարմինս դիմացի լերան դաշտերուն կ'ուզեմ յանձնել: Հաճոյք է. այո՛, մեւ մինակ քալել, ճեղքել ամբոխը ու իյնալ ծառախիտ վայրերու մէջ, հոգւոյդ տենչանքներուն փառքը ու միշտը ունկնդրելու համար:

Քաղաքէն հեռու, արեւափառ դաշտերը կանանչ պատմուճան ունին, կանանչութիւն ամէն կողմ. ծառեր ու ծաղիկներ հարուստ գոյներով հրապարակ՝ նոր կեանքի մը պատրանքներուն մէջ ընկղմած, հոգեզուարթ տրամադրութեան դուռ կը բանան գիտողներուն:

Գեղի կանանչութեան մէջէն ահա մեղմ զեփիւռ մը, բարկացոտ քամի մը կ'անցնին, խենթ ու խելառ ոլորտներով շոյելով թարմաբոյր ծաղիկներ ու ծառեր:

Բնութիւնը իր խոր քունէն արթնցած է, կենսանորոգ աւելով մը մաքրած եւ մէկ կողմ շպրտած է ժանիքաւոր եւ ամբարտաւան ամպերը կապոյտ եթերին: Նոր կենցաղի մը դուռը բացուած է գարնան այս հմայիչ բնութեան մէջ: Եւ, ինչո՞ւ չէ, ամէն կողմ, մեծ ու պզտիկ, հարուստ եւ աղքատ գարնան գովքը կը հիւսեն:

Ահա թռչուններ գոյնզգոյն, որոնք երամ առ երամ, թառած ծառերու կանանչ բարունակներու վրայ՝ կ'ոստոստեն ճիւղէ ճիւղ, յետոյ կը թռին վե՛ր դէպի եթեր, կ'ակօսեն հանդարտ եւ մարդուած թեւերով: Անոնց հեշտաւէտ ճիւ-ճիւներուն մեղեդիները թափին վար ու կը խառնուին կանաչ տերեւները շոյող մեղմ զեփիւռին, թռչին անոնք, կը բարձրանան հոգւոյն վաղող արեգին ու անոր վարդագոյն եւ ոսկեհուր աղեղներուն մէջ մնած՝ գարնան հեշտանքը կ'ա... նեն.

Մեր գեղին մէջ արաղիլներ երգենակիզ, կարմիր կտուց եւ սպիտակ կուրծով շատ կային այս չէնչող նը... կին: Անոնց վերապահուած էր գնան զոլուսաի ողջոյն կարդալը իրենց երկարահունչ կափկափներով ... ներու վրայ թառած. Անոնց ի հույլ կը թռչէին ու իրենց բուրդ լար եղանակներով կեանքի նորագործ գարունը կ'աւետէին: Այս կարմիր տոտիկ արագիլներ հոս չկան տեսած: Եւ կարօտցեր եմ զանոնց այդ սիրունիկ թռչունները, ... մէջէն կը լսեմ անոնց քաղցրա... կափկափները զիլ, մեր գեղին ... աղբիւրին վերեւ զանուող ... վրայ թառած:

Գիւղ էի գացեր երէկ, ... համբոյրներ զրկելու երկնային ... չուններուն եւ գեղատեսիլ գարունին, եւ պահ մը այդ մթնոլորտ... մէջ հոգիս, կարօտակէզ հոգիս ... թարմելու:

Ահա իրիկունը որ կ'իջնէ յամրաքայլ լեռներու կողերուն վրայ ... կարմիր սաւանը պատացնելով կը ... բարձրակատար լերան ետեւ. վարդ... բոցխական տարածութեան մը վրա... ծովը կը թաղուէր: Հոն ալ ... չկայ, անոր վերջին ճառագայթ... ի՛ամ ջուրին յատակը, խաղաղութ... մէջ նիրհելու համար: Ալիքներ ... քիչ առաջ ոսկեգոյն փրփուրներով ... յոխորտային, այժմ զիրենք ... ծոց արեւին շողերուն մահը կ'... խարսրու վրայ փլելով:

Եւ ահա գիշեր է, դեղէն կը փո... դառնամ: Աստղազարդ երկնակամ... մութ աշխարհէն աւելի գեղեցիկ ... ւարան մը կը պարզէ: Ահա գեղ... սընկան, ցինչ կապուտակ են... մէջ, կը յախորտայ, կը փայլ... իր շողերով նազելաճեմ: Ես կը ... մեւ մինակ, գեղացի մարդ... ձեռքերս ետին, գրպաններս լեց... վարդապետութիւն քարոզող ... եւ եւայլն: Լուսինը կը հետեւ... աչքերս կը տնկեմ անոր, ինչ ... նայի եւ կը ծիծաղի խեղճութ... կարօտի հոգւոյս, իսկ ես ալ կ'... գինք աչքերս յառած եթերին... եթերին կ'անցնիմ պարտէզներ... տէն, կանանչ բոյր մը կը լեցու... կողմ: Եւ ահա ջուրեր, արագ... ջուրեր, կուժորտացող հովեր ... դաշնակութիւն մը կը յօրինեն ... ջուրերու մէջ վխտացող ... կոկո՞ցը հոգիս լեց եւ ուրախ... Ա՜խ, պեղ իմ հայրենի, որքան ... ես դուն մեղմէ, սակայն որքան ... հեռու ըլլաս, կը բազմապատ... կարօտներս, կը վերյիշեմ քու ... գիղաչէն, կը մտածեմ ու յուզ... կը կը հրահրեն եւ ես կը մնամ ... րեցի կապուած:

Երէկ գիւղ էի գացեր, հին ... կեանքս ապրելու, տեսայ շատ ... սակայն շատ բաներ համբ ... մեր գիւղին, հայրենի երգերի ... ծլող ու ծաղկող ծաղկաւէտ ...

Դացի գիւղ, կարօտ ... բուռ բոյրերը մարելու: Ես կ... զանգիմ հայրենապաշտ կամքի ... կը պաշտեմ հայրենի բնապաշ... րովհետեւ գեղացի ծնած եմ

ԿԱՐՕ Մ...

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԵՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օ՜հ, Րօպըրթ գոչե՜ճէն էք ու-րեմն... այդ վարժարանը պատիւ կը բերէ մեր քաղաքին... բազմաթիւ կարող երիտասարդներ Րօպըրթ գոլէճէն շրջանաւարտ եղած են եւ բարձր դիրքերու կրնան հասնիլ հետզհետէ, պայմանաւ որ շատ կարող չըլլան... որովհետեւ եթէ շատ կարող ըլլան, երբեմն մեծ սխալներ կը գործեն...

Ու զարհուրելի խնդուք մը ցնցեց հաստափոր անծանօթին վիթխարի մարմինը:

— Ի՞նչ կըսէինք Թէզոյ կայսեր մասին, ընդմիջեց Սուլթանին յանկարծ:

Ապահով էր թէ պիտի առնէր այդ անախորժ կացութեան, բայց միեւնոյն ատեն կը վախնար որ Րէուֆ որուն դէմքին վրայ սարսափը տժգոյն կանանչ մը նետեր էր դարձեալ, կրնար չարունակել իր յիմարութիւնները:

— Այս կողմէն, խնդրեմ...

Առաջնորդը մութ ճամբաներէ անցնելով հասաւ արեւոտ բակը: Ինքնիրեն կը խնդար իր սրախօսութիւններուն վրայ եւ ընդհ. գծերով կուտար պարբերական պատմութիւնը:

Երիտասարդ Թուրքը մէկ կողմ քաշուած էր՝ կատաղոտ ու անհանգիստ երեւոյթով. բայց Սուլթանին նայուածքը չէր բաժնուեր վիթխարի մարդուն դէմքէն: Կը ծիծաղէր, երբ պէտք էր ծիծաղիլ ու բազմաթիւ հարցումներ կ'ուղղէր անոր: Սակայն բաւական ժամանակ վերջը երկուքն ալ համոզուեցան որ իրենց առաջնորդը պարզապէս շատախօս մարդուն մէկն էր եւ ուրիշ ոչինչ:

— Հետեւեցէք ինծի, ըսաւ մարդը նորէն, երբ իր ճառախօսութիւնը աւարտեց. ամէնէն չահեկան մասերը պիտի տեսնէք հիմա:

Ցետոյ իր ծանրութիւնը ունեցող մէկու մը համար անհաւատալի ճկունութեամբ սանդուղներէն բարձրացաւ դէպի աշտարակը, որուն գագաթէն երկու երիտասարդները գիտած էին համայնապատկերը քանի մը ժամ առաջ: Վար իջնող դարձեալ եւ մութ կամարներու տակէն անցնելով հասան նեղ ճամբայ մը, որուն մէկ եզերքին վրայ շարուած էին զնտաններ: Լոյսէն ու աղմուկէն զրկուած այդ խուցերուն մէջն էր որ կը պահէին բանտարկեալները:

— Երեւակայեցէք թէ ինչ կը նշանակէ ամիսներով բանտարկուած մընալ այս սարսափելի ծակին մէջ, գիտել տալու Սուլթանին, ինչ լաւ է որ քաղաքակրթութիւնը առնուազն անկարելի դարձուցած է այժմ այս չարչարանքները ...

Մարդը փորձեց զսպել իր խնդուքը:
— Այո՛, հիմա ամէն բան աւելի արագօրէն տեղի կ'ունենայ, բռնուած մարդ կը դատուի եւ ազատ կ'արձակուի եթէ անմեղ է եւ կամ, եթէ անյարմար ըլլայ, դատարան ալ չի տարուիր եւ յանկարծ կը մեռնի... Թալեաթ, աւելի հեռաւորընթացկանը կայ...

Անծանօթ հսկան ցածկեկ վանդակ մէ երկու երիտասարդները առաջնորդեց ծառերով եզերուած ճամբայ մը, ուր չոզեկառքին գիծը պարիսպը կը կտրէ քաղաք մտնելու համար, յետոյ նեղ փապուղիի մը մէջէն անցնելով բարձրացան այն կէտը, ուր-կէ անդին պարիսպը հետզհետէ կը հասնի, եւ մտան ուրիշ մութ խորշ մը, քիչ վերջը փլփլած սանդուղներէն թաւալգլոր իջնելով հասան շրջանակաձեւ սրահ մը, որուն պատերուն տակ կը լսուէր սուր եւ տարօրինակ աղմուկի մը արձագանգը :

Կամարակապ սրահը լուսաւորուած էր պատերուն վրայ բացուած երկար ճեղքերով, որոնց մէջէն ժամանակին պահակ զինուորները իրենց նետերը կ'արձակէին թշնամիներուն վրայ: Սուլթանին դուրս նայեցաւ ու հասկցաւ թէ կը գտնուէին Մարմարայ Աշտարակը որ ամրացին երկարաձգումն էր ծովուն մէջ: Անոր խարիսխին երեք չորրորդ մասը շրջապատուած էր Մարմարայի ջուրերով ու ցամաքին միացած էր միայն զաղտնի ճամբով մը, որուն մէջէն անցեր էին քանի մը վայրկեան առաջ:

Զարհուրելի հսկան ցոյց տուաւ սրահին ճիշդ մէջտեղը գտնուող ծակ մը: Սուլթանին մօտեցաւ ու եզերքէն վար նայեցաւ. քառասուն ոտք խորութեամբ հոր մըն էր, որուն յատակին վրայ կը փշրուէին Մարմարայի ալիքները. ուրեմն սրահին կամարները անոնց աղմուկն էր որ կ'արձագանգէին: Զնտան մըն էր եւ անգլիացի երիտասարդը տարակոյս չունէր այլեւս թէ ինչ չարագուշակ նպատակի կը ծառայէր ան: Րէուֆն ալ ակնարկ մը նետեց ու ետ քաշուեցաւ :

Ինքնակոչ առաջնորդը նորէն խօսեցաւ:
— Երբ յարմար չնկատուէր յանցաւորը դատարան տանիլ, այն ատեն հոս կը բերէին զայն. այս ... ինչ անոյշ հէքեաթներ գիտեն ... ւ յրերու , ինչպէս նաեւ կիներ... ւին որոնք, ձեռքերը կոնակի... կապուած, այս ծակէն վար կը ... ուէին ... բուն զնտանէն աւելի... չէ՞ք կարծեր ... վայրկեան մը ... չի տեւեր եւ ղացողը ալ ետ չի ... դառնար՝ գլխուն եկած փորձանք... ւ ւր անոր պատմելու համար .

Ամբողջ վայրկեան մը երեւ... սին լռութեամբ դիտեցին այդ ... բոլոր հորը որուն անդունդէն ... բարձրանար ջուրերուն աղմուկը ... ցողը եւ չէր գար ...

Ցետոյ յաղթանդամ առաջնորդ... դիրուկ ձեռքը դրաւ Բէուֆի ... վրայ եւ ըսաւ .

— Այս տեսակ պատմութիւններ ... տեղի կ'ունենան, իմացած եմ ... կրնան տակաւին պատահիլ ... չա՞ս կարող, չա՞ս վարպետ ... մեծ սխալներ կը գործեն ...

(Շար.)

ՄՊԱՆԴԱՆՈՑ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Գաւառական բերդի մը լանջերուն ...ուած աւերակ քաղաքի մը հիմերը ...ով կ'երկարէր Արածանին ...ուած էր.

...ող լեռներուն կատարը ծած...ուն կը ծիւնով։

...ոց Արածանին յորդած էր, Մուշ...ի երկայնքն ի վեր ապրող բնակ...ուն ուրախ էր։

...ունը ուրախ էր։ Իննսուն տարի Արածանին կարմրած

...ոյին արեւմտեան կողմը մատնա...գաւականոց մը կար, ուր սրոր...ու ու խոշտանգուած բազմութիւն ...երգի կը ապաւէր, խելագար։ ...երը ու ժամանակ կամուրջին ...ոնք, պատուոյ աթոռներու վրայ ...ած մեր շրջանէն ոճրագործ ...ի գլուխը կը հրահանգէր եւ ...ները չորս չորս իրար կապուած ...որ կ'առաջնորդէին կամուրջին ...որոնք, գետ Թափելով սուինա...

«Թող գայ գարուն, Թող բարձ...ոյ Մուրատը, լուծալու համար ...ուած արիւնը եղբայրներուն»։

...կ'ըսէր գահիճը, ապաւինե...Մուրատին (Արածանի) որ բարձ...ու, սրբէ եւ սրբէ ծածկէ ոճիրը։ ... եկաւ գարուն, բարձրացաւ Ա...ածանին, ողողելով քանդել կա...ուրջը, հինաւուրց ճարտարապետութ ...ու ժառգուն եւ յետոյ դարձաւ ըն...ացանոցը իր ցեղին։

Մի գարմանք, մարդուն ձեռքով ...ուած արիւնը ոչ բնութեան արհա...երը եւ ոչ ալ Մուրատի ալիքները ...ան սրբել։ Մնացած արիւնը կա...ներուն մնաց տարիներով, մինչեւ ...գահճր օր մը ահարեկ՝ աշխարհի ...ուստանէն, քանդեց կամուրջը, ...որ չինելու համար։ Ու այս անգամ բարձրացաւ կամուրջը Հայոց գերեզ...մանատան քարերով։

Կարծես անուղղակի յիշատակարա...ն, գանելու համար Արածանիի եր...կայնքն իվեր Թափուած արիւնին։

ԱՐԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի գրական թանգարանին մէջ բացուեցաւ Միքայէլ Նալբանդեանի կեանքին ու գործունէութեան նուիր...ուած ցուցահանդէս մը։

Ցուցահանդէսը ունի քանի մը բա...ժիններ.—

Առաջին բաժինը կը ներկայացնէ Գարաչըջանը, ուր ապրեցաւ Նալ...բանդեան։ Երկրորդ բաժինը՝ երիտա...սարդ գործիչին կեանքը Նախիջեւանի մէջ. Երրորդ բաժինը՝ «Հիւսիսա...փայլ» շրջանը,— այստեղ ցուցադր...ուած են Նալբանդեանի հրապարակա...գրական պայքարի վաւերաթուղթե...րը մասնաւորաբար Գ. Այվազեանի, ...Ոսկերեանի, Մ. Մսերեանի, Կարին...եանի դէմ գրած յօդուածները։

Նալբանդեան կը ներկայանայ իբ...րեւ պաշտպան աշխարհաբարի, հան...րային կրթութեան եւ ազատութեան, — այդ շրջանին է որ կը գրէ «Ազատն Աստուած» եւ այլ նշանաւոր բանաս...տեղծութիւնները։ Չորրորդ բաժնին մէջ Նալբանդեանի ճամբորդութիւնը դէպի Եւրոպա, ուր ան կը մտերմանայ Գերցէնի, Օգարեւի եւ Բակու...նի հետ։ Այդ շրջանին է որ կը գրէ Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ։ Հինգերորդ բաժինը կը ներկայացնէ Նալբանդեանի ձերբա...կալութեան պարագաները եւ դատա...վարութիւնը, որու ընթացքին արձ...կեցուածք մը ցոյց տուաւ Նալբանդ...եան։ Այդ բաժնին մէջ շահեկան է Նալբանդեանի յիշատակարանը, զոր ան գրեց Պետրոպաւլովսկի բերդին մէջ ուր բանտարկուած էր երեք տա...րի։ 1865 Նոյեմբերին կ'աքսորուի Սարատովի նահանգը, Կամիշին քա...ղաքը, ուր կը գրէ իր վերջին նա...մակները։ Կը մեռնի 31 մարտ 1866ին։ Աճիւնը Նախիջեւան կը փոխադրուի Ապրիլ 7ին եւ կը թաղուի Ս. Խաչվան...քին մէջ Ապրիլ 14ին։

Մասնաւոր բաժնի մը մէջ ցոյց տր...ուած է նաեւ Նալբանդեանի ազդե...ցութիւնը գրական սերունդներու վը...րայ։

ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ, 1937ին, Հայաստանի որսորդները որսացած են 5814 աղուէս, 874 գայլ, 862 կզաքիս, 4564 նապաստակ, 474 վայրի կատու, 45 ջրշուն, 2181 փոր...սող (իշխար), 42 արջ։

Այս տարի Յունուար 25էն մինչեւ փետրուարի 15ը, որսացուած է 833 աղուէս, 589ը առաջին տեսակի։ Ինչ...պէս նաեւ 57 գայլ, 200 կզաքիս, 552 նապաստակ, 288 փորսող, 8 վայրի կատու։

ՑԱԿԱՒԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՐՍԱՆ

Երեւանի կառավարութիւնը առեն առեն կը յայտարարէ թէ Դաշնակցու...թեան անունն իսկ մոռցուած է Հա...յաստանի ժողովուրդին մէջ, բայց ա...ռեն առեն այնպիսի յայտարարու...թիւններ կը կատարէ որ կը խորհիս թէ ամբողջ ժողովուրդը Դաշնակցա...կան կը մնայ տակաւին։

Գրեցինք, հեռագիրներէն առնելով, թէ Երեւանի կառավարութիւնը դա...տեց ու գնդակահարեց խումբ մը մար...դիկ, իբրեւ սպանիչ Կարսի դաւա...ճաններէն բոլշեւիկ Ղուկաս Ղու...կասեանի։

«Խորհ. Հայաստան»ի վերջին թի...ւերէն մէկուն մէջ (28 մարտ) կը կար...դանք որ սպանիչները ... Դաշնակ...ցական բոլշեւիկներ են։ Ահա քաղ...ուածք մը նոյն թերթին ամբաստա...նագրէն.—

1938 մարտ 19 — 23ին, Լէնինակա...նի մէջ, տեղի ունեցաւ Մայիսեան ա...պստամբութեան ղըօշ բարձրացնող բոլշեւիկ հերոս Ղուկաս Ղուկասեանի եւ իր ութ ընկերներուն սպանիչնե...րուն՝ «Դաշնակցական մոլի մար...դասպաններուն» դատավարութիւնը։ Սպանիչներն են Երեմ Մխիթար...եան (Շէկ Երեմ), Համայեակ Սահակ...եան — Դումամալեան (Քոռ Համօ) Սահակ Քոչարեան (Սեւ Սահակ), Մխիթար Գօզոսեան (Նազոյի տղայ), Արզար Տոնոյեան - Աւգալեան, Մա...նուկ Սիրունեան, Այվազ Այվազեան։

Դատավարութիւնը ցոյց տուաւ, որ երբ Կարսի մէջ բոլշեւիկեան ապըս...տամբութիւնը ղսպուեցաւ, Ղուկաս Ղուկասեան եւ 31 ընկերները նահան...ջեցին դէպի Ալեքսանդրապոլ։ Հըա...ուելով կը հասնին մինչեւ Արգենէի ձորը, ուր Դաշնակցականները, ո...րոնց անունը տրուեցաւ վերը, կը պա...շարեն զանոնք։ Յուսահատ կռիւէ մը վերջ կը սպաննուին Ղուկաս Ղուկաս...եան, Սուրէն Տառուեան, Տավարկո...վի, Խրիստովսկի, Յովհաննէս Մա...նուկեան, Գուրգէն Դուզճակատեան, Գէորգ Խաչատրեան եւ երկու ուրիշ բոլշեւիկներ։

Սպանիչները մինչեւ այժմ ծածկած էին իրենց անցեալը։ Դատարանը «հաստատեց» անոնց ոճիրը եւ դատա...պարտեց գնդակահարութեան, բացի վերջին երկուքէն, որոնց առաջինը դատապարտուեցաւ 10 տարի, իսկ երկրորդը 8 տարի բանտարկութեան։

ԿԱԹՈՂ. ԿՈՆԴԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹԵՄԻՆ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը 178 թիւ կոնդակ մը ուղղած է Մարսէյ...լի առաջն. փոխանորդ Ջգօն վարդա...պետի, հետեւեալ բովանդակու...թեամբ.—

«Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արք...եպիսկոպոս Խաչատուրեանի յայտա...րարագրութենէն իրազեկ եղանք որ, Թեմիդ երեսփոխանական ժողովը կեդրոնական վարչութեան անդամ ընտրած է Տիարք Հալաճեան Խորէն, Ճանիկեան Կարապետ, Զիլճեան Բա...րունակ, Գապիկեան Յակոբ, Շալ...ճեան Յարութիւն, Սահաթճեան Վա...հագն եւ Տօքթ. Սիվրիհիսարեան Յակոբ, նաեւ կրօնական ժողովին անդամ ընտրած է, Տ. Կարապետ ա...ւագ քհնյ. Երեւանեան, Տ. Գալուստ քհնյ. Մովսէսեան, Տ. Միսրոպ քհնյ. Աւետեան, Տ. Եղիշէ քհնյ. Մխիթար...եան, Տ. Շաւարշ քհնյ. Թէրզեան, Տ. Շահէ քհնյ. Աբէլեան, Տ. Գիւտ քհնյ. Միքայէլեան։

Արդ, հայրապետական այս կոնդա...կով կեդրոնական վարչութեան եւ կը...րօնական ժողովոյ վերոյիշեալ ան...դամներն հաստատելով իրենց պաշ...տօններուն մէջ, լիայոյս ենք որ ձեր նախագահութեամբ ամէնքը սրտա...ռանդն ոգւով եւ անձնուիրութեամբ պիտի աշխատին Հայաստանեայց եկե...ղեցւոյ պայծառութեան եւ օգտին եւ մեր մխիթարութեան համար։

Կ'օրհնենք թեմական կեդրոնական վարչութեան եւ կրօնական ժողովոյ նորընտիր անդամները, եւ կը մաղ...թենք Աստուծոյ, որ անոնց շնորհէ ի...մաստութեան եւ բարեպաշտութեան ոգի, որպէսզի անով զօրացած աւելի պայծառանան Թեմիդ եկեղեցիներն ու ազգային հաստատութիւնները իբր պրծանք ամբողջ հայութեան։

Աստուածային օրհնութիւնը եւ օգ...նութիւնը թող լինի ձեր կեդրոնական վարչութեան եւ կրօնական ժողովոյ անդամներուն եւ մեր ժողովուրդին վրայ, որպէսզի միշտ հաստատուն եւ անսասան մնան իրենց հաւատքին մէջ, սիրով եւ եղբայրական համերաշխու...թեամբ լինին իրարու վերաբերմամբ եւ անխախտ հաւատարմութեամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հանդէպ, եւ ջերմ սիրով մեր հայրենիքին հան...դէպ։

Ողջ եղէք զօրացած շնորհովը Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնուած մնաք Ամէն»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԼԱ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵ՞Ր Կ'ՈՐՍԱՅ

Սելանիկէն «Նոր Օր»ի կը գրեն թէ առենէ մը ի վեր նոյն քաղաքին ազ...գային շրջանակներուն մօտ կը շրջին հետեւեալ խորհրդաւոր գրոյցները.— «Հայ գաղթականներու դիւրութիւն կ'ընծայուի հաստատուիլ Հարաւային Ամերիկայի Վէնէզուէլա կոչուող երկ...րին մէջ, ուր կը պաշտօնավարէ հա...յազգի նախարար մը եւ որ ծրագրած է իր ազգակիցներէն կարեւոր թիւով մարդիկ այդ երկիրը փոխադրել։ Գաղթողներու գետեղման համար լուրջ դիւրութիւններ պիտի ընծայ...ուին։ Նախընտրութիւն կը տրուի հո...ղագործներուն եւ արհեստաւորնե...րուն եւն. եւն.»։

Ականջէ ականջ պատմուած այս հե...տաքրքրական տեղեկութիւնը, ինչ...պէս հասատացի, ախորժակը գրգռ...ուած է մեր շատ մը հայրենակիցնե...րուն, որոնցմէ ամէնէն անհամբեր...ները շտապած են կատարել անհրա...ժեշտ ձեռնարկները եւ արձանագրուիլ այս գրոյցը հրապարակ հանած լոգե...նաւային գործակալութեան մը մօտ, «առաջին կարաւանով մեկնելու հա...մար»։

Անցեալին մէջ լսուած կարգ մը ան...հիմն լուրերու տուած դասը յիշելով եւ նկատելով որ իրապէս կարեւոր թիւով ազգակիցներ շահագրգռու...թիւն ցոյց կուտան այս գրոյցին հան...դէպ, ուղեցի կարգ մը ճշգումներ կա...տարել։

Արդ «Աթլաս» շոգենաւային գործա...կալութեան գրասենեակէն առուեցի թէ

1.— Արդարեւ Հարաւային Ամերի...կայի մէջ գտնուող Վէնէզուէլայի Հանրապետութիւնը կը փափաքի ա...նորոշ թիւով հայ գաղթականներ գե...տեղել իր հողերուն վրայ։

2.— Գաղթողները պէտք է երկրա...գործ կամ արհեստաւոր ըլլան։

3.— Իւրաքանչիւր գաղթող ճանա...պարհածախսի համար պէտք է վըճա...րէ ինննուն տոլարի գումար մը (մօ...տաւորապէս 10.000 դրախմի) ան...շուշտ մեկնելու պարագային։ Վճարե...լու անկարողներու համար այս գու...մարին կէսը կամ երեք քառորդը կը զեղչուի, ապագային հատուցուելու պայմանով։

4.— Գաղթելու սրամադիր անձերը պէտք է քանի մը լուսանկարներով խնդրագրեր պատրաստեն եւ ներկա...յացնեն զանոնք «Աթլաս» գործակա...լութեան։

5.— Նոյն գործակալութենէն բուեն...ցաւ դարձեալ, թէ իրապէս Վէնէզուէ...լայի կառավարութեան կ'անդամակցի Հայ մը, որ նոյն երկիրը հաստատ...ուած կարգ մը հարուստ Հայերու հետ խորհրդակցաբար որոշած է կազմա...կերպել այս ներգաղթը եւ թէ խնդ...րագրերու ազգայիններու մասը Վէնէ...զուէլայի կառավարութեան վարչա...կան որոշումէն վերջ պիտի սրառն...ո ի։ Այս որոշումը պիտի տրուի խնդ...րագրերու քննութենէն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միջնագիծ եւ մելանով.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՒՃԱՊԻ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը վրդովիչ խնդիր մը կը քննէ խմբագրականով մը, այս խորագրին տակ (6 ապրիլ).

— «Վերջին քանի մը օրերուն, ժո...ղովուրդին մէջ զանազան անհանգըս...տացուցիչ գրոյցներ կը շրջին. Եթէ ոչ խուճապ, գոնէ իրարանցում մը բա...կուած է, որ ծանր հետեւանքներով լե...ցուն տագնապի կրնայ յանգիլ, եթէ վերջ չգտնեն անտեղի խօսակցութիւն...ները սրճարաններու եւ անկիւններու մէջ։

Մեր խօսքը մասնաւորապէս անոնց համար է, որոնք բանգիտութիւն կը ծախեն տեղի - անտեղի, ափոյ մեկ...նութիւններ կուտան, յանգելու հա...մար վճռական, բայց միշտ անհաւա...նական եզրակացութիւններու։

Ի՞նչ է պատահածը։ Ըսենք երկու բառով։

Կառավարութիւնը հրահանգած է ոստիկանական իշխանութեան՝ ցու...ցակագրել բոլոր Հայերը, հպատակ կամ ոչ, քաղաքացի կամ խեղճ։

Կառավարութեան այս հրահանգին զուգադիպած Վէնէզուէլայի պատմու...թիւնը մտքերու մէջ աւելի չփոթու...թիւն առեղծեց։

Այսքանը բաւական եղաւ որ ժողո...վուրդին մեծ մասը մտածէ ծրարները կապելու եւ շոգենաւ նստելու մասին, իսկ ուրիշներ ալ, տարուած տխուր յոռետեսութեամբ, կարծես կորսըն...ցուցին իրենց հոգեկան հաւասարակշռութիւնը։

Կառավարութեան հրահանգը տեղին է եւ բացատրելի բազմաթիւ պատ...ճառներով։ Տարիներէ ի վեր կ'ապ...րինք այս երկրին մէջ ու տակաւին մենք անգամ չենք գիտեր թէ ի՛նչ թիւ կը ներկայացնենք, որքան քաղա...քացիներ ունինք եւ որքան նանսէն...եաններ։

Ազգային իշխանութեան համար հը...նարաւոր չեղաւ մեր գաղութին ճըշ...գրիտ վիճակագրութիւնը պատրաս...տել, անհրաժեշտութեան պարագային անկէ օգտուելու համար։

Մեր թիւը միշտ ենթադրական ե...ղած է։ Պետական վիճակագրութիւնը Յունաստանի Հայերուն թիւը կ'ընդու...նի 32-34 հազար։ Նանսէնեան Օֆիսը կը մօտենայ այդ թիւին, իսկ ազգա...յին իշխանութիւնը, նոյն տուեալնե...րուն վրայ ենթադրաբար համաձայն է այս թիւին։

Տարբերութիւնը հարիւրներու վրայ չէ, այլ հազարներու, իսկ հազարնե...րը անկարեւոր չեն պետութեան եւ թէ մեզի համար։

Կառավարութիւնը լաւ քայլ առած կ'ըլլայ՝ ցուցակագրութիւն կատարե...լով, խնդիր չէ թէ անոր հետ կապ...ուած ըլլան ուրիշ հարցեր կամ կա...ռավարական ցանկութիւններ, որոնք սնծանօթ չեն մեզի տարիներէ ի վեր։

Արդեօք արտագաղթի նախապատ...րաստական աշխատա՞նք։ Արդեօք Հա...յաստան ներգաղթի սկզբնաւորու...թի՞ւն։ Թերեւս։ Անհաւանական չէ։ Թէեւ ստոյգ ոչինչ գիտենք։ Կրնայ ըլ...լալ թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը։ Մինչեւ այս տողերը գրուած պահուն, վաւե...րական տեղեկութիւններ կը պակսին. ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, խուճապի մատնուելու կամ անխորհուրդ մեկ...նութիւններով յառաջ եզրակացու...թիւն հանելու փութկոտութիւնը ար...դարանալի չէ։

Ժողովուրդը առաջնորդ եւ իշխա...նութիւն ունի, որոնք ի վիճակի են ստուգումներ կատարելու, կարգա...դրութիւններ ընելու եւ լաւագոյն ու կարելի արդիւնքը ձեռք բերելու ի նը...պաստ իրեն։

Մեզի չինար այս կարգի բարդ խըն...դիրներով զբաղիլ։ Առանց կրօնքը...նելու մեր պաշարիւնը, առանց տար...ուելու գրոյցներէն, որոնք կրնան ան...հիմն ըլլալ, զբաղինք մեր առօրեայ գործերով ու հոգերով, մնացածը ձը...գելով ազգային իշխանութեան։

Այս կերպով կանխած կ'ըլլանք ան...հաճոյ տրամադրութիւններու ստեղ...ծումը եւ փուռափոծ խուճապային մտայնութեան մը ծանր հետեւանք...ներէն, որոնք կրնան աննպաստ անդ...րադարձում ունենալ մեր գաղութի ա...պագային վրայ»։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միջին Եւրոպայի գործերուն ներ...կայ արդէն չփոթ եւ ապագայ ալ ա...ւելի վրդովիչ կացութեան առջեւ, Լոնտոնի մամուլը ուշի ուշով կը հե...տեւի Մեծն Բրիտանիոյ գաղթային իշխանութիւններուն մէջ տիրող հան...րային կարծիքին։ Իր գաղումին մէջ լուրջ եւ շրջահայեաց ըլլալուն հակա...ռակ, ընդհանուր հետեւանքը այն է՝ որ ծովերէն անդին անգլիական պե...տութիւնները շատ յարմար չեն տես...ներ որ Լոնտոնի կառավարութիւնը սարօք ձեռքով ցամաքային Եւրոպա...յի գործերուն խառնուի։ Հարաւային Ափրիկէի գաղթապետութեան վարչա...պետ զօրավար Հէրցօկ, Անգլիոյ ար...տաքին քաղաքականութեան առթիւ կարծիքի փոխանակութիւն մը միջո...ցին՝ կարուկ կերպով յայտարարեց, թէ Անգլիա պէտք է չխառնուի, չալէ...կուի Եւրոպայի գործերուն մէջ։— Աւստրալիոյ մամուլն ալ ընդհանրա...պէս կը պնդէ ազատողականի միեւնոյն տեսակէտին վրայ, այն՝ թէ Անգլիա պէտք է աւելի գիտողի դերին մէջ ըլլայ։ «Աւստրալիա ըլլայ խաղա...ղութեան ըլլայ պատերազմի առեն Անգլիոյ կողքին է, կ'ըսեն թերթերը, «Բայց միւս կողմէ, մենք ո եւ է փա...փաք չունինք կռիւի բռնուելու Գեր...մանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի կամ ու...րիշ պետութեան հետ։ Անգլիոյ բոլոր պետական մարդոց ամէնէն մեծ եռկա...րեւոր գործը պէտք է ըլլայ խոյս տալ միջամտութեան պատերազմէ մը։ Այս է Աւստրալիոյ բիւրեղացած հանրա...յին կարծիքը»։

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի 15ԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 3ին Աթէնք, Միներվայի մեծ սրահին մէջ բէյասեղան մը սարքը...ւած է։ «Նոր Օր»ի 15ամեակին առ...թիւ, նախագահութեամբ Գ. Գ. Շէր...պէթեանի։ Ճառերէն եւ բարեմաղ...թութիւններէն վերջ, հանգանակու...թեան ձեռնարկուած է, տպագրական մեքենայ մը նուիրելու համար «Նոր Օր»ի։ Նախագահը իբր հանգանակու...թիւնը բացած է 5000 դրախմիով։ Գ. Ա. Փիլաւեան եւս նուիրած է նոյն...քան, ուրիշներ՝ 3000, 2000, 1500, եւն։ Առաջին ցանկին գումարը եղած է 32,600 դրախմի։ Մեքենային գինը կը հաշուեն 100.000 դրախմի։

Յաջողութիւն։

ԵՐԲ ՀԱՅԱԶԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Հովիւները իրենց քունէն ելած ...ուկ վառեցին։ Երեկ կուսայինք ա...նոց որ հանդարտ կը քնանային խըն...ջին մէջ (գոմին մէջ հովիւին յա...տուկ մասը)։ Անոնք գիւղ գացին ու ...ոյի հաց բերին։ Զլուացած գամին ...ոյի սարերը ելանք։

Արեւ ցաթեց։ Հողը չոր էր։ Ու...րախ էինք։ Հոն Հէմոյի վրայ ներքող ...ր գրեցի, անոր փափաքին համա...ձայն։ Բոլորը հաւնեցան ու գովեցին. «Մասերը ծանր է քեզի, խօնա, ...ու փափուկ մարդ եաւ», ըսաւ Հէմօն։ Երբ մեր հանդիսաը գամենք զոյգ մը ...աւ դղեաս զանեմ քեզի ու ասրճանակ ...ին ալ որ մէջքէդ կախես։ Հերիք է ...ան քեզ, իբրեւ Ճնարքիա։ Ուր որ եր...թայինք անոնք կը գովէին զիս իբրեւ ...Հ լեզու գիտցող Հայը։ — Համբաւը ...մաց հոն, մինչ ես հեռացայ...

Իրիկուան Ջէնկէլլիի միւս մէկ երեսը թեփանիկ քիւրտ գիւղը գացինք, Հէ...մոյին ծանօթ էին անոնք։ Ուրախու...թեամբ մեզ ներս առին։ Ալլոյին հետ Մուզուր անուն Քիւրտին տունը հիւր եղայ։ Իրիկուան Մուզուր իր նո...րածին զաւակները կը ցուցնէր։ Մա...յրենով լեցաւ տունը։ Կինը կաթ կը կթէր ու լաճերը կ'օգնէին անոնց։ Կարտոսով անոնց նայեցայ ու աչքերս լեցուեցան։ Տուն չունէինք, չունէ...ինք՝ տեղ եւ դադար ալ չմնաց։ Մու...զուրէն խնդրեցինք որ մեզի վաղուան պաշար ալ տայ։ Կծծի կինը դժկամա...կութեամբ քանի մը հաց բերաւ։ Գի...շերը եկայ զաղտնի տունին մէջ պառկե...ցայ եւ կարգ մը խրոզէններ հաւաքե...ցի, թել, իւղ եւն.։ Լուսադէմին զա...նոնք միասին առի ու մեկնեցանք ան...կէ։ Թող Մուզուրին կինը կծծիութիւ...նը զգենայ ....։

Այդ օրն ալ Ջէնկէլլի գիւղը հիւր ե...ղանք։ Խաչոր գիւղ ու ահագին գաղեր կային հոն։ Իջանք լեռնադաշտերը։ Տաք էր։ Խոտերը կանանչ։ Մորին...ները (գարմունք) ծաղկած։ Բամպակ...ները սիրուն սիրուն բուսած։ Անցանք Սագրատաչ Թուրք գիւղի մօտերէն։ Ի...ջանք մեծ ձոր մը։ Անկէ յորդած սեւ, սղղոտ, լայն ու աղմկալի գետ մը կ'երթար։

Մէճիտէն եւ Գէլ Տաղէն եկող Ջու...րերն էին անոնք որ Եփրատ կ'երթա...յին։ Մութ էր։ Ջուրերը կը փչային ու կ'ոռնային։ Դիմաց կ'ուզէինք անց...նիլ։ Կեցանք հոն։ Ո՞վ կը համարձա...կէր չափուիլ անոր հետ.— «Դուն կ'ըսէիր թէ Եփրատ քեզի համար բան մը չէ։ Տեսնենք քաջութիւնդ։ Առ Եփրատի մէկ կաթիլը չէ դեռ», ըսաւ Հէմօն Ալլօյին։ Խեղճ Ալլօյը աչա...մայ հանուեցաւ ու մէջը մտաւ։ Քիչ կը մնար որ ջուրերը տանէին զինք։ Դիմաց անցաւ ու ետ եկաւ նորէն պարծենալով։ Շալակով անցուց Հէ...մօն ու Գէկօն։ Հանուեցանք, շալկե...ցինք զգեստներն ու զէնքերը վեր բռ...նեցինք։ Ձեռք ձեռքի տուինք անցանք դժուարաւ, վախով։

Գացինք Քոխոնիկի գոմերը ուր գիւղը կար բաւական տնուոր։ Կչտա...ցանք ու ժոյները քաշուեցանք։ Հոն քոռ էր (կապոյտ քարով տեղ)։ Վա...ռեցինք խարոյկները։ Սկսանք առատ բամպակները ժողվել եւ ուտել։ Սառ...զուն Թուրք գիւղը մեզմէ զատուած էր լեռով մը միայն։ Այդ լեռը ծածկուած էր հաչկիններով (կաղնիի բնտիք տե...սակ մը)։

Կէսօրէ վերջ Հէմօ ձորի մը մէջ մե...նաւոր տուն մը գնաց եւ խումբն ալ հոն կանչել տուաւ։ Հոն մեզի հաց պատրաստել տուած էր։ Տանտէրը ունէր երկու կին եւ զաւակներու չարք մը ամէն հասակէ։ Ան թարմ երեսով, հեզահամբոյր ու ժպտուն այր մըն էր։ Կլ նշմարէի որ այդ մարդը աւելի կը պայծառանար, երբ անոր ակնարկը հանդիպէր իմինիս։ Կը թուէր թէ ան կ'ուզէր ինծի բան մը հասկցնել։ Իրի...կուն եղաւ։ Խումբը մեկնելու կը պատրաստուէր։ Այդ մարդը դուրս կանչեց զիս ու Կարոն եւ երկար բա...րակ մեր վիճակէն հարցուց։ Անունը հարցուցինք, Գարաման ըսաւ։ Գա...րաման... զաւն մեր գեղէն Արգենց Բէրվա՞ն ես ըսի։ Այո, պատասխանեց ան։ Քու քէրվաներէդ քովդ ո՞վ պա...հեր ես, հարցուցի։ Գարաման կար...միրեցաւ.— Խաչօն եկաւ ըսաւ, յետոյ լսեցի որ զինքը զարկեր են Ախտախ։ Դանէէլը եկաւ, ան ալ զարկեր էին ի...րենց գոմին մօտերը։ Գարաման, ըսի իրեն, քովդ Հայ չունի՞ս։— Այո, ոչ. կմկմաց ան ու յայտնի էր թէ ունէր։ Անունները չըսաւ հակառակ Կարոյին պնդումներուն։ Ու երբ իրմէն կը բաժնուէինք, հին ծանօթի պէս ողջա...գուրեց մեզ.

— Իմ տղաքս փոքր են դեռ։ Անոնք լեռը կը մնան ու ինծմէն կուզան հաց կ'առնեն կ'երթան միայն։ Ամառ, կ'ա...ղաչեմ, երբ լեռը անոնց հանդիպիք գնդակ չարձակէք, մեղք են, կը վախ...նան։ Երբ այս խօսքերը աւարտեց տե...սայ որ Գարաման անհուն զորով ունի այդ տղոց հանդէպ։ Կարոն կ'ըսէր թէ անոնք մեր գիւղին ջաղացպան Զաթա...լին կորիճ տղաքը ըլլալու էին, Ար...մէնը եւ Հայկը. Արմէնը Գուլպաքըլ...ներու քով էր ու նամակս տանելուն պէս փախեր էր անկէ։ Իսկ Հայկը զինուոր էր ու զինուորութենէ փա...խած։ Անոնք բարձրահասակ կարճ կորիւններ էին, ոչ թէ մանուկ։ Առատ դրամ ունէին, ու Գարաման կ'օգ...տուէր անոնցմէ, թէեւ պարկեշտօ...րէն։

Դարձեալ ճամբայ, դարձեալ ....։ Այդ ճամբաները վերջ չունեցան, ոչ ալ մեր համբերութիւնը։ Իջանք նոյն հեզերը։ Հիմակ լոյսով ան աւելի հո...յակապ կ'երեւէր մեզի քան գիշեր ա...տեն։ Դիմացը Վէնք Թուրք գիւղը հանդիպեցանք։ Անկէ անդադար, մէկ շունչով Մէքինէէ, ու անկէ ալ Ջէն...կէլլի։ Ջէնկէլլիէն կախարդած էր Հէ...մօն։ Ան առանցքն էր Հէմոյի շար...ժումներուն։ Ուր ալ որ երթար, ան...գամ մը կը դառնար հոն, կարծես ա...նոր մեծութենէն ներշնչուելու։

Ժայռերուն մէջ իրիկուն։ Ագարակ գիւղին բարձունքը իջանք։ Անկէ հո...վեր կ'անցնէին ու մենք կը մտնէինք ա...նութի ու տառապած։ Գեղեցիկ ու ա...ռատ ջուր մը անկէ վար կ'իջնէր։ Մենք կը փորէինք, խոտի արմատներ կը լուային ջուրին մէջ ու կ'ուտէ...ինք։ Անուշցած էր Հէմօն։ Կը սիրէր խօսիլ ու խնդալ։ Հարցուցի իրեն ա...նիշխանական ըլլալու պատճառները։ Ան պատմեց.

— «Հինգ տարի առաջ արտի մը թումբին վրայ վիճեցանք հօրեղբօրս տղուն հետ։ Զիս բարկացուցին։ Մամ...զէրս քաշեցի մէկը զարկի։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(56)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ Palais de Congrèsի ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 7ԻՆ

հրգարանը, որ կը բաղկանայ 813 անդամներէ, Աւստրիան ալ հաշուելով։

*** Գերմանիոյ դատական նախարարը հրամանագրով մը հաղորդեց թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ դատական միացումը վերջնականօրէն իրականացած ըլլալով, այսուհետեւ միայն գերմանական դատարաններ պիտի գործեն։

*** Աւստրիոյ բանակն ալ մասնակցեցաւ քուէարկութեան, իր 54.413 զինուորներով եւ սպաներով։ Ձգուած քուէներու թիւն էր 54.376, որոնց 54.288ը «այո», 66ը «ոչ», 22ը սպիտակ։

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ ձգուած քուէներուն թիւն եղած է 49.279.104, կամ 99.57 առ հարիւր։ «Ոչ» քուէարկած են միայն 452.170 հոգի։ «Ոչ»երու ամէնէն մեծ համեմատութիւնը կը կազմէ իտալական նաւահանգիստի մը մէջ, գերմանական մարտանաւի քուէարկութիւնը, ուր մասնակցողներէն 3855ը «այո», 538ը «ոչ» պատասխանած են։

*** Չորրորդ հանրաքուէն է այս որ կը կատարուի հիթլէրական իշխանութեան օրով։

Առաջինը տեղի ունեցաւ 1933 Նոյեմբեր 13ին, երբ Գերմանիա հեռացաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Գործողութիւնը թէ հանրաքուէ էր եւ թէ ընտրութիւն խորհրդարանի։

Երկրորդը տեղի ունեցաւ 1934 օգոստ. 19ին, Առաջնորդին անձին վրայ կեդրոնացնելու համար Գերմանիոյ նախագահութիւնը եւ վարչապետութիւնը։

Երրորդը՝ 1936 մարտ 29ին, իբրեւ խորհրդարանի ընտրութիւն։

Երեք հանրաքուէներուն արդիւնքը եղաւ, կարգով — 93.6, 88 եւ 98.8 առ հարիւր։

Եթովպիան ալ պատմութեան կ'անցնի

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը գիր մը ուղղելով Ազգաժողովի քարտուղարութեան, առաջարկեց ժողովի հրաւիրել Ա. Դ. Խորհուրդը, «քննելու համար Եթովպիոյ խնդիրը»։

Աւելորդ է ըսել թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է այս եւ հետեւանք Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց, հեշտացնելու համար Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը։ Հաւանական է որ Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուի մայիս 9ին։ Արդ, Եթովպիան 1936 մայիս 9ին գրաւուած ըլլալով, Անգլիոյ ճանաչումը կը կատարուի երկու տարի վերջը։ Ա. Դ. Խորհուրդին անդամներէն հինգը արդէն յայտնած են իրենց ճանաչումը — Լեհաստան, Ռումանիա, Պելժիա, Էքուատոր եւ Լաթվիա։ Բուն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն 17ը արդէն հաշտած են ճանաչումը։ Մինչեւ հիմա յայտնապէս բացասական դիրք բռնած էին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը, բայց Անգլիոյ նախաձեռնութիւնը արդէն կը հարթէ ճամբան, բոլորին համար։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ երեսփոխան մը հարցուց թէ Ազգաժողովին ուղղուած նամակը չի՞ նշանակեր թէ կառավարութիւնը առաջին քայլը կ'առնէ, իտալական կայսրութիւնը ճանչնալու համար։ Վարչապետը իբրեւ պատասխան յանձնարարեց որ կարդայ նամակին բնագիրը։ Ետոյ յայտնեց թէ անգլիւ-իտալական բանակցութեանց մասին պաշտօնական յայտարարութիւն մը պիտի ընէ կարելի եղածին չափ շուտ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի Հռոմի մէջ, այս շաբթու իսկ։ Մասնագէտներ զբաղած են համաձայնութեան վերջնական խմբագրութեամբ։

Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ պատերազմական նախարարը մօտերս Մալթա այցելելով, պիտի հանդիպի նաեւ Հռոմ եւ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ, երկու երկիրներու զինուորական յարաբերութեանց մասին։

Փարիզի մէջ զարմանք չպատճառեց անգլիական ձեռնարկը, քանի որ կառավարութիւնը միշտ իրազեկ պահուած էր ամբողջ անցուդարձին։ Հռոմի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ նախաձեռնութիւնը։

ՁՈՆԱՓՈՒԼՈՒԹԻՒՆ ՔԻՉԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները ուժգնօրէն կը շարունակեն իրենց յարձակումները, խզելու համար Պարսելոնայի եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները։ Հանրապետական կառավարութիւնը որոշեց պաշտպանել Արանի հովիտը եւ թոյլ չտալ որ փախստականներ անցնին Ֆրանսա։ Բայց եւ այնպէս խուճապը կը շարունակուի եւ ամէն օր հարիւրաւոր փախստականներ կը հասնին Ֆրանսա։— Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը կը պատրաստուի ետ քաշել իր բոլոր մասնագէտներն ու կամաւորները, այլեւս անյոյս նկատելով ելքը։

ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, Մուսոլինի որոշած է աննախընթաց ընդունելութիւն մը սարքել։ Այս առթիւ պիտի ծախսուի 20.000.000 տոլարի գումար մը։ Հիթլէր Հռոմ կը սպասուի մայիս 3ին։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ վտանգներու դէմ պաշտպանուելու համար, Սէնի նահանգային ժողովը 426 միլիոն ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց։ Պետութիւնն ալ պիտի տրամադրէ 342 միլիոն։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Գ. Կոկա, Ռումանիոյ նախկին վարչապետը, որ հրապարակաւ արտայայտուած չէր իր անկումէն ի վեր։ Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Պուքրէշի Ակադեմիային մէջ։ Գ. Կոկա առիթէն օգտուեցաւ, կցումը արդարացնելու եւ Հրեաները ձաղկելու համար։ «Այս կցումը միեւնոյն ատեն պարտութիւնն է Իսրայէլի։ Աւստրիոյ Հրեաները յանցաւոր էին իբրեւ կործանարար մակարոյծներ եւ յափշտակիչներ։ Վիէննա օրէ օր կը հրէանար։ Բայց, Հիթլէրի կատարած կցումով, հետզհետէ կ'անհետանայ Հրեաներու սարքած կազմալուծումը՝ Աւստրիոյ սրտին վրայ»։

51 ՆՇԱՆԱԾՆԵՐ ԽԱԲԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, դատի քաշուեցաւ ամն ծողէֆ Տիւրան, որ ինքզինքը հարուստ կը ձեւացնէր եւ կը շորթէր իր զոհերը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԿԵ-ԳՈՒՄԲԵՑԱՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 14 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական դասախօսութիւնը 15 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ կը դասախօսէ՝ Պ. Կ. ԵԿԱՒԵԱՆ. Նիւթ՝ «Երօնքի Մշակումը»

Ունկնդիրներուն յայն պատեհութիւն կը տրուի կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Յ. Ռիւ Գօսիւէ։ Կը խօսի իր անդամներէն Պ. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ Նիւթ «Ռուսիա եւ Հայաստան մինչեւ նոր սահմանադրութիւնը»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

երկու յաջորդական վայելք օրեր Յօսիէթէ Սավանթի մէջ 17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը ներկայացուի՝

ԱԽ ՍԱ ԿՆԻԿՍ
(օփերէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Պ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ, ՍԱՆՃԱՌ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքեսթր՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆի։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ

Զատկի առթիւ, երկու օր, Կիրակի 17, Երկուշաբթի 18 Ապրիլ

Stade Italiaի մէջ 72. Boul. Carnot. Paris-12.

Կը մասնակցին Փարիզի 4 լաւագոյն ֆութպոլ խումբերը՝ Հ. Մ. Ը. Մ., Իտալացի, Չեխ եւ Ռուս.

Յաղթական խումբը կը շահի արժէքաւոր բաժակ մը նուիրուած «Gancia» ախորժաբերի կողմէ։

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կերպով

Կիրակի 17 Ապրիլ ժամը 14ին Ռուսները ընդդէմ Չեխերու

» » » » 16ին Հ. Մ. Ը. Մ. ընդդէմ Իտալացիներու

Երկուշաբթի 18 Ապրիլ ժամը 14ին պարտուող խումբերը իրարու դէմ։

» » » » 16ին յաղթական խումբերը » »

Ուրեմն բոլորդ ալ եկէք Stade Italia քաջալերելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, որոնք ձեր ներկայութենէն խրախուսուած ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն յաղթական հանդիսանալ այս գեղեցիկ եւ անմոռանալի մարզահանդէսին։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Métro Porte Dorée, Autobus P.C., A.U., 81.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

12 — 26 Մարտ

ԼԻՈՆ, Գործ — 870։
ՇԱՍ, Մ. Թ. — 100։
ՆԻՍ, Մ. Մ. — 40։
ՎԻԷՆ, Աւետ — 120։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Աշ. — 150։
ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Ե. Զատ. — 150։
ՓԻԷՌ ՊԷՆԻԹ, Արիստ — 40։
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իսխ. Ա. — 40։
ՊԱՆԵԷՕ, Փաթ — 285։
ՓԱՐԻԶ (17), Օր. Պետ — 75։
ԱՆԻԷՌ, Ա. Գ. — 150։
ԱՆՎԷՐՍ, Քիր — 100։
ՓԱՐԻԶ (18), Ե. Հ. — 50։
ՄՕՆԹՈՒՐՕ, Գալֆ — 50։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 321։
ՓԱՐԻԶ (17), Կ. Պետր — 75։
ՄՈՆՖԱՎԷ, Գար — 75։
ԺԻՎՈՌ, Սանճ — 40։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Գումնի «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի վարչութիւնը իր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր սիրելի ընկերոջ՝ եւ վաստակաւոր ուսուցիչ ընկ. ԱՐԱՄ ՄՐՏԻՉԵԱՆի մահուան առթիւ իր պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Պ. Լեւոն Դույումճեանէ 12 հատ աթոռ, Տիկ. Տիրանոյշ Պօյաճեանէ մեկ վառարան, Տիկ. Զարուհի Խաչատուրեանէ եւ Պ. Խայիկ Խաչատուրեանէ մէկական պարկ ածուխ։ Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՍՆԱՒՈՐԱԲԱՐ ԱՆՈՆՑ ՈՐՈՆՑ ԵՆՏԵՐՆՈՑ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՆ

Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ բարեպաշտ ժողովրդեան, թէ Պոլսոյ Արժ. Վ. Նահապետեանն հրաւիրուած է Պոլսոյ Ազգային Վերժարանի Ա. Զարեհ Վրդ. Փայասլեան, որ Աւագ շաբթու օրերուն պիտի նախագահէ եկեղեցական արարողութեանց եւ Զատկին պիտի պատարագէ ու քարոզէ։

Կը հրաւիրենք արտաքնապէս եւ շրջակայ թաղերու բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու եկեղեցական ժամերգութեանց եւ արարողութեանց։

Հոգաբարձութիւն

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհաքաղաքացի» տուած խոստ տուած արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր տրուած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին գրել մեզի մոռցուած անունները, ուր որ բնիկներ կամ մեր պարտքն է արձանագրել։ Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Երդասր Գաբրիէլեան, հօր անունն՝ Նշան։ 1922ին Պոլսէն մեկնած է Ռումանիա։ կարծուներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Ռումանիայէն մեկնած է Վառնա (Պուլկարիա)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ հետեւեալ հասցէին. Dirméat, 8 rue Paul Bert. Lyon, (Rhône) France.

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԱՐԹՈՒՆԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ԱՊՐԻԼ
14 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3705

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ.— 2. Ի՞ՆՉՊԷՍ

Մեր առաջարկած միացեալ ճակատը համայնաբոյժ սպեղանի մը չէ, ոչ ալ հրաշագործ գաւազան մը։ Բայց յուսատու ելք մըն է։ Սարիսխ մը, որուն վրայ կանգնած՝ կրնանք աւելի գիտակցութեամբ եւ վստահութեամբ դիմաւորել ապագան։

Նոյնիսկ այսօրուան կացութեան մէջ, այդպիսի ճակատ մը պիտի նպաստէր լուծելու բազմաթիւ հարցեր, որ դարմանի կը սպասեն։

Ըստ եղանք անհրաժեշտը, բացատրելու համար «ինչու»ն։ Փորձենք պարզել նաեւ «ի՞նչպէս»ը։

Բոլոր ժողովուրդներուն մէջ ալ, միացեալ ճակատները կը կազմուին որոշ ծրագրի մը վրայ, երբ ծանրակշիռ հոգեր կը կուտակուին, ոչ միայն սպառնալով հաստատուած կարգուսարքին, այլեւ մթագնելով ապագան։

Այսպէս եղաւ, օրինակ, այս երկրին մէջ։ Մութ հեռանկար մը եւ զգալի, շօշափելի վտանգներ քով քովի բերին ձախակողմեան տարրերը, կազմելու համար Ժողովրդական Ճակատը։ Անոնց դիմաց, աջերն ալ հաւաքեցին իրենց ուժերը, ուրիշ վտանգներ նախատեսելով, թէեւ չկրցան դուրս հանել նոյնքան կուռ ճակատ մը։

Դառնալով մեր իրականութեան, պէտք չունինք ուռուցիկ բառեր գործածելու։

Մենք ոչ Փաշականութեան խնդիր ունինք, ոչ պատերազմ սպառնացող տարրեր, ոչ ալ ներքին յեղափոխութեան վախ։

Շատ ամփոփ են մեր հոգերը։ Եւ բացայայտ։

Անշուշտ ճեղքեր կրնան բացուիլ հայկական ճակատին վրայ եւս, եթէ աշխարհը սասանի եւ ծանրակշիռ դէպքեր պատահին, մեր անմիջական սահմաններուն վրայ, եւ կամ այն երկիրներուն մէջ ուր բոյներ հաստատած ենք։

Բայց, առ այժմ հեռուները չերթանք եւ վերլուծենք միայն օրուան կացութիւնը։ Աւելի ճիշդ, ջանանք ըմբռնել այդ կացութեան իմաստը։

Այլեւս մէկ երկրի մէջ ամփոփուած չենք, որպէսզի կարենանք պանդխտին եռեւ ապաստանելով, տեսակէտ յայտնել կամ դիրք բռնել։

Ուր որ այլեւոծութիւն մը պատահի, կրնայ ուղղակի կամ անուղղակի ազդել, նաեւ, մեր կացութեան վրայ։ Օրինակ, գինուորութեան խնդիր չունէինք այստեղ։ Աստուծ մը ամպեր դիզուեցան Եւրոպայի հորիզոնին վրայ, պատերազմ պայթեցաւ, եւ, մէկ տարիէն միւսը, աւելի կը թանձրանայ մթնոլորտը։ Ուրեմն, հիւրընկալ պետութիւնն ալ հարկ դատեց օգտագործել բոլոր պիտանի տարրերը, մէկդի դնելով միջազգային օրէնք եւ ուրիշ նկատումներ։

Կը հետեւի թէ պարտաւոր ենք միշտ արթուն եւ պատրաստ կենալ։ Ուրիշ խօսքով, ամփոփել բոլոր տրամադրելի ուժերը, որպէսզի կարենանք դիմաւորել աւելի ծանր հոգեր, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն։

Ի՞նչպէս կարելի է կազմել մեր «Միացեալ ճակատ»ը։ Կամ գտնել հարթել անոր ճամբան։

Մենք յաւակնութիւնը չունինք բոլորին համար ընդունելի ծրագիր մը յօրինելու։ Պարզապէս թելադրութիւններ է զոր գրի կ'առնենք, իբրեւ սկզբունք ունենալով թուաբանական օրէնք մը — պարզէն բաղադրեալը.—

1. Ըմբռնելով դէպքերու սրընթաց ելեւէջները եւ մեր անտոյժ, անկայուն վիճակը, կարճ կապել ներքին վէճերը։ Փնտռել միջոցներ՝ բացուած ճեղքերը նեղցնելու, հետզհետէ փակելու կամ անզգալի դարձնելու։

2. Սկսիլ համեստ, փոքր գաղութներէն, ուր մարդիկ աւելի մօտ են իրարու, որքան ալ բաժնուած ըլլան կուսակցական, հայրենակցական կամ տեղական վէճերով։ (Միացեալ ճակատի փորձի մը ձեռնարկած են Սէնթ Էթիէնի մէջ.— 4-500նոց համրանք մը)։

3. Թելադրել միացման նախապայման համարել գործակցութիւնը՝ տեղական հոգերու համար (դպրոց, խնամատարութիւն, բանուորական հարց, իրաւական վիճակ եւն.)։ Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս հոգ տանիլ որ լուծուին հայրենակցական նախապաշարումները, որոնք յաճախ տուն կը քանդեն, ստեղծելով թունաւոր մթնոլորտ մը,— վերի արտի ցորեն, վարի արտի ցորեն եւն.։ Որքան ամփոփ, այնքան լաւ։

4. Կուսակցական գետնի վրայ, մեղմացնել կիրքերն ու կանխակալ կարծիքները։ Թող իւրաքանչիւրը գործէ համաձայն իր համոզումներուն եւ կարողութեան։ Ազատ երկիր է եւ ամէն մարդ կրնայ իր աւետարանը քարոզել։ Բայց, այդ քարոզութիւնը պէտք չէ դառնայ «բուհճի»ներու մարզանք, մէկը հայատառ թարգմանել, միւսը թշնամի ներկայացնելով, մէկը փրկիչ, միւսը փրկիչը հռչակելով։

5. Սարքել մտերմական զրոյցներ, ժողովրդականացնելու համար գաղութներու ինքնապաշտպանութեան եւ հայրենիքի ապահովութեան, ազատութեան, ամբողջացման հիմնական տեսակէտները։ Այսպիսի փորձերով, շատ մը նախապաշարումներ կամ թիւրիմացութիւններ կը փարատին։ Անշուշտ ինչ որ ճշմարտութիւն է մէկուն համար, կրնայ վիճելի դառնալ միւսին։ Բայց եւ այնպէս, դիմացինդ գոնէ կ'իմանայ անկեղծ համոզումդ, եւ անոր իրականացման համար կատարած աշխատանքդ։

6. Կորովի եւ ծրագրեալ աշխատանք փորձել չէզոք համարուած բազմութեանց մէջ, արթնցնելու համար անոնց քաղաքական գիտակցութիւնը։ Մենք այն տեսակէտէն չենք թէ այդ ծփուն զանգուածը արժէք չի ներկայացներ։ Ընդհակառակն, թաքուն, անկտելի ուժեր միշտ ալ եղած են եւ կան այդ բազմութեանց մէջ, եթէ գիտնանք օգտագործել։

Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ — 5Ի ԴԷՄ 576

Անձնուրաց բանակ, Ա. Կ. Ա. ազգային պաշտպանութիւն

Բացառիկ իրաւունքներ ելմ. տուրքի համար

Տալատիէի դահլիճը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը շահեցաւ երեքշաբթի օր, երբ յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջը։ Վստահութեան քուէ տուին 576 երեսփոխաններ, իսկ հակառակ միայն հինգ հոգի, ինչ որ կը նշանակէ գրեթէ միաձայնութիւն։

Յայտարարութիւնը շատ կարճ էր եւ իւրաքանչիւր նախադասութեան գլուխը կը յիշեցնէր ազգային պաշտպանութիւնը, ուրիշ ամէն բան ստորադասելով անոր։ Այնպէս որ, ինչպէս Պ. Տալատիէ ինք, շատ մը թերթեր ալ նոր դահլիճը կը կոչեն «ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւն»։

Յայտարարութիւնը երեսփ. ժողովին մէջ կարդաց վարչապետը ինք, իսկ ծերակոյտին մէջ՝ փոխ-վարչապետը, Պ. Շոթան։ Երկու ժողովներն ալ ընթերցումը կ'ընդմիջէին բուռն ծափերով։

Ահաւասիկ յայտարարութեան հիմնական մասերը.

— «Մեծ եւ ազատ երկիր մը կրնայ փրկուիլ միայն ինքն իրեն ապաւինելով։ Ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւնը, որ ձեզի կը ներկայանայ, կ'ուզէ արտայայտիչը դառնալ փրկութեան այդ կամքին.— Մենք բոլորս, հզօրապէս միացած, կոչ կ'ուղղենք խորհրդարանին եւ ազգին, պաշտպանելու համար ազատութիւնը, հայրենիքը եւ խաղաղութիւնը։

«Մեր շուրջը, մեզմէ զատ, Եւրոպան կը կերպարանափոխուի։ Քաղաքական վարչաձեւեր կը փլին։ Նոր տեսութիւններ կ'ոգեւորեն ամբողջ ժողովուրդներ։ Պետութիւններ կ'անհետանան, մինչ նոր կայսրութիւններ կը կազմակերպուին։ Ահա թէ ինչու ազգային պաշտպանութիւնը այսօր կը գլէ կ'անցնի բուն զինուորական կազմակերպութեան շրջանակը։ Բոլոր նիւթական, տնտեսական, ընկերային, քաղաքական խնդիրները սերտօրէն կապուած են մեր ապահովութեան հարցին հետ։ Այսօր չկան անջատ խնդիրներու շարքեր։ Կայ միայն մէկ խնդիր եւ երկրին փրկութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ անբաժանելի ամբողջութիւն մը։

Ազգային պաշտպանութիւնը կը պահանջէ առողջ դրամ մը եւ ելեւմուտք մը ազատ՝ մանաւանդ վրիպումներու աղաղակող պահանջներէն։ Բացառիկ եւ ժամանակաւոր միջոցները թոյլատրելի են միայն այն ատեն, երբ անոնց յաջորդէն ընդհանուր տնօրինութիւնները, ցամաքեցնելու համար աղբիւր չարիքի մը որ ... տարիէ ի վեր այնքան աւերներ գործեց մեր մէջ։ Ազգային պաշտպանութիւնը կը պահանջէ նաեւ տնտեսական կորովի կեանք մը։ Ան չի կրնար համակերպիլ արտադրութեան թուլացման կամ ընդհատման, մանաւանդ այն ճարտարարուեստներուն մէջ որ կը բանին երկրին ապահովութեան համար։

Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը կոչ կ'ուղղէ ե՛ւ բանուորներու ե՛ւ գործատէրերու իմաստութեան եւ հայրենասիրութեան։ Բանուորները պէտք է ըմբռնեն թէ գործարաններու դրաւումը ամբողջ երկրին մէջ կը տարածէ մտահոգութիւն մը, որ կրնայ աղէտալի դառնալ ապահովութեան կարգուսարքին համար, ինչպէս եղած է ուրիշ ազգերու մէջ։ Գործատէրերը պէտք է ուղղամտօրէն գործադրեն այն ընկերային օրէնքները զորս իրենք իսկ ընդունած են վերջերս։ Այժմէն իսկ բոլոր վէճերը կրնան կարգադրուիլ օրէնքի սահմաններուն մէջ, հաշտարար եղանակներով եւ իրաւարարութեամբ։ Մնաց որ, կառավարութիւնը պիտի խնդրէ երեսփ. ժողովէն եւ ծերակոյտէն՝ քննել եւ վաւերացնել Աշխատանքի արդիական օրինագիրքին մնացեալ մասերը։

Բայց միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը աչքի առջեւ ունենալով միայն ազգային շահը, անյապաղ պիտի ապահովէ զէնքերու շինութեան վերսկսումը, զէնքեր որոնք անհրաժեշտ են հայրենիքին ապահովութեան համար. որովհետեւ, առանց այդ զէնքերուն, Ֆրանսան պիտի դառնայ բաց դաշտ մը արշաւանքի համար։

Ազգային պաշտպանութիւնը կը նշանակէ նաեւ պաշտպանութիւն հանրապետութեան։ Մենք վստահ ենք թէ երբ կառավարութիւնը գործէ միշտ աչքի առջեւ ունենալով այս նպատակը, համապատասխան ճիգն ալ պիտի կատարուի վստահութեամբ, ուրախութեամբ եւ անդիմադրելի թափով մը, գիւղերէն թէ քաղաքներէն, ապահովելու համար Ֆրանսայի անհրաժեշտ միութիւնը։

Ազգային պաշտպանութիւնը կը նշանակէ, վերջապէս, ամէն բանէ վեր, պաշտպանութիւնը խաղաղութեան։ Առանց հրաժարելու այն ազնիւ սկզբունքներէն որոնց վրայ պատերազմի ընթացքին, միլիոնաւոր դիակներու վրայ երգուած ըրինք հաստատել ճշմարիտ խաղաղութիւնը, կառավարութիւնը վճռած է ամէն տեղ պաշտպանել Ֆրանսայի շահերը եւ իր կայսրութեան ամբողջութիւնը։ Կառավարութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ սպառնալիքներ ծնին իր սահմաններուն վրայ, իր հաղորդակցութեանց ճամբաներուն վրայ, իր գաղթավայրերուն մէջ։ Թոյլ պիտի չտայ որ օտար ազդեցութիւններ, անբաղձալի օտարականներու կողմէ սարքուած խլրտումներ կարենան վնասել իր արշաւներուն ազատութեան։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլոր ժողովուրդներուն հետ, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց քաղաք. կարգուսարքը, խաղաղութիւն յարգելով դաշնագիրները, եւ ոչ թէ տեսակ մը ձեռնթափութեամբ որ պիտի առաջնորդէր դէպի ստրկութիւն։

Հանրային ապահովութեան այս գործը գլուխ հանելու համար, կառավարութիւնը կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսական եղբայրակցութեան այն ազնիւ զգացումին որ միշտ ապահոված է երկրին փրկութիւնը։ Մեր մեթոտները ազատութեան մեթոտներն են եւ պիտի օրինականացնեն այն կարգապահութիւնը եւ ճիգը զոր կը պահանջենք բոլորէն։ Եկած է ժամանակը ապացուցանելու թէ Ֆրանսա կրնայ դիմաւորել իրեն սպառնացող վտանգները, հաւատարիմ մնալով իր հանճարին։ Մենք կը խնդրենք ազգէն կարելի դարձնել մէկը ազատութեան եւ բանականութեան այն հրաշքներէն որոնցմով լեցուն է մեր պատմութիւնը»։

Ինչպէս ըսինք, այս յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՄԱՑ - ԿԱՄԱՑ ...

Անշուշտ ամբաստանութիւն չի համարուիր եթէ մը ըսեմ թէ, հետեւողութիւնը յիշել Աւագ Հինգշաբթի օրով, հիմա որ էջմիածնի կաթողիկոսը մեռած է եւ հաւատացեալները կը փոխուին.

— Ի՞նչպէս պիտի ընտրուի յաջորդը։ Մոսկուան այս անգամ ալ բացառութիւն պիտի ընէ՞ հայերու համար, նկատի առնելով անոնց մասնաւոր կացութիւնը...,

Չեմ ուզեր ակադեմական տեսութիւններ պարզել, պատասխան մը տալու համար այս հարցումին։

Կը բաւէ քիչ մը պատմութիւն ընել, եզրակացութիւնը ձգելով բարեպաշտ հաւատացեալներուն։

1920 յունուար 1ին, համառուսական Չեկան զատոնի շրջաբերական մը կ'ուղղէր նահանգային Չեկաներուն, պարզելով խորհրդային իշխանութեան դիրքը՝ կրօնի եւ կղերին հանդէպ։

Շրջաբերականը յիշելով կղերին դէմ կատարուած ճնշումներուն արդիւնքը, դիտել կու տար.

— «Հոգեւորականութեան մէջ մասամբ տրամադիր է աջակցելու խորհրդային իշխանութեան, դրդուած՝ իր կաշին փրկելու հոգէն, իսկ մէկ մասն ալ ի սպառ մէկդի կը նետէ սքեմը եւ գծուխը կը զրկէ ամբողջութենէ։ Ժամանակն է որ մենք ալ փոխենք մեր վերաբերումը դէպի հոգեւորականութիւն»։

Հրահանգը մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս պիտի փոխուի այդ վերաբերումը — դիրքը.

—«...Ամէն տեղ կը ճարուին աքրոտէրներ, որոնք արդէն բացայայտ կերպով կը հետեւին խորհրդային իշխանութեան։ Ու պակաս չեն այնպիսիները որոնք սիրով պիտի հետեւէին, եթէ իրենց դիրքն ու կոտր մը հացը չկորսնցնէին»։

Ուրեմն,— թոյլ տուէք ամբողջութեամբ օրինակել զատոնի շրջաբերականին այդ մասը.

— «Մեր դերը պէտք է ըլլայ ժամանակաւոր կերպով ամէն տեղ այդ հոսանքին, արգիլել հանդիսանալ սեւ հարիւրակային հոգեւորականութեան, ի պահանջել հարկին ձեռբակալել զանոնք եւ օգնել խորհրդային իշխանութեան կուսակից հոգեւորականութեան։

Թանձրացեալ կերպով մեր ընելիքը պիտի ըլլայ հետեւեալը.—

1.— Նպաստել սեւհարիւրակային քահանաներու հեռացման.

2. Հովանաւորել խորհրդային իշխանութիւնը ճանչցող քահանաները։

3.— Արտօնել թեմական ժողովներու գումարումը եւ հասկցնել թէ որ եպիսկոպոսները պէտք է որ ընտրեն։

4.— Փակել միայն սեւհարիւրակային թեմական ժողովները։

5.— Գրաւել հոգեւորականութիւնը լրտեսական աշխատանքի համար, նիւթապէս շահագրգռելով քահանաները։

Մեր գիւղացին ու բանուորը դեռ հաւատացեալ մարդիկ են։ Կրօնը անոնց գլխէն մէկէն չենք կրնար հանել։ Ուրեմն այնպէս ընենք որ այդ կրօնը ժամանակաւոր կերպով օգտակար ըլլայ մեզ եւ խաւար գիւղացիները ու բանուորները դարձնէ խորհրդային իշխանութեան կողմնակից։

Ժամանակի մը համար այլափոխենք հոգեւորականութեան դէմքը՝ խորհրդային իշխանութեան ճանաչման իմաստով։ Այդպէս վայրկեանի պահանջն է եւ մենք պարտաւոր ենք այդպէս վարուելու։

Միայն պէտք է զգուշանալ որ նոր ուղղութեան պատկանող հոգեւորականութեան դիրքերը չամրանան եւ որ եւս է պարագայի ներքեւ թոյլ չըտալ որ զանգուածներու ուշադրութիւնը կեդրոնացուի կրօնական հարցի վրայ։

Մենք պէտք է հեռու կենանք նոր, խորհրդային եկեղեցի ստեղծելու ձեռնարկներէ։ Խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մի եկեղեցի չի ստեղծեր, այլ ընդհակառակն, շահագրգռուած է եկեղեցին ոչնչացնելով։

Ամենաչարը որ կրնանք ընել եւ կ'ընենք, ժամանակաւոր զիջումն է ծագող ռեւոլյուցիայի նախապաշարումներուն»։

Մնացեալը դուք եզրակացուցէք։

Անոնք որ աւելի բան գիտնալ կ'ուզեն, կրնան գտնել եւ կարդալ ընկեր Ս. Պարտիզեանի փաստացի եւ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւնը, «Հայ Եկեղեցւոյ տագնապը եւ պատասխանատուները»։ (440 մեծադիր էջ, հրատարակուած 1936ին, Ամերիկա)։

ՎԱՀԷ

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան շրջանակները Պալքաններու եւ Թուրքիոյ մէջ

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որ արտաքին նախարարութեան արտայայտիչը կը համարուի, երէկ շատ կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէր իր քաղաքական բաժնի աշխատակցին բերնով։

Այդ գրութեան համաձայն, Հռոմի գերմանական նոր դեսպանը, Ֆոն Մաքէնզէն, (որդին Զօր. Մաքէնզէնի), միասին տարած է յուշագիր մը, որով Հիթլեր իր տեսակէտները կը պարզէ, երկու երկիրներուն գործակցութիւնը աւելի զօրացնելու համար։ Այսպէս, կը հաւատեն թէ Հիթլեր Հռոմ այցելած ատեն (յառաջիկայ մայիսին), պիտի առաջարկէ Մուսոլինիի՝ յայտարարութիւն մը հրատարակել, անխոնարհելի հռչակելով երկու երկիրներուն սահմանագլուխները։ Յայտարարութիւնը պիտի յայտնէ նաեւ թէ երկու պետութիւնները պիտի ջանան ապահովել Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը, միեւնոյն ատեն սաստկացնելով պայքարը համայնավարութեան դէմ։

Իսկ ամենէն կարեւորը,— Հիթլեր պիտի առաջարկէ ազդեցութեան գօտիներու նոր բաժանում մը կատարել Պալքաններու մէջ։ Ուրիշ խօսքով, Աւստրիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն զատ, այդ շրջանակին մաս պիտի կազմեն Հունգարիա եւ Ռումանիա։ Հիթլեր համաձայն է որ Իտալիոյ ազդեցութեան գօտին կազմեն Պուլկարիան, Յունաստանը եւ Ալպանիան, իսկ Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ ազդեցութեան գօտիները պէտք է հաւասարապէս ըլլան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար։

Պալքաններու մասին գոյացած համաձայնութեան առաջին նշանը կը համարուի Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած նոր դաշնագիրը, որ դրդուած է Պերլինէն, յատուկ մանրամասնութեանց մէջ։ Շատեր կը կարծեն թէ Գերմանիա քաղաքական եւ տնտեսական լայն յարձակողական մը պիտի ձեռնարկէ Թուրքիոյ մէջ։ Գալով Ռումանիոյ, Գերմանիա կը ձգտի իր ազդեցութեան տակ պահել զայն, լայնօրէն օգտուելու համար ռումանական քարիւղէն։

*** Հիթլեր Հռոմ կը սպասուի մայիս 3ին։ Իտալիա պիտի մնայ մինչեւ մայիս 9։ Ընդունելութեան վերջնական ծրագիրը կազմուած է արդէն եւ շարունակ պատրաստութիւններ կը կատարուին։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական, քուռն դիմադրութեան հանդիպելով։ Վերջին լուրերու համաձայն, միայն տասը մղոն հեռու են ծովափէն։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՆԷՇՆԵՐԷՆ

Հեռու ենք մեր հայրենիքէն, որ դարերով պահած է մեր ժողովուրդը. հակառակ բազմազան հալածանքներու եւ կոտորածներու. Հեռու՝ մեր հայրենի հողէն ու յիշատակներէն, որոնք մեր ազգային գոյութեան խարիսխը կը կազմէին.

Ոչ միայն հայրենիքէն, այլեւ մեր հաւաքական, ազգային կեանքի կեդրոններէն հեռու ենք, որոնք մեր մշտաւոր ու ընկերային զարգացման մէջ առաջնակարգ դեր կատարած ու ոսկեդէն էջեր թողած են Հայոց պատմութեան մէջ։

Շուրջ քառորդ դար է, որ հայ կեանքը կը ձլատուի. արիւնով կամ աւերածութեամբ։ Թողունք կոտորածները, պատերազմի ու տարագրութեան սարսափները. չյիշենք դեռ ի՛նչ կորուստներ ունեցանք «խաղաղութեան» հաստատումէն ետքն իսկ, քիչ մը ամէն տեղ։ Այնպիսի աղէտ մըն է անոնց գումարը, որ կրնար քայքայումի տանիլ մինչեւ իսկ կազմակերպուած ու թիւով շատ մեծ ժողովուրդներ։

Մեր ազգային եղերերգութեան վերջին արարը կը բացուի հայ բազմութիւններու գաղթով, 22էն սկսած։ Ու այսօր, ամէն տեղ ենք, ամէն հորիզոնի տակ եւ ամէն ժողովուրդի հետ։ Գուցէ չենք զգար պէտք եղած չափով այս իրողութեան բուն տարողութիւնը. դեռ հին դրամագլուխ ունինք, եւ մեր պանդխտութիւնը ծանր չի կշռեր մեր վրայ։ Մեր հայրենիքը՝ իր յուշերով. մեր ազգային - հաւաքական երէկի կեանքը՝ իր փրփրոտ ալիքներով. մեր մտաւոր ու մշակութային ստեղծումները՝ իրենց տուած հոգեկան խորունկ կազդուրումը, կը շարունակուին մեզի հետ ու կը պահեն մեզ։ Չենք զգար այսօր, բայց պիտի զգանք վաղը. կը տեսնենք այսօր իսկ նորահաս, երիտասարդ սերունդին վրայ, որ զուրկ է երէցներու հայրենի հարստութենէն։

Ամէն տեղ, եւ ամէն օր, բան մը կը կորսնցնենք. մեզի պարտադրուած կարծր իրականութիւնը կը բախի մեզի, հազար ձեւով, ու կը տանի մեզմէ անուրաղն բեկոր մը. աքցան դարձած՝ ոսկեղէն խաւ մը կ'առնէ անմեզմէ, երբեմն փրցնելով, երբեմն՝ դիւրին ճիգով մը. օր մը մեր լեզուէն, ուրիշ օր մը՝ մեր բարքերէն, մեր յուշերէն, մեր ոգիէն. մէկ խօսքով մեր հայութենէն։ Հայութիւնը կը սեղմուի գաղութահայ գանգուածներուն մէջ, գրեթէ ամէն օր։ Գիտենք այս իրականութիւնը, կը տեսնենք, բայց չենք անդրադառնար անոր ուժերին, հակառակ ատեն ատեն, «առուր պատշաճի» մեր փրցուցած հառաչին։

Զուրկ ենք ինքնապաշտպանութեան միջոցներէ։ Ոչ միայն քաղաքական, պետական հովանաւորութիւն չունինք այլեւ կորսնցուցած ենք ազգային ընդհանրական այն կեդրոնները, այն կազմակերպութիւնները որոնք, կերպով մը, կը փոխարինէին առաջիններու ու կը պահէին զանգուածներու հաւաքական կապն ու կառոյցը։ Հիմա ամէն գաղութ, կտրուած մայր զանգուածէն, ինքնիր մէջ ամփոփուած, մեկուսի ու մտահոգ, իր առօրեան միայն կ'ապրի հազիւ մտածելով ազգային ընդհանուր հոգերու մասին. հազիւ ուժ ու ժամանակ ունենալով ազգային կերպարանքի պահպանման ու գոյութեան ամրապնդման մասին խորհելու։ Մանաւանդ միջոցներ չենք ունենալու։

Տարուէ տարի կը ակարանայ մեր դիմադրական կարողը եւ պատնէշները որոնք կոչուած են պաշտպանելու մեր մէջ հայութիւնը, կը սասանին։ Ամէնէն ամուրը անոնցմէ, գուցէ եւ վերջինը՝ հայ մշակոյթն է, անշօշափելի, բայց հզօր, անտեսանելի եւ համեստ՝ բայց կենսունակ ու ցեղաշունչ, որ տաք ու կենդանի կը պահէ հայ ոգին. կը մղէ դոյն ստեղծագործութեան. հպարտ ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնուրոյն գոյութեան։ Հայ մշակոյթը, — հայ ժողովուրդի հոգեկան ու մտաւոր ընդունակութեանց եւ ցեղային առաքինութիւններու գումարը. արտայայտուած ու արուեստի շունչով շօշափելի դարձած հարստութիւնը. այսինքն՝ լեզուն ու գրականութիւնը, ինչո՞ւ չէ՝ նաեւ եկեղեցին, իր հոգեկան շունչովն ու ազգային յատկանիշներովը։ Գրաւի՞կ ուժ ու հարստութիւն է ան, հայ մշակոյթը, եթէ գիտնանք անոր կշիռը եւ ամրանանք, այս վտանգաւոր օրերուն, անոր ետին։ Եթէ անոր շուրջ մղենք մեր պայքարը, մշակոյթի պատնէշին քով կեցած, որ գուցէ վերջինը, բայց հզօրագոյնն է ազգերու գոյութեան կռուաններէն։

Մեր երէկի կեանքէն ի՞նչ կը մնայ մեզի, պանդխտութեան այս օրերուն, բացի մեր լեզուի ու գրականութեան ժառանգութենէն, մեր երգերու եւ բեմերու թանկագին բեկորներէն, որոնք ոչ միայն անցեալը կը բերեն մեզի, այլեւ մեր ապագան կ'ապահովեն։ Այս ապահով ու անարիւն կռիւն է՝ որ պէտք է մղենք ամէն օր, պաշտպանելու համար մեր մշակոյթը, եւ անոր միջոցով պաշտպանելու մեզ ու մեր սերունդը։ Ի՞նչ կայ այսօր, ծովերէ ծով նետուած հայ գաղութներու միացման ու հոգեկան ու մտաւորական յարաբերութեան համար կարելի ու լաւագոյն միջոց, քան գրականութիւնը, երգը, թատրոնը։

Հայ թերթը, հայ գիրը, հայ ամսագիրը՝ հայ կեանք ու պատմութիւն կը թափեն հայ տուներէն ներս։ Հայ երգը՝ ոչ միայն մեր ժողովուրդի հոգիին հարստութիւնը կը փոէ աշխարհի աչքերուն առջեւ, այլեւ հայ զանգուածները կը ձուլէ հոգեպէս իր նախահայրերուն հետ, իսկ հայ թատրոնը՝ իր ստեղծած անմիջական մթնոլորտովը, կենդանի կը պահէ հայ ոգին ու շունչը, նոյն յուզումով իրարու մօտիկցնելով եւ միասին տանելով ներկաները դէպի արուեստի հետապնդած նոյն նպատակը։

Կասկած չկայ, որ մեր գոյութեան պայքարին մէջ վճռական դեր ունին այս բոլորը. եւ կասկածէ վեր է՝ որ ամէն հայ առանձին առնուած, այնպէս կը մտածէ ինչպէս մենք։ Բայց մտածումէն գործ՝ երկար է ճամբան։

Կ'ընենք մեր կարելին, հնարաւորը՝ գործի վերածելու համար ինչ որ կը մտածենք։ Անհատական եւ մանաւանդ հաւաքական աշխատանք կը թափե՞նք, զոհողութիւններ կը ստանձնե՞նք հայ մշակոյթի զանազան ճիւղերը դալար ու ողջ պահելու համար։ Ոչ թէ իբրեւ պարգարանք, այլ իբրեւ ազգային զը-րան։ Ոչ թէ իբրեւ ժամանց, այլ իբրեւ ազգապահպանման, հոգեկան ու ցեղային կազդուրի անվրէպ միջոց։ Մինչեւ որ ամէն Հայ չմտածէ իբրաւորեալ ազգային ժառանգութիւններուն կարգին, հայ մշակոյթի զարգացման մասին. մինչեւ որ անձնապէտուհաւաքաբար զոհողութիւն յանձն չառնէ հայ գիրքին, երգին, բեմին ու բովանդակ հայ մշակոյթի ճիւղերուն մշակման համար, հայ մշակոյթը չի կրնար ազգապահպանման միջոց դառնալ։ Կը մնայ տխեղծ, անարիւն եւ շատ չանցած, կը կորսուի ան ալ. աշխարհի եւ օտար ժողովուրդներու ազդեցութեան ամենօրեայ գրոհներուն առջեւ՝ կը կործանի ան ալ, վերջին պատնէշը հայութեան։

Գիտե՞նք գիտնա՞նք ազգովին տէր կանգնիլ մեր արժէքներուն եւ անոնցմով զօրացած՝ մեր գոյութեան պայքարը վարել։

Գիտե՞նք գիտնա՞նք ողջ ու բարգաւաճ պահել զայն, ողջ ու բարգաւաճ մնալու համար։

Մեր ճակատագիրը այս հարցումին վճռական պատասխանէն կախում ունի։

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

ՅՈԲԵԼԵԱՆ-ԱԽՈՅԵԱՆ

Բազմավէպի վերջին միացեալ թիւին մէջ (Յունուար - Մարտ) Հ. Եղիա Փէչիկեան քննութեան կ'առնէ քերականական առումը, զոր գրած էի Զուարթնոց ամսագրին մէջ (թիւ 1)։ Շնորհակալութիւն որ գիս չէր մոռցած վրիպակներուն համար, որոնք սպրդած էին այդ առումին մէջ։

Կը գրէի թէ յոբելեան բառը, ինչպէս բոլոր նմանօրէն վերջացող բառերը, մառեան, մեհեան, ածանցումի կամ բարդումի ատեն կը կորսնցնեն վերջաւանկի ա տառը, — մառեան կ'ըլլայ մառենիկ, մեհեան կ'ըլլայ մեհենական, յոբելեան կ'ըլլայ յոբելենական։ Ուրեմն սխալ է գրել յոբելեանական, ինչպէս կը գրեն շատեր։

Պարզ եւ տրամաբանական։

Հ. Փէչիկեան կը գրէ թէ քերականօրէն ընդհանուր կանոն մըն է այդ, բայց կ'առարկէ որ յոբելեան բառը սեռական հոլովի «տարբեր ձեւ» մը ունի՝ ըստ «աստուածաշունչ մերհայրերէն լեզուին»։ Եւ օրինակ կուտայ Աստուածաշունչէն (Գիրք Ղեւտացւոց, Գլ. Ձ. 3) — «Բայց դու ա՛ծ պատեա՛ զեռվաւ զամենայն մարտիկս շուրջանակի յոբելինաւն»։ Ու կը զարմանայ որ սեռական հոլովի «այս բացառիկ ձեւը», միայն «մէկ օրինակ ամբողջ Աստուածաշունչի մէջ», կը մոռնան յիշատակել հայկազեան բառարանք, թէեւ ջատագով՝ սեռական հոլովի այդ «բացառիկ ձեւին», ինչպէս նաեւ Սաղիմեան համաբարբառը։ Հ. Փէչիկեան օրինակներ կը բերէ նաեւ Նարեկացիէն, Աճառեանէն, (այս վերջինը, թէեւ, կը գործածէ յոբելենական ձեւն ալ)։

Հարցը սեռական հոլովին մասին չէր։ Բայց «Բազմավէպ»ի խմբագրապետը յատկապէս կը ծանրանայ սեռական հոլովին վրայ, «արովհետեւ, կ'ըսէ, ածանցում, բարդութիւն սեռականի արմատէն կը շինենք»։ (Ինծի կը թուի թէ գրչավրէպ մըն է «սեռականի արմատ» բացատրութիւնը, մանաւանդ որ ընդհանուր օրէնք ալ չէ ածանցումներու եւ բարդութիւններու կազմութեան համար հիմ ունենալ բա-

ուերու սեռական հոլովը)։

Հակառակ իր բերած վկայութեան, կը կասկածիմ որ յոբելեան բառին սեռական «հարազատ ձեւն ըլլայ գըրել յոբելինի»։ Հայերէն լեզուի հըսկաներէն մին, Հ. Արսէն Բագրատունի, որուն անթառամ երկերէն առնուած է հիմա Տարազ, Ի Պէտս Զարգացելոցին մէջ կը գրէ (տպ. Վենետիկ, 1852, էջ 23) թէ յոբելեան սեռական հոլովի երկու ձեւ ունի, — նախ յոբելենի, յետոյ Յոբելինի։ Երկրորդ կարգի վրայ դնելով «բացառիկ ձեւը», բոլ կ'ուզէ թէ ճիշտը առաջինն է։ Հ. Փէչիկեան եւս դէմ չէ անշուշտ ճիշտ ձեւին, միայն թէ Աստուածաշունչը կը խոտորէ ի միտքը։

Հիմա գանք Աստուածաշունչին. —

Հ. Փէչիկեան կը գրէ թէ յոբելեան բառին հոլովման «բացառիկ ձեւէն» միայն մէկ օրինակ կայ Աստուածաշունչին մէջ։ Օրինակ մըն ալ մենք տանք, թող ըլլայ երկուք, — միայն թէ մեր տուած օրինակը «բացառիկ ձեւ» չէ, հարազատ ձեւ է։ Միշտն ըսելով, Հ. Արսէն Բագրատունին է որ կուտայ օրինակը — Հնչակաւ ձայնիւ յոբելենին։ Այս օրինակէն վերջ՝ ինծի կը մնայ կասկածիլ Հ. Փէչիկեանի բերած օրինակին ճշգրտութեան վըրայ(*)։

Խնդրեմ, թարգմանեցէ՛ք աշխարհաբարի, ի՞նչ կը նշանակէ — «Բայց դու ա՛ծ պատեա զեռվաւ զամենայն մարտիկս շուրջանակի յոբելինաւն»։ Հոս «յոբելինաւը սեռակա՞ն հոլով է թէ գործիական, եւ ի՞նչ գործ ունի։ Ճոբելեանի հարց չկայ այստեղ։ Հանելուկը կը լուծուի՝ երբ համեմատէք այլ լեզուով կատարուած թարգմանութիւններու հետ։ Ճեռուի գրքին այդ համարը տեսէք թէ ի՛նչպէս կը թարգմանէ բարբառի Զատոկ Քահն. — «Բոլոր պատերազմիկներդ պիտի պատցնես քաղաքին շուրջը, անոնք օրը մէկ շրջան պիտի կատարեն, եւ այսպէս պիտի ընես վեց օր»։ Եւ հիմա՝ թէ ի՛նչպէս թարգմանուած է մեր գրաբար Աստուածաշունչին մէջ. — «Բայց դու ա՛ծ պատեա՛ զնովաւ զամենայն մարտիկս շուրջանակի յոբելինաւն, ի լսել ձեզ զձայն եղջեր փողոյ եւ եղիցի իբրեւ հարկանիցէք զփողովն պատերազմողք շուրջ զքաղաքաւն մի անգամ. այսպէս առնիցիք զվեց օր»։ Այս ո՛րքան երկար։ Որոշ կը տեսնուի թէ խօսքերը իրար խառնուած են։ Արդարեւ, Ներսէս պատրիարքի հովանաւորութեամբ հրատարակուած Աստուածաշունչի բաղդատական օրինակը ցոյց կուտայ, որ վերի համարին մէջ յաւելում մը կատարուած է (թիւոծոյ մասը չեղագրեցինք)։ Երբ պարբերութենէն հանէք աւելցուած մասը, խօսքը կը դառնայ յստակ եւ յոբելինաւ բառն ալ... կը

կորսուի կ'երթայ։ Ասով ըսել կ'ուզեմ թէ յոբելինաւը ոսկեդարու բառ չէ, — կամ գէթ գրչագիրներու մեղք մը կայ այդտեղ։ Արդարեւ թարգմանիչները գրեթէ միշտ աշխատած են հայերէն բառով մը փոխարինել յոբէլը, նախընտրելով ըսել եղջերափող որ «յոբելեան փող» կոչուեցաւ ետքէն։

Ի՞նչ փող է այդ։

Սկիզբները խոյի եղջիւրէ կը շինուէր, Եբրայեցիները առաւ յետոյ արծաթէ շինեց՝ բայց միշտ եղջիւրի ձեւով (Գիրք Թուոց, Գլ. Ժ. 2)։ Այս փողերը կը ծառայէին ժողովի կանչելու. Իսրայէլի ցեղապետները կամ մարտի հրաւէր կարդալու պատերազմիկներուն, (թերեւս ասկէ կը ծագի լատիներէն նմանակազմ բառը, որ կը նշանակէ «հրաւէր յառաջխաղալու»)։ Գրաբար Աստուածաշունչը գրեթէ միշտ կը խուսափի գործածելէ եբրայերէն բառը. (Զատոկ Քահն կը թարգմանէ cor retentissant կամ corne retentissante)։ Հաստատելու համար թէ ոսկեդարեան մեր թարգմանիչները չէին կրնար գործածել այդ յոբելինաւը, հարկ չկար թերեւս այս պրպտումներուն, — կը բաւէր ըսել որ յոբելեան այդ գլուխին մէջ չունի այն իմաստը զոր իրեն կուտանք մենք հիմա, — եթէ միայն փող կը նշանակէր, կարելի չէր գրել յոբելեան, ուրեմն եւ ԵՐԲԵ՛Ք Հ. Փէչիկեանի պաշտպանած «բացառիկ ձեւովը», — յոբելինաւ։

Այն ատեն, ո՞ր «հարազատ ձեւով» գրուած էր առաջ։

Ապահովաբար, ոսկեդարեան թարգմանիչները դրած են յոբէլ, փող յոբէլի կամ յոբելեայ, որ գործիականներու եւ մանիկով, հոլովման մէջ, կը ստանայ յոբելիաւ ձեւը, ինչպէս կ'ըսենք եղջերաւ, եղեւնեաւ։ Դժուար չէ ենթադրել որ յոբելիաւը մեզի տուած է յոբելեան եւ յոբելինական ձեւերը։

Հ. Արսէն Բագրատունի եւս կ'ենթադրէ որ բառին ուղղականն է յոբէլ կամ յոբելեայ (տես Ի Պէտս Զարգացելոց, էջ 54)։

Կ'եզրակացնեմ, — «Բազմավէպ»ի խմբագրապետին պաշտպանած «բացառիկ» ձեւը ոսկեդարեան չէ, «աստուածաշունչ հայերէնին» երբե՛ք «հարազատ» չէ, այլ ընդհակառակն խորթ է եւ սխալ։

«Սիոն»ի խմբագրապետը կ'աշխատի հարցը լուծել տարբեր ձեւով. — Յոբելեան բառը կը գրէ յոբելիան, որով մեղք չի գործեր ածանցումի ժամանակ՝ երբ կը գրէ յոբելինական։ Բայց մեղք կը գործէ գրելով յոբելիան, — իսկ վերջացող (եզակի եւ ոչ թէ յոգնակի) բառ անծանօթ է ինծի եւ «Սիոն»ի կը մնայ պաշտպանել իր այդ ուղղագրութեան կազմութեան եղանակը միշեւ բառին մէջ։

*** Երկու խօսք եւս ախոյեան բառին մասին, — Հ. Արսէն Բագրատունի կը գրէ թէ ախոյան եւ ախոյեան երկու ձեւերն ալ գոյութիւն ունին։ Երբ կ'ընդունինք վերջին ձեւը, ստիպուած ենք ընդունիլ նաեւ որ ածանցումի ժամանակ կ'ըլլայ ախոյենական եւ ոչ «բացառիկ» կամ «տարբեր» ձեւերով, — ա՛յս էր միայն իմ ըսածս։

×

Վերջացնելու ատեն, հարկ կը համարիմ ըսել թէ հայկաբան մը չեմ. — Նախանձորդներ, այս վերջին տարիներուն, յաճախ թոյն կը թափեն՝ գրելով թէ կը զբաղիմ հայկաբանութեամբ, հոգեբանութեամբ, պատմաբանութեամբ, փիլիսոփայական եւ ընկերային հարցերով, բժշկութեամբ եւ հրապարակագրութեամբ մաղթէի որ ամէն երիտասարդ կատարէր նման աշխատանքներ... նպաստ մը կը բերէ հայկական ... րական հրապարակին, արժանի ... գնահատութեան։ Միշտ ... մը բերելու համար է որ գրի... ուած եմ, կամ սրբագրելու ... հին սխալ մը։ Սխա՞լ մը կը ... բռնեցէք սխալը կատարուած ... տութեանը մէջ, առանց քըղայնացնելու աշխատողը։ Հ. Եղիա Փէչիկեանի ... , այս անգամ, հանդարտ է եւ ... յիլուշ։ Գիտի գլխի նստիլ եւ գի... կանի պէս աշխատիլ հայ մշակոյթի համար, — ի՛նչ կայ աւելի գեղեցիկ գործ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հոն ուր յոբելեան տարի (եւ ոչ թէ փող) պէտք է գրել, գրաբար Աստուածաշունչը կը նախընտրէ բոլէ տարի թողութեան», մինչ Պաղտասարեան Աստուածաշունչը (Ներսէս պատրիարքի հովանաւորութեամբ տպուած) կ'աւելցնէ յոբելեան բառը եւ կը հոլովէ Հ. Փէչիկեանի պատուէրին ճիշդ հակառակ ձեւով, — յոբելենի, յոբելենէ։ Հ. Փէչիկեանի մէկ «բացառիկ» եւ սխալ օրինակին դէմ, այստեղ Աստուածաշունչէն իրեն կը նուիրեմ խոբը օրինակ «հարազատ» ձեւ, — տես Ղեւտ. Գիրքը, Գլ. ԻԵ. 13, 15, 28, 33, 54, Գլ. ԻԷ. 17, 18։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«La Tribune des Nations» շաբաթաթերթը, որ սերտ կապ ունի միջազգային եւ պետական շրջանակներու ... իր կարգին հաղորդելով Ֆօն Փափէն անուանումը՝ իբրեւ գերմանական դեսպան Էնգիւրիի, ... խնդրածութիւնները կ'ընէ...

Ոչ ոք մոռցած է այն առաջնակարգ դերը, զոր խաղաց Ֆօն Փափէն ... Հիւսր իրականացնելու նպատակով ... Ամէն մարդ ծանօթ է դիւանագիտական այն ճարտարութեան, զոր ունի Ֆօն Փափէն։ Որոշ նշանակութիւն ունի Էնգիւրիի դեսպան նշանակուիլը ... կը հաստատէ այն շահագրգռութիւնը, զոր Գերմանիա ցոյց կուտայ արեւելեան քաղաքականութեան, Տարօսի ... Նեղուցներուն, Միջին Արեւելքի մէջ գերմանական թափանցողականութեան մասին։ Բնականաբար ... ինչպէս կը յիշուի Պաղտատի երկաթուղին, նախապատերազմեան թուրքիոյ գերմանացումը եւ Ֆրանց Ֆոն Օօթէն։

Թուրքիա տէրն է Տարտանէլի. ... հս հիմնական իրողութիւնը որ ... տիրապետէ Միջերկրեայ Արեւելքի ... քաղաքականութեան մէջ։ Ամէն կերպով ինչ ալ ըլլայ իր քաղաքական ... չափերը, Նեղուցներու ... դերը Թուրքիոյ կը շնորհէ ... տական առաջնակարգ կարեւորութիւն մը։ Երբ Թուրքիա ազատ անցք ... Տարտանէլէն կամ չտայ, ... կրնայ իր օժանդակութիւնը ... Միջերկրականի մէջ կամ ... ուիլ Սեւ Ծովու մէջ։ Եթէ Թուրքիա տրամադրէ իր ջուրերը կամ ... տրամադրել, — եւ միջազգային ... դաշնագիր կրնայ արգիլել հանդուրժել Նեղուցներու փակման՝ ... պատերազմի ժամանակ, Թուրքիա ... բէւմոնեան դաշնակիցները կրնան ... չեն կրնար օգնութեան հասնիլ ... նշանակութիւն ունի այս ... եւ ինքնին հասկնալի է թէ ինչու ... ռեւսական նկատումներէ անկախ ... բեւմոնեան սխտութիւններ ... շահագրգռութիւն ցոյց կուտան ... բիի կառավարութեան, քանի կը ... թայնի եւրոպական հորիզոնը

Երկար տարիներ, չափազանց ... կամական էին յարաբերութիւնները Քէմալի եւ Սովետներու միջեւ. — ... բեր առիթս արգելք մը չէր որ ... գիտութիւնը բանտարկէր կամ կախ ... ղան բարձրացնէր համայնավարներ ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԵՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 11

ՀԻՆ ԼԱԳՏԵՐՆԸ

Հաստատիր մարդուն յայտնութենէն ի վեր Սուլթին պարիսպներուն հանդէպ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտար միմիայն առ ի խոհեմութիւն։

Վերջապէս, շաբաթներու ապարդիւն թափառումներէ վերջ, Րէուֆի հետ իր ունեցած մէկ ժամուան խօսակցութեան ընթացքին, կըցեր էր հաստատել Թուրքիոյ կացութեան մասին Սըր Ճորճի ունեցած մտահոգութիւնները։ Կը մնար սակայն ստուգել թէ դաւադրական շարժումը ինչ ճիւղաւորումներ ունէր եւ որ աստիճան տարածուած էր։ Ամէն պարագայի մէջ, պարտաւոր էր իր տեղեկութիւնները անյապաղ հաղորդել սեղանատէրին։ Այնպէս որ երբ դուրս կ'ելլէին Մարմարեայ Աշտարակին շարագաւ-շակ սրահէն որուն առարկու հորէն դէպի վար, ծովուն ջուրերուն մէջ կը նետուէին մարդիկ, Սուլթին պարմանքով նկատեց որ ժամը երեքը անցած էր։ Ներողութիւն խնդրելով, բացատրեց թէ ստիպուած էր մեկնիլ։

Րէուֆ ցաւ զգաց որ անկէ Բերա անցնելէ առաջ չէր կրնար քիչ մը եւս սպասել՝ սուրճ մը խմելու համար մօտակայ սրճարանը։ Բայց ինքնակոչ առաջնորդը հասկցուց թէ ամենայն ուրախութեամբ պիտի ուզէր փոխարինել անգլիացի երիտասարդը։ Անշուշտ բացէ ի բաց անկրթութիւն պիտի ըլլար Րէուֆի կողմէ մերժել զայն։ Այնպէս որ Սուլթին կրցաւ անմիջապէս մեկնիլ՝ թուրք երիտասարդին հետ այդ իրիկուան համար որոշուած ժամադրութիւնը հաստատելէ վերջ։

Պանդոկ հասաւ ու երկտող մը գրեց Տայանային, յայտնելու համար թէ սախպողական լուրեր ունէր տալիք որոնց մանրամասնութիւնները չէր կրնար թուղթին յանձնել։ Աւելցուց նաեւ որ նախասրահը պիտի գտնուէր մինչեւ ժամը 7.45 ու եթէ ուզէր կրնար պանդոկէն անցնիլ, այնպէս մը ձեւացնելով թէ պատահմամբ էր որ իրարու կը հանդիպէին։ Իսկ եթէ ատիկա աչքի կը զարնէր, Տայանան թող նշանակէր ուրիշ ժամադրավայր մը՝ հինգ, տասը վայրկեանի տեսակցութեան մը համար։

Երկտողը մաղաւոր ցրուիչի մը միջոցաւ ղրկել տուաւ, քանի մը թերթեր գնեց լրագրավաճառի կրպակէն եւ նախասրահին մէջ տեղաւորուեցաւ դըրուելով բազկաթոռ մը որ դըրուած էր պանդոկին մուտքին ճիշդ դիմացը։

Ո՞րքան ժամանակ պիտի սպասէր չէր գիտեր, Տայանան կրնար դուրս ելած ըլլալ։ Եւ սակայն, ապահով էր թէ անիկա պիտի կարենար գալ կամ գտնէ միջոց մը պիտի գտնէր լուր մը ղրկելու համար իրեն՝ ժամը ութէն առաջ։ Քանի մը օր առաջ, Հաճի Պէքիրի դուրսը իրենց ունեցած հանդիպումէն ի վեր այդ աղջկան արժէքը մեծապէս բարձրացած էր իր աչքին։ Կրնար քար - սիրտ աղջիկ մը ըլլալ, բայց յիմար չէր։ Համալսարանն ալ փորձելու մասին անոր ըրած թելադրութիւնը սքանչելի արդիւնք մը տուած էր արդէն եւ յայտնի էր թէ ան ալ լրջօրէն կը շահագրգռուէր իր հօրը գործերով։

Անխռով նստած էր իր բազկաթոռին մէջ, երբ ժամացոյցին սլաքը չորսէն հինգ կը քալէր. անշուշտ մէկ ժամէն առաջ չէր կրնար գալ։ Հինգուկէսին երկրորդ թէյ մը եւս ապսպրեց յուսալով որ Տայանան ալ վրայ կը հասնէր ու իրեն կ'ընկերանար։ Ժամը վեցին աղջիկը տակաւին երեւան չէր ելած. ժամը եօթնին իր լաւատեսութիւնը փարատեցաւ։ Երկու անգամ գանձապանին հարցուց թէ նամակ ունէ՞ր։ Անդրադարձաւ անոր մը գործած ըլլալու է եւ երկտողը չէ ստացած, մտածեց Սուլթին։

Խորհեցաւ հեռաձայնել, բայց չուզեց անոր հրահանգներուն դէմ շարժիլ։ Ցեռոյ, սակայն, զարմացաւ թէ Տայանան ինչու համար իր նամակին մէջ մանաւորապէս չեշտած էր չհեռաձայնել։ Նոր միտք մը յանկարծ մտահոգութիւն պատճառեց իրեն։ Թերեւս աղջիկը նկատի ունենալով Պոլսոյ ոստիկանութեան ցանցը, կը կասկածէր թէ իր հօրեղբօրը բնակարանին ծառաներուն մէջն ալ կրնար լրտես մը գտնուիլ։ Եթէ այդպէս էր, ուրեմն մարդը ամէն միջոց ունէր աչքէ անցընելու համար նամակները եւ իր երկտողն ալ դիտմամբ ուշ ատեն Տայանային պիտի յանձնէր։ Սուլթին շատ հեռուները կ'երթար, բայց հեռաձայնելու արգելքը ուժ կուտար այդ կասկածին, մանաւանդ որ այս տեսակ խնդիրներու մէջ ամէնէն անհաւանական երեւոյթներն անգամ նկատի պէտք է առնուէին։ Շատ ուրախ էր անշուշտ որ մանրամասնութիւններ չէր տուած իր երկտողին մէջ։

Բայց, ենթադրելով որ իսկապէս լրտես մը կար էլըն Տրնքէնըն ծառաներուն մէջ, ո՞րն էր լաւագոյն ճամբան որուն կրնար հետեւիլ եթէ ... յանան մէջտեղ չելլէր մինչեւ ... ութին քառորդ մնացած։ Իսկ ... կը նշանակէր Րէուֆի հետ որոշ... ժամադրութեան երթալ, ... գաղտնի տեղեկութիւնները Տայա... յին հաղորդած ըլլալու։ Ի հարկէ ... նի մը ժամուան յապաղումը մեծ ... բեւորութիւն մը չունէր, ... այնպէս անակնկալ մը կրնար ... հէլ ժողովին մէջ, եթէ Քէմալի ... կանութիւնը Րէուֆէն աւելի ... սեղեակ էր ու եթէ Քազըմ ... Պէքիրը յանկարծ պաշարէր ... ժողովականները, այն ատեն ... տին՝ ինքն ալ պիտի ձերբակալ... մնացեալներուն հետ եւ պիտի ... սարկուէր։ Այդ պարագային ... զանց գծուար պիտի ըլլար լուր ... սեղանատէրին, դաւադրութիւնը ... ուի շարունակուէր անշուշտ ու ... բեւս Սըր Ճորճ յանկարծակիի ... գար։

(Շար

...արեւելեան Հարցերու ...ական, ...ժամանակէ մը,— որ վերջերս գըր- ...ականութեան,— Ինկլէզներ «աչ- ...այան էր, եւ ամէնուն յայտնի է ...ի Ռոսկուայի կառավարութիւնը ...ական ինչ օժանդակութիւն ցոյց ...ու Թուրք երիտասարդ Փոնափար- ...այն կոխեց մէջ զօր այս վեր- ...կարեց ընդդէմ նախ սուլթանին, ...ական կոխեներ եթէ տեղի ունե- ...եւ ժամանակ Ցոյներուն, ի- ...ական մէջ ընդդէմ Անգլիացինե-

...կ ի վեր կացութիւնը փոխուե- ...կէթ ինչօնիւ, այն որ կառա- ...եան մէջ կատարելապէս կը ...ացնէր ռուսասիրական ծրագ- ...ը, սոփղուեցաւ քաշուիլ քա- ...կեանքէն: Ցարաբերութիւն- ...ացեցան: Քէմալ այլեւս նուազ ...ի Սթալինի կողմը: Աւելի՞ շատ ...ամար Հիթլէրի կողմը:

...է գիտնալ թէ ինչ խորհըր- ...խոստումներ կը տանի Ֆոն Փա- ...ի իր գիւանագիտական պայուսա- ...կարծիք մը յայտնելու համար ...մասին

...ական քաղաքականութեան այս ...ութիւնը եւ Գերմանիոյ յան- ...ակի ցոյց տուած այս շահագըր- ...թիւնը պէտք է որ գրաւեն եւ- ...ական քաղաքական շրջանակներու ...ուշադրութիւնը, Մերձ. Արե- ...մէջ գերմանական խաղերը նոր ...են ամէն մարդ գիտէ ատոնք: ...չկայ մինչեւ նախապատերազմ- ...տարիները քըքըելու, ոչ ալ յի- ...ելու Վիլհէլմ Բ.-ի ճամբորդու- ...ը դէպի Պոլիս եւ Երուսաղէմ, կը ...արձանագրել գերման եւ թրքա- ...ակցութիւնը Մեծ Պատերազ- ...ացքին, գերմանական բանա- ...որները Մերձ. Արեւելքի մէջ, ...մանիոյ եւ Թուրքիոյ մտերիմ բա- ...մութեան անցեալը: Ճիշտ է որ ...տարիներ անցած են այդ դէպ- ...ն ի վեր, եւ Մուստաֆա Քէմա- ...Թուրքիան սուլթանական Թուր- ...ան չէ, ոչ ալ Հիթլէրի Գերմանիան ...Վիլհէլմ Բ.-ի Գերմանիան է: «Հիւանդ ...ոդը» լուրջ գարմանումի մը են- ...թարկուեցաւ եւ հետզհետէ զօրացաւ, ...այլեւս խօսք չկայ բաժանումի եւ ...ական..., այսուհանդերձ գեր- ...մանական փորձականոը կը դարգա- ...նայ Թուրքիոյ, ինչպէս Մերձ. Արե- ...ւելքի մէկ մասին մէջ:

...Պէօպախթէրի մէջ, Ալ- ...Թոդէնպէրկ կը գրէր անցեալ- ...Պաղեստինի մասին.— «Անգլիոյ ...ական կառավարութեան հետե- ...ական խռովութիւններ ծագեցան ...ինչպէս Սպանիոյ հարցին մէջ: ...երկու պարագաներուն մէջ ալ, ...Գերմանիա ոչինչ ըրաւ որ վէճ ծա- ...սակայն նկատի առնելով այն ...արձանումները, որոնք կրնան ...ունենալ Եւրոպայի վրայ, իբրեւ ...Մերձ. Արեւելքի մէջ շա- ...հակամարտութենէն, պարտա- ...ի դէպքերուն հետեւիլ մեծ ու- ...թեամբ»: Հասկնալի է թէ ...ըսել կ'ուզէ:

...Փոլտուր Ֆոն Շիրախի համ- ...թիւնը, զոր ան կատարեց վեր- ...Արեւելքի մէջ, հետեւեալ դի- ...թիւններն ըսել կուտար Les E... de Syrie թերթին.— «Այն օրէն ...որ Պալտուր Ֆոն Շիրախի դի- ...ները տեսնուեցաւ Դամասկոսի ...-Hôtelին սալոններուն մէջ, ...ուի թէ նոր բաներ մը կ'անցնին

կը դառնան Սուրիոյ երիտասարդա-կան կազմակերպութեանց ներքնաշրջա-նին, տեղական մամուլի մէկ մասին, ինչպէս նաեւ քաղաքական որոշ շրջա-նակի մը մէջ: «Արաբական» անունով ակումբ մը բացուեցաւ քաղաքին ա-մէնէն շքեղ շէնքին մէջ, կահաւոր-ուած փարթամօրէն, ինչ որ չի հա-մապատասխաներ հիմնադիրներուն ունեցած հասոյթի աղբիւրներուն: Այս ակումբը չկրցաւ ըսել թէ ուրկէ՛ ճարեցին կահաւորման եւ սպասար-կութեան ծախքերը:

Դամասկոսի եւ Պէրլինի միջեւ Մա-քոքի պէս կ'երթան ու կուգան սուր-հանդակներ, միաժամանակ սուրիա-կան կարգ մը թերթերու մէջ կ'երեւին առեւտրական յայտարարութիւններ, որոնց «մակերեսը» համապատասխան չէ Դամասկոսի շուկային պահանջնե-րուն: Վերջապէս Պէրլինեան մամուլի մեծ գործակալութիւն մը ձրիաբար լուրեր կուտայ Դամասկոսի կարգ մը թերթերուն, ամէնէն արագ եւ ամէ-նէն յարմար ճամբով»:

ԱՆՏՐԷ ՔԼՕ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԼԻՈՆ.— Հայ երիտասարդական կազմակերպութեան մասին շատ գրուեցաւ, կարծիքներ եւ տեսակէտ-ներ յայտնուեցան, եւ յետոյ լռեցին:

Ինկապէս անկարելի՞ է իրականաց-նել:

Իրաւ է որ գլխաւոր արգելքը մեր ցիրուցան վիճակն է: Ջունինք մեր ոտ-քի տակ ազատ հող, եւ ենթարկուած ենք հազար ու մէկ դժուարութեանց, եւ հոգերու: Բայց չէ՞ որ այս ժո-ղովուրդը յոգնիլ չի գիտեր, միշտ ոտքի կը կանգնի, կը ոգնի եւ կը ստեղծէ: Մենք ալ անոր զաւակները չե՞նք:

Ուրեմն մենք ալ, իբրեւ երիտա-սարդներ, պէտք է աւելի եռանդով լծուինք աշխատանքի: Մանաւանդ, բոլորս ալ անցանք տառապանքի ու զրկանքի հնոցէն:

Ձեզ գիտեր, երբ հայ երիտասար-դական կազմակերպութեան մասին կը գրուի կամ կը խօսուի, ո՞ր երիտա-սարդներու մասին է: Ասո՞նք են որ պիտի իրականացնեն միութիւնը, ա-նո՞նք որ սեւէ կազմակերպութեան չեն պատկանիր եւ կը կոչուին չէզոք:

Դժբախտաբար այդ երիտասարդ-ներէն շատերը եւրոպականացած կը սեպեն իրենք զիրենք, կ'ամչնան հա-յերէն խօսելու, ոչ հայերէն թերթ կը կարդան, ոչ ալ հայկական մթնոլորտ տեսնել կ'ուզեն: Ուրիշներ ալ իրենք զիրենք հովին տուած են (չի բաւեր որ ազգովին մաս մը հողին, մաս մը հովին տրուեցանք): Երբ անոնց հո-տենաս բան մը խօսելու ազգային կեանքի մասին, կը քրթմնջեն.— Աղ-բար, ինչ բանի մասին է որ կը խօսիս — Ուրեմն, կը մնան անոնք որ թէեւ որեւէ կազմակերպութեան չեն մաս-նակցիր, բայց ուշադրութեամբ կը հետեւին օրուան անցուդարձերուն, եւ մութ ամպերուն մէջէն լոյս մը կը սպասեն. գիտակից եւ արթուն երի-տասարդները կրնան մեծապէս նը-պաստել, իբրեւ կորիզ համերաշխու-թեան եւ կազմակերպութեան:

Փափաքելի է որ ամէն մէկ երիտա-սարդական միութիւն խորհրդակցի այս մասին, տեղական ժողովներով եւ կազմուի ներկայացուցչական ժողով մը:

Երիտասարդական Միութիւն ըսելով կը հասկնամ կազմակերպութիւն մը որ հոգ տանի հայկական մշակոյթին, հայ ժողովուրդին ճակատագիրը վեր դասէ ամէն բանէ, եւ գործէ յարա-տեւօրէն, ոչ թէ ատեն մը հրապարա-կը ազմկելով մարի: Ուստի անհրա-ժեշտ է արտասահմանի բոլոր երի-տասարդական արժէքաւոր օղակները միացնել ու անքակտելի շղթայ մը կազմել:

Երբ ուրիշներ ամէն ինչ կը նորո-գեն եւ կը վերակազմեն, մենք պար-տաւոր չե՞նք գոնէ մեր արիւնոտ պատ-մութենէն ներշնչուելու:

Եթէ մենք ալ իրարմէ հեռանանք եւ ծուլանանք, ալ ի՞նչով պիտի ար-դարացնենք մեր երիտասարդութիւ-նը, ի՞նչպէս պիտի կրնանք խուսա-փիլ նախատակներու անէծքէն:

Մ՛վ որ ալ ստանձնէ նախաձեռնու-թիւնը, մենք պատրաստ ենք ձեռք եր-կարելու:

Ն. Գ. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԱՂԱՉԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ձեզ կարծեր որ չափազանցութիւն համարուի, եթէ հաստատեմ, որ այս տարի մեր տաղանդաւոր ջութակա-հարը կրկնակ յաջողութեամբ յայտ-նուեցաւ հայ եւ օտար ունկնդիրնե-րուն:

Ցաջողութիւն մը՝ յայտագրին կազ-մութեան եւ կտորներու ընտրութեան տեսակէտէն, ինչպէս նաեւ կանոնք թարգմանելու, վերարտադրելու մաս-նաւորապէս ներշնչուած շունչի մը արտաքերումի տեսակէտէն, խորա-պէս տպաւորիչ մթնոլորտի մը մէջ:

Խտաւի սրահը այդ գիշեր կը պա-րունակէր երիտասարդ ջութակահա-րին մեծ արուեստին հիացող դժուա-րահաճ երաժշտասէր Փրանսացի եւ այլ օտարականներու թիւ մը, որոնք հնչեղ ծափերով ողջունեցին իւրա-քանչիւր կտորը

Հայտընի հօյակապ «Քօնսէրթօ ան ռօ մաժէօռը», ինչպէս նաեւ Քռէյլէրի «Լա Ֆոլիան» — որու մասին երկար օրէն գրած եմ նախորդ նուագահան-դէսի մը առթիւ— արտաքերուեցան ոյժի եւ նրբութեան ճշգրիտ սահմա-նաւորումի այն գիտութեամբ, որ կը յատկանշէ Աղաջարեանի մտածուած եւ խորապէս զգացուած արուեստը:

Բացառիկ հաճոյք մը եւ յաջողու-թիւն մը եղաւ Մալլաստ «Փոէյիւս է Փոէխօթ»ն, որուն առաջին մասը հե-ղինակած է Աղաջարեան: Այդ նախեր-գանքը, որուն համար մանաւոր հիա-ցում մը ունիմ՝ հեղինակաւոր կար-ծիքներ կը նախընտրեն գլխաւոր կը-տորէն, այնքան հրապոյր կը պարու-նակէ ան, հիմնական կտորին կցելու, ներդաշնակելու դժուարութեան յա-ջող լուծումին հետ:

Հօյակապ գործ մը՝ նոյնպէս Պէթ-հովէնի «Սօնաթ ան մի պէմօլ մա-ժէօռ»ը իր կառուցումով եւ խմաս-տով, եւ որուն արժեւորումի իր նպաստը բերաւ մեծատաղանդ դաշ-նակահար Հէնց Իոլլէս՝ որ կ'ընկերա-նար մեր արուեստագէտին ամբողջ նուագահանդէսի ընթացքին

Է. Գլօքի «Ենէկուանը» Աղաջարեանի

ճարտուրեն տակ առաւ իր արեւելեան բովանդակ հրապոյրը, անցնելով Ա-րեւելքի զաւակի մը հոգիէն ընդունակ Եւրոպէլի զաւակի մը կրած հոգեկան բոլոր դրկանքները եւ առասպելանքնե-րը ապրելու եւ ապրեցնելու: Աղա-ջարեան այդ կտորին մէջ հասաւ պակուցիչ բարձրութիւններու:

Այլապէս տպաւորիչ եղաւ Ֆոռէի «Պէռսէօզ»ը իր օրօրող դաշնաւորում-ներով եւ նրբութեամբ, եւ սակայն չեմ վարանիր — ինչպէս ինծի հետ շատեր—գերագանց համարել Աղա-ջարեանի «Օրօր»ը, որ յայտագրին փակումէն վերջ, արտահը թնդացնող անվերջ ծափերուն տակ, երիտասարդ հեղինակը ստիպուեցաւ նուագել ան-թարգմանելի նրբութեամբ:

Հր. Ալեաթաք

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԸ

ԱՆԻԷԹ.— Քիչ բան գրուած է մեր գաղութի դպրոցի մասին, որ բոլորեց երկու տարին, իր 60 — 70 աշա-կերտ - աշակերտուհիներով: Շնորհիւ նախկին ուսուցչուհի Օր. Ա. Փիլիկ-եանի (այժմ տիկին) մեր պզտիկները բոլորն ալ գիտեն հայերէն գրել - կար-դալ եւ խօսիլ: Դպրոցին ծախքերը կը ճարուին ամսականներով եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նպաստով: Հայրենակից Գ. Ա. Ամիրխանեան իր տանը սենեակը յօժարակամ տրամադրած է չնչին վարձքով մը: Ամէն հինգշաբթի կանոնաւոր դա-սաւանդութիւն կ'ըլլայ մայրենի լե-զուի:

Ապրիլ 3ին նոր ընտրութեան առթիւ նախկին վարչութիւնը թէյասեղան մը տուաւ ընկերվարականներու սրահին մէջ, իսկ ապրիլ 8ին Գ. Ա. Ճամճեանի ալ ճաշտնը: Նոր վարչութեան ընտ-րութիւն կատարուեցաւ նախագահու-թեամբ Հ. Բ. Միութեան ներկայա-ցուցիչ Գ. Թադէոսեանի եւ ընտրուե-ցան.— Գ. Գ. Ա. Աւետիսեան, Ա. Ա-միրխանեան, Մ. Տէր Գրիգորեան, Ա. Թուլճեան, Գասպարեան, Երզեան, Գեսրիկեան: Բոլորն ալ եռանդուն հայրենակիցներ են: Նոր ուսուցչուհին է Տիկին Կարապետեան որ անշուշտ ջանք պիտի չխնայէ, մայրենի լեզուն եւ Հայոց Պատմութիւն սորվեցնելու, յաջողութիւն նոր վարչութեան եւ բո-լոր աջակիցներուն:

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ՊՈՒՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՏՕ, 10 ապրիլ — Ապրիլ 6էն ի վեր հոս ալ սկսան բժշկական քննու-թեան կանչել զինուորցուները: Ապրիլ 8ի առտուն ժամը 9ին խումբ մը հայ երիտասարդներ, 20 հոգի, ներկայա-ցանք մեր կարգին: Դրան առջեւ ոս-տիկան զինուոր մը անունները կը կարդար եւ առանձնական հոգի ներս կ'առնէր: Հայերս վերջիններէն էինք: Վերջապէս ներս կանչուեցանք, մեր-կացուցին, կշռեցին, չափեցին, հար-ցաքննեցին եւ յարմար գտան:

Բոլորս ալ 26 — 33 տարեկան ենք, ամէն մէկս մէկէն մինչեւ երեք զաւկի տէրեր եւ ապրելեան սերունդէն: «Աբ-րանոց» թէ զօրանոց, կ'ըսենք տար-

բերութիւն չունի: Եւ կը սպասենք վերջնական կարգադրութեան: Այս առթիւ խորհուրդ կուտամ սխալ յայ-տարարութիւններ չընել տարիքի մա-սին: Հայրենակից մը տարիքը կը հարցնեն, կ'ըսէ՝ չեմ գիտեր: (33-38 կար): Բժշկապետը հրամանատարին դառնալով ըսաւ.— «Հայերը Ալեն-բիացիներուն պէս իրենց տարիքը չեն գիտեր»:

Ուրեմն մեր գաղութին երիտասարդ-ներն ալ զինուորցու են, շատերը ըն-

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հայրենիք» ետեւեալ խորհըր-դածութիւնները կ'ընէ խմբագրակա-նով մը վրացի մենշեւիկներու յու-շագրի մասին, որուն թարգմանու-թիւնը հրատարակած էինք ամբողջու-թեամբ եւ որուն պիտի անդրադառնանք մօտերս (31 Մարտ).

— «Հետաքրքրական է, որ Թրքա-մէտ «Կաւկազ» թերթը չափազանց վրդովուած է վրացական այս յու-շագրին առթիւ եւ կրակ ու բոց կը թափէ անոր հեղինակներու գլխուն՝ ս-փատելով խմբագրական ընդարձակ յօդուածի մը մէջ ցոյց տալ, որ Թուր-քիա անկեղծ բարեկամն է կովկաս-եան ազգերու անկախութեան եւ միշտ օգնած է ու այսօր ալ տրամադիր է օգնելու անոնց ազատութեան:

«Կաւկազ» չի մխտեր, որ եղած են շրջաններ, երբ Թուրքը միացած է Ռուսերու հետ կովկասեան ազգերու դէմ, բայց այդ ըրած է այն ժամա-նակ միայն, երբ այդ ազգերը, փոխա-նակ յենելու իրենց բարեկամ Թուր-քիոյ վրայ, գացած են անոր դէմ Ռուսերու հետ միասին կամ անոնց վրայ յոյս դնելով: Իբր թէ Թուրքիա, կովկասեան ազգերու հակաթուրք դա-ւերը չէզոքացնելու համար միայն, ստիպուեր է այդ պարագաներուն ուղ-ղակի բարեկամանալ Ռուսաստանի հետ:

Իբրեւ պատմական դաս՝ «Կաւկազ» կ'եզրակացնէ.

«Կովկասեան ազգերու ամէն մէկ փորձը յենելու Թուրքիոյ թշնամի արտաքին ուժերու վրայ միշտ ալ ան-խուսափելի կերպով պիտի ստիպէ զայն անմիջապէս, օգտաւէտ կերպով բարեկամանալու եւ գործակցելու Ռուսաստանի հետ»:

Ուրիշ խօսքով, ըստ «Կաւկազ»ի, կովկասեան ազգերը ուրիշ ելք չու-նին, բայց եթէ ընտրութիւն ընել Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Ցայտնի է, որ «Կաւկազ» կը նա-խընտրէ Թուրքիան, ուստի, զարմա-նալի չէ որ, չափազանց կը վրդովուի, երբ կը տեսնէ, որ Վրացիներու մէկ կարեւոր մասը հետզհետէ աւելի կը հեռանայ Թուրքիայէն, հետզհետէ ա-ւելի որոշապէս կ'ընդդիմանայ թըր-քական օրիենտացիային եւ այդ տե-սակէտով Հայերու հետ քաղաքական մէկ ճակատ կը կազմէ:

Ցատկանշական պարագայ մը:

«Կաւկազ», ինչպէս յայտնի է, թըր-քական ըլլալով մէկտեղ, մոլեռանդ պաշտպան մըն է նաեւ Փաշական պե-տութիւններու եւ Թուրքիոյ միջեւ ըլ-լայ ամէնասերտ բարեկամութիւն,

գործակցութիւն եւ նոյնիսկ զինակ-ցութիւն: Սակայն, երբ այժմ վրացա-կան նախկին կառավարութիւնը կը փորձէ մօտենալ «Կաւկազ»ի այնքան սիրած Փաշական պետութեանց եւ Ա-նոնց օգնութեամբ ազատել Վրաստա-նը եւ ապահովել զայն ոչ միայն ռու-սական, այլ եւ թրքական վտանգին դէմ, «Կաւկազ» բուռն կերպով կ'ըմ-բոստանայ:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, ինչպէս կ'ե-րեւի, «Կաւկազ»ի համար կովկասեան ազգերու ազատութենէն եւ անկախու-թենէն աւելի կարեւոր է Թուրքիոյ ապահովութիւնն ու բարգաւաճումը:

Այլապէս «Կաւկազ» ինչո՞ւ պիտի վրդովուէր, որ Վրացիներու նախկին կառավարութիւնը փորձ կ'ընէ մօտե-նալու իր իսկ սիրած Փաշական պե-տութեանց՝ Վրաստանի ազատութեան պայքարին մէջ անոնց օգնութիւնը ա-պահովելու համար: «Կաւկազ» պար-զապէս չուզեր, որ կովկասեան ժողո-վուրդները ազատութիւն եւ անկա-խութիւն ձեռք բերեն, եթէ ատիկա պիտի ըլլայ ոչ Թուրքիոյ միջոցով կամ ի վնաս Թուրքիոյ:

Ճիշտ կը նկատէ «Կաւկազ», թէ Թուրքիա 1918ին առաջինն եղաւ, որ ճանչցաւ կովկասեան ազգերու անկա-խութիւնը: Բայց չէ՞ որ ճիշտ է նա-եւ, որ Թուրքիա քայքայեց Անդրկով-կասի անկախ Ֆեդերացիան: Չէ՞ որ Թուրքիան էր որ այդ Ֆեդերացիան քայքայելով՝ Կովկաս ներխուժեց, գը-րաւեց Կովկասի մէկ կարեւոր մասը եւ, եթէ ժամանակաւորապէս հարկա-դրուեցաւ ճանչնալ Վրաստանի եւ Հայաստանի անկախութիւնը, այդ ը-րաւ, որովհետեւ Գերմանները արդէն մտած էին Վրաստան, իսկ Հայաս-տանն ալ Կարաքիլիսէի, Սարդարա-պատի, Բաշ-Աբարանի եւ Բաղուի հե-րոսական դիմադրութեամբ ստիպած էր զայն հաշտուելու իր գոյութեան հետ:

«Կաւկազ» պարզապէս կը սպառնայ Թուրքիան էր, որ երբ Անդրկովկասի հանրապետութիւնները հաստատուե-ցան եւ անոնց գոյութեան կը սպառ-նային բոլշեւիկները, միացաւ վեր-ջիններուն հետ, դաւեց Կովկասի ան-կախ ազգերուն դէմ եւ օգնեց բոլշե-ւիկներուն գրաւելու անոնց կազմած անկախ պետութիւնները:

«Կաւկազ» պարզապէս կը սպառնայ կովկասեան ազգերուն, որ եթէ անոնք Թուրքիոյ գործիքը չդառնան, այլ Փաշական մեծ պետութեանց օգնու-թեամբ աշխատին ձեռք բերել իրենց անկախութիւնը, այն ատեն Թուրքիա պիտի ստիպուի Ռուսաստանի հետ մէկ ճակատ կազմել ընդդէմ Կովկա-սի ժողովուրդներուն:

Այսպիսի սպառնալիք մը, սակայն, հազիւ թէ տայ «Կաւկազ»ի ցանկա-ցած արդիւնքը: »

տանիքով ծանրաբեռնուած, ուրիշներ դեռ նոր գործի ձեռնարկած, կը սպա-սեն հոկտեմբերին, եթէ ուրիշ անա-կնկալ մը չպատահի:

Մեր թիւը մօտաւորապէս 70 հոգի է: Այս պզտիկ գաղութի 70 զինուոր-ցուներէն միայն 3 — 4ը չեն ընդուն-ուած:

Շնորհք Սուքիասեան

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ակը ճերմ կուրծքէն մտաւ ու ...էն ելաւ: «Վայ մայրիկ» պոռաց ...ան: Ես փախայ: Գետին դիմա-...ներէն կ'ելլէի: Միւս եղ-...ես կը վազէր: Ես կը ...ան կը հալածէր զիս: Բար-...լօ, մի զար, քեզ կը զարնեմ, ...գաւ ետ դարձաւ: Փախայ: ...այ որ նորէն կուգայ: Լօ, ...քեզի կ'ըսեմ, կը զարնեմ, ...չըրաւ: Կը վախնար եւ ետ ...իր, երբ սպառնայի: Ցետոյ ...օրէն կը հալածէր զիս: ...կեցիր որ քու ալ մուրատդ ...Ետեւ դարձայ, գնդակ մըն ...որ կուրծքէն զարկի: Ան ալ վար ...ինկաւ: Ջանոնք թաղեր էին ու ...կը փնտռէին: Քանի մը ամիս պահ-...ու ինձ երեւան չելայ: Ցե-...քանի մը ընկերներ ալ ճարեցի, ...ու զէնք, ու սկսայ բացէն պատիլ: ...թիւնը գործ հանեց եւ-

ւէս, օգուտ չըրաւ: Առջի տարի աշ-նան ես ալ, խաբուելով Հաճի Պէկ յանձնուեցայ: Զէս բռնեցին ու իբր թաչէն, Սըվաղ գացի ու զէնքերովս մարդասպան բանտը դրին:—Լօ՛, ըսի, կեցէք որ ձեզի ցոյց տամ: Ինքզինքս հիւանդ ձեւացուցի ու հիւանդանոց փոխադրուեցայ: Գիշեր մը տեսայ որ շուրջս մարդ չկայ: Շապիկով ու վար-տիկով փողոց ցատկեցի հիւանդանո-ցին բարձր մէկ պատուհանէն ու փա-խայ: Երեք գիշեր վերջ տուն հասայ: Առի նոր զէնքեր ու կրկին լեռ ելայ: Ես առէ առաջ ալ քանի անգամ մարդ զարկած, բռնուած փախած, Տէրսիմ գացած ու վերջապէս ներուած եմ: Մնաց աս անգամը ...»:

Երբեմն ես ալ կը պատմէի իրեն իմ դպրոցի կեանքս ու կը տխրէի: Ան ատեն Հէյտօ կ'ըսէր — Քրմանճ, եթէ դուն դպրոցական էիր ու ծնողքիդ քով, ես ալ գիւղացիս ու Հէյտօ աղա

էի: Ամէն անգամ որ ճերմակ ձիս ջու-րը քաշէի՝ գիս մասով ցոյց կուտա-յին: Այ իմ ճերմակ ձիս, ինչ քալ-ուածք ունէր ան: Ձիս տեսնողները բարեւ կը կենային ճամբուս վրայ ու երանի կուտային ինծի որ այդպէս վարգով կ'սպրիմ Ցետոյ կ'աւելցնէր.

– Մաղթենք, Քրմանճ, որ դուն աղ-ջամբ տունդ դառնաս, ես ալ հասնիմ ճերմակ ձիուս:

Իջանք ազարակ: Հոն աղքատ Քր-տուհիի մը տունը հիւր եղայ: Հար-ցուց թէ ո՞ր տեղացի եմ: Ըսի Մէ-ճիտցի, Թէմիրին տղան:— Անո՞ւնդ. — Ժանօ: Ան զիս գրկեց ու համբու-րեց: Քեռիիս տղան, ըսաւ, տասնէ ո՞ւր: Ախ քեզի մեղք չէ՞ որ սասր հետ կ'երթաս ու կը չարչարուիս: Զգեստ-ներս հանել տուաւ ու մաքրեց: Գառ-նուկ մը մորթեց ու ինծի պաշար դը-րաւ: Ան զիս իբրեւ Թէմիրին տղան ըն-կալեց:— Ժանօ, կը յիշե՞ս, կ'ըսէր, 15 տարի առաջ Մէճիտ եկայ ու քեզի հետ կորսուած ոչխարները փնտռելու գացինք ...

Գիշերը Ադարակէն ելանք ու չեմ կ'երթայինք, Հէյտօ նկատեց որ Գէ-որգը կը պակսի մեր մէջ: Սուլեցինք,

կանչեցինք, ձայն տուող չեղաւ: Գիւղ դարձանք փնտռեցինք, մէջտեղ չկար ան: Հէյտոյին փակեղէթն ալ տակը փախեր էր: Ան յաճախ կը խօսէր մե-զի փախուստի մասին, բայց մենք զին-քը կը յորդորէինք արգելքի սպասէ, մինչեւ որ ատենը գայ: Քիւրտերը լուրուեցան մեզի դէմ: Հէյտօ յուսա-խաբ եղաւ մեզմով.— Լօ, կ'ըսէր, ա-տոնցմէ կը վախցուի: Ատոնք օր մը կռուի մէջ իմ կանակէս կը զարնեն:

Գիշերը իջանք Օրթաք ու անոր կա-նակէ գոմերը գացինք: Հոն գիւղացի-ները, Քիւրտ, իրենց ամօթոյքը ծած-կելու չափ զգեստ չունէին, ալ թող տուն զորգ, անկողին կամ անօթը: Անկիւն մը պառկով վէկ դրեր էին իբր գարնան սերմնցու: Եւ խարուելու հա-մար իրենքզիրենք, մերթ կ'աղացեն եւ կ'ուտեն եղեր անկէ: Ատոր կրակը կը վառէին օճախին մէջ ու անոր դէմ նս-տած կը մամռային: Հոն տնտեսներ-րուն մէջ փոքրիկ խրճիթ մը քաշուե-ցանք մենք: Կ'անձրեւէր անդադար:

Կ'անձրեւէր անտառին մէջ: Խրճի-թը կը կաթկթէր ու ջուրերուն մէջ էր: Հոդ Հէյտօ բոլոր Հայերուս ճամ-բայ տուաւ: Կարսայէն ու ինձմէ զատ մնացածները կուլային, որովհետեւ

երթալիք տեղ չունէին: Ալլօշը, Հա-սան չավուշը եւ Մարտիրոսը Թուրք ընկերոջ մը հետ Գանդալ գացին: Հէ-մօն Մանուկէն ու Գէորգը նորէն քովը պահեց (Ջարդէն Գէորգը): Կարօն եւ ես ամէնէն առաջ զէնքերը յանձնե-ցինք համբուրուեցանք ու բաժնուե-ցանք բոլորէն: Ջէնկէլլի բարձրա-ցանք: Քանի մը գիշերուան տաժանքէ վերջ, հասանք Քոչկիրի աշիրէթը: ԴԱՐՁԵԱԼ ՀՈՎԻՒ ԳԷՑ ՏԱՂԻՐ ՎՐԱՑ

Քոչկիրի աշիրէթը կը բաղկանայ Գէյ Տաղի ձորերուն մէջ շինուած Մէ-ճիտ, Ջամուրճըներ, Քիսան ու Քուժ-ասրան տասնեակ մը գիւղերէն: Թէ-միրին մեռնաւոր տունը մաս կը կազ-մէր Մէճիտի: Անոր տան գլուխը, անտառին մէջ էր Սենօին գոմը: Առ-տուն կանուխ Սէնօին գացի: Գոմին շուրջ նոր այծերը արձակեր էր ու կ'արածէր ան: Երբ զիս տեսաւ ուրա-խութենէն կը խնդար, կը խնդար: Ո-րովհետեւ մինակ էր մնացեր: Համ-բուրուեցանք: Անկէ ետ Կարօյին գար-ձըն ալ: Ես պատմեցի իմ քաշածներս Հէմոյին հետ: Ան բացատրեց ինծի աշիրէթին ու Մէճիտցիներու վիճակը. — «Հոս մէկին տունն ալ հաց չկայ»: Ինծի կաթ կթեց ու կաոր մը բաղարջ

հրամցուց:

Անկէ յետոյ կամաց կամաց Թէմի-րին տունը իջայ: Օճախը կը ծխար, բայց շուրջը լռութիւն էր: Թայիր հա-ջեց ու վրաս վազեց: Զայնէս ճանչ-ցաւ զիս: Սկսաւ հոտոտել ու պոչը ե-րերցնել, մինչ ես անոր ճակատը կը շոյէի: Ներս մտայ: Թէմիր մինակը տունն էր.

— Լօ, բացագանչեց ան ուրախու-թեան ճիչով մը, Լօ դուն ո՞ւր մնա-ցիր, եկուր տեսնեմ: Օճախ կիր, (տունն այրած), առանց բան կ'ըլ-յա՞յ. լուր չտուած կ'երթա՞ն: Գոնէ ոտքերուդ զոյգ մը տրեխ առյի: Հէ-մոյին ալ պատուիրեցի որ աս իմ տը-ղաս է, հոգ տար հա, վերջէն քեզմէ կ'ուզեմ:

Ես համբուրեցի իր ձեռքը, ինք ալ երեսներս: Ան պզտիկ սան մը դրած էր կրակին վրայ, որուն վրայ կը թափէր ջրոտ, թօյլ խմորը: Երբ խմո-րը եփելով քիչ մը կը թանձրանար, Ապ Թէմիր կը դարձնէր զայն ափիչով ու այսպէս խնայողական հաց մը կ'ե-փէր.

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

քուէարկութիւն կատարուելով, կառավարութիւնը վստահութիւն շահեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ։

35 միլիառ փրանք պէտք է ճարել

Ցեռոյ ժողովը սկսաւ քննել կառավարութեան ելմտական ծրագիրը, որ լիազօրութիւն կը պահանջէ երեք ամսուան համար, մինչեւ յուլիս 31, հետեւեալ առաջարկներով —

1.— Արտօնել որ կառավարութիւնը 10 միլիառ ֆրանք եւս փոխ առնէ Դրամատան Ֆրանսէն.

2.— Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւն մը կնքել, 15 միլիառ Ֆր.ի։

3.— Դադրեցնել պարտքերու զլխավճարը։

Տնտեսական վերակազմութեան համար ալ, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ որ ազգ. պաշտպանութեան համար բանող հաստատութիւնները կարենան մուրհակներ հանել, անյապաղ ստանալով իրենց պահանջները պետութենէն, պեղչուին կարգ մը տուրքեր եւն.։

Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը 0ի դէմ 20 ձայնով քուէարկեց այս ծրագիրը, (ինը հոգի ձեռնպահ մնացին)։ Իսկ բուն ժողովը գիշերային նիստ մը գումարեց եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, առաւել դէմ քուէարկեց լիազօրութեան ծրագիրը, 8ի դէմ 514 ձայնով, ինչ որ նոր յաղթանակ մը եղաւ դահլիճին համար։

Կառավարութիւնը համագումար 35 միլիառ Ֆրանքի պէտք ունի, տարին լրացնելու համար։

Գործադուլի ցաւալի վերջ չունի

Կառավարութիւնը վճռապէս գործի ձեռնարկած ըլլալով, կը յուսայ լուծել գործադուլի տագնապը։ Արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է օդանաւային այն գործարաններուն մէջ որոնք պետական են. իսկ մասնաւոր հաստատութեանց համար առաջարկուած է հաշտարար միջոցներու դիմել, գործարանները անմիջապէս պարպելու պարտաւորութեամբ։

Գործադուլի շարժումը վրդովիչ համեմատութիւններ առացած էր վերջին օրերս, եւ կը վախցուէր որ աւելի ընդհանրանայ, 250.000 բանուորներով։ Բայց կառավարութեան ձեռք առած միջոցները կասեցուցին ծաւալումը։ Հաւանական է որ աշխատանքները վերսկսին այսօր իսկ, եւ գործադուլը դադրի մինչեւ շաբթու վերջը։ Կառավարութեան գործը դիւրացած է մանաւանդ անոր համար որ, մեծ խանդավառութիւն չի տիրեր բուն բանուորներուն մէջ։ Մեծ ազդեցութիւն գործեց նաեւ կառավարութեան յայտարարութիւնը՝ երեսփ. ժողովին մէջ։ Ազգայնացուած հաստատութեանց գործադուլը կարգադրուեցաւ իրաւարարութեամբ։ Անհատական հաստատութեանց մէջ ալ նոյն միջոցը պիտի փորձուի, բայց գործատէրերը կը պահանջեն որ նախ պարպուին բռնագրաւուած գործարանները։ Ազգայնացուած հաստատութեանց համար կառավարութիւնը գեր - իրաւարար նշանակուած էր ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան մնայուն քարտուղարը։ Իրաւարարական վճիռը կը արտօնէ 7 առ հարիւր յաւելում, որուն փոխարէն բանուորները պիտի աշխատին շաբաթը 45 ժամ, փոխանակ 40ի, երբ որ վարչութիւնը անհրաժեշտ գտնէ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՅՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի մինչեւ շաբաթ։ Անգլիոյ վարչապետը շատ գոհ մնացած է բանակցութեանց արդիւնքէն. կը հաստատուի թէ Անգլիոյ պատերազմական նախարարը Հռոմ պիտի երթայ, Մալթայի ամրութիւնները քննելէ վերջը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւ Եգիպտոսի միջեւ կնքուած բարեկամութեան դաշնագրին վաւերացման թուղթերը փոխանակուեցան ապրիլ 11ին, Գահիրէի մէջ։ Այս առթիւ Եգիպտոսի արտաքին նախարարը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իր թուրք պաշտօնակցին, Թ. Ր. Արասի։ Եգիպտական մամուլը ջերմապէս ողջունելով Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, կ'ըսէ թէ «Եգիպտոսի աչքը՝ Թուրքիոյ հանդէպ շատ աւելի տեւական է քան կրնան արտայայտել դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները »։

ՇԱԼԻԱՓԻՆ, ռուս հռչակաւոր երգիչը (պասօ), մեռաւ երեքշաբթի օր, Փարիզի մէջ, երկար հիւանդութենէ մը վերջը։ Վերջին պահուն արիւն ներարկեցին, բայց անօգուտ։ 65 տարեկան էր, ծնած՝ Գազան։ Փառքի գագաթնակէտը հասած ատեն, տարեկան եկամուտը կը հաշուէին 250.000 տոլար։ Բոլորովին անտարբեր էր Ռուսաստանի քաղաքական յեղաշրջումներուն հանդէպ։ 1905ին ցարական շրջանակները թշնամացուց բանուորական երգեր երգելով Մոսկուայի մէջ։ Ցեռոյ խորհրդային իշխանութեան աչքէն ալ ելաւ։ Փիլիսոփայաբար կ'ըսէր.— «Ինծի համար տարբերութիւն չըներ,— կառավարութիւնը կարմի՞ր է թէ ճերմակ, ցարակա՞ն է թէ հանրապետական։ Ես կ'երգեմ ժողովուրդին համար, առանց հարցնելու թէ ճերմա՞կ են, թո՞ւխ թէ դեղին»։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ վերսկսած են Վիէննայի եւ առ հասարակ ամբողջ Աւստրիոյ մէջ։ Ոստիկանութիւնն ալ կը վերակազմուի վերէն վար։ Զօր. Զէհներ, նախկին Աւստրիոյ պատերազմական նախարարը, անձնասպան եղաւ, երբ ոստիկան մը զինքը փնտռելու եկած էր։ Նախկին վարչապետ Շուշնիկի գաղտնի քարտուղարը Լոնտոն հասած ըլլալով, թերթերը շահագրգիռ յայտնութիւններ կը հրատարակեն

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ « ՎԷՄ »ի թիւ ԻԱ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Փետրուար 18ից յետոյ», Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ «Պատրանքներէ շրջանէն », Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ « Արհաւիրքի օրեր», ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Ցաւչատեարքէ», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ « Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին», ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ «Դէպքերը Վասպուրականում » , «Հայկական բանակցութիւնները», ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ . ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ, Ա. ՊԱՐՏԻԶԵԱՆԻ «Հայ եկեղեցւոյ տագնապը», ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ՝ «Պրագմատիկ գաղութը»։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու առաքումը։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՆԱԽՈՐԴ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԵՑ ԳԻՐՔԸ 25 ֆրանք։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis - Robinson, (S.):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԿՕ-ՊՈՒԱՔՕԼՕՆԵԱՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 14 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԳԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Ապրիլ ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8

Ճաշ, անակնկալներ եւ աւանդական զատիկի խաղեր։ Ճոխ պիւֆէ։

Մասնակցութեան համար մէկ ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՕԼՕՆԵԱՅԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական դասախօսութիւնը 15 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ

կը դասախօսէ՝ Գ. Կ. ԵԿԱՒԵԱՆ նիւթ՝ «Կրօնքի Ծագումը»

Ունկնդիրներուն բաց պատեհութիւն կը տրուի կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու։ *Մուտքը ազատ է։*

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր վարժարանին

24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

150, Route d'Orléans, VERON սրահին մէջ

կը ներկայացուի բ. անգամ ըլլալով՝ բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գօհացում

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

կատակերգութիւն երկու արար

Աշխատութեան կազմէ երգ. եւ արտասանութիւն

Այս ցերեկոյթին կը մասնակցին արուեստագէտներ ու սիրողներ.— Տիկին Արմենուհի Ցակոբեան (մեներգ). Օրիորդներ՝ Մարգրուհի Երզնկեան (մեներգ). Սօնա Մազեան (արտասանութիւն). Անահիտ Պաղէզեան (մեներգ). Պարոններ՝ Միհրան Պողոսեան (ջութակ) եւ Վաղինակ Աթթարեան (երգ ու արտասանութիւն).

Կը նուագէ թաւխոտ ՊԱՐԵՊԻՆ

Մուտք՝ միայն 5 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական փայլուն օրեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3ին — *կը ներկայացուի*

ԱԽ ՍԱԿՆԻԿՍ

(օփերէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Մ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Ց. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՄՐԱԳԵԱՆ, ՍԱՆԺԱՔ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԽԵԱՆի. Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակէն ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ.

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ

Զատկի առթիւ, երկու օր, Կիրակի 17, Երկուշաբթի 18 Ապրիլ

Stade Italiaի մէջ 72, Boul. Carnot- Paris-12'

Կը մասնակցին Փարիզի 4 լաւագոյն ատաք խումբերը՝ Հ. Մ. Ը. Մ., Իտալացի, Չեխ եւ Ռուս։

Յաղթական խումբը կը շահի արժէքաւոր բաժակ մը նուիրուած՝ «Ganeia» ախորժաբերի կողմէ։

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կերպով՝

Կիրակի 17 Ապրիլ ժամը 14ին Ռուսերը ընդդէմ Չեխերու

» » » » 16ին Հ. Մ. Ը. Մ. ընդդէմ Իտալացիներու

Երկուշաբթի 18 Ապրիլ ժամը 14ին պարտուող խումբերը իրարու դէմ

» » » » 16ին յաղթական խումբերը » »

Ուրեմն բոլորս դէպի Stade Italia քաջալերելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, որոնք Ձեր ներկայութենէն խրախուսուած ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն յաղթական հանդիսանալ այս գեղեցիկ եւ անմոռանալի մրցումներին։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Métro Porte Dorée, Autobus P.C., A.U., 81.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տրդատ Կարբիճեան, հօր անունն՝ Նշան։ 1923ին Պոլսէն մեկնած է Ռումանիա։ Կարծողներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Ռումանիայէն մեկնած է Վառնա (Պուլկարիա)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ Տիրանեան Յակոբին. Diratat, 8 rue Paul Bert, Lyon, (Rhône) France.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15-70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678-63
(ՍԵՐԻԵՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ — VENDREDI 15 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3706

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ "ՄԻԱՑԵԱԼ"ԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ինչ որ գրի առինք երէկ, իբրեւ Թելադրութիւն, կրնայ ճոխանալ ուրիշ առաջարկներով ։

Այդ բոլորը ճամբաներ են, մԹնոլորտը նօսրացնելու, գործակցութեան հիմեր հաստատելով, մինչեւ միացեալ ճակատ։

Անշուշտ շատ աւելի բարդ խնդիր է բուն Միացեալ Ճակատը, որ ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ ծրագրեալ եւ կեդրոնացեալ աշխատանք։ Թէ ընԹացիկ հոգերու եւ Թէ գալիք անակնկալներու հանդէպ։

Այսպիսի ճակատ մը բնականաբար չի կրնար անտեսել Հայաստանը,— միակ «լուսապայծառ իրականութիւնը», ինչպէս կը գրէին ռամկավարները։

Ամէն պարագայի մէջ, Հայաստանի կացութիւնը, մանաւանդ վաղուան հեռանկարը շատ աւելի մռայլ է այսօր։

Արդ, ժամանակը շատոնց եկած է, լուրջ խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար այս մասին, կլոր կամ քառակուսի սեղանի մը շուրջը.

Թող նորէն շարունակուին հրապարակային վիճաբանութիւնները Թող ամէն մէկը ամուր կենայ իր դիրքերուն վրայ։ Միայն Թէ չմոռնանք որ շատ ուշացած պիտի ըլլանք վաղը, եԹէ 15 տարուան մէջ գոնէ մէկ անգամ փորձ մը կատարած չըլլանք, բոլոր թղթածրարները սեղանի մը վրայ դնելու եւ կարգ մը հիմնական խնդիրներ լուսաբանելու համար ։

Մենք վստահ ենք որ այդպիսի խորհրդակցութեամբ մը եԹէ փրկաղնհատումներ ալ չկատարուին, գոնէ շատ մը Թիւրիմացութիւններ կը հարԹուին ։

Առ այժմ այսքան՝ Հայաստանի մասին։

Իսկ ի՞նչ աշխատանքներ կան մասնաւորապէս արտասահմանի մէջ ։

Երկու խնդիրները սերտօրէն իրարու կապուած ըլլալով հանդերձ, աւելորդ է բացատրել Թէ մենք շատ լայն հորիզոն եւ ծանր պարտականութիւններ ունինք, մեր տունը մեր ձեռքով կարգի դնելու համար ։

Կան օրուան հոգերը, տնտեսական տագնապէն, տարագիրներու տկարութեան, նոր սերունդի փրկութենէն մինչեւ խնամատարական։ Տեղ մը սուր, տեղ մը աւելի մեղմ։ Ամէն պարագայի մէջ, հոգեր որոնք կազմակերպութիւն, մեԹոտ եւ գործունէութիւն կը պահանջեն ։

Տարիներով խօսուած է այս մասին, եւ տաղտկալի պիտի դառնար նորէն յիշեցնել։ Միայն Թէ գիտնանք, որ ամէն տարի բան մը աւելի կը կորսնցնենք։ Համբանք մը աւելի կը քակուի, կը վհատի կամ կը ծիւրի, երբ մենք այսպէս անփոյԹ կը յօրանջենք, իւրաքանչիւրը իր գլխուն ձգելով ։

Այս հանրային հոգերէն դուրս, կան քաղաքական հեռանկարները։ Թերեւս աւելի շատ սեւ, քան վարդագոյն ։

Հասարակ խուժանավարներ պիտի փափսան,— ուրեմն դաւադրութիւն Երեւանի դէմ...

Մենք անտարբեր ենք բոլոր փողոցային կանչերուն եւ յիմարամտութեան բանդիտուԹեանց հանդէպ։

Մենք կ՚ըսենք.— փոԹորիկներ կը սպառնան կամ կը սարսուին աշխարհի զանազան մասերուն մէջ։ Այդ փոԹորիկները կըրնան նոր փորձանքներ բերել, եւ կամ նլքեր ցուցնել ։

Արդ, ո՞վ պիտի կրնար պնդել Թէ ամէն բան նախատեսուած է, եւ մենք անելիք չունինք։

Բանաւոր հօտ չէ այն ինչ որ կը կոչուի Հայկական Արտասահման։ Ոչ ալ բոշաներու բազմութիւն։ Որքան ալ բռնի անգործութեան դատապարտուած ըլլանք, ցրուած՝ ի սփիւռս աշխարհի, ունինք եւ բսելիքներ եւ ընելիքներ ունինք։

Մենք ժառանգորդներն ենք դատի մը որ կը կոչուի Հայկական Հարց։ ԵԹէ կ՚ուզէք՝ Թրքահայ Դատ, լուծելի՝ այս կամ այն կանակով ։

Ուրեմն,— հարկ է ունենալ եւ գլուխ եւ ծրագիր։ Ղեկավարութիւն եւ աշխատանք ։

Միջազգային իրաւագիտութիւնը եւ քաղաքական փորձառութիւնը կ՚ըսեն Թէ այսպիսի խնդիրները կը լուծուին պետութեան միջոցաւ ։

Մենք ունի՞նք պետութիւն, այդ բառին իրական իմաստով։ Այն իսկ եԹէ ընդունինք որ իրաւատէր, ինքնակամ պետութիւն է Երեւանը, կրնա՞նք հաւատալ Թէ ան կ՚ուզէ կամ կրնայ զբաղիլ այս խնդիրներով ։

Պատասխանը Երեւանը ինք շատոնց տուած է, 18 տարուան ընԹացքին 18 անգամ յայտարարած ըլլալով Թէ Հայկական Հարց գոյութիւն չունի իրեն համար ։

Երեւանցիները մէկ դաւանանք ունին,— ինչ որ չկրցան լուծել մեծ պետութիւնները, լուծեց հանճարափայլ ՍԹալինը, եւ մենք այլեւս ուրիշ բան չենք ուզեր։ (Ոչ իսկ Ղարաբաղը կամ Նախիջեւանը...)։

Ասիկա կը նշանակէ Թէ այս ծանրակշիռ հոգն ալ կ՚իյնայ Արտասահմանի վրայ։ Ձենք ըսեր անպատճառ հանգոյցին լուծումը, այլ զբաղելու, ձեւակերպելու, հետապնդելու հոգը ։

Մանաւանդ որ, ըլլալով ցիրուցան եւ անդեկ, տարագիր բազմութիւնները կրնան մոլորիլ, արկածներու հանդիպիլ կամ արկածախնդրութեանց կապուիլ։ Այսօր շատ աւելի դիւրութեամբ, քան եթէ Պատերազմէն առաջ ։

Ո՞վ է այն մարգարէն կամ իմաստունը, որ պիտի համարձակի ապացուցանել Թէ այս խնդիրն իսկ չի պահանջեր միացեալ ճակատ,— գոնէ խորհրդակցութիւն եւ գործակցութիւն՝ հիմնական հարցերու մասին...

Շ.

"ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԷՆ, ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ"

«Թայմզ» կը գրէ այս խորագրին տակ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին յուսանկարն ալ հրատարակելով (13 ապրիլ).

—«Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը հեռագիր մը ուղղելով Լոնտոնի հայ համայնքութեան, կը ծանուցանէ մահը Ն. Սրբութիւն Խորէնի, կաթողիկոս Էջմիածնի, Գերագոյն Քահանայապետը Հայոց եկեղեցւոյ։ Կաթողիկոսը իրաւասութիւն ունի բովանդակ հայ նուիրապետութեան վրայ, Հայաստանի մէջ Թէ դուրսը եւ միայն ան կ՚օծէ հայ եպիսկոպոսները։

«Ն. Սրբութիւնը ընտրուեցաւ այնպիսի ատեն մը երբ մեծ դժուարութեան մատնուած էր իր Եկեղեցին։ Իր նախորդը, Գէորգ Ե., ընտրուած 1911ին, վերջին կաթողիկոսն էր որ ընտրուեցաւ ցարական իշխանութեան օրով։ (Երեւան, Հայաստանի մայրաքաղաքը, 13 մղոն հեռու կաթողիկոսական եկեղեցին՝ Էջմիածին, այն ատեն ռուսական հողի վրայ կը գտնուէր)։ Այն ատեն ռուսական կառավարութիւնը կը ձգտէր աւելի եւ աւելի կաշկանդել կաթողիկոսութեան ինքնօրէն իրաւունքները։ 1836ի սահմանադրութեան մէկ յօդուածը, որ կը սահմանէ Հայկական Եկեղեցւոյ իրաւական վիճակը Ռուսաստանի մէջ, կը տրամադրէր Թէ մէկ տարի պէտք է անցնի կաթողիկոսին մահուան եւ յաջորդին ընտրութեան միջեւ։ Երկար ատեն այսպէս Թափուր ձգելով կաթողիկոսական աթոռը, ռուսական կառավարութիւնը կ՚ուզէր օգտուիլ առիթէն, մէկ կուսակցութիւնը միւսին դէմ հանելու եւ երկուքէն ալ զիջումներ կորզելու համար ։

Յետոյ եկաւ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ ծնաւ Հայաստանը, նախ իբրեւ ընկերվարական (բայց ոչ բոլշեւիկ) հանրապետութիւն, ճանչցուած՝ Դաշնակիցներուն կողմէ, իսկ բոլշեւիկներու նուաճումէն վերջը՝ իբրեւ անդամ խորհրդային ընկերվարական հանրապետութեանց Դաշնակցութեան։ Այդ շրջանին Հայկական Եկեղեցւոյ եւ անոր նուիրապետութեան դիրքը Հայաստանի մէջ՝ ինքնին խախուտ էր. եւ, երբ մեռաւ Գէորգ Ե. կաթողիկոսը 1930ին, վախցողներ կային Թէ խորհրդային իշխանութիւնը կրնայ արգիլել անոր յաջորդին ընտրութիւնը։ Բարեբախտաբար, այդ վախերը անհիմն ելան եւ 1932 Նոյեմբերին, Գէորգ կաթողիկոսի մահէն շուրջ երկու տարի վերջը, բուռն օրինի տեղի ունեցաւ ընտրութիւնը Էջմիածնի մայր եկեղեցւոյ մէջ, համագումարէ մը վերջ որ տեւեց եօԹը ժամ։ Վերջնական քուէարկութեան մէջ Խորէն եպիսկոպոս շահեցաւ 79 քուէներէն 60ը։

Ծնած՝ Թիֆլիսի մէջ, 1873ին, Ն. Սրբութեան մականունն էր Մուրադբէգեան։ Ուսումը առացած է նախ Թիֆլիսի հայկական ճեմարանին եւ յետոյ Զուիցերիոյ մէջ։ Յետոյ վերադարձաւ Անդրկովկաս, եւ եղաւ վարդապետ, նուիրուելով ուսուցչութեան (ԽՄԲ.— Թերթը այս բառը գրելով կը բացատրէ Թէ վարդապետ կը նշանակէ ամուրի քահանայ, որ արտօնուած է ուսուցանելու եւ քարոզելու)։ Այս դարու սկիզբը Հայաստանէն Թուրքստան աքսորուեցաւ ցարական կառավարութեան կողմէ։ 1910ին եղաւ եպիսկոպոս (առաջնորդ) Երեւանի, եւ տասը տարի վերջը Գէորգ կաթողիկոսին կողմէ պատուիրակ նշանակուեցաւ, այցելելու համար Մ. Նահանգներու եւ Եւրոպայի հայ համայնքութեանց։ Հայաստան վերադառնալով, եղաւ օգնական կաթողիկոսին, որ ծերացած էր եւ հիւանդկախ։ Իր մահէն վերջը Խորէն եպիսկոպոս նշանակուեցաւ տեղապահ կաթողիկոսութեան, մինչեւ իր ընտրութիւնը ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 31

Ծերակոյտն ալ միաձայնութեամբ քուէարկեց լիազօրութեան բանաձեւը

Երեսփ. ժողովէն վերջը, որ 8ի դէմ 514 ձայնով քուէարկած էր կառավարութեան պահանջած նիւթական լիազօրութիւնը, երեք ամսուան համար, ծերակոյտն ալ բացարձակ միաձայնութեամբ, 290 ձայնով քուէարկեց բանաձեւը։ Միայն մէկ ծերակուտական հակառակ էր, բայց վերջին պահուն ան ալ միացաւ։ Այս միաձայնութիւնը աննախընթաց կը համարուի Ֆրանսայի քաղաքական պատմութեան մէջ։ Գ. հանրապետութեան օրով, խաղաղութեան ատեն ոչ մէկ նախարարութիւն կրցած է այսքան պատկառելի աջակցութիւն ապահովել խորհրդարանէն։ Ինչպէս երեսփ. ժողովին, ծերակոյտին մէջ ալ ընկերվարականները եւ համայնավարները վստահութեան քուէ տուին, որպէսզի վերջնականապէս չկազմալուծուի ժողովրդական ճակատը։ Իսկ պահպանողականները քուէ տուին, անգամ մը եւս դատապարտելու համար Լէոն Պլումի նիւթական ծրագիրները ։

Այսպէս ուրեմն, Տալատիէի ազգային պաշտպանութեան դահլիճը լիազօրութիւն կը ստանայ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, վերակազմելու համար երկրին ելեւմուտքը։ Խորհրդարանը անհրաժեշտ օրէնքները քուէարկելէ վերջ, արձակուրդ առաւ մինչեւ մայիս 31։ Կը նշանակէ Թէ դահլիճը վեց շաբաԹ շունչ պիտի քաշէ, գլուխ հանելու համար իր նիւթական ծրագիրները, միեւնոյն ատեն զերծ մնալով ընդդիմադիրներու սպառնալիքներէն ։

Ծերակոյտը իր վերջին նիստին մէջ՝ 160 միլիոն ֆրանքէն 100 միլիոնի իջեցուց Նիւ Եորքի 1939ի ցուցահանդէսին համար պահանջուած վարկը։

Նոր կառավարութեան շահած յաղթանակը մեծ ազդեցութիւն գործեց Փարիզի սակարանին վրայ։ Ֆրանսական արժեթուղթերը զգալի բարձրացում ունեցան։ Անգլիականը, որ 160ի փակուած էր երեքշաբթի օր, իջաւ 158ի, իսկ տոլարը՝ 32.36էն 31.77ի։ (Անցեալ շաբթու անգլիականը բարձրացած էր մինչեւ 165ի)։

*** Թէ երեսփ. ժողովին եւ Թէ Ծերակոյտին մէջ Պ. Տալատիէ երբ կ՚առաջարկէր յետաձգել ընդհանուր քաղաքականութեան քննութիւնը եւ անմիջապէս քուէարկել մասնաւոր լիազօրութեանց բանաձեւը, հարկ դատեց շեշտել Թէ կացութիւնը իսկապէս ծանր է ։ Երեսփ. ժողովին մէջ ըսաւ.

— «Ձեր տրամադրութեան տակ եմ, վիճաբանութիւնը շարունակելու համար. բայց, հաւատացէք ինծի, վայրկեանը ծանրակշիռ է երկրի ճակատագրին համար։ ԵԹէ այս կառավարութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր ձեզի, տապալեցէք անմիջապէս (բուռն ծափեր)։ Բայց եԹէ կ՚ուզէք զօրացնել, համա-

(Նայեցէք շարունակութիւնը կարգը Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃԱՄԳՈՒԼ - ՃՈՒՄԳՈՒԼ

Ոսկեդար մը կը բացուի բոլշեւիկեան բանաստեղծութեան համար, Սիպերիայէն մինչեւ Խազախստան, ճերմակ ծովէն մինչեւ Սեւանայ լիճը :

Հսկայ Ռուազարանի մը վերածուած է անծայրածիր Ռուսաստանը, եւ Հայր Սթալինի նրբանիկ զաւակները քմար կը հարեն գիշեր ցերեկ :

Օ՜ կարմիր ներշնչում :

Բոլշեւիկեան դրախտի բախտաւոր բնակչութիւնը ուրիշ գործ չունի հիմա, բայց եթէ բանաստեղծութիւն կարդալ :

Եւ ի՞նչպէս չերգել :

Սթալինի պողպատեայ բազուկը կը խեղդէ եւ բոլշեւիկ քերթողները կը քերթեն... ոչ թէ խեղդուածներուն մորթը, այլ իրենց մուսան :

Արդարեւ, ինչպէս Փարիզեան թերթի մը ռուսագէտ աշխատակիցը կը գրէ, Մոսկուայի խմբագիրները ուրիշ գործ չունին, բայց եթէ մրցիլ իրարու հետ՝ իրենց թերթին ճակատը արձանագրելու համար վայրագ քրքիջ մը, տարօրինակ «բուխարինեան» խմբակցութեան հաւցէին, գնդակահարուածներու յիշատակին, առանց մոռնալու կրկնել որ «Տրոցկին կամ Բուխարինը սերնդագործուած են շնագայլի մը եւ բորենիի մը կողմէ»։

Խմբագիրներուն այս արտայայտութիւնները դեռ ոչինչ : Բանաստեղծները աւելի եւս փրփրած են : Ահա Խազախստանի պաշտօնական բանաստեղծը, «ըմպեր» Ճամպուլ, մասնագէտ օրուան մեծերը պանծացնելու արուեստին (վաղը հայհոյելու պայմանով անոնց՝ երբ իյնան), այսպիսի տաղ մը երգած է իր տնեգերափայլ գանկին մէջէն —

Զայրոյթէն կը դողան հովւոյս լարերը,

Մօտիկ բրէ ինձ, երջանիկ ժողովուրդ,

Կատաղութիւնը կրակի պէս կը բոցավառի մէջս,

Անեղութի՛ւնն է որ կը ներշնչէ զիս։

Եւ մեր արեւզայնուր բանաստեղծը կը յարձակի գնդակահարուած «շուներուն» վրայ, որոնք գայլերէն աւելի վայրագ մարդակերներ են եւ «մահաթոյն կը ծորին»,— յետոյ զանոնք կը նմանցնէ գարշահոտ ցեխի, որդնակեր դիակներու, ֆոսոտ շուներու,— ա՜, ո՛չ, «շուները պիտի ոռնային ամօթահար»,— իժերու,—«ա՜, ո՛չ, իժերը պիտի սուլէին իրենց զայրոյթէն»,— ո՛չ, կարելի չէ զանոնք նմանցնել որեւէ բանի : Անոնք «փինն»եր են, տականքներ,— «շո՛ւտ, աւելի շո՛ւտ, բնաջնջենք զանոնք եւ փոսերուն մէջ նետենք ժահահոտ դիակները» ։

Մարդկային անուն պէտք չէ տալ անոնց, այդ մարդասպաններուն, որոնք «սրեցին իրենց մագիլները, սպաննելու համար Անիկա, որ մեզի համար արեւը վառեց եւ երջանկութիւն պարգեւեց»։ Անոնք կտրեցին սոխակ Կորքիին կոկորդը,— «սողուննե՛ր»։

—«Ես, Ճամպուլ, կը զարնեմ քնարիս լարերը, աղաղակելու համար յանուն ժողովուրդին.— Սպաննեցէ՛ք, շուներուն վայել է շան մահ»։ Եւ յետոյ, —«Թո՛ղ, իմ տաղս, թռի՛ր, իմ երգս, տար պատգամս, մենք հաւատարիմ պիտի մնանք Սթալինի մինչեւ մահ, պիտի պաշտպանենք հայրենիքը մեր սիրտերը պատնէշ կանգնելով»։ Այնուհետեւ գովք Սթալինի, Վորոշիլովի եւ Եժովի :

Այս քերթողամոլութեան կամ տաղաչափութեան մէջ մեզ կը շահագրգռէ այն պարագան, որ, ինչպէս դատախազ Վիշինսկին ալ կը յայտարարէր, «հայրենիքին սիրոյն կը լքեն նոյնիսկ մօրածինները», ամբաստանեալ համար հայրը կամ մայրը, մինչ Ճամպուլի նման բանաստեղծները կը պանծացնեն առեղութիւնը, վայրագութիւնը, արի՛ւն խմելու արուեստը : Ու կը յիշեմ գիւղական մանկական բառ մը,— «Ճամպոլ - Ճումպոլ», կ՚ըսէինք ու կը ցատկէինք ջուրերուն մէջ : Խազախստանի բանաստեղծն ալ Ճամպուլ - Ճումպուլ կը ցատկռտէ մարդկային արեան մէջ :

Դժբա՜խտ երկիր :

ԱՐԱՁ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն, Ապրիլեան սգահանդէսին առԹիւ.—

Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէ	25
Համազգայինի մասնաճիւղ	20
Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ	20
Գումար՝	65
Ապրիլ 9 գումարը	5772
Ընդհ. գումար՝	5839

ԽՄԲ.— Անհրաժեշտ գումարը ծածկուած ըլլալով, կը փակենք հանգանակութիւնը :

*** Ա. Շահմուրատեանի համար ստացած ենք 100 ֆրանք (Սկիւտարցի)։ Կը խնդրուի գանձել համապատասխան ընկալագրով ։

ՁԱՆԱՁԱՆՆԵՐԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Սէնի շրջանին դատական յանձնախումբը քննելով ձախ Թեւի վարիչ Մարսօ Փիվէրի եւ ընկերներուն խնդիրը, որոնց երեք տարի պատասխանատու պաշտօններէ զրկել առաջինը, իսկ երկուական տարի՝ իր եօԹը մեղսակիցները, վճիռը անվերաքննելի է։ Այս պատիժներուն ծանրութիւնը իմանալու համար, կը բաւէ ըսել Թէ Սէնի շրջանին վերջին ընդհանուր ժողովին մէջ, 3007ի դէմ 10100 ձայնով մերժուած էր որ եւ է պատժական տնօրինութիւն։ Ամբաստանեալները կը մեղադրուին Թէ ազգային միութեան դէմ կոչ մը ուղղած են միւս ղեկավարներուն։ Սէնի շրջանային խորհուրդը 204ի դէմ 11488 ձայնով բողոքեց այս պատիժներուն դէմ։ — Կ՚ըսուի Թէ նախորդ արտաքին նախարար Պ. Փօլ Պոնքուռ, որ քաշուած էր անկախ ընկերվարականներէն (ընկերվարական միութիւն), պիտի վերադառնայ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ խորհրդարանին բացման առԹիւ, որուն ներկայ էր Ֆէրիտա Թագուհին, հակառակ ընկալեալ սովորութեանց, վարչապետը կարդաց Թագաւորին ճառը, որ մասնաւորապէս անհրաժեշտ կը գտնէ բանակին զօրացումը ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պաշտօնաթերթը հրատարակեց շատ կարեւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն թերթերը եւ պարբերական հրատարակութիւնները պարտաւոր են յայտնել իրենց նիւթական աղբիւրները։ Օրէնքը գործադրելի է անմիջապէս։ Բոլոր թերթերը պարտաւոր են արձանագրուիլ առեւտրական դատարանի մասնաւոր տոմարին մէջ, յայտնելով իրենց տնօրէնին, խմբագրապետին եւ վարչական տնօրէնին անունները (բոլորն ալ պէտք է ռումանական հպատակ ըլլան)։ Բոլոր այն հրատարակութիւնները որ լոյս կը տեսնեն տարեկան 30 անգամէն աւելի, պէտք է կազմեն անանուն ընկերութիւններ։ Ամէն թերթ պէտք է յայտնէ իր հասոյթի աղբիւրները։ Ոչ թերթերը, ոչ ալ խմբագիրները չեն կրնար դրամ ստանալ պետութենէն, հանրային հաստատութիւններէ կամ արտասահմանէն ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթերը կը գնահատեն Տալատիէի դահլիճը, գրելով Թէ Ֆրանսա միջոցապէս ունեցաւ զօրաւոր կառավարութիւն մը։ Վարչապետը կ՚ողջունեն իբրեւ ճշմարիտ եւ հզօր հայրենասէր մը։

ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՀՈԳԵՐԸ

Համաշխարհային պատերազմը նըկատուեցաւ փոքր ազգերու անկախութեան եւ ազատագրութեան խանձարուրը, իսկ յետպատերազմեան փըխրուն խաղաղութիւնը, դժբախտաբար, պէտք է նկատուի անոր մէկ վըտանգաւոր հանգրուանը:

Քսան տարիներու յարաբերական խաղաղութեան մէջ, փոքրերը աւելի քան կառչեցան իրենց հողին ու ջրին, մշակոյթին, տնտեսական եւ քաղաքական տենչերուն, ազգային գիտակցութեան եւ ուրոյն պետականութեան ըղձանքներուն, այնպէս որ, այսօր, խլել անոնց ձեռքէն ինչ որ ունին, կը նշանակէ ռազմադաշտ մը պատրաստել եւ արիւնահեղ մարտնչումներու առաջնորդել:

Փոքրերու բոլոր ժամանակներու տեւական քաղաքականութիւնն է եղած նուազագոյն չարիքով փրկել առաւելագոյնը, — պետական շէնքը — իսկ երբ հարկը լուծեր է օրէնքը, անոնք նետուեր են ռազմադաշտ եւ զէնքի բախտէն կախուեր:

Կեանքը բազմաթիւ օրինակներ է տուած եւ դեռ կուտայ: Աշխարհագրական քարտէսներու շլմոլիկ գունապարը տակաւին դադրած չէ: Երկու մեծ գաղափարներ, — արդի. առումով Փաշականութիւն եւ Ժողովրդապետութիւն — անհաւասար մարտնչումի մէջ են: Մէկ բաւական միւսը, հեղումն ու ջնջումը տակաւին ամբարտակներ չէ սահմանած: Դժուար է գուշակութիւններու վրայ երազներ կառուցանել: Արդարութիւն ու իրաւունք տակաւին ուժ չեն, որքան ատեն որ ուժը ամէն ինչ է նկատուած:

Աւստրիոյ կցումը եւ Եթովպիոյ նըւաճումը, այս մեծ պայքարի արտացոլումներն են միայն:

Ահա եւ Լիթուանիան:

Հասարակ սահմանային միջադէպ մը, պատճառ դարձաւ որ Լեհաստան վերջնագիր տայ եւ ծանր պայմաններ առաջարկէ, պահանջելով Վիլնան իր 200 հազար բնակիչներով:

Կա՞յ իրաւարար մարմին մը, որ ինքզինք պարտադրելու ուժ ունենայ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը 55 ազգերու մասնակցութեամբ, այսօր, յուղարկաւորութեան կը պատրաստուի: Այժմ մեծերու պետական խմբակցութիւններ են կազմուած, եւ մտահոգ՝ իրենց տորմիղներու ցուցադրութեամբ:

Փոքր ազգերը անհուն անձկութեամբ կը դիտեն այս երեւոյթը եւ հաւատ չընծայելով «տրուած երաշխիքներուն», իրենք ալ քովէ-քով գալով կ'ուզեն մեծնալ:

Ահա՛ Պալքանեան Ուխտը, որ խորհրդաժողով մը գումարեց Էնկիւրիի մէջ եւ որոշումներ քուէարկեց սիրալիր բարեկամութեան, համերաշխ գործակցութեան:

Ահա՛ Հիւս. Եւրոպայի մէջ «Օսլոյի խմբակը», որուն անդամներն են Նորվեկիան, Շուէտիան, Դանիան եւ Հոլանտան:

Ի՞նչ է այս խմբակցութեան նպատակը եւ ի՞նչ բանի կը ձգտի: Քանի մը խօսքով կ'ուզենք ծանօթացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, քանի որ նորութիւն մըն է եւ աւստրիական դէպքերու ազդեցութեան տակ կազմուած:

Նախ այս չորս պետութիւններն ալ խաղաղութեան ջերմեռանդ պաշտպան են եւ իրենց բարոյական հեղինակութիւնն ու ազդեցութիւնն ալ այդ ուղղութեամբ կ'ուզեն գործածել:

Անոնք կ'ուզեն —

Ա.— Եւրոպական եւ ուրիշ պետութեանց միջազգային համաժողով մը գումարել:

Բ.— Ազգերու Դաշնակցութեան 11րդ յօդուածը գործադրել:

Գ.— Առանց բացառութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց մասնակցութիւնը ապահովել:

Դ.— Ուխտի չվերածել իրենց խմբակցութիւնը եւ ոեւէ պետութեանց դէմ չուղղել:

Ե.— Ազգերու Դաշնակցութեան ոչ-անդամ պետութիւններուն հնարաւորութիւն տալ մասնակցելու:

Զ.— Ջանալ ապահովելու Մ. Նահանգներու գործակցութիւնն եւս:

Օսլոյեան խմբակի այս նախաձեռնութիւնը չգիտենք մինչեւ որ աստիճան կըրնայ յաջողութիւն ունենալ, բայց իրողութիւն մըն է, որ պետական խմբակցութիւն մըն ալ կազմուած է, ուրիշներու կարգին:

Սկանտինաւեան պետութեան այս համագործակցութիւնը, ի հարկէ, կը տարբերի ցարդ կազմուած ուխտերէն ու միութիւններէն:

Պալքանեան Ուխտ թէ Փոքր Համաձայնութիւն, իրենց գոյութեան իմաստը կը գտնեն (եթէ գտնեն), այն պահուն, երբ պատերազմ ծագի, մինչդեռ սկանտինաւեան խմբակցութիւնը իր գոյութեան իմաստը կը գտնէ խաղաղութեան պահպանութեան մէջ:

Ուժերու այս կեդրոնացումը, անշուշտ, պալթեան ժողովուրդներն ալ պիտի մղէ փոխադարձ մերձեցման եւ խմբակցական աշխատանքներու: Մանաւանդ որ, իրենց իշխանութիւնն ալ աջակողմեան տարրերու ձեռքը կը գտնուի, որոնք դիւրութեամբ դիկտատուրայի կը վերածեն զայն, ըստ իրենց բարի սովորութեան:

Ահա Լաթվիան կամ Լեթոնեան, որ 65 791 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ երկու միլիոն բնակչութիւն ունի: Մայրաքաղաքն է Ռիկան: Կը կառավարուի դիկտատուրայով:

Չորս տարիէ ի վեր այս փոքրիկ երկիրը պաշարման վիճակի մէջ էր: Այսօր, կառավարական յայտարարութեան մը համաձայն պաշարման վիճակը ջնջուած է, շնորհիւ ստեղծուած «բնական պայմաններուն»:

Կառավարական շրջանակներու մէջ «բընական վիճակը» աւելի անբնական վիճակի մէջ կը դնէ երկիրը:

Լաթվիան արեւելեան Եւրոպայի ռազմական կարեւորութիւն ունեցող երկիրներէն մէկն է: Սլաւական եւ գերմանական ցեղերու բախման հանգոյցներէն մէկը: Սահմանադրութիւն չունի տակաւին: 1934 Մայիս 15էն աջակողմեան տարրերու ցոյցերն ու դէպքութիւնները ջնջել տուին օրինական եւ ժողովրդապետական հիմերով նուիրագործուած սահմանադրութիւնը եւ հաստատեցին Ուլմանիսի դիկտատուրան:

Պաշարման վիճակի բարձումէն վերջ, այս բռնատիրութեան յաջորդած են «օրինական» այնպիսի խըստութիւններ, որոնք աւելի ծանր են նախորդէն: Ահա քանի մը օրինակներ, որ կը մատնեն ներքին անկայուն վիճակի մը տեւականացումը:

Լեթոնական կառավարութիւնը հրովարտակով մը կը զգուշացնէ, այն բոլոր քաղաքացիները որոնք «պետական ապահովութեան եւ կարգերուն դէմ» կը գործեն: Այդպիսիները պիտի պատժուին երեք ամիս բանտարկութենէն մինչեւ 9000 ֆր. տուգանքի: Ջնջուած են կուսակցութիւնները, միութիւններն ու ընկերակցութիւններ, արգելք դրուած է մամուլին վրայ եւ խմբագիրներն ու հրատարակիչները պիտի պատժուին դրամական տուգանքէն մինչեւ երեք ամիս բանտարկութեան, եթէ կառավարութեան դէմ յօդուածներ գրեն:

Եւ սակայն «պաշարման վիճակն» ալ ջնջուած է կ'ըսեն: Տարբերութի՞ւնը: Ոչինչ:

Փոքր ժողովուրդները թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն կ'ապրին քաղաքական երկունք մը, որ մեծերու ազդեցութեան տակ աւելի պիտի մօտեցնէ զիրենք իրարու, որպէսզի ուժ դառնան:

Եւրոպայի հիւսիսը թէ հարաւը, արեւելքը թէ արեւմուտքը, մօտալուտ վտանգին առջեւ դիրք ու ձեւ կը փոխեն խորհրդաւոր կշիռ մը տալու համար իրենց գործակցութեան:

Անշուշտ, ամէնէն տխուր ճակատագիրը վերապահուած է փոքր ազգերուն, որոնք մեծ հզօրներու տակ ինկած են:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԹՈՒՐՔԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ «Թան»ի խմբագիրը Ահմէտ Էմին Եալման շատ կարեւոր խնդիր մը կը յուզէ, ստիպողական գտնելով «պալքանեան Թուրքերու ներգաղթը»: Ահաւասիկ ամբողջ խմբագրականը (8 Ապրիլ) —

Պալքաններու մէջ ցրուած Թուրքերը հին կայսրութեան մը ժառանգներն են: Խաղաղութեան խաչալին խոտոր հանդիսացող արկածախնդրական ճամբան այս ձեւով կը խօսի Պալքաններու Թուրքերուն. «Մնացէք ձեր գտնուած տեղերը: Ով գիտէ, վաղը ինչպիսի առիթներ դուրս կու գան: Ձեր ապրած տեղերուն վրայ դարձեալ տիրանալու համար ձեզ իբր միջոց կը գործածենք»: Իսկ յստակ, հանդարտ, խաղաղասէր ճամբան այսպէս կ'ըսէ.

«Մայր հայրենիքը ձեզի համար բաց է. Հոս պէտք կայ ձեզի: Մենք արկածախնդրութեան հետամուտ չենք: Ձեր գտնուած վայրերը անգամ մըն ալ Թուրքիա չեն կրնար ըլլալ: Եթէ կ'ուզէք ապրիլ Թուրք միջավայրի մէջ, ձեր հետեւելիք բնական միակ ուղին է հոս գալ, հոս կազմակերպել ձեր գոյութիւնը եւ արմատ նետել Թուրք հողերուն վրայ»:

Ցեղաշրջող Թուրքիան, առաջին օրերէն, իր ամէնէն յստակ եւ անկեղծ ձեւով այս երկրորդ ճամբուն հետեւեցաւ: Յունաստանի հետ կատարուած բնակչութեան փոխանակութիւնը հանդիսացաւ պատմութեան մէջ առնուած այն առաջին մեծ քայլը, որ փոքրամասնութեանց հարցը ամէնէն յարմար ձեւով կը լուծէ: Ամէն տարի Ռումանիայէն դէպի մայր հայրենիք հոսող Թուրք գաղթականները, նոյն յստակ, խաղաղութեան եւ զարգացումի ճամբուն ճամբորդները կը կազմեն:

Միայն թէ դժուարութիւն մը կայ. Շատ ընդարձակ կազմակերպութեան եւ խիստ մեծ դրամի պէտք կայ՝ գլուխ հանելու համար այս քաղաքականութիւնը որ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկէ հին կայսրութեան Պալքաններու մէջ թողած այս ժառանգը, եւ որ աշխարհի լաւագոյն օրինակ մը պիտի հանդիսանայ, միաժամանակ հանդստութիւն մը պարգեւելով անոր:

Մենք այս ուղղութեամբ մեր ձեռքէն եկածը կ'ընենք: Կ'ըսուի թէ այս տարի 20 հազար գաղթական մայր երկիր պիտի բերենք եւ 5000 տուն պիտի շինենք: Իսկապէս մեծ բան է այսպէս զոհողութիւն մը դուրս բերել պարզ պիւտճէէն երկրի մը, որ հարկադրուած է երկար տարիներ մեծ զոհողութիւններ գործածել եւ հազար տեսակ կարօտութեանց հասնիլ: Մէկ տարուան ընթացքին 20 հազար հոգին տեղաւորութեամբ եւ ապահովութեամբ նոր միջավայրի մը մէջ դնել եւ շահող արտադրող վիճակի մը մէջ դնելու հնարաւորութիւնները ստեղծել՝ այնքան ալ փոքր գործունէութիւն մը չէ:

Ի՞նչ օգուտ որ մայր հայրենիք գալու սպասողներու թիւը միլիոնը կ'անցնի: Տարեկան 20 հազարի հաշուով եթէ շարունակենք ներգաղթի շարժումը, 50 տարիէ աւելի պիտի տեւէ ան: Մինչդեռ այս գործը չի կրնար այսքան երկար տեւել: Երկրին շինարարութեանը եւ ապահովութեանը համար մենք պէտք ունինք այս մէկ միլիոն հաւուն, աշխատասէր եւ զոհաբերող եղբայրներուն: Անոնք ալ, իրենց միտքը դրած ըլլալով որ օր մը մայր հայրենիք պիտի գան, իրենց գտնուած տեղերուն մէջ արմատախիլ տունկերու կը նմանին: Ներգաղթին յետաձգումը իրենց համար տառապանք մըն է: Աւելի զատ, իրենց չուելը ողողուած է վաղուան ժառանգորդներով: Անոնց մեծ մասը կը ճնշուին եւ թափառական կեանք մը ունին: Մանաւանդ այն մարդոց համար որոնք իրենց համար օտար նկատուած միջավայրերու մէջ կ'ապրին, խիստ նեղացուցիչ եւ տառապալից կացութիւն մըն է ապագայի մասին որոշ մտածում մը եւ ծրագիր մը չունենալ:

Երբ նկատի ունենանք թէ ներգաղթը մէկ կողմէ արագութիւն պահանջող գործ մըն է եւ միւս կողմէ մեր այսօրուան միջոցներով զայն մէկ անգամէն գլուխ հանելու նիւթական կարելիութիւններէն զուրկ ենք, անհրաժեշտ կը դառնայ մեծ չափի վրայ միջոցներու մասին խորհիլ:

Մէկ միլիոն մարդոց դարերէ ի վեր ապրած միջավայրէն փրցուելով մայր երկիր փոխադրութեանը գործին մէջ իբր ուղիղ, խաղաղասէր եւ օրինակելի արարք մը ընդունելու խիստ արժանի իմաստ մը կայ: Այս հարցը կարելի է հրապարակ դնել իբր այնպիսի դատ մը որ ամբողջ աշխարհը կը շահագրգռէ եւ հետեւաբար բաժին մը պէտք է վերցնէ անկէ: Այս տեսակէտով խիստ բարեգէտ եւ օգտակար ընթացք մը կ'ըլլայ ասոր համար օգնութեան հրաւիրել Ազգաժողովը, Միջազգային Կարմիր Խաչը եւ Ամերիկայի ու Եւրոպայի մէջ գործող այս կարգի կազմակերպութիւնները:

Այս կարգի մեծ գործին համար յատկացուելիք դրամը հաստատաբեր ծախք մըն է: Թրակիոյ մէջ տեսնուած փորձերէն կը հասկնանք որ կատարուած ծախքը մէկ երկու տարիէն արդիւնք տալ կը սկսի: Այս պատճառաւ անտեղի է խուսափիլ ու վախնալ պարտքի տակ մտնելէ եւ անհրաժեշտ պիտոյքներն ու միջոցները երկար պայմանաժամերով դուրսէն ապահովելէ: Եթէ առողջապահական եւ ընկերային կազմակերպութեանց պականերն ալ ամբողջ աշխարհի օժանդակութեամբը լրացուին, Պալքանեան Թուրքերը որոշ ծրագրով մը եւ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ մայր երկիր փոխադրելու կարելիութիւնը ձեռք բերուի:

Ներգաղթը մեծ չափի վրայ լուծում պահանջող գործ մըն է: Մեր միջոցներով կարենալ ընելիք գահողութիւնը տարեկան 20.000 գաղթականի վերջապէս 25 հազարի բարձրացնել աւելին չի կրնար անցնիլ:

Այս կերպով հարցը կարելի չէ լուծել. թէ՛ երկիրը խիստ կարեւոր [illegible] մը աղբիւրէն կը զրկուի եւ թէ [illegible] բիւր հազարաւոր Թուրք օտար [illegible] ներու մէջ յուսահատ, [illegible] նուս վիճակի մէջ թափառական [illegible] րին:

Կացութիւնը եղածին պէս պէտք տեսնենք: Կ'արժէ որ ձանձրալի [illegible] ձեռն առնենք գոնէ փորձելու՝ [illegible] փի վրայ լուծման ձեւ մը գտնե[illegible] մար:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պէտք է արձանագրել որ գերմանական քաղաքական փրոփականտը կը կրկնուի տնտեսական ճիգերով, որոնք նուազ մտահոգութիւն չեն պատճառեր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Թուրքիոյ մէջ, օրինակի համար, երկրին ճարտարարուեստական եւ հանրօգուտ շինութեանց, ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու շինութեան համար այս վերջին տարիներուն կատարուած ապսպրանքներուն մեծագոյն մասը տրուեցաւ գերմանական ընկերութեանց: Քանի մը օր առաջ Թուրք դրամատէրներու պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Պերլին, բանակցութիւն կատարելու համար, կ'ըսեն, փոխառութիւն մը կնքելու մասին: Թուրքիոյ շոգենաւերուն մէկ մեծ մասը շինուած է Գերմանիոյ նաւարաններուն մէջ: Թուրքիա առաջին երկիրն է, որուն հետ Գերմանիա կը կատարէ նախնական-աշուակցութեան ձեւը: Գերմանիա իր գործակատարները, ապրանքագէտները, փրոֆէսօրները կը ղրկէ մասնաւորաբար դէպի Պուլկարիա, Յունաստան, Թուրքիա, Ռումանիա: Կարծես վերադարձած ըլլային 1914ի վարդագոյն օրերը, այն տարբերութեամբ միայն, որ այսօր Գերմանիոյ շրջուն գործակալները կը փոխադրեն, իրենց ապրանքի նմոյշներուն հետ, ցեղային եւ քաղաքական ուսուցում մը, որ փրոփականտի առաջնակարգ զէնք մըն է արեւելեան ժողովուրդներու մէջ:

Մինչեւ ո՞ր աստիճան այս ճիգերը կը համապատասխանեն ի խորս թափանցողութեան, մասնաւորաբար Թուրքիոյ մէջ: Էնկիւրիի Թուրքիան Պոլսոյ Թուրքիան չէ, ըսինք արդէն: Չմոռնանք նոյնպէս որ Քէմալ Աթաթիւրք իր նաեւ ունի ամբողջ անցեալ մը, որ իրեն թոյլ չի տար բոլորովին հակիլ Գերմանիոյ կողմը: Սուլթանին զօրավարներուն մէջ անիկա մէկն էր անոնցմէ, որոնք ամէնէն աւելի ընդդիմացան Գերմանիոյ հետ դաշնակցութեան, ընդհ. պատերազմին մէջ: Քէմալի տեսակէտով, իր երկիրը ոչինչ կրնար շահիլ, ընդհակառակն շատ բան կը կորսնցնէր՝ իր ճակատագիրը կապելով գերմանական աշխարհակալութեան: [illegible] չի կրնար ըլլալ նոյնպէս քաղաքականութեան մը մաւին, որ զինք հակէր իր դաշնակցութեան մասին վարդապետութեան մը կողմէ:

Թուրքիոյ շահը, պէտք է ըսել, պէս կը վկայէ անցեալն ալ, չի [illegible] անոր Գերմանիոյ հետ մերձեցում[illegible] մը մէջ: Քէմալ շատ լաւ գիտէ [illegible] տնտեսական շահաւէտ համաձայ[illegible] թիւններէ դուրս, ինչ որ Գերմանիա կրնայ տալ իրեն, սահմանափակ [illegible] Ընդհակառակն, գերմանական քաղաքականութիւնը շատ բան կը [illegible] իրմէ, առանց խօսելու Նեղուցներու ազատ անցքի հարցին մասին, [illegible] պալքանեան իր դաշնակիցներու[illegible] հետ, — ահա մէկը այն կարեւոր [illegible] կէտերէն, որոնց կը հանդիպի Գերմանիա, դէպի արեւելք իր [illegible] ազդեցութեան ընթացքին, [illegible] պէս նաեւ ազատ անցք տալ [illegible] համար Արեւելքի ճամբուն վրայ, [illegible] պի Կովկասի եւ Իրաքի քարիւղի[illegible] ները:

Հետզհետէ աւելի բարեկամական կը դառնան կապերը որ իրար կը միացնեն Թուրքիան եւ Եգիպտոսը Անգլիոյ հետ յարաբերութիւններու [illegible] ով, Էտուըրտ Ը. թագաւորի [illegible] այցելութիւնը զոր ան կատարեց [illegible] ի Պոլիս, եւ բրիտանական կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը գործադրուի անկէ ի վեր [illegible] խուսափին այն ամբողջ շահագրգռութեան [illegible] որ Լոնտոնը կը կապէ Էնկիւրի[illegible] Կը խօսուի նաեւ կոմս Ջանոյի [illegible] ջիրկայ համբորդութեան մասին [illegible] Էնկիւրի: Վերջերս գրոյցներ շրջեցան, դարձեալ, որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը պիտի այցելէ Էնկիւրի: Թուրքիա առանց ուզելու [illegible] մտցնել Գերմանիոյ հետ մերձեցում մը փորձերուն, կը դիտէ ուրիշ [illegible] Պարագաները մեզ կը ստիպեն [illegible] ծելու թէ Ֆոն Փափէն մեծ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի այն [illegible] պաշտօնին մէջ, որ տրուած է իրեն [illegible] համոզելու համար Թրքական կառավարութիւնը:

Դեսպան նշանակուելուն [illegible] այլ տեղ պէտք է փնտռել: Այդ [illegible] ար կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ Գերմանիա, Թրքական [illegible] քաղաքը ղրկելով իր ամէնէն [illegible] հմուտ դիւանագէտներէն մին [illegible] նոթ յաղթանակներ տարած [illegible] կ'ուզէ դէպի արեւելք իր [illegible] ծրագիրը իրականացնել իր [illegible] րուն մեծագոյն չափով: Այդ [illegible] տակը կը տեսնուի ուղղութեան [illegible] այն դէպքերուն, որոնք տեղի [illegible] ցան վերջերս եւ տեղի կ'ունենան [illegible] կային Եւրոպայի մէջ. Տրամ[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ասոր հետ մէկտեղ հիմնական պատճառներ չունէր այդ աստիճան սեւ կասկածներ անցընելու համար իր միտքէն. հաւանաբար ոչ լրտես կար Տայանայի հօրեղբօրը տունը, ոչ ալ ոստիկանութիւնը վրայ պիտի հասնէր Կա-Կայի ժողովին: Եւ սակայն աւելի լաւ էր պատրաստ գտնուիլ:

Սուլիվն խորհեցաւ օգտագործել լրագրավաճառին կրպակը, իր նամակներուն փոխադրութեան համար:

Ժամը ութին քառորդ կար ու Տայանան երեւան չէր եկած դեռ: Դրամապանին առջեւը անցաւ եւ հետեւեալ հեռագիրը շարադրեց — «Ձեր ապսպրած թերթը հասաւ. հաճեցէ՛ք գալ առնել Վէրոնցովէն, լրագրավաճառ Բերա Փոլաս»:

Եթէ նոյնիսկ լրտես մը կար Էլյը Ըրնէքէնըի ծառաներուն մէջ, անոր ուշադրութենէն պիտի վրիպէր այն հեռագիրը: Տայանան յաջորդ առտուն պանդոկ պիտի գար անպատճառ: Ցետոյ ուրիշ թուղթ մը առաւ եւ համառօտակի նկարագրեց Բէլուֆէն առած տեղեկութիւնները: Անոնց տարրալուծելու պահարան մը մէջ դրաւ զայն, խորհելով թէ կրնար Տայանային հասցնել լրագրավաճառուհիին միջոցաւ:

— Թանիա, պիտի ուզէի՞ր ծառայութիւն մը մատուցանել ինծի, ըսաւ աղջկան մօտենալով.

— Անշուշտ, սիրելի Անգլիացիս, պատասխանեց աղջիկը մաքրիժ ժպիտով մը:

Սուլիվն լրագիր մը վերցուց եւ անոր ծալքերուն տակ սահեցուց Տայանային ուղղուած երկտողը:

— Այս նամակը բարեկամուհիի մը համար է, բացատրեց. բարձրահասակ, խարտեաշ ու սեւ աչքերով աղջիկ մըն է... կրնայ ըլլալ որ այս գիշեր չվերադառնամ... այդ պարագային անիկա վաղ առտու պիտի գայ «Նիւզլա»ն ... Սուլիվն առնելու համար... կը խնդրեմ որ այս մէկը իրեն տաս... ուշադրութիւն, ուրիշին չըտաս... որովհետեւ...

Սուլիվն առաջուց միտքը դրած էր թէ ինչ հեքիաթ պիտի պատմէր Թանիային, անոր հետաքրքրութիւնը գըրաւելու համար...

— Գիտե՞ս ինչ կայ, աղջկան հայրը երբեք զիս չի սիրեր... եթէ տեսնէ հեռագիրս որուն մէջ ըսած եմ թէ նամակ մը ձգած եմ քու քովդ, այն ատեն ուրիշ մէկը կը ղրկէ եւ երկուքս ալ փորձանքը կ'իյնանք ....

— Կը հասկնամ, ըսաւ Թանիա իր սեւ յօնքերը բարձրացնելով. ուրեմն ասոր համար է որ զիս զուգը չես տանիր ...

— Այո, խոստովանեցաւ Սուլիվն, բայց խօսք կուտամ որ քեզ եւ քու սիրահարդ ամէնէն լաւ ճաշարանը պիտի հրաւիրեմ օր մը, եթէ ինծի օգնես այս գործին մէջ ...

— Անշուշտ կ'օգնեմ, խնդաց աղջիկը. իսկ քու բարեկամուհի՞դ, գեղեցի՞կ է...

— Շատ գեղեցիկ, Թանիա ...

— Ինձմէ աւելի՞ գեղեցիկ, հարցուց աղջիկը:

— Մարդիկ կան որ խարտեաշները կը սիրեն, մարդիկ ալ կան որ թուխերը, պատասխանեց ազատ դիւանագիտօրէն, այնպէս որ դուք երկուքդ ձեր մէջը կրնաք բաժնել աշխարհի բոլոր այրերը ...

— Սքանչելի ես, ըսաւ Թանիա ժպիտ մը դնելով իր կարմիր շրթունքներուն վրայ. բարեկամուհիդ նամակը պիտի առնայ վաղ առաւօտ...

— Շատ շնորհակալ եմ, շատ բարի ես Թանիա, աւելցուց Սուլիվն ու զուարթօրէն ցտեսութիւն ըսաւ աղջկան եւ մեկնեցաւ Բէլուֆին հանդիպելու համար:

Թուրք երիտասարդը իրեն կը սպասէր Նիշանթաշ Գալաթասրայի վարի ծայրը: Իսկապէս արեւելեան է այդ ճամբան, որ բլուրն ի վեր ոլոր մոլոր դէպի Աշտարակ կը բարձրանայ: Այս վերջինը միջնադարեան է եւ մնացորդը այն ամրոցներուն զորս Ճենովացի վաճառականները շինել տուած էին, երբ տակաւին Ղալաթիան անջատ քաղաք մըն էր:

— Այս կողմէն, ըսաւ Բէլուֆ անմիջապէս կամուրջին ուղղութեամբ յառաջանալով:

— Մեկնելէս յառաջ ի՞նչ ըրիր մեր խօսակցութիւնը ընդհատող այդ կասկածելի մարդուն հետ, հարցուց Սուլիվն:

— Շատ աղէկ անցաւ, պատասխանեց Թուրքը եւ փափուկով մը շարունակեց. երեւան եկաւ որ մեզմէ է՝ Կա-Կայի կարեւոր անդամներէն մին... գաղտնի նշան մը ունինք իրար ճանչնալու համար... հետեւաբար պէտք չունինք առաւ... Շատ հետաքրքրական տեսակցութիւն մը ունեցանք ... նկատեց իմ խանդավառութիւնս եւ ուզեց որ առանձնեմ մասնաւոր աշխատանք մը՝ անմիջապէս որ առիթը ներկայանար ...

— Սքանչելի. սկսեր էի քիչ մը վախնալ թէ կրնար լսած ըլլալ մեր խօսակցութեան վերջին մասը... Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ լսէ, կարեւորութիւն չունի, քանի որ ան ալ մաս ունի այս գործին մէջ

Կամուրջին վրայ [illegible] ճնշեցին հրելով, հրմշտկելով [illegible] նաւամատոյց իջան, Սկիւտարի [illegible] մտնելու համար: Նեղուցը [illegible] առաւօտ չորս մղոն լայն է Սարայ[illegible] լէն մինչեւ ասիական ափը, [illegible] որ, երբ Սկիւտար հասան, մութ [illegible] խած էր արդէն: Բերայի լոյսերը [illegible] պլպլային պայծառ գիշերուան [illegible] իսկ վերը, սեւ ու անամպ երկինքի [illegible] մարին վրայ կը պսպղային [illegible] հազար աստղեր:

Ցերեկուան խռնուած տաքէն, [illegible] ռաքելութեան յանկարծական [illegible] զութեան պատճառած յուզումէն [illegible] ժամերով Տայանային սպասելէն [illegible] կութեան յաջորդող զով ու [illegible] իբրեւ նաւակը այդ փոքրիկ [illegible] ւին վրայ — որուն կողերէն կը [illegible] Վոսփորի ջուրերուն դէմ — [illegible] րերար սփոփանք մը եղաւ [illegible] համար: Նոր եռանդ մը [illegible] երբ նաւամատոյց [illegible] վար իջան եւ [illegible] սկսան դէպի քաղաք յառաջանալ:

(Շար.)

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«ԱԼԻՔ»Ի ՄԷԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Ալիքի» վերջին թիւին մէջ Գ. Վրացեան կը գրէ թէ Նուպարեան Մատենադարանը Մանկունի Սրբազանի Մ. ի կենսագրութեանն առանձին տպուած օրինակներուն նկատմամբ իրեն հետ բերանացի գոյացած համաձայնութիւնը չէ յարգած։

...— կը գրէ Գ. Վրացեան,— առաջին մասը լրացնելուց տպարանը հաշիւ ներկայացուց, Մատենադարանի վարչութեան ... մերժեց՝ առարկելով թէ իր ... այդ տեսակ պայմանք չէ ... եւ, հետեւաբար, ինքը չի կարող ընդունիլ 500 օրինակ գիրքը»։

Գ. Վրացեան իրողութիւնները ներկայացնելու եղանակ մը կը կիրարկէ ... մէջ, որ առնուազն զար... է։

«Ալիքի» խմբագիր Գ. Վրացեանը համաձայնութիւն մը ունէր Նուպարեան Մատենադարանի հետ, եւ Նուպարեան Մատենադարանն ալ փոխադարձ համաձայնութիւն մը Գ. Վրացեանի հետ։

Գ. Վրացեան ամբողջութեամբ պիտի տպէր Մանկունի Սրբազանի վերաբերեալ աշխատութիւնը, եւ Նուպարեան Մատենադարանն ալ, աշխատութիւնը ամբողջովին տպուելէն ... իր հաշւոյն բաշխէն տպուած օրինակները պիտի առնէր, անոնց ... գինը վճարելով։

... , ուշադրութիւն ընել որ այս համաձայնութիւնը գործին ամբողջութեան համար էր, եւ ո՛չ թէ ո եւ է մէկ ... համար։ Արդէն Մանկունի Սրբազանի աշխատութիւնը կազմուած ... անբաժան շարայարութեամբ եւ առանձին մասերու չէ բաժնուած որպէսզի տեղի տար ո՛եւէ ը... Միւս կողմէ՝ Նուպարեան Մատենադարանը ի՞նչպէս կրնար ... զոհողութիւն մը առանձնել ... կարգի գործի մը մէկ մասին համար միայն։

Արդ, Գ. Վրացեան այդ աշխատութեան մէկ հինգերորդը տպելէ վերջ, ... տպագրութիւնը եւ մեզի ... թէ այլեւս պիտի չշարունակէ ... է, չէինք կրնար իր վրայ ... որ անպատճառ յարգէ իր յանձնառութիւնը։ «Ալիքը» իր գործն է, եւ անշուշտ իր պատճառները ունէր Մանկունիի աշխատութեան տպագրութիւնը ընդհատելու։ Բայց երբ ինք իր առանձնած յանձնառութիւնը հովին կուտայ, ինչպէ՞ս կ'ուզէ որ մենք առնուազն յարգենք մեր յանձնառութիւնը, զոր պարտաւոր չէինք գոհացնելու ցորչափ ինք իր յանձնառութիւնը չկատարէ, այսինքն Մանկունիի գործը ամբողջութեամբ չտպէ։

Սակայն մէջէն գոյութիւն ունի նաեւ ուրիշ անհամաձայնութիւն մը։ Գ. Վրացեան կը գրէ թէ 500 օրինակ աւելի տպած է, մինչդեռ մեր համաձայնութիւնն միայն 100 օրինակի համար էր։ Ի՞նչ պիտի ընէինք 500 օրինակը։ Հանդէսէ մը արտահանուած գրաբար աշխատութեան մը համար 00 օրինակն իսկ շատ էր։ Եթէ Գ. Վրացեան շարունակէր աշխատութեան տպագրութիւնը, առարկութիւն չէինք ընէր ցարդ հրատարակուած այդ 500 օրինակներուն համար, կ'ընդունէինք զանոնք, եղածը սխալ հասկացողութեան մը վերագրելով, եւ առնէ հոգ 100 օրինակ միայն տպել յանձնարարելով։ Բայց առոր տեղի չմնաց, քանի որ Գ. Վրացեան կը դադրեցնէ Մանկունիի գործին հրատարակութիւնը։

Այս է ամբողջ իրողութիւնը։

Զմոռնամ ըսել որ Գ. Վրացեան հարեւանցի յասանենց Մանկունիի գործը ամբողջութեամբ հրատարակելու յանձնառութիւնը։ Ձեռագիրը միշտ իր աչքին առջեւ մնաց, եւ թերեւս տասն անգամ առիթ ունեցայ իրեն մատնանիշ ընելու դժուարութիւնները։ Գործը գրաբար էր եւ շատ ընդարձակ։ Հրատարակութիւնը շատ երկար պիտի տեւէր։ Բայց Գ. Վրացեան ամէն անգամուն զիս ապահովցուց թէ ի հարկին «Ալիքի» իւրաքանչիւր թիւին մէջ փոխանակ 16ի՝ 32 էջ կը յատկացնէ։ Ջեմ մեղադրեր զինքը, եթէ չկրցաւ ընել։ Այդ ասպարէզը ինծի անծանօթ չէ, եւ ինծի պէս շատեր իրենց երիտասարդութեան լաւագոյն տարիները զոհեր են անոր։ Գ. Վրացեան չէր կրնար հրաշք մը գործել։

Դժուարութիւն մըն ալ սա էր որ պէտք էր օրինակել Մանկունիի ձեռագիրը, որովհետեւ կարելի չէր զայն գրաշարի ձեռք տալ՝ աղաւաղութեանց պատճառաւ։ Գ. Վրացեան ստիպուեցաւ անձամբ օրինակել, եւ ինք որ ինծի յիշողութեան վրէպ մը կը վերագրէ, մոռցեր է որ Ֆրանսայէն իր վերջնական բացակայութեան միջոցին մը սրամտութեամբ որուն աղը կը ...ը եւ փորձերը։

Այս ծառայութիւնն ալ, զոր կը ցաւիմ իրեն յիշեցնելու ստիպուելուս համար, եւ որ միակը չէր իմ կողմէս ընծայուած իր հանդէսին, մաս կը կազմէ «Սքուար Ալբոնիում տիրող բարքերին»,— ինչպէս կը գրէ տեսակ մը սրամտութեամբ որուն աղը կը պակսի։

ԱՐԱՄ ԱՆՏՕՆԵԱՆ
Գրադարանապետ
Նուպարեան Մատենադարանի

...

Ցորէնը կը վերակսի նոր ուժգնութեամբ։

Երէկ Աւստրիան, վաղը Հունգարիան.— խելացի կերպով դասինը պատրաստուած է արդէն Ռումանիոյ մէջ եւ Գերմանիա կը յուսայ որ օր մը տրիւսի իր պահանջը պիտի գոհացնէ Ռումանիայէն։ Անկէ անդին կը սկսի Սեւ Ծովը, Ուկրէնիան, երկիրներ, Սեւ եւ Կասպից ծովերուն միջեւ, ուր գերմանական յիշատակները մոռցը ... չեն տակաւին։

Ֆոն Փափէնի գործը պիտի ըլլայ, ... նախապատրաստել արև... յարձակողականը, միաժամանակ վարել գերմանական փրոփականդը ... Մերձ. Արեւելքի մէջ։ Գոլտսօր ֆոն Շիրախի ճամբորդութիւնը այս ... շատ նշանակալից էր։ ... Ֆոն Փափէնի ճամբորդութիւնը աւելի ... նշանակալից պիտի դառնայ եւ ... շուտով կը տեսնենք արդիւնքը եւ անոր հակազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ։

ԱՆՏՐԷ ՔԼՕ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ցառաջ»ի խմբագրութիւնը բարի եղաւ, հրատարակելուց առաջ, ցոյց տալ ինձ Գ. Ա. Անտոնեանի «բացատրութիւնը» «Ալիքի» վերջին համարում տպուած մէկ դիտողութեան մասին՝ Վ. Մանկունի Եպ.ի գրուածքի հրատարակութեան առթիւ։ Ինչ առնեմ, մտնում եմ Գ. Անտոնեանի դրութեան մէջ. նա պարտաւոր էր գրել այն՝ ինչ որ գրել է։

Ըստ էութեան սակայն այսքանը.—ինչ որ «Ալիքի» մէջ գրած է՝ «ալիքից մինչեւ վերջ ճշմարտութիւն է. եթէ կ'ուզէք, նոյնիսկ, մեղմացուած ճշմարտութիւն։ Փաստ է, պայմանի համաձայն, Մանկունու գրուածքից տպարանը պէտք է տպէր 500 օրինակ աւելի Մատենադարանի համար եւ Մատենադարանի հաշուին։ Փաստ է, որ, ըստ Գ. Ա. Անտոնեանի խնդրանքի, պէտք է տպուէր 500 օրինակ եւ ոչ հարիւր։ (Հիմա 100է առում, իսկ բանաւոր բացատրութեան ժամանակ պնդում էր 25-30ի վրայ)։ Վերջը հընարուած առարկութիւն է, որ վճարումը տպարանին պէտք է լինէր ամբողջը տպուելուց յետոյ. բնական է, որ տպարանը պէտք է ստանար մաս մաս, կատարած աշխատանքի համեմատ։ Առաւելապէս Գ. Անտոնեանի գլխաւոր առարկութիւնը այն չէր, թէ ամբողջը չէ տպուած, այլ այն՝ թէ ինքը 500 եւ ոչ իսկ 100 օրինակի յանձնառութիւն չէ ստանձնած։ Հրատարակութիւնը դադարեցնելու մասին էլ խօսք չի եղել, այլ՝ լոկ ժամանակաւոր կերպով ընդհատելու։ Չպէտք է մոռանալ, որ տպուածը ամբողջական գործ է — Գէորգ Դ.ի կեանքն ու ժամանակաշրջանը, ծնունդից մինչեւ կաթողիկոս օծուիլը։ Արդար չէ Գ. Անտոնեանը եւ ձեռագիրը օրինակելու խնդրում. նա պարտաւորուել էր ձեռագիրը արտագրուած - պատրաստ յանձնել, բայց մի քանի համարից յետոյ չկատարեց խոստումը, շատ զբաղուած լինելու հետեւանքով։

Այսքան։ Շատ եմ ցաւում, որ այսքանն էլ ստիպուած եղայ գրել։ Երբեմն լռելը աւելի օգտակար է։ Իսկ եթէ կարելի չէր լռել, աւելի արդար կը լինէր, որ իր առելիքը Գ. Անտոնեանը ուղղէր ուրիշ կողմ։ Առէք, օրինակի համար, թէ ի՞նչ էր պատճառը, որ Մատենադարանի գզրոցներում պատմական այնքա՞ն հարուստ եւ արժէքաւոր նիւթ է դիզուած, բոլորովին անօգտագործելի վիճակում, եւ ոչ ոք այդ նիւթի հրատարակութեան մասին չի մտածում։ Դրա՞մ չկայ։ Կայ անշուշտ։ Ցպող չկայ, հասկցող չկայ Նուպարեան Մատենադարան կոչուածը, որ թանգարանի եւ գրադարանի արժանի գործ է, դժբախտաբար, իր նպատակին չծառայող մի հիմնարկութիւն է։ Ա՛յս մասին պէտք է խօսել։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ Կ. ԽԱՉԻ

ՓԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆ.— Կիրակի օրը կէսօրէ ետք դրասէր ունկնդիրներու առջեւ տեղի ունեցաւ շրջանիս Կ. Խաչի վարչութեան դասախօսութիւնը նուիրուած Սայաթ Նովայի։

Կը նախագահէր Գ. Ս. Գարակէօզեան՝ որ իր բացման խօսքին մէջ ի վեր հանեց այս կարգի հաւաքոյթներու դաստիարակչական արժէքը եւ նկատեց պաշտամունքի արտայայտութիւն մը հայ մոգի եւ մշակոյթի հանդէպ։ Խօսք առաւ օրուան դասախօսը, Տիկին Խոնդկարեան որ տիրացած նիւթին, պարզ եւ հասկնալի լեզուով պարզեց աշուղին կեանքը եւ վերլուծեց անոր տաղերուն արժէքը։ Հայկական գաղթած պարզ ժամհարի մը զաւակը, ծնած Թիֆլիզ 1712ին, Ցարութիւն կը կոչուէր, արհեստով ջուլհակ եղաւ։ Անոր կեանքի իւրաքանչիւր շարժումը ծնունդ տուաւ աշուղական գողարիկ երգերու։ Զայնը քաղցր էր եւ հոգին բնենարուսի շատրուանն էր ներշնչումներու եւ քերթողական պոռթկումներու։ Դուրս եկաւ արհեստանոցէն, առաւ քեմանչան, իր կեանքին անբաժան ընկերը, շրջեցաւ քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, շէնք պալատներու հաւաքոյթներու փառքը կոզմեց, սէրը երգեց, այդ խորունկ եւ մարդկային զգացումը՝ որ անմահ է եւ յաւիտենական տենդերքին պէս։ Ան երգած է թուրքերէն, պարսկերէն, վրացերէն եւ հայերէն, ունի պատկերաւոր տողեր, հարուստ է յանգերով որոնք զեղուն են քնարական ներդաշնակութեամբ։ Պալատներու դաւադիր ուժերը չեն հանդուրժած անոր յաջողութիւններուն, Սայաթ Նովա կը լքէ փառք ու պատիւ, կը քաշուի Հաղբատի վանքը իր պաշտելի քեմանչային հետ։ Զարաչուր օր մը պարսիկ զօրքեր կը մտնեն Թիֆլիզ։ Սայաթ Նովան հոն էր։ Այդ օրերուն, առիթ դած են որ իր հաւատքը ուրանայ, ան մերժած է ուժեղ ընդդիմութեամբ եւ սպաննուած է։ Աշուղի երգերու ձեռագիր «Թաֆտարը» 1852ին կը հրատարակուի Գէորգ Ախվերդեանի կողմէ. 1914ին Յովհաննէս Թումանեանի եւ «Հովիւ» հայ գրողների ընկերութեան նախաձեռնութեամբ գեղեցիկ մահարձան մը կը կանգնուի Թիֆլիզի Ս. Գէորգ եկեղեցիի պատին տակ։

Այս գեղեցիկ դասախօսութենէն վերջ, ...ան երգերը եւ թառը։ Տիկին Արմենուհի Ցակոբեան խորունկ ապրումներով երգեց աշուղին ընտրուած կտորներէն, ընկերակցութեամբ թառիստ Գ. Գարեգինի։ Բոլորս կը ձայնակցէինք, սրահը յուզումով կը դողար, երբ կը կրկնուէին յետագայ տողերը՝

Ամէն մարթ չի կանա կարթա իմ գի-
ուրիշ ջըրէն է,
Ամէն մարթ չի կանա կարթա իմ գի-
րըն՝ ուրիշ գըրէն է

Կ. Խաչի վարչութեան անդամուհիները կը մեծարէին հիւրերը, թէյով եւ խմորեղէնով։

Երգերը կը շարունակուէին, կրկնուեցան եւ պահ մը խմբական համերգի վերածուեցան։ Ամէն մէկս կ'ուզէինք աշուղէն նոր եղանակ մը, նոր կտոր մը սորված մեկնիլ եւ յիշատակ մը տանիլ, այս ժողովուրդի հարազատ զաւկին ներշնչումներէն եւ ապրումներէն։

Վերջացնելէ առաջ թելադրութիւն մը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան։ Ցոյս ունինք որ մօտաւոր ապագային պիտի գումարուի ընդհ. ժողով. հոն կարելի է կազմել կեդրոնական յանձնախումբ մը, որ մշակէ գրական պատրաստ մը ծրագիրը, պատրաստել դասախօսութիւններու շարք մը, գրական, գեղարուեստական զանազան բաժիններու նուիրուած։ Այս խումբը ընկերակցութեամբ նուագարանի, արտասանողի եւ երգիչի հետ, կը մեկնի շրջանները, նոյնիսկ գաւառները, հոն կը սարքէ դասախօսութիւններ օգտագործելով տեղական ուժերը։ Կիրակի օրուան դասախօսութենէն տպաւորութիւնս այն է որ, այս ժողովուրդը սակաւին շատ պէտք ունի լսելու իր մշակոյթի, երգի եւ բանաստեղծութեան ստեղծագործութիւնները։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 ապրիլ)։

—« Թէեւ մանրամասնութիւններ կը պակսին նոր կանոնագրի մասին զոր Ժընեւի յանձնաժողովը պատրաստած է Սանճաքի ընտրութեանց համար, բայց այլեւս որոշ է որ ընդունած են Թուրքիոյ գրեթէ բոլոր պահանջները։

Ցայտնի չէ միայն թէ ի՞նչ զիծա փոփոխութեան ենթարկուած է «համայնքը բացառութիւնը», որ ընտրութեանց հոգէառ կէտը եւ հետեւաբար թրքական յարձակումին գլխաւոր թիրախը կը կազմէր։ Այլ խօսքով, ամէն քաղաքացի պիտի կարենա՞յ ուզած անձին քուէ տալ, իսլամ ըլլայ ան կամ քրիստոնեայ, թէ իսլամը պարտ է միայն իսլամին տալու իր քուէն, առանց ազգային խտրութեան, քրիստոնեան ալ՝ քրիստոնեային։

Ամէն պարագայի, դատելով թրքական շրջանակներու եկած լուրերէն, ինչպէս նաեւ անոնց տրուած մեկնութիւններէն, կը տարուինք եզրակացնելու թէ Թուրքերը յաջողած են այնպէս մը ընել տալ որ գոնէ իսլամ ցեղերու մէկ մասը ազատ ըլլայ քուէարկելու ի նպաստ Թուրք թեկնածուներուն։

Միւս կողմէ, յայտնապէս կ'երեւի ալ ընտրական զեղծումներու մասին նախատեսուած պատիժները թեթեւցած են մեծ մասով։ Այսինքն, երբ ...էկը, իրաւունք չունենալով հանդերձ, քուէարկութեան մասնակցի, կամ ուրիշի մը քուէն խարդախէ եւ կամ երկու անգամ քուէթուղթ նետէ ...ուփին մէջ, ծանր պատիժի պիտի ենթարկուի։

Հասկնալու համար այս բարեփոխման — գուցէ ըսէք չարափոխման — ամբողջ իմաստը, կը բաւէ նկատի առնել որ ան կատարուած է Թուրք պատուիրակութեան պահանջով։

Այս երկու փոփոխութիւնները կը բաւեն հաստատելու թէ Անգարա եւս ...մոզուած է որ Սանճաքի Թուրքերը յառաջիկայ ...ն մեծամասնութիւն կազմելէ։ Այլապէս, ինչո՞ւ այնքան բուռն կերպով մերժէր հին կանոնագիրը, որ պիտի դար հայելիի նման պարզելու համայնքներու համեմատական պատկերը, այսինքն պաշտօնապէս ճշդելու թէ որքա՞ն Թուրք կայ, որքա՞ն Արաբ, որքա՞ն Հայ, Յոյն, Քիւրտ եւն.։

Ոչ, Անգարա գիտէ որ Թուրքերը բնակչութեան հազիւ մէկ երրորդը կը կազմեն, եւ հետեւաբար կ'ուզէ որ ընտրութիւնը ըլլայ խառն, որպէսզի կարենայ զանազան միջոցներով շահիլ նաեւ ոչ-Թուրքերուն քուէն եւ ի վերջոյ յայտարարել թէ Թուրքերը մեծամասնութիւն են՝ ձայներու մեծամասնութիւնը առացած ըլլալով։

Եւ որովհետեւ վստահ չէ որ անպայման պիտի կարենայ շահիլ պէտք եղածին չափ քուէ, միւս կողմէ թեթեւցնել տուաւ պատիժները, որպէսզի կարենայ ընտրելու իրաւունք չունեցողներն ալ ընտրող դարձնել։

Դարձեալ այս մարզին վրայ ծագած դժուարութիւնները հարթելու համար, յաջողեցաւ մասնաւոր դատարանին նախագահութեան բերել Ցոյն մը, զինակից երկրին մէկ քաղաքացին։ Միւս կողմէ, զինակից Զուիցերիայէն ալ անդամ մը մտցուց ընտրական յանձնաժողովին մէջ։

Հակառակ այս բոլոր առաւելութեանց, Թուրքերը պիտի յաջողի՞ն ...րուեստական մեծամասնութիւն մը ստեղծել։ Չենք գիտեր։ Միայն գիտենք որ ոգի ի բռին կ'աշխատին, յարձման մէջ դնելով իրենց բոլոր ...յանի ու անյայտ միջոցները։

Այս կացութեան առջեւ ի՞նչ է հայութեան դերը։

Կարգ մը մարդիկ, որ կ'երեւի թէ այս աշխարհի վրայ չեն գտնուիր այլ Հրաշ մոլորակին մէջ, արտասովոր լըրջութեամբ խելք թխելու եկած են, ... հանելու, այսինքն Սանճաքի խնդիրը արմատապէս լուծելու համար։ Եւ — ո՛վ գերագրական միամտութիւն, ըրելու համար ծանծաղամտութիւն — հաւատացած որ Անգարա կրնայ իր հողին վրայ փոխադրել Սանճաքի Թուրքերը եւ անոնց տեղը տրամադրել Սուրիոյ հայ գաղթականներուն, այդ թիւածոյ խելքը լաճառքի հանած են միջազգային շուկային վրայ ...»

Եւ դեռ կ'ըսեն թէ իմաստութիւնը իրենց վերնատան մէջ վրան զարկած է, ու երազատեսները Դաշնակցականներն են ...։

Ոչ, բարեկամներ, եթէ պուտ մը խելք մնացած է մեր հանրային գըլխուն մէջ, ապա ուրեմն պէտք է ... թօթափել սա թեթեւ, գերազանցապէս ծիծաղելի յաւակնութիւններ, վար իջնել օդէն, ոտք դնել հողին վրայ եւ լրջօրէն մտածել թէ ի՞նչ կրնանք ընել յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, եթէ ոչ մեր իրաւունքները արժեցնելու, գոնէ ոտքի կոխուն չըլլալու համար։ Թուրքերը մեզմէ չէ որ խելք պիտի առնեն։ Անոնք գիտեն թէ ինչի՞ կը ձգտին, կազմած են իրենց ծրագիրը, փուլերու բաժնուած, եւ ներկայիս կը հետապնդեն առաջին փուլին՝ ընտրութեանց մասին յաջողութիւնը։ Հետեւաբար, մենք որ յարդի շիւղ մըն ենք միայն այս ահաւոր յորձանքին մէջ, փոխանակ խելքի վերնգակութիւն կատարելու եւ ազգովին ծիծաղելի դառնալու, ուրիշ ընելիք չունինք՝ եթէ ոչ կանգնիլ նոյն փուլին վրայ եւ այդ ուղղութեամբ լարել մեր ջանքերը։

Բայց որպէսզի թափուելիք ջանքերը կարենան արդիւնաւորուիլ, պայման է որ մէկտեղուին եւ ոչ թէ իրար չէզոքացնեն կամ կորսուին ընդհանուր հոսանքին մէջ։ Կարճ՝ Սանճաքի հայութիւնը պէտք է ներկայանայ մէկ ճակատով »։

Մ. ԽՈՐԵՆԱՑԻ ԵՒ ՎԱԼԱՔՆԵՐԸ

Ռումէն պատմագիտութեան մէջ մեծ անակնկալ մը ընելու կոչուած է երիտասարդ գիտնականի մը Գ. Աուրել Տէչէյի մէկ ուսումնասիրութիւնը, զոր պատրաստած է վերջերս իր թէզ։ Փրոֆ. Տէչէյ ուսումնասիրելով Մովսէս Խորենացիի աշխարհագրութիւնը, որուն ակնարկութիւն կը գտնէ հոն Վալաք ժողովուրդի մը մասին։

[illegible] ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Այդ հացին անունն կուտար «Նանէ ...ն (Ջրահաց)»։ Հրամցուց ինծի անկէ։ Ցեսայ որ անոր կարողութիւնը ... է։ Ան ալ անօթի է այլեւս։ ...րութիւնը ճնշեց վրաս։

— Ո՞ւր են, Թաթիման խաթունը, ...պիկները, հարցուցի։— Անոնք հիմակ Մէզիրէ են, տունը վեր փոխադրեցի ըսաւ։ Կեցիր քանի մը օր քովս, հանգչէ։ Ցետոյ քեզ ալ կը տանիմ հոն, կ'երթաս նորէն կ'արածես։

Արփիի ակերը ըլլալու էր, երբ ...ւնքը եղայ նորէն։ Գլխուս պաղ ջուր ... լեցուցին, այնքան գէշ էի զնաց ան։ ...լեռներու վայրի երազը, հրացանի ...ծուխով ու կողոպուտով, այնքան տեր էր մաքիս, որ անկէ դուրս չէի ...ղէր հաշտուիլ ուրիշ ամէն վիճակի հետ։ Հրացան մը կանգէի, ու ես մենակ, ուր որ ալ ըլլամ, իմ փափաքս այդ էր։ Ինծի կը թուէր թէ այն ա... ...ան եւ լեռներուն իշխանը պիտի ըլլայի։ Հիմակ ալ վախ չկար մէջս։ Վարժուեր էի անոր։ Մահէն չէի վախնար այլեւս, կ'արհամարհէի զայն։ Ծանօթներս բոլորն ալ կ'ըսէին թէ հարպիկցեր ու փոխուեր եմ։ Քրտական սանծը իւրացուցեր էի։ «Ըլլըն ըլլըն է, մինն է թամը՞ն լինէ է» «Մեռնիլը ...ունիլ է, պաշտմ՞նքն ինչ է նոր »։

Աշիրէթը փոխուեր էր։ Սով, աղքատութիւն ու անիշխանութիւն, խաղաղ կեանքի հետք չէին թողուցեր հոն։ Տուներէն հարիւրին հինգը հաց չէր գտնուեր։ Ամէնուն կեանքը իրենց ոչխարներուն ծիծերէն կախուած էր։ Կաթ, մածուն, թան եւ եղ էր անոնց սնունդը։ Իսկ չունեւորները մինչեւ իրիկուն դաշտերը կը շրջէին, բանջարեղէններ հաւաքելու։ Կը խաշէին այդ խոտերը, կը քամէին ու վրան աղ ցանելով կ'ուտէին։ Թանի հետ կը խառնէին ու կ'ըլլար թանապուր։ Կաթի հետ կը խառնէին ու կ'ըլլար կաթնապուր։ Սովը միշտ կը սաստկանար։ Որովհետեւ տաք օդ չէր ըներ այդ լեռան վրայ, որպէսզի խոտերը աճին ու մարդիկ անոնցմով սնանին։ Անասուններն ալ լաւ չէին արածեր, որպէսզի առատ կաթ տային։

Անիշխանութիւնը հիմայեր էր բոլորով ատաղձ այդ լեռնականները։ Ձեւը առաջ երկաթ մը անցընող լեռ կ'ելլէր ու կը դառնար գրաւի գիւղերէն գողոն մը հետը բերած։ Զեւ, իբր Հէմոյի աշակերտ, «վարպետ չէթէ» կ'անուանէին։ Կը հրաւիրէին որ մասնակցիմ բոլորին գողութիւններուն։

Եւ կը մնայի չէզոք։ Կը պարտէի զգուշութիւնը ունեւորներուն առջեւ. կը զովէի զայն գողերուն մօտ։ Նախորդ տարիներու չէթէները գերակըշիռ եղած էին նորերուն վրայ։ Մինչ նորերը կը կողոպտէին միայն, հինները, աւելի յանդուգն, կը սպաննէին ալ։ Հոն կառավարական ազդ չկար։ 90 քիլոմեթր տարածութեան վրայ, Տիվրիկէն Զարա, մէկ յան ոստիկան չկար բնաւ։ Դիմադրաւելու համար այս վիճակին, ցրուած գիւղերը եւ տուները մէկտեղ կը համախմբուէին պաշտպանութեան համար, իրենց տեղերը կը մնային միայն վկայուած ու հանրածանօթ դարձած աւազակները։ Դերերը շրջուած էին։ Պատիւը զօրքին, ոյժ ու զէնք ունեցողին էր, ոչ իրաւունքին։ Ու Քիւրտերը կ'ըսէին.

Սուլտան հէսպէ լը Քըրէ սըզըլը,
Սուրար Քըրէ լը հէսպէ սըզըլը.
Ջիւարընը էչըր հինծան,
Էշ հենծողները ձիատոր դարձան։

Ցրջակայ գիւղերէն եւ տուներէն շատերը համախմբուեցան Մէզիրէ, որ Գէյ Տաղի մէջ ձորի մը անկիւնն էր։ Անտառի ու պտուներուն մօտ։ Անոնց անասունները անցեալ տարուան եայլաներուն պէս իրար խառնուած, խաշար խումբերով կ'արածէին։ Ցուրտ էր լեռը։ Անձրեւը անպակաս։ Մշուշը կ'իջնէր մինչեւ գիւղ։ Ես մերկ։ Անօթի։ Ուժասպառ։ Այնքան որ կուրծքս չունէի մը կ'ելլէր միայն։։ Ու նօթը տունի անասուններուն ետեւէն կը վազէ մինչեւ իրիկուն ցեց լեռն ի վեր։ Մերթ ցուրտէն փախած ծայրերուն տակ կը մտնէի, ու կուլայի եւ օրս կ'անցնէի։

Սովէն եւ թշուառութենէն, մեր տղոցմէն մին, Արդենց Գաւնիկը, մեռաւ։ Հէմոյէն քովէն դարձիս անգամ մը տեսայ զինքը։ Անօթութենէն ոսկորներն էին մնացեր։ Թին ձեռքը, աքրեւն տակ, արտին մէջի աղբերը կը ցրուէր։— Ինծի հաց չեն տար, վրաս ուժ ու կարողութիւն չմնաց, կ'ըսէր։ Ցուսահատած էր կեանքէն։ Ես յաճախ իմ անասուններս իրենց անտառը կը տանէի ու կը տեսնուէինք, կը խօսակցէինք իր ու Բիւզանդին հետ։ Հերու աշուն էր։ Մեր լեռներէն գէշ լուրեր եկած էին։ Մեր աղոց մեռ... ցորդներն ալ բռնուեր ու սպաննուեր էին։ Գաւնիկ այդ բօթերէն այնքան ազդուած էր.

— Մենք զաթի ըս տէրտէն ազատելիք չունինք, կ'ըսէր։ Ո՞վ գիտէ մենք ալ ե՞րբ պիտի զարնուինք։ Ապրինք որ ինչ օգուտ։ Մենէ զատ պախշա մարդ չմնալէն ետքը։ Մեռնինք լաւեց աղէկ է»։

Գաւնիկի կինը ողջ էր։ Ան տուն մը եկաւ ու ամուսնին քով մնաց։ Տղայ մը ունեցան. Քիրվաները կինը չզատեցին։ Ան գրկեց աղան ու նորէն Թուրքերուն մէջ գնաց։

Անտառի մէջ, ծորեններու եւ կաղնիներու քով, Ալթօղլիներու հողերուն ճերմակ քարերը կան։ Անոր մէկ անկիւնը Գաւնիկը թաղեր էին։ Ցոյլ հանն։ Տակդ... վրան ու լայի։ Սալ քարի մը վրայ գրեցի ուրիշ քարի մը ծայրով.

Գառնիկ Արդենց + 1917

Դրի զայն հողաթումբին վրայ ու սարսուռով հեռացայ անկէ։

Մխիթարութենէ ու ընկերէ զուրկ, Գէյ Տաղի վրայ օրը իրիկուն կ'ընէի թշուառօրէն։ Մթներ էր աշխարհը ու ես մէջը մնացեր էի։ Կատարներէն կը դիտէի հեռուն, հեռուն, Գոլայ կողմը գլորող ու կորսուող արեւը, ու յուզումը, արցունքը եւ կսկիծը կը խառնէին զիս։

Անգամ մըն ալ պիտի տեսնէի՞ ծընողքս եւ քոյր եղբայրներս։ Կարօտը հալած երկաթի պէս սիրտս կը վազէր ու կը վառէր զայն։ Կ'աղերսէի հովերուն, կ'աղերսէի երկինքի թռչուններուն որ լուր մը տանին եւ բարեւ մը բերեն անոնցմէ։ Սա լեռներուն ո՞ր անկիւնը պիտի մնայ իմ անթաղ դիակս, կը մտածէի։ Իմիններս լուր պիտի չունենան բնաւ, բնաւ, քաշած կեանքէս եւ մահէս։ Ու հեռուն, Սասմաշլի կողմը կործող ու ճարճրող արեւին պէս, կը կարմրէի լեռներուն վրայ ու կը հատնէի ես ալ ....

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(58)

ձայն իր բազմանքին, օգնեցէք անոր ձեր խորհուրդներով եւ աջակցութեամբ: Ես երբեք հակառակ չեմ ձեզի հետ խորհրդակցաբար գործելու բազմանքին: Բայց գիտակցութիւնն ունիմ կառավարութեան արժանապատուութեան: Ցապաղումները պիտի տկարացնեն կառավարութեան հեղինակութիւնը, առանց օգուտ ունենալու ո եւ է մէկուն համար »:

Իսկ Ծերակոյտին մէջ յայտարարեց.

— « Ինդիրը ոչ անձերու կը վերաբերի, ոչ ալ կառավարութեան, այլ կը վերաբերի Ֆրանսայի (ծափեր): Անհրաժեշտ է որ Ծերակոյտը լսեցնէ ձայն մը որ խորունկ արձագանգներ ունենայ ոչ միայն երկրին, այլեւ արտասահմանի մէջ: Արդէն վերանորոգման պատկեր մը կը տեսնուի: Կը թուի թէ նոր յոյս մը ծլած է: Ես երբեք խանդավառ չեմ առաջին տրդիւնքներէն. բայց կ'ուզեմ հաւատալ թէ պիտի չուշանանք յուսախաբութեան մատնելու անոնք որ դուրսէն իրենց յոյսը դրած են մեր պառակտումներուն վրայ »:

Վճռական կարգադրութիւններ գործադուլները վերջացնելու համար

Բանջողներու խնդիրն զինուոր պէտք առնուին՞

Ազգայնացուած օդանաւային գործարաններու գործադուլը վերջացնելով, կառավարութիւնը անմիջապէս ձեռնարկեց միւս հաստատութեանց գործադուլներն ալ կարգադրելու: Այս անգամ ալ գեր - իրաւարար նշանակուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան ընդհ. քարտուղարը, Գ. Ժաքոմէ, համաձայն իրաւարարութեան օրէնքին, երբ երկու կողմերուն ընտրած իրաւարարները չհամաձայնեցան: Երէկ իրիկուն կը սպասուէր գեր. իրաւարարին վճիռին, որ պարտաւորիչ է երկու կողմերուն համար: Այդ վճիռէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի աշխատանքը վերսկսի: Եթէ բանթողները մերժեն, ի հարկին զօրակոչի պիտի ենթարկէ զանոնք, ինչպէս ըրաւ Պրիան 1910ին, երկաթուղիներու գործադուլին առթիւ:

Նոր գործադուլներ ծագած ըլլալով, աւելի օր բանթողներու թիւը հասած էր 157.000ի (210 մեծ եւ փոքր գործարաններ): Ազգայնացուած հաստատութեան մը մէջ բանուորները նորէն գործադուլ հռչակեցին ոչ թէ դժգոհ ըլլալով իրաւարարական վճիռէն, այլ իբրեւ համերաշխական ցոյց անհատական հաստատութեանց բանուորներուն հանդէպ: Եթէ այս վերջին հաստատութեանց վէճերն ալ կարգադրուին, գործադուլը ինքնին կը վերջանայ:

*** Իրաւարարութեան օրէնքին համաձայն, բանթողները պարտաւոր են պարպել իրենց գրաւած գործարանները: Գործարանատէրները ամէն բանէ առաջ այս կէտին վրայ կը պնդեն, մերժելով որ եւ է բանակցութիւն՝ առանց պարպումի: Միեւնոյն ատեն անոնք մասնաւոր նամակներ ուղղելով բանուորներուն, կը յորդորեն գործիք չդառնալ քաղաքական - կուսակցական խաղերու եւ գաղտնի քուէարկութիւն պահանջել, գործադուլի համար: Իսկ բանուորական կազմակերպութիւնները թուղթեր կը բաժնեն բանուորներուն, որպէսզի իրենց ստորագրութեամբ հաւանութիւն յայտնեն գործադուլին եւ գործարաններու բռնագրաւման: Աւելորդ է ըսել թէ այս պարագաները մեծ ուշադրութիւն եւ լրջութիւն կը պահանջեն օտար, մասնաւորապէս հայ բանուորներէն, որպէսզի զոհ չերթան երկու կողմերու քաղաքական պայքարին:

*** Ծերակոյտին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, առաջարկուեցաւ որ վարչապետը ի հարկին մասնաւոր հրամանագրով մը սահմանէ գործադուլ հռչակելու իրաւունքը: Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը պիտի կրնայ գաղտնի քուէարկութիւն պահանջել, գործադուլի որոշում տալու համար: Վարչապետը խոստացաւ թէ այս միջոցին դիմել եւ թէ արգիլել որ գործադրկութեան նպաստները նպաստ վճարեն բանթողներուն:

*** Չորեքշաբթի օր Ռընոյի բանուորներէն եւ մասնագէտներէն 8000 հոգի ժողով մը գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, բողոքելու համար գործադուլի կազմակերպիչներուն դէմ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան գործօն անդամներէն Գ. Պէյթէլ, որ կը նախագահէր ժողովին, յանձնարարեց միացեալ ճակատ կազմել եւ պարզապէս «հասարակաց թշնամիին, համայնավարութեան դէմ» եւ գաղտնի քուէարկութիւն պահանջել, բանուորներուն հարազատ կամքը իմանալու համար»: Ժողովէն վերջը բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, այս հիման վրայ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ գահաժառանգը՝ արքայազն Օթթօ, պիտի ձերբակալուէր իբրեւ դաւաճան, համաձայն խիստ հրամանագրի մը: Իշխանը գերմանական հպատակ կը համարուի, քանի որ Աւստրիան կցուեցաւ Գերմանիոյ:— Նախորդ վարչապետ Շուշնիկ, որ կցումէն ի վեր արգելափակուած էր իր բնակարանին մէջ, ազատ ձգուեցաւ ապրիլ 13ին: Ազդարարուած է որ փախչելու փորձ չկատարէ:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը առաքած էր անգլիական կառավարութեան, որ կը պահանջէր վերադարձնել անգլիական ընկերութեանց քարիւղի հաստատութիւնները: Մեքսիկայի կառավարութիւնը մերժեց գոհացում տալ այս պահանջին, քանի որ ազգայնացուած է քարիւղի հորերը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները սաստկացուցին յարձակումը, օր առաջ ծովեզերք հասնելու համար: Առջի օր յաջողեցան նոր գիրք մը գրաւել, բայց հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Մ. Նահանգները եւ Քանատա, օդանաւեր գնելու համար, որպէսզի անյապաղ լրանայ վերազինումը:

ՑՈՒՐՏԸ եւ սառնամանիքները մեծ վնասներ պատճառած են Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ: Շատ մը վայրերու այգիները, պտուղները եւ արօտավայրերը փճացած են 75 — 80 առ հարիւր: Օդը ցուրտ է նաեւ Փարիզի մէջ:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ գործին առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալներէն Ժոզէֆ Ասյանկիւլ, որ հիւանդ ծախած էր, ազատ արձակուեցաւ առժամապէս:

ՆԷԿԻՒՍԸ բողոքագիր մը ուղղեց առ որ անկ է, իմանալով որ Անգլիա կը պատրաստուի ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ: Կ'ըսէ թէ ամէն միջոցի պիտի դիմէ, ընդդիմանալու համար այդ որոշման »:

ՀԻԹԼԷՐ Աւստրիոյ կցման հանրաքուէն զլուխ հանելէ վերջ, դադար հռչակեց մինչեւ ապրիլ 29: Բոլոր քաղաքական ցոյցերը դադրած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, Գահիրէի մէջ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ իր երկիրը խաղաղասէր է եւ չի խառնուիր դրացի երկիրներու ներքին գործերուն: Գործավարը ենկիւրի վերադարձաւ Պէյրութի ճամբով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօպականտի ցանձնախումբի ժողովը 18 Ապրիլ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին: Ցովորական ճաւաքատեղին:

ՎԱՆՍԸ-ՓԻՅԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Ապրիլ ուրբաթ իրիկուան ժամը 9 ին իր ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 19 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համազգային Կազմակերպութեան հասցէն է նախագահ Գ. Վահան Թաքճեան, 44, rue Lafayette, Paris. Tél. Provence 78-38.

Լիոն.- Գ. Հ..— Ervand Kotchian, Masarykova 7. Usti n/L. Tchécoslovaquie.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տրդատ Գարրիէլեան, հօր անունը՝ Նշան: 1922ին Պոլսէն մեկնած է Թաւնաստան: Կարծողներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Թուրքաստանէն մեկնած է Վառնա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ հետեւեալ հասցէին. Dirатаt, 8 rue Paul Bert, Lyon, (Rhône) France.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)   A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՒԵԳԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 16 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 16 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3707

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԿ Է "ՊՂՏՈՐՈՒԻԼ"

Անոնք որ հեղնական ակնարկներ կ'արձակեն «Միացեալ Ճակատի» ազդանշանին առթիւ, անպատճառ չարամիտներ չեն :

Մեր ընկերներուն կամ ուղեկիցներուն մէջ ալ կան թերահաւատներ եւ յոռետեսներ : Անոնք չեն հաւատար որ եւ է ճակատի յաջողութեան, նկատի առնելով զանազան հոսանքներու տրամադրութիւնները :

Արդէն շօշափած ենք այս հարցը : Բայց կ'ուզէինք անոր մէկ ուրիշ երեսն ալ պարզել, — նոր տարրերու խնդիրը :

Իսկապէս ինքնախաբութիւն կամ «պարապ վախի խաղաղիկ» պիտի ըլլար, եթէ, միացեալ ճակատի կամ որոշ գործակցութեան համար նկատի ունենայինք միայն եղած — չեղած հոսանքները, Երեւելիներն ու խմբակցութիւնները :

Ցաւախ չէչտած ենք թէ շատ բան մաշած է տարիներու ընթացքին : Մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն իվեր : Մաշած են գիտակցներ եւ մարդիկ : Մաշած են անվիճելի համարուած տեսութիւններ կամ հեղինակութիւններ :

Եւ յետոյ, աշխարհ մը փլաւ մեր աչքերուն առջեւ : Կը փլի ամէն օր : Դեռ քանի մը օր առաջ, Ֆրանսայի նոր վարչապետը, Պ. Պլիւմէն էր որ կ'ազդարարէր ·

— «Մեր շուրջը, մեզմէ դուրս, Եւրոպան կը կերպարանափոխուի. Քաղաքական վարչաձեւեր կը փլին : Նոր տեսութիւններ կ'ոգեւորեն ամբողջ ժողովուրդներ : Պետութիւններ կ'անհետանան, մինչ նոր կայսրութիւններ կը կազմակերպուին » :

Անշուշտ հեռաւոր բաղդատութիւն մը անգամ չի կրնար կատարուիլ Ֆրանսայի մտահոգութեանց եւ մեր հոգերուն միջեւ :

Բայց բուն հարցը այդ բաղդատութիւնը չէ, այլ դէպքերու ընթացքը : « Աշխարքի բաները, որ կը հարկադրեն համախմբել, նորոգել, բազմապատկել ուժերը :

Երբ ամէն օր բան մը կը փլի կամ կը փոխուի մեր շուրջը, յառաջ մարքսային ուժգնութեամբ, մե՞նք է որ պիտի յաւակնինք գիմանալ եւ վրդովիչ անակնկալներ դիմաւորել, երէկուընէ աներց կամ տունը մնացած, պահծու տարրերով :

Ըսել կ'ուզենք թէ որ եւ է «Միացեալ Ճակատ» եթէ կազմուի եւ ուզէ գործել, պարտաւոր է նաեւ փնտռել - գտնել նոր ուժեր, ինչպէս եւ նոր տեսակէտներ :

Մեզի համար այսօր ալ պերճանք են շատ մը տեսութիւններ : Այսօր աւելի քան երէկ :

Ամէն բանէ առաջ, ինքնապաշտպանութեան պայքարն է որ կը ցցուի մեր առջեւ : Ե՛ւ անդին, Կովկասի մէջ, Ե՛ւ ասդին, արտասահման :

Այդ ինքնապաշտպանութիւնը թէ ֆիզիքական գոյութեան հարց է, եւ թէ ազատագրութեան, հայրենիքի :

Արդ, կուսակցական մենաշնորհ չէ այս գերագոյն հոգը : Եթէ կուսակցութեանց կ'իյնայ ամէնէն ծանր պարտականութիւնը, այդ չի նշանակեր թէ միւս բոլոր տարրերը, մանաւանդ նորերը պիտի համարուին «ծառայութենէ ազատ», եւ կամ «լքեալ գոյք» :

Դաշնակցութիւնը երբեք չէ անտեսած որ եւ է ուժ, որ կրնայ դեր մը կատարել մեր հանրային կեանքին մէջ, նոր սերունդին փրկութենէն մինչեւ Հայկական Դատին լուծումը : Ան ձգտած է իր դրօշին տակ համախմբել բոլոր պիտանի տարրերը, եւ կամ զանոնք խանդավառել եւ կապել աշխատանքի մը, համաձայն իրենց ընդունակութեան եւ խառնուածքին :

Այսօր շատ աւելի չեշտուած է Դաշնակցութեան այդ միծր, քանի որ տասնապատիկ աւելի ծանր են օրուան հոգերը :

Դաշնակցութիւնը իր խօսքն ուղղելով մասնաւորապէս երիտասարդութեան, կ'ըսէ .— Գործե՞լ կ'ուզես. ահա քեզի ասպարէզ, եւ մանաւանդ խարիսխ : Զենք պնդեր որ անպատճառ մեզի գաս — կարգապահութեան եւ խառնուածքի խնդիր է — բայց իրաւունք ունինք պահանջելու որ չարժիս, գործես, պարտականութիւն մը ստանձնես : Շրջանաւարտ եղար դպրոցէն. եղիր նաեւ հանրային կեանքի նոցէն : Մտիր քաղաքական կրկէս, եւ արժեցուր ինչ որ գիտես, ինչ որ կրնայ ծառայել այս ժողովուրդի բարիքին :

Կրնայինք դեռ աւելին ըսել,— եթէ կրնաս, դուն ինքդ կազմէ միացեալ ճակատ, բայց այնպիսի ծրագրով մը որուն նախաբանը եւ վերջաբանը պարահանդէս չըլլայ :

Այո, ժամանակն է որ Եւրոպայի ափերուն վրայ հասունցած երիտասարդութիւնն ալ « պղտորուի», վերջապէս, հանրային եւ քաղաքական կեանքի Ջրապտոյտին մէջ, փոխանակ միայն իմաստութեան ծաղիկներ ցանելու սրճարանէ սրճարան եւ սալոնէ սալոն :

Ժամանակները թոյլ չեն տար զոհանալ կամաւորներով եւ «ամաթէօրներով» : Ուրիշ ժողովուրդներ, աւելի բախտաւորներ պարտաւորիչ օրէնքներ մշակած են նոյնիսկ աշխատանքի համար, վեցամսեայ կամ տարեկան :

Մեր բոլոր հանրային աշխատանքը հիմնուած ըլլալով բարոյական պարտաւորութեանց վրայ, մեզի կը մնայ միայն գիտակցութեան եւ հայրենասիրութեան կոչ ուղղել, լծակը շարժելու համար :

Բայց, տակաւին քանի՞ տարի կոչերով պիտի սնանինք, երբ կեանքը եւ միջավայրը այնքան ուժգնօրէն կը ցուցնեն իւրաքանչիւրին ճամբան : Երբ ամէն օր պահանջ կը ներկայանայ խօսքերը, տեսակէտները, յաւակնութիւնները գործի վերածելու :

Թափէ հիւերդ դրական, գործօն աշխատանքի հնոցին մէջ, որ լսողի չըսեն թէ արմատը մնաց, ոստերը գօսացան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՊԱՐՊՈՒԻՆ

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ գործադուլը դադրեցնելու համար

Տալատիէի դահլիճը զօրացած՝ երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին ջախջախիչ մեծամասնութեան վստահութեամբ, անմիջապէս ձեռնարկեց գործողութեան մը որուն առջեւ վարանած էին նախորդ կառավարութիւնները,— հրամայեց անմիջապէս պարպել գրաւուած գործարանները : Այս վճռական որոշումը տրուեցաւ նախարարական ձեռքին խորհուրդին մէջ, որ կը բաղկանայ վեց կարեւոր Նախարարներէ եւ որ շաբաթը քանի մը անգամ, ի հարկին ամէն օր ժողով պիտի գումարէ, լուծելու համար ընթացիկ հարցերը. Կը մնայ գիտնալ թէ ուրիշ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, եթէ բանուորները չհամակերպին :

Տրուած որոշման համաձայն, աշխատանքի նախարարը, Պ. Ռամատիէ, իր գրասենեակը հրաւիրեց մետաղագործական հաստատութեանց վարիչներուն եւ բանուորներուն պատուիրակները Ծարւըրդակցութենէն վերջ Նախարարը գնաց ազգ. պաշտպանութեան պաշտօնատունը, զեկուցում տալու համար վարչապետին : Միեւնոյն ատեն, հետեւեալ նամակը ուղղեց գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութեանց ·

— « Կառավարութիւնը, նկատի առնելով աշխատանքի տագնապ մը որուն երկարաձգումը կը վնասէ երկրին կենսական շահերուն եւ նոյնիսկ ապահովութեան, հրամայական պարտականութիւն կը համարէ վերջ տալ անոր : Արդէն իսկ խնդիրը հաղորդուած է այն օրինական մարմիններուն որոնց պաշտօնն է կարգադրել գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ ծագած վէճերը : Կառավարութիւնը ուրախ է որ երկու կողմերն ալ ընդունած են լուծման այս եղանակը, վստահելով օրէնքին ընծայած երաշխաւորութեանց : Բայց, պէտք է որ արտադրութիւնը եւ մասնաւորապէս ազգին անհրաժեշտ զէնքերուն արտադրութիւնը վերսկսի անյապաղ : Ուստի, կառավարութիւնը գործադրելով իր հեղինակութիւնը՝ հասարակաց բարիքին համար եւ կոչ ուղղելով բոլորին հայրենասիրութեան, կը հրաւիրէ գործատէրերը եւ բանուորները որ կատարեն հետեւեալ տնօրինութիւնները .—

1.— Գործարանները պէտք է պարպուին անմիջապէս :

2.— Աշխատանքը պէտք է վերսկսի երեքշաբթի առտու, 19 ապրիլ, ամբողջ պաշտօնէութեան կողմէ (բանուորներ, պաշտօնեաներ եւ մասնագէտներ), բացի այն պարագայէն երբ կ'ապացուցուի թէ նիւթապէս անհնար է :

3.— Աշխատանքի նախարարը շաբաթ օր, 16 ապրիլ (այսօր) ժողովի պիտի հրաւիրէ գործատէրերու եւ բանուորներու պատուիրակութիւնները, իր նախագահութեան տակ, քննելու համար հաւաքական պայմանագրութեանց խնդիրը , դայն ապրիլի վախճանէն առաջ լուծելու առաջադրութեամբ :

4.— Գործատէրերուն եւ բանուորներուն կողմէ նշանակուած իրաւարարները իրենց որոշումներուն առենագրութիւնը պիտի ստորագրեն կարելի եղածին չափ շուտ :

5.— Որ եւ է պատիժ պիտի չսահմանուի գործադուլի համար :

6.— Մինչեւ աշխատանքի դադարման ժամանակը եղած աշխատավարձքերը պիտի վճարուին կարելի եղածին չափ շուտ, գործարաններու պարպումէն վերջը :

Ես անձամբ երկու կողմերուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլամ, արագօրէն կարգադրելու համար այն բոլոր դժուարութիւնները որ կրնան ծագիլ այս տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ » :

*** Ազգ. պաշտպանութեան ընդհ. քարտուղարը ժողովի հրաւիրելով օդանաւային անհատական հաստատութեանց գործատիրական եւ բանուորական ներկայացուցիչները, անոնց հաղորդեց իր վճիռը, իբրեւ դեր - իրաւարար եւ պարտադրեց որ աշխատանքը վերսկսի ուրբաթ օրն իսկ (երէկ) : Համաձայնութեան հիմն է ազգայնացուած հաստատութեանց համար եղած կարգադրութիւնը, — 7 առ հարիւր յաւելում եւ շաբաթական 45 ժամ աշխատանք :

*** Հակառակ այս նպաստաւոր մթնոլորտին, հինգշաբթի օր ուրիշ գործադուլներ ալ պատահեցան մետաղագործական հաստատութեանց եւ կարգ մը մանր ձեռնարկներու մէջ :

Կառավարութիւնը կը խորհի մասնաւոր հրամանագիր մը հրատարակել, որուն համաձայն որ եւ է գործադուլ հռչակելու համար, պայման է որ գաղտնի քուէարկութիւն կատարուի բանուորներու մէջ :

Անգլօ-իտալական դաշնագիրը պիտի ստորագրուի այսօր, շաբաթ

Հինգշաբթի օր, Մուսոլինի ունկնդրութեան ընդունելով Հռոմի անգլիական դեսպանը, կարդաց անգլօ-իտալական դաշնագրին վերջնական բնագիրը, որուն համար բանակցութիւններ կը կատարուէին եօթը շաբաթէ ի վեր : Համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի այսօր, շաբաթ, Իտալիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, վերջ տալով երկու պետութեանց միջեւ տիրող գաղտնութեան :

Ամբողջ բանակցութեանց ընթացքին բացարձակ լռութիւն պահուեցաւ Հռոմի մէջ : Ոչ լրագրական, ոչ ալ քաղաքական շրջանակներու մէջ կարելի եղած է վստահելի լուրեր քաղել համաձայնութեան պայմաններու մասին : Հրատարակուած տեղեկութիւնները աւելի շատ ենթադրութիւններ էին : Բայց եւ այնպէս, կասկած չի վերցներ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը, քանի որ անգլիական կառավարութիւնը արդէն իսկ նամակ մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, առաջարկելով ժողով գումարել եւ քննել հապէշական խնդիրը : Կը հաստատուի նաեւ թէ Իտալիա յանձն առած է իր կամաւորները ետ կանչել Սպանիայէն : Նոյնպէս գոհացուցիչ եղանակով կարգադրուած են Լիբիոյ, Միջերկրականի ամրութեանց, Սուէզի ջրանցքին, արաբական երկիրներու ազդեցութեանց շրջանակներու եւ հականգլիական քարոզութեանց խնդիրները :

Ամէն պարագայի մէջ, գոյացած համաձայնութիւնը կարեւոր քայլ մը կը համարուի խաղաղութեան համար : Իտալական թերթերը համաձայնութիւնը կ'ողջունեն իբրեւ աւետաբեր լուր մը ոչ միայն Անգլիացիներուն եւ Իտալացիներուն, այլեւ բոլոր այն ժողովուրդներուն համար որ անկեղծօրէն կը սիրեն խաղաղութիւնը եւ շահագրգռուած են աշխարհի հաւասարակշռութեան պահպանումով » :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱԼ ՈՒՆԻ՞Ք »...

Ձեմ գիտեր քանի՛ հոգի օրը օրին կարդացին տա. Խասմինի պատմութիւնը, «ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ», որ կը հրատարակուի Յառաջի մէջ, երկու ամիսէ ի վեր :

Եթէ շարժանկարի մը վերածուէր հայաշխինչ սարսափներու միայն այս օրագիրը, աշխարհը այլեւս պէտք պիտի չունենար Հայոց պատմութիւն կարդալու :

Ի՞նչ պատկերներ, ի՛նչ պատկերներ, որոնք իրարու կը յաջորդեն մէկ էջէն միւսը, առանց գրագիտական ճիգի, բայց գեղեցիկ նաեւ իբրեւ գրականութիւն :

Լեռնէ լեռ կը նետուի հեղինակը, երբեմն Քրդեան, առանձին կամ ուրիշ փախստականի մը հետ : Կ'իյնան քրտական գիւղ մը :

Թող ինք պատմէ մնացեալը ·

— «Մալ» ունի՞ք, հարցուցին փոււթով :

— Ձէ, չունինք, բան մը չունինք : Կը տեսնէք որ կողոպտուած ենք, ըսի, մեր վրայի պարկերը ցոյց տալով :

Այն ատեն անոնք ըսին որ եթէ մալ ունենայինք, մեզ կը պահէին, կը փրկէին : Իմ նպատակս էր ամ մարդոց բուն ինքնութիւնը հասկնալ անգամ մը, բառ այնմ շարժելու համար : Եթէ գոյքի համար պահէին, ուրեմն գոյքը հատնելուն ալ պիտի չպահէին : Տեսնէինք իրենց վերաբերումը ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ բնաւ բան մը չունենայինք » :

Ուրիշ գիւղի մը մէջ ·

— Մալ ունի՞ք :

— Այո, պատասխանեցի, Վենի առջեւ, գետը պահուած շատ Մալ ունինք : Ամբողջ ձեզի, հիմայ ըրէք : Միայն թէ մեզ փրկէք :

Որովհետեւ առէէ առաջ բան չունէինք բսած էինք, չհաւատացին : Ու մեզ գետ ղրկեցին որ այդ մալէն մաս մը բերենք, տեսնեն : Այդ իրիկուն իսկ ճամբայ կ'ելլէինք դէպի գետ, դէպի մեր լեռները : Գեղացիները երբ լսեցին մեր միտքը, սկսան մեզ հասցնել մեզի : Կը բերէին հաց, կարագ, չէօզլէէէք : Բոլորն ալ օգնութեան յօժար մեզ սիրաշահել կ'ուզէին :

Առինք հացերը ու ճամբայ ելանք » :

Եւ դեռ քանի՛ դրուագներ այսպէս, մէկը միւսէն խօսուն : (Ի՛նչ ազնուական բառ...) :

Այո, տարիներ ու տարիներ, Քիւրտը աչք տնկեց մալին, երբ սպանդէն լեռնէ լեռ ինկած հայկական կմախք ներ իր դուռը կ'ազատագրէին, պատառ մը հաց ճարելու համար : Կամ գոնէ գիշեր մը պատսպարուելու գոմի կովերուն եւ այծերուն քով :

Բայց ի վերջոյ ինքն ալ մնաց առանց մալի : Եւ ինկաւ նոյն ճամբուն վրայ— անհիասում :

Բայց միայնթի՞ւրտն է որ աչք տնկած է ուրիշի մալին :

Հապա քաղաքակիրթ եւ քրիստոնեայ Եւրոպա՞ն :

Անոր իմաստութիւնն ալ հիմնուած չէ՞ մալի քաղաքականութեան վրայ, — քարիւղ, բամպակ, երկաթ, ածուխ եւայլն :

Տեսէք, հեռաւոր երկիր մը, Մեքսիկա, երիտասարդ վարիչի մը ձեռքով ազգայնացուց քարիւղի հանքերը, որոնք տիրացած էր շահագործուէին 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութեանց կողմէ :

Եւ ահա իրար անցած են Ամերիկան ու Անգլիան : Դանուցագիրներ, սպառնալիքներ,— ետ առնելու համար մենաշնորհը :

Ձէ՞ որ եղածը արիւն չէ,— այլ հարստութիւն՝ 90 միլիոն անգլ. ոսկի : Մա՛լ.

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Եղբի Տիկին Տիգրանուհի Թիւֆէնկճեան	50
Ապրիլ 15ի գումարը	5839
Ընդհ. գումար	5889

Գաղթականական գինուորներն ալ պիտի կանչուին

(ՄԻՆՉԵՒ 33 ՏԱՐԵԿԱՆ)

Տեղական թերթերը զեկոյց մը կը հրատարակեն, որուն համաձայն Ֆրանսա բնակող այն երիտասարդները որ ո եւ է հպատակութիւն չունին եւ ծնած են 1904 յունուար 1ի եւ 1915 մայիս 31ի միջեւ, մտնելու պիտի հրաւիրուին զինուորական ծառայութեան շրջան մը կատարելու (période), իբրեւ պահեստի զինուոր :

Այս շրջանը լրացնողները պիտի վայելեն կարգ մը առաւելութիւններ, բայց ոչ հպատակ դառնալու իրաւունք :

Այս ծառայութեան ենթակաները որ կ'ուզեն Ֆրանսա հաստատուիլ (թէ չհաստատուիլ), կրնան իրենց զինուորական պարտաւորութիւններէն ազատ համարուիլ, համաձայն 1937 յունիս 10ի զեկոյցին Գ. հատուածին :

ԽՄԲ.— Այս վերջին կէտը բացատրութեան կը կարօտի : Ամէն պարագայի մէջ, ստորեւ կ'արտատպենք յիշեալ զեկոյցին Գ. հատուածը, պահելով որ գոյգ օփիսներու բարեհաճին լուսաբանել ամբողջ խնդիրը (եւ ոչ թէ թերթերէն թարգմանին եւ մեզի հաղորդեն) : Արդէն սկսած են արձանագրութեան գործողութիւնները եւ հարցումներ կ'ուղղուին ամէն կողմէ :

Ահաւասիկ պատերազմական նախարարութեան 1937 յունիս 10 թուակիր զեկոյցին Գ. հատուածը (ամբողջութիւնը Յառաջի մէջ հրատարակուեցաւ 1937 յունիս 9ին, ուղղակի մեզի հաղորդուած ըլլալով) —

3.— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ մնայուն եւ յօժար հանգամանք մը. Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու : Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց ընկլիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պարագան չուտով մասնաւոր կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ :

ՖՈՆ ՓԱՓԷՆ Ինկիլտէրի գերմանական դեսպան նշանակուած էր եւ թերթերն կառավարութիւնն ալ հաւանութիւն յայտնած էր : Այժմ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ուրիշ դեսպան մը պիտի նշանակուի : Երէկ կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Ֆոն Փափէն երեք ժամ հարցաքննուած է Պերլինի Ապահովութեան պաշտօնատան մէջ, իբրեւ դաւաճան : Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը բացարձակապէս կը հերքէ այս լուրը, իբրեւ յերիւրանք :

ՄԱՀԱՊԱՏԺԻ ԴԷՄ ԷԻՆ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Ցարական կարգուսարքին արագ, ամբողջական եւ խղճալի անկումը 1918 Մարտ 12ին պատմութեան հր-բաշխներից մէկն էր։ Մինչ այդ ոչ ոք չէր կարող երեւակայել, թէ միլիոնաւոր բազմութիւններին իր զաժան զօրութեամբ երկիւղ ու պաշտամունք ներշնչած Ռոմանովների գահը ցրիւ կուգայ խաղաղօրէն մի փտած աթոռի պէս, անցնելով միշտ էլ զգալուած ժողովրդական ցոյցերի թեթեւ հովից։

Անսպասելի էր Յեղափոխութիւնը մանաւանդ յեղափոխականների համար, որոնք, տասնեակ տարիների անպարդիւն պայքարից, յոգնած էին պատերազմի ժամանակ Նիկոլայեան վարչաձեւի փոփոխութեան վերաբերմամբ, անկազմակերպ ու ցրուած, չարքայիններն ոսդմաճակատներում, ղեկավարութիւնը բանտերում եւ աքսորում։ Երբ այնքան երազած ազատութեան արեւը, առանց արիւնոտ արշալոյսի ու տառապանքի, յանկարծ փայլեց երկնակամարում եւ միանգամից աւետեց յաղթութեան միջօրէն, նրա առաջին ողջունողների մէջ բացակայում էին յաղթանակի իսկական տէրերը։ Բայց շուտով դուրս թռան նրանք Պետրոպաւլովսկից (ամրոց Պետրոգրադում), Նեւայի կղզեակի վրայ քաղաքական յանցաւորների համար), հասան Սիբիրիոյ Զերենթույ ու Տուրուխանսկ աքսորավայրերից նոր կարգերի կառուցանողները, ոմանք շուտ, ոմանք ուշ։ Բեշաւանդեւների մէջ էր Մարտ 1—13ի վերջին ...

Նա մէկը չէր ուղարկում, այլ երեքը։ Խորհուրդն իր մէջ ունենալով աշխատաւորութեան երեք կուսակցութիւնների խմբակցութիւնները, սոց.-յեղափոխական, մենշեւիկեան եւ փոքրամասնական, օրէնք էր դրած, որ այս կամ այն վայրում երեք հոսանքներն էլ ներկայացուէին։ Մի ջանկեալ յիշեմ մի դէպք։ Մոսկուայի Թեղանոթային պահեստի զինուորներին միթինգում ամբիոնի վրայ խաչաձեւեցինք միմեանց մի երիտասարդ հակառակորդի հետ, որի աչքերի վայրկենական փայլի մէջ ինձ թուաց տեսնել Հայը. մենք ծագեցանք համանոր միեւնոյն մաքից — երկու Հայեր մուժիկների առջեւ պայքարում են միմեանց դէմ։ Նախագահը նրան անուանեց «ընկեր Տերքս»։ Ցետոյ ծանօթացանք. դա Արշ. Տէր-Վահանեանն էր, 1936 Օգոստ. 25ին գնդակահարուած Զինովիեւ - Կամենեւի հետ։

Մայիսին Մոսկուայի Բանուորական եւ Զինուորական Խորհրդի մենամասնական խմբակցութեան շարքերում երեւաց կարճահասակ, չէկ կարմրաւուն մէկը, լայն ճակատով ու սրածայր մօրուքով։ Բուխարինն էր։ Խորհուրդը ողջունեց վերադարձած յեղափոխականին։ Առաջին օրն իսկ նա հրապարակ եկաւ Խորհրդում իբրեւ մենամասնական հատուածի բանբեր։ Շուտով Բուխարին մտաւ շրջանային կոմիտէի կազմի մէջ եւ իր ձեռքն առաւ կուսակցութեան ...

[...]

« ՑԱՌԱՋ ու ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Փ. Մ.

— Այս կողմէն, քսաւ Բէուֆ եւ խորտուբորտ քարերով սալարկուած նեղլիկ փողոցներէն Թրքական Թաղը սառաջնորդեց իր բարեկամը։ Զանազան ...

ուած դեղնորակ ու անհրապոյր պատերի հասակեկ կոյտերը ու նեղված, որուն խուղ արձաթեայ թերթերուն սակէն տախտակին վրայ կը վազէր։ ...

[...]

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ՃԱՌԸ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ. — Ինչպէս ծանուցուած էր, Լիոնի ապրիլեան սգահանդէսին մէջ հայերէն ճառ մը կարդացած է ֆրանսացի երիտասարդ վարդապետ մը, Père L. Huet, — այդ բանախօսութեան բնագիրը մեզի ղրկուած ըլլալով, հանութեամբ կը հրատարակենք հիմնական մասերը։ Լեզուն ալ մեծ մասով ձգած ենք իր սրտառուչ պարզութեան մէջ, թեթեւ սրբագրութիւններ միայն կատարելով —

Մեծ պատիւ ընծայեցիք ինծի այս իրիկուն հրաւիրելով որպէսզի ձեզի հետ միանամ փառաւորելու համար յիշատակը անոնց որ ժամանակին մեռան, որպէսզի յաւիտեան կենայ Հայաստան։

Գիտեմ որ իմ կողմէ ամենամեծ համարձակութիւն է խօսքը հայերէն ուղղել ձեզի։ Կը համարձակիմ սակայն այդ ընել, որովհետեւ համոզուած եմ որ ձեր ներողութիւնը արդէն ձեռք եմ բերած։

Ամէնէն առաջ կ'ուզեմ ըսել ձեզի իմ մարդկային եւ քրիստոնէական հիացումս ձեր հայրենակիցներուն մասին որ դարերու ընթացքին ինկան թէ թշնամիներուն թէ դահիճներուն հարուածներուն տակ։

[...]

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Անշուշտ գրաբարի ...բարածին մէջ պէտք է համեստ այլ... ...«ալտօ» (դահ), քանի որ դէմ ու... ...ինչ անոր — այդ գոհին — արդիւնքը ...հաշտութիւն, թէեւ յանախ ...ենք...: — Իրա՛ ունինք, բայց ...ալ ըղձալ, ածականը, ըղձալի, ...ուած են: Մեծ կորուստ չենք նկա...ած: Լաւ եղած չէ վերջնականութիւնը ...եւ անոր բոլոր բեռը ողջմտու... ...ան չալակը համել: Ողջամիտ եւ ...կրկ նորին յարմարագոյն տարա...ներէն:— «Խուզարկել» միայն ...ենք հիմա, թուն բառը «խուզել» ...ծապէս պահելով մազ կըտ... ...գործողութեան: Լաւ չէ եղած ...ուրիշը ոճաձայ ածականին, որ ...ին ընծայուած որակականներէն ...ստորոգելիներէն մին է, անձն... ...թիւնով:— Ուժով նետ նետող— ...ավամիք, Հասատուղեղն: Մարտա... ...ու եւ գրաւական բառերու մէթեքը ...է նոյն ըլալ. չէ՞, արիներ դուք: ...Լաւ եւ ուժով խօսողին ալ կընաք ...կորովաբան, հանճարեղ :— Ամ... ...ազգի մը պատմութիւնը՝ սկիզ... ...մինչեւ իր ժամանակը գրողին հա... ...կը կոչուի ողջաբանութիւն, ...ինչպէս կը կարդանք Խորէնացին

մէջ: Հետաքրքրութեան համար մի-այն կ'ըսենք, ոչ թէ ողջաբանութիւնը ողջացնելու համար: Բայց հոս չենք կրնար խոկոյն սահել անցնիլ՝ առանց դիտողութեան մը: Խորէնացիին հաղ-ջաբանութիւնը ‹ յունարէնով ologra-phieն է, հայերի ուղիղ թարգմանու-թիւնը: Մեր նախնիք կ'առնէին հայե-րէն գրած կամ թարգմանած առեն օ-տար բառերը տալ օտարօրէն կամ օ-տարերէն, այլ կը հայացնէին զայն խնամով, կամ անմշան եւ անհամոյ ձեւով այդ օտարոտիները կ'արտագրէին միայն: Նախնիքներուն այդ նախան-ձախնդրութիւնը չարաչար կը պակսի այսօր, մանաւանդ այն հորիզոնին վը-րայ՝ ուր Հայն ու հայ բարբառը պէտք է թագաւորեն: Մի նայիր, Ա-րազ, «ըլեղ ակամբ»: Հայերէն գաու կուտամ...: Օտար բառերը ազգայ-նացնելու այս հայացումը առաքինու-թիւնը յատուկ է նաեւ Կէօթէի լեզու-ին: Դուստր կը գործածուի շատ քիչ, մասնաւոր (հարազատական, ներ-քին) դէպքերու: Իսկ ուստր դադրած է գրեթէ, տեղի տալով մանչ, տղայ, որու զաւակ բացատրութիւններուն առջեւ: Իր կազմութեան եւ ընտանե-կան շնորհին նայելով, անոր անյայ-տացումը շատ քաջալերական չէ, բայց ճաշակն ալ պէտք չէ խոցելի դարձնել թառամած բոլոր տերեւները շոգիէ անցընել փորձելով: — Վարկաձիլ (սեպել) երթայ բարով, բաւական է որ իմէ կը մնայ իր արմատը՝ վարկ, ամէնքէն պատուուած եւ փնտռուած: —- Պէտք չէ դադրեցնել «առճիկ»ը, արդէն դադրած է անոր արմատը խուզ:— Արգոյ չիտակ չէ վանել, յարգի, արգոյ, ժենարոյ, պերարգոյ շատ ճաշակաւոր բառեր են: — «Նշա-ւուկ», Նշաւակել (Նշանակ, Նշանակել յաւ իմաստով բառերուն հակառակ ի-մաստով — այպանել, ցոյց տալ իբ-րեւ ոչ — բարի) հետզհետէ կը պակ-սին գործածութենէ, բայց ոչ իրա-ւունքով: Նորին մէջ ալ անհրաժեշտ է անոնց ներկայութիւնը: — «Արգա-ւանդ»ը գիտենք, բայց պէտք եղածին չափ ոչ: Իսկ չենք գործածեր Խորե-նացիին միւս հոմանիշը հաղաւէտ — կ'ըսենք հիմա ցորենաշատ, եւ փո-փոխութիւնը բոլորովին անյարմար չէ: — Խորենացին «ամուրի» ըսելու տեղ կ'ըսէ «անկին»: Տարբերութիւն չկներ: — Հիմա կ'ըսենք — մենք մեզ-մէ, դուք ձեզմէ: Բայց հինը ունի ա-ւելի լուրջ, աւելի զգաստ, ձեւը — մե-զէն, ձեզէն (իբրեւ մակբայ): Կ'արժէ՞ միթէ հօս դառնալ այս փոքրիկ չահուն համար:— Բայց կ'արժէ իրաւամբ ող-ջացնել «հազներգութիւնը», որ շատ գործածուած է հինին մէջ իբրեւ հա-րազատ աշուղական գրականութիւն, նաեւ իբրեւ դիւցազներգութիւն: Յու-նարէնէն ճշգրիտ հայացուած բառ մը —- Նախ՝ հազնի (Նշզարի ծառը, կաղ-նիի տեսակէն), որուն ոստէն շինուած դաւազաններով կը շրջէին աշուղները քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, ցե-ղին հին զրոյցները երգելով: Յունա-րէն բառն է rhapsodie, որուն արմատն է նաեւ հազնի: Հազներգուներուն պարծանքն է Հոմերոս, աշուղի մը չափ... կոյր ալ: Մերազնեայ աշուղ-ներուն (հին թէ նոր) սիրոյն համար, պէտք չէ բնաւ անիրաւօրէն մոռցու-մի տալ հազներգուն եւ հազներգու-թիւնը եւ բնիկ պարծանք մը ցոյց տալ օտար բառով միայն:

Յուրէն, զուն ալ հազներգու մըն ես:

ՏԱՐԱԶ

...մեր դիւցազն հայրենակիցներով: ...բայց այս ճառս սկսելով ձեզի ըսի որ ...մեր նախնիքներն իրենց արիւնով գր-...ուած կտակ մը ձգած են ձեզի, որ ի-...րենց մեռնելու առենը ձեզի նայելով ...յուսախութեամբ խոյոտացած են, ո-...րովհետեւ ապահով էին որ դուք, ի-...րենց որդիք, իրենց գործը պիտի շա-...րունակէք: Այս յոյսը պիտի կատա-...րէ՞ք Հայաստանի վիճակը ձեռս ու-...նիք:

Ձեզի ըսի ալ որ եթէ Հայկազեան ...քաղաքակրթութիւնը ու մշակոյթը ...տեւտանալ, աշխարհի համար ան-...գարմանելի կորուստ մը պիտի ըլլար ...այդ: Եւ անպատճառ պիտի անհետա-...նայ, եթէ հայերէն գիտցող ու խօսող ...այլեւս չմնայ, եթէ Հայերը թողուն ...որ հայ ընտանեկան աւանդութիւնն-...երը կորսուին, եթէ թողուն որ հայ ...գրբատնեայ հոգին իրենց մէջ մեռ-...նի: Բայց այն առեն ի զուր, ի զուր ...կռուած, տառապած եւ մեռած պիտի ...ըլլային հայ դիւցազները:

Ինչ ընելու է, դուք գիտէք: Մի ը-...սէք թէ հայրենիք չունինք: Մեր հայ-...րենիքը ամէն իրականութենէ վեր՝ ...մեր սրտերուն վրայ կը հիմնուի: ...Գաղղիական կեանքի յարմար գալու ...համար պէտք չկայ որ դադրիք Հայ ...ըլլալէ:

Ձեր նախնիքներուն ուզածին համե-...մատ Հայ ապրեցէք, մինչեւ որ դարձ-...եալ ազատ երկիր մը ունենաք: Այդ ...ինչպէս կարելի է. Իռլանտայի, Լե-...հաստանի, Սուրիոյ եւայլն նայեցէք, ...անոնց համար ազատութեան ժամը ...հնչեց, ինչո՞ւ ձեզի ...համար պիտի չհնչէ: Գալով ինծի, ա-...ռէնէն հաստատ յոյսն ունիմ որ այդ ...ժամը պիտի գայ: Բայց երբ ...գայ, պէտք է որ պատրաստ ըլլաք ...հայաստանը նորէն շինելու, իսկ ...պէտք է չմոռնաք այս Քրիստոսի խօս-...քը — « Ամենայն Թագաւորութիւն ...բաժանեալ յանձն իւր՝ աւերի: Եւ ա-...մենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ ...յանձն իւր ոչ կայցէ »:

P. L. HUET

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ

Փետրուար 20ին Պուքրէշի Լիկա — Քուլթուրալայի թատրոնին մէջ կազ-մակերպուած Հայ Արուեստի Հանդէ-սին առթիւ տեղի ունեցած հայկական պարերը փրոֆ. Ն. Եորկայի մասնա-ւոր գոհունակութիւն պատճառած ըլ-լալով՝ նախկին վարչապետը մափաք յայտնած էր որ անոնք շարժանկարի վերածուին:

Այս փափքին գոհացում տալու հա-մար, Հայ Մշակութային Հիմնարկու-թիւնը անհրաժեշտ դիմումները կա-տարեց առ որ անկ է: Ռումէն Թուրիզ-մի Ազգային Օֆիսը սիրով ընդառաջ երթալով եղած դիմումին՝ պատրաս-տակամութիւն յայտնեց իր կողմէ շարժա-նկարի վերածել հայկական պարերը: Մանօթ բեմավար Պ. Իոն Շահիկեան ստանձնած է արհեստագիտական ղե-կավարութիւնը:

Գործողութիւնը տեղի պիտի ունե-նայ բացօդեայ, հաւանաբար Փարքուլ Նացիոնալի մէջ:

Պարերուն պիտի ընկերանայ նաեւ նուագախումբ: Հայկական պարերու եղանակները նուագի վերածած է Պ. Իլարիոն Քօվալսքի եւ արդէն իսկ վարժեցուցած է Լիկա Քուլթուրալա-յի նուագախումբը:

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ — Երկու հարիւրէ աւելի հա-ւաքականութիւն մը — մէջը միեւնոյն հաւասարիմ եւ իր պարտականու-թեան գիտակից հասարակութիւնը — յատընկայս ունեցողեց Շօփէնի մա-հերգը, որմէ վերջ օրուան նախագա-հը, Պ. Ներսէս Մուծեան, աւուր պատշաճի խօսքերով բացաւ մեծ ե-ղեռնի ԻԳրդ ոգեկոչումը, որուն կազմա-կերպութիւնը կը չարունակէ անխոնջ կերպով Զ. Ռ. Մ.ը:

Այս տարի, քանի մը հայրենակցա-կան միութեանց կարգին, կը մաս-նակցէին նաեւ ազգային միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Ֆրանս. Կ. Խաչը, Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Մի-ութիւնը: Իսկ քաղաքական կազմա-կերպութիւններէն Հ. Յ. Դաշնակցու-թիւնը:

Առաջին բանախօսն էր Père L. Huet: Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, խորապէս ուսումնասիրած ըլլալ կ'ե-րեւի Հայկազեան լեզուն եւ մեր հին ու նոր գրականութիւնը: Իր գրաւոր ճառը, թէեւ հապճեպ պատրաս-տուած, արտացոլումն է իր հմտու-թեան, անվերապահ հիացման հայ ընտանիքին ու մեր առհմիկ սովորու-թիւններուն եւ անոնց, որոնք տխան-ճան խոշընդոտներուն դէմ մաքառե-լով, դարերու ընթացքին ինկած են դահիճներու հարուածներուն տակ: «Նոր հայ սերունդը, կ'ըսէ Père Huet, կարողացա՞ծ է հասկնալ թէ ինչուհա-մար ինկած են անոնք: » (ՆՄԲ. — Ճառը տես Բ. էջ):

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Կիւրեղ Երայեան:

Երիտասարդ բանախօսը, որ ինքն ալ մորթին վրայ զգացած է արհաւիր-քի օրերը. զգայուն ու երբեմն ու-ժեղ շեշտերով ներկայացուց մեր ա-մենամօտիկ անցեալը, զայն մասնա-նշելով հանդիսաւոր քանակով նուազ բայց որակով բարձր նորահաս սե-րունդին որ կոչուած է ջահակիրն ըլ-լալ ապագայ հայութեան:

Յամռունիք գիտեն այդ: Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, մտադրած են քալել միշտ անկեան, միշտ անսայթաք:

Գեղարուեստական բաժնին կը մաս-նակցէին Օր. Մովէեար Տ. Պետրոս-եան (երգ), Ա. Աւետիսեան (երգ), Ղ. Միքայէլեան (երգ), Միսաք Միր-զէ (արտասանութիւն), Զ. Մոսկովեան (կէթառ), որոնք ջերմ ծափերու ար-ժանացան:

Զամունի

Յ. Գ.— Փոխան ծաղկեպսակի Նոր Սեւր 178 օրերուն կը նուիրեն.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէ 25, Համազգային 20, Հ. Կ. Խաչ 20, գումար 65 ֆրանք:

« ԱՐԱՔՍ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 11 ապրիլ.— «Յառաջ»ին ուղղուած հրաւիրատոմսը գրպանս, շարաթ իրիկուն կ'երթամ «Զօռ»ի երգահանդէսին: Ներկայ էին 3 — 350 հայրենակիցներ, որոնց 20 — 25ը տե-ղացի ծանօթ անձնաւորութիւններ: Խմբավարին՝ Պ. Յակոբ Զորթեան, բացման խօսքէն վերջ՝ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) բեմին վրայ են 30 — 35 տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ իրենց համազգեստով:Յայտագիրը կը բաղկանար մօտ քսան կտորներէ: 11 հայերէն, խմբերգ եւ մէկ ֆրանսե-րէն: Մէջ ընդ մէջ եղան մեներգներ եւ նուագ.

Պ. Maréchal ճարտարօրէն նուագեց Δ կտորներ ջութակի վրայ, ընկերակ-ցութեամբ դաշնակի՝ Mme. Escoffierի: Մեներգեցին շնորհալի կերպով Տիկ. Վեհանուշ Մարգարեան, Օր. Եղիսա-բէթ Եղիկեանեկոունկը, «Կիլիկիան», « Հովարէք, սարեր» եւ ուրիշներ ո-րոնք արժանացան ներկաներուն բուռն ծափերուն եւ ծաղկեփունջի:

ooo « Զօռ»ի վարչութեան անունով յայտարարուեցաւ թէ ազգ. ոգատօնը ապրիլ 11 — 24ը այս տարի եւս կը տօնուի Զօռի նախաձեռնութեամբ, ապրիլ 23ին, թատրոնին վերնայար-կը:

Ե. Սեւան

ՀՈՎԱՆՈՑԸ 18ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ

Ծօնս անուն Անգլիացի մը, Ծայր. Արեւելքէ դարձին, անձրեւոտ օր մը հովանոց բացած էր Լոնտոնի մէջ: Մարդը իրբեւ խենդ յիմարանոց նե-տեցին: Հոն տարի մը մնալէ վերջ, երբ ազատ ձգեցին, տեսաւ որ արդէն շատերը անձրեւի ժամանակ հովանոց կը գործածէին:

ՆԻՀԱԼ

Պզտիկ Պեսիկ դպրոցը գալէ եւ գառնուկի առակը սորված էր: Մայրը հիւրերու առջեւ ուզեց որ տղան ար-տասանէ:

Պեսիկ սկսաւ արտասանութիւնը, բայց կիսովին մոռցած էր:

— Տղաս, շարունակէ, արտասա-նութիւնդ:

— Մայրիկ, վերջաւորութիւնը շատ տխուր է, չեմ ուզեր հիւրերը տխրե-ցնել:

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԹԷ ԶՆԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, ծաղէն ակած է ձըր-հրել Բարեգործականի ներքին խըն-դիրները, եւ քարեր կը գցէ յուզիկ յուզիկ: Քանի մը հատուածներ Աղ-բիւրին խմբագրականէն.

— «Ընդհանուր Ժողովին մասին ե-ղած քննադատութիւններէն երկրոր-դը կը վերաբերի անոր իրաւասու-թեան: Բարեգործականի շրջանակնե-րը, ի մասնաւորի Ամերիկայի Շրջա-նակը դժգոհ են որ, Ընդհանուր Ժո-ղովը կը գումարուի լոկ ձեւականու-թեան համար, սահմանափակ թիւով անդամներով, որոնց մէջ յաճախ եթէ ոչ բոլորը, դէթ մեծամասնութիւնը կը կազմեն Կեդր. Վարչ. Ժողովի ան-դամները, որոնք այդ Ժողովին կը ներկայանան սակայն որպէս համա-րատու: Ընդհանուր Ժողովները կը բաւականանան Վարչական Ժողովի տուած որոշումները վաւերացնելով, իսկ ինչ առաջարկներ եւ թելադրու-թիւններ որ կ'ըլլան հոն ներկաներու կողմէ.— ներկայացուցիչ կամ պարզ անդամ,— կը փոխանցուին Կեդր. Վարչ. Ժողովին, որ զանոնք կրնայ ընդունիլ կամ մերժել: Որով ոչ թէ Ընդհանուր Ժողովն է Բարեգործակա-նի Գերագոյն Մարմինը, այլ՝ Կեդր. Վարչ. Ժողովը:

Ընդհանուր Ժողովին ներկայացուց-չական հանգամանք տրուելէն յետոյ, կարելի չէ անոր զլանալ, բնական համարատուի դերին հետ, ներկա-յացուած առաջարկներու եւ թելա-դրութիւններու մասին վճռաբանելու եւ որոշումներ տալու իրաւունքն ալ, այդ որոշումներուն գործադրութիւ-նը յանձնելու պայմանաւ Կեդր. Վար-չական Ժողովին, որ գործադիր մար-մին մը կը դառնայ, փոխանակ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելու օրէնսդի-րի եւ գործադիրի իրաւունքները մի-անգամայն: Ասոր օգուտը այն է, որ շրջանակներէ եկած առաջարկները, որոնք Բարեգործականի ծաւալման եւ օգտակար համար անհրաժեշտ կը նը-կատուին՝ համաձայն տեղական պայ-մաններու— ինչպէս օրինակ՝ ընկե-րային ծառայութիւնը, զոր Ամերի-կայի Շրջանակը գործադրեց՝ իր տեղւոյն վրայ— բարձի թողի չեն ըլ-լար Կեդրոնի մէջ, որ հեռու ըլլալով շրջանակներէ եւ ուրեմն՝ ժողովրդա-յին զանգուածներէն, չկրնալով բաւ արժանւոյն գնահատել նման առա-ջարկներ, կրնայ մերժել զանոնք, իբ-րեւ անյարմար կամ վնասակար: Այս-պէս է որ աննկատ թողուած է Ամե-րիկայի շրջանակին կողմէ նախորդ տարուան Ընդհանուր Ժողովին ներ-կայացուած առաջարկները, ինչպէս կը գանգատի Պ. Մ. Պէրպէրեան:

Քննադատութիւններ կ'ըլլան նաեւ Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամներու ընտրութեան ձեւին մասին: Որքան ա-տեն որ Կեդր. Վարչ. Ժողովը կազ-մուած էր հիմնադիր անդամներով, առանց մէկ պակսած մէկ երկու հոգիի տեղ նորերու ընտրութեան միւս հիմ-նադիր անդամներու թողուիլը իմաս-տուն կարգադրութիւն մըն էր Բարե-գործականի ամբողջման եւ ակզբ-նական շրջանին դժուարութեանց տե-սակէտէն:Սակայն երբ հիմնադիր ան-դամները մեռան եւ Բարեգործականի կեդրոնին համար նոր միջավայրի մէջ յարմարագոյն տարրեր գտնելու դըժ-ուարութիւն ծագեցաւ, նոյնքան ի-մաստուն գործ մը պիտի ըլլար նորե-րու ընտրութիւնը կատարել շրջանակ-ներու ներկայացուցիչներուն կողմէ կամ անոնց հետ խորհրդակցաբար, Բարեգործականի կեդրոնավայրէն դուրս եւս ընդհանուր յարգանք եւ համակրանք վայելող անձնաւորու-թեանց մէջէն: Մինչդեռ այժմ կը շա-րունակուի հին դրութիւնը եւ Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր կազմը ամբողջա-ցնելու համար կ'անուանէ նոր անդամ-ներ, այդ անուանումը յաջորդ Ընդհ. Ժողովին վաւերացման ենթարկելու վերապահութեամբ մը, որ ինքնին ձեւական է:

Այս դրութիւնը եթէ ունի առաւե-լութիւնը Կեդր. Վարչ. Ժողովին ներս բոլոր անդամներու համերաշխ գոր-ծակցութիւնը ապահովելու,— բան մը որ երբեմն չէ յաջողած — ունի նա-եւ անպատեհութիւնը Կեդր. Վարչու-թիւնը ընտանիքական Ժողովի մը վերա-ծելու եւ առով իսկ կեդրոնի հմայքը ակարացնելու շրջանակներու աչքին: Ասոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ նաեւ որ, Կեդր. Վարչ. Ժողովը կը մնայ քանի մը հոգիի ձեռքը, միւսները մը-նալով անուանական անդամներ: Այս կէտը դիտել տրուած է վերջին ընդ-հանուր Ժողովին մէջ, ուր քննադա-տուած է Կեդր. Վարչ. Ժողովի մէջ կարգ մը կարեւոր որոշումներու ա-ռանց մեծամասնութեան տրուած ըլ-լալը:

Կարելի է ըսել թէ Ընդհ. Ժողովը կրնայ անյարմար կամ անարժան ընտրութիւններ ընել եւ այդ պատ-ճառով կրնան հրաժարումներ պատա-հիլ: Ասոր պատասխան հարցնենք թէ ի՞նչ նշան էին, վերջին տարիներս, իրարու վրայ հրաժարումները վարչ. Ժողովի նախընտիր երեք անդամնե-րուն՝ Գ. Կիւլպէնկեանի, Պ. Հայաճ-եանի եւ Մ. Բունիաթեանի, նոյն Ժո-ղովին կողմէ լաւ չմտածուած ընտ-րութեա՞ն թէ ուրիշ բանի. տարբեր խօսքով, ընտրողնե՞րը թէ ընտրուող-ներն էին պատասխանատու:

Վերջին օրերս Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան վրայ աւելցուե-ցան երկու նոր անդամներ, պակասծ երեք հոգիի տեղ: Այդ պակասծ ան-դամներուն տեղը բաց էր վերջին ընդ-հանուր Ժողովին առաջ: Արդ, կարելի չէ՞ր որ Կեդր. վարչ. Ժողովը ընդհա-նուր Ժողովին տանէր ընտրելիներու ցանկ մը եւ անոր վրայէն անուանէին երեք նոր անդամներ՝ նոյն ընդհ. Ժո-ղովին կողմէ: Նոր անդամներու ան-ուանումէն յետոյ յաջորդ ընդհանուր Ժողովը եթէ ուզէ զանոնք մերժել, ինչ պիտի ըլլայ: Կ'ըսուի թէ առիթ չէ եղած անցեալին եւ չի կրնար ըլլալ ապագային ալ, քանի որ նոր անդամ-ներու վաւերացումը պարզ ձեւակեր-պութիւն է:

Այս ալ փաստ մըն է աւելի՝ թէ ընդ-հանուր Ժողովը պարզ ձեւակերպու-թիւն մըն է: Այդ ձեւակերպութիւնը պէտք է վերջ գտնէ: Ահա այն անհրա-ժեշտ փոփոխութիւնը, զոր կը պա-հանջեն Բարեգործականի բարեկամ խմբագիրները, յօգուտ Բարեգործա-կանին »:

ՅԱՌԱՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Կուզէր հեռանալ լեռնէն ու Նախի-...ին եւ տանելի կեանք մը գտնել ին-...նչ Ֆէյ Տաղէի Զարա գացող կողմը, ...ոլը, ձորին մէջ, Գրդըլ Գալյա գիւ-...ին Քիւրտ Մահմուտ աչէյի պալատը ...Անոր կղմինտրէ կարմիր կատա-...րը դէպ երեն կը քաշէր: Քանի անգամ ...հացի անասուններն ու ճամբայ ին-...կայ հոն. Նորէն հօս դարձայ:

Ուտելու չէի առներ այլեւս. կը կեր-...ինչին ինծի խաչած խոտը թաթով ու ...ով: Կը խմէի առուս լերան ջուրե-...րը ու այծերուն հետ ես ալ կ'արածէի: ...ը ժողվէի ժաթուծ (բանջարեղէն ...լ) եւ վայրի ասեպղին լերան մար-...գերէն ու կ'ուտէի զանոնք: Մարած ...կերով կը տառանէի կեանքին մէջ ...ու կը սպասէի հանդարտ անոր վախ-...ճանին:

Իրիկուն մը յոգնած ու թըլած, ո-...ճալին քով վրաս կը չորցնէի: Նկած ...գիս թեքէրին եղբօր կէնճոյին առուը ...կանչեցին: Կէնճոյին դիմաց ճերմակ ...փաթթոցաւոր մը նստեր էր: Դուն այս մարդը կը ճանչնա՞ս, հարցուց ինծի կէնճօն:— Չէ, ըսի:— Ան Թուրք է, ըսաւ:— Է, ի՞նչ կայ որ:— Քեզի պիտի առնէ տանի:— Թող տանի, ը-սի, ես ալ մեռնելու ճամբայ մը կը փնտռեմ: Աւելի աղէկ:— Ո՞ր տեղա-ցի ես, հարցուց ինծի անծանօթը:— Քեզի՞ ինչ: Կէնճօն միջամտեց — Ան փաթթոցաւորը Հայ է, ըսաւ: Հետը հայերէն խօսէ:— Ես հայերէն չեմ գիտեր որ խօսիմ ըսի:— Իրաւ կ'ը-սեմ, Հայ է:

Անծանօթը սկսաւ ինծ հայերէն խօսիլ հետս.— Ես Հայ եմ, ըսաւ, մի վախնար, եւ հարցուց, թէ ո՞ր տեղացի եմ:— Նախ դուն ըսէ քու ի՞նչ ըլլալդ: Ան յայտնեց թէ Կամա-ցի է: Ես ալ Խուանակիցի եմ, ըսի:— Խուանակիցէն Դաւիթ պատուելին կը ճանչնա՞ս:— Հօրեղբայրս էր, ըսի: Անծանօթը երբ լսեց Դաւիթ պատուե-լիին եղբօրը տղան ըլլալս, շատ հա-մակրեցաւ ինծի եւ սկսաւ գորգուրա-ւանքով վարուիլ հետս: Դարձաւ Կէն-ճոյին եւ ըսաւ.— Աս տղան մեծ ըն-տանիքէ է ու հարուստ զաւակ է: Անոր արդի վիճակին մի նայիք դուք եւ հոգ տարէք իրեն:— Գիտեմ, ըսաւ Կէնճօ: Հայրը Պոլիս է ու ինք 12 լե-զու գիտէ: Հէմոյին ճնարիկն էր:

Այդ Հայը, Տիվրիկի կամա գիւ-ղէն Մարտիրոս Կոտուկեան, սկսաւ սիրտս բանալ ինծի: Ու փոխադար-ձաբար պատմեցինք մեր վիճակը: Ան բարձրահասակ, գեղեցիկ, դէմքին մօ-րուքով երիտասարդ մըն էր, 30 տա-րեկան ու քիչ մըն ալ աւելի: Ուշիմ ու աչխոյժ էր: Կը խօսէր մաքուր Թուր-քերէն, Թուրքի չեշտերով: Լաւ հագ-ուած էր: Անոնց գիւղին կէսը Թուրք, կէսը Հայ էր: Ան այսպէս պատմեց իր քաշածները.

— «Դաւամայէն տասն ընկերներ լեռ բարձրացանք տարագրութեան նա-խօրեակին: Ամիս մը լեռը մնալէ վերջ, Արմտանի քարը գացինք ու գը-տանք անոնց աղաքը: Շրջակայ Թուրք գիւղերէն գողութիւններով կ'ապ-րէինք: Որովհետեւ խումբը շատուոր էր, բաժնուեցանք իրարմէ: Բազմու-թեամբ պահուիլը դժուար կ'ըլլայ: Կ'ապրէինք Արտասի լեռներուն վը-րայ: Հոն, Էֆինսի մեծ ձորին մէջ պաշարուեցանք խուժանէն, ապրիլ Նորէն, 1916ի գարնան:Միայն ես փըր-կուած էի: Ինքզինքս պաշտպանեցի ու ազատեցայ, երեք տեղէ վիրաւոր: Կորսնցուցի ընկերներս: Մինչեւ ա-շուն մինակս թափառեցայ: Ձմեռը գացի գիւղ: Հայկական դպրոցին կտուրի կղմինտրներուն տակ բնակու-թիւն հաստատեցի: Անգամ մը գիւ-ղացիները եկան դպրոցին առջեւ լեզ-ուեցան: Կը լսէի գիրենք: Տիվրիկի այդ տեսակ կտուրներէն շատ մարդ-ցուեր են, կ'ըսէին: Ու կ'ուզէին նայիլ իմ տեղս: Ձէնքս բռնեցի սրտէսպի քանի մը հոգի ուշիմ ձեռք իջնալէ առաջ: (1) Ցեռայ չեկան բնաւ, Զա-ղացներէն ուտել ալիւր ու ցորեն գող-ցայ եւ հոն ապրի: Հիմակ գնա հոն ա-լեւր ունիմ ես: Կտուրէն կղմինտր մը հաներ էի, իբրեւ ծխան: Գիւղացինե-րուն հաց եփած օրերը ես ալ բարակ չիւղերու վերածուած չոր փայտերով կրակ կ'ընէի ու առնի վրայ իմ հացս կ'եփէի: Եկեղեցիին պատուհանէն, որ կից էր դպրոցին, շատ մը գոյքեր տա-րի ու պահեցի կտուրին տակ: Գոյ-քերս դեռ հոն են: Այս գարնան ալ ձանձրացայ մինակութենէ: Մտածե-ցի Գզըլ Գալէ, Մահմուտ աչէյի, որ տանուտեր բարեկամս էր: Ինծի տեղ, օճառ, կերպաս առի ու ինծի շալակ մը չինեցի անոնցմով: Գիտէի թէ այդ նիւթերը պատերազմի հետե-ւանքով սուղ են ու չեն գտնուիր: Գի-շեր մը շալակս շալկեցի, հրացանս ձեռքս առի, ու գլուխս այս ճերմակը փաթթած ճամբայ ելայ: Ինծի հար-ցնող չեղաւ թէ ո՞վ ես, ո՞ւր կ'եր-թաս: Ձէին ճանչնար զիս, Թուրք կը կարծէին: Գար Տէբէի քով (աղահան-քերը) Սէօյիւտ Եիւղի գիւղը հասայ: Տեսայ որ ժանտարմաներով լե-ցուն է: Հարցուցի ժանտարմաներուն թէ հոն ի՞նչ կ'ընեն: Ըսին թէ գիւղա-պետ Ֆէթ Էֆէնտին սպաննուած է Էշգըյաներուն կողմէ, քննութեան են եկեր: Ուղղակի անոնց պետին գացի: Մէրհապա', մէրհապա': Երզրումցի գաղթական եմ, ըսի, Սվազ կ'երթամ, բնտանիքիս մօտ: Ինծի երկու ժան-տարմա տուէք որ զիս լեռնէն անցը-նեն, դողերէ կը վախնամ:— Դուն զէնք ունի,, ալ ի՞նչ կը վախնաս, ըսաւ եւ զիս ճամբու դրաւ: Հասայ Մահ-մուտ աչէյին գոմաը: Ծանօթութիւն տուի: Ըսի թէ այս բեռը իրեն նուէր բերած եմ: Ցայտնեցի թէ դեռ տեղը պահուած շատ բան ունիմ: Պաշտ-պանութիւն խնդրեցի: Ան զիս չարաթ մը հիւր բրաւ: Ջէնքս առաւ ձեռքէս յետոյ զիս հոս Կէնճոյին ղրկեց որ պէտքի անոր մարդոցը հետ երթանք Կամա եւ գոյքեր բերենք:»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(59)

(Շար.)

(1) Այդ տեսակ ներսութեան դէպ-քեր պատահեր են շատ անգամ: Սկա-մի գիւղերէն մէկուն մէջ փախստա-կան մը զինուորի մը կողմէ կը տես-նուի: Ձեռքը տանեց մը ունի եղեր: Կը կրակէ զինուորներուն վրայ ու կը փախչի: Կը սպաննէ Քանիները ու տան մը վերնայարկը կ'ապաստանի: Տունը կը պաշարեն որ վառեն: Պա-տուհանէն կը կրակէ նորէն եւ ուրիշ-ներ ալ կը սպաննուին: Վերջին փամ-փուշտը բերնին մէջ կը կրակէ ու կ'իյ-նայ:

Զարմանալու տարուած խումբի մը մէջէն ալ երիտասարդ մը ձեռքի կա-պերը կը փրցնէ ու քարերով, սրտա'ց կը կրակեն վրան ու կը սպաննեն կը խոյանայ որ անոնց զէնքերը առնէ: Մնացեալ զափթիէները բոլորը մէկ կը կրակեն վրան ու կը սպաննեն զայն: Կ'ըսուի. թէ մեր փե-սացի Օվկաներ Բաբբարի ըլլայ:

Ֆրանսան ալ կը մօտենայ Իտալիոյ

Իբրեւ առաջին արդիւնք Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեան, Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, իր կարգին բանակցելու եւ Իտալիոյ հետ մերձեցում հաստատելու համար։

Եթովպական պատերազմէն ի վեր յարաբերութիւնները բիանդարուած են երկու երկիրներուն միջեւ։ Ֆրանսա մինչեւ այսօր ալ դեսպան չունի Հռոմի մէջ։ Նախարարական խորհուրդին որոշման համաձայն, Ֆրանսա եւս խօսակցութիւնները պիտի սկսի համեւողութեամբ Անգլիոյ։ Եթէ Իտալիա տրամադրութիւն յայտնէ, խօսակցութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու, Փարիզի կամ Հռոմի մէջ։ Վերջին պարագային, Ֆրանսա առժամեայ դեսպան մը, աւելի ճիշդ՝ բանագնաց մը պիտի ղրկէ, համաձայնութեան հիմերը մշակելու համար։ Եթէ բանակցութիւնները յաջող ընթացք ունենան եւ Ֆրանսա կարենայ ընդունիլ Եթովպիոյ գրաւման իրաւական ճանաչումը, այն ատեն բանագնացը Հռոմ պիտի մնայ իբրեւ մնայուն դեսպան։ Այդ պաշտօնին համար հաւանական թեկնածուներ կը համարուին նախկին վարչապետ Ֆլանտէն, որ միշտ ջատագոված է Ֆրանսայի մերձեցումը Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։ Ուրիշ երկու թեկնածուներ ալ կան։

Կ'րսուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ բանակցութիւնները սկսիլ Հիթլէրի Հռոմ այցելութենէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ մայիս 3—9։

Մէկի լմբոստ ընկերվարականներ վտարուեցին կուսակցութեան կեդրոնատեղիէն

Ինչպէս հաղորդած էինք, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը կախակայեց ձախ թեւի առաջնորդը, Մարսօ Փիվէռ, իր հօթը ընկերներով։ Անոնք եւ իրենց կուսակիցները (ջախջախիչ մեծամասնութիւնը) անտեսած ըլլալով այս որոշման, վարիչ մարմինը վտարեց զմբոստները եւ լուծեց Սէնի շրջանին կազմակերպութիւնը։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կը պահանջէ որ շրջանին իւրաքանչիւր հատուածը յարգէ կուսակցական կարգապահութիւնը եւ հաւատարմութեան գիր մը ուղղէ կեդրոնին։ Անոնք որ կ'անտեսեն այս որոշման, կուսակցութենէն դուրս ելած պիտի համարուին։

Միւս կողմէ, Մարսօ Փիվէռ ժողովի հրաւիրելով իր կուսակիցները, որոշեց տեղի չտալ եւ գրաւեց կուսակցութեան կեդրոնատեղին։

Կուսակցութեան վարիչ մարմինը ձեռնարկած է վերակազմելու շրջանը։

Արիական-Հրէական խնդիրը Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ կցումէն ի վեր, ցեղային հիման վրայ առաջին ամուսնալուծումը կատարուեցաւ ապրիլ 13ին, Վիէննայի մէջ։ Առեւտրական մեծ հաստատութեան մը տնօրէնը, որ նացի կուսակցութեան յարած էր, ամուսնալուծում խնդրեց իր հրեայ կնոջը դէմ որուն հետ կապուած էր 17 տարիէ ի վեր։ Ամուսինը կ'ըսէր թէ «ցեղային անյաղթելի խոչընդը» այլեւս թոյլ չի տար միասին ապրիլ։

Դատարանը իր պատճառաբանութեանց մէջ կ'ըսէր թէ կուսակցութեան անդամ մը, որ հակահրէականութիւնը իր ծրագրին գլխաւոր կէտերէն մէկը դարձուցած է, չի կրնար ներդաշնակ ապրիլ հրեայ կնոջ մը հետ։ Եւ որովհետեւ կարելի չէ հաշտութիւն գոյացնել, ուրեմն ամուսնալուծումը անխուսափելի է։

Ուրիշ բազմաթիւ ամոլներ ալ պիտի բաժնուին, այս հիման վրայ։ Անշուշտ չատերու համար քաղաքական կամ տնտեսական նկատումներ պատրուակ պիտի դառնան «անյաղթելի խոչընդի»։ Հրեաներու եւ արիականներու ամուսնութիւնը չափազանց տարածուած ըլլալով Վիէննայի մէջ, կարելի է երեւակայել թէ ինչ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ այս պարագան։

Ցետոյ, հազարաւոր Աւստրիացիներ հարկադրուած են ապացուցանել իրենց արեան հարազատութիւնը։ Նկատելով որ նախկին Աւստրիա-Հունգարիան կը պարունակէր Կեդր. Եւրոպայի մեծ մասը եւ իտալական շրջան մը, քննութիւններ պիտի կատարուին լեհական, ռոհեմական եւ իտալական քաղաքներու մէջ, շատ մը Աւստրիացիներու ցեղային ծագումը ստուգելու համար։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԵՐԳԻՉ ՇԱԼԻԱՓԻՆԻ մահուան լուրը ժանրատառ երկտողով մը միայն հաղորդեց Մոսկուայի «Փրավտա»ն, հինգերորդ էջին տակը։ Իսկ «Իզվեստիա» կարճ մահագրութիւն մը հրատարակեց, արուեստագէտ Մարք Թայղէնի ստորագրութեամբ։ Գնահատելով հանգուցեալ երգիչին տաղանդը, Թայղէն կ'ըսէ թէ ան «դաւաճանեց իր ժողովուրդին եւ իր հայրենիքը փոխանակեց դրամի հետ։ Հեռու՝ հայրենի հողէն, Շալիափին որ եւ է նոր դեր չստեղծեց արտասահման բնակած ատեն. Իր մեծ տաղանդը չատոնց ցամքած էր։ Ան ոչինչ կը ձգէ իր ետեւէն»։ Հանգուցեալ երգիչը «Վաստակաւոր երգիչ» տիտղոսը ստացած էր Խորհրդ. իշխանութենէն, բայց զրկուեցաւ այդ իրաւունքէն, երբ կապեր հաստատեց Փարիզի ռուս տարագիրներուն հետ։ Մոսկուայի մէջ թշնամի կը համարուէր խորհրդային իշխանութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի երթան մօտերս, կը գրեն տեղական թերթերը։ Իսկ հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն կը սպասուի սեպտեմբերին։

ՍՊԱՆԻՈՑ ազգայնականները միայն տասը քիլոմեթր հեռու են Միջերկրականի ափերէն, համաձայն վերջին լուրերու։ Հազարաւոր հանրապետական զինուորներ կղզիացած են լեռներուն մէջ։

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ազդեցութիւնը օրէ օր կը նուազի, կ'ըսէ հեռագիր մը։ Կառավարութիւնը որոշած է խորհրդակցական մարմին մը հաստատել, արտաքին գործակալութեան մէջ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ազգայնական կազմակերպութիւնը, «Նոր-Տէսթուր», լուծուեցաւ զինուորական իշխանութեան հրամանով, իբրեւ հետեւանք վերջին խռովութեանց։

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ ընկերութեան վիճակախաղը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 3ին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.—

3, 112, 143, 157, 159, 165, 169, 174, 223, 313, 317, 389, 455, 462, 501, 522, 524, 532, 538, 541, 544, 561, 562, 565, 595, 624, 630, 631, 668, 684, 731, 788, 798, 800, 805, 830, 833, 867, 868, 870, 889, 912, 931, 932, 1024, 1025, 1026, 1028, 1031, 1033, 1046, 1066, 1071, 1081, 1089, 1091, 1211, 1305, 1315, 1453, 1564, 1566, 1590, 1629, 1678, 1680, 1701, 1710, 1722, 1725, 1735, 1753, 1762, 1792, 1843, 1846, 1847, 1852, 1975, 1980, 1981, 1996, 1997, 2015, 2236, 2240, 2241, 2293, 2296, 2309, 2314, 2325, 2328, 2512, 2791, 2871, 2901, 2903, 160, 808:

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 18 Ապրիլ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին։ Յովրական ֆաւբատեղին

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 19 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

17 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժա. 8 հաճելի անակնկալներ եւ աւանդական Զատիկի խաղեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Մանուկներու մասնակցութեան համար մէկ ֆրանք։

Ընկերահամակրական խնջոյք Զատկի առթիւ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Հ. Յ. Դ. «ՑԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

17 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Գամպէրեանի սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԿԱՎՕ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Տոմսերը կը ծախուին ՅԱՌԱՋ Հրատարակչատան եւ Զ. Ռ. Միութեան անդամներուն մօտ։ Այժմէն ապահովել տոմսերը։

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, Պետ. Թատրոնին մէջ։
ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

17 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 7.30ին
Իւնիօն Ռէփիւպլիքէններու չքեղ սրահին մէջ
16, Rue J.-B. David (Փլաս Սէն Ռօքի մօտ)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՆԱՄՈՒՍ»Ը

Ղեկավարութեամբ Ա. ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆի եւայլն։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկու յաջորդական վայելքի օրեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ
17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը ներկայացուի

ԱԽ ՍԱ ԿՆԻԿՍ

(օփէրէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ԳԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ԳԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Կ. ՄՐԱԳԵԱՆ, ՍԱՆՃԱՔ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր՝ ղեկավարութեամբ Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆի։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ դրամատան ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ

Զատկի առթիւ, երկու օր, Կիրակի 17, Երկուշաբթի 18 Ապրիլ
Stade Italia-ի մէջ 72, Bd Carnot, Paris-12e

Կը մասնակցին Փարիզի 4 լաւագոյն ստար խումբերը՝ Հ. Մ. Ը. Մ., Իտալացի, Չէխ եւ Ռուս։

Յաղթական խումբը կը շահի արժէքաւոր բաժակ մը նուիրուած՝ «Gencia» ապերիտիֆի կողմէ։

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կերպով՝

Կիրակի 17 Ապրիլ ժամը 14ին Ռուսերը ընդդէմ Չէխերու
» » » 16ին Հ. Մ. Ը. Մ. ընդդէմ Իտալացիներու
Երկուշաբթի 18 Ապրիլ ժամը 14ին պարտուող խումբերը իրարու դէմ
» » » 16ին յաղթական խումբերը » »

Ուրեմն բոլորդ դէպի Stade Italia քաջալերելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, որոնք ձեր ներկայութենէն խրախուսուած ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն յաղթական հանդիսանալ այս գեղեցիկ եւ անհամեմատ մարզահանդէսին։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Métro Porte Dorée, Autobus P.C., A.U., 81.

ԷԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը նոյն անթերի եւ ճաշակաւոր ներկելու, պաստառ թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով S. Grégoire, 1 bis, Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi, Seine. Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ յարմար գիներով։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameste, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 17 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3708 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋԱՏԿԱԿԱՆ...

Միշտ նոյն միամիտ կանչերը՝ տօնական օրերու առթիւ: Եւ մանաւանդ Զատկին. — « Ո՞ւր է մեր Զատիկը... Դեռ չէ եկած մեր Զատիկը... »:

Իբրեւ ծաղկազարդը գարնան եւ իբրեւ խորհրդանշան յարութեան, տարակոյս չկայ որ մանաւանդ Զատիկը խորապէս կը խօսի մեր սիրտերը :

Ահա քանի՜ տարի է որ օտարութեան մէջ կ'անցընենք այս տօնն ալ, ի զուր փորձելով անոր հետ կապուած աւանդութիւններն ու սովորութիւնները քաշքշել խորթ ափերու վրայ :

Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ սկիզբէն ի վեր, իսկ այս կողմերը բաղդատաբար նոր սկսած են, օրինակ, «հաւկթախաղեր» սարքել. նոյնիսկ ազդեր դրկել մամուլին, ծանուցանելու համար զանոնք : Տեղական թերթ մը երէկ յիշելով զատկական սովորութիւնները, կը պատմէր թէ Ֆրանսացիներն ալ հաւկթախաղ ունին, ինչպէս եւ Ամերիկացիները: Պրըթանյըի մէջ Զատկի երկուշաբթին հարսանեկան թափորները իրար կը հրմշտկեն նախշուն եւ շողշողուն թրախանքներով: Իսկ Պիարիցի մէջ նոյն օրը տեղի կ'ունենայ... կովամարտ, համաձայն պաշքեան աւանդութեան մը):

Մեր մասին խօսելով, շատ չենք տեսներ այս միամիտ սովորութիւնները, իբրեւ փշուր մը կարօտ՝ հայրենիքէն :

Հոգիները աւելի շուտ կը սառին, կամ կը տարրալուծուին այս ափերուն վրայ, եթէ այս կարօտն ալ ցամքի: (Ինչ որ Հայրենասիրութիւն կը կոչենք, իբրեւ թարգմանութիւնը «Նոսթալժի»ին, — բուն իսկ մեր կարօտն է: Օտարները չունին այդ բառը, այնքան խոր եւ գեղեցիկ):

Կարօտի այս արտայայտութիւնները միեւնոյնատեն կը թարմացնեն բազմութեանց հոգին, կը ջրդեղեն զայն ինքնավստահութեամբ եւ խանդավառութեամբ, — երկուքն ալ անհրաժեշտ՝ աւելի քան երբեք :

Անէ մէկս մխիթարութիւն մը, շող մը կը փնտռենք, այս մռայլ օրերուն: Զատիկն ալ այդ շողերէն մէկն է, անհամար բազմութեանց համար, հոգ չէ թէ շատ բան կորսնցուցած՝ իր երբեմնի տպաւորութիւնէն: Սարսուռ մը, յիշատակ մը, աւանդութիւն մը բոց կուտան բազմութեանց աչքերուն :

Եւ սակայն, կը թուի թէ շատ ետ մնացած պիտի ըլլանք, եթէ մենք Զատիկները սահմանափակենք միայն յիշատակներու եւ աւանդութեանց ոգեկոչման, մանկունակ փառաբանութեան մէջ :

Եթէ ճիշդ է որ Զատիկը խորհուրդ մըն է — թերեւս ամէնէն գեղեցիկը՝ բոլոր աւանդութեանց մէջ — ամէնէն առաջ մեր տառապող բազմութեանց կ'իյնայ իմանալ եւ տարածել այդ խորհուրդը:

Իմանալ՝ թէ «յարութիւն»ները երկինքէն ինկած պարգեւներ չեն, այլ արդիւնք յարատեւ ճիգերու եւ տառապանքներու: Բուն բառով՝ երկունք :

Երբ ըմբռնենք այսքանը, ու տարածենք զայն խօսքով ու գործով, իբրեւ լերան քարոզ, այն ատեն է որ իսկապէս հաւատացած կ'ըլլանք մե՛ր Զատիկին, ինչպէս կ'ըսեն :

Արդ, այս գիտակցութիւնը կը պահանջէ շատ ալ չտարուիլ անցեալով, անվերջ հառաչանքներ չարձակել անոր համար, մոռացութեան տալով հիմնականը .— ներկան:

Այդ գիտակցութիւնը կը թելադրէ նաեւ նորոգել մեր գիտելիքները, Սերտել ծուռն ու շիտակը: Արդիանալ, աշխուժանալ: Եւ ըմբռնումներով եւ գործունէութեան մեթոտներով, եթէ ոչ հայկական յարութիւնը փութացնելու, գոնէ անոր ճամբան հարթելու համար :

Հայկական յարութիւն՝ կը նշանակէ հայրենիք եւ ազատութիւն: Ամէն բանէ վեր՝ այդ երկուքը: Ամէն բան՝ այդ երկուքին համար :

Եթէ կրցանք համախմբուիլ այս դրօշին տակ, առանց դաւանանքի խտրութեան, արդէն կտրած կ'ըլլանք ճամբուն կէսը :

Այսպէս իրականացած են քաղաքական Զատիկներն ալ, բոլոր ժողովուրդներուն համար :

Եթէ հայրենիքի եւ ազատութեան կարօտը չէ կորսնցուցած իր թափը, այսքան դարեր վերջն ալ, մէկ պատճառն այն է, որ մեր ստեղծական բազմութիւնները միշտ յաջողած են միասին տանիլ աւանդութեանց խորհուրդը, Վարդանանէն մինչեւ Զատիկ :

Ուրիշ խօսքով, անոնք ամէն բանէ առաջ միջուկը փնտռած են կեղեւին տակ, հոգ չէ թէ շատ պարզունակ հասկացողութիւններով:

Այդպէս նաեւ Զատիկը, որ չի նմանիր ուրիշ ազգերու տօնած Զատիկին,— շատ աւելի կրօնաբոյր եւ սահմանափակ :

Եւ սակայն,— քացատրեցինք արդէն — մենք մնացած պիտի ըլլայինք մեռնել կէտի մը վրայ, եթէ մեր բոլոր նկրտումներուն ոգիւրն ըլլար միայն եւ միայն անցեալը, իր աւելի կամ նուազ հեռաւոր յիշատակներով :

Աւանդութեանց հմայքը պէտք չէ կաշկանդէ, լճացնէ մեր հոգին, որ շատ աւելի բարձր թռիչքներ ունի, կը բաւէ որ կարենանք արթնցնել զայն: Մշակել եւ բիւրեղացնել :

Մշակումի եւ բիւրեղացման այս աշխատանքն է որ կը կատարեն քաղաքական կուսակցութիւնները, ընդհանրապէս խաղաղօրէն, երբեմն ալ ամեհի ցնցումներով :

Ազատութեան ամէնէն բոցավառ արեւն ալ շուտով պիտի նսեմանար, կամ պիտի դառնար տժգոյն լուսնկայ, առանց այդ արիական, խանդավառ եւ յարատեւ աշխատանքին :

Թող այս նոր Զատիկն ալ սարսուռ մը կաթեցնէ մեր երակներուն մէջ, այդ ճամբուն վրայ : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՆ

Հրամայուեցաւ պարպել գործարանները

Երկու կողմերը ընդունած ըլլալով աշխատանքի նախարարին յանձնարարութիւնները, գործադուլը պիտի վերջանայ այսօր - վաղը: Սէնտիքաները հրամայեցին պարպել բոլոր գրաւուած գործարանները, որոնց թիւը 220ի հասած էր, 158.000 բանուորներով:

Ինչպէս բացատրած ենք, բանակցութեանց գլխաւոր դժուարութիւնը այն էր որ գործատէրերը կը պահանջէին նախ պարպել գործարանները, որպէսզի կարենան իրաւարներ նշանակել: Արդ, աշխատանքի նախարարը հրամայած էր անմիջապէս պարպել գործարանները եւ յետոյ իրաւարարութեամբ լուծել վէճը. Այժմ այս դժուարութիւնն ալ հարթուած է: Ընկերվարականներն ու համայնավարները, ինչպէս եւ մետաղագործական բանուորներու Միութիւնը կոչ մը ուղղեցին արհեստակցական միութեանց, որպէսզի ընդունին աշխատանքի նախարարին առաջարկները եւ ձեռնարկեն բանակցութեանց, պարպելով գործարանները :

Կարգադրութեան այս եղանակը յաջողութեամբ պսակուեցաւ օդանաւային հաստատութեանց մէջ, ապյայնացուած թէ անհատական: Այժմ կարգը եկած է միւս հաստատութեանց, մասնաւորապէս Սիթրօէնի եւ Ռընոյի, որոնք հաւաքաբար ունին 60000 բանուորներ: Մետաղագործական բանուորներու միութեան վարչութիւնը իր կոչին մէջ յանձնարարելով պարպել գրաւուած գործարանները, կը թելադրէ նկատի առնել թէ երկրին եւ թէ բանուորներու շահերը :

Աշխատանքի նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց բանուորներու եւ գործատէրերու ներկայացուցիչները, որոնք յայտարարեցին թէ պատրաստ են բանակցելու: Այս առթիւ գեր - իրաւարար նշանակուեցաւ Պ. Ժիռօ, Փարիզի հանրօգուտ շինութեանց տնօրէնը: Նոյն օրը աշխատանքը վերսկսած էր երեք հաստատութեանց մէջ: Երէկ սկսաւ շարք մը գործարաններու պարպումը :

Վերջին լուրերը վճռապէս կը հաստատեն թէ աշխատանքը պիտի վերսկսի երեքշաբթի օր, բոլոր գործարաններուն մէջ:

*** Աշխատանքի Նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 9ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 395.535, որոնց 283.214ը այր, 112.321ը կին: Բաղդատելով նախորդ շաբթուան հետ, նպաստընկալներու թիւր պակսած է 2719 հոգի: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 381.855:

Սէնի ընկերվարականներու պառակտումը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Սէնի շրջանի ընկերվարական կազմակերպութեան ձախ թեւին վարիչները վտարուած ըլլալով, ըմբոստները գրաւած էին Փարիզի կեդրոնատեղին :

Կուսակցութեան վարիչ մարմինը լուծեց կազմակերպութիւնը եւ անմիջապէս ձեռնարկեց վերակազմութեան, բայց ըմբոստները կը շարունակեն դիմադրել: Ըմբոստներուն պարագլուխը, Մարսօ Փիվէռ, դատու գացած ըլլալով, անոր օգնականը յայտարարեց .

— « Դրուեցաւ թէ մենք բռնագրաւած ենք Փարիզի կեդրոնատեղին: Սխալ է: Կեդրոնատեղին մեզի կը վերաբերի, մենք ենք անոր օրինական սեփականատէրը, համաձայն քաղքենի օրէնքին: Ուրեմն մենք մեր տան մէջ կը գտնուինք: Գալով մեր ժամանճիւղերուն, բոլորն ալ կը մնան ինչպէս առաջ: Մեր 120 ժամանճիւղերէն երկուքը միայն անջատուած են:

Լուծուած կազմակերպութեան վարիչ մարմինը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը ծանուցանէ թէ երկու ժողովներ սարքուած են, մէկը՝ կուսակցական, ապրիլ 22ին, միւսը՝ հրապարակային, ապրիլ 26ին, լուսաբանութիւններ հաղորդելու համար: Զեկոյցը կը բողոքէ կուսակցութեան կեդրոնին արձակած վճիռներուն դէմ :

Իսկ այս վերջինը, բուն ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուի Պ. Փոլ Ֆօռ, իր կարգին զեկոյց մը հրատարակեց, ծանուցանելով Սէնի շրջանին վերակազմութիւնը, նոր վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերուն հասցէները: Իւրաքանչիւր շրջանակի համար պատասխանատու պատուիրակներ նշանակուած են, մաքրագործումը եւ վերակազմութիւնը յառաջ տանելու համար :

Ըմբոստներուն շարժումը մասնաւորապէս ուղղուած է Լէոն Պլումի եւ Փոլ Ֆօռի դէմ (ընդհ. քարտուղար): Ինչպէս կը յիշուի, Սէնի շրջանին ձախ թեւը ցոյց մը կազմակերպած էր Ծերակոյտին դէմ, հակառակ ներքին նախարար եւ ընկերվարական Պ. Մարքս Տորմուայի վճռական արգելքին. Ձախ թեւը յետոյ շարք մը ժողովներ գումարեց Փարիզի եւ գաւառի մէջ, պահանջելով փոխել ղեկավարութիւնը եւ հետեւիլ իսկապէս յեղափոխական - ընկերվարական քաղաքականութեան մը: Այս թեւին վարիչը, Մարսօ Փիվէռ որ մեծամասնութիւն կը վայելէ Սէնի շրջանին մէջ, շատ ալ տարբերութիւն չունի Լէնինեան - Թրոցքիական դաւանանքէն: Վերջին ազգային խորհուրդին մէջ, որ հրաւիրուած էր նախարարական տագնապին առթիւ, Մարսօ Փիվէռ չահեցաւ ընդհանուր քուէներու մէկ չորրորդը: Կայ փոքրամասնութիւն մը եւս, Զիրոմսքիի խմբակցութիւնը, բայց աւելի չափաւոր :

Եթէ ըմբոստներու սարքած հրապարակային ժողովը յաջողի (26 ապրիլ), այն ատեն կեդրոնական ղեկավարութեան դէմ բացուած պայքարը պիտի շարունակուի գաւառի մէջ :

Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը ծովեզերք հասաւ կտրելով Պարսելոնա-Վալենցիա գիծը

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բանակը շատ կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ ապրիլ 15ին, գրաւելով Վինարոզը եւ ուրիշ երկու գիւղեր: Այս յաղթանակին շնորհիւ, ազգայնականները կտրած կ'ըլլան հաղորդակցութեանց գլխաւոր ճամբան՝ Պարսելոնայի եւ Վալենցիայի միջեւ: Արդէն ծովեզերք հասած ըլլալով, անոնք բռնած են Միջերկրականի ափերը, 30 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ :

Ազգայնականներուն այս յաջողութիւնը արդիւնք է բուռն կռիւներու, որոնք սկսած էին հինգ շաբաթ առաջ: Աւելի քան 150 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը կրցաւ ծովեզերք հասնիլ: Զօր. Արանտա, որ կը վարէր այս արշաւանքը, վստահ իր յաղթանակին վրայ, օտար թղթակից-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ,

«ԱՒՈՒՐ ՊԱՏՃԱՌԻ »

« Ցուլդա » ...

Այս անունին հետ ծանօթացայ մանկութեանս օրերէն երբ, փողոցի փաշիներու վրայ, ուրիշ տղոց հետ տուներու ցանկապատերէն կը ցատկէինք պարտէզները՝ թաղումին ծաղիկ տանելու համար :

Աւելի վերջ, այդ անունին հանդիպեցայ «կրօնի դասի» առթիւ, երբ «էֆէնտի»ն — ուսուցիչը — վերջին ընթրիքէն մինչեւ խաչելութիւնն ու Ցուդային խղճահարութիւնը՝ իր ձայնին կուտար ելեւէջներ, ու մենք կ'ունկնդրէինք մեր «շունչերը բռնած»...

Տասնամեակ մը վերջ, այդ «Գողգոթան» հեգնեցի, երբ անապատ էինք ինկեր :

Անկէ վերջ, ես այդ «Ցուդա»ն տեսայ պաստառներու վրայ ու գիրքերու մէջ: Ցուդանե՞րու շարք մը ամբողջ զանազան երեւոյթներով, բայց միեւնոյն դաւադիր արտայայտութեամբ :

Ամիսներ առաջ առիթ ունեցայ զանազան ճանչնալու տեղի մօտէն, — Վենետիկ , Հռոմ, Փարիզ: Թանգարանները լեցո՜ւն են անոնցմով :

Ինչո՞ւ այս յարատեւ կենակցութիւնը այս երկուքին:

Կը խորհիմ թէ Նազովրեցին ու իր « յարութիւն »ը բան մը կը պարտին այն Ցուդային, զոր նողկանքով կը յիշէ մարդկութիւնը :

Քրիստոնէական վարդապետութիւնը երկու յատկանիշ ունի,— անձնազոհութիւնը եւ յարութիւնը :

Իսկ այդ երկուքը արդիւնք են Ցուդայի դաւաճանութեանը: Առանց այս վերջինին ի՞նչ կը մնար «քրիստոնէութենէն», որ, իրականին մէջ, Գողգոթայով կը բարձրանայ եւ «յարութեամբ» կ'աստուածանայ ...

Մեր Վարդանը, իր կարգին, կրկնապէս արժեւորուած է Վասակի գոյութեամբ:

Առանձնապէս քրիստոնէակա՞ն է Ցուդան :

Բայց, աշխարհի մէջ կա՞յ ազգ մը կամ ցեղ մը, որ ունեցած չըլլայ իր Ցուդաները :

Տարբերութիւնը որ կայ, սակայն, Ցուդաներէն առաջինին ու վերջիններուն միջեւ՝ այն խղճահարութիւնն է, որ կ'երեւի Նազովրեցիի «յարութեան» նախորդող Ցուդայի անձնասպանութեամբը :

Ժամանակակից Ցուդաները ընդհանրապէս զուրկ են այդ առաքինութենէն: Ու հազուագիւտ է տեսնել, որ անոնք կամո՛վին իրենց պարանոցը յանձնեն չուանին :

Բայց, երբ մեր պատմութեան զանազան դրուագներուն քով դրուած է Ցուդաներու խղճահարումը եւ ինքնասպանումը, մի՛շտ ալ գոյութիւն ունեցած է, սակայն, ազգային դատաւճիռ մը, որ տեւականօրէն փշապսակ դրած է անոնց գլուխներուն :

Այդ դատավճիռը անողոք բախի մը վերածուեցաւ մեր վերջին 40ամեակին, երբ բշնամին հարուածող Բազուկը անխնայ իջաւ. նախ անոնց գլխուն, որ դաւաճանեցին մեր հայկական անձնազոհութիւններուն :

Զատիկ...: Ցոյսի եւ հաւատքի վերածնորոգման այս տօնին առթիւ աղաղակ մը արտիս խորէն,— օրհնեա՜լ ըլլայ նաեւ այդ Բազուկը .

ՍՈՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

Հականերական շարժում Հունգարիոյ մէջ

Հունգարական թերթերը զեկոյց մը կը հրատարակեն հակահրէական օրէնքի մասին, որուն գլխաւոր կէտերը հաղորդած էինք անկէ առաջ:

Զեկուցումը կ'ըսէ — Իբր 80 տարի առաջ, երբ դրամատիրական դրութիւնը հաստատուեցաւ Հունգարիոյ մէջ, ժողովուրդը երեք դասերու բաժնուեցաւ: Գիւղացիները , հազիւ ազատած ճորտութենէ, աղքատ եւ անուսում, միայն բանուորի դեր կրցան կատարել անտեսական նոր կարգուսարքին մէջ: Քաղքենի դասակարգը հրաժարեցաւ միայն զինուորական արուեստով եւ հանրային գործերով: Այսպէս դրամատիրութիւնը անցաւ Հրեաներուն ձեռքը եւ գիւղութիւններ ընծայուեցան անոնց ներգաղթին համար :

Հրեաները տեղծեցին հունգարական առեւտուրը, ճարտարարուեստական դրութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը: Այժմ Հրեաները կը կազմեն Հունգարիոյ բնակչութեան 5 առ հարիւրը: Առեւտրական եւ ճեղանաւորական պաշտօնեաներու 40 առ հարիւրը, ճարտարագործական պաշտօնեաներու 40 առ հարիւրը, գործարանատէրերու 11, առեւտրականներու եւ ճեղանաւորներու 45 առ հարիւրը Հրեաներ են: Հրեաները կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն նաեւ ազատ ասպարէզներու մէջ,—փաստաբաններու 49 առ հարիւրը, բժիշկներու 34,օրագրողներու 31, երաժիշտներու 28, դերասաններու 24, գրագէտներու եւ գիտուններու 27 առ հարիւրը Հրեաներ են :

Միւս կողմէ, Հրեաները աննշան դիրք մը կը գրաւեն հողագործութեան մէջ: Պետական պաշտօնեաներու միայն 1ուկէս առ հարիւրը Հրեաներ են, իսկ բանակին մէջ կան 154 Հրեաներ :

Զեկուցումը կ'աւելցնէ թէ Հրեաները չեն յաջողած բարոյապէս յարմարիլ Հունգարներուն :

Խստութիւններ ծնելաբերական սահմանին վրայ

Փէշթայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է, սահմանափակելու համար արտասահման մեկնողներու թիւը: Անցագիր կը տրուի միայն քաղաքացիութեան վկայականներու դիմաց, ներքին նախարարութեան միջոցաւ: Կարգ մը պարագաներու մէջ չափազանց դժուար է ստանալ այս թուղթերը :

Միւս կողմէ, որպէսզի դրամագլուխը երկրէն չփախչի գոհարեղէններու փոխառման քօղին տակ, շատ խիստ հսկողութիւն մը հաստատուած է սահմաններուն վրայ :

Այս տնօրինութիւնները ճիշդ ու ճիշդ կը համապատասխանեն Աւստրիոյ Հրեաներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն: Աւստրիոյ Հրեաները անցագիր չեն ստանար մեկնելու համար, իսկ հունգար Հրեաներու մուտքը արգիլուած է գերմանական իշխանութեանց կողմէ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահը 7 միլիառ 112 միլիոն տոլար պահանջեց խորհրդարանէն: Այս միթխարի գումարէն 4962 միլիոն պիտի յատկացուի օգնելու գործազուրկներուն, ուղղակի կամ անուղղակի, իսկ 2150 միլիոն ալ՝ վարկեր բանալու եւ գնողական կարողութիւնը աւելցնելու համար: Նախագահը այս առթիւ կոչ ուղղելով բոլորին գիտակցութեան, անգամ մը եւս կը դատապարտէ «նեղանձնական շահերու խմբակցութիւնները, որոնք կ'ապրին ի վնաս հաւաքականութեան »:

ԻԲՐԵՒ ԼՐՏԵՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ երկու ճարտարապետներ, հայր եւ որդի Նիւս, որոնք մասնակցած են Մաժինոյի գծին շինութեան, 100.000 ֆրանք երաշխաւորութիւն առաջարկեցին, ազատ արձակուելու համար, բայց դատախազութիւնը մերժեց :

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ :

"ՀԻՒԱՆԴ ԵՒ ՄԵՌԱԾ"

« Ցաւալի՜ ծի՞ Թիւերէն մէկուն մէջ կարդացի կազմութիւնը յանձնախումբի մը որ պիտի օգնէ « հիւանդ եւ մեռած արուեստագէտներուն» : Գաղափարը սքանչելի է եւ կուգայ մեծ գեր մը կատարել : Իրաւ ալ ո՞ր հայ արուեստագէտն է որ իր անձնական միջոցներով պիտի կրնայ հիւանդ ըլլալ եւ մեռնիլ...

Նոյն համակրանքը ունեցանք երբ հիմնուեցաւ «Հայ գրողներու ընկերակցութիւնը» : Ան ալ կուգար, ուրիշ բաներու կարգին, թիկունք մը ըլլալու հայ գրագէտին : Առանց շատ ցընցումներու՝ ազատելու զայն նեղպարագաներէ, բարձրացնելու անոր ինքնավստահութիւնը, տրամադրութիւնը :

Բայց անիկա մարած ըլլալու երեւոյթը ունի : Կը հասկնամ : Չէր կրնար ըլլալ :

Ամէն Հայ ինքն իր մէջ ամբողջութիւն մըն է : Կ'ապրի պարիսպի մը մէջ, ուր ամբողջ աշխարհ մը շինած է իրեն, եւ ուր ինքն իրեն կը քալէ ու կը շինէ իրեն վերաբերեալ բոլոր հարցերը, եւ ինքնիրեն կը լուծէ ու կ'երթէ բոլոր իրեն պատահածներուն մէջէն : Հայ բնաւորութիւնը ուրիշին պէտք չունի : Եւ խոժոռ ու կասկածանքով կը նայի իրեն օգնութեան գալ յանդգնողներուն, եւ մէկ քանի խօսքով կամ զրոյցով հարուածելէ վերջ, կ'առնէ կը քալէ, գլուխը անկած :

Հայը égocentrique է : Իր անձին մէջ ու շուրջը կը դառնայ : Դժուար է Հայերով «ընկերակցութիւն» կազմել :

Բայց այս նոր կազմութիւնը թերեւս աւելի կեանք ունենայ, որովհետեւ նախ, հոն հաւաքուողները պիտի գործեն ուրիշներու համար, ամո՜ղ, անոնց համար որ «մեռած են կամ հիւանդ» : Այս կացութեան կամ հարցերուն շուրջ համերաշխութիւն չունով կը գոյանայ : Մանաւանդ որ այլեւս ըմբոստացող չկայ իրենց դէմ... Եւ յիսամնաց լուսանկար պաշտօնական կը շօշափեն արդէն անդամալոյծ մատներ : Եւ հանդիսաւ դագաղներու մէջ կը մտնեն՝ անկողին չտեսած մարմիններ... Առոր վստահ եմ, վըստահ եմ :

Արուեստագէտը շատ հպարտ է : Անիկա դիւրութեամբ ցոյց չի տար օտարներուն, որ ինք աւելի անօթութենէ կը մեռնի, քան թէ իր քերթուածներուն մէջ երգած ու ողբացած սէրերէն, կամ բեմին վրայ իբրեւ դերասան, ու պաստառի մը վրայ իբրեւ նկարիչ իր ապրած ողբերգութիւնէն : Ցանախ անոր դէմքին դալուկին պատճառը իր մարմնին անանուանդ հիւլէներն են : Բայց անիկա camouflage մը կ'ընէ, եւ երջանիկ է որ իր հոգիին ցաւը կը յաջողի օտար աչքերէն ծածկել իր մարմնական հիւծութիւնը :

Ցանախ տարիներ արուեստագէտներ կը պտտին մարդոց աչքերուն առջեւ, խոժոռ եւ ամպոտ, եւ միայն երբ հիւանդ կ'իյնան օտարին ձեռքերուն մէջ, կարելի կ'ըլլայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ խոժոռ էին այնքան, եւ այնքան ամպոտ...

Անշուշտ, գրեթէ միշտ, ալ շատ ուշ է : Բայց գրեթէ միշտ չարաչուք Ցորեկեան մը կը կազմակերպուի : Շատեր խնկած են այդ Ցորեկենական սրահին սեմին առջեւ...

Դեռ քանի մը տարի առաջ դերասանուհի Սիրանոյշը : Նօթանասունհինգ տարեկանին կուգայ Եգիպտոս : Նախ Աղեքսանդրիա, ուր կը ներկայացնէ «Գամբիլազարդ Տիկինը» : Ցետոյ կ'անցնի Գահիրէ : Հոն կը բնակի հայ ընտանիքի մը տունը : Առաջին օրերը կը մասնակցի ընտանեկան սեղաններուն · բայց յետոյ, յանկարծ, կը քաշուի սենեակը եւ կը մերժէ ամէն օժանդակութիւն : Ի՞նչ կ'ուտէ - ի՞նչպէս կ'ապրի : Տնեցիները չեն գիտեր :

Դուրսը անշուշտ իր Ցորեկեանը կը պատրաստուի... Եւ այդ Ցորեկեանին առջի օրը, Սիրանոյշը կը փոխադրեն հիւանդանոց, Թոյլ, եւ սատոնի ջերմով : Սենեակին մէջ մնացած էր անօթւաղ եւ հպարտ : Կը մեռնի : Անշուշտ յայնորէն կը վճարուին հիւանդանոց եւ յուղարկաւորութիւն...

Այդտեղ արուեստագէտը այլեւս անկարող է մաքառելու, ինկած է ամբողջովին, պատրաստ լացողներուն գիրկը :

Երանի՜ թէ մեծ կատակերգակ Փիրամեանկայլին պէս թաղուէին բոլորը արուեստագէտները : Անիկա պահանջած է որ իր մահուան օրը իրեն բերեն ոչ ծաղիկ, ոչ պսակ եւ մանաւանդ ոչ ալ խօսին կեղծաւոր եւ անօգուտ դամբանականներ : Ուզած է ոչ մէկ մարդ իր դագաղին ոչ առջեւէն, ոչ ետեւէն, ոչ քովէն : Մարմինը դրուած աղքատներու կառքին մէջ եւ անտարբերներու եւ անծանօթներու կողմէ տարուած ու ամփոփուած Ակրինէնթէ իր մայրենի հողին մէջ... Երանի՜ իրեն :

×

Նաեւ որքան փափաքելի էր, դերասանական հասոյթ մը " տպագրելու համար, «հիւանդ արուեստագէտին» շուրջ չյերինելէ այցելուներու սըրտամեկի եւ ձանձրալի յօդուածներու շարք մը : Տարիներով սիրտս թունդ ելած է, ամէն անգամ որ թերթերու մէջ տեսած եմ «Այց մը Կոմիտաս Վարդապետին» վերնագիրը : Այցելողները, նախ անոր երթալով հերոսացած, յետոյ ալ անկէ ընդունուած եւ ճանչցուած ըլլալնուն հպարտ, կը պատմէին սիւնակներով անոր անկարող դարձած մարդկութեան թշուառութիւնը :

Ցետոյ կարգը եկաւ Ահարոնեանը տեսնողներուն : Հիմա ալ՝ Շահմուրադին ·

Ի՞նչ հարկ հիւանդութեան մանրամասնութիւնները հրապարակել, անոր անկարողութիւնը բերնէ բերան անցնել, խորհրդապահութեան բացարձակ պակասով մը :

Արուեստագէտը մարդ է · կը հիւանդանայ, կը մեռնի : Ցետամնաց ձեւով մը անշուշտ պէտք է հոգալ, նոյն իսկ գուրգուրալ վերջապէս : Բայց զգուշութեամբ, փափկութեամբ : Վերջին հարուածները թող մեղմ ըլլան գէթ, նոյնիսկ սիրով ձեւին տակ...

×

Հիմա գանք ողջերուն : Անոնք որ անշուշտ պէտք էր ամէնէն կարեւորները ըլլային, թէեւ հակառակն է :

Այնպէս մը ըլլալու վրայ է որ ողջերն ալ կարծես կ'աշխատին «վերջին ըլլայիքի» մը համար :

Մեր քննադատներն ալ կը պատկանին «Ցորեկենական» կամ անդրաշխարհային տաղանդները պրպտելու կոչուածներուն :

Ողջերը, ապրողները, երիտասարդները, արտադրողները, տակաւին աւելի ունին : Շատ կը տեսնուի, որ արուեստագէտ մը, թէ' կեանք, թէ' գըրականութիւն եւ թէ ալ հաց ունենայ միեւնոյն ժամանակ...

Մեր քննադատները հազար անգամ գրուած, ըսուած բաները նորէն ծամծմելով մէջտեղ կը նետեն : Գրեթէ կարելի է ըսել թէ չի պատահիր որ նոր փորձ մը ըսուի, արտայայտուելու նոր ջանք մը մտածուի, մէջտեղ բերուի : Իրաւ է թէ շատ մեծ բազմութիւն մը չկայ մէջտեղը այս կարգի բաներ ըսել ուզող...

Այնպէս որ, ոչ միայն հայ արուեստագէտին կեանքը մութին մէջ թաւալող խուլ պայքար մըն է ինքզինքին եւ աշխարհի տարրերէն հետ, այլ եւ ան իր արտադրածին հետ գլուխ գըլխի մնացած, ինքնիրենը կը մտածէ անոր հետ : Ինք կը գրէ, ինք կը կարդայ : Ինք կը շինէ, ինք կը նայի : Ինք կ'երգէ, ինք կը լսէ...

×

Փափաքելի էր որ «հիւանդ եւ մեռած արուեստագէտներուն համար » ստեղծուած այս յանձնախումբին դիմաց, բարձրանար' «ողջ եւ առողջ արուեստագէտներուն համար» académie մը : Այս անգամ յոյսի եւ կեանքի համբաններուն մէջ գործող : Դուրս բերելով մեր տաղանդները, ոչ թէ գթութեան ձեւին տակ, ինչպէս միշտ, այլ բարձր բարոյական եւ նիւթական վարձատրութեամբ :

Եւ նուիրատուութիւններ ըլլան, որով ամէն տարի արուեստագէտի մը գործը վարձատրուի : Գրագէտի մը մէկ գիրքը, կամ ամբողջական գործը ստանայ կարեւոր մրցանակ մը : Գեղարուեստական jury մը հաստատուի : Եւ նաեւ ստեղծուի տեսակ մը Prix Goncourt :

Ցորեկեան չէ, ոչ ալ գերեզման :

Այլ մանաւանդ՝ նախ կեանք ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՒՆ ԶԱՏԻԿ ՉԷ

Այսօր Զատիկ է :

Ես խաչէն վար չեմ իջած :

Ու բոլոր աշխարհ գարուն կը առնէ, նշենիները ծաղկած, ծմակները անոյշ կը բուրեն, մանիշ կը բուրեն : Ու ամբողջ բոլոր ծաղիկներուն սէր կը շաղէ :

Բոլոր աշխարհի անասաններուն մէջ կայ ցնծութիւն, սիրոյ բոյեր, սիրոյ երգեր :

Մեր անասունները միայն բեւր բեւր խաչերու փռուած' կը թերեն առիւն, կը թերեն արցունք, կ'ուտեան դամբանական նոր նոր տողուածներ :

Այսօր ամէնուն Զատիկ է :

Հայուն Զատիկ չէ :

×

Ես կը դիտեմ խաչիս բարձունքէն սէգ կաղնիներուն փոթորկումը : Անոնք կը պայքարին մոլեգին հողմերուն հետ, անոնք շանթերուն հետ կը մենամարտին · տառը կը թափանցէ անոնց երակներէն ներս, անոնց արմատին լարերը թել առ թել իր կարկամէն : Հսկայ հաստաբուն ծառերը սատարումով կ'ըլլան, կը թարշամին, կը թառամին, կը տալուրուին եւ հայրական դիմադրումով դարձեալ սիրտ պատած, ծիլ կ'արձակեն, ու արեւուն շողերը հագած՝ ամէն գիշեր կը տօնեն յաղթանակը իրենց յամառ պայքարներուն :

Գոյապայքար յաղթապանծ կ'երգէ ·

— Վաղը ինծի Զատիկ է :

×

Ես խաչուած կը մնամ ու թաղուած արիւններու մէջ : Բայց յոյսերս ոչ մէկ լար կը կտրեմ :

Կ'անցնին դիմացէս քահանայապետները՝ կ'այպանեն ինծ, կ'ըսեն ինծի — թէ քաջ ես, ցոյց տուր քաջութիւնդ, խաչէդ վար իջիր :

Եւ նոյնիսկ ինծի հետ ապրող, իմ սեղանիս սեղանակից բարեկամներս անպատուած լրբութեամբ կը ծաղրեն , կ'ըսեն ինծի ·

— Վա՜հ, դուն որ կը քակէիր սեղանաւորներու սաճարները, դուն որ քեզի դէմ երես դարձնող հարուածներուն ոսկի փոխել կուտայիր . հա, սւնեննէ՞ էթէ քաջ ես, խաչէդ իջիր վար, փրկէ քեւեւները դատապարտուդ · պատիժն սաստկէ, քանի գանկերն անանց :

Զիս ուրացող բարեկամներուս այս խօսքերը, գերթ թունաւոր նետակներ սրտիս մէջ կը խրեն :

Ինծի համար Զատիկ չէր :

Այլ էր ուրբաթը Զատիկ :

×

Ես խաչիս վրայէն կը դիտեմ չարած չարած գիւղեր, Տալուրիկէն մինչեւ Տէր Զօրի անապատները երկնցած :

Ու տակաւին ես կը տեսնեմ Ուրուականներ վատանքն, որ իր ուսերուն ներքեւ տառած փլատակները մեր շիրմացած հայրենիքին, վաղը կ'ոթիլ մը կեանք պիտի չթողու մեր ոգեխուծին մէջ :

Բայց ես դարձեալ կ'ուզեմ խաչուիլ · գէ խաչուելով միայն կրնամ հզօր մնալ, ապրիլ անվերջ :

Հաճելի է անխտրութիւնը · ազանցելի է փառքը հայրենիքիս : Թէ կ'ուզեմ յարութիւն առնել՝ պէտք է խաչուիլ :

Ես որքան խաչուեցայ եւ Զատիկը չտօնեցի : Եւ տակաւին կը հաւատամ որ ես պիտի ըսեմ, թէ վաղը ինծի ալ Զատիկ է :

×

Կ'անցնին աչքիս առջեւէն զաւակներս, գլուխնին կախ, խաչիս սեւովը պատանքուած · անոնց ամէն մէկ քայլին, ես կը լսեմ շառաչը իրենց սրտի շղթային · ես վերէն փշէ պսակ գլուխս ծռած կ'ուզեմ համբուրել իրենց կոշկոճուած իրանին վէրքերը քաղցրօրէն :

Ցաւո՞վ, յառա՞ջ տղաքներս, վաղը Զատիկ է : Մենք մեր կարմիր խնձորը կր կատարենք, մինչեւ որ փշրենք շղթաները մեր ոտքին :

Ցաւո՞վ, տղաքներս, մի' վախնաք, այս օրուան անէծքը վաղը օրհնութեան կը փոխուի :

×

Կ'անցնէր ալլորը բոլունները որ դանկարմիր բոլոր թռոր : Ան առջեւէն կ'երթար խումբ խումբ պերճազգեստ իշխանուհիներու, վարիչներու թիրքներու :

Իր ուրբաթը Զատիկ ,

Ալլորը հովեր առած, խաչիս առջեւէր կանգ կ'առնէր · ան իմ ոտքերուս վէրքերը, դատարկուն ճեղքերը իր կեն կոտւցմը կը հոսեցնար : Ան թափ կուտար իր թեւերուն ու երեք անգամ կ'երգէր ուրացման երգը :

Նման կուտար ալլորը, ու իշխաններու մեծ իշխան Բարաբբան' ոսկի մականը կը շարժէր, իր ուսերէն մինչեւ ոտքերը կ'երկարէր դեղին արքենի' ատեւն թուխ կարմիր արիւնթաթախ : Կապարագիր կեղոնը անոր բեմին շուրջ կը բոլորուէին իշխանուհիներ ու ամրանկներ խումբ խումբ նըսած փրռել գեղաքանդակ բազմոցներու վրայ : Այդ ազգային դասաւորները, հոն խորհուրդին նստած' գինէ անուշն կը հանեն :

Ամբոխին մէջ իմ անզգամ զաւակներս, բարձրաղաղակ կը պոռային ·

— Գնող չկայ, գնող չկայ ...

Իր ուրբաթը Զատիկ :

Ազգերը երեք անգամ զիս կ'ուրանային :

Ալլորը երեք անգամ կը խօսէր :

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՎԱՅՐԵՆԻ ՄԸ

Փարիզեան պողոտայի մը վրայ հանդիպեցայ ծերունի սեւամորթի մը որ քաղաքավարութեամբ ինծի մօտենալով, մաքուր ֆրանսերէնով մը, հարցուց էթուալ հետիոտն երթալու կարճ ճամբան : Ըսի թէ ես ալ այն կողմը կ'երթամ ու կրնայ ընկերանալ, եթէ կը փափաքի :

Ու ինկանք ճամբայ : Անցորդները անյագ հետաքրքրութեամբ մեզ կը դիտէին, որովհետեւ սեւամորթը ըըգեցած էր իր երկրի տարազը · քամթաւած էր ոզիտակներու մէջ, կը յիշեցնէր Պէտէվիները, ու գլխին ունէր պուրնցուզին վերարը : Գոտկատեղի հով մը կար վրան ու անհոգած սեւամորթ ցեղի մը պետ էր : Հարցուցի ·

— Ո՞ր երկրէն էք :

Սեւ դէմքին վրայ լուսաւոր ժպիտ մը նկարուեցաւ եւ պատասխանեց ·

— Անշուշտ աշխարհագրութիւն գիտէք : Կը յուսամ որ գիտէք :

— Եթէ յաւակնութիւն չհամարէք' կրնամ ըսել որ քիչ մը գիտեմ : Նախընտրած ճիւղերէս մին եղած է եւ աշխարհագրութեան դասատու ալ եղած եմ :

Սեւամորթը հաւանութար կասկածեցաւ աշխարհագէտութեանս վրայ :

— Որովհետեւ Եւրոպայի մէջ քարտէս կը գծեն, սակայն, աշխարհագրութեան ուսուցիչներն անգամ, յաճախ, տգէտ են իրենց... մասնագիտութեան մէջ : Ես ծնած եմ Նիժամ - Նիժամ, Տիւլանքի եւ Ծարի նահանգին մէջ, Մալուու եւ Ուէլէ գետերուն մօտ, որոնք Տիւլանքի եւ Սանկօ գետերուն հետ կը թափին Գանկօ գետին մէջ : Այլեւցաւ գօտին հինգերորդ աստիճանին վրայ ենք : Վայրենիներ ենք : Ես ալ վայրենի մըն եմ : Պարծանքով կ'ըսեմ վայրենի ըլլալս, որովհետեւ երկու տարի է որ Եւրոպա եմ ու լիովին ըմբռնած ձեր քաղաքակրթութիւնը :

— Շահեկան է լսել ձեր տպաւորութիւններն ու կարծիքները :

— Ձեր մօտ ամէն բան սուղ է : Միակ աժան բանը ամէնէն թանկագինն եղող' մարդկային կեանքն է :

— Անկախ այդ իրողութենէն՝ կըրնա՞ք ուրանալ մեր գիտութիւնը, մեր գեղարուեստը, մեր կրօնքը որ բարձրագոյնն է :

Սեւամորթը կանգ առաւ, ծոցէն հանեց գիրք մը, բացաւ 166 եւ 167րդ էջերը, ցոյց տուաւ հատուած մը եւ ըսաւ ·

— Կարդացէ՛ք :

Ահաւասիկ կարդացածիս թարգմանութիւնը ·

— « Հմուտ Զինացի մը, որ դասախօս եղած է, ընդունելով քրիստոնէութիւնը, կ'երթայ Միացեալ Նահանգները, ուսումնասիրելու բաղաքական աղանդները : Կը քննէ նաեւ կաթոլիկութիւնը : Իբրեւ եզրակացութիւն կը յայտարարէ · «Կաթոլիկներ կ'ատեն բողոքականները ու բողոքականները նոյնութեամբ կը փոխադարձեն : Ո՞ւր է սիրոյ վարդապետութիւնը : Վերջապէս տեսնելով քրիստոնեայ ժողովուրդներուն ընթացքը [illegible] անկեղծ ու պարկեշտ Զինացին նախընտրեց անհաւատ դառնալ, ըսելով · «Անհաւատները աւելի անկեղծ են» : Ու կը վկայէ որ անհաւատ [illegible] նական կայսրութեան մէջ, մէկ [illegible] ուան ընթացքին այնքան ոճիր չի [illegible] ծուիր որքան Շիքակոյի կամ Նիւ Եօրքի նահանգին մէջ : Ոճրային վիճակագրութիւնները կը հաստատեն Զինացիին խօսքը » :

Գրքին անունն էր «Նոր Աշխարհ Աւետիս Մարդկութեան» հեղինակ Ֆրէյթակ :

Սեւամորթը ըսաւ ·

— Քաղաքակրթուած երկիր մը [illegible] տարեկան սպանութեանց գումարը հազարապատիկ աւելի է վայրենի [illegible] րի մը մէջ կատարուած սպանութեան համրանքէն :

Այս «վայրենիին» լսելով հարուածներ կ'իջնէր գլխուս : Զէի գիտեր ինչ պատասխանեմ : Ցանկարծ [illegible] բարձանւս պատանի մը տեսայ Ըսի ·

— Մենք մամուլ ունինք : Անհամար լրագիրներ ...

Ըսաւ ·

— Ի՞նչի կը ծառայեն լրագիրները

— Լուրեր հաղորդելու :

— Ի՞նչ են ձեր «լուրեր» կոչածները : Թշուառութիւններ, պառակտումներ, գողութիւններ, ոճրագործութիւններ, խաբեբայութիւններ, [illegible] տեր, անձնասպանութիւններ, [illegible] խեր, սպառազինութիւններ, [illegible] դութիւններ, դժոխային [illegible] պատերազմներ ու զանազան կոր[illegible] Մենք առանց ոչ մէկը ունինք · [illegible] լրագիր ալ չունինք : Ո՞րն է [illegible] Այդ օրինակ լուրեր չունենալով [illegible] գիր չունենալը՞ թէ այդ [illegible] լուրերը ունենալով լրագիր ունենալ [illegible]

— Դուք ուր որ էք' հոն կեցած [illegible]

— Մենք ուր որ ենք հոն կեցած [illegible] տեսնելով որ դուք ուր որ էք [illegible] դառնանք :

Այս ալ չեղաւ : Պէտք է վերջ[illegible] ջախջախեմ այս «վայրենին» [illegible] ծեցի :

— Մենք պատմութիւն ունի[illegible] մինչդեռ դուք չունիք :

— Պատմութիւնը անցեալի փորձառութիւններէն օգտուելու համար է [illegible] մարդ անդադար կը կրկնէ [illegible] սխալները ու բնաւ չօգտուիր փորձառութիւններէն' այն ժամանակ պատմութիւնը կը դառնայ հետաքրքրութիւն յագեցնելու աղբիւր մը : Մենք [illegible] հետաքրքրութիւնը կը յագեցնենք [illegible] բաշալի հէքեաթներով :

ՀՈԳԵԶԱՒԱԿԸ

Զատկի Ռուէն Ապրիլեան որբերուն

Ու՜ր ճանչցայ զինքը : Զատկի օր մըն էր 1920ին, երբ առաջին անգամ հանդիպեցայ իրեն.

Մեր դպրոցի փլատակներու մէջ առանձնացած ընկերուհիի մը հետ ոգեկոչած էինք հին Զատիկները չենջող · նորատի գարնան քնքոյշ զարթնումը · այգեստաններու տաղաւարներուն տակ բնութեան օրհնաբեր վայելքները, եւ մեր ծաղկահասակ դըպրոցականի լուսաջեղ երազները....:

Անմիջապէս մեր կողքին կը բարձրանար Ս · Կիրակոս եկեղեցիին հսկայ շէնքը, ազատ ու խորհրդաւոր շուքով : Տխուր, շատ տխուր էր ամէն բան մեր շուրջը եւ փոխուած' թըշուառօրէն.

· Բնութիւնը նոյնն է սակայն իր հրաշագեղ պաճուճանքին մէջ : Թըռչուններ կը ճախրեն ջինջ կապոյտին վրայ, եւ առուակներու ասրփագին կարկաչը անդիմադրելի հրաւէր մըն է կեանքի եւ սիրոյ :

Հոն, այդ երբեմնի շէն աւերակներուն տակ, շատ սիրելի պատկերներ թաղուած են, անհետացումի յաւիտենական փոշիով ծածկուած... Եւ մեր սրտերը գոց են երկաթէ կղպանքներով :

Այն տեղերը ամէն տարի Զատիկը ծաղկատօնի մը կը վերածուէր · մանկաններու լեցուն կողովները, մարիամ ծաղիկի կանաչ ու ճերմակ հիւսկէնները գէզ առ գէզ : Կարմիր հաւկիթներու փշրուած կեղեւները անուշահոտ մարգագետնի մը պատկերը կուտան ժամուն առջեւը երկարող փողոցներուն : Եւ ժողովուրդը գոհ է, հպարտ ու ինքնաբաւ :

Պատարագէն վերջ, երբ դպրոցական աղջիկները շարան շարան կը քակուէին ժամուն դռներէն, կը նմանէին մայիսեան պարտէզի մը, ուր ամէն ծաղիկ իր երանգն ու բոյրը կը ձգէ առաւօտեան շաղերով · բոլորը զուարթ են · տեղական մետաքսէ դիպակներ հագուած, բաց գոյներով, որոնց շրջէնը երաժշտութեամբը պէտհանելի է · Երիտասարդները վայելուչ են ամէն տարազներով եւ մանուկներ' նախշուն ու խատուտիկ :

Կեանքը ի՜նչ աղուոր էր եւ բարի մեր հին Զատիկներուն : Մեր յայգերու զատնութեանը հետ մինակ էինք : Բուսականութիւնը առատ էր, եւ միջատներու բզզիւնը արամութիւն մը աւելի կը բարդէր լռութեան մէջ, չէշտելով օրուան խորհրդաւորութիւնը : Եւ ժամուն թանձր շուքը կը հովանաւորէր մեզ գարնան արեւէն :

— Մանուշ քուրո՛ւկ, ընկերուհիիս հնչուն ու եղանակաւոր ձայնը լռութիւնը խզեց յանկարծ — կին մը մեզի կուգայ պզտիկի մը ձեռքէն բռնած :

— Արամի՛կ,— դարձեալ ընկերուհիս էր, թեւերուն մէջ դրկեց պզտիկը եւ ջերմօրէն համբուրեց ·

— Արամի՛կ,— ի՛նչ հրաշալի անուն, կրկնեցի մտովի, թերեւս հեթանոս անցեալէն ճառագայթ մը կը բերէր փարատելու մռայլը մեր հոգիին, կամ կուգար երգելու Զատկի մոռցուած մեղեդի մը, հրեշտակներու ծնծղաներով :

Գողտր աղայ մըն էր ան , մարդ թուփի պէս, երկնագոյն մետաքսը շապիկ մը հագած էր կանանչ թաւշեայ կարճ տաբատի մը վրայէն, ունէր կարմիր կօշիկներ նոփ նոր ու փայլուն, բրդեղէն ծաղկենկար գուլպաներով :

Ընկերուհիս կը խօսէր, զանազան հարցումներ կ'ընէր, կը շոյէր անոր անուշիկ գանգուրները որոնք կ'եզերէին գեղեցիկ ճակատ մը, ուր խիտ յոնքերու տակէն զոյգ մը թուխ աչքեր կը սակ կուտային անոր աշխոյժ գիծերուն եւ ջղոտ ու առողջ մարմնին :

Մէկ երկու քայլ հեռու կեցած էր Մանուշ քուրուկ, թեւերը ծալլած, իր զուռնաթափ շրջազգեստին կարկըտանները ծայրայեղ չքաւորութիւն մը կը մատնէին, ինչպէս եւ գլխուն հնամաշ սեւ լաչակը : Բացօթեայ աշխատանքի տաժանելի կնիքը դրոշմուած էր անոր յոգնաբեկ դէմքին վըրայ, ուր շագանակագոյն աչքերուն խորը, վաղեմի գեղեցկութեան մը թառամած յոյզը կը թրթռար :

Իմ նայուածքս մէկէն միւսին վրայ կ'իյնար, եւ կարեկցութեամբ կը դիտէի ընկերուհիիս ազնիւ ու անանկ Մանուշ քուրուկը, թէեւ այս վերջինին մաքէն իսկ չէր անցներ իմ կողմս նայիլ, ան գըաւուած էր պզտիկին կենսուրախ շարժումներով : Կը խորհէր, եւ այս թշուառ արտաքինով կինը արտակարգ տարբերութեամբ մը կը զատուէր իր նմաններէն : Ան սըրտառուչ բան մը ունէր իր ամբողջ էութեան խորը, անբացատրելի կերպով հաղորդական :

Ընկերուհիս կը շարունակէր իր շաղակրատութիւնները, եւ հարց ու պատասխանի տարափի մը տակ անդադար կը ծիծաղէր ու կը կատակէր :

Քիչ յետոյ մօտեցաւ Մանուշ քուրուկ եւ մեղմօրէն ձեռքը երկնցնելով պզտիկին ըսաւ ·

— Երթա՛նք, Արամիկ, ձագո՛ւկս :

Տղան գրեթէ ակամայ բաժնուեցաւ իր խաղակիցի գիրկէն :

— Մեզի երթանք, կը ստիպէր ընկերուհիս, ամբողջ օրը միասին անցընենք :

Բայց ան անդրդուելի մնաց եւ խոստացաւ իրենց այցելութիւնը ուրիշ օրերու :

Պզտիկին ձեռքէն բռնած կը հեռանար կամաց, կամաց Մանուշ քուրուկ, ես կը լսէի իր լայն ու անշըշնորհք կօշիկներուն թափառուքը, որ քարերուն դարնելով արձագանգ կուտար, եւ կը ցայտէր թերեւս իր ոտքերու խեղճ կօշիկը.... :

— Ազնիւ եւ անձնուրաց էին [illegible] ուսեցը ընկերուհիս, արդեօք ի՞նչ [illegible] հնարին զրկումներով, ի՞նչ դառն[illegible] գին աշխատանքներով կրցած է [illegible] լական այնքան սիրուն պատ[illegible] թեամբ հագուեցնել պզտիկը ·

Ցետոյ ինծի դառնալով ·

— Տեսա՞ր վրան գլուխը · կը [illegible] տա՞ս զինքը, ի՞նչ չէն տան կնի[illegible]

— Հապա պզտի՞կը, հարցուցի համբերութեամբ :

— Իրենը չէ, հոգեզաւակ մըն է [illegible]

Եւ սկսաւ պատմել · այնքան [illegible] զուռնալից, այնքան հոգեպար[illegible] նուշ քուրուկի եւ իր Հայ[illegible] պատմութիւնը :

❧

Ռամազանի խուժդուժ [illegible] 1915ին, դրացի տունն էին [illegible] ընխարշ ձայներ կը լսէ Մանուշ [illegible] րուկ, ու սարսափահար կը [illegible] տանիքէ տան ը, փողոցէ փողոց [illegible] ներքինք ը գտնէ ներ հորաջ[illegible] [illegible] հայկական թաղերէ [illegible] ան կ'ապաստանի : Թանի մը [illegible] - Թ դուրսի աշխարհէն լուր [illegible] խակուած է տունէն ներս,

— Մենք անփորձներ չենք։ Կը խոստովանինք մեր թերութիւնները, դուք, սակայն, ինչո՞ւ չէք խոստովանիր ձեր պակասութիւնները։

— Մենք պէտք չունինք խոստովանելու։ Մեր ամէն ունեցածը բաց է, ինչպէս մեր ոգին։ Դուք սակայն խոստովանելու էք ճիշդ ու ճիշդ ․․․․ չափազանց համեստ մըն էք․

— Անուրանալի է, սակայն, որ մենք աշխատող ենք։

— Ձեր քանդելու հանճարը կը գերազանցէ ձեր շինելու հանճարը։ Ամէն բան որ դուք կը շինէք, ամէն բանին մէջ Շինած էք ասկիին կեղծը, արծաթին կեղծը, կաշիին կեղծը, պղինձին կեղծը, գինիին կեղծը, կաթին կեղծը, հացին կեղծը։ Դուք ամէն բանի մէջ ալ կեղծը չի՞ք ըրեր, ամէն անդրադառնալու։

— Ո՞րն է այդ բանը․․

— Մարդը։ Մարդուն կեղծն ալ չէք կրցեր շինել, ո՛վ միլիոնն բոլ։ Ձեր չինած կեղծ մարդուն մէ բնիկակութիւնը չէ, արդարութիւն ը կեղծ է, աստուածութիւնը կեղծ է, վարդապետութեան հրաշքները կեղծ են, հրաշք, միտքը, ձեր ամբողջովին 1 դէ են։ Մենք աղջիկներու կը զար անանց ձեր տանջանքին վրայ, ասկէ ն, չենք կրնար ըսելու ու շնորհաւ ալ։ Մենք իրենց մէջ կ'ապրինք իրենց, նախկին վիճակին մէջ, քանի բնութեան կը ուզէինք ․․․ Մինչդեռ դուք, զբաղած էք կեղծաւորութեամբ և կեղծարարութեամբ։ Օր պիտի գայ որ ձեր չինած կեղծերուն ալ կեղ երբ պիտի չինէք ․․․

— Ձե՞զ զանոնք, սակայն, որ ձեր ճամբայ աւելի հաղուագիւտ է, աւելի ․․․ քան մ բնիկ։

— Ձեր կեղծ ներ, Հուաւ, հուաւ, ․․․, հիմ ա՛․․․

Ներսէն կը խնդար իր ձիւթ ․․․ ատամնաշարը ցուցադրելով։ Եւրոպացիները նոյնպէս կը խնդային, փախան մը ունէին, անոնց պատճառ․

— Ի՞նչ կը խնդաս։ Այս ․․․ ձեր գթին կը խնդայ ․․․ Նիամ - Նիամցին շարունակեց։

․․․ կը հասնին ձեր ․․․ Տարօրինակ։ Տեսնուած չէ որ ․․․ մը հասնի իր ․․․, մահուան ․․․ մը հասնի իր կեղծութեան, ․․․ հասնի ․․․ Ձեր կեանքը կը կատակերգութիւն է ․․․ Իսկ եթէ ողբերգութիւն է ․․․ կատակերգական է։ Ան ձեր հանգստութիւնն ալ, ինչպէս բարձրութիւնը, կեղծ է, եթէ ․․․ չէ։

— Եւ սակայն, վերջի վերջոյ, մենք են քաղաքակրթեալները ․․․

— Ձեզի ըլլայ ձեր քաղաքակրթութիւնը։ Վրան եթէ ․․․ ․․․ ․․․ չենք ընդունիր։ Ձեր քաղաքակրթութիւնը չինուած է ձեր ․․․ վրայ։ Ո՞րչափ ․․․ է հիմը։ ․․․ վրայ կանգնած է ան։ Ձեր քաղաքակրթութիւնը՝ ․․․ ու ․․․ անօթի ․․․։ Դուք ձեր քաղաքակրթութեամբ մենէ հազար անգամ աւելի ․․․ էք։

— Ձեր կողմերը քաղաքակրթուած մարդիկ չե՞ն եկած։

— Եւ կը բնակիմ Նիամ - Նիամի գիւղերէ։ Թանկայնոչա ասանը ուր կապրէ՞ միմիայն վայրենիներ։

— ։ Եւ ալ Թանկայնոչա կը տանի՞ք ․․․

— Կը նախընտրէմ հազար թեւ թայն ու ելլ ժողովուրդէս քան ձեզ եւ կամ ձ'ը նմաններէն մէկը։ Կրնա՞ք, հրաշլ մը, մերկանալ ձեր քաղաքակրթութենէն։

Հասած էինք էթուալ։ Ես փափաքեցայ բաժնուիլ իրմէ, սակայն մեկնումէս առաջ ուրիշ իղձ մը ունեցայ, հասատացէ՛ք, եթէ քաղաքակրթութիւնը վարտիկ շապիկ ըլլար՝ անմիջապէս պիտի հանուէի էթուալի հրապարակին վրայ ու Ադամի նման մերկանդամ՝ պիտի նետուէի Նիամ - Նիամցի «վայրենիներուն վրայ․․․ համբուրելու համար զինքը։ Համբուրելու իր չորս սանթիմ կախ շրթներէն։

Նիամ - Նիամցին առաջարկեց որ ընկերանամ իրեն մինչեւ սրճարան մը ուր Եւրոպացիի մը հետ ժամադրուած էր։ Ընկերացայ։

«Վայրենիին» կարգախօսը պարապուած չէր։

Եւրոպացիին քով ալ շարունակեց նոյն նիւթը, ի մէջ այլոց, յայտարարելով ․

— Մենք վայրենիներս դուրսէն սեւ ենք, սակայն, ներսէն սպիտակ։ Իսկ դուք դուրսէն ճերմակ էք ու ներսէն սեւ։

— Վայրենիներս ատամնայի պատկերով հրեշտակներ ենք (անկեալ եթէ կ'ուզէք), դուք, սակայն, Աստուծոյ պատկերով չինուած սատանաներ էք։ Գայլեր գառան մորթով։

— Դուք հանճարեղ էք ու տխմարութիւններ կը գործէք, մենք յիմարներ ենք ու իմաստութիւնը կը գործադրենք։

— Մենք կ'ուտենք երբ անօթի ենք, մինչդեռ դուք կ'ուտէք երբ անօթի էք ու կ'ուտէք երբ կուշտ էք։

Ինչ բարբարոս․․․ անկեղծութիւն։

Եւրոպացի բարեկամը ոտքի ելաւ ու զլուեցաւ «վայրենիէն», զայն համբուրելով 41 աստիճան ջերմութեամբ։

Եթէ արժանագործ ըլլայի, «վայրենին» ու եւրոպացին գիրկընդխառնումին արձանը պիտի շինէի, տակը գրելով ․

— Քաղաքակրթութեան գլուխը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՋԱՏԻԿԸ ԳԻՒՂԻ ՄԷՋ

Մթնշաղ առաւօտ մըն է եւ օրը Կիրակի, Ջատիկ Կիրակի։ Բնութեան գեղածիծաղ տարերքին մէջ՝ խաղաղ հովուերգութեան մը ձայնը կը տարածուի գեղին պարտէզներուն եւ դաշտերուն վրայ։ Այդ բանաստեղծական պահուն առաւօտ ազամանդակուռ լոյսերը կ'իջնեն երդիքներուն։ Խաղաղ է եթերը, իսկ գետը, կանանչութեան մէջ լողացող գետը եռուզեռի մէջ կը խայտայ, արեգակին սլացիկ ճառագայթներով կապտածորան հորիզոն քալելէն առաջ։

Ջատկի տօնին առթիւ գիւղին բարձրահասակ բուխերիկները ճարճատող կրակի մուխերը կը տարտղնեն եթերին քուլայ քուլայ։ Կենդանիները ախոռներուն մէջ կը բառաչեն երկա՜ր, աքաղաղները արդէն «Թըքըլիոււն» թառած՝ խլացնող կուկուլիկուներով գիւղը կը լեցնեն։ Գեղին մէջ մեծ ու պզտիկ ոտքի են եւ տօնական հագուստներով կոկուած եկեղեցի երթալու, հոն աղօթելու կը պատրաստուին։

Այսօր գիւղը բոլորովին փոխուած կ'երեւի, գեղացի լծուորը քրտինքէն կեղտոտած դառակը փոխած՝ նոր փեսայութեան հագուստներն է հագած։

Եւ ի՞նչ երջանիկ կեանք․․․

Ահա բարի ժամկոչը գեղէն առաջ արթնցած՝ խոշոր բանալիով մը ժամուն դուռը կը բանայ երեսը խաչակնքելէ վերջ։ Ան երկիւղած հասատքով կ'առնէ կոչնակը ու կը բարձրանայ մայր խորանին եւեւ անկուող բլրակը, կը կոչնակէ երկա՜ր, չա՛նկ, չա՛նկ, չանկ չանկ եւ չա՛նկ․․․։

Գեղի միամիտ եւ աստուածավախ քահանան կը սկսի առաւօտեան առաջին աղօթքները մրմնջել խորանին առջեւ ծնրադիր։ Ահա գեղացիք իրարու ետեւէ կը հասնին մասնակցելու համար Նազովրեցիի յարութեան տօնակատարութեան օրհնութեան արարողութեանց։ Մայր Աստուածածնի նկարը լոյսերու մէջ կը լողայ, նոյնպէս խորանները։ Խունկի բարձրացող անուշահոտ ծուխերը կը տարտղնուին եկեղեցիին մինչեւ մութ անկիւնները, վերէն կը սուրի «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»ի աղաղակը եւ ահա հաւատացեալ ժողովուրդը կը գիրկընդխառնուի ողջագուրուելով եւ կրկնելով օրուան նշանախօսքը։

Եկեղեցիի բակին մէջ սուխ կեղեւով կարմրցուած հաւկիթներ մաղերով՝ կը բաժնեն աղքատներուն։ Երիտասարդներ արդէն սկսած են հաւկթախաղի։

Տուներու մէջ կը պատրաստուի թանապուր, պօրանի եւ ուրիշ կերակուրներ, երջանիկ Ջատիկ մը անցընելու համար։

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ գիւղացիները կ'այցելեն իրարու տուն, կը խօսին ու կ'երգեն, երջանիկ վայելքներով յղփացած։

Ջատկի տօնին առթիւ այս բոլորը ապրեցայ մտովի, գացի բնագաւառը մեր պապերուն ու իմ թափառական հոգին ցնծաց պահ մը։ Այո՛, է՞ր երբեմն որ մեր չէն գիւղերուն մէջ, տօնական այս խանդավառ օրերուն մեր պապերը իրենց հոգեկան խաղաղութեամբ երջանիկ, կը տօնէին հեթանոսական այս տօնը, Ջատիկը։ Ու մենք այն ատեն, մեր մանուկ հոգիներուն մէջ կը զգայինք այս բոլորը, անոնց երջանկութիւնը որ այսօր չկայ։

Այսօր Ջատիկ է, իսկ մենք տարագնուած այս անհարազատ երկինքներուն տակ, չունինք հին խայծը, մեր հայրերուն խայծը, որպէսզի բընաչխարհէն հեռու տօնենք Ջատիկը այնպէս ինչպէս որ հարկ է։

Ջատիկ է այսօր, զարիպի Ջատիկ, աեղանս պարապ, հոգիս վիրաւոր, ինչպէ՞ս ես տօնեմ այս տօնը․․․

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով․

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԵՏ

Այսօր ես չեմ լուսնին տակ, եւ ոչ իմ շուրջ կը շաչեն
Հողմերն ազատ․ եւ ոչ ալ ես կը լսեմ շրշուններն
Կարկաչահոս վըտակի, եւ չեմ լըսեր ես նոյնպէս
Սոխակին տաղն հիացիկ ֆըրռջակած իր բոյնէն․
Ես միճակ եմ հոգւոյս հետ, եւ լըռակեաց՝ բարգերու
Առանձնութեան պէս վըսեմ, որոնց նայուածքն անքընին
Լայն է մարմառ ծովերուն տարածութեան պէս անշարժ ․
Իմ անհանգստ մըտածումս եւ ալիւսներն իմ հոգւոյն
Աղեղուա՛ծ են քու դիմաց․ ես կը դիտեմ քու կողէն
Գայթող արիւնն․ բայց ո՞ւր է քու երբեմնի մոլեկան
Խոյանքն արու առնէիդ գըրահին դէմ բարկանայթ։

Այժմ լըռած ես․ խորասոյզ՝ քու չըբուժուող ցաւին մէջ․
Հըզօրն ուզեց որ ըլլաս դուն խորտակուա՛ծ եւ տըրուկ ․
Բոլոր լըպիրշ զօրեղներն այս գետնաքարշ տիեզրին
Ջատկին մըտրակը իրենց ֆընարակած քու ճակտին,
Մինչ Եւրոպան կը հրճուէր իր հոգիին ցոփակեաց
Ինկածութեան ճողկանքով․ եւ իր կաւատ նայուածքին
Կը բասար բիբն արիւնոտ մարմիններու վըրայ լոյծ
Հեշտաբարո՛յ էգերու, որոնց կողէն կ'իջնէր վար
Թանձր ալիքներն յղփութեան, եւ որոնց գորշ ծիծերէն
Կը հոսէին տափանքի հեղգութիւններն ամպամած,
Մի՛նչ քու մըսէդ՝ տառապա՛նք, եւ քու աչքէդ՝ աղերսա՛նք։

Վե՛ր ելիր այժմ․ այս աշխարհն լոկ բըռունցքո՛վ կ'ընկճուի ․
Բազկատարած մ'աղօթեր տաճարներուդ մէջ անթիւ,
Խեղդէ՛ ծոցիդ գըթութեան բոլոր ցիչե՛րը ունայն,
Մոռցի՛ր Աստուածդ երբ պէտք ես կըրունկիդ զամր խոթել՝
Քու թշնամւոյդ վըզին մէջ․ մըտերմական ո՛չ մէկ ցոյց ,
Օգնութեան ո՛չ մէկ աղերս , լոկ դուն պէտք ես քու կեանքիդ
Պաշտպանել օրն արիւնտ․ սորվէ՛ երճուիլ տիրաբար
Մահուան ի տես, եւ թող քու դաշտերուդ մէջ երկիւղած
Լաւին ընդմիշտ ամբակներն Երժոյգներուդ մոլեռանդ ,
Որոնց թամբին թող մընայ հերոսական կեանքին մէջ
Խիզախութիւնն անընւան զաւակներուդ հոյակապ ։

Վե՛ր ելիր այժմ․ սըբէ՛ աչքդ․ տես կը գինուի՛ ամէն օր ․
Հըրետանին կ'որոտայ քու Ընջին չուրջ․ կը լսե՞ս
Մարտի աստուածն որ կ'անցնի մեր աշխարհին վերեւէն․
Այժմ կը գինուի ամէն օր, ու կը վազեն հովին մէջ
Մարտի երգերն եւ խըրոխտ շեփորներուն կանչը վէս ․
Տե՛ս, կը շարժին բանակներ, կ'ելլէ փոշին քու դիմաց ,
Սահմաններդ շուրջ ամէն ինչ վառօդի ամպ կը բուրէ,
Թնդանօթի սկեպտիկ բերաններն յա՛ր կը շողան
Բոսորագոյն այգին մէջ, եւ կը ցըցուին օդն ի վեր
Սադաւարտներ եւ սուրեր, եւ կը մեռնի՛ վերջալոյսն
Շողիւններուն մէջ վերջին նիզակներու գալարուող ։

Վե՛ր ելիր այժմ, Հայրենի՛ք․ յիշէ վէրքերն լայնարաց
Հայոյւկներուդ որ ինկան քու ժայռերուդ կողերուն ․
Քու փառքերն լոկ անո՛նք են՝ որոնք մեռան կռուելով,
Որոնք պատռած միսերով ծիծաղեցա՛ն մահուան դէմ,
Որոնք փշրած սրրունքով ծնրադրեցին քու առջեւ․
Ես կը տեսնեմ դեռ անոնց արիւնլուայ բըռունցքին
Մէջ բարձրացող եռագոյնն․ եւ կը տեսնեմ ես անոնց
Վերջին նայուածքը ուղղուող մայրենական քու ժպտին․
Վե՛ր ելիր այժմ․ կը լսե՞ս իմ ձայնիս վէրքն անալի
Որ կը հեղձէ ներշնչումս ապերասա՛ն ուժգնութեամբ,
Ու կը ցանէ մըրիկներ դեղերներուս մէջ պղղպատ ։

Շըջէ՛ պայծառ այգին մէջ․ քուկդ են լեռներըդ հրպարտ,
Սահմանիդ դէմ զըրահէ քու վաշտերուդ հրդեհուող
Հայրենապաշտ նըւիրումն․ եւ եթէ հարկ է մեռնիլ ,
Թող բանակներդ նըւաճեն քու թշնամւոյդ սահմաններն
Եւ խըրամները բոլոր․ եւ թող մեռնին կուրծք կուրծքի ,
Վէ՛րք վէրքի դէմ․ այն ատեն, իմ մորմոքուած հայրենիք,
Դուն կը տեսնես որ քընարս ես կը փշրեմ սուրիս դէմ,
Եւ կը նետուիմ բովին մէջմարտնչումին խելագար ,
Եւ ես կ'իյնամ արեանս մէջ, յետ լանջքիս տակ ննմելու
Իմ սոսոխին երակներն, եւ կ'ըլլայ մահն իմ առոյգ՝
Իմ լաւագոյն քերթութիւն իմ մահացո՛ղ ներշնչման ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐ․ ՎՐԷԺՈՒՀԻ ՍԻՒԱՆՕԶԵԱՆ

եւ

ՅԱԿՈԲ ՃԸՐՃԸՐԵԱՆԻ

նշանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 17 ապրիլ, կիրակի օր։

Փարիզ 1938

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԱԼԻԱՓԻՆ

Շալիափին, որու մահուան լուրը առինք, ծնած է 1 փետրուար 1873ին։ Հայրը կը սիրէր նախ օղին, յետոյ ցարը, թէեւ պետական ծառայութեան մէջ էր, աւելի «պոյծ» մըն էր, որովհետեւ շատ անճշդտ էր իր պաշտօնը։ Կ'ուզէր որ տղան, Շալիափին, շնորհքով գործ մը ունենար, — օրինակ․․․ թնդակիր։ Շալիափին նախընտրեց կօշկակարութիւն սորվիլ, բայց վարպետը շուտով վռնտեց իր արհեստանոցէն, որովհետեւ անընդունակ էր մարդոց ոտքերով զբաղելու։ Այն ատեն Շալիափին փորձեց ուրիշ գործեր, սկսաւ [Յափառել Վոլկայի ափերն ի վար։ Մաքսիմ Կորքիի հետ, որ մըն ալ Ներկայացան Քազանի Օփերայի տնօրէնութեան, իբրեւ սկսնակ երգիչ - պերասան,— երեւակայեցէք որ Շալիափին անպէտ ելաւ, ու Մաքսիմ Կորքին էր որ չահեցաւ մուտքի փորձին մէջ։ Շալիափին շարունակեց իր ճամբան ․․․ Կովկաս, առանձնելով ամէն գործ որ «փորը կը կշտացնէր»։ Պաքուի մէջ էր,— կ'երգէր ճաշարաններուն առջեւ, երբ հաքուստները նետած՝ կը ճաշէին։ Այս ձեւով կ'ապրուէր, երբ, գիշեր մը, իր ձայնը ուշադրութիւնը գրաւեց Թաթար երգիչի մը, Ուսատովի, որ մարզելով Շալիափինի ձայնը՝ ի վերջոյ յաջողեցաւ Թափառական երգիչը մտցնել Թիֆլիզի պետական թատրոնը։ Ամսական 75 ռուբլի տրուեցաւ իրեն։ Առաջին յաջողութիւնն էր այս։ 1894ին կը խաղայ Փեթերպուրկի թատրոնին մէջ,— երաժշտական քննադատները այդ առթիւ կը գրեն․ «Շալիափին կը նմանի հարբուխով վարակուած աքլոր մը»։ Այսուհանդերձ, հակառակ երաժշտական քննադատներու թշնամութեան, Շալիափին յաջողեցաւ մտնել կայս․ օփերան։ Եւ սկսաւ իր թռիչքը յաղթանակէ յաղթանակ։

Այսպէս կ'երեւի նախ ռուսական մեծ քաղաքներու, յետոյ եւրոպական մայրաքաղաքներու բեմերուն վրայ։ 1906ին, երբ Նիւ - Եորք հասաւ, արդէն հռչակաւոր երգիչի անուն մը ունէր։ Ճիշդ է որ իր ոճը եւ խաղարկութեան նկարագիրը բաւական չհամարուեցաւ՝ զինք առանձնելու համար Օփերայի մէջ։ 15 տարի անցաւ, եւ երբ, 1921ին, Քարուզօ մեռաւ, հրապարակը բաց գտաւ Շալիափին։ Առաջին անգամ երգեց Մեթրոփոլիթէն Օփերային մէջ, սակայն իր այդ առաջին երգախաղին մէջ սաստիկ վախ մը զգաց, — սկսնակ դերասաններու յատուկ trac մը,— այնքան սաստիկ, որ յուսահատութենէն պոռաց․«Ինչո՞ւ առատ չէք ձգեր զիս»։ Այդ սարսափը յանկարծ իր մէջ աղատ ապրելու կարօտը։ Այսուհանդերձ երաժշտական աարեգրութեանց մէջ այդ գիշերուան իր խաղարկութիւնը յիշատակելի պիտի մնայ ընդմիշտ։

Մեծ ժողովրդականութիւն չահած էր, կուռք դարձած էր։ Մեծ դումար նոր կը վճարուէին իրեն։ Սիրուած էր նաեւ Եորք․ Թուափոյ մէջ, ուր բարեկամացած էր բնակիլ,— ունէր երկուտուն եւ գիւղական բնակարան մը։

1927ին ամուսնալուծում կատարեց, բաժնուելով իր կնոջմէն, որուն կապուած էր 29 տարիէ ի վեր։ Ամուսնացաւ երկրորդ անգամ։ Եւ երբ մեռաւ, իր 12 զաւակներէն հինգը պաշարած էին մահուան անարը։

Քաղաքական տեսակէտ ու գործունէութիւն չունէր, յաճախ կը յայտարարէր․ «Կառավարութիւնը ցարական է եղեր թէ պոլշեւիկեան, իմ փոյթս չէ, ես կ'երգեմ ժողովուրդին համար»։

Շալիափին իր կեանքը պատմած է հատորի մը մէջ, նկարագրելով իր ընտանիքին թշուառութիւնը, պատանեկան տխուր օրերը եւ իր յաղթանակները։

Յաղթացած է Պօրիս Կոտոնով (Մուսորկսքի), Մէֆիսթոֆէլէ (Պոյթօ), Տօն Քիշոթ (Մասընէ), Մոլինեան գիշեր, Սեվիլլայի սափրիչը, Վոլկայի նաւակավարները, Լուին երգը, եւն․։

Վերջերս կը խաղար նաեւ սինեմայի մէջ։

․․․ անխիթար, ամիսներ առաջ տարած էին արդէն ամուսինը եւ մէկ հատիկ զաւակը, 19 տարեկան կանանչ տղան։ Հօրաքրոջ աղբուանի պաշտօնը երկար չիդիմանար, աշխատանքը դժուար է, սեւ հացի գին մը ճարելու համար կը ժամտայ օրերով Մանուշ քուրուկ, եւ կը սկսի հաց ծախել։ Եւ ․․․ սեւ, ողջատիկ չարչափի ․․․ մէջ փաթթուած, հացի խոշոր ․․․ մը թեւը անցուցած, առաւօտ կ'երթայ քաղաքին կեդրոնական հրապարակը, եւ կէսօրուան տաքէն առաջ տուն կը վերադառնայ, քէչ մը ․․․ կամ բանջարեղէն հետը առ․․․ Այն ատենները հաց գնողներու ․․․ ծախողներու խառնիճաղանճ բազմութիւն մը կը վխտայ։ Հայկական ․․․ անդարձ է․․․։ Ու՛չ ոք ․․․ ․․․ կը գարձնէ Մանուշ քուրուկին վրայ, կը կարծուի․․․ կամ ․․․ եկած դաղթական թուրք կին մը, այնպէս որ շատ բաներ կը լսէ ․․․ օր, եւ գիտէ թէ քաղաքէն դուրս ․․․ կը շարունակուի։ Հետզհետէ կը համարձակի, ոչ մէկ ծանօթ ․․․ կը հանդիպի, աւլած են այդ ․․․ հոն ժողովուրդ մը, հայերը քանի մը արհեստաւորներ մնացած են իրենց ընտանիքներով։

Օր մը ականջը կ'իյնայ որ, հացավաճառները զօրանոց կ'երթան եւ հոն սաանապատիկ աւելի չահաւոր գինով հացը կը ծախեն։ Կը հասկնայ պատմութեան ողբերգական իմաստը, եւ ինքն իր մէջ որոշում կուտայ յաջորդ առաւօտ իսկ զօրանոց երթալ։ Այս մասին բան մը չի յայտներ հօրաքրոջը, գիտէ թէ այս վերջինը պիտի հակառակի իրեն, իր այդ սոսկալի վտանգաւոր ձեռնարկին, եթէ իր հայ ըլլալը գիտցուի․․

Ամբողջ գիշերը չի քնանար յուզումէն, եւ արեւը չծագած ճամբայ կ'իյնայ Տիգրանակերտի հիւսիսէն, Լերան դռնէն դուրս, դէպի զօրանոց, (որ 20—25 վայրկեան հեռաւորութիւն ունի)։ Հացի ծանր զամբիւղը թեւէն կախած կը քալէ հեւ ի հեւ, արտին հազար դող։ Կը քալէ մահուան սարսափներէն անվեհեր։ Ճամբուն երկու կողմը կը տեսնէ յօշոտուած դիակներ, նեխած ոսկորներ, ջախջախուած գանկեր․․․։

Զօրանոցի բացերուն վրայ, թէլուսաս ու ճզմկոտոր բազմութիւն մը կիներու եւ մանուկներու կը շրջապատէ զինքը։ Հացի զամբիւղը վար կը դնէ, ոմանք նոյնիսկ ջուր կը խնդրեն,— եւ երեւակայել որ զօրանոցը հոսուն աղբիւրներ ունի․․․

Մանուշ քուրուկ կը բաժնէ հացը, անխօս, ինքզինքը չուզեր յայտնել, կը մերժէ ինչ որ կուտան, իբրեւ հացագին։ Երբ կը պատրաստուի վերադառնալ, նայուածքը երիտասարդ կենդ մը կը հանդիպի, կուրծքին վրայ գրկած մանկիկ մը որ կը ծծէ մօրը ցամքած ստինքը։ Կը մօտենայ եւ ձեռքը մանրմարար անոր ուսին դնելով կ'ըսէ ցած ձայնով․

— Կարր մը հաց իսկ չմնաց, որ քեզի ալ տայի, աղջիկս ։

— Հաց չեմ ուզեր, մայրիկ, կ'ըսէ կինը հատ ու կտոր չէչտով մը, այս երախտս տար եւ հոգեպաշտ ըրէ քեզի, կ'ըսեն թէ մինչեւ Մուսուլ պիտի քշեն մեզ, եւ մինչեւ հոն ձագուկս պիտի մեռնի․․․

Հացի կտաւէ չորը գետին կը փռէ Մանուշ քուրուկ մեքենաբար, եւ մանկիկը անոր մէջ փաթթելով, չարչափին տակ կ'առնէ․

— Քանի հոգիս հողէ է, կը պահեմ ձագուկդ, կը խոստանայ երեխային մօրը եւ շուտով կը հեռանայ։ Ցետոյ պարապ զամբիւղը թեւէն անցուցած գլուխը կախ, արագ արագ տուն կը դառնայ, անարգել եւ ապահով։

Այն օրէն ի վեր, իր առանձնած յանձնառութեան հաւատարիմ, կը մեծցնէ պզտիկը,— Արամիկը— աչխոյժ, չարքաչ եւ զօղարիկ վարգի թուփի պէս։

Արեգակը բարձրացեր էր ժամուն բարձր աւանէքէն, եւ կը նեղէր մեզ ։ Քով քովի, կը հեռանայինք մեր զբօսացի փլատակներէն։ Հոգիս արձակած էր իր սուգի մռայլ կապերը, եւ հոն կը թրթռար Ջատկի քաղցր մեղեդի մը Ցարութեան փողերով․․․

X

Այնուհետեւ շատ անգամներ իր պատմութիւնը կրկնեց ինծի, Մանուշ քուրուկ։ Մտերիմներ եղանք։ Կ'ուզէի ըմպել անոր արտին մաքրամաքուր ակունքէն, հոն կար անմխհար մայրութեան մը անապառ զորովը․ հոն կար օրրաքան յանձնառութեան մը անհաւար գիտակցութիւնը։

— Շատ երիտասարդ էր։ Իր անդրանիկ սիրոյն աղջիկնեկ պտուղը ըլլալու էր այս զաւակը, երբ ինծի յանձնեց․․․ հիմնակուած պէս ձայնը ակնվիս է, «Երկնքս տար, հոգեպաշտ ըրէ քեզի», այնքան վառուած էր որ չէր կրնար խօսիլ, մինակ աչքերը կ'երեւային դէմքին վրայ, այնքա՛ն նիհար էր․․․։

Եւ յետոյ մեղմութեամբ կ'աւելցնէր — «Երազիս մէջն ալ կուգայ, աչքը ետեւն է, աղան վրայ կը հըկէ․․․։

Եւ աւելի վճռականօրէն ու հաստատ չեչտով կը կրկնէր, «խոստացայ որ, քանի հոգիս հողի է, կը պահեմ ձագուկդ»․․․։

Եւ Արամիկը մեծցաւ այս աղնիւ եւ անձնուրաց կնոջ հարազատ խնամքին մէջ։ Ան կ'ուզէր պարգեւել իր հոգեզաւակին տարագրական մօրը պէս․ քանի որ այս վերջինը արթուն կը հսկէր իր պաշտելի ձագուկին։

Անկէ ի վեր շատ Ջատիկներ անցան մեր տարագրի անծայր կեանքի վըրայէն։ Բայց պերճանքի երգիներուն չերմի մը պէս, արեգակի պայծառ ճաճանչի մը պէս կը մնայ 1920ի Ջատիկը, երբ հանդիպեցայ Մանուշ քուրուկին եւ իր հոգեզաւակին։ Մինչեւ այսօր ան կը բերէ Ցարութեան յաղթական երգ մը, Ջատկի ծնծղաներով, զարնան ծաղիկներով։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ **Palais des Congrès**ի ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 7ԻՆ

ները ճաշի հրաւիրած էր Վինարոզի մէջ։ Միեւնոյն ատեն ազգայնական օդանաւերը Թռուցիկներ ցրուած էին հանրապետական շրջաններու մէջ, ազդարարելով թէ Զատկի պատարագը պիտի վայելեն Միջերկրականի ափերուն վրայ։

Զանազան աղբիւրներէ կը հաղորդեն թէ Վինարոզի 13.000 բնակիչներէն միայն 400 հոգի մնացած էին քաղաքին մէջ, ազգայնականները դիմաւորելու համար։ Գերիներու թիւը կը հաշուեն 2180 հոգի։

*** Նոր փախստականներ կը սպասուին Ֆրանսայի մէջ։ Արեւելեան Պիրենեաններու ֆրանսական իշխանութիւնները խոստացուցին հակողութիւնը, 100 ժողոն տարածութեան վրայ։

*** Սպանիա 1400 միլիոն ֆրանքի ոսկի ունի Պանք տը Ֆրանսի մէջ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ հանրապետական կառավարութիւնը կ'ուզէ ետ առնել զայն։

ՁԱՆԱՁԱՆՆԵՐՈՒՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ստորագրուեցաւ Հռոմի մէջ, երէկ, 16 ապրիլ։ Բնագիրը պիտի հրատարակուի երեքշաբթի օր։

Գ. ՏԱԼԱՏԻԷ եւ արտաքին նախարարը, Գ. Ժոռժ Պոնէ, Լոնտոն հրաւիրուած են պաշտօնապէս, ապրիլ 27ին, կարգ մը խորհրդակցութիւններ կատարելու համար։ Այս առթիւ իտալական թերթերը կը գրեն թէ միութիւն պիտի հաստատուի անգլիական եւ ֆրանսական բանակներուն միջեւ, մէկ հրամանատարութեամբ։

ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ դէմ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Անգլիոյ մէջ։ Ապահովութեան ոստիկանութիւնը հետապնդումներ կը կատարէ մասնաւորապէս Լոնտոնի եւ Ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ազգայնական կազմակերպութիւնը՝ Նոր-Տէսթուր, լուծուած ըլլալով, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որ կ'ազդարարէ թէ կառավարութիւնը կրնայ ուղած ատենը արգիլել որ եւ է թերթ կամ հրատարակութիւն որ կապ ունի քաղաքական կուսակցութեան մը հետ։ Ներքին նախարարը կրնայ այլուր բնակիլու դատապարտել, վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի, ո եւ է անձ որ ազօրէն գործունէութիւն կը փորձէ։ Վերջապէս, անոնք որ արտասահմանէն նըպաստ կը ստանան քաղաքական գործունէութեան համար, ենթակայ են շատ ծանր պատիժներու.— երկուքէն հինգ տարի բանտարկութեան։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ մեքենավարները գործադուլ հռչակեցին։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Մայիս 2ին, Սալ Փլէյէլի մէջ (Փարիզ)։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ձեկան հետապնդումներ կը կատարէ, երեւան հանելու համար դաղտնի ատոմ մը, որ հակախորհրդային լուրեր կը հաղորդէր։ Ձերբակալուած են 27 բանուորներ որոնք իբրեւ թէ լըսած էին այդ ձայնասփիւռը։ — Փոյթամայի ելեկտրական մեծ գործարանները մոխիր դարձան հրդեհի մը հետեւանքով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԹԵՏԱՌՋԳՈՒԱԾ ԼԵՓԱՐԻՋԻ Հ. Յ. Դ. Պրոպականտի Յանձնախումբի Ապրիլ 18ի ժողովը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մ. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 19 Ապրիլ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Դեսպար

Ավինեոնի «Տուրատա» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Ավինեոնի եւ Ցէն Սաթուրնենի ընկերները 18 Ապրիլ երկուշաբթի ժամը 6ին փիժոնէի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփականտի Յանձնախումբի ընդհանուր ժողովը 20 Ապրիլ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին «Շաքրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ «Կ. Խաչ Օրը» Մայիս 8ին։ Կը խնդրուի չխոչընդոտել այդ թուականը։

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'Arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ

Avenue Friedland, Paris, metro Etoile

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 15 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

երկու յաջորդական ներկայացում օրեր Սոսիէթէ Սավանթի մէջ

17 եւ 18 Ապրիլ, Զատկի Կիրակի եւ Երկուշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3ին կը ներկայացուի

ԱԽ ՍԱԿՆԻԿՍ

(օփերէթ 3 արար)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ս. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկ. Յ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Գ. Գ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՍԱՐՈՖԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ, ՍԱՆՃԱՔ, Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ խումբին բոլոր անդամները։ Ընտիր օրքէսթր՝ ղեկավարութեամբ Մ. ԲԱՐԻԿԵԱՆի։ Գիները՝ սովորական։ Տոմսերը՝ ծանօթ տեղեր եւ գրասենեակ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՈՒՐՆՈՒԱ

Զատկի առթիւ, երկու օր, Կիրակի 17, Երկուշաբթի 18 Ապրիլ

Stade Italieի մէջ 72, Bou Carnot, Paris-12e

Կը մասնակցին Փարիզի 4 լաւագոյն ատաք խումբերը՝ Հ. Մ. Ը. Մ., Իտալացի, Չէխ եւ Ռուս։

Յաղթական խումբը կը շահի արժէքաւոր բաժակ մը նուիրուած «Gancia» ախորժաբերի կողմէ։

Մրցումները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կերպով՝

Կիրակի 17 Ապրիլ ժամը 14ին Ռուսերը ընդդէմ Չէխերու

» » » » 16ին Հ. Մ. Ը. Մ. ընդդէմ Իտալացիներու

Երկուշաբթի 18 Ապրիլ ժամը 14ին պարտուող խումբերը իրարու դէմ

» » » » 16ին յաղթական խումբերը »

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Métro Porte Dorée, Autobus P.C., A.U., 81.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը եւայլն ներկել եւ ճոխակաւոր ներկելու, պատի թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝

S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԿԱՎՕ

Կ'ԽՕՍԻ **ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Տոմսերը կը ծախուին ՅԱՌԱՋ-ի Հրատարակչատան գրասենեակը եւ Զ. Ո. Միութեան անդամներուն մօտ։ Այժմէն ապահովել տոմսերը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ֆլոտ Գաբրիէլեան, հօր անունը՝ Նշան։ 1923ին Պոլսէն մեկնած է Թունուզեան։ կարծողներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Թունուզեանէն մեկնած է վ առնա (Փուկարիա)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Ժան Հասցէին. Direct, 8 rue Paul Bert, Lyon, (Rhône) France.

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

27 մարտ — 8 ապրիլ

ՇԱՍ, Գ. Ա. — 25։
ՓԱՐԻԶ (19), Տիկ. Աճ. — 105։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Գ. — 27։
ՔՐԷՄԸԼԻ, Հ. Նոտ. Եղբ. — 75։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ. — 40։
ՓԱՐԻԶ, Մ. Գ. — 75։
ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷ, Սեյ. — 105։
ՎԻԷՆ, Ս. Ար — 150։
ԹՈՒԼՈՆ, Խ. Եղ. — 150։
ՓՈՆ ՍԷՆԹ ԷՍՓՐԻ, Ս. Յով. — 75։
ՄՕՐԵՍԹԷԼ, Գարս. — 40։
ԱՈՒՍԹ, Ա. Ք. — 10։
ՎԵԼԵՋԻ, Յ. Սար. — 75։
ՔԱՆ, Աստ. — 40։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Եր. Փ. — 50։
ԼԻՈՆ, Ռեզ. — 150։
ՓԼԷՍԻՍ ՌՈՊԻՆՍՈՆ, Լ. Գ. — 40։
ՄՈՒՋԵՎԻԼ, Գ. Մ. — 150։ Վճարէ-ցինք։
ՈՒԱՐՋԱԶԱԹ, Քրիստ. — 50։
ԺՈՒԱՆ ԼԷ ՓԷՆ, Իշխ. Ա. — 40։
ԱՓԹ, Ա. Քէշ. — 75։
ԼԻՈՆ, Յ. Վ. — 180։
ՓՐԱՎԱՆՇ, Տէմիր — 150։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ — MERCREDI 20 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3709 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԵՄՆ, ԱՅՍՔԱՆ ԱՆՃԱ՞Ր ԵՆՔ...

Ամիսները կը գլորին, — եւ տակաւին ոչ մէկ ուղղակի եւ վաւերական տեղեկութիւն՝ Երեւանէն, «ազգային» կոչուած շրջանակներէ. Ոչ իսկ Հօկի կեդրոնին եւ Բարեգործականի մասնաճիւղին «լուծարք»էն վերջ եղած տնօրինութեանց մասին։ (Լուծումը յայտարարուեցաւ 1937 դեկտեմբեր 8ին)։

Իսկ ամէնէն վրդովիչը, — կը թուի թէ մարդիկ շատ բնական կը գտնեն այս բոլորը, եւ չեն հետաքրքրուիր մնացեալով։ Ճիշդ այնպէս եթէ հարցը վերաբերէր Մանչուրիոյ կամ Կուաթէմալայի։

Ցիշեր էինք առիթով մը, — Բարեգործականի կեդրոնն անգամ անճրկած է։ Ան դեռ կը սպասէ «պաշտօնական հաղորդագրութեանց», ճշդիւ գիտնալու համար թէ այսուհետեւ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը Միութեանս Հայաստանի ձեռնարկներուն, որոնց գլխաւորներն են՝ Նուպարաշէն, Նոր Եւդոկիա, Դարուհի Ծափրեան Մայրանոց, Մարի Նուպար Ակնաբուժարան, Մելքոնեան հիմնարկութիւն, Աւետ Սարգիս Կատաղաբուժարան, Բարեգործականի տուն եւն.»։ (Միութիւն, 1938 յունուար - փետրուար թիւ)։

Սպասելը մեղք չէ, բայց սովորական մեղքէն աւելի ծանր յանցանք մը կը դառնայ, երբ չափէն աւելի կը տեւէ։ Մանաւանդ որ, ինդիրը կապ ունի ոչ միայն 7 – 8 հիմնական ձեռնարկներու, այլեւ կեանքի հետ, — գնդակահարութիւն։

Դաշնակցութիւնը իր մասնաւոր միջոցներով ճարեց եւ հրատարակեց շարք մը քստմնելի տեղեկութիւններ, որոնք սիրտ կը ցնցեն, առանց կուսակցական կամ դասակարգային խտրութեան։ Արդ, տարրական պարտականութիւն չէ՞ր աջ - ձախ իյնալ, քանի մը դուռ զարնել, եւ հաստատել կամ հերքել այդ լուրերը։ Արդեօք այդքան մը սրտցաւ հետաքրքրութի՞ւն ալ չէին արժեր այն գլուխները որ ինկան գնդակահար կամ թոյլամահ։ Բայց դեռ երէկ չէ՞ր որ անոնց առջեւ բարեւի կը կենային «բարեկամները», շռայլելով ձեռնարկներով։

Դեռ երէկ չէ՞ր որ անոնց մէկ բարեւը, նոյնիսկ նայուածքը օրհնութիւն մը կը համարուէր...

Առօրեայ յարաբերութեանց մէջ անգամ, սովորութիւն է առոր - անոր ողջութիւնը հարցնել, եւ, պարագային համաձայն, իրար անցնիլ, երբ դժբախտութիւն մը պատահած ըլլայ։

Անոնք որ «դժբախտութեան հանդիպած են» Հայաստանի մէջ — ողջ ըլլան թէ մեռած — չե՞ն արժեր եթէ ոչ իրաբանցում, գէթ երկու չոր հարցում։

Կիրակի օր, ժամուն դուռը, սրտցաւ մարդիկ հարցումներ կ'ուղղէին Խորէն Ա. կաթողիկոսին մահուան առթիւ. — «Իրա՞ւ է որ սրտի կաթուածէ մեռած է... Ձենք հաւատար... Ո՞վ գիտէ ինչպէս կերան անոր ալ գլուխը...»։

Կաթողիկոսին մահը գոնէ աղբիւր մը ունի, — պաշտօնական հեռագիր մը։ Իսկ ո՞վ լսեց, ո՞վ ուզեց լսել միւսներու մասին, — Վահան Տէր Գաբրիէլեան, Արսէն Եսայեան, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան, Ակսել Բակունց, Մակինցեան, Շահվերտեան, Ալազան, Գուրգէն Մահարի...

Ո՞վ փորձեց իմանալ, նաեւ, ճակատագիրը այն միւսներուն որ բանտարկուած են կամ աքսորուած։ Բոլորն ալ վարիչներ կամ ործէքներ, որոնք ստեղծեցին «լուսապայծառ իրականութիւնը» կամ «վերածնութիւնը», ինչպէս կը պատմեն 15 տարիէ ի վեր։

Երբ ժողովուրդի զաւակը, հասարակ մահկանացուն կը հետաքրքրուի կաթողիկոսին մահուան պարագաներով, եւ հարցումներ կ'ուղղէ նաեւ միւսներու մասին, ի՞նչ կը բանի մեր «Հայաստանասէր» աւագանին, իր խատուտիկ չքախումբով։

Ինչպէս անճա՞ր են այս մարդիկը, թէ անսիրտ եւ անխիղճ։ Մանաւանդ այս քաղաքին մէջ, ուր լոյս կը հոսի նոյնիսկ նկուղներու վրայ։

Օրինակ, ինչո՞ւ չեն դիմեր խորհրդային դեսպանատուն, գոնէ հարեւանցի տեղեկութիւն մը քաղելու համար։ Կամ ուրիշ խորհրդային հաստատութեան մը։ Նոյնիսկ Ֆ. Միութեան Ֆրանսայի բարեկամներուն, որոնք մասնաւոր կազմակերպութիւններ ալ ունին։

Ամէն տարի, նոյեմբեր 29ի տօնակատարութեան առթիւ կամ ուրիշ պարագաներու մէջ, տեղի - անտեղի, «Հայաստանասէրները» անպակաս կ'ընեն խորհրդային դեսպանատան դուռը, կամ Ֆ. Միութեան բարեկամներու տունը, բանախօս ճարելու համար։ Դեռ վերջերս «Կանանց Միջազգային Օր»ն ալ տօնեցին, տիկին մը հրաւիրելով իբրեւ բանախօս։

Կը նշանակէ թէ ունին կապեր եւ աղբիւրներ։

Արդ, այդ բոլորը միայն խրախճա՞նքի համար են։ Երբ հարսանիքի կը կանչես, տրամաբանական չէ՞ որ մեռելդ ալ հարցնես։

Հայաջինջ սարսափներու շրջանին անգամ, շատեր քիչ - շատ մտահոգ, բարեկամ Թուրքեր կը փնտռէին, լուր մը քաղելու համար իրենց հօրը, եղբօրը կամ ազգականի մասին։

Մեր հայրենիքը — թող ըլլայ Ֆ. Հայաստան — եւ անոր 17 տարուան պետական, քաղաքական եւ մտաւորական ղեկավարութեան ճակատագիրը հասարակ ազգականի մը ողջութեան չափ ալ արժէք չունին։

«Ի՞նչ օրերու հասանք, եղբարք պատուականք», պիտի ըսէր դասական հեղինակ մը։

Արդարեւ, ի՞նչ օրերու հասեր ենք, որ հայրենիքի մեռելներն անգամ սուգելու ճար չունինք եւ չենք փորձեր գտնել...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Համաձայնութիւն բոլոր հարցերու մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, շաբաթ օր, 16 ապրիլ, ստորագրուեցաւ անգլեւ-իտալական համաձայնութիւնը, որ մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի ոչ միայն երկու երկիրներուն յարաբերութեանց բարւոքման, այլեւ Եւրոպայի խաղաղութեան համար։

Շաբաթ իրիկուն ժամը 6.30ին Իտալիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց Հռոմի անգլիական դեսպանը, Լորտ Փըրթ, ընկերակցութեամբ դեսպանատան խորհրդականին եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հարաւային Եւրոպայի գործերու վարիչին։ Զատկի առթիւ սովորական բազմութիւնը խռնուած էր փողոցները, բայց երբ իմացուեցաւ թէ դաշնագիրը պիտի ստորագրուի, հազարաւոր այրեր եւ կիներ համախմբուեցան պաշտօնատան առջեւ, խափանելով երթեւեկը։

Ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ Սալա Տէլլա Վիթթորիայի մէջ, (Յաղթանակի դահլիճ), որ իր անունը առած է Յաղթանակի արձանէ մը։ Համաձայնութեան բնագիրները խմբագրուած էին երկու լեզուներով, իտալերէն եւ անգլիերէն։ Նախ Կոմս Չանօ ստորագրեց իտալերէն բնագիրը, յետոյ անգլիական դեսպանը. իսկ անգլիերէնը նախ ստորագրեց դեսպանը, յետոյ Իտալիոյ արտաքին նախարարը։ Բուն դաշնագրէն զատ, ստորագրուեցան առենագրութիւնները եւ փոխանակուած նամակները։ Ամբողջ գործողութիւնը տեւեց ութ վայրկեան։

Ահաւասիկ համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը —

1.— Կը հաստատուի 1937 յունուար 2ի համաձայնութիւնը Միջերկրականի գործերու մասին։

2.— Երկու պետութիւնները պարբերաբար տեղեկութիւններ պիտի հաղորդեն ափրիկեան գաղթավայրերու զինուորական ուժերու բաշխման, Միջերկրականի կամ Կարմիր ծովու մէջ օդանաւային եւ ծովային նոր խարիսխներու կառուցման մասին։

3.— Երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն քարոզութիւններ չկատարել իրարու դէմ։

4.— Իտալիա յանձն կ'առնէ Եթովպիոյ բնիկներէն բանակ չկազմել, բացի տեղական պաշտպանութեան եւ ոստիկանութեան պէտքերէն։ Միեւնոյն ատեն կ'ապահովէ անգլիական հպատակներու կրօնական ազատութիւնը։

5.— Կը հաստատուի 1888 հոկտեմբեր 29ի պայմանագրութիւնը Սուէզի ջրանցքի մասին, որ բաց պիտի մնայ բոլոր ազգերու նաւերուն առջեւ, պատերազմի թէ խաղաղութեան ատեն։

6.— Իտալիա յանձն կ'առնէ յարգել Անգլիոյ (Եգիպտոսի) իրաւունքները Ցանա լճի մասին։

7.— Կարմիր ծովու եւ արաբական երկիրներու մասին, երկու պետութիւնները փոխադարձաբար ճանչնալով իրենց իրաւունքները եւ դիրքերը, թոյլ պիտի չտան որ ուրիշ պետութիւններ միջամտութիւն կատարեն։ Ուրիշ խօսքով, Կարմիր ծովը անգլեւիտալական ծով մը կը դառնայ, գօտի մը՝ երկու երկիրներուն գործակցութեան համար։ Գալով Արաբիոյ, կը դառնայ տեսակ մը շրջան ուր համախորհուրդ պիտի գործեն Անգլիա եւ Իտալիա, յարգելով արաբական փոքր երկիրներու անկախութիւնը։ Բրիտանական գերիշխանութիւնը կը տարածուի մինչեւ Գապ - էլ - Մանտէպ եւ Օմանի ծոցը։ Երկու երկիրներուն իսլամական քաղաքականութիւնը կը դրուի միեւնոյն մակարդակին վրայ։

Փոխանակուած նամակները կը վերաբերին Լիբիոյ, Լոնտոնի նաւային դաշնագրին, Սպանիոյ եւ Եթովպիոյ։

Լիբիոյ մասին իտալական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ շաբաթը 1000 հոգի պակսեցնել իր զօրքը, մինչեւ որ կէս առ կէս կրճատուի անոր թիւը։

Սպանիոյ մասին իտալական կառավարութիւնը կը հաւանի համեմատաբար քաշել իր զօրքը եւ ռազմամթերքը, համաձայն անգլիական ծրագրին։ Իտալիա որ եւ է հողային կամ տնտեսական նպատակ պիտի չհետապնդէ Սպանիոյ մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը սպանիական հարցին կարգադրութիւնը նախապայման կը նկատէ դաշնագրին գործադրութեան համար։

Եթովպիոյ մասին Անգլիա թացորոշապէս չի խոստանար գրաւման ճանաչումը, այլ զայն կը կապէ Ազգ. Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստին հետ, որ պիտի գումարուի համաձայն իր առաջարկին։

Բարի հարեւանութեան համաձայնութիւնը կը կազմէ երրորդ մասը անգլեւիտալական դաշնագրին։ Այս պայմանագրին մասնակից է նաեւ Եգիպտոս, Սուտանի կապակցութեամբ։

Ցանկալ եւ գործի ձեռնարկեց

Համաձայնութեան ստորագրութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, Իտալիա աւելի զիջումներ ըրած է քան կը սպասուէր։ Ամէն պարագայի մէջ, անգլիական եւ իտալական թերթերը կը փառաբանեն համաձայնութիւնը, այս առթիւ գնահատելով Չէյմպըլէնի եւ Մուսոլինիի արժանիքները։

Համաձայնութեան ստորագրութենէն վերջը, Հռոմի ֆրանսական դեսպանը իր կառավարութեան հրահանգով ներկայացաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան, իմանալու համար թէ Պ. Մուսոլինի տրամադի՞ր է խօսակցելու ֆրանքօ-իտալական վէճերու մասին։ Այս հարցին պատասխանէն կախում պիտի ունենայ ֆրանսական կառավարութեան որոշումը։ Եթէ պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ, դեսպան մը կամ բանագնաց մը պիտի ղրկուի Հռոմ, Հիթլէրի այցելութենէն եւ Ազգ. Ժողովի նիստէն առաջ (9 մայիս)։ Ֆրանսական բանակցութիւնները կրնան մէկ շաբաթէն վերջանալ, եթէ Իտալիա հաշտարար դիրք բռնէ։ Կը կարծուի թէ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը կրնայ փութացնել սպանիական պատերազմին վախճանը, որ Ֆրանսայի ամենամեծ հոգերէն մէկն է։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը այժմ իր ամբողջ ճիգերը պիտի տրամադրէ դիւրացնելու ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, Հռոմի համաձայնութիւնը վերածելու հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՆ ԵՐԷԿ

Աշխատանքի նախարարին միջամտութեան վրայ, գործադուլի ենթարկուած 220 հաստատութիւններ պարպուեցան շաբաթէն կիրակի, եւ աշխատանքը մասամբ վերսկսաւ երէկ։ Կարգ մը գործարաններ ալ կը վերաբացուին այսօր։ Իրաւարական վճիռը արձակուեցաւ երէկ։

Շաբաթ իրիկուն ահագին բազմութիւն խռնուած էր Սիթրօէնի առջեւ, ուրուն բանուորները հաստատութիւնը գրաւած էին երեք շաբաթէ ի վեր։ Գործարանները պարպելէ առաջ, բանուորները պայման դրին որ ներկայ ըլլան ոստիկանական պաշտօնեայ մը եւ կառավարութեան ներկայացուցիչը, որպէսզի վկայեն թէ ամէն բան բարեկարգ եւ մաքուր վիճակի մէջ կը գտնուի եւ թէ աշխատանքը կարելի է սկսիլ անմիջապէս։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ բանուորները աւելի քան 150 միլիոն ֆրանքի օրական կորսնցուցին, գործադուլին հետեւանքով։

Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր նաեւ Ռընոյի հաստատութեանց առջեւ, որոնց բանուորներուն թիւը 30.000ի կը հասնի. Այս հաստատութեանց եւ ուրիշ գործարաններու վարիչները եւ մասնագէտները աշխատանքի նախարարին ներկայանալով, յուշագիր մը ներկայացուցին, որով կը խնդրեն.— 1. Դադրեցնել արհեստակցական միութեանց հսկողութիւնը՝ բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման վրայ.— 2. Արգիլել որ եւ է արտաքին գործունէութիւն գործարանին մէջ, սենեակներու միջոցաւ (թռուցիկներ եւ թերթեր բաժնել, անդամավճար գանձել եւն.)։— Մէկ խօսքով, միջոցներ ձեռք առնել, բարձր պահելու համար վարիչներուն հեղինակութիւնը։

Ռումանիոյ Երկաթեայ Խաչերը Գուրէնչի վրայ պիտի խլէին

Ռումանական կառավարութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել մեծ դաւադրութիւն մը, զոր սարքած էին Երկաթ Խաչերը կամ կանանչ շապիկաւորները (Թունդ ազգայնական, Փաշական)։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 200 դաւադիրներ, գլուխն ըլլալով կազմակերպութեան ղեկավարը, Քօրնէլիուս Քոտրէանու։ Միեւնոյն ատեն բռնուեցան մեծաքանակ զէնքեր, ռումբեր եւ ռազմամթերք, ինչպէս եւ հազարաւոր թռուցիկներ։ Դաւադրութեան նպատակն էր տապալել կառավարութիւնը եւ նացիական (հիթլէրական) դիկտատուրա հաստատել ամբողջ երկրին մէջ։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց կազմակերպութեան կեդրոնատեղին, Կանանչ Տունը, որ կը գտնուի Գուքրէշի մէկ արուարձանին մէջ։ Ուրիշ հաւաքատեղիներ ալ գրաւուեցան։

Փետրուար 23ին, երբ Միրոն պատրիարքին կառավարութիւնը նոր սահմանադրութիւնը հռչակելով խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէր քաղաքական կազմակերպութեանց դէմ, Երկաթ Խաչերու հրամանատարը հաղիւաւորապէս հաղորդեց թէ լուծած է իր ընկերակցութիւնը։ Սակայն երկու օր վերջը կառավարութիւնը հաստատեց թէ եղածը խաղ մըն է եւ թէ կանանչ շապիկաւորները կը շարունակեն գաղտնի ժողովներ գումարել։ Խուզարկութեանց ատեն, բռնուեցաւ ընկերակցութեան գաղտնի երդմնագիրը, որուն համաձայն իւրաքանչիւր անդամ կ'ուխտէր «հետեւիլ հրամանատարին եւ մասնչիլ մինչեւ ծայրը»։

Կառավարութիւնը կարճ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ բռնուած են նաեւ գնդացիրներ։ Զեկոյցը կ'ազդարարէ թէ անոնք որ զէնքով կը բռնուին, զինուորական ատեան պիտի յանձնուին։

Կառավարութիւնը խափանեց գաղտնի կազմակերպութեան օրկանը, «Թուվէնթուլ», որ գերմանասէր կը համարուի եւ կը հրատարակուի 15 տարիէ ի վեր։ Գուքրէշի հանրակառքի պաշտօնեաներէն 15 հոգի արձակուեցան, իբրեւ մեղսակից գաղտնի կազմակերպութեան։ Զօր. Անտոնէսքու, որ պատերազմական նախարար եղած էր պատրիարքին առաջին կառավարութեան մէջ, «արձակուրդ» ստացաւ։ Կ'ըսուի թէ աքսորուած է։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Կարոլ թագաւորը շատ խիստ միջոցներ ձեռք առած է, թէ կալանաւորներուն թիւը 1600ի կը հասնի եւ թէ անոնց մէջ կը գտնուին բազմաթիւ երեւելիներ։ Բոլոր կասկածելիները մօտերս պիտի դատուին զինուորական ատեանի առջեւ։ Կը կարծուի թէ վարիչները պիտի աքսորուին Օձի կղզին, որ յատկացուած է վտանգաւոր դատապարտեալներու։ Թագաւորը որոշեց քննական պտոյտներ կատարել երկրին մէջ, ամէն բան երեւան հանելու եւ իր իշխանութիւնը ամրապնդելու համար։

Սպանիոյ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ

Սպանիոյ ազգայնականները Վինարոզի գրաւումէն վերջ, կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը Միջերկրականի ափերուն վրայ։ Արդէն հասած են Թորթոզայի դուռներուն առջեւ,— միջնադարեան քաղաք մը որ միեւնոյն ատեն ռազմագիտական կարեւոր դիրք մըն է։ Զօր. Ֆրանքօ կը սպառնայ Քաթալոնիան պաշարել երեք թեւերով։ Ճակատամարտին կը մասնակցին 180.000 զինուոր, 300 օդանաւերով։ Հանրապետական բանակը իր յոյսը դրած է 300.000 զինուորներու վրայ, որոնք կը գտնուին վարչապետ Նէկրինի գերագոյն հրամանատարութեան տակ։ Միջազգային վաշտերուն 8 առ հարիւրը կեդրոնացած են Քաթալոնիոյ շրջանին մէջ, 150.000 Քաթալոն եւ 30.000 Պասքեան զինուորներով, ինչպէս եւ 120.000 նորագիրներով եւ կամաւորներով։ Ազգայնականները յաջողեցան յարաբերութիւն հաստատել իրենց նաւային եւ օդանաւային հզօր կայանին՝ Մայորքայի եւ զօր. Արանտայի բանակին միջեւ (Վինարոզ, 100 մղոն հեռու)։ Սրընթաց ժարտանաւերը կրնան երեք ժամէն կտրել այս հեռաւորութիւնը, իսկ օդանաւերը՝ 20 — 30 վայրկեանէն։

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 20.000 հանրապետական զինուորներ պաշարուած են Թորթոզայի եւ ծովուն միջեւ։ Պարսելոնայի մէջ նոր զինուորներ կանչուեցան դրօշի տակ։

Միւս կողմէ, ամէն օր փախստականներ կը հասնին Ֆրանսա։ Առջի օր 1500 հոգի անցան սահմանը։

*** Զօր. Ֆրանքօ եւ Պապը շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին, Ֆրանչիսքեան կրօնաւորի մը սրբացման առթիւ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ընկերային նախատեսութեան նախարարութիւնը յայտնեց թէ գործազրկութեան նպաստը պիտի ջնջուի երկրին մէջ։ Աշխատանքի տակարանները այսուհետեւ փոխանակ նպաստ բաշխելու, ինչ որ ողորմութեան ձեւ կ'առնէր, անգործ բանուորները պիտի գործածեն հանրօգուտ շինութեանց մէջ, այնպէս որ գործազուրկները նպաստ ստացած պիտի չըլլան, այլ աշխատավարձք։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

ՎՐԱՑ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ «ՅՈՒՇԱԳԻՐ»ԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Յառաջ»ի մէջ տուինք Վրաց մէնշեւիկներու յուշագիրը ամբողջութեամբ։ Ինչպէս ըսինք, անոր շուրջ արդէն ստեղծուած է բանավէճ մը, որ առիթ տուած է հետաքրքրական մերկացումներու։ Ծանօթանանք եւ այդ բանավէճին էական մասերուն։

Ամէնէն առաջ «Յուշագրին» քննադատական յօդուած մը նուիրած է «Փոռիէռէ Տիփլոմաթիքօ է Քոնսոլարէ» իտալերէն թերթի 31 Յունուարի թիւին մէջ իտալական Խորհրդարանի անդամ Տոքթ. Էնրիքօ Ինսապաթօ։ Այս անձը շատ կը զբաղի արեւելեան խնդիրներով, իսլամ աշխարհով եւ նաեւ Կովկասով։ Նոյնիսկ իսլամութիւնն ընդունած է, որպէսզի աւելի վստահութիւն վայելէ մահմետական ժողովուրդներու մօտ։

Էնրիքօ Ինսապաթօ կը գրէ․

— Կը հաստատուի որ այս յուշագիրը կազմեր են վրացի մենշեւիկները, որոնց պարագլուխ Նոյ Ժորտանիա կը մտնէ երկրորդ Միջազգայինի մէջ»։ Յուշագիր մը, որ՝ «աննդամիտ է ըստ ձեւի եւ կեղծ՝ ըստ բովանդակութեան»։

Ինսապաթօ շատ խիստ բառերով կը խարազանէ վրացի մէնշեւիկներու երկերեսանի քաղաքականութիւնը։ Կը պնդէ, թէ Ժորտանիա եւ իր ընկերները բարեկամ են բոլշեւիկներու եւ թշնամի Թուրքերու։

Վրացական յուշագրին խմբագրական մը նուիրած է եւ Հայաստար Գամաթ «Կաւկազ»ի մէջ (փետրուար)՝ որակելով այդ թուղթը, խարեպատիր ու կեղծ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը»։ Հայաստար Գամաթն ալ, բնականաբար, կը դատապարտէ վրաց մէնշեւիկներու «երկերեսանի» քաղաքականութիւնը եւ կը պնդէ, թէ «կովկասեան հայրենասէրները մի անգամ ընդմիշտ պէտք է հասկնան, որ կովկասեան ժողովուրդներու ամէն մէկ փորձ հակելու դէպի Թուրքիոյ թշնամի արտաքին ուժերը՝ անխուսափելի կերպով առաջ պիտի բերէ անմիջական, մեքենական միացում մը Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ»։

«Այդ պատճառով, կ'ըսէ լեռնական գործիչը, մենք մեծ զգուշութեամբ ու կասկածով պէտք է վերաբերուինք դէպի այն քաղաքական հոսանքներն ու խմբակցութիւնները, որոնք կը քարոզեն Կովկասի անկախութեան պայքար երկու ճակատի վրայ։ Եթէ այդ խաղ մը չէ, որպէսզի վճռական վայրկեանին, պատմական օրինակով, թրքական վտանգէն փրկութիւն փնտռեն Ռուսաստանէն․ եթէ անոնք անկեղծ են եւ արտաքին օգնութիւն կը փնտռեն միաժամանակ մեր երկու հարեւաններու դէմ, — այդ անհայտ կեղծ հայրենասէրները պէտք է համարել Կովկասի ամէնէն վտանգաւոր թշնամիները»։

Ուշագրաւ եւ հետաքրքրական են նաեւ Ազրպէճանցի ծանօթ գործիչ Աղաա-պէյլի մերկացումները «Կաւկազ»ի վերջին (մարտ) թիւին մէջ։ Աղաա պէյ կը վարանի ընդունիլ «Յուշագրին» վաւերականութիւնը — այնքան անոր բովանդակութիւնը չի ներդաշնակեր վրաց մէնշեւիկներու վարած գործնական քաղաքականութեան հետ՝ Աղաա պէյ կը հարցնէ․

— «Իրա՞ւ է որ վրաց նախկին կառավարութեան անդամները այդքան թունդ «թրքակերներ» են, ինչպէս կարելի է կարծել յուշագրի բովանդակութենէն։ Արդեօք չե՞ն ունեցած աւելի բոլորովին հակառակ տրամադրութիւններ, քան այն, որ ցոյց կը տրուի այս «քաղաքական» վաւերագրին մէջ։ Իսկապէ՞ս այդքան «սկզբունքային»են իրենց հակաթուրք զգացումներու մէջ։ Չե՞ն փորձած արդեօք — այն ալ մէկէ աւելի անգամներ — «համաձայնութեան» գալ «Թուրքերու հետ թէ հոս, Փարիզի մէջ, թէ հոն՝ Սթամպուլի եւ Էնկիւրիի մէջ։

Թէեւ Աղաա պէյ, «դեռ վաղաժամ կը գտնէ այդ քայլերու մասին խօսիլը», բայց կը բերէ քանի մը չափէն աւելի յատկանշական հատուածներ վաւերագրէ մը, զոր «Կովկասեան ժողովուրդներու Փարիզի պաշտօնական ներկայացուցիչները — ի թիւս որոց եւ Վրացիները — համեմատաբար վերջերս ներկայացուցած են պետութեան մը»։ Այդ յուշագրի մէջ կ'ըսուի․

— «Կովկասի ազատութեան եւ, որ գլխաւորն է, ամբողջ երկրի մէջ պետական հաստատուն իրաւակարգ ապահովելու համար երկու գործօններ վճռական դեր կը խաղան — 1) Կովկասի ժողովուրդներու սերտ միութիւնը եւ 2) Միացեալ Կովկասի յաւիտենական բարեկամութիւնը նոր Թուրքիոյ հետ»․․․

«․․․ Գրաւելով աշխարհագրական միջին դիրք Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ՝ Կովկասը պէտք է յենու անոնցմէ մէկուն վրայ, որպէսզի կարենայ հանդիլ եւ ամրացնել իր անկախ գոյութիւնը իբրեւ դերբեյեան պետութիւն մը։ Թէ որու վրայ կրնայ յենուլ Կովկասը — ատիկա կը բխի իրերու բուն իսկ փաստական վիճակէն եւ երկու հարեւաններուն յատուկ հակումներէն Կովկասի մասին։ Ռուսաստանը արդէն իր պինդ ձեռքերու մէջ կը պահէ Կովկասը եւ չի հրաժարիր անկէ անոր ազատագրումէն վերջն ալ. Թուրքիան Կովկասի վրայ կը նայի, իբրեւ բնական պատնէշի մը, որ իր սահմանները կը պահպանէ ռուս զօրագունդերու գրոհէն, ուստի Թուրքիան կ'ուզէ տեսնել Կովկասը իբրեւ ազատ եւ միացեալ պետութիւն»։

Նոյն յուշագրին մէջ ըսուած է, թէ՝ «Կովկասեան ժողովուրդները թուրք ժողովուրդին կը մօտեցնեն ցեղային եւ կրօնական կապերը, այլեւ ընդհանուր վտանգը հիւսիսէն»։

Եւ վերջապէս «Կովկասի ժողովուրդները կը գիտակցին, որ իրենց ընդհանուր եւ ամէն բանէ վեր գտնուող նպատակի, այսինքն՝ երկրի ազատութեան իրականացման համար իրենց անհրաժեշտ են եղբայրական թուրք ժողովուրդի համակրանքն ու աջակցութիւնը»։

Ինչպէս ըսինք, այս յուշագրին տակ ստորագրած են եւ վրաց մէնշեւիկ կառավարութեան ներկայացուցիչները․․․

Ուրիշ կապակցութեամբ, բայց նոյն նիւթի մասին հետաքրքրական վկայութիւն մը կայ եւ Ն. Ժորտանիայի պաշտօնաթերթ «Պրծոլիս Խմա» թերթի մէջ (No. 75), ուր հրատարակուած է «Հայերու մէջ» վերնագիրը կրող հետեւեալ կտորը, ի պատասխան «Հայրենիք»ի եւ «Յուսաբեր»ի.

— «Կովկասը գրաւած է Ռուսաստանը եւ ոչ Թուրքիան. մեր նպատակն է ազատել այդ դերին իր բանտապետի ձեռքէն։ Իսկ անոնք (Հայերը) կը պատասխանեն — Թուրքիան գրաւած է Բաթումի շրջանի մեծ մասը, ամբողջ Կարսի նահանգը եւայլն։ Բոլորովին ճիշդ է — փաստերու մասին մենք չենք վիճիր։ Բայց երբ անոնք ամբողջ չափ ունեցող երկու երեւոյթներ կը համեմատեն իրարու հետ — ամբողջ Կովկասի գրաւումը անոր մէկ նահանգի կորուստին հետ — առով բոլորովին կը խեղաթիւրուի ոչ միայն քաղաքական գիծը, այլեւ իրականութիւնը։ Սակաւ են իրար կից երկու պետութիւններ, որոնք սահմանային վէճեր չունենան։ Գերմանիան վէճ ունի Չեխոսլովաքիոյ հետ, Հունգարիան՝ Ռումանիոյ եւայլն։ Այդ վէճը ազգային պէտք է լուծուի բանակցութիւններով, իրաւարարութեամբ, հանրաքուէով կամ ուրիշ քաղաքակիրթ միջոցներով։ Բայց առաջ համար անհրաժեշտ է, որ նախ գոյութիւն ունենայ անձը, վիճող կողմը, որ հետամուտ է իր բնական սահմանը գտնելու։ Այդպիսի կողմեր Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունին, իսկ մեր մէջ այդ կողմը Ռուսաստանն է։ Ազատ Կովկասը ինքը կրնայ գտնել իր սահմանային վէճերը լուծելու միջոցներ — օրուան խնդիր է ճիշդ այդ Կովկասի անկախութեան խնդիրը։ Իսկ, «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր», ընդհակառակն, առաջին հերթին կը փնտռեն կորսուած գաւառները, անոնց նշանակութիւնը կը հաւասարեցնեն ամբողջ Կովկասի կորուստին եւ կը հակին դէպի Ռուսաստան․․․ Վրացիները ամբողջապէս կեցած են Կովկասի միութեան գետնի վրայ, կը դատապարտեն վրացական հողին անջատումը, բայց միեւնոյն ժամանակ չեն լար մազերու համար, երբ իրենց գլուխը կը կտրեն։ Սայլը տեղէն շարժելու համար պէտք է որ եզները սայլին առջեւը կենան եւ ոչ թէ ետեւը»։

Այս տողերը կարդալով վրացի թունդ ազգայնական Մ. Թէօրա հեգնութեամբ կը հարցնէ — «Ո՞ւր է տարբերութիւնը, «Կաւկազ» թերթի վարած քաղաքականութեան եւ Ն. Ժորտանիայի միջեւ», («Կաւկազ», մարտ)։

Ցիրաւի, ո՞ւր է տարբերութիւնը։ Իրաւունք չունի՞ Մուսավաթի հակառեւոլյուցիոնական հատուածի պարագլուխ Խալիլ — Խաս-Մամեդը, երբ կ'ըսէ, թէ՝ «Վրացի մէնշեւիկները կովկասեան հարցերու մէջ կը հետեւին անջատ եւ ծայրայեղօրէն խառնաշփոթ քաղաքականութեան մը»։ («Կաւկազ», մարտ)։

Ա.

«ԺՈՒՌ Է ԳԱԼԻՍ ԱՅՍՊԷՍ»…

ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՀՐԱԶԴԱՆ …

1911ի վերջին աշնան վերջին օրերն էին։ Ձմրան մէջ գարնանային եղանակ։

Էջմիածնի կաթողիկոսական ընտրութենէն անմիջապէս վերջ, պատգամաւորներու կարաւանը կը մեկնի Էջմիածինէն, Երեւանի ճամբով Բաթում դառնալու, անկէց ալ Պոլիս։ Այդ Թուականին, ընտրութեան յաջորդած ժխորը նոյնիսկ տաղտուկ կը պատճառէր մասնակցողներուն, որոնց մէջ կային այնպիսիներ․․․ որոնց համար շատ սովորական բաներ էին խաղըն ու դաւը։

… Շատեր կը դառնային խախտած հաւատքով, այն տպաւորութեան տակ, թէ Հայ Միաբանութեան ծոցին մէջ կը պակսի անկեղծութեան հաւատարմութիւնը այն բանին հանդէպ, որ այս դարաւոր քրիստոնեայ եկեղեցիին հիմը պիտի կազմէր — Բարեպաշտութիւն կամ միամիտ ու մաքուր վերաբերմունքը սառնացած ծառայութեան։

Բացառութիւնը միշտ բացառութիւն է, որուն կը պատկանէր նաեւ Մուրատբէգեան Խորէն եպս. ապա Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, որուն մահուան «անօթայն» գործը տարօրինակ կը պատճառէ անշուշտ ներկայ պարագաներուն եւ պայմաններուն մէջ, որոնցմէ այնքան անողորմաբար կ'անցնի Հայոց Աշխարհը — դժնդակ, ներքին թէ արտաքին տեսակէտով․․․

Խորէն Մուրատբէգեան արդարեւ բացառիկ դէմք մըն էր լրջութեամբ, խոհականութեամբ, որով կը փայլէր ամէնուն աչքին։ Անհաւատ, բայց քաղցրաբարոյ եւ ոչ մէկ մի բառի ու վանկի, որ կ'արտաբերուէին իր շրթունքէն։ Նոյնքան քաղաքավար եւ հանդուրժող համամիտ եւ ոչ-համամիտ պատգամաւորներուն հանդէպ, որքան ռուսահայերուն հանդէպ՝ որոնց հետ կը յարաբերուէր ընտրական պայքարի մը յոյժ անհաճոյ խրադարձութիւններուն ընթացքով, մինչդեռ էր լիազոր նուիրակը, Գարեգին արք. Յովսէփեան թոյլ կուտար իր բազմահմտութեան, մինչեւ իսկ «հաւ-հաւ» անարգական անունով որակելու զանոնք, որ այսօր արտասահմանի մէջ այնքան հոգածութեամբ եւ յարգանքով կը շրջապատեն զինքը։

Նկարագրի այս տարբերութեան գիծը այս կերպով ճշդելէ վերջ, դառնանք․․․ Հրազդանին։

Երեւանի Առաջնորդարանին դարաւանդին վրայ Հայոց Մեծաց ուղղութենէն արտաշնչող կ'ոռու քամին կ'ընդունենք սիրով եւ կարօտով, Առաջնորդ Մուրատբէգեան արք.ի առանձնական հոգածութեան տակ։ Ցոյսի եւ լոյսի օրերն էին։ Քաղաքական աշխարհը, հեռահեռ երկու անհաշտ ջոկերու երկփեղկուած, սկսած էր տարուիլ հիմերէն, եւ Թուրքիայէն եկող հայ պատգամաւորները, գիտակ Գալֆայեան Թագուհ խմորումներուն, ըստ օրինակի տատանողներու, մինչեւ իսկ սպանիական դղեակներ կը կերտէին անմիջական ապագային համար։

Երեւանի Առաջնորդարանին երկար սրահը, պատուհանին ուղղակի կոնակին վրայ բռնաւորուած, զոյգ զոյգ ճեմող կարգ մը պատգամաւորներու խօսակցութեան թատերավայր կը դառնար, մինչ ապակեայ դուռնէն մայրամուտին յետին շառայլները կը մարէին յուշիկ, յոյսի թերթերուն պէս թօշնելով։ Ձայն մը միայն աւելի կը զօրանար, մինչ աղօտ ալ աղմուկն ու տարակոյսները հաւասարապէս կը մեղմացնէին — Հրազդանի ձայնն էր այն, որ, հիմա աղօտ այլեւս արեւուն եւ անոր պայծառութեան տիրապետութենէն, կը դառնար անխափան, Առաջնորդարանը կրող ափափայ որձաքարերուն տարօրինակն դէպի Փոքր Մասիս խուժող իր անսահմանելի արագութենէն կարծես շփացած։ Հրազդանին ձայնը, երկու Մասիսներուն միջնորդ այդ բնական պատուարին պոռչտուքը՝ որ Մայր Արաքսին հետ — մօտաւոր արհեստակցութեամբ կ'ուզէր զգալի ըլլալ իր տարերային ուժովն ու անոր արթնցուցած գաղափարականով Հրազդան, հրդեհակէզ ճարճատիւնով, Արագածի ճամբան բռնած, նոր երակներ կը բանար յատակի սիրերուն մէջ, ինչպէս իր եզերքներուն պատմութիւնն ու աւանդութիւնները յոյսի նոր թերթեր կը հիւսէին սիրտերու մէջ։

Վերջապէս, Հրազդանն էր, որ միշտ միեւնոյն յաւիտենական միօրինակութեամբ եւ անորոշ նպատակի մը վազող բայց չդանդաղող բնականութեամբ լսելի կ'ընէր իր ձայնը, ինչպէս ահա այս բոպէին այս տողերը գծող դժբախտին ականջին. Հրազդանն էր, որ այն ատեն, ինչպէս հիմակ ալ, իր մռնչիւնին անկարգութեան հակառակ՝ կը շարունակէ իմանալի բառեր մրթմրթալ, մրմնջել։ Եբանի այդ մրմունջը հինէն ու նորէն հասկցողներուն։

— Սրբազան, աս ինչ ժխոր է, ի՞նչպէս կրնաք ամէն օր, գիշեր ցերեկ, հանդուրժել այս դոռում-դոչումին։ Կը խորհիմ, թէ Գետը կը գիտակցի՝ կատարած գործին եւ կրօնական անկախութեան այս տեսակ մը շպարը շատ չանցած հաստատուն գոյնի մը ձեւը պիտի առնէ մեր իրականութեան պաստառին վրայ․․․ Աս ի՞նչ ժխոր է, Սրբազան։ Կը ներէ՞ք որ բանամ սա ապակեայ դուռը եւ պատշգամէն դիտեմ ու վայելեմ այս ժխորը։

— Էլի, նոյն բանն է։ Գետը ժուռ է գալիս այսպէս․․․ Հրամայեցէք, դիտեցէք։

Գետը ժուռ է գալիս… Այսպէս խօսողը միայն կրնայ անշուշտ հանդուրժել ժխորին։ Գետը հանդարտօրէն կը հոսի, կ'երթայ իր գնացքը, ըսել կ'ուզէ կորովի եկեղեցականը, իր Թուխ գլմայիծներով պղպջատեալ կամքի մը գոյութիւնը զգալի ընող համակերպութեամբ, անսասան, անվրդով, պաղարիւն, ճիշդ սա մեր Թորգոմ Ս.ին պէս՝ որ այդ պահուն ինծի հետ կը ճեմէր Առաջնորդարանին նրբանցքին մէջ, ինքը գիտակ ամէն բանի, հին ճամբորդութիւններու փորձառութեամբ, եւ հիմա նոյն ստկուտայէս ու սակաւախօս իմաստութեամբ կ'որոճար նիւթին վրայ, որ կը հետաքրքրէր զիս Մուրատբէգեան արք.ի այնքան մօտ։

Գետը ժուռ է գալիս… Այո, Սրբազան, գետը ժուռ էր գալիս Երեւանի Առաջնորդութեանդ շրջանին, նոյնիսկ ցարական իշխանաւորներու կերունկներուն տակ։

Բայց, այժմ հանդուցեալ Հայրապետ, նոյն գետը սարսափահար կը դղրդէ, կողկողագին կը գալարի, օձի պէս իր կլափը ծեծելով ժայռերուն․․․

Քու յանկարծական եւ խորհրդաւոր անհետացումը բարեբաստիկ նշան մը թող համարուի Հրազդանի անկարգ այլ ապահով հին գնացքին, ու գետը թող ժուռ գայ փոխուած պայմաններով․․․

***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մեքենով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Շաչուրպաշտաւ

Բարեկամ մը ինծի բերաւ ժեխ․․․ դիր յայտարարութիւն մը, զոր ․․․ առած է Արնուվիլի հայկական․․․ Տեսնենք թէ ինչ գոհարներ կը թա․․․ բերենէն, կարգ մը շուշրթներու․․․ նով։

Նախ չանթեր կը տեղացնէ հիթ․․․ եւ Մուսոլինիի դէմուն, զանոնք ․․․ կայացնելով մէկ-մէկ ճարիւնկա․․․ ճարիւնարբուներ, որոնք ․․․ ուժով» կը պարտադրեն «իրապաշտ․․․ րենց բռնապետութիւնը ․․․ կ'անցնի Սպանիոյ եւ Ծալպաշ․․․ բեւեյի պատերազմներուն եւ ․․․ պէտք մեր փախուռները եւ ․․․ «Ֆրանսական մեծ ժողովուրդն․․․ րենք ալ կը միացնեն իրենց վրդ․․․ մը, որպէսզի «բռնապետու․․․ սարսափ աղդեն։

Նորութիւն մըն ալ կը հաղորդ․․․ այդ յիմարապատում թռուցիկ ․․․ «անդին, ռմբագործ փաշիստ․․․ լուծին տակ կը հեծին (պիտի ըլ․․․ կը հեծեն) կը հայծուեն մեր ցեղակից եղբայրները (ընդգծումը իմ Ա. Մ.)։

Սակայն յիմարապատումը չէ, թէ «մեր ցեղակից եղբայրները իկապէս ո՞ր բռնապետական լուծին տակ կը հիծեն։

Եթէ մենք գիտենք, «մեր ցեղակից եղբայրներուն» տառապանքի երկրը կը գտնուի խորհրդային ․․․ նեբա։

Զառեռութեան օրինակ մըն ալ, – Աբ․․․ նուվիլի քաղաքապետին (համայ․․․ վար) «Գ. Գ. Տրմիւզուայի եւ Գա․․․ լոնի եւ անոնց խորհրդականներու անձնուէր ջանքերով մեր գաղթականներ կարող են աժան գինով հացիկ, եւ ․․․ տանալ առատ եւ առողջ սնունդ ․․․ եւ 1 Ֆրանքի փոխարէն։ (Վերջ ․․․ բերութիւնը եւս հայերէն է)

Եւ ի վերջոյ կը գովէ, կը փառ․․․ բանէ առոց միասնող ճաշելու հեր․․․ զայն կապելով «համայնավարու․․․ միջազգային համերաշխութեան ․․․ նաշողշողուն օրինակներէն միայ։

Հաղար շնորհակալութիւն քաղ․․․ պետին եւ իր օգնականներուն ․․․ տարօրինակ են մեր հայ կարմիրներ․․․ րը։ Անոնք կ'ուրախանան եւ կը ․․․ ճուին, թէ իրենց դաւակները ․․․ եւ ․․․ 1 Ֆրանքի փոխարէն, առով ապա․․․ ցը տալով իրենց նիւթական անկար․․․ ղութեան, իսկ միւս կողմէ մեծ ․․․ կը ջարդեն, թէ պէտք է լայնօրէն ․․․ նել Սպանիոյ աղէտեալներուն ․․․ դուն յաւիտենական ծոցլն ու նպա․․․ տրնկալն եւ, ո՞ր ուժիդ վրայ յեն․․․ «լայնօրէն» օժանդակելու մասին ․․․ ճառեն։ Սակայն անոր ալ ճարը ․․․ են մեր խեղճ զաւեթները, — պէտք ․․․ հանգանակել տուներէն», չեն կրնա․․․ անտարբեր մնալ այնքան ոճիրներու ․․․ Կարելի եղածին չափ շուտ եւ ․․․ րէն» կազմակերպել «համերաշխու․․․ թեան» գործը։ Կոչը ներելի չի ․․․ «ոչ մէկ հայ ընկերոջ» որ անտար․․․ մնայ այս «մարդասիրական» գործ․․․ հանդէպ։

Ցեղ մըն ալ կը պոռթկայ, ․․․ ռական է» ըսելով։ Չի գիտցուիր ․․․ ի՞նչի է ա՛յ բռւսկանը։ Այս մարդ․․․ մինչեւ այսօր կը դատապարտեն ․․․ կական յեղափոխութիւնը, ․․․ պատճառ նկատելով ջարդերուն ․․․

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Մերուին ոտքի ելաւ, նստած էր Թեւերը փորին վրայ ծալլած, իսկ ձեռքերը կորսուած վերարկուին երկար թեզանիքներուն մէջ։

— Մէրհապա պէյիմ, խօշ կէլտինիզ, ըսաւ ի պատասխան Սուլթանի բարեւին. Ցետոյ թազուեցաւ մեծավայելուչ լռութեան մը մէջ զոր երկու երիտասարդները լիովին դարմանեցին իրենց չատախօսութեամբ։

Նստան Անգլիացիին երկու քովերը, ծառան կանչեցին ու ճաշացուցակի խնդրութեան համար ներողութիւն խնդրելէ վերջ, ուզեցին որ իր փափաքածը ապսպրէ։ Սուլթան, համաձայն անգլիական սովորութեան, ամէնէն առաջ ապսպրեց զափիֆուզ մը ու կարմիր միսով ու սեւ կուտերով ձմերուկն էր. յետոյ բաքլաւ մըն իր գիտցած հաւը — որ չորցած ու ճզմած վառեակ մըն էր եւ չափէն աւելի եփած ըլլալով միսերը ոսկորներէն վար կը թափէին։ Անոր յաջորդեց ֆաւայիֆը, կարկանդակի տեսակ մը։ Երիտասարդները իրենց բարեկամին օրինակին հետեւած ըլլալու համար, ձմերուկով սկսան ճաշը. յետոյ պատուիրեցին մէկ մէկ քէպապ, որոնց կ'ընկերանար կարմիր գինիի մէջ տապկուած բրինձը ու ամէնէն վերջն ալ չոր պտուղներով պատրաստուած անուշեղէն մը։ Մերուին որ նոյն բան չկերաւ, որովհետեւ, փոխարէն ջերմեռանդ հաւատացեալ մը ըլլալով ծոմ կը պահէր այդ օրերուն։

Ճաշի ընթացքին Բէյոֆ ժողովին մասին խօսեցաւ։ Բացատրեց թէ քաղաքական հանգամանք չունէր ան եւ պարզապէս ընկերական հաւաքոյթ մըն էր, քանի մը տարիներէ ի վեր կազմակերպուած։ Անդամները իրարու մօտ կուգային ամիսը երկու անգամ. ոմանք երաժշտութենէ հաճոյք առնելով՝ կը նուագէին, ուրիշներ արտասանութիւններ կ'ընէին, իսկ երբեմն ալ վիճաբանական ժողովներ տեղի կ'ունենային։ Սուլթան այս վերջիններուն շնորհիւ էր որ պիտի կարենար հաստատել այն բոլոր նորութիւնները զորս իմացեր էր Բէյոֆէն այն օրը։

Երբ կարգը անուշեղէններուն եկաւ, Անգլիացին նկատեց որ ճաշարանը հետզհետէ կը պարպուէր։ Բայց յաճախորդները փոխանակ դուրս երթալու, սանդուղէն կը բարձրանային դէպի առաջին յարկը։ Արիֆ հաշիւը վճարեց ու երիտասարդները ոտքի ելլելով հետեւեցան հօրեղբայր Իսային որ մտայլօրէն լսակեց՝ վեր առաջնորդեց զանոնք։

Անգլիացին ուշադրութիւնը գրաւեցաւ առաջին յարկին նեղ եւ նսեմ տակի մը բոլորին նմանող սենեակներուն։ Յետոյ սանդուղ մը եւս բարձրացան ու հասան ճոխ սրահին երդիքը։

Ներկայութիւնը հատոյ ծանրաբեռնուած ճաշասրահին մթնոլորտէն վերջ, ամառնային գիշերուան զով օդը շատ կազդուրիչ էր։ Աստղերը երկնակամարին վրայ կը քթթէին ցանցնուած ադամանդներու նման։ Մօտ քսան հոգի հաւաքուած էին տանիքին վրայ, որ լուսաւորուած էր միայն քարիւղի փոքրիկ լամպերով. սրճեփը գործի վրայ էր անկիւն մը։ Հիւրերը անոր քով կ'երթային սուրճ առնելու համար փոքրիկ սկահակներու մէջ լեցուած անուշահոտ ու սեւ հեղուկը եւ յետոյ կը մտնէին բազմութեան մէջ։ Արիֆ եւ Բէյոֆ բարեւներ փոխանակեցին միութեան անդամներուն հետ որոնց ներկայացուցին Սուլթանը։ Մերուին հօրեղբայրը մօտեցած էր տարէց ու ծանրախոհ մարդոց խմբակի մը եւ ծալլապատիկ նստած էր պատին տակ։

Դաւադիրները չէին նմաներ այդ մարդիկը. շատ քաղաքավար եւ հիւրասէր բազմութիւն մըն էր ու երեւութապէս հաւաքուած էին հաճելի իրիկուն մը անցընելու համար։ Ազատօրէն կը խօսէին իրենց գործերուն մասին եւ կ'ուզէին իմանալ թէ Սուլթան ինչ տպաւորութիւն կրած էր Պոլիսէն։ Հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին զինքը երբ բացատրեց թէ եկած էր Մեծ խոսով Մթերանոցին վրայ հսկելու պաշտօնով։ Անոնց խօսքերուն մէջ Սուլթան ոչինչ չկրցաւ որսալ դժգոհութեան։ Քեմալի կառավարութեան կամ անոր արտաքին քաղաքականութեան մասին երբեք չարտայայտուեցան։ Սուլթան չլսեց ոչ մէկ բառ այն գաղտնի կազմակերպութեան մասին զոր երեւան հանելու առաջադրութեամբ եկած էր։

Կէս ժամ ետքը ներկաներուն թիւը յիսունի հասաւ։ Գոցեցին սանդուղին գաղտնի դռնակը եւ ահա բազմութիւնը սկսաւ համաչափ ծափահարութեան մը։ Տեղ բացին տանիքին կեդրոնը. բարձեր շարեցին իրարու քով եւ վեցեակ մը նուագածուներ իրենց լարաւոր գործիքներով տեղաւորուեցան անոնց վրայ։

Քանի մը վայրկեան յարդարանքներէ վերջ, խումբը սկսաւ նուագել տարօրինակ ու խոլոր երաժշտութիւն մը որ բոլորովին զուրկ էր ներդաշնակութենէ։ Ներկաները ծափահարեցին. Ջութակահարները ոտքի ելան ու հանդիսաւոր խոնարհութիւն մը ըրին։ Ցետոյ, յանկարծ, գինետուններէն անթիւ մը եղանակ ․․․ միջեւ ջութակներուն լալկան երգ․․․ ութիւնը։ Դժգոհ մրմունջներ ․․․ ունեցան բազմութեան մէջ։ Վերջ․․․ ժամանակ մը եւս աշխատեցաւ ․․․ Ճէզ-պէնտին հետ, բայց յանկար․․․ դադրեցուց իր յանկերգը։ Անոր ․․․ կոյս ներկաները շատ կատղած ․․․ եւ գանգատներ կը փափսային։

— Ինչո՞ւ լուր չէք ղրկեր որ գա․․․ րեցնեն այդ անտանելի աղմուկը ․․․ հարցուց Սուլթան Արիֆին։

— Շատ վտանգաւոր է, պատա․․․ խանեց Թուրք երիտասարդը։ Կառա․․․ վարութիւնը շատ մը ուրիշ բանե․․․ կարգին կ'ուզէ մեր երաժշտութի․․․ ալ փոխել․․․ Եթէ գիտցողութիւ․․․ նենք աւելի դէշ բան մը կրնայ ․․․ տահիլ․․․ Բայց տեսէք, պար մը ․․․ դի պիտի ունենայ հիմա․․․

Բարձերը մէկ կողմ նետեցին ․․․ նուագածուներէն միայն մէկը ․․․ բազմութեան մէջտեղը եւ սկսա․․․ եղանակ մը յօրինել եղերէ ․․․ վրայ։ Եւ ահա երգիչին առաջ․․․ դուրս ելաւ նրբահասակ գեղե․․․ վարանոտ նազանքով շրջան մը ․․․ ան ներկաներուն բոլորտիքը։

(Շար.

...ներ կան, թէ Արնուվիլի հայ ... անդամներն ալ կամաւոր ... ներ են եւ ուրիշի կռնա ... , որճարաններու մէջ ... , նարտ եւն. խաղալով եւ ... առած դրամն ալ տուն չզա ... հոն՝ խաղի սեղանին շուրջ վատ ... նոյնիսկ անօթի ձգելով իրենց ... ու զաւակները :

Ա. Մշակ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 13 ապրիլ — Ցր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը կազմակերպած էր խնջոյք հանդէս մը «Կ. Խաչի օրը» ուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի 10 ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կ. Խաչը գնահատող հայրենակիցներ փութացեր էին հանդիսավայր, իրենց համակրութիւնը ապացուցանելու։

Կ. Խաչի աշխոյժ տիկիններն ու սան - սանուհիները ամիսներ առաջ մեղուաջան աշխատանքի լծուեր էին, հանդէսը փայլուն անցընելու համար։ Եւ իրենց ջանքերը ապարդիւն չանցան։ Ներկաները ոչ միայն վայելեցին հայկական տաքուկ մթնոլորտի քաղցրութիւնը, այլեւ գեղարուեստական համեստ բաժին մը։

Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Միքայէլեան, սեղմ բառերով բացատրեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը, հետապնդած նպատակներն ու առաջադրութիւնները։

Յետոյ սան - սանուհիներու խումբը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը, ընկերակցութեամբ դաշնակի, զոր նուագեց Օր. Տիրուհի Թաթավլըճեան։ Փոքրիկն Պետրոս Շէմէտիքեան արտասանութիւն մը ըրաւ։ Յետոյ, սան - սանուհիներու խումբը շատ յաջող Ֆրանսական պարախաղ (ballet) մը ներկայացուց, դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Օր. Հռիփսիմէ Քէչիչեան երգեց կտոր մը «Պէպօ»էն եւ «Սեւորակ աչերը»։

Կենդանի պատկեր մը, սան - սանուհիներու կողմէ, ծափեր խլեց ներկաներէն։ Ապա ներկայացուեցաւ «Զարլըթօն» կամ Սամաթիացի Արիկ աղան» կատակերգութիւնը որ բաւական զուարճացուց ներկաները։ Դերակատարները, բոլորն ալ սան - սանուհիներու Միութեան անդամներ, օրիորդներ Տիրուհի Թաթավլըճեան, Հռիփսիմէ Քէչիչեան, Աղաւնի Աստուրեան եւ Վարսենիկ Ջէրօնեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց բաժինները։ Գնահատելի են Օր. Նուարդ Տէյիրմէնճեանի ջանքերը, դերակատարներու յաջող խաղարկութեան համար։ Օր. Տ. Թաթավլըճեանի դաշնակի վրայ «Իբրեւ արծուի» նուագով գեղարուեստական բաժինը վերջ գտաւ։ Հանդիսականներու խնդրանքին վրայ օրիորդը ուրիշ կտորներ ալ նուագեց։

Ապա սկսաւ ընտանեկան խնջոյքը։ Նախագահին առաջարկով ներկաները ընտրեցին իրենց սեղանապետը՝ ընկ. Վ. Հիւսեան։ Տիկիններու կողմէ եղան մեներգներ, յետոյ խմբերգներ բոլորին մասնակցութեամբ եւ հայկ. պարեր, որոնք ստեղծեցին զուարթ մթնոլորտ մը։

Հանդէսը կոկիկ հասոյթ մը ապահովեց մասնաճիւղին։

*** Քանի մը խօսք՝ Կ. Խաչի տեղւոյն դպրոցի ցաւալի դադարման մասին։ Ամիսներէ ի վեր Կ. Խաչի վարչութիւնը հոս ու հոն կը դիմէ, ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը գտնելու համար, դժբախտաբար առանց արդիւնքի։ Արդեօք ուսուցի՞չ կը պակսի։ Խնդրեմ պտոյտ մը կատարեցէք հայաշատ կեդրոնները եւ կը համոզուիք թէ ուսուցիչը չէ որ կը պակսի, այլ «տեղափոխուելու» պատրաստակամութիւնը։ Անշուշտ պիւտճէի անբաւականութիւնն ալ որոշ դեր մը ունի ասոր մէջ։ «Յառաջ» կը թելադրէր բաւականանալ տեղական ուժերով։ Եթէ տրամադրելի ուժեր ըլլային, անշուշտ Կ. Խաչի վարչութիւնը այնքան յոգնութիւն յանձն չէր առներ հեռաւոր վայրեր դիմելու։ Այս բոլորին մէջ, իրականութիւն է որ, մեր տղաքը մնացած են առանց դպրոցի։ Տակաւին երկա՞ր պիտի տեւէ այս անորոշ կացութիւնը։ Վերջապէս ճար մը գտէք, նորագոյն սերունդը փրկելու համար վաղահաս վտանգէն։

Գ. Յ. Գօյաճեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, (Յապաղած) — Ապրիլ 10-ին, կիրակի կէսօրէն վերջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կազմակերպած ներկայացումը, «Թիապարտ»ը։ Սէրըլ Կաթոլիքի սրահին նստարանները ամբողջութեամբ բռնուած էին, ժամանակէն շատ առաջ։

Մեր դերակատարները կանոնաւորութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Գովելի էին բոլորն ալ, մասնաւորաբար օրիորդներ Ե. Ճղիկեան, Գ. Մաքինաճեան եւ Փ. Թէքրեան։ Թէեւ երիքն ալ Միրանայի մէջ դաստիարակուած են, բայց շատ լաւ կատարեցին իրենց դերերը, յուզելով հանդիսականները։ Մասնաւորաբար գնահատելի էին Գ.Կ. Փէկլիվանեանի ջանքերը, իբրեւ դեկավար։

Կ'իմանամ թէ ներկայացումը կոմիտէին ապահոված է կոկիկ գումար մը։

Կոմիտէն ձեռնարկած է երկրորդ ներկայացման մը, դարձեալ Շիրուանզադէի «Աւազակապետը», Երկու խօսք միայն,— կը խնդրուի հայ ծնողներէն որ իրենց զաւակները հանդէսին պահուն իրենց քով պահեն, չխանգարելու համար, թէ դերակատարները եւ հանդիսականները։

Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԵԿՈՅԹ ՓԷՇԹԻ ՄԷՋ

Փէշթայէն (Հունգարիա) ստացած ենք հետեւեալ նամակը.—

Պուտաբէշթի ռատիօն մայիս 4ին (ժամը 19ին 1550 ալիքի երկայնութեամբ) հայկական երեկոյթ մը սարքած է հետեւեալ յայտագրով.—

1.— Նախաբան՝ կը ճառախօսէ Dr. Felix Avédik.

2. Կոմիտաս վարդապետի ժողովրդական երգերէն կ'երգէ Jozsa Micsey.

3.— Բարխուդարեանի եւ Խաչատուրեանի դաշնակի կտորներէն կը նուագէ Tibor Kazacsay, դաշնակահար եւ երգահան։

4.— Արա Պարթեւեանի եւ Թ. Մելիքեանի երգերը կ'երգէ Joseph Somlo, Հունգարական Օփերայէն։

5.— Արա Պարթեւեանի եւ Խաչատուրեանի կտորներէն ջութակի վրայ կը նուագէ Alice Takacs de Felvinczi.

6.— Սպենդիարեանցի եւ Կոմիտաս վարդապետի ժողովրդական երգերէն կ'երգէ Պուտաբէշթի Kamaraի երգչախումբը, վարիչ Géza Paulovics.

Երեկոյթին երաժշտական կազմակերպիչը, Tibor Kazacsay հունգարահայ մըն է, դաշնակի վարպետ եւ երգահան, որ Փէշթա ծնած է եւ այժմ դաշնակի դպրոցներուն կառավարական վերահսկիչն է։ Տանօթ է իր «սէմֆօնիք» գործերով,— Symphonie Satyrique, Circus Suite, Երազի աշխարհ եւայլն։

Ջութակահար Alice Takacs de Felvinczi կինն է Գ. Félix Avédikին։ Այս տիկինը դեռ 16 տարեկան էր, երբ 1926ին Զուիցերիոյ եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ նուագահանդէսներ տուաւ եւ մեծ համբաւ հանեց Հունգարիոյ երաժշտական աշխարհին մէջ։

*** Երկու տարի առաջ հրատարակուեցաւ հայ ժողովուրդի մասին հունգարերէն գիրք մը, 320 էջ, հեղինակութեամբ Գ. Եղիա Յովհաննէսեանի (փաստաբան)։ Երգերու թարգմանութիւնն ալ ան կատարած է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսայի բաժակի տմփի ֆինալի համար Օլէմփիք տը Մարսէյ եւ Հավր Աթլէթիք Քլիւպ երկու խումբերը 3 ապրիլին Լիոնի մէջ հանդիպում մը ունեցած էին։ Օլէմփիք տը Մարսէյը, հակառակ կեդրոնի միջնապահին՝ Գրուհէնի վիրաւորումին, չէր պարտուած։ Հետաքրքրական խաղը տեղի ունեցաւ, 14 ապրիլին, Փարք տէ Փրէնսի մէջ, 20 — 25 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Խաղը սկսաւ ճիշդ ժամանակին։ Երկու կողմերն ալ վտանգաւոր վայրէջքներ ունեցան եւ առաջին կիսախաղը վերջացաւ հաւասար։ Այս առաջին կիսախաղին մէջ Մարսէյլի յառաջապահները քիչ մը դանդաղ խաղացին, հակառակ անոր որ հովը նպաստաւոր էր իրենց։

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ Օլէմփիք տը Մարսէյի վտանգաւոր վայրէջքներով։ Բայց Հավրի պաշտպանողականը շատ լաւ էր, հակառակորդին ջանքերը ապարդիւն կ'անցընէր իրենց բերդապահին ճկուն խաղարկութեամբ։ Ճիշդ 39րդ վայրկեանին, յառաջապահ Զաթալիի գեղեցիկ փասը մը ձախ ծայր Քոհութ կարճ բայց շատ զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց յաղթական կէտը։ Ըստողներ եղան թէ օֆսայտ էր, բայց ոչ, հրաշալի մէկ կոլ մըն էր։ Ինչպէս որ Գ. դատաւորը եւ իրեն օգնականները կը ... սին։ Գովելի է Հավրի ամբողջ խումբը, նմանապէս Օլէմփիք տը Մարսէյի ամբողջ խաղացողները, բաց ի աջ ծայր Վիւքոփէն, որ քիչ մնաց իր խումբին պարտուելու պատճառ պիտի ըլլար։ Բայց Հավրցիք չհասկցան դրկել գնդակները իրենց ձախ ծայրին, այդ կէտէն կրնար ըլլալ որ Օլէմփիք տը Մարսէյը պարտուէր։ Խաղալը լմննալուն 2 վայրկեան մնացած, Հավրի քափիթէն Ծէպրոն խեղճ օգնական իրաւարարին դէշ ժէսթ մը ըրաւ, որ ներելի չէ մարզախաղի աշխարհին մէջ։ Եւ յոյսով եմ որ օգնական իրաւարարը պիտի բողոքէ հարկ եղած տեղը։

Գում - Գափուցի խաչիկ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԾԽԱԽՈՏԸ

Թրքական ծխախոտներու անցեալ տարուան արտածումը գոհացուցիչ վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Անցեալ տարուան բերքէն շատ քիչ մնացած է, 936 - 937ի ծխախոտի վաճառումի գումարը 43 միլիոն 900 ոսկիի կը հասնի։ Այդ ծխախոտներուն գլխաւոր յաճախորդներն են Գերմանիա, Ամերիկա, Եգիպտոս եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներ։

Վերջերս ծխախոտի հրապարակի վրայ կարեւոր շարժումներ տեղի ունեցած են։ Ամերիկացիներու հաշւոյն մեծ քանակութեամբ գնումներ տեղի կ'ունենան։ Գերմանիա ալ, որ ժամանակէ մը ի վեր միջնորդ երկիրներու միջոցաւ կը գնէր մեր ծխախոտները, վերսկսած է ուղղակի մեր հրապարակներէն կատարել իր գնումները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Պոլէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Մարտ).

— «Մէկ միլիոն նահատակները պիտի մոռցուի՞ն. Արդեօք կ'աղօտանա՞յ անոնց յիշատակը.

Իրականութի՞ւն է, որ երէկ աւելի թարմ էր անոնց յիշատակը, քան այսօր։

Դժբախտաբար, երեւոյթները նահատակներուն ի նպաստ չեն։ Եւ այդ անոր համար, որ ազգովին եւ խորապէս չկրցանք ըմբռնել եւ ապրիլ Ապրիլեան Եղեռնը։ Եւ դեռ անկարող ենք այդ աներեւակայելի զարհուրանքը մամուլի եւ գրականութեան միջոցով փոխանցել նոր սերունդին։ Ու նաեւ «Եղեռնապատում»ը չգրուեցաւ տակաւին. ինչ որ կայ՝ բերանացի է. վերապրողները իրենց տկար լեզուով կը պատմեն ինչ որ տեսած ու տարած են, ամէն մէկը իր անձի ու շրջանի մասին։

Մեր Եղեռնի Աւետարանը պէտք է գրուի այնպէս մանրամասն, թուերով, ատեաններով, ինչպէս գրուած է Սուրբ Գիրքը, որ մինչեւ մեր օրերը հասնելու չափ դեռ տաքուկ է, եւ ուր կան Իսրայէլի մարտիրոսումները, դիւցազներգութիւնը, տարագրութիւնը, ողբ ու կոծը, խինդն ու ծիծաղը եւ, նոյնիսկ, հասարակ առօրեան։

Ամենամեծ կոթողը, որ երբ եւ իցէ մեր մէկ միլիոն նահատակները պիտի ունենան, այդ պէտք է ըլլայ— իրենց տարագրութեան, մարտիրոսութեան եւ նահատակութեան պատմութիւնը։

Որպէսզի աղգովին զգանք, ապրինք եւ երբեք չմոռնանք ինչ որ կատարուեցաւ ասկէ 23 տարի առաջ, պէտք է պատկերացնել կարողանանք, թէ ի՞նչ ըսել է եւ ի՞նչ կը նշանակէ մէկ ամբողջական ժողովուրդի կէսը բռնաբարել, ջարդել, կոտորել եւ արմատէն բնաջնջել։

«Ջարդ», «կոտորած» եւ «բռնաբարում» խօսքերն ալ իրենց իսկական նշանակութիւնը կորսնցուցած են։

Գուցէ թիւերը կարողանան կատարուածի եւ եղածի նուազագոյն պատկերը տալ։

Մէկ րոպէ երեւակայեցէք, թէ ի՞նչ պիտի ըսէին կամ ի՞նչ պիտի զգային Գերմանացիները, եթէ համաշխարհային պատերազմին Գերմանիան կորսնցնէր իր բնակչութեան ուղիղ կէսը, այսինքն՝ 66 միլիոնէն 33 միլիոնը տարագրուէր ու նահատակուէր։

Պատկերացուցէք երկվայրկեան մը, թէ ի՞նչ պիտի զգար անգլիական ժողովուրդը, եթէ կորսնցնէր իր կայսրութեան մէջ ապրող մօտ 200 միլիոնը, այսինքն՝ ուղիղ կէսը այն բնակչութեան, որուն վրայ հիմնուած է անգլիական անծայրածիր կայսրութիւնը։

Ի՞նչ կրնար պատահիլ եւ ի՞նչ պիտի զգար Ֆրանսացին, եթէ համաշխարհային պատերազմէն դուրս գար 20 միլիոն զուտ Ֆրանսացիներու կորուստով, այսինքն Ֆրանսայի ուղիղ կէսը։

Ի՞նչ պիտի զգար Ռուսը, հաւաքաբար, եթէ իր 170 միլիոն բնակիչներէն կորսնցնէր 85 միլիոնը։

Իսկ Ճափոնը ի՞նչ ազգային սուգ պիտի ունենար, եթէ քանի մը ամսուան մէջ իր բնակչութեան թիւը իջնար 40 միլիոնի, կորսնցնելով ուղիղ 40 միլիոնը։

Անհասանելի բնակչութեամբ Չինաստանը համազգային սուգի օր պիտի չունենա՞ր, եթէ մի օր կորսնցնէր իր բնակչութեան ուղիղ կէսը, այսինքն՝ 225 միլիոնը։

Նոյնիսկ Թուրքը, այս անգղայ եւ անիրաւ գազանը, ի՞նչ ողբ ու կոծ, ի՞նչ ափսոսանք եւ սրտմաշուկ պիտի պատճառէր ամբողջ աշխարհին եւ համայն մարդկութեան, եթէ մի օր իրմէ զօրաւոր ու թշնամի ժողովուրդները յարձակէին իր վրայ եւ զայն տարագրելով, բռնաբարելով, ջարդելով ու կոտորելով իր թիւը իջեցնէին 4 միլիոնի։ Գազանաբարոյ ցեղ մը, որ մէկ միլիոն հայութիւնը դիերգմանեց այնպէս դիւրին կերպով ինչպէս մարդասպան մը եւ աւազակ մը մարդ մը կը սպաննէ ու կը մարսէ։

Զարհուրելի է պատկերացնել այս ամէնը, թէկուզ մէկ վայրկեանով եւ մէկ ակնթարթի մէջ։

Հաւատացած ենք, որ նրբազգաց ու քաղաքակրթուած Ֆրանսացիքն եւ Գերմանացիքն սկսած մինչեւ կիսավայրենի եւ անգղամ Թուրքը, այս կորուստներն ունենալով պիտի ճաթէին վիշտի զգացումով, համազգային սուգի օրեր պիտի նշանակէին, միլիոնաւոր մեծ ու փոքր կոթողներ պիտի ցցէին իրենց երկրի զանազան մասերուն մէջ՝ ամէն մէկ ոճիր եւ զոհաբերութիւն արժանացնելով յաւիտենացնելու։

Իսկ մենք ի՞նչ ըրած ենք, ի՞նչ կ'ընենք, չըսենք յաւերժացնելու, այլ սպլին անգամ մը յարգելու յիշատակն անոնց, որոնք անհատաբար եւ հաւաքաբար մեռան իրենց հաւատքին, ազգութեան եւ ազատութեան համար։

Մէկ միլիո՜ն... դիւրին է այս երկու բառն արտասանել, ու գրել, թիւ մը, որ մէկ միլիոն ջարդ, կոտորած, բռնաբարութիւն եւ մահ կը խորհրդանշէ։

Այս մէկ միլիոնի մահը կը խորհրդանշէ նաեւ հերոսութիւն, կռիւ, պայքար եւ նաեւ անմահութիւն։

Անարժան է ժողովուրդ մը, երբ չգիտէ յարգել իր կէսը, անոր հաւաքական մարտիրոսութիւնը, անոր արիւնը եւ պատիւը։

Եւ անարժան պիտի ըլլանք մենք, եթէ մոռացութեան տանք այս մէկ միլիոնի հերոսութիւնը, պատիւը եւ անհաւասար պայքարը, որ մղուեցաւ յանուն մեր ազգութեան, մեր ազատութեան եւ անկախութեան։

Մէկ միլիոն զոհ տուինք եւ գոնէ մէկ միլիոն անգամ յարգէինք անոնց յիշատակը եւ անոնց ոգորումները»։

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ր գինը վրայէն առնելը երկու ... շատ պաղ եկաւ։ Ես ծանօթ ... գինը քրտական բարքերուն ։ ... թէ դոյքերը բերել աւելորդ է, ... դոյքերը կ'առնեն ու կը ըն ... գինը։ Դրդեցի որ միասին ... Ան կ'ըսէր որ եթէ լեռը ... քովը ինծի պէս ընկեր մը ունե ... մեր կերածը միայն իւղ ու ... կ'ըլլայ։ Բացատրեցի անոր Գա ... տան տեղը։ Ըսի թէ անոր ... ալ երկու Հայեր կան։ Եթէ պա ... որ առանց ինծի լեռ երթաս, ... տուն գնա եւ այն տղաքը գտիր։

... կը գուրգուրար վրաս։ Հա ... կը նորոգէր ու կը զարմա ... այնքա՞ն խեղճութեան վրայ։ ... տարիներու թափառումէն վերջ, ... պէյերէն անգամ լաւ ... էր։ Կ'ըսէր թէ վայրենի ... աշխարհէ խաղաղ առնեն ... խեղճ են եղեր. Ինծի խորհուրդ կուտար որ այծերը ծծեմ, անօթութենէ չմեռնելու համար։ Առաջին անգամ ինք, երբ լերան վրայ բանջարապուրս քովս բերած էր, կաթնտու այծ մը բռնեց հոտին մէջէն ու պնդեց որ ծծեմ զայն։ Դրպանէն փոքր մկրատ մը հանեց ու մազերս չինեց։ Երբոր լեռ երթանք, կ'ըսէր, վրադ գլուխդ ալ կը նորոգեմ։

Քիւրտերը վախցան ու անոր հետը կամաց չգացին։ Ինք ալ իմ խօսքերէս խրատուած, այդ բանը դժուար ցուցուց անոնց։ Նորէն Մահմուտ աչքին լոյս պիտի երթար։ Անասուններս գիւղին գլուխը դանդաղեցուցի ճամբուն մօտ։ Երկու զինուածքիւրտերու հետ եկաւ ան։ Այդ տեսարանը ջարդը յիշեցուց ինծի։ Քովի Քիւրտերը կը նմանէին այն ոստիկաններուն որոնք մեր գիւղը դէպի մահ տարեր էին։ Ցաւուեցայ ու արցունքներս պոռթկացին։ Հեծկլտալէն կ'երգէի —

Տառապանքի, սուգի ու սեւի իմն ընկեր,
Մարդ չմնաց իմ արիւնոտ վարանում,
Լուռ են շուրջս լեռներ, ձորեր, տնատներ...

Երբ քովս հասաւ տեսայ որ ան ինծմէ աւելի յուզուած է ու կ'արտասուէր ինքն ալ։ Հազիւ կրցի Հայ մը գտնել ու անոր կը բաժնուինք, ըսաւ։ «Հող մի ըներ», ըսաւ, ես երբ փախչիմ պիտի գամ լեռ ու քեզ ալ հետս առնեմ»։— Եթէ չկրնաս գտնել զիս, ըսի, որ մինչ այս լեռն եմ ու ամէն կէսօր լերան վրայի տափատառանը, մինչ Գարամանի աւանը ու հոն գնաս։ Համբուրուեցանք։ Իր եւուէն կը նայէի եւ մինչեւ ան լեռը կործեցաւ։ Ինք ալ կ'երթար ետ ետ նայելէն ու արտասուելէն։

Ձեկաւ։ Զղարձաւ ան որպէսզի միասին փախչէինք։ Իր եւուէն տեսակ տեսակ դրոյցներ եկան։ Սպաննուած է, կ'ըսէին։ Ուրիշներ ալ, թէ օր ցերեկով անցած ու Տիվրիկի ուղղութեամբ գացած է։ Օրերը բռնուն յաջորդեցին։ Բայց ան այլեւս բնաւ երեւան չելաւ։ Տխուր էի իրեն համար ու յաճախ կ'արտասուէի։

Անգամ մը հօտս լերան ներսերը տարեր, որպէսզի նոր տեղեր տեսնեմ ու սիրտս բացուի։ Ժեռուտ ու փոս տեղ մը հոտը խրտչեցաւ ու ետ դարձաւ։ Առաջ վազեցի գայլի վախէն ու ու տեսայ որ գիշակեր արծիւներ խաւոր թեւերնին բացած որոշ տեղի մը վրայ կ'իջնեն ու կ'ելլեն։ Հոն վազեցի ու ժայռի մը վրայ, կռնակը ժայռին, ձեռքերն ու գլուխը մէկ կողմ գացած ու ոտքերն ալ միւս կողմ, երիտասարդի մը դիակը տեսայ։ Գլուխէն զատ որ դեռ անաղարտ կը մնար, միայն բազուկներու ոսկորները կային վրան։ Մնացած մասը ամբողջ կերած էր։ Սառած արիւնը կը մնար բերնին մէջ ուրկէ լեզուն դուրս կախուած էր։ Ձակտին վրայ կը կենար դեռ շողանակագոյն մազերու սիրուն ծոպ մը, Եթէ դիակը հին չըլլար, պիտի զայն Մարտիրոսը կարծէի։

Շատ ուշ միայն իմացայ, կրցայ ըստուգել թէ Զարայի Ալիքսան Սէֆէրեան անուն երիտասարդին դիակն էր։

Ձմեռը, երբ ես Հէմոյին քով էի, երկու Քիւրտեր զինքը հոն տարեր ու սպաններ էին։

ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Մայիսեկիւրին քանի մը ծխախոտի վաճառականներ մօտակայ Մէրկիւզէր բիւրտ գիւղէն Մէկիրէ եկան. Անոնց հետ էր Մէրկիւզէրցի նշանաւոր գիւղապետ Շըօ պէկին աղան։ Անոնք Կէնճոյի տունը հիւր եկան։ Տղայի աղջան ինծի ըսաւ թէ երկու ամիսէ ի վեր իրենց մօտ հայ ընտանիք մը կը բնակի։ Երկու կին, երկու աղեկ եւ չորս այրեր։ Անոնք արհեստով զինագործ են եղեր, անթերի զինուած ու լաւ նշանառու։ Ամէն օր անոնք լեռը ուսի կ'երթան եղեր։ Նոր կը լսէի այդ բանը։ Միտքս դրի որ գիշեր մը երթամ ու տեսնուիմ իրենց հետ։— Ու Տղայի աղջան ալ ըսի որ անոնց իմ գոյութիւնս մասնէ եւ բարեւ խօսի։

Տակաւին մենք այս խօսակցութեան մէջն էինք, կէսօրին, ուր այծերը գիւղ տարած էի կթելու համար, ոտնոցները մեզ դուրս կանչեցին։ Մօտէն զէնքի ձայներ կուգային։ Անոնք մավզէրի ձայն էին, ես կը ճանչնայի։ Լեռ փախանք։ Հրացանաձգութիւնը երկու կողմէ կ'ըլլար։ Կռիւ կարծեցինք չէթէներ էին անոնք, իրար հետ կած ոստիկաններու հետ։ Կ'ըսէին նաեւ թէ անոնք կրնան այդ Հայերը եղած ըլլալ, չէթէներու կամ Թուրքերու հետ դէմ դէմի։

Մէկ ժամ վերջ օդը փոխուեցաւ ու զարհուրելի կարկուտ մը սկսաւ որ վերջ դրաւ կռիւին։ Իրիկունը իմացայ թէ այդ լարուած զաւ մըն է եղեր Հայերուն գլխուն, Տըլոյի կողմէ։ Արդարեւ Տըօ անոնց ունեցածները առնելէ վերջ ուզեր էր զանոնք սպաննել տալ։ Անոնք գործ ունեցած էին ոստիկաններու ջոկատի մը հետ, Գէյ Տաղի լանջերուն վրայ, Մէճիտի եւ Մէրկիւզէրի միջեւ եւ անոնց յաղթած ու նահանջի ստիպած։ Կ'ըսէին թէ այդ Հայերը անցեր գացեր են ուրիշ տեղ։ Ճաշերը ատոոուն Գէյ Տաղի վրայ դիերէն աւելի մութ մշուշ մը իջաւ։ Ես հօտիս բոլորտիքը կը դառնայի անդադար ու կը պոռայի, գայլերը վախցնելու համար։ Լերան ճամբէն ձայներ առի։ Մօտ էի անոնց։ Քովէս կ'անցնէին ձիաւոր ժանտարմաներ՝ բայց զիս չէին տեսներ։ Ես կը լսէի անոնց խօսակցութիւնը։ Սաստիկ կռիւ չէինք տեսած, կ'ըսէին լեղապատառ ու կը մեղադրէին իրենց զէնքերը պատրաստուած ըլլալնուն համար։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(60)

(Շար.)

„ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ ՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

ժամբ երբեակ համաձայնութեան, որ իր կարգին կրնայ դառնալ քառեակ դաշինք մը, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆրանքօ-իտալական խօսակցութիւնները սկսած են երէկ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունած ըլլալով ֆրանսական գործակատարը։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա չէ պնդած որ ֆրանսական դեսպան մը նշանակուի նախապէս, բանակցութիւնները սկսելու համար։ Նոյնպէս կը հաւաստեն թէ Իտալիա համաձայն է որ Ֆրանսայի հետ ալ կնքուին միեւնոյն համաձայնութիւնները Միջերկրականի, Կարմիր ծովու, Հիւսիսային Ափրիկէի եւ Սուէզի մասին։ Վերջապէս, Իտալիա պատրաստ է միեւնոյն հաւաստիքները տալու Ֆրանսայի, սպանիական գործերու մասին, ինչպէս յայտարարուած է անգլօ-իտալական համաձայնութեան մէջ։ Ընդհանուր հարցերու մասին միեւնոյն սկզբունքներն ընդունելով հանդերձ, Իտալիա եւ Ֆրանսա առանձին պայմանագրութիւն մը պիտի կնքեն Թանճէրի, Թունուզի եւ Եթովպիոյ մասին (Ճիպութի-Ատիս-Ապէպա երկաթուղի)։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց կէտերը պիտի ըլլան — 1. Վերահաստատել Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ իրաւական հաւասարութիւնը Թանճէրի շրջանին համար.— 2. Հաստատել 1896ի իտալօ-ֆրանսական պայմանագիրը, որ կը պաշտպանէ Թունուզի իտալական հպատակներուն շահերը.— 3. Բարի հարեւանութեան քաղաքականութիւն Լիպիոյ եւ Թունուզի մէջ.— 4. Պայմանագրութիւն մը Ֆրանսայի իտալացի բանուորներու եւ հակաֆաշական գործունէութեան մասին.— 5. Փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել Միջերկրականի ծովեզերեայ ամրութեանց մասին եւայլն։

Կ'ըսուի թէ Իտալիա պիտի պնդէ որ Ֆրանսայի խորհրդարանը վաւերացնէ 1934ի համաձայնութիւնը, զոր ստորագրած էր Փ. Լավալ ։

Պ. Տալատիէ Լոնտոն պիտի երթայ արտաքին նախարարին հետ

Պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարարը՝ Պ. Ժորժ Պոնէ ընդունած ըլլալով անգլիական կառավարութեան հրաւէրը, Լոնտոն պիտի երթան ապրիլ 28ին։ Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարն ալ փոխադարձ այցելութեան պիտի գան, երբ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին Փարիզ այցելեն, յառաջիկայ յունիսին։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչները Լոնտոն պիտի մնան երկու երեք օր ։ Անշուշտ երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները պիտի քննեն Կեդր. Եւրոպայի, Միջերկրականի եւ Սպանիոյ խնդիրները, բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ այցելութեան բուն նպատակն է լուծել Եթովպիոյ գրաւման խնդիրը, Ազգաց Ժողովի նիստէն առաջ ։

Այն օրէն ի վեր որ Մեծն Բրիտանիա տրամադրութիւն յայտնեց ճանչնալու Եթովպիոյ գրաւումը, բուռն ընդդիմութիւն կը ցուցնեն Խ. Միութիւնը, Չինաստան եւ ուրիշ կարգ մը փոքր պետութիւններ։ Կ'ըսուի թէ բրիտանական քանի մը գաղթապետութիւններ ալ շատ համաձայն չեն ճանչման։ Ուստի, Անգլիոյ վարչապետը կ'ուզէ ապահովել Ֆրանսայի աջակցութիւնը։ Արդ. Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ տակաւին զօրաւոր հոսանք մը կայ որ անտարակուսօրէն հակառակ է Ազգաց Ժողովի ուխտին տկարացման։ Ուրիշ հոսանք մըն ալ չի հանդուրժեր որ տկարանայ անգլօ-ֆրանսական ճակատը։ Կը թուի թէ Պ. Տալատիէ միջին ճամբու մը պիտի հետեւի, խոստանալով Անգլիոյ ուժ տալ հապէշական հարցին մէջ, իսկ միւս կողմէ ապահովել Անգլիոյ գործակցութիւնը, մանաւանդ զինուորական շրջանակի մէջ, ինչպէս եւ Կեդր. Եւրոպայի եւ Սպանիոյ վերաբերեալ հարցերու մէջ։

Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա միեւնոյն ատեն վարկեր պիտի խնդրէ, հում նիւթ ճարելու համար իր սպառազինութեանց։

Փառաւոր յուղարկաւորութիւն Շալիափինի համար

Տարագիր Ռուսերը փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը սարքած էին երգիչ Շալիափինի համար, երկուշաբթի առտու, Փարիզի օրթոտոքս եկեղեցիին մէջ։ Արարողութիւններէն վերջ, որոնց կը մասնակցէր աշանչելի երգչախումբ մը, թնդացնելով «Յաւիտենական Յիշատակ»ը (Շալիափինի արտադրութիւնը), երգիչին մարմինը փոխադրուեցաւ Պաթինեոլի գերեզմանատունը։ Երգերը շարունակուեցան Օփերային առջեւ, ուր Շալիափին իր առաջին յաջողութիւնները շահած էր 1906ին։ Ձայնասփիւռը ամէն կողմ կը հաղորդէր այս երգեցողութիւնները, խոր տպաւորութիւն գործելով։ Հազարաւորներ գլխաբաց կ'ունկնդրէին Օփերային առջեւ։ Բազմաթիւ ռուս շարժավարներ ալ իրենց կառքերը կեցուցած էին Օփերային առջեւ, իրենց վերջին յարգանքը յայտնելու համար ։

Եկեղեցին անբաւական կուգար բազմութեան։ Աւելի քան երկու հազար հոգի խռնուած էին Տարիւ փողոցին մէջ։ Արարողութիւնները կատարեց Փարիզի մետրոպոլիտը։ Հանրապետութեան նախագահը եւ կրթական նախարարն ալ մասնաւոր ներկայացուցիչներ ղրկած էին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ճէզիրէի կառավարիչին դէմ սարքուած ցոյցի մը առթիւ, ընդհարում մը պատահեցաւ ոստիկանութեան եւ քաղաքացիներուն միջեւ։ Ի վերջոյ կրակ բացուելով երկու ցուցարարներ սպաննուեցան։ Կան վիրաւորներ ալ, որոնց մէկը ոստիկան - զինուոր ։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն այսուհետեւ ոչ մէկ օտարական պիտի կրնայ հող գնել Կրետէի մէջ։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ ամերիկեան պատուիրակութիւն մը հասած է, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար Թուրքիոյ հետ ։

50 ԸՄԲՈՍՏՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Պաղեստինի մէջ, Զատկի առաջին օրը, բուռն ընդհարում մը ծագած ըլլալով անգլիական զօրքին եւ զինեալ հրոսախումբի մը միջեւ։ Կռիւը շարունակուեցաւ գիշերն ալ։ Զօրաւոր լուսարձակներ կը լուսաւորէին ռազմավայրը, իսկ օդանաւեր հետազօտութիւն կը կատարէին։ Միեւնոյն օրը ռումբ մը պայթեցաւ Հայֆայի մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՕԴԱՉՈՒՆ, Գնդ. Լինտպէրկ, փոքր կղզի մը գնեց Ֆրանսայի ծովեզերքէն 2 — 3 քիլոմեթր հեռու։ Կղզին, որ կը կոչուի Իլիէք, ունի միայն մէկ շէնք, երեք յարկով քարէ դղեակ մը։ Լինտպէրկ հոն պիտի բնակի ամառը, կնոջը եւ զաւկին հետ։

ՉԵԽԱԿԱՆ հանրապետութեան նախագահը, Տոքթ. Պենէշ, ընդհ. ներում շնորհեց Զատկի առթիւ։ Այս ներումէն օգտուեցան մանաւանդ 100 Գերմանացիներ։ Նախագահը ճառ մըն ալ խօսելով, յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիա կ'ուզէ բարեկամութեամբ ապրիլ իր դրացիներուն հետ։«Մենք կը մերժենք միանալ որ եւ է վարդապետական ճակատի եւ դասուիլ իբրեւ անդամ մը այդպիսի ճակատներու։ Մենք կը կարծենք թէ խաղաղութիւնը կրնայ պահպանուիլ միայն այն ատեն երբ զանազան վարչաձեւեր կը յարգեն իրարու հողային ամբողջութիւնը եւ չեն միջամտեր ուրիշներու ներքին գործերուն»։

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ առաջին հրամանագիրները պիտի հրատարակուին այս օրերս։ Առաջինը կը վերաբերի 15 միլիառ ֆրանքի փոխառութեան։ Կարծողներ կան թէ անբաղձալի օտարականներու մասին ալ հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի ։

ԱԼԺԷ - ՕՐԱՆ ճամբուն վրայ կառախումբ մը գիծէն դուրս հանուեցաւ բանուորի մը կողմէ, որ ճամբուած ըլլալով, ուզած էր վրէժ լուծել։ Վեց հոգի մեռան, 12 հոգի վիրաւորուեցան ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփագանտ Յանձնախումբի ընդհանուր ժողովը 20 Ապրիլ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
ՍԱԼ ԿԱՎՕ
Կ'ԵՐԳԷ **ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Տոմսերը կը ծախուին ՑԱՌԱՋ. Հրատարակչութեան գրասենակը եւ Զ. Ռ. Միութեան անդամներուն մօտ։ Այժմէն ապահովել տոմսերը։

×

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, Պետ. թատրոնին մէջ։
ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէս օրէ վերջ։

×

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն եւ ՀԱՅ Ա. ԲԻՆԵՐՈՒ

23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցին սրահը.
4 Rue Trois Chantiers
Բանախօսութիւն, երգ, կենդանի պատկեր.
Իջնել Թիւ 1 օթօպիւսով Մէրի։ Մուտքը ազատ է

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԷ
Ի նպաստ իր վարժարանին
24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին
150, Route d'Orléans, VERON սրահին մէջ
Կը ներկայացուի թ. անգամ ըլլալով՝ բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

Կատակերգութիւն երկու արար
Աշակերտութեան կազմէ երգ եւ արտասանութիւն

Այս ցերեկոյթին կը մասնակցին արուեստագէտներ ու սիրողներ.— Տիկին Արմենուհի Յակոբեան (մեներգ), Օրիորդներ՝ Մագրուհի Նիզամեան (մեներգ), Սօնա Մազեան (արտասանութիւն), Անահիտ Դավէզեան (մեներգ), Պարոններ՝ Միհրան Դագանեան (ջութակ) եւ Վաղինակ Ալթունեան (երգ ու արտասանութիւն)։

Կը նուագէ թաւախոս ԳԱՐԵԳԻՆ
Մուտք՝ միայն 3 ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻւ» «Aigle d'Arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
24 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր
HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ
Avenue Friedland, Paris, metro Etoile.
Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Մուտք 15 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Վարդուհի Գրիգորեանի, Պ. Պ. Յ. Թորոսեանի, Ա. Հացագործեանի, Մ. Շահպազեանի, Ա. Տիրատուրեանի, Պ. Մանուկի եւ բոլոր դերակատարներուն, որոնք վարչութեան սարքած Արմէն Հայկունիի «Անձնուէր ընկերը» ներկայացումին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին։

×

Մարսէյլի «Շահրիկեան» Ակումբի յանձնախումբը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ կահագործ Հաթէմեան եղբայրներուն, որոնք սրտաբուխ եւ գեղեցիկ սեղան մը նուիրած են սրահին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 21 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3710

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՏԽՈՒՐ ԵՒ ՏՄԱՐԴԻ

Լուր առնել - տալու խնդիրը չէ որ կը տանջէ մեր միտքը, երբ այլեւս հարցումներ կ'ուղղենք Հայաստանի անցուդարձի մասին:

Հարցը շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ունի մեզի համար եւ, եթէ այսպէս շարունակուի, մեր հայրենիքն ալ պիտի դառնայ ոչ յիշատակ մը՝ Արտասահմանի համար :

Մինչեւ հիմա, գէշ - աղէկ լուրեր կը հասնէին Երեւանէն: Ու - րիշ խօսքով, միջոցներ կային ստանալու, թէեւ շատ նախնական ու անբաւական :

Այսպէս, եկող - գացողներ կ'ըլլային — պատուիրակութիւններ կամ «ուխտաւորներ»: Ցետոյ զանազան գրութիւններ կը փոխանակուէին Բարեգործականի, Հօկի, Գետական կոչուած Կարմիր Խաչի եւ ուրիշ «բարեյոյս» տարրերու հետ: Ու վերջապէս, խորհրդային թերթերն ալ տարին քանի մը անգամ կը բարեհաճէին տեղեկութիւններ հրատարակել Հայկական Արտասահմանի վերաբերեալ հարցերու մասին. — ներգաղթ, վերաշինութիւն, օգնութիւն եւն. :

Արդ, այս բոլորը պատմութեան կը վերաբերին այլեւս: Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր:

Կրնանք երթալ ստուգել Բարեգործականէն եւ հանգուցեալ Հօկէն, մէ որ եւ է զեկոյց, նամակ եւն. ստացա՞ծ են, չըսենք մէկ տարիէ իվեր, գոնէ սա վերջին վեց ամիսներու ընթացքին: Գաղափարը պիտի ըլլայ լռութիւն մը, որ կրնայ սերճախօս համարուիլ, բայց ոչ թէ իբրեւ ոսկի, այլ իբրեւ... թիթեղ :

Փաստ է որ երկուքն ալ նոյնիսկ երկտող զեկոյց մը չեն ստացած մինչեւ այսօր, Հօկի կեդրոնին եւ Բարեգործականի մասնաճիւղին լուծման առթիւ: Բարեգործականը դեռ վերջերս, իր պաշտօնաթերթով կը խոստովանէր թէ «այդ մասին (լուծարք) մեզի ցարդ Երեւանէն որ եւ է զեկուցում հաղորդագրուած(?) չըլլալով, ուրիշ ոչ մէկ մանրամասնութիւն ունինք այդ կարեւոր որոշումներու վերաբերմամբ, որով մեզի կը մնայ սպասել պաշտօնական հաղորդագրութեանց ».

Ու կը սպասեն, 1937 դեկտեմբեր 8էն իվեր, երբ հրատարակուեցաւ «լուծարք»ի պաշտօնական զեկոյցը, «Խ. Հայաստան»ի մէջ.

Հօկն ալ, իր մէկ շրջաբերականով, նոյն խոստովանութիւնը կ'ընէր, միշտ սպասելով յուսաբանութեանց եւ նոր հրահանգի:

— « Կեդր. Վարչութիւնս ցարդ պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրահանգ չէ ստացած Երեւանէն, այս հարցերու մասին: Տարակոյս չունինք որ պիտի ստանանք զանոնք՝ անմիջապէս որ կազմուած յատուկ կառավարական յանձնաժողովը լրացնէ իր աշխատանքները եւ ներկայացնէ իր բանաձեւը լուծումի հետ կապուած հարցերու մասին» :

Այս յայտարարութիւնը կ'ըլլար 1937 դեկտեմբեր 29ին, թիւ 4 շրջաբերականով: Այսօր ապրիլը եւս լրանալու վրայ է, եւ դեռ կը սպասեն. կրնան սպասել մինչեւ Տօնացոյց:

Տեղեկութեանց միւս աղբիւրը, «Խ. Հայաստան», որ առաջ ալ հազիւ կը կաթկթէր, այժմ դարձած է բոլորովին օտարոտի: Թերթը մոռցած ալ է որ մօտ մէկ միլիոն Հայեր կը գտնուին հայրենիքի սահմաններէն դուրս, բարախուն՝ անոր սիրով, պատրաստ՝ օգնելու անոր ֆիզիքապէս թէ նիւթապէս:

Այնպէս որ, կարելի է Պոլսոյ թերթերը կարդալով զանազան տեղեկութիւններ ստանալ Անատոլուի խորերը մնացած հայկական բեկորներու մասին: Բայց, դժուա՞ր է, գրեթէ անկարելի՝ իմանալ Հայաստանի չարն ու բարին, խորհրդային թերթ սերտելով: Մենք նկատի չունինք այն շատայլարան եւ գոց եղած տարփողանքները, որ խմբագիրէն դրաշարին կը յանձնուին, տարիներէ իվեր):

Ժամանակին Թուրքերը գաւառական թերթեր կը հրատարակէին, չոր ու ցամաք եւ անբովանդակ.— «Վալի փաշա հազրէթլէրի վիլայէթի, մէքթուպճի պէյ էֆէնտի ավտէթ իթտի»: Եւ ուրիշ քանի մը արարողական տեղեկութիւններ: Մինչ իրենց քթին տակ երկիրը կը այրէր, հալածանքներն ու հարստահարութիւնները կը բազմապատկուէին, բանտերը կը պայթէին բանտարկեալներու խճողումէն եւ կամ բազմութիւններ կը կոտորուէին:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, կը վարանինք ըսել թէ Երեւանի թերթերը աւելի բախտաւոր են այս տեսակէտէն: Չէ՞ որ ամբողջ սերունդ մը դէպի բանտ, դէպի աքսոր կամ դէպի կառափնարան առաջնորդուեցաւ, եւ սակայն խորհրդային թերթերը ամէն բանէ առաջ արեգակնափայլ, հանճարե՜ղ Ստալինի ոտքերուն թեմը կը գրադին, անոր խելքն ու խարազանը կը փառաբանեն, մոռնալը ջուրին տալով:

Երկիրը մատնուած է աննախընթաց ողբերգութեան մը, որու մասին բան չի գրուիր խորհրդային թերթերուն մէջ: Հայկական Արտասահմանն ալ, թմրութեան համաճարակի մը մատնուած, ոչ ձայն կը հանէ, ոչ ալ կը հետաքրքրուի, գոնէ բուն իրականութիւնը իմանալու համար: Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կրնայ ապրիլ ու զարգանալ սէրը՝ հայրենիքին եւ գաղթաշխարհի միջեւ: Ո՞ւր է, ո՞ր է այն կազմական (օրկանական) կապը, որ պիտի ապացուցանէր թէ Հայաստանը մեզմով կը շնչէ, մենք ալ Հայաստանով: Եւ եթէ վաղը աւելի ծանր աղէտ մը պատահի, մենք ին՞չ պիտի տարբերինք Պոլսոյ երբեմնի ամիրաներէն եւ էֆէնտիներէն, որոնք պատուհասներուն կը հարցնէին թէ Եղիա մարգարէն ի՞նչ կ'ուտէր, բայց չէին հետաքրքրուեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ գաւառի մէջ:

«Վաղը կը մտածե՞նք»: Ո՛չ: Այսօրուան իրականութիւնը կ'ապացուցանէ թէ վաղը շատ աւելի անընդունակ պիտի գտնենք, եթէ դեռ երկար տեւէ այս տխուր եւ տմարդի վերաբերումը:

Վաղը յիշատակն ալ կրնայ թառամիլ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ ԱՅՍՕՐ, ՎԱՂԸ

Համաձայն իր ստացած լիազօրութեանց, կառավարութիւնը կը պատրաստուի հրատարակելու իր մասնաւոր հրամանագիրները: Առաջինը կը վերաբերի 10 միլիառ ֆրանքի վարկին, զոր պիտի ստանայ Պանք տը Ֆրանսէն: Ինչ կը վերաբերի 15 միլիառ ֆրանքի փոխառութեան, կառավարութիւնը շուտեր աճապարել, որպէսզի պարագաները նպաստաւոր ըլլան կատարեալ յաջողութեան մը համար: Ու եւ է ծախողանք ոչ միայն պիտի վնասէ վերակազմութեան ծրագրին, այլեւ կրնայ խախտել դահլիճին կացութիւնը :

Միւս հրամանագիրներու առթիւ ալ, կառավարութիւնը կ'ուզէ նախ ուշադրութեամբ քննել իւրաքանչիւր ծրագիր, զայն ենթարկելով իրաւասու իշխանութեանց ուսումնասիրութեան :

Օրակարգին վրայ կը գտնուին ուրիշ երկու կարեւոր հարցեր ալ, գործադուլ եւ օտարականներու հարց: Գործադուլի մասին մշակուած է օրէնք մը, որ կը արտադրէ պաշտպան քուէարկութիւն կատարել, եւ ամէն չարաթ կրկնել այս գործողութիւնը: Իսկ օտարականներու խնդիրը մասնաւորապէս կապ ունի այն տարրերուն հետ որոնք «անբաղձալի» կը համարուին, երկրին ապահովութեան տեսակէտով:

Այս առթիւ ըսենք որ կարգ մը թերթեր եւ մասնաւորապէս «Մաթէն» վերսկսած են պայքարը, աւելի խիստ հակողութիւն պահանջելով օտարականներուն վրայ: Այս թերթը երեք օրէ ի վեր կ'եղծ անցագիրներու պատմութիւն մը կը պատմէ, հետեւեալ խորագրին տակ.— «Միջազգային խաժամուժը Ֆրանսայի մէջ»: Գործը սարքուած է Լեհաստանի մէջ, օտարականներ մտցնելու համար Ֆրանսա: Թերթը կ'առաջարկէ ոչ միայն նոր կանոններ մշակել Ֆրանսայի մէջ, այլեւ միջազգային գործակցութիւն մը հաստատել, անբաղձալի օտարականներու խուժումը խափանելու համար:

Ֆրանքօ-իտալական խօսակցութիւններ

Նախարարական խորհուրդը երէկ ժողով գումարելով, քննեց նաեւ Իտալիոյ հետ սկսած խօսակցութեանց խնդիրը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, այդ խօսակցութիւնները սկսած են արդէն, Հռոմի ֆրանսական դեսպանատան գործակատարին միջոցաւ, եւ ընթացքը գոհացուցիչ կը համարուի: Իտալիոյ արտաքին նախարարը երկու անգամ ունկնդրութեան ընդունեց գործակատարը: Վերջին լուրերու համաձայն, բուն բանակցութիւնները պիտի սկսին այսօր, հինգշաբթի: Ֆրանսա կ'ուզէ օգտուիլ անգլօ-իտալական համաձայնութեան բարեյաջող ելքէն, եւ իր կարգին համաձայնութիւն մը կնքել, Աղգաժողովին դումարումէն եւ Հիթլէրի Հռոմ այցելութենէն առաջ:

Մեծ դժուարութիւններ չեն նախատեսուիր ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց համար: Եթովպիոյ ճանաչման խնդիրը հաւանաբար պիտի լուծուի ճիշդ այնպէս ինչպէս նախատեսուած է անգլօ-իտալական համաձայնութեան մէջ: Ասոր հետ կապուած է ֆրանսական դեսպանի մը նշանակման խնդիրը: Եթէ անմիջապէս դեսպան մը ղրկեն, ան պարտաւոր է իր յանձնարարագիրը ստանալ յանուն Իտալիոյ թագաւոր - կայսեր: Արդ, այս խնդիրը կապ ունի Անգլիոյ հետ ալ, ու՛ստի հաւանական է որ Ֆրանսա նախ բանագնաց մը նշանակէ, իսկ մնացեալը կարգադրուի Պ. Պ. Տալատիէի եւ Ժորժ Պոնէի Լոնտոն այցելութենէն վերջը: Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ եղած միւս խնդիրները պիտի լուծուին փոխադարձ բարեացակամութեամբ (Սպանիա, Թունուզ, Միջերկրական, Կարմիր ծով, Ճիպութի - Ատտիս Ապէպա երկաթուղի եւն.):

Ամէն պարագայի մէջ, լաւատեսութիւն կը տիրէ ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ Հռոմի եւ Լոնտոնի մէջ:

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, կ'ըսէր վերջերս, ակնարկելով ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց

— « Երբեմն աւելի դիւրին է տարին մը սպաննել քան հարիւր մէկոց :

Եւ կ'աւելցնէր.— « Մէկոցներու մահէն վերջը, գրեթէ բան չի մնար կարգադրելու համար :

*** Հռոմի չեխական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, հաղորդեց թէ իր կառավարութիւնը որոշած է պաշտօնապէս ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը:

Կառավարութեան խոստացած վճիռը վերջին գործադուլներու մասին

Գործադուլները վերջացած ըլլալով, աշխատանքը վերսկսաւ գրեթէ բոլոր գործարաններուն մէջ: Երկու մեծ հաստատութիւնները, Սիթրօէն եւ Ռընօ սկսան բանիլ երէկ, իսկ օդանաւային մեծ գործարանը, Կնոմ է Ռոն կը վերաբացուի այսօր, վերջին պահուն միջադէպ մը ծագած ըլլալով :

Կառավարութեան գեր - իրաւարարը, Պ. Ժիռօ, երեքշաբթի օր արձակեց իր վճիռը, որ օրէնքի ուժ ունի:

Վճռագիրը կ'ըսէ թէ բանուորներու աշխատավարձքի յաւելման պահանջը ընդունելի չէ, քանի որ օրէնքով նախատեսուած վեցամսեայ ժամանակաշրջանը չէ լրացած եւ ապրուստի սղութիւնը միայն 3.67 առ հարիւր է: Ցետոյ կը պատուիրէ որ եւ է պատիժ չանօրինել գործադուլի համար եւ անյապաղ վճարել գործադուլէն առաջ բանած օրականները: Ու վերջապէս կը յանձնարարէ.— 1. Այն գործարանները եւ հաստատութիւնները որ ազգային պաշտպանութեան համար կը բանին, պէտք է աշխատանքը կազմակերպեն շաբաթական աշխատանքը հաշուելով 45 ժամ, բաժնուած՝ հինգ օրուան վրայ: Այդ պարագային բանուորները յաւելումը պիտի ստանան ժամական 75 սանթիմ, իսկ մասնագէտները՝ ամսական 165 ֆրանք.— 2. Օգտուիլ հաւաքական պայմանագրի փոփոխումէն, աշխատավարձքը յարմարցնելու համար ապրուստի սղութեան հետ:

Այս վճիռին վրայ, աշխատանքի նախարարը անմիջապէս ժողովի հրաւիրեց բանուորական եւ գործատիրական պատուիրակները, հաւաքաբար քննելու համար գործադրութեան եղանակները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵՆՔ ԱԶԳԱՏՈՒՆԸ

L'Illustrationի Զատկի թիւը նուիրուած է Ազգերու Նորաշէն Պալատին ցուցադրութեան:

Ժընեւի այս ժողովարանը, որ արիստոկրատ կը կոչուի երբեմն՝ օրագրողներուն քմայքով, նոր Բաբելոն մըն է իրականին մէջ: Կը գրաւէ երկու քիլոմեթր տարածութիւն.— միայն զաւիթը 160 մեթր երկայնք ունի: Շէնքերուն ամբողջական ծաւալն է 440.000 խորանարդ մեթր: Միայն քարտուղարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի 440 գրասենեակ: Անկէ զատ շինուած են երկու մեծ ժողովասրահներ, մէկը երկու անգամ աւելի մեծ քան Փարիզի Օփերային հանդիսասրահը: Երկու հսկայ ընդունարաններ: Մեծագանգուած մատենադարան մը: Երկու ընդարձակ ճաշարան: Անծայր նրբանցքներ: Սինեմա՛ մըն ալ,— ժապաւէնի վրայ դիտելու համար այն պատերազմները, մարդկային բշուառութիւնները, զգացային շարժումները, որոնց պիտի պատասխանատու կը նստի ազգատունին մէջ:

Այս ամէնը կառուցանելու համար ծախսուած է 400 միլիոն ֆրանք:

«Մաթէն» կարգ մը խորհրդածութիւններ կը կատարէ այս շինութեանց առթիւ: Ըսել կ'ուզէ նախ թէ կ'արժէ՞ր աւ, դեռ մարմար դիզել՝ պահարան շինելու համար դաշնագրութեան: Պատկերազարդ պատեր շինել՝ արձանագրելու համար բշուառ նորերու: Ի՞նչ հարկ արդարութեան հրեշտակներու բնակարան շինելու այդ շըռայլութեանց՝ երբ արդարութիւն պիտի չշնորհուէր ոչ մէկ ժողովուրդի: Ի՞նչ հարկ, կ'ըսենք մենք, լայն հորիզոններ բանալու ազգատունին պատուհաններուն դէմ, երբ ազգերու ներկայացուցիչներուն աչքին դէմ: քուրք ներկայացուցիչը նստած՝ ոչ հորիզոն կը ձգէ, ոչ ալ լոյս :

«Մաթէն» կ'ըսէ թէ այս հսկայ եւ ռահուր պալատին մէջ հիմա միայն ստուերներ կը շրջին. Մեռելատուն մը դարձած է ան: Ու եթէ կ'ուզէք լաւագոյն ձեւով օգտագործել այս շինութիւնը, վերածեցէք միջազգային ապաքինարանի, ուր գան դարմանուին բոլոր երկիրներու երազատեսները, ննտուել երազ տեսնելէն այլեւս անզամայած :

Քանի որ հարցը այն է թէ ազգատունը պէտք է բանի մը ծառայեցնել, ես կ'առաջարկեմ վերածել պանդոկի, ուր գան բնակիլ բոլոր հայմարդասէները, իբրեւ քոնֆէրժ ունենալով անգլիացի եւ ֆրանսացի խաղաղաբեան cul - de - jatteներ:

Միայն թէ, — պայմա՛ն,— երէկ փոքր ժողովուրդներուն արիւնը ծախողները այսօր ալ չշահագործեն անտուն ապրողներու, հայմարդասէրներու վիճակը, — սուղ վարձք պահանջելով :

* ԱՐԱՋ

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մ. Հաճեան, Տրակինեան	100
Ապրիլ 15ի գումարը	100
Ընդհ. գումար	200

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Երկուշաբթի օր վերջացաւ Անգլիոյ անկախ աշխատաւորականներու համագումարը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կ'ըսէ թէ՝ հակառակ Մոսկուայի զանազան դատավարութեանց պատճառած յուսախաբութեան, կուսակցութեան պարտականութիւնն է «Խ. Միութիւնը պաշտպանել նուաճողական յարձակման դէմ»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը խոստովանեցաւ թէ Խ. Միութեան մէջ բանուորական կազմակերպութիւնները եւ արհեստակցական կազմակերպութիւնները կորսնցուցած են իրենց անկախութիւնը, թէ ոչնչացած է ժողովրդավարական ոգին համայնավար կուսակցութեան մէջ, եւ այժմ պետական դիւանակալութիւն մը (պիւրօքրասի) կը վարէ թէ բանուորական շարժումը եւ թէ պետական բոլոր օրկանները: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, 6000 բանուորներ բանտարկուած, աքսորուած կամ գնդակահարուած են: Ասոնց մեծագոյն մասը անդամ էին կուսակցութեան, իսկ շատերը կարեւոր պաշտօններ կը վարէին: «Մենք կը մերժենք հաւատալ թէ խորհրդային Ռուսաստանի դէմ դաւաճանութիւն եղած է այս համեմատութեամբ»: Այն 22 ղեկավար պոլշեւիկներէն որ աշխատած են Լէնինի հետ ընկերվարական յեղափոխութեան համար եւ որ բնական մահով մեռած կամ քաղաքական կեանքէն քաշուած չեն, կը մնան միայն երեքը,— Ստալին եւ ուրիշ երկու հոգի: Մնացեալները աքսորուած, բանտարկուած, գնդակահարուած կամ անձնասպանութեան մղուած են :

Կարմիր բանակը սպաներ կը ժողվէ

Այս միջոցին քարոզչական մեծ աշխատանքներ կը կատարուին Խ. Միութեան մէջ, մամուլով եւ ձայնասփիւռով, դէպի զինուորական վարժարանները առաջնորդելու համար լաւագոյն եւ ընդունակ երիտասարդները: Մասնաւորապէս կ'ուզեն երիտասարդ սպաներ ճարել թնդանօթաձիգ վաշտերու համար, որոնց զարգացման մեծ ուշադրութիւն կ'ընծայուի: Այս տարի զինուորական վարժարաններու մէջ ուսման տեւողութիւնը երեք տարիէն զեղչուած է երկուքի: Այս կրճատումը կ'արդարացնեն սա խորութեամբ թէ բարձրացած է խորհրդային երիտասարդութեան ընդհանուր եւ քաղաքական կրթութեան մակարդակը: Ներկայ պրոպագանտին նպատակն է ընտիր եւ մասնագէտ սպաներ հասցնել :

Մոսկուա դժգոհ անգլօ-իտալական դաշինքէն

Խորհրդային թերթերը խստօրէն կը քննադատեն անգլօ-իտալական դաշինքը, զայն վերագրելով Անգլիոյ հակառուսական ձգտումներուն: «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ այս առթիւ.

— « Նոր դաշնագիրը արտայայտութիւնն է Անգլիոյ անձնատուութեան: Մեծն Բրիտանիա անպատիւ գործ մը կը կատարէ, օրինականացնելով Եթովպիոյ յափշտակումը եւ բացէ ի բաց իր օրհնութիւնը կուտայ Մուսոլինիի, Սպանիոյ ժողովուրդին դէմ մղուած պատերազմին համար,հաւանելով որ անոր զինուորները պարպուին միայն ապստամբներու յաղթութենէն վերջը: Այս համաձայնութեամբ Մուսոլինի կը յուսայ 30.000.000 անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը ստանալ եւ իր դիւանագիտական յաջողութեան համար պարծենալ իր գինակցին եւ անհաճոյ հարեւանին, Հիթլէրի: Իսկ ի՞նչ կը ստանայ Մեծն Բրի -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁԱՅՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ ՑԱՆԱՊԱՏԻ

Համատարած Թշուառութիւն: Երէկ արիւն, այսօր աւեր: Ու՞ր: Անշուշտ հոն, ուր մեր հայրենիքն էր: Թալէաթ ըսած կ'ըլլայ որ Ցոյները ճինորս, Հայը լեռան ծախող պիտի ընէ: Իրականութիւնը գլեց անցաւ այս ծրագիրը: Հոն ոչ Հայ, ոչ ալ Ցոյն մնաց դրեթէ: Հոն ուր երկու եւրոպական ցեղերուն շնորհալի քաղաքակրթութիւնները կը ծաղկէին երբեմն, —այն շրջանին Թուրքերը անապատներու մէջ այծերու ետեւէ կը վազէին: Ուր Մեծ Հայաստանի հզօր կայսեր, Տիգրանի արքունիքին մէջ հելլէն դերասաններ կը խաղային, ու մեհեաններն ալ ճոխացած էին հելլէն աստուածներով: Ուր Միհրդատ ու Տիգրան, խնամի ու զինակից, անգամ մը Պարթեւները կը ճնշէին, անգամ մլ ընչաքաղց Հռոմի հպարտ լեգէոնները …:

Այնտեղ հիմա լռութիւն է, արիւն ու աւեր: Եւ Թշուառութիւն: Թշուառութիւն՝ ուր բեկորներ տակաւին կը յամառին մնալ ու տուայտիլ հայրենի մարած օճախներուն քով: Եւ հոն ալ ուր Թրքահայութեան մտաւոր եւ քաղաքական կեդրոնն էր, արժանաւոր մտաւորականներով ու լոյսի ու կրթութեան վաւերական հաստատութիւններով:

Անշուշտ մենք միամիտ չենք Թուրքէն լաւութիւն եւ իր ուրացութենէն շնորհ ու բարի բան սպասելու, բայց մարդ ես, կը զգաս, սիրտ է, կը ցաւի: Ջէ՞ որ ան մեր հայրենիքն էր դեռ երէկ… Ու մենք անզօր ենք, կացութիւնը փոխելու, կամ օգնելու: Նոյնիսկ չա՛տ պզտիկ ու աննչան՝ կարենալ զգալ եւ ապրելու ողբերգութիւն մը որ տակաւին անուն չունի: Բառերը անզօր են զայն պարփակելու: Նոյնիսկ բառերը մեր հարուստ լեզուին, այնքան ճոխ ոճով ու արտայայտութեամբ: Աքսո՞րը: Կեղծիք մը միայն: Ջա՞րդ: Այո, բայց անկէ անդի՞ն, ի՞նչ վիճակ է որ կը շարունակուի եւ ինչպէ՞ս որակել զայն: Նորէն աքսո՞ր ու ապիտակ ջա՞րդ: Ցեռո՞յ…

Ես յաւակնութիւնը չունիմ բառով մը կամ բառերով տալու այն որ մեր ազգին գլխուն եկաւ 1915ին եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Ջէ, ոչ, ոչ իսկ զայն ըմբռնելու յաւակնութիւնը, որովհետեւ այս ամէնը խելքէ, միտքէ, մարդկային զգացումներէ, չնութենէ դուրս բաներ էին ու կը մնան դեռ: Հին ազգերու պատմութիւնը միայն կը մատնայ անոր, իր սա բառերով. «…Եւ Հայաստանի ջարդերը վերանորոգեցին մեր օրերու զգացումներու կատարուած ժամանակին Ասուրի եւ Նինուէի ժողովուրդներուն կողմէ»: Բայց այն ատենուան մարդկութեան քաղաքակրթական մակարդակը տարբեր էր մեր օրերէն: Ուստի հայկական ողբերգութիւնը նորէն ու նորէն կը մնայ եզակի, իր տեսակին մէջ միա՛կ: Ան Թրքական հոգեբանութեան, քաղաքակրթական ընդունակութիւններուն ամէնէն ինքնատիպ, ընդարձակ ու պատկերազարդ արտայայտութիւնն եղաւ, ու այնպէս ալ պիտի մնայ, տակը գրուած, Թերթօնի պէս, «շարունակելի»: Այս ինծի ըսաւ գերման ընկերվարական հրապարակագիր մը, երբ ա՛լ ծանօթներ էինք ու գաղափարի ընկեր,— «Գերմանիա՞ն: Ես զայն պիտի ատենեմ երբեւիցէ, իսկ դուն քու Հայաստանդ երբեք: Ջարդե՞ր: Թուրքը միշտ պիտի կրկնէ զանոնք, երբ տեսնէ որ նորէն աճելով ուժովցեր էք»:

Իսկ մենք այս կացութեան դիմաց ի՞նչ ունինք: Կոտր բրդուած Հայաստան մը Մոսկովին մոյկին տակ: Ու գաղութե՞ր, գաղութե՞ր, պզտիկ, իրարու մէջ պառակտուած եւ բիւրաւոր մասունքներու բաժնուած, ուր ամէն գլուխ իր գիտցած եղանակը սուլելով կ'երթայ իրեն հաճելի երեւցած ճամբան: Աղէ՛կ, մեր նախորդները սխա՛լ էին որ Պարսիկներուն դուռը երթալով խնդրեցին որ Հայոց Թագաւորութիւնը ջնջէ ու զիրենք պարսիկ իշխանաւորով մը կառավարէ: Անոնք այդ օրը ու իրենց այդ քայլով Հայաստանի գերեզմանը փորած եղան: Ուրեմն Վարդան Մամիկոնեան զօրավարն ալ թէեւ քաջ, թէեւ հայրենասէր, բայց խենթ էր որ Պարսից դէմ անմիտ կրօնական պատերազմներուն ձեռնարկեց: Բայց ան իր ժամանակի մղումին համաձայն շարժեցաւ, ու Միջին Դարը նոյնիսկ այդ ունայն ոգիով խաչակրութիւններ կազմակերպեց Եւրոպայէն դէպի Ս. Երկիր…

Ուրի՞շ են մեր ժամանակները, ուրի՞շ անոնց ոգին: Մենք ալ մեր դարուն մարդիկը ըլլայինք ու շարժէինք անոր համեմատ: Ի՞նչ կը տեսնենք մեր շուրջը: Ազգայնականութիւն մինչեւ ուղն ու ծուծը, մինչեւ ցեղապաշտութիւն, զոր գերման փիլիսոփաները քարոզեցին ու լոյս աշխարհ բերին: Ու միութիւն, երկաթէ կամքով միութիւն միակ պետի մը շուրջ, ազգայնական իտէալներու իրագործման համար: Սկսած Ընկիւրիէն, Մոսկուայէն մինչեւ Պերլին ու Հռոմ, թէեւ այս ազգերէն ոչ մէկը մեր վիճակը չունի: Մեծ ժողովուրդներ են անոնք, ու մեզի պէս կորսուելու վտանգին ենթարկուած չեն: Ընդհակառակն, աճելու, տարածուելու, տիրելու ձգտումն է իրենցինը: Մերինը գոյութեան պայքար: Մենք այն բեկորն ենք որ Հայոց պատմութեան ամէնէն սարսռազդեցիկ արհաւիրքէն անցաւ, որ այդ պատմութեան ամէնէն պատասխանատու կէտին վրայ կը գտնուի: Մեզմով կրնայ հայ ցեղը գոյութենէ դադրիլ: Մեզմով կրնայ ապրիլ ու յարատեւել: Մեզմով, որ պապերիկներու տեղ արքեպիսկոպոս կը խաղցնենք եւ «ես ազգայնական գլուն հօկ» կը խաղանք, ինչպէս մանուկներ աչքկապուկ: Մինչդեռ եթէ մեզմէ ամէն մէկը անձնուրաց գործիչ դառնար ու գիշերը ցերեկին խառնելով աշխատէր, նորէն պիտի չկրնայինք մեր վէրքը դարմանել: Այնքան աղու է մեր կերած հարուածը, ինքնին ու իր հետեւանքներով:

Ձեզմէ ամէն մէկը կրնայ խորհրդածել, կարդալով այս տողերը,— «Եղբայր աս մարդը ի՞նչ ըսել կ'ուզէ, մեզի դաս տալո՞ւ ելեր է, մեր քաշածները մենք չե՞նք գիտեր, հէ…»: Աղէ՛կ, այն ատեն ո՞ր օրուան կը սպասենք համահայկական, համագաղթային միութեան մը շուրջ համախմբուելով քալելու մէկ ուղղութեամբ, միակամ, առանց կուսակցական ու դաւանական խտրութեան:

(Տեսէ՛ք, Թուրքէն ետք հիմակ ալ Մոսկովը մեր մտաւորականները կը ջարդէ): Մեր ուխտեալ Թշնամին իսկ մէկ պետի շուրջ բոլորուելով կ'աշխատի ու կը յառաջդիմէ, Բիւլանն ու արաբական տառերը նետած: Մեր տասնմէկէն դաս առնենք: Մի՞թէ մեր ուժիմ ազգի համբաւին, որ յետոյ ետ կաւ փոխարինել «խարուած ժողովուրդը»:

Միանանք: Միութիւնը ուժ է, մեր գոյութեան օրէնքն է ան, ու մեր դարուն պահանջը: Միանանք, համախմբուելով դրօշի մը տակ ու քալենք անոր ետեւէն: Եթէ մեր օրերու պատմութիւնը մեզի չտուաւ անձնուրաց ու մեծ պետ մը, որ իր հմայքով, տաղանդով ու կամքով մեզ իր շուրջը միացնէր, միանանք սա խեղճ ազգին ու իր որբերուն սիրոյն, եւ ամէնէն առաջ անոր վտանգուած ապագային համար: Միանա՛նք…: Թերեւս դեռ ուշ չըլլայ…. Միութիւնը ուժ է եւ փրկութիւն:

Անշուշտ այս մեծ ազգերը իրենց կամքով չմիացան, այլ բռունցքի օրէնքով ուժով: Երբեմն հարկ է ոչ թէ սկանչքին խօսիլ, այլ թեկունքին: Ափսո՛ս որ ազատ ու ազգային Հայաստանը այդպէս չըրաւ 1918—20ին: Հիմա՞, հիմա ո՞վ մեզ կը լսէ: Թըշնամին Թուրքը մեր մէջ է ու մոլորեցուած շատերը: Եւ ամէնէն անկեղծ ու սրտառուչ կոչն ալ կը մնայ ձայն բարբառոյ յանապատի…

ԵՐՈՒԱՆԴ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՈԳԵԽՈՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԵՐ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՏԻԹՐՈՅԻԹԻ ԵՒ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ— ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ «ՕՐ»ՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ:

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 4 Ապրիլ.— Արտահայաստանի հայութիւնը 1937 — 38 թուականները դարձուց Րաֆֆիի տարի: Ուր որ ափ մը հայութիւն կար տօնեց անոր ծննդեան հարիւրամեակը սարքելով շքեղ հանդէսներ, որոնց իսկապէս արժանի էր մեծ վիպասանը:

Դժբախտաբար, այս մեծ Հայուն անուան նուիրուած հանդէսներն իսկ, բաւական չեղան իրարու քով բերել բոլոր հոսանքները: Մանօթ խանդինաղանքը, պահ մը ուզեց սանձել իր կիրքերը, ժամանակցեցաւ խորհրդակցական ժողովին, ուր պիտի որոշուէր Րաֆֆիի հարիւրամեակին տօնակատարութիւնը, բայց յետոյ կարծես զղջաց, ետ քաշուեցաւ անպատկառօրէն եւ հնչակ-ռամկավար առանձին տօնեցին զայն:

Բայց եւ այնպէս, ազատատենչ հայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը փայլուն հանդէսով մը, տօնեց Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը ապրիլ 3ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին տեղական Wayne University Auditoriumի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ: Հանդէսը կազմակերպած էր Մեծագոյն Տիթրոյիթի Րաֆֆիի հարիւրամեակի յանձնախումբը: Իրենց բարոյական մասնակցութիւնը բերած էին՝ Տիթրոյիթի հայրենակցական միութիւնները, եկեղեցական եւ դըպրոցական հոգաբարձութիւնները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ցեղակրօն ուխտերը եւ Հ. Կ. Խաչը:

Խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ, ներս մտնող հասարակութեան կուրծքերը կը զարդարէին Րաֆֆիի նկարներով, ժապաւէնի վրայ տպուած: Րաֆֆիի յիշատակը յարգող հայրենասէր հոծ բազմութիւն մը ժամանակին լեցուած էր սրահը: Խիստ օրինակելի էր կարգապահութիւնը եւ լռութիւնը: Խորին լռութեան մէջ, օրուան ատենապետ Գ. Ո. Մանիսաճեան քանի մը խօսքերով բացուած յայտարարեց հանդէսը:

Բանախօսներն էին, Գ. Գ. Տ. Փաշալեան, հոգեբանութեան փրոֆ. Մ. Գավաֆեան (անգլերէն) եւ Հրանդ Արմէն, իսկ փրօֆ. Ե. Մելիքեան անհանգստութեան պատճառաւ չկրցաւ խօսիլ: Բոլորն ալ շատ գեղեցիկ կերպով ներկայացուցին Րաֆֆին իբրեւ քաղաքական մտածող, գրագէտ, յեղափոխական քարոզիչ եւ մեծ վիպագիր որ, կրցաւ փոթորկել եւ յեղաշրջել Հայոց մտքերն ու գաղափարները: Բանախօսներէն Գ. Հրանդ Ք. Արմէն իր նիւթը երեքի բաժնելով — հողը, սերմը, եւ սերմնացանը —, եւ ամէն մէկ նիւթի վրայ ծանրանալով, յաջողութեամբ ներկայացուց Րաֆֆին:

Կար գեղարուեստական ճոխ եւ խընամուած բաժին մը: Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Ց. Էքիզեան որ յուզիչ եւ գոռ ձայնով երգեց Րաֆֆիի «Ջայն տուր ով ծովակը», «Ով հայրենիք», «Միրանի ծառ», եւ «Մոկաց Միրզէն»: Դաշնակով կ'ընկերանար իր շնորհալի տիկինը՝ տիկին Հասմիկ: Տիկին Վ. Զամանիկեան քաղցր ձայնով երգեց «Հայաստանը» եւ «Հօյ նարը», դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Լ. Մելքեանի (նոր սերունդէն): Օրիորդը առանձինն դաշնակի վրայ նուագեց քանի մը լաւ կըտորներ: Երիտասարդ ջութակահար Գ. Ա. Գայանտրեան մեծ յաջողութեամբ նուագեց հայերէն քանի մը գեղեցիկ կտորներ, որոնց վարպետօրէն դաշնակով ընկերացաւ Օր. Լ. Մելքեան:

Բոլոր երգողները եւ նուագողները գնահատուեցան ջերմ ծափերով, եւ յաճախ ստիպուեցան կրկնել, գոհացում տալու համար հանդիսականներու փափաքին: Տիկին Ա. Մարտիրոսեան յաջողութեամբ արտասանեց Րաֆֆիի «Ջայն տուր ով ծովակը», խլելով ծափեր: Իսկ Գ. Հ. Դարբինեան կարդաց Րաֆֆիի «Խենթին երազը»:

Հանդէսը իսկապէս եղաւ յաջող ձեռնարկ մը, որ պատիւ կը բերէ կազմակերպող յանձնախումբին:

Ժողովուրդը պայծառ ոգով խուժեց սրահը, իսկ դուրս ելաւ դիմաւորելով փաթիլ փաթիլ տեղացող ձիւնը:

ՊՈՍԹԸՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ.— Մեծագոյն Պոսթընը եւս շքեղօրէն տօնեց Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը՝ նախաձեռնութեամբ «Րաֆֆիի կարգադիր յանձնախումբին»: Հանդէսը տեղի ունեցաւ 27 մարտ, կիրակի Y. W. C. A.ի շքեղ սրահին մէջ, ներկայութեամբ մեծ բազմութեան մը: Նախագահ՝ ընկեր Մ. Օզանեան բացաւ հանդէսը «Զէյթունցիներ» երգով զոր քառաձայն երգեց Պոսթընի Ազգ. երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տիկին Ա. Քէչիչեանի: Ապա, ընկեր Օզանեան գեղեցիկ ուղերձով մը ներկայացուց Րաֆֆին իր կեանքով ու գործած ազդեցութիւններով՝ հայերէնի, քաղաքական մտածողութեան եւ յեղափոխական քարոզութեան տեսակէտներէն: Օրուան բանախօսներն էին, «Հայրենիք»ներու խմբագրապետ ընկ. Ռ. Դարբինեան եւ գրագէտ ընկ. Համաստեղ: Ընկեր Դարբինեան կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Րաֆֆին իբրեւ քաղաքական մտածող, որ գրականութեան միջոցաւ շարժման մէջ դրաւ զանգուածները: Ան մէկ կողմէն քանդեց ինչ որ բացասական գտաւ, իսկ միւս կողմէ քաջալերեց ինչ որ դրական էր հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, եւ անոր աւելի թափ տալու համար ստեղծեց գաղափարական տիպարներ:

Ընկեր Համաստեղ գրաւոր խնամուած ճառով մը ներկայացուց այն ազդեցութիւնները, որոնք գործած էին Րաֆֆիի լեզուին ու գրական ըմբռնումներուն վրայ եւ յետոյ այն ազդեցութիւնը որ ինքը Րաֆֆի գործեց փոխադարձաբար հայ, մանաւանդ արեւելահայ լեզուին ու գրականութեան վրայ:

Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, ուրուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Ն. Ցէրեան (թաւջութակ) եւ Պոսթընի ազգ. երգչախումբը, որոնք նուագեցին եւ երգեցին կարգ մը ազգային գեղեցիկ կտորներ, արժանանալով ներկաներու բուռն ծափահարութեանը:

Պոսթընի «Զարիֆեան Տրամախումբը», շատ յաջող կերպով ներկայացուց քանի մը պատկերներ Րաֆֆիի կեանքէն ու գործերէն, որոնք հանդիսականներէն գնահատուեցան ծափերով:

Հ. Կ. ԽԱՉ.— Ամերիկահայ գաղութին մէջ, փետրուար եւ մարտ ամիսները եղան տօնախմբութեան [illegible]: Ինչ գեղեցիկ զուգադիպութիւն մեծ վիպասանին ծննդեան հարիւրամեակին զուգընթաց, հայ կնոջ մեծագոյն կազմակերպութիւնը — Հայ Կարմիր Խաչը եւս փայլուն հանդէսներով բոլոր քաղաքներուն մէջ տօնեց իր հիմնարկութեան 28րդ. տարեդարձը.

Եթէ Րաֆֆին տրենցաւ եւ [illegible] ունեցաւ ու իր ռազմաշունչ վէպերով ննջող եւ անտարբեր Հայուն մէջ արթնցուց ազգային գիտակցութիւնը եւ երկնքի արեւին տակ ունենալու արժանաւոր տեղը, Հայ Կարմիր Խաչն ալ, այսօր արտահայաստանի հայ գաղութներուն մէջ նոյնքան վսեմ գաղափարներով զինուած, կ'աշխատի օգնել չքաւորին, դարմանել հիւանդները եւ վարժարաններ պահելով կ'աշխատի փրկել նոր սերունդը ձուլումէն եւ այլասերումէն վտանգէն.

ԱՄԿ

ՖԵՕԴՈՐ ՇԱԼԻԱՓԻՆ

Երկուշաբթի Փարիզում Հողին յանձնուեցաւ ապրիլ 12ին մեռած Ֆէոտոր Շալիափին, ռուս ամենամեծ երգիչը: Շալիափին ծնել է 1873 փետրուար 1ին Քազանում, Վոլգայի ափերի վրայ: Իր միւս մեծ հայրենակցի՝ Մաքսիմ Գորքիի նման նա էլ անցրել է դառն ու չարքաշ մանկութիւն, յաճախ ծեծուելով արբեցող հօրից կամ կօշիկ կօշկակարից, որի մօտ նա իբր թէ արհեստ էր սովորում: Կօշկակարութեան մէջ չյաջողելով փորձում է դերասանութիւն, բայց բեմ դուրս գալն էլ յուսախաբութիւններով է սկսւում: Ահա առաջին խաղարկութեան նկարագրութիւնը իր իսկ խօսքերով:

«Վերջապէս ներկայացման իրիկուն եկաւ. վարագոյրը դեռ չբարձրացած ես դողում էի, սիրտս բաբախում էր ուժգնօրէն, ոտքերս ծալւում էին: Հերթս եկաւ, ինձ հրեցին բեմ: Պէտք էր շարժուել, խօսել, իսկ ես քարացած էի, մինչ,— Անպիտան, ձայն հանիր, շշնջում էին ետեւից: Անզօր էի: Վարագոյրն իջեցրին, հասարակութիւնը սուլում էր: Բեմադրիչը մօտեցաւ ինձ ու մի քանի հարուածներ իջեցրեց վզակոթիս, մի ձեռքով ծեծում էր, միւսով հանում դերիս հագուստը, դուրս վռնտեցին շապիկով պարտէզ, ուր մի անկիւն խցկւեցի ու երկար արտասուեցի համոզուած, որ երբեք դերասան չեմ լինի»:

Սակայն շուտով առիթ է ներկայանում նորից բեմ դուրս գալու ու կարողանում է արտասանել դերը, բաղկացած «Կեցցէ» միակ բառից: Այնուհետեւ մի քանի տարի թափառական խմբերի հետ պտտում է քաղաքից քաղաք, կիսաքաղց ու անյայտ, վաստակելով ամսական 15 — 25 րուբլի: Երբեմն թատերական գործը թողած բեռնակրութիւն է անում ու պատահականօրէն ընկնում Կովկաս: Թիֆլիզում պետական Օփերայում գնահատում են նրա ձայնը եւ միանգամից 150 րուբլի ամսական նշանակում [illegible]. Թատրոնի բեմադրիչներից մէկը [illegible] բաղում է նրա ոչ միայն երգական, այլեւ քաղաքակիրթ մարդկ[illegible] մէջ իրեն պահելու դաստիարակութեամբ:

Շալիափին իր յիշողութիւններ[illegible] պատմում է, թէ ինչպէս առաջին [illegible] գամ ճաշի գալով բեմադրիչի [illegible] մատները խօթում է աղամանի մէջ [illegible] վերցնելու, կամ ուզենալով ապուր[illegible] պինդ եփած հաւկիթը դգալով [illegible] լու, հաւկիթը թռցնում է սեղանից [illegible] գցում գետին, Շալիափին վերցնում [illegible] հաւկիթը ու կրկին ապուրի մէջ [illegible] նում: Բեմադրիչը ստիպուած է [illegible] նում հաց ուտելու դաս էլ տալ նրան, որ յետոյ պիտի լինէր Թագա[illegible]ւորների սեղանակից: Թիֆլիզը [illegible] է դնում Շալիափինի փառքի [illegible] ղից նա փոխադրւում է Մոսկուա, ապա Պետրոգրադ ու մտնում կայսերական թատրոն, ուր վերջ ի վերջոյ հասնում է այնպիսի հռչակի [illegible] սին չի վիճակւել որ եւ է ռուս երգ[illegible]:

1905 թուի յեղափոխութեան [illegible] խօրհակին ռուս մտաւորականութիւն ու ժողովուրդն ապրում էին ազատութեան անձկալի սպասումներ[illegible] չրջան, երգերը արտայայտում [illegible] մարդկանց հոգեկան փոթորիկներ[illegible] Շալիափին թշուառ բանուորի [illegible] գլեզղացու երգերով — «Դուբինուշկա», «Էյ ուխնեմ», «Վոլգա Վոլգա [illegible]» [illegible], այնպէս էր հրավառում [illegible] ունկնդիր բազմութիւնները, որ [illegible] ժողովրդական այդ պարզ երգերը [illegible] տով դարձան յեղափոխական մարտ[illegible] կանչեր:

Շալիափին երգում էր նրանց այ[illegible]պիսի յոյզով, մերթ ահեղօրէն, մերթ [illegible] [illegible]թեամբ, որ կարծես ազատութեան շղթաներն էր ցնցում: Նա [illegible] սում էր, այդ երգերը, մանաւանդ «Էյ ուխնեմ», երգեր չեն, այլ մի ժողովրդի հառաչանքը:

Խորհրդային իշխանութիւնը [illegible] վերաբերմամբ մի սխալ թոյլ [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթանի ռունգերուն հասաւ աղջկան գլխու ցաւ տուող անուշահոտութիւնը եւ աղօտ լոյսերուն մէջ երիտասարդը նշմարեց որ անիկա իր հոյանի մարմնին մերկութիւնը ծածկած էր միայն թափանցիկ շղարշով մը, իսկ ներկուած աչքերուն տակ կը սեւնուէր նաշմաքը՝ մէկ ականջէն միւսը նետուած: Թուրքիա հասնելէն ի վեր առաջին անգամն էր որ կը տեսնէր քողով Թրքուհի մը:

Բազմութեան մէջէնը եկաւ դարձեալ իր շնորհալի հասակը ցոյց տալու համար: Ցետոյ նուագին հետ ներդաշնակ ճկուն նազանքով օրօրեց իր կողերը: Արեւելեան արուեստի ագանչելի նմոյշներէն մէկն էր այդ պարը, որ անմահ վայելք մը պիտի ըլլար ներկաներուն համար, պիտի յափշտակէր անոնց երեւակայութիւնը իր խորհրդաւորութեամբ, եթէ դիմացի առներէն լսուող անտանելի երաժշտութիւնը չփճացնէր անոր ստեղծած մթնոլորտը: Անթելը անդադար կը նըւագէր արեւմտեան եղանակ մը որուն կ'ընկերանար բարբարոս յանկերգ մը:

Պարուհին վերջին շրջան մը եւս կատարեց, խոնարհութիւն մը ըրաւ ու անյայտացաւ տանիքէն ստուերներուն ետին: Բուռն ծափահարութիւն մը շնորհաւորեց զայն, բայց ներկաներէն քանի մը հոգի սկսեր էին բարկանալի ակնարկներ նետել պարին տպաւորութիւնը խանգարող անթելին համար: Երբ ծափերը դադրեցան, կարճահասակ եւ գիրուկ մարդ մը մէջտեղ նետուեցաւ եւ արտասանութիւն մը ըրաւ:

Մարդուն բառերը քիչ մը տարօրինակ հնչեցին Սուլթանի ականջին, բայց անմիջապէս նկատեց թէ բանաստեղծութիւնը զոր մարդը կ'արտասանէր հին Թուրքերէնով, այսինքն այն լեզուով որուն ծանօթացեր էր իր նախորդ այցելութիւններուն: Կը հասկնար բառերուն մեծ մասը. դիւցազներգութիւն մըն էր որուն մէջ բանաստեղծը կը փառաբանէր Թուրք ժողովուրդին մեծութիւնը, կը պատմէր Գուլկարներուն ջախջախիչ պարտութիւնը, ինչպէս նաեւ յաղթանակը «Աստղին ու Մահիկին» որ քրիստոնեայ ազգերու երկիրներուն մէջ կը ծածանէր ժամանակին:

Ներկաները այդ արտասանութիւնը պատուեցին աւելի որոտընդոստ ծափահարութեամբ մը: Սուլթանն նոր տարօր մը զգաց. ժողովին մթնոլորտը ելեկտրականացած էր: Երբ գիրուկ մարդը իր տեղը գնաց, ուրիշ մը եկաւ ու յայտարարեց թէ օրուան հիւրը՝ Ջէյնէ Հանըմ պիտի խօսէր ամուսնութեան օրէնքներուն մասին:

Ժողովականները իրարու քով սեղմուեցան դարձեալ եւ անհամբերութեամբ սպասեցին Թրքուհիին: Դիմացի անթելը այլեւս չէր նուագեր ու երբ տարիքոտ ճառախօսը իր տեղը գրաւեց բացարձակ լռութիւն կը տիրէր:

Ջէյնէ Հանըմ հանդարտ շեշտով մը խօսեցաւ, բայց յայտնապէս վարժ մէկն էր: Քանի մը վայրկեան անդրադարձաւ Թուրքիոյ հին պատմութեան եւ նկարագրեց Թրքուհիներու կենցաղը այդ օրերուն: Անարդար վերաբերում մը ցոյց տուած էին անոր հանդէպ. անոնք իրաւունք չունէին պետական պաշտօններ վարելու եւ զրըկուած էին իրենց ընտանիքին օգտակար ծառայութիւններ մատուցանելու հնարաւորութիւններէն: Ճիշդ էր որ իրերու այդ կացութիւնը դարմանելու կը կարօտէր, բայց եւ այնպէս կատարուելիք բարեփոխումները պէտք չէ անկրօնութեան եւ օրէնքի անբարոյականութեան մղէին զանոնք:

Սուլթանին առաջին անգամ լսեց զարգացած Թրքուհիի մը պատճառաբանութիւնները ի նպաստ բազմակնութեան: Ջէյնէ Հանըմ յիշեց իր պարագան: Տասնըվեց տարեկանին ամուսնացած էր մեծահարուստ փաշայի մը որդու հետ, ըլլալով անոր առաջին կինը եւ պաշտամունքի միակ առարկան: Ամբողջ եօթը տարի— Ջէյնէ Հանըմ իբրեւ բժշկուհի եւ մարդկութիւնը ուսումնասիրող անձ այդ Թուանշանով կը սահմանափակէր երկու տարբեր անձերու միջեւ գոյութիւն ունեցող սեռական հրապոյրին տեւողութիւնը— կատարեալ երջանկութեան մէջ ապրած էին անոնք: Զոյգ զաւակ աշխարհ բերեր էր ու յետոյ հասկըցեր էր— ինչպէս պիտի հասկնար ամէն կին ուշ կամ կանուխ— որ իր ամուսինը պէտք է ունենար անկողինի նոր ընկերուհի մը: Ամուսնալուծումի մասին խօսիլ կարելի չէր. այդ բարբարոս սովորութիւնը կը շահագրգռէր միայն այն զոյգերը որոնք չէին կրնար երջանիկ ըլլալ: Ուրեմն համաձայն հին սովորութեան, Ջէյնէ Հանըմ կարգադրութիւններ կ'ընէ երկրորդ կին մը ճարելու համար իր ամուսնոյն: Շաբաթներով չորս դին կ'իյնայ եւ զգոյշ ու յարատեւ ջանքերէ վերջ կը գտնէ գեղեցիկ, եւ դրամօժիտով աղջիկ մը: Մեծ գուրգուրանքով կը պատրաստէ աղջկան միտքը եւ առաջատար անկողինը կ'առաջնորդէ զայն: Հետզհետէ դասեր կուտայ անոր սորվեցնելու համար այն բոլոր բաները որոնք կրնային նպաստել իր ապագայ երջանկութեան: Երիտասարդ աղջիկը սիրով ու յարգանքով կը հետեւի իր ամուսնին առաջին կնոջ խորհուրդներուն: Ու ահա երեք տարի բարեկամաբար [illegible] րին անոնք: Ամուսինը երջանիկ [illegible] նենալով գեղեցիկ, ծաղկահասակ [illegible] մը, ինչպէս նաեւ կանոնաւոր ընտանեկան բոյն մը: Աղջիկը երջանիկ [illegible] վայելելով սիրոյ հաճոյքներն ու [illegible] լորովին ազատ ընտանեկան աշխատանքներու տաղտուկէն. իսկ Ջէյնէ Հանըմին երջանկութիւն կուտա[illegible] իր զաւակներն ու ընտանիքին ան[illegible]ճելի տանտիրուհին ըլլալու գիտակցութիւնը:

Երբ երկրորդ կինն ալ ծնունդ [illegible] տայ երեք զաւակներու, Թուրք ամ[illegible] սինը կ'առնէ երրորդ կին մը [illegible]: Այնպէս որ Ջէյնէ Հանըմ, [illegible] ընտանիքին գլխաւոր անդամը, [illegible] ժանձնար երկու երիտասարդ կիներուն յարգանքին ու նուիրումին, բայց իր ուսերէն կը վերցնէն [illegible] խառանքներու հոգը: Անոնք [illegible] ժամանակին կարեւոր մասը կը [illegible] կացնեն երեխաներուն խնամքին [illegible] կրթութեան: Միեւնոյն առեն, [illegible] կայն, երեքը միասին անհրաժեշտ [illegible] յուզներ կուտային իրենց ամուսին[illegible] որ թէեւ բաւական տարիքոտ, [illegible] ունէր անոնց:

(Շար.)

Խորէն Ա. կաթողիկոսին կեանքն ու գործը

…ծնած էր Թիֆլիս 1873 դեկտեմբեր … իր նախնական կրթութիւնը … Ներսիսեան վարժարանին … վերջ ծխական վարժարանին … ռուսական տարրական ընդու… դրութիւն ցոյց տալով զրկուեցաւ … Էջմիածին, … Ճեմարանը Էջմիածին, ու … ճեմարանը աւարտեց յաջողապէս : … իր ընդունակութիւնը եւ … մանաւոր աշխատութիւնը … իր աւարտեցիներէն : Վար… ձեռնադրուեցաւ 1898ին ու … Զուիցերիա, երբ ազատ … հետեւելու համալսարանա… … ուսման :

Մայր Աթոռ վերադարձին պաշտօ… նիւթին գիտնական աշխա… եւ թեմական գործերու …

…արք. ուսուցչական պաշտօ… … շրջան մը ալ ունեցած … արդիւնքներով ճանչցուե… … անկախ մտքի տէր, այնպէս … եկեղեցական կալուած… … տարին 1903ին երբ տա… … վարդապետ եւ Նոր Գաւազանի … մէջ Առաջին. Փոխանորդ էր, … համար աքսորուե… … Սրիոլ, ուրկէ վերադարձաւ Վօ… … Տաշքովի փոխանորդութեան … եւ գարձեալ զրկուեցաւ իր նախ… … պաշտօնին, ապա փոխադրուեցաւ … փոխ-թեմակալի պաշտօ… :

… պաշտօնէն վերջն էր որ ձեռ… … եպիսկոպոս Իզմիրլեան … կաթողիկոսէն :

Եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ վերջ … համար սկսաւ տաժանելի … մը : Մէկ կողմէն ընդհ պատե… … սարսափները, միւս կողմէ … Հայ քաղաքականութեան էջմիա… … խուժումը, երկրին անտեսական … վիճակը, այբուսաւ դժուարու… … չուարեցուցած էին Մայր Աթոռի Միաբանութիւնը, մանաւա… … Գէորգ Ե. Հայրապետ… … մատնուած էր այնպիսի շփո… … մը որ մահը փրկութիւն կը … իրեն :

Խորէն կաթողիկոս իբրեւ իր խոր… հրդականը եւ գիտնականը, համա… տարմութեամբ եւ կորովով կատարեց իր պաշտօնը՝ մէկ կողմէն արտաքնե… լով զինքը եւ միւս կողմէ օգնութեան միջոցներ խորհելով տառապող ժա… ղովուրդին :

Պատերազմի սարսափները անցնելէ վերջ, Նոր եւ դժուարին շրջան մըն ալ սկսաւ Հայաստանի կազմութեամբ ու յետոյ իբրեւ հետեւանք Վրաստանի հետ յառաջ եկած ձգտումին, Պաթու… մի հաշտութեան գծին ընդհա… տումով, այնպէս որ Հայաստանի մէջ պաշարուած ժողովուրդը սովահար եւ սարսափահար կը դիմէր Մայր Աթոռ օգնութիւն գտնելու համար : Շատեր սովամահ եղան այս միջոցին : Խորէն կաթողիկոս իր կարելին ըրաւ ժողո… վուրդին օգնելու համար, եւ երբ բոլ… շեւիկ իշխանութիւնը հաստատուե… ցաւ Երեւանի մէջ, իբրեւ առաջնորդ յաջողեցաւ օրուան վարիչներուն վըս… տահութիւնը գրաւել :

Խորէն կաթողիկոս միեւնոյն ատեն տեղակալն էր նաեւ Գէորգ Ե. կաթո… ղիկոսի : Ապա զրկուեցաւ Ամերիկա, անցնելով Պոլսէն : Գէորգ Ե.ի մահէն վերջ Պատգամաւորական ժողովը Խո… րէն արք.ը ընտրեց կաթողիկոս 12 նոյեմբեր 1932ին, ու հետեւեալ օրը օծուեցաւ ընդհանրական հայրապետ :

Ընտրութեան մասնակցող բոլոր պատգամաւորները տպաւորուած էին իր խօսքերէն ու գործերէն : Ինքն էր որ Մայր Աթոռի միաբաններէն Գարե… գին արք.ը զրկեց արտասահման իբ… րեւ նուիրակ, թէ Էջմիածնի տաճարի նորոգութեան գործը գլուխ հանելու եւ թէ Մայր Աթոռի նշանակութիւնը բա… ցատրելու ամէն կողմ :

Վերջին կաթողիկոսական ընտրու… թեան պատգամաւորներու արտա… յայտութիւնները յայտնի ըլլալով իրեն, Խորէն արք. ձեռնարկեց եկեղեցա… կան բարեկարգութեան գործին, ան… խախտ պահելով եկեղեցւոյ հիմնա… կան աւանդութիւնները : Այս մասին պատրաստեց ծրագիր մը որու հիման վրայ սկսաւ հաւաքել ոչ միայն թեմա… կալ առաջնորդներու այլեւ եկեղեց… ւոյ պատմութեան գիտակ աշխարհա… կաններու կարծիքը, Երուսաղէմի Պատրիարքութեան միջոցաւ :

Իր տեղապահութեան երկամեայ շր… ջանին եւ յետոյ կաթողիկոսական պաշտօնավարութեան օրերուն այն… պիսի անյաղթելի դժուարութիւններ կային Մայր Աթոռին մէջ, որոնց դի… մագրաւելով ցոյց տուաւ իր արժանի… քը :

*** Ըստ աւանդութեան Սինոդի նա… խանդամը կ'ընտրուի Տեղակալ, իսկ ներկայիս Հոգեւոր Գերագոյն Խոր… հուրդի նախանդամը Գէորգ արք. Չէօրէքճեանն է, քանի որ իրմէ երէ… ցը Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ամերի… կա կը գտնուի :

Նորընտիր տեղակալը ծնած է Նոր Նախիջեւան 1868ին եւ 70 տարեկան է : Վարդապետ ձեռնադրուած է 1914ին եւ եպիսկոպոս 1917ին :

…ին, այն, որ հնարաւորութիւն ունեց… … ժողովրդական դերասանին դուրս … երկրի սահմաններից : Շալիափին … չուզեց վերադառնալ բռնակա… … թեան գիրկը, ռուսական բուն ժո… … ժողովրդական հանճարը սեփականու… … դարձաւ Արեւմտեան Եւրոպայի ու Ամերիկայի :

Շալիափին ոչ միայն մեր ժամա… … ամենամեծ երգիչն էր, այլեւ … երկու յատկութիւնները … մէջ կազմում էին մի ներդաշնակ … ամբողջութիւն : Նա բեմի վրայ այն… … բնական էր, մարդկային, հաս… … ու հարազատ, որ թւում էր … թատրոնում չես, այլ իրական … առջեւ, բուն իսկ կեանքում : … ձայնը, որ մի նիւթեղէն հոսանքի … թափւում էր վրադ, թափան… … ամբողջ էութիւնդ, հանգստա… … ու ցնցում, հարուածում ու շո… … :

— Օ՛ հանճար, մեծ հանճար, ակա… … թողում էր ունկնդիրի բերնից :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ ու մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՇԽԱՐՀԻ «ՓՐԿԻՉ»ՆԵՐԸ

Այս է յատկութիւնը իւրաքան… չիւր անհատի որ ինքզինքը համայնա… վար կ'անուանէ : Թէեւ բուռկան ուշ, բայց վերջապէս հասկցայ որ այս «փրկիչներէն շատերը ոչ մէկ կապ ունին մարդկութեան փրկութեան գործին հետ :

Լսեցէք պատմեմ — Հազիւ բոլո… րած կեանքիս 13 գարունները, հայրե… նի երկրիս, Տարօնի կոտորածի կեն… դանի նահատակներէն մէկն եղայ : Հրաշք մը քիչերու հետ զիս ալ նետեց Վոսփորի ափերը : Ապա յաղթականնե… րու լքումէն վերջ, բախտը ունեցանք այս անգամ հասնիլ ազատութեան օր… րանը, Ֆրանսա : Օրուան հացի հոգէն անմիջապէս վերջ, հայրենիքի կարօ… տըն էր որ հոգիս կը կրծէր եւ կը մը… տածէի որ եւ է կերպով օգտակար ըլ… լալ մանուկ հայրենիքիս : Իսկ միակ կամուրջը որ կը տանէր հաղորդակ… ցելու բոլորիս պաշտելի եւ մեր պա… պերու այնքան երազած օճախին հետ, Հօկն էր : Առանց վարանելու մտայ հոն, չխնայելով իմ նիւթական միջոց… ներս : Այն ատեններ որ, զիս ալ «հայր… ենածային» հռչակել ուզեցին, բայց մերժեցի : Փոխան հայրենասիրական խօսքերուս, այնտեղ կը լսէի «փրկ… չական» քարոզներ : Հոգիս այնքան դառնացած էր աշխարհի անխղճութե… նէն, որ յաճախ իրաւունք կուտայի իրենց :

Եւ ահա եկան Հայաստանի վերջին ալքերը, գործավարներու անճի… տումը, Հօկի հաշուեյարդարը : Բայց միտքս վարժուած էր այդ բոլորը նը… կատել «հակահայաստանեան տարրեր կողմէ սարքուած պրովակացիա» :

Գլխուս պատահեցան շատ մը փոր… ձանքներ, բայց միշտ կը յամառէի մտածել թէ «պզտիկ բաներ» են : Վեր… ջապէս տեղի ունեցաւ ամէնէն ցնցող դէպքը :

Մարտ 26ին շաբաթ օրը բնակած տանս բակին մէջ ծառ մը կտրելու ար… տօնութիւնը ունէի տանտիրոջմէս, իբրեւ իր տունէրու կապարագործը : Այդօր կտրեցի ծառը : Միամտաբար բանուորի հագուստներովս դուրս կ'ելլէի Վասըլէն անուն տեղացի բան… ուորի մը հետ, յարակից սրճարանը սուրճ մը առնելու համար :

Եւ ահա վեց «փրկչականներ» գըլ… խուս կը հաւաքուին, ըսելով թէ շա… բաթ օր աշխատիլը մեղք է, մահացու մեղք : «Թամարտա, կ'ըսեմ, ես ալ… խատանք չեմ կատարած այսօր, պար… զապէս փոքր ծառ մը կտրած եղայ… ատով ոչ գործ կ'աւելնայ, ոչ ալ կը պակսի այս երկրին մէջ :

— Չէ, դուն շաբաթ օրը աշխատե… ցար, դուն «Թրոն Փոփիւլէռ»ի կա… ռավարութեան հակառակ ես, դուն պուրժուա ես :

Եւ վեցը կարգով նախատինք եւ հարուած տեղացուցին գլխուս, իբրեւ յանկերգ մէջընդմէջ գոռալով «պըլէթ… րանծէ» :

Իզուր փորձեցի հեռաձայնին մօտե… նալ : Սրճարանին տէրն ալ անոնց կու… սակից ըլլալով, չուզեց դատաճանել իր ընկերներուն :

Վերջապէս, Վասըլէնը կնոջս լուր տուած ըլլալով, երկու փոքրիկնե… րուս, Հրայրի եւ Կորիւնի հետ հասաւ գիս ազատելու անոնց ճանկէն :

Այս փորձառութիւնս հաղորդելով բանուոր եղբայրներուս, խորհրդա… ծութիւնը կը ձգեմ իրենց :

Ոչ, ոչ, այս դէպքը թող խրատ ըլ… լայ, որ ես Հրայրի եւ Կորիւնի ոգին երբեք չփոխեմ ցարդ եկած եւ գալոց որ եւ է վարդապետութեան հետ :

Ա. Թաթուլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԼԵԳէՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ԼԻՈՆ, 15 ապրիլ — Լիոնի եւ շրջա… նի Հայ Լեգէոնականներու Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 10ին, նախագահութեամբ մի… ութեանս պատուոյ նախագահ ընկեր Տ. Թէքէեանի : Ներկայ էին բոլոր լե… գէոնական ընկերները : Ընկեր Թէքէ… եան մանրամասն բացատրութիւններ հաղորդեց լեգէոնականներուս համար իր կատարած աշխատութիւններուն եւ նախարարութեանց մօտ ըրած դի… մումներուն մասին : Ժողովը շնորհա… կալութիւն յայտնելով, կատարեալ լիազօրութիւն տուաւ հետապնդելու համար լեգէոնականներուս բոլորիրա… ւունքները :

Վարչութեան 1937ի բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութենէն վերջ, ժողովս 1938ի համար վերընտրեց մի… եւնոյն վարչութիւնը, որ կը բաղկա… նայ հետեւեալ ընկերներէն. —

Մելիք Գէորգեան ատենապետ, Սի… րուն Սիրունեան՝ քարտուղար, Տօնա… պետ Տօնապետեան՝ գանձապահ, Մկրտիչ Տօլպաշեան՝ խորհրդական, Յարութիւն Վարդանեան՝ խորհրդա… կան :

Միութեանս անդամ արձանագրուե… ցան քանի մը լեգէոնականներ : Այս առթիւ կոչ կ'ընենք կրկին որ անյա… պաղ միութեանս արձանագրուին մին… չեւ հիմա հեռու մնացած ընկերները, որպէսզի կարենանք հաւաքաբար ար… ժեցնել զանազան իրաւունքներ :

Ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ «Արարատի» 20րդ տարեդարձին առ… թիւ միութիւնս մեծ հանդէս մը սար… քելու կը պատրաստուի որ տեղի պի… տի ունենայ սեպտեմբեր 18ին : Միեւ… նոյն ժամանակ պիտի կատարուի Մի… ութեան դրօշի պաշտօնական յանձ… նումը Լիոնի զինուորական իշխանու… թեանց կողմէ :

Վարչութիւն

ԾԻԾԱՂ

ԱՅՐԸ. — Հայրդ ինծի խոստացած դրամօժիտը տակաւին չտուաւ :

ԿԻՆԸ. — Կը տեսնես որ կամաց կա… մաց տալու վրայ է :

ԱՅՐԸ. — Բայց ես քեզի մէկ անգա… մէն կնութեան առի :

×

ՄԱՅՐԸ. — Տղաս, անառակութիւն մի ըներ, սատանան կը տանի քեզ :

— Զեմ վախնար, հայրիկս ամէն օր քեզի կը կրկնէ այդ բանը, բայց տա… կաւին հոս ես :

ՄՈՒՐԱՑԻԿ ԿԻՆԸ

— Տիկին, եթէ ամուսինս ողջ մնար ես պէտք չունէի հոս գալ մուրալու :

— Ի՞նչ գործ կ'ընէր ամուսինդ :

— Իմ տեղս ան կը մուրար :

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

«Հայրենիք» ամսագրի խմբագրական մը մէջ (6 Ապրիլ) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով. —

— «Թէ ինչո՞ւ Մոսկուա թշնամի է յատկապէս Նանսէնեան Օֆիսին, ա… տոր պատճառը դժուար չէ գտնել : Ատոր համար բաւական է միայն յի… շել, որ Նանսէնեան Օֆիսը իր գոյու… թեան սկիզբէն մինչեւ այսօր գրեթէ բացառապէս զբաղեցաւ ռուս եւ հայ գաղթականներով, որոնք քաղաքա… կանապէս շատ ալ սիրելի տարր մը չեն Խորհրդային կառավարութեան աչքին : Մասնաւորապէս Ռուսերը, Խորհրդային իշխանութենէն փախած ըլլալով, ատելի են անոր :

Արդ՝ Խորհրդային կառավարու… թիւնը չուզեր, որ Ազգերու Լիգը որ… եւէ կերպով ծղնէ իր չսիրած ռուս եւ մասամբ ալ հայ գաղթականներուն, թէեւ կ'ուզէ որ ան օգնէ, օրինակ, Հրեաներուն եւ համայնավարներուն, որոնք կը փախչին Գերմանիայէն եւ Աւստրիայէն, կամ օգնէ ձախակողմ… եան Սպանիացիներուն, որոնք կը փախչին Սպանիոյ յաղթական Ֆաշա… կաններէն :

Սակայն, որովհետեւ փակելով Նան… սէնեան Օֆիսը եւ ստեղծելով նոր մը՝ դարձեալ դժուար պիտի ըլլայ մի… ջազգային հոգատարութենէ խսպառ զրկել Ռուս եւ Հայ գաղթականները եւ միայն օգնութիւն ընել Ստալինի որոնի մօտ գաղթականներուն միայն, Խորհրդային կառավարութիւնը ըս… կած է մասնաւոր պայքար մը՝ վար… կաբեկելու համար Ռուս եւ Հայ գաղ… թականները : Այդ նպատակով, օրի… նակ, ան իր գործակալներու միջոցով հրատարակել է տուած վերջերս եւ այժմ ալ կ'աշխատի լայնօրէն տարա… ծել գրգռիչ հրապարակութիւններով լե… ցուն բրօշիւրներ, որոնք կոչուած են ցոյց տալու՝

ա) Որ իբր թէ Նանսէնեան Օֆիսէն ցարդ օգտուող Ռուս եւ Հայ գաղթա… կանները արդէն դարձած են օտար պետութեանց քաղաքացիներ, Սիւ… քապէս ապահովուած են եւ օգնու… թեան պէտք չունին այլեւս :

բ) Որ իբր թէ անոնք կը զբաղին դաւադրական եւ նոյնիսկ ահաբեկչա… կան գործունէութեամբ, հետեւաբար ոչ թէ օգնութեան, այլ հալածանքի արժանի են :

Եւ իրենց այս աղաղակող զրպար… տութիւնները միամիտ Եւրոպացինե… րուն եւ Ամերիկացիներուն հրամցնե… լով Խորհրդային գործակալները այն… պէս դուրս կը բերեն, որ իբր թէ Ռուս եւ Հայ գաղթականները Նանսէնեան Օֆիսին ներկայացնող անձերը ռուս միապետականներ, ճերմակ բանակա… յիններ, լրտեսներ, դաւաճաններ եւ նոյնիսկ տեռորիստներ են :

Օրինակ, իբր թէ գաղթականներու գործով զբաղող Ա. Խատիսեանը ռուս միապետական լրտես մը եւ տեռո… րիստ մըն է : Աւելին, իբր թէ գաղթա… կաններու գործով զբաղող Թրքահայ Լ. Բաշալեանն եւ Ա. Հանըմեանն եւս ռուս միապետականներ կամ ճերմակ բանակայիններ, լրտեսներ եւ տեռո… րիստներ են :

Մէկ խօսքով՝ Խորհրդային կառա… վարութեան ներշնչումով յերիւրուած այս անմօթ սուտերու համաձայն, Նանսէնեան Օֆիսը իբր թէ ցարդ ու… րիշ բան չէ եղած, բայց եթէ Ազգե… րու Լիգի դրամներով գործող մարմին մը, որ «բարոյապէս, նիւթապէս եւ քաղաքականապէս զօրավիգ է դար… ձած ամբողջ աշխարհի մէջ ֆաշական գաղափարներ քարոզող եւ պատերազմ հրահրող բազմաթիւ ռուս միապետա… կան կամ ճերմակ բանակային կազ… մակերպութիւններուն » :

Յայտնի է, թէ այս տեսակ զրպարտու… թիւններով Խորհրդային կառավարու… թիւնը կ'աշխատի չէզոքացնել մինչեւ այժմ Նանսէնեան Օֆիսի հետ գործող ռուս եւ հայ գաղթականական ներկա… յացուցիչներն ու կազմակերպութիւն… ները, որպէսզի անոնց փոխարէն ա… ռաջ քշէ իր գործակալները՝ Ազգերու Լիգի ստեղծելիք նոր մարմնին գոր… ծակցելու համար :

Այսինքն՝ իր չսիրած ռուս եւ հայ գաղթականական ներկայացուցիչնե… րը իբր ֆաշական պրոպագանդով ու դաւադրութեամբ զբաղողներ դուրս բերելով՝ Խորհրդային կառավարու… թիւնը կը ձգտի գործի դնել իր հա… մայնավար կամ, աւելի ճիշդը, առա… լինեան պրոպագանդով ու դաւադրու… թեամբ զբաղող Ռուսերն ու Հայերը :

Պէտք է յուսալ, թէ ռուս եւ հայ կազմակերպութիւնները իրենց լաւա… գոյնը պիտի ընեն՝ հերքելու համար Խորհրդային գործակալներու յերիւ… րած զրպարտութիւնները, ինչպէս եւ կասեցնելու համար Մոսկուայի նիւ… թած անխիղճ ու ստոր էնթրիկները ռուս եւ հայ գաղթականական զանգ… ւածներու դէմ :

Պէտք չէ թոյլ տալ, որ ժողովր… դավարական ազատ երկիրներու մէջ իսկ Խորհրդային գործակալները իբր ֆաշական վարկաբեկեն ու հալածան… քի ենթարկել տան իրենց չսիրած բո… լոր անձերն ու կազմակերպութիւննե… րը եւ զրպարտութիւններով մոլորե… ցնեն հանրային կարծիքը :

Պէտք է, որ ամէնէն միամիտներն ալ տեսնեն ու համոզուին, թէ Խոր… հրդային կառավարութիւնը կը հետա… քրքրուի գաղթականներու խնդրով ոչ թէ մաքուր մարդասիրական շարժա… ռիթներէ դրդուած, այլ առաջնոր… դուելով միայն եւ միայն համայնա… վար կամ ստալինեան պրոպագանդի եւ դաւադրութեան նկատումներով »:

ԿԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Այդ իրիկունը, կռիւէ վադորդայն, … Քիւրտերը … լուեցին թէ այդ … մեր քով պիտի գան : Ցուն մը … պատրաստեցինք անոնց՝ Թէմիրինին … Այդ օրերն ալ, ինչպէս միշտ, … մանուկ անձրեւ ու կարկուտ կու… … իրիկուն մը Թաց, ջուրերու մէջ … դարձայ : Քիւրտերը ինծի քաղցր … Հայերը եկան : Թէմիրի խորա… … եղբայրը՝ Կէնճօն, զիս տուաւ ա… … մօտ տարաւ, որպէսզի պարծե… … թէ ինքը մարդ ազատեր է : Օճա… … վառեր ու նստեր էին անոնք անոր … գորգերու եւ մաքուր անկո… … վրայ, որոնց տեսքը աչքերս … Լեռ ելլելէս առաջին … անգամն էր որ այդ տեսակ … մաքուր իրեղէններ կը տեսնէի : Օճա… … մէկ կողմը նստած էր ուշիմ ծե… … մը, դիմացը իր կինը : Տասներ… … տարեկան աղջիկ թոռ մը ու 17 … տարեկան մանչ թոռ մը ունէին ու ա… … մայրն ալ իրենց քովն էր : Ա…

…նոնք Ակնցի էին, Զարա գաղթած տա… րիներէ ի վեր : Զինագործ ըլլալով կանոնք ընտանիքով ողջ ձգեր էին Թուրքերը : Ծերուկին հայկական ա… նունը Ադնաւոր Գէլէկեան էր, իսկ թուրք անունը «Թէվֆիք ուստա» : Ուրախացանք իրարմով : Կը նայէին վրաս ու կը խղճային : — Աղջի՛, ա… ղուն սուրճ մը եփեցէք, բաւ ծերը : Ինծի ռուս կուզար թէ աշխարհի վը… րայ մնացած ըլլան մարդեր որոնք դեռ այդպիսի սովորութիւններ պա… հած ըլլան : Աւելի զարմացայ, երբ տեսայ թէ անոնք օճառ ալ ունէին : Ծերուկին կինը տեսնելով կոչկոռ կապած եւ պատռտած ձեռքերս, հա… նեց ինծի օճառ տուաւ, որպէսզի լը… ւամ ու աղէկցնեմ : Օճառը ես տուի, տարակելով թէ Քիւրտերը յետադա… յին զիս կը տանէին այդ օճառին տի… րանալու համար : Անոնք կը զարմա… նային իմ ըսածներուս, ինչպէս ես կը զարմանայի իրենց վիճակին վրայ :

Օր մը անոնց այրերը գիւղ իջան Քիւրտերու հրաւէրին վրայ, նշանա… ռութեան մրցում կատարելու համար : Ծերուկին տղան՝ Խաչատուր (Թա… լէաթ), ձեռքի վրայ, նստած տեղը կը զարնէր : Միւս երկուքը օտարներ էին : Անոնք ծերուկին կ'ընկերանա… յին իբրեւ զինուոր : Մեծին անունը Ցակոբ Քէյրիշեան էր : Հիմակ անոր կ'ըսէին Փէհլիվան : Աղճատագցի եմ, կ'ըսէր ան, Կեսարիոյ Թալասէն : Միւ… սը պատանի մըն էր, անունը՝ Քէրիմ : Զարացի էր ան, արհեստով ժամա… գործ, հայկական անունը՝ Գրիգոր Կիւնէշեան : Անոնք բոլորը քաջեր էին : Առաւելապէս քաջ էր Փէհլիվան, գե… ղին մազերով, աւստրիական կանաչ համազգեստով, լեցուն մարդ մը : Բայց աղէտ էր ու ազգային զգացու… մէ զուրկ :

Ծերուկի Զարա զինագործութիւն կ'ընէ եղեր : Աշխան Կարինցի Թուրք գաղթականներէն մէկը իրեն կ'ըսէ.

— Խոյամանալով մի կարծէք թէ փրկուեցաք : Ժամանակ մը մեր պէտ… քին համար աշխատեցէք, յետոյ մենք ձեզ պիտի սպաննենք :

— Անանկ մեռնելուս, տատնկ կը մեռնիմ, ըսի ու աղաջն տատծ փա… խայ Զարայէն, յարեց ուշիմ եւ վառ… վռուն ծերունին :

Մայիս էր, Պէյ Տաղին ստնկերով լեցուն : Ամէն օր ես անոնց սունկ կը բերէի : Անոնք միշտ ինծի հաց կու… տային : Նորոգեցին վրաս գլուխս ալ : Նորոգեցին վրան գլուխը քանի մը հայ տղոց որոնք Մէճիտ կը դըտ… նուէին :

— Կրնա՞ս պէնք գործածել : Մեզի հետ պատիլ կ'ուզե՞ս, հարցուցին ա… նոնք ինծի ու աւելցուցին, — Սպա… սէ՛, ատենը կուգայ :

Շաբաթ մը վերջ ոստիկանները Մէ… ջիրէ եկան եւ անոր տունը տակնու… վրայ ըրին : Այդ իրիկունն իսկ ծերու… նին գոյքերը լեռ փոխադրեց : Գըզըլ Գալէ իջաւ, անտառն տուաւ ու գոյ… քերով հոն փոխադրուեցաւ : Շալակ մըն ալ ես տարած միասին գացի : Հոն ճանչցայ Տիվրիկցի Գրիգոր անուն հայ կլայեկագործ մը : Ան իր քով ու… նէր երկու հայ աշկերտներ : Անունը Խրոլը ուսուցը դրեր էին Թուրքերը : Քրտական գիւղերը կը շրջէր ու ա… տաս վաստակ ունէր :

— Ն'ըսէին թէ Պէյ Տաղի վրայ այդալ մը կայ որ խոռ կ'արածի : Դո՞ւն էիր ան, հարցուց :

Երբ պատասխանեցի թէ այո՛, ես էի, ան պահ մը մտածելէ վերջ ըսաւ. — Զինուորի տարիք ունիս եւ պե… խերդ եկած : Եթէ ոչ քեզ ալ քովս կ'առնէի ու կեանքդ կը փրկուէր :

Ցերեկ մը Գըզըլ Գալէ մնացինք : Ջղաքը հոն պահուեցան ու դուրս չե… լան բնաւ : Ցաջորդ գիշերը բաժնուե… ցանք ընտանիքէն լեռներուն վրայ շա… հաւակութիւններ ընելու : Անոնց աչ… քին Քիւրտերը մազի չափ արժէք չու… նէին : Երեք Հայեր ամբողջ աշիրէթը կ'արհամարհէին : Եւ իրաւունք ալ ու… նէին : Անոնք հոն անուն ու համբաւ ձգեցին : Ու մինչեւ վերջ Քիւրտերը վախով կ'ըսէին թէ Հայերը եկեր, Հայերը գացեր են :

Գըզըլ Գալէի բերդի դաշտերը Մայի… սի այդ օրերուն զմայլելի էին : Հունձ… քը առատ, խոտ ու ծաղիկ նմանա… պէս : Օդը տաք էր եւ կարելի էր դուրսը պառկիլ : Եղանակը կը յիշե… ցնէր հեռաւոր ու անուշ օրը, բաժ… նուեցայ մեր գիւղէն ու լեռ գացի, վերջի՜ն անգամ…

Գիշերը լուսալուսնակ էր : Գետա… կին մօտ, խոտերուն վրայ, մրափե… ցինք քիչ մը : Քէրիմ անուշ անուշ կը խօսէր ու կը խնդացնէր մեզ : Փէհլի… վան կոլտ էր մերթ, մերթ ալ քաղցր ու գգուող էգ վագրի մը պէս : Իսկ Թալէաթ մեծ պարոնի հովեր ունէր ու խելքով կ'իշխէր ու կը հրամայէր բո… լորիս :

Պէյ Տաղի ստորոտը քանի մը տուներ կային : Այծերը կ'որոճային դուրսը ցանկերուն մէջ : Ժողովուրդը կը քնանար, լերան ջուրերը մեղմ երգ մը ունէին : Մտանք հոն եւ դուռ մը զարկինք : Հարուստ Սէյիտի մը տունն էր ան : Չէին ուզեր բանալ, կը վախ… նային : Ստիպեցինք զիրենք ու մտանք ներս : Ես անոնց հետ քիւրտերէն կը խօսէի : Օճախը վառեցին : Լոյսով տե… սանք որ երկու զինուորցու աղաք ան… կողիններուն մէջ նստեր կը դողային : — Լօ՛, մի վախնաք ըսի, մենք ան… վնաս մարդեր ենք : Հիմակ պիտի անցնինք երթանք : — Չէ, կ'ըսէին անոնք, դուք ժանտարմաներ էք, ե… կած էք որ մեզ զինուոր տանիք : Ու երբ անուշ կը խօսէինք իրենց, քիչ մը վախը անցաւ, ազաչանքով.

— Շիտակը ըսէք, ի՞նչ կ'ըլլայ, դուք ժանտարմաներ չէ՞ք :

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(61)

(Շար.)

սամիս. Անգլիայի գիւանագէտներուն վերջնական նպատակը չէ եղած լուծել սպանիական հարցը, երբ անապարանքով ստորագրեցին այս դաշնագիրը Իտալիոյ հետ եւ ճնշում կը բանեցնեն Ֆրանսայի վրայ որ իրենց հետեւի։ Անգլօ-իտալական համաձայնութեան ետին որոշ կ'երեւայ չորսերու հռչակաւոր — կամ, Լեհաստանի մասնակցութեամբ՝ հինգերու ծիծաղելի դաշինքը։ Սպանիական հանրապետութիւնը խեղդելու եւ Ֆրանսական շահերը բանաքարելու գնով, անգլիական կառավարութիւնը կը ջանայ գլուխ հանել պետութեանց խմբակցութիւն մը, փոխարինելու համար հաւաքական ապահովութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը. Կասկած չի վերցներ այս ծրագրուած խմբակցութեան զուտ հակախորհրդային հանգամանքը »։

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ Անգլիա ի զուր կը ջանայ ակարացնել Հռոմ-Պերլինի առանցքը, որ ուղղուած է իր իսկ գաղթավայրերուն դէմ ։

Ռումանիոյ դաւադիրները կը դատուին

Ռումանիոյ մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորներուն թիւը կ'անցնի 2000ը, որոնց մէջ կը գտնուին 72 վարիչներ։ Ամէն ժամ նոր ձերբակալութիւններ կը կատարուին, մանաւանդ Ռումանիոյ գերմանախօս շրջաններուն մէջ։ Արքայական հրամանագրի մը համաձայն, ամբաստանեալները պէտք է դատուին ձերբակալութենէն 48 ժամ վերջը.

Առաջին մճիռը արձակուեցաւ Երկաթ Խաչերու ղեկավարին՝ Քոռնէլիուս Քոտրէանուի դէմ, ոչ թէ բուն դաւադրութեան, այլ ուրիշ յանցանքի մը համար։ Ֆաշական վարիչը վերջերս նախատած ըլլալով նախկին վարչապետ Եորկան (այժմ անպաշտօն Նախարար), դատապարտուեցաւ անուանարկութեան բամբասանքի պատիժին, վեց ամիս բանտարկութեան եւ 2000 լէյ տուգանքի. Իսկ դաւադրութեան պատիժը առանձին պիտի տրուի եւ տարակոյս չկայ թէ շատ ծանր պիտի ըլլայ ։

Քոռնէլիուս Քոտրէանու մարտ 25ին նամակ մը գրելով փրոֆ. Եորկայի, կ'ըսէր

— « Մենք բան պիտի չընենք, պիտի չդիմադրենք, եթէ նոյնիսկ թնդանօթ մեր վրայ »։

Ձերբակալուած ատեն, Ֆաշական ղեկավարը ոչ միայն չդիմադրեց, այլեւ պաշտօնէից, չփորձեց փախչիլ, որովհետեւ չէին թէ փախչելու փորձ կատարեց ։

Դաւադրութեան առաջին օրը, միայն Պուքրէշի մէջ ձերբակալուեցան 400 ամբաստանեալներ։ Ոստիկանները խուզարկեցին դաւադիր կազմակերպութեան անդամներուն բոլոր տուներն ու գրասենեակները, գէնքեր եւ արգիլուած գրութիւններ գրաւելով ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, դաւադրութեան ղեկավարներուն մէկ երրորդը ձերբակալուած է (250 հոգի)։ Ամէնէն աւելի ձերբակալութիւններ կատարուած են գաւառի մէջ։ Դաւադրութիւնը երեւան հանելու համար մեծապէս գեր կատարած է Ներքին Նախարարը, Արման Քալինէսքու։ Թերթերը կը գրեն թէ Նախարարը այնքան արագ եւ գաղտնի գործեց որ, թէեւ ձերբակալութեանց մեծ մասը կիրակի օր կատարուած էր, բայց ժողովուրդը շատ բան չէր գիտեր։ Ոստիկանական [illegible] մեծ մասը կատարուեցաւ [illegible] եւ առաջին առթիւ խուզարկուեցան 1000 տուներ։ Երկաթեայ խաչերու [illegible] պատրաստած էր որ եւ է դիմադրութիւն չփորձել, եթէ առաջին ծրագիրը ի դերեւ ելլէր ։

*** Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ դատապարտեալները Օձի կղզին պիտի փոխադրուին (Սեւ ծով)։ [illegible] կը հերքեն այս անցիկութիւնը, գիտ[illegible] ըսելով թէ այդ կղզին իրրեւ շէնք միայն փարոս մը ունի եւ երկու պահակ ։

Նոր պայթում [illegible] Տիւրի [illegible]?

Արտաքին գործակալութեան ծառայութիւն թղթակիցը կը հաղորդէ Ամ-[illegible]

[illegible]

Բրիտանը մէջ[illegible] առած են, որովհետեւ այս անգամ իրենց շարժումը աւելի ծաւալուն ըլլայ քան նախորդ տարի ։

Ըմբոստ [illegible] գրուշական լուրը մի-ջոցներ ձեռք առիր, ամփոփելու համար ապստամբութեան որ եւ է փորձ ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏԵՂԷ

ՍՓԱՆԻՈՅ ապստամբները պաշարած են Թորթոզան, որ ռազմագիտական շատ կարեւոր դիրք մըն է Միջերկրականի վրայ, դէպի Պարսելոնա Մասնագէտներ անխուսափելի կը համարին քաղաքին անկումը։— Զօր. Ֆրանկոն [illegible]ութեան մը առթիւ ճառ խօսելով, յայտարարեց.— « Մենք չահած ենք պատերազմը Մեր նաւատորմը, մեր բանակը եւ օդատորմիղը այժմ [illegible] են վերջին [illegible]։ Զօրավարը այս առթիւ բսաւ թէ կար[illegible] երր աւելի քան 400 000 հոգի սպաննուած են, պատերազմի ընթացքին։

Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պատերազմական գործավարը, Վորոշիլով, [illegible] մը ուղղելով բանակին, կը ծաղկէ պարենաւորման վարչութեան մէջ տիրող հանկարգութիւնը եւ ապականութիւնը։ Այս առթիւ սպաներուն կ'արգիլէ որ եւ է նուէր ստանալ բանակին հայթայթիչներէն։ Զրոյցի մը համաձայն, եօթը զօրավարներ եւս ձերբակալուած են, իրրեւ դաւադիրներ ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՁԻՆԱՑԻՆԵՐ եւ 500 000 ճափոնցիներ կատաղի ճակատամարտի մը կը պատրաստուին Շանթունկի նահանգին մէջ. Ճափոնցիները աւելի քան հազար հրասայլեր եւ 200 օդանաւեր կեդրոնացուցած են այս ճակատամարտին համար, որ ամէնէն մեծը պիտի ըլլայ ։

ՀԻԹԼԷՐԻ ծննդեան 49ամեակը տօնուեցաւ երէկ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ զօրահանդէս մը սարքուած էր։ Առաջնորդի ծնած գիւղին մէջ եկեղեցին զանգակները հնչեցուց կէս գիշերին, մինչ աղջիկներ կ'երգէին։ Այս բոլորը կը լսուէին ձայնասփիւռով ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԽՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 23 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահը

Լիոն

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ. Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտքի տոմսերը [illegible] ծախուին ՑԱՌԱՋ. Հրատարակութեան գրասենեակին եւ Հ. Օ. Միութեան անդամներուն մօտ։ Այժմէն ապահովել տոմսերը։

×

ՎԱԼԱՆՍ. 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, Պետ. Թատրոնին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ PÈRE HUBT (ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ), Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (ԼԻՈՆԷՆ), ՀԱՅՐ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Զամի «Արաքս» երգչախումբ [illegible]

×

ՌՕՄԱՆ, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ,

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Յ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբին, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մալաթիոյ Կրթասիրացի սրահին մէջ.

Ծրագրի մէջ՝ խնամուած բաժին արտասանութիւն, ուղերձ, մեներգ եւ ջութակ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՉԱԻԼԼԵՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

×

ՆՈՐ ՋԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՎԻԼ Է ԵՂԵՅԵԱՆ ՐԵԿ.ՐԻԿՑՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. «ԱՂՕԹԱԹԵԱՆ» խումբին ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ՏԻՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղերուն եւ ՀԱՅ Ա[illegible]

23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին գարրաջին սրահը

4 Rue Trois Chantiers

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Երգ, կենդանի պատկեր

[illegible] թիւ 1 օժանդակով Միջիս Մուտքը ազատ է

×

ՎԻԷՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ռամկավար Ազատ. կուսակցութեան, Տարօն - Տուրուբերանի, Տիգրանակերտի Հայր. Միութեանց, Հ. Կ. Խաչի, եւ Հ. Յ Դաշնակցութեան, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սերքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ (Մարսէյլէն)

Մուտք 1 ֆրանք

ՕՃԱՑԻ խմբակի դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ՝ Օտէոն։ Կը խօսի Գ. Ս. Վրացեան ։

ԳԻՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր վարժարանին

24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

150, Route d'Orléans, VERON սրահին մէջ

որ ներկայացուի Բ. անգամ ըլլալով բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ գոհացում

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

կատակերգութիւն երկու արար

Աշակերտութեան կողմէ երգ եւ արտասանութիւն

[illegible] կը մասնակցին արուեստագէտներ ու սիրողներ.— Տիկին [illegible] Յակոբեան (մեներգ), Օրիորդներ՝ Մարգրտի Նիգամեան (մեներգ), Սոսա Մազեան արտասանութիւն, Անահիտ Գավէզեան (մեներգ), Պարոններ Մինրան Գազանճեան (ջութակ) եւ Վաղինակ Ալթունեան (երգ ու արտասանութիւն)։

Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ

Մուտք՝ միայն 3 ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'Arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ

Avenue Friedland, Paris. metro Etoile.

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար. Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 15 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 22 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3711

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇԻՆՔ ԱՆՁԱՐՆԵՐՈՒ ԿՌՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

Քաղքենի թերթերը գոհունակութեամբ արձանագրեցին անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, իբրեւ նպաստաւոր պարագայ մը՝ խաղաղութեան համար։

Նոյնքան բարենշան կը համարուի Ֆրանսայի նախաձեռնութիւնը, նոյն ճամբուն վրայ։ «Խօսակցութիւնները» սկսած են արդէն, իսկ բուն բանակցութիւնները պիտի կատարուին աւելի վերջը, երբ լուծուի Եթովպիոյ ճանաչման հարցը եւ Ֆրանսան ալ իր դեսպանը ունենայ Հռոմի մէջ։

Տարակոյս չկայ թէ մերձեցումի եւ համաձայնութեան այս ձեռնարկները կը նպաստեն մթնոլորտը թեթեւցնելու, գոնէ առժամանակ մը համար։

Ընդհանրապէս մեծ պետութիւններն են որ պատերազմ կը սարքեն,— կը յառաջեն զայն կամ կը փութացնեն։ Մեծ պատերազմը ապահովաբար չէր պայթեր, կամ աւելի ուշ կը պայթէր, եթէ Աւստրիա-Հունգարիոյ սպառնալիքին դէմ՝ ցարական Ռուսաստանն ալ խրախուսած չըլլար նախկին Սերպիան։

Վկայ, նաեւ, Եթովպիան եւ Սպանիան։

Թերեւս Նէկիւսը համաձայնած կ'ըլլար Իտալիոյ հետ, եթէ հաւատքներ չտանար թէ իր կռնակն են Մեծն Բրիտանիան եւ ամբողջ աշխարհը, իր Ազգաժողովին հետ։ Գալով Սպանիոյ, չափազանցութի՞ւն է պնդել թէ քաղաքացիական պատերազմը չէր կրնար այսքան երկար տեւել (շուտով կը լրանայ երկու տարին), եթէ երկու կողմերը խրախուսանքներ, կամաւորներ, զէնք, ռազմամթերք եւ մեծագումար դրամ ստացած չըլլային։

Ճշմարտութիւն մըն ալ,— մեծերը պատերազմ սարքելու բազմաթիւ եղանակներ ունին։

Երբեմն ուրիշները, տկարները յառաջ կը քաշեն, կը հրեն կրակին մէջ, երբեմն ալ իրենք ուղղակի կը ճակատին, երբ ժամանակը հասած նկատեն։

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, մարտակոչը կ'ուղղուի յանուն ժողովրդութեան, քաղաքակրթութեան, արդարութեան կամ ազատութեան։ Հիթլէրական Գերմանիան նոր նշանաբան մըն ալ մէջտեղ նետեց,— Պատիւ եւ հաւասարութիւն։ Նոյն գետնին վրայ կանգնած է նաեւ ֆաշական Իտալիան։

Արդ, Մեծն Բրիտանիա տեսնելով զինաթափութեան ձախողումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անանկութիւնը, միւս կողմէ չափելով իր զէն ու զրահը, համոզուեցաւ թէ ժամանակները յարմար չեն, աւելի բարձր խօսելու եւ ուրիշ պետութեանց պայթուցիկ յաւակնութիւնները չափաւորելու համար։

Ուստի, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց երկու ճակտի վրայ,— 1. Վերազինումը անընդհատ ուժգնութեամբ, տրամադրելով մինչեւ 1500 միլիոն ոսկի,— 2. Մեղմանուշ խօսակցութիւններ նախ եւ առաջ այն պետութեանց հետ, որոնք սպառնալից դիրք բռնած են։

Բարեկամական խօսակցութեանց առաջին փորձերը կատարուեցան Գերմանիոյ հետ, բազմաթիւ անգամներ։ Պահ մը շատ լաւ էին յարաբերութիւնները, եւ Գերմանիա՛ համաձայնութիւն մըն ալ ստորագրեց, յանձն առնելով իր նաւատորմը չափել անգլիականին վրայ, 35 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Ցետոյ նորէն պղտորեցաւ կացութիւնը։ Գերմանիա ոչ միայն կը սաստկացնէր սպառազինութիւնները, այլ եւ վճռական յաղթանակ մը կը շահէր դիւանագիտական ճակատին վրայ, ստեղծելով Հռոմ-Պերլին առանցքը։ Եւ, կանգնած այդ պատուանդանին վրայ, նոր պահանջներ կը դնէր, մասնաւորապէս ետ պահանջելով իր գաղթավայրերը։

Լոնտոնի մէջ տրամադիր էին այս մասին ալ խօսելու, երբ տեղի ունեցաւ Աւստրիոյ կցումը։

Մինչ հաւատարիմ՝ բաժնելով տիրելու քաղաքականութեան, Լոնտոն այս անգամ երեսը դարձուց դէպի Հռոմ, նոյնիսկ բան մըն ալ զոհելով բրիտանական գոռոզութենէն։ Եւ կնքուեցաւ ապրիլ 16ի համաձայնութիւնը,— աւելի շուտ քան կը սպասուէր։

Անհրաժեշտ չէ վերլուծել համաձայնութեան յայտնի կամ գաղտնի տրամադրութիւնները, իմանալու համար Անգլիոյ կատարած զիջողութեան խորութիւնը։

Այդ համաձայնութիւնը ամէն բանէ առաջ կը բարձրացնէ Իտալիոյ քաղաքական վարկը, քանի որ բանակցութիւնները կատարուեցան գրեթէ հաւասարէ հաւասար, մասնաւորապէս Միջերկրականի, Կարմիր ծովու եւ արաբական երկիրներու մասին։

Տարբեր պարագաներու տակ, Իտալիան երրորդ-չորրորդ կը համարուէր, Միջերկրականի գործերուն մէջ։ Այսօր հասած է աստիճանի մը, ուր հաւասար կ'իյնայ Ֆրանսայի հետ (երկրորդ), նոյնիսկ ձգտելով գերազանցել զայն։

Համաձայնութիւնը կը պարունակէ ուրիշ կարեւոր հանգամանք մը,— շատ աւելի նշանակալից։

Ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ, այս անգամ ալ եթէ խնկապէս խաղաղութեան փորձ մըն է որ կը կատարուի, Հռոմի համաձայնութեամբ, գինը պիտի վճարէ տկարը։ Անճարն ու անտէրը։

Այսպէս, ապրիլ 16ի համաձայնութիւնը անուշի կը կապէ՛ Սպանիոյ եւ Եթովպիոյ խնդիրները։ Երկուքն ալ կը ձգուին իրենց բախտին, իբրեւ «լքեալ գոյք», հակառակ բոլոր դիւանագիտական երդումներուն եւ մանուածապատ չարադրութեանց։

Այսպէս, Անգլիա ընդունած է Եթովպիոյ գրաւումը, բայց կ'ուզէ որ ճանաչման ձեւակերպութիւնը կատարուի Ժընեւի մէջ, երեւոյթները փրկելու համար։ Իսկ Սպանիոյ պատերազմը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ կողմերէն մէկը ջախջախուի, թէեւ Իտալիա յանձն առած է մաս-մաս ետ քաշել իր զօրքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

220 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Աւելի պիտի խստանայ հսկողութիւնը

Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, Ներքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց անբաղձալի օտարականներու դէմ կատարած կամ ծրագրած տնօրինութեանց մասին։

Ապահովութեան Տեսչութեան, ոստիկանութեան եւ նահանգապետութեանց յանձնարարուած է աւելի խստացնել հսկողութիւնը, մասնաւորապէս նկատի ունենալով ազգային պաշտպանութիւնը եւ հանրային ապահովութիւնը։

Հրամայուած է Ապահովութեան Տեսչութեան եւ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ նորէն աչքէ անցընել կասկածելիներու եւ անբաղձալիներու ցանկերը եւ Ներքին նախարարին հաղորդել զանոնք։

Վերջին մէկ շաբթուան ընթացքին 220 օտարականներ արտաքսուած են։ Նախարարը, Պ. Ալպէր Սառօ, գործնական եւ ազդու միջոցներ ուսումնասիրել կուտայ, վտարումներու համար։ Թերթերը կը գրեն թէ նախարարը կը խորհի զօրացնել պատժական տնօրինութիւնները եւ մինչեւ սահմանագլուխ ոստիկաններ ընկերացնել արտաքսեալներուն, որպէսզի այլեւս չկարենան վերադառնալ։ Նախարարին առաջարկով, յանձնաժողով մը կազմուած է ներքին, արտաքին, գատական եւ աշխատանքի նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն, քննելու համար մասնաւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն անբաղձալիներու արտաքսումը պիտի կատարուի աւելի մանրակրկիտ, բայց աւելի արագ եւ ազդու միջոցներով։

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՄԱՅԻՍ 1ԷՆ ԱՌԱՋ

Ելմտական կացութիւնը բարենշան կը համարուի

Նախարարական խորհուրդը նկատելով որ զգալի բարւոքում մը յառաջ եկած է երկրին ելմտական, տնտեսական եւ աշխատաւորական կացութեան մէջ, որոշեց չաճապարել, մասնաւոր հրամանագիրները հրատարակելու համար։ (Ժողովին կը նախագահէր Հանրապետութեան նախագահը)։ Բայց եւ այնպէս, վարչապետը խնդրեց իրաւասու նախարարներէն՝ հրամանագիրները պատրաստել մայիս 1էն առաջ, քննելու եւ վաւերացնելու համար։ Իւրաքանչիւր հրամանագիր ուշադրութեամբ պիտի քննուի վարչապետին կողմէ, ստորագրութենէն եւ հաշակումէն առաջ։ Ասկէ կը հետեւի թէ առաջին հրամանագիրները պիտի հրատարակուին մայիսի առաջին կամ երկրորդ շաբթուն։

Նախարարական խորհուրդը լսելով ելմտական նախարարին զեկուցումը, այն եզրակացութեան եկաւ թէ կացութիւնը բարենշան է, թէ արժեթուղթերը բարձրացած են վերջին շաբթուան ընթացքին, հետեւաբար առ այժմ անհրաժեշտ չէ մեծագումար վարկեր ստանալ Պանք տը Ֆրանսէն։ Կառավարութիւնը իրաւունք ունի մինչեւ 10 միլիառ ֆրանք ստանալու, բայց կը կարծուի թէ պիտի գոհանայ 5 միլիառ ֆրանքով։

Այս առթիւ, առկախ ձգուեցաւ նաեւ 15 միլիառ ֆրանքի փոխառութեան խնդիրը։ Ելմտական նախարարը կը կարծէ թէ լաւագոյն է ձգել որ մթնոլորտը աւելի բարւոքի, աւելցնելով յաջողութեան պատեհութիւնները։

Կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ջանայ ամրապնդել աշխատաւորական կացութիւնը եւ ազդու միջոցներ ձեռք առնել գործադուլի հոսանքին դէմ, փոխառութեան շրջաբերութենէն առաջ։ Ֆրանսայի սեղանաւորական շրջանակները եւ հանրային կարծիքը շատ ազդուած են աշխատանքի տագնապներէն եւ մինչեւ որ այդ վախերը չփարատին, փոխառութիւնը մեծ խանդավառութիւն չի կրնար ստեղծել։ Այսպէս, առջի օր զրոյց շրջած ըլլալով թէ առեւտրական մեծ հաստատութեան մը բանուորները գործադուլ պիտի հռչակեն, ասկարանը նորէն ազդուեցաւ, հակառակ նախորդ օրուան բարւոքման։

*** Ելմտական նախարարը իր զեկուցման մէջ բացատրեց թէ զանձը ի վիճակի է սովորական միջոցներով կատարելու յառաջիկայ վճարումները եւ թէ վստահութիւնը կը վերահաստատուի հետզհետէ։

Ֆրանս-իտալական բանակցութիւններ

Արտաքին նախարարը նոր հրահանգներ հաղորդեց Հռոմի ֆրանսական դեսպանատան գործակատարին, Իտալիոյ հետ կատարուելիք բանակցութեանց մասին։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը յուսան թէ Հռոմի խօսակցութեանց առաջին եւ դիւանագիտական շրջանը պիտի փակուի մինչեւ մայիս 1, այսինքն Հիթլէրի այցելութենէն առաջ, երբ Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը վերադարձած կ'ըլլան Լոնտոնէն։

Կը կարծուի թէ դիւանագիտական այս նախնական համաձայնութիւնը պիտի կնքուի նամակներու փոխանակութեամբ, փոխադարձաբար ճանչնալով իւրաքանչիւր պետութեան իրաւունքները Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովուն մէջ։ Այս գործողութենէն վերջը, ֆրանսական կառավարութիւնը բուն բանակցութիւնները պիտի սկսի Եթովպիոյ հարցին կարգադրութենէն անմիջապէս վերջը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը նախնական համաձայնութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ երկու գլխաւոր պատճառներով — 1. Պայծառացնել մթնոլորտը, Հիթլէրի Հռոմ այցելութենէն առաջ.— 2. Խօսակցութիւնները շարունակել Հռոմի մէջ, մինչեւ որ Ազգաժողովը լուծէ Եթովպիոյ ճանաչման խնդիրը, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ դեսպան մը ղրկել Հռոմ։

Թէեւ որոշում տրուած չէ դեսպանի մասին, որ իր յանձնարարագիրը պիտի ներկայացնէ Իտալիոյ թագաւոր-կայսեր, քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ գլխաւոր թեկնածուն է Պ. Ժան Միթըլէր, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին նախագահը։

Դեսպանին անուանումէն վերջը, որ կրնայ տեղի ունենալ Ազգաժողովի գումարման պահուն, պիտի սկսին վերջնական համաձայնութեան բանակցութիւնները, յարեւման Անգլիոյ հետ եղածին։

Ֆրանսայի գործակատարը երրորդ խօսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԻՒԱԲԵԿԵԱԼՆԵՐԸ

Երէկ տարիքոտ Ֆրանսուհի մը եկաւ խմբագրատուն, ձեռքին ալ կարգ մը թուղթեր, որոնց մէջէն լուսանկար մը հանելով հարցուց.

— Կը ճանչնա՞ք այս երիտասարդը։

— Կը յիշենք, ո՞ւր է հիմա, նամակ ալ ունի մեր քով։

— Տարիէն աւելի է որ յիմարանոց մը դրուած է։ Մարդ-մարդասանք չունի։ Ես իբրեւ դրացի եւ բարեկամ աղէն-անդին իյնալով, զայն ձեր հասցէն։ Եկայ իմանալու թէ ո՛վ ունի, ո՛վ չունի։

Եթէ չեմ սխալիր, տասը տարի առաջ էր որ Թուրքիէն Փարիզ եկաւ երիտասարդ մը, մօտիկ ազգական Րաֆֆիի։ Այն առթիւ թերթերը եւ մանաւանդ Յառաջ շատ բաներ գրեցին իր բուռագիտական բացառիկ յատկութեանց մասին։ Մուշեղ Մելիք-Եանգրեան ամէնէն կնճռոտ հաշիւներն ալ կը լուծէր, առանց սովորական գործողութիւններ կատարելու։

Իր այս համբաւը քանի մը տարի տեւեց Փարիզի մէջ։

Տարիներ անցան եւ շատ քիչ կ'երեւար։ Կ'ըսէին թէ դպրոց կ'երթայ։ Քանի մը տարի ետք,— եւ հետքն ալ կորսուեցաւ։

Նամակներ կուգային հրանէն, Յառաջի հասցէով։ Թերթին մէջ ալ ծանուցուեցաւ երկար ատեն, որպէսզի գայ եւ ստանայ։

Ոչ եկող կար, ոչ գացող։

Ուրիշ «կը փնտռուին»ներու պատասխան կը հասնէր. այս տղէն ձայն չելաւ։

Եւ անսպասելի ձայնը յիմարանոցէն կուգայ, այն ալ ֆրանսացի կնոջ մը միջոցաւ…

Դեռ քանինե՞ր այսպէս, յիմարանոց ինկած։ Անհետ կորած։ Եւ կամ կորսուելու ճամբուն վրայ։

Եթէ հաշուէինք միայն Յառաջի հիմնարկութենէն ի վեր ստացուած նամակները, այս կարգի նուաբեկեալներու մասին, նոյնիսկ առանց սփիւռքեան ձեռքերով, քանմնելի վիճակագրութիւն մը պիտի կազմուէր։

Վաւերագիրներ են այդ նամակները։ Եւ ես կը կարծեմ թէ կարելի չէ լրիւ կազմել մեր ժամանակակից պատմութիւնը, առանց ուսումնասիրելու նաեւ այդ նամակները։ (Նարդունին տօմս մը կազմած է այդ նամակներէն)։

Դեռ այս օրերս, երիտասարդ մը «զգայացունց» երկտողներ կը գրէ, 8—10 օրը անգամ մը, հեռացիծ աւելի զուարթութեամբ եւ խնդալով խօսքերն ու … սպառնալիքները։

Տակաւին ուրիշ մը, որ կանոնաւորապէս կը թղթակցի յիմարանոցէն, դէզ-դէզ նամակներ գրելով, յանձնելի ծանօթ կամ անծանօթ անձերու։

Չորրորդ մը, հինգերորդ մը… Բայց ո՞վ մէկը յիշել։ Միայն մեր գիտցածները թերեւս աւելի շատ են, քան Պոլսոյ ազգ. յիմարանոցին պատսպարեալները։

Տարագրութեա՞ն զլանը հարբեց անհամար գլուխներ, փիզիքապէս կամ բարոյապէս։ Անոնց կողքին ալ՝ այս նուաբեկեալները, որոնք ընդհանրապէս ոչ տէր ունին, ոչ ալ որոշ հասցէ։

Նոյնիսկ անոնց մահը պատահաբար կ'իմացուի, այս ծով աշխարհին մէջ։ Իսկ եթէ մէկն ու մէկը տեղացի բարեկամուհի մը ունեցած ըլլայ, անոր առաջին հոգը կ'ըլլայ… փոխարինութիւն փնտռել։

ՎԱՀԷ

16 ԳԻՒՂԵՐ ՔԱՆԴՈՒԱԾ, 250 ՄԵՌԵԱԼ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 20 թուականով.— Բուռն երկրաշարժ մը պատահեցաւ երէկ, կեդրոնական Անատոլուի շատ մը վայրերուն մէջ, եւ մասնաւորապէս Էնկիւրի, Չանկըրը, Թօսիա, Կեսարիա, Գոնիա եւ Զորում։ Շատ մը շէնքեր վնասուեցան եւ խանութներ կործանեցան, բայց մարդկային կորուստ չկայ։

Իսկ Քըրշէհիրի նահանգին մէջ 10 գիւղեր ամբողջովին կործանեցան եւ 200 հոգի մեռան։ Կառավարութիւնը օժանդակական միջոցներ ձեռք առաւ, աղէտեալներուն օգնելու համար։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, քանդուած գիւղերու թիւն է 16, իսկ մեռեալներու թիւը՝ 250։ Կը կարծուի թէ մարդկային կորուստները շատ աւելի ծանր են։ Նիւթական կորուստներն ալ մեծ գումար մը կը կազմեն Կեսարիոյ մէջ եւ Սեւ ծովու ափերուն վրայ։

2500 նոր սաւառնակներ պիտի շինուին

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը որոշած է 2500 նոր սաւառնակներ շինել տալ, կարելի եղածին չափ շուտ։ (Նախապէս որոշուած էր միայն 1500 հատ)։ Արդէն իսկ շատ կարեւոր ապսպրանքներ տրուած են նոր սաւառնակներու համար։ Օդանաւային նախարարը 20 միլիոն անգլ. ոսկիի յաւելուածական վարկ մը ստացած ըլլալով, ի վիճակի է փութացնելու օդանաւային շինութիւնները,— աւելի արընթաց քան անցեալ դեկտեմբերին։

Օդանաւային նախարարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն Ֆրանսայի օդատորմիղը պիտի զօրացուի երեք ուղղութեամբ.— 1. Արդիացնելով եղած օդատորմիղները.—2. Զօրացնելով ուրիշ տորմիղներ.—3. Նոր տորմիղներ կազմելով։

Վերջերս երեսփոխան մը ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Ֆրանսա միայն 40 օդանաւ կը շինէ մէկ ամսուան մէջ, ինչ որ տարեկան 500էն պակաս կ'ընէ։ Այս առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա ծանր տագնապ մը կ'անցընէ հում նիւթերու համար։ Կան կարգ մը նիւթեր ալ որոնք բացարձակապէս անհրաժեշտ են օդանաւային շինութեանց համար, բայց գրեթէ չեն ճարուիր։ Միւս կողմէ, անհրաժեշտ է սպաներ ճարել, յարաճուն օդատորմիղի մը համար։ Ուստի առժամապէս զրօշի տակ առնուած են շատ մը պահեստի սպաներ։

Մեծն Բրիտանիան ալ իր կարգին…

Անգլիական պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ դէպի Մ. Նահանգները, զինուորական օդանաւեր շինել տալու համար, որպէսզի օր առաջ լրանայ Մեծն Բրիտանիոյ վերազինումը։ Պատուիրակութեան անդամները օդանաւային բարձրաստիճան սպաներ են եւ յայտնի մասնագէտներ։ Պատասխանելով հարցումի մը, այս մասնագէտներէն մէկը յայտարարեց թէ իրենց վերջնական հրահանգները պիտի ստանան նաւ նստելէ վերջ եւ թէ Ամերիկայի մէջ օդանաւ պիտի ապսպրեն այն պայմանով որ շինուին անգլիացի մասնագէտներու հսկողութեան տակ։

*** Վերջերս լրտեսական շարժումը ուշագրաւ համեմատութիւններ ստացած է բրիտանական օդատորմիղին մէջ, իբրեւ տեսակ մը պայքար վերազինումին.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՑ»

Ընկերային ծանր հիւանդութիւն մը կայ որ կը մտատանջէ բոլոր ժողովուրդներն ու պետութիւնները եւ որուն պէտք եղած ուշադրութիւնը չենք դարձուցած մենք, Հայերս։

Խօսքս անգործութեան մասին է։ Աշխատանքի ընդունակ եւ աշխատիլ ցանկացող մարդոց մասին է, որոնք չեն կրնար աշխատանք գտնել։ Մեր գաղութին մէջ անոնց թիւը արհամարհելի չէ, միայն Փարիզի եւ շրջաններու մէջ նուազագոյն 2000 պէտք է հաշուել մեր անգործ հայրենակիցներու թիւը։ Անոնք կը ստանան անգործութեան նպաստ, տարրական նուազագոյն հնարաւորութիւնէն չեն զրկուած։ Հարցը անոնց նիւթական օժանդակութիւն կատարելու ձեւով չէ դրուած դժբախտաբար։ «Պետական պաշտօնեայ» են, ինչպէս կ'որակեն իրենք զիրենք եւ անօթի մնալու մղձաւանջը չունին։ Այս պարագան է անշուշտ որ արգիլած է մեզի անգործներու վիճակը նկատել քննութեան արժանի խնդիր։ Յորչափ անօթութենէ մեռնելու վիճակ չկայ, աւելորդ է զբաղիլ։ Աւելորդ է նաեւ այն պատճառով որ մեր աչքին առջեւ ունինք մեծ եւ հարուստ պետութիւններ, որոնք կրելով հանդերձ անգործութեան նիւթական եւ բարոյական անպատեհութիւնները, գրեթէ ոչինչ կրցած են ընել դարմանելու հիւանդութիւնը։

Ճիշդ է որ եթէ հարցին մօտենանք արմատական լուծում գտնելու առաջնորդութեամբ, աւելորդ աշխատանք մը փորձած կ'ըլլանք։ Մեր հնարաւորութիւններու սահմանին մէջ չէ մանաւ բոլոր հայ անգործներուն աշխատանք ստեղծելու գործը։ Դրամատիրական կարգերու էութեան հետ իսկ կապուած, ուղղակի եւ անխուսափելի հետեւանքը տնտեսական [illegible], անգործութիւնը՝ ճարտարարուեստի զարգացման զուգընթաց աճելու ձգտում ունի։ Մեքենան կը խլէ մարդուն աշխատանքը։ Ոչ միայն մարդիկն են իրարու հետ մրցումի եղած, իրարմէ յափշտակելու աշխատանքը, այլեւ նոյն մրցումը աւելի կատաղի ձեւով գոյութիւն ունի մարդուն եւ մեքենային միջեւ, եւ շատ տրամաբանական է ընդունիլ որ այդ մրցումին մէջ պարտուողը մարդը ըլլայ եւ ոչ թէ մեքենան։ Պահանջկոտ չէ, տրտնջացող չէ, առանց յոգնելու անընդհատ աշխատելու համար կաթիլ մը իւղ միայն կը պահանջէ մեքենան. մինչդեռ մարդը ստամոքս մը ունի բռնակալ, ըմբոստ, զգայարաններ պահանջկոտ, ընկերային վիճակ, ընտանիք։ Ո՞ւր է աշխատանք բաժնելու դերին մէջ գտնուող մարդը որ մարդուն եւ մեքենային միջեւ ընտրութիւն մը ընելու առթին, անմտօրէն առաջինին տայ նախապատուութիւնը։

Ամբողջական լուծում մը գտնելու մտահոգութիւնը եթէ անտեղի եւ աւելորդ է մեզի համար, անօգուտ չէ սակայն մասնակի լուծումներ ճարելու ցանկութիւնը։ Կը կարծեմ նոյնիսկ որ պարբերաբար այս խնդրով զբաղիլը, անկախ իր գործնական հետեւանքներէն, կրնայ անուղղակի օգուտներ տալ։

Կարգ մը շրջաններու միայն ծանօթ եմ ու մեր անգործ հայրենակիցներու կեանքէն ունիմ յստակ եւ անորոշ տպաւորութիւններ։ Անոնց մէջ կան 8—10 տարիէ ի վեր անգործներ, ուրիշներ՝ քանի մը տարիէ ի վեր, խումբ մըն ալ կայ որ տարուան մէջ քանի մը ամիս կրնայ աշխատիլ։ Պէտք է յայտնել որ մեծամասնութիւնը հոգեպէս կը տառապի անգործութենէն, պատրաստ է նոյնիսկ իր անգործութեան նպաստին համարժէք աշխատավարձքի մը փոխարէն աշխատիլ, ազատելու համար այս պարտադրուած ծուլութենէն։

Այսպէս մտածողները կը զգան որ քանի կ'անցնին տարիները այս վիճակով, նոյն համեմատութեամբ կ'աճի իրենց մէջ ծուլութեան հաճոյքը։ Շարժումին եւ ճիգին տուած մարմնական եւ հոգեկան վայելքը աստիճանաբար տեղի կուտայ հակառակ զգացողութեան։ Ճիգը եւ աշխատանքը կը սկսի արդէն բեռ դառնալ, տհաճութիւն պատճառել։ Ունակութիւն մը կը ստեղծուի տունէն սրճարան, սրճարանէն տուն երթեւեկը միայն կատարելու, թղթախաղի սեղանը նըկատելու լաւագոյն ժամանցը եւ քաղաքական միջազգային մեծ խնդիրներու շուրջ վիճաբանիլը մեծագոյն իմաստութիւնը։ Ականջ տալ փորձեցէք երբեմն մեր անգործ հայրենակիցներու հաւաքուած վայրերու մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեանց։ Գլխաւոր երկու տեսակ նիւթերու շուրջ տեղի կ'ունենան անոնք։ Մէկը՝ անցեալն է։ Իր գիւղէն, իր ընտանիքէն, իր ըրածներէն մանրամասն եւ հետաքրքիր պատմութիւններ։ Անցեալը կը տիրապետէ անոնց հոգիին մէջ, ներկան գոյութիւն չունի։ Անոնց իւրաքանչիւրը իր անձին արժէքը կը գնահատէ անցեալին մէջ իր ըրած գործերով, անցեալին մէջ ունեցած իր առեւտրական շնորհքով, ճարպիկութեամբ, խելացութեամբ։ Մինչեւ այսօր չեն կրցած համոզուիլ որ այդ անցեալը կորսուած է անդառնալիօրէն։ Ոչ միայն անցեալի երկիրը, գիւղը չկայ, այլ եւ իր մէջ ալ անցեալի նոյն մարդը չէ մնացած։ Դժբախտ միջավայրը ճապէս չեն կրցած ըմբռնել։ Երկրորդ նիւթը ապագան է իր բերելիք հաւանական փոփոխութիւններով, ուրիշ խօսքով քաղաքականութիւնն է։

«Հիմա ի՞նչ ընենք», հարցումը դընող եւ պատասխանը փնտռողներ չըկան։ Աւելորդ կը գտնեն այդ հարցը դնել, որովհետեւ սկիզբէն համոզուած են պատասխան մը գտնելու անկարելիութեան։ Անընդունակ եւ անճարակ չեն նկատեր իրենք զիրենք։ Չէ՞ որ միայն իրենք չեն անգործները. տեղացին երբ չի կրնար աշխատանք ճարել, իրենց պէս օտա՞րն է որ գործ պիտի կրնայ ունենալ։ Այս մըտայնութեան դէմ կարելի պիտի չըլլար առարկութիւն ընել, եթէ մեր մէջ իսկ շատ մը օրինակներ չհաստատէին թէ խելապէս ճիգով եւ յամառութեամբ կարելի է ընելիք գտնել։ Կարգ մը հայրենակիցներ կան, որոնք գործազուրկներու նպաստէն օգտուելու հնարաւորութենէն զրկուած, փորձած են իրենց հաշւոյն գործ մը հիմնել, մաղէքի եղած են կամ նոր արհեստ մը սորվելով պզտիկ կրպակ մը բացած են։ Այս փորձը ընողներու մեծ մասը յաջողած է ինքնաբաւ դառնալ։ Բոլոր անգործներուն համար եթէ կարելի չէ այս միջոցը կիրարկել, բայց երիտասարդներուն համար գոնէ փորձուելիք ձեւ մըն է։

Ըսելը դիւրին է, բայց ընե՞լը։ Ճիշդ է որ դիւրին չէ. դժուար է բայց կարելի։ Պէտք է միայն դժուարութիւններէն չվախնալ եւ առկալ սկըզբնական շրջանի անխուսափելի նեղութիւններուն։ Շատ են դժուարութիւնները արդարեւ։ Երբ նոր արհեստ մը սորվելու մասին է հարցը, առաջին առթիւ իսկ արհեստի ընտրութեան թնճուկը կը ներկայանայ։ Ի՞նչ արհեստ սորվիլ, որպէսզի վաղը նորէն անգործ չմնան կամ սորվելէ յետոյ կարելի ըլլայ գործ մը ճարել։ Քանի մը արհեստ միաժամանակ գիտցողներ կան անգործներուն մէջ։ Այս դժուարութեան առջեւ վարանում չունեցող մը, արհեստին տեսակն ալ որոշելէ վերջ, պիտի գտնուի ուրիշ դժուարութեան մը առջեւ։ Ինչպէ՞ս սորվիլ արհեստը, երբ քանի մը ամսուան անհըրաժեշտ ապրուստի միջոցը կը պակսի։

Ուրիշի մը նիւթական եւ բարոյական օգնութենէն զրկուած անգործի մը համար անհաղթելի կը թուին այս դժուարութիւնները ու ան կը շարունակէ յօրանջելով մեռցնել իր օրն ու ժամերը, անփութութեամբ՝ եթէ երիտասարդ է եւ ծանր մտահոգութեամբ՝ եթէ արդէն տարիքը առած մէկն է ու իր ետեւ չի տեսներ ծերութիւնը ապահովող օժանդակը։

Յօդուածի մը մէջ կարելի է տեսականօրէն դնել այսպէս խնդիրը, բայց ան միայն ու միայն գործնական հանգամանք ունի։ Իւրաքանչիւր անձի համար առանձին լուծում ունի։ Գոյութիւն չունի ամէն մարդու եւ ամէն պայմանի յարմարող ընդհանուր լուծման եղանակ։ Տնտեսական ներկայ պայմաններու քննութենէն թերեւս կարելի ըլլայ ճշդել կարգ մը ընդհանուր գիծեր, ուշադրութիւնը այդ ուղղութեամբ կեդրոնացնելու համար։ Կարելի կ'ըլլայ, օրինակ, հաստատել որ արդի տնտեսութեան մէջ սպառազինումը, հետեւաբար մետաղագործութիւնը աշխատանքի ամէնէն մեծ պահանջ ունեցող ճիւղն է, հետեւաբար արհեստ ընտրութիւնը այդ մարզին մէջ կատարելը աւելի մեծ ապահովութիւն կրնայ տալ։

Այս եւ սոր պէս հարցին գործնական մասը կազմող մանրամասնութիւնները գրելը հարցին լուծումը ոչ կը յաջողցնէ, ոչ ալ կը փութացնէ։ Անգործին համար կարեւորը խրատը չէ. եթէ պէտք ըլլայ ինք կրնայ գործ ունեցողի մը իսկ խրատ տալ, այլ կարեւորը դիւրութիւնն է, ժամանակաւոր օժանդակութիւնը, որպէսզի անով կարենայ դուրս գալ իր վիճակէն

Վերի ըսածս հակասող առաջարկ մը միտքս կուգայ, զոր վարանումով կը յայտնեմ, մեր հասարակական աշխատանքի վրայ ունեցած յոռետեսութեանս հետեւանքով։ Ստեղծել մարմին մը, գործի մարդոցմէ կազմուած, որուն պարտականութիւնն ըլլայ քննել երկրին տնտեսական կացութիւնը, յարաբերութիւն պահել տնտեսական մեծ ձեռնարկներու հետ— պետական թէ անհատական— եւ ճշդել այն գործերը որոնց մէջ մեր անգործ հայրենակիցները կրնան աշխատանք մը ունենալ, միւս կողմէ կապ պահել անգործներու հետ եւ ճշդելէ վերջ անոնց իւրաքանչիւրին անհատական պայմանները, դիւրացնել անոնց նոր արհեստ մը ստացումը եւ աշխատանքի մը ապահովութիւնը։

Պէտք չէ հաւատալ որ այդպէս մարմին մը կրնայ բոլոր անգործներու խնդիրը լուծել բայց կը հաւատամ որ կրնայ գոնէ անոնց մէկ մասը փրկել իրենց այս տխուր վիճակէն։

Աւելս հարցին մէկ երեսն է. կայ նաեւ միւս երեսը, նոյնքան կարեւոր։

Ի՞նչ ընել որպէսզի անգործներուն ժամանակը լաւ եւ խելացի ձեւով գործածուի, չքայքայուին հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս եւ պահեն իրենց մտքի եւ մարմնի կորովը, ի՞նչ դրդում տալ իրենց պարապոյ ժամերը լեցնելու համար։

Հարցին այս մասը, համեմատաբար աւելի դիւրին լուծելի է։ Անգործներուն իսկ ընելիք գործն է այդ, որուն կրնան իւրաքանչիւր շրջանի մէջ օժանդակել կուսակցական մարմինները եւ զանազան միութիւնները։

«Յառաջ»ը կրնայ զանազան վայրերէ եւ մարդոցմէ այս ուղղութեամբ գալիք առաջարկները ներկայացնել, ստեղծելու համար շարժում մը, որ այնքան մօտէն կը խօսի իր սրտին։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԽՈՐԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Խորազգաց ցաւով էր որ «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք գոյժը անակնկալ մահուան ընդհանուր Հայոց Հայրապետին, այդ տառապեալ եւ քաջակամ եկեղեցական պետին, որուն առողջութեանը մասին լուր մը ոչ մէկ կողմէ իմացուած չէր։ Քանի մը ամիս առաջ Նորին Սրբազնութենէն ինծի հասած գրութեան մը մէջ գանգատի նշոյլն իսկ չկար իր առողջութեանը մասին։

Անցած վերջին քանի մը տարիներուն մէջ, Հայ. Եկեղեցին մեծ դժբախտութիւնն ունեցած էր հետզհետէ կորսնցնելու իր ծերուն ամենակարեւոր դէմքեր, Դուրեան Եղիշէ Պատրիարքը, Գէորգ Ե. Կաթողիկոսը, Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսը, Բաբգէն Բ. Կաթողիկոսը եւ ուրիշներ, եւ ահա վաղաժամ կերպով կը զրկուի իր ընդհանուր Հայրապետէն, Խորէն Ա. Կաթողիկոսէն։

Գէորգ Դ.ին մահէն յետոյ ընտրուած Էջմիածնի գահակալներուն ամէնէն դժբախտը եղաւ այս հանգուցեալ Հայրապետը։

Իր նախորդները՝ Խրիմեան, Իզմիրլեան, Գէորգ Ե. եթէ դժբախտութիւնն ունեցան հայկական ջարդերու վշտովը տանջուելու, սակայն աստիճան մը բախտաւոր եղան իրենց դիրքը պահելու, զայն չկորսնցնելու։ Մանաւանդ որ՝ իրենց օրով տեղի ունեցած հայասպանութիւնները եւ հայկական աղէտները՝ օտար եւ օտարոտի աղբիւրներէ ծնունդ առած էին, այլազգի զազաններու ձեռքերով կատարուած էին եւ Աթոռին գո՛նէ իրաւունքները չէին կաշկանդուած։

Մինչդեռ՝ Խորէն Ա. Կաթողիկոսը վէրաբաղդ ու թշուառ Թոյլունի վիճակ ունեցաւ Հայաստանի իշխանութեան անմիտ վարմունքներովը։ Արդեւերակ րերն զինք Հայ կառավարութեան վարիչները, կալանեցին Էջմիածինը իր բոլոր ունեցածներէն, խնդրութեան, անօթութեան մատնեցին զայն՝ Կոտից անապատի վանքէն ալ գէշ կացութեան մը մէջ, հետզհետէ տարին Էջմիածնի հարուստ, փառապանծ վանքն ու մխարանութիւնը։

Արդեօք այս բոլոր դժնդակ եղելութիւնները չազդեցի՞ն Խորէն Կաթողիկոսին առողջական վիճակին վրայ, մի՞թէ չհիւծեցի՞ն զինքը։

Ինծի շատ խորհրդաւոր կը թուի այս յեղակարծ մահը, եւ երբեք թէ՝ մինչեւ որ մանրամասն լուսաբանութիւն չունենամ ընդհանուր Հայրապետին հիւանդութեանը մասին, պիտի չկրնամ հաւատալ աչքերուս թէ անոնք կարդացին Խորէն Ա. Սրբազան Կաթողիկոսին յեղակարծ մահուան գոյժը։

Իր այդ ամենատխուր կացութեան մէջ միակ մխիթարութիւնն եւ սփոփանքը զոր ունէր մեր խեղճ Կաթողիկոսը, այն էր, ինչպէս գրուած է ինծ, թէ՝ Հայաստանէն դուրս՝ արտասահման գտնուած ամբողջ հայութիւնը, աշխարհի չորս ծագերուն մէջ թափառող Հայերը բոլորն ալ, գոնէ իրենց հաւատարիմ աչքը կը սեւեռէին դէպի Մայր Աթոռ Էջմիածնի, եւ անայլայլ կը պահէին առ այն իրենց երկիւղած յարգանքը ու նուիրապետութիւնները։

Խորէն Ա. իր կոչումին հոգւովին նուիրուած եկեղեցական մըն էր, պատիւ էր Հայ. Եկեղեցականութեան. [illegible] եզական տիպար մը անձնուիրութեան։

Շա՜տ գովութիւններ լսած էի իր մասին, համակրած էի իրեն հեռուէն, բայց երբ աւելի մօտէն տեղեկացայ անոր այն արիասիրտ հոգածութեանը զոր անվհատ ցոյց տուած էր Թուրքիայէն դէպի Մայր Աթոռ ապաստանող փախստականներու վիճակին եւ անոնց մէջ ծագած թիֆուս հիւանդութեան համաճարակի միջոցին ունեցած աներկիւղ խնամածութեան, երբ լսեցի, համակրութիւնս հիացումի փոխուած էր. եւ նախազգացումը ծնած էր մէջս, թէ ան նշանակուած էր մէկ օր բարձրանալու Էջմիածնի բազմադարեան պատմական Աթոռին վրայ։

Պատիւ ունեցայ ճանչնալ Ն. Սրբազնութիւնը 1920ին, երբ Գէորգ Ե. բարեյիշատակ Կաթողիկոսին կարգադրութեամբը Ամերիկա կ'ուղեւորէր յատուկ պաշտօնով եւ քանի մը օր կը մնար Կ. Պոլիս։

Կիրթ ու ազնիւ անձնաւորութիւն մըն էր, ազգասիրական ջերմ եռանդով վառուած, բայց ծայր աստիճանի համեստ իր յայտնած բարձր գաղափարներուն մէջ։

Գէորգ Ե.ի մահուան վաղայաջորդ օրէն իսկ, ամբողջ ազգին մէջ՝ «Ամենեցուն աչք ի Ցա հայէին»։ Եւ կատարուեցաւ ընտրութիւն, Խորէն Մուրատբէգեան Արքեպիսկոպոս ընդհանուր Հայոց Հայրապետ հռչակուեցաւ եւ օծուեցաւ Կաթողիկոս 1932ին Խորէն Ա. անունով։

Բայց ի՜նչ տխուր եւ աննպաստ պայմաններու մէջ բարձրացաւ այդ Աթոռին վրայ, որ դարերու ընթացքին, հակառակ օտարի հարստահարութիւններուն կուրծք տալուն, երբեք եւ երբեք հայկական իշխանութեան մը հալածանքին ու կոպտութեանը ենթակայ չէր եղած։

Ցաւալի է յոյժ ազգին համար, Էջմիածնի Աթոռին այս անսպասելի, յեղակարծ թափուրութիւնը։ Ո՞վ ներկայիս պիտի գայ այդ պաշտօնին գլուխը, եւ ի՞նչպէս, ի՞նչ կերպով, ու ե՞րբ պիտի կատարուի նոր ընտրութիւնը, պատասխանն՝ «Ցէր տեսցէ՛ եւ այց արասցէ»։

Ափսոս որ Հայաստանի կառավարութեան վարիչները չկարողացան ըմբռնել Էջմիածնի կաթողիկոսութեան գերիշխանութեան հմայքը, նոր հայ ազգայնութեան պահպանման համար ունեցած դեր քան սական քաղամարտիկ դաշտը գոյութիւններուն իմաստը եւ կատարել իմաստակութեամբ, խեթեւմտութեամբ, կարգ մը լոռ գաղափարներու անսալով, լեզուի եւ վաղնջական աւանդութիւններու եղան աւերիչ, կամ խաթարիչ։

Տարուելու չէին այդչափ շուտ հրդային, ըսել կ'ուզեմ բոլշեւիկեան կործանարար ընթացքներէն, նախըր ըլլալու էին պահպանել բածիլ հայկական հանրապետութիւնը, որ ամբողջ հայութեան կենդանի սաղմն էր, արդիւնք մեծ զոհողութիւններու…

Ամէն պարագայի մէջ, ես անձնապէս մեծ ցաւ կը զգամ ազգային մեծ կորուստին համար։ Խորէն դեռ երիտասարդ էր, առողջ կազմ ներ, կարեւոր ույժ մըն էր, խորհրդային կեցին զայն՝ ճիշդ այն պահուն կրնար այնքան բարեբար դեր կատարել։

Խորէն Ա.ի կաթողիկոսութեան շրջանին մէջ քանիցս իրեն դիմելու առիթն ունեցայ, այս կամ այն յանցաւոր կարծուած եկեղեցական համար, այս կամ այն ամուսնական ամուսնալուծման խնդիրներուն համար։ Միշտ շնորհակալ եղած եմ, նա պատրաստ է գիս գոհացնելու իմ աղերսներուս, եւ յարգած իմ գրաւոր բժշկական տեսութիւններս պատճառներս ներկայացուած սորվ րուն արագ լուծումին համար

Ձեզ կրնար երբեք մոռնալ իր պաշտօնական մխիթարական գիր զոր հաճած էր ուղղել ինծ, դառն բուստիս, վաղամեռ զաւկիս մահ նը առթիւ։

Ներողի ինծ ներկայացնել մխիթարականը որ ջահի թէեւ կան սեթեւեթներ, բայց իր պար թեանը մէջ, հայրական ու հայրե տական խիկական սիրոյ ջերմ յատկութիւնն ունի, բան մը՝ ր լի կը բարձրացնէ գրութեան (21 Հոկտեմբեր 1937)։

— «Սիրելի Տօքթէօր, ձեր սի սուն զաւակի՝ Սուրէն Թորգոմ մահը դուժող անակնկալ գր խորապէս խոցեց մեր սիրտը։

Ձեր վիշտը մեծ է եւ անդարմ լի, զի ի դէմս հանգուցեալի կորցրիք ձեր երկար տարիների քերի պտուղը եւ ձեր կեանքի ուրախ րութեան աղբիւրներից մէկը ցած ենք խորապէս եւ մենք. մը Սուրէն Թորգոմեանի մեր ազգի լաւագոյն անդամներից կին եւ մեր թանկագին բարեկամի հայ ազգային — հասարակական ծնչի արժանաւոր զաւակին. Թում ենք բարձրեալին, որ իր Թարիչ Ս. Հոգին առաքէ ձեզ եւ մարմնով զօրացնելու եւ համբե թեամբ տանելու այդ ծանր կոր տը։

Աղօթում ենք մարդասէր Փրկ որ Նորոգ հանգուցեալի հոգուն գիստ եւ երկնից արքայութիւն գնէ եւ ձեզ արեւշատութիւն դեռ երկար տարիներ օգտակար լու հայ ժողովուրդին ձեր մեծ աշխատանքով։

Ցայտնում ենք նաեւ, որ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Իսկ հիմա, իրերու այս հիանալի կարգուսարքը հիմնովին քանդուած էր։ Նոր օրէնքով Թուրք մարդը կրնար ունենալ միայն մէկ կին։ Անիկա դատապարտուած էր կապուած մնալ իր կնոջ ու երբ սեռական տենչը արթննար իր մէջ, պիտի երթար իր զգայարանքները գոհացնել փողոցներու ցեխուհիներուն հետ՝ մեցնելով իր արժանապատուութիւնը։ Ու կամ ստիպուած էր մէկ ամուսնալուծումէն միւսը սկսիլ, երեսի վրայ թողլով իր օրինաւոր կիները, իր զաւակներուն մայրերը՝ տառապելու համար անհիւրընկալ աշխարհի մը մէջ՝ միայնակ ու լքուած։

Ջէյնէ Հանըմ բուռն կերպով պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ կիներն ալ պէտք է ազատ ըլլան, հետեւելու համար իրենց նախընտրած ասպարէզին։ Անոնք ալ խելք ունէին ինչպէս այրերը եւ ամէն պատեհութիւն պէտք է տըրուի իրենց գործածելու համար զայն, բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ ընտանեկան բոյները քանդուէին։ Միակնութիւնը կրնար պատշաճիլ Եւրոպացիներուն, թէեւ շատ կասկածելի էր, ինչպէս Ջէյնէ Հանըմ աշխատեցաւ ապացուցանել վիճակագրական տեղեկութիւններ մէջբերելով. Ամուլ, տմարդի եւ պարտուած կիներու լեգէոններ կային Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ կամ Ամերիկայի մէջ։ Ու կար նաեւ բազմութիւնը անոնց որ ամուսնալուծումի պատճառաւ զրկուած կը մնային բնական նեցուկէ մը եւ ընտանեկան բոյնէն՝ իրենց ծերութեան տարիներուն։ Մինչեւ վերջին ժամանակները իրերու բընական ընթացքով ամէն Թուրք աղջիկ առնուազն ամուսնական անկողին մըտած էր եւ մայր ըլլալու առիթ ունեցած էր այն չափով որ իր ամուսնոյն պայմանները թոյլ կուտային։ Ամէն պարագայի մէջ, բացառիկ Ջէյնէ Հանըմ, Թըրքուհին իր խառնուածքով իսկ անընդունակ էր ամլութեան կամ անապահով կենցաղի մը որոնք, կարծես, հաճելի էին իր Եւրոպացի քոյրերուն։ Եւ սակայն Թուրքիոյ միլիոնաւոր կիներն ալ միեւնոյն պայմաններուն պիտի ենթարկուէին, եթէ ներկայ ամուսնական ամօթապարտ օրէնքները չյարաբերուէին։

Ջէյնէ Հանըմի բանախօսութիւնը երկար տեւեց, բայց այնքան սքանչելի կերպով պատրաստուած էր որ Սուլթանն ալ չէր կրնար ուրանալ թէ տրամաբանական էին անոր յայտնած տեսակէտները — առնուազն այն ժողովուրդին համար զոր ճառախօսը կը ներկայացնէր։ Եթէ Արեւելքի այդ կիները գոհունակութեամբ իրենց միջեւ կը բաժնէին ամուսին մը, ինչպէս ըրած էին դարերով, ինչո՞ւ համար իրաւունք պիտի չունենային հիմա շարունակելու այդ սովորութիւնը, մանաւանդ հիմա որ իրենցմէ շատերը զանազան ասպարէզներու կը հետեւէին եւ աւելի հիմնական պատճառներ ունէին, ընկերակցաբար կատարելու համար տնական աշխատանքները։ Անշուշտ շատ քիչ թիւով Եւրոպացի կիներ պիտի համակերպէին ամուսնական այդ կենցաղին, բայց, քրիստոնէական կրօնքին բարոյագիտութիւնը մէկ կողմ, այդ կարգուսարքը աւելի յանձնարարելի կը թուէր Սուլթանին՝ բաղդատմամբ այն գայթակղեցուցիչ կեղծիքին եւ մեղսակցութեան զոր Անգլիոյ ամուսնալուծման օրէնքը կարելի կը դարձնէր կամ բաղդատմամբ այն զազրելի յարաբերութեանց որոնք սովորական էին Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն մէջ։

Ունկնդիրները բացարձակօրէն համաձայն էին Ջէյնէ Հանըմի տեսակէտներուն։ Բազմութիւնը անոր շուրջը հաւաքուած էր, հիմա եւ իւրաքանչիւր ժողովական իր ճակատը կը սատնէր անոր ձեռքը՝ շնորհաւորական բառեր փսփսալով։ Սրճեփը գործի վրայ էր դարձեալ։ Բուրմունքով լեցուն ու շաքարի մէջ թաթխուած զանազան պտուղներով լեցուն ափսէները ձեռնէ ձեռն կ'անցնէին բազմութեան մէջ։

Քիչ վերջ երբ ժողովը ցրուեցաւ, Բէլուֆ Սուլթան քովը եկաւ ու անոր թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Արիֆը հօրեղբայրս իր տունը պիտի տանի… այստեղ, Սկիւտար կ'ապրի՝ մեզի շատ մօտ.. յետոյ մեզի պիտի միանայ… Հիմա մենք երկուքս Բերա կ'անցնինք, եթէ կ'ուզէք եւ կ'երթանք այն ճաշարանը ուր սովորաբար կ'ընթրենք … Համաձա՞յն էք..

— Սքանչելի ծրագիր, պատասխանեց Սուլթան, ձեր եղբայրը շատ համակրելի մէկն է եւ պիտի ուզէի աւելի յաճախ տեսնել զինքը …

Եւ ահա երկու երիտասարդները հըրաժեշտ առին ժողովականներէն ու մեկնեցան։

Բազմութիւն չկար կառապարձ շոգենաւին վրայ որուն յետսակողմը մեկուսի անկիւն մը քաշուելով սկսան խօսակցիլ։

— Լաւ, ինչ տպաւորութիւն կրեցիք մեր ժողովէն, հարցուց Թուրքը հետաքրքրութեամբ։

Սուլթան բազրիքին կռթնած կը դիտէր շոգենաւին փրփուրները, որոնք կը կայծկլտային երբ պտուտակը ջուրերը կը ծեծէր ու արծաթափայլ ճամբայ մը կը շինէին Վոսփորի մակերեսին վրայ։

— Շատ շահեկան էր, ըսաւ Անգլիացին. ներկաները ամէնքն ալ կա… անդա՞մ են …

— Ճիտակը չեմ գիտեր. բայց… նաք վստահ ըլլալ որ առնուազն… հարիւրին ութսունը անդամ է… մնացեալներն ալ անդամ պիտի… շուտով… այս տեսակ ժողովներ… մա տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ… անկիւնները եւ դուք ալ տեսաք… հանրային կարծիքը ինչ ուղղութ… կը հետեւի …

— Այո, այդ մասին համոզուած… յացուցի արդէն, բայց այս գիտ… ժողովականները քաղաքական… արժէք կը ներկայացնեն …

— Անոնք ներկայացուցիչներն… այն դասուն որ ազգին ողնայարը… կազմէ… հարուստներ չեն անոնք… ճառ, սակայն ունեւոր… մա՞րդիկ են — կալուածատէրեր… ճառականներ, պետական հաստ… թեանց մէջ կարեւոր պաշտօնեա… նէր որոնց զաւակները ներքին… ները կը կառավարէին… ըլնակի համար եղբայրս… ցի պետն է Հայաստ… Փաշայի… Պաղտատի երկաթուղիին վերջ… յարանն է Վոսփորի… վրայ …

(Շար.

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ծայրայեղութիւններ

Անցեալ օր կը շտապէի արտասահման մեկնելու, պարտականութեան մեկը կատարելու: Հանրակառքի մէջ մը կը նստած աղջիկ մը կը սպասէ, եւ անհամբերութեան մէջ տեսնելով կը հարցնէ.

— Ներէ՛ ինծի, դարձեալ ինչու անդադար ի՞նչ կայ:

— Արտասահման պիտի երթամ, ներկայացում մը կազմակերպուած է, ինչու ալ բաժին մը տուած են, չուշանալու համար կ'աճապարեմ:

— Վազ անցիր, եղբայր, կը բացականչէ այս ոտքով ձեռքով թաղուած մեծ տեղ. քիչ մը սահմանափակ…

— Շատ ճիշդ է նկատողութիւնդ, բայց ինծի ալ ըսել. մէկ մը ալ լմցնենք. յաջորդ տարի նոյն գործի վրայ պիտի տեսնես զիս:

— Ցեղ հասարակ, պիտի չկրնաս այդ որոշումդ գործադրել, քանի բնութեամբ հոգիով կին մը չունենաս: Երբ ամուսնանաս ու այդ տեսակ կնոջ մը հանդիպիս, այն ատեն կը հասկնաս, այլապէս…

Բարեկամիս նկատողութեան մէջ բուռն իրողութեան մը պատկերը տեսնելով, թաղուեցայ խորհրդածութեանց մէջ.

Քանի քանի երիտասարդներ կը ճանչնամ. խանդավառ, ձեռներէց, կենսահաճոյքերու ձգտող, որոնք ծփուն կեանք մը ունէին տարիներ առաջ, որոնք ոչ միայն իրենք իրենց մէջ ամփոփ կենդանի չունէին, այլեւ փոխարէն խանդավառել ու չարժել իրենց անտարբեր շրջապատը. Անոնք իրենց պատրաստակամութեանց ու գործունէութիւններու մէջ տատամսիլ չէին գիտեր, կենդանութիւն ներշնչելով ամէն կողմ.

Ամուսնացան եւ ընտանիք կազմեցին շատեր: Եւ տարիներէ ի վեր կ'ոչ անհետ այդ եռանդուն երիտասարդները: Տարին անգամ մը հազիւ թէ կը տեսնուին զանազան հաւաքոյթներու մէջ:

Մեկուսացած, քաշուած են անկիւնները եւ ով գիտէ, թերեւս հակառակ իրենց կամքին եւ զգացումներուն: Եւ այս վերյիշումներու մէջ կրկին կը հնչեն բարեկամիս խօսքերը, — «Քանի բռնապետ հոգիով կին մը չունենաս»…

Երեւի բարեկամս լաւ ուսումնասիրած է մեր երիտասարդներու ընտանեկան կեանքը: Ծայրայեղութիւններու սիրահար ժողովուրդ ենք, կամ մեր ձեռքով թաղուած հանրային պարտականութիւններու մէջ, եւ կամ բոլորովին քաշուած մեր պատեաններու մէջ, ինչպէս բռնած մեկուսացած ու անտարբեր, ոչ մէկ ատեն չունենալով ոչ ազգային, ոչ հանրային ու ոչ ալ անհատական ճիշդ ըմբռնումը. Որովհետեւ անտարբեր ենք տարբեր շերտերու մէջ. Երբ տղամարդիկ հանրային կեանքի ընդհանուր պահանջքերէն հեռու մնան, պատճառը կանայք եւ կամ ընտանեկան հոգերն են, կ'ըսեն: Մարդիկ են, որոնց անտարբերութեան մասին երբ տեղեկութիւններ կը հարցնեմ, կը պատասխանեն — «Եղբայր, ինչ կը հարցնես, խեղճ տղուն ուղեղին դժոխք կին մը փաթթուած է, որ վտանգաւոր փորձանք է, առանց անոր հրամանին տունէն դուրս չի կրնար ելլել, թէեւ տրամադրութիւնն ու ձգտումը չէ որ կը պակսի տղուն քով»:

Ժխտական հոգեբանութիւն մը յամրաբար կը ծաւալի մեր նորահաս իգական սեռին մէջ: Քանի չէն ամուսնացեր, ամէն տեսակ պատրաստակամութիւն, տիպար հայ ընտանիքի մը մայր դառնալու փափաք, խոստում:

Ամուսնացա՞ն, վերջացաւ ամէն բան: Գրաւուած բերդին իշխանուհին կը դառնան եւ… քմահաճոյք, հրաման, նորանոր ցանկութիւններ եւ օրէնքներ ընտանեկան յարկէն ներս:

— Զի՞ս տեսներ, կա՞յ. Ֆրանսացի այր մը որ տունէն դուրս ելլէ առանց իր կնոջ գիտակցութեան եւ առանց զայն իր քովն ունենալու: Եւրոպայի մէջ կը գտնուինք եւ պարտաւոր ենք այս ընտանեկան տարրական օրէնքները յարգել: Այլապէս ինչո՞ւ ամուսնացայ. եթէ շաբաթը քանի մը օր զիս դուրսն ետին ձգելով ժողովներուդ եւ հաւաքոյթներուդ պիտի երթաս. Ի՞նչ կը հետաքրքրեն զիս այդ բոլորը….

Որքան ալ որոշ իրողութիւններու դէմ դժգոհանք մը ըլլայ մեր նոր տիկիններու այս բողոքը, պէտք է խոստովանիլ որ երկուստեք չափազանցութիւններ եւ ծայրայեղութիւններ սովորական երեւոյթ մը դառնալու կը միտին կարգ մը ընտանեկան յարկերէ ներս, խախտելով համերաշխութիւնը:

Մեր նորահարս տիկիններէն շատեր կ'արգիլեն իրենց այրերը հայկական ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն մասնակցելու, բայց երբ կարգը կու գայ սինէմա, թատրոն, պարահանդէս երթալու, եւ ուրիշ ինչ որ իրենց հաճոյքին եւ չքեղանքին համար անհրաժեշտ է, ոչ կը զրկուին ոչ ալ օտարին օրինակը կ'ուզեն տեսնել: Եթէ որ եւ է մէկը փորձուի վիճիլ թէ' օտարին լաւ սովորութիւնները միայն յարգելի են մեզի, եւ մենք ալ պէտք է պահենք մերը' ինչ որ լաւ է, ամբողջ ժամերով կը հակաճառեն, «չխաչխ» օրինակներով իրենք զիրենք արդարացնելու համար:

— Իտես այս երեւոյթին, շատ մը երիտասարդներ չեն համարձակիր իրենց համար ընտանեկան բոյն մը կազմել, ազդուած այս տեսակ տխուր եւ անպարկեշտ երեւոյթներէ:

Երբեք չենք գիտցած չափաւորել, ներդաշնակել մեր անձնական, հանրային ընտանեկան կեանքը: Եւ այս պատճառաւ, յաճախ, ակամայ կորուստի եւ անտարբերութեան դատապարտուած են արժէքներ, ուժեր, որոնք իրենց համեստ կարողութիւններով եւ ձեռներէցութեամբ կրնային կենդանութեան աղբիւրներ դառնալ:

Ծայրայեղութիւններու սիրահար.. Այսպէս չէ՞ եղած նաեւ մեր ամբողջ պատմութիւնը:

Ընթերցողները թերեւս մտածեն, — ինչ հարկ այսքան հետաքրքրութիւն ցուցնել եւ այս կարգի պզտիկ խնդիրներով զբաղիլ, այս դժուարին ու տագնապալի ժամանակներուն մէջ:

Շին կիրակի օրը մեր կարգադրութեամբ Մայր Տաճարում ամբողջ միաբանութեան մասնակցութեամբ հոգեհանգստեան կարգ է կատարուել Անդունելի յիշատակին:

Ներքին Ա. կաթողիկոսին սոյն ողբալի տողերը, մեր ծնողական սիրտերուն վրայ խոր բացուած վէրքի կսկիծին պահ մը մեղմարար բալասան եղած են, միշտ կը կարդայինք, եւ պիտի կարդանք ոչ թէ մեր ցաւը մոռնալու' զի կարելի չէ, այլ անոնց շըներծ սատնելու կարով ու քաջութեան:

ՏՕՔԹ. Վ. Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԲԱՐ ԱՂԱՅԻ ՄԱՀԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապրիլ 8ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Համբարձում Գալիկեան 59 տարեկան, Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղէն. հաստատուած Մարսէյլի Սէնթ Անթուան արուարձանը: Ծանօթ էր Համբար աղա անունով եւ իր ազնիւ բնաւորութեամբ սիրուած բոլոր ճանչցողներու կողմէ: Միշտ խաղաղութիւն ու համերաշխութիւն կը քարոզէր բոլոր խաւերու մէջ: Մէկէ աւելի անդամներ հողաբաշխութեան անդամ եղած էր, տոգորուած էր ազգային աւանդական սովորութիւններով: 1915ի ընթացքին զինուոր էր Թրքական բանակին մէջ, Քոչհիսար, (ամէջէ Թապուրի): Ատոր շնորհիւ կրցած էր ազատել իր ընտանիքը եւ զաւակները, ինչպէս եւ քոյրը եւ անոր չորս զաւակները: Նախապէս իբրեւ փախստական կ'ապրէր, բայց լսելով ծնողներու կրած չարչարանքը, անձնատուր եղաւ: Օսմ. սահմանադրութենէն վերջը երբ Մուրատ Սեբաստիա եկաւ, գիշեր ցերեկ կը շրջէր կազմակերպելով քաղաքն ու գիւղերը: Այդ միջոցին գրեթէ շաբթուան չորս օրը մեր գիւղը կ'անցընէր իր օրերը:

Երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմը դրուեցաւ մեր գիւղին մէջ, Համբար աղան Մուրատի հաւատարիմ ընկերներէն մէկն էր: Ան խանդավառութեամբ կը պատմէր դրուագներ Մուրատի կեանքէն: Կը յիշեմ հատ մը,— Մուրատ օր մը ժողովի հրաւիրելով բոլոր մեր գիւղացիները, յայտարարած է.

— Հայրենակիցներ, ես գիտեմ որ վտանգը մօտալուտ է. վաղը միւս օրը Թուրք կառավարութիւնը իր բոլոր ուժերը պիտի կեդրոնացնէ հայ փախստական զինուորները ձերբակալելով սպանդանոց առաջնորդելու համար.. ահա ճիշդ այս տեսակ օրերու համար էր որ մենք զէնք թէ ռազմամթերք առինք, ուրեմն ժամը հասած է մեզի համար, կամ պիտի յանձնուինք եւ կամ պիտի կռուինք, ո՞րը կ'ուզէք:

Մեր հին գլուխները անմիջապէս կը գտնեն այս առաջարկը: Մուրատ կը յայտարարէ.— «Իսկ Աստուծոյ, իմ առաջարկս ընդունեցէք, յետոյ կը զղջաք, սակայն այլեւս չէք կրնար զիս գտնել, այս է փրկութեան միջոցը»: Նորէն անօգուտ: Մուրատ կ'ազդարարէ.

— «Արիւն ձեր ի գլուխ ձեր, ես կ'երթամ, բայց օր մը կը վերադառնամ եւ իմ սեփական ուղեկիցներովս կը տեսնեմ ձեր դիակները եւ աւերակ գիւղերը, ես չեմ մեռնիր Թուրքին ձեռքով, ես իմ վրէժս պիտի լուծեմ գազան ոսոխներէն»:

Երբ ժողովը վերջացաւ Անմահ Մուրատը իր հրեղէն ձին դուրս քաշելով նստեցաւ վրան եւ անհետացաւ մութին մէջ, դէպի Կովկաս:

Սիրելի Համբարձում, պիտի չմոռնանք քու գաղափարդ' Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ քու յիշատակդ: Համբերութիւն ընտանիքիդ ու զաւակներուդ: Հողը թեթեւ գայ վրադ:

Բիւզանդ Քէօսէեան

Ես մտանշեցի երեւոյթ մը որ' օրէ օր կ'ընդհանրանայ մեր նորակազմ ընտանեկան բոյներէն ներս, եւ որ' իր անխուսափելի հետեւանքներն ու անդրադարձումները պիտի ունենայ մեր հանրային կեանքին վրայ, անպայման:

Եւ արդէն, չէ՞նք նկատեր, որ տարուէ տարի սահմանները կը նեղնան տեղական շարժումներու եւ նախաձեռնութեանց, որոնց պատճառները այս կարգի պզտիկ խնդիրներէն կը ծագին եւ օր մը նեղնալով ու պզտիկնալով կրնան մեր ընդհանուր ազգային եւ հանրային կեանքը չնչահեղձ դարձնել: Չմոռնանք որ մեծ աղէտները յաճախ պզտիկ պատճառներէ կը ծնին:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ԽՆՋՈՅՔ ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 18 ապրիլ,— Զատկի առաջին օրը, Սէն Մորիսի «Յառաջ» խումբը, ընկեր Գամպէրեանի սրճարանին մէջ սարքած էր խնջոյք մը, հրաւիրելով խումբին բոլոր ընկերները եւ համակիրներ: Խնջոյքը սկսաւ ժամը 4ին եւ տեւեց մինչեւ ժամը 8, խումբը պատրաստած էր կարմիր հաւկիթ, աղանդերներ, գինիի եւ ղարեջուրի ճոխ սեղան մը, եւ բոլոր ընկերները նաեւ Լիոնի կոմիտէէն խնդրած էին հաւաքուած այդ սեղանին շուրջ, ուրախ ժամանց մը անցուցին: Ընկեր-ընկեր մը, որպէսզի ներկայ ըլլար, եւ ղրկուած էր ընկեր Թ. Այվազեանը, ու բոլոր ընկերներուն հաւանութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ: Ընկերը, խնջոյքին բացումէն առաջ, օրուան տօնը պատշաճեցնելով մեր ազգային, կուսակցական կեանքին հետ, համոզիչ բանախօսութեամբ մը հրաւիրեց մեր հին եւ նոր ընկերները լծուիլ այն ծանր աշխատանքին որ մեր կուսակցութիւնը պատրաստած է նոր սերունդին համար: «Զատիկը մեր հայրենիքին մէջ, եւ Զատիկը տարագրութեան մէջ թող մեր բոլոր գործերուն եւ յառաջիկայի աշխատանքներուն մէջ, նոր աւիւն եւ յոյս ներշնչող տօն մը ըլլայ, որպէսզի մեր ազգ. կեանքն ալ ոգեւորուի, եւ հիմնական փոփոխութիւն մը յառաջ բերէ»: Ընկերը կարգաւ բոլոր ընկերներու խօսք տուաւ: Շատեր կ'երգէին, ուրիշներ արտասանութիւններ կ'ընէին: Ընկերները բոլորն ալ թեթեւցած էին, այդ օրը քանի մը ժամ իրենց առօրեայ հոգերէն եւ ցաւերէն: Ընկեր Սարգիս եւ ուրիշներ ազգ. եւ յեղափոխական երգեր երգելով, ոգեւորեցին մթնոլորտը, ընկեր Զաւէն նոյնպէս իր մասնակցութիւնը կը բերէր թէ երգով եւ թէ արտասանութեամբ: Գըտիկներ Գամպէրեանները արտասանութիւններ ըրին, ոգեւորելով ներկաները: Երբ թասը կը վերջանար, ընկեր Այվազեան կրկին խօսք կ'առնէր, նոր նիւթի մը շուրջ խօսելով եւ ոգեւորելով մեր ընկերները: Խօսքէն վերջ երգ, ուրախութիւն եւ ոգեւորութիւն:

Սէն Մորիսի 14 ընկերներն ալ, կարգով, իրենց խօսքը, երգը եւ արտասանութիւնը խառնեցին մեր խնջոյքին եւ ոգեւորութիւն ստեղծեցին:

Չորս ժամ տեւող ոգեւորութիւնը վերջացաւ սեղանապետին քաջալերական եւ խրախուսիչ խօսքերով:

Շնորհակալութիւն Սէն Մորիսի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերներուն, որոնք ամէն ջանք թափած էին յաջող ու փայլուն խնջոյք սարքելու համար:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, պարզելով գաղութին ընդհանուր վիճակը (13 Ապրիլ).

— «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը անցեալ շաբաթ եռանդուն գործունէութիւն ունեցաւ: Պատուիրակութիւն մը երկու անգամ վարչապետարան գնաց եւ փոխ նախարար Գ. Գուրպուլիսի յանձնեց գաղութիս առաջնորդին կողմէ ստորագրուած յուշագիր մը, Հայերու հպատակափոխութեան մասին: Ցարաբերութեան մասէ պետական զանազան շրջանակներու հետ' գաղթականներու արձանագրութեան իրական չարժառիթները պարզելու եւ համապատասխան դիմումներ կատարելու համար:

Մօտէն հետեւած ըլլալով Վարչութեան վերջին օրերու գործունէութեան, վստահօրէն կրնանք ըսել որ գաղութը ունի պատասխանատու եւ գիտակից ազգայիններէ բաղկացած իշխանութիւն մը, որ ի վիճակի է ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով կարգադրելու գաղթականութեան բոլոր ցաւոտ խնդիրները:

Ուրախութիւն կը պատճառէ մեզ Վարչութեան անդամներուն համերաշխ եւ ներդաշնակ գործակցութիւնը այս տագնապալի շրջանին: Կաղմութենէն առաջ, Գրքքէսէլի - Շէրվիթճեան Վարչութիւնը կրնար աւելի օգտակար ըլլալ, աւելի մօտէն ըղբաղիլ գաղութին հոգերով ու խնդիրներով, եթէ ինչ ինչ թիւրիմացութիւններ եւ խաչաձեւումներ չըլլային անոր կորովը եւ աշխատելու եռանդը:

Այսօր, այլեւս խաչաձեւումներ չկան, բոլորը բոլորուած են ազգային իշխանութեան շուրջ, իրենց կարելին կ'ընեն գաղթականութիւնը անհանգստացնող եւ մտատանջող պատճառները վերցնելու:

Համերաշխութիւնը բացարձակ պայման է գաղութին գործերը կորովամտութեամբ հետապնդելու եւ նպաստաւոր արդիւնք ձեռք բերելու համար:

Տակաւին երկու օր առաջ, բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, որ իբր նախկին զօրավար մեծ համբաւ ունի, մեզի հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին, հետեւեալ թելադրութիւններն ըրաւ.

— «Հայ գաղթականներու մասին ոեւէ որոշում գոյութիւն չունի: Եղած արձանագրութիւնը վաւերաթուղթի մը արժէքը պիտի ունենայ լոկ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ հասկնալ թէ Հայերը ի՛նչ գործով կը զբաղին, անոնցմէ որքա՛ն չքաւորներ ու անգործներ կան եւ ընդհանրապէս ի՛նչ վիճակ կը ներկայացնեն: Առ այժմ մտահոգ ըլլալու պատճառ չկայ: Միայն թելադրանք մը ունիմ ձեզի, ներքնապէս համերաշխ ապրեցէք, գործեցէք կառավարութիւնը ձեզմով զբաղեցնելէ եւ վերջ տուէք ձեր ներքին վէճերուն»:

Պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու համար, մեր բարեկամին մտերմական խօսակցութեան ընթացքին մեզի ուղղած թելադրանքները կը ներկայացնենք հանրութեան:

Ուրախ ենք ու ազգային իշխանութիւնը համերաշխութեան օրինակը կուտայ: Կը մաղթենք որ նոյն ոգիով գործեն թաղային իշխանութիւններն ու կազմակերպութիւններն ալ— որպէսզի ժողովուրդին ցաւերը ամոքելու միահամուռ ճիգ ըլլայ:

Մանաւորապէս այս օրերուն, բոլորիս պարտականութիւնն է մոռնալ անցեալի քէնն ու ատելութիւնները, կիրքերն ու տարակարծութիւնները եւ կանգուածովին բոլորուիլ ազգային վերին իշխանութեան շուրջ, լաւագոյն ապագայ մը պատրաստելով գաղութին, որ չափէն աւելի տուժած է անկազմակերպութեան եւ պայքարներու երեւէն»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանքֆուրթի Արեւելեան Ճեմարանի (Orient - Institut) եւ Արեւելեան Լեզուներու Ընկերութեան (Vercin fur Orientalische Sprachen) նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 5ին, սոյն քաղաքի համալսարանին մէջ, տեղի ունեցաւ դասախօսութեան մը գերմանացի հայագէտ Տօքթ. Զոմմէրի կողմէ, հետեւեալ նիւթին մասին.— Հայերէն Աստուածաշունչը իբրեւ անզուգական ձեռնարկ' արիական ազգի մը կողմէ կատարուած:

Այս առթիւ, մեր աշխատակիցներէն եւ բարեկամներէն մէկուն ղրկուած հրաւիրագիրը կը պարունակէ հետեւեալը' կազմակերպիչներուն կողմէ գրուած. «Հայ ազգը յաջողած է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ պահպանել իր ազգային եւ կրօնական ժառանգութիւնները իրմէ անհամեմատ կերպով բազմաթիւ շատ մը ժողովուրդներու մէջ: Այս պատճառով, հայկական ցեղի իմացական զարգացման առաջնակարգ մասնագէտին' Տօքթ. Զոմմէրի կարծիքները մեծ ուշադրութեան արժանի են»:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Arts et Métiers-ի վերջին ցուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ հայ կօշկակարներէն Գ. Ց. Արովեան իր չինած կանացի նաշակաւոր կօշիկներով եւ ձեռահիւս նուրբ բանուածքներով: Ցուցահանդէսի վարչութիւնը ոսկի չքանշան մը տուած է մեր հայրենակցին, իբրեւ գնահատութիւն:

ՍԻՍԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, հօս ալ սկսան Ամերիկայի նման կին եւ աղջիկ փախցնել, եթէ զիս ալ առեւանգեն եւ մէկ միլիոն ֆրանք ուզեն, ի՞նչ կ'ընես:

— Վիճակահանութեան տոմսակ մը կ'առնեմ եւ երբ մէկ միլիոնը շահիմ, կը վճարեմ քեզ ազատելու համար:

✕

— Պարոն, խնդրեմ ամուսինիս վրայ յաւելում մը ընէիք, կ'ուզեմ ամուսնանալ:

— Ներկայ գործերով անկարելի է. որդէն ծախքերս մեծ են երեք աղջիկներով:

— Ուրեմն ձեր աղջիկներէն մէկը ինծի կնութեան տուէք, որով երկու հոգէ կ'ազատիք:

ԵՐԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Շատ մեղքցայ: Աղաչեցի եւ երդում ըրի որ հաւատան թէ մենք անփոփ ենք: Այն ատեն ցատկեցին եղան մեզի փառաւոր ճաշ մը տուին: Անոնք հարուստ էին եւ հաց շատ ունէին: Մեզի պաշար ալ տուին: Փէհլիվան ձորին մէջ մեզի ձի մը գտաւ ու հեծաւ: Ելանք Գէլ Տաղի: Լուսնակ հասանք օդաներուն տեղը, ու թէմիրին տղաքը տեսանք որոնք հոն պառկէին: Հօտէն 8 ոչխար կորսուեր էր, կը փնտռէին: Գայլերը կերեր էին զանոնք: Թալէաթ կ'ուրախանար.— Օր մը, բացականչեց, այս ոչխար վրայ տուին, կ'ըսէր: Լաւ եղաւ որ արժէքդ հասկնան:

Իջանք Մէզրէ: Կէնճօն մեզ պատուաւորեց ճաշով: Ես յայտնեցի թէ միրին թէ տղոցը կ'ընկերանամ այլ ու հրաժեշտ առի: Բարի Բիզան որուն հետ տարիներէ ի վեր ազ ու հաց կերեր էինք, մեզ ճամբու դրաւ ու լացաւ եռալէս:

Լերան լանջերուն վրայ ժայռերու մէջ եղանք: Տեսանք որ հեռուէն հրացանով մէկը դէպի մեզ կուգայ: Տղաքը ճանչցան, Մէրկիչիի իրենց ծանօթը, աւազակ Հուսիկն է եղեր ան: Համբուրուեցաւ ան բոլորիս հետ ու սկսան մտերմօրէն խօսակցիլ: Գըթասելով իր քիւրտ զէնքի ընկերներուն հետ, եկած էր միանալու հայ տղոց, որոնց վրայ կը հիմնար:

Դէպի իրիկուան սահեր ժողվելով քալեցինք լեռնէն: Տղաքը հոն ցոյց տուին մեզ իրենց կռիւի տեղը, ժայռոտ ու զառիվար: Հոս, կ'ըսէին անոնք, ժանտարմաներուն յաղթեցինք: Անոնց ցոյց տուինք թէ մենք խարուելով ջարդուելու տարուած եւ ձեռքերը կապ Հայերը չենք:— Եթէ ես կռիւին ներկայ ըլլայի, քանի մը հատը կը սատկեցնէի, կ'ըսէր Թալէաթ:

Մէրկիզէրի տակ ձոր մը իջանք ուր պզտիկ ու անշուք բնակարան մը կար: Հուսիկի Տղիկի(1) հօրենական տունն էր ան ուր կը մնային քոյրերը եւ կինը, Իզմիրցի Թրքուհի մը:

Հուսիկ մեզի աստ հաց եփել տուաւ: Անոնք միասին ալիւր գողցած էին: Այդ գողօնէն էր այս հացը: Մթնշաղին Հլօն ու իր չէթէն մեր վրայ եկան: Մենք զիրք բռնեցինք որ կըռուինք: Ես անզէն էի: Թալէաթի հետ ժայռը մօտայ ու շուրջը կը զննէի:

Հլօն տարտափած ու խարամանկօրէն եկաւ հաշտուեցաւ:— «Ես չգիտցայ որ դուք էք, ուրիշ մարդ կարծեցի», բսաւ: Անշուշտ եթէ ուժը հասնէր այդպէս պիտի չըսէր:

Ճաշեցինք: Մթնեց: Տնակը ձգեցինք: Զորէն վար, գաղջ գիշերով, կը քալէինք մենք: Կը խնդայինք ու կ'աղաղակէինք: Կ'երգէինք ու կը պարէինք:

Մեզի հետ էր Հուսիկի մէկ ազգականը, զինուոր Մէժօն: Մէժօն կ'երգէր.

Տէ պէատէ, պէատէ, պէատէ,

Ցէէօ տէսթիմըն պէատէ,

Խալցի մուրատախէ կըրր,

Եամըն ու դէ մա տըլտէ:

Է.

Տէ, թռ'դ տուր, թռ'դ տուր, թռ'դ տուր,

Անուշը'ս, ձեռքս թռ'դ տուր,

Բոյո'րն աւիւ իրենց փափաքը,

Միրիկը մեր սիրտը մնաց:

Այսպէս ուրախութեամբ, ձորի մը մէջ տուն մը հասանք: Անտառներով խեղդուած էր ան: Տիրոջը անունն էր Սէյիտ Ալի, տղոցը ծանօթներէն: Սէյիտ Ալիի տունը աղքատ էր ու մերկ: Հաց բնա՛ւ չկար. Ունէր բաւական ոչխար ու կ'ապրէր անոնցմով: Երբ լուսցաւ, տեսայ որ ձորին երկու կողերը այնքան մօտ էին իրարու որ անտառի ճիւղերը իրար կը հասնէին: Պայծառ եւ առատ ջուր մը կ'անցնէր այդ ձորէն: Տունին դիմաց փոքր անուր մը ունէր ան ուր կորեկ ցանած էին: Այդ անուէն բանջար - խոտեր կը ժողվէին ուտելու համար:

Սէյիտին կնոջ ալիւր տուինք որ մեզի բան մը եփէ: Ան պատրաստեց կուիկ մը որուն ժաժուն կ'ըսեն, եթէ վրան իւղ լեցուի: Ան թանձր խմորէ կերակուր մըն է: Ճաշեցինք ու լռ եղանք:

Տունին դիմացի անտառներէն կը քալէինք: Ուզեցինք այծ մը գողնալ: Փէհլիվան կ'ուզէր նախ հաց ճարել ու վերջը միս: Զիս առած գիւղ մը իջաւ ալիւր առնելու համար: Ես թէեւ տըկարութիւն կը զգայի, բայց իրեն բան մը չյայտնեցի, առ ի քաջութիւն, ու հետեւեցայ իրեն: Զիս պահակ թողուց ան գիւղին ափը: Իմ ցաւերս սաստկացան ու կը դողայի թուփի մը տակ մտած: Դարձին կատղեցաւ ինծի: Զիս քովէն վռնտել կ'ուզէր: Ի զուր Թալէաթ ընդդիմացաւ անոր: Անօգուտ:— Կա՛մ ես պիտի երթամ կա՛մ ան թող երթայ, կ'ըսէր: Իրիկուան գիւղ մը իջանք: Լեռնէն, Թէլոյին մենիկ տունը հոն իջած էր դողերու վախէն: Անոնց բուն տունը Սարճայէլի բարձունքին վրայ մինակ էր: Տանտէրը, Շահաղ, թիկնեղ ու բարձրահասակ լեռնական երիտասարդ մըն էր: Ունէր այծերու խոշոր հօտ մը եւ առատ կաթ, մածուն ու իւղ:

Հոն բաժնուեցայ տղոցմէն, դառնալով ճակատագրիս: Իրենցմով այնքան յուսախաբ եղած էի: Գացի այդ գիւղը Թէմիրին տունը հիւր եղայ: Առտուն Գըլը Գալէ դարձայ: Քանի մը օր վերջ տղաքն ալ դարձան: Փէհլիվան մնացեր էր Հուսիկի քով: Քիւրտ չէթէներ զիրենք հետապնդելու ելեր էին: Կը մտածէին Զարա վերադառնալ: Թալէաթ ու Քէրիմ գացին անկէ լաւ լուրեր բերին:

Անոնք եզի սայլ մը վարձեցին, գոյքերը բեռցուցին ու գացին: Ուզեցին զիս ալ միասին տանիլ բայց ես չգացի: Կը սոսկայի ու կը զարշէի Թուրքէն: Կը նախընտրէի մնալ լեռներու վրայ քան Թուրքի ձեռքով սպաննուիլ: Անոնք ինծի պատուիրեցին որ երթամ Փէհլիվանը գտնեմ ու համոզեմ, իրենց ղրկեմ:

Անոնցմէ վերջ Գըլը Գալէ մնացի: Ցերեկը գիւղացիներէն հաց կը ժողվէի, գիշերը ծերուկին լքած տունը կը մտնէի ու կը քնանայի: Այնքա՜ն ախուր կուգար ան ինծի: Մահմուտ պէկին զօնադը գացի եւ հոն աշխատելու փափաք յայտնեցի: Պէկը լեռն էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(62)

(Շար.)

(1) Տըգ—զող (քիւրտ): Տըգի գողութիւն: Տըգիկ փոքր գող:

ման դէմ : Այս պատճառով կրկնապատկուեցան գաղտնի ոստիկանութեան յատկացուած վարկերը : Պատերազմական նախարարութեան մէջ տեղեկացրին համաձայն, այժմ երկրին մէջ երկու անգամ աւելի օտար լրտեսներ կան քան 1936ին : Միւս կողմէ, կը կարծուի թէ կարգ մը օտար ընկերութեանց պաշտօնեաները, ինչպէս եւ բազմաթիւ օտար սպասաւորներ եւ սպասուհիներ կը մասնակցին լրտեսական գործերու : Օլտըրշաթի մէջ, որ Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական ամէնէն կարեւոր կայանն է, համեմատաբար աւելի շատ օտար սպասուհիներ եւ վարժուհիներ կան, քան Անգլիոյ ուրիշ մասերուն մէջ : Պատերազմական նախարարութիւնը թախանձագին խնդրած է սպաներէն որ զինուորական խնդիրներու մասին չխօսին իրենց տուներուն մէջ : Նոյն հրահանգները տրուած են նախարարութեանց պաշտօնատարներուն, որոնց մեծաւորները յիշեցուցած են թէ պատերը ականջ ունին եւ թէ ճաշարանները, թատրոնները եւ ուրիշ հանրային վայրեր սահմանուած չեն գաղտնի խօսակցութեանց .

Սպանիոյ ազգայնականները կը պաշարեն փակել Ֆրանսայի ճամբան

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բանակը գրաւած է 180 մղոն տարածութեամբ հող, Ֆրանսական սահմանին վրայ, Իրունէն Անտորրա : Այս գրաւման հետեւանքով կը փակուին դէպի Ֆրանսա տանող ճամբաները, բացի երեքէն : Հազարաւոր հանրապետական զինուորներ անձնատուր եղած են, պաշարուելով Թորթոզայի հարաւակողմը : Ազգայնական բանակը գրեթէ պաշարած է Թորթոզան, որ կը շարունակէ դիմադրել աներարար : Բազմաթիւ կարեւոր կիրճեր անցած են ազգայնականներուն ձեռքը, Պիրենեան լեռներուն մէջ :

Ֆրանսայի սահմանային իշխանութիւնները կը կարծեն թէ 6000 զինուորական եւ քաղաքային փախստականներ Ֆրանսա ապաստանած են վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, Փոն տիւ Ռուայի ճամբով (Արքունի կամուրջ) : Ազգայնականները այժմ կ'իշխեն նաեւ այս գիրքին : Ազգայնականները անխնայ կը ռմբակոծեն Թորթոզայի աւերակները :

Թորթոզա գլխաւորապէս հաստատուած է Էպրօ գետին հիւսիսային ափին վրայ, եւ ունի արդիական արուարձաններ հարաւային ափին վրայ. բայց քաղաքին երկու մասերը միացնող կամուրջները քանդուած են հանրապետական զօրքին կողմէ եւ հարկ է շարժուն կամուրջներ հաստատել : Երկաթուղիին կամուրջն ալ փակուած է կառախումբով մը, զոր հանրապետականները դիծէն դուրս հանած են, օդանաւային ռմբակոծութեամբ :

*** Իտալական թերթերը կը փառաբանեն իտալական վաշտերու քաջագործութիւնները Թորթոզայի շրջանին մէջ :

Ռումանական դաւադրութեան ծալքեր

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդումներն ու խուզարկութիւնները, Երկաթեայ պահակներու դէմ : Առջի օր խուզարկուեցան 1500 տուներ, միայն Պուքրէշի մէջ : Գայթուցիկներու պահեստ մը բռնուեցաւ Թրանսիլվանիոյ մէջ. ձեռք անցած են բազմաթիւ գաղտնի թուղթեր, որոնք կը պարզեն դաւադրութեան ծալքերը : Ռումանական մամուլը յորեքշաբթի օր հրատարակեց գաղտնի նամակ մը, զոր Երկաթեայ պահակներու հրամանատարը ուղղած էր գործակիցի մը, վարչապետ Տուքայի սպանութենէն առաջ (1933) : Այս նամակով Քոտրէանու կը յայտնէր թէ տեղեակ է ահաբեկիչներու ծրագրին, մանաւորապէս կը յիշէր ահաբեկիչներէն մէկուն անունը եւ կ'աւելցնէր թէ Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութիւնը պէտք է օգտագործէ ահաբեկչական միջոցները եւ մանաւորապէս բուռն պայքար մղէ Հրեաներուն դէմ : Այս նամակին ստացողը, Սթէլէսքու, յետոյ սպաննուեցաւ իր նախկին բարեկամներուն կողմէ, իբրեւ դաւաճան :

*** Ռումանական կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ո եւ է Ռումանացի որ երկրէն դուրս կը գտնուի եւ պետական շահերուն դէմ կը գործէ կամ խռովարարական քարոզութիւններ կը կատարէ, պիտի վտարուի հպատակութենէ եւ իր ստացուածքները պիտի գրաւուին : Կառավարութիւնը խափանեց նախկին նախարար Մանիուի թերթը : Արդէն իսկ խափանուած են երեք թերթեր :

«Կոլխոզ»ները ձախողա՞ծ են

—o—

Խորհրդային իշխանութիւնը եւ կեդր. կոմիտէն նոր միջոցներ ձեռք առին, զօրացնելու համար հաւաքական տնտեսութեան դրութիւնը (կոլխոզ), միեւնոյն ատեն դարմանելով օրինական չեղումները : Այս առթիւ հրամանագիրը դիտել կու տայ թէ շատ մը հանրապետութեանց կամ շրջաններու մէջ ապօրէն վտարումներ կատարուած են, առանց հիմնական պատճառներու : Ցետոյ կ'ըսէ թէ կոլխոզներու հասոյթները լաւ չեն բաժնուած : Այսուհետեւ հասոյթներուն առնուազն 60 — 70 առ հարիւրը պէտք է բաժնուին կոլխոզականներուն, իսկ բարելաւումներու համար յատկացուի միայն 10 առ հարիւր : Վերջապէս, հրամանագիրը դիտել կու տայ թէ չեղումներ կատարուած են անհատ հողագործներու հանդէպ, թէ անոնք պետական տուրքերը չեն վճարած եւ յաճախ աւելի նպաստաւոր վիճակի մէջ կը գտնուին քան կոլխոզի անդամները :

*** Հեռագրի մը համաձայն, մարաջախտ Վորոշիլով, որ Ղրիմ գացած էր հանգստանալու, Մոսկուա վերադարձած է անակնկալօրէն :— Կարմիր բանակին օրկանը բուռն պայքար մը բացաւ ալքոլամոլութեան դէմ, որ կը ճարակի մանաւանդ սպաներուն մէջ :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ ՔԻԼՕՆ, որ 2.70 է, 2.80ի պիտի ծախուի ապրիլ 23էն սկսեալ (վաղը) :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԴԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ, Օթթօ արհիդուքսին դէմ բացուած պայքարը սաստկացուցած են գերմանական թերթերը, հիմա որ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է իշխանին դէմ : Թուենդ հակահրէական օրկանը, «Տէր Շթուրմըր», կը գրէ թէ Հապսպուրկներու եւ ուրիշ արքայական ընտանիքներու արիւնը «ապականած է հրէական արիւնով» :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Հրեաներուն վիճակը օրէ օր կը ծանրանայ, համաձայն վերջին լուրերու : Հարուստները մեծ մասով հեռացած են, ուրիշներ Պերլին գացած են, աւելի մեղմ գտնելով միջավայրը : Արիական հաստատութիւններէ ճամբուած հրեայ պաշտօնեաներուն եւ բանուորներուն թիւը կը հաշուեն 80000 հոգի : Անձնասպանութիւններն ալ կը շարունակուին. Վիէննայի քաղաքապետը կը խորհի հրէական մը կէթթօ հաստատել, ուր պիտի բնակին Հրեաները, ինչպէս Միջին Դարուն :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համար տեղեկատու դիւան մը պիտի հաստատուի Փարիզի ոստիկանական վարչութեան մէջ :

ԵՐԵՔ ՕԴԱՆԱՒԵՐ թռիչք մը կը կատարէին Տրոմի նահանգին վրայ, երբ մէկը բռնկելով պայթեցաւ : Հինգ օդաչուները ժամանակ չունեցան անկարգել գործածելու եւ վառ ինկան բոցավառ օդանաւին հետ, ածուխ դառնալով :

Այրի Տիկին Ազնաւուրեան, Տէր եւ Տիկին Միշա Ազնաւուրեան եւ զաւակունք, Այտա եւ Շառլ Ազնաւուրեան, Տէր եւ Տիկին Երամեան (Պագու), Տէր եւ Տիկին Խոտըեան եւ զաւակունք (Թիֆլիզ), Տիկին Արուս Տէր Սահակեան (ծնեալ Ազնաւուրեան, Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Շահէն Ազնաւուրեան եւ զաւակունք (Թիֆլիզ), Տէր եւ Տիկին Հայկ Ազնաւուրեան եւ զաւակունք (Կովկաս), Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ազնաւուրեան (Ռուսաստան), Այրի տիկին Մանուշակ Աւագեան (Թիֆլիզ), Սուքեան եղբարք եւ զաւակունք (Ախալցխա), Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Փափազեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Բարսեղեան, Թորոսեան, Մալեան, Պօղոսսարեան, Աչճեան եւ Վարդերեսեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՍԱՔ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ

(Նախկին Կովկաս Ճաշարանի Տէր եւ Տնօրէն)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան 65 տարեկան հասակին, 19 ապրիլ երեքշաբթի օր Lariboisièreի հիւանդանոցին մէջ :

Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Lariboisièreի հիւանդանոցէն Pantinի գերեզմանատունը, այսօր, ուրբաթ 22 ապրիլ առաւօտեան ժամը 9ին :

ԾԱՆ. — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ :

Հասցէ՝ Aznavorian, 65 bis Rue Lafayette, Paris.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՕՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ թո-ոը ընկերները 23 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Իբիմեան» սրահը :

Վ-ութիւն

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ. 24 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Joseph GILLES (երգեհոն), André THEURER (թաւջութակ), Alice DELCROIX (Ա. ջութակ), Simonne LE HARTEL (Բ. ջութակ), Claude FARDOUX (Haut - bois), արուեստագէտներ 1er Prix du Conservatoire National de Paris, ինչպէս նաեւ փոքրիկն Նէլլի ՄԵՐՈՒԿԵԱՆ եւ Երուանդ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտասանութիւն) :

×

ՎԱԼԱՆՍ. 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, Գետ. թատրոնին մէջ :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ PÈRE HUET (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ), Պ. ԿԻՐԻԼ ԽՐԱՅԵԱՆ (ԼԻՈՆԷՆ), ՀԱՅՐ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Զմիւռնիա «Արաքս» երգչախումբին մասնակցութեամբ :

×

ՌՈՄԱՆ. 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ :

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՐԻԼ ԽՐԱՅԵԱՆ

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Յ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբին, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մալաթիոյ հրթասիրացի սրահին մէջ :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, արտասանութիւն, ասմունք, մեներգ եւ ջութակ :

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՁՈՒԼԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

×

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ Յր. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղերուն եւ ՀԱՅ Ա-ՐԻՆԵՐՈՒ :

23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցին սրահը.

4 Rue Trois Champtiers

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Երգ. կենդանի պատկեր :

Իջնել թիւ 1 օթոպիւսով Մէրի Մուտքը ազատ է

×

ՎԻԷՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ռամկավար Ազատ. կուսակցութեան, Տարօն - Տուրուբերանի, Տիգրանակերտի Հայր. Միութեանց, Հ. Կ. Խաչի, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, 24 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սերվել Կոթոլիկ սրահին մէջ : Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ (Մարսէյլէն)

Մուտք 1 ֆրանք

×

ՏԷՍԻՆ. Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Եկեղեցասէր Տիկնանց, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան եւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան

23 Ապրիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 7.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Փ. ՕԴԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

×

ՍԸՆՕՆ (Փուսա). Նախաձեռնութեամբ «Արարատ» Միութեան, 24 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր Միքայէլեան» Ակումբին մէջ. Սընօնի Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Ապրիլ 28ին Րաֆֆի խմբակի դասախօսութիւնը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս եւ իր մերձակայ շրջանին հայրենակիցներուն թէ Ապրիլ 24ի Կիրակի տօնուն հոգեհանգիստ եւ պատարագ պիտի մատուցուի շրջանի բոլոր հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն : Բոլորը կը հրաւիրուին յարգել իրենց հին եւ նոր ննջեցեալներուն յիշատակը :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue [illegible] — PARIS (10e)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ... Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը ... րիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ... իր դպրոցին մէջ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Եօզղատի ... գիւղէն Ոդիք եւ Գրիգոր ... եանները, որ 1922ին Պոլսէն ... ցան Նիւ Եորք : Իրենց մասին ... նեցողներէն եւ հասցէները ... ներէն կը խնդրուի ... Kinossian, 153 Rue Pierre-Corneille ... (Rhone) France :

Կը խնդրուի ամերիկահայ ... րէն արտատպել :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 23 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 23 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3712

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Օրուան լուրերը լայնօրէն կը լուսաբանեն կառավարութեան տրամադրութիւնները՝ «անբաղձալի» օտարականներու հանդէպ :

«Իրար անցնելու բան չկայ», պիտի ըսէինք, ընկալեալ սովորութեամբ, եթէ նախատեսուած տնօրինութիւնները առժամեայ անդամանք ունենային, իբրեւ հետեւանք բացառիկ պարագաներու.

Ինկող-գացող կառավարութիւնները միշտ ալ կը հաւատեն թէ Ֆրանսա կը մնայ նոյն ասպնջական երկիրը, եւ թարեկարգ տարրերը վախնալու պատճառ չունին, կը բաւէ որ միայն իրենց գործերով զբաղին :

Չէ՞ որ միայն Ֆրանսան լայն բացաւ դուռները — եւ մինչեւ այսօր ալ բաց կը պահէ — երբ ուրիշ երկիրներ պատ քաշած են վտարանդի փախստականներու եւ թշուառներու առջեւ, առանց խտրութեան :

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Ֆրանսան ալ շատ լուրջ պատճառներ ունի մտահոգութեան մատնուելու : Մանաւանդ հիմա, երբ աշխարհի բոլոր անճարները կը խուժեն այս երկիրը, ի զուր զարնելով ուրիշ դուռներ :

Միւս կողմէ, եթէ կառավարութիւնները առ հասարակ բարեացակամ են, բուն ժողովուրդին մէջ կը տիրէ խուլ դժգոհութիւն մը, որ վարպետօրէն կը շահագործուի զանազան հոսանքներու եւ թերթերու կողմէ :

Տարիներէ ի վեր պայքար կը մղուի այս գետնին վրայ, զանազան պատճառաբանութիւններով :

Այսպէս, շատեր տնտեսապէս անտանելի կը գտնեն օտարականներու յարաճուն խճողումը, — աւելի քան 2.500.000ի բազմութիւն մը : Ուրիշներ օտարազգիներու երեսին կը զարնեն քրէական կամ քաղաքական ոճիրներ, — թէեւ բուն Ֆրանսացիները ետ չեն մնար այս ճակատին վրայ, ինչպէս հաստատեցին դատական կամպանիաներն ալ : Եւ դեռ բազմաթիւ առարկութիւններ եւ տրտունջներ :

Հարցը այն է որ, կառավարութիւնը այլեւս անհրաժեշտ կը գտնէ աւելի պրկել օղակները, թէ խճողումը սահմանափակելու եւ թէ ներքին բարեկարգութիւնը ապահովելու համար :

Տակաւին հրատարակուած չէ կառավարութեան նոր հրամանագիրը, բայց եղած տնօրինութիւնները արդէն շատ բան կը խօսին այդ մասին :

Այսպէս, ներքին նախարարը, Պ. Ալպէռ Սառօ, յանձնարարած է Ապահովութեան Տեսչութեան, ոստիկանական վերատեսչութեան եւ նահանգապետութեանց, որ կրկին աչքէ անցընեն եւ իրեն ներկայացնեն կասկածելի կամ անբաղձալի օտարականներու ցանկերը : Այս կարգադրութեան հետեւանքով, մէկ շաբթուան ընթացքին արտաքսուած են 220 օտարականներ :

Միեւնոյն ատեն, միջոցներ կը խորհուին, աւելի սաստկացնելու համար հսկողութիւնը :

Այսուհետեւ ոստիկաններ պիտի ընկերանան արտաքսուածներուն, մինչեւ սահմանագլուխ, նոր պատիժներ պիտի սահմանուին վերադարձողներուն, քննութիւն պիտի կատարուի՝ երեւան հանելու համար անոնք որ բարեկամներու կամ հայրենակիցներու տուները կը բնակին, խուսափելով օրէնքին տրամադրութիւններէն (արձանագրութիւն եւ ինքնութեան թուղթ) եւն. :

Կը նշանակէ թէ՝ օտարականները մաղելու փորձ մը պիտի կատարուի այս օրերս :

Բոլորս ալ գիտենք թէ ի՛նչպէս կը գործէ վարչական իշխանութիւնը, երբ խնդիրը կը վերաբերի այս կարգի տնօրինութեանց :

Անգամ մը որ օտարականը սեւ ցանկն անցաւ, կապոյտ կամ կարմիր թուղթերով, դժուար է նախատեսել թէ ո՛ւր կրնայ յանգիլ վախճանը :

Մենք ալ ունեցած ենք — եւ դեռ ունինք — բազմաթիւ «անկարգներ», որոնց հոգին բերանը եկած է, աջ-ձախ իյնալով, պաշտօնատունէ պաշտօնատուն երթեւեկելով : Տեսած ենք, նաեւ, արտաքսեալներ, որոնք ակամայ անհնազանդ գտնուած են, չունենալով երթալիք տեղ, — որ եւ է երկիր որ բարեհաճէր ընդունիլ :

Ուրեմն, մենք ալ պիտի ունենանք նոր հոգեր, երբ հրատարակուի նոր կանոնագիրը, մասնաւոր հրամանագրով մը :

Այս առթիւ ըսենք թէ, Փարիզի ցուցահանդէսէն իվեր, ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ անոնք որ Ֆրանսա եկած էին որոշ պայմանաժամով : Նկատի չեն առնուիր մինչեւ անգամ կանոնաւոր հպատակութիւնները, — Ամերիկեան, ռումանական, պուլկարական, յունական, սուրիական եւն. : Մէկ խօսքով, ոստիկանութիւնը իր ստացած հրահանգն է որ կը գործադրէ, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու :

Եւ հիմա հարցուցէք դուք ալ մեզի հետ, — ի՞նչ պիտի բանին «Նանսէնեան»ները, երբ վարչական իշխանութիւնը գործի ձեռնարկէ, համաձայն նոր հրամանագրին :

Վերջերս կ՚աւետէին թէ Փարիզի պատժական ատեաններէն մէկը դատելով արտաքսուած եւ վերադարձած Հայ մը, անպարտ արձակած է զայն, քանի որ երթալիք տեղ չունի :

Այսպիսի նախընթացներ եւ մեր երիտասարդներուն գիտակցութիւնը կրնան քիչ-շատ նպաստաւոր տրամադրութիւններ ստեղծել մեզի համար :

Բայց, ո՞վ պիտի հետապնդէ : Ո՞ր գլուխը …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

2,603,540 օտարականներու մէջ կը գտնուին 51,000 Հայեր եւ 18,000 Թուրքեր (?)

Ինչպէս գրեցինք երէկ, ներքին նախարարութիւնը գործի ձեռնարկած է արդէն, խստացնելու համար օտարականներու հսկողութիւնը :

Նկատի առնելով որ շատ մը օտարականներ իրենց հետքերը կը կորսնցնեն հայրենակիցներու տուներ ապաստանելով, տեղեկատու դիւան մը պիտի հաստատուի, զանոնք երեւան հանելու եւ օրէնքին տրամադրութեանց ենթարկելու համար : Միւս կողմէ, շատ խիստ պատիժներ պիտի տնօրինուին անոնց դէմ որ անձնագիրէ զուրկ օտարական մը կը պահեն իրենց յարկին տակ : (Մինչեւ հիմա այս կարգի հիւրընկալները ազատ էին որ եւ է պատիժէ) :

Արտաքսուած օտարականները ուղղակի սահմանագլուխ պիտի առաջնորդուին ընկերակցութեամբ ոստիկանի կամ ոստիկան-զինուորի, ինչպէս գրած էինք երէկ : Միւս կողմէ, արտաքսուած օտարական մը եթէ Ֆրանսա վերադառնայ, խստօրէն պիտի պատժուի : Կրկնութեան պարագային բանտարկութիւնը աւելի ծանր պատիժ պիտի կրէ.

*** Տեղական թերթերը երէկ հրատարակած էին ներքին նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը, որուն համաձայն Ֆրանսայի օտարականներուն թիւն է 2.563.540 (1936ի մարդահամար) . Պէտք է աւելցնել 40.000 հոգի եւս, որ եկած են վերջին չորս ամիսներու ընթացքին :

Այս օտարականներուն մէջ ամենամեծ թիւը կը կազմեն Իտալացիները, — 887.732 հոգի : Ըստ այլ կուզան , կարգով, — Լեհեր՝ 463.143, Սպանիացիներ՝ 410.183, Պելժեր՝ 211.484, Զուիցերիացիներ՝ 88.880, Ռուսեր (տարագիր) 63.349, ՀԱՅԵՐ՝ 51.149, Գերմանացիներ՝ 49.786, Չեխեր՝ 41.496, Փորթուգալցիներ՝ 32.472, Անգլիացիներ՝ 34.912, Եուկոսլաւներ՝ 25.668, Յոյներ՝ 21.272, Թուրքեր 18.000. Ամերիկացիներ՝ 11.467 :

Աւելորդ է ըսել թէ իբրեւ թուրք արձանագրուած 18.000 անձերուն առնուազն 10 — 12.000ը նմանապէս Հայեր են, թրքահպատակ (de nationalité Turque). ինչպէս ուրիշներ ալ կան որ Սուրիացի, Լիբանանցի եւն. կը կոչուին : Ըստ Ֆրանսայի Հայերուն թիւը կը տարուբերի 63—70.000ի միջեւ .

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱՆ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

50 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը 60 տարուան համար (?)

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա վերջնապէս Անգլիոյ միացած է, եւ երկուքը միասին Ազգաժողովէն պիտի պահանջեն ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը : Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսական կառավարութիւնը ընդունած է միջազգային հսկողութեան վերահաստատումը՝ Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին վրայ :

Առաջին զիջումը կատարուած է, գոհացում տալու համար Անգլիոյ բաղձանքին, իսկ երկրորդը՝ համաձայն Իտալիոյ թելադրութեան : Ֆրանսա մինչեւ հիմա կ՚ընդդիմանար միջազգային հսկողութեան, պահանջելով նախ ետ քաշել օտար սայմիկները

Անբաղձալի օտարականներու հոգը չծանրացնելու համար, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները պիտի խնդրեն ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովէն որ միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի Սպանիայէն ետ քաշուած օտար. կամաւորները Ֆրանսայէն չանցնին :

Վարչապետ Պ. Տալատիէի եւ Պ. Ժորժ Պոնէի Լոնտոն այցելութեան առթիւ, Երէկ նորէն լուրեր կը շրջէր Ֆրանսայի սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ թէ Մեծն Բրիտանիա 50 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի բանայ Ֆրանսայի, 60 տարուան համար, որպէսզի կարենայ հում նիւթ գնել եւ փութացնել վերազինումը : Այս լուրը հերքուեցաւ, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ ճիշդ է : Եթէ փոխառութիւնը կնքուի, հաւանական է որ Ֆրանսա ետ հետեւելով Անգլիոյ օրինակին, տաւառնակներ ապսպրէ. Ամերիկա : Այս գնումներուն դրամը պիտի վճարէ Անգլիա, կարգ մը դժուարութիւններ կանխելու համար :

*** Եթովպիոյ արքայից արքան հեռագիր մը ուղղելով Ազգաժողովին քարտուղարութեան, տեղեկացուց թէ պատուիրակ մը պիտի ղրկէ Ա. Դ. Խորհուրդին, քննելու համար Եթովպիոյ գրաւման խնդիրը : Կայսրը այս առթիւ կը յիշեցնէ Ազգաժողովի ուխտին տրամադրութիւնները :

*** Հռոմի Ֆրանսական գեսպանատան գործակատարը վերջնական հրահանգներ ստացած ըլլալով իր կառավարութենէն, երէկ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ :

ՏՐՈՑՔԻՆ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ համար դաւ մը սարքուած ըլլալով, Մեքսիկայի կառավարութիւնը գիշեր-ցերեկ հսկողութեան տակ առաւ անոր բնակարանը : Բոլորը զինուած են, տունէն ներս թէ դուրս, եւ նոյնիսկ շրջակայ ծառերը կտրուած են, որպէսզի դաւադիրներ չպաքին ճիւղերուն մէջ : Կ՚ըսուի թէ Չեկան գործակալ մը ճամբայ հանած է դէպի Մեքսիկա :

ՍՊԱՆԻՈՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու : Ազգայնական օդանաւեր առջի օր ռմբակոծեցին զանազան գիւղեր, թէ Միջերկրականի ափերուն վրայ եւ թէ Մատրիտի առջեւ :

ՀՌՈՄԻ հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, Մուսոլինի ճառ մը խօսելով յայտարարեց — «Ինչպէս որ հռոմէական առաջին կայսրութիւնը բարեկարգութիւն եւ քաղաքակրթութիւն տարածեց ամէն կողմ, երկրորդ կայսրութիւնն ալ խաղաղութիւն եւ ալխատանք պիտի բերէ, զէնքերու պաշտպանութեան տակ» :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԱՐՄԱՆԱԼԻ ԲԱՆԸ

Վաստակաւոր գործիչ մը, Գրիգոր Եղիկեան — բոլորովին տարբեր՝ մեր ճանչցած Հնչակեաններէն — զարմանալի բաներ կը պատմէ Հայրենիք ամսագրի վերջին թիւին մէջ (ապրիլ, 1938) :

Իր երկու երկար «յիշողութիւններ»ը, մէկը՝ Աբէլի խորհրդային երբեմնի դեսպան Ա. Բայմիի, միւսը՝ Բ. Մռիվանիի հետ, լայնօրէն կը լուսաւորեն մեր ժամանակակից պատմութեան պղտոր մէկ էջը — հնչակ — բոլշեւիկ սիրաբանութեան գաղտնիքները :

Գրիգոր Եղիկեան սկիզբէն ի վեր եղած է գաղափարական ընդդիմադիր՝ խորհրդային իշխանութեան եւ բոլշեւիկներուն, անխնայ մերկացնելով անոնց խարդախութիւններն ու բարբարոսութիւնները :

Ցանախ աւելի խիստ է խօսած քան շատ մը Դաշնակցականներ :

Տարիներ առաջ, Փարիզի հնչակեան օրկանը շարք-շարք յօդուածներ կը հրատարակէր անոր ստորագրութեան տակ, մէկը միւսէն «զգայացունց» :

Ինքն էր որ Լենին-Ստալինեան վարդապետութիւնը նմանցուց մահմետականութեան, Եոյնքան վայրագ եւ մոլեռանդ :

Հովերը փոխուեցան, եւ, ինչպէս իր միւս գաղափարակիցը, Լոնտոնի վաստակաւոր Տօնապետեանը, Գրիգոր Եղիկեան ալ անկիւն մը նետուեցաւ : Ճիշդ այն պահուն երբ կ՚աւետէին թէ Փարիզ պիտի գայ, հեռաւոր Իրանէն :

Իր «Յիշողութիւններ»ուն մէջ, Գրիգոր Եղիկեան կը պատմէ իր մտերմութիւնը Պ. Ա. Բայմիի հետ, որ, ինչպէս կը յիշուի, լքեց Աբէլի դեսպանատունը եւ փոխանակ Մոսկուա վերադառնալու, Ֆրանսա ապաստանեցաւ, բուն մերկացումներ հրատարակելով իր պաշտած կառավարութեան եւ կուսակցութեան դէմ :

Համաձայն Գրիգոր Եղիկեանի վկայութեան, Իրանի Հնչակեանները միշտ մօտիկ են եղած խորհրդային բոլոր գործակալներուն .

— «Պէտք է ասել որ խորհրդային այդ ներկայացուցիչները, իրենց կարգին, Հնչակեանների հետ իրենց առաջին տեսակցութեան դէպքում միշտ ասում էին — «Իմ կառավարութիւնը ինձ կարգադրել է Իրանում Հնչակեանների գործակցութիւնն ունենալ» : Բովանդակութիւնից զուրկ այդ խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը գործում էին շատերի վրայ : Շատերի վրայ էլ այդ խօսքերը ազդում էին պաշտօնի եւ դրամի օժանդակութեամբ» :

Տարիներ կ՚անցնին, եւ խորհրդային գործակալները կը յաջողին ճնշել յանձայն հնչակեան ճակատին վրայ :

— «Ճիշդ է, Բայմին կարողացաւ Թաշտի հնչակեան մասնաճիւղը կազմալուծել տալ եւ ինձ մասամբ միայնակ թողնել : Միւս խորհրդային հիւպատոսարաններն էլ յաջողեցին միւս հնչակեան մասնաճիւղերը վերջնականապէս իրենց ազդեցութեան տակ առնել եւ նրանց ինձ դէմ լարել գաղտնի, երբեմն բացարձակապէս, բայց եւ այնպէս նրանք չյաջողեցին ինձ բարոյապէս մեռցնել կամ «անվտանգ» դարձնել» :

Ու վերջապէս .

— «Մի քանի տարի Ա. Բայմինի յաջորդներն էլ շարունակեցին իրենց նոյն նախորդի գործը, բայց չկարողացան ինձ ոչ բարոյապէս, ոչ էլ ֆիզիքապէս անվտանգ դարձնել : Նրանք, սակայն, յաջողեցան Իրանում գտնուող հնչակեան կազմակերպութիւնները լուծել տալ իրենց հաւատարիմ գործակալ եղող մի խումբ հնչակեանների ձեռքերով, վարկաբեկել տալ իրենց հնչակեան գործակալների՝ նրանց ըստ ամենայնի չահագործելուց յետոյ» :

Այս դեռ յառաջաբանն է :

ՎԱՀԷ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԿՈՐԾԱՆԱԾ ԵՆ 40 ԳԻՒՂԵՐ, ՄԵՌԱԾ՝ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ

Երէկ հաղորդեցինք թէ բուռն երկրաշարժ մը պատահած է Կեսարիա-Էնկիւրի-Գոնիա շրջանին մէջ :

Թուրքերէն «Թան» ժի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Քըրշէհիրի մէջ աղէտը աւելի ծանր հետեւանքներ ունեցած է քան կը կարծուէր : Մարդկային զոհերուն թիւը կ՚անցնի հազարը, մինչդեռ նախապէս 200 — 250 կը հաշուէին : Ամբողջովին կործանած են 25 գիւղեր : Թիւրք Ալ Փունար գիւղին բոլոր տուները, որոնք հազար հոգի կը պատսպարէին, գետնին հաւասարած են : Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, արկածեալները պատսպարելու եւ կերակրելու համար :

50,000 հոգի անպատսպար

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 21 թուականով .—

Ընդարձակ տարածութիւններ աւերուած են կեդրոնական Անատոլուի մէջ, երկրաշարժին հետեւանքով որ կը շարունակուի երեքշաբթի օրէն ի վեր : Այսօր կ՚ըսէին թէ աւելի քան 50.000 հոգի անպատսպար կը մնան : Կը կարծուի թէ հազարաւորներ մեռած են Եառասուն գիւղերու փլատակներուն տակ : Այս գիւղերէն 18ը բոլորովին քանդուած աւրուած են : Ամէնէն աւելի աղբուած են Քըրշէհիրի, Եոզկատի եւ Զորումի շրջանները, որոնք 100 — 120 մղոն հեռու են Էնկիւրիէն :

Ազատարար եւ նպաստամատոյց մարմիններ կազմուեցան կառավարութեան կողմէ :

Վերջին լուրերու համաձայն, մեռեալներէն հազարին ինքնութիւնը չէ ճշդուած տակաւին, թէեւ ազատարար խումբերը դեռ քանի մը ժամ է որ գործի ձեռնարկած են եւ ընդարձակ աւերակոյտեր դեռ չեն քննուած :

Շարժին հետ կը լսուէին ուժգին որոտումներ : Շատ մը վայրերու մէջ լայն ճեղքեր բացուած են, որոնց մէջէն տաք ջուրեր կը հոսին : Կարգ մը վայրերու մէջ բնակարաններ եւ համայնքներ իրարմէ բաժնուած են, այս ճեղքերուն հետեւանքով :

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն .— Էնկիւրիէն հասած հեռագիրներ կ՚ըսեն թէ հեզը. Անատոլուի երկրաշարժը ահռելի աղէտի մը համեմատութիւններն առած է : Ընդարձակ տարածութիւններ ամբողջովին աւերուած են : Ութ հարիւր հոգի մեռած, 18 գիւղեր ամբողջովին քանդուած, ուրիշ 22 գիւղեր ծանրապէս վնասուած են : Ութսուն հազար հոգի անպատսպար կը մնան : Ամբողջ ընտանիքներ փլատակներուն տակ մնացած են :

Ցնցումները շարունակուեցան երէկ, հինգշաբթի, ուրբաթ ամբողջ օրը : Կը կարծուի թէ ամէնէն աւելի վնասուած են Էնկիւրիի, Կեսարիոյ շրջականները եւ Սեւ ծովու ափերը : Նիւթական կորուստը շատ ծանր է : Քանի մը տասնեակ միլիոն ֆրանք պէտք է, վնասները դարմանելու համար : Մեռեալներու թիւը շատ ծանր է եղած անոր համար որ գիւղացիներուն մեծ մասը դաշտերը չէին,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ, ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Չեխոսլովաք Հանրապետութիւնը, չեխերէն՝ Չեսքոսլովէնսքա ռեբուպլիքա, ունի 140,508 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն եւ մեծութիւնով 13րդ. տեղը կը բռնէ եւրոպական պետութիւններուն մէջ։ Ան Միջին Եւրոպայէն մինչեւ Ռումանիա տարածուած բաղդատաբար նեղ եւ երկար հողամաս մըն է, 4114 քիլոմէթր սահմանով, շատ երկար, այնքան փոքր երկրի մը համար։

Չորս մասի կը բաժնուի այս երկիրը. 1. Պոհեմիա, 2. Մորավիա, 3. Սլովաքիա եւ 4. Կարպաթեան Ռուսիա։ 1930ի վիճակագրութեան համաձայն 14,479,565 բնակիչ ունի, որոնցմէ 7 400,000ը Չեխ, 3,231,688ը Գերման, 2,300,000ը Սլովաք, 691923ը Հունգար, 549,169ը Կարպաթեան Ռուսներ, 168,642ը Հրեայ, 81,737ը Լեհ, 49,636ը ուրիշ ազգեր (մօտ 40ը Հայ)։

Չեխերը կը բնակին Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սիլեզիոյ մէջ, որ իրենց պատմական հայրենիքն է։ Գերմանները կը բնակին նոյնպէս Պոհեմիոյ մէջ, Գերմանիոյ սահմաններուն վրայ, հոծ եւ զուտ գերմանական զանգուածներով։ Սլովաքներուն բնակավայրն է Սլովաքիան, եւ Կարպաթեան Ռուսերն ալ նոյնանուն լեռնային երկրամասը կը բնակին։

Դեռ նախապատերազմական շրջանին, այս հողերուն վրայ բնակչութիւն կայ եղեր, յետոյ, ազգերու գաղթին հետեւանքով Սլաւներ, Գերմաններ եւ Հունգարներ գրաւեր են երկիրը, ժամանակի ընթացքին ամէն մէկ ցեղ որոշ մաս մը քաշուելով իր դիմագիծը տալու անոր։ Մինչդեռ պատմութիւնը Չեխերու ազգակից կը համարի սլաւ ժողովուրդ, Սլովաքներուն վրայէն յուսթեամբ կ'անցնի։ Այս վերջինները շատ կանուխ Հունգարիոյ թեւարկութեան ենթարկուելով, չեն կրցած դեր մը խաղալ, ընդհակառակն, Չեխերը այս երկիրներու պատմութեան մէջ շատ մեծ դեր կատարած են, հաստատելով անկախ պետութիւն, որ ատեն մը բոլոր դրացիներուն ալ պատկառանք ազդած է։

Պոհեմիոյ հողը արտադրած է մեծ զաւակներ, ինչպէս Փոտիեպռատի Գէորգ Թագաւորը, Ժիժգա զօրավարը եւ կրօնական վերանորոգիչ Ժան Հիւսը, բոլոր ժամանակներու ամենամեծ Չեխը, որ ողջ ողջ այրուեցաւ խարոյկի վրայ։ Հուսի շրջանին Չեխերը Միջին Եւրոպայի մէջ ահռելի ոյժ մը կազմելով, մղեցին բազմաթիւ յաղթական կռիւներ, ահ ու սարսափ սփռելով ամէն կողմ։ (1419—1437)։ Անկէ ետք Չեխերու պետութիւնը կանգուն մնալով ինքզինքը արժեցուց մինչեւ Ճերմակ Լերան պատերազմը, ուր, յաղթուելով, դարձաւ Աւստրիոյ մէկ նահանգը (1620)։

Երեք հարիւր տարի տեւեց այս գերութիւնը, որուն տեւողութեան ընթացքին Չեխերը իրենց ազգութիւնն ու լեզուն անաղարտ պահելով եկան եւ հասան մինչեւ Մեծ Պատերազմ։

Աւստրիա - Հունգարիան, ազգութիւններու պետութիւն, եւ ոչ թէ ազգային, ուր տիրող տարրը, Գերմանը, բնակչութեան մէջ փոքրամասնութիւն էր, եղած է, հակառակ իր մեծ համբաւին եւ ոյժին, Միջին Եւրոպայի Հիւանդ Մարդը, իսկ Չեխերը՝ անոր գլխուն պատուհասը։ Արդարեւ, այս վերջինները Վիէննայի Խորհրդարանին մէջ շարունակ յարձակողական կ'անցնին, ճիշդ ինչպէս հիմակ Սուտէթընի Գերմանները Չեխոսլովաքիոյ Խորհրդարանին մէջ, պահանջելով Պոհեմիոյ համար լայն ներքին ինքնավարութիւն։ Անոնք կ'ուզէին Աւստրիոյ հետ միացման կապ մը ունենալ միայն այնքան որքան Հունգարիան, եւ այս վերջինին նման ազատ ըլլալ իրենց երկրին, Պոհեմիոյ մէջ։ Այնպէս, 1848ին, չեխ մտաւորական վարիչները Փրակայի մէջ սլաւական խորհրդաժողով մը գումարեցին, պահանջելով որ Աւստրիան ինքնավար պետութիւններու միութիւն մը կազմէ, այլապէս սպառնալով դիմել եւրոպական ժողովուրդներու խորհրդաժողովի մը։ Ազգային խանդավառութիւնը Փրակայի փողոցներուն մէջ խռովութիւններ պայթեցուց եւ իշխան Վինտիշկրէն զէնքի ոյժով զսպեց շարժումը։ Յետոյ կայսերական բանակի յաղթանակի տպաւորութեան տակ կատարուեցան ընտրութիւնները Վիէննայի Խորհրդարանին։ Վերջը Ֆրանց Եոզէֆ Ա. սահմանադրութիւն մը խմբագրել տուաւ, որ սակայն երբեք չիրագործուեցաւ։ Մինչ այդ, սակայն, չեխ ազգայնականութիւնը, զարթնած, կ'երթար իր գծած ճամբան, սպասելով յարմարագոյն պատեհութիւններու։

Այդ պատեհութիւնը ներկայացաւ այն օրը երբ Աւստրիա - Հունգարիան Սերպիոյ վերջնագիր կուտար (28 Յուլիս 1914)։ Ճակատները արդէն յարդարուած էին, ինչպէս մեր օրերուն, ներկայիս,— մէկ կողմէն Աւստրիա-Հունգարիա - Գերմանիա, միւս կողմէ Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա։ Կը մնար միայն առաջին գնդակը արձակել, պայթեցնելու համար համեւրոպական բռնկումը…

X

1914 Դեկտեմբերին մարդ մը Աւստրիայէն Իտալիա կ'անցնէր։ Սահմանագլուխին վրայ անցագիրը կը քննուէին։ Վերջին վայրկեանին երբ երկաթուղին մեկնելու վրայ էր, պաշտօնեան խնդրեց անկէ պահ մը եւս կենալ, մինչ ան ցատկեց վակոնը ու կառաշարը շարժեցաւ։ Եթէ անծանօթը հնազանդէր պաշտօնեային, դէպքերը Միջին Եւրոպայի մէջ յետագային տարբեր ընթացք կրնային ունենալ։ Այդ մարդը Փրակայի չեխ համալսարանին ուսուցչապետն էր, Փրոֆ. Թ. Կ. Մասարիք, որ արտասահման կը փախչէր, իր ժողովուրդին դատը հետապնդելու համար։ Այս անունին կապուած է Չեխոսլովաքիոյ կազմութիւնը իբրեւ պետութիւն։

Մասարիք ծնած էր 7 Մարտ 1850ին, Հոտոնին։ Հայրը Սլովաք էր եւ կառապան կայսերական կալուածի մը մէջ։ Բախտը պէտք ունէր որ յետագային, իր տղան, պետութիւն մը վարէ, փոխան կառքի։ Ծնողքը զինքը դարբինի մը քով աշկերտ տուին։ Մայրը սակայն կ'ուզէր որ տղան կարդայ, ուսում առնէ, դառնալու համար պարոն, նման անոնց, որոնց քով ինք կը ծառայէր իբրեւ աղախին։ Մօրը այս որոշումն է որ ազդեցութիւն ունեցած է տղուն ապագային վրայ։ Մասարիք բաղդատաբար ուշ կը սկսի ուսման եւ արագ կը յառաջդիմէ։ Երկրորդական ուսումը կ'առնէ Պոհեմիոյ մէկ քաղաքը, յետոյ Վիէննա, ուր փիլիսոփայութեան տօքթէօրի տիտղոսով կ'աւարտէ համալսարանը։ Իր մտքի հորիզոնը աւելի ընդարձակելու համար կը մեկնի Լայփցիկ, կը կատարէ մեծ ճամբորդութիւններ ու կ'ամուսնանայ Ամերիկուհիի մը հետ, որուն մականունը կը միացնէ իրենինին (Կարրիկ), այնուհետեւ կոչուելով Թոմաս - Կարրիկ Մասարիք։

Վիէննայի համալսարանին մէջ իբրեւ մասնաւոր տոցէնթ դասախօսելէ վերջ, 1882ին կը հրաւիրուի Փրակայի չեխ համալսարանը իբրեւ ուսուցչապետ, ուր կը սկսի գիտական, փիլիսոփայական, գրական աշխատանքներու։

Շուտով ոտք կը դնէ քաղաքական գետնի վրայ, հիմնելով կուսակցութիւն մը եւ թերթ, ու Վիէննայի Խորհրդարանին երեսփոխան կ'ընտրուի։ Շնորհիւ իր անկեղծ, խիզախ եւ ճշմարտասէր բնաւորութեան, կ'ունենայ բազմաթիւ հակառակորդներ։

1914ին Մասարիք համոզուած կը թուի որ իր ազգին փրկութեան օրը հասած է։ Արտասահմանի մէջ Պենէշի եւ ուրիշներու հետ կը կազմէ Չեխական Կոմիտէ մը, որ կանուխէն կը սկսի Համաձայնական պետութեանց հետ յարաբերութեան մէջ մտնել։ Չեխ զինուորները գունդ գունդ դասալիք ըլլալով, Համաձայնականներուն կողմը կ'անցնէին։ Մասարիք կը սկսի տոնոյժէ Չեխոսլովաք Լեգէոններ կազմել, Ռուսիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, որոնք յետոյ Համաձայնականներուն կողքին կը կռուին։ Փարիզի մէջ Չեխական Կոմիտէն կը վերածուի Չեխոսլովաք Ազգային Ժողովի, որ Համաձայնականներուն կողմէ կը ճանչցուի իբրեւ ժամանակաւոր կառավարութիւն, եւ Լեգէոններն ալ իբրեւ զինակիցներ։

Երկրին մէջ ալ Չեխերը անգործ չեն նստած։ Անոնք ունէին Մաֆիա քաղաքական գաղտնի կազմակերպութիւնը ու. արտասահմանի գործիչներուն հետ միշտ գաղտնի յարաբերութեան մէջ էր։ Քանի մը ականաւոր չեխ վարիչներ բռնուելով մահուան կը դատապարտուին, որոնց յետոյ Քարլ կայսր ներում կը շնորհէ։ Դէպքերը կը հասնին այն կէտին, ուր Վիէննայի Խորհրդարանին չեխ երեսփոխանները հրաժարական կուտան, ըսելով թէ Փարիզի Չեխոսլովաք կառավարութիւնը իրենց ժողովուրդին միակ ներկայացուցիչն է։ Ու 28 Հոկտեմբեր 1918ին Փրակայի մէջ Չեխոսլովաք Հանրապետութիւն կը հռչակուի, Մասարիքն ալ Նախագահ։ Ամերիկա էր այն ատեն Մասարիք, ու դասախօսութիւն կուտար ճիշդ այն պահուն երբ իրեն հեռագիր մը ներկայացուցին։ Կարդալէ ետք մէկ կողմ դրաւ զայն ու դասախօսութիւնը շարունակեց։ Երբ անկէ վերջ հետաքրքիրներ իրեն հարցուցին հեռագրին պարունակութիւնը, պատասխանեց թէ անդին, հեռաւոր հայրենիքին մէջ, որ հիմա ազատ է, զինք Հանրապետութեան նախագահ հռչակած են եղեր։

Յետոյ, տեսանք մենք անձամբ այս մարդը, զոր չեխ ժողովուրդը խնկելու աստիճան կը սիրէր, երբ ան իբրեւ պետութեան գլուխ, այցելութիւն կուտար քաղաքներու, օտար վեհապետներ ու դեսպաններ կ'ընդունէր իր մայրաքաղաքին մէջ, ու հեծած չքեղ ճերմակ ձին, պտոյտի կ'ելլէր։ Միշտ պարզ եւ համեստ, ան մնաց միշտ գիտունը, շրջապատուած բազմաթիւ գիրքերով, վարեց նորադաս պետութիւնը ամբողջ 17 տարի, ու զայն իր ձեռքով ամէնէն մօտիկ մտերիմը ու գործակիցը Պենէշի յանձնելէ ետք գնաց պառկիլ Լանա գիւղին պարզ հանգստարանին մէկ անկիւնը, քովիկը իր կնոջ, որ իրմէ տարիներ առաջ հոն ամփոփուած էր։

ԵՐՈՒԱՆԴ

ՅՈՒՇ ՄԸ
ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Կարմիր բռնութեան կալանքի ընդառաջնալիքը չկայ այլեւս Խորէն Ա. Կաթողիկոսին համար, ուստի անվախ կարելի է թերթին յանձնել իր հետ կապուած բազմաթիւ յուշերէն այս մէկը։

1917 Մայիսի առաջին օրերուն, Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայկական Արեւմտահայ համագումարը, Արամի, Անդրանիկի եւ Ա. Դորբինեանի նախաձեռնութեամբ։ Գրեթէ միաժամանակ գումարուեցաւ նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկրի Ռայոնական Ժողովը, Առաջնորդարանին կից, Թեմական դպրոցի սրահին մէջ։ Պատգամաւորներ կային ապաստանած եւ կոտորուած Հայաստանի բոլոր կողմերէն՝ Վասպուրականէն մինչեւ Խարբերդ։ Կը մասնակցէր նաեւ Ռոստոմ, բիւրոյի կողմէ, իսկ Արամ կը նախագահէր, Վ. Փափազեանի եւ Լ. Շանթի հետ փոխն ի փոխ։ Տ. Ե.ին եւ ինծի վիճակուած էր քարտուղարութեան տաժանքը։

Փոթորկոտ օրեր էին եւ օրակարգի վրայ կային հայ ժողովուրդի ճակատագրի հետ կապուած գրեթէ բոլոր խնդիրները — մօտիկ անցեալը՝ եղեռն, կամաւորական շարժում, հերոսամարտեր, հայկ. գրաւուած նահանգներու վերակազմութիւնը եւ ներգաղթ, պարենաւորում, վերաշինութիւն, սպառազինում, կրթական գործ — հարցեր, որոնց կարգաւորման համար պէտք կ'ըլլար առանձնացնել նաեւ Երեւանի Առաջնորդ Խորէն արք. Մուրատբէգեանի աջակցութիւնը։

Անգամ մը, չեմ յիշեր քանի՛երորդ նիստէն առաջ, Ռոստոմ ներս մտաւ եւ ձայն խնդրելով յայտնեց որ ինք Առաջնորդի քովէն կուգայ եւ Խորէն արքեպիսկոպոսը խնդրած է յայտնել որ ներկայ ըլլայ Ռայոնական ժողովին։ Ռոստոմ աւելցուց թէ ինք տուած է իր համաձայնութիւնը, բայց պարտք կը նկատէ նախապէս յայտնել ժողովին։

Ո եւ է անակնկալ մը չկայ ո՛չ Առաջնորդի փափաքին, ոչ ալ Ռոստոմի տուած համաձայնութեան մէջ։ Երեւանի Առաջնորդը մշտական գործակիցն էր Դաշնակցական ղեկավարութեան եւ աջակիցը Դաշնակցութեան ձեռնարկներուն։

Բայց ճշմարիտ անակնկալ մը եղաւ, երբ Ռայոնական ժողովի կրտսեր անդամներէն մէկը, իմ դասընկերս Արշաւիր Գագանճեան այժմ Թաւրիզ, խօսք առաւ եւ պատանիի իր սուր ձայնով բողոքեց եւ Առաջնորդի եղանդղնութեան, եւ Ռոստոմի առաջարկին ու տուած համաձայնութեան դէմ։

— «Առաջնորդը Դաշնակցական չէ, ամէն պարագայի տակ Դաշնակցական կազմի անդամ չէ, ըսաւ Արշաւիր, իսկ հոս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ռայոնական ժողովն է։ Ի՞նչ գործ ունի հոգեւորական մը, թող ըլլայ Խորէն արքեպիսկոպոս, այս ժողովին մէջ։

Ու տակաւին Արշաւիր սկսաւ խօսիլ ներքին կանոնագրէն …

Ռոստոմ, մեծ՝ ինչպէս միշտ, իր համեստութեան մէջ, ժպտուն ու հանդարտ ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց թէ «Երիտասարդ ընկերը իրաւունք ունի բողոքելու, ինք սխալած էր առանց նախապէս ժողովին դիմելու, իր համաձայնութիւնը տալով որ Առաջնորդը ներկայ ըլլայ Ռայոնական ժողովին»։

Ու Ռոստոմ կամացուկ մը սկսաւ քալել դէպի դուռը։

— Ո՞ւր, հարցուց Արամ նախագահի իր աթոռէն։

— Երթամ յայտնեմ Առաջնորդին, որպէսզի չգայ, պատասխանեց Ռոստոմ…

Կացութիւնը կրկին փրկեց Արամը։ Կարճ ճառով մը ան հասկցուց ամէնէն կրտսեր պատգամաւոր Արշաւիրի, հազիւ 22 տարեկան, թէ Առաջնորդ Խորէն արք. Դաշնակցութեան գործակից հոգեւորական մըն է, թէ անոր հետ Դաշնակցական ղեկավարները եւ գործիչները յաճախ կը խորհրդակցին, եւ թէ ո եւ է անպատեհութիւն չի ներկայացներ անոր ներկայութիւնը Դաշնակցութեան Ռայոնական ժողովին մէջ։

Բայց, աւելցուց Արամ, հարցը կը դնեմ քուէարկութեան։

Արշաւիր, ի հարկէ, կրկին մնաց անդրդուելի։ Անոր ձայնը — միակ ձայնը — կրկին բարձրացաւ։ Դէմ էր. բայց ուրիշ ձայներու անտառը թեր քուէարկեց։

Քիչ վերջ Խորէն արք. Մուրատբէգեան, իր պատկառելի հասակով եւ խոհուն դէմքով, կը գտնուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկրի Ռայոնական ժողովի պատգամաւորներու կողքին։

Սոֆիա

ՕՆ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ուրիշ երկու իրազեկներ եւս հաստատելով այս պատմութիւնը, ճիշդ չեն գտներ միայն վերջին մասը։ Երբ Արամ խնդիրը քուէի կը դնէր, Ռոստոմ արդէն դուրս ելած եւ առաջնորդին հաղորդած էր չկամութիւնը, որով Խորէն արք. չկրցաւ մասնակցիլ ժողովին։

ԾԻԾԱՂ

— Զարմանալի է, ամուսնութենէն ի վեր ինչպէս ձերբակալեց այդ գողը, քանի որ կանացի հագուստներով ծպտուած էր։

— Ամուսնութիւնս նկատի առ, կանացի նորոյթներու ցուցափեղկերուն առջեւ չէր կենար, դիտելու համար։

X

Պարահանդէսին մէջ

— Օրիորդ, ի՞նչու յուզուած էք։

— Այս պարոնը զիս հրաւիրեց պարի, եւ երկար ժամանակ միասին պարեցինք, այժմ 100 ֆրանք կ'ուզէ։

— Զարմանք։

— Պարի դասատու է եղեր, չէի գիտեր։

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ուրեմն շատ օգտակար կրնայ ըլլալ ձեզի՝ յեղափոխութեան մը պարագային… շատ սիրեցի զինքը, հաճելի է իր խօսակցութիւնը ..

— Սակայն եւ այնպէս երջանիկ չէ, պատասխանեց Բէուֆ անմիջապէս. սիրահարած է, կ'ուզէ ամուսնանալ բայց չի կրնար …

— Ինչո՞ւ, արդէն ամուսնացա՞ծ է։

— Ոչ, բայց աղջիկը հօմանուհին է Քէմալի բարեկամներէն մէկուն, որ միեւնոյն ատեն զօրավար մըն է բանակին մէջ…

— Լա՛ւ, աղջիկը չի՞ կրնար բաժնուիլ այդ մարդէն …

— Վտանգաւոր է. կ'ուզէ բաժնուիլ բայց կը սպաննեն զինքը կամ տանջուած կ'աքսորեն, քանի որ Ֆրանսուհի մըն է՝ Փարիզէն եկած… սկիզբը զօրավարին քարտուղարուհին է եղեր, յետոյ դարձեր է անոր հօմանուհին եւ միասին Պոլիս եկեր է… շատ գեղեցիկ է, պիտի տեսնես հիմա, այս գիշեր ազատ է եւ ճիշդ ատոր համար է որ Թերա անցանք …

Սուլթան խորհեցաւ այն անտանելի կացութեան մասին որուն ենթարկուած էր դժբախտ Արիֆը — բուռն կերպով սիրահարած աղջկան մը որ ստիպողաբար անձնատուր եղած էր ուրիշի մը. մէկ յոյս ունէին միայն. — զօրավարը ժամանակի ընթացքին կրնար ձանձրանալ իր գեղեցիկ Փարիզուհիէն։ Բայց եւ այնպէս, ի՛նչ մեծ էր տառապանքը երկուքին համար ալ եւ տղան ալ գիտէ ինչպէս կ'առնէր այդ քէմալական զօրավարը ..

Յանկարծ միտքը ինկաւ Տայանան, երկտողը ստացա՞ծ էր արդեօք…

Գիշերուան խաւարին տակ կորսուած Ստամպոլի եզերքը աւելի որոշ կերպով կը տեսնուէր աստղազարդ հորիզոնին վրայ, որուն առջեւ կը բարձրանար գմբէթներուն եւ մինարէներուն կիսաստուերը։ Ծովանաւը Ղալաթիոյ կամուրջը հասաւ։ Ճաշարան գացին եւ չորս հոգինոց սեղան մը վարձելէ վերջ զարեջուր ապսպրեցին։ Բէուֆ ջերմեռանդ մահմէտական մը ըլլալով ոգելից ըմպելի չէր գործածեր՝ համաձայն իր կրօնքին պատուէրներուն, բայց, կը խորհէր, իր փրկութիւնը վտանգի տակ դրած չէր ըլլար, եթէ գաւաթ մը զարեջուր վայելէր պատահաբար։

Բազմութիւն կար ճաշարանը, այնպէս որ ժողովի մասին չխօսեցան այլեւս։ Քանի վայրկեան վերջը Արիֆ ներս մտաւ, միասին բերելով ոսկեգոյն մազերով աղջիկ մը զոր Սուլթանին ներկայացուց - օրիորդ Ժանէթ Ֆիւալօն։

Հաճելի ու բնական ձեւերով Ֆրանսուհի մըն էր ան, շատ քիչ յուսահատութիւններ ունեցող մէկը, բայց չափազանց սրամիտ ու կենսունակ։ Արմունկները դրաւ սեղանին վրայ որուն եզերքին կռթնցուց իր լեցունիկ ու [illegible] նման կախուած ծիծերը եւ իրարու ետեւէ պլանիկներ ծխելով սկսաւ քաշքշել Բէուֆը, աչքին պոչով բարեկամական ակնարկներ նետեց Անգլիացիին, իսկ սեղանին տակէն, իր ծունկերը միացուց Արիֆի սրունքներուն։

Յայտնի էր թէ Արիֆ հոգատար էր այդ տեսակ աղջիկ մը ունենալուն համար. հաւանաբար կը խորհէր թէ ան պատուական կին մը կրնար ըլլալ իրեն։ Ու քանի որ Ֆրանսուհի մըն էր, մեծ ազատութեամբ պիտի համակերպէր միջնակարգ ընտանիքեան բարքի մը համեստ պայմաններուն եւ նորաձեւ կին մը ըլլալով, ինքնաբերաբար պիտի ծախսէր ամուսինին վաստակը։ Հակառակ Բէուֆի ըսածին, օրիորդ Ժանէթ բացարձակապէս հեռու էր անոր «շատ գեղեցիկ»էն, գոնէ Սուլթանին գնահատումով. սակայն վարպետօրէն ներկած էր իր դէմքը եւ իր սեւ ու ճերմակ գիծերով նախշուած շրջազգեստը բարեձեւ արտաքին մը տուած էր անոր։

Հաւանաբար աղջկան արծաթ - ոսկի

…ազգի հարազատ նախնիքներուն ան-
…Հայ մեծատուններ, որոնք
…ժառանգականներ պիտի կը-
…անելու, եւ մեր քաղաքական
…ներ, կարօտութիւնները
…կանքները, …
… միջոցով ոչ միայն իմացուելու եւ ա-
…ներու համախմբելու աւելի առիթ եւ
… պիտի ունենայինք, այլ
…ութիւն գրական մնիկ շունչը հին ու նոր
…եւրոպական գլուխ գործոցնե-
… թարգմանութեամբ ալ մեր լեզուն
… բեղուն, բառերն ու բացատրու-
…ները, որոնցմով այնքան լեցուն
… արտերը, նոր կենդանութիւն
… առանձայքին :

…ալ դուն բռնելով կրնա՞ս հետա-
… ընել կարճատեսա, կրնա՞ս բանալ
…սերուն ականջը : Կը բաւէ միայն
…, «ի գիտութիւն ապագայից» :
…երիտասարդութիւն, քեզի կը մնայ
… բովանդակ բեռը, առ դոյն ու-
… վրայ : կեանքիդ լաւագոյն
… է որ պիտի կատարես այդ գոր-
… մէջ միայն պարտականութիւն չը-
…, այլ արիւն կայ, վրէժ կայ : Հի-
… մեծ զէնքը արտասահմանի
… գրիչդ է, հաղորդուէ անով եւ
… ուրիշները :

Սիրելի Արազ, մեր դասարանը ժա-
մանակ մը ի վեր խուճապի ըմբռնում
… պարմած է . տղաքը դուն են առէկց :
…, առայժմ, մեր աւանդական
… սիրելի քերականութիւնն»
Մեր երէցները յաճախ կը յիշե-
…էին մեզի այդ քերականութեան ալ
…ը, երբ նոյնիսկ Թաղաւար ու
… էինք մեր տուներուն մէջ :
… երկու չուկայ ունինք, — ազ-
… չուկան, միւսը չուկան, ժին
… աւելի անհրաժեշտ :

Սիրտ պահեցէք սա պարագան, թէ
… մէջ գրական շարժումբոտակ մը
… ձեւացողհանուեալ եղած է սփիւռքնե-
… ժողովուրդին ծոցէն ծնած ան-
…, անմիջոց զաւակներ գրական
… նուիրում գլուխ կանգնած են :
… ժողովուրդին կը վկայէ :

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Ապրիլ սկիզբը, Երեւանի գիտու-
թեանց ակադեմիային մէջ Փրոֆ. Ս.
Տէր Աւետիսեան զեկոյց մը կարդաց
«Հին Հայաստանի մշակութային կեդ-
րոնները եւ Դուինի պեղումները» նիւ-
թին մասին : Փրոֆէսորը փաստացի
…տուեց թէ ինչպէ՛ս է զարգացեր
Հին Հայաստանի մշակոյթը, քարէ
դարէն սկսեալ մինչեւ քրիստոնէու-
թեան երեւումը : Ըստ Փրոֆ. Ս. Տէր
Աւետիսեանի տեսակէտներուն, հին
Հայաստանի մշակոյթը սկիզբ կ'առնէ
…քէ դարէն, որու կը յաջորդէ խալ-
դեան շրջանի ժառանգային քաղաքա-
կրթութիւնը : Հակառակ կարգ մը հե-
ղինակներու տեսակէտներուն, Փրո-
ֆէսոր Տէր - Աւետիսեան կը պնդէ
թէ խալդական ստրկատիրական արձանա-
գրութեանց հայրենիքն է հին Հայաս-
տանը. Փաստերը ցոյց կուտան, որ
… արձանագրութեանց մէջ յի-
շատակուած Արարատ երկիրը (Ուրա-
րտու) — կը թուի թէ կը սխալի «Խորհ.
Հայաստան», ու պէտք է գրել Ուրար-
տու — կ'իյնայ Արաքսի աւազանին
…, եւ առէկ իր անունը կը ստանայ
Արարատ լեռը : Մանրամասն կանգ
առնելով պատմական Հայաստանի
մայրաքաղաքներուն՝ Դուինի եւ Ար-
տաշատի վրայ, Փրոֆէսորը յայտա-
րարեց թէ կատարուած պեղումները
վերջնապէս ճշդեցին Դուինի տեղա-
գրութիւնը, Դուինի եւ Արտաշատի
մէջ 6—7 դարերուն կատարուած հա-
մայնական շինութեանց պատկերը,
ինչպէս նաեւ երեւան հանուեցան նա-
խաքրիստոնէական շրջանի հայկական ճար-
տարապետութեան կոթողներ, որոնք
մեծ արժէք կը ներկայացնեն : Այլեւս
հաստատուած է որ Քրիստոսէ երկու
դար առաջ, մօտաւորապէս 2138 տա-
րի առաջ, Հայաստանի պետականու-
թիւնը կազմուած է Արտաշատ քաղա-
քին մէջ.

Գիտութեանց ակադեմիային եր-
կրորդ նիստին Սիվոպլիտօ եւս շահե-
կան զեկոյց մը կարդաց «Հայաստանի
կաւերը իբրեւ նիւթ, կղմինտր, կո-
յուղիի խողովակ և գեղարուեստական
առարկաներ պատրաստելու համար»
նիւթին մասին :

ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Գորգի մասնագէտ մը, Ա. Արզու-
մանեան, կը գրէ «Խորհ. Հայաստա-
նի» մէջ.— Հայաստանի Գորգագոր-
ծական Միութիւնը, ընկերվարական
նոր ոճ եւ գեղարուեստական արժէ-
քաւոր գործեր արտադրելու համար,
Երեւանի արհեստանոցին մէջ հիմնեց
գորգանկարչական բաժին մը : Այդ
բաժնին մէջ կ'աշխատին, Ցունաստա-
նէն գաղթած Յակոբ Քէչիչեանի ղե-
կավարութեան տակ, գորգագործ ա-
ռաջնակարգ աշխատաւորուհիներ, —
Վարդանուշ Թարաքեան, Հռիփսիկ
Շահինեան եւ ուրիշներ : Նկարչական
բաժինը այս երկու տարուան մէջ
պատրաստած է մօտ 15 գորգի նկար-
ներ՝ հիմ ունենալով Վաղարշապատի
մատենադարանին մէջ գտնուած հայ-
կական ԺԱ., ԺԲ., ԺԳ., ԺԴ. եւ ԺԵ.
դարերու մանրանկարչութեան նմոյշ-
ները : Պատրաստուած գորգերը մեծ
գնահատութեան արժանացած են ; 5
հատը ցուցահանդէսին մէջ առաջին
տեղը գրաւած են : Պատրաստուած են
նաեւ գորգեր, Խորհ. Միութեան օր-
ուան վարիչներուն նկարներով :

ԹԱՏՐՈՆ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Անցեալ Կիրակի, 10 Ապրիլ, Մու-
րատ - Ռափայէլեան նախկին աշա-
կերտներու Միութիւնը Սեւրի Պէշիկ-
թաշլեան թատերասրահին մէջ ներ-
կայացուց իր անդրանիկ թատերական
ու գեղարուեստական հանդէսը՝ Յ.
Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը,
երեք արար զաւեշտով : Դերակատար-
ները էին Միութեան երիտասարդ ըն-
կերները, ամէնքն ալ Սէվրի Մու-
րատեան վարժարանի շրջանաւարտ-
ներ :

Հակառակ Ծաղկազարդի Կիրակի
եւ եկեղեցական առնակատարութեանց
օր ըլլալուն, թատերասրահը արդէն
լեցուած էր որոշեալ ժամուն :

Միութեան երիտասարդ ընկերնե-
րու խմբակին կողմէ Գ. Ե. Լաչինեան
հանդիսականներուն ուղղուած համա-
ռօտ բացատրութեամբ մը ներկայա-
ցուց իրենց գործունէութեան ծրա-
գիրը :

Հանդէսը սկսաւ գեղարուեստական
բաժինով մը : Գ. Ժ. Վարդանեան եր-
գեց Պէշիկթաշլեանի «Գարունը» եւ
Addio bel sogno իտալերէն երգը. իսկ
Օր. Ի. Փիլպիլեան երգեց «Ծաղիկ
էի» եւ «Իմ երգը» : Դաշնակի վրայ ի-
րենց կ'ընկերանար Օր. Ռ. Քէնտիր-
ճեան՝ որ ընդմէջ երկու երգեցողու-
թիւններուն, մեծ ձեռնհասութեամբ
նուագեց եւրոպական կտորներ : Օ-
րիորդներ Ի. Փիլպիլեան եւ Ռ.
Քէնտիրճեան ինչպէս նաեւ Ժ. Վար-
դանեան հանդիսականներուն խանդա-
վառ ու ջերմ ծափերուն արժանացան :

Գեղարուեստական բաժնին յաջոր-
դեց «Պաղտասար Աղբար» զաւեշտը,
երբեմնի պոլսահայ կեանքէ առնուած
դրուագ մը :

Գ. Ե. Լաչինեան շատ յաջող էր իր
միամիտ եւ յաւակնոտ Պաղտասար
Աղբարի դժուար դերին մէջ : Օր. Ա.
Գըլըճեան անհաւատարիմ Անոյշի եւ
Օր. Ա. Զահրէճեան բանսարկու ըն-
պառուհիի՝ Շուշանի դերերը կատա-
րեցին յաջող խաղարկութեամբ եւ
յայտ բերին դերասանական ըմբռնում
եւ արուեստագէտի յատկութիւն : Գ.
Հ. Տարօնեան պարծենկոտ փաստա-
բան մըն էր խիստ բնական ու զուար-
ճալի շարժուձեւերով, եւ Գ. Ա. Ետ-
տիկեարեան խորամանկ սիրահարն էր
Պաղտասարի կնոջ՝ Անոյշին : Իսկ զա-
ւառատանական Խորհուրդի երեք ան-
դամները՝ Գ. Գ. Ա. Տապաղեան, Գ.
Օհանեան եւ Հ. Սողոմոնեան շատ լաւ
ցուցադրեցին ազգային ժողովական-
ներու չափ, տաքէն, բայց չարունակ
խորխտ մենծ ազաներուն յաւիտենա-
կան տիպարները : Կազմակերպու-
թեան ժառանգեցան Գ. Ա. Գալէն-
տէրեան եւ Ն. Համբարձումեան :

Ներկայացումը կատարեալ յաջո-
ղութիւն մը եղաւ եւ երիտասարդ դե-
րասանները իրենք զիրենք գերազան-
ցեցին եւ արժանացան հանդիսական-
ներուն խանդավառ գովասանքին :

Վերջին արարուածին քանիցս բեմ
հրաւիրուեցան բոլոր դերասանները,
ինչպէս նաեւ յայտնի դերասանապետ
Գ. Հ. Բաղրատունի— ինքն ալ նախ-
կին Մուրատ - Ռափայէլեան մը— որ
կը վարէր բեմադրութիւնը

Ներկայ մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ»

Խմբագիր,

«Յառաջ»ի հրատարակած թերթօ-
նը, «Հողը փլաւ մեր գլխին»— Եր-
ուանդ Քոչարեանի օրագիրը— իր բա-
ցառիկ տեղը պիտի ունենայ տարա-
գիր հայ գրականութեան մէջ :

Մեր ազգի նորագոյն պատմութեան
ու հայկական կեանքի մեծ կառուց-
ուածքի մէկ կտորն է կոտրուած ու
ինկած, բայց միշտ մնայուն ու կեն-
դանի :

Չնայած, որ այդ օրագիրը հակա-
ռակ է գնում իր ձեւով ու լեզուով
գրականութեան ընդունած կանոննե-
րին— նա յափշտակութեամբ կար-
դացւում է, վասնզի Քոչեանի Օրա-
գրից կեանքն է շնչում եւ ոչ գրակա-
նութիւնը : Ոչխարի մսից կաշիին հա-
մը չէ որ պէտք է գայ, ասում են, այլ
մսի բուրմունքը, որ համ ու հոտ է
տալիս նրան : Նոյնպէս կենդանի գըր-
ուածքից պէտք է կեանքի շունչը բու-
րէ եւ ոչ ժեծապատիւ գրականութիւ-
նը... Ու ի՜նչ հեղնող օրինակ մըն է
այս Օրագիրը հանդէպ գրութեան մը,
որտեղ լեզուն էլ չինծու, մաքերն էլ
փոխ առած ու մաշուած, ոճն էլ ար-
հեստօրէն խճողուած ու «Համշակ-
կայօրէն» գրուած, թէեւ յաւակնոտ,
որ գեղարուեստական երկ է ներկայա-
ցնում հեղինակը...

«Հողը փլաւ մեր գլխին» չնայած
իր անպաճոյճ ձեւին, կրկնութիւննե-
րին, պատմողական միօրինակութիւննե-
րին— յուզում է. իր տեսակի աշուղա-
կան պատմուածք մըն է : Կրկնում եմ,
հայկական կեանքի կտրուած ու մէկ
կողմը ձգուած կտորն է այդ պատմու-
թիւնը, բայց մշտատեւ կենդանի եւ
ծնեցնող մեր մէջ ապրող յոյզեր :
Նման այն փլաթափլացմիթ որի բլիթ-
ները չնայած կտրուած ու պոկուած
վիճակին— ապրում են, բազմանում
ու չեն մեռնում :

Ցաւալի այս տեսակ գրուածքները
յիշեցնում են միջին դարերի անպա-
ճոյճ գրականութիւնը, որ սակայն
կենդանի է մնացել մինչեւ մեր օրե-
րը, մինչդեռ արդիական գրական եր-
կերը, մի քանի տարի անցած, ընկղ-
մւում են մոռացութեան փոշիի տակ :

Արդեօք պատճառը այն չէ՞, որ մէ-
կից կեանք է շնչում, միւսից— Գրա-
կանութիւն...

Ձերդ անկեղծ յարգանքներով
ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Լաֆաէլիէտ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԵՒԱՌԷՆ

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վիէն, 18 ապրիլ.— Շաբաթ առա-
ւօտէ իրարանցումի մէջ էին Խաչու-
հինները : Ո՞ւր այսպէս, կը հարցնեմ :
— Հարցնելը աւելորդ չէ՞... Ի՞նչ է
կարծիքդ, քանի՞ տուզէն առնենք, հի-
մա, որ գործերն ալ անկայուն են,
շատ յոյս չունինք թէ բազմութիւն
պիտի ունենանք : (Մօտ մէկ տարի է
որ գործերը շատ անկանոն եւ թոյլ են
նոյն իսկ, կաշիի գործարան մը գոցեց
իր դռները դուրս թափելով 80 — 85
բանուորներ, որոնց 10 — 15ը Հայեր
են).

Իրիկուան ժամը 8.30ին «Յաժակ»
ակումբ կը մտնեմ, Կ. Խաչի երեկոյ-
թին : Կը տեսնեմ որ նստարանները
ամբողջութեամբ բռնուած են : Մեր
անհամբեր երիտասարդները տհա-
սնած են հաւկիթ զարնել : Արդէն
Խաչուհիներու պատրաստած հաւկիթ-
ները սպառած էին եւ նոր եկողներուն
փափաքին գոհացում տալու համար,
սեղաններու վրայ շարուեցան կանանչ
սոխ եւ կարմիր բողկ :

— Տիկին, հաւկիթ բեր, օրիորդ,
հաւկիթ չունի՞ք :

— Դժբախտաբար հատ մը՝ 30 տու-
զէն առած էինք, չէինք կարծեր որ
այսքան յաջողութիւն պիտի ունե-
նանք : Գինի, լէմոնատ ուզեցէք, կա-
նաչսոխն եւ կարմիր բողկն հետ լաւ
է :

Եւ այսպէս գլուխները կը տաքնան,
— երգեր, խմբերգներ, զուարճախօ-
սութիւններ կը հրմշտկեն իրար :
Խօսք կ'առնէ ուսուցիչ Հայր Կ. Տէր-
Մովսեան, պատմելով թէ ինչպէս կը
տօնէին Զատիկը մեր երկրին մէջ :
« Ցորչափ օտարութեան մէջ ենք, ու-
րախացէք.ուրախ հոգիները կրնան ու-
կալ ամէն բանի, պիտի գայ օր մը
երբ հաւաքուելով մեր սիրելի Հայրե-
նիքի մէջ, այնտեղ պիտի կատարենք
մեր բոլոր հին սովորութիւնները եւ
աւանդութիւնները » :

Երեկոյթը վերջացաւ կէս գիշերին :

Ռ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՅՔԱՐ

« Հայրենիք » գիտել կուտայ այս
խորագրով խմբագրականի մը մէջ,
բանավէճի մը առթիւ (19 մարտ).

— « Հայաստանի Հանրապետու-
թեան շրջանը «Հ. Կոչնակ» այնպէս կը
ներկայացնէ, որ կարծես թէ անոր
գոյութեան պատճառով մեր «ժողո-
վուրդը հաց չունէր ուտելու, փայտ
չունէր վառելու» . կարծես ան էր
պատճառը, որ «դրամ չկար որ դուր-
սէն ալիւր ներածուի . ապրանք չկար,
որ երկրէն դուրս դրամի վերածուի.
պետութեններն իսկ կիսամերկ էին եւ
բոկոտն» . կարծես ան էր պատճառը,
որ «անհամար կեանքեր զոհուեցան
հիւանդութեան եւ անօթութեան» :

Մինչդեռ «Հ. Կոչնակ» պէտք է որ
գիտնար, թէ այդ բոլորը հետեւանք
էր քանի մը տարուան պատերազմին,
ռուսական յեղափոխութեան եւ թըր-
քական ներխուժումին : Եւ եթէ հակա-
ռակ այդ ահաւոր աղէտներուն կարե-
լի եղաւ ընդհանուր քաոսի եւ աւե-
րակներու մէջէն փրկել հայ ժողո-
վուրդի ֆիզիքական եւ հոգեւոր գո-
յութիւնը, այդ տեղի ունեցաւ հերո-
սական ճիգերու հետեւանքով ստեղ-
ծուած Հայաստանի Հանրապետու-
թեան եւ անոր կատարած դիւցազնա-
կան ճիգերուն շնորհիւ :

« Հ. Կոչնակ » կը մոռնայ, որ եթէ
այսօր Կովկասի մէջ մենք ունինք 1ու-
կէս միլիոն հայութիւն մը, ամփոփ-
ուած մէկտեղ, այդ ալ մենք պար-
տական ենք Հայաստանի Հանրապե-
տութեան, որ իր ներքին ու արտաքին
կռիւներով կրցաւ իր մէջէն մաքրել
մօտ 500.000ի հասնող օտար թշնամա-
կան զանգուած մը :

« Հ. Կոչնակ » խնդիրը այնպէս մը
կը ներկայացնէ, որ իբր թէ Դաշնակ-
ցութեան ղեկավարները, երբ անկախ
Հայաստանի « քաղցր մեղեդին» կը
հնչեցնեն եւ կը խարանեն Քրեմլինը
իբր Հայաստանին տիրացած օտար
բռնաւորներ, կը մոռնան թէ «մեր բը-
նաշխարհին այդ մասնիկը պարսկա-
կան - հող էր մինչեւ 1828 թ., եւ ան-
կէ յետոյ եղաւ ռուսական» եւ թէ «մեր
զէնքին ուժովը չէ որ վերստացանք
զայն» :

Ապշեցուցիչ չէ՞ հայ ժողովուրդը
առաջնորդելու հավակնող անձե-
րէ լսել այս խօսքերը :

Սակայն, ներկայ Հայաստանի
պարսկական կամ ռուսական լուծին
տակ ըլլալը մի՞թէ զրկած է հայ ժո-
ղովուրդը այդ հողը իրը նկատելու ի-
րաւունքէն :

Եւ յետոյ, ի՞նչպէս թէ մեր զէնքո-
վը չէր որ մենք վերստացանք զայն .
Հապա Սարդարապատի, Բաշ - Ապա-
րանի, Կարաքիլիսէի եւ Բագուի հերո-
սամարտե՞րը, որոնց շնորհիւ Հա-
յաստան անկախ պետութիւն դարձաւ :

«Հ. Կոչնակ» դարձեալ կը մեղանչէ
ճշմարտութեան դէմ, երբ կ'ըսէ, որ
Դաշնակցական ղեկավարներ իբր թէ
«չեն ուզեր խոստովանիլ թէ Խորհր-
դային Հայաստան, թէեւ բացարձա-
կ անկախութենէ զուրկ, մեր ազգային
գոյութեան միակ խարիսխն է » :

Մինչդեռ 17 տարի Դաշնակցական
մամուլը ճիշդ այդ է որ «կը խոստո-
վանի» անդադար :

Չէ՞ որ մենք է որ չարունակ ըսած
ենք ու կ'ըսենք, թէ Խորհրդային Հա-
յաստան, Հայաստանի Հանրապետու-
թենէն իբր թանկագին ժառանգու-
թիւն մնալով, հայ ազգային պետու-
թեան կորիզն է, մեր ազգային քաղա-
քական ձգտումներու գլխաւոր յենա-
րանն ու ելակէտը :

Չէ՞ որ Խորհրդային առժամեայ
կարգերու եւ իշխանութեան դէմ պայ-
քար մղելով մենք միշտ ալ չեշտած
ենք, թէ այդ պայքարը ուղղուած չէ
Հայաստանի դէմ, այլ, ընդհակառա-
կը, կոչուած է ծառայելու անոր,—
ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ ցարական
կառավարութեան դէմ մեր մղած
պայքարը՝ ուղղուած չէր Հայաստանի
դէմ :

Ո՞վ չի գիտեր, թէ 17 տարի չարու-
նակ մենք հակառակ եղանք զէնքի
պայքարին Խորհրդային կառավա-
րութեան դէմ, որովհետեւ առէկ կը-
նար տուժել նաեւ Հայաստանը :

Ճիշդ է թէ՝ մենք խստօրէն քննա-
դատած ենք ու կը քննադատենք Խոր-
հրդային կառավարութիւնն ու կար-
գերը, անդադար մերկացուցած ենք
ու կը մերկացնենք անոր Հայաստանի
հասցուցած անվերջանալի չարիքնե-
րը : Բայց մենք այդ կ'ընենք ոչ թէ
Հայաստանին ո եւ է վնաս հասցնելու
համար, այլ որպէսզի արտասահմանի
հայութիւնը տեղեակ ըլլայ Հայաս-
տանի իրական դժնդակ կացութեան եւ
աւելի լաւ պատրաստուի պատշաճ
կերպով օգնելու Հայաստանին :

... Որքան ատեն որ հայ ազգը խալ
չէ քաշած իր գոյութեան վրայ եւ չէ
հրաժարած իբր ազգ ազատ ու ինք-
նորէն ապրելու իր ձգտումէն, ան չի
կրնար երբեք հետեւիլ «Հ. Կոչնակ»ի
յանձնարարած հզօրին համակերպելու
եւ անպայման հնազանդելու քաղաքա-
կանութեան, որովհետեւ առիկա պի-
տի առաջնորդէր զայն եթէ ոչ ֆիզի-
քական, գէթ հոգեւոր ինքնասպանու-
թեան :

Առանց պայքարի, առանց անձնուի-
րութեան, առանց հերոսութեան ոչ
մէկ ազգ կրցած է եւ կրնայ ոչ միայն
ազատութիւն ձեռք բերել, այլեւ ա-
պահովել իր գոյութիւնը :

Կ'ընդունինք, որ ոեւէ ազգ չի կըր-
նար իր գլուխը պահել միայն պայքա-
րով, ուժով, հերոսութեամբ : Ամէն
ազգ ալ պէտք ունի նաեւ դիւանագի-
տութեան, շրջահայեցութեան ու հեռա-
տեսութեան :

Սակայն, վա՜յ այն ազգին, որ պայ-
քարի տեղ համակերպութիւնը կը
դարձնէ իր գերագոյն իմաստութիւ-
նը : Վայ այն ազգին, որ դիւանագի-
տութիւնը կը փոխարինէ ստրկամտու-
թեամբ եւ վասակային մատնու-
թեամբ » :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Չորս տարի առաջ Թաւրիզէն Փա-
րիզ՝ Սեւրի Մուրատեան վարժարա-
նը եկաւ փոքրիկն Վահէ Ճինկէօզեան,
որ միեւնոյն ատեն ջութակի դաս
կ'առնէր : Տղան յետոյ մտաւ Ecole
Normale de Musique, ուր այս տարուան
փետրուարին քննութիւն տալով, ըն-
դունուած է մասնաւոր վկայական մը,
հետեւեալ բովանդակութեամբ . . .
«Այս տղան շատ օժտուած է ջութակի
համար եւ ջանադրութեամբ աշխա-
տելով, կրնայ վիրթուօզ մը դառնալ
եւ պատիւ բերել իր երկրին» :(Իրան) :

Գ.

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ան կին մը հափշտակած եւ բռնա-
բարած ըլլալով, կը փնտռուէր կառա-
վարութենէն ու փախստական կ'ապ-
րէր, … կինը, զաւակները, մայրը տունն
… Ծառաներու մեծ թիւ մը : Ան-
… կող գացողներ : Գէկի առն
… վերջապէս : Ծառաներէն մաս
… կողմերը սայլերով ցա-
… գնելու գացած էին :

Գէկին տանը Մինասավալցի հարս
… կար, Շահրիպան, որ կը զուրգու-
… վրաս : Մինին ու Մինասավալ եր-
… Նշանաւոր գիւղեր են Գա-
… կողմերը : Թուրք բանակը
… արշաւէն կազմալուծուած
… կը նահանջէր, ինչպէս ամէն
… Քիւրտերը, այս երկու գիւղերը
… կը սպաննէին զանոնք եւ զէն-
… կ'առնէին : Ռուս բանակը կանգ ա-
… այդ գիւղերուն մօտ ու անոնք
… Թուրքերուն : Թուրքերը ա-
… այրերը սպաննեցին եւ կիներն
… մանուկները տեղահան ըրին մե-
րեններուն պէս : Շահրիպան Մահ-
մուտ պէկի ազգական ըլլալով, այս
վերջինը աքսորի կարաւանէն առած
ու տուն բերած էր զայն : Անոնց փա-
խստական այրերը զարնելու հրաման
կար, ճիշդ մերիններուն պէս : Շահ-
րիպան կը պատմէր թէ իրենք քովեր-
նին պահուած Հայեր ունին եղեր եւ
զանոնք Թուրքերուն կողմը անցուցած
են :— Երբ էրիկս, Տուրսունը գայ,
քու մասիդ ալ կը մտածենք կ'ըսէր :
Ճակատագրի եղբայր էինք վերջա-
պէս :

Գիւղացիներուն հետ լեռնէն փայտ
էր կրէի պէկին : Շատ անտառ չունէին
անոնք : Գէյ Տաղի կողերէն կտրուած
կիները արմատներ կը փորէինք եւ
սայլերով տուն կը տանէինք : Զիս
զրկեցին հերկի : Ես արտ վարել ան-
գամ չէի գիտեր, ո՞ւր մնաց դժուար
հերկը : Զորալուծք եզով կը հերկէինք :
Ես խոփս ուրիշի մը ակօսը ձգած ,
պարապ կ'երթայի կուգայի : Այդ գի-
շեր պէկին տունը փոխուած էր : Պէկը
տուն իջած էր : Քանի քանի օճախնե-
րու մէջ միս ու հաց կ'եփէին : Մանող
եղողին,ուտող խմողին հաշիւը չկար :
Անոնք ալ անօթի էին : Իրենց հացը
հատեր էր : Փոխ կ'առնէին, կը գը-
նէին : Առտուն եթէ ուժը չափ ալիւր
թրէին եւ եփէին, մինչեւ իրիկուն
հաց չէր մնար :Բոլորանօթիններըհանկը
խուժէին իրենց տան պէս, կը կշտա-
նային ու կ'երթային : Գէկին տղաքը
պարզ հաց չէին ուտեր : Կը բարկա-
նային ու կը նետէին զայն :Այն ալ այդ
աղքատութեան ու սովի օրերուն :

Անոնք միւս Քիւրտերէն տարբեր
չէին հագուեր : Իրենց ոտքին անխու-
սափելի տրեխն էր :

Ցօրեղ առտուն գիւղը պաշարուած
եւ ժանտարմաներով լեցուած էր : Ես
դռնանին քովի բանջարանոցին մէկ
անկիւնը շուլ մը առած կը քնանայի :
Այդ անոր համար, որպէսզի եթէ
ժանտարմա գայ՝ ելլէի փախչէի գի-
շերը : Արթնցայ : Անոնց ձայները ա-
ռի : Գիւղը իրար անցած էր : Ձիերը կը
խրխնջէին : Մէկ անգամ գլուխս վեր
առի, անցնող դարձող ժանտարմանե-
րը տեսայ : Ջուլը քաշեցի գլխուս ու
մնացի հոն : Իրիկուան անոնք մեկնե-
ցան : Ես ելայ դռնաղ գացի : Ղոնաղին
ամէն մէկ անկիւնը մարդ փնտռեր
ու գիւղը տակն ու վրայ ըրեր էին :
Ձիերը դարիի արտերուն մէջ ճապ-
նած (կապած) արտերը կերցուցած
էին : Քիւրտերը դողահար կը սրտն-
ջային : Գէկին կինը ինծի պատմեց ու
վռնտեց զիս :— Եթէ քեզ բռնեն ղոնա-
ղը կ'այրեն ու մեզ բոլորս կը սպան-
նեն : Գնա՛ կորսուէ՛, կ'ըսէր, փոր-
ձանք :

Մահմուտ պէկ տիրահոչակ էր ար-
դէն : Ան եղբայրն էր Զէթի Մուսթա-
ֆա փաշա անուանի Քիւրտին : Նա-
խորդ դէպքերուն Մուսթաֆա շատ
Հայ փրկած էր, ան յոյսով թէ մենք
ալ փութով Պուլկարիոյ նման կ'ազա-
տինք : 1895ի դէպքերուն, ան կուգայ
մեր գիւղը.— Ձեր սիրողը եւ տէրը
իմ գայ կ'ըսէ ու ժողովուրդը կ'առ-
նէ կը տանի : Կը փրկէ զանոնք : Մուս-
թաֆա վերջէն զղջացած էր իր բարի-
քին համար : Անոր տղան, Հայտար
պէկ, ու Մահմուտ պէկ, այս անգամ
հանդստացուցին յիշեալին ոսկորնե-
րը : Մահմուտ պէկ Դարահիսարի պա-
շարումին գացած էր : Հայերէն գի-
տէր : Առաջնակարգ նշանատու էր :
Քանի՛ փախստական Հայեր գտաւ ի-
րենց քարայրներէն հանած էր, հայե-
րէն լեզուով զանոնք դուրս կանչելով,
եւ սպաննած : Անոնք իրենց քով ունե-
ցեր էին գեղեցիկ աղջիկներ : Զանոնք
իրարու նուէր կը զրկեն եղեր Հայ-
տար պէկի հետ : Ցետոյ զրկեր սպան-
նել տուեր են :

Գէյ Տաղի էի, անոր ղօնաղէն աղ-
ջիկ մը ինծի լուր ղրկած էր որպէսզի
իրեն նամակ գրեմ, ծանօթանանք
Լուրը բերող Քիւրտին ըսի — Գնա ը-
սէ այդ քրոջս, իր եղբայրը այնքան
ողբալի վիճակ ունի որ թուղթ ու մա-
ռիտ անգամ մըն ալ տեսնել չերազեր
իսկ : Ինչպէ՞ս գրէ իրեն :

Մուսթաֆա փաշա մեր գիւղացի-
ները լեռ քաշելէն վերջ Տիվրիկ կ'եր-
թայ : Ճամբան կը հանդիպի խուժա-
նի մը.— Ո՞ւր կ'երթաք, կը հարցնէ.—
Խուռնավիլը ջարդելու :—Ես այդ գիւ-
ղը մոխիր դարձուցի, ե՛տ դարձէք
կ'ըսէ, ու անոնք կը դառնան :— Տիվ-
րիկի քահանան եւ ուրիշ Հայեր ալ
պահած էր ան : Բայց զղջացած : Իր
աղային համար հայ դաստիարակ ունի
եղեր ու անոնց հայերէն ալ սորվե-
ցնել կուտայ : Բայց յետոյ հայերէնը
կը դադրեցնէ ու շատ անգամ կ'ըսէ ե-
ղեր որ սխալ ըրաւ Հայերը չջարդեց ,
քանի որ անոնք չազատեցան ու իր բա-
րիքը ջուրը գնաց :

Գլխիկոր հեռացայ անկէ :

Հէմոյին առնէն վիզէս կախուած
ճերմակ պարկ մը ունէի : Վերջին ա-
ւանները լեռնէն առոր մէջ խոտ կը
հաւաքէի ես : Հիմա ան մուրացկանի
պարկ դարձաւ : Տեսայ թէ սովահար
կ'ըլլամ : Գաւազան մը առի ու սկսայ
մուրալ : Աղաչաւոր խօսքերու մթերք
մը շինեցի մաքիս մէջ : Կարծրացուցի
սիրտս որպէսզի խնդրած ժամանակս
չարտասուեմ : Մոռցայ անցեալս : Գը-
լուխս ծռեցի ներկային : Թափառիլ
սկսայ գիւղէ գիւղ, տունէ տուն : Գի-
շերները կը քաշուէի ախոռի լեռները
ու ծածուկ տեղ մը մտած կը քնանա-
յի : Ցերեկին կ'ելլէի թաքստոցէս
մարդոց խիղճերը չափելու :

Ոմանք կը խղճային վրաս ու բըր-
դուճ մը հաց կուտային : Ուրիշներ
թէեւ ունէին, իրենց դուռը ճակտիս
կը գոցէին : Ոմանք թէ կուտային, թէ
կը խղճային : Ուրիշներ կը փափա-
քէին զիս ծառայ առնել, բայց կը ցա-
ւէին որ պէտքս բռնած են, մեծ կը
ցուցնեմ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(63)

(Շար.)

այլ տուներու մէջ կը գտնուէին։ Զոհերուն մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են։ Կառավարութիւնը եւ Կարմիր Մահիկը ուտելիք, դեղեր, վրաններ եւ դրամական նպաստներ ղրկեցին։ Ազգ. Մեծ Ժողովը լուսթեամբ լսելով Ներքին նախարարին զեկուցումը, 30.000 ոսկիի արտակարգ վարկ մը քուէարկեց, աղէտեալներուն համար ։

Մոսկուա պիտի խաղայ՝ Ազգաժողովին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը եւ անգլեւֆրանսական բանակցութիւնները ծանր տպաւորութիւն գործած են Մոսկուայի մէջ։ Կ'ըսուի թէ Սթալին մօտերս ժողով մը պիտի գումարէ, որուն պիտի մասնակցին բոլոր երեւելիները։ Միւս կողմէ տեղեկացուած Մոսկուա հրաւիրուած են Լոնտոնի եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանները։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնը կը խորհի քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ բուռն դժգոհութիւն կը տիրէ Լիթվինովի դէմ, որ կուրօրէն յոյս դրած էր Ազգաժողովին վրայ։ Այժմ իր ծրագիրները ջուրի կ'իյնան անգլեւիտալական համաձայնութեամբ, որ միեւնոյն ատեն կ'ապացուցանէ Ազգաժողովին եւ Խ. Միութեան տկարութիւնը։ Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», այս առթիւ խստօրէն կը քննադատէ Անգլիան եւ Ֆրանսան, ժխտագրելով թէ անձնատուր եղած են ֆաշականութեան առջեւ ։

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայի կայարանին մէջ ձերբակալուած է Փարիզի խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատարներէն Սինիցին, որ վերջերս ետ կանչուած էր. Ձեկայի բանտը կը գտնուի նաեւ Գ. Սաղովսկի, նոյնպէս պաշտօնեայ Փարիզի խորհրդային դեսպանատան։ Երկու դիւանագէտները պիտի դատուին մայիսի կիսուն ։

*** Զրոյց կը շրջի թէ զինուորական ըմբոստութիւն մը ծագած է Մինսքի մէջ։ Խ. Միութիւնը որոշած է փութացնել արեւմտեան սահմանագլուխին ամրացումը, Մաժինոյի գիծ մը կառուցանելով Պալթիկէն Սեւ ծով։ Այս գօտին ականներով պիտի պաշտպանուի աւելի քան 50 քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ ։

Ալպանիոյ թագաւորին ամուսնիկը

Ալպանիոյ Զոկու Թագաւորին (42 տարեկան) եւ կոմսուհի Գերալտին Աբոնյիի (22 տարեկան) ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր, Թիրանայի մէջ։ Թագաւորին վկաներէն մէկը Իտալիոյ արտաքին նախարարն է, Կոմս Չիանօ։

Քաղաքային պսակը պիտի կատարէ Ալպանիոյ խորհրդարանին ատենապետը, աջակցութեամբ Գերագոյն Ատեանի նախագահին։ Կրօնական խնդիրը մէկդի դրուած է. Թագաւորը կը մնայ իսլամ, թագուհին՝ կաթոլիկ։ Արարողութիւնէն վերջը 101 թնդանօթ պիտի արձակուի միջնաբերդէն։ Միեւնոյն օրը 152 աղքատ զոյգեր պիտի ամուսնանան թագաւորին ծախքով։ Հարսնիքին օրը Թիրանայի 30.000 բնակչութիւնը պիտի կրկնապատկուի տեղացի եւ օտար այցելուներով։ Հազարաւոր իսլամ կիներ փողոց պիտի թափին, յաղթական կամարներ պիտի շողան լոյսերու մէջ ։

Ուրախանքները կը սկսին վաղն իսկ, շաբաթ, պալատական պարահանդէսով, ուր Ալպանացիներ պիտի պարեն իրենց ազգային տարազներով։ Երկուշաբթի օր ալ քաղաքապետութիւնը պարահանդէս մը պիտի սարքէ, մասնակցութեամբ տեղացիներու եւ օտարականներու։ Միեւնոյն ատեն բազմութիւններ պիտի պարեն փողոցներու մէջ եւ խարոյկներ պիտի վառին բլուրներու վրայ։ Թագաւորն ու թագուհին լաւ լուղորդներ ըլլալով, իրենց մեղրալուսինը պիտի անցընեն Տուրացցոյի մէջ։ Թագաւորին երեք քոյրերը Փարիզ եկած էին վերջերս, հարսին շրջազգեստը գնելու համար ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

1200 ՀՈԳԻ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Թունուզի մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին խռովութեանց։ Զինուորական ատեանը աւելի օր զանազան պատիժներու դատապարտեց 30 ամբաստանեալներ, որոնց չորսը Իտալացիներ են։

ՍԷՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ձախ թեւին վարիչը, Մարսօ Փիվէր, որ ըմբոստացած ըլլալով արտաքսուեցաւ կուսակցութենէն, բարեկամական նամակ մը ուղղեց համայնավար կուսակցութեան։ Մարսօ Փիվէր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ ամէն կերպով գործակցելու դասակարգային պայքարի համար ։

ԳՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ Երկաթեայ Պահակներու դաւադրութեան առթիւ, ձերբակալուած են բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ 200 քահանաներ։ Պուքրէշի մէջ եկեղեցիի մը ժողովրդապետը եւ պաշտօնեաները ձերբակալուեցան, իբրեւ մեղսակից։ Բանտարկուած են նաեւ բազմաթիւ սպաներ ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴՐՕՇԻ տակ հրաւիրեց պահեստի սպաները, մասնակցելու համար բանակին վերակազմութեան։ Այս կարգադրութեամբ 2500 նոր մարտիկներ կ'ապահովուին ։

ԳՐԱԶԻԼԻԱ նոր հրամանագրով մը խստացուց օտարականներու ներգաղթի պայմանները։ Ասկէ զատ, օտար կազմակերպութեանց արգիլուած է մասնաւոր դրօշներ կամ համազգեստներ գործածել։ Մամուլը գրաքննութեան ենթարկուած է ։

ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ հրաման ստացան ռուս ծանօթ հրապարակագիր Սուվարին եւ կարգ մը բարձրաստիճան սպաներ, բոլորն ալ աջակողմեան։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խարբերդցիներու ագարակը,

Campagne Roseraie, St. Antoine

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ

Հաճելի ժամանց։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները
Մուտք 5 ֆր., (խմիչք եւ ուտելիք միասին)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ» ԵՐԱԺՇ. ԹԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3–8, 5 Rue de l'Eglise
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին։ Պիտի պարէ արեւելեան պարերու մասնագէտ Գ. ԱՆԱՍԹԱՍ։ Կը նուագէ SEPASTIAN BOY'S JAZZ, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆի։ Ձախ պիւֆէ։
Մուտք կիներու 5, այրերու 7 ֆրանք

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Մարսէյլի Վասպուրականի հայրենակցական Միութեան կողմէ Յունիս 3ին, «Սէնթ-Անտրէի մէջ»։ Նկատի ունենալ եւ չխաչաձեւել։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը նայլն անբերի եւ ճաշակաւոր ձեւերով, պատի թուղթեր փակցնելու եւ ներկելու գործերու համար դիմեցէք ծանօթին՝

S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրոպականտի յանձնախումբի ժողովը երկուշաբթի երեկոյ, ծանօթ հասցէին։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Թերմեան» սրահը։

Հ. Ճ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ 24 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹԱՐԱՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Joseph GILLES (երգեհոն), André THEURER (թաւջութակ), Alice DELCROIX (Ա. ջութակ), Simonne LE HARTEL (Բ. ջութակ), Claude FARDOUX (Haut - bois), արուեստագէտներ 1er Prix du Conservatoire National de Paris, ինչպէս նաեւ փոքրիկ Նէլլի ՄԻՐՈՒԿԵԱՆ եւ Երուանդ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

×

ՎԱԼԱՆՍ. 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, Գեա. Թատրոնին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ PÈRE HUET (ՀԱՅԵՐԷՆ), Պ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (ԼԻՈՆԷՆ), ՀԱՅՐ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Զամի «Արաքս» երգչախումբին մասնակցութեամբ։

×

ՌՕՄԱՆ, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Յ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբին, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մալաթիոյ Կրթասիրացի սրահին մէջ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, արտասանութիւն, ... ղերձ, մեներգ եւ ջութակ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՎԱՐԴԳԷՍ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

×

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղերուն եւ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ։

23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին գպրոցին սրահը.

4 Rue Trois Chantiers

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Երգ. կենդանի պատկեր.

Ինչև թիւ 1 օթոպիւսով Մէրի։ Մուտքը ազատ է

×

ՎԻԷՆ — Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ռամկավար Ազատ. կուսակցութեան, Տարօն - Տուրուբերանի, Տիգրանակերտի Հայր. Միութեանց, Հ. Կ. Խաչի, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, 24 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սերժը Կաթոլիկ սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԹԻԳՐԻԹՃԵԱՆ (Մարսէյլէն)

Մուտք 1 ֆրանք

×

ՏԷՍԻՆ. Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Եկեղեցասէր Տիկնանց, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան եւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան

23 Ապրիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 7.30ին Հ. Յ. Դ Տան մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Մ. ԵԴԻԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

×

ԱՐՆՕՆ (Պոստ), Նախաձեռնութեամբ «Արարատ» Միութեան, 24 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բաբգէն Շահպազ» Ակումբին մէջ. Արնօն։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
Նուպարեան Մատենադարանին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երաժշտութեան դերը հիւանդութեանց վրայ»։
Մուտքը ազատ է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Գուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թաղիս եւ իր միացեալ շրջանին հայրենակիցներուն թէ Ապրիլ 24ի Կիրակի առաւօտ հոգեհանգիստ եւ պատարագ պիտի մատուցուի շրջանի բոլոր հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն։ Բոլորը կը հրաւիրուին յարգել իրենց հին եւ նոր ննջեցեալներուն յիշատակը։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Տ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rue de l'Eglise։

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'Arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Ապրիլ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր
HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ.
Avenue Friedland, Paris, metro Etoile.
Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Մուտք 15 Ֆր., քարթով ներկայացող հայ զինուորներու ձրի։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ 24 Ապրիլ, Կիրակի, հոգեհանգստեան պատարագ եւ պաշտօն պիտի կատարուի համաշխարհային պատերազմին ինկած մեր նահատակներուն յիշատակին։ Կը պատարագէ Տ. Առ. դէ Եռանեան Փայլակ։ Կը հրաւիրուին իրենց նահատակներուն յիշատակը յարգողները։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9։

ՎՐԱՑԻ ԵԱՑՏՆԻ ԿԻՆՏՕՆ, Դ. Աստթեանի, կը խնդրէ մեզմէ յայտնել թէ ինք երբեք չէ խառնուած մասնակցիլ այսօրուան Հաարեկան մեծ պարահանդէսին, որուն յայտագրին մէջ իր անունն ալ հրատարակած են, առանց իր հաւանութեան։

ԿԱՑԷԻ ՏՕՍԷՓ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Տ. Կ. ... Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 23 Ապրիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ... իր դպրոցին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն ... րէն ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ... Գ. Ալթէքօղեանի եւ պարագաներուն իր անդրանիկ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կը փնտռուին Եալովայի ... գիւղէն Որդիք եւ Գրիգոր Վարդ... եաններ, որ 1922ին Պոլսէն ... ցան Նիւ Եորք։ Իրենց մասին ... նեցողներէն եւ հաւցէները գիտ... ներէն կը խնդրուի իմացնել ... Kinossian, 153 Rue Pierre-Corneille, Lyon (Rhone) France։
Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 24 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 24 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3713

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ Կ'ԸՍԷԻՆ ...

Մեռելները կը խօսէին, փնտռելով ժառանգորդները.

— Դուք որ ողջ մնացիք անասելի Արհաւիրքէն, կոտորածէն ու ջարդէն, սովէն կամ կախաղանէն, աշխարհասասան տառապանքէն, դուք արդէն ական էք մեզ: Կը յաւակնիք ըլլալ աւելի արթուն եւ իրատես, աւելի հասուն եւ խոհուն:

Բարի՛: Ուրեմն բան մը արժած է մեր արիւնը, զոր մենք անխնայ ընծայեցինք լաւագոյն օրերու համար, հաւատալով աշխարհի արդարութեան:

Ուր՞ է որ, այն ատեն, աշխարհի արդարութիւնը: Գոնէ այդպէս հաւատացինք մենք, սերտելով դարերու պատմութիւնը եւ ունկնդրելով մեր երգերուն: Այն պարագայի մէջ, մենք չմանրացանք, չառարկեցինք, չխնայեցինք ինչ որ կրնար ծառայել ժողովուրդին եւ հայրենիքին փրկութեան:

Ունի՞ք դուք ալ այդ ոգին: Նոյնքան վճռականութիւն եւ նուիրում, գլուխ տանելու համար այն ինչ որ ջախջախուեցաւ մեր ջարդուիլով եւ ցիրուցան ոսկորներուն վրայ:

Ի՞նչ օգուտ ձեր գիտութենէն, առանց հաւատքի եւ խանդավառութեան, առանց վճռական կամեցողութեան:

×

Մեռելները կը խօսէին, լսելով խժալուր ձայները ողջերու ցիրուցան բազմութեանց.

— Կը յաւակնիք ըլլալ աւելի հասուն եւ խելացի: Բայց, ահաւասիկ լրացաւ 23 տարին, եւ դուք տակաւին ծուռ կը նայիք իրարու, նոյնիսկ մեր յիշատակը ունած ատեն...

Մենք մեր բոլոր առելութիւնները մոռցանք անճիտացի համբուն վրայ: Ընտանի ենք միացուց մեզ, երբ կը լակէր մեր արիւնը չարախինդ ամբարտաւանութեամբ: Առանց դասակարգի, դաւանանքի, տարիքի կամ սեռի խտրութեան: Մեր մէջ ամէնէն համբակն ալ գոնէ գիտէր թէ ինչ կ'ուզէ, եւ ինչու կը մեռնի: Իսկ ձեր գիտունին գիտունը դեռ օրօր կ'երգէ: Ձեր մէջ կիրքն է որ կը յօրանջէ, եւ խուժանավարութիւնը սաղմոս կ'երգէ: Եւ կը թուի թէ այսօր որոմը աւելի շատ է քան ցորենը: Դուք տակաւին չունիք հանգանակ մը, որ լուծէր եւ աշխատանք պարտադրէր բոլորին, յարգանք ներշնչելով նոյնիսկ օտարին:

×

Մեռելները կը տրտնջային, իրենց փոսացած աչքերը խրելով հաւասարած խաւարին մէջ.

— Մենք չտեսանք ոչ Եւրոպան, ոչ Ամերիկան: Զարհուրելի լեռն եղաւ մեր [illegible], եւ կամ Ծովափը: Մենք մեր մտքի պաշարն ստացանք դաշտերէն եւ գիւղերէն, պակասը լրացնելով յետամնաց քաղաքներու մէջ:

Դուք, ահա տարիներէ ի վեր փռուած լուսացնցուղ ափերու վրայ, ապահով եւ անվտանգ, դուք ինչո՞վ կ'ապացուցանէք ձեր առաւելութիւնները: Ո՞ւր է [illegible] արտայայտութիւնը ձեր կորովին ու մտքին, ձեր գերազանցութեան, [illegible] այն երկունքին որ լճացաւ մեր արեան ճապաղիքներուն մէջ:

Մեռելները դեռ ուրիշ բաներ ալ կը խօսէին, բայց ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍ ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ ՍՈՒՎԱՐԻՆԻ ՀԵՏ

Երէկ հաղորդած էինք թէ արտաքսման հրաման ստացած են ռուս ծանօթ հրապարակագիր Սուվարին եւ կարգ մը բարձրաստիճան սպաներ:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ոստիկանութեան վերատեսուչը իր մօտ հրաւիրելով կարգ մը ռուս տարագիրներ, անոնց հաղորդած է Ներքին Նախարարութեան մէկ վճիռը, որ կը հրամայէ հեռանալ Ֆրանսայէն: Ութ օր պայմանաժամ տրուած է, իրենց գործերը վերջացնելու համար:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Փարիզի ռուսական շրջանակներուն մէջ: Շատեր կ'ըսեն.— «Կը նախատեսէինք արդէն, թէ Զօր. Միլլէրի անհետացումը ասոր մը փորձանք պիտի բանայ մեր գլխուն»:

Տեղական թերթ մը դիտել կուտայ թէ հեռանալու պատուիրուած չորս բարձրաստիճան սպաներէն երեքը խառնուած են այդ խորհրդաւոր ողբերգութեան: Ասոնք են զօրավարներ Կուսոնսկի, Շատիլով եւ Տուրգուլ: Առաջին անգամ Զօր. Կուսոնսկին էր, ընդհ. քարտուղար ռուս նախկին ռազմիկներու Դաշնակցութեան, որ հաստատեց Զօր. Միլլէրի անհետացումը: Դարձեալ ինք էր որ 1937 սեպտ. 23էն 24ի գիշերը սեղանին վրայ գտնելով կասկածելի նամակը, հարցաքննեց դաւաճան զօրավարը, Սկոպլին: Մնացեալը գիտէք արդէն.— Սկոպլին վար իջնելով փախաւ եւ մինչեւ հիմա կը փնտռուի, իսկ իր կինը, հռչակաւոր երգչուհի, բանտը կը մնայ մինչեւ այսօր: Զօր. Կուսոնսկի քանի մը անգամ հարցաքննուեցաւ: Ցետոյ, կարգ մը թուղթեր ամբաստանեցին թէ ինքն է որ դիւրացուցած է Սկոպլինի փախուստը:

Գալով զօր. Շատիլովի, նախկին անգամ զօր. Վրանկէլի սպայակոյտին, մտերիմ բարեկամն էր Միլլէրի եւ Սկոպլինի: 1934ին ան վարիչն էր հռչակաւոր «Ներքին գիծ»ին, որուն ղեկավարութիւնը յետոյ անցաւ զօր. Սկոպլինի: Վերջինս նշանակուած էր տնօրէն հաստատութեան մը որ հոլանտական գործիք կը [illegible] պոմպի շինութեան համար:

Արտաքսեալներուն մէջ են նաեւ Զօր. Կոչկին, որ հեռու կը մնար Սպիտակ Ռուսերու բոլոր կազմակերպութիւններէն, եւ հրապարակագիր Բորիս Սուվարին նախկին տնօրէն հռչակաւոր «Նովոյէ Վրէմիա» օրաթերթին (ցարական իշխանութեան օրով), նաեւ Պալյով եւն.: Կան ձախեր ալ:

Ֆրանքը ինչո՞ւ կ'իյնայ

Անգլիական ոսկին, որ մինչեւ 158 ֆրանքի իջած էր շաբթուան ընթացքին, նորէն բարձրանալով ուրբաթ օր հասաւ 164.50ի, իսկ տոլարը՝ 32.97ի: Ցետոյ առաջինը իջաւ 160.93ի, երկրորդը՝ 32.25ի:

Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ ֆրանքին դէմ ճնշումը կ'աճէր երեքշաբթի օրէն ի վեր, երբ դահլիճը իր առաջին պաշտօնական նիստը գումարեց, առանց վերջնական որոշում տալու ելմտական վերակազմութեան հրամանագրի մասին. Այս պարագան զգալապէս ազդեց Փարիզի սակարանին վրայ, բայց կացութիւնը քիչ մը բարւոքեցաւ չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի, երբ ֆրանքի վաճառման դէմ գնումներ կատարուեցան երաշխաւորութեան գումարին շնորհիւ: Սակայն ուրբաթ օր գնումը դադրեցաւ եւ ֆրանքը հետզհետէ իջաւ մինչեւ իրիկուն: Սեղանաւորական շրջանակները աւելի ազդուեցան, երբ զրոյց շրջեցաւ թէ ելմտական հրամանագրին հրապարակումը կ'ուշանայ իբրեւ հետեւանք դահլիճին մէջ ծագած անհամաձայնութեանց: Կ'ըսուի թէ դատական եւ տնտեսական նախարարները հակառակ են ելմտական նախարարին առաջարկութեանց, որոնց ուժ կուտայ նաեւ արտաքին նախարարը, Պ. Ժորժ Բոնէ (Նախապէս ելմտական նախարար): Այս լուրերուն վրայ, կառավարական շրջանակներէ հաղորդեցին թէ փութով յառաջ կը տարուի ելմտական ծրագիրներուն պատրաստութիւնը:

*** Գործադուլի օրէնք - Հրամանագիրը վերջնապէս խմբագրուած ըլլալով, պիտի քննուի նախարարական խորհուրդի յառաջիկայ նիստին մէջ: Օ- [illegible] րամադրութեամբ, նախ իրաւարարութիւն պիտի փորձուի, եթէ ձախողեցաւ, [illegible] կարելիութիւն պիտի կատարուի, գործադուլի մասին.

Ֆրանսիւիտալական համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի մինչեւ մայիս 9

Ուրբաթ օր պաշտօնապէս սկսան ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, Հռոմի ֆրանսական գործակատարին եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին միջեւ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը բացորոշ հրահանգներ ստացած ըլլալով, պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները՝ Սպանիոյ, Եթովպիոյ, Միջերկրականի եւն. խնդիրներու մասին:

Բանակցութիւնները արագօրէն յառաջ կը տարուին եւ կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ նախնական համաձայնութիւնը ստորագրել մայիս 9ին: Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի քաղաքական շրջանակները լաւատես են: Երկու կողմերն ալ կ'ուզեն փշոտ հարցերը կարգադրել Հիթլէրի այցելութենէն առաջ: Եթովպիոյ խնդիրը վերջացած կը համարուի, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են ճանչման մասին:

Այս վերջին պարագան դժգոհութիւն պատճառած է Մոսկուայի մէջ: Առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է ընդդիմանալ անգլիական առաջարկին եւ թէ Մոսկուա պիտի քաշուի Ազգաժողովէն, եթէ Ֆրանսա Անգլիոյ կողմը բռնէ:

Այս լուրերը հերքուեցան պաշտօնապէս, բայց կարծողներ կան թէ Ս. Միութիւնը ժամանակաւ պիտի բացակայի Ժընեւէն, աւելի վճռապէս յայտնելու համար իր պարսաւանքը:

Այս առթիւ ըսենք որ Մոսկուա թէեւ կ'ընդդիմանայ Եթովպիոյ ճանչման, բայց համակերպած է Աւստրիոյ կցման: Պերլինի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը ապրիլ 22ին պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ջնջուած է Վիէննայի խորհրդային դեսպանութիւնը:

*** Անգլիոյ պատերազմական նախարարը Հռոմ գացած ըլլալով, առջի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ (ԿԻՐԱԿԻ)

ՆԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ: ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌՔԸ ...

1916ի գարունն էր: Այդ օրերուն, Եփրատ կը վարարէր ու արաբական անապատի իր ափունքը կ'ողողուին ջուրերով:

Շաբաթէ մը ի վեր կանգ առեր էինք Մէսքէնէ,— կայան մը անապատին ափը՝ Տէր Զօրէն Հալէպ տանող ճամբուն վրայ:

Մահը կը քալէր մեզի հետ, ու այդ անծայրածիր աւազուտին վրայ մենք երջանիկ էինք որ ամենօրեայ հարիւրաւոր մեռելները թաղելու միջոց տրուած էր մեզի ...:

Միջօրէ մըն էր: Վրանէն հեռացայ՝ Եփրատի ափունքն ի վար քիչ մը առանձնանալու համար: Քիչ մը հեռուն, ջուրի եզերքը,— ուր տեղատուութեան մը ողորկ ու դեռ թաց հետքը կը մնար,— երկու փոքրիկ տղաք, նստած էին նոյն այդ թաց աւազներուն վրայ:

Մօտեցայ: Իրենց ոսկրացած դէմքին վրայ կեանքի հետքն իսկ չկար: Ու շնչառ կը թուէին: Այսուհանդերձ, կը շարունակէին դողդոջուն ձեռքերով աւազուտը փորել: Կանգ առի: Ու դիտեցի պահ մը: Մէկը, որուն սեւ ու մեծ աչքերուն ցոլքը աղօտեր էր բոլորովին, նայեցաւ ինծի: Ցետոյ, կրկին շարունակեց օգնել իր ընկերոջ:

«Տուն» կը շինէին: Եփրատի եզերքը, թաց աւազներով, կ'աշխատէին «տուն» շինել անոնք, որոնք, ո՛վ գիտէ, թերեւս նոյն այդ գետին հեռաւոր ափունքներուն վրայ հայրենի երդիքներ ունէին: Բայց, հիմա, բռնօրէն հեռացուած անոնցմէ, ու թէեւ մահուան հետ ամէն քայլ դէմ յանդիման, բայց իրենց ցեղային շինարար բնազդին կը հետեւէին ..

Քանի մը քայլ վերջ, երբ արդէն հեռացեր էի, աղմուկ մը հասաւ ականջիս: Նայեցայ ետեւ: Ու տեսայ, որ թուրք պաշտօնեային տղան եկեր՝ կ'աւրէր այն, զոր շինել կը ջանային ոսկրացած հայորդիները: Բայց, անոնք, միշտ նստած աւազին վրայ, կը շարունակէին վերաշինել՝ ինչ որ կը շարունակէր իր ոտքովը քանդել թուրք տղան: Այնպէս որ, Թուրքը, ծարահատ, կից մը տուաւ հայ տղաքներէն մէկին, ձեռքով իրենց մինչը հեռ ու սկսաւ քրքջալ:

Մօտեցայ արագ քայլերով: Ու ենթադրեցի, որ, մեր տղաքը, հարուածուած թէեւ, իրենց ոտքերով կրկին կը փորձէին աւազները կուտակել ու «տունը» շինել ...:

Չգիտեմ թէ ի՛նչ ճակատագիր ունեցան անոնք: Ապահովաբար, իրենց սպառա՜ծ միւսներէն վերջ, իրենց ոսկորները եւս խառնուեցան ոսկրերուն անոնց, որոնց եղերական մահացումին դառնութիւնը կ'ապրինք այսօր:

Բայց, ինչ որ կը մնայ կենդանի ու անմահ՝ այն ոգին է, որ յատուկ է այդ կմախացած տղոց ցեղին,— շինարար ոգի՜ն մեր ժողովուրդին՝ ընդդէմ այն քանդիչ բնազդին, որ մեր բահին ու գրիչին հակադրեց իր եաթաղանը, ու արիւնարբու եղաւ՝ գազանային ըլլալուն համար, եւ անօգուտ, որովհետեւ անզօր էր ոգիին դէմ ոգիով մրցելու ...

Բոլոր արհաւիրքի տեսիլներուն հետ, որոնք ամէն տարի, այս օր, շուրջապատկերի մը նման կը վերակենդանանան մտքիս մէջ՝ իբրեւ դառն յիշատակները Եղեռնի ճամբուն, այս պատկերը կը մնայ ամէնէն ուժեղը եւ ամէնէն խօսունը:

[illegible], եւ հոն կը գտնեմ բովանդակ իմաստը Թալէաթի այն վճիռին թէ կ'ուզէ «հայ ժողովուրդը յիսուն տարի ետ տանիլ»:

Ու հոն կը գտնեմ, դարձեա՛լ, մեր անօրինակ ողբերգութեան անմխտելի փառքը ..

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԽՄԲ.— Վերջերս ամբողջութեամբ թարգմաներ էինք Թանի Էնկիւրիի թղթակցին մէկ թղթակցութիւնը՝ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց մասին: Ցօդուածագիրը այս առթիւ շօշափելով նաեւ հայկական հարցը, անհիմն եւ անարդար վերագրումներ կ'ընէր Հայերու մասին: Պ. Ա. Երամ, նախկին խորհրդական հայկական պատուիրակութեան, այս առթիւ հետեւեալ նամակը ուղղած է Թանի խմբագրութեան (22 ապրիլ).—

Էնկիւրիի ձեր թղթակցին ստորագրութեամբ, «Թանի» փետրուար 11ի թիւին մէջ երեւցաւ յօդուած մը, Թրքական հանրապետութեան ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց մասին, որ ընդհ. պատերազմի միջոցին կատարուած հայկական ջարդերուն ու զանգուածային տարագրութեանց առթիւ վիճելի գնահատութիւն մը կ'ընէր հանդէպ այս դժբախտ ժողովուրդին, որ, վերջ ի վերջոյ, զոհ գնաց փարելով Դաշնակիցներու եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի դատին:

Ձեր թղթակիցը կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ հայ բնակչութիւնը, որուն թիւը երկու միլիոնի կը հասնէր 1914ին, մօտաւորապէս հարիւր հազարի իջաւ ջարդերէն եւ տարագրութիւններէն վերջ, եւ կը թուի թէ կ'իւրացնէ այն տեսակէտը, եթէ ոչ իբրեւ արդարացում, գէթ իբրեւ բացատրութիւն այս դժբախտ ժողովուրդը ծրագրեալ ձեւով բնաջնջելու իրողութեան, թէ ապստամբե՞ր են եղեր, ընդհ. պատերազմին մէջ, ընդդէմ Թուրքերուն:

Թոյլ տուէք ինծի, իբրեւ հաշտութեան խորհրդաժողովի հայկական պատուիրակութեան նախկին խորհրդականի, իրողութիւնները վերահաստատել իրենց պատմական ճշդութեան մէջ:

1908ի յեղափոխութենէն վերջ, որ տապալեց Ապտիւլ Համիտի ահ ու սարսափի կարգուսարքը, Թուրքիոյ մէջ եւ ստեղծեց սահմանադրական կառավարութիւն մը՝ հիմնուած ցեղերու հաւասարութեան վրայ, Հայերը, մոռնալով ջարդերը, որոնց զոհ գացած էին իրենց ցեղակիցները 1895ին եւ 1896ին, Թուրքերուն հետ կ'ապրէին բարեկամօրէն:

Արդ, 1914ին, երբ դեռ պատերազմի չէր մտած Թուրքիան, Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութիւնը ընդհ. ժողով մը գումարեց Էրզրումի մէջ (ՅԱՌԱՋ.— Ցօդուածագիրը կը սխալի այստեղ, Էրզրումի ընդհ. ժողովը գումարողը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր եւ ոչ թէ Իթթիհատը): Հռչակաւոր Թալէաթ փաշան, որուն յիշատակին վրայ կը ծանրանայ բեռը այն վայրագութեանց, որոնց յետագային զոհ դարձաւ հայ ժողովուրդը, բանակցեցաւ հայ կուսակցութեան (ՅԱՌԱՋ — Հ. Յ. Դաշնակցութեան) հետ, որ յարած էր իր քաղաքական կազմակերպութեան, նպատակ ունենալով հայ կամաւորական [illegible] գունդեր կազմել, արշաւելու համար Կովկասէն ներս եւ տեղական հայ ժողո-

([illegible] շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԵՆԴԱՆԻ Է ՄԵՐ ԴԱՏԸ

Ի՞նչ եղերական հակադրութիւն: Մեր ազգային սուգը կը զուգադիպի բնութեան երջանիկ զարթօնքին: Գարնան գալուն հետ արդէն,— հովիտները կը պատմուճանուին կանանչով, կապոյտով, ճերմակով, ու ծառերը կը [illegible] պարտէզներուն մէջ ամէնէն [illegible] գոյներով: Գարնանային այսպիսի [illegible] առաւօտ մըն էր, երբ [illegible] իր ծաղիկները կը [illegible] արիւնը, մեր ժողովուրդը [illegible] ծաղիկները կը բա[illegible] փառաւորութեան հանդէսին: [illegible] մութին մէջէն, [illegible] իր սեւ թաթը եր[illegible] եւ աւրեց Հայոց ծաղկեալ [illegible]:

[illegible] օրէն ի վեր, գարունը դարձաւ [illegible] հակադրութիւն մը մեզի համար. Ուրիշ ժողովուրդներ կ'երթան [illegible] ծաղիկներու մէջ, մինչ [illegible] ժողովուրդը կ'ամփոփուի ինքն իր [illegible] իր վիշտին հետ, մեծ տենչերուն [illegible] մէջ՝ իր ուխտին հետ:

[illegible] է ծաղիկներով ու [illegible] երթալ մեռելներու [illegible]: Դուք կը տեսնէք Ֆրանսացիները, որոնք՝ իրենց մեռելներուն [illegible] ծաղիկներէն փունջ կազմած՝ [illegible] կ'երթան թարմ շիրիմներուն: [illegible] ի՞նչ ունինք մեր մեծ մեռելներուն, ի՞նչ ծաղիկներ տանինք մեր [illegible]:

[illegible] ծաղիկ՞ը, ահա բացուեր են [illegible] կոկոնները,— որբերը: Ի՞նչ կայ [illegible] գեղեցիկ նուէր քան փունջը մեր [illegible] ծաղկանոց, ամերիկեան [illegible] «չափահաս» (ա՞յս, այդ [illegible] պատմութիւնը...): Երիտասարդութի՞ւն մը ահա, որ որբ մնաց,

— անօրմէ խլեցին իր ծնողքը, հայրենի երդիքին տակ աճելու իրաւունքը, եւայլազանց մշակոյթով իրենուելու պատիւը, աստուածաշունչ լեզուով երգելու հաճոյքը:

Այս երիտասարդութիւնը, սակայն, կազմակերպութիւն մըն է տոկոսեր՝ տէր կանգնելու համար հայրենի իրաւունքներուն: Ու պատրաստեր հանգանակ մը: Ի՞նչ կայ աւելի նուիրական քան այդ հանգանակը: Կը թարշամի՞ն ծաղիկները, որոնք կը դրուին շիրիմներու վրայ, բայց կը տեւէ դարերու մէջէն հանգանակը, զոր որբերը կը դնեն նահատակներու յուշարձանին վրայ:

Ես կը մխիթարուիմ տեսնելով որ ամէն տարի, Ապրիլին, հրապարակ կը բերուի այդ հանգանակը: Ու կը տխրիմ տեսնելով որ տարուէ տարի, այլ գաղութներու մէջ, կը թարշամի Ապրիլ Տասնըմէկի յիշատակը: Այստեղ է գլխաւորաբար որ, զարթնած սփիւռքը, ոտքի կը կանգնի ամբողջ հայ ժողովուրդը եւ կը մտածէ իր մեծ մեռելներուն մասին, անոնց վրէժին մասին, հայրենի բռնաբարուած հողերու մասին: Ու մասնաւորաբար այս տարի քիչ մը աւելի եռուզեռ, զանգուածային բարախուռ կը նշմարուի Ապրիլեան սգատօնին համար,— հանդէսներ յայտարարուեցան հեռաւոր անկիւններու մէջ անգամ:

Այո՛, այս տարի Ապրիլ Տասնըմէկը աւելի կը յուզէ մեզ, որովհետեւ հայրենիքի կարօտը աճեցաւ, սաստկացաւ, մինչ նոր երիտասարդութի՛ւն մը կ'աղաղակէ, իւրացնելով դատը անոնց որ ինկան:

— Թագաւորը մեռաւ, ահա նոր թագաւոր: Կենդանի՛ է մեր դատը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏԱՌԱՔԱՂՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

«Ոբէ կան մարդիկ փոքր դահիճներէն աւելի կ'արհամարհեմ, զանոնք են առաջ:» ՔԼԷՄԱՆՍՕ

Ու վերջապէս թնդանօթները որոտացին դաշտերուն: Լռեցին ռազմական քայլերգները: Եւ տանջուած ճամբը խեղդուեցան հաչագներու մէջ: Խաղաղութիւն իջաւ մարդոց հոգիներուն, դժոխակերպ ու խելագար՝ հինգ տարիներ անընդհատ: Եւ շրթունքները դարձեալ խաղաղին սիրոյ քաղցր երգերով:

Հայր Մարթէն, վեթխարի այդ հեպահամբոյր, սպասաւորը Երկնքի, քանեց կապարճը, հանեց հրացանը, մերկացաւ զինուորի համազգեստէն եւ զանոնք յանձնեց պետութեան: Խաչակնքեց, վեր նայեցաւ պայծառադէմ, փառաբանեց կաթոլիկներու Աստուածը, հագաւ կրօնաւորի հանդերձները ու վանք դարձաւ:

Լեցուեցան Հայր Մարթէնի աչքերը: Եւ տղու մը պէս հեկեկաց ան մեկուսի: Խաւարեր էր միտքի եւ հոգիի վառարանը: Ամլացեր էին պտղատու ծառերը: Ու հետքն իսկ չկար փարթամ եւ նոր բուրաստանին, որուն վրայ կեանք մը ամբողջ հսկած էր ինք: Թուրքերը եկեր անխառնակ ապաստանարանի մը վերածեր էին վանքը ու հեռացեր՝ Ջինադաղարի առաջին փողահարութեան, լքելով հոն անպաշտպան՝ բազմութիւնը ութ հարիւր որբերու:

Վանքը գըեակ մըն է իշխանական: Պատմութիւնը կը վկայէ թէ Ռուբինեաններու կառակն է ան: Հայկազը Կիլիկեան Միջերկրականին, թառած Տաւրոսներու մշտադալար մէկ լանջքին եւ քամակը եղեւիններու անտառին, մենաւոր բայց սիրական, դարերու արժէքովը ծանրախոհ ու անոնց փառքովը սգաւոր, անստգիւտ խորհրդանիշն ու յիշատակարանն է ան հայ ճարտարապետական տաղանդին, կարծես պարպած անոր բովանդակ շտեմարանը յուռթի:

Հայր Մարթէն երկար տարիներու փորձառութեամբ հարուստ, դաստիարակած արեւելեան տասնեակ մը ցեղի զաւակներ եւ անոնց հետ ապրած, չէր կրնար հաւատալ բնականաբար թէ ութ հարիւր որբերը, թէեւ ամէնքն ալ թրքական անուններով, Թուրքեր ըլլային անխտիր: Ան բացորոշապէս կը զանազանէր Հայը, Քիւրտը եւ Թուրքը: Ու շնորհիւ իր ջանքերուն, վանքին կէս բնակչութիւնը իր ժողովուրդին վերադարձաւ: Չորս հարիւր հայորդիները դուրս եկան Մէհմէտ, Ալի, Քէմալ, Մուսթաֆա, Հասան, Էմին կեղեւներէն ու յիշեցին իրենց մկրտութեան անունները: Հայր Մարթէնի առաջին բարեգործութիւնը եղաւ այդ:

Վանքը պատառաքաղ չունէր: Որբերը բթամատով, ցուցամատով եւ միջնամատով կը ճաշէին: Հայր Մարթէն քաղաքէն ութ հարիւր պատառաքաղ ապսպրեց:

Անուններու ճշդումէն առընթեր՝ տարագրութեան արհաւրալից պատկերները պատռեցին մի առ մի թմբիրի վարագոյրը հայ որբերու գանկերուն մէջ: Ու վրէժի կայծ էր ինկեր Հայկի, Արամի, Արտաշէսի, Տիգրանի, Վարդանի, Վահանի, Տրդատի եւ Թաթուլի անդորր հոգիներէն ներս:

Եւ օրերուն հետ կը յառաջանար ան, վրէժի կայծը, կ'ըլլար հուր, որ կ'ուռճանար, կը ծաւալէր՝ հրդեհելու համար վանքին բոլոր հայորդիները:

Ու երկարեցան անոնց գիշերները: Ինչո՞ւ խաղաղութիւն կ'երգէր յաղթականներու եւ պարտուածներու, շահողներու եւ կորսնցնողներու, դահերու եւ դժգոհներու ջախջախուած աշխարհը: Հոն, կիլիկեան այդ մենաստանին մէջ, նահատակներու ժառանգորդները, զաւակները զոհերու, իրենք ալ զոհեր արդէն, անխմանալի եւ անմեկնելի բան մը կը խմորէին իրենց սրտին մէջ:

Վահան, ամէնուն սիրելին եւ օրինակելին, ու ամէնէն խելացին ու խոհեմը, թալէթի տէր եւ անոնցմէ՝ որ չէին կոչուած ապրելու պատենաւոր կեանք մը, առնէ մը ի վեր տագնապալի խռովքի մը անձնատուր՝ ինք իրեն դէմ կ'ընդհարէր յուռ ու մխուր:

Ցայտնութիւն մը իր ճանկերուն մէջ էր առեր անոր հոգին եւ կը բզկտէր, կը բզկտէր զայն անխնայ: Պատառաքաղը, այդ սպասը հասարակ, այլակերպուած օրին մէկը՝ Վահանի աչքերուն շնորհած էր վրէժխնդրութեան խոյեալ գործիքի անակնկալ պատկերը.

Անկէ ի վեր, պատառաքաղը հանգիստ չունէր գերագրգիռ Վահանի ձեռքերուն մէջ դողդողելուն, ուր դարձդարձիկ չարունակ, ան ենթակայ էր պատանիին նայուածքներուն եւ զննութեան մեխանազծոտ, խորաթափանց, մերթ մտածկոտ ու նուաղուն, մերթ խանդավառ ու բուռնցքով:

Ու վրէժխնդրութեան վճռական հրամանը անդիմադրելի դարձաւ: Մովսիսական օրէնքին գործադրութիւնը կը պահանջէր ան: Հատուցում կ'աղաղակէր ան:

Դահիճներուն զաւակները զոհեր դառնան եւ զոհերուն զաւակները՝ դահիճներ:

Եւ առտու մը, եղեւիններու անտառին խորը, քարի մը վրայ բարձրացած՝ Վահան ճառեց հրաբորբ.

— Սիրելի ընկերներ, ալ հերիք է: Պէտք չէ որ այլեւս դառնուկներու պէս հեզ եւ գլխիկոր՝ մտիկ ընենք Հայր Մարթէնի սիրոյ, եղբայրութեան եւ համբերատարութեան քարոզները: Մենք պէտք չէ որ հանդուրժենք աստուածաշունչեան անոր ընթերցումներուն ու մրափենք անոնց առթած մեղկութեամբը: Ու չենք ուզեր երկնային արդարութեան մեզի խոստացուած խոստումը: Հոս է արդարութիւնը եւ մենք մեր սեփական ձեռքերով պիտի խլենք զայն: Իսկ ատիկա դժուարին բայց նուիրական պարտականութեան մը կը կոչէ մեզ: Մեր նահատակ ծնողքները մեզմէ հաշիւ կը պահանջեն: Հոս, այս վանքին մէջ մեզի հետ ապրող Թուրքերն ու Քիւրտերը, դահիճներուն յաջորդներ, օր մը մեզ ալ կը ջարդեն: Նախախնամութիւնը կարծես մեզ հոգալով՝ այս առտու օժտեց վրէժի զմայլելի զէնքերով: Այս գիշեր, մեզմէ իւրաքանչիւրը թշնամի մը պիտի մաքրէ: Մէկ պատառաքաղով պիտի աչքերը պայթեցնենք, իսկ միւսով՝ փորոտիքը դուրս թափենք:

Ոչ մէկ ընդդիմութիւն: Մոլեգին վիճակ մը ունէին տղաքը:

Լուրը հասաւ Հայր Մարթէնի: Ու վանքին ութ հարիւր պատառաքաղները նոյն օրն իսկ քաղաք վերադարձուեցան:

Հայր Մարթէն բացաւ Աւետարանը եւ յանուն Յիսուս Քրիստոսի պատուիրեց.

— Սիրեցէք զթշնամիս:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ամէն օր, ամէն անգամ, երբ կը տեսնեմ գիւղի բաները, վրաս անհուն տրտմութիւն մը, տարօրէն թախիծ մը կուգայ: Այդ տրտմութիւնը արմէնի ծանրութեամբ կը ծեծէ անդադար իմ կուրծքս, սիրտս: Շատեր կը նախանձին ինծի, որ Փարիզ սեփական տուն ունինք, պարտէզ ունինք, ծնողք ունիմ: Շատեր ալ վրաս կը խնդան, որ եկեր ու կը թափառիմ այս վայրերը հեռաւոր, եւ չեմ երթար լոյսերու քաղաքը, եւրոպական ոստաններու ուշքը՛ ...

Ամէն օր, երբ հաց կ'ուտեմ եւ ջուր կը խմեմ, ամէն օր երբ կը քալեմ ու կը նստիմ, ամէն օր, երբ կը կարդամ ու կը գրեմ, ամէն գիշեր երբ կը պառկիմ ու կը քնանամ, մտածում մը միայն, պատկեր մը միայն սրտիս վրայ տեղ բռնած, զիս կը չարչարէ, կը չարչարէ ...

Այդ մեծագին չարչարանքը՝ Ապրիլ 24ն է, իմ սրտագին եւ քաղցր ընկեր: Եւ, որպէսզի դուն կարենաս ըմբռնել այդ չարչարանքին ահաղնութիւնը, անոր աննման խորութիւնն ու մեծութիւնը, անպայման պէտք չէ, որմէնդի հատորներ կարդացած ըլլաս: Պէտք չկայ որ դուն անպատճառ ուսումնասիրած ըլլաս Կէօթէն, Տանթէն, Շէյքսփիրը, Նարեկացին: Ոչ: Դուն, պէտք է սիրտ ունենաս: Նաեւ հոգի: Եւս առաւել, դուն պէտք է Հայ ըլլաս: Ըլլալ Հայ, կը կարծե՞ս, որ շատ ալ դիւրին բան է: Ու, դիւրին չէ նաեւ ըլլալ Անգլիացի, Ֆրանսացի, Իտալացի կամ Գերման: Մասնաւորապէս իմ խօսքս, ես կ'ըսեմ քեզի, որ Հայ ըլլալ՝ աշխարհի մէջ, ամէնէն դժուարին բանն է: Եւ, հոս է արդէն Չարչարանքին ու հոգեկան անպատում Տառապանքի մեծութիւնը, յաղթահզօր հերոսականութիւնը:

Վերջապէս, ես հպարտ եմ, որ Հայ եմ: Որովհետեւ, Հայ ըլլալ՝ կը նշանակէ, ձգտիլ մեծ ըլլալ: Ցանկալ՝ հասնիլ մարդկային գեղեցկութիւններու: Հայ ըլլալ՝ կը նշանակէ ըլլալ ազատ, ինքնիշխան, հզօր, արի, կտրիճ եւ գեղեցիկ, մարմնով թէ հոգիով, սրտով թէ զգացումներով, անձերով ու ապրումներով: Այդպէս էին մեր Նախահայրերը՝ Ուրարտացիներէն մինչեւ Խալտերը, մինչեւ Հիթիթները, եւ Արմէններէն մինչեւ Արշակունիք, մինչեւ Տիգրան Մեծի օրերը, մինչեւ Անդրանիկ, Սերոբ Աղբիւր, Սեբաստացի Մուրատ:

Հին ազգերէն Պարթեւները, ատըւաք էին ազգած Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ազգերուն: Տիեզերակալ Հռովմն իսկ, խոնարհած էր բազում անգամ պարթեւական աղեղներուն տակ: Բայց նոյն այդ քաջամարտիկ Պարթեւին նետերէն երբեք չվախցաւ, չխոնարհեցաւ հայկական ոյժուժին: Հայկական բանակները գացին մինչեւ Եկբատան, մինչեւ Շուշան ու Տիզբոն, մինչեւ Նինուէ ու Բաբելոն՝ յաղթավառ արծիւի թեւերով, բազէի աչք ու ժիր թռիչքներով, յաղթապանծ կանչերով, աղաղակներով:

Այն Ասորեստանը, որուն երկրակալ թեւերը հասեր էին Գանգէսէն մինչեւ Նեղոս,— երբեք չկրցաւ Կորդուաց լեռներէն անդին անցնիլ եւ տիրել մեր երկրին, յաւէրժաբար: Մարական, պարսկական, մակեդոնական, հռոմէական եւ բիւզանդական կայսրեր ու թագաւորներ, իշխաններ եւ զօրավարներ, միշտ ալ հիացեր են Հայերուն անվախութեանն ու քաջութեանը վրայ: Արաբները, դեռ մինչեւ այսօր իսկ արմէն, Էրմանի ըսելով կը հասկնան քաջ մարդ, ազամարդ, կտրիճ, ազատասէր:

Սիրելիս, իմ մեծագոյն ցաւս այն չէ, որ ես Հայ եմ: Ընդհակառակն: Իմ մեծագոյն ցաւս, այսօր, անոր համար է, որ Հայ ըլլալով, իմ եղբայրներէս շատ շատերը չեն գիտեր, թէ իրենք Հայ են: Մենք ուժ ենք, արժէք ենք, գեղեցկութիւն եւ մեծութիւն ենք: Բայց մենք չենք գիտեր՝ ինչ որ ենք: Մենք նման ենք արեգակին, եւ վարդին:

Այս երկուքը, գիտե՞ն թէ իրենք ի՞նչ են: Չեն գիտեր: Բայց, մենք գիտենք, որ անոնք անճառելի, գերահզօր, եւ հրաշապայծառ ուժեր ու գեղեցկութիւններ են: Երբ, ամէն մէկ հայու հոգիին մէջ հերոսն էր նստած, ամէն մէկ Հայ երիտասարդի սիրտը կը վառէր ազատութեան նուիրական բոցը, եւ երբ, Հայը առնել գիտէր մահը, եւ պաշտամունք ու մեծարանք ունէր կեանքին համար, այն ժամանակ, տարբեր էինք մենք, տարբեր, շատ ու շատ տարբեր էին նաեւ մեր անունն ու գոյութիւնը:

Ինչպէ՞ս եղաւ, որ 1915ին, մեր երկիրը բազմահազարամեայ, եւ մեր ժողովուրդը արմէնածին թակարդն ինկաւ: Ի՞նչպէս եղաւ, որ Հայը դիմացաւ, կուրծք տուաւ, բռունցք վերցուց, յաղթուեցաւ եւ յաղթեց Սկիւթացին, Մարին, Պարթեւին, Պարսիկին, Հռոմին, եւ չկռուեցաւ Ապրիլ 24ին, մեր ամէնէն անարգ թշնամիին դէմ: Ի՞նչպէս եղաւ, որ Ապրիլ 24ին, մեր Նախարարները, իշխանները (մտաւորականները), մեր մեծերը ամբողջ, մէկ գիշերուան մէջ բանտ գացին, եւ կոտորուեցան ոստիկաններու կողմէ: Ի՞նչպէս եղաւ որ ազմական ա՞յնքան հրաշալի գիրքեր ունեցող մեր երկրի մէկ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդը կայանէ կայան ջարդուելով, մնացեալով սուրիական, արաբական, եւ Միջագետքի անապատները քշուեցաւ ...

Սիրելիս Ապրիլ 11/24ը գիրք մըն է, որ կը մնայ տակաւին անտիպ: Ապրիլ 24ը մատեան մըն է, որուն քով Տանթէի Դժոխքը, Հրեաներու Հին եւ Նոր Կտակարանները կը մնան դպրոցական աշակերտի չարադրութիւններ միայն:

Իմ ազնիւ եւ քաղցրագոյն ընկեր, կը գրեմ գեղէն, քեզի, այս նամակը, իմ ամբողջ սրտովս, իմ հոգիովս: Կը գրեմ՝ իմ ամբողջ աչքերուս արցունքովը, իմ ամբողջ սրտիս արիւնովը, իմ երիտասարդ կեանքիս բովանդակ ցասումովը, ընդվզումովը, հպարտութիւնովը:

Ահա, մէկ ամիս է, որ ես այս գեղը եկեր եմ: Ո՞ւր էի առաջ: Երեք տարի շարունակ ես թափառեցայ եւ աչքովս տեսայ այն վայրերը, այն անապատները, որոնց վրայ մնացած շատ ողբերգական մահով մը, մեր երիտասարդ հայրերը, մեր երիտասարդաղջիկները, մեր մայրերը, եղբայրները, հայրերն ու պապերը: Ես տեսայ Դամասկոսը, Հոմսը, Համան, Հալէպը, Պապը, Մումպուճը, Ճարապլուս, Արաբ-Փունար, Մէսքէնէ, Րաքքա, Թէլ-Ապիադ, Այն էլ-Արուս, Րաս ուլ Այն, Նսիպին, Հասիչէ, Տէր Զօր ու Շիտտէտտին...: Ես տեսայ այս քաղաքները, գեղերը, իրենց մօտակայ եւ հեռաւոր գետերով, գետակներով, իրենց անսահման, կիզիչ անապատներով:

Տեսայ, ու, բազում անգամ ըսի ինքնիրենս,— մեղք, հայ ժողովուրդ, որ, դուն, այդ ձեւով մեռար այստեղ, մինչ կրնայիր դուն, հերոսական մահով մը մեռնիլ ...

Ահաւասիկ, սիրելիս, կը տեսնեմ երեւակուած պէս պարզ ու վճիտ, Պարտիզակէն մինչեւ Կարբերդ, Կարպուզկիա (Կեսարիա, Սեբաստիա), Տրապիզոնէն մինչեւ Կիլիկիա, Կարինէն մինչեւ Մալաթիա, Խարբերդ, Տիգրանակերտ, Մուշ, Սասուն ....: Ո՞ւր են, այս քաղաքները, իրենց հազարաւոր, հազարաւոր գիւղերով, ագարակներով, գեղաքաղաքներով, իրենց զմայլելի երգիչներով, տուներով, դրախտանման պարտէզներով, այգիներով, իրենց ցորենի զմրուխտ կամ ոսկի ծով — արտերով, իրենց շաքարի նման անոյշ ակերով, աղբիւրներով, մեծղի անտառներով, անուշաբոյր ծաղկաստան, ծառաստաններով: Եւ, մանաւանդ, իրենց բազմադարեան ժողովուրդով:

Ա՜հ, այդ ժողովուրդը, այդ ժողովուրդը, սիրելիս: Ինչո՞ւ այսպէս եղաւ: Եւ ո՞վ եղաւ պատճառը...

1915 Ապրիլ Տասնըմէկ (24) թուականը, մատեան մըն է անտիպ. Անիկա գրուած է մէկ միլիոն եւ աւելի հայ ժողովուրդի կարմիր արիւնովը: Անիկա, մատեան մըն է, որ կարելի չէ «մէկ շունչով» կարդալ: Կարելի չէ զայն կարդալ նոյնիսկ տարիէ մը, քանի մը տարիէն: Զայն կարդալ, հասկնալ, եւ աւարտել, պէտք պիտի ըլլար ոչ թէ տարիներ, այլ, դարեր:

Ես, 1937 թուականին, ամառը, կրկին անցայ մեր մեծ տարագրութեան անմոռանալի ճանապարհէն, եւ անցայ նաեւ հայկական աքսորի դաշտ ու թունահոտ ճամբաներէն ոչ թէ իբրեւ աքսորական, այլ՝ իբրեւ ազատ ճամբորդ: Դեռ, մինչեւ այսօր ալ, այդ ճամբաներուն ու անապատներուն վրայ կային բազմաթիւ, բազմաթիւ Հայեր: Ես տեսայ այդ Հայերը բոլոր: Անոնց, ամէն մէկուն կեանքը, ողբերգութիւն մըն է ահաւոր, որուն քով բրիտանացի մեծ ողբերգակին գործերը կը ցամքին, կը փոքրանան.. սիրելիս.

Շատ կարդացի: Քու գիտցածէն աւելի ուսումնասիրեր եմ քաղաքակրթութիւն, հոգեբանութիւն, կրօնքներու գիտութիւն, քրիստոնէական պատմութիւն:

Այդ բոլորը մոռցեր եմ հիմակ: Եւ, լաւ է որ մոռցեր եմ: Իմ, ներկայի, եւ ապագայի միակ ու յաւերժական մատեանը, այդ թուականն է: Ապրիլ 24: Զայն կը կարդամ: Նորէն եւ նորէն կը կարդամ: Միշտ պիտի կարդամ

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏՈՒՆԸ

(ՄԵՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻՆ ՄԻՒՍ ԷՋԵՐԷՆ)

Երրորդ տարին էր պատերազմին. Վիրաւոր ոտքով, ինկած էի ... հիւս Մուխթար պէյի հիւանդանոցը ... Թերա, որ նախկին «Սէն Ժօզէֆ» ֆր... րանսական վարժարանն էր:

Ձախ ոտքս երկու անգամ ենթարկուած էի գործողութեան: Ոտքիս ... ուած մասը ստկուած էր նշդրակով. կորսնցուցած էի կոնքերով ... Կը շրջէի անթացուպերով:

Հիւանդանոցը միմիայն վիրաւորներուն համար էր: Այդ պատճառաւ զոհացուցիչ էին ապաքինումի ... նունդ եւ մաքրութիւն: Մեծամաս... «հանըմներ» եւ «էֆէնտիներ» կ'այց... էին յաճախ, բաժնելով պանիր ... քար, հանդստապատառ (թահաթ... գում):

Երբեմն, նոյնիսկ, կը բերէին ... թառայի նուագախումբ մը, որպէս... վիրաւորները ունկնդրեն արեւել... եղանակներ: Այդ «երաժշտահանդէս»ներուն ժամանակ, սրահին առաջ... կարգի աթոռները կը տրամադրուէ... ոտքէն վիրաւորներուն:

Ի պատուի էին, գրեթէ միշտ ... քէն վիրաւորները, որոնք մեծ մա... սամբ սոտածներ էին. Ձեռքերն ալ ... մասով Արաբներ էին, դարձած թ... մանիայէն.

Այս կարգի վիրաւորներուն սրահ... մը կամ ոտքը կը կորէին, շատ ան... գամ, օգոգով եւ կը տեսնէինք որ ... բու մէջ ոտներ, սրունքներ, ձեռքեր ու թեւեր, որոնք հիւանդապահ... ուորի մը կողմէ վար կը տարուէ... մարդկային անդամներու մեծ աղբ... մանին մէջ:

Զարհուրելի եւ հերոսական տես... րաններ ու դէպքեր. Արաբի մը ոտքի մատները պիտի կտրուէին: Իրեն ... ուած էր: Արաբը, քաջ մը, կը փա... նար որ կը խաբեն զինքը ու կը կտ... ամբողջ ոտքը: Պայման դրած էր ... առանց «քլորոֆորմ»ի կտրեն իր մա... ները: Իր փափաքին համաձայն ... տարուած էր անզգայ գործողութ... նը: Արաբ զինուորը՝ չաղաղակելու համար խածած էր իր թաշկինակ... քը, եւ կատաղի աչքերով հսկեց ... անդամահատութեան:

Վիրաբոյժները յաճախ գործողութիւն կատարելու տեղ ... կորէին ոտք կամ սրունք, որպէս... տեւ միայն գործողութիւն ընելու ... բաղային, պէտք էր ամբողջով ... դի վերակազ փոխելով: Պակաս... թիւն կար դեղի, բամպակի, ժամ... նակի:

Իմ ալ ոտքս պիտի կտրէին, եթ... ցոյն ծանօթ բժիշկ մը միջամտ... չըլլար:

Վիրաւորները, սակայն, ամէնէն ա... դամահատութենէն աւելի մեծ ... սափ մը: Անիկա մահուան տունն էր ... Հիւանդանոցին փողոցը, դէմի կողմ... բնակարան մըն էր ան: Ո՛ր զինուոր ... ոլ զրկուէր այնտեղ՝ երկու երեք ... վերջ կը հանէին այդ շէնքէն իր դի... կը:

Հիւանդանոցի բնակիչներուն ... տեսնելն էր այդ տունը: Մահուան ... տուն: Այնտեղ կը զրկուէին վարա... կէ, ծանր, յուսահատական հիւա... դութիւն ունեցողները: Հաւանաբար շատեր կը մեռնէին իրենց վախ... ունակումէն: Կ'ըլլային ...

Վեց ամիս է որ ես «Շէնհէս Մու...

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՅԾԵՐԸ

Երկար մենամարտէ մը վերջ, խաւարը տեղի տուաւ լոյսի կատաղի յարձակումներուն: Արեւելքը կը շառագունէր: Երկինքը տխուր եւ մտածկոտ: Իսկ բնութիւնը, գետինը կը սկսէին դողալ:

Կարօտավառ մօր մը պէս լուռ, արեւը արտակարգ կարմրութեամբ Մասսոտի կատարէն գլուխը դուրս հանեց: Տժգոյն էր: Կարծես նախկին կենդանութիւնը չկար անոր ճառագայթներուն մէջ: Այդ չարաշուք լռութեանը ստուերէն՝ յանկարծ, ողբկաւոր ճիչ մը ռումբի մը պէս պայթեցաւ տարագիրներու մէջ:

— Ո՜ւյ, ո՜ւյ, ո՜ւյ, տունս աւերցաւ, դուռս գոցուեցաւ, մազերը փետտելով կը վազէր Եղսա քուրիկ, Մանսոս զարկին, էրիկս Մանո՜ս:

— Ի՞նչ կայ աղջիկ, ինչո՞ւ կուլաս:

— Ա՜խ Մանսոս զարկին, Մանո՜ս:

— Ո՞վ զարկաւ, կնիկ, խե՞նթ ես ի՞նչ ես:

— Թուրքերը: Հունձ առուին մէջ մորթեցին Մանսոս եւ, աղջիկս ալ փախցուցին ...

Ամէն մարդ շունչը բռնած լուռաբանութեան կը սպասէր: Բայց ո՞վ կը համարձակէր բերանը բանալ ու պատճառը հարցնել: Ոճիր մըն էր գործուեր, ան ալ ոստիկանատան դըրան առջեւ: Զապթիէները չլսեցին նոյնիսկ ու, թողուցին որ խեղճ կինը լայ, մղմղայ:

Շուշան հօրքուր քանի մը կիներ հետը առնելով՝ դէպքին վայրը գնաց: Փերեզակ Մանսոն ոչխարի մը պէս մորթեր եւ գլուխը նետեր էին անդին:

— Մեռաւ, բայց հերոսի պէս մեռաւ, կը խօսէր Շուշան հօրքուր: Երնէկ անոր որ պատուին համար կը մեռնի:

Առջի իրիկունը, երբ տարագիրները բեռները վար կը դնէին, քանի մը Թուրքեր կը տեսնեն փերեզակին աղջիկը, անոր դիրք ուսերը, որոնց վրայ մետաքսի մը սեւ թելերուն պէս կը խաղային մազերը: Մթնելուն կուգան Զարզարը կ'ուզեն: Կ'ընդդիմանայ: Հայրը խելքէն ելած մէկու մը նման, ճարահատ բերանը կը բանայ.

— Մենք հայ քրիստոնեայ ենք: Օրէնք չկայ որ իսլամի աղջիկ առնէք: Գացէք, ձեր փնտռածը հոս չկայ:

Դահիճները ակռայ կճրտելով կը հեռանան: Կէս գիշերին, երբ ամէն մարդ աչքերը կը գոցէ, կուգան եւ խեղճ ծերունին կը տանին ...

Երկու օրէ ի վեր գեղվանքի հրապարակը հանգչող տարագիրները մեռելային պահեր կ'ապրէին: Ամէն մարդ կծկուած իրեններով՝ էջ մը կը փընտռէր: Փերեզակ Մանոյի նահատակութիւնը ամէնուն շրթունքին վրայ եւ, ամէնուն աչքին առջեւն էր:

Ցայգ իրիկուն, մահուան պատկերը աչքին՝ կարաւանը ճամբայ ինկաւ: Ամբողջ գիշերը քալեց: Առտուն, յոգնած, մաշած կանգ առաւ պահականոցի մը առջեւ: Հազ հազ կցուեցաւ որ, ծերուններ եւ քանի մը սպասաւեր կը պակսէին: Իրիկունը նորէն ճամբայ ինկաւ: Ու այդպէս քալեցին, քալեցին, քալեցին ...

Օսմանիէի լեռներուն մէջ ուր՝ ամեհի ձորերն անգամ վախ կ'ազդէին, արեւմուտքէն տարագիրներու կարաւանը հոն կեցուցին:

Մութը հետզհետէ կը թանձրանար: Մօտակայ բլուրներէն, լեռներէն հառնող չարաշուք ձայներն օդը կը ճեղքէին: Աստղերը սուգէ պատառոտին տակ փայլելու սիրտ չունեցան: Եւ լուսինը, վախցած երեսը ձեռքերուն մէջ առած՝ կը մռմռար:

Այս անհարկելի մթութեանը մէջ, ուր՝ հազարաւոր սրտեր կ'արիւնէին, յանկարծ կարաւանին պետը ջարդելու հրաման տուաւ: Գնդակներն սկսան սուլել: Վայրենի խուժանը անխնայ գործի անցաւ: Կիներ ու պայքարի ձայներն օդը կը թնդացնէին: Լսող չկար: Օգնող չկար: Չկար եւ Աստուած: Գլուխներ կ'իյնային: Թեւեր, ոտքեր կ'անջատուէին իրարմէ: Աղաչանքներ, լացեր եւ աղիողորմ ճիչեր երախաներու: Կ'իյնային դիակ դիակի վրայ: Մեռելանո՜ց:

— Զաւէն, ձագուկս, քովէս մի հեռանար: Հոս թեւիս տակ պառկէ: Ձեռքդ երկնցուր եւ այդ դիակները վրադ քաշէ, ծածկուէ: Ա՜խ, ա՜խ, ձեռա՜յ: Գլուխս, գլո՜ւխս...

Եւ Շուշան հօրքուր երկնցաւ գետնին վրայ:

Քիւրտ մը, արիւնոտ սատրը ձեռքը, կը սպասէր զոհին մօտ: Կը զարնէր վէժը եկողին գլխուն: Կ'առնէր ինչ որ կը գտնէր:

Զաւէն շունչն իրեն քաշած, դիակներուն տակէն կը նայէր անշարժ: Յանկարծ գլխու պայտ մը ունեցաւ: Աչքերը կարմրեցան եւ դիակը վրայէն նետելու շարժում մը ըրաւ.

— Մի շարժիր տղաս, նուաղկոտ ձայնով մը խօսեցաւ մայրը, հիմա կը տեսնեն կուգան, կը սպաննեն ...

— Սուս մայրիկ, արդէն պիտի մեռնիմ, բայց ինչո՞ւ, հաւու պէս վիզս սատարին տակ դնեմ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

Եւ գլխուն շղարշը նետեց, շրջազգեստը պատռեց ու ոտքի կեցաւ:

Թուրք լաճ մը, դաշոյն մը ձեռքը երախայ մը կը յօշոտէր: Զաւէն առեն չկորսնցուց, խոյացաւ վրան, տուաւ ձեռքէն դաշոյնը, գլխուն զարկը եւ շղարշով լաւ մը փաթթելէ ետք՝ խառնուեցաւ ամբոխին:

Մութ գիշեր էր: Իրարանցում: Ոչ ոք կը ճանչցուէր: Մօրը դահիճը ուրիշ մը կը բզկտէր: Ճանչցաւ զայն: Դաշոյնը քաշեց եւ կատաղօրէն մխեց ձախ կուրծքը: Մարդ չզգացաւ: Եւ արդէն չէին կրնար զգալ: Վասնզի, ամէն սուր ու զէնք ունեցող այդ պահուն Մուհամմէտի զաւակ կը կարծուէր ու գետին ինկողները «կեավուր»ներ: Զաւէն լաւ գործը կը շարունակէր:

Ցանկարծ միտքը ինկաւ մայրը, տիկին Պայծառը, Հայկուհին, դըսցինները ու ետ վերադարձաւ:

Մօրը շուրջը դիակ դիակի վրա... Քիչ մը անդին տիկին Պայծառը ... շունչ ինկած էր: Հայկուհին չկա... Մտեցաւ մօրը, բան մը փնտռելու պէս սկսաւ հագուստները խառնե... Ու նայեցաւ աչքերուն մէջ որ դեռ ... նոյլ ժպիտ մը կը խաղար: Շրթունքներ կը շարժէին:

— Զաւէն, տղա՜ս...

— Մայրի՜կ, անուշ մայրիկ:

— Վրէժ:

— Զաւէնդ պարտքը կատարից Հանգիստ եղիր:

— Օրհնեալ ըլլաս, տղա՜ս:

Ու փակեց աչքերը, ալ ... համար:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Պուքրէշի Ազգ. վարժարանի հոգաբարձութիւնը վերջնական կերպով ... նեց 1000 քառ. մեթրի մօտ ... գետին մը, Քօլէնթինայի ... փողոցին վրայ, ուր պիտի ... Պուքրէշի Ազգ. երկրորդ դպրոցը ... ղին փոխարժէքը, շուրջ 340.000 ... վճարուեցաւ ամբողջութեամբ ... գնուեցաւ Պուքրէշի թաղականութեան անունով:

… հիւանդանոցին մէջ կը … Ամիսը քանի մը հոգի տար… …էին մահուան տունը, Ո՛չ մէկը …ներէն, չէր ազատած։ Այո՛, … մը օր վերջ հանուած էր անոր … հատարաւութեան տակէն հին …ները՝ նոյնպէս կը վկայէին … ողջ առողջ դուրս ելած էր …արանին տունէն։

…մահուան տունը մեզի համար լի… …եւ խորհուրդներով, գաղտնի… …ութիւններով, կմախքներ… …նքներով, բուրդով, ազ… …գանկերով ու սեւ առերէ…

…նախադաշխամ մըն էր, ա… …ակէն որդնոտ, ակէն առա… …որ մարդիկ հոն կ'երթա… …գիտակցութիւնը, զգացումը …ապատուած երեւակայու… …իրենց մէջ։

…պաշտէ կ'ելլէինք, շատերը …նային նայէլ մահուան … ալ կը խորշէի, կը խրտչէի … բնակարանին քովի … մէջ կը բնակէր Յոյն կին մը …պատուհաններուն առջեւ ունէր … թաղարներ, նոյնատեսակ… …մը բացուած էր մեր եր… մէջ։ Այդ անմեղութեան մէջ … լուծէի։ Հելլենուհին էր որ … ծաղիկը, հիւանդանոցի դըռ… …մէջնովով, ղրկած էր ինծի։ … օր ունէի երեք ծաղիկ մը, … եւ առողջութեանս մասին … հարցում մը։ Երբեմն կը մօ… … ու կը խօսակցէինք յու… … հիւանդներէն շատերուն մէջ … կար, ամանց մէջ ալ հեգ-… Մոլեանդները կ'ըսէին՝ «կեա… կը ծիրարաննէ»։

… մը, Աստուածաշունչի ըն-… …գրաւած էր։

… մեծ սրահին մէջ նուագա-… կար եւ բոլոր հիւանդները ա-… էին ունկնդրելու համար։

… հիւանդապահ մը մօտեցաւ … ըսելով.

… Ի՞նչ է կարդացածդ, Հայրենա-…

…ռարան է։

Կարդալը լաւ բան է, սակայն, … կը յանձնարարեն։ Ալ գոցէ գիր-… երեւի Նրբասաղը (ինծէ սազ) … ծնկա։

…յանակներէն երբեմն ալիքներ կը …էին խոր լռութեան մէջ։ Հրա-… մերձել ու երաժշտութեան դի-… …ղեալ էր։ Անմացուցնորոտ … … ու քչայ սանդուղ… մեղմիւով։ Սրահը լեցուած էր, …ներ գրաւուած։ Նստայ մար-… …ատեղներուն վրայ, ներս քա-… … բռնկած սրտի մը մորմոքը որ …թոար սիրերգի մը մէջ։ Մեծ … մը մէջ կը նուաղէին նո-… հոգիները, գոյները եւ ձայ-… երգիչներէն կը վաղէր արիւ-… …ներու նման եւ անհուն դի-… կը պարածածէր աշխարհի մը … ոգերգութիւնը։

…ւեալ առաւօտ կրակներու մէջ …ութիւն ու ջերմաչափ։ Բժիշկ … եւ. Աճապարանք ու փըս-… ներքական ակնարկներ։ Հի-… զինուորներ չարուեցան … Յանկարծ փախան քովէս բը-… գեղագործներ, հիւանդա-… եւ հիւանդ ընկերներ։ … ամայացաւ։ Կը մտածէի թէ … մէկ, յանկարծակի, խենթե-ցած են։ Հանեցին զիս անկողնէս ու երկու հիւանդապահներ իրենց ձեռքերուն վրայ նստեցուցին, պահանջելով որ ձեռքերովս բռնեմ իրենց ուսերը։

Սկսանք իջնել սանդուղներէն։

Եւ, յանկարծ, դիւային լոյս մը մութին մէջ, կասկածով մը ձենցած։ Ըսի.

— Ո՞ւր կը տանիք զիս…

— Դիմացը.

Զօր ու կորուկ այս պատասխանին մէջ տեսայ մահուան մարող շունչը։

Անմիջապէս վար ցատկեցի անոնց ձեռքէն ու դիրք բռնեցի պատի մը տակ, սպառնալից պոռալով.

— Ո՛չ, չեմ երթար։

Աճէմ ու Հասան, հիւանդապահ զինուորները մօտեցան։ Վրաս եկան երկուքն ալ։ Սկսաւ կռիւ մը։ Ձայներ բարձրացան Սանդուղին գլուխը հաւաքուեցան հետաքրքիրներ։ Կը տեսնէի Հայու գլուխներ ալ։

Քանի մը հոգի իջան եւ օգնեցին զինուորներուն։ Կրկին բարձրացուցին զիս իրենց ձեռքերուն վրայ ու գրեթէ վազցնելով տարին մահուան տունը։ Բանալի մը, դուռը բացին եւ սկսան հանել երրորդ յարկ։

Հասանին ու Աճէմին ձեռքերը թուլցան։ Բանալին հանեցին, բացին մահուան սենեակին դուռը ու մինակս մտայ ներս։ Վրայէս կղպուեցաւ դուռը։ Սենեակին մէջ քանի մը անկողին կար։ Հազիւ ակնարկ մը նետած՝ սոսկումով հեռացայ ու մտայ սենեակին առջեւ գտնուող տարածուն պատշգամ մը։ Կարծես մոռցած էի…։ Նոր յիշեցի որ քովի տունը կը բնակէր ծաղիկ ղրկող Հելլենուհին։ Իր պատշգամը կից էր խմինս։ Պատուհանները սակայն, բոլորն ալ գոց էին։ Քանի մը անգամ ձայնեցի.

— Մարիքա, Մարիքա, Մարիքա։

Քանի մը դադարք վերջ, կրկին կը կանչէի անոր անունը։ Շատ բարձրէն չէի կրնար պոռալ, վախնալով որ հիւանդանոցին դռնապանը եւ հիւանդապահները կը լսեն ու կը կասկածին ծրագիրէս, որ հեզաճեղով կը կազմուէր եւ կը ճիշուէր մէջս։

Կը խորհէի կանչել Մարիքան ու խօսիլ որ ինծի հագուստ մը ճարէ։ Մութը կոխածին պէս պիտի անցնէի իր բնակարանը՝ հագուէի ու փախչէի, պահուէի։

Յանկարծ ձայն մը լսեցի [illegible] Ուրուակա՞ն մը, մահամե՞րձ մը, հիւա՞նդ մը։ Սոսկումին ամէնէն ուժեղ խոյնը սկսաւ կաթիլ մէջս։ Երկրորդ անգամ լսեցի ձայնը որ կը հրամայէր։ Նայեցայ սենեակ։ Ոչ ոք կար։ Ու երրորդ անգամ ձայնը։ Տեսայ ձեռք մը որ կիսաբաց դռնէն ներս երկնցած էր, ափին մէջ ունենալով աման մը։ Ձայնը։ Հասանն էր, կաթ բերած էր։ Ընդունեցի։ Անիկա սարսափով քաշուեցաւ ու կղպեց դուռը։ Կը լսէի իր ոտնաձայնը որ սարսափահարի մը նման թաւալգլոր կ'իջնէր սանդուղներէն։

Կրկին պատշգամն էի։

— Մարիքա, Մարիքա՛…

Ու երեւցաւ հրեշտակի մը նման։

— Աստուած, Յիսուս եւ Աստուածամայր, աղաղակեց։

— Օթէոս, Խրիստոս քէ Փանադիա։

— Ո՞ւր էիր, Մարիքա, ժամերով քեզ կանչեցի։

— Օթէոս, Խրիստոս քէ Փանանիա։

— Մօտիկ ըրէ ու բռնէ ներս գործադրէ։

— Դուն ինծի մօտիկ ըրէ ու բաւածներս գործադրէ։

— Օթէոս, Խրիստոս քէ Փանանիա։

— Մարիքա՛…

Ցուղումը պլլուած էր Մարիքային։ Յանկարծ ինքզինքը թօթվեց ու կորովի չեշտով մը, որուն մէջ տեսանելի էր տաք դորովի մը ուժը, ըսաւ.

— Անկողին մտիր։ Բոլոր անկողիններուն բոլոր վերմակները վրադ առ ու պառկէ։ Ջանա քնանալ։ Բան չունիս։ Վստահ եմ։ Քրտնէ, քրտնէ։ Շուտ ըրէ՛ ըսածս։

Բացարձակապէս հնազանդեցայ։ Վերմակները վրաս առած պառկեցայ։

Կը լսէի կարծես բարակ ու եղերական երաժշտութիւն մը։

Պատկեր պատկերի ետեւէ։

Լերան մը կողին վրայէն կը քալէին զինուորները, ցեխերու վրայ, ցնցոտիներու մէջ։ Հով, բուք, սառ, փոթորիկ, անօթութիւն։

Դաշտի մը մէջ էի։ Մահուան թափօրը ամպերու եւ արցունքներու մէջ։ Ես կը դղայի ու կը տեսնէի։ Մայրս ու Մարիքան սեւերու մէջ։ Քողերու տակէն լացող աչքեր։ Դագաղս դրին գերեզմանափոսին քով, հողերուն վրայ։ Դամբանական եւ երաժշտութիւն։

Դագաղիս մէջ պառկած՝ կը տեսնէի որդնոտէն վեր կը բարձրանան, մինչեւ ամպերը, խաչեր, ծաղկեպսակներ, աշտանակներ, խնկամաններ։

Դուռներ կը բացուէին, դուռներ կը գոցուէին։

Մայրս ու Մարիքան, գլուխ գըլխի, սեւերու մէջ եւ արցունքներու։

Ու պատկերներու խառնակութիւն։ Երեւակայութիւն, տպաւորութիւն, տեսիլ, երազ, զառանցանք։

Աշխարհը կ'երերար, պատկերները տէֆտերներու նման կ'իյնային, առագերը կը թափէին անդունդներու մէջ։ Միջոցին մէջ մահուան սեւ երազը։

Քաղաք մը կը կործանէր անկողնիս վրայ։

×

Հետեւեալ առաւօտ բժիշկ մը եկաւ։ Ջերմաչափ [illegible] աստիճաններու մէջ էր։ Բժիշկն ալ քրտնեցաւ ու կարմրեցաւ։

Փոխադրեցին զիս հիւանդանոց։

Հ[illegible] թենը շրջապատած էր զիս։ Մեռել մը՞ էի՝ յարութիւն առած։ Ցնծուած բան չէր — երթալ մահուան տունը ու. ետ գալ։ Կ'ըսէին, կ'ըսէին։

Ու ես ալ կ'ըսէի.

— Ես Հայ եմ։ Ճանչցէք Հայը։ Մինակ Հայն է որ բոլոր մահուան տուներէ երթալէ վերջ՝ տակաւին կ'ապրի՛։

ՆՇԱՆ ՓԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

« ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ… »

Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը տպագրութեան յանձնած է Շ. Նարդունիի մէկ վիպերգութիւնը, Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ, որ պիտի բլլայ գեղատիպ հատոր մը եւ իբրեւ յառաջաբան պիտի պարունակէ անսութիւն մը գրական քննադատութեան մասին։

Հատորը լոյս կը տեսնէ Մայիսի սկիզբը։ Ամէն տպագրանքի համար դիմել Հայ Մշակութային Միութեան, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐԷՆ

Սամաթիոյ աղջիկը

— Մոռցիր, կ'ըսեն ինծի, տունէն մինչեւ բարեկամներս եւ ընկերներու շրջանակը, մոռցիր, մի յիշեր այդ ախուր, սիրտ բզկտող դէպքերը։

— Սակայն ի՞նչպէս մոռնալ, երբ ամէն օր, ամէն վայրկեան, ամենասարսափելի դէպք մը քեզ կը մղէ, քեզ կը տանի այդ յուշերուդ։

Քանի մը ամիս առաջ, երբ ըստ սովորութեան, ճիշդ կէս օրին, գործարանի հանրային ճաշարանին մէջ [illegible] կը կարդայի, յանկարծ փոքր պատմութիւն մը, շատ շատերու համար ծիծաղելի, խնդացնելիք պատմութիւն մը, պատմեր եղաւ որ կը սառ ձգեց ճաշս, սիրտս ուժի երախայի մը պէս եւ հեկեկամ, զարմանք մատնելով Ֆրանսացի ընկերներս։ Այդ պատմութիւնը կարդացած էք անշուշտ — Անգլիացի հարուստ պարոն մը զուարճանալու համար, Վիէննայի մէկ պանդոկի պատուհանէն, թղթադրամներ նետելով, ժողովուրդին իյարանցումը եւ գզուըտուքը կը դիտէ, մինչեւ որ ոստիկաններ կը միջամտեն։

×

Թէեւ Ռաս Այնէն մինչեւ Մուսուլ 70 օրուան ճամբու ընթացքին մեր 11 հազարնոց կարաւանին մէջ օրիորդ մը կար որ իր խօսակցութեամբ, քալուածքով եւ նոյնիսկ իր բզկտուած հագուստներուն ձեւով եւ մազերու յարդարանքով կը տարբերէր միւս սեւոտիներէն։ «Սամաթիոյ աղջիկը» կ'ըսէինք անոր։ Ու ծանօթ էի իր դժբախտ պատմութեան։ Պոլսեցի, տարագրութենէն քիչ առաջ հիւր կուգայ, կարծեմ Նիկոմիդիոյ գիւղերէն մէկուն մէջ, իրենց ծանօթ մէկ ընտանիքին։ Ցեղասպան թնճուրանքին մէջ այդ ընտանիքին հետ ինքն ալ կը բռնէ աքսորի ճամբան։ Օր մըն ալ կը կորսնցնէ իր հիւրընկալ ընտանիքը, կը մնայ մինակ, թողուած ճակատագրին. բարեկամներ ու համակիրներ չունէր իր շրջապատը, ընդհակառակն քէն ալ թշնամական ու չար աչքով կը նայէին իր վրայ։ Ինքը Պոլսեցի էր եւ մենք այն ժամանակ աշխարհէն [illegible] Հայերը իրենց ազգ. իշխանութիւններով եւ կառավարութեան կրնային մեզ այս յուսահատական վիճակէն փրկել։ Այսպէս կը տրամաբանէինք ամէնքս անխտիր եւ ոխ ունէինք բոլոր Պոլսեցիներուն հանդէպ։

Եւ ահա այս անզօր աղջիկը մեր միանակը իր քաղաքացիներուն չունեցած մեղքը կը տանէր։ Ես առանձնապէս համակրանք մը ունէի անոր հանդէպ, ինք ալ կարծեմ առանց հաճոյքի չէր որ կը փնտռէր իմ համակրութիւնս, երբեմն խօսելու համար հին լաւ օրերու, Պոլսոյ կեանքին, վերյիշել Սկիւտարն ու Բեբեկ, Ազատամարտի Ակումբը կամ Ֆրէնկին լեռը, Վարուժանն ու Սիամանթօն։ Մենք շատ անգամ տարուած այդ անոյշ, այնքան մօտիկ սակայն եւ այնքան հեռու յուշերով, կը մոռնայինք որ արդէն իրիկուան հանգրուանն էինք հասած։ Երբեմն քանի մը օրեր չէի հանդիպեր «Սամաթիոյ աղջկան», սակայն ամէն անգամ որ կարաւանին մէջ իրար տեսնէինք, անպայման իրարու կը մօտենայինք, միասին քալելու եւ խօսակցելու համար։ Բնաւ հետաքրքրուած չէի թէ ինչպէս կ'ապրէր եւ որոնց քով կը գիշերէր։ Ինքն ալ ինծի այդ մասին ոչ կը խօսէր, ոչ ալ կը հարցնէր։ Ի՞նչ պէտք կար հարցնելու, — ինչպէս կ'ապրէինք, միթէ կ'ապրէ՞ինք։

Մեր ճամբու ընթացքին մեզ փախցրող Չէչէնները իրենց բոլոր սոսկալի վայրագութիւններուն հետ միասին ունէին եւ երբեմն համեմատաբար բարի եւ կամ նուազ չար «վարմունքներ» որոնք երախտագիտութեամբ կը լեցնէին մեր սրտերը։

Ամէն իրիկուն երբ կարաւանը կանգ կ'առնէր քիչ կամ շատ գիւղի մը քով եւ երբ ժողովուրդը անօթութենէ մղուած աղբին անդին կ'իյնար ուտելիք փնտռելու, այն ժամանակ, Չէչէնները, գաղացիներու ծախելու համար բերած հացերը կ'առնէին անոնց ձեռքէն, կ'ելլէին բլուրի մը վրայ եւ կը նետէին ժողովուրդին, զուարճանալու համար անոնց կռուըռտուքով։ Մենք բնաւ չէինք մեղադրեր զիրենք, երբ հացին հետ քարեր ալ կը նետէին մեր գլխուն։ Ես շատ անգամ մտած էի բազմութեան մէջ եւ միշտ ձեռնունայն ետ եկած, առանց պատառ մը հաց առնելու։ Սամաթիոյ աղջիկն ալ միշտ կռուողներուն մէջ կ'ըլլար եւ ամէն անգամ յոգնած ու քրտնած դուրս կուգար ամբոխէն, կը նայէր ինծի ամօթխած ժպիտով մը ու կ'ըսէր — «Ախտր ինծի չի ժպտիր, ալ բնաւ պիտի չերթամ»։ Միւս օրը դարձեալ կը տեսնէի հացի կռիւին մէջ։ Ինչպէ՜ս դիմանար անօթութեան։

Այդ օրը կիզիչ արեւի մը տակ սովորական օրերէն աւելի շատ քալեցինք։ Իրիկուան մթնշաղին երբ հանգրուանը հասանք, ինկայ կռնակի վրայ, չէ, ոտքիկ պիտի չըլլէի սատոտիկ անօթութեանս, կարողութիւն չունէի փնտռտուք ընելու։ Դիմացս փոքր բլուր մը որուն վրայ Չէչէնները իրենց վրանն էին զարկեր, իսկ բլուրին շուրջը ընդարձակ տարածութեամբ, ժողովուրդ մը սոսկումէն ու անօթութենէն անբանացած։ «Վարագոյրը բացուեցաւ», ըսի միտքէս, երբ երիտասարդ Չէչէն մը ձեռքն առաւ հացով լեցուն տոպրակը եւ ձայնը ձգեց, —հա՛յդէ՛։ Եւ ահա ժողովուրդը ոտքի է, անսայնակ Սամաթիոյ աղջիկը։ Եր մտաւ ամբոխին մէջ։ Ի՜նչ, մտածեցի, կարելի է այս անգամ բախտը կը ժպտի խեղճ աղջկան, ո՞վ գիտէ քանի՛ օրէ որ բերանը բան դրած չէ։

Հացի կռիւը սկսաւ Չէչէններու ուրախ բացագանչութիւններուն տակ, հացը հատաւ, քարը սկսաւ, եւ ահա տեսայ որ Չէչէններէն մէկը ձեռք առաւ իր հրացանը։ Ինչո՞ւ, մտածեցի, խե՞նթ է, ի՞նչ է, կատա՞կ կ'ընէ, զէն վարժուած չէ՞ր որ անոնք կատակ չէին ըներ։ Տեսայ ծուխը հրացանի փողէն եւ որոտումը մէկ, երկու։ Ժողովուրդը թառ ու մառ եղաւ, երկիւղը յաղթեց անօթութեան, մութը կոխեց մեր վրայ ու մենք սմքեցանք խաւարին տակ։

Առտուն կանուխ դարձեալ սովորականին պէս բեռնաւորուած մեր ցնցոտիներով ու տառապանքով, ճամբայ ելանք։ Պէտք է անցնէինք այն տեղէն ուր երէկ իրիկուան հացի կռիւը տեղի ունեցաւ։ Տեսայ երկու դիակներ գետնին ինկած, ճանչցայ մէկը. իր ցնցոտիներէն, գրեթէ կիսամերկ, Պոլսեցիին պլոզը արիւններու մէջ, ձեռքին մէջ հացի կտոր մը, դէպի բերանը տարած, աչքերը բաց, կարծես ողջ ըլլար։ Այս անգամ «բախտը ժպտած էր Սամաթիոյ աղջկան»…

Մոռցիր, կ'ըսեն ինծի, մոռցիր այդ բոլորը։

Դուք կրնա՞ք մոռնալ։ Եւ յետոյ, ինչո՞ւ մոռնալ։

ԳՐ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Բոլոր յաղթողներուն

Կոտրած սրտով, այսօր նորէն, ահա եկեր հագած, մոխիրը գլխիս, կուգամ վրդովել ձեր խոր նինջը, մեծ մեռելներ դուք Ապրիլեան մեծ օպանդին…

Կոտրած ցուպով, մէջքս կքած, այս իրիկուն, խոր կսկիծը հոգւոյս խորը, ճամբայ կ'ելլեմ աչքով աղի, գալու ձեր մօտ, ձեր անծանօթ հողմերթին քով հսկելու …

Կոտրած գրչով ու թանաքով բոսորագոյն, ես կը գիտեմ ձեր բոլորին յիշատակին, ձեր անուններն մի առ մի գրուժելու երկնի ճակտին, դժբախտ ցեղիս հէգ զոհերուն …

Մենք չենք մոռցած տխրատեսիլ ձեր կարաւանը Գողգոթայի ճամբուն վրայ, այն չարաչուք թուականին։

Չենք մոռնար մենք այն երկունքը, որ տրուեցաւ չարչարանքի սիւնին վրայ հանճարներուդ Սիամանթոյի, Վարուժանի ..

Պիտի չմոռնանք ամենեւին յօշոտուելը ձեր մանուկներուն իրենց մօրը կուրծքին փարած, աղեկտուր, լալահառաչ …

Եւ ծերունիներուդ, հիւանդ, տկար, ճամբուն վրայ ինկած, մոլար, անօթի, ծարաւ…

Ու պատաւ, հայ ժամիկներդ, անխօս, անկար, ցնցոտիներ իրենց ուսին, աղօթքներ մրմնջելով հաւատաւոր որ երկինքէն գութ կը խնդրէք …

Գիտենք որ դուք հանգիստ չէք դեռ, ձեր գերեզմաններուն մէջ անծանօթ…

Արեան ձայնը բողոքն ունի հրէշածին Թուրքերու դէմ եւ մարդկութեան խարդախ դիրքին, որ սարքեցին բաղնիքներ անմեղ արեան եւ անոր հոտէն արբեցան ու գինովցան …

Գիտենք որ դեռ ձեր ոսկորները, ջախջախուած ու ցիրուցան, կը սպասեն դատ ու դատաստան, այնքան չարիքներու եւ արեան փոխարէն։

Մինչեւ այդ օր, վստահ եղէք, երկինք գետին իրար անցնին ու աշխարհ քար քարի վրայ իսկ չմնայ, ձեր յիշատակն, ձեր կարօտն, ձեր տառապանքն ու մեծ կտակը մենք չենք մոռնար…

ՄԷՆ—ՍԷ

Իրականութիւն ու խոհ. — Առանց այդ երկարեակ ըմբռնումներուն՝ ազգ մը միշտ ենթակայ է անկումներու եւ դառն յուսախաբութեանց։ Մէկով միշտ կեանքին չափը մը կ'ունենանք, միւսով՝ մեր աչքերը հեռանկար աստղին կը յառենք։

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

[illegible] ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

…երբեմն կ'օրհնէի, երբեմն չնոր-… …կ'ըլլայի։ Մերթ կ'անիծէի, … …լիութիւն կուլայի։ Ու ճիշդ … երեսս ու գլուխս կախ, կը … տեղ տեղ փխրխիցներուն նուրբ …ցնելով հեւալ։

…նայէի մօտ, եղեւնիներու խիտ … անտառի մը մէջ գիւղ մը … ծնուած բլրան մը վրայ, անու-… …ն։ Կանանչ ու ընդարձակ … հոն ծովերու նման էին։ Հո-… կանչերը եւ քոժոժներու … կը լեցնէին անտառն ու շրջապատը։ … Գիւղին մեծին անունը Վէլի … Անոր տղաքը գեանէն չէր … հացը չէր պակսեր տղաքան… …դացող, ուսող խմող անհա-… … Ան հացահատիկ ալ կը ծախ-… … Ու նորէն իր ամբարները լեցուն … Անոր քով երկու Հայեր կային։ … եւ իր պատանի տղան։ Բը-… …ներ, Տիվրիկէն առնէին Ջա-… …ղթած Վէլի աղայի քիրվան են եղեր անոնք։ Ազնիւ Քիւրտը զանոնք ազատեր էր ջարդերէն ու կը պահէր իր տունը։ Ժանտարմները անոր տունը կ'իյնէն։ Կը տեսնեն Հայերը, սակայն Վէլի աղայի պատիւին համար ձայն չեն հաներ։

Գիւղացիները զիս այդ հարուստին ղրկեցին։ Անոր դամբանը քիչ մնաց զիս կը դղէին։ Հովիւը վազեց ու բռնեց։ Կոկիկ, մաքուր էր անոր տունը։ Երկու հարսերը դուրսը կազմներ ու կարմիր կոշիկ հագած էին։ Ասանկ հարուստ ու երջանիկ ընտանիք տեսած չէի դեռ Քիւրտերուն մէջ։ Հայ կնոջ հետ խօսեցանք երկար բարակ եւ ցաւերնիս իրարու բացինք։ Տիւուր էր ան։ Տղուն անունը Դահիր դրեր էին։— Կեցի՛ր, իրիկունը Դահիրս հերկէն գայ, բան մը կը մտածէ քու մասին, ըսաւ ան։ Դահիր դարձաւ.

— Տղա՛ս, քեզի հայ եղբայր մը, ներկայացուց մայրը։ Ան երէկի խանդավառ դպրոցականը այնքան զուարթանք ու սէր դրաւ իր վերարկուին մէջ որուն նմանը ուրիշ տեղ չեմ յիշեր։ Միջահասակ, խարտեաշ, սիրուն, ան նահատակ դասընկերոջս Տիվրիկցի Արշէն Սուքիասեանին կը նմանէր։ Կը կարծէի թէ Արշէնն է, հող եղեր է։

— Եկո՛ւր, գացէ երթանք ըսաւ։ Գացինք իր ցանած արտերուն քով նստանք։ Հարցուց ո՞վ եւ ուսկից ըլլալս, ի՞նչպէս երթալ հոն իյնալս։ Պատմեցի բոլորը։ Տխրութեամբ լըսեց։ Աւաղեց. Հառաչեց. Խօսեցանք ցեղին ճակատագրէն։ Ապագան օր պիտի տեսնէ կ'ըսէինք։ Երանի անոր որ կարենայ ազատիլ։ Իսկ մեր լեզուով այդ անկախ հայրենիք ըսել էր։ Մենք բոլոր բնիկներս, ամէ՛ն կարգի մարդիկ, այդ միակ յոյսով անկարելի կ'ապրէինք էինք փարեր։ Ունէինք մեր անկախութիւնը։ Տեղը չթողունք մեր անհուն վրէժը։ Խօսեցանք ցեղին մեծաւորականներէն՝ Ակնունին Ռուսիա անցած է։ Զարդարեան փախած Պուլկարիա։ Եարճանեան-Սիամանթօ կը դըտնուէր, ուստի փրկուած է։ Իսկ Վարուժան Գոնիայի ամայի լեռները տարեր ու չէթէներուն ձեռքն են տուեր որ սպաննեն։ Այս բօթին վրայ ինծի թուեցաւ թէ գանկս կը պայթի։ Արունկէն հեծեցի ու սկսայ արցունք պոռթկալ։ Ես Վարուժանը հին ու նոր տաղաւաններէն աւելի կը սիրէի։ Երբ երկիր կ'երթայի օդափոխութեան, Լուսաւորչեան վարժարանը իրեն մրրնոս բարովէի դացի։ Հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ուզէ որ նուէր բերեմ երկրէն,—ինծի սեր բեր, ըսաւ, որ նը էի փոխեմ ու քու աչքդ երգեմ։ Այդ օրերուն շատ մը հոգեր մտցայ եւ, մինա՛կ Վարուժանի կսկիծն ունենալու համար։ Ու կը շրջէինք արտերուն թումբերը, հոս հոն։ Անոնք կանաչ՞ն էին, մենք՞ն։ Հազիւ կը տեսնէմ։ Խօսեցանք մեր գրագէտ ցեղէրէն ու թշնամիներէն։ Ան ինծի յայտնեց այն գիւղերը ուր կրնամ հանդիպիլ, եւ անոնք որոնցմէ պէտք է զգուշանամ։ Փախչեցաւ որ իրենց տունը մնայի։

Այն գիշերը հոն մնացի։ Վէլի աղա շուտեց զիս երկար վար դնել։ Պարկիս մէջ Վէլի աղայի կինը ալիւր դրաւ։ Յետոյ Դահիր առաջ ինկաւ ու զիս գիւղին քանի մը տուները պտտցուց, բոլորը զիս կը սիրէին զակէ պէս։ Բայց՞ր տուներն ալ ունեւոր էին։ Ան ինծի համար ազգական է ըսաւ ու ալրեր ժողվեց։ Ու կը պատմէր թէ քանի մը Հայերու հաց առած է, չարաբներով զանոնք անտառը պահելով։ Վէլի աղայի աղան, Տիագ, ետեւս մեզ։ Ան Դահիրի բարեկամ։— Գործդ ձգեր եկեր ես մա՛րդը կը հագաս, սատեց. Դահիր ինծի վերջին ճար մը մտածեց։ Կլայեցաւոր Գրիգոր աղբօրը նամակ մը տուաւ որպէսզի ան ինծի յատ մը ալիւր տայ անով կարենայ մինչեւ Հունձք ապրելու համար։

Դարձայ Գըզլ Գալէ։ Մնացի հոն քանի մը օր։ Դահիրին նամակը Գրիգոր եղբօր տուի եւ աղաչեցի որ օգնէ ինծի։ Ան չարաճակ պէյերուն, ժանտարմաններուն ու միւտիրներուն կաշառք եւ խնճոյք կուտար կաշի փրկելու համար։ Քիւրտերուն հետ միշտ խնճոյք կ'ընէր ու կերածը եղ ու մեղր էր։ Մերժեց զիս։ Վստահ չէր թէ յաջորդ օրը ողջ է եւ ունեցածները իրը։ Սակայն եւ այնպէս մերժեց զիս։

Ենդրեցի որ այդ գիշերը իր աշկերտներուն քով մնամ ու առաւօտ ելլեմ երթամ։ Այս ալ մերժեց։ Բանի մնացի հոն։ Գիշերը աշկերտները կը քնանային։ Ելայ տաշտին հացերը հաւաքեցի. Տիկերով լեցուն իւղ կար քովը։ Առատ իւղ լեցուցի հացերուն մէջ։ Դեռ չէր լուսցած։ Տղոցը մնաք բարով ըսի ու աւարով հեռացայ։

Պէյ Տաղին սարտոտըծոր մը մտայ։ Ինչքան ատեն հագուստներս հանած չէի վրայէս, ոչ ալ տրեխներս։ Հագուստ կը պառկէի։ Հող հանեցի լուացի լաթերս։ Զանոնք արեւը ձգեցի որ չորնան։ Ծուռ մը մտայ ու կ'ուզէի քնանալ։

Իրիկուան նորէն լերան ճամբան բռնեցի։ Կրկին Գուչկիրի կ'երթայի։

Գըզլ Գալէ ծերունի չէյխ մը կար, Սէյիտ Աղատալլահ։ Ան երկար հասակ ու բաց ու երկար մօրուք մը ունէր։ Սիրուն դէմքը Պղասանի դէմքին կը նմանէր։ Անոր գամը Պէյ Տաղին կողին վրայ էր։ Հոն կը կենային այծերն ու հովիւները, եւ իր ազուն, զինուորէ փախստական, կնոջը եւ զաւակներուն հետ։ Գամին Սէյիտը կը զուրգուրար վրաս, ամէն անգամ որ իրեն երթայի։ Ես բնաւ բան չըսած, խեղճը կնոջը կ'ըսէր — Քէշէ, ՕԲՕ ՍԷՆ, չիճնկ պըչի է (Աղջի, հաց բեր, տղան անօթի է)։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(64)

(Շար.)

...ուրդը ոտքի հանելու համար ընդդէմ Թուրքիոյ, որպէսզի զբաղեցնելով թուրքական բանակները՝ տկարացնայ անոնց արշաւը Գերմանացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ :

Հակառակ Թալէաթի սպառնալիքներուն, Հայերը որոնք համովին տառապած էին զգացումներով դաշնակիցներուն ի նպաստ եւ խորապէս Ֆրանսասէր էին, կորովի մերժում մը ցոյց տուին։ Այնպէս որ, երբ Թուրքիա 2 նոյեմբեր 1914ին, պատերազմի մտաւ, Թուրքերը զինաթափ ըրին Մուշի, Վանի եւ սահմանակից այլ քաղաքներու Հայերը, ինչ որ սկիզբը դարձաւ նոր ջարդերուն :

Ահա այդ շրջանին էր, որ սահմանագլխի հայ բնակչութիւնը սկսաւ դաղթել դէպի Ռուսահայաստան։ Եւ Կովկասի մէջ կազմուեցաւ հայ կամաւորական բանակ մը, հրամանատարութեամբ ազգային հերոս Անդրանիկի, որ զօրավարի աստիճան ստացաւ Ռուսերու կողմէ :

Կամաւորական այս կորիզը յետոյ աճելով՝ ստեղծուեցաւ ռուսահայկական իսկական բանակ մը, որ արշաւեց դէպի Թուրքիա, գերմանօ-թրքական ուժերը քշելով Տրապիզոնէն անդին։ Շնորհիւ այս յաղթական արշաւին՝ բրիտանական ուժերը, որոնք կը կռուէին Թուրքերու դէմ Միջագետքի մէջ եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ, նպաստաւորուած՝ յարձակողականի անցան։

Արդ, հայ ժողովուրդին զանգուածային տարագրութիւնը, կատարուած ըստ Թալէաթ փաշայի հրահանգներուն, դէպի Իրաքի անապատները, ուր հարիւր հազարաւոր կիներ, երեխաներ եւ ծերունիներ մեռան անօթի ու ծարաւ, տեղի ունեցած էր նախքան ռուսահայկական բանակներու յաղթական արշաւը, որ, հետեւաբար, չի կրնար իբրեւ արդարացումի պատրուակ ծառայել կատարուած ջարդերուն ու տարագրութեանց :

Աւելի վերջերը, երբ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւն ծագեցաւ Ռուսիոյ մէջ եւ ռուսական զօրքը զանգուածային ձեւով ձգեց զէնքը եւ հեռացաւ՝ վերադառնալու համար իր տունը, Հայերը մնացին իրենց դիրքերուն վրայ, ռուսական բանակի հայ զօրավարներուն հրամանին տակ, կազմելով ազգային բանակ մը, շուրջ 50.000 հոգի, որ հակառակ զէնքի եւ ռազմանիւթի պակասին՝ կրցաւ տկարացնել երկար ատեն դիմադրել գերմանօ-թրքական բանակներուն։ Հայերը երկար ամիսներ կռուեցան յուսահատօրէն, այսպէս ուշացնելով Պաքուի եւ Պաթումի գրաւումը։ Մանաւանդ Պաքո՞ւն այն Թանկային կէտն էր, որուն գրաւումը պիտի դիւրացնէր Գերմաններու քարիւղի մատակարարութիւնը։ Արդ, չորս ամիսներու այդ յապաղումը — ինչպէս մարաջախտ Լուտէնտորֆ իր գրքին մէջ կը հաստատէ — չափազանց վնասակար եղաւ արեւմտեան ճակատի գերմանական բանակներուն համար, քարիւղը պակսելով իրենց եւ չկարենալով հայթայթել Հայոց դիմադրութեան պատճառով :

Սակայն Եւրոպա, մանաւորաբար ընդհ. պատերազմի յաղթականները, պաշտպանեցի՞ն այս դժբախտ ժողովուրդը այնպէս ինչպէս արժանի էր։ Ամերիկա տեսանք Լօզանի դաշնագրին խմբագրութեան ժամանակ, հակառակ Անգլիոյ կորովի պաշտպանութեան :

Բացառիկ խառնութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանական կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով միանգամ ընդ միշտ կը ջնջուի Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութիւնը, իր հին կամ նոր անուններով,— « Ամէն բան հայրենիքին համար », « Հրեշտակապետ Միքայէլի Դաշնակցութիւն » եւն. :

Այս կազմակերպութեանց բոլոր անդամները հսկողութեան տակ պիտի առնուին։ Հրամանագրին հետ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Երկաթեայ Պահակները թշնամի են պետութեան եւ դրամ կը ստանան օտար կառավարութենէ մը։ Երեք կազմակերպութիւններն ալ այսուհետեւ պիտի լուծուած նկատուին որ եւ է կալուած ունենալ։ Իրենց վարիչները եւ ամբաստանեալ անդամները պիտի արգելափակուին մասնաւոր կայաններու մէջ :

Կառավարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Երկաթեայ Պահակները ահաբեկչական միջոցներ հաստատեցին եւ վտանգեցին երկրին կացութիւնը, լրտեսներ հաստատելով կառավարական պաշտօնատուններուն մէջ, թէ անոնց հրամանատարը՝ Քոտրէանու, վերջերս 40 միլիոն լէյ (350.000 տոլար) ստացած է օտար կառավարութենէ մը :

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'արգիլէ որ բանակին սպաները այսուհետեւ պաշտօն ստանձնեն քաղաքային գործերու մէջ։ Կը նշանակէ թէ երկիրը պիտի կառավարուի զինուորական դիկտատուրայով :

Ընկերվարականներու պառակտումը կը խորանայ

Մարսօ Փիվէռ, Սէնի ընկերվարական շրջանին ձախ թեւի վարիչը կը շարունակէ իր պայքարը կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ։ Իր կուսակիցները ժողով մը սարքած էին, բացատրելու համար իրենց տեսակէտները։ Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ ներկայացնելով Մարսօ Փիվէռը, յայտարարեց․

— « Ընկերներ, այժմ խօսքը կուտամ այն մարդուն որուն խոովայոյզ գործունէութիւնը կը խանգարէ ծերակուտականներու մարսողութիւնը, ինչպէս եւ ընդհ. քարտուղարին ուղեղը (կ'ակնարկէ Պ. Փոլ Ֆոռի)։

Մարսօ Փիվէռ խօսեցաւ կծու շեշտ մը դնելով իր խօսքերուն մէջ.

— « Ընկերներ, խաբած են ձեզ։ Ձեզի հաւատացուցած են թէ ընկերվարական կարդապահութիւնը կը նշանակէ կամքը քանի մը գիւանակալներու (պիւրօքրատ) որոնք ամէն բանէ առաջ իրենց աթոռը եւ թոշակը պահելու մասին կը մտածեն։ Ընկերվարութիւնը ուրիշ բան է։ Անոնք որ կը դատապարտեն մեզ, ընկերվարութեան մոխիրը բռնած են. մենք անոր բոցը կը տանինք»:

Ուրիշ բանախօս մը յայտարարած էր, իրմէ առաջ.

— « Անոնք մեզ վտարել կ'ուզեն, որովհետեւ կը վախնան որ մենք չուտով աւելի կը զօրանանք եւ կը ձեռնարկենք անհրաժեշտ մաքրագործումներուն, որովհետեւ մենք զաւաճանել չենք ուզեր :

Մարսօ Փիվէռ իր ճառին մէջ վճռապէս մերժեց ազգային միութիւնը, «որ խաբանքն է համաշխարհային նոր պատերազմի մը»։

Ժողովին կը մասնակցէին երկու հազար կուսակիցներ :

Խլրտումներ Ադրբէջանի եւն. մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ապրիլ 22ին յանկարծամահ եղաւ Պ. Լազար Քականովիչ, փոխ - գործավար ծանր ճարտարարգործութեան :

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, հակախորհրդային խլրտումները կը ծաւալին Ադրբէջանի, Պաշքիրի, Տաճկաստանի, Թիւրքմէնիստանի եւ Ղազախիստանի հանրապետութեանց մէջ, որոնց բնակիչները մեծ մասով Իսլամներ են։ Այս երկիրներու ազգայնականները յաճախ աջակցութիւն կը վայելեն Թուրքիայէն, ինչ որ կը պաղեցնէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները :

*** Մոսկուայի շրջանին կուսակցական վարիչները ժողով մը գումարեցին ապրիլ 22ին, մասնակցութեամբ աւելի քան 2000 ներկայացուցիչներու։ Մոսկուայի կոմիտէին քարտուղարը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ պատերազմը կրնայ պայթիլ մէկ օրէն միւսը, Ծայր. Արեւելքի մէջ կամ Միութեան արեւմտեան սահմանին վրայ, հետեւաբար անհրաժեշտ է ժողովուրդը պատրաստել արագ զօրաշարժի մը համար։ Ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց :

ՉԱՆԱՔՁԻՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նոր յաջողութիւններ չահեցան Միջերկրականի ճակատին վրայ։ Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ 4500 գերի բռնած եւ 10.000 հոգի պաշարած են Թորթոզայի շրջանին մէջ։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ Սանճաքին ընտրական յանձնախումբը, որ ղրկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, Հալէպ հասնելով, Անտիոք անցաւ, գործի ձեռնարկելու համար :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրոպականտի յանձնախումբի ժողովը երկուշաբթի երեկոյ, ճանօթ հասցէին։

ԶԱ. Օ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՓԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԿԱՎՕ, 45-47 Rue de la Boëtie, Մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՅ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին — Joseph GILLES (երգեհոն), André THEURER (ջութակ), Alice DELCROIX (Ա. ջութակ), Simonne LE HARTEL (Բ. ջութակ), Claude FARDOUX (Haut - bois), արուեստագէտներ 1er Prix du Conservatoire National de Paris, ինչպէս նաեւ փոքրիկն Նէլլի ՏԵՐՈՒԿԵԱՆ եւ Երուանդ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

Նուպարեան Մատենադարանին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

'Նիւթ' «Երաժշտութեան ազդը հիւանդութեանց վրայ»։

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

յառաջիկայ դասախօսութիւնը 26 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոռիէ։ Կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «ՆԱՐԵԿԱՑԻ. հայ միսթիքական գրականութեան ամենամեծ բանաստեղծը»։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էվէքէ։

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'Arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ, Avenue Friedland, Paris, metro Etoile.

Չաճելի ժամանց, անընդհատ պար, Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 15 Ֆր., քարթով ներկայացող հայ զինուորներու ձրի

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՆԱՐԱԿԱՏՈՒՓ

9 — 22 Ապրիլ

ՖՕՆԹԷՆ, Վ. Փափ — 150:
ՄԷԿՆԷՍ, Ե. Գոլ — 150:
ՖՕՆԹԷՆ, Հաճ — 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Տէր — 150:
ՆԻՍ, Գ. Գէրպ — 145:
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փափ — 40:
ԳՈՒՔՐԷՇ, Ե. Շն — 200:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Գ. — 40:
ԼԷԳՈՍ, Վ. Թ — 40:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գայֆ — 40:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ սու ՊՈՒԱ, Գ. Գէորգ — 40:
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկին Հայկ — 75:
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ սու ՊՈՒԱ, Օ. Թուր. — 50:
ՆԻՍ, Ա. Գափ — 40:
ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Ս. Թ. — 75:
ԺԸՆԵՒ, Գ. Ն — 70:
ԱՎԻՆԵՕՆ, Գործ — 50:
ՊԼԱՆ ՄԷՆԻԼ, Վ. Գայֆ — 150:
ԹԷՀՐԱՆ, Հ. Գ — 215:
ՆԻՍ, Գաճ — 150 :
ԳՈՐՏՕ, Տ. Շահլ — 100:
ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳ, Զ. Բար — 150:
ՇԱՄՊԵՐԻ, Մ. Թում — 100:
ՖՈՆԹԸՆԷ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գայֆ — 150:
ՄՈՐՍԱՆ սիւր ՕՐԺ, Ա. Գ — 150:
ԼԻՈՆ, Գ. Զան — 75:
ՆԻՍ, Տիկ. Տ. Մարք — 150:
ԺԸՆԵՒ, Գ. Նիկ — 215.80:
ՊՕՐԸՓԷՌ, Հ. Աճ — 40:
ՎԻՐՈՖԼԷՅ, Օհան — 75:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Զօմ մարզականի Տրամ - Արտէշի վերջին ախոյեանական փինալ մրցումը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 24 Ապրիլ, Քրէյի դաշտին վրայ։ Օ-թօքարը կը մեկնի ժամը 12.30ին Cafe de l'Estի առջեւէն։ Փափաքողները նոյն ժամուն ներկայ ըլլան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աշոտ Գաբրիէլեան, ծնն. ա Նուն՝ Նշան։ 1922ին Պոլսէն մեկնած է Յունաստան։ Կարծողներ կան որ քանի մը տարի առաջ Յունաստանէն մեկնած է Վառնա (Պուլկարիա)։ Իր մայրը յուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Ցեոնեւեալ Դասցէին. Dunéat, 8 rue Pau Bert Lyon, (Rhône) France.

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

22 Ապրիլ — 28 Ապրիլ

Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկունները 20.30ին։

Pierre Larquey et Marcelle Geniat dans La Joueuse d'Orgue

Գին 3, 5 եւ ֆրանք

[illegible]

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» Մայիս 8ին։ Կը խնդրուի չհամընկնիլ այս թուականին։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր վարժարանին

24 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին

150, Route d'Orléans, VERON սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Բ. անգամ ըլլալով՝ բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

կատակերգութիւն երկու արար

Կը նուագէ Թախտ ԳԱՐԵԳԻՆ

Մուտք՝ միայն 3 ֆրանք

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 64-64 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

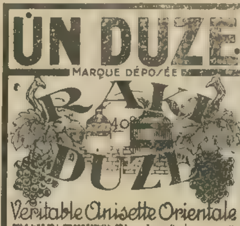

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղի՛ն, Անզուգական, Անմրցելի, Անփոխարինելի, Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչով։ Հայ աւանդական սեղանի զուտ...

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը եւայլն աքցերի եւ ճաշակաւոր ներկելու թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝ S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine. Երաշխիք եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով :

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնելի պատրաստուած իսկական օղի ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, արուեստական օղիներէն տարբեր կերպով ... Ձեր սեղանը ... ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը ... կազդուրիչ ... ճանչցուած է:

Dalakupeian 24 ... St. Lambert et ... Suffres, Marsei...

ԿՏՐՈՆՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ ...

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

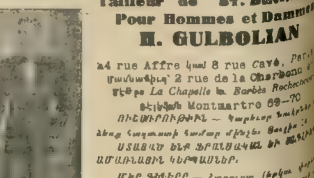
ՀԱՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ Եւրոպական խոհանոց ...

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ...

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ... ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու կտոր) ... 350—450 Ֆր.է։ ... 450 Ֆր. ... 3 փարձ, ... Հայկական ... պատրաստուած, ... Ներկայանալ ... մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները որոնք ... յերեկոյ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԾՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ . . .	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ
MARDI 26 AVRIL 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3714

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ

Անոնք որ կիրակի օր ներկայ եղան Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութեան, լուր չունէին Հայաստանի նորագոյն ողբերգութենէն, այլապէս աւելի խոր յուզումով մը պիտի բաժնուէին սրահէն։

Կ'ըսենք՝ նորագոյն,— այն իմաստով որ նոր կը ստանանք ականատեսի վկայութիւն մը — ականատեսի պատմութիւնը՝ չափազանց խօսուն մանրամասնութիւններով։

Իրականին մէջ, շատոնց տեղի ունեցած են այդ ողբերգութիւնները։ Եւ երբ վաղը մնացեալն ալ իմանաք, պիտի համոզուիք թէ զուր չէր որ Դաշնակցական մամուլը ահազանգ կը հնչեցնէր ամիսներէ ի վեր, միեւնոյն ատեն դէպքեր եւ փաստեր յիշելով։

Միայն հինգ երիտասարդ գրագէտ - հրապարակագիրներու ոչնչացումը բաւական է փաստելու բոլոր կանխակալ կարծիքները։ Ապացուցանելու թէ՝ ինչ որ տեղի ունեցած է մինչեւ նոր տեղեկութեանց թուականը՝ միայն տարողութեամբ կը տարբերի արեւմտահայ մտաւորականներու ապրիլեան անճիտումէն։

Այս հինգն ալ, ծաղկած՝ խորհրդային ջերմանոցին մէջ, իրենց տաղանդը ի սպաս դրած էին բոլշեւիկեան հարթիչ գլանին, յաճախ անկարելին փորձելով, գեղարուեստի պահանջները լրացնելու համար։ Եւ բոլորն ալ աչքի կը զարնէին, մանաւանդ, իբրեւ ամէնէն թթու քարոզիչները հակադաշնակցական խաչակրութեան, պատմուածքներով, բանաստեղծութիւններով, թատերախաղերով կամ վէպերով։

Քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ, որպէսզի կարենաք ճանչնալ նոր նահատակները. (աղբիւրը՝ «Հոկտեմբեր - Նոյեմբեր», խորհրդային տարեգիրք մը որ լոյս տեսաւ 1932ին, խմբագրութեամբ Եղիշէ Չարենցի, Ա. Խանջեանի եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի օրով).—

1. Գուրգէն Մահարի.— Ծնած է Վան, 1903ին։ Հայրը ուսուցիչ էր եւ բանաստեղծութիւններ կը գրէր Պոլսոյ թերթերուն մէջ։ 1915ի ջարդերէն ազատելով, կը գաղթէ Կովկաս եւ կը մեծնայ Իգդիրի, Էջմիածնի, Դիլիջանի եւ Երեւանի որբանոցներուն մէջ։ 1918ին կ'անցնի Թիֆլիս եւ խումբի մը հետեւանքով կը գաղթէ Վլատիկավկազ, իբրեւ բանուոր մտնելով գինեգործի մը քով։ Նոյն տարին «Աշխատանք» եւ «Վան Տոսպ» թերթերուն մէջ կը հրատարակուին իր առաջին բանաստեղծութիւնները։ 1912ին նորէն Երեւան է։ Կ'աւարտէ թեմական դպրոցը եւ խորհրդային իշխանութեան հաստատումով կը մտնէ պետական համալսարանին պատմագիտական ճիւղը։ 1923ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին գիրքը,– 1920? — 1923.»։ Այնուհետեւ կը հրատարակէ Տիտանիկ, Ծիրանի ջրանցքը, Երկու Մայր, Բարդիներ, Երկու Պոէմ, Կէս գիշերից մինչեւ առաւօտ, Սիրոյ, խանդի եւ նիցցայի պարտէզներ մասին, «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն», Պոէմներ եւ Բանաստեղծութիւններ։ Ռուսերէնի թարգմանուած են «Մանկութիւն» եւ «Վերջին Մայրեր»։ Ուրիշ կտորներ ալ՝ ուկրայներէնի, Թուրքերէնի, վրացերէնի։

2. Ալազան.— Ծնած է Վան, 1903ին։ Նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրին մէջ։ 1915ին Վանի ժողովուրդին հետ կը գաղթէ Կովկաս։ Կը մտնէ տպարան, իբրեւ գրաշար, ծառայելով վեց տարի։ Նախապէս ալ կօշկակար եղած է, երկու տարի։ 1922ին գործօն դեր կը կատարէ բոլշեւիկներու երիտասարդական կազմակերպութեան մէջ, իսկ 1925ին կ'ըլլայ կուսակցական։ Իր առաջին բանաստեղծութիւնները ուղղուած են Դաշնակցական խմբապետներու դէմ։ Աշխատակցած է խորհրդային բոլոր թերթերուն։ Տասը տարուան ընթացքին հրատարակած է 15 գործեր. - Աշխատանքային, Դաստիէր, Ճանապարհ, Երգեր կառուցման յաղթանակի եւն.։ Շատերը թարգմանուած են ռուսերէնի, վրացերէնի, ուկրայներէնի եւ թուրքերէնի։ Վերջերս կը պատրաստէր մեծ վէպ մը, «Գլինձ»։ Քանի մը տարի առաջ Փարիզ ալ եկաւ, իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչը միջազգային գրողներու համագումարին։

3. Ակսէլ Բակունց.— Ծնած է Գորիս (Զանգեզուր), 1899ին։ Գիւղը մանուկ, 1905ին կը մտնէ ծխական դպրոց։ Ճեմարանը կ'աւարտէ 1917ին։ Ցարական իշխանութեան օրով, 1915ին, 34 որ կը բանտարկուի, թղթակցութիւն մը գրած ըլլալով քաղաքապետին դէմ։ Ետքը կը դառնայ գիւղական ուսուցիչ, ուշադրութեամբ ուսումնասիրելով գիւղացիները։ Բուն գրական գործունէութիւնը կը սկսի 1924ին, «Մարտակոչ»ի մէջ հրատարակելով Թուառական նամակները», իսկ «Խ. Հայաստան»ի մէջ՝ «Միրհօ», «Մարու »եւն.։ Առանձին տպուած են Ցովնաթան Մարչ, Դիւանօրը, Սպիտակ Ձին եւն.։ Իր գործերը թարգմանուած են ռուսերէնի, ուկրայներէնի, վրացերէնի։ Կը մշակէր մեծ վէպ մը Աբովեանի մասին։

4. Վաղարշակ Նորենց.— Ծնած է Սասունի Շէնիկ գիւղը, հաւանօրէն 1903ին։ Ջարդերէն վերջը, 1915ին, կը գաղթէ Կովկաս։ Ուսումը աւարտած է Լէնինականի եւ Թիֆլիսի մէջ։ Գրել կը սկսի 1917ին։ Դեռ նոր ծաղկիլ սկսած էր։ Իր գործերէն ծանօթ են «Որերի ճամբան» (1926), «Երկրորդ գիրք» (1930), Լիրիկական Ֆրոնտ»։ Իր արտադրութիւններէն ալ թարգմանուած են ռուսերէնի։

5. Դրաստամատ Սիմոնեան.— Բուն բառով գրագէտ մը չէ։ Եղած է խմբագիր՝ «Խ. Հայաստան»ի եւ Երեւանի փարիզեան օրկանին, յետոյ կրթական գործավար (նախարար), նախագահ Գրողներու Միութեան եւն.։

Անշուշտ այս չոր ու ցամաք տեղեկութիւնները բան չեն խօսիր բուն ողբերգութեան մասին, որուն ամբողջ գաղտնիքը Չեկային պատերը միայն գիտեն։ Բայց մենք թող տուած ըլլանք այսանք, հետզհետէ բանալու համար արիւնաթաթախ վարագոյրը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հրամանագիրը լոյս կը տեսնէ այսօր—վաղը

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, ներքին նախարարին տնօրինութեամբ, առաջին անգամ Ֆրանսայէն հեռանալու հրաման ստացան չորս ռուս զօրավարներ, նաւապետ մը եւ ծանօթ հրապարակագիր Սուվորին։ Այս առթիւ եղած հարցումի մը պատասխանելով, ապահովութեան տեսուչը, Պ. Մոսաթէսիէ, յայտարարեց.

— « Արտաքսեալներուն մեծ մասը Ռուսեր են։ Սակայն առաջին վեց անուններէն պէտք չէ հետեւցնել թէ հարցը միայն սպիտակ Ռուսերու կը վերաբերի։ 220 արտաքսեալներուն մէջ կը գտնուին այլազան կարծիքի տէր մարդիկ, ծայրագոյն ձախակողմէն մինչեւ ծայրագոյն աջը, առանց բացառութեան։

Ուրիշ պաշտօնատար մը յայտարարեց.

— « Բոլոր այն օտարականները որ քաղաքական գործունէութիւն կը կատարեն մեր հողին վրայ, ինչ որ ալ ըլլայ, աստիճանաբար պիտի վտարուին, իբրեւ անարժան մեր հիւրընկալութեան »։

* Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ռուս զօրավարներուն արտաքսման հրամանագիրը ստորագրած էր ներքին գործերու նախորդ նախարարը, Պ. Մարքս Տորմուա, ապրիլ 5ին։ Արտաքսման հրաման ստացած են քսան Ռուսեր, ամբաստանուած ըլլալով թէ քաղաքական գործեր կը կատարեն։ Այսպէս, Զօր. Տուրքուլ, անհետացած զօրավար Միլլէրի նախկին օգնականը, որ թերթ մըն ալ կը հրատարակէր, ամբաստանուած է թէ կապեր ունէր օտար երկիրներու հետ եւ չարունակ ճամբորդութիւններ կը կատարէր։ Զօր. Կուսոնսկի, որ երկար ատեն Զօր. Միլլէրի դիւանապետը եղած է, անոր անհետացումէն վերջը բաժնուելով ռուս ռազմիկներու ընկերակցութենէն, իբրեւ գործակալ արձանագրուած էր։ Զօր. Շատիլով նախապէս շարժավար էր (շօ'ֆէօր), յետոյ Սպանիա գացած է 1937ին, ինքզինքը Զօր. Ֆրանքոյի տրամադրութեան տակ դնելու համար, իբրեւ մասնաւոր պատուիրակ։ Զօր. Կոչկին նախագահն էր ցարական նախկին նոնածիլներու ընկերակցութեան։ Իսկ ծովային տեղակալ Փավլով երկու տարի առաջ ռուսիկանութեան ուշադրութիւնը գրաւած էր, Քոլիգէ փողոցին մէջ պատահած պայթիւնի մը հետեւանքով։

*** Աջակողմեան եւ ձախակողմեան թերթերը բուռն պայքարի մը բռնուած են, այս արտաքսումներուն առթիւ։ «Լը Ժուռ - Էքօ տը Փարի», թունդ ազգայնական, գիտել կուտայ թէ արտաքսեալ Ռուսերուն յանցանքը այն է որ « բացայայտ թշնամիներն են Սթալինի»։ «Լա Լիպէրթէ», Տորիոյի թերթը, խոշոր խորագիրներով կը ծանուցանէ թէ «Սպիտակ Ռուսերը կը վտարուին, իսկ Չեկային գործակալները Ֆրանսա կը մնան »։

Զօր. Տուրքուլ, որ հինգ անգամ վիրաւորուած է պատերազմի դաշտին վրայ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ «Լը Ժուռ»ի թղթակցին.

— « Ֆրանսայէն կ'արտաքսեն զիս առանց յայտնելու պատճառը։ Թերեւս կ'ենթադրեն թէ եսխախտած եմ հիւրընկալութեան օրէնքը, որ ստացուած է հաստարակաց դատին համար թափուած արիւնով։ Անպատիւ գործ է հիւրընկալութեան օրէնքին դէմ գործել, ես սպայ եմ եւ պատիւը ամենամեծ հարստութիւնն է ինծի համար։ Ես չեմ ըրած որ եւ է բան որ վնասակար ըլլայ Ֆրանսայի շահերուն։ Ես պայքարած եմ համայնավարութեան դէմ, որ Պրէսթ - Լիթովսքի դաւաճանական դաշնագիրը կնքեց, որուն քսան տարուան իշխանութեան օրով 30 միլիոն մարդ կորսուեցաւ իմ երկրիս մէջ։ Երկու-քուկէս միլիոն օտարականներ կան Ֆրանսայի մէջ։ Ինչո՞ւ զիս ընտրեցին իբրեւ վտանգաւոր Ֆրանսայի ապահովութեան համար։ Թող ապացոյցներ ճարեն, բայց չեն կրնար, որովհետեւ փաստեր չկան »։

« Իւմանիթէ » իր կարգին գիտել կուտայ թէ այս մարդիկը շատոնց վտարուած ըլլալու էին, եւ բոլորը մէկ։ Ետքը կը գանգատի թէ ոստիկանութիւնը բուռն քաղաքական տարագիրներն ալ կ'արտաքսէ,—«Երէկ (շաբաթ), արտաքսման հրաման ստացան 80 իտալացի բանուորներ, Թուլոնյի մէջ, 40 հոգի ալ Պէզոնի մէջ։ Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ դեռ ուրիշներ ալ կան նոյն իսկ Փարիզեան շրջանէն»։

*** «Մաթէն» երկար յօդուածի մը մէջ կը գրէ թէ 400.000 օտարականներ կան Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ եւ թէ մասնաւոր հսկողութիւն մը հաստատուած է անոնց վրայ։ 1937ի առաջին եռամսեային Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը քննութիւն կատարելով 13.250 օտարականներու մասին, առաջարկած էր վտարել 421 հոգի եւ ձերբակալած՝ 157 հոգի։ Իսկ 1938ի առաջին եռամսեային քննութիւն կատարելով 20.00 օտարականներու մասին, առաջարկած է վտարել 1135 անբաղձալիներ, իսկ ձերբակալած՝ 356 հոգի։

*** Ներքին նախարարութիւնը այսօր վաղը կը հրատարակէ իր հրամանագիրը, որոնք նոր կանոններ կը սահմանեն եւ կը խստացնեն հսկողութիւնը։ Երէկ նախարարական խորհուրդը քննեց ներքին նախարարին առաջարկները։

Հունգարիան ալ կը խլրտի

Հունգարիոյ վերաքննական դաշնակցութիւնը կիրակի առտու միթինկի ժողով մը գումարեց Փէշթայի մէջ, մասնակցութեամբ 8000 քաղաքացիներու, որոնց մեծ մասը նախկին ռազմիկներ էին, ինչպէս եւ ուսանողներ եւ արիներ (սկաուտ)։ Ժողովին նպատակն էր հասկցնել բովանդակ աշխարհի՝ թէ Եւրոպան խաղաղութիւն պիտի չվայելէ, ցորչափ գոհացում չեն տրուած Հունգարներու պահանջներ՝ Չեխոսլովաքիայէն։ Զանազան բանախօսները առաջարկեցին զօրացնել Հունգարիոյ դատը արտասահմանի մէջ, իսկ երիտասարդները առանց այլեւայլի յայտարարեցին թէ չեն հաւատար դաշնագիրներու խաղաղ վերաքննութեան, թէ վերաքննութիւնը պիտի կատարուի պատերազմով եւ թէ երիտասարդութեան պարտականութիւնն է պատրաստել այդ պատերազմը։

Ժողովէն վերջը, երբ նախկին ռազմիկները սրահէն դուրս կ'ելլէին խիտ շարքերով, ձայն մը բարձրացաւ.— «Ո՞վ է մեր Առաջնորդը»։— Սալաշի՛, պատասխանեց բազմութիւնը։

Հրամանատար Սալաշի Հունգարիոյ հիթլէրականներուն վարիչն է եւ երկար մը թերթեր կ'ըսեն թէ հայկական ծագում ունի ...

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ.—

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ, ՉԱՐԵՆՑ, ՏԻԳՐԱՆ ՋԱՒԷՆ, ԴՐ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՃԱՆԱՆ, ԹՈԼԱՅԵԱՆ, ՓՐՈՖ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ՏԻԿ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ.— ԴԱՆՈՒՇ ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆԻ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ԻՐ ՄԱՀԸ.— ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ.— ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ՍԹԱԼԻՆԻ ԿՈՂՄԷ.— ԵՐԵՒԱՆ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ, ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԵՐՈՎ.— ՈՒՐԻՇ ՎՐԴՈՎԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՆ.—

ԱԼԱԶԱՆ, ԴՐԱՍՏԱՄԱՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ամենահաւաստի աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք անգամ մը եւս կը հաստատեն մեր հաղորդած լուրերը եւ կը լրացնեն զանոնք, այլապէս վրդովիչ մանրամասնութիւններով.—

Շատոնց սպաննուած են հինգ երիտասարդ գրագէտները,— ԱԼԱԶԱՆ, ԴՐԱՍՏ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԱՐԵՆՑ, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ։ ԱՒԵԼԻ ՎԵՐՋԸ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ։

Հաւանականաբար, իրենց հետ ձերբակալուած մտաւորականներէ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ, բայց մինչեւ այն թուականը որ կը յանգի այս տեղեկութեան աղբիւրը, սոսկ վերոյիշեալ եօթնին անունը միայն տրուած է ապահով կերպով։

Առաջին հինգը տաղանդաւոր երիտասարդներ եղած են եւ կը թողունգրական մեծ արդիւնք մը որուն առիթ պիտի ունենանք անդրադառնալու։ Ոմանց, ինչպէս Բակունցի կորուստը, անփոխարինելի է պարզապէս։

Այս նոր նահատակները կը լծուին Ապրիլեան եղեռնի այն միւս նահատակներուն, որոնց կսկծալի տարեդարձը տօնեցինք կիրակի օր։ Եւ այս նորերը մեզի կրկնապէս նահատակուած կը թուին, որովհետեւ զանոնք սպաննող ձեռքերը թրքական չեն, այլ հայկական։

×

Նոյն աղբիւրէն ստացուած եւ նոյնքան ստոյգ լուրերու համաձայն, բանտարկուած կը մնան, կամ կը մնային մինչեւ մերձաւոր թուական մը, ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՈԼԱՅԵԱՆ

Չարենց եւ Աշոտ Յովհաննիսեան ձերբակալուած են կուսակցական գործունէութեան նկատումներով։

Զապէլ Եսայեան ձերբակալուած է ընդդիմահայեաց հինգ մտաւորականներէն ոմանց կողմէ վայելած պաշտպանութեան եւ Յովհաննիսեան - Խանջեան շրջաններու ընթացքին ստացած դրամական օժանդակութեանց համար։

«Հօկերը զինծուած եւ չարաշահութեան բոյն»

Թոլայեան ձերբակալուած է նախ Հօկի արտասահմանեան կազմակերպութեանց հետ ունեցած ու պահած կապերուն համար, որովհետեւ Հօկը, Հայաստանի մէջ, պաշտօնապէս հռչակուած է «ԶԵՂԾՄԱՆ ՈՒ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆ» եւ վերջին դէպքերու ընթացքին ԱՆԽՏԻՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾՕՆ ՏԱՐՐԵՐԸ։ Ձերբակալուելէն ետք, Չեկիստներ, աչքէ անցընելով «Կավրոշ»ի հաւաքածոն, Թոլայեանի պարագան ծանրացուցած են երեւան հանելով իր կողմէ Դաշնակցութեան ի նպաստ եւ բոլշեւիկներուն դէմ գրուած յօդուածներու շարաններ։

×

Միւս նոյն աղբիւրէն բխած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ Հ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, Մելքոնեան ֆոնտի հաստատութեան վարիչ ՓՐՈՖ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Հօկի նախարար կեդրոնական տնօրէն ԴՐ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ Հօկի կեդրոնին պաշտօնեայ ՏԻԳՐԱՆ ՋԱՒԷՆ։ Ասոնք ամբաստանուած են թէ չարաշահութեամբ վարուած են իրենց պաշտօնին մէջ, մասնաւորաբար՝ իրենց պաշտօնական դիրքը օգտագործելով, արտասահմանէն Հայաստան մտցուցած են մեծաքանակ իրեղէններ, առանց մաքսի, զանոնք ցոյց տալով իբր իրենց վարած հիմնարկութեանց սեփականութիւնը, մինչդեռ այդ իրեղէնները յատկացուցած են իրենց անձնականին, պահած են կամ ծախած ուրիշ պետական հիմնարկութեանց։

Զորն ալ իրենց հարցաքննութեանց մէջ պնդած են թէ այս տեսակ մը մաքսախուզութիւնը կատարած են իրենց վարած հաստատութեանց օգտին, եւ կրցած են անիկա ապացուցանել, բայց մէկն ու միւսը, այս գործառնութեանց ընթացքին, ընդունած են նաեւ սոսկ իրենց անձին վերաբերող մանր մունր առարկաներ, առանց խոշոր արժէքի, եւ անոնց համար ալ մաքս չեն վճարած, իբր իրենց վարած հիմնարկութեանց սեփականութիւն արձանագրելով։Օրինակի համար Հ. Գարակէօզեանի համար ամբողջ հաստատուածը փոքր «րատիօ» մըն է, զոր Ամերիկայէն ծանօթներ նուիրեր են իրեն, եւ որ, մաքսէ զերծ մնալով հանդերձ, գտնուեր է ոչ թէ պաշտօնատան մը, այլ իր բնակարանին մէջ։

ՄԵՌԱԾ, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ, կամ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է ԴԱՆՈՒՇ ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հօկի բարձր պաշտօնեաներուն մէջ ամենածանր ամբաստանութեանց ենթարկուած անձնաւորութիւնը։ Իր թուղթերուն քննութենէն երեւան ելեր է որ արտասահմանի մէջ, իր զանազան տեղափոխութեանց առթիւ, կատարած ծախքերը տասը եւ քսան անգամ խոշորցուցեր է մեղսակցութեամբ Հօկի տեղական կազմակերպութեանց։ Օրինակի համար Փարիզէն Իսի լէ Մուլինօ երթալու համար ցոյց տուեր է ... 2000 ֆրանք ճանապարհածախք։ Հաստատուեր է նաեւ թէ արտասահման գտնուած միջոցին յաճախ խաղի մէջ կորսնցուցեր է հազարաւոր ֆրանքի գումարներ, որոնք, իր հաշիւներուն մէջ, ծախքերու բաժինը մտեր են զանազան անուններով եւ Հօկի հիմնարկութեանց հաստատումներով։ Ապացուցուեր են նաեւ կաշառակերութեան ծանր պարագաներ, որոնց հետեւանքով ձերբակալուեր է նաեւ Տիկին Շահվերդեան իբրեւ մեղսակից։

Այս ամբաստանութեանց ամրապնդման մէջ մեծ դեր ունեցեր է Աւ. Իսա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)
(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ա.

Ռուսաստանի Նախկին Աժամեայ Կառավարութեան Նախագահ Գ. Կէ֊րէնսկի, Միացեալ Նահանգներում կատարած վերջին ճանապարհորդու֊թեան ընթացքին, մի զրոյց է ունեցել «Հայրենիք»ի խմբագրապետ ընկ. Ռ. Դարբինեանի հետ՝ մեր ազգային քա֊ղաքականութեան տեսակէտից շահե֊կան մի քանի խնդիրների շուրջը։

Ընկ. Դարբինեանի հարցումին՝ թէ «ռուս ազատական - դէմոկրատական հոսանքները կը ջանա՞ն այժմէն հասկացողութեան մը գալ Սովիէթ Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ՝ նկատի ունենալով բոլշեւիկեան տիրապետութեան անկման հնարաւո֊րութիւնը»— Գ. Կէրէնսկի պատաս֊խանում է.

«Բացի Հայերէն, Ռուսիոյ մօտ կազմող ազգութիւններէն չկայ մէկը որ տրամադիր ըլլայ հասկացողու֊թեան մը գալ դէմոկրատական Ռուսիոյ հետ։ Անոնք բոլորը պայման կը դնեն բացարձակ անկախութիւնը եւ առանց կամ նուազ խստութեամբ կը հետապնդեն անջատում Ռուսիայէն»։ (Տես «Հայրենիք» 18 Մարտ 1938)։

Այս պատասխանից հետեւում է որ Նախկին Ռուսաստանի, կամ, աւելի ճիշդ, այժմեան Խ. Հ. Միութեան սահմանների մէջ գտնուող մօտ 70 միլիոն ոչ-ռուս ժողովուրդների մէջ— սկսած մեր կովկասեան հարեւաննե֊րից մինչեւ Միջին Ասիայի Թուրանա֊կան ցեղերը եւ Սիբիրի տափաստան֊ներում թափառող վաչկատունները— մի ժողովուրդ միայն կայ՝ հայ ժո֊ղովուրդը՝ որ իր պետական անկա֊խութեանն այնքա՜ն սարսափ նշա֊նակութիւն է տալիս որ նրա ճանա֊չումը պայման չի դարձնում ռուս դէ֊մոկրատիայի հետ հասկացողութեան գալու համար...

Զգիտենք, ի՛նչ տուեալների վրայ է հիմնում Գ. Կէրէնսկի իր այս արտա֊սոց կարծիքը։ Բայց կասկածից դուրս է որ նրա յայտարարութիւնը հակա֊սում է վերջին քսան տարուայ մեր պատմութեան կարկառուն փաստե֊րին։

Վերյիշենք այդ փաստերից մի քա֊նիսը, որ բնորոշում են Հայերի վերա֊բերմունքը դէպի իրենց ազգային - պետական անկախութիւնը.—

1. 1918ի Մայիսին, Հայոց Ազգային Խորհուրդը յայտարարեց Հայաստանի անջատումը Ռուսաստանից եւ հիմնա֊դրեց հայ ժողովուրդի պետական ան֊կախութիւնը։ Եթէ ոմանք այս ակտը [illegible] համարում բացառապէս Թուրքիոյ ճնշումին, այդպէս մտա֊ծողների համար եւս անվիճելի իրո֊ղութիւն է որ, սկսած 1919ի վերջե֊րից եւ 1920ի սկիզբներից, երբ Թուր֊քիոյ ճնշումի մասին այլեւս խօսք չկար, հայ ժողովուրդի բոլոր հո֊սանքները— ի բաց առեալ համայնա֊վարները— անվերապահօրէն իւրա֊ցրին անկախութեան պահանջը եւ անվարան կառչած մնացին նրան։ Ով այս մասին դոյզն տարակուսանք ու֊նի, թող կարդայ Ս. Վրացեանի «Հա֊յաստանի Հանրապետութիւնը» գրքի մէջ այն պաշտօնական յայտարարու֊թիւնները որ այդ ժամանակ՝ ի խըն֊դիր եւ ի պաշտպանութիւն Հայաս֊տանի անկախութեան՝ անում էին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ միասին, Հայ Սոցիալիստ Յեղափոխականնե֊րի Կազմակերպութիւնը, Հայ Սոց. Դեմոկրատ Բանուորական Կուսակ֊ցութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակ֊ցութիւնը, Հայ Ժողովրդական Կու֊սակցութիւնը, Հայ Ռամկավար Ազա֊տական Կուսակցութիւնը եւ Անկու֊սակցականների Միութիւնը։

2. 1920ի գարնանը, ռուս իշխանու֊թիւնը, յանձինս Սովիէտների, նուա֊ճեց Ադրբէջանը եւ, մօտենալով Հա֊յաստանի սահմաններին, սկսեց ար֊տաքին ոտնձգութիւններ եւ ներքին դաւեր կատարել նրա անկախութեան դէմ։ Այս դաւերին եւ ոտնձգութիւն֊ներին հայ ժողովուրդը պատասխա֊նեց արիւնահեղ կռիւներով Ղարա֊բաղում, Զանգեզուրում, Նոր Բայա֊զէդում, Շարուր - Նախիջեւանում, Զանգիբասարում, Ղափանում, Գիւմ֊րիում, Կարսում եւ այլ շրջաններում, մինչդեռ, բաւական կը լինէր որ նա հրաժարէր իր անկախութեան գաղա֊փարից ու պահանջից, որպէսզի բազ֊մաթիւ դժուարութիւններ խնայուած լինէին նրա համար։

3. Ռուսական սուիններով նուաճե֊լուց յետոյ Խ. Հ. Միութեան ոչ-ռուս ժողովուրդներից շատերը, տասնեալ կամ պակաս վճռականութեամբ, պայքար են մղել թօթափելու բոլշե֊ւիկեան լուծը եւ վերականգնելու ի֊րենց պետական անկախութիւնը։ Սա֊կայն, այս պայքարներից ոչ մէկը չի կարող համեմատուել Հայաստանի Փետրուարեան Ապստամբութեան հետ ո՛չ ըստ ծաւալի, ո՛չ ըստ խորութեան եւ ո՛չ ըստ տեւողութեան։ Այս ա֊պստամբութեան մեծութեան մասին գաղափար կազմելու համար, բաւա֊կան է աչքի առջեւ ունենալ որ սրան, կատարեալ համերաշխութեամբ, մաս֊նակցում էին Հայաստանի անկախու֊թեան կողմնակից վերոյիշեալ բոլոր կուսակցութիւնները եւ կազմակեր֊պութիւնները,— որ 1921ի Փետրուար 18ից մինչեւ Ապրիլ 2ը Հայաստանի մայրաքաղաքի վրայ ծածանում էր անկախութեան դրօշը,— եւ որ, մայ֊րաքաղաքի անկումից յետոյ էլ, ան֊կախութեան կռիւները կատաղի յա֊մառութեամբ շարունակուեցին Լեռ֊նահայաստանում մինչեւ Յուլիս 15ը։ Քաղաքացիական կռիւների դադարու֊մից ի վեր, Խ. Հ. Միութեան ոչ-ռուս ժողովուրդներից ո՞ր մէկն է այնքա՜ն փառաւոր փաստեր արձանագրել իր ազատութեան եւ անկախութեան պայքարի պատմութեան մէջ...

4. Անկախութեան կործանումից յե֊տոյ, Հայաստանի Հանրապետութեան Պառլամենտական Կառավարութիւնը արտասահմա֊նում բազմաթիւ քաղաքական եւ դի֊ւանագիտական քայլեր է կատարել հայ ժողովուրդի ազգային շահերը պաշտպանելու համար։ Կարո՞ղ է Գ. Կէրէնսկին մոռանալ գէթ մի հա֊տիկ դէպք, երբ այդ Պատուիրակու֊թիւնը մտադրած իսկ ընկրկած լինի Հայաստանի անկախութեան գաղա֊փարից եւ պահանջից։

5. Ինչպէս յայտնի է, վերջին 30—40 տարուան ընթացքին, հայ ժողովուր֊դի քաղաքական ղեկավարութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռքն է եղել։ Մասնաւորապէս Համաշխարհային Պատերազմից սկսած, նրա դէրը հայ ժողովուրդի կեանքում եղել է ուղղա֊բախտորոշող։ Արդ, 1919ից ի վեր, այս Կուսակցութիւնը ունեցել է չորս Ընդհանուր Ժողով (համագումար) իր բոլոր կազմակերպութիւնների մասնակցութեամբ՝ 2—3 Թղթակցական Ժողով Երկրում եւ երկու Արտասահ֊մանեան Խորհրդաժողով (կոնֆե֊րանս)։ Այս բոլոր բարձրագոյն եւ բարձր ժողովների քաղաքական բա֊նաձեւերը սկսւում են հանդիսաւոր յայտարարութեամբ՝ թէ Հայաստա֊նի անկախութեան պահանջը Հ. Յ. Դ. քաղաքականութեան անդրդուելի հիմ֊քերից մէկն է կազմում։ Կարո՞ղ է Գ. Կէրէնսկին ասել թէ Հ. Յ. Դաշնակ֊ցութեան գործադիր մարմինները — սկսած Կուսակցութեան Բիւրոյից մինչեւ յետին Ենթակոմիտէն— ե՛րբ եւ իցէ, ո՛րեւէ տեղ եւ ո՛րեւէ չափով շեղուել են այս հանդիսաւոր յայտա֊րարութիւնից։

6. Եթէ Հայոց ազգային-քաղաքա֊կան կեանքը ղեկավարող հաստատու֊թիւններից եւ կազմակերպութիւննե֊րից անցնենք ժողովրդական զանգ֊ուածներին, աւելի՛ եւս անմիջականօ֊րէն կը զգանք թէ ազատութեան եւ անկախութեան պահանջը ի՛նչ մեծ տեղ է բռնում հայութեան տրամա֊դրութիւնների մէջ։

Արտասահմանում հայ ժողովուրդն արտայայտում է այս պահանջը բազ֊մապիսի ձեւերով, բայց մանաւանդ այն խանդավառ հանդէսներով որ նա կատարում է ամէն տարի Մայիս 28ի, այսինքն Հայաստանի անկախութեան տօնի առթիւ։ Կարծում ենք, ճշմար֊տութեան դէմ շատ մեղանչած չենք լինի ասելով թէ հենց ինքը Գ. Կէ֊րէնսկին այս ժողովրդական խանդա֊վառութիւնից ազդուելով է որ, մի քանի տարի առաջ, մեր ազգային մեծ տօնի առթիւ, արտայայտուեց այն մտքով թէ հայ ժողովուրդը իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի տիրանա֊լու իր անկախութեանը...

Գալով Հայաստանի ժողովրդին՝ նա զրկուած է, անշուշտ, իր անկա֊խութեան պահանջը հրապարակային ցոյցերով արտայայտելու հնարաւո֊րութիւնից։ Բայց որ այդ պահանջը կենդանի է նրա մէջ, դա երեւում է Ի՛էկուզ այն հանգամանքից որ հարիւ֊րաւոր հայ համայնավարներ այսօր Մոսկուայի կողմից մեղադր֊ւում են գնդակահարումէն իբրեւ ան֊ջատականներ (սեպարատիստ) եւ ան֊կախականներ։ Մենք այն ագէտներից չենք, հարկաւ, որոնք Չեկայի դատա֊կան յերիւրանքները հալած իւղի տեղ են ընդունում։ Սակայն, ինչպէս իրենք Ռուսերն էլ ասում են, «չկայ ծուխ առանց կրակի»։ Մենք, բաւականա֊չափ ծանօթ լինելով հայրենի հողի վրայ գտնուող հայ ժողովրդի տրա֊մադրութիւններին՝ ազատութեան եւ անկախութեան խնդիրներում՝ բնաւ անհաւանական չենք համարում որ այդ տրամադրութիւնները վարակած լինեն հայ ժողովրդի հետ երկար տա֊րիներ ապրած հայ համայնավարնե֊րին իսկ...

Այս փաստերը — եւ սրանց շարքը կարող ենք դեռ եւս երկարել, եթէ ունենանք մանրամասնութիւնների մէջ մտնել — կարծում ենք բաւական են համոզելու Գ. Կէրէնսկիին եւ ում պէտք է որ հայ ժողովուրդը, Խ. Հ. Միութեան ոչ - ռուս ժողովուրդների մէջ, ո՛ր եւ է մէկից նուազ չափով չէ կառչել իր ազգային անկախութեան գաղափարին-եւ, այդ գաղափարի ի֊րականացման համար, ո՛ր եւ է մէկից յետ չէ մնացել եւ յետ չէ մնում ո՛չ իր հաստատակամութեամբ եւ ո՛չ էլ զո֊հաբերելու պատրաստակամու֊թեամբ ։

Տեսնենք հիմա թէ այս անկախու֊թեան պահանջը փաստօրէն ի՛նչ դեր է կատարել Հայերի եւ Ռուսների փոխ֊յարաբերութեան խնդրում ։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ERESOINKA

Երեսոինհինգի պէս բան մը. ի՛նչ կը նշանակէ չկրցայ իմանալ։ Բայց այդ չէ կարեւորը։ Այլ այդ խորագրին տակ, անցի օր, Թէաթրը տը Փարիի մէջ ներկայ գտնուեցայ Ֆրանսայի Պասք երկրամասին ուրոյն արուեստին հոյակապ մէկ ներկայաց֊ման որմէ բաժին հանել կ'ուզեմ «Յա֊ռաջ»ի ընթերցողներուն ։

Հարիւր տասը արուեստագէտներ ու սիրողներ, երկու սեռէ, երգող, պարող կամ նուագող, համախմբուած, հաւաքական աշխատանքի տիպար ար֊դիւնք, իրենց տոհմիկ երգերն ու պա֊րերը հանդիսաւորելու եկեր էին Փա֊րիզ, գեղասէր ու գեղագէտ հասարա֊կութեան մը առջեւ։

Ներկաները, Ֆրանսացի թէ օտար (քանի մը Հայեր ալ նշմարեցի), ան֊շուշտ բան մը չէին հասկնար այդ լե֊զուէն, բացի քանի մը բնիկներէ ։ Սակայն ո՛րքան խօսուն եւ կենդանի էին այդ երաժշտութիւնը, այդ եր֊գերն ու պարերը ու որքան հաղորդա֊կան՝ անոնցմէ ծորող բանաստեղծու֊թիւնը ։

Սեւ ու ժեռուտ լեռներու եւ ծովուն ամեհի ալիքներուն միջեւ սեղմուած, Սպանիոյ սահմանակից այդ անջրդի հողամասին, Պասքերու երկրին ոգին կ'արտացոլար շնորհիւ իր արնգահար֊ներուն, թմրկահարներուն, դափա֊հարներուն, տեղական բարքերը ցոլա֊ցնող ժողովրդական երգերուն եւ պա֊րերուն։

Կ'ուզեմ յիշել քանի մը յատկանշա֊կան մասերը յայտագրին ։

Պարերու բաժինէն.— Դրօշին պա֊րեւը պար մըն է կարգաւոր կչռոյթնե֊րով, անոր ծփանքներուն նման։ Բաս֊կերը պարելով կը բարեւեն դրօշը, հայատակութեան խորհրդանիշը՝ բը֊նութեան եւ արարածներուն։ Ցանքի պարին մէջ իւրաքանչիւրը իր քովինէն աւելի վեր ցատկել կը փորձէ, վասն֊զի որքան բարձր ցատկէ, այնքան բարձր պիտի ըլլայ ցորենը։ Նոյն միա֊միտ հաւատքը ժողովրդին կ'արտացո֊լայ նաեւ ուրիշ պարի մը մէջ, որ փայտէ շրջանակներով (cerceaux) կը պարուի, եւ որ չար ոգիները վանելու յատկութիւնն ունի։

Ցեռոյ կրօնա - ռազմական պարեր կային դաւազանիկներով կամ սուրե֊րով։ Մասնաւորապէս յաջող էին, գի֊նիի խորհրդանշական գաւաթին շուրջ այրերու քայլերուն հաւասարակշռու֊թիւնը ցուցադրող այրերու պարը, ու Ուայի խնձորը խորհրդանշող կարմիր խնձորներով ձեռնարեւ կիներու պա֊րը ։

Հետաքրքրական էր տեսնել աշխա֊տանքի պար մը։

Բանուորական զգեստներով այրեր կը պարեն հողը ծեծելով ծունկով, արմուկով, գլխով, յետոյքով, պար մը որ խիստ շատ կը նմանի մեր «Ին֊չով ծեծենք սոխն ու սխտորին»։

[illegible] Կ'արժէր տեսնել նաեւ համրաւաւոր փանտանկօն, որ նախ կը սկսի մէկ զոյգով, լաւագոյնը, ու հետզհետէ իր զոյգը գտնողը կը նետուի մէջտեղ, ու այդպէս դէմ առ դէմ բազմաթիւ զոյ֊գեր, մերթ համաչափ նուագին հետ, արագութեամբ մը յարաճուն ու խան֊դավառ ։

Համերգի բաժինէն .— Նօթանա֊սուն հոգինոց երկսեռ խմբի կողմէ եր֊գուեցան վեցաձայն խիստ ճկուն ու մարդուած ձայներով շարք մը երգեր որոնցմէ պիտի յիշեմ սիրուն սիրերգ մը «Մայրիկ, նայէ հրապարակին վր֊րայ կը տեսնե՞ս ինծմէ աղուոր աղջիկ մը»։ Ցեռոյ շատ անուշ օրօր մը, ու խանդավառ ռազմերգ մը. «Եօթը կի֊ներ մեռած երէկ, եթէ գինին չաժան֊նայ, վաղը աւելի շատ կինեն պիտի մեռնին»։

Երկու խիստ գեղեցիկ կենդանի պատկերներ ձկնորսներու կեանքէն, երգախառն, երաժշտագէտ Լիւլլիի խմբագրած երաժշտութեամբ, ուր «Էնֆանինք» նուագախումբը նուագեց եւ որուն հետեւեցան դերակատարները յաջող խաղարկութեամբ ։

Ու վերջապէս խիստ յաջող, Նրբա֊ւոր ձայնական զուարթ մը «Ձի֊ [illegible]

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Երկաթուղին լեռնանցքերուն մէջ [illegible] եւ, իսկոյն, բնանկարը տա֊[illegible] արտասովոր տեսք մը։ Ոչ ամպ կայ եւ ոչ ալ մշուշ, ամէն ինչ լեռ է [illegible] վեհութիւն։ Մօտերը, հոն ուր որ [illegible] աչքերը կը դիտեն շարունակ, [illegible] ցքնուած տուներ ու հնձաններ [illegible] կ'ելլեն լեռներու կողերէն եւ [illegible] քարաներէն, ցած ու նայխուն, ա֊[illegible] ձիւնէն դեռ անբաժան։ Թեթեւ [illegible] մը կը շոյէ մեր երեսները, ու կը [illegible] մեր ռունգերը վայրի ծառերու [illegible] տունկերու անուշ բուրումներով ։ [illegible] արեւը լեռներու կողերուն [illegible] ցանէ արծաթ շողեր, որոնց պայ֊[illegible] թիւնները կը փոխակերպուին [illegible] դորշ կամ աղիւսակագոյն [illegible] քարերուն եւ հողին վրայ [illegible] գնացքին ու նայուածքներուն հա֊[illegible]։

[illegible] տեղ, ապառաժներու կամ հողի [illegible] ու ցցուն շերտեր կը սառուցեն [illegible] կտորներ, դարձնելով զանոնք [illegible] ճերմակ, աւելի փայլփլուն, ու [illegible] ամէն կտոր կը վերջանայ հոն՝ [illegible] կանանչ խոտեր, բաց ու անուշ [illegible] խառնիխնուած բազմազան [illegible] ծաղիկներ կը ստեղծեն գի֊[illegible] եւ երանգներու ներդաշնակ գեղեցկութիւն մը այնքան [illegible] որքան բլուր մը Արագածի [illegible] վրայ։

Կէսօրէ առաջ Կրընոպլը հասանք։ [illegible] է նախ ման գալ եւ տեսնել քա֊[illegible]։ Ալպեաններու մարգարիտն է [illegible]։ Ես ոչինչ տեսած եմ անոր հաւա֊[illegible]։ Ամբողջ արեւելեան Ֆրանսա֊[illegible] մէջ չկայ տեղ մը որ անոր հետ [illegible]։ Երբ մխոցը կը բերես [illegible] օդին խոնաւութիւնը, Մարսէյլ֊[illegible] դէշ փողոցները, կամ երբ կը խոր֊[illegible] ուրիշ քաղաքներու նեղ ու չոր [illegible] վրայ, եւ յետոյ երբ [illegible] նայիս լեռներու միջոցին հանդչող [illegible] քաղաքին, անոր լայն, մաքուր փո֊[illegible], պայծառ ու ուղիղ տուներ֊[illegible], անոնց պատշգամներուն, պա֊[illegible], ձեւաւոր հրապարակ֊[illegible], ու երբ կը շնչես բարձունք֊[illegible] անդադար իջնող, քաղաքը լե֊[illegible]

ցնող օդին թարմութիւնը, դուն [illegible] կ'ըսես անմիջապէս թէ որքան [illegible] է հոս մնալը, հոս հաստատուիլ [illegible] մտաբերես անպատճառ նախնեաց [illegible] կը հեռանաս նախ մտքով, ապա [illegible] սրտով, զգացողութեամբ, [illegible] անձով ։

Կրընոպլը տեսնող ուշիմ Հայ մը [illegible] կրնար չյիշել իր հայրենիքի [illegible] մէկ քաղաքը, եւ անոր պատմու֊[illegible] առջեւ խոնարհած պահուն [illegible] կ'անդրադառնայ իր ցեղին [illegible]նը, ոգեւորուելու համար։

1814ին էր, որ այս քաղաքին [illegible] վուրդը միանալով շրջակայ գիւղա֊[illegible] բնակիչներուն, փառաւորապէս [illegible] հանդիպման 20.000նոց [illegible] կան կանոնաւոր բանակ մը ։

Կէսօրի առենները, ինքնաշարժ [illegible] առինք ու քաղաքին մէկ ծայրը [illegible] ցինք։ Մեզի ընկերացող Լիոնի [illegible] փահաս Որբերէն մէկը [illegible] ալ մը խանութ մտաւ եւ «Յառաջ»[illegible] գնեց։ Ու հիմա ամէն բանէ առաջ [illegible] առաջին է մեր ուշադրութիւնը [illegible] ը։ Փողոցին մէկ անկիւնը [illegible] նած, կը կարդանք զայն, կը կարդա֊[illegible] ոտքի վրայ, անձայն, առանց [illegible] լու մեր երթալիք տեղը։ Մեզի [illegible] շնորհալի ձիրքերով օժտուած [illegible] չուհին, Օր. Ծովինարը, մեզմէ [illegible] աշխոյժ, աւելի խանդավառ [illegible] կարծ, հեծելանիւով քառասունը [illegible] ցուցած մէկը կեցաւ մեր քովմաց [illegible] յեցաւ մեզի եւ հարցուց ժպտալի[illegible]

— Կրնայի՞ գիտնալ թէ ուրկէ [illegible] գաք դուք ։

— Լիոնէն ։

— Մեր Զափահաս Որբերու Մ[illegible] բեան այսօրուան սպասողա՞ն [illegible] մար արդեօք ։

— Այո՛։

— Ձեր երթալիք տեղին [illegible] գիտէ՞ք ։

— Ոչ, չիտակը ։

— Կ'ուզէ՞ք որ առաջնորդեմ ձե[illegible]

— Շատ շնորհակալ պիտի ըլլա[illegible]

Ու մեզ առաջնորդեց [illegible] թեամբ, խօսեցաւ սրտովին, [illegible] ցումներուն պատասխանեց [illegible] բանքով, Դաշնակցական ըն[illegible] յատուկ լրջութեամբ եւ [illegible] թեամբ։ Մինչեւ որ մեր Զափա[illegible]

բուլվարուլին կազմուած շուրջ [illegible] ս րուեստագէտներու կողմէ, [illegible] ճկունութեամբ երգուեցան որ [illegible] սամբ բարձր արուեստի գործ [illegible] մրակել։

Կը խորհիմ, եթէ ժողովրդական տոհմիկ արուեստը տեսողական [illegible] ճայք մը ունի։ Այս հմայքէն [illegible] խաբար, այդ երգերուն ու [illegible] տեղծութեան մէջէն մարդ երկրի [illegible] ազգի մը մեծութիւնը կ'[illegible]

Այդ վկայեւուն, նրբագոյն, [illegible] ռամբերու (basse) վրայ հիմն[illegible] ձայներուն հիանալի ու հաւասարա֊[illegible] ամբողջութեան առջեւ, յաջողագոյն [illegible] ներդաշնակուած այդ ժողովրդական [illegible] երգացանկին ի լուր եթէ [illegible] անվերապահ եղաւ արտայայտուած [illegible] ին համար, խորքին համար [illegible] չեմ կրնար ինչու, բաղդատութիւն [illegible] փորձեցի յաճախ մեր առնմէկ երգ[illegible] րուն հետ, ու սիրտս հպարտանք[illegible] լցուած, ուզեցի ըսել ծափահար[illegible] բազմութեան թէ մենք ալ ունինք [illegible] առհմիկ երգերը, նոյնքան հարազատ [illegible] նոյնքան թովիչ, երբեմն ալ աւելի [illegible]

Բայց արտայայտութեան գործը [illegible] է որ կը պակսի այսօր մեր [illegible]

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒ[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ժպիտ մը նետեց Անգլիացին, հրա֊ժեշտ առաւ իր եղբօրմէն եւ Ֆրանսու֊հիէն եւ հետեւեցաւ հսկայ մարդուն ։ Սուլթան ալ ոտքի ելած էր, բայց յանկարծ ուշադրութիւնը գրաւեց սե֊ղանին դիմացի եղերքը նստող Ֆրան֊սուհիին արտայայտութիւնը։ Մեծա֊լանիօլ դէմք մը ստացեր էր ան. ար֊տերուն կարմիր ներկը հակադրու֊թիւն մը կը կազմէր իր տժգունու֊թեան հետ. գիրուկ մատներով ամուր կառչեր էր իր մարմարեայ սեղանին եզերքին ։

— Ի՞նչ կայ, հիւա՞նդ էք, հարցուց Սուլթան ։

— Ո՛չ, ո՛չ, կակազեց աղջիկը. այդ մարդը... Բէուֆէ՞ն ինչ կ'ուզէ ...

— Ի՞նչ ունիս, սիրելիս, ըսաւ Ա֊րիֆ, իր թեւերուն պաշտպանութեան տակ առնելով անոր ուսերը։

— Բէո՞ւֆն ալ ձերբակալեց, Թոթո֊վեց Ժանէթ յուսահատ շեշտով մը եւ շրթունքները սարսուռէն կը դողա֊յին։ Կը վախնամ, կը վախնամ ...

— Ինչո՞ւ, կը ճանչնա՞ք այդ մար֊դը, հարցուց Անգլիացին որ յանկարծ քարացաւ. ո՞վ է...

— Չէ՞ք ճանչնար, ըսաւ աղջիկը յալալին. ոստիկանապետ Քազըմ Պէյին է՝ Ստամպոլի Ներքինին ։

ԳԼՈՒԽ 12

ՍԿՍՆԱԿԻ ՄԸ ԱՆՃԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

— Թող ըլլայ, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, դիտել տուաւ Սուլթան. Բէուֆը սուրիկանութենէն փնտռուած ոճ֊րագործ մը չէ վերջապէս...

— Բայց Քազըմը... ըսաւ աղջիկը [illegible] հրէշ մըն է ան, սատանա֊յին չափ անգութ. ներկայ կ'ըլլայ բո֊լոր մահապատիժներուն եւ մեծ հա֊ճոյք է իրեն համար անձամբ գործա֊դրել զանոնք...

Արիֆ տժգունեցաւ. կասկածոտ նայուածք մը նետեց Անգլիացիին ու [illegible]

— Ոճրագործ չէ, այո՛, բայց ուրիշ խնդիրներ կան...

Սուլթան շատ պիտի ուզէր հան֊գստացնել զիրենք։ Անկասկած Արիֆ կակայի անդամներէն էր. բայց իր մտահոգութիւնը պիտի փարատէր, եթէ գիտնար որ Քազըմն ալ մաս կը կազմէր դաւադրութեան։ Եւ սակայն հաղորդել այդ լուրը՝ կը նշանակէր խոստովանիլ թէ տեղեակ էր անցու֊դարձերուն. Սուլթան այդ տեսակ բան չէր կրնար ընել, քանի որ շար֊ժած պիտի ըլլար Բէուֆի խիստ պատ֊ուէրներուն դէմ։ Հետեւաբար ըսաւ.

— Հոգ մի ընէք, ձեր եղբայրը են֊ծի յայտնեց թէ տեսակցութիւն մը ունեցեր է այսօր Քազըմի հետ եւ կարգադրեր են քաղձեալ հանդիպում մը ունենալ գործի մը համար զոր միասին պիտի կատարեն...

— Իրա՞ւ...

Արիֆի դէմքին պրկուած արտայայ֊տութիւնը թեթեւօրէն մեղմացաւ, բայց Ֆրանսուհիին աչքերուն մէջ կը տեսնուէր տակաւին վտանգի նախա֊զգացումին պատճառած անձկութիւ֊նը։ Սուլթան ուրիշ ընելիք չունէր, այնպէս որ հրաժեշտ առաւ ու մեկնե֊ցաւ ։

Բարեկներու փոխանակութիւնը հա֊զիւ քանի մը վայրկեան տեւած էր ու թէեւ Բէուֆի գործերը զինքը չէին շահագրգռեր որեւէ կերպով, սակայն եւ այնպէս Սուլթան կ'ուզէր հասկնալ թէ երիտասարդ Թուրքը ծանօ՞թ էր արդեօք իր շարադրուշակ ուղեկցին ինքնութեան։ Յուսալով որ կը հաս֊նէր անոնց եւ կրնար մէկ երկու բա֊ռով զգուշացնել զայն, արագ քայլե֊րով փողոց նետուեցաւ։ Բազմութիւ֊նը մայթերուն վրայ կը թափառէր տակաւին, վայելելու համար հեզնու֊թէ՞ էր տաքի մը յաջորդող զիչերուան զով օդը։ Թաքսիներ, սեփական ինք֊նաշարժներ եւ հին օրէնքի ձիակառք կառքեր իրար կը հրմշտկէին ճամբուն վրայ։ Սուլթան չորս դին նայեցաւ, բայց չտեսաւ Բէուֆը, ոչ ալ զաղտ֊նի Ոստիկանութեան յաղթանդամ պետը։ Բազմութիւնը կուլ տուած էր զանոնք եւ կամ, Թերեւս, կառքով մեկնած էին։ Կարելի պիտի չըլլար ա֊նոնց հետքը գտնել այդ ընդարձակ լաբիւրինթոսին մէջ։ Սուլթան ինք֊զինքը մխիթարեց, խորհելով որ հա֊ւանաբար Բէուֆ արդէն իսկ գիտէր թէ ներքինին ով էր եւ ինչ վատ համ֊բաւ մը ունէր։ Ամէն պարագայի մէջ երկուքն ալ մաս ունէին միեւնոյն գոր֊ծին մէջ եւ պատճառ չկար վախնալու համար թէ չարիք մը կրնար պատա֊հիլ տղուն։ Ուստի Թօթվեց— այդ շարժումը արտաքին նշանն էր իր լա֊տինական խառնուածքին որ ճակատա֊գրին կը համակերպէր փիլիսոփայօ֊րէն— եւ Թաքսի մը կանչելով ճամ֊բայ ինկաւ դէպի Բերա Փալասի պան֊դոկը։

Մինչ կառքը փողոցներուն խորտու֊բորտ սալայատակին վրայ կը ցատ֊կոտէր կամ ոլոր մոլոր կը պտտէր հանրակառքերուն չզարնուելու հա֊մար, Սուլթան վերադնահատման են֊թարկեց ամբողջ կացութիւնը։ Այլեւս որեւէ տարակոյս չունէր թէ դաւա֊դրութիւն մը սարքուած էր, Քէմալի [illegible]

[illegible]

ԴԵՂԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

...Բազմավէպ» իր այս տարուան ...ուար - Մարտ թիւին մէջ (էջ 14 ...) ներկայացուցած է՝ — «1600ական ... ձեռագիր մը՝ գտնուած Վենետիկոյ ...» ... բժշկական պատառիկ մը, մեր ... այն ռամկօրէնովը շարադրուած, ... մը հրաշագործ? եւ ամենա- ... յատկութիւններուն գրուատա- ... նանուցումն է, հոգկաւ շահաբեր ...ավանութեն:

... դեղին անունն է՝ «Թիրիաք հին ... Անդրոմաքին», որու մասին «Բազմա-...» գովելի հետաքրքրութեամբ ... գիտնալ:

... մէ՝ ի՞նչ տարբեր են այդ դեղը ...ոգները,
... — Թէ ո՞վ է այդ Հին Անդրո- ... որուն անունը կը կրէ այս դե- ...

... փութամ, նախ երկրորդ հար- ... ին պատասխանը տալ՝ ըստ կա- ... որակագի առաջինին պատասխանը ...րուած ըլլայ:

Անդրոմաքի կամ Անդրոմաքի մա- ... մեր ձեռքն եղած հին ու նոր դե- ...ականական գիրքերէն կ'ուսանինք, ... այդ անուն մարդը բժիշկ մըն էր ...ացի, որ Ներոն կայսեր օրով ... Հռոմ ու կը գործէր հոն:

... Անդրոմաքին կը վերագրուի՝ «Թիւրակէ» վաղնջական յօժ ծանօթ ... հնարքը, որ ըստ իս՝ կատար- ... մըն է, որովհետեւ «Թիւ- ...», գարձեալ վերոյիշեալ գիր- ... նայելով, հայր ունեցած է ... Միհրդատ, Պոնտոսի թագաւո- ... իբրեւ թէպատանեկութեան հա- ... եղած է բուսագէտ. ապրած է ... առաջ 122—63:

... մը գիրքերու մէջ ալ՝ կը տես- ... որ փոխանակ «Թիւրակէ» բա- ... «Միհրդատ» (Mithridate) է նշա- ... եւ այդ անունով ալ Mithri- ... կոչուած հիւանդութիւն մը, ոչ ալ ինչ է, բայց եթէ Թիւրակէի (Միհրդատ) չափազանց գործածու- թեան մոլութիւնը. ինչպէս morphinisme, alcoolisme, morphinomanie:

«Թիւրակէ» դեղին բաղկացութիւնը շատ բարդ է, եթէ անոր պատրաս- տութիւնը եւ բաղադրութիւնը քարո- զող գիրքերը բանանք, կը տեսնենք որ 60 տեսակ բոյսերու, արմատներու, եւ զանազան տունկերու եւ ծաղիկնե- րու արտադրած հոյզերէն կը շինուի այն, երկարատեւ գործողութիւննե- րով: Թիւրակէի շինութեանը ձեռքն- տու այդ տարրերը կը յօրինեն խոշոր ցուցակ մը, զոր ուշիւ դիտելով, կը գտնենք որ՝ անոնց մէջ ուղեծուծը՝ գլխաւոր մասը «Աֆիոնն» է (opium), այսինքն «մորֆինի», «կոտէինի», «նառսէինի» եւ այլ նման թոյներու մայրիկը, որ իր գոյութիւնը ունի «մէկոնի — «խաշխաշի» հունտերուն մէջ:

Թիւրակէի պատրաստութիւնը ժա- մանակի հոլովումին հետ կրած է զա- նազան փոփոխութիւններ միշտ պա- հելով սակայն բուն էական մասը, «Աֆիոն»:

Այս դեղը՝ արդէն բժշկութեան կող- մէ հանգստեան !!! կոչուած, շատ ու շատ յարգ կը վայելէր գեռ անցեալ եւ Նախանցեալ դարերուն, եւ խիստ գոր- ծածական էր Իտալիոյ մէջ, մանա- ւանդ Վենետիկ, ուր առաւելապէս կը պատրաստուէր այն վարպետ դեղա- գործներու կողմէ եւ կը վայելէր հռչակաւոր, այն պատճառաւ, որ վենե- տիկեան Թիւրակէն (Thériaque de Venise) գերազարգելին էր ամենուրեք:

Ես կը կարծեմ թէ Հռոմի բժիշկը յաւակնութիւնն ունեցած է իր անու- նովը զայն մկրտելու եւ կոչել «Թիւ- Նաքի Անդրոմաքի» եւ աւելորդ ըլլա- լով՝ «հին» կամ «երէց» պոչիկը կցե- լով իր համբաւին, որոշելու համար ուրիշ «Անդրոմաքէ»ներէն, որոնք իր- մէ յետոյ եղած են՝ կ'ըսուի ... :

Բայց ո՞ւրկէ ուր երեւան եկած է այս «Անդրոմաք» յորջորջումը Թիւ- րակէին համար, ճի՞շդ է, թէ այդ ա- նունով բժիշկ ապրած է:

Պատասխանս՝ «այո», միանգամայն «ոչ» է: — «Այո»՝ զի կ'ընդունիմ, թէ Ներոնի օրով Հռոմի մէջ անշուշտ չէին պակսեր երեւելի բժիշկներ: «Ոչ», որովհետեւ այնպէս կը դատեմ թէ այդ բժիշկներէն ամէնէն աչքի զար- նողը, ըսենք ականաւորը!!!, Թիւրա- կէի բազմահոյլ յատկութիւններէն հրապուրուած, իր բուն անունը «Ան- դրոմաքի» է փոխած եւ խնդրոյ ա- ռարկայ դեղը իւրահնար հրատարա- կած է, բայց ո՞վ, ինչո՞ւ համար, բացատրութիւն մը տալ, իմ կողմէս մտածուած:

Վերեւ ըսի թէ, Թիւրակէի հիմը կազմող նախնական էական նիւթը, բուն — ծուծը, ինչպէս կ'ուզէք, «Աֆիոնն» է, այն՝ որ յատկութիւն ու- նի ըլլալ՝ քնաբեր, ցաւահալած, հեշտութեան դրդիչ, նաեւ զօրու- թիւն՝ քաղցր երազներու տարաշխար- հը փոխադրելու զայն շարունակաբար գործածողը:

Թիւրակէի այս յատկութիւնները եւ զօրութիւնը առասպելօրէն տարուած կապուած են՝ ըստ իս, «Անդրոմաք» կնոջ անունին, այն յոյժ գեղանի կը- նոջ՝ որ Հեկտորի կողակիցն էր, ու խորհրդանշան եղած էր ամուսնական սիրոյ եւ հեշտութեան:

Այս առասպելէն կ'ենթադրեմ՝ թէ ծագում առած ըլլայ Թիւրակէի Անդ- րոմաք անունը:

Այս է տրա իմ կարծիքս բժիշկ կար- ծուած «Անդրոմաքի» մասին, Հռոմի բժիշկը՝ ըստ իս, անունի յափշտակիչ մըն է, անունի գող մը: Արդեօք անդե- նական մէջ Գեղուհին Անդրոմաք իր ամուսինին՝ Հեկտորի միջոցաւ, ծեծ մը, տիպ մը չիտար Թիւրակէի կեղծ հնարիչին:

ՏՕՔԹ. Վ. Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

...թ տեսանք, Թշնամին անիծելու ...մար անոնց հաւատքի պայծառ ...ղյանները բարեւեցինք:

...կօրէ յետոյ սրահ գացինք: Հոծ ...ութիւն մը ներկայ էր: Ես ...անջնին նկարագրութիւնը չեմ ը- ... պիտի ըսել թէ՝ հոն, այդ ...ան մէջ ամէն շարժում դեր մը ...ոմարեց, ամէն նայուածք վկայու- ...իւն մը տուաւ, ամէն խօսք հոգի մը ...ընդակից մեր ազգային վերջի եղե- ...րութեան ցաւին դէմ:

... նահատակութեան ազգային ...ը չի մարիր: Ոչ ալ կը յաղ- ...ի որքան ատեն որ զայն ճշմար- ...թեան սեղանին վրայ բարձր պա- ...ղ անվեհերներ կան:

... այն որ իր ցեղին արիւնը կը տես- ... եւ անոր սրբութեան հաւատարիմ ...ւայ, անվեհեր մըն է:

...յս վտանգաւոր օրերուն, ապագա- ...պահովութեան ի խնդիր, մեր ա- ...ին կրկը յաջողութեամբ մղելու ...ր մեզի ժառանգ թողած են մեր ...ի հայրերը ամէն ուժ ու հարս- ...ւթիւն:

... առաջ մեր Զաւահասներուն ...կին օգնութիւնը, առաքի- ...ինները, ճիգերը, այդ ուժն ու ...ութիւնը իրենց մէջ հիմնաւո- ... համար, անոնցմով ներշնչողներ ...ելու համար:

...ջան մեծ է Զաւահասս Որբերու ...ւերդը:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» իր 8 մարտ 1938 թիւին մէջ Նոր Տարիէն առդին եղած ցուցահանդէսներու ընդհ. ակ- նարկին մէջ կ'ըսէ «Տեսանք նաեւ Գ. Զարեհ Մութաֆեանի բնանկարները (փէյզաժ) Աթէնէի մէջ որոնց զուրկ չէին հմայքէ: Որովհետեւ Գ. Զարեհ Մութաֆեան երբեք չէ պակասծ ոչ ճաշակի եւ ոչ ալ ինքնատպութեան մէջ»:

«Լը Թրիպուրժուա» Ժամանակի ժը- Նեւէ թերթը թղթագրին տակ կը գրէ 10 մարտ 1938 թիւին մէջ:

«Գ. Զարեհ Մութաֆեան ցուցա- դրած է քանի չափ նկարներ բոլորն ալ ներդաշնակութեան զգացումներով լեցուն: «Սպիտակ նաւակները», «Փոթորիկի սպառնալիքը» եւ ուրիշ շատ մը բնանկարներ, Ոսնի ափէն առնուած, ներակերտ են, որովհետեւ լայնօրէն կ'արտայայտեն զգացման նրբութիւններ որոնք տիրական են նը- կարիչին մէջ: Կ'որոնէ նաեւ հարաւա- յին բնութեան ու երկինքին տաք գոյ- ները եւ զանոնք ճիշդ թօներու մէջ կը ցայտեցնէ «Բանակումին մէջ:

«Սակայն, ուժգնօրէն կը յուզէ մեզ, տարագիր երիտասարդներու խմբանկար մը: Ստորութեան մէջ քով քովի եկած հայրենադուրկները, ստար զ'րծիքի մը ընկերակցութեամբ կ'եր- գեն հայրենաբաղձ երգ մը, եւ իւրա- քանչիւր այդ երգի մէջէն կը փոխադ- րուի իր հայրենի յիշատակներուն մէջ: Շահեկան է տեսնել արտայայ- տութիւններու տարբերութիւնը եւ իւ- րաքանչիւրին կարօտի զգացումը: Ան- տարակոյս, այս «Կարօտի երգը» Մու- թաֆեանի յաղթանակն է: Ուրիշ կեն- դանագիր մը՝ «Իտալացի մը» հրաշա- լի է իբրեւ կեանքի եւ ուժի արտա- յայտութիւն: Ձենք տարակուսիր թէ Գ. Զարեհ Մութաֆեան մեծ ապագայ ունեցող նկարիչ մըն է: Միայն կը մաղթենք որ իր արուեստը որ այնքան հիւթեղ է, չուտ գտնէ իրեն արժանի պատկեր»:

«Լա Սիւիս» — «Գ. Զարեհ Մու- թաֆեան Ջրեզերք ծնած է կարծէք: Բոլոր «փէյզաժ»ները զորս կը ցու- ցադրէ Աթէնէի սրահին մէջ, փառքը կ'երգեն Լէմանի լիճին ու Ռօն գետին: Բայց անոնց մէջ զործածուած կա- պոյտը ոչ ուրիշ մթնոլորտի մը հա- մար հասկնալ պէտք ըլլար, ծովէն երկինքին ու ջուրին համար յատու- կագոյն կը թուի: Գ. Զարեհ Մու- թաֆեանը կը գանէ յուզումը երբ կը փնտռէ: Իր պզտիկ կտաւը «Պտոյտ» ... կ'երգէ ... Հայ գոյն ... [illegible]

... կարները լաւ ընտրուած են եւ ունին հաճելի միգ ամ բաժ մը»:

Մութաֆեան կը խորհի յարմար ա- տեն մը իր նկարները ցուցադրել նա- եւ Փարիզի մէջ:

Մ. Ա.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱԶՄԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆ. — Հայրենակիցներ, ուրա- խութեամբ կը տեղեկացնենք ձեզ որ, Բազմաշէնի անունը. վառ պահող խումբ մը երիտասարդներ, Մարտի վերջերը քով քովի գալով, կարճ խոր- հրդակցութիւն մը կատարելէ վերջ, հիմը դրինք Բազմաշէնի Հայր. Մի- ութեան Վիէնի մասնաճիւղին: Այս առթիւ ընտրեցինք երեք հոգինոց ատ- ժամեայ վարչութիւն մը: Մեր միու- թեան նպատակները շատ պարզ են եւ համեստ: Մենք կարգ մը միութիւն- ներու պէս հրաշքներ չենք խոստա- նար: Նախ եւ առաջ մեր ջանքերը պի- տի ըլլան հոգեկան կապեր. ստեղծել բոլոր այն Բազմաշէնցիներուն հետ որոնք ցրուած են այս կամ այն կող- մերը կտրուած հայութենէ եւ հայ- րենակցութենէ:

Արդէն 23 տարիներ են անցեր ար- հաւիրքի օրերէն, բայց տակաւին Բազմաշէնցի բեկորներ կան Թրքա- կան, քրտական եւ արաբական հարէմ- ներու մէջ եւ օգնութեան ձեռքի մը կը սպասեն, ազատելու այդ գերութե- նէն: Բեկորներ ունինք նաեւ Սուր- բերդ, նոյնպէս օգնութեան կարօտ: Մեր նոր հիմնած Միութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ օգնել այսպիսինե- րուն: Բացի այս Հայրենակցական պարտականութենէն, մեր ուժերու ներած չափով պիտի կատարենք նաեւ մեր ազգ. պարտականութիւնները: Երբեք պիտի չզլանանք մեր մասնակ- ցութիւնը տանիլ բոլոր այն ձեռնարկ- ներուն որոնց մէջ ազգային արժէքներ կան:

Արդ, գիտակից մեր պարտականու- թեանց, կոչ կ'ընենք Ֆրանսայի մէջ ապրող բոլոր ազգասէր եւ պայծառ Բազմաշէնցիներու որ գան համախմ- բուին Միութեանս շուրջ, առանց քէնի ու ոխի: Մենք սեւ գիծ մը քաշած ենք անցեալի բոլոր անցուդարձերու վը- րայ: Բաւական է որքան թոյն հասե- ցուցին կարգ մը արհեստով խառնա- կիչներ մեր Հայրենակիցներուն մէջ: Անոնց խաղերուն հետեւանքը եղաւ պառակտել ու քանդել Ամերիկայի մեր յիսնամեայ գեղեցիկ Հայր. Միու- թիւնը, որ երբեք չէր թերացեր իր պարտականութեանց մէջ:

Ինչպէս ըսինք, մենք սեւ գիծ մը քաշած ենք այս բոլորին վրայ: [illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն են- թակայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 Մարտ).

— «Երկու տարի է որ Խ. Միու- թեան մէջ, լայն չափով եւ արմատա- կան կերպով, «մաքրագործում» կը կատարուի:

«Մաքրագործում» ըսելով, պէտք է հասկնալ Տանթէական դժոխք մը իր բոլոր սարսափներով, քաւարաններով եւ ահաւոր տեսարաններով:

Եթէ օր մը, հրաշքով, միջնադար- եան ամէնէն դաժան հաւատաքննիչ- ները իրենց գերեզմաններէն ելլէին եւ պտոյտ մը կատարէին Խ. Միութեան մէջ, անկասկած, պիտի նախընտրէին Տանթէի նկարագրած դժոխքին մէջ ապրիլ, քան «համայնավար դրախ- տին» մէջ:

Եւ, իսկապէս, համայնավար դա- տարանները, գնդանները, աքսորա- վայրերը, գաղտնի եւ յայտնի կեր- պով կատարուած ոճիրները ի՞նչով պակաս են հաւատաքննական ատեան- ներէն, տանջարաններէն, խարոյկնե- րէն եւ այն յայտնի ու անյայտ ոճիր- ներէն, որ ի գործ կը դնէին հաւատա- քննիչները յանուն արդարութեան եւ կրօնի:

Հաւատաքննիչները գեռ հնարաւո- րութիւն կուտային զոհերուն արդա- րանալու, պաշտպանուելու, մեղայի գալու եւ կամ զղջալու, որմէ յետոյ անոնց «յանցանքը» կը թեթեւնար:

Նոյնիսկ այսպիսի չնչին շնորհ մը չեն վայելեր Չեկայի զոհերը: Իրենց «յանցանքը» խոստովանողները եւ չխոստովանողները կը գնդակահար- ուին հաւասարապէս, նախապէս սար- քուած կեղծ դատավարութենէ մը յե- տոյ:

Երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր այս նախճիրները առօրեայ դէպքեր դարձան անցած են Խ. Ռուսիոյ մէջ, իսկ վերջին երկու տարին այլեւս ա- մէն չափ ու սահման անցած են, նսե- մացնելով նոյնիսկ միջնադարը:

Եւ այս ամէնը յանուն «Սոցիալիզ- մի», յանուն միջազգային պրոլետար- իատի եւ, վերջապէս, յանուն արդա- րութեան, ազատութեան, հաւասա- րութեան եւ եղբայրութեան:

Մեր փոքրիկ հայրենիքը, որ հա- մայնավար «Սոցիալիզմի եւ արդա- րութեան» զոհերէն մէկն է, դատա- պարտուած է կրկին եւ կրկին ողջա- կիզուելու, նորէն զարհուրանքներ եւ սարսափներ ապրելու, դարձեալ ա- րիւն թափելու եւ ականատես ըլլալու նոր ոճիրներու ու նոր սպանդներու:

Միտս ծանր եւ ճնշիչ է ամէն անգամ գրիչ վերցնել եւ ոճիրներ ու սարսափ- ներ նկարագրել. բայց ի՞նչ կրնանք ընել, երբ իրականութիւնը մեր զգա- ցումներէն աւելի զօրաւոր է:

Ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ խղճով չըսենք, որ Հայաստանը կ'անճիտուի, որ մեր մը- տաւորականները, թէկուզ գաղա- փարական հակառակորդներ, անհա- տապէս եւ զանգուածօրէն կը քշուին դէպի աքսորավայրերը, կը նետուին բանտեր եւ հրացանի կը բռնուին ան- խտիր կերպով:

Երբ մեր հայրենիքին մէջ ծառ մը կը տնկուի, կը գրենք. երբ փողոց մը կը նորոգուի, արձագանգ կուտանք. երբ պատ մը կը ծեփուի, առուակ մը կը մաքրուի, գրասանք մը կ'ըլլայ, արտ մը կը հերկուի, անմիջապէս կը հաղորդենք, նոյնիսկ ծիծաղելի չա- փազանցութիւններով, բոլշեւիկեան թերթերէն եւ աղբիւրներէն առնելով նոյնութեամբ. ի՞նչ սրտով, ի՞նչ խղճով եւ բարոյական հասկացողու- թեամբ չարձանագրենք նաեւ, թէ Հայաստանի մէջ մարդիկ կը սպան- նուին, թէ մեր մտաւորականները, ռամիկներով եւ հարիւրներով, կ'աքսորուին, կը բանտարկուին, հը- րացանի կը բռնուին յաճախ առանց դատի ու դատաստանի, իսկ երբեմն միայն կեղծ դատավարութիւններ սարքելով, կեղծ խոստովանութիւն- ներ կորզելով զոհերէն:

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ տրամաբանութեամբ սպաննուած Հայ մը տնկուած ծառի մը արժէքը չունի:

Մի՞թէ գնդակահարուած հայ գիտ- նականի մը, հայ գրողի մը, հայ պե- տական գէմքի մը, հայ կրթական եւ հանրային գործիչի մը եղերական մահուան լուրը աւելի նուազ արժէք ունի, քան մաքրուած առուակի մը, եւ կամ ծեփուած պատի մը լուրը, որ նոյնպէս չոնդալից կերպով կը յայտարարեն մեր հակառակորդները եւ նենգօրէն կը լռեն, երբ Հայաստա- նի մէջ խումբերով կը գնդակահար- ուին գիտնականներ, գրողներ, ար- ուեստագէտներ, պետական ականա- ւոր դէմքեր — վարչապետ, փոխ վար- չապետ, նախարար, կուսակցական ղեկավար, հանրային եւ կրթական մշակ եւայլն:

Արտասահման նստած մեր կոյր հա- կառակորդները եւ Մոսկուայի հլու ծառաները մեզմէ եւ մեր մամուլէն այս է որ կը պահանջեն: Եւ իրենց այս հակամարդկային եւ անհեթեթ պահանջը կը պատճառաբանեն հայրե- նասիրութեամբ, իրենց միամիտ ըն- թերցողներուն աչքին, մասամբ ար- դարանալու համար»:

ՕՐ. ՓՕՏՈՒՐԵԱՆ ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՌԱՏԻՕՅԷՆ

Տաղանդաւոր դաշնակահարուհին Օր. Մարի Փօտուրեան 26 ապրիլ, երեկոյեան, ժամը 17.45ին կը նուագէ Միլանոյի ռատիօ կայանէն: Ծրագրին մէջ կան Պախ, Շոփէն եւն.

ՄԱՏԵԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ԶՕՀՐԱՊԵԱՆ, կենսագրական նօթեր: Գրեց Գեղամ Ֆէնէրճեան: Հրատ. [illegible] ... 1938:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...յէն հոն գացի: Ան զիս կրկին ...ճանչցաւ: Ինծի չուլ մը տուաւ, ... մօր մը մօտայ պառկե- ...ր մէջ: [illegible]

...եր դարձաւ: Այս հարսը մեր գիւղին մէծաւոր Քէհեայ Մանուկ աղայի հարսն էր... Ան իր զաւակներն ալ թո- [illegible]

[illegible]

ՆԲՈՒԱՆԴ ԲՕՏԵԱՆ

(65)

(Շար.)

հակեան, որ այս միջոցիս շատ լաւ դիրք մը ունի Հայաստանի մէջ, պարզա֊պէս անոր համար որ Հոկի Ցրանսայի կեդրոնին, ինչպէս աւ համարտ Հոկե֊րու արտասահմանեան կազմակերպութեանց դէմ բողոքող մը եղած է, ինչ որ Հայաստանի արդի վարիչներուն աչքին մեծ առաքինութիւն մը կը նկատուի։

Ձերբակալուած միջոցին՝ Շահվերդեան ենթարկուած էր ազիքներու ծանր հիւանդութեան մը, եւ պէտք կը զգար հիւանդանոց փոխադրուելու։ Ջեկան կարեւորութիւն չէ տուեր այս պարագային, առարկելով թէ իր հիւանդու֊թիւնը արդիւնք է անբարոյական արարքներու, որոնց մասին ալ ենթարկուած է ծանր ամբաստանութեանց, մասամբ նոյնիսկ հաստատուած լուսանկար֊ներով։

Շահվերդեան գատապարտուած է գնդակահարութեան, բայց յայտնի չէ թէ ինչ կերպով տեղի ունեցած է իր վախճանը,— հիւանդութեա՞ն հետեւան֊քով, հրացանազա՞րկ, թէ պարզապէս բանտին մէջ տեղի ունեցած սպանու֊թեամբ։

ԽՄԲ.— ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

*** Շաբաթ օր ստացանք ա. Հայաստանի վերջին թղթարերը, մինչեւ ապրիլ 11։ ՈՉ ՄԷԿ ՏՈՂ՝ կաթողիկոսի մահուան մասին, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 10ին։

Արքեպիսկոպոս մը եւ 24 քահանաներ ձերբակալուած Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի «Ռապոչնայա Մոսկվա» թերթը կը գրէ — առանց թուականը ճշդելու — թէ ձերբակալուած են «կրօնական, լրտեսական եւ ահաբեկչական կազմակերպութեան մը» 25 անդամները, «որոնք կը գործէին «Մոսկուայի զա֊նազան եկեղեցիներուն մէջ»։ Կազմակերպութեան վարիչներուն անունները նշանակուած են միայն սկզբնատառերով։ Մէկը արքեպիսկոպոս է, մէկը՝ ե֊պիսկոպոս, երրորդը՝ նախկին կոմս մը։ Միւսներուն մէջ կան նորընծաներ, վանականներ, քահանաներ, երկու մարապետներ եւ վանքի մը նախկին մեծա֊ւորը, Նիքոլա։ Ամբաստանագրին համաձայն, եպիսկոպոսը խոստովանած է թէ ապստամբական խումբեր կազմած էր, որոնք պատերազմի պարագային պիտի գործէին խորհրդային իշխանութեան դէմ, ահաբեկչական արարքնե֊րով։ Քարոզիչ Ցատե եւ ուրիշներ հակազինուորական քարոզութիւններ կը կատարէին զանազան ազանդներու մէջ, որպէսզի երիտասարդները զինուոր չերթան։ Նախկին կոմսն ալ խոստովանած է եղեր թէ գաղտնի տեղեկութիւն֊ներ կը հաղորդէր օտար պետութեանց։ Նախկին կալուածատէր մը, Պրոտա֊սով, խոստովաներ է թէ լրտեսութիւն կը կատարէր ի նպաստ պետութեան մը նաւյլն։

Խորհրդային թերթերը այս առթիւ կը յանձնարարեն սաստկացնել հակա֊կրօնական պայքարը։ Այս հրատարակութիւնները զուգադիպեցան Զատկի տօ֊նին (օրթոտոքս), երբ հազարաւորներ եկեղեցի կը խուժէին։

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մոսկուայի զինուորական գե֊րագոյն ատեանը դռնփակ նիստի մը մէջ քննած է քանի մը հարիւր գատեր, ո֊րոնք բոլորն ալ վերջացած են մահավճիռներով։ Դատապարտեալներուն մեծ մասը սպաներ եւ կարմիր բանակի քաղաքական պաշտօնեաներ էին։

«Սովետսկայա Քրըկրզիա» թերթը կը գրէ թէ գնդակահարուած են ազ֊գայնական կազմակերպութեան մը ինը անդամները, որոնք կը գործէին Քըր֊կըզներու հանրապետութեան մէջ։

Մինսքի մէջ (Սպիտակ Ռուսաստան) ձերբակալուած են 43 սպաներ եւ 145 զինուորներ, ամբաստանուելով թէ խռովութիւններ սարքած էին։ Ձերբա֊կալուած է նաեւ Ծայր. Արեւելքի բանակին քաղաքական լիազօրը։

*** Յունիս 26ին տեղի պիտի ունենան զանազան հանրապետութեանց գե֊րագոյն խորհուրդներուն ընտրութիւնները, մէջն ըլլալով Հայաստանը։

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները ինքնավարութիւն կը պահանջեն

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջին համա֊գումարը, Քարլսպատի մէջ։ Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ իրենց Ա֊ռաջնորդը, Քոնրատ Հէնլայն, բացէ ի բաց ինքնավարութիւն պահանջելով։ «Մենք մեզ հարստահարուած պիտի նկատենք, ցորչափ չենք կրնար գործել այնպէս ինչպէս Չեխերը։ Ինչ որ թոյլատրուած է անոնց, պէտք է թոյլատրուի նաեւ մեզի»։ Ցետոյ ներկայացուց հետեւեալ պահանջները.—

1. Իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն ինչպէս եւ ստորինեալ հա֊ւասարութիւն գերմանական եւ չեխական ցեղերուն միջեւ։

2. Ճանաչում Գերմաններու ցեղային խմբակցութեան իբրեւ իրաւական անձնաւորութիւն։

3. Սահմանագծում եւ ճանաչում Գերմաններու երկրամասին։

4. Վարչական ինքնավարութիւն գերմանական երկրամասին վրայ, հան֊րային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

5. Օրէնքներ՝ գերմանական երկրամասէն դուրս գտնուած Գերմանացինե֊րու պաշտպանութեան համար։

6. Բարձում 1918էն ի վեր Գերմաններու դէմ գործուած անարդարու֊թեանց եւ հատուցում նիւթական վնասներու։

7. Ճանաչում եւ գործադրութիւն հետեւեալ սկզբունքներուն.— «գերմա֊նական հողի վրայ՝ հանրային պաշտօնեաները պէտք է ըլլան գերմանացի»։

8. Կատարեալ ազատութիւն դաւանելու գերմանական ազգութիւնը եւ գեր֊մանական աշխարհահայեացքը։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՐՏԸ ԵՒ ԵՐԱՇՏԸ մեծ վնասներ պատճառած են հունձքերուն։ 50 մի֊լիոն կը հաշուեն միայն Ավինեոնի շրջանին վնասը։ Մանաւորապէս փճացած են այգիները, պտղատու ծառերը,— կեռաս, սանձ, ծիրան եւն.։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ կը շարունակուին Քըրշէհիրի շրջանին մէջ (Թուր֊քիա)։ Չիչէք Տաղի մէջ բուռն ցնցում մը ամբողջովին կործանեց 14 գիւղեր եւ մասամբ ալ՝ ուրիշ 70 գիւղեր։ Ամբողջ ժողովուրդը դաշտերը կը գիշերէ, Հակառակ անդատարափ անձրեւին.— Տրապիզոնի մէջ ինքնաշարժ մը Արտա֊սայի կամուրջէն գետը իյնալով, 16 հոգի մեռան, 10 հոգի վիրաւորուեցան։

«ԴԻԵՊԸՆ ԱՐԵՒԵԼՔ».— Գերմանական կարեւոր թերթ մը, «Տէօյչէ Ալկէ֊մայնէ Ցայթունկ», «Դանուբի ուղղութեամբ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, կը բացատրէ թէ Իտալիոյ ծաւալման գիծը ուղղուած է դէպի հարաւ, զուգընթաց գերմականին հետ, որ կը հետեւի Դանուբի եւ կ'անցնի հարաւա֊յին֊արեւելեան երկիրներէն, մինչ իտալականը ծովային է եւ կ'ուղղուի դէպի Ալպանիա, Եգիպտոս, արեւելեան Միջերկրական եւ Փոքր Ասիա։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի նոյն կատաղութեամբ։ Ֆրանքօ միջոցներ կը խորհի, օտար կամաւորներուն յետս կոչումը ապահովելու հա֊մար։ Հաշիւ եղած է թէ երկու ամիս պէտք է այդ գործողութեան համար, որ պիտի արժէ 2 միլիոն տոլար։

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարարը Հոռէն Փարիզ եկած ըլլալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Գ. Տալատիէի հետ, որ միեւ֊նոյն ատեն ազգ.֊պաշտպանութեան նախարար է։ Կ'ըսուի թէ վարչապետը Լոն֊տոն այցելած ատեն, պիտի խորհրդակցի անգլիական սպայակոյտին հետ, ա֊ւելի սերտ գործակցութիւն հաստատելու համար երկու պետութեանց բանակ֊ներուն միջեւ։

ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Գ. Լէոն Պլում տկարացած ըլլալով, երկար հան֊գիստի կը կարօտի։ Այս առթիւ չկրցաւ մասնակցիլ Լիոնի ընկերվարական ժո֊ղովին, ուր խօսեցան երեք նախարարներ։ Աշխատանքի նախորդ նախարարը, Գ. Ցէվրիէ, գիտել տուաւ թէ «հզրայրական աշխատութիւնները, գժբախտա֊բար նմանեցան ծաղիկի մէջ ծածկուած փուշին»։ Ասոր վրայ համաժողովարները խմբովին հեռացան սրահէն։

ԷՆԿԻՒՐԻԻ խորհրդային նոր դեսպանը, Տէրանմիեւ, իր պաշտօնատեղին հասնելով, գեկոյց մը հաղորդեց որով կ'ըսէ թէ «թուրքեւխորհրդային աւան֊դական բարեկամութեան ամրապնդումը թանկագին նեցուկ մը պիտի ըլլայ այն անբարոյական փորձերուն դէմ որ կը կատարուին ժողովուրդներուն նոր ջարդ մը պայթեցնելու համար»։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, 27 Ապրիլ, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Վ. ԲՇԽԱՆԵԱՆ։

ՌԱՖՖԻԻ խմբակի դասախօսութիւնը 28 Ապրիլ, հինգշաբ. իրիկուան ժամը 9ին, Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ՝ Օտէօն։ Կը խօսի Գ. Ս. Վրացեան։

«ԱՊՐԻԼ 11»Ը ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Պլիտայի Ազգ. Միութեան իր սեփական «Րաֆֆի» սրահին մէջ, 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ։ Կը հրաւիրուին Ալժերիոյ բոլոր հայրենակիցները։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՖՌԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի Նորակառոյց սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք։

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի «Պրոշեան» Ակումբ֊գրադարանին կողմէ ի նպաստ գրադարանի ճոխացման։ 1 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմէնեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Երգ. արտասանութիւն եւայլն։ Մուտք 6 Ֆր.։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

Նուպարեան Մատենադարանին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երաժշտութեան դերը հիւանդութեանց վրայ»։

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

յառաջիկայ դասախօսութիւնը 26 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօթիւէ։ Կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «ՆԱՐԵԿԱՑԻ, հայ միսթիքական գրականութեան ամենամեծ բանաստեղծը»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական Նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդապետ մը ժպիտ, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին։

«Ինդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտրիգիւս

«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպիոս

«Միծաղը արտին արեւն է» Հանու֊Հիրա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.։ Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել իրիկուները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հանելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթ֊ները։

ԿԸ ՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35

դիմել «Յառաջ»ի

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեանի (9 տարեկան) դաշնակի համար յօրինած երեք պարերը եւ Le Coucou.

Գին 10 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6 Rue Elysées des Beaux Arts, Paris (18), Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr. le Prince, Paris (6) եւ Գ. Բարսամեանի, Eglise Armeniene 15 Rue Jean-Goujon, Paris:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութք	150 փրանք	75 փրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 27 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3715

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Կը փորձուինք Հայոց պատմութիւն թղթատել, կարդալով վերջին մանրամասնութիւնները՝ Հայաստանի ողբերգութեանց մասին։ Սերտել պատմութիւնը այն շրջանին, երբ արքաներ եւ նախարարներ, մարզպաններ կամ իշխաններ արիւնալի դաւեր կը սարքէին իրարու դէմ, մինչ հայրենասէր տարրեր ի զուր կը փորձէին բարիք մը ապահովել երկրին եւ ժողովուրդին :

Ահա, օրինակ, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը եւ Հայաստանի չեկայի ամենազօր վարիչը՝ Մղատուսին դէմ դիմաց : Հին դարերէն ձայն մը չէ՞ր յիշեցներ նախորդ վարչապետին պոռթկումը, ճակատագրական պահուն, այնպէս ինչպէս կը պատմէ ականատեսը.

— « Յիմարացել ես, կը պոռայ Տէր Գաբրիէլեան անոր երեսին, այսր մոռացել ես թէ քո գրաւած այդ դիրքը դու ինձ ես պարտական: Եթէ ես քո թեւից չբռնէի, դու այսօր այդտեղ չէիր լինի. Եւ ուզում ես զիս խփել : Մտիցդ մի՛ հանիր, սակայն, թէ այն օրը ուր ես չլինեմ, դու էլ չես լինի, քեզ էլ կը խփեն շան նման»:

Վարչապետը կը մարի, իսկ իշխելու, հալածելու կիրքէն կատղած գազանը իր արբանեակներուն յանձնելով զոհը, գլորել կու տայ Չեկայի սանդուղներէն վար, ջարդուփշուր :

Ապահովաբար այսպէս տեղի ունեցած է, նաեւ, ողբացեալ Աղասի Խանջեանի « անձնասպանութիւնը », երբ իր դիմացը կը գտնուէր Վրացի Բերիան: Եւ անշուշտ Աղասին ալ ունեցաւ իր պոռթկումը, դիւցազնային ողբերգութեան մը մէջ:

Ականատեսը կ'ըսէ թէ արտաքին միջամտութիւններ չեն կատարուած Հայաստանի վերջին դէպքերուն մէջ, եւ տեղական տարրեր իրենք են որ իրար գզած են, իբրեւ հետեւանք նախանձի, ընչաքաղցութեան եւ փառասիրութեան :

Յովհ. Թումանեան կը պատմէր թէ այսպէս եղած է նաեւ 1921 փետրուար 18էն առաջ, երբ Խ. Հայաստանի առաջին հայ իշխանաւորները արիւն փսխել կու տային ժողովուրդին: Իր վկայութեան համաձայն, Վրացի Օրճոնիկիձէն անգամ ընդվզելով, որոշած էր 300 ոչ - հայ բոլշեւիկներ ղրկել Երեւան, եւ հեռացնել հայ բոլշեւիկները, երբ ծագեցաւ համաժողովրդական ապստամբութիւնը :

Մենք պիտի ուզէինք որ այս անգամ սխալ ըլլար ականատեսին պատմութիւնը, — թէ արտաքին միջամտութիւն չէ կատարուած եւ պարզապէս Հայերն են որ իրար գզած են...

Եւ սակայն, բազմաթիւ պարագաներ, 1921էն եւ մանաւանդ 1936էն՝ի վեր, այս մխիթարութենէն ալ կը զրկեն մեզ :

Անշուշտ այս իրողութիւնը չի նշանակեր թէ արտաքին աշխարհը — Մոսկուան, Թիֆլիսը, Բագուն, Ռուսը, Վրացին, Թաթարը անմեղ են այս անլուր ահուսարսափին մէջ:

Միայն բոլշեւիկեան ըմբռնումներն ու բարքերը կրնային այսքան լլկել, անբանացնել մարդիկը: Միայն թիւրիմացութեամբ խորհրդային կոչուած մոնկոլեան բարբարոսութիւնը կրնար այսքան շեշտել, զարգացնել, գունաւորել որ եւ է ժողովուրդի վարիչ խաւերուն բացասական յատկութիւնները, անոնց անասնական բնազդը :

Եւ տեսէք ողբերգութեան ամէնէն քստմնելի տեսարանը, անոնք որ այս բարքերը տարածեցին քսան տարի անընդհատ, անոնք որ «սրբութիւն սրբոց»ի մը վերածեցին մեր ժամանակներու ամէնէն զարշելի եւ գաղտնաբարոյ հաստատութիւնը, Չեկան, իբրեւ «բոցավառ սուրը» յեղափոխութեան, անոնք որ 10-15 տարեկան մանուկներուն անգամ սորվեցուցին փառաբանել «չեկիստ»ը եւ դառնալ արժանաւոր յաջորդները նախ Ճերժինսկիներու եւ Եագոտաներու, յետոյ Եէժովներու, — անո՛նք են որ կը միջամտեն, վերջին պահուն, հանդարտեցնելու համար Հայաստանի ժողովուրդը...

Անո՛նք են, Սթալին եւ միւսները, որ Երեւան կը փութացնեն Միկոյեանը — նոյնքան « չեկիստ » — աջակցութեամբ ռուսական զօրքին, որպէսզի վերահաստատէ «արդարութիւնը»:

Գիտենք թէ ինչպէս կ'արտայայտուէր «հայազգի նախարարը», երբ կը ճառէր Երեւանի մէջ, միշտ յիշեցնելով Չեկային սարսափը (1937 դեկտեմբեր), նոյնիսկ տեղացիներուն ճառեր խօսիլ տալով անոր փառքին համար :

×

Դժբախտաբար բաւական հինցած են մեր քաղած լրացուցիչ տեղեկութիւնները, եւ մենք շատ քիչ բան գիտենք Հայաստանի այսօրուան կացութեան մասին :

Երէկ վերջին պահուն ստացանք լուր մը, շատ աւելի չարաչուք. թէեւ թերի:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ պաշարման վիճակէն եւ երեւութական հանդարտութենէն վերջն ալ, Հայաստանի մէջ կատարուած են կարգ մը գործողութիւններ, որոնց վարագոյրը դժուար է բանալ, առ այժմ :

Բայց թողունք նոր լուրերը եւ խորհինք արդէն պարզուած կացութեան մասին:

Ինչպէս կը հաստատէ ականատեսը, Երեւան այլեւս չուզեր որ եւ է կապ ունենալ արտասահմանի հետ: Ոչ գաղափարական, ոչ ալ դրամական: Եղածը մեծ բան մը չէր արդէն, եւ ահա վերջին յարաբերութիւն ալ կը փրթի, — մինչդեռ հասարակ ձեռնածուներ կամ ապուշներ տակաւին հօկ են. կը խաղցնեն Արտասահմանի մէջ :

Միայն այս կացութիւնը բաւական չէ՞ վերագնահատման ենթարկելու բոլոր կանխակալ կարծիքները, — որպէսզի գիտնանք թէ ի վերջոյ ինչ ճակատագիր սահմանուած է մեր հայրենիքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻՆ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

70,000 “վաղեմի„ եկուորներ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր տնտեսական - ելմտական հարցերու քննութեամբ զբաղած ըլլալով, չկրցաւ նկատի առնել Ներքին նախարարին ծրագիրը՝ օտարականներու մասին: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ իրաւասու օրգանները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները: Ներքին նախարարը կ'ուզէ անբաղձալիներու հսկողութիւնը խստացնելով հանդերձ, չվնասել օտարներու շրջագայութեան (թուրիզմ), որ եկամուտի հաստատուն աղբիւր մը կը կազմէ երկրին համար: Խնդիրը բարդ հանգամանք ունի, քանի որ 2.500.000 օտարականներուն մէկ մեծ մասը կը բաղկանայ շրջիկներէ, մանաւանդ բանուորներէ եւ հողագործներէ որոնք նոր անօրինութեանց տակ չեն իյնար :

Բուն անբաղձալիներու մասին Ներքին նախարարը խիստ պատիժներ կը նախատեսէ իր ծրագրին մէջ, մանաւանդ անոնց դէմ որ չեն հպատակիր վտարման վճիռներուն: Անոնք պիտի դատապարտուին 8 օրէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան, առաջին անգամին համար, իսկ 3էն 5 տարի բանտարկութեան՝ կրկնութեան պարագային: Միեւնոյն ատեն պիտի դատապարտուին ծանր տուգանքներ վճարելու: Անոնք որ հինգ անգամ [illegible], աքսորի պիտի դատապարտուին :

Ներքին նախարարը այն համոզումն ունի թէ այս հարցին կարգադրութիւնը անհրաժեշտ է, երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար, քանի որ բոլոր անբաղձալի տարրերու արտաքսումը մեծապէս պիտի օգնէ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծելու եւ Ֆրանսական դրամագլուխը երկիր վերադարձնելու համար :

*** Արմատական «Լ'Էրը» մանրամասնօրէն քննելով օտարականներու խնդիրը, կը գրէ թէ միայն Փարիզի շրջանին մէջ կան 375.000 օտարականներ՝ կանոնաւորապէս արձանագրուած, իսկ 70.000 հոգի ալ «գաղտնի» կ'ապրին եւ վարչական իշխանութիւնը տեղեակ չէ իրենց կացութեան: Ուրեմն Փարիզ եւ արուարձանները, ուր Ֆրանսայի ամբողջ բնակչութեան 1/8ը կը բնակի, կը պահեն Ֆրանսա հաստատուած օտարականներու 1/6ը

Ինչպէս ամբողջ Ֆրանսայի, նոյնպէս Փարիզի շրջանին մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն Իտալացիները, — 96.000 հոգի: Յետոյ կուգան Լեհերը՝ 58.700, Պելժերը՝ 28.000, Սպանիացիները՝ 19.900, Գերմանացիները՝ 14.800, Աւստրիացիները՝ 12.000: (Յառաջ.— Կը կարծենք թէ այս շարքին մէջ Պելժերէն վերջը կուգան Հայերը, իրենց բազմամարդութեամբ): Բուն քաղաքական փախստականները կը հաշուեն 70.000, որոնց 30.000ը սպիտակ Ռուսեր, 20.000ը Իտալացիներ, 10.000ը Գերմանացիներ, 5000ը Սպանիացիներ :

Ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով

ԵՌԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Առաջին հրամանագիրը՝ Մայիս 3ին

Նախարարական խորհուրդը ապրիլ 25ին վաւերացուց Պ. Տալատիէի տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, որ կը բաղկանայ ութ կէտերէ: Այս ծրագիրը օրէնքի ոյժ պիտի ստանայ շարք մը հրամանագիրներով, որոնց առաջինը պիտի հրատարակուի մայիս 3ին :

Ահաւասիկ ծրագրին գլխաւոր կէտերը —

1. Վերահաստատել ելմտական բարեկարգութիւնը .— 2. Վերահաստատել ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը հարկահանութեամբ, առանց վնասելու արտադրութեան .— 3. Նորոգել մեքենական կարգուսարքը եւ կարգաւորել աշխատանքը օրէնքի սահմանին մէջ, զարկ տալու համար արտադրութեան .— 4. Հանրօգուտ շինութեանց ծրագիր մը, որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ քանդել [illegible] նմանող բնակարանները (թոտի) — 5. Ելմտական բարենորոգում — 6. Լայնօրէն օգտագործել գաղթային հարստութիւնները . — 7. Վարկ բանալ վաճառականութեան եւ ճարտարագործութեան — 8. Դիւրացնել շրջագայութիւնը , որ կը կազմէ «ազգային ճշմարիտ ճարտարարուեստ մը »:

Այս ծրագիրը պիտի գործադրուի երեք տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ. Առաջին հրամանագիրներէն մէկը կը վերաբերի շրջագայութեան: Այս առթիւ մասնաւոր տոմսեր պիտի հրատարակուին, դիւրացնելու համար օտար այցելուներու ժամանումը եւ բնակութիւնը: Պ. Տալատիէ դիտել տուած է թէ 1929ին օտար շրջիկներու կողմէ Ֆրանսայի մէջ ծախսուած գումարը կը հաւասարէր ամբողջ աշխարհի ոսկեհանքերու նոյն տարուան արտադրութեան արժէքին :

*** Նախարարական խորհուրդէն վերջը, Պ. Տալատիէ մամուլի ներկայացուցիչներուն հաղորդեց կառավարութեան տեսակէտները՝ տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութեան մասին Այս առթիւ շեշտեց թէ ազգ. պաշտպանութեան դահլիճին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ աւելցնել արտադրութիւնը : « Արդարեւ, գրեթէ բոլոր ասպարէզներուն մէջ Ֆրանսական արտադրութիւնը յայտնապէս վար կը մնայ եւրոպական պետութեանց մեծ մասին արտադրութենէն: Առեւտրական կշիռի եւ ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը կրնայ ձեռք բերուիլ միայն աշխատանքով: Հետեւաբար, մեր ծրագիրը կը ձգտի վանել ամէն ինչ որ կրնայ խափանել արտադրութեան աճումը առանց որու չկայ փրկութիւն: Մենք պիտի պահպանենք դրամական ազատութիւնը, եռեակ համաձայնութիւնը եւ պիտի պաշտպանենք Ֆրանքը »:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց խորհրդային իշխանութեան, կարգ մը հպատակներու եւ մանաւանդ թղթակից կնոջ մը ձերբակալման առթիւ :

ՈՉ - ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովին առջի օրուան նիստին մէջ (Լոնտոն), խորհրդային դեսպանը «խեղկատակութիւն» կոչելով Սպանիոյ հսկողութեան քաղաքականութիւնը, մերժեց մասնակցիլ ծախքերուն :

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԿԸ ՄԱՐԻ ԵՒ ՍԱՆԴՈՒՂՆԵՐԷՆ ՎԱՐ ԿԸ ԳԼՈՐՈՒԻ

Պաշարման վիճակ Երեւանի մէջ Ռուս զօրքերով

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք շարք մը մանրամասնութիւններ, Հայաստանի մէջ կատարուած ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց մասին, քաղելով արժանահաւատ աղբիւրէ մը (ոչ - կուսակցական): Նոյն աղբիւրէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները —

Եղերական վախճան մը ունեցած է նաեւ Հայաստանի նախորդ վարչապետ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, որ Ստալինի մեծ գործակից մը եղած էր եւ այնպէս կը նկատուէր թէ անոր պաշտպանութիւնը կը վայելէ: Տէր Գաբրիէլեան ձերբակալուեր է իր կողմէ առաջ բռնուած եւ բարձր դիրքի մը հասցուած արարածի մը, Մղատուսի պահանջումով, երբ այս վերջինը կարճատեւ բայց ամենազօր դիրք մը ստացաւ Հայաստանի մէջ, իբրեւ գլուխ տեղական Չեկային:

Երբ Տէր Գաբրիէլեանը հարցաքննութեան կը հանեն, կը մերժէ որ եւ է պատասխան տալ, պահանջելով որ իր հարցաքննութիւնը կատարուի Մղատուսի ներկայութեան: Ի զուր կը փորձեն բան մը կորզել իրմէ :

— Տարէք զիս Մղատուսի մօտ, եւ կամ նրան բերէք այստեղ, եւ այն ժամանակ կը խօսիմ :

Ի վերջոյ կը համակերպին, եւ ճշմարտապէս եղերական հանդիպում մը կ'ունենան ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ՈՒ ՄՂՏՈՒՍԻ, ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒԱԾ ՉԵԿԱՅԻ ԻՐ ՍՊԱՌԱԶԷՆ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐՈՎ :

— Յիմարացել ես, կը պոռայ Տէր Գաբրիէլեան անոր երեսին, այսր մոռացել ես թէ քո գրաւած այդ դիրքը դու ինձ ես պարտական: Եթէ ես քո թեւից չբռնէի դու այսօր այդտեղ չէիր լինի: Եւ ուզում ես զիս խփել: Մտիցդ մի՛ հանիր սակայն թէ այն օրը ուր ես չլինեմ, դու էլ չես լինի, քեզ էլ կը խփեն շան նման :

Կը ծագի շատ ծանր վիճաբանութիւն մը: Կիրքէն ու բարկութենէն խելայեղ, Տէր Գաբրիէլեան կ'ամբաստանէ Մղատուսին, զղջում յայտնելով որ գութի զգացումէն կուրցած, այս օձը իր կուրծքին վրայ տաքցնելու սխալը գործեց: ՅՈՒԶՄՈՒՆՔԷՆ. ՊԱՀ ՄԸ ՆՈՒԱՂՈՒՄ ԿՈՒԳԱՅ ՎՐԱՆ ԵՒ ԿԻՅՆԱՅ ԱԹՈՌԻ ՄԸ ՎՐԱՅ: Այդ միջոցին է որ, հաւանաբար Մղատուսի մէկ նշանին հնազանդելով, ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՑՆԵՆ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԵՒ ԿԸ ՆԵՏԵՆ ՍԱՆԴՈՒԽՆԵՐԷՆ ՎԱՐ: ԽԵՂՃԸ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ՋԱՐԴ ՈՒ ՓՇՈՒՐ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ, ԵՐԲ ԱՐԴԷՆ ՄԵՌԱԾ ԷՐ :

ՍԹԱԼԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՂՐԿԷ ՄԻԿՈՅԵԱՆԸ

Մեզ տեղեկացնող աղբիւրը կը հաւաստէ թէ այս բոլոր իրադարձութիւնները, բոլոր ձերբակալութիւնները, բոլոր գնդակահարութիւնները Հայաստանի համար եղած են զուտ ներքին խնդիրներ, եւ թէ արտաքին ո եւ է միջամտութիւն ազդեցութիւն չէ ունեցած անոնց վրայ: Կուսակցական ընդդիմամարտ շերտաւորումներու ընդհարումներ, որոնց մէջ նախանձը, գրկանքը, ընչաքաղցութիւնը, փառասիրութիւնը, եւ ասոնց ամէնուն հետեւանքով գոյութիւն առած խոր թշնամութիւններ, ատելութիւններ իրենց որոշ դերը կը խաղան :

Մոսկուա կը միջամտէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի մահուընէն ետք: Երբ Սթալին կ'իմանայ անոր սպանութիւնը, հասկնալով թէ ծանրակշիռ դէպքեր տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ, ԻՍԿՈՅՆ ՀՈՆ ԿԸ ՂՐԿԷ ՄԻԿՈՅԵԱՆԸ, ՈՐՈՇ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐՈՎ, ԵՒ ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԵՐԿԻՐԸ ՀԱՆԴԱՐՏԵՑՆԵԼՈՒ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ: ՄԻԿՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՌՈՒՍ ՉԵԿԻՍՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲՈՎ ՄԸ: Երբ Երեւան կը հասնի, ոչ իսկ կառախումբէն դուրս կ'ելլէ, ԲԱՅՑ ԻՐԵՆ ՀԵՏ-ԲԵՐԱԾ ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ԿԸ ՂՐԿԷ ՔԱՂԱՔ, ՈՒՐ ՍԱՐՍԱՓԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ ԻՍԿՈՅՆ, մանաւանդ որ առաջին ձերբակալուողը կ'ըլլայ ամենազօր Մղատուսին :

Սարսափը կը մեծնայ տակաւին, երբ, Միկոյեանի կողմէ Թիֆլիսէն տրուած հեռագրական հրահանգներու վրայ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՏՆՈՒՈՂ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԸ ԿԸ ՊԱՇԱՐԷ ԵՐԵՒԱՆԸ, ՈՒՐ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ, ՄԻՆՉ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՈՒ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԴԵՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ԲՈԼՈՐ ՅԱՅՏՆԻ ՄԱՐԴԻԿԸ:

Միկոյեան արագ քննութեան մը կ'ենթարկէ նախապէս ամբաստանուած կամ բանտարկուած անձերու գործերը, յետոյ նաեւ նոր բանտարկեալներու պարագան, եւ ազատ արձակել կու տայ բոլոր անոնք, որ առանց լուրջ պատճառի, միայն քինախնդրութեամբ կամ անձնական թշնամութեան հետեւանքով դատապարտուեր էին: Բանտ կը մնան միայն չարաչահութեամբ ամբաստանուածները եւ վերջին դէպքերու մէջ գործօն դեր կատարողները, որոնց կարգին նաեւ Մղատուսին :

Բարեգործականի ներկայացուցիչ Հ. Գարակէօզեանի կինը մինչեւ կայարան կ'երթայ, իր ամուսնին արձակումը խնդրելու, բայց Միկոյեան ընթացք ի տար իր դիմումին :

Միկոյեանի մեկնումէն ետք, իր ըրած կարգադրութեանց շնորհիւ, կիրքերը կը խաղաղին, եւ այլեւս հետապնդութիւն տեղի չունենար Երեւանի մէջ:

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՇՐՋԱՊԱՏԵՆ ԵՐԵՒԱՆԸ

Տեղեկատուն կը հաւաստէ թէ երկրին ժողովուրդը միշտ հեռու, յաճախ անտեղեակ եւ անհաղորդ անտարբեր մնացած է վարիչ տարրերու այս ընդհարումներու մասին:

Ժողովուրդին աչքը կը բացուի Երեւանի մէջ, երբ ռուս զինուորները կը շրջապատեն քաղաքը եւ պաշարման վիճակ կը հաստատուի, եւ շրջագայութիւնները այդ պատճառաւ, կ'ընդհատուին մայրաքաղաքին եւ շրջակայ աւան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԿԷՐԷՆՍԿԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բ.

Հայ ժողովուրդը իր պետական անկախութիւնը յայտարարելու օրից սկսած, ցանկացել է եւ այսօր էլ ցանկանում է հասկացողութեան գալ Ռուսների հետ: Այս տրամադրութեան մէջ բացառիկ ոչինչ չկայ Հայերի համար: Նոյն ցանկութիւնը ունեցել են եւ ունին Ռուսաստանից անջատուած եւ անջատուել ձգտող բոլոր ժողովուրդները: Աւելին կ՚ասենք.— Բացի Իւգոսլավիայից եւ մէկ թէ երկու արտաեւրոպական պետութիւններից, մնացած բոլոր մեծ թէ փոքր պետութիւնները — ոմանք շուտ, ոմանք ուշ— դաշնագրերով կարգաւորել են իրենց յարաբերութիւնները Ռուսների հետ, որ ասել է թէ, իրենց շահերի պաշտպանութեան մասին հասկացողութեան են եկել նրանց հետ:

Պ. Կէրէնսկի, «Հայրենիքի» խմբագրապետի հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ, մի շատ ճիշդ միտք է արտայայտել ասելով՝ թէ Հայերը ցանկանում են հասկացողութեան գալ ռուս ազատական - դեմոկրատիայի հետ: Այս միտքը մի լրացումի է միայն կարօտում: Այն է՝ որ Հայերը ցանկացել են եւ ցանկանում են հասկացողութեան գալ ո՛չ միայն ռուս դեմոկրատիայի, այլ եւ ռուսական ամէն մի հոսանքի հետ՝ որ տիրացած է կամ կարող է շանսեր ունենալ տիրանալու Ռուսաստանի իշխանութեանը:

Սակայն Պ. Կէրէնսկի չարաչար սխալւում է կարծելով թէ Հայերը, բացառութիւն կազմելով Ն. Հ. Միութեան լծի տակ հեծող բոլոր միւս ոչ-ռուս ժողովուրդների մէջ, երբ եւ է ցանկացել են կամ այսօր ցանկանում են ձեռք բերել այդ հասկացողութիւնը իրենց ազգային - պետական անկախութեան գնով...

Խօսենք նորէն փաստերով.

1. 1920ի սկիզբներին, Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութիւնը, Ռուսների հետ հասկացողութեան գալու առաջադրութեամբ, Պատուիրակութիւն ղրկեց Մոսկվա՝ հրահանգելով նրան հաշտութեան եւ խաղաղութեան դաշն կնքել օրուայ իշխանութեան հետ՝ եթէ վերջինս ճանաչէ Հայաստանի լիակատար անկախութիւնը:

Ռուսաստանի Խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչների հետ ունեցած առաջին նիստին, մեր հաշտարար Պատուիրակութիւնը պահանջ դրեց ճանաչել Հայաստանի վերջնական անջատումը Ռուսաստանից եւ կատարեալապէս անկախ պետութիւն դառնալը: Այս պահանջն ընդունել տալուց յետոյ միայն Պատուիրակութիւնը բանակցութիւնների մէջ մտաւ՝ միւս առկախ խնդիրները կարգադրելու համար:

2. Նոյն թւի Յուլիսին, երբ Ռուսներն արդէն նուաճել, խորհրդայնացրել եւ իրենց հովանաւորութեան տակ էին առել Ադրբէջանը, նրանց լիազօր ներկայացուցիչ Լեգրանը առաջարկեց Հայաստանի Հանրապետական Կառավարութեանը՝ բանակցութիւնների մէջ մտնել իր հետ՝ Հայաստանի եւ Ադրբէջանի միջեւ եղած կռիւներին վերջ տալու համար:

Բանակցութիւններն սկսուեցին Օգոստոսին, Թիֆլիսում: Որովհետեւ այդ ժամանակ Հայաստանի եւ Մոսկվայի միջեւ եղած բանակցութիւններն անաւարտ էին մնացել, գլխաւորապէս հայ - ադրբէջանեան սահմանային վէճերի քննութեան պատճառով, ուստի Հայաստանի ներկայացուցիչները, Լեգրանի հետ բանակցելու համար, պայման դրին որ նախ պաշտօնապէս վաւերացուի Հայաստանի անկախութեան ճանաչումը Մոսկուայի կողմից: Լեգրանը, Բագուի եւ Մոսկուայի հետ հեռագրական յարաբերութիւնների մէջ մտնելուց յետոյ, ընդունեց այս պայմանը, որից յետոյ կողմերն անցան օրակարգի խնդիրների քննութեանը եւ կնքեցին Օգոստոս 10ի համաձայնութիւնը:

3. Նոյն թւի Սեպտեմբերին, Թիւրքիան առանց պատերազմ յայտարարելու, յարձակուեց Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ եւ, օգտուելով վերջինիս անպատրաստ վիճակից, գրաւեց Կարսը, Գիւմրին եւ Սուրմալուն՝ սպառնալիքի տակ առնելով մայրաքաղաք Երեւանը: Մոսկվան, որի գրգռումով եւ գործօն աջակցութեամբ կատարուած էր այս թիւրքական արշաւանքը, վերջին պահին «փրկութեան հրեշտակի» դեր առնելով վրան, պատրաստակամութիւն յայտնեց օգնութեան ձեռք մեկնելու Հայաստանին՝ պայմանով որ իշխանութիւնը յանձնուէր իր լիազօր - ներկայացուցիչ Լեգրանին (1):

Հայաստանի վարիչները, անգամ այս դժնդակ պայմաններում, մերժեցին երկրի իշխանութիւնը մի օտար պետութեան ներկայացուցչի յանձնելու առաջարկը՝ ելնելով այդ անընդունելի Հայաստանի անկախութեան գաղափարի տեսակէտից: Բայց որովհետեւ նրանք կարիք էին զգում Ռուսների օգնութեանը՝ մայրաքաղաքը եւ մնացած գաւառները Թիւրքական ներխուժումից փրկելու համար՝ ուստի բարւոք համարեցին իշխանութիւնը յանձնել Ն. Ռուսաստանի աչքում «հանդուրժելի» մարդկանց:

Այս ժամանակամիջոցում տեղի ունեցած բանակցութիւնների ընթացքին, Հայաստանի վարիչները, մէջը լինելով եւ «հանդուրժելիները» որքան զիջող գտնուեցին իշխանութեան եւ ռէժիմի խնդիրներում, նոյնքան էլ անդրդուելի մնացին անկախութեան խնդրում: Հայաստանը, ինչ իշխանութեան եւ ռէժիմի տակ էլ լինի, պէտք է պահէ իր պետական անկախութիւնը— պահանջում էին նրանք: Եւ այս պահանջին դաշնագրային ձեւ տալուց յետոյ էր միայն որ նրանք ստորագրեցին 1920 Դեկտեմբեր 2ի համաձայնութիւնը:

4. 1921ի գարնան վերջերին, երբ դեռ եւս Փետրուարեան ապստամբութեան կռիւները շարունակւում էին Լեռնահայաստանում, Համառուսական Կոմկուսի Կ. Կոմիտէն բանակցութիւնների մէջ մտաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ՝ այդ կռիւներին վերջ տալու ժամանակով: Պէտք է ասել որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս աւելորդ էր համարում Լեռնահայաստանի արիւնահեղութիւնները, որովհետեւ, Կրօնշտադի անկումից եւ Վրաստանի Խորհրդայնացումից յետոյ, հայկական այդ փոքրիկ հողամասը չէր որ պիտի կարենար իր ազատագրական պայքարը յաղթական վախճանի հասցնել: Կար նաեւ երկիրը խաղաղեցնելու անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի հայ ժողովուրդը կարողանար դարմանել իր բազմապիսի վէրքերը:

Սակայն նոյնիսկ իրեն համար խիստ ցանկալի այս գործում, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռուսաստանի փաստական իշխանութեան հետ հասկացողութեան գալու համար, պայման դրեց Հայաստանի անկախութեան ճանաչումը: Այս պայմանն ընդունել տալուց յետոյ էր միայն որ երկու կուսակցութիւններն անցան առաջադրուած խնդիրների քննութեանը:

5. 1925ի գարնանը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջարկ ստացաւ Պ. Կէրէնսկիի պատկանած Սոցիալիստ-Յեղափոխականների կուսակցութեան Արտասահմանի պատուիրակութիւնից համաձայնութեան գալ երկու կուսակցութեանց հակաբոլշեւիկ պայքարը ներդաշնակելու եւ, ընդհանրապէս, նրանց միջեւ գործակցութիւն հաստատելու մասին: Դաշնակցութիւնը, բնականաբար, սիրով ընդառաջ գնաց ռուս Ազատական - Դեմոկրատիայի ամենակարկառուն, այդ ժամանակ նաեւ բաւականաչափ զօրեղ թեւի հետ հասկացողութեան գալու պատեհութեանը:

Բանակցութիւններն սկսեցին խիստ բարեկամական մթնոլորտում, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը, հակացարական պայքարի օրերից, շատ մտերմական կապեր ունէր Սոց.-Յեղ. կուսակցութեան հետ: Բայց այս դէպքում էլ, ինչպէս միշտ, Դաշնակցութիւնը ո՛րեւէ կոնկրետ հարցի մասին խօսելէ առաջ, սեղանի վրայ դրեց Հայաստանի լիակատար անկախութիւնը ճանաչելու պահանջը: Սոց. Յեղ. կուսակցութեան ներկայացուցիչները, սկզբունքօրէն առարկութիւն չունենալով ամէն մի ազգի ինքնորոշման իրաւունքի դէմ, ինչ - ինչ դատողութիւններով ցանկանում էին յետաձգել մեր պահանջի քննութիւնը մինչեւ դեմոկրատիայի յաղթանակը Ռուսաստանում: Այս տարակարծութեան պատճառով, բանակցութիւնները շատ ձգձգուեցին եւ մի վայրկեան թւում էր թէ խզումն անխուսափելի է: Սակայն, ի վերջոյ, սոցիալիստ յեղափոխականները տեղի տուին Դաշնակցութեան անդրդուելի պահանջի առաջ եւ, երկու կուսակցութիւնների կայացրած համաձայնութեան մէջ, Հայաստանի անկախութեան ճանաչումը առաջին տեղը բռնեց:

6. Յաջորդ տարուայ ամառը, Փարիզում, տեղի ունեցաւ Ռուսաստանի աջակողմեան կազմակերպութիւնների Արտասահմանեան Համագումարը: Համագումարը իր օրակարգի հարցերից մէկն էր դարձրել Ն. Հ. Միութեան ոչ - ռուս ժողովուրդների հետ հասկացողութեան գալը եւ, այդ նպատակով, յարաբերութիւնների մէջ էր մտել նրանց կազմակերպութիւնների հետ, որոնց թւումն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան ներկայացուցիչների հետ:

Վերջինները, ինչպէս նաեւ բոլոր դէպքերում, նոյնպէս եւ այս դէպքում, առաջ քաշեցին Հայաստանի անկախութիւնը ճանաչելու պահանջը: Համագումարը որ բաղկացած էր «ամբողջական եւ անբաժանելի» Ռուսիոյ գաղափարախօսներից, բնականաբար, դիւրութեամբ չէր կարող ընդառաջել այսպիսի մի պահանջի: Սակայն, տեսնելով Հայերի անդրդուելի կեցուածքը անկախութեան խնդրում, եւ, միւս կողմից, առանձին կարեւորութիւն տալով նրանց ձեռնհասութեանը հակաբոլշեւիկեան պայքարի գործերում, ընդունեց նրանց պահանջը՝ Հայաստանի անկախութեան մասին յատուկ բանաձեւ հանելով:

Սրանք են, ահա, այն բոլոր բանակցութիւնները որ վարել են Հայերը ռուսական իշխանութեան եւ հոսանքների հետ՝ սկսած Հայաստանի անկախութեան յայտարարութիւնից մինչեւ այսօր: Եւ ընթերցողը տեսնում է որ Հայերը՝ հակառակ Պ. Կէրէնսկիի յայտարարութեան՝ գործով եւ խօսքով ամուր կառչած իրենց հայրենիքի անկախութեան գաղափարին, այդ անկախութեան ճանաչումը միշտ նախապայման են դարձրել Ռուսաստանը ներկայացնող ո՛ր եւ է ուժի հետ — դրանց թւում եւ Պ. Կէրէնսկիին շատ մօտ կանգնած Սոց. Յեղ. կուսակցութեան պէս մի nec plus ultra դեմոկրատիկ ուժի հետ — հասկացողութեան գալու համար:

Մեզ մնում է պարզել թէ ի՞նչն է տուն տալիս Պ. Կէրէնսկիին՝ չնայած այս աղաղակող փաստերին՝ մտածելու թէ Հայերը պատրաստ են իրենց ազգային - պետական անկախութեան տենչն ու պահանջը մի կողմ նետելու, որպէսզի կարողանան ռուս դեմոկրատիայի հետ հասկացողութիւն հաստատել:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(1) Այս առաջարկը Լեգրանը ներկայացրեց Հայաստանի Կառավարութեանը Համառուսական Կոմկուսի Կ. Կոմիտէի անունից:

ՉԵԽԱԿԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա - Հունգարիոյ ամէնէն հարուստ մասն է: Կայսրութեան գլխաւոր ճարտարարուեստը կեդրոնացած է Պոհեմիոյ մէջ, որ ոչ միայն կը հոգար կայսրութեան 60 միլիոն բնակչութեան պէտքերը, այլ անոր արտածումին ալ գլխաւոր աղբիւրն էր: Այդ հսկայ ճարտարարուեստը 15 միլիոննոց փոքր պետութեան մը մէջ մնալով, նմանեցաւ հսկայ գլուխով պզտիկ իրանի մը, ու բնական է, յառաջ գալու տեղ ետ գնաց, համաշխարհային անտեսական տագնապէն ալ կրկին հարուածուելով: Գերմանները, իբրեւ երբեմնի տիրող տարր, այս ճարտարարուեստին գլխաւոր տէրերն են: Չեխոսլովաքիան իրեն պարտք սեպեց 1918ին ու յետոյ ազնուականութեան ձեռքէն ընդարձակ հողերն ու անտառները գնել, անոնց թողլով իրենց դղեակները եւ բաւարար չափով հող: Այս հողերը պզտիկ մասերու բաժնելով ծախեց հասարակ ժողովուրդին, գլխաւորաբար Չեխերուն: Այս հողատէր ազնուականները գրեթէ ամէնն ալ Գերմաններ էին, որոնց ազնուականութիւնն ու տիտղոսներն ալ ջնջեց հանրապետութիւնը: Չեխերը, իբրեւ տիրող տարր, ձեռք առին հանրային, պետական պաշտօնները, նախկին պաշտօնեաներուն հանգստեան թոշակ յատկացնելէ ետք արձակելով:

Այս արձակուած պաշտօնեաները նախկին տիրող տարրը, գերման են: Ու բնական է, իբրեւ ոչ պետական ազգ, Չեխերը սկսան ուրիշ աչքով նայիլ հպատակ ցեղերուն վրայ: Այս հպատակ ցեղերուն գլխաւորը Գերմաններն է: Ու ինքզինքը անիրաւուած համարելով կը պայքարի չեխ պետութեան դէմ այնպէս, ու այն ոգիով, ինչպէս երբեմն Չեխերը Աւստրիոյ դէմ:

Գերմաններէն ետք երկրորդ ոչ-չեխ տարրը Սլովաքներն են, որ տիրող տարր են, պետական ժողովուրդ, ու քանիցս օրուան վարչապետը, ինք ալ Սլովաք մտաւորական ու քաղաքագէտ, Տօքթ. Միլան Հոճա յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիան Չեխերուն ու Սլովաքներուն ազգային բաղձանքներուն իրագործումն է: Սլովաք է նոյնպէս Փարիզի չեխ դեսպանը Օսուսքի, սլովաք էր հանգուցեալ զօրավար Շթեֆանիկ, արտասահմանի մէջ Պէնէշի ու Մասարիքի յեղափոխական գործակիցն ու այս երկրին առաջին պատերազմական նախարարը: Սակայն հակառակ այս բոլորին, Սլովաքներէն խումբ մը, հաւաքուած Հլինքա կաթոլիկ վարդապետին ժողովրդական կուսակցութեան մէջ, դժգոհութիւն կը յայտնէ Չեխերուն դէմ, Սլովաքիոյ համար ինքնավարութիւն պահանջելով, (առանձին խորհրդարան օրէնսդրական իրաւունքով, միայն բանակն ու արտաքին գործերը Չեխերու հետ միասին): Հլինքա կ՚ամբաստանէ Հօճան ու միւս Սլովաք քաղաքագէտները, հեռու կը մնայ կառավարութենէն, կը մերժէ տիտղոս ու նախարարական աթոռ, ու կրթնած իր ժողովուրդին մեծամասնութեան, նոյնիսկ ներկայ դժուարին շրջանին, Չեխերուն հետ ամէն գործակցութենէ հեռու մնալով, կը բանակցի Քոնրատ Հէնլէյնի հետ (Սուտէթեան Գերմաններուն առաջնորդը):

Սլովաքները կը գանգատին թէ Չեխերը բոլորովին գրաւած են վարչական պաշտօնները, չեխ լեզուն առաջ, սլովաքերէնը ետ քշած, եւն.: Միւս կողմէ Չեխոսլովաք միութեան գաղափարական գետնին վրայ կեցած Սլովաք մտաւորականներ այդ ամբաստանութիւնները անհիմն կը հռչակեն, ըսելով թէ իրենք տակաւին յետամնաց ժողովուրդ, բաւականաչափ մտաւորական ու կարող անձ չունէին պաշտօնի անցնելու համար, ու հիմա, հանրապետութեան բացած սլովաք դպրոցներուն շնորհիւ սկսած է սերունդ հասնիլ, ու նորելուկ սլովաք մտաւորականները բոլորն ալ իրենց կարողութեան համապատասխան պաշտօններու կը կոչուին անմիջապէս Սլովաքիոյ մէջ: Սլովաքները կը խօսին լեզու մը, չեխերէնին այնքան նըման, անոր մէկ գաւառաբարբառը ըսուելու չափ մօտ իրարու եւ կը գործածեն չեխերէն այբուբենն գիրերն ու նշանները:

Սլովաքները կը բնակին չքեղ դաշտավայրերով ու բարձր լեռ ու անտառներով հարուստ սիրուն երկիրը, Սլովաքիան, մեծ մասով խաշնարարին եւ հողագործ:

Յորդ ու յստակ գետեր, բարակներու նման թեթեւ կը վազեն կանանչ լեռներու մէջէն, որոնց կողերուն արածող հօտերուն ու նախիրներուն բոժոժները կը ձայնեն ինչպէս Արեւելքի մէջ: Լեռներուն վրայ գոմեր ունին ուր հօտը կը բարձրանայ ամառը եւ հովիւները հոն պանիր կը պատրաստեն, երկրին բոլոր մասերուն տարածուած ու փնտռուած [illegible] բինց յատուկ ազգային տարազը [illegible] ու բաց գոյներով, սրտաբաց եւ [illegible] կեղծ, հիւրասէր ժողովուրդ կը [illegible] րեն երգել, խմել, պարել, զուար[illegible] նալ, եւ, մնացածը թող [illegible] տանի:

ԵՐՈՒ[illegible]

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

«ԳՐՈՑ-ԲՐՈՑՆԵՐ»ը

Քանի մը տարիէ ի վեր յաճախ [illegible] ղի եւ անտեղի ակնարկներ կ՚ըլլա[illegible] տասահմանի Հայոց քիչ շատ զար[illegible] տեսած, զարգացած մարդոց, [illegible] րական դասի հասցէին:

Բառերը կարծէք հեղինակ[illegible] կորսնցնեն իրենց բուն իմաստ[illegible] գործածուին իբրեւ հեղինակ[illegible] մարհանք ու յանդիմանութիւն [illegible] սայայտող միջոցներ:

Տարապիր Հայը անուէր է, [illegible] Այդ իսկ պատճառով ալ անուան[illegible] Սակաւաթիւ են անոնք որ կը գա[illegible] տեն իրենց ազգային արժէքները [illegible] պահպանեն առաքինութիւններ [illegible] նին պատասխանատուութեան գիտա[illegible] ցութիւն:

Հանրային կարծիքը, հանրային [illegible] տառատան կամ գոյութիւն չունին [illegible] անզօր են ուղղութիւն տալու, [illegible] լու ամբոխային մտայնութիւնը եւ [illegible] մէն մարդ իր ձին կը խաղցնէ, [illegible] գած տեղը եւ ուզած ժամին

Հին օրերու եւ, ցարական Ռուս[illegible] տանի թէ Համիտեան բռնակալութեան շրջաններուն մեր ժողովուրդ[illegible] իրաւամբ իր յոյսն ու ապաւէնը [illegible] համարէր իր ծոցէն ծնած, իր [illegible] տիկ միջոցներով ապրող գիտակ[illegible] զաւակները: Այն ատեն մասնաւոր[illegible] պարտանքով կը նայէր իր մտաւոր[illegible] կանին, գրողին, ու ուսուցչին [illegible] բագրին, յօդուածագրին, դերասանին [illegible] ու երգչին եւ այն բոլորին, [illegible] ծանր զոհողութիւններով կը [illegible] պահել, պահպանել հայ լեզուն [illegible] կական մշակոյթը:

«Գրոց - Բրոցներ»ը այն ատեն [illegible] ժողովուրդի վերածնութեան [illegible] ամէնէն կենսունակ եւ հայրենա[illegible] սէրը կը կազմէին:

Կային զանազան հատուածներ [illegible] րոնք մտաւորականութիւնը [illegible] լու համար, «վարժապետ» բառը [illegible] հազցուցին անարգական իմաստ

«Վարժապետ» բառին ընկերացաւ նաեւ «գրոց -բրոց» բառերը եւ [illegible] երկուքը տեսակ մը զէնք դարձան [illegible] մտաւորականներու, զանազան [illegible] ներու մէջ ձախողածներու, [illegible] խնդիրներու քերին մէջ, [illegible] րէն գործածելու համար բոլոր [illegible] դէմ, որոնք ի գին անօթիութեան [illegible] գութիւններու դպրոցները [illegible] են, կամ ինքնաշխատութեամբ [illegible] գացած, մտաւոր որոշ չափ մը [illegible] ած են, հանրային գործեր [illegible] նած ու ղեկավար դարձած են

Եւ այս այն պահուն, երբ մեր [illegible] ղովուրդը ամէն ատենէ աւելի [illegible] պահանջ ունի զարգացած մարդ[illegible] մասնագէտներու:

Կան անուշ[illegible] մաս մը [illegible] ներ, որոնք իրենց վայելած [illegible] պայմաններու եւ շրջապատի [illegible] կրնան իրենք զիրենք զերծ [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Բաղձանքն էր որ ծնունդ կուտար այդ հաւատալիքին ու թերեւս իրականին մէջ, դաւադիրները հազիւ մէկ երկու յիսնակ բջիջներ ունէին գլխաւոր կեդրոններուն մէջ եւ անոնց կ՚անդամակցէին քանի մը դժգոհ զինուորականներ. եթէ այդպէս էր, ուրեմն շատ քիչ հաւանականութիւն կար որ անոնք յաջողէին տապալել վեհապետը— որ իր ափին մէջ ունէր պետութեան բոլոր միջոցները— եթէ նոյնիսկ կարենային յեղափոխութիւն մը կազմակերպել:

Ասոր հետ մէկտեղ, անհաճոյ դէպք մը կրնար պայթիլ եւ Սուլթանին իրաւունք պիտի ունենար ինքզինքը շնորհաւորելու որ անուանը յաջողեր էր երեւան հանել Սըր Ճորճի մասնագութեանց չարժարիթը: Հիմա կը մընար գործը ամբողջացնել եւ աւելի մանրամասնութիւններ առանձնել Րէֆաֆէն:

Երբ պանդոկ հասաւ, աշխոյժ երեւոյթ մը ունէր. սովորականէն աւելի ուրախ ժպիտով մը բարեւեց բարապանը: Շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով շատ աւելի երջանիկ կը զգար, որովհետեւ հետզհետէ կը մօտենար այն աղբիւրին ուրկէ ծագում կ՚առնէին մօտալուտ իրարանցումի մը զրոյցները:

Ուրախ, զուարթ ինքնավստահութեամբ հարցուց թէ նամակ ունի՞ր, սակայն յուսահատեցաւ, երբ ըսին որ ոչինչ կար իրեն համար:

— Վա՜յ խայտառակ գործ, բարկացաւ ինքնիրեն, բայց յանկարծ վախ մը մտաւ ներսը— արդեօք փորձա՞նք մը եկաւ Տայանայի գլխուն...

Ժպիտի մը տակ ծածկեց իր վրդովումը ու երբ սանդուղներէն անձնակը կը բարձրանար, խորհեցաւ այն քայլերուն մասին զորս առնելու էր: Անշուշտ կրնար իր յարկաբաժինը երթալ, ցնցոտիներ հագնիլ եւ իբրեւ գող Տայանայի հօրեղբօր տունը մտնել՝ անոր հանդիպելու յոյսով: Բայց եթէ օձիքը վրայ տար, պիտի խայտառակուէր եւ կըրնար երեւակայել այն հեղինակային հաճոյքը զոր Տայանան պիտի վայելէր զինքը ազատելով: Եւ յետոյ պատէն վեր մագլցած պահուն սպասեակները կըրնային վրայ հասնիլ՝ առիթը աւելի դէշ էր— որեւէ աշխատանք կատարած չէր տակաւին եւ ամէն մէկն ալ ոչինչ բանի մը պիտի նետուէր, ի՞նչ խայտառակ վախճան իր արկածախնդիր ձամբորդութեան: Միւս կողմէ կրնար նոր տեղեկագիր մը պատրաստել եւ քաղաքական զեկուցման միջոցաւ Աթէնք՝ Սըր Ճորճին ղրկել. բայց չէ՞ որ սեղանաւորը պնդած էր թէ դեսպանատան միջոցաւ իրեն հետ յարաբերութեան մէջ պէտք է մտնէր միայն ծայրայեղ պարագային: Իրաւունք ունէ՞ր այդ միջոցին դիմելու հիմա. ծայրայեղ պարագայ մը մէ՞ջ էր: Ո՛չ տակաւին, խորհեցաւ Սուլթանին, ասկէ զատ, դեռ նամակ մը կրնար գալ Տայանայէն: Հետեւաբար, հակառակ իր տեղեկութիւնները անմիջապէս հասցնելու անհամբերութեան, առկայուած էր այնտեղ մնալ մինչեւ յաջորդ առաւօտ, որովհետեւ աղջիկը կրնար տակաւին փորձ մը կատարել իրեն հանդիպելու համար:

Լոյսը բանալով տեսաւ որ ժամը տակաւին տասներկուքին քառորդ կար. կանուխ էր անկողին մտնելու համար: Մնաց որ, օձիքը վրայ տալու հաւանականութիւն մըն ալ կար գնա: Հետեւաբար գիրք մը առաւ որպէսզի վար իջնէ եւ քիչ մը կարդայ. դրան մօտեցաւ:

— Բռնուեցա՜ր, ըսաւ ձայն մը յանկարծ:

Գիրքը ձեռքէն ինկաւ, երբ արագ շարժումով մը ետին կը դառնար: Տայանան էր, բաղնիքին դրան մէջ կեցած իր նրբակազմ հասակով ու ոսկեգոյն մազերով: Անմեկնելի ժպիտ մը կար անոր շրթունքին վրայ:

— Բախտաւոր ես որ Քաղաքամին կողմէ չես գար, պատասխանեց Սուլթանին, այլապէս հիմա կապար մը պիտի ստանայիր հոն ուր կերակուրդ կը պահես...

— Աստուած իմ, որքան անգութ ու անկիրթ կ՚ըլլաս հետզհետէ...

— Բնաւ երբեք. երբ ինծի պէս ջըղային մէկը յանկարծակի բռնուի, այս անպիտան մեքենան կը գործածէ, ըսաւ աղան ու վերարկուին գրպանէն դուրս հանեց մահացու ատրճանակը:

— Կ՚ենթադրեմ որ յիմար կատակ մըն էր ըրածս, խոստովանեցաւ աղջիկը եւ ատրճանակին կոճակը գոցելով անկողնին քով, սեղանին վրայ դրաւ զայն. բայց ի՞նչ ընեմ, պահեմ, լեռնական հովուերգութեան մը հերոսը կը նկատեմ քեզ հիմա...

Թէեւ ատրճանակը դուրս հանած էր իր երեսը ճերմակ հանելու համար Սուլթանին դպաց որ իրականին մէջ աղջիկը բռնած էր զինք [illegible] պատրաստ. Այդ պարագան [illegible] ուրած էր իր արժանապատուու[illegible] նը, բարկացուցած էր զինքը՝ [illegible] լով որ անկիրթ ըլլար. Հակառակ [illegible] կամքին: Հետեւաբար անմիջապէս [illegible] դունեց ձիթենիի ճիւղը զոր Տայեա[illegible] իրեն կ՚երկարէր:

— Պատիւ է որ այդ տեսակ կար[illegible] մը ունիս իմ մասիս, ըսաւ Սուլթա[illegible]

— Իրա՞ւ, զարմացաւ աղջիկը [illegible] ճիռ մը դնելով իր ճակտին վրայ, [illegible] սել ուզեցի միայն թէ վէպերու [illegible] դանդաղ ականակները որեւէ [illegible] չին հաւնիր իրենց դերին... [illegible] շուշտ, հակառակ իրենց ապրու[illegible] ներուն, միշտ բախտաւոր կ՚ըլլա[illegible] բայց այդ տեսակ բանէ՛ շատ քիչ [illegible] գամ կը պատահին իրական կեանք[illegible] մէջ...

Սուլթանին պահարանին մօտենալ[illegible] ուիսքի, էվիանի ջուր եւ երկու [illegible] ժակ դուրս հանեց.

— Վա՛յ, անպիտան, ի՞նչ ըրել [illegible] զէ, հարցուց ինքնիրեն: Ըսել [illegible] կարծ խորհեցաւ հարուածը [illegible] դարձնել:

(Շար.)

...արտամարհական արտայայտու-
...չէ։ Բայց ոչինչ կը փոխուի ամ-
...բոլորին հոգեբանութեան մէջ եւ
...բնաւ ընդհանուր եւ ցաւալի
...բ ըլլալէ չի դադրիր ։
...Մարսէյլէն քանի մը
...ներ, որոնցմէ զուրկ չեն
...ական Փարիզն ու միւս գա-
...ները ։
...մը առիթ առաջ, մանկավարժ
...մը տարուան փորձառու-
...ուսուցիչ մը կը
...թէ ակումբը դարձանու-
...ու դրամ չունի, չա-
...մը կերակուր չի կրնար
...։ Նոյնիսկ բարեսիրական
...միութեանց անդամ-հա-
...էին այս գժբախտին կա-
...։ Ոչ ոք փորձեց գործ գտնել,
...ակումբ չինելու, գոնէ տաք
...դրամ հայթայթելու համար։
...մը, դիակառք մը կ'անցնէր
...։
...յուղարկաւորը Փրանսացի
...էր, գլխարկով նշան
...իրեն ընկերանալու ։
...ո՞վ է ննջողը ...
— Ձեր բարեկամ, ձեր պանդուխ
... ուսուցիչն է ։
...չեղաւ հայ քահանայ հրա-
...։ Ոչ իսկ իր մասին երկու տող
...։
«Գրոց - բրոց էր մարդը », ըսին ու
...։
...առաջ ազնիւ Հայ մը ,
...մարդ մը, Ճարտարապետ
...բնաւ, Թաղուեցաւ եւ ամէն բան
...։ Ոչ իսկ մահագդ մը։
...մը յուղարկաւորներ մի-
...եւ քահանայ մը, որ ուշ առաւ
...։
...կերպեր, վաստակաւոր ուսու-
...մը Կարինոյ Սանասարեանէն շրջ-
...ազգային պատուախա-
...պաշտօններ վարած, մեռաւ
...մէջ ու թաղուեցաւ ...
...պատահական մէկ թերթ-
...իրաւամբ «Ղարիպ մե-
...եւ վերջացաւ ։
...ալ «Գրոց - բրոց» էր։
...Սանասարեանի շրջանա-
...ուսուցիչ մը, մանկավարժ
...աշխարհաբար, Հայոց -
...մէկ խօսքով
...Հայ մը ծանր արկածի
...մահէն հագիւ ազատե-
...հիմա չի կրնար աշխատիլ
...արգիլած է ո եւ է աշ-
...։
...ոք ժամանց իր մասին։
...իսկ ցաւակցական հեռագիր մը ,
...յայտարարութիւն մը , վասնզի
...արհամարհուած դասին կը
...։
...առեն, այդպիսիներու յոբել-
...կը տօնուէր, բարոյական ու
...վարձատրութիւն կը տըր-
...։
— «Մի աշխատիր, կ'արգիլէ բժիշ-
...բայց ո՞վ պիտի կերակրէ խնամէ
...։
...հող ... գրոց բրոց ...
...մանկավարժ, լեզուագէտ, երկար ա-
...զանազան վարժարաններու մէջ
...ութիւն վարած ուսուցիչ մը մը -
...անցուց առանց վերարկուի, ա-
...մաշած կօշիկով մը։ Գի -
...օտարի մը փուռին մէջ հաց-
...փորձառութիւն ձեռք բերելու
...։ Ու հիմա գործ չունի ։
«Գրոց - բրոց է » ...
...ուսուցիչ մը նուաստացնու

բնանկրութիւն ընելու զացիր է. զինք ճանչցողներ ծաղրած են եւ արգէլք հանդիսացած են «Գրոց - բրոց»ին ։

Դեռ կան բժիշկներ, գերասաններ, գրողներ, որոնք աշխատելու հնարաւորութենէ զուրկ են ու կը տուայտին։

Դժբախտաբար բաւական թիւ մը կը ներկայացնեն մեր գաղութի « Գրոց - բրոց »ները ։

Ու դեռ կայ շարք մը Հղարիպ մեռելներու, որ պիտի անհետանայ շուտով, նախորդներուն նման ։

Բայց ի՜նչ փոյթ ...

ՉԱՐՉԱՆԴ

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ՊԱՐԵՆՔ, ՑԱՏԿԵՆՔ ԹՐԱԼԼԱ ԼԱ՛ ԼԱ՛

Գարի համաճարակ է հայութեան համար։

—Գարը քաղաքակրթութիւն է, գեղարուեստ է, մարզանք է եւ մանաւանդ հայկական կազմակերպութիւն-ներու երմտական նախարարութիւնն է ...

Այս սրամիտ սահմանումը ընողներ են, մի կարծէք որ պարողներն են։ Անոնք լաւ չունին ոչ գեղարուեստ, ոչ քաղաքակրթութիւն, ոչ ալ եկեմուտք բառերէն։ Իրենց միակ գիտցածը երկաու ոտքերնով տախտակամած շըփելն է՝ մինչեւ լոյս ։

Անոնք լաւ գիտեն մանաւանդ ճաղնուագախումբերու եւ պարերու անունները, լաւագոյն նուագողները, նուագախումբի Թմբկահարին անունմականունը, ազգութիւնը, ծննդավայրը , տարիքը, անոր փողահարին որ նշանաւոր հանդէսներուն մէջ փող փչած ըլլալը եւն. եւն.։

Այս բոլորը գիտեն մեր երանելի պարամոլները որոնց ողնայարը «Բ» գրին ձեւը առած է, իսկ ոտքերն ու սրունքները կը յիշեցնեն կէս գիծերին գինետունէ ելած մարդը ։

Եթէ ունին չգիտցած բան մը, ան ալ իրենց պատկանած ազգին հանդէպ եղած պարտականութիւնն է, որուն համար ոչ ժամանակ ունին եւ ոչ ալ սիրտ, թէեւ ազգին ցաւերը թեթեւցնելու համար կը կաքաւեն ու կը ցատկոտեն ...

— Գիւանէյի համար է, ի՜նչ ընենք ուրիշ նկամուտ չունինք, ուրիշ միջոցներու մեր խելքը չի հասնիր եկամուտ ճարելու համար։

Եթէ պարահանդէսը համեմենք տարբեր հայ պեղարուեստական նիւթերով, կը վրդովին ու բերանը պուլկարական կծու պղպեղէն այրած մարդու դէմք կ'առնեն ...

∴

Այս փուփառու մանչերուն եւ նազելի աղջիկներուն գլուխները կը կառավարուին իրենց ոտքերուն կողմէ ։

— Ֆիֆի վու մը ղըֆիւզէ օ՛, օ՛ ...

✕

Եթէ այս չափով մնանք լաւ։

Ես կը սպասեմ այն օրուան երբ պիտի կարդանք հետեւ յայտարարութիւնները.

ԵՐԿՆԱՄՔԱՆՋ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, կազմակերպուած ի նպաստ Հայ Երիտասարդներու Առողջութեան Պահպանման Միութեան ։

Պարերը կը սկսին փողոցին մէջէն ։

Ցերեկ հոգինոց նուագախումբ՝ քառասուն Թմբկահարներով։

ՁՄԱՑԼԵԼԻ ԵՒ ՀՐԱՇԱԳԵՂ ՊԱՐԱԳԻՇԵՐ, Համապարային Ընդհ. Միութեան կողմէ, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի գիշերային պարի գասընթացի։ Ծափ եւ լըջում պիւֆէ։ Մասնաւոր սպասարկողներ պիտի շրջին պարի ընթացքին խմցնելու եւ կերցնելու համար պարողներուն ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՒ ԱՆԵՐԵՒԱԿԱՑԵԼԻ ՊԱՐԱՏՕՆ։ Ի նպաստ Հայ Մարզական Միութեան մարզարանին ։

Միութեանս նպատակն է, հայ երիտասարդութեան առողջութեան պահպանումը։ Քաջալերեցէք զայն։

Պարերը կը սկսին մեր մարզարանին դռնէն ու զոյգերը արագ կ'առաջնորդուին պարելով ։

Սեւ հագուստ եւ Փրանսերէն լեզուն պարտաւորիչ։ Մասնաւոր քննիչներ կը հսկեն հայախօսներու վրայ ։

Հայերէն ոչ երգ, ոչ արտասանութիւն, վստահ եղէք

Կը նուագէ Լենկր աշխարհահռչակ ճազը։ Միայն ազնուական հայ եւ օտար ընտանիքներ հրաւիրուած են ։

✕

Եւ տակաւին յառաջդիմելով կըրնանք ողջունել Ապրիլեան սգապարահանդէսը, քահանաներու, վարդապետներու, մայրապետներու միութեան, ծերերու, պառաւներու, անդամալոյծներու գերաշխեղ կաքաւաները, ինչպէս նաեւ Պ. Արշամ Շադրունիի պարայուղարկաւորութիւնը ..

Այսպէս, մինչեւ որ ամբողջ հայութիւնը պարախաղ բռնուած՝ օր մը կորսնցնէ իր գլուխը, եթէ տակաւին չէ կորսնցուցած ։

Ու, օր մը, աշխարհի գերեզմանատան մէջ կրնայ կանգնիլ իրարու ըլըլուած չորս սրունքներ ներկայացնող ճահարձան մը, հետեւեալ փորձանագրութիւնով .—

«Աստ հանգչի հայ կոչուած ազգը որ, պարելով կնքեց իր մահկանացուն, պարենք իր հոգիին համար ..»։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԱԶՆԻՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ապրիլ 2ին Ցիւրիխի մէջ մեռած է Պ. Լուի Փօրթման, Անատոլուի երկաթուղիներու երթեւեկութեան ընդհանուր տնօրէնը, որ պատերազմէն վերջ իր հայրենիքը քաշուած կ'ապրէր

Այս բարի եւ ազնիւ անձը պատերազմի միջոցին մեծ ծառայութիւն եւ գիւրութիւն մատոյց զաւառի հայ աքսորականներու, մաս մը Պոլիս փոխադրել տալով գրեթէ գաղտնաբար, նոյնիսկ Թուրք պաշտօնեաներու միջոցաւ, որոնք ենթակայ էին իր հրամաններուն

Հանգուցեալը իր բնակարանին մէջ միշտ հայ ծառաներ կը պահէր։ Իր աղջիկն ալ հայերէն սորված էր եւ այժմ կարեւոր պաշտօն մը ունի դրամատան մը մէջ ։

Արեգցի

ՎՐԻՊԱԿ.— ***ի վերջին յօդուածին, Իզմիրլեանի կաթողիկոսական.. կարդալ՝ Իզմիրլեանի յաջորդող կաթողիկոսական...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ ։

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 23 ապրիլ— Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ներկայացուց Շիրվանզատէի «Նամուս»ը։ Սրահը լեցուած էր աննախընթաց բազմութեամբ մը։ Ունէինք բաւականաչափ ալ Փրանսացի հիւրեր, որոնք ուրախութեամբ մօտէկ կ'ըսէին։

Պ. Պ. Ա. Հայազարծեան, Յ. Թոբիւեան (Լիոնէն) ամէն գոհողութիւն յանձն առնելով, թէ փորձերու եւ թէ բեմադրութեան առեն զեկավարեցին խաղը ։ Ջերմապէս գնահատելի են իրենց ջանքերը, որոնք նպաստեցին մասնաճիւղիս թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Նոյնպէս մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնները բոլոր դերասաններուն, եւ դերասանուհիներուն, եւ նուագածուներուն, ինչպէս եւ հասարակութեան։

Երկրորդ միջնարարին բեմ հրաւիրուեցաւ բժշկական ուսանող Պ. Յ. Սարաֆեան որ Փրանսերէն ճառով մը պարզեց հայ ժողովուրդի չարչարանքը եւ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրընկալ երկրին եւ ժողովուրդին ։

Վարչութիւն

ՀԱՅ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ

Ապրիլ 16ին Սոֆիա - Գանքի երկաթուղիին վրայ, կառախումբի տակ նետուելով անձնասպան եղան Լազար Վաարկեւ Մալկանով անուն նաւաստի մը 23 տարեկան եւ Վառնացի Մարիամ Սիմոնեան Գալուստեան 18 տարեկան, 6րդ դասարանի աշակերտուհի Սոֆիայի «Մարիա Լուիզա» աղջկանց արհեստագիտական վարժարանէն։

Ականատեսները կը պատմեն թէ անձնասպանութիւն գործելէ առաջ Լազար երգ մը կը մրմռար, իսկ Մարիամ գունատ էր եւ լուռ ։

ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԷՋ

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Սանճաքի մէջ Թրքական փրոփականտի թափը կրկնապատկուած է։Թրքական գործակալները, որոնք նիւթական առատ վարձեր կը ստանան, ամէն տեսակ աշխատանք կը տանին, նշանաբան ունենալով.— «Թուէ արկեցէք Թրքական ցանկին»։

Թրքական փրոփականտին սաստկացումը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Սուրիոյ արաբական շրջանակներուն մէջ, որոնք անկարելի կը նըկատեն Թրքական ձեւով ընտրական պայքարի մէջ միրճուիլը ։

Կառավարութիւնը մարզպանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է Թուրք գործակալներու ապօրէն գործունէութեանց վրայ ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի։ Թիւ Ե. ճոխ բովանդակութեամբ, (արժակ եւ ստանուոր)։ Հրատ. Հայ Մտքի Տան։ Տարեկան բաժնեգին 40 Ֆրանք ։ Հասցէ — Գ. Կաւարեանց, 17, Rue Hadji Stamou,Dourghouti. Athènes(Grèce):

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 Ապրիլ)·

— «Էջմիածնէն հեռագիր մը Երուսաղէմի պատրիարքին գուժեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին մահը, որ անցի ունեցած է Ծաղկաձորի Կիրակին ։

Հայութիւնը իմացաւ այս բօթը խորունկ ցաւով եւ յուզումով, կասկած չկայ։

Անսպասելի էր այս մահը, նոյնիսկ վաղահաս, անոր համար որ էջմիածնայ գահակալը, Խորէն Ա., այնքան ծերացած չէր. ըլլալով 65 տարեկան, ոչ ալ հիւանդկախ էրկամակարսարտէն.

Անծանօթ են դեռ իր մահուան պարագաները, իր հիւանդութիւնն ու, ինչպէս կ'ըսեն, իր վերջին վայրկեանները։ Զենք ուզեր ենթադրութիւններ ընել, բայց տրուած ըլլալով խորհրդային երկիրներու եւ անոնց կարգին մեր հայրենիքին մէջ տիրող պայմանները, չենք կրնար նաեւ կասկածէ հեռու պահել մեզ։ Իր բնական մահո՞վ վախճանեցաւ արդեօք Հայոց կաթողիկոսը թէ ...

Այն նախճիրը, որուն զոհ գացին հայ քաղաքական ու պետական դէմքերէն շատ, մինչեւ իսկ անպաշտպան հայ գրողներն ու բանաստեղծները, անկարելի չի դարձներ ամէնէն յարագուշակ վարկածն իսկ։ Դէպքերը, յատագային, կը պարզեն կաթողիկոսի մահուան պարագաները եւ բուն Թուականը։

Բայց, վրդովիչը այն է՝ որ բովանդակ ժողովուրդի մը հոգեւոր պետը կը վախճանի եւ երեք օրէ ի վեր երկրորդ ու չոր հեռագիրէ մը զատ՝ չկայ ոչ մէկ տեղեկութիւն։ Գիտենք մազթէինք, որ այս կորուստն իսկ բնական պայմաններու մէջ տեղի ունեցած ըլլար, եւ հայ ժողովուրդին խընայուած ըլլար կրկնակի սուգ մը ։ Ի՜նչ ողբերգութիւն՝ ճակատագիրը մեր երկրին, խորհրդային կարգերուն տակ, ուր ամէն բան կասկածի տակ կ'իյնայ։ Մարդ, երբ մանաւանդ բարձր դիրք ունի, չի կրնար ազատօրէն հիւանդանալ, հանգիստ ու վըստահ սրտով բժիշկին դիմելու թէթեւ սրտով մեռնիլ, համոզուած որ եկած է իր վախճանը ... Կը զգա՞ք թէ ի՜նչ մթնոլորտ եւ հոգեկան ու բարոյական վիճակ ստեղծուած են խորհրդային այլ երկիրներու կարգին նաեւ մեր հայրենիքին մէջ։

Արձանագրելէ ետք մեր վրդովումը, ըսենք անմիջապէս որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մահը ծանր կացութեան մը առջեւ կը դնէ բովանդակ հայութիւնը եւ էջմիածինը մասնաւորաբար։ Այս մտահոգութիւնը կապուած չէ անձի հետ։ Հանգուցեալ կաթողիկոսը՝ դժնդակ պայմաններու մէջ գահ բարձրացած, կերպով մը կը պահէր իր տիտղոսն ու հանդամանքը, չարունակելով պահել նաեւ բարոյական կապն ու աւանդութիւնը՝ աշխարհացրիւ բովանդակ հայութեան հետ։ Ժամանակը չէ հիմա իր կեանքին ու գործին հաշուետուութիւնը ընելու, իր պաշտօնավարութեան սեւն ու ճերմակը ճշդելու եւ յատկապէս իր կաթողիկոսական ժամանակաշրջանը կէտքի տալու։ Անշուշտ, ան վեր եղած է եւ վեր մնաց իբրեւ մարդ եւ իբրեւ կաթողիկոս՝ զինքը շրջապատող պայմաններէն ու աշխարհական ու կրօնաւոր մարդերէն։ Եւ եթէ չարիքներ գործուեցան մասնաւորաբար արտասահմանի մէջ իր անունով, անոնք չէին բխեր իր կամքէն ոչ ալ իր խառնուածքէն, մանաւանդ, որ, նախ քան համայնավար ապականութեան ծաւալումը մեր հայրենիքէն ներս, եղած է գերազանց Հայ , պարտաճանաչ եւ ազնիւ գրոչմով։ Անշուշտ, պայքարեցանք «իր» գործերուն դէմ, «իր» հրահանգներուն եւ կարգադրութիւններուն դէմ, որոնք իր ստորագրութիւնը կը կրէին բայց ոչ իր անկախ կամքն ու հաւանութիւնը։ Պայքարեցանք, որովհետեւ ազատ չէր ան իր հրահանգներուն մէջ եւ եթէ «կալանաւոր» բացատրութիւնը գործածեցինք յաճախ իր մասին, պատճառն այն էր որ նախ՝ իրականութիւնը կը ներկայացնէր ան եւ յետոյ՝ առով իսկ կը խնայուէր իր անձը, որ աւելի վեր էր քան «իր» կարգադրութիւնները. Գիտենք թէ այս առթիւ ի՜նչ վայրահաչութիւններ եղան եւ կ'ըլլան դեռ Երեւանի արտասահմանի ծառաներուն եւ կամակատարներուն կողմէ։ Այսօ՛ր իսկ, երբ մեր հայրենիքի վըրայ ծգուած արիւնոտ վարագոյրը պատռած է այնքան եղերական զ՛ պքերու վրայ, եւ կոյրերն իսկ կը տեսնեն իրականութիւնը։

Անցնինք սակայն եւ թողունք որ չարամիտները, հաւասար չարագործներու, շարունակեն իրենց գործը եւ մահաշուք Թմբկահարութիւնը։

Այժմ, նոր տագնապի մը առջեւ կը գտնուինք։ Մտահոգիչ հարցումներ կը ծագին ինքնաբերաբար, յաջորդութեան եւ մինչեւ իսկ գոյութեան վերաբերմամբ։

Անշուշտ, կանուխ է դեռ այս ծանր հարցերու քննութիւնը։ Բայց առաջին մտածումը որ կը ծագի ամէն Հայու մէջ՝ արտասահմանի հայութեան բաթափումին ու աշակերտութեան անհրաժեշտութեան մասին է։ Անհրաժեշտ է, որ այս մեծ սուգին առիթով, արտասահմանի հայութիւնը, յանձին իր ազգային - եկեղեցական կազմակերպութիւններուն մասնաւորաբար հաւաքէ իր ուժերը, ամրապնդէ կապը գաղութէ գաղութ՝ մշակէ ընդհանուր տեսակէտ ապագայ անակնկալ կացութիւններու առջեւ։ Էջմիածինը բարոյական ու ազգային հիմնուորդ կապ մըն է , որ պէտք է պահուի։ Այս է եղած դարէ դար բովանդակ հայութեան կամքը եւ այս պէտք է ըլլայ նաեւ այսօր։ Արտասահմանի հայութիւնը տարբեր բաղձանք ու վըճիռ չի կրնար ունենալ, որ պէտք է արտայայտուի յստակ ու վերջնական կերպով։ Առանց ծամծմելու եւ առանց խոհեմազա՛րդ ու դիւանագիտակա՛ն ճամարտակութիւններու։

Ժողովուրդի մը կամքը չի կրնար անտեսուիլ, երբ ան հաստատուած է դարաւոր իրաւունքներու եւ վճռական համոզումներու վրայ։

Բայց, նախ կացութի՛ւնը պէտք է լուսաբանուի եւ էջմիածնայ մէջ տիրող պայմանները ճանչցուին։

Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ»

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յիրենալի եւ մելանով։

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՅՑԱՐԻՆԱ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...գահ մը մտահոգ խորհելէ վերջ, ...լ մը դրամ չահիմ, վերջէն կ'երթ... — Մինչեւ դուն դրամ շահ... անոնք կաշիդ կը հանեն, բաց... նայեցաւ։

...պանիրով հիւրասիրեցին հող ... — Երբ որ կողոպուտի ..., մեզի Փէհլիվան, եւ ... լաւ կուտամ, միասին երթանք ։ ... մը բան ալ ձեր ձեռքը Թողունցնի։ ... հետ տուն դարձանք։

...տաք է ։ Հունձքը հոն կա... կը հասուննայ ։ Մէճիտցիները ... քաղաքէնու շրջակայ գիւ... հասած արտերուն հունձքին ... կը քաղէին ու կը բերէին ... կ'ընէին. Քանի մը Քիւրտի հետ ... գիւղին կողմերը հակ գողնալու ...։

...ընկերներ էինք մենք։ Առտուն ... Մէճիտէն ու իրիկուան Տիվրի - ... Զեւկէ հասանք։ Արտե - ... բարձունքի մը վրայ կանգ

առինք, մինչեւ մթնալ։ Դաշտը իջանք ու արտ մը մտանք։ Արտը արտ հասկերուն գլուխները կը փրցնէինք ու մեր պարկերը կը լեցնէինք։ Կը թըռղէինք արտերը ու կ'անցնէինք արտէ արտ։ Հետու, գիւղին շուները կը հաչէին։ Մեր ի՜նչ հոգը։ Պարկերը լեցուցինք, շալկեցինք ու ճամբայ ելանք։ Կէսօրին Նորշէն Թուրք գիւղին դիմերը հասանք։ Հոն Քէօռ Աղասուլլահ Թուրքին տունը առանձին ձորի մը մէջ շինուած էր։ Շուրջը գեղեցիկ անտառ ու պտղատու ծառեր կային ։ Քէօր Աղասուլլահ գող եղած մեր առջին վաղեց ու մեզ տուն հրամցուց ։ Մեզի առատ մածուն, պանիր, կարագ, թան եւ իւղ հրամցուց։ Հաց չունէր։ Գիշերը Մէճիտ հասանք ։ Զարցուցինք հասկերը, հատիկները պառեցինք։ Աղացինք ու հաց ըրինք ։ Ձերմակ ալուր հաց մը եղաւ։ Առեն մըն ալ առավ ապրելէ ետքը ելանք Ճանոյին հետ Փէհլիվանին գացինք։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՒԱՁԱԿ

Փէհլիվանի համբաւը աշիրէթին մէջ տարածուած էր այլեւս։ Նոյնիսկ անոր մասին անիրական առասպելներ կը պատմէին , իր քաջութիւնը ըզըուտելու դիտումով։ Ան Տզիկի միացած , տասնըհինգ հոգինոց խումբի մը գլուխը անցած էր։ Մենք գանոնք գտանք փոքրիկ գիւղի մը մէջ։ Ցաքորդ օրը կողոպուտի պիտի երթային։

Առտուն էթոյին գիւղէն ճամբայ ելանք։ Բարձրացանք Սարճախէլի մեռուա մէջքը։ Հորիզոնին հետ կ'անցնէինք անկէ ու հեռուէն դիտողին, ամէնս մէկմէկ չորս ծաղիկներու կը նմանէինք։ Հրացանները արեւին տակ մեր կռնակներուն վրայ կը փայլփլէին։ Անոնցմէ միայն կարելի էր հասկնալ թէ ո՞վ էինք մենք։ Լերան տեսքը մեզի կարծես թեւեր կը բուսցնէր։ Մեր քաջութիւնը աճած էր ։ Մենք մեզ աշխարհի տէրերը կը կարծէինք։ Ինչո՞ւ չըլլար այդպէս, քանի որ պատանքնիս միասին կը պարցնէինք։ Կը տատակէինք ու կը խնդայինք։ Իրար կը ծաղրէինք եւ ուրախ, ուրախ, կամաց կամաց կը քալէինք ։ Քանի բարձրանայինք, հորիզոնները կը լայննային հեռուն։ Անտառներ ու գիւղեր, արտեր ու բլուրներ, ձորեր ու գետակներ, ու դարձեալ, ու դարձեալ ... Լերան հովերը մեզի կուտային ի՜նչ համբոյրներ ու կը փսփսային ինչե՛ր, ինչե՛ր ...

Լերան վրայ Թուրքի մենիկ տուն մը հասանք։ Ան թէեւ հարուստ էր, սակայն կողոպտուած։ Մաքի մը մորթեց ու մեզի հայակապ ճաշ մը տըւաւ։ Կէսօրէն վերջ ճամբայ ելանք ու մեռուա ճամբաներէ բարձունք մը հասանք։ Վարը, ձորէն, գետակ մը կ'անցնէր։ Շուրջը հասուն արտեր ու կանճնաստաններ։ Բլուրի մը վրայ լայնածաւալ խոշոր տուն մը։

— Ահա ան է մեր աւարը, հոն պիտի երթանք կողոպուտի, ըսին ընկերները մեզի, ցայց տալով այդ տունը։

Փութով խումբը երկուքի բաժնուեցաւ։ Կէսը ժայռերուն մէջ դիրք գրաւեց, մնացած կէսը խոյացանք վար ։ Փէհլիվանը, Ճանոն, Խաւօն, ես եւ ուրիշներ։ Խաւօն այդ տան հետ հին հաշիւ ունէր։ Ան վարպետ գող էր։ Երբ տունին մօտեցանք, Փէհլիվան փախցաւ։ Ան սկսաւ զարհուրելի երեւալ։ Մոնչեց ու ցատկեց, մենք իր ետեւէն։ Պաշարեցինք տունը առանց ճանճ մը փախցնելու։ Մարդերը վախցան, տժգունեցան, ու սկսան դողդըղալ։ Տանիքին վրայ դրինք երկու պահակ։ Ես կեցայ դուռը։ Ճանոն եւ Փէհլիվանը մտան ներս։ Փէհլիվան մեզի պատուիրեց.

— Արթուն կեցէք։ Ներսէն մարդ չփախչի։ Դուրսէն ալ եկող չըլլայ։

Մենք ներսէն կը լսէինք աղաչանքի ու ողբուկոծի ձայներ։ Քիչ վերջ թեւերէն բռնած դուրս բերին գեղեցիկ ու փախէն տժգունած երիտասարդ մը։ Անոր մանկամարդուհին կ'աղերսէր լալագին— Ձեր արեւին, ձեր արեւին, մի սպաննէք զանի, մի սպաննէք։ Մայրը կուլար ու մազերը կը քաշէր — Աս ի՜նչ բան եկաւ մեր գլխուն, աս ի՜նչ բան եկաւ մեր գլխուն։ Խաւօն ականջիս փսփսաց որ յայտնեմ իր ներկայութիւնը անոնց։ Երբ լսեցին թէ ան Խաւօն է, անոնց զարհուրանքը կատարեալ եղաւ։ Տղան կալին վրայ, խուրձերուն մէջ պահած իր զէնքերը յանձնեց մեզի։ Ներս գացին միասին ու սակարկութեան մտան։ Ես դուրը թողուցի, կաթնատուն մտայ ։ Քառասուն սափոր կաթ մակրդեր էին։ Պանիրները մաշկերով անկիւնը դրեր էին։

Ու նոր քաշուած կակուղ սերերը սերէն աւելին վրան լարեր էին ։ Ժողվեցի կակուղ սերերը ու տղայը տարի։ Ներսը սկսեր էին մեզի համար հաց եփել։ Ներս մտայ հաց առի եւ կեղարը (մածուն) մտայ եւ բեղերուն բերանները կը բանայի, տանտիկինը եկաւ ու աղաչեց։— Մեր տուներն ալ տասնկ չէն չէ՞ն որ աւերեցէք, շուներ, ըսի։ Ան դուրս ելաւ ու Փէհլիվանին կը գանգատէր։ Փէհլիվան մուշկերը քաշեց ու եռեւէս եկաւ։ Ճանոն զէնքը չախեց ու ան ետ քաշուեցաւ։

Տունին դուռը կեցած անոնց խոշոր փեթակները կը դիտէի։ Մեղուները անուշ անուշ կը տզզային։ Վար նայեցայ, ձորին մէջ, ջուրերուն վրայ, անհամար նախիրը կ'արածէր։ Կը մըտածէի, արդեօք այս հարստութիւնը իմի՞նցն է, մեզմէ կողոպտած չէ՞ն։ Անոնց կռնկէն վրայ գլուխը ու տարաղը մեր գիւղը կը յիշեցնէին։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(66)

(Շար.)

„ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ ՅԻՆ ՄԻԻԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

ներու հետ: Այս ընդհատումը տեղի կուտայ կարգ մը տեղմէ կարգադրու-թեանց, որոնց անպայման պէտք է համակերպին տեղափոխուողները :

Բայց, ժողովուրդին մօտ, անձկութիւնը երկար չի տեւեր, երբ, Միկոյ-եանի եւ իր ռուս չէկիստներուն ձեռք առած արակոնեան միջոցներու շնորհիւ, խառնակիչ տարրերը կը սանձուին եւ հանդարտութիւնը կը տիրէ վարիչ շըր-ջանակներու մէջ :

Տեղեկատուն, անձամբ տեսած ըլլալով, կը հաւաստէ թէ Նուպարաշէնի կառուցման գործը առաջ կը տարուի անսայթաք, եւ այդ աւանը հետզհետէ կը կազմաւորուի ու կը գեղեցկանայ: Աղուոր խճուղի մը շինուեր է Երեւանէն մինչեւ Նուպարաշէն: Հիմա կը գրադին եզեր այդ խճուղիին երկու կողմերը ծառեր տնկելու :

ՈՉ ՄԷԿ ԿԱՊ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԵՏ

Հօկի եւ Բարեգործականի տեղական գրասենեակին լուծման առթիւ կազ-մուած յանձնաժողովը իր քննութիւնը աւարտելով, տեղեկագիրը տուեր է որ-դէն: ՀՕԿԸ ՆԿԱՏՈՒԵՐ Է ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱՆՕԳՈՒՏ, եւ յանձնաժողովը պէտք չէ դատեր Բարեգործականի՝ ինչպէս, ընդհանուր առումով, ԵՐԿՐԷՆ ԴՈՒՐՍ ԿԱԶՄՈՒԱԾ Ո ԵՒ Է ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄ ՄԱՐՄՆԻ ՀԵՏ ԿԱՊ ՊԱՀԵԼ եւ անոնց դրամական աջակցութիւնը փնտռել, քանի որ այսօրուան կառավարու-թիւնը, Մոսկուայի օժանդակութեան շնորհիւ, ինքզինքը ինքնաբաւ կը նկատէ:

*** Տեղեկատուն կ'աւելցնէ թէ շատ լաւ է Ա. Իսահակեանի եւ կարգ մը նորեկ մտաւորականներու կացութիւնը: Ա. Կօթիկեան Երեւանի մէջ, Լեւոն Եարութ Լէնինականի մէջ, ամուսնացեր են եւ ունին եզեր շատ հանգիստ զբա-ղումներ եւ գոհացուցիչ վարձատրութիւն կը ստանան:

×

ԽՄԲ.— ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ՈՒՐԻՇ ՇԱՆՐԱԿՇԻՌ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՔԱՂՈՒԱԾ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՂԲԻՒՐԷ ՄԸ :

Վարչապետ Լաւալ կ'երթայ վաղը

Գ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարարը, Գ. Ժոռժ Պոնէ Լոնտոն կ'երթան վաղը եւ պիտի մնան երկու օր, շատ կարեւոր խորհրդակցութեանց համար:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները մանրակրկիտ քննութեան պիտի ենթարկեն Եւրոպայի կացութիւնը: Անոնց կարծիքով, կարելի չէ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը՝ խորացնելով ներկայ պառակտումները՝ այլ անհրաժեշտ է բարեկամական յարաբերու-թիւններ հաստատել, փոխադարձ հասկացողութեամբ: Այս առթիւ, Գ. Չէյմ-պըլէն կը խորհի ճամբան հարթել քառեակ համաձայնութեան համար (Անգ-լիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա) :

Անգլիոյ Թագաւորը մասնաւոր ունկնդրութիւն մը սարքած է Ֆրանսայի նախարարներուն համար, Ուինզըրի դղեակին մէջ

Չեխոսլովաքիան պէտք բաժնուի

Երէկ հաղորդած էինք Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու Առաջնորդին՝ Գոն-րատ Հէնլայնի ձեւակերպած պահանջները, որոնք պարզապէս վերջնագիր մը կը համարուին :

Եւրոպական թերթերը կը գրեն թէ այդ պահանջները թելադրուած են Պերլինէն : Գերմանիա գիտէ որ Չեխոսլովաքիա պիտի չընդունի այդ պահանջ-ները, բայց, ինչ որ ալ ըլլայ Փրակայի դիրքը, որոշած է գլուխ հանել իր նպատակը,— անջատում գերմանաբնակ երկրամասին: Զարմանալի չէ որ գերմանական թերթերը ջերմապէս գնահատեցին Հէնլայնի ճառը եւ դրած պա-հանջները: Անոնք արդէն խնդիրը հասունցած կը նկատեն եւ կը կարծեն թէ լուծումը տեղի պիտի ունենայ այս տարուան ընթացքին, համաձայն ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին :

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ՝ Հէռ Հէնլայն խօսքէն գործի պիտի սկսի կրաւորական դիմադրութեան քաղաքականութիւն մը վարելով : Եթէ չեխական կառավարութիւնը փորձէ զսպողական միջոցներու դիմել, զինուորութեամբ եւ ծանր ընդհարումներ պատահին, Հիթլէր կրնայ «անհրաժեշտ համարել միջամտութիւնը», ինչպէս ըրաւ Աւստրիոյ մէջ: Պերլինի մէջ շատ քիչեր կը հաւատան թէ Ֆրանսա կամ Անգլիա վճռական միջոցներու պի-տի դիմեն, այս ծրագրին գործադրութեան դէմ :

Գերմանական թերթ մը կ'ազդարարէ իր խմբագրականին մէջ.

—«Չեխոսլովաքիա պէտք է կործանի եւ պիտի կործանի, եթէ չարունակէ հետեւիլ իր մեթոտներուն : Մենք շատ լաւ գիտենք թէ Չեխոսլովաքիա Հնդ-կաստանի ճամբան չի գտնուիր եւ թէ Եւրոպայի քաղաքականութիւնը կ'առաջ-նորդուի Պերլին - Հռոմ առանցքով » :

Ուրիշ թերթեր ալ սպառնալից լեզու կը գործածեն: Չեխական կառավա-րութիւնը բնականաբար կը մերժէ դրուած պահանջները, թէ ժամուլով եւ թէ նախարարներու բերնով :

———

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ նոր ցնցումներ պատահեցան Թրքիոյ մէջ, Ապրիլ 26ին: Թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Էնկիւրիի մէջ: Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ առաջին առթիւ աւերակոյտերու վերածուած են 340 գիւղեր, ամբողջ շըր-ջանին մէջ :

ՖՐԱՆՔԸ տարօրինակ ելեւէջներ կ'ունենայ քանի մը օրէ ի վեր: Առջի օր բարձրացաւ մինչեւ 166.25ի, յետոյ իջաւ 160.60ի, եւ մնաց 163.50ի վրայ : Տոլարը կ'արժէր 32.70.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRÈSի ՄԷՋ, (**Porte de Versailles**)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԱՀ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու :

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ԳՆԴ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ**

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Գ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ.

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԵԴԴԻՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւի-րէ բոլոր ընկերները, 27 Ապրիլ, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը հինգշաբթի, 28 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 9ին, Անիէռի ընկերվարականներուն սրահին մէջ:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 29 Ապրիլ, Ուր-բաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զօրզարեան Գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լա-ֆայէթ :

ՌԱՖՖԻԻ խմբակի դասախօսութիւնը 28 Ապրիլ, հինգշաբ. երեկոյ ժամը 9ին, Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ՝ Օտէոն: Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Մեր հետագայ քաղաքականութիւնը»:

"ԱՊՐԻԼ 11"Ը ԱԼԺԷՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Ալժերիայի Ազգ. Միութեան իր սեփական «Րաֆֆի» սրահին մէջ, 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ: Կը հրաւիրուին Ալժերիոյ բոլոր հայրենակիցները: Մանրամասնութիւնները տեղոյն վրայ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փոքր տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Գ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie. Kr. Bicêtre, մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի :

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պար : Կը նուագէ Թաթոս Գարեգին: Կը պարէ Վրացի յայտնի Կինտօն:

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 6.30ին, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին: Ճոխ պիւֆէ աժան գիներով: Մուտք 5 ֆրանք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԶԴԱԿ ԱՍՏԱՆԻ

Ամսագրին Ապրիլի թիւը (4), մեծ մասով նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնին եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Փ. Սանասար՝ Ա. Չօպանեան (Բանաստեղծը եւ պատմողը), Ա. Արազեան՝ Կինս. Սօբեր. Գրիգոր Զօհրապ՝ Ջառկի առթիւ, Հ. Ն. Թորոսեան՝ Յուշեր Ա. Յարութիւնեանի մասին, Ա. Աղեասր՝ Մեղքեն Կիւրենեանի հետ, Բ. Նուրիկեան՝ Էնդի դէմէն մինչ յուր. վարպետ, Անտիպ նամակներ՝ Ա. Յարութիւնեանէ եւ Ա. Սեւակէ, Արսէն Անէմեան՝ Նամակներ գեղէն, Արամ Գառօնէ՝ Խեցոյէի մէջ. Հ. Թորամեան՝ Դատավարութիւնը (վերջին մաս): Նկարներ՝ Ա. Յարութիւնեանի, Սիամանթոյի, Դ. Վարուժանի, Մելքոն Կիւրճեանի, Եր. Սրմաքէշխանլեանի եւ Ա. Չօպանեանի:

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները :

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՃԱՄԲՐԱՆ ԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատոր (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդապետ մը ժպիտ, խինդ, ծիծաղ եւ հեգնութեան լուսաւոր նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Անդամ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» — Մէտիգիւս

«Մարդասիրութեան ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» — Ասկլէպիոս

«Ծիծաղը սրտին արեւն է» — Հանըս - Հիւրա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.:

Դիմել հեղինակին — 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 29 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Au Petit Pot սրճարանին վերնայարկը : 1 Rue Fbg. St Denis, մէթրօ Փորթ Սէն Տընի : Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները անխտիր: Օրակարգ՝ Պատգամաւորական ժողով եւ ընթացիկ հարցեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աշոտ Գաբրիէլեան, ծնած Նանն՝ Նման: 1922ին Պոլսէն մեկնած է Յունաստան: Կարծողներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Յունաստանէն մեկնած է Գաւառ (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը՝ Տէոտուեալ Ճապցեան. Dirnéat, 8 rue Paul Bert Lyon, (Rhône) France.

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35

Դիմել «Յառաջ»ի

ԴԱՅԵԼՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ+2479 էջով, գեղազարդուած 687 ... կերպներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատ... գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ ... մութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն: Կը պարունակէ համայնապ... ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, ... գրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ:

Նուազագոյն գինը 25 շիլին: Փարիզի մէջ կը ծախուի Գ. Սարգիս Ս... եանի քով, 13 rue Ste Lazare, Փարիզ (9):

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ԱՊՐԻԼ — JEUDI 28 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3716

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՒ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԻՆ ՏԱԿ

Այսօր ալ պիտի կարդաք շարք մը սեւ լուրեր՝ Հայաստանի կացութեան մասին: Թերեւս շատ աւելի ծանրակշիռ, քան կարելի է կռահել տողերու մէջէն :

Զունենալով ուղղակի եւ անմիջական հաղորդակցութիւն՝ Երեւանի հետ, Հայկական Արտասահմանը հարկադրուած է շաբաթներ, յաճախ հինգ - վեց ամիս սպասել, իմանալու կամ ստուգելու համար զանազան դէպքեր :

Տեսաք արդէն, — այն ընդարձակ լուսաբանութիւնները որ հրատարակուեցան երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի, «Յառաջ»ի մէջ, կը վերաբերին ամիսներ առաջ պատահած դէպքերու :

Մենք նախապէս ալ հաղորդած էինք անոնց մեծ մասը (տես «Յառաջ», 17 մարտ) : Ցետոյ աւելի ունեցանք երկու անգամ մանրամասնութիւններ հաղորդելու մասնաւորապէս Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութեան պարագաներու մասին (մարտ 24 եւ ապրիլ 5) : Իսկ աւելի առաջ, երկտողով մը կը հաղորդէինք թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան 1937 սեպտեմբերին անդամալոյծ է դարձեր, կաթուածի մը հետեւանքով …

Կարճ, — այն քստմնելի դէպքերը որ տարբեր աղբիւրներէ ալ կը հաստատուին այսօր, մօտաւորապէս պատահած են անցեալ տարի, ամրան կամ աշնան, եւ Արտասահմանը դեռ նոր կ'իմանայ: Աւելի ճիշդ, շատեր գիտէին արդէն: Ամիսներէ ի վեր շշուկներ կը փոխանցուէին ականջէ ականջ: Բայց, «Հայաստանասէրները» խոհեմութիւն կը սեպէին լռութիւն պահել, իսկ «թշնամիները» կը համբերէին, կարելի եղած ստուգումները կատարելու համար :

Այժմ վարագոյրը բացուած է արդէն, թէեւ ոչ ամբողջովին : Կը գիտնանք թէ այս անգամ ամէնէն աւելի լեզու ելած են անոնք որ երէկ պաշ կը կացմէին, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի, Շահվերդեանի կամ Ալազանի երեսը տեսնելու համար: Անոնք «անտիպ» մանրամասնութիւններ ալ կը հաղորդեն մասնաւորապէս Շահվերդեանի խաղամոլութեան եւ մսխումներու մասին, իբրեւ մեղսակից ներկայացնելով Հօկի հին ու նոր վարիչներ, ողջ թէ մեռած …

Ցետոյ, դարձեալ անոնք են որ կ'ողբան թէ հեռագիր ղրկուած է Երեւան, 20 – 25,000 ֆրանք դրամ փոխադրելու համար, բայց ոչ մէկ պատասխան. ոչ իսկ լուր մը, թէ ասոր-անոր ձեռքը մնացած է կարեւոր գումար մը, 2000 անգլ. ոսկի, որ Երեւան պիտի փոխադրուէր եւն. :

Անշուշտ ուրիշ «զգայացունց » բաներ ալ կ'իմանանք, ժամանակի ընթացքին, երբ մարդիկ վերջնապէս համոզուին թէ այլեւս խզուած է ամէն կապ՝ Հայաստանի եւ Արտասահմանի միջեւ : Գոնէ երկար ատենի համար :

Այս վերջին պարագան — յարաբերութեանց խզումը — յստակօրէն կը լուսաբանուի մեզի հաղորդուած լրացուցիչ տեղեկութիւններով: Արդարեւ, տեղեկատուն կ'ըսէր.

— « Հօկի եւ Բարեգործականի տեղական գրասենեակին լուծման առթիւ կազմուած յանձնաժողովը իր քննութիւնը աւարտելով, տեղեկագիրը տուեր է արդէն: Հօկը նկատուեր է բոլորովին անօգուտ, եւ յանձնաժողովը պէտք չէ դատեր Բարեգործականի, ինչպէս, ընդհանուր առումով, երկրէն դուրս կազմուած որ եւ է հիմնարկութեան կամ մարմնի հետ կապ պահել եւ անոր դրամական աջակցութիւնը փնտռել »:

Տեղեկութեանց առաջին մասին մէջ ալ, խօսելով զանազան ամբաստանեալներու հարցաքննութեան վրայ, տեղեկատուն կ'ըսէր թէ Հօկը Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս հռչակուած է «ՋԵՂՋՈՒՄԻ ԵՒ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆ» եւ թէ վերջին դէպքերու ընթացքին «անխտիր ձերբակալուած են անոր բոլոր գործօն տարրերը »:

Արդարեւ, անոր վարիչներէն ձերբակալուած եւ գնդակահարուած են Գրիգոր Վարդանեան եւ Մանուչարեան: Տեղեկատուն չէր յիշած Բ. Նախագահը, Արսէն Եսայեան, բայց վերջերս տարբեր աղբիւրէ մը կը հաղորդէին թէ ան ալ գնդակահարուած է.

Պարզ տրամաբանութեամբ, քանի որ Երեւանը այլեւս չուզեր կամ չի կրնար որ եւ է կապ հաստատել Արտասահմանի կազմակերպութեանց հետ, եւ պատասխան չի տար նոյնիսկ դրամական առաքումներու մասին, «Պետական» կոչուած Կ. Խաչը եւ Հայրենակցական կամ Վերաշինաց Միութիւններն ալ կը գտնուին նոր կացութեան մը, չըսենք անելի մը առջեւ :

Ահաւասիկ հիմնական խնդիր մը, որ կը պահանջէ լուրջ խորհրդակցութիւն :

Ամէն պարագայի մէջ, անոնք որ բարեմտօրէն կ'ուզէին օգնել Հայաստանի վերաշինութեան եւ զարգացման, բարեյոյս եւ բարեխիղճ համարուած կազմակերպութեանց միջոցաւ, այս նոր կացութեան առջեւ, պարտաւոր են միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի մնենաբար չհալին կամ տարբեր նպատակներու չծախսուին Հօկին, Վերաշինացներու եւն. վստահուած գումարները ու գոյքերը:

Երկրորդ խնդիրը, որ կը ծագի հրատարակուած տեղեկութիւններէն, կապ ունի Հայաստանի ապահովութեան, պաշարման վիճակի եւ գիւղերու տեղահանութեան հետ:

Որքան ալ կիսկատար ըլլան այս առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները, արժանի են լուրջ քննութեան :

Իսկ երրորդ խնդիրը կը կազմէ, անշուշտ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ճակատագիրը, նոյնիսկ Էջմիածնի ապահովութիւնը՝ իբրեւ ազգային հաստատութիւն: Մանաւանդ հիմա որ նոր թափ ստացած է հակակրօնական պայքարը, իսկ Էջմիածնի տէրութական դարձեր են երկու գերապատիւ արքեպիսկոպոսներ …

Ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններ կը թելադրեն օրուան լուրերը, մէկը միւսէն սեւ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ութ կարեւոր խնդիրներ եւ զինուորական գործակցութիւն

Վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ օդանաւով Լոնտոն գացին երէկ, չորեքշաբթի, ընկերակցութեամբ հինգ մասնագէտներու: Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ շատ լաւատես են խորհրդակցութեանց արդիւնքի մասին: Իրազեկներու կարծիքով, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները մասնաւորապէս պիտի քննեն հետեւեալ խնդիրները.—

1. Սերտ գործակցութիւն եւ ի հարկին միացում երկու երկիրներու զինուորական ուժերուն, պատերազմի պարագային :

2. Ներդաշնակում երկու երկիրներու վերազինման աշխատանքին: Այս առթիւ, հակառակ եղած հերքումներուն, նորէն զրոյց կը շրջի թէ Անգլիա 20 միլիառէն 50 միլիոն ֆրանքի բացառիկ վարկ մը պիտի բանայ Ֆրանսայի, երկար պայմանաժամով, որպէսզի այս երկիրը կարենայ հում նիւթ գնել սպառազինութեանց համար :

3. Պատրաստութիւններ Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման համար եւ գործակցութիւն երկու պետութեանց՝ Եթովպիոյ հարցին մէջ:

4. Քննութիւն սպանիական հարցին, մասնաւորապէս լուծելու համար օտար կամաւորներու խնդիրը, որ մեծ դժնդակութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի:

5. Քննութիւն Գերմանիոյ գաղութային պահանջներուն, ինչպէս եւ միջոցներ՝ համաձայնութիւն կնքելու համար Գերմանիոյ հետ, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ հետ :

6. Ընդհանուր բանակցութիւններ Իտալիոյ հետ, մասնաւորապէս Միջերկրականի եւ Ափրիկէի մասին :

7 Կեդր. Եւրոպայի խնդիր, մասնաւորապէս ճշդելու համար Անգլիոյ դերը՝ հաստատուած ցոյավիճակի պահպանման մասին: Այս տեսակէտով, Փարիզի մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այն այցելութեան զոր Լոնտոնի չեխական դեսպանը տուաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին, առջի օր: Նոյնքան ուշագրաւ պարագայ մըն է որ առիպողաբար Լոնտոն կանչուեցաւ Փրակայի անգլիական դեսպանը .

*** « Մաթէն »ի խմբագրապետը, Սթէֆան Լօզան, որ Լոնտոն գացած է մասնաւորապէս, երկար թղթակցութեան մը մէջ վերլուծելով Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն տրամադրութիւնները, կ'եզրակացնէ թէ Անգլիա կ'ուզէ.—

1. Համաձայնութիւն մը գոյացնել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ՝ Միջերկրականի մասին, որ ամէնէն զգայուն մասն է Եւրոպայի խաղաղութեան :

2. Դադրեցնել Ազգաժողովին ընդդիմութիւնը՝ իտալական կայսրութեան ճանաչման մասին (դրաւում Եթովպիոյ):

3. Համաձայնիլ Զօր. Ֆրանքոյի հետ, որ Սպանիոյ վաղուան տէրը կը համարուի :

4. Թելադրել Չեխոսլովաքիոյ որ հաշտարար միջոցներ գտնէ, գոհացնելու համար միւս ցեղերը, իր իսկ շահուն համար :

5. « Զգել որ քնանայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը», ինչպէս կ'ըսէր լատինական դիւանագէտ մը, աւելցնելով,— « Այդ գինակցութիւնը շուն մըն է որ կը քնանայ. ձգենք որ պառկած մնայ իր որջին մէջը: Ուրիշ խօսքով, ոչ արթնցնել, ոչ ալ խեղդել:

6. Մեղմացնել քաղաքական մրցակցութիւնները Եւրոպայի մէջ :

7. Տնտեսական համաձայնութիւններ կնքել ամբողջ աշխարհի մէջ, զանազան եղանակներով :

8. Գլուխ հանել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ զինուորական գործակցութիւնը

*** Հաւաս Ֆրանսական գործակալութիւնը Փարիզ եկած ըլլալով, մանրամասն զեկուցում մը հաղորդեց վարչապետին, իր կատարած բանակցութեանց մասին .

Նորէն հակակրօնական պայքար Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն ապրիլ 26 թուականով.— Օրթոտոքսներու Զատիկը այս տարի մեծ բազմութիւն հաւաքեց եկեղեցիներուն մէջ: Մասնաւորապէս Մոսկուայի կանգուն մնացած եկեղեցիներուն մէջ ուշագրաւ էր բազմութիւնը: Բազմաթիւ հաւատացեալներ մայթերուն վրայ մնալու հարկադրուեցան, տեղ չգտնելով :

Մինչ այս մինչ այն, խորհրդային մամուլը շնդալից հրատարակութիւններ կ'ընէ օրթոտոքս, կաթոլիկ, բողոքական, մկրտչական, աւետարանական, դալմաթական քրիստոնեաներու եւ իսլամ հաւատացեալներու դէմ կատարուած խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց մասին: Ձերբակալութիւններ կը ծանուցուին Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Վոլկայի հովիտին, ԿՈՎԿԱՍԻ, Թիւրքմէնիստանի, Սիպերիոյ, Սպիտակ Ռուսաստանի եւ ուրիշ բազմաթիւ շրջաններու մէջ: Ամէն դաւանանքէ հաւատացեալներ կ'ամբաստանուին թէ կապեր ունին Խ. Միութեան թշնամիներուն հետ, թէ բազմաթիւ գողութիւններ եւ սպանութիւններ կատարած, կառախումբի արկածներ սարքած եւ հանձքերը փճացուցած են, ինչպէս եւ լրտեսութիւններ կատարած ի հաշիւ Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Ճափոնի: Եէժով, Չեկային վարիչը, ինք անձամբ գլուխն անցած այս նոր պայքարին, խափանելու համար որ եւ է հակայեղափոխութիւն:

*** Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ վերջերս Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած են քանի մը հազար քաղաքացիներ, որոնք չէին կրցած անհրաժեշտ փաստաթուղթերը ներկայացնել՝ իրենց բնակութեան մասին: Այս կասկածելիներէն շատերը դրկուած են գաւառ, ներքին՝ ոստիկանական հսկողութեան, իսկ ուրիշներ բանտարկուած են: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս ձերբակալութիւնները կատարուած են անոր համար որ խռովութիւններ կը նախատեսուին մայիս 1ի առթիւ .

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՐԱՔՍԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՍԻՊԵՐԻԱ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ?

"Էջմիածնում միաբանութիւն չկայ"

Խիստ արժանահաւատ անձնաւորութիւն մը կը հաղորդէ Ցառաջի, ապրիլ 14 թուականով.—

Երեւանից հրաշքով… հասած փախստականներ սոսկալի բաներ են պատմում մեր երկրից: Դաւին, Մարգարա եւ այլ գիւղեր Արաքսի ափերի մօտ ՄԻԱՆԳԱՄԱՅՆ ԴԱՏԱՐԿՈՒԱԾ ՍԻԲԻՐ ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՏԵՂԵՐԸ ՌՈՒՍՆԵՐԻ ԵՆ ՏՐՈՒԱԾ: ԳԻՒՂԵՐՈՒՄ ՀԱՍԱԿԱՒՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ՉԿԱՆ, ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ՍԻԲԻՐ: ՄԱՐԴԻԿ ՏԵՐԵՒՆԵՐԻ ԿԸ ՆՄԱՆԻՆ, ՉԳԻՏԵՆ ԱՌԱՒՕՏ ԳԻՏԻ ԵԼՆԵ՞Ն ԱՆԿՈՂՆԻՑ ԹԷ ԳԻՏԻ ՔՇՈՒԻՆ ԵՒ ԲԱՆՏ ԳՆԱՆ.

ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ, ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ԱՆՅԱՅՏ ՎԱՅՐԵՐ: ԲԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՀԵՏՔԵՐ ՉԵՆ ԵՐԵՒՈՒՄ: Էջմիածնում մնացել էր հանգուցեալ կաթողիկոսը շրջապատուած երկու արքեպիսկոպոսներով,— որոնք Չեկայի հաւատարիմ գործակալներ են,— եւ մի վարդապետ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀԸ ԲՆԱԿԱ՞Ն ԷՐ ԹԷ ԱՆԲՆԱԿԱՆ.— ԳԻՏԻ ՀԱՐՑՆԵԼ ԲԵՐԻԱՅԻՑ. բայց եւ այնպէս, թոյնը ազդել էր կաթողիկոսի սրտի վրայ, քանի որ չէկիստ Գէորգ եպիսկոպոսը (Չէօրէքչեան) կը հեռագրէ թէ կաթողիկոսը մեռած է «սրտի տագնապից»: Այժմ տեղապահը օրէնքով Գերագոյն Խորհրդի երիցագոյն անդամն է, Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ Ամերիկա է, կը մնան չէկիստ կամ Գէորգ կամ Արսէն Ղլտճեան, թիւ 58 գործակալը, ՈՐՈՆՔ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆԵՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԹԱԼԱՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԵՒ ԱԿՈՒՄԲ ԴԱՐՁՆԵԼՈՎ 1600 ՏԱՐՈՒԱՅ ՀՆՈՒԹԻՒՆԸ: Ո՞վ պիտի փրկէ ազգային դարաւոր հաստատութիւնը

ԽՄԲ.— Առ այժմ ուրիշ աղբիւր չունենալով, այս տեղեկութիւնները կը հրատարակենք այնպէս ինչպէս հաղորդուած են: Ըսենք միայն որ Հայաստանը զինուորական գօտիներու բաժնուած է քանի մը ամիսէ ի վեր, եւ քաղաքացիները հարկադրուած են մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ կարճ պայմանաժամով, մէկ շրջանէն միւսը, նոյնիսկ միեւնոյն շրջանին մէջ գիւղէ գիւղ երթալու համար :

Պահեստիներու զօրակոչը Վիէնի մէջ

Վիէնի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Հայ պահեստի զինուորներէն անոնք որ բժշկական քննութիւն անցուցած էին, երկու շաբաթէ ի վեր տետրակներ կը ստանան: Անոնց մէջ նշանակուած են երթալիք վայրերը եւ զօրանոցները: Հրամանագիրը կ'ըսէ.

— « Պատրաստ եղէք, երբ ձեր ղասին զօրակոչի հրաման տրուի, ամենամօտ կայարանէն եւ 24 ժամէն պիտի ներկայանաք ձեր գունդին »:

Այս տետրներէն զատ ստացուած են մասնաւոր տոմսեր որոնց համաձայն պահեստիները 15 օր զինուորութիւն պիտի կատարեն երեք ամսուան ընթացքին

Պ. Էռիօ եւ օտարականներու խնդիրը

Արմատական կուսակցութեան նախորդ պետ, Երեսփ. Ժողովին արդի նախագահ եւ Լիոնի քաղաքապետ Պ. Էտ. Էռիօ, Եգիպտոս մեկնելուն նախընթաց օրը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Լիոնի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ.

— Կը փափաքիմ այս բեմէն խօսք ուղղել բոլոր գործատէրերուն եւ ըսել անոնց — ջանացէք գործ հայթայթել մանաւանդ յիսուն տարեկան մարդոց, որոնք ի դին իրենց կեանքին ծառայած են հայրենիքին: Լիոնի մէջ ունինք 6000 անգործ Ֆրանսացիներ եւ 35000 բանուոր, օտարականներ: Իմ գիտողութիւնս կը վերաբերի նաեւ Հիւսիսային Ափրիկէի բնիկներուն, որոնք մեր բանակներուն մէջ կը ծառայեն եւ անօթի ծարաւ կըմնան երբ քաղաքային կեանքին դառնան կրկին: Կը զարմանանք յետոյ թէ Հիւսիսային Ափրիկէի բնիկներուն մէջ յուզում կը տիրէ: Կը թախանձեմ, կը պաղատիմ որ Ֆրանսացի գործատէրերը հասկնան վերջապէս թէ պարտաւորուած են Ֆրանսացի բանուորներ, նախկին պատերազմիկներ առնել իրենց գործին մէջ, եթէ նոյնիսկ անոնց աշխատութեան արդիւնքը նուազ ըլլայ: Այս գոհողութիւնը կարելի է ընել, պէտք է ընել: Չեմ հասկնար թէ ինչպէս կարելի է հանդուրժել սա իրողութեան, թէ գործարանի մը բանուորները սպառնացեր են գործարանը գրաւել, եթէ օտար աշխատաւորները արձակուին ի շահ Ֆրանսացիներուն…. Շարունակ կը խօսիմ այս մասին նախարարներուն, եւ կը յիշատակեմ Մ. Նահանգներուն պարագան, որոնք բանաւոր ներգաղթէ մը միայն օգտուած են եւ այսպէս յաջողած են ստեղծել համասեռ ցեղ մը: Պէտք է առողջական անցագիր պահանջել, որովհետեւ եթէ հիւանդ օտարական մը կը մերժուի գործարանին դրան առջեւ, հիւանդանոց կը մտնէ եւ մենք այսպէս հիւանդանոցի մէջ մի անկողինին օրական 50 ֆրանքը կը կորսնցնենք: Կ'ըսուի թէ որակեալ բանուորներու պէտք ունինք, բայց այդպիսիները ստեղծելը մեր ձեռքն է: Նորէն կը խնդրեմ որ Լիոնցի գործարանատէրերը իրենց դուռները չգոցեն Ֆրանսացի բանուորներուն առջեւ, որոնք արիւն թափեցին՝ իրենց, գործարանատէրերուն յաջողութեան եւ հարստութեան համար :

Նոյն իմաստով եւ նոյն խստութեամբ յայտարարութիւններ ըրին նաեւ Խորհուրդին միւս անդամները, որոնց կարգին նաեւ Աշխատանքի նախորդ նախարարը, ընկերվարական Պ. Ֆէվրիէ :

Նոր օրէնքին տրամադրութիւնները

Լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղուած լուրերու համաձայն, օտարականներու մասին պատրաստուած հրամանագիր - օրէնքը հետեւեալ տրամադրութիւնները պիտի պարունակէ.—

1. Կազմել օտարականներու լիակատար ցանկը, աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ քաղելով անոնց իրաւական կացութեան մասին:

2. Թոյլ չտալ որ վտարուած անբաղձալիները Ֆրանսա վերադառնան :

3. Նոր պատիժներ անոնց դէմ որ Ֆրանսա կը վերադառնան կամ կ'անսաստեն արտաքսման վճիռներու: Հաւանաբար մէկ տարի բանտարկութիւն պիտի

(Նույնիսկ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գ.

Խօսելով յետ-բոլշեւիկեան Ռուսաստանի կազմակերպութեան մասին, Գ. Կէրէնսկին պատկերացնում է այն իբրեւ «Դաշնակցութիւն մը ազատ պետութեանց կամ ցեղային միաւորներու, հիմնուած բրիտանական հասարակապետութեան օրինակին վրայ»: Նա կարծում է թէ այս ծրագիրը պիտի գոհացնէ Խ. Միութեան մէջ գտնուող բոլոր ցեղերը եւ յոյս ունի «համաձայնութեան մը գալ անոնց հետ այս ուղղութեամբ դրուած պահանջներու նկատմամբ»:

Մի կողմ թողնենք այն հարցը՝ թէ Ռուսներն ի՛նչ չափով ընդունակ են անգլիական հասարակապետութեան օրինակով (commonwealth) պետական կազմակերպութիւն ստեղծելու: Անցողակի ասենք միայն որ մենք այդպիսի ընդունակութեան մասին վկայութիւններ չենք գտնում ոչ ցարական շրջանի, ո՛չ Փետրուարեան Յեղափոխութեան (1917) կարճատեւ շրջանի ու ո՛չ էլ բոլշեւիկեան շրջանի Ռուսաց պատմութեան մէջ:

Մի կողմ թողնենք եւ այն հարցը՝ թէ անգլիական գաղթապետութեան վիճակը ի՛նչ չափով կարող է գոհացնել Խ. Հ. Միութեան ոչ-ռուս ժողովուրդներին որոնք, հենց իրեն, Գ. Կէրէնսկիի վկայութեամբ, այսօր իսկ կատարեալ անկախութիւն են պահանջում՝ առաւել կամ նուազ խառնութեամբ ջանալով անջատուել Ռուսիայից:

Մեզ զբաղեցնողն այն է թէ Գ. Կէրէնսկի, իր դաշնակցային եւ դոմինիոնի ծրագրի կապակցութեամբ ինչպէ՛ս է բացատրում, արտօնում եւ գնահատում Հայերի քաղաքական տրամադրութիւնը:

Մինչդեռ Խ. Հ. Միութեան բոլոր ոչ-ռուս ժողովուրդների նկատմամբ Գ. Կէրէնսկի միայն ենթադրական յոյսեր ունի թէ կարելի պիտի լինի նրանց համախմբել ռուս դեմոկրատիայի շուրջը իր առաջադրած ծրագրի հիման վրայ, Հայերի մասին նա դրականապէս է խօսում «Հայրենիքի» խմբագրապետի հետ՝ ասելով. «Անոնց վերաբերմունքը շատ գոհացուցիչ է մեզի»:

Հարց է ծագում թէ ինչո՞ւ է գոհացուցիչ:

Անշուշտ, ոչ այն պատճառով որ Հայերը ի՛րր եւէ, ո՛ր եւ է մէկի համաձայնութիւն են յայտնել հրաժարելու իրենց ազգային-պետական անկախութիւնից եւ դոհանալու Ռուսաստանի «դոմինիոնի» վիճակով՝ որպէսզի կարենան ռուս-դեմոկրատիայի հետ կապուած մնալ: Մենք գիտենք եւ արդէն ցոյց տուինք այս էջերում որ ազգային-պետական անկախութիւնը Հայերի համար այն արժէքներից չէ որ կարելի լինի առուծախի նիւթ դարձնել՝ որ եւ է մէկի բարեկամութիւնը շահելու նպատակով:

Թերեւս Գ. Կէրէնսկի գոհ է Հայերից, որովհետեւ կարծում է թէ նրանք մի առանձին սէր են տածում դէպի Ռուսները: Ո՛չ, այդ էլ չկայ: Գ. Կէրէնսկի այն կարծիքին չէ թէ «անոնք անհրաժեշտաբար աւելի՛ կը սիրեն մեզ (այսինքն Ռուսներին Ա. Զ.) քան Ռուսիոյ այլ ցեղերը»:

Ուրեմն, ինչո՞ւմն է բանը:

Բանը նրանումն է որ «անոնց (այսինքն Հայերի Ա. Զ.) դիրքն աւելի բարդ ու վտանգաւոր է» քան միւսներինը...

Անձնապէս Գ. Կէրէնսկիի համար պիտի ցանկանայինք որ նա ո՛եւէ գոհացում չզգար հայ ժողովուրդի թէ-կուզ շա՛տ արտաքին վերաբերմունքից որ կարող է պայմանաւորուած լինել նրա վիճակի բարդութեամբ եւ վտանգաւորութեամբ: Բայց, մէկդի դնելով զգացական հարցերը, քննենք մեր անկախութեան պահանջը հայ ժողովուրդի բարդ եւ վտանգաւոր դիրքի նկատառութեամբ:

Հարկ չկայ երկար ու բարակ մեկնութիւնների, ցոյց տալու համար որ հայ ժողովուրդի վիճակի բարդութեան եւ վտանգաւորութեան հիմնական պատճառը Թրքական վտանգն է: Նրա միւս բոլոր դժուարութիւնները մեծապէս պայմանաւորուած են այս վտանգով:

Ահա այս վտանգն աչքի առջեւ ունենալով, Գ. Կէրէնսկի, մեր պատմութեան անտեղեակ շատ օտարների պէս, մտածում է թէ հայ ժողովուրդը՝ սիրելիս լինի Ռուսներին թէ ոչ՝ իր աչքերը պիտի շարունակ յառի դէպի Ռուսաստանը՝ նրա հետ կապուած մնալու մէջ գտնելով իր փրկութիւնը:

Տեսնենք թէ հիմա այս դատողութիւնը ի՛նչ չափով համապատասխանում է իրականութեան:

Կասկածից դուրս է, անշուշտ, որ Թրքական վտանգը շա՛տ ծանրակշիռ դեր է կատարում մեր անկախութեան ոչ յայտարարի խնդիրներում: Մենք տեսանք թէ հայ ժողովուրդը ի՛նչ յամառ եւ ողբերգական կռիւներ է մղել իր ազատութեան եւ անկախութեան համար: Ոչ մի տատանում չունենք յայտարարելու որ այսօր էլ նա կանգ չի առնի որ եւ է զոհաբերութեան առջեւ՝ Հայաստանը ազատ եւ անկախ պետութիւն դարձնելու համար, եթէ երկիւղ չունենայ թէ կարող է պատահել որ ինքը, Ռուսաստանի լծից ազատուելով, ընկնի Թուրքիայի լծի տակ:

Այս երկիւղը, որքան էլ նա Հայերի մօտ չեչտուած լինի՝ ամէնքին յայտնի արհաւիրքների պատճառով՝ մի բացառիկ բան չպէտք է նկատել նրանց համար: Մեր հարեւան Վրացիների մէջ եւս չի կարելի գտնել մի հասիկ խելքը գլխին մարդ որ համաձայնէր ռուսական վասթարագոյն լուծը փոխարինել Թրքականով: Անգամ մեր մահմետական հարեւաններին շատ չէ ժպտում թրքական տիրապետութեան հեռանկարը, որովհետեւ նրանց անունից արտասահմանի քաղաքական շուկաներում թրքասիրութիւն ծախող մի զոյգ եւ մի կէսն ադրբէջանցի եւ լեզգի տարագիրներն իսկ չեն համարձակւում այս մասին ձայն հանել: Էլ չենք խօսում աւելի՛ հիւսիս գտնուող Կոզակների եւ Ուկրայնացիների մասին, որոնք ոչ-հեռաւոր անցեալում շա՛տ են արիւնոտուել Թիւրքերից՝ նրանց նկատմամբ որեւէ նախասիրութիւն ունենալու համար:

Սակայն, որքան էլ Թրքական վտանգը բացառիկ բան չլինի Հայերի համար, կասկածից դուրս է որ նա Հայերի մօտ աւելի անմիջականօրէն եւ աւելի սուր կերպով է զգացւում: Հետեւաբար, ճիշդ է ասում Գ. Կէրէնսկին՝ թէ Հայերի դիրքն աւելի բարդ է եւ վտանգաւոր: Բայց նա սխալւում է եւ մեծապէս սխալւում կարծելով՝ թէ հայ քաղաքական մտածողութիւնը ո՛ր եւ է յոյս կարող է դնել Ռուսաստանի վրայ՝ այս բարդութիւնն ու վտանգաւորութիւնը դարմանելու համար:

Հայ-ռուսական յարաբերութիւնների մօտ 200 տարուայ պատմութիւնը ապարդիւն չէ անցել մեզ համար: Այդ պատմութիւնից մենք գիտենք որ Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Հայերի ինչպէս եւ նրանց հարեւանների նկատմամբ միշտ հիմնուած էղել միայն եւ միայն իր միակողմանի եւ եսական շահերի վրայ:

Այն ժամանակ, երբ հայ ժողովուրդը՝ միամիտ հաւատով ապաւինած Հայաստանի ազատութեան մասին եղած խոստումներին՝ ջանք եւ արիւն չէր խնայում ռուսական զէնքի յաղթութեան համար, Ռուսաստանի վարիչները՝ իրենց տնտեսական եւ աշխարհակալական շահերի նկատառութեամբ՝ գաղտնի ծրագիրներ էին հնարում մերթ արեւելեան Հայերին Ռուսաստան գաղթեցնելու (Պետրոս Մեծ), մերթ արեւմտեան Հայաստանը Հայերից թափուր դարձնելու (Լոբանով-Ռոստովսկի) եւ մերթ մեր հայրենիքի այս մասն էլ առանց այլեւայլութեան կլանելու (Նիկոլա Բ. եւ Սազոնով)...

Նուազ սուր չզանեցին Ռուսաստանի բոլշեւիկ վարիչները որոնք՝ ոտնատակ տալով իրենց բոլոր հանդիսաւոր յայտարարութիւնները եւ յանձնառութիւնները Հայերի մասին՝ ի հաշիւ բազմիցս անիրաւուած Հայաստանի զոհեցին իրենց «արեւելեան քաղաքականութեան ծախսերը»՝ ինչպէս այդ խոստովանում է նոյնիսկ բոլշեւիկ Բորեանը...

Աւելի՛ եւս զարհուրելին կայ: Այն՝ որ այս 200 տարուայ ընթացքին, Ռուսաստանը ամէն անգամ, երբ փոքր ինչ դժուարութիւն էր ունենում իր ներսում կամ սահմանների վրայ, լքում էր հայ ժողովուրդը իր ճակատագրին՝ առանց մտահոգուելու որ դա կարող նրա բնաջնջումով վերջանալ: Այդպէս է եղել Պետրոս Մեծի ժամանակ, այդպէս է եղել Եկատերինա Բ.ի ժամանակ, այդպէս եղաւ եւ 1917—1918ին:

Այսքա՞ն դառն փորձերից եւ հիասթափութիւններից յետոյ, հայ քաղաքական մտածողութիւնը ոչխարային միամտութիւն պէտք է ունենար, որպէսզի նահանջէր Հայաստանի անկախութեան գաղափարից՝ ո՛ր եւ է Ռուսաստանի հետ հասկացողութեան գալու համար:

Գ. Կէրէնսկի մատնանշում է մեր դիրքի բարդութիւնն ու վտանգաւորութիւ՞նը: Մենք նրան պատասխանում ենք:—

Հայ ժողովուրդը, զարթելով սրան-նրան ապաւինելուց եւ միշտ ձեռնունայն մնալուց յետոյ, մի անգամ էլ, երբ իր կացութիւնը ոչ թէ այժմեայ պէս, այլ անհունօրէն աւելի բարդ էր եւ վտանգաւոր, իր սեփական ուժին ապաւինելով պետական անկախութիւն յայտարարեց: Այսօր կոյրերի համար էլ տեսանելի է որ նա, այդ նախախնամական քայլով, փրկեց իր մահամերձ կացութիւնը եւ հնարաւոր դարձուց որ մենք ներկայիս արեւի տակ ունենանք բերնէ-բերան հայութեամբ լեցուած մի Հայաստան՝ հող չէ թէ աղճատուած եւ նեղ սահմաններով: Այս փաստն ինքնին այնքա՜ն հրահանգիչ է հայ քաղաքական մտածողութեան համար, որ այլեւս ո՛չ կարելի է շեղել նրան անկախութեան ուղիից եւ ոչ էլ նորից թեքել դէպի Ռուսաստանի օգնութեան սին յոյսերը՝ զանազան բարդութիւնների եւ վտանգների երկիւղ ներշնչելով...

Հիմա տեսնենք թէ, բուն էութեան խնդրի, մեր վիճակի բարդութիւնն ու վտանգաւորութիւնը ի՛նչ առնչութեան մէջ են գտնւում Հայաստանի անկախութեան պահանջի հետ:

Ա. ԶԱՄԱԼԵԱՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Այս տարին յոբելինական տարի է: Լարոնիայ երկրէն, ամբողջ Եւրոպայի լայնքէն, դէպի հարաւ, մինչեւ արաբական զանգուածները, ժողովուրդներ իրենց ազատութեան եւ անկախութեան քսանամեակն սկսած են տօնել: Ֆինլանտա, Էսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, պատերազմէն առաջ մինակ աշխարհագրական անուններ էին: Չեխոսլովաքիան այդ իսկ չէր տակաւին: Սակայն այսօր անոնք իրենց ազգային բաղձանքները լրիւ գոհացուցած, քսան տարուան կեանքը կը տօնեն:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ մեզի չափ մարտնչեցաւ եւ արիւն թափեց ազատութեան համար: Ոչ մէկը ունէր հաստուն, ճանչցուած ու գրեթէ իրեն ի նպաստ վճռուած դատ, ինչպէս Հայը: 1908էն 1938 սակայն, քառորդ դարու շրջան, դարերու տպաւորութիւն կ'ընէ, գլխու պտոյտ ու սրտի ճմլում պատճառելով: 1908, սահմանադրութիւն, ազատութի՜ւն: Նոր դարաշրջանի սկիզբ: Մինչեւ 1918 սակայն, տասը տարուան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, 1928էն մինչեւ այսօրուան չափ, ամբողջ Թրքահայութիւնը բնաջնջուելով արմատախիլ ցրուեցաւ: Թշնամին սուրը դրած էր նաեւ հայութեան միւս կէսի վգին, որ հերոսական ընդվզումով մը զայն ետ մղելով պարզեց կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյնը,— Անկախ Հայաստան: Անշուշտ ան մէկ մանրանկարն էր միայն այն հայրենիքին որ մենք պէտք է ունենայինք: Ժամանակն ու դէպքերն ալ նպաստաւոր չէին: Ռուսաստան կը նահանջէր արեւմտեան Հայաստանը լքելով ուրկէ Թուրքիա եւս քլուած էր: Հայաստան մերն էր փաստօրէն, եթէ... հոն ժողովուրդ ունենայինք: Ահա թէ ինչո՞ւ քլուելով կրցանք կենալ Արարատի տակ միայն ոտքի: Թէեւ քիչ, թէեւ փոքր, բայց կորիզ մըն էր ան, հանուր հայութեան յոյսն ու ապաւէնը: Անապատները տանող քառուղիներուն վրայ, խե՛ղճ Հայաստան, երէկ թէ այսօր, ուրկէ, կամուրջի նման անցան, տրորելով ու ամայացնելով, թուրանական բարբարոս, թափառաշրջիկ ցեղերը: Ու յետոյ սահմանին վրայ շահերու բախման երկու ախոյեան բռնակալութիւններու, մէկը միւսին կարմիր: Ու պէտք եղաւ որ իյնանք, երբ այս երկու գազանաբարոյ ոսոխները իրարու ձեռք երկարեցին, բուռ մը քաջերի հայութեան գլխուն վրայ եւ անոր գոյութեան գնով: Ու ինկանք: Ուրիշ ճար ալ չկար տոկալու այդ երկու մեծ ույժերուն: Ցեղայ եկաւ ինքնախաբէութեան շրջանը... թէ պիտի կրնանք դառնալ հոն, ամփոփուիլ ու բարգաւաճիլ: Վա՜խ յոյս, որ տակաւին, մինչեւ այսօր, կ'օրօրէ ամէնէն պարզամիտները:

Երջանի՛կ, երջանի՛կ, ազատ ազգեր: Դուք որ պէտք եղաք իբր թումբ բոլշեւիկ հեղեղին դէմ ու փրկուեցաք: Դուք որ թումբ եղաք գերմանական հոսանքին դէմ, յօգուտ համաձայնութեան, ու անկախութիւն առիք: Դուք որ քարիւղ ունէիք ձեր հողերուն տակ կամ կը գտնուէիք Հնդկաստանի ցամաքային ու ծովային ճամբաներուն վրայ, ու ձեր քունէն արթննալով պահակ կեցաք հոն,— ազատեցաք:

Ի՞նչ օգուտ բերին մեզի մեր արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, մեր կրօնը, մարտնչումները, մեր անհամար, անթիւ զոհերը Հայաստանի բարձրաւանդակէն մինչեւ Տէր Զօր: Ի՞նչ օգուտ, հակառակ խոստումներու, խօսքերու, ոսկեզօծ ուստերու, երբ—մէկը շահ չունէր մեր ազատութենէն: Անոր համար ալ զայն չունեցանք, հակառակ իրաւունքը եւ արդարութիւնը մերը ըլլալուն: Վերացական բարձր, արդարեւ, մինչ աշխարհը, նիւթապաշտ, կը կառավարուի դրամով ու ածուխներական հաստատութիւններով, շահով: Իսկ մեր փրկութիւնը Ասիոյ մոռցուած մէկ կէտին վրայ, ոչ մէկ պաշտպանողական կամ շահու խայծ կուտար որպէսզի մարդիկ հետաքրքրուէին մեզմով, ու յիշէին շողշողուն խոստումները,... «յանուն մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան»: Մինչ ատոր հակառակ, հոն են, մեզի սահմանակից, երկու բռնակալութիւնները, որ թէեւ դարաւոր ոսոխներ, հայկական հարցին մէջ համաձայն գտնուեցան, շահերու նոյնութեան բերումով — Հայաստանը առանց Հայու:

Ցոբելեա՞ն: Ա՛խ ի՛նչ անուշ բառ: Եթէ ունենայինք պզտիկ Հայաստանը մեզի համար, մինչեւ այսօր, քսան տարի: Այն ատեն...: Ոչ իսկ թափառական կ'ըլլայինք երկրի երեսին, Հիւսիսային ծովէն եւ Դանուբի ափերէն մինչեւ հոն, ուր Նեղոս տափաստաններու մէջէն կը տեղայ, մինչեւ Քանատա, Միսիսիփի ու Միսուրի, վար Հարաւայինն ալ, տարօրինակ ու տարաշխարհիկ երկիրներու մէջ, ուր հազար գոյներով թռչուններ կը վխտան, եւ ուր հրուանդաններ հարաւային բեւեռի ցուրտ հովերէն կը խարազանուին:

Հայրենիքը մեզ ամփոփած կ'ըլլար իր մայրական թեւերուն մէջ, Արարատի հովանիին տակ:

Հիմա երբ ազատ ժողովուրդներ կը հպարտանան ու կը խայտան, անդին Հայորդիները կ'արտասուեն: Ու կը հառաչեն ամէն բանի եւ ամէն որ աղէտ ու փոթորիկ զարկին գետին, փշրեցին, փոշիացուցին, ու հողմացրիւ տարտղնեցին երկրի վրայ: Մեր սիրտերը կը ճմլուին, եւ կը նայինք, քառորդ դար ետ, եւ մեր գլուխը կը դառնայ, գրեթէ կը նուաղինք, գրեթէ կը մեռնինք, գրեթէ կը խենթենանք...

ՆՐՈՒԱՆԴ

Գերմանիա դէպի արեւելք, Իտալիա դէպի Թունիս

Ֆրանսական թերթերու քաղած
դիտութեանց համաձայն, Գերմ
դաքական շրջանակները
եւ քաղաքական մեծ յաջողութիւն
կ'երեւակայեն Եւրոպայի հարա
ւելեան կողմը, իբրեւ հետեւանք
տարուած անշլուսին (աւստրօ-գեր
նական միութեան):

«Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունգ»
յատկապէս խմբագրական մը
րած է այդ «կարելիութիւններ
խորագրով մը որ շատ յատկան
է — «Դանուբի ուղղութեամբ»
Անշլուսը, կ'ըսէ նոյն թերթը,
մութեան ամէնէն կարեւոր
դարձն է, որ Գերմանիոյ կը
եւրոպական ցամաքամասին վրայ
ուոր քաղաքականութիւն մը վար
լու հին առաջնութիւնը, Գերմ
վերջ պահ մը մոռցուած: Այժմ
ւանական տնտեսութիւնը կ'ընթ
դէպի Եւրոպայի հարաւ-արեւել
երիտասարդ պետութիւնները
բնական շուկայ մը կը կազմեն
նական շահարկութեանց համար
լրացուցիչ միջոց մը նախանիւթ
նելու: Ներկայիս Գերմանիան կը
մարուի կեդր. Եւրոպայի ամենա
կենսական պետութիւնը:

Ցետոյ նոյն թերթը կ'աւելցնէ
հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի
Գերմանիոյ քաղաքական եւ տնտե
կան կարելիութիւնները այժմ
նպաստաւոր պայմաններ կը ներկա
ցնեն քան պատերազմէն առաջ
Գերմանները կրնան հիմա թաղ
հատուածեան դէպքերը այնպէս
կրնան գործածել բնական յծակ
Տապալեցաւ դաշնութեան միացու
թեան «ազգութեանց թանգարան»
ծագելի կառավարութիւնը,
բանալով նոր կարգաւորութ
կեդր. Եւրոպայի մէջ:

«Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունգ»
կը հրաւիրէ Փարիզն ու Լոնտոն
ընդունին Մեծազօրն Գերմանիա
քին խաղաղասիրական եւ
անդրադարձումները հարաւ-արեւ
եան Եւրոպայի մէջ: Ցետոյ յար
լով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ
ազդեցութեան վրայ որ կը
Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ
հրաւիրէ գերմանական դրամա
րը, որ վարկային քաղաքական
թեան ուժգին գործունէութիւն
ցոյց տան յիշեալ երկիրներուն մէջ
չկորսնցնելու համար անգլիա-ֆրան
կան ազդեցութիւնը:

Հիթլէրի կուսակցութեան
պաշտօնական այս օրկանը,
կ'անդրադառնայ իտալա-գերմանական
շահերուն, որոնք, կ'ըսէ, ոչ թէ
խաչաձեւեն իրար, այլ ընդհակառա
կը կ'ընթանան զուգահեռ:

Դէպի հարաւ-արեւելք Գերմա
նիոյ տարածումը չի փակեր Իտալի
ճամբան եւ Իտալիա պատճառ
վախնալու: Թէ Գերմանիա ցանկու
թիւն ունի Թրիէսթէ իջնելու,
շինծու զրոյցներ են: Ճիշդ է որ Գեր
մանիա պարտաւոր է քննել եւ
գնահատել Աւստրիոյ մէջէն
վաք ապրանքներու փոխադրութ
Թրանզիթի հարցը:

Իտալիա եւ Գերմանիա մրցակց
թեան ոչ մէկ վէճ կրնան ունենալ
ճիշդ է որ գերմանական եւ իտալ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Փ. Մ.

— Մոռցայ թէ կը կարդաս Սիգըր Փէհթըի վէպերը որոնց մէջ հերոսը միշտ պարկեշտ յիմար մըն է եւ իր ապագայ հերոսուհին է որ կը պաշտպանէ անոր կեանքն ու պատիւը... շատ բնական է որ դուն ալ պիտի ուզէիր թատերական ձեւեր առնել ու Սիգըրի հերոսուհիներուն դերը կատարել... կը խմե՞ս...

— Շնորհակալ եմ... ըսաւ Տայանա բաժակը վերցնելով:

Վայրկեան մը առաջ ցաւ զգացեր էր որ չարաճճի հեգնանքով մը բաղդատած էր զայն ամանոց վէպերու հերոսներուն հետ:

— Սիգըրը շատ ժեռնհաս մէկն էր իր ասպարէզին մէջ, ըսաւ սառնութեամբ:

— Իսկ ե՞ս, հարցուց Սուլիման յանկարծ. իբրեւ հօրդ գործակալը իմ կարելիս կ'ընեմ. եթէ գիտնայի քեզի հետ վարուելու եղանակն ալ, այն ատեն քղանցքդ վեր պիտի դարձնէի եւ ծեծ մը պիտի քաշէի քեզի...

— Եւ չիտակը ըսելով շա՛տ ազդեցիկ արարք մը պիտի ըլլար ատիկա, նկատելով որ սենեակդ կը գտնուիմ առանձին... եթէ ճչալ սկսէի՝ համբաւդ քուրջի կտոր պիտի ըլլար... ուրեմն պիտի ստիպուէի հանդուրժել այդ ծեծին՝ բերանս փակ...

— Օ՜հ, կը բաւէ, պոռաց Սուլիման բարկանալով որ անիկա նոյնիսկ կատակի ձեւով, կը կարծէր թէ օգուտ կրնար քաղել այդ առիթէն. գիտեմ թէ, եկուր բարեկամութիւնը մէկդի դնենք ու գործի մասին խօսինք... ինչպէ՞ս այստեղ եկար...

— Վերելակով բարձրացայ. ծառային ձեռքը նուէր մը դրի, որպէսզի սենեակդ բանայ...

— Ուրեմն անոր աչքին համբաւդ արդէն քուրջի կտորի վերածուած է, շատ կը ցաւիմ...

— Աւելորդ է ցաւիլ. գէշ չի ճանչնար. մնաց որ, նուազ վտանգաւոր է երկուքիս համար ալ այստեղ խօսիլ քան թէ վարը՝ գաւիթը... ամբողջական է բառը էֆը...

— Այո՛, նոյն որ պատմեմ...

Սուլիման առջեւ հրեց բազկաթոռը որուն վրայ նստեցաւ աղջիկը՝ կարգի դնելով իր մերկ ուսերը ծածկող մետաքսահիւս վերարկուն: Ցետոյ ինք տեղաւորուեցաւ մահճակալին եզերքը եւ սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել ինչ որ տեղի ունեցած էր համալսարանի դասախօսութենէն ի վեր:

Տայանա ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, առանց ընդմիջելու զայն: Ցետոյ հանդարտ շեշտով մը ըսաւ.

— Շատ լաւ, շատ աղէկ գործեր տեսեր ես. վեց շաբաթ բան մը չըրիր վերջ, ուղղակի է վերջին երկուօրուան մէջ ըրած յառաջդիմութիւններդ...

Այնքան շատ դէպքեր պատահեր էին այդ միջոցին որ գրեթէ մոռցեր էր թէ միայն երկու օր առաջ հանդիպած էր Տայանային, Հաճի Պէքիրի դուրսը: Եւ ահա յանկարծ եզրակացուց թէ ան իր անյաջողութիւնները կը բաղդատէր այն արդիւնքին հետ զոր ձեռք բերած էր իր թելադրութենէն յետոյ:

— Պատիւը իմս չէ, ըսաւ Սուլիման դառնութեամբ ուսերը թօթուելով. շատ լաւ գիտեմ որ անորոշութեան մէջ պիտի ըլլայինք մինչեւ այս վայրկեանս, եթէ համալսարանն ալ փորձելու թելադրութիւնը ըրած չըլլայիր...

— Զայր ես, պատասխանեց աղջիկը անմիջապէս. ատիկա ըսել չուզեցի. ինչո՞ւ սխալ կը մեկնես իմ բոլոր խօսքերս...

— Ուզելով չէ որ կ'ընեմ, բայց կը խոստովանիմ որ երբեմն շատ դժուար է քեզ հասկնալ... պատճառը իմ դանդաղաշարժ միտքս է կարծեմ... զինուորները միշտ 'սխալ' կ'ըլլան, այնպէս չէ՞... գոնէ շատերը այդպէս կը կարծեն...

— Ինքզինքդ մի պզտիկցներ, ապակեան է, ըսաւ Տայանա գլուխը շարժելով. ոչ յիմար ես, ո՛չ ալ ինքզինքդ յիմարի տեղ դրած ես... ինչո՞ւ միշտ քիթդ-բերանդ կը կախես...

— Միտքիս անցածն է որ կ'ըսեմ, ուրիշ ոչինչ...

Տայանա տխրեցաւ. աչքերը Սուլիմանի կողմը դարձուց. որքան խոշոր կ'երեւային անոնք հիմա իր սեւգոյն ու նրբագեղ դէմքին վրայ. ու որքան անողոք էր այդ նայուածքը:

— Ու քանի որ ինձմէ չես ախորժիր, միտքդ դրեր ես որ մոռցնել շատոս անցածը, այնպէս չէ՞...

— Երբեք չըսի թէ քեզմէ չեմ ախորժիր...

— Եւ սակայն չես ներած զբօսանաւուն վրայ պատահածը եւ կը կարծես թէ քեզի կարեւորութիւն չտուի ըսենաւ...

— Ներելու բան չկայ... զբօսապտոյտ մը կազմակերպած էիր եւ դժբախտաբար այնպէս մը եղաւ որ ես յարմար չնկատուեցայ քու խմբակիդ մաս կազմելու, եղածը այդ է...

— Ուրեմն կը կարծես թէ իմ հաճոյքիս համա՞ր սարքած էի այդ պտոյտը, ըսաւ Տայանա շրթունքները սրբելով:

— Հապա ինչո՞ւ համար...

— Անշուշտ մինչեւ հիմա հասկցած ըլլալու ես որ հայրիկիս կ'օգնեմ...

ըրածիս կէսն ալ չէի կրնար ընել
համար, եթէ երեւոյթները փրկ
մտահոգութեամբ չխառնուէի
կէս-յիմարներու բազմութեան

Սուլիման լռեց վայրկեան մը
կերակը աւելի արագ կը զարկէր
մա: Եթէ ճշմարիտ էր Տայանայի
սածը, ինքն ալ կէս-յիմարի
վարուած էր: Հաւանաբար
մանր մունր տեղեկութիւններ
հաւաքել ան իր բարեկամներէն
Ձորճին համար, եթէ այս վերջինն
ամէնքն ալ պարապպլուխ թեթեւ
կի մը տեղ դրած էին զինք
կար զբօսանաւուն վրայ զոր
որսալ. ո՛չ ոք, խորհեցաւ Սուլիման
Տայանային ըրածը պէֆ էր
պէս. սիրտը կը նեղանար
ու գիտնալով հանդերձ որ իրենց
գիպումները կրնային միայն
նպաստ տեղի ունենալ, մեծ
մըն էր իրեն համար
պահել զեւ Սուլիմանը:

Եւ սակայն երիտասարդը
կերպով վիրաւորուած էր
անգամ ու երբեք տրամադիր չէր
կրորդ պատեհութիւն մը
անոր՝ իրեն հետ խաղալու

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ցաւագին Սրբերու Միութիւնը, ... սրահ ... բազմութեան ... ներկայութեան առնեց մէկուկէս ... Նահատակներու յիշատակը։ ... նախագահէր Շ. Միսաքեան։ ... Փարիզի հետ ... ազգային ... տարագիր հայ ժո ... գունդագունդ, երկխօս ... ... կը լեցուէր Սալ Կաւօ ... սրահ ... հայրենասիրութիւնը երիտասարդներ ... սեւ աչքերով։ Աչքի կը զարնէին ... պատերազմի վետերաններ ալ։

... Ցին սրահը լեցուն։ Արտաս ... բոցավառ աչքեր ... Դէմքեր տխուր եւ հեզանոյշ։ ... աքսոր եւ վրէժխնդիր։ Ու ... մայրեր, մաքեր Թարմ իրենց անմահ ... նահատակներու յիշատակովը, ան ... որոնք ... թափառական ... Թուրքիոյ որ ... պահուած, ձորերում, գետերուն ... մէջ կը փնտռէին իրենց սիրելիներու ոսկորները։

Բեմին վրայ սեղան մը սեւ պաստառով ծածկուած։ Իսկ ճակատը բեմին՝ ... ֆրանսական, Հ. Մ. Ը. ... միութիւններու դրօշները ... մէջ։ Լուռ է սրահը։ Ու բոլորին ... բեմին։

Նահատակներու յիշատակովը շաղ- ... այս լռութեանը մէջ, կը հնչէ ... Symphonie Héroique-ը, ընկերակցութեամբ ... երաժշտախումբին։

Ու անմիջապէս վերջը, Նախագահը ... կը հրաւիրէ բազմութիւնը ... կանգնիլ մէկ վայրկեան, ... յարգելու համար յիշատակը անոնց ... զոհերուն ու չեկած ։

«Բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկ- ... նկարագրելով «Բաջորդ ... օրուան», կ'արտասանէ այսպիսի ... մը — Տէրտէր մը «Ննջեցե- ... կ'արտասանէ անձայն, ոչ հանգիստ, ոչ ճիչ, որովհետեւ պատսպարան ... Հայրենիքին համար։

Տու զուցէ Հայկազարմից մեծ ազգը
Ու վայն այստեղ ազատ ու քաջ դեռ
Հայեր,
Որոնք ի բիւր պատերազմաց բէկեռ
խոց։

... հետաքրքրութեան ուղղութիւնը ... է, բայց Իտալիա, գերմանական ... զուգահեռ, կ'ընթանայ աւելի ... — մինչ գերմանական գիծը ... Դանուբի եւ կը կտրէ հա- ... արեւելեան երկիրները, իտալական ... կ'անցնի ծովէն։ Իտալիոյ ... գիծը ցամաքային չէ, այլ ... ծովային, ինչպէս ցոյց կուտայ իր աշխարհագրական դիրքը, Միջերկրա- ... Թերակղզիի կազմութիւնը ... կ'ուղղուի դէպի Ալպանիա, ... արեւելեան Միջերկրա- ... Թուրքիա, (Ցառաջ — Այս լու- ... կը յիշէ նաեւ «Խտանիթէն», բայց ... երկիրներուն փոխարէն կու- ... անունները — Արեւելեան ... Մերձ. Արեւելք, Ծղինաւա- ... Արեւելք)

... գերմանական շահերու առանցքը կը ... իտալական շահերու առանցք ... բայց մինչ գերմանականը կ'անց- ... Դանուբէն եւ Պալքան- ... իտալականը կ'անց- ... Միջերկրականի վրայէն։

... մը Ֆրանսական ձախակողմ- ... Թերթեր կը հեգնեն աշխարհը ... նոր Ծրագիրը անուանե- ... որ բառ Հիթլէրին ։

Մէջ ամպրոպաց ի ծայր կանգուն են
կեցեր ։

— «Ահա Թէ ինչպէս կ'ըմբռնենք մենք Ապրիլ Տասնըմէկի խորհուրդը։ Ունինք վիշտ մը խոր, բայց ոչ հուսահատութեան։ Գիտենք թէ ինչո՛ւ մեռան ա՛ն անոնք որ ինկան կռուելով, ե՛ւ անոնք որ կոտորուեցան կարաւան առ կարաւան »։

Այս առթիւ Նախագահը հրաւիրեց մանաւորապէս երիտասարդութիւնը՝ ուժ ամբարել եւ զինել նժարին մէջ։ «Աշխարհը արժէքը է որ կը փրկուտէ, չկան հայասէրներ, այլ կան շահեկցներ եւ ուղեկիցներ »։

Փոքրիկն Նելլի Մերուկեան իր «Հայր, հայր» արտասանութեամբ խորապէս յուզեց ներկաները։

Օրուան առաջին բանախօսը Պ. Վ. Իշխանեան Ապրիլ Տասնըմէկը նկատեց համազգային հոգեկան համադրութեան Թուական մը։ Ըսաւ Թէ անոնք մեռելներ չեն, այլ զոհեր՝ նուիրուած հայրենիքի խորանին, եւ Թելադրեց առանց ընկրկելու, համախոհութեամբ հետեւիլ նահատակներու Թողած կտակին։ Ցիշեց Եւրոպացիներու շռայլ խոստումները եւ, վերջին ճակատագրական պահուն անոնց ժխտական պատասխանները։ Տուաւ փաստացի վկայութիւններ նոյն օրուան քաղաքական դէկավարներու բերնէն ։ Մասնանշեց, մի առ մի, խորհուրդներն ու Թելագրանքները 11/24 Ապրիլին ու վեր առաւ այն ողին, որ մեր ժողովուրդի անյաղթահարելի կըռուանն է եղած դարերու ընթացքին։ Ու իր ճառը վերջացուց կոչ ընելով հայ երիտասարդութեան՝ անխոնջ պահակն ըլլալու այն մեծ ժառանգին զոր Թողուցին մեզ մեր նահատակները ։

Նուագախումբին անդամներէն Պ. Անտրէ Թորէ Թաւջութակի վրայ նըւագեց Հայաստանի երաժիշտներէն Ցարօ Ստեփանեանի «Հէքիաթ»ը, այնքան գեղեցիկ եւ զգայուն ։

Պզտիկ ղաղարէ մը վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Հրաչ Զարդարեան ։

— «Ապրիլ 11ը սուգի պատանք մըն է։ Ցուզումը կը խեղդէ կոկորդս ։ Ի՞նչ ըսեմ, ի՞նչպէս ըսեմ եւ ո՞րն ըսեմ։ Անօրինակ է այս Թուականը իր ողբերգութիւնով։ Ո եւ է անհատ, կամ մարդկային զգացում անզօր է զայն պարփակել իր մէջ։ Անհուն է»։

Այս առթիւ կարդաց Թալաաթի մահասփիւռ հեռագիրները, որ կը յանձնարարէին անխնայ բնաջնջել նոյնիսկ երախաները, կիները եւ ծերերը։ Ու կը Թելադրէր անմիջապէս Թաղել դիակները, որպէսզի աչքի չզարնեն։

Բանախօսը, յուզումէն չկրցաւ շարունակել կատարուած խժդժութիւններուն շարքը։ Ու փնտռեց ուրիշ վկայութիւններ՝ մանաւորապէս Պէլժանսոյէն, հայ ժողովուրդին դէմ գործուած անարդարութեանց մասին։ Ցիշեց շարքը բոլոր այն սրբացած մեռելներուն որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ։ Ու մաղթեց որ շուտ հասնին անոնց եռեւէն նոր Խաժակներ, Ակնունիներ, Շահրիկեաններ, Սիամանթօներ, Վարուժաններ, Զոհրապներ, Անդրանիկներ եւ Սերոբներ...

Ու եզրակացուց.

— « Եթէ կ'ուզենք չմոռնալ այս ամէնը, պէտք է շարունակել անոնց ճամբան։ Թուրքը մեզ ջարդեց, բայց մենք դեռ կ'ապրինք ու պիտի ապրինք »։

Անմիջապէս վերջ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգեցաւ, ճերմակ շղարշով մը ծածկուած, եւ երգեց Panis Angelicus (Սրբոց Սէզար) եւ «Սիլ զարմանալի» (Կոմիտաս), իրեն յատուկ նրբութեամբ։ Հակառակ աղահանդէսին պակուցիչ տպաւորութեան, երբ մեր ժողովրդական երգիչը երգեցաւ, ծափերը փլան ամէն կողմէ ։

Վերջին պահուն արտասանեց Զամէն Պ. Ե. Գրիգորեան Ցովհ. Շիրազի «Սէր եւ հայրենիք»ը ։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 11.30ին, նախագահին փակման խօսքով ։

— « Տարագիր բազմութիւն, Թշնամին մեզ միացուց մահուան մէջ. մեր պարտքն է միանալ կեանքի եւ վերածնութեան համար, եւ Թող ամբողջ աշխարհ իմանայ Թէ «դեռ կան Հայեր ազատ եւ քաջ», ժայռի պէս կանգուն՝ բոլոր փոթորիկներու դէմ, յանուն ազատութեան»։

*** Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ շատ լաւ կազմակերպուած էր երաժշտական բաժինը, մասնակցութեամբ քառեակի մը — André Theurer (Թաւջութակ), Alice Delcroix (Ա. ջութակ), Simonne Le Hartel (Բ. ջութակ), Claude Fardoux (ալթօ), ղեկավարութեամբ Պ. Joseph Gillesp ։

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Մաթէն» կը շարունակէ իր քննութիւնները «անբաղձալի» օտարականներու մասին, որոնք «հեղեղած կ'ալէկոծեն Ֆրանսայի մէջ»։ Այս առթիւ կը գրէ Թէ Փարիզի շրջանին մէջ կ'ապրին 375.000 օտարականներ,— ասոնք արձանագրուածներն են, կան դեռ գաղտնօրէն Ֆրանսա մտած եւ իրենց հայրենակիցներուն մօտ ապաստանած օտարականները, ինչպէս նաեւ գրօսաշրջիկները, որոնք Ֆրանսա կը մտնեն առանց արձանագրութեան երկու ամիս մնալու արտօնութեամբ։ Այս վերջին ծփուն Թիւը հաշուի մէջ չառնելով, գաղտնօրէն Ֆրանսա մտած եւ Փարիզի շրջանին մէջ հաստատուած, ինչպէս նաեւ օրինական ճամբով եկած եւ Փարիզի շրջանին մէջ հաստատուած օտարականները պէտք է հաշուել 400.000 ։

Գաղտնօրէն հաստատուած օտարականներո՛ւն մէջ են որ կը գտնուին « անբաղձալիները» կամ վտարուածները, — ասոնք շարունակ հասցէ կը փոխեն, բարեկամներու տուները կ'ապաստանին եւ կ'աշխատին կորսնցնել իրենց հետքը ։

Ասոնց համար, անցեալ հոկտեմբերին ոստիկանական վերատեսուչը հաստատեց մասնաւոր գրասենեակ մը, «հետապնդութեան գրասենեակ», որ շարժման մէջ դրած է օտարականներու բաքքերուն ծանօթ եւ բազմաթիւ լեզուներ գիտցող գաղտնի ոստիկաններ, որոնք կը հետեւին մասնաւորաբար «յեղափոխութեան սերմնացաններուն»։ Ուրիշ գրասենեակ մը կը հետապնդէ այն օտարականները, որոնք չեն նորոգած իրենց ինքնութեան Թուղթը, բնակութեան արտօնագիրը կամ չեն հպատակած վտարման հրամանին։ Այս գրասենեակին գործունէութեան մասին գաղափար մը տալու համար, կ'արժէ արձանագրել որ 1937 տարուան վերջին 3 ամսուան ընթացքին քննութեան առնուած է 13.250 օտարականներու կացութիւնը, ասոնց 421ը վտարման հրաման ստացած են, իսկ 157ը՝ ձերբակալուած։ Իսկ այս տարուան սկիզբը, 3 ամսուան ընթացքին կատարուած է 20.000 քննութիւն, 1.135ը վտարման հրաման ստացած իբրեւ անբաղձալի, իսկ 356ը ձերբակալուած ։

Գաղտնի ոստիկանները մաքոքի պէս կը մտնեն մասնաւորաբար « զաղտնի տուները », գրօսատուները, գինետուները, հարցաքննելով բոլոր կասկածելիները, մանաւանդ ուշ գիշերին՝ փողոցներու մէջ Թափառողները։ Այսպիսի քննութեանց ենթարկուած են 3 ամսուան ընթացքին 7400 հոգի, այս տարուան սկիզբը։ 1840ը ձերբակալուած ու բանտ առաջնորդուած են ։

Մասնաւոր գրասենեակ մըն ալ հաստատուած է քննելու համար կացութիւնը այն օտարականներուն, որոնք օրինական միջոցներով Ֆրանսա մըտած եւ օրինական ձեւով բնակութեան արտօնագիր ստացած են, անշուշտ ճշդելու համար Թէ կը շարունակե՞ն բստ կանոնի նորոգել իրենց Թուղթերը ։

Օտարականներու վրայ հսկողութիւնը չի լրանար այսքանով։ Քննութիւն կը կատարուի նաեւ տուներու մէջ։ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ գոյութիւն ունին 21.589 բնակարանային յարմարութեամբ պանդոկներ («կահաւորուած տուներ» կը կոչուին այս պանդոկները), ուր կը բնակին 55.000 օտարականներ, բայց միշտ բնակավայր կը փոխեն ասոնք։ Չի բաւեր քննել ասոնց բնակութեան Թուղթերը, հարկ է նաեւ երթալ եւ իրենց բնակած սենեակներուն մէջ կատարել հարցաքննութիւնը ։

Այսքան հսկողութիւնն ալ գոհացուցիչ չի նկատուիր, կը գրէ «Մաթէն » ու կ'աւելցնէ Թէ Ներքին Նախարար Ալպէր Սարօ ներկայիս զբաղած է օտարականներու բնակութեան յատուկ մասնաւոր ու նոր կանոնադրութեան մը խմբագրութեամբ ։

Հ. Յ. Դ.
ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք.

Տիկին Հայկանուշ Բաղդասարեանէ, յուլունքէ գործուած քսակ մը, Վարդգէս Սէրէնկիւլեանի ձեռքով, 1906 Թ. Վանի բանտին մէջ ։

Տիկին Խաչխաչեանէ Քրիսի ռուսերէն ժամացոյցը (Ծլլոըլի մահափորձի կազմակերպիչներէն)։

Տիկին Շ. Միսաքեանէ տասը նկարներ։

Տիկին Xէ, սարճանակի շղթայ մը՝ (յիշատակ պատմական դէպքէ մը)։

Ս. Էջմիածեանէ, Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի մեծադիր նկարը շրջանակով։

Ս. Վրացեանէ, Հանրապ. Հայաստանի զինուորի երկաթեայ զարդանիշը (քօքարտ), որ կը խորհրդանշէ եռագոյնը։

Ատամնաբոյժ Հ. Զարդարեանէ, Անդրանիկի երկու ակռաները, իր ձեռքով քաշուած՝ 1919ին, Փարիզի մէջ։

Յով. Հայկազործեանէ (Մարսէյլ), արծաթեայ դըշակոթ մը, որ կը պատկանէր Վանի Հ. Յ. Դ. մօտէկալեւ ... րին (1902)։

Xէն (Սոֆիա) մէկ օրինակ օրակարգ 1906 Թուի Վիէննայի Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովին, Ակնունիի ձեռքով գրուած, յանձնախումբին մասնակցողներուն անուններ, (Թուրքէն Զարդարեան, Ռոստոմ, Համօ, Թոփճեան, Արամ, Իշխան, Վարդան, Վռամեան, Սեբաստացի Մուրատ, Շահխաթունեան եւն.)։

Ենովք Սահակեանէ, Անդրանիկի զօնաւոր նկարը, Թիթեղի վրայ լինուած Ամերիկայի մէջ, 1925ին։

Հրայր Ստեփանեանէ (Թաւրիզ), իր ողբացեալ հօր՝ Ստեփան Ստեփանեանի նկարը, նկարուած փախուստի ժամանակ Մուսուլ, իսկ միւսը Շատախ։

Ցար. Քէօշկեանէ (Գահիրէ), երկու ձեռագիր հրջաբերական Թիւ 2 (1913) եւ մի շրջանային ժողովի օրակարգ (1910)։

Վարդան Շահբազէ (Հալէպ), ժամանակ փայտէ պատրաստուած մեծ շրջանակ մը 18 նկարի համար, շրջանակի մէջ Հ. Հ. Պետական եւ Հ. Յ. Դ. զինանշանները։ Սեբաստիոյ շրջանի հայկական գիւղերու հայ աղջկան, հարսի, փեսայի եւ խաչեղբօր տարազները։ Մասնաւոր փայտէ պատրաստուած նահապետական շուխ կամ արօրը, հայ շինականի եւ իր երկու սեւ եզներու հետ միասին (Սեբաստիոյ հայ գեղերէն)։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ա. Ջամալեանէ, 5 օրինակ «Գծից դուրս», տրամ 4 արար։ 5 օրինակ «Նահապետ Նահապետեան», տրամ 4 արար ։

Ա. Ն.-է, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու տասը հատոր մատենաշարը։

Մկրտիչ Պարսամեանէ, «Կեանք եւ Արուեստ ամսագիր»ը շարունակաբար։

Տօքթ. Ց. Մահտեսեանէ (Քոնկօ) մէկ օրինակ «Րաֆֆի» գիրքը։

«Ցառաջ»ի խմբագրութենէն՝ Շաւարշ Նարդունիի 3 օրինակ « Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր»ը։

Ցարութիւն Քէֆէլեանէ, 2 օրինակ «Աշխարհագրութիւն» մեծ եղեռնի զըրուցներ, Անդրէասի եւ շրջաններու ։

Գնդապետ Բաղդասարեանէ, 2 օրինակ «Երկու տարի Հայկական բանակին մէջ» ։

Ղարաբ. Զան. Հ. Միութ. վարչութենէ, 6 օրինակ «Րաֆֆի » իր ծննդ. հարիւրամեակի առթիւ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Շ. Միսաքեանէ 50 Ֆրանք, Մկրտիչ Շարոյեանէ (Մանջուկօ) 40, Ս. Գէորգեանէ (Լա Կառէն) 30, Լեւոն Տօնիկեանէ 25, Առաքել Թաթուլեանէ 25, Պ. Ֆրունճեանէ 20, Տիգրան Տէրոյեանէ 20, Լեւոն Կիւզէլեանէ (Լիոն) 20, Ա. Օհանեանէ 60 Ֆրանք, իր ողբացեալ հօր Ներսէս Օհանեանի յիշատակին ։

Տիկին Ֆլօրա եւ ընկ. Ց. Մոզեան (Ամերիկայէն) 200 Ֆրանք։

Վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՄԷՋ

Պուլկարահայ Թեմ. Խորհուրդի կողմէ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Առաջնորդ Փէշտմալճեան արքեպիսկոպոսի, ներկայացաւ առեւտրական նախարար Պ. Ստ. Նիկոֆորովին։ Պատուիրակութեան կը մասնակցէին Թեմ. Խորհուրդի անդամներ Պ. Պ. Օննիկ Խ. Ցովհաննէսեան եւ Աւետիս Ռուբեան, Փլովտիվի հայութեան կողմէ՝ Պ. Ս. Հինոլեան։ Պատուիրակութիւնը, շնորհաւորելէ վերջ նորընտիր նախարարին պաշտօնը, ներկայացուց Նանսէնեան հայ շրջուն վաճառորդներու արուած պայմանաժամի երկարաձգման հարցը, խնդրելով նպաստաւոր կարգադրութիւն մը ընել։ Պ. Նախարարը ուշադրութեամբ լսեց պատուիրակութիւնը եւ խոստացաւ հարցը ուսումնասիրել եւ կարելիութեան սահմանին մէջ գոհացում տալ, յայտնելով միեւնոյն ատեն Թէ՝ խնդրին վերջնական կարգադրութիւնը Սոպրանիէին պիտի յանձնուի ։

Նախարարը յայտնեց Թէ պիտի աշխատի նոր վեցամսեայ յետաձգում մը եւս ապահովել, աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած հայ գաղթականներու համար ։

Պատուիրակութիւնը իր խորունկ շնորհակալութիւնը յայտնեց Նախարարին ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՀԱՎԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Տաղանդաւոր ջութակահար Պ. Ժորժ Սինանեան ժամանակէ մը ի վեր կը գտնուի Հավանա (Քուպա կղզի), մարտ 20ին նուագահանդէս մը տըւած է նոյն քաղաքին մէջ։ Տեղական Թերթերը մեծ գովեստով կը խօսին իր մասին։ Ցայտագրին մէջ կ'երեւան եւրոպացի մեծահամբաւ երաժիշտներու յայտնի կտորներուն հետ նաեւ Կոմիտաս վարդապետի «Քէլէ՛ քէլէ՛»ն ու Դաւիթեանի «Հայուն հոգին», երկուքն ալ Պ. Սինանեանի կողմէ դաշնաւորուած ջութակի համար։ Տեղական «Տիարիօ տը լա Մարինա» Թերթը գովասանքներ տողեր նուիրած է իրեն։ Իսկ «Carteles» եւ «Selecta» մեծ պարբերաթերթը հրատարակած են իր նըկարը։ Բոլոր Թերթերն ալ մասնաւորաբար կը շեշտեն իր հայ ըլլալը ։

Հ. Պ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՍԵՐՆԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

... ուսեալ առած տանը գլուխ ... եւ անտառին մէջ։ Հոն ... մեր եւ մեզի մխա- ... վերջ կոթին վրայ ... սուրբ հետեւէն փայլուն պահ- ... բանած էր։ Փէհլի- ... իրարու հետ վիճեցան ... ունենալու համար։ Հրա- ... մնաց։ Հող առիթէն օգ- ... մեր Փէհլիվանին նորէն ... Քիւրտերուն ինչ դաւադիր ... — Եթէ դեռ գաղտնի կանակէս ... կ'ըսէր ան, առաջ Աստուած ... մը հասցնիլ չեմ ...

... Սուրբերներ ու հովեր ան- ... մէջ։ Մենք մտանք ժայ- ... կէս ժամ Թուխ ու ... աղբյուրներու մէջէն քալելէ ... բերդի մը մէջ չին- ... սենեակին տուն մը հասանք։ Ան ... եր քան տուն։ Անունն էր Քիւրտ Հիւսէյին։ Այդ բարձունքներուն վերայ արժիներ ու չահէններ միայն կը Թառէին։ Կը պատէին տարի եղնիկներ, Ու Քիւրտ Հիւսէյինի տղաքը եւ Թոռները սահմանաւ հսկարը կ'արտօէին ։

Քիւրտ Հիւսէյին ծագումով Տէրսիմցի էր ։Միջահասակ, մօրուքը բոց, յօնքերը առատ, սուր, զննող ու անվախ աչքերով ծերուկ մըն էր ան ։ Մինչեւ այդ օրը կ'ըսէր ան, ոչ ոք կրցած է դեռ իր տունը ոտք կոխել առանց ինքզինքը բարեկամ համարելու։ Հերու ամառ միայն Թուրք ժանտարմաներու ջոկատ մը մինչեւ կիրճին կէսերը եկած էին։ Տղան խմաց, հասաւ ու քանի մը գնդակով պանոնք եա դարձուց։

Տունին քով պզտիկ արտ մը ունէր ու ուր գարի ցանած էր։ Այծերուն ցանկապատը տահղին բաց մըն էր ։ Քիւրտ Հիւսէյինի այծերը անհաշիւ էին։ Գառները եւ ուլերը նմանապէս ։ Այսքան շատ ոչխար առաջին անգամ կը տեսնէի ես։ Ան իր աղջամէ մէկուն Թուրք Համշէրօղլուին աղջիկը առած էր։ Այն տունը որ քիչ առաջ կողոպտեցինք։ Կանչեցինք աղջիկը որ գայ ու իր եղբօրը զէնքը տեսնէ։ Ան ճանչցաւ այդ հրացանը։ Ու հպարտ հըպարտ անոր վրայ նայեցաւ։— Քիւրտ Հիւսէյին, դուն ալ զէնք ունի՞ս, հարցուցին անոր ուղղակալեանները։— Ան կարուկ— հոա մը միայն ունիմ, մեծ աղաս առեր սարն ելեր է։ Ահա հոն է, մատով ցոյց տուաւ։ Եթէ կ'ուզէք առնել եւ դուք ձեր վրայ կը վստահիք, գացէք առէք։— Քալէցի, եթէ հարկ ըլլար, մենք ձեզի զէնք կուտանք, չէ Թէ քունդ առնենք։ Անոր միւս տղան մեր չոր արեխները ջուրը կը դնէ որպէսզի անոնք կակուղնան։ Ես արեխներս անոր տուի եւ բոսի— Ասոնք ուղղակալեաններն են, ամէնէն առկը դիր որ լաւ կակուղնան ։ Ան ծուռ ծուռ երեսս նայեցաւ ու հարցուց— ո՞վ է պետը, ու մինչ ես մատով Փէհլիվանը ցոյց կուտայի, ցուցամատը կուրծքին առնելով ըսաւ— Դուն զինա՞ս Թէ ես ալ մեծ եմ...

Մենք զով ձորին մէջ անկողիններու եւ մաշկաններու վրայ նստած, կ'ուրախանայինք։ Մերթ ուղղակալեանները նշան կ'առնէին քարերուն ու ժայռի բեկորները փլցնելով ձոր կը Թափէին ։ Քիւրտ Հիւսէյինէ զուր աղաչեցինք որ իր աղան սարէն իջնայ եւ հանգիստ ընէ։ Ան այդ նիւթին վըրայ խօսիլ անգամ չէր ուզեր։Ու կըրկնէ— Թող սարերուն մէջ կենայ,ան վարժուած է ատոր, կ'ըսէր։

Իրիկուան մեզի առատ եղով ճաշ մը մածուն ու Թան բերին։ Անոր աղաքը, հարսներն ու Թոռները գեղի մը բնակիչ ըլլալու չափ շատ էին ու սեղաններու շուրջն ալ նոյնքան երկար եղաւ։

Առտուն արթնցանք խնոցիներու անուշ ձայներէն որ Քիւրտ Հիւսէյինի կինը եւ հարսները տանը կախած կը հարէին։ Անոնք այս անգամ մեզի բերին կարագ, պանիր եւ մածուն, այնքան առատ, որ մեր կշտանալէն յետոյ կէսէն աւելին սեղան մնաց։

Մենք շնորհակալութեամբ հրաժեշտ առինք քաջերու օրրանէն։

Այդ օրը Քիւրտ Հիւսէյինի կռնակը ձոր մը անցուցինք։ Մեզի հետ քառորդ չափ ձաւար ունէինք։ Ընկերոջ մը հետ Համշէր Օղլուի տանը գացինք։ Մասայէն չոլակը տուինք կաթսայ, պնակ, գդալ, իւղ, աղ ու ձոր դարձանք։ Կաթսան լեցուցինք ջուրով ու դրինք Խարոյկին վրայ։ Եփեցինք եփեցինք ու վրան ալ առատ իւղ լեցուցինք։ Բոլորս ալ կշտանալէ վերջ ի դինծին շատը տեղը մնաց։ Մասան շալկեց ու գոմ դարձաւ։

Իրիկուան լերան ժայռոտ ճամբաներէն Թուրք գիւղերու մօտ ձոր մը իջանք։ Հոն կային լուացքի աղբիւրներ։ Խօսն մեզի ըսաւ Թէ չարթուան մէջ երկու օր Թուրք կիները հոն իրենց լաթերը կը լուան։ Ու եթէ հանդիպինք այդ օրերուն, կրնանք առատ աւար վերցնել։ Մենք ոստիկանի հովեր տուած՝ ուռեննազարդ հովիտէն հանդարտ հանդարտ կը քալէինք ։ Անվերջ արտերէն տուն մը հասանք ու պաշարեցինք զայն։ Կողոպտեցինք ու ճամբայ ինկանք։ Անոնք մեզ ժանտարմա կարծել էին ու մեր եռեւէն կ'ըսէին.

— «Մեր այրերը զինուոր են, ի՞նչ իրաւունքով դուք մեզ զրկում ըրիք։

Երբ մթնեց, բլուրի մը կողին վրայ գիւղ մը նշմարեցինք։ Մօտեցանք անոր։ Փէհլիվան մեզ կը սաստէր, վազեցէք, կ'ըսէր, այծերը բոլոր փախան մեր զանգակներէն։ Մօտէն ու հըրացանը բռնած խոյացաւ ան դէպի գիւղ։ Գեղացիք կալերուն վրայ էին, իրենց անկողիններուն քով։ Իրօք այծերը փախեր ու աղաք ու կիներ կը մնային հոն։ Տանիքներուն վրայ պահակ կեցանք մենք, մինչ ուղղակալեանները մէկիկ մէկիկ տուները կը շրջէին։ Այս գիւղը Հայոց տեղահանութենէն շատ օժտուած էր, իրենց պատմածին նայելով։ Մենք կողոպտեցինք անկողինի երեսներ եւ անոնց հագուստներն իսկ։ Դուռները կը փըշրէինք, մինչ անոնք իրենց վախէն կը ճչային։ Կաթերն ու մածունները կը Թափէինք։

Ուղղակալեանները սուլեցին։ Թողինք գիւղը, մեր ուսերնիս շալկած։ Անոնք մեր եռեւէն կուլային ու կ'անիծէին մեզ։

Կը քալէինք դժուար ու վայրի տեղերէ։ Ուռեններով ձոր մը հասանք ջուրի մը ափը ու գետին Թափեցինք մրափելու։ Երբ լուսցաւ, ամէնս մեր ուսերնիս մէջտեղ դրինք։ Ուղղակալեանները մեզ զննեցին, որպէսզի ղաղտնի բան չպահենք մեր քով։Մենք առեր էինք կիներու զգեստներէն, ճերմակեղէն, օղեր ու զարդեր, գուլպայ, Փէս, մատանի, հաց, իւղ, մինչեւ անգամ ուրագ ու կացին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(67)

(Շար.)

սահմանուի առաջին ամիս, իսկ 3—5 տարի՝ կրկնութեան պարագային:

4. Արտաքսեալները իրաւունք ունին անմիջապէս վերաքննութեան դիմելու:

5. Միջոցներ՝ իրենց երկիրը վերադարձնելու այն օտարականները որոնք չեն կրնար գործածուիլ, առանց այլապաշտ դրկելու Ֆրանսայի բանուորներն ու բանուորուհիները:

Այս վերջին պարագան մեծ դժուարութիւն կը ներկայացնէ, քանի որ հազարաւոր օտար ժամանակներ եւ փոքր բանուորներ կ'աշխատին ճարտարագործութեան մէջ:

Որովհետեւ բազմաթիւ Ֆրանսացի բանուորներ ալ կ'աշխատին օտար երկիրներու մէջ, փորձեր պիտի կատարուին փոխադարձ համաձայնութիւններ կնքելու համար այդ ազգերուն հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԿՈՒԵԼԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

150 միլիառ նիւթացոյցին
60 միլիառը ազգ. պաշտպանութեան

Անգլիոյ Ելմտական նախարարը ապրիլ 26ին երեսփ. ժողովին ներկայացուց նոր նիւթացոյցը, 944.498.000 ոսկիի գումար մը,— ամենամեծը որ տեսնուած ըլլայ խաղաղութեան ատեն (մօտ 152 միլիառ ֆրանք): Այս գումարէն դուրս կը մնայ 90 միլիոն ոսկիի բացառիկ վարկը (աւելի քան 14 միլիառ ֆրանք), որ սահմանուած է վերազինման: Նախարարը իր զեկուցման մէջ ըսաւ թէ կառավարութիւնը կրնայ նոր վարկեր պահանջել 1938—1939 նիւթական տարեշրջանին համար, ազգ. պաշտպանութեան համար: «Վերազինման գինը երթալով պիտի աւելնայ մինչեւ յառաջիկայ տարուան վերջը»:

Նոր նիւթացոյցին մէջ 60 միլիառ ֆրանքը յատկացուած է ազգ. պաշտպանութեան: Նախարարը յայտնեց թէ եկամուտի տուրքը պիտի աւելնայ վեց փէննի, ինչ որ 5ուէկս շիլինի կը բարձրացնէ տուրքը (մէկ անգլիականի վրրայ): Նախարարը 352.000 ոսկիի (56 միլիոն ֆրանքի աւելցութիւն մը կը նախատեսէ հասոյթներու գլուխին մէջ: 1937—38ի նիւթացոյցն ալ փակուած է հասոյթի աւելցութեամբ,— 28.786.000 ոսկի:

Արտակարգ պատրաստութիւններ Իտալիոյ մէջ Հիթլէրի ընդունելութեան համար

Հռոմէն կը գրեն.— Իտալիա բոլորովին բացառիկ ընդունելութիւն մը կը պատրաստէ Հիթլէրի համար, որ պիտի հասնի մայիս 3ին: Սահմանագլուխէն՝ Պրէննէրէն սկսելով, իտալական երկաթուղիներու լուսացոյն ճարտարապետները աջակցութեամբ դիւնուորական չքանչաններով զարդարուած մեքենավարներու եւ ֆաշական համազգեստներով պիտի վարեն այն մասնաւոր կառախումբը որ Հռոմ պիտի առաջնորդէ Գերմանիոյ վարչապետը: Երկաթուղին պիտի լուսավառուի եւ զարդարուի չքնաղօրէն: Կառախումբը կանգ պիտի առնէ նոր կայարանի մը մէջ որ մասնաւորապէս շինուած է այս այցելութեան համար, Ս. Պօղոսի դրան մօտ: Պատուոյ դրան առջեւ, որ 14 մեթր լայնութիւն ունի, հաստատուած են երկու մեծ արձաններ, իբրեւ խորհրդանշան ֆաշականութեան եւ նացիականութեան յաղթական յառաջխաղացութեան: Այն դահլիճը ուր պիտի հանդիպին Հիթլէր եւ Մուսոլինի, զարդարուած է ատուածուհի Ռոմայի պատկերով:

Ընդունելութիւնը պիտի ըլլայ յաղթական: Անհագին պատրաստութիւններ տեսնուած են: Շաբաթներէ ի վեր մասնաւոր յանձնաժողովներ կը մշակեն հանդիսութիւններու ծրագիրը: Ամէն բան մանրամասն մէջ գրուած է, ամէնէն չնչին պարագաներն անգամ ծանօթ են: Ամենէն շռնդալից պատիւն ընծայելու համար նոր Գերմանիոյ Առաջնորդին: Նոր կայարանէն մինչեւ Քուիրինալի պալատը, հինգ քիլոմեթր ճամբու վրայ, այնքան այլազան եւ շքեղ զարդարանքներ կատարուած են որ տեսնուած չէ մինչեւ հիմա: Որովհետեւ Հիթլէր գիշերը պիտի հասնի, մասնաւոր խնամք տարուած է լուսավառութեան: Աւելի վառ լոյս մը ապահովելու համար, ելեկտրական լուսարձակներու վրայ աւելցուցած են 52 աշտանակներ, աւելի քան տասը մեթր բարձրութեամբ, Ցաղթանակի պողոտային վրայ:

Վէննեթիկի հրապարակէն սկսելով, ուրկէ պիտի անցնի Հիթլէր, գլխաւոր կէտերուն վրայ կառուցուած են յաղթական կամարներ՝ Հռոմ-Պերլին առանցքի խորհրդանշաններով: Դալարիներու եւ ծաղիկներու դրասանգներ պիտի ծածկեն փողոցները, մէկ պատուհանէն կամ պատուհանէն միւսն անցնելով: Ասոնց վրայ պիտի փայլին Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի կենդանագիրները: Գերմանական եւ իտալական դրօշներ պիտի զարդարեն խանութները: Շատ մը կալուածատէրերու յանձնարարուած է նորէն ներկել իրենց տուները:

Ընդունելութեան զինուորական բաժինն ալ պիտի ըլլայ նոյնքան փառաւոր: Քանի մը նուագախումբեր միաժամանակ պիտի նուագեն եւ հազարաւոր երգիչներ հայրենասիրական տաղեր պիտի երգեն: Առաջին անգամ ըլլալով պիտի հնչէ «Պայքարութեան օրհներգը»: Ժողովրդական պարահանդէսներու մէջ հազարաւոր զոյգեր հաշակաւոր ապրանքներով պիտի պարեն զգաստական տարազներով: Նոյն ընդունելութիւնը պիտի ըլլայ Նափոլիի եւ Ֆիօրէնցայի մէջ:

Միեւնոյն ատեն պիտի ըլլան զինուորական պատիւներ եւ ցոյցեր, շատ աւելի շողշողուն, որպէսզի Հիւրը տեսնէ ֆաշական Իտալիոյ մարտական ոյժը, բոլոր երեսներով:

ՅԱՆՈՒՑԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) մեր թղթակիցը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ վերաբացուած է ալիւմինիոմի գործարանը, որ փակուած էր վերջերս, գործադուլի մը հետեւանքով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ անգլիական թերթերուն կը հաղորդեն թէ 12.000 հոգի բանտարկուած են քաղաքին մէջ, իսկ 40.000 հոգի ալ՝ կեդրոնացման կայաններու մէջ: Ասոնք մեծ մասով նախկին քաղաքագէտներ են, ազնուականներ, ընկերվարականներ եւ մասնաւորապէս Հրեաներ: Աւստրիոյ համալսարաններուն մէջ Հրեաները պիտի ընդունուին միայն 2 առ հարիւր համեմատութեամբ:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ, թերթերը պիտի չհրատարակուին կիրակի օր: «Թաքսի»ները պիտի չբանին առաւօտեան ժամը 6էն սկսեալ. մեթրօն եւ հանրակառքերը պիտի բանին ըստ սովորութեան:

ՏԱՍԸ ՕՐԷ Ի ՎԵՐ կը փնտռուին ռուս բժիշկի մը՝ Տօքթ. Սիմքովի երկու զաւակները, 15—20 տարեկան: Նախ կարծուեցաւ թէ թաղուած են աւազներու տակ, քարահանքի մը մէջ խաղացած ատեն. բայց այժմ կը խօսուի կազմակերպուած առեւանգութեան մը մասին: Բժիշկը լեզապատառ կոչ մը ուղղեց ժամուլի միջոցաւ, որպէսզի տղաքը վերադառնան, եթէ փախած են...

ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ընկերվարականներու ձախ թեւը կը շարունակէ իր պայքարը կեդրոնին դէմ, առաջնորդութեամբ Մարսօ Փիվէրի: Ըմբոստները առջի օր հրապարակային ժողով մը գումարեցին, իրենց տեսակէտները պարզելու համար եւ յայտարարեցին թէ ամէն միջոց պիտի փորձեն, մասնակցելու համար յառաջիկայ համագումարին, որուն դուռները փակուած են իրենց առջեւ:

ԱԼԲԱՆԻՈՅ Թագաւորին հարսնիքը տեղի ունեցաւ երէկ, հունգար կոմսուհի Գերալտինի հետ, աննախընթաց խրախճանքներով: Կնքահայրերէն մէկը Իտալիոյ արտաքին նախարարն էր, Կոմս Չիանօ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, կը սպառնան պաշարել Վալէնցիան (Հանրապետականներուն մայրաքաղաքը):

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԼԵՒՈՆ ՇԱԹՐԵԱՆԻ կինը, Տիկին Լուսաբեր, անձնասպան եղած է Պուքրէշի մէջ, իբրեւ հետեւանք թշուառութեան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻՒԹ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը հինգշաբթի, 28 ապրիլ երեկոյեան ժամը 9ին, Անիէռի ընկերվարականներուն սրահին մէջ:

Դեսիմ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 29 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զուարթնոց» Գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

Վիէննի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները 1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30 «Խոժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՌԱՖՖԻԻ խմբակի դասախօսութիւնը 28 Ապրիլ, հինգշաբ. երեկոյ ժամը 9ին, Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մեթրօ՝ Օտէոն: Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Մեր ներքին քաղաքականութիւնը»:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

Մուտք 7,50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ

29 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ: Կը խօսի Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Մշակոյթի զարգացման պայմանները»:

ՑԵՐԻԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Գ. Ցովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie, Kr. Bicêtre, մեթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պար: Կը նուագէ Թաթոս Գարեգին: Կը պարէ Վրացի յայտնի կինտօն:

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 6.30ին, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին: Ճոխ պիւֆէ ամառ գիներով: Մուտք 5 ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOFRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԴ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Տ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓՈՓՈԶԵԱՆ, Օ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, ԳՆԴ. Տ. ՔՈՂԴԻԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Օ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ), ՀՐԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ) ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հայ Ազնուական Երեկոյթներ

Կազմակերպուած Մարսէյլի, Սէն Լուի եւ Պօմոնի խումբերու կողմէ

Պիտի ներկայացուին նոր բեմադրութիւններ

Հայ Արիներու կազմը, Ցակոբիկի փափաքը, Ի՞նչու կուլաս, Ֆրանսիառայն եւ Տօք. Ժէֆիկ, Դուք վիճաբանեցէք, ես ալ գինին խմեմ, Գող աշակերտը (բարոյախօս արար 2 արար):

Հաւաքածոյ մը զանազան ազգերու պարերու եւ հայ գեղջուկ պարեր, շատերու փափաքին համաձայն պիտի ներկայացուի նաեւ ճամբարի Ֆիլմը, ստացուած իր մասնակցութիւնը կը բերէ Պ. Ժագ Տէրտէրեան:

Յաջորդաբար պիտի ներկայացուին՝

Շաբաթ, 30 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.45ին Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille:

Կիրակի, 1 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Պօմոն, Վարանդեան սրահին մէջ:

Շաբաթ, 7 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Սէն Ժէրոմ, Գասպարեանի սրահին մէջ:

Գինները Մարսէյլի համար 5 ֆր., արուարձաններ 4 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՏԻՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 29 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Au Petit Pot սրճարանին վերնայարկը: 1 Rue Fbg. St. Denis, մեթրօ Փորթ Սէն Տընի: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները անխտիր: Օրակարգ՝ Պատգամաւորական ժողով եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Կեդր. Վարչութիւնը, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի զինակից ընկերները, 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 66 Rue de Bellevilleի սրճարանի վերնայարկը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի Տիկին Պերճուհի Զաքէոսեան կը ծանուցանէ թէ 1 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Լիոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69 Ռիւ Լուի Պլան, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ իր ամուսնոյն՝ ՄԱՐՏԻԿ ԶԱՔԷՈՍԵԱՆի յիշատակին: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ցրօն Գաբրիէլեան, Յօթ անուն՝ Նշան, 1922ին Թոլսէն մեկնած է Թունաստան: Կարծողներ կան թէ քանի մը տարի առաջ Թունաստանէն մեկնած է Վառնա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Յարութիւնյ Յաւսէփին. Dimeat, 8 rue Pau BenLyon, (Rhône) France.

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameane, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՐԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 29 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3717 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ...

Նոյնիսկ այն թերթերը որ տարին քանի մը անգամ հազիւ կը յիշէին Մօտաւոր Արեւելքի եւ Թուրքիոյ անունները, այն ալ հանգիստ առիթներով, այժմ սոխակ դարձեր են, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր։

Եւ յօդուածներ, տեսութիւններ, գուշակութիւններ իրարու կը յաջորդեն, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիա նորէն աչքերն ուղղած է դէպի Արեւելք, այս անգամ Դանուբի ճամբով։

Գերմանական թերթերն ալ չեն ծածկեր հիթլերական յառաջխաղացութեան ելքերը, անշուշտ զգուշանալով թիւրիմացութիւններ պատճառել Իտալիոյ, որուն հետ սերտօրէն կապուած են ծաւալման «առանցք»ով։

Այսպէս, երէկ ամփոփեր էինք շատ կարեւոր օրկանի մը, «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի մէկ տեսութիւնը,— «Դանուբի ուղղութեամբ»։

Գերմանական թերթը վերլուծելով «անշլուս»ի (Աւստրիոյ կցման) առաւելութիւնները, գրել կուտար.

— «Այժմ գերմանական տնտեսութիւնը կ'ընթանայ դէպի Եւրոպայի հարաւ - արեւելեան երիտասարդ պետութիւնները, որոնք բնական շուկայ մը կը կազմեն գերմանական շահարկումին համար եւ լրացուցիչ միջոց մը՝ նախանիւթեր գնելու։ Ներկայիս Գերմանիան կը համարուի Կեդր. Եւրոպայի ամենամեծ պետութիւնը»։

Այս ճամբուն վրայ, անշուշտ իրարու պիտի բախին Գերմանիա եւ Իտալիա, քանի որ այս վերջինն ալ աչքերն ուղղած է դէպի Արեւելք։

Գերմանական թերթը կը փութայ լուսաբանել այս պարագան, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին Հռոմ - Պերլին առանցքի մասին.

— Իտալա-գերմանական շահերը ոչ թէ կը խաչաձեւեն իրար, այլ զուգահեռաբար կ'ընթանան զուգահեռ։ Գերմանիոյ տարածումը դէպի Արեւելք՝ չի փակեր Իտալիոյ ճամբան եւ Իտալիա պատճառ չունի վախնալու... Իտալիա եւ Գերմանիա մրցակցութեան ոչ մէկ վէճ կրնան ունենալ։ Ճիշդ է որ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծաւալման ուղղութիւնը նոյնն է, բայց Իտալիա, գերմանական գծին զուգահեռ, կ'ընթանայ աւելի հարաւէն,— մինչ գերմանական գիծը կը հետեւի Դանուբի եւ կը կտրէ հարաւ-արեւելեան երկիրները, իտալականը կ'անցնի ծովէն։ Իտալիոյ տարածման գիծը ցամաքային չէ, այլ ծովային, ինչպէս ցոյց կուտայ իր աշխարհագրական դիրքը, Միջերկրականեան թերակղզիին կազմութիւնը։ Իտալիա կ'ուղղուի դէպի Ալպանիա, Յունաստան, արեւելեան Միջերկրական եւ Թուրքիա (կարգ մը թերթեր կը գրեն՝ Փոքր Ասիա)։ Գերմանական շահերու առանցքը կը հետեւի իտալական շահերու առանցքին, բայց մինչ գերմանականը կ'անցնի հիւսիսէն, Դանուբէն եւ Պալքաններու հիւսիսէն, իտալականը կ'անցնի Միջերկրականի վրայէն։

Այս «լուսաբանութեան» ուրիշ մէկ երեսը կը կազմէ մարախլոն Կէօրինկի յօդուածը՝ գերմանական հանդէսի մը մէջ, որ կը կոչուի «Քառամեայ ծրագիր»։

Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, որ միեւնոյն ատեն տնտեսական դիկտատորն է, քննելով Աւստրիոյ կցման արժէքը՝ տնտեսական տեսակէտէն, կը յանգի հետեւեալ եզրակացութեան.

— «Աւստրիան մեզի համար նախանիւթերու շտեմարանէ մը աւելի բան մըն է, ունենալով երկաթ, անտառ, քարիւղ։ Ան կամուրջ մըն է դէպի հարաւային - արեւելեան եւ Մօտաւոր Արեւելքի ժողովուրդները»։

Ճիշդ է որ երկու թերթերն ալ խնդիրը կը քննեն տնտեսական տեսանկիւնէ։ Բայց, նո՞ր է որ պիտի համոզուինք թէ՝ սկիզբէն ի վեր տնտեսական արշաւն է որ ճամբայ կը բանայ քաղաքականին ու զինուորականին, ի հարկին յանգելով պատերազմի, ինչպէս տեսանք 1914ին եւ աւելի վերջը։

Մենք վերջերս առիթ ունեցանք ամփոփելու ֆրանսացի հրապարակագրի մը տեսութիւնները, երբ ենկլիւբրի դեսպան կը նշանակուէր հռչակաւոր Ֆոն Փափէնը։ (Դեսպանը վերջին պահուն հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն, եւ ուրիշ մը պիտի ղրկուի, կ'ըսեն)։

Նոյն յօդուածագիրը, որ բաւական հմուտ կ'երեւայ Մօտաւոր Արեւելքի եւ Թուրքիոյ անցուդարձին, նոր գրութեամբ մը քննելով անգլօ-իտալական համաձայնութեան հետեւանքները, դիտել կուտայ թէ Թուրքիա ստիպուած է նոր միջոցներ որոնել, պահելու համար իր յառաջապահ դիրքը՝ Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու, Արաբիոյ եւ Պալքաններու միջեւ։

Իր կարծիքով, Քէմալ Աթաթիւրք ոչ միայն այլեւս չի խանդավառուիր Թուրքեւխորհրդային զինակցութեամբ, այլեւ կ'ուզէ զատուել օծիքը։ Այսպէս կը հաւատան Հռոմի մէջ, արեւելեան քաղաքականութեան մասնագէտները, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ ամէնէն խանդավառ քէմալականներն ալ հետզհետէ աւելի կը փարին հակաթուրանական խոհէ։ալին։

Արդ, ո՞րը կրնայ յարիլ էնկիւրի, բաժնուելով Մոսկուայէն։ Յօդուածագիրը պրպտումներ կատարելով Հռոմի մէջ, կ'եզրակացնէ թէ Ֆրանսա այլեւս համակրութիւն չի վայելեր Թուրքիոյ մէջ։

— «Ֆրանսայի սուրիական քաղաքականութիւնը, որ տարտամ եւ հակասական կը համարուի հոս, կը դիւրացնէ Արաբներու, Թուրքերու, Անգլիացիներու եւ Իտալացիներու գործը։ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը կորսնցուց Թուրքիոյ ժողովրդականութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւ շատեր առանց վարանելու օգտուեցան այս կացութենէն... Ինչպէս դիտել կուտան Իտալացիները, Արեւելքի մէջ տկարութիւնը շատ աւելի առելութիւններ եւ քինախնդրութիւններ կը յարուցանէ, քան բանութիւնը»։

Դեռ չպարզեցինք ամբողջ պատկերը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ֆրանսայի մտահոգութիւնները Անգլիոյ վերապահութեանց մասին

Չեխոսլովաքիա իր ճակատագրին պիտի ձգուի...

Ֆրանսայի վարչապետը, Պ. Տալատիէ եւ արտաքին նախարարը՝ Պ. Ժորժ Պոնէ չորեքշաբթի Լոնտոն հասան օդանաւով, մէկ ժամուան թռիչքէ մը վերջ։ Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, երկու երկիրներու ներկայացուցիչները անմիջապէս ձեռնարկեցին խորհրդակցութեանց, որոնց ելքէն կախում ունի Եւրոպային կացութիւնը, ինչպէս կը շեշտեն Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը։ Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան երէկ, գրեթէ ամբողջ օրը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն միջեւ։

Փարիզէն մեկնած ատեն, Պ. Տալատիէ յոյս յայտնեց թէ այս ճամբորդութիւնը պիտի նպաստէ ամրապնդելու անգլօ-ֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւնը։ Եւ սակայն, Փարիզի թերթերը այնքան լաւատես չեն, եւ կը բացատրեն թէ լուրջ տարբերութիւններ կան երկու կառավարութեանց միջեւ։ Այսպէս, մինչ Անգլիոյ վարչապետ կ'ուզէ վերակենդանացնել քառեակ դաշինքը, ներս առնելով Գերմանիան եւ դուրս ձգելով Ֆրանսայի դաշնակիցը՝ Խ. Միութիւնը, Ֆրանսա կ'ուզէ վերահաստատել Աթրէզայի համաձայնութիւնը, որպէսզի Գերմանիա չկարենայ գերակշռութիւն հաստատել Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, Պ. Չէմպըրլէն պիտի ջանայ համոզել Ֆրանսայի ներկայացուցիչները թէ անգլօ-իտալական եւ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց տրամաբանական ելքն է մերձեցում Գերմանիոյ հետ։ Ֆրանսացիները չեն ուզեր քառեակ դաշինքին մէջ առնել Գերմանիան, բայց Անգլիացիները դիտել կուտան թէ Աթրէզայի համաձայնութիւնը ցնորք է, քանի կը տեւէ Հռոմ - Պերլին առանցքը։

Չեխոսլովաքիոյ խնդիրն ալ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Անգլիական կառավարութիւնը այն տեսակէտն ունի թէ Չեխոսլովաքիան չի կրնար փրկուիլ եւ պէտք է ջանայ լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ, լաւագոյն պայմաններով։ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները պատրաստ չեն տեսներ Չեխոսլովաքիոյ համար, գոնէ ներկայ պարագաներուն մէջ։ Եւ երբեք տրամադիր չեն մատը մատին զարնելու, այդ երկրին փրկութեան համար։ Ընդհակառակն, Անգլիա կ'ուզէ որ Չեխոսլովաքիա ինքնավարութիւն տայ Գերմաններուն, ինչպէս եւ տեսակ մը չէզոքային վարչութիւն՝ միւս փոքրամասնութեանց, հետեւելով Զուիցերիոյ օրինակին։

Ֆրանսացիները այսքան յոռետես չեն Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրի մասին եւ կը կարծեն որ եթէ Անգլիան ալ վճռական դիրք բռնէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ, կարելի է արգիլել Չեխոսլովաքիոյ անդամահատումը։ Անգլիացիները չեն հաւատար թէ ո եւ է Ֆրանսացի հայրենասէր կ'ուզէ պատերազմիլ հեռաւոր երկրի մը համար որուն հետ ոչ մէկ սերտ կապ ունի։

Անշուշտ զանազան դժուարութիւններ կը ներկայացնեն նաեւ Սպանիոյ, Մայր- Արեւելքի, Միջերկրականի, անգլօ-ֆրանսական զինուորական գործակցութեան, Եթովպիոյ եւն. խնդիրները, բայց, Ֆրանսացիներու կարծիքով, կացութեան գլխաւոր բանալին կը կազմէ Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը։

Լոնտոնի եւ Փարիզի չէխական դեսպանները առջի օր յուշագիրներ ներկայացուցին երկու կառավարութեանց, իմանալու համար թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, եթէ Նացիները յարձակում գործեն։

*** Անգլիական թերթ մը, «Տէյլի Մէյլ», իր դիւանագիտական աշխատակցին բերնով կը գրէ թէ Պ. Պենէշ, Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութեան նախագահը, ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, տրամադիր է ինքնորոշութիւն տալու Գերմաններուն եւ թէ նախագիծ մըն ալ ղրկուած է Լոնտոն, որպէսզի քննուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Անշուշտ անգլիական կառավարութիւնը պատրաստ է ուժ տալու այսպիսի ծրագրի մը։

Այս լուրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, հերքուեցաւ այն լուրը թէ չէխական կառավարութիւնը մերժած է բանակցիլ հիթլերական Գերմաններու առաջնորդին՝ Հէնլայնի հետ։

Զուիցերիան ալ կը սպառնայ

Զուիցերիոյ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով, կը սպառնայ քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա զինուորական երաշխաւորութիւններ չընծայեն — Գերմանիոյ կամ ուրիշ որ եւ է պետութեան դէմ։ Զուիցերիա այս առթիւ բացատրած է թէ ի՛նչ դժուարութիւններ կը կրէ, կատարելու համար Ազգամիջովի ուխտին պարտաւորութիւնները, մանաւանդ անոր պատժական տրամադրութիւնը։

Այս փոքրիկ երկիրը կ'ուզէ բացարձակապէս չէզոք մնալ միջազգային բարդութեանց մէջ, քանի որ ունի գերմանախօս եւ իտալախօս շրջաններ՝ հոծ բնակչութեամբ, եւ երեք կողմէ շրջապատուած է երեք պետութեանց կողմէ որոնք անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան (Գերմանիա, Իտալիա եւ Լիխտենշթայն)։ Անշուշտ այս վերջին մանրանկար իշխանապետութիւնը վախ չի պատճառեր, բայց կրնայ երբեւէ ճամբայ ծառայել գերմանական յարձակման համար։ Ուրեմն, Զուիցերիա իր փրկութիւնը կը տեսնէ բացարձակ չէզոքութեան մէջ, ինչ որ կը հակասէ Ազգամիջովի ուխտին տրամադրութեանց։ Ֆրանսա բնականաբար պատրաստ է ընդունելու Զուիցերիոյ խնդրած ոչնչացումը, քանի որ եթէ Գերմանացիները արշաւեն, Ֆրանսան ալ կը վտանգուի, բայց Անգլիոյ մէջ տրամադիր չեն նոր յանձնառութիւններ ստանձնելու նաեւ այս հարցի մասին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած հեռագրի մը համաձայն, կրօնական գաղտնութիւն մը երեւան հանուած է Արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ։ Իբրեւ թէ մեծ Լաման ուզած է տապալել խորհրդային իշխանութիւնը եւ ճամբայ բանալ Ճափոնցիներուն համար։ Ձերբակալուած են մեծ Լաման եւ ուրիշ հոգեւոր պետեր։

ՍՓԱՆԻԱԿԱՆ ճակատէն կը գրեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը յառաջ խաղալով, ռազմագիտական կարեւոր դիրքեր գրաւած է Տոարէն Արակոնի մէջ։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։

ՆՈՐԷՆ ՍԵՒ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ ԱԼ "ԱՆՅԵՏԱՑԱԾ"

«Բուշարէր» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ ապրիլ 19 թուականով։ (Նամակը մարտ 30 թուակիր ըլլալով, կը խօսի նաեւ կաթողիկոսի մասին որ մեռաւ ապրիլ 10ին).—

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԵՐԶՆԿԵԱՆԸ թունաւորած են Սեպտեմբերի վերջին, ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԸ պատուհասելէն 2 — 3 օր առաջ, Չեկայի նկուղին մէջ։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ազատ է, սակայն մօտ սաս եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ նետուած են նոյն նկուղին մէջ։ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի պատուհասման ատեն Հայաստան եկած էին ընդհանուր խորհրդային դատախազ Վիշինսկին, Չեկայի պետ Եժովը եւ Անաստաս Միկոյեանը։ Անոնք ղեկավարած են ձերբակալութիւններու գործը։

ՀԱՅԿԱԶ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԸ, լուր առնելով, որ զինքը ձերբակալելու են, իր իսկ բնակարանում ինքնասպան եղաւ։

Աքսորավայրում մեռած է ԼԵՒՈՆ ԿԱՄՍԱՐԸ (երգիծաբան)։

ՄԵԼԻՔ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, Հայաստանի Չեկայի նախկին պետը, որ իբրեւ անպատուութիւն նշանակուած էր կարաժներու վարիչ, նետուեց իր սիրած Չեկայի նկուղը եւ մէջտեղ չկայ։

ԴԻՐՈՐԴԵԱՐԵԱՆԸ (Նախկինդործավար), ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԸ, ԼԵՒՈՆ ՓՈԹԻԿԵԱՆԸ, ԳԷՈՐԳԵԱՆԸ (Կարսեցի) քրէական բաժնի պետերը՝ նոյնպէս ձերբակալուած են հանդերձ ընտանեօք եւ յայտնի չէ, թէ ո՞ւր կը գտնուեն։ Նոյն թափով զանգուածային ձերբակալութիւններ տեղի ունեցած են Խորհ. Հայաստանի բոլոր գաւառներու մէջ։ Վերջին ժամանակ Երեւանում ձերբակալուեցան եւ մի շարք բժիշկներ, որոնց մէջ եւ յարգուած բժիշկ ԳՐՕՆ։

Ռուսերէնը պարտադիր՝ Հայաստանի մէջ

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք «Իզվեստիա»յէն, որ Մոսկուայի կառավարական օրկանն է.—

Հայաստանի Ժող. գործավարներու խորհուրդի (կառավարութիւն) որոշումով մասնաւոր դասընթացքներ կը կազմակերպուին, ռուսերէնի ուսուցիչներ պատրաստելու համար։ Առաջին հերթին դասընթացքները պիտի ընդունուին ՀԱԶԱՐ ուսուցիչներ։ Աշնան Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ պիտի բացուին ռուսերէնի մանկավարժական դպրոցներ։

*** Երեւանի մէջ սկսած է հրատարակուիլ «Երեւան» անունով ռուսերէն օրաթերթ մը։

*** Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ Գեր. Խորհուրդի ընտրութիւնները պիտի կատարուին Յունիս 12ին, Ազրբէջանի մէջ՝ Յունիս 24ին։ Ընտրական ցուցակները կազմուած են։ Հանրապետութիւնը բաժնուած է 560 ընտրական շրջաններու։ Ընտրական կանոնագիրը տպուած է 140.000 օրինակ հայերէն, բացի թուրքերէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւններէն։ 400.000 ընտրողներ խմբական ժողովներ կը գումարեն, ուսումնասիրելու համար այս կանոնագիրը։

*** Երեւանի մէջ ընտրական ժողովները Հայաստանի Գեր. Խորհուրդի պատգամաւորութեան թեկնածու առաջարկած են Ստալինը, Մոլոտովը, Կագանովիչը, Վորոշիլովը, Եժովը, Միկոյեանը, Հայաստանի կեդր. կոմիտէի քարտուղար Գրիգոր Յարութիւնեանը, ձգախէժի գործարանի բաժնի վարիչ Մանուկ Ուլօեանը, ծխախոտի գործարանի գերարտադրող բանւորուհի Իսգաբեր Աւետիսեանը, համալսարանի վարչական տեսուչ երիտասարդ համայնավար Գարեգին Պետրոսեանը եւ ժողովրդական դերասանուհի Ցասմիկ Յակոբեանը։

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՈՐ ԻՍԿԱՊԷՍ ՀԱՅ Է ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ

Անցեալ օր աղմկալի տեսարաններ պարզուեցան Հունգարիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, անկախ երեսփոխան Սուլիքի ճառին առթիւ։ Երեսփոխանը հաստատեց թէ Հունգարիոյ Նացիներուն (հիթլերական) հրամանատարը, Սալաշի, հունգարացի չէ, այլ Հայ մը, որուն ընտանիքը հաստատուած է Թրանսիլվանիա եւ հետեւաբար ան իրաւունք չունի միջամտելու Հունգարիոյ ներքին գործերուն։

Այս յայտարարութեանց դէմ ուժգնօրէն բողոքեցին աջակողմեան երեսփոխանները։

Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն թէ կիրակի օր վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փեշթայի մէջ, դաշնակիրներու վերաքննութիւն պահանջելու համար։ Այս առթիւ մէկը հարցուց,— ո՞վ է մեր առաջնորդը, եւ երիտասարդները պատասխանեցին.— Սալաշի։

"Մինչեւ չորս տարի պիտի արտաքսուին Հրեաները,,

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Աւստրիոյ Հրեաներուն թիւն է 191.000, որոնց 176.000ը Վիէննա կը բնակին։ Իսկ մկրտուած Հրեաներուն եւ կէս Հրեաներուն թիւը կը հաշուեն 900.000։

Վիէննայի փաստաբաններու միութեան նոր նախագահը յայտարարեց թէ Վիէննայի 1800 հրեայ փաստաբանները պիտի հեռացուին ասպարէզէն։ Մօտերս աւելի արմատական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

Հիթլէրի գլխաւոր օրկանը, «Ֆօլքիշէր Պէօպախթէր» իր աւստրիական տպագրութեան մէջ կ'ըսէ Վիէննայի հրէական տարրը պէտք է սրբուի չորս տարիէն, մինչեւ 1942. Թերթին տեսութեան համաձայն, այդ թուականին Հրեաները այլեւս պիտի չկրնան ոչ գործ բանալ եւ ոչ ալ պաշտօնեայ դառնալ։ Միայն տարէց Հրեաները եւ Հրէուհիները պէտք է մնան, «այստեղ ծախսելու համար իրենց դիզած դրամները, զորս ոչ մէկ պարագայի մէջ դուրս պիտի կրնան հանել, մինչ մահուան կը սպասեն»։ Հրեայ լրագրողները, հեղինակները, նկարիչները, երաժիշտները, ինչպէս եւ թատրոնի եւ շարժանկարի ճարտարարուեստին հետ կապուած բոլոր անձերը պէտք է անհետանան մինչեւ 1940, եթէ հրէական արեան որ եւ է հետք ունին։ Հրեայ բժիշկները, փաստաբանները եւ դեղագործները պիտի արտօնուին 2 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչ որ բաւական կը համարուի հրեայ ժողովուրդին համար։

*** Լրագրական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Վիէննայի կարգ մը թերթերը պիտի փակուին, չկարենալով դիմանալ։ Մասնաւորապէս կը յիշուին «Նէօյէ Վինըր Ժուռնալ» եւ «Նէօյէ Վինըր Թակպլաթ» որոնք մեծաքանակ հատուցումներ վճարած են ճամբուած խմբագիրներուն։ Վտանգուած կը նկատուի նոյն իսկ «Նէօյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ն, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր։ Պերլինի հիթլէրական օրկաններուն Վիէննայի տպագրութիւնները պատարէն կը մրցին աւստրիական թերթերուն հետ։

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ
ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Դ.

Թրքական վտանգի իրականութեան եւ չափի մասին, ոչ-հայկական շըրջաններում, զանազան կարծիքներ կան: Սակայն, ինչ էլ լինի այդ կարգը, մանաւանդ վերջին յիսուն տարիների ընթացքին, այնպիսի՛ ահաւոր չափերով ու ձեւով է արտայայտուել հայութեան կեանքում, որ ոչ մի հայ մարդ չի կարող աչք փակել նրա վըրայ:

Չի կարելի աչք փակել, գժբախտաբար, եւ այն պատճառով որ այսօրւայ Նոր Թուրքիան՝ իր ներքին կեանքում եւ արտաքին յարաբերութիւնների մէջ, բազմաթիւ երեւութական եւ իրական յառաջադիմութիւններ արձանագրելով հանդերձ՝ ոչ մի նշան չի ցոյց տալիս թէ նա մի նոր, դրական վերաբերմունք է որդեգրել հայ ժողովուրդի ազգային գոյութեան եւ բարգաւաճման հարցերում, կամ մ՛ընաց չափով հակամէտ է դարմանելու այն անմարդկային չարիքները որ պատճառեցին հինաւուրց ժողովուրդին համիտեան եւ երիտասարդ-թըրքական ռէժիմները...

Այս այսպէս լինելով հանդերձ, թրքական վտանգը կարող է ազդել հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի տակտիկի, բայց ոչ թէ նրա անկախութեան գաղափարի եւ պահանջի վրայ: Այս վտանգն աչքի առաջ ունենալով՝ մենք պէտք է զգոյշ լինենք մեր յեղափոխական քայլերի մէջ — եւ զգոյշ ենք, մենք պէտք է երաշխիքներ կամ այլ միջոցներ փնտռենք նրանցից զերծ մնալու համար— եւ փնտռում ենք: Բայց մենք չենք մտածել եւ չենք մտածում թէ նա բոլոր պայմաններում անանդրադարձելի մի չարիք է որի երեսից մենք պէտք է միանգամընդմիշտ հրաժարենք մեր ազգային իտէալից կամ անկախութեան պահանջից...

Ապացոյց՝ մեր վերջին 20—25 տարւայ պատմութիւնը:—

1915—1918ին Թուրքերը ջարդեցին Թրքահայութեան մեծ մասը եւ Կովկասի հայութեան մի զգալի մասը: Բայց, 1918ի Մայիսին, Հայերը պետական անկախութիւն յայտարարեցին իրենց ձեռքը մնացած հայկական հողերի վրայ, թէեւ այդ ժամանակ նրանց գրութիւնը չափազանց թարդ եւ չափազանց վտանգուած էր Թուրքիոյ աշխարհակալական անզուսպ ախորժակների պատճառով:

1920ի վերջերին, Թուրքիան մահացու հարուած հասցրեց Հայաստանի Հանրապետութեանը՝ պատճառ դառնալով որ նախորհրդային վարչաձեւի եւ Ռուսաստանի լծի տակ ընկնի: Բայց, 1921ի Փետրուարին, հայ ժողովուրդը մի մարդու պէս ծառացաւ ի Ռուսաստանի դէմ՝ ի խնդիր իր ազատութեան եւ անկախութեան: Թէեւ այդ ժամանակ, Գիւմրին Թուրքիայի ձեռքին էր, իսկ Երեւանը նըրանց թնդանօթների սպառնալիքի տակ:

Այդ օրերից ի վեր, չարունակ թրքական վտանգը մեր գլխին կախւած զգալով եւ երբեք չանդիտանալով այդ վտանգով պայմանաւորուած բարդութիւնները՝ մենք ինչպէս ցոյց տուինք այս էջերում, ամէն առթիւ մեր անկախութեան վրայ ենք պնդել առաւական եղանութեան եւ հաստատութեան մօտ եւ չարունակ մեր անկախութեան պահանջն արծարծել բոլորի մօտ, ովքեր հետաքրքրուել են հայ ժողովուրդի վիճակով...

Այս պատմութիւնը, անշուշտ, մի բան առում է, որին եթէ տեղեակ լինէր Պ. Կերենսկի՝ թոյլ չէր տայ իրեն թեթեւ սրտով յայտարարելու թէ՝ Ռ. Միութեան բոլոր ոչ-ռուս ցեղերի մէջ բացառութիւն կազմելով՝ հայ ժողովուրդը իր անկախութեան ճանաչումը պայման չի դնում ռուս դեմոկրատիայի հետ համագործակցութեան գալու համար, որովհետեւ նըրա դիրքը աւելի բարդ է եւ վտանգաւոր...

Պ. Կերենսկի ցանկանո՞ւմ է որ համագործակցութիւն հաստատուի ռուս դեմոկրատիայի եւ Հայերի միջեւ:— Շատ ուրախ ենք, որովհետեւ մենք եւս ջերմ կողմնակից ենք փոխադարձ համագործակցութեան: Բարդ եւ վտանգաւոր լինի հայ ժողովուրդի վիճակը թէ ոչ՝ մենք ցանկանում ենք համագործակցութեան գալ թէ՛ Ռուսաստանի հետ թէ՛ մեր անմիջական հարեւանների հետ՝ մէջը լինելով եւ Թուրքիան՝ թէ՛ այն բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր ազգերի հետ, որոնց համար Հայաստանն ու հայութիւնը որեւէ շահագրգռութիւն են ներկայացնում:

Փոխադարձ համագործակցութեան մեր ձգտումը եւ մեր պայմանները կարող են դէպքից-դէպք տարբեր լինել: Սակայն բոլոր դէպքերում էլ, Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումը մենք նկատել ենք, նկատում ենք եւ պիտի նկատենք իրրեւ անյեղլի նախապայման ո՛րեւէ քաղաքական ուժի հետ համագործակցութեան գալու համար:

Ով ականջ ունի լսելու՝ թող լսէ...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(Վերջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

«ՏԻՆԱՄԻԶՄ»

Ցաճախ կը մոռնանք աշխարհը վարող բնութեան օրէնքները եւ կը զարմանանք շատ մը պատահարներու մասին՝ որոնք հետեւանք են բնական օրէնքներու:

Բնութիւնը իր ծոցին մէջէն ծնունդ առած էակներու մէջէն յարատեւ ընտրում մը (selection) կը կատարէ: Անոնք որ ի վիճակի չեն լի ու լի կատարելու բնութեան պարտադրած օրէնքը, պայքարը, կամաց կամաց կը չէզոքացուին եւ կ՚անհետանան հրապարակէն:

Այս է՝ հիմնական օրէնքը բնութեան մէջ: Հոս արդէն տեղ չունին արդարութեան եւ իրաւունքի տեսութիւնները:

Մարդը՝ մէկ չըլլին մասնիկը՝ անհուն բնութեան, չի կրնար ազատ մընալ ընդհանուր օրէնքին պարտադրութիւններէն իր հնարած անբնական սկզբունքներով որոնք ինքնախաբէութիւն են եւ կամ կամ աւելի ճիշդ, գերագնահատում:

Սակայն, բնութեան մէջ ոչ միայն անհատները, այլ եւ հաւաքականութիւնները ենթակայ են այս օրէնքին եւ անդադար կը գտուին: Բնութիւնը կը կատարէ՝ կամաց, կամաց իր ընտրութիւնը այն ժողովուրդներու, որոնք կը համապատասխանեն եւ կը ներդաշնակեն իրենց կեանքը անոր մեծ օրէնքին: Իսկ միւսները,— ժամանակի ընթացքին, տեղատուութեան մը նման քաշուին հրապարակէն եւ օր մըն ալ կ՚անհետանան:

Այս է որ երկիրս քարտէսին կը սըրբուին զանազան պետութիւններ: Վերջերս Աւստրիան ալ: Ի՞նչ պակսեցաւ այս երկրին որ չկըցաւ ապրիլ: Միթէ հիմնական օրէնքը ուրիշ կերպ անօրինեց:

Կեանքի պայքարը կարելի չէ կրաւորականութեամբ տանիլ:

Տինամիք ժողովուրդներն են որ կրնան իրենց ինքնածին ոյժովը տանիլ պայքարը ու ապրիլ:

Կրաւորականութիւնը՝ ժողովուրդի մը մէջ՝ սկիզբն է յաւիտենական քունին:

Ազգեր կան որոնք պարծանք կը սեպեն խաղաղասէր համարուիլ եւ խորշիլ պատերազմէ: Բայց՝ բնութեան մէջ կա՞յ խաղաղութիւն: Ցեխին հիւլէէն մինչեւ է՛ն կատարելագործուած վիթխարի գազանը յաւիտենապէս պայքարի մէջ չէ՞ն, կարենալ ապրելու համար:

Առնենք մեր ժողովուրդին օրինակը: Մեր դարաւոր պատմութեան ընթացքին կը տեսնենք թէ ինչպէս տինամիք ժողովուրդ մը վերածուեր ենք «խաղաղասէր», կրաւորական ժողովուրդի մը— քրիստոնէութեան մուտքին հետ: Այդ օրէն ի վեր, այս կրաւորական խաղաղասիրութիւնը մեզ առաջնորդեր է, դանդաղօրէն բայց ապահով կերպով այսօրուան կացութեան, եւ առոր համար կը նըկատուինք երբեմնի ժողովուրդի մը մնացորդները:

Ամէն բան երանելի ժպիտով մը ընդունելու եւ տանելու վարդապետութիւնը, որ կը խոստանայ քրիստոնէական երանութիւն, չէր կրնար աւելի բան ընել, եթէ ոչ ջլատել ժողովուրդներու եռանդը՝ պայքարելու եւ յաղթելու կեանքին ճամբուն վրայ:

Եթէ պատմութեան մէջ կը հանդիպինք քրիստոնեայ ժողովուրդներու, որոնք յաջողած են մնալ տինամիք, ասոնք անոնք են որ ամէնէն քիչ հետեւած են քրիստոնէական վարդապետութեան:

Առոր համար է որ, այսօր հիթլէրական Գերմանիան կը ջանայ քրիստոնէութիւնը վերածել աւելի տինամիք վարդապետութեան մը:

Ցաճախ այս սիւնակներէն կ՚ըլլան կոչեր, միութեան, ինքնամփոփումի եւ վերակենդանացման: Այդքան միամի՞տ ենք դարձած կարծելու համար թէ այդպիսի կոչերով կը յաջողինք խախտել այս ժողովուրդին կրաւորականութիւնը: Այն ինչ որ կ՚ուզէ «Թառաջ» ուրիշ բան չէ բայց տինամիզմի սկզբնաւորութիւն մը:

Երբ կը հանդիպինք համատարած թմրութեան մը, երբ կան մեր մէջ մարդիկ եւ կուսակցութիւններ որոնք գերազանց կրաւորականութեան մէջ կը տապլտկին, պէտք է քալել առանց անոնց: Բնութենէն առաջ, ազգին տինամիք ուժերը՝ պէտք է կատարեն ընտրում մը եւ սկսին գործի: Թերեւս յետոյ ժողովուրդին քնացած մասը սկսի արթննալ:

Այս ժողովուրդին մէջ կայ մաս մը որ չուզեր կրաւորական մնալ, ու ոչընչանալ: Այդ մասը պէտք է զատուի մնացեալ կրաւորականներէն եւ աշխատի բոլորովին, նոր տուեալներու հիման վրայ:

Բնութեան մէջ միջին ճամբայ չկայ. կամ ամէնքս կրաւորական ժողովուրդ մը կազմած կը սպասենք մեր վերջնական ոչնչացումին եւ կամ այս ժողովուրդին առողջ մասը կը զատուի, իր ապրելու կամքովը առաջնորդուած, չարունակելու իր ճամբան:

Միութիւն,— ահա բառ մը որ բոլորովին վերացական է առանց ուժեղ ու տինամիք: Ժողովուրդ մը չէ կազմըւած համախորհուրդ էակներէ: Ամէն անհատ, ամէն կուսակցութիւն եւ հատուած ունին ինքնուրոյն շահերու մասնաւոր համագործակցութիւն մըրցման չի կրնար ըլլալ, եթէ նոյնիսկ այդ շահերը իրարու հակառակ ըլլան: Շատ հազուադէպ է որ այս շահերը նոյնանան կեանքի ծայրագոյն ծանր տագնապներու միջոցին, երբ կը վերածուին միակ շահու մը, ապրելուն: Այդ պարագային միայն կարելի է միութիւն մը առեղծել այնքան ատեն որ վտանգը ուղղակի կը սպառնայ: Վտանգին անհետանալուն հետ շահերն ալ կը ճիւղաւորուին եւ միութիւնը կ՚ըլլայ անատանելի:

Ժողովուրդներու մէջ միշտ ամէնէն «տինամիք» հատուածը, կուսակցութիւնն է որ գործի կ՚անցնի եւ իր տեսակէտները կը պարտադրէ բոլորին: Միւսները ստիպուած են հետեւիլ:

Պատմութեան մէջ ըլլայ թէ ներկայիս, ոչ մէկ առեն ժողովուրդ մը դարձած է զօրաւոր, միութեան շնորհիւ, ճակատելու իր ճակատագրին դէմ: Քէմալական Թուրքիան, Հիթլէրական Գերմանիան, Ֆաշական Իտալիան, ազգային միութեամբ չէր որ գտան իրենց ուժը եւ փրկութիւնը: Այլ «տինամիք» անհատ մը եւ կամ կուսակցութիւն մը ձեռք առաւ ժողովուրդին ճակատագիրը, առանց ուրիշ կուսակցութեանց կարծիքը եւ կամ հաւանութիւնը հարցնելու: Այդ կուսակցութեան «տինամիզմը» անցաւ կամաց կամաց ժողովուրդին մէջ, զայն վերածելով միատարր ուժի մը:

Հայկական արտասահմանի մէջ ունինք երեք կուսակցութիւններ, թող այն որ այս երեքէն ամէնէն «տինամիքն» է, առաջ անցնի եւ ձեռք առնէ ժողովուրդին ղեկավարութիւնը:

Ան թող չմտածէ միւս կուսակցութիւններուն մասին, անոնք կրաւորականներ են եւ չեն կրնար հակազդել կամ խոչընդոտ յարուցանել իրական «տինամիք» կուսակցութեան գործունէութեան:

Բայց յաջողելու համար, պէտք է իրապէս ըլլալ տինամիք եւ ձեռք քաշել կարգ մը հին նախապաշարումներէ: Նոր տեսութիւններ եւ երիտասարդ ուժեր, անսպառ կրաւորական խաժամուժին:

Այսպէս միայն կրնանք փրկուիլ:

ՎԵՐԺ

ՍԻՍԱՂ

— Սա խեղճ Ցակոբը ի՞նչէն մեռած է արդեօք:

— Անոր ինչպէս ապրիլը մարդ չէր գիտեր, մեռնիլը ի՞նչպէս պիտի գիտնան:

ԳՈՒՆԱԻՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՀԱՑՑԷ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մենք, հասարակ մահկանացուներս միշտ ժողովուրդին մէջ գտնուելով, յաճախ ունկնդիր կ՚ըլլանք շահեկան խօսակցութեանց եւ տաք ու պաղ կարծիքներու:

Եւ ով գիտէ, թերեւս մեր ցաւատանջ ժողովուրդի դաժան կեանքը այսպէս է տնօրինուած անոր համար որ՝ մեր «մեծերը», հասարակ ուրուն իսկ ժողովուրդէն կտրուած, միշտ հեռուէն ու վերէն դիտած են անոր ցանկութիւններն ու պահանջները, անոր յուսախաբ ճիչերն ու անխուսափելի համբերութիւնը: Մնացեալը, վճռած ու որոշած են իրենց փոքրիկ աշտարակներու բարձրութենէն, իրենց աղուամղական հայեցողութեամբ եւ կամքին:

— Մէ ուի, մօն շէռ, միշտ ալ այդպէս եղած է, պէտք է մեր յատուկ տեսակէտները արժեցնենք, ժողովուրդի կարծիքին սպասել չըլլար, մեր ժողովուրդը այս տեսակ խնդիրներու մէջ ինեօրան, էնտիֆերան է. կարծիք չունի. տեսակէտ չունի, մենք «պատասխանատուութիւններ» ունինք մեր ուսերուն վրայ, եւ պէտք է արժեցընենք մեր իրաւունքները:

Եւ, ամբողջ ժողովուրդի մը կեանքին հետ կապուած ճակատագրական խնդիրներ եւ հարցեր, «լուծուած» են այս տեսակ հոգեբանութեամբ զօրացած մօնշէռեան ազգային առաջնորդներու կողմէ:

Ահաւասիկ այդ կարգի կենսական խնդիրներուն վերջինը.— Հազարաւոր Լիբանահայեր եւ ամբողջ ընտանիքներ ծանր մտահոգութեան մատնուած են զինուորագրութեան խնդրով: Ոչ թէ պարտականութենէ մը խուսափելու գիտաւորութեամբ, այլ, այս մասին եղած օրէնքներուն եւ որոշումներուն մասին լիակատար ծանօթութիւն չունենալով: Զինուորութեան համար արձանագրուած մեր երիտասարդներուն հարիւրին ութսունը չի գիտեր թէ՝ իր տարիքի եւ ընտանեկան պարագաներու բերմամբ որքան ատեն ծառայութիւն պիտի ընէ, ինչ են այս մասին եղած օրէնքներու տրաւադրութիւնները եւայլն.

— Գարօն, 27 տարեկան եմ, ամուսնացած եւ ծեր մայր մը ու երկու անչափահաս զաւակներ ունիմ, ո՞րքան է ծառայութեանս ժամանակամիջոցը:

— Ես 29 տարեկան եւ նոր ամուսնացած եմ, զաւակներ չունիմ, բայց գործելու անկարող ծեր հայր մը եւ ընտանիքս ունիմ:

— Իսկ ես 31ին մէջ մտայ այս ամսու, զինուորի առանց փորձանքի պիտի հանդիպինք, ես ալ ամուսնացած կ՚ըլլայի եւ զաւակներու տէր, թերեւս անոնց շնորհիւ տարի մը պակաս ծառայութիւն կ՚ընէի:

— Սիրելիս, հապա ե՞ս ինչ ըսեմ, որ ահագին չարչարանքով գործ մը առեղծեցի, «աթըլիէ» մը բացի, որուն շնորհիւ 10 — 15 հոգի ալ հաց կ՚ուտէին, հիմա ստիպուած եմ ամէն ինչ ծախել, թափել ու երթալ, որովհետեւ կ՚ըսեն թէ՝ 25 տարեկանները լրիւ երկու տարի պիտի ծառայեն:

— Ես սափրիչի խանութս մեռած գնով մը ծախեցի, եւ չեմ գիտեր թէ մեր տարեկիցներուն համար որքան է ծառայութեանս ժամանակը, որու որ կը հարցնեմ, որոշ բան մը չեն կըրնալ ըսել:

— Բարեկամս, ես բոլորովին անեղայ, 15.000 ունէի, մնացեալներ պարտքով 35.000ի նպարավաճառի խանութ մը առի: Ի՞նչ ընեմ, ընտանիք տէր մարդ, կեանքիս մինչեւ... ուրիշին գանձերը չես կրնար ծառ... կին, ծնողք երեխաներ ունիմ... ուած ես անոնց պէտքերուն գոհացում տալ: Ըսի, կամաց կամաց կը... ունելով մէկ քանի տարիէն պարտքս վճարեմ, եւ անկէ վերջ... նեղութեան մէջ չեն մնար: Դեռ... քիս կէսը չվճարած այս խնդիրը... տեղ ելաւ: Մտօք ազգական մը... ալ չունիմ որ մինչեւ վերադարձս անոր ձգեմ խանութը: Մախլու... մաք «ածանօթներու դիմեցի... դնիս կէսով անգամ յաճախորդ... կրնար գտնել: Շուարեցանք մնացի...

— Էհ, դուք ձեր ունեցածները... անցուցիք, ես ալ չունեցած... գանութեննէն, կը կատակէ...

— 9 տարի է գործարան մը... չահածովս կերպ մը կ՚ապրուէի... մա երկու տարի բացակայելէս... գործարանը ձեռքէս պիտի... գերագարձէս ետքը ի՞նչ պիտի... Մայր մը ունիմ, երկու տարի... ւանդութեանը համար 104 մամ... կեղեցիները, օգուտ չըրա... ամի դրամին աղբիւրն ալ պիտի... քի: Աստուած ողորմի խեղճ... տուտուն արթնցածին պէս. իր... դարման չուզած, իմ բանիս... յաջողութեան համար կ՚աղօթէր... ալ «Թէքրա» հասկցուեցաւ Աստուա...

Ու քանի հարիւրներ այսպէս... նորոշութեան մատնուած, չգիտ... լով թէ ո՞ւր պիտի երթան, որո՞ն... իրենց զինուորութեան շրջանը... պիտի ըլլան իրենց ընտանեկան պա... գաները, եթէ կորանցնեն տարիներ... տաժանքով ստեղծուած գործ... ստանք, դրացում եւ ամէն ինչ

Նպատակս չէ մտայլ գոյներով... կայացնել, պարզ ու տեսանելի... ղութիւն մը: Թերեւս պատկերը... աւելի սեւ է քան կը տեսնենք... տենք:

Բայց տեսա՞ք որ եւ է իրա... ազգային մարմին մը, որ հայ... պաշտօնական եւ օրինական... ները կատարելով, լրիւ եւ մանր... տեղեկութիւններ առանց... խանատու պաշտօնատուներէն... գորդէր մեր երիտասարդութեան... նոնց ընտանիքներուն:

Մէկը միւսէն աւելի գործ մը... ըլլալու ցուցամոլութեամբ, քա... գիրներ կ պաշտպան դիմումներ... մի կամ նուազ իրաւունք պաշտօնա... անձնաւորութեանց, եւ քանի մը... հաւանելի նախագահութիւն թեր... րու մէջ իբրեւ պաշտօնական գեր... եւ, ամէն պարտականութիւն վերջ... ցած է արդէն, ա լա մօն շէռ.

— Եղբայր, իրենցմէ բան մը... չունենք, միայն թէ՝ ազգային... են, «օֆիս» են ինչ որ են, իրարու... հաւաքուին հեղ մը, գլուխ... խորհին խորհրդակցին եւ... ռօրագրութեամբ, մէկ հատ... արժանի դիմում մը կատարեն... պէտք է, հասկնալու եւ մեզի բա... ցելու համար, թէ՝ «ի՞նչը ինչ... որ մենք ալ մեր ընելիքը գիտ... մեր գլխուն ճարը նայինք.

Եւ այսպէս դժգոհանքներն ու... գանգատները կը չարունակուին... ու պաղ, մեր իրաւատու մարմ... րուն դէմ:

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Փ. Մ.

Իր ջիղերը հանգարտած էին արդէն, երբ աչքերը ուղղեց բազկաթոռին մէջ ընկողմանած Երբադեղ ու գրգռիչ չարաճճի աղջկան, եւ ըսաւ.

— Ուրեմն իրաւցնէ՞ կէս փախուկներու տեղ դրած էիր զանոնք. շատ հետաքրքրական էր իմանալ անկեղծ կարծիքդ Սիդըր Փէնթընին մասին...

Բայց Սուլտանին յանկարծ զղջաց այդ ակնարկին համար. ի՞նչ պատշաճութիւն էր իր կողմէ Փէնթընին անունը յիշել դարձեալ: Տայանան իրաւունք ունէր նախանձի զգացումի մը վերագրելու իր այդ խօսքերը: Ու ահաւասիկ աղջիկը փրփրեցաւ.

— Օ՛հ, ուրեմն ան էր պատճառը որ այդ աստիճան ընկճուած կ՚երեւայիր գրասենեակիս վրայ. լա՛ւ, քանի որ այդչափ կը հետաքրքրուիս, ըսե՛մ —չէ՞ որ շատ հաճելի ժամանակ անցուցինք միասին... կը խղճամ քու Գաղտնի Սպասարկութեան գործակալի հանգամանքիդ, եթէ չկըցար այնտեղ տեսնել ուրիշ մէկը որ աւելի արժանի էր ուսումնասիրութեան քան Փէնթընը...

Եթէ Սուլտանին ուզէր անկեղծ պատասխան մը տալ, պիտի ըսէր թէ բացի Սըր Ճորճին կամ Թուրքերէնի դասերուն յատկացուած ժամերէն, ամբողջ ժամանակը դաւանօրէն մտածեր էր անոր մասին եւ հոգին թէ նըմարած էր միւսները: Բայց չուզեց տալ այդ տեսակ պատասխան մը եւ ընդհակառակն սկսաւ հարցնել.

— Ուրիշ ո՞վ...

— Օ՛հ, կը բաւէ, ընդմիջեց Տայանա բարկութեամբ ոտքի ցատկելով. հարցաքննութիւն չեմ ուզեր իմ առած քայլերուս մասին... ամբողջ գիշերն ալ այստեղ չեմ կրնար մընալ... գործի մասին խօսինք...

Սուլտանին դարձեալ ախորժեցաւ ու իր նայուածքով փնտռեց անոր դէմքը: Իր մաքին մէջ տպաւորուեցան Տայանայի բառերը— «իմ քայլերուս մասին»— ի՞նչ քայլեր էին անոնք... Այտերը կաս-կարմիր, աչքերը բարկանայէ կեցած էր աղջիկը այնտեղ՝ սաստ արտայայտութեամբ:

Ի՞նչ կազդուրիչ գօվութիւն մը պիտի զգար շոյելով անոր հոլանի թեւերն ու ուսերը. եւ սակայն անոր լայն բերանը ընդունակ կը թուէր դուրս տալու ամէնէն չարաճճի խօսքերը: Կարեւոր գործի մը մասին բանակցութիւննե՞ր կատարած էր գրասենեակին վրայ. կամ երեւցածին չափ «բռնուա՞ծ» էր Սիդըր Փէնթընին հետ: Սուլտանին որքա՜ն պիտի ուզէր յստակացնել իր միտքը. բայց խօսելու պատեհութիւն չունեցաւ, որովհետեւ Տայանան էր որ սկսաւ հարցնել.

— Ի՞նչ ծրագիր ունիս հիմա...

— Պիտի աշխատիմ Կաւալլի կողմակերպութեան մասին հաւաքել կարելի եղած բոլոր տեղեկութիւնները, պատասխանեց Սուլտանին. քանի՞ անդամ ունի, համբանը ի՞նչ չափով կ՚ածի եւ, եթէ կարելի ըլլայ պիտի որսամ նաեւ կազմակերպիչներուն անունները...

— Թագաժառանգի մասին ալ խօրհեցա՞ր...

— Այո՛, եթէ դաւադրութիւնը պիտի յաջողի, ուրեմն թագաժառանգի ալ պէտք ունին. եթէ նոյնիսկ բանակին մէկ մասը իրենց հետն է, ստիպուած են ցոյց մը կատարել՝ զինուորները իրենց կողմը քաշելու համար... Հետեւաբար հարիւրին հարիւր վստահ եմ որ փախցուած զէնքերու մթերանոց մը ունին տեղ մը...

— Իսկ ե՞րբ կ՚իջեցնեն հարուածը...

— Այդ ալ կարեւոր կէտ մըն է... Բէուֆին ըսածին նայելով, գրեթէ պատրաստ են, բայց չեմ կարծեր որ կրնան յաջողիլ...

— Ես ալ չեմ կարծեր, Քէմալը դիւրին կորսուելիք ընկոյզ չէ, հաստատեց Տայանան... եւ սակայն ներքինին իրենց հետն է... շատ մեծ ու խորամանկ մէկն է...

— Առոր շատ կարեւորութիւն ընծայելու չենք. բնականաբար Գազալ հոգիով յառաջդիմական մըն է. եւ ըլլալով հին դպրոցի ջարդարար ու կեղեքող, Քէմալի բարենորոգումները հաւանաբար զրկած են զինքը իր հարստութենէն... ուրեմն Կաւալի համակիրներուն առաջիններէն պիտի ըլլայ...

— Կը թուի թէ անխելք մարդու մը տեղ դրած ես թշնամիդ... եւ գիտցած ըլլաս, անիկա քու թշնամիդ է հիմա... անգամ մը որ կասկածի թէ այդ տեսակ գաղտնիք մը մէջտեղ հանած ես, առանց խղճահարութեան ատելութիւնը քու դէմդ կը հանէ, ինքզինքը ազատելու համար... այդ ստորադասային դատարան կը տանին քեզ, լրտեսական արարքով մը կ՚ամբաստանեն եւ մենք չենք կրնար քեզ փրկել... ուրեմն շատ կ՚աղաչեմ, զգոյշ եղիր...

— Շատ կուտամ, բայց մի՛ կարծէք որ Կաւալ այդքան զօրաւոր է Թուրքիան քաղաքական կռիւի մը մէջ նետելու համար... ըլլալիքը երկու-օրուան խռովութիւն մըն է, մի՛ վախնար...

Երանի թէ ճիշդ ըլլար ըսածդ, փափաք Տայանա յանկարծ... յայտնութեամբ մը, ինծի այնպէս կը թուի թէ խռովքի մեծ դէպքեր պիտի ունենանք...

— Քանի որ գործի սկսած ես... ըը նորէն պիտի հետաքրքրուի... լի եղածին չափ մանրամասնութիւն... ներ քաղելու համար, ըսաւ Սու... խրախուսիչ ժպիտով մը:

— Շա՛տ լաւ, անհրցուց աղջիկը... րան մօտենալով. յաջողութեան... սին ըսածներս անկեղծ էին... շատ զոհ պիտի մնամ, բայց կը... րեմ վտանգէն հեռու կեցիր.

— Կը խոստանամ, կրկնեց... տին: Մթնոլորտը աւելի... էր հիմա եւ իրեն այնպէս կը... թէ խօսակցութիւն կ՚ունենար... գլուխը ընկերոջ մը հետ:

Տայանա ուսերուն նետեց... առհեւս վերարկուն եւ յանկարծ... սաւ.

— Աղէկ միտքս ինկաւ, գիտէ՞... Փիթըրը Պոլիս է...

— Ի՞նչ կ՚ըսես, իրա՞ւ, պատ... տղան. իր բարեկամին անունը... խօսցուց զինքը:

(Շար.)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԵՒ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 26 Ապրիլ (Յատուկ) — Հայաստանեայց աշակերտները կազմակերպած էին ցերեկոյթ մը, ապրիլ … նախագահութեամբ Փրոֆ. Գ. …էի. եւ որովհետեւ, Ժընեւի հայ գաղութը տարին երկու անգամ … քով-քովի բերելը հրաշքի նման … մըն է, յարմար նկատուած էր … առիթով տօնել Մշակոյթի Օրը … Մեծ Եղեռնի տարեդարձը:

Սգահանդէսը բացուեցաւ քառա… «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները … ունկնդրեցին յոտնկայս: Բեմին … կարելի էր տեսնել երեք սիրելի … դէմքերը, պճնուած նարօծիլ ար… աշխատակիցներու կողմէ, — Սիամանթօ, Ռ. Զարդարեան եւ Գաւմէն: Այս … ներու շուրջը արձանագրուած էր «Յանգանք նահատակացս», … տառերով:

Օր. Փէյնիրեան յայտագիրը սկըսաւ Շոփէնի մահերգով: Երկրորդ … ուսուցչուհին, վկայեալ Ժընեւի պետական երաժշտանոցէն, … յուզումով նուագեց այս խորախորհուրդ կտորը:

Առաջին մասին ընթացքին որ յատկացուած էր Մշակոյթի Օրուան, Հայաստանի աշակերտները … խանդավառութեամբ ու … Ա. Ահարոնեանի «Յաւ…անց», Վ. Թէքէեանի «Եկեղեցին …կական»ը ու Զարեանի «Հայաստանցի …»:

Հակիրճ վայրկեան մը եղաւ հայու … Փրոֆ. Կոսէլի հայերէն բանախօսութիւնը «Հայ վիպագրութիւնը եւ … Սասնոյ Ծռերուն մասին»: Անթերի ոճ եւ կենդանի նկարագրութիւն, մէկ խօսքով, լուրջ ուսումնասիրութիւն մը: Ներկաները … լսեցին այդքան մաքուր … հայերէն մը, Զուիցերիացի փրոֆէսորի մը բերնին մէջ: Դժբախտաբար չկրցայ համոզել յարգելի բանախօսը, որ նոյնքան ծանօթ է իր … մասնագիտութեամբ որքան իր համեստութեամբ, որպէսզի ձեռագիրը ինծի յանձնէր «Յառաջ»ի մէջ հրատարակելու համար:

Մեծ գոհունակութեամբ լսեցինք նաեւ քառաձայն «Քարեխօսութեան»երը ու «Տէր ողորմեան» Կոմիտաս վարդապետի, զորս փրոֆ. Կոսէլ … Հայաստանի խումբ … աշակերտներուն: Հարկ է ջերմապէս շնորհաւորել … փրոֆ. Կոսէլ, որ փայլուն օրինակը տուաւ հայ գրականութեան ճոխութեան ու հայ երաժշտութեան վեհութեան:

Խիստ յուզուած այս բանախօսութենէն, Փրոֆ. Շէրիտեան ջերմապէս շնորհաւորեց մեր սիրելի բարեկամը եւ աւելցուց.

— «Երբ կը տեսնեմ ձեզի պէս հայ երիտասարդները, խանդավառ ու հըպարտ իրենց ազգութեամբ, կը համոզուիմ թէ հակառակ անկախ Հայաստան մը գոյութիւն չունենալուն, Հայաստանը կ'ապրի աշխարհի ամէն կողմը ուր Հայու սիրտ մը կայ»:

Յայտագրին երկրորդ մասը յատկացուած էր նահատակ գրողներուն: Ր. Յարութիւնեան, ուսանող գրականութեան, երկու խօսքով բացատրեց նահատակ գրողներուն ձգած պարապը մեր գրականութեան մէջ: Ու դոնց Գ. Զօհրապի, Սիամանթոյի, Զարդարեանի եւ Վարուժանի գործերը, ինչպէս եւ անոնց յատկանշական գիծերը: Գ. Գարսումեան, Լիոնէն, որ պատահմամբ Ժընեւ կը գըտնուէր, մեներգեց դաշնակի ընկերակցութեամբ, կուռ եւ գեղայուն շեշտով մը իր արտադրութիւններէն Սիամանթոյի «Գիւղին փառքը»:

Վերջաւորութեան, ընթերցումներու կարգին յիշենք «Զարնուած որսորդ»ը Զարդարեանէն ու «Թեհլան»ը Գ. Զօհրապէն: Դանիէլ Վարուժանէն արտասանուեցաւ Գուտը եւ Կալը (Հացին երգէն):

Հաւաքոյթը վերջացաւ քառաձայն «Բամ Փորոտան»ով:

Ահաւասիկ, երկու բառով ամփոփումը այս նոր յայտագրին որ փրոֆ. Կոսէլ եւ «Հայաստանի» աշակերտները կը նուիրէին Ժընեւի թմրած գաղութին:

Յ. Գ.

ՍԳԱՏՕՆ

ՇԱՎԻԼ.— Երբ աւելի հոծ գաղութներ ոչ միայն չեն մոռցեր Ապրիլեան Սգատօներ սարքելու, այլեւ նոյն օրերուն ժողովներ եւ տարբեր ցերեկոյթներ, նոյնիսկ պարահանդէս ու խնճոյքներ կը սարքեն, Շավիլի փոքրաթիւ գիտակից մասը կուգայ ամէն տարի խոնարհիլ իր նահատակներուն յիշատակին առջեւ: Բայց, ո՞վ մեռել չունեցաւ կամ ո՞ր տունէն մարդ չըսպաննուեցաւ այդ սարսափի թուականին... :

Սգահանդէսը բացուեցաւ «Րաֆֆի» խումբի Գ. Դուրեանի «Ելէք տղոց» մահերգով, որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս: Յետոյ օրուան նախագահը, Հոգեւոր հովիւ՝ Այթունեան քահանայ երկու խօսքով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը եւ խորհուրդը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Գ. Իշխանեան:

— «Այս գիշեր չեմ եկած ձեզ երկար նկարագրականը ընելու այն ահ ու սարսափի օրերուն ուրկէ ես ալ անցայ փոքր տարիքիս, ուր տեսայ դիակներ փռուած չորս կողմս, ու կմախքներ ամէն մէկ քայլիս, այդ անօրինակ եղեռնը կիսեց հայութիւնը, Մէկ մասը՝ դէպի գերեզման, միւս կէսն ալ ձգելով ցիրուցան: Այս մեծ օրը յարգանքի քանի մը ճառերով եւ քանի մը երգերով չէ որ պիտի փակենք, այլ ճշդելով մեր դիրքը եւ հերքելով թիւր կարծիքները: Յեղափոխութիւնը չէր որ հայկ. ջարդերը յառաջ բերաւ այլ ընդհակառակն յեղափոխութիւնն էր որ առաջքը առաւ շատ մը ջարդերու: Հացի, կռուի եւ համակերպութեան քաղաքականութիւնը չէ որ մեզ պիտի առաջնորդէ դէպի փրկութիւն: Բաւական է որքան մոմեր վառեցինք ու ձեռնածալ «Տէր ողորմեա» կարդացինք, մինչ թշնամին արթուն կը հըսկէր եւ կ'օգտուէր թէ մեր միամտութենէն եւ թէ անմիաբանութենէն: Մտածենք այլեւս գործնական եւ իրատես ճամբաներով քալելու ազգովին, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանինք մէկ ճակատով ու առանց դասակարգի խտրութեան: Ունենանք կեսարի ամուր հաւատքը, անցնելու համար այն ալեկոծ ծովէն դէպի միւս եզերքը խաղաղութեան»:

Ապա տեղի ունեցան մեներգներ Տիկին Գոյանեանէ (Գիյանքուրէն), Տիկին Ս. Սարգիսեանէ, Տիկին Գ. Խոկիճեանէ, Գ. Փ. Օհաննէսեանէ եւ Օր. Ս. Գասպարեանէ, իսկ արտասանութիւններ՝ Գ. Խ. Գոչեանէ, Օր. Ա. Շարապխանեանէ եւ Գ. Ա. Քիւրքճեանէ:

Կենդանի պատկերին մասնակցեցան Տիկին Ս. Սարգիսեան՝ իր յուզիչ մեներգով, Տիկին Ք. Օհաննէսեան՝ (Հայաստանի Ոգի) եւ Գ. Յար. Փափազեան՝ «Ի վերին Երուսաղէմ», իսկ հայ որբեր ալ իրենց յարգանքի բաժինը բերին իրենց դրօշներով, հանդէսին սկիզբն ու վերջը:

Բեմը զարդարուած էր նահատակ մտաւորականներու նկարներով, տարագիր եռագոյնի ծալքերուն տակ:

«Մեր հայրենիք»ով բաժնուեցան մեր արտասուող հայրենակիցները սեւ զարդանիշը իրենց լանջքին եւ թեւբեկուած հոգիով, հակառակորդները անոնց որ իրենց բացակայութեամբ կարծես մեռեալներէն ալ ոխ ունէին...:

Մ. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 1

ԿՐԸՆՈՊԼ, 24 ապրիլ (յապաղած). — Ապրիլ Տասնըմէկի տարեդարձը կատարուեցաւ ապրիլ 11ին, նախաձեռնութեամբ Զամի մասնաճիւղին, Քարըլի գեղեցիկ սրահին մէջ: Բեմին ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյներով, իսկ մէջտեղը խոշոր գիրերով գրուած.— «Այսչափ չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող այլ ալ խարհ կարդայ Հայոց նախատինք»: Մեծ շրջանակի մը մէջ յիշատակութեան արժանի շատ մը նահատակներու կարգին կը գտնուէին Գ. Զօհրապի, Սիամանթոյի, Ակնունիի, Վարուժանի, Զարդարեանի եւն. նկարները: Ձախ կողմը սեւերով պատած զապազ մը ծաղկեպսակով ծածկուած:

Հանդէսը բացուեցաւ «Տէր ողորմեա»յով զոր երգեց երգչախումբը առաջնորդութեամբ Հոգեւոր հովիւին եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ օրուան նախագահը ընկեր Ղ. Թորոսեան քանի մը բառով բացատրեց տօնակատարութեան նշանակութիւնը:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, նահատակ մտաւորականներու արտադրութիւններէն առնուած գեղեցիկ կտորներով, Գ. Յ. Ծրիգեան, Ա. Անտոնեան, Ա. Զօրեան, Օր. Սահակեան եւ Ա. Լ. Թաքուեան: Իսկ Օր. Ծովինար Տէր Գէորգեան ժամանակաւորապէս հը-բուեբուած Լիոնէն, քանի մը գեղեցիկ երգերով փակել տուաւ հանդէսին:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Գ. Կ. Խրայեան որ պարզեց հայ ժողովուրդին արժէքները, գրական, յեղափոխական, գեղարուեստական մարզերուն մէջ: Զանազան մէջբերումներ ըրաւ օտար նշանաւոր մարդոց տպաւորութիւններէն եւ կարծիքներէն: Յետոյ ըսաւ.— «Հայրենակիցներ, այս դաշտին գլխաւոր ծնրագիրներն են Զոմերը, բայց այս դաշտը ամէնուս կը պատկանի, օգնենք անոնց հասցնելու համար մինչեւ վերջնական կայան, ազատ եւ անկախ Հայաստան, որ եղաւ նահատակներուն գլխաւոր երազը, առանց ձգուած մեզի: Հանդէսը փակուեցաւ Օր. Ծ. Տէր Գէորգեանի երգած «Հայաստան»ով, ընկերակցութեամբ դաշնակի:

Զամի կազմին վրայ աւելցան վեց ընկեր-ընկերուհիներ, եւ երկու պատուոյ անդամներ:

Տ. Սողոմոնեան

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Մամուլով յայտարարած էինք, մեր խումբին մասնակցութիւնը Ֆութպոլի միջազգային թուռնուային՝ Զատկական տօներու առթիւ կազմակերպուած Փարիզի իտալական խումբի կողմէ: Այս գեղեցիկ մարզահանդէսին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը հակառակ իր գիտական խաղին եւ իր մարզիկներուն եռանդուն ու կրակոտ ջանքերուն, պարտուած դուրս եկաւ: Կիրակի օրուան մրցումը կատարուեցաւ ընդդէմ Իտալացիներուն եւ մեր խումբը պարտուեցաւ 4 — 1: Այս պարտութեան գլխաւոր պատճառն էր մեր մարզիկներէն մէկուն սխալը ու բոլորովին վհատեցան մերինները, որոնք մասնագիտած էին անխոյանք հանդիպանալ նոյն անխախտ Թուռնուային: Հակառակ մեր պարտութեան, տեղական մարզական թերթը, «Auto», գովեստով կը խօսէր մեր խումբին մասին: Չեխերը յաղթեցին Ռուսերուն 5 — 0: Երկուշաբթի օր Ռուսերը յաղթեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի 5—1, իսկ ֆինալը տեղի ունեցաւ Չեխերու եւ Իտալացիներու միջեւ, այս վերջինները 1—0ով յաղթեցին Չեխերուն, շահելով արժէքաւոր բաժակը: Այս մարզահանդէսին ներկայ էին մօտ 3000 հանդիսատեսներ:

Յանձնախումբս հանգանակութիւն մը ձեռնարկեց իր մարզիկներու եւ համակիրներու միջեւ, տարազներ գընելու համար եւ գոյացաւ 595 ֆրանք: Ստորեւ՝ ցանկը անոնց որ քաջալերեցին մեզ իրենց համեստ այլ սրտաբուխ նուէրներով.—

Ամէն 150, Բ. Տէօվլէթեան, Մ. Փամպուքճեան, Հ. Յակոբեան, Յ. Թաղարեան, Գ. Քիւչիւքեան 50ական ֆրանք, Թ. Տէրվիշեան եւ Յ. Թօքաթլեան 25ական ֆրանք, Մ. Տնկայեան, Մ. Երանեան 20ական, Ժ. Քարաեան, Յ. Արապեան, Գերսամ Դարօն, Խ. Փիլիճեան, Ե. Գալէնտէրեան, Գ. Գէորգեան, Յ. Զուլալեան 10ական ֆրանք, Գ. Գեորքեան, Թ. Ղազարոսեան, Ս. Կիւլպօլեան, Մ. Քարունակեան, Յ. Տավօեան, ամէն 5ական ֆրանք: Շնորհակալութիւն բոլորին.

*** Կիրակի 24 ապրիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը փայլուն յաջողութիւն մը շահեցաւ յաղթելով S. S. Amicaleի Ա. խումբին 5 — 3: Յիշեալ խումբը կը պատկանի Ա. դասակարգի: Մեր պահեստին պարտուեցաւ նոյն խումբի պահեստիէն 2 — 1:

Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մուրատ Ռափայէլեան խումբը իր դասակարգէն շատ բարձր խումբի մը դէմ մրցելով պատուաբեր արդիւնք մը ձգեց, պարտուելով մի միայն 3 — 1:

Շնորհաւորելի են մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի երիտասարդ մարզիկները որոնք ամէն կիրակի, առանց բացառութեան ամէն զոհողութիւն յանձն կ'առնեն թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս, բարձր պահելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշը եւ հայ անունը օտար հողի վրայ, մանաւանդ առանց սեփական մարզադաշտ ունենալու:

Կիրակի մայիս 1 մեր երկու խումբերը պիտի մրցին A. S. Courbevoieի խումբերուն դէմ: Ժամադրութիւն 2ին Փորթ Շամփէրէ:

Մ. Ռ. խումբը պիտի մրցի F. C. Suresneի դէմ: Ժամադրութիւն ժամը 2ին Փորթ Մայօ:

Մ. Երանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԾՊՏԵԱԼ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Մարտ).

— «Մեր հայրենաշունչ եւ անկաշառ մամուլը, պատիւ իրեն, տարիներ շարունակ մերկացուց եւ իրենց խակական գոյնով ներկայացուց հանրութեան մեր կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր տեսակի խառնակիչները, համայնավար ծպտեալ գործակալները, լրտեսները, բանսարկուները եւ գրպարտիչները:

Եւ այսօր գաղթահայութիւնը քիչ մը շունչ կը քաշէ, իր ուշադրութիւնը բացառապէս կեդրոնացնելով իր ազգային, հանրային եւ կրօնական գործերուն վրայ:

Եւ ուրախ ենք մատնանշելու, որ մեր իմաստուն ժողովուրդը այս ամէնը տեսաւ, զգաց եւ իր դիրքը ճըշդեց կորովի կերպով:

Արդիւնքը մէջտեղն է: Ամէն կողմ ներքին աշխատանք կը նկատուի— կրթական գործերը կը կանոնաւորուին, եկեղեցական հարցերը հետզհետէ դրական լուծում կը ստանան, խաղաղութեան եւ համերաշխութեան նորանոր ձեռնարկներ կ'ըլլան, մէկ խօսքով՝ բնական կեանք մը կը սկսուի, ինչ որ գաղթահայութեան միակ բաղձանքն է:

Թուրքեւբոլշեւիկեան գործակալները, տասնի մը համար, կրցան մեր կեանքը տակն ու վրայ ընել, հակամարտութիւններ ու երկպառակութիւններ սերմանելով, ներքին մոլեգին պայքարներ ստեղծելով եւ ազգին ու հայրենիքին անունը չարաչար շահագործելով:

Այսօր այլեւս միամիտներ քիչ կան՝ հաւատալու անոնց, որոնց գործն ու նպատակը խառնակչութիւն եւ զեղծարարութիւն է:

Սակայն, բնաւ միամիտ պէտք չէ ըլլալ, կարծելու համար թէ՝ բոլշեւիկեան ծպտեալ գործակալներն ու խառնակիչները ի սպառ անհետացած են հրապարակէն: Անոնք ընդունակ են իրենց գոյնը անմիջապէս փոխելու եւ յարմարելու տեղին եւ միջավայրին, նայած թէ հովը ինչպէ՞ս եւ ո՞ր կողմէն կը փչէ: Սակայն, այս կերպարանափոխութիւնը իրենց գործելակերպն է, բուն նպատակը միշտ նոյնն է— խառնել, պառակտել, գրպարտել, պայքարներ ստեղծել եւ թոյլ չտալ որ ազգային միութիւն եւ համերաշխութիւն գոյանայ:

Ինչ խօսք, որ մեր ազգային միութիւնը, շատ հասկնալի պատճառներով, երբեք ձեռնտու չէ Համայնավար Ռուսին, եւ ի՞նչ կասկած, որ մեր ներքին ներդաշնակութիւնն ու համերաշխութիւնը, առաւել չափով, ձեռնտու չէ նաեւ Ջարդարար Թուրքին:

Եւ բնականաբար, այս երկու պետութեանց հայահոտ գործակալներն ու խառնակիչները ամէն կերպ պիտի աշխատին կատարել իրենց տէրերուն կամքը:

Եւ այդ վաճառուածները իրենց սեւ դերը կը կատարեն վարպետ կերպով:

Երբ համայնավարութիւնը տակէ տարիներ առաջ ի պատուի էր, եւ Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը ճանչցուէր որոշ պետութեանց կողմէ, իրենց գործակալները մեր մէջ կ'աշխատէին իբր «չէզոք ազգայինները եւ սովետասէրները»:

Եւ երբ համայնավարութիւնը, իբր միջազգային գարշահոտութիւն, հետզհետէ կը մաքրուի հրապարակէն, եւ նոյնիսկ «արգիլուած պտուղ» մը կը դառնայ, մեր «չէզոք ազգայինները եւ սովետասէրները» իրենց պոչէն կը խուզեն «սովետասիրութիւնը» եւ կը մնան պարզ «չէզոք ազգայիններ»: Իսկ հիմա, երբ համայնավարութիւնը արդէն կը ճանչցուի իբր միջազգային ահաւոր կազմակերպութիւն մը, իր բուն հայրենիքին մէջ բացայայտօրէն ոճիրներ եւ սպանդներ սարքելով, եւ արտասահմանի մէջ ծածուկ եւ գաղտնի մարդասպանութիւններ եւ առեւանգումներ կատարելով, մեր «չէզոք ազգայիններ եւ սովետասէրներ»ը իրենց պոչէն ջնջած են՝ «չէզոք» ու «սովետասէր» բառերը եւ դարձած են «ազգայնականներ»:

Առանձնապէս համայնավար գործակալները ընդունակ են այսպէս շուտ վերափոխուելու եւ կերպարանափոխուելու:

Այսպիսի տիպարները կը վխտան գաղթաշխարհի մէջ, իրենց թշուառ գոյութիւնը քարշ տալով:

Սակայն ամէնէն զարշելի եւ զզուելի տիպարը, որ բոլշեւիզմը ստեղծեց եւ իր հարազատ ծնունդն է, դաւանափոխն է: Քիչ թիւ չեն կազմեր այս զզուելի արարածները: Անոնք իրենց սկզբունքը, համոզումը եւ գաղափարը, եթէ ունին, մէկ օրէն միւսը կը փոխեն եւ կը յարմարուին միջավայրին ու պայմաններուն:

Եւ դժբախտութիւնը հոն է, որ անոնց համար որոշ փարախներ միշտ բաց են»:

Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԵՏԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին ընկեր Թ. Այվազեանի:

Լիոն, 23 Ապրիլ 1938

ՄԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

…ունեցինք զանոնք մեր մէջ: Ես … գիւղ … նորոգեցի. ուրիշ … չարի: Որովհետեւ կը վախնայի … Քիւրտերը յետագային ինծի վը… կը հասցնեն, ունեցածներէս զըրկելով:

…նորէն ուրախ զուարթ Մարգ… լեռը բարձրանալ: … կը … յոգնութիւն առնելու եւ … ամէն մէկը գիշերուընէ դէպի … կը պառկէր: Կատար հասանք, Թէլ… տուն մօտերը: Խումբը ցրուեցաւ: Մեր ընկերներէն շատերը իրենց տուները գացին: Անոնք նորէն կը հաւաքուէին, երբ աւազակապետը կանչէր զիրենք: Ես ու Ճանօ աւազակապետին հետ Թոնոյի տունը գացինք: Հոն կը պահուէին աւազակապետներուն գողօնները: Ճաշեցինք ու … վրայ … Ճանօյի հետ: Տանտիկինը … գողօններուն կը նայէր … կը խնդար. Դարձանք տուն: Հոն էր Ճանոյի քոյրը, Կիւլիզարը, որ պէտքը անոր կինը մինակը չի մնար: Կիւլիզար ջուր բերաւ ու մեր ոտքերը լուաց: Ես անոր յանձնեցի զոյգ մը գուլպայ, որոնք Փէհլիվանը ինծի նուէր դրկած էր: Փէհլիվան սիրահարուած էր Կիւլիզարին ու հարսնիքին կը պատրաստուէր...

Քանի մը օր վերջ Փէհլիվանին գացի հասկնալու համար թէ ե՞րբ երթալու էր իրենց աւարի համար: Չվերադարձայ այլեւս ու հոն մնացի իր քով: Միասին հաճոյքի եւ զուարթութեան լաւ օրեր անցուցինք: Գիւղէ գիւղ կը հրաւիրէին, ուր մատաղ կ'ընէին ու կոչունքը անպակաս: Քանի մը օրուան մէջ գեղեցկացայ եւ ուժովցայ ես: Զգեստներս ալ նոր էին: Ուստի այլեւս ես ալ սկսայ մարդու կարգ անցնիլ եւ յարգուիլ շատերէն:

Խօհոյի գիւղը, անտառաշատ ձորին մէջ, ինչ յաջի: Մեզի համար երկու ալ մօրթած էին: Մեզի միացան երկու անծանօթ երիտասարդներ որոնք Փէհլիվանին ծանօթ կը թուէին: Գիշերը, ընթրիքէն վերջ աւազակապետները միմեէ չորս հոգի առին ու սկսանք քալել առանց բան գիտնալու: Նորեկները մեզի հետ էին: Գիւղ մը հասանք: Պաշարեցինք Թէմիր անուն ծերունիին տունը, որուն տղան, Ալի, մեզ մատնել ուզեր էր: Աւազակապետները սկսան Ալին անխնայ ծեծել: Մերկ եւ աղքատ երիտասարդ մըն էր ան: Ես այնքան կը մեղքնայի՛, բայց չէի կրնար բան մը ընել: Յետոյ տուն մտան եւ հարուր մը ճիչերը հանեցին: Ալին զայն, տանիք, քովս բերին: Սուր կը ցուցնէին անոր ու անխնայ կը զարնէին: Ան կը պաղատէր ու կը ճչար: Անտէր կին մըն էր: Կով մը եւ երկու փոքր զաւակներ ունէր, բոլորովին մերկ: Կովին իւղը հաւաքած էր որպէսզի ծախէ ու անով զգեստ ընէ իրենց: Այդ պահած իւղը կ'ուզէին իրմէ: Զինքը քովս թողին, իրենք ներս գացին փնտռելու պահուած իւղը: Ան կուլար ու կ'աղաչէր ինծի: Ես կը մեղքնայի իրեն եւ սիրտս կուտայի որ դէպի չվախնայ: Կրկին ներս տարին ու ծեծեցին զայն, մինչեւ որ իւղը առին ձեռքէն:

Ելանք գիւղէն: Ընկերոջ մը հետ իւղը Խօհոյի տունը տարինք լուսաբացին, յետոյ անտառ դառնալ եւ զինքը գտնելու համար: Խօհոյի կնոջ առատ իւղով բալա ֆէօմպէսի (աղիչ) եփել տուինք ու դարձանք խումբին մօտ:

Եղբայրներու գեղեցիկ անտառ մըն էր, գիւղի մը վրայ: Ծիւղերը իրարու կը հիւսուէին: Սաուերտառ, ծառերը կանանչ ու բարձր: Մասրենիներ ու խնձորենիներ: Հոն առատ Մէշուիք կար (երկար խաղ մը որուն ծղօտը կը կեղուեն եւ կ'ուտեն Քիւրտերը): Կակուղ ջուրերով աղբիւր մը կարկաչելէն կը վազէր: Աղբիւրին մօտ, ծառերուն տակ, նստեր էին ընկերները, կը ընտանեկան ուրախ մաս: Պահակ մը մեզի կը սպասէր:

Մեր ընկերներէն երկուքը այդ գիւղէն էին: Զարմանալ ու ընտանիքի անէ մարդիկ էին անոնք: Կէսօրին մեզի բերին «աշխ բալարդ»: Մաքին զոգ կողմին վրայ, բեղի մէջ կարմրցուած զառնուկ մը: Իրիկունը այդտեղը լըքեցինք ու գացինք ուրիշ անտառ մը գիշերեցինք: Առտուն, լեռան վրայ, ասկէ գիւղերուն քով բարձրացանք: Բոլոր գիւղերը կ'երեւէին անկէ: Կէսօրին բլուրի գիւղերէն քանի մը կիներ եփած զառնուկներ առած Ծղիկի կինը, Էէճի խաթունը տեսութեան եկան: Կը հիանային անոր զգեստին, զարդերուն, լեզուին ու ոսկիներուն վրայ:

Այսպէս, օրերով, գիւղերը կը շըրջէինք հիւրասիրուելով անոնցմէ: Օդը աղէկ էր: Վախ չունէինք: Հէմոյի շրջանէն նուազ փառաւոր, բայց աւելի հանգիստ էր այս կեանքը:

Տիվրիկի շրջակայ Թուրք գիւղերէն, որոնք կողոպտել սկսած էինք մենք, Փէնտիք գիւղին հարստութիւնը առասպելական էր եղած: Խօօ, իբրեւ հին ու աղուոր զող, չարունակ կը գովէր զայն մեզի: Անոնց կիները քարբիտ թիթեղներ կը լեցնեն, կ'ըսէին: Կիներու զգեստները ոսկով սեղմուած: Արծաթէ կոթերով սարքեր, սափորներ, մատաններ եւ դեռ ինչե՜ր ու ինչե՜ր: Անոնք Հայերէն կողոպտեր էին այդ բոլորը: Աւազակներէն իւրաքանչիւրը յոյսը դրած էր այդ գիւղին վրայ, մէկէն հարստանալու համար: Բայց որովհետեւ ան մեզմէ հեռու էր եւ վտանգները շատ, կանչեցինք Մէհմետ չէթէներն ալ միասին զարնելու զայն:

Օր մը ղրկեցինք որպէսզի Մէհմետ չէթէն Տէվէ եաթաղը գիւղին մօտ Ձորը լեռը գայ: Երբ իմացանք թէ անոնք հոն հաւաքուեր էին, իրենց քով գացինք, միացանք անոնց: Թոփալ Ալի պէկ, զինուած, խումբին գլուխն էր անցած: Մէհմետցիներուն բոլոր անունի մարդիկն ալ հոն էին: Ողջագուրուեցանք բոլորին հետ: Ալի պէկ սկսաւ մտերմօրէն խօսակցել հետս: Ուրախ էր որ զիս այնտեղ հասուած ու լաւ կը տեսնէր: Խօսեցաւ քաղաքականութենէն ու պատերազմէն լուրեր տուաւ ինծի: Վարշաւա գրաւուած, Պուլկարիա Գերմանիոյ կողմն անցած: Համաձայնականներու դիրքը գէշ: Այդ լուրերը տխրեցուցին զիս: Քովը թերթ ունէր, «Թասվիրը Էֆքեար»: Հանեց ու ինծի տուաւ զայն: Ձեռքս առի եւ արցունքներս սկսան հատիկ հատիկ վրան կաթիլ: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ ես ողջ ողջ թաղուած եմ, ու այդ թերթը վրաս դրուած քարն է:

Ալի պէկի բացատրեց հոգեկան վիճակս: Ան զիս կը հասկնար ու կը ջանար մխիթարել:— Գէշ օրերը կ'անցնին, կ'ըսէր, գէշ երազի պէս...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(68) (Շար.)

Գերմանիոյ Հրեաներուն գոյքերը պէտք է յայտարարուին մինչեւ Յունիս 30

1935 Սեպտեմբերէն ի վեր, (Նիւրէնպէրկի համագումար), երբ գերմանական կառավարութիւնը արմատական միջոցներ ձեռք առաւ Հրեաներուն դէմ, երկրորդ վճռական անօրինութիւն մը տեղի կ'ունենայ:

Ապրիլ 27ին, գերմանական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ Հրեաները պարտաւոր են մինչեւ 1938 յունիս 30 մանրամասնօրէն յայտարարել ինչ որ ունին իբրեւ հարստութիւն եւ կալուած, 5000 մարքէն վեր: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ քառամեայ ծրագրին վարիչը իրաւունք ունի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու, այս գոյքերը օգտագործելու համար, համաձայն գերմանական տնտեսութեան պահանջներուն: Հրամանագիրը ստորագրած են մարաջախտ Կէօրինկ եւ Վիլհելմ Ֆրիք: Անոնք որ կ'անսաստեն, պիտի դատապարտուին բանտարկութեան եւ տուգանքի, իսկ աւելի ծանր պարագաներու մէջ՝ մինչեւ տասը տարի տաժանակիր աշխատանքի, գոյքերու գրաւումով:

Այս առթիւ հրատարակուած կիսապաշտօնական ցեկոյց մը կը բացատրէ թէ նոր օրէնքին նպատակն է «արիականացնել» գործերը՝ Մեծագոյն Գերմանիոյ մէջ, եւ թէ Հրամանագիրը մասնաւորապէս կը վերաբերի Աւստրիոյ, ուր տնտեսական կեանքը մեծ մասով ենթարկուած է հրէական ազդեցութեան»:

Մասնագէտներ 5 — 7 միլիառ մարք կը գնահատեն Մեծագոյն Գերմանիոյ հրէական ստացուածքները: Հրատարակուած ցեկոյցին համաձայն, նոյնիսկ օտարահպատակ Հրեաները ենթակայ են օրէնքին տրամադրութեանց:

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի նոր դաշնագիրը

Ապրիլ 27ին Աթէնք հասան Թուրքիոյ վարչապետը՝ Ճէլալ Պայար եւ արտաքին գործոց նախարարը՝ Թ. Ր. Արաս: Կայարանին մէջ կը սպասէին Յունաստանի վարչապետը եւ նախարարները, ինչպէս եւ Թագաւորին թիկնապահները, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային սպայակոյտներու նախագահները, խորհրդային դեսպանը, պալքանեան պետութեանց ներկայացուցիչները եւն.: Խմբերու մէջ զինուորական պատիւներ կ'ընծայէր, իսկ նուագախումբը երկու երկիրներու քայլերգները կը հնչեցնէր:

Թուրք նախարարները արքայական պալատ երթալով, ստորագրեցին այցելութեանց տոմարը: Իրիկուան դէմ տեղի ունեցաւ յունկուածական դաշնագրին ստորագրութիւնը: Այս դաշնագիրը, որ նշանագրուած էր Էնկիւրիի մէջ, փետրուար 27ին, Զօր. Մէթաքսասի այցելութեան առթիւ, կ'երկարաձգէ 1930ին կնքուած դաշնագիրը եւ Թուրքօ-հելլենական սերտագոյն համաձայնութիւնը, տասը տարուան համար:

Ալպանիոյ թագաւորին ամուսնութիւնը

Ապրիլ 27ին տեղի ունեցաւ Ալպանիոյ Թագաւորին ամուսնութիւնը Հունգար կոմսուհիին՝ Ապպոնիի հետ, որ այս ամուսնութեամբ կը դառնայ Թագուհին: Թագաւորը 42 տարեկան է, Թագուհին՝ 22: Երէկ օր երեք գիշեր անընդհատ խրախճանքներ տեղի ունեցան, այս ամուսնութեան առթիւ, որուն շնորհիւ ձրի ամուսնացան նաեւ 152 չքաւոր զոյգեր: Դաւառի մէջ ամուսնացած զոյգերուն օժիտը հոգաց պետութիւնը, իսկ մայրաքաղաքին մէջ՝ Թագաւորը, համաձայն ազգային հերոս Իսքէնտէրի հաստատած սովորութեան (150 տարի առաջ):

Արքայական պսակին արարողութիւնը (քաղաքային) տեւեց միայն ինը վայրկեան: Իսլամական օրէնքին համաձայն, հարսնիքը արգիլուած էր: Իտալիոյ ներկայացուցիչն էր արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ: Մեղրալուսինէն վերջ, Թագաւորն ու Թագուհին նախ Իտալիա, յետոյ Հունգարիա պիտի երթան:

ՁԱՆԱԶԱՆՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՔՍԱՆ ՌՈՒՍԵՐԸ, որոնք նանսէնեան հպատակ են, աջ-ձախ ինկած են, երթալիք տեղ գտնելու համար: Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ Իտալիա եւ Գերմանիա տրամադիր չեն զանոնք ընդունելու: Աւելի հաւանական է որ ընդունուին Պելճիոյ կամ Լիւքսէմպուրկի մէջ:

ՀՌՈՄԻ ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը, որ Փարիզ եկած էր, նոր հրահանգներ ստանալով վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, շարունակելու համար բանակցութիւնները:

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonière, Métro Bonne Nouvelle.

Նախագահութեամբ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի

Կը բանախօսէ Պ. Հրաչ Զարդարեան

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ եւ ՏԻԿԻՆ ՎԱԶԱՆԱ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. ՏԷՕՓՄԷՃԵԱՆ, սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ԺԱՄՈՒԱՅ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Ճանիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'Էկլիփս:

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով: Զուգերգ, Չութակ եւ մեներգ:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակահանութեան)

Հայ Արիներու Երեկոյթները

Կազմակերպուած Մարսէյլի, Սէն Լուի եւ Վոմոնի խումբերու կողմէ

Պիտի ներկայացուին նոր բեմադրութիւններ

Հայ Արիներու կազմը, Յակոբիկի փափաքը, Ի՞նչու կուլաս, Ֆրանսուայ եւ Sof. ճէՖիկ, Դուք վիճաբանեցէք, Ես ալ գինին խմեմ, Դող աշակերտը (բարոյալից արար 2 արար):

Հաւաքածոյ մը զանազան ազգերու պարերու եւ հայ գեղջուկ պարեր, շատերու փափաքին համաձայն պիտի ներկայացուի նաեւ ճամբարի Ֆիլմը, առաջնորդ իր մասնակցութիւնը կը բերէ Պ. Ժագ Տէրտէրեան:

Յաջորդաբար պիտի ներկայացուին՝

Շաբաթ, 30 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.45ին Մարսէյլ, Ճանիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille:

Կիրակի, 1 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Վոմոն, Վարանդեան սրահին մէջ.

Շաբաթ, 7 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Սէն ժէրոմ, Գասպարեանի սրահին մէջ:

Գինը Մարսէյլի համար 5 ֆր., մնացեալներու 4 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Պաշտօնական

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 29 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան Գրադարանին» մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները 1 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 «Խամակ» Ակումբին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները 1 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Խամակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՑԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Մայիս, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Յին սովորական հաւաքատեղին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՐ ԱՌԱՔԵԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ

Ալֆորվիլի գեղասանական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ

29 Ապրիլ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ճանիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ: Կը խօսի Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Մշակոյթի զարգացման պայմանները»:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փոքր Ժ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie, Kr. Bicêtre, Մէթրօ՝ Փորթ Ժ'Իթալի:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ.Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պար: Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին: Կը պարէ Վրացի յայտնի կինտօն:

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 6.30ին, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին: Ճոխ պիւֆէ աժան գիներով: Մուտք 5 Ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOFRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԴ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓՈՓՈՎԵԱՆ, Ս. ԹԷՐՋԻՊԱՇԵԱՆ, Դ-Ր. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿՈՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière, (9)

Métro. Bonne Nouvelle

Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Մէթրօ Բաւաշմիէռ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ս. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, Դ-Ր. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

գեղարուեստական ինամուած բաժին: Առաջին անգամ բլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փափազեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով: Կը պարէ Օր. Huguette O Bine Փարիզի Petit Casinoէն: Երգ՝ Օր. Մարկըրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւն եւ մենանուագներ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ:

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՀԱՆԵԱՆի:

Թանկոյի եւ Գանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Տամատեան, 51, rue Monsieur le Prince. (6). Տառասեղ խմբագրատունը 17, rue Dameme եւ Միութեան անդամներուն մօտ: Գինները ժողովրդական: Ճոխ պիւֆէ:

Յաջորդականութիւն.— Իջնել Փորթ տը Վէրսայլ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՃԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարպետօրէն մը ժպիտ ... ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին «Անզամ գէտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտր... «Խուսափողներ ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Աս... «Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հանր...

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆ.

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Ն. Թէքէեանի եւ իր տիկնոջ, առաջինին՝ քենեկալին, երկրորդին՝ քեռայր՝ ՅԱԿՈԲ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ: Ցաւակցութիւններ նաեւ ողբացեալին տիկնոջ եւ պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Մարգպետ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԱԼԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր զաւակներուն ու պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1 Մայիս, Կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պատարագ եւ պաշտօն պիտի կատարուի Համաշխարհային պատերազմին ինկած հայ նահատակներու յիշատակին: Կը պատարագէ Տ. Գէորգ քահանայ Դաւիթեան: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 30 Ապրիլ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Կեդր. Վարչութիւնը, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի զինակից ընկերները, 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 66 Rue de Bellevilleի սէթրօ Թապայի վերնայարկը:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մ...

ճիւղի Ընդհ. Ժողովը 29 Ապր. Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Petit Pot սրճարանին վերնայարկը, ... Rue Fbg. St. Denis, Մէթրօ Փորթ Սէն Տընի: Կը հրաւիրուին անդամ ... անդամ բոլոր հայրենակիցները ... խառն: Օրակարգ՝ Պատգամաւ... կան ժողով եւ ընթացիկ հարցեր.

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆ...

Վիճակահանութիւն 16 Ապրի...

Պարտաթուղթ 1903ի

Ա. պարգեւ 428,654 կը շահի ... Ֆրանսական Ֆրանք:

Հետեւեալ 25 թիւերը կը ... 1000ական Ֆրանք:

424003,	425751,	427189,
438023,	462179,	462500,
512676,	513094,	525167,
543523,	544068,	547293,
609153,	617549,	627366,
648268,	665657,	774612,
794958:		

Պարտաթուղթ 1911ի

Ա. պարգեւ 103,312 կը շահի ... Ֆրանսական Ֆրանք:

Հետեւեալ 25 թիւերը կը ... 1000ական Ֆրանք:

13215,	27052,	29036,
82518,	89768,	99007,
107479,	123786,	149277,
168842,	183669,	208098,
215115,	300863,	317053,
343486,	353761,	358681,
379461:		

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : M. STEPHAN

17 Rue ... — PARIS (1..)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 30 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 03 AVRIL 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3718 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ

Ինչպէս բացատրեցինք երէկ, Աւստրիոյ կցումը եւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծաւալման տենդը՝ դէպի Մօտաւոր Արեւելք, նոր, եթէ ոչ վրդովիչ կացութեան մը առջեւ կը դնեն Թուրքիան :

Այս կացութեան առջեւ, շատեր հաւանական կը գտնեն որ Էնկիւրի այլեւս նախկին արժէքը չտայ Թուրքեւխորհրդային զինակցութեան :

Մնաց որ, առնէ մը ի վեր, այդ զինակցութիւնը շատ բան կորսնցուցած է իր նախկին ջերմութենէն։ Էնկիւրիի խորհրդային նոր դեսպանը, Տէրէնտիեւ, իր պաշտօնատեղին հասած ատեն, հարկ զգացած էր մասնաւոր ջեկոյց մը ուղղել Թուրք մամուլին, հաստատելու համար թէ «զօրաւոր եւ հաստատուն բարեկամութիւն մը կը տիրէ երկու ժողովուրդներուն եւ կառավարութեանց միջեւ :

Նոյնիսկ «Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս լուրը, - դիտել կու տար թէ ջեկոյցին նպատակն է փարատել վերջերս ծագած պաղութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, երկու երկիրները դժուար թէ նախկին համաձայնութեամբ կապուած մնան։ Մանաւանդ որ, Խ. Միութիւնը վերջին մաքրագործումներու ընթացքին, բազմաթիւ առիթներ ունեցաւ տրտնջալու Էնկիւրիի ընթացքէն։ Չէ՞ որ [illegible] մանրամասնութիւններ հրատարակուեցան անջատական շարժումներու մասին, Աճարիայէն, Օսեթիայէն, Վրաստանէն մինչեւ Թիւրքմէնիստան, Տաճկաստան (Տաճիկներու երկիր) եւ... Հայաստան։ Դատավարութեանց ընթացքին չյիշուեցաւ անունը այն օտար պետութեան որուն հետ կապեր ունեցած են եղեր գնդակահարուած «դաւաճաններն ու լրտեսները»։ Բայց, միամիտ պէտք է ըլլալ, չըմբռնելու համար թէ ակնարկը ուղղուած է Թուրքիոյ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ժամանակի խնդիր է Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց վերջնական ելքը:

Անդին կը մնայ Գերմանիան, քանի որ Անգլիան ալ յուսախաբութիւններ պատճառեց, համաձայնելով Իտալիոյ հետ։ Մանաւանդ որ, շատ մը Թուրքեր կը շարունակեն ատելութիւն սնուցանել Անգլիոյ հանդէպ :

Բայց Աթաթիւրք խոհական տրամադի՞ր է Գերմանիոյ յարելու, թէ պիտի փնտռէ ուրիշ ելք մը :

Ֆրանսացի թղթակիցը, որ պրպտումներ կը կատարէ Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, չի հաւատար Թուրքեւգերման գործակցութեան մը, նման 1914ին։

Ճիշդ է որ երկու երկիրներն ալ ցեղապաշտ քաղաքականութիւն մը կը վարեն, որոշ տարբերութիւններով:

— «Բայց, փաշական դիւանագէտներու ամէնէն արժանահաւատ կարծիքն այն է թէ Թուրքիա, որ օրէ օր կը կատարելագործէ իր ներքին գերակայութիւնը, որ անզգալաբար սակայն նշանակելի համեմատութեամբ կ'աւելցնէ իր զինուորական ուժը, որ ամէն օր կարեւորութիւն մը կը ստանայ եւրոպական դիւանագիտութեան մէջ, հաւատարիմ պիտի մնայ իր քաղաք. իտէալին։ Այդ իտէալը թոյլ չի տար որ իր վրայ հաստատուի, ո եւ է պետութեան կողմէ, նոյնիսկ երեւութական գերիշխանութիւն մը։ Անոնց բացատրութեամբ, Թուրքիա պէտք ալ չունի ատոր։ Եւրոպայի մէջ ան կապուած է պալքանեան համաձայնութեամբ՝ Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ հետ եւ հաւանաբար պիտի քաշէ նաեւ Պուլկարիան։ Իսկ Ասիոյ մէջ, Թուրքիա կը կազմէ կեդրոնը Սաադապատի (Թէհրան) դաշինքին, կամ միջին Արեւելքի համաձայնութեան, որ կը համախմբէ Իրանը, Աֆղանիստանը եւ Իրաքը։ Արդ, Իրաքը գլխաւոր ճեցուկն է ուրիշ դաշինքի մը, արաբականին։ Թուրքիան կը կազմէ կամուրջը երկու խմբակցութեանց, զանոնք ազատելէ վերջ Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ ազդեցութենէն։ Լաւատեսներ կը կարծեն թէ վաղը Եգիպտոսն ալ պիտի միանայ արեւելեան դաշինքին »։

Բայց, հիմնականը այս կամ այն մանրադէտին վերլուծումը չէ, այլ երեւոյթը, — Մօտաւոր Արեւելքի հարցին արծարծումը, որ կրնայ աւելի զուանաւորուիլ, եթէ կացութիւնը շարունակէ բարդանալ :

Այս տեսակէտէն, ուշագրաւ են նոյնիսկ Թուրք մամուլին երեւութապէս պաղարիւն, բայց խորապէս ջղագրգիռ արտայայտութիւնները:

Այսպէս, հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ը վերջերս խմբագրականի մէջ բացատրելով պալքանեան միութեան արժէքը եւ իբրեւ օրինակ յիշելով Աւստրիոյ պարագան, կ'եզրակացնէր թէ «ազգերը խելացի ըլլալու են, իրենց պաշտպանութեան երաշխիքը գտնելով իրենց ուժի աղբիւրին մէջ»։ Եւ կ'ազդարարէր (14 ապրիլ)·

... «Ատոր համար է որ Պալքանեան պետութիւնները գնահատեցին թէ անհրաժեշտ էր միաձոյլ զանգուած մը կազմել :

«Եւ ասիկա պարապ խօսք մը չէ: Զարմանքով կը տեսնենք թէ՝ դէպքերուն առջեւ խուճապի մատնուած կարգ մը մեծ պետութեանց աչքին, Կարպաթները եւ Դանուբը դիրքով ջնջուեցան։ Ոչ, այսպէս չէ։ Մէջտեղն է պալքանեան համաձայնութեան զանգուածը: Զայն կազմող պետութիւնները քանի շարունակեն չորս ձեռքով փարիլ իրենց միութեան ուժին: Ոչ ոք կրնայ կարպաթները մագլցիլ, ոչ ալ կրնայ խորհիլ Դանուբի վրայ վեր-վար սահելու : Ծովերու եւ ցամաքներու վրայ՝ Պալքաններու գոյամիութեան զանգուածը կը գտնուի 60 միլիոննոց Պալքանեան Միութեան զանգուածին հաւաքական երաշխիքին տակ »:

Այս ազդարարութեան իմաստը ըմբռնելու համար, կը բաւէ ըսել թէ «Ճիւմհուրիյէթ» կիսապաշտօնական օրկան մըն է, մասնաւորէն կապուած՝ Էնկիւրիի բարձրագոյն շրջանակներուն հետ:

Շ.

ՆՈՐԷՆ ՍԵՒ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Վերջին պահուն ստացանք զարհուրելի մանրամասնութիւններ՝ Հայաստանի վերջին անցուդարձերու մասին (աքսոր, բանտարկութիւն, Էջմիածնի թալանը, բռնութիւններ կաթողիկոսին դէմ, երկու եպիսկոպոսներ բռնաբարուած են.) : Պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Զինուորական գործակցութիւն պատերազմի պահն

Ֆրանսայի ներկայացուցիչները վերադարձան երէկ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներն ու արտաքին նախարարները եւ մասնագէտ խորհրդականները հինգշաբթի օր ժամ ութ ժամ ժողով գումարեցին Լոնտոնի վարչապետարանին մէջ, քննելու համար բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ։ Խորհրդակցութենէն վերջը, ջեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ երկու կառավարութիւնները համաձայնած են հետեւեալ հարցերու մասին —

1. Անգլեւիտալական եւ Ֆրանքեւիտալական համաձայնութիւն :

2. Եթովպիոյ խնդիր (ճանաչում գրաւման, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ):

3. Սպանիական խնդիր (հսկողութիւն եւ ոչ - միջամտութիւն):

4. Զինուորական գործակցութիւն պատերազմի պարագային:

Ուրիշ երկու բարդ խնդիրներ, Չեխոսլովաքիա եւ Գերմանիա՝ պիտի քննուէին երէկ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուէին նաեւ Դանուբի (Կեդր. Եւրոպա), Ծայր-Արեւելքի եւ Ֆրանսական փոխառութեան մը խնդիրները:

Խորհրդակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը բացատրեց թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը մեծ քայլ մըն է դէպի խաղաղութիւն եւ յոյս յայտնեց թէ Ֆրանսացիներն ալ շուտով համաձայնութիւն պիտի կնքեն։ Ֆրանսացի ներկայացուցիչները խոստացան իրականացնել այս բաղձանքը, Հիթլէրի այցելութենէն առաջ։ Ետքը քննուեցաւ Ֆրանքեւռուս դաշնակցութեան խնդիրը:

Անգլիոյ ներկայացուցիչները բացատրեցին այդ դաշինքին օգտակարութիւնը՝ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ, քանի որ ան կ'անջատէ Խ. Միութիւնը եւ Գերմանիան :

Ինչ կը վերաբերի Չեխոսլովաքիոյ հարցին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները չվստահեցին թէ ստիպողական է որ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռապէս գործի ձեռնարկեն, ինչպէս առնէ մը ի վեր կը խնդրէ Լոնտոնի չեխական դեսպանը։ Այս առթիւ բացատրեցին թէ Չեխոսլովաքիան կրնայ երկրորդ Աւստրիա մը դառնալ, քանի մը շաբաթէն կամ քանի մը ամիսէն :

Այս հարցի մասին, Անգլիացիները կը թելադրեն որ չեխական կառավարութիւնը կարելի բոլոր զիջումները կատարէ, գոհացնելու համար Գերմանները: Չեխոսլովաքիոյ նախագահը տրամադիր է ամէն բան փորձելու, բայց շատ յոյս չկայ որ կարենայ գոհացնել Հիթլէրը։ Անգլիական կառավարութիւնը զատապարտուած կը նկատէ Չեխոսլովաքիան, իսկ Ֆրանսականը կը կարծէ թէ դեռ ժամանակ ունին կանխելու գերմանական արշաւը :

*** Գոյացած համաձայնութեան ամէնէն կարեւոր մասը կը կազմէ երկու պետութեանց զինուորական գործակցութիւնը: Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները նկատի առնելով Եւրոպայի կացութեան անստուգութիւնը, համաձայնած են որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերը միասին գործեն, պատերազմի պարագային։ Երկու երկիրներուն սպայակոյտները ծրագիր մը պիտի մշակեն այս գործակցութեան համար, մէկ-երկու շաբաթէն։ Թէեւ զինակցութիւն բառը չի գործածուիր, բայց երկու երկիրները երկաթեայ դաշինք մը կնքած են, նախապատերազմեան գրութեամբ։ Մասնաւորապէս ուշագրաւ է երկու պետութեանց օդատորմիղներուն միացումը, ազդակ մը որ այնքան յայտնօրէն նկատի առնուած չէր 1914ին։ Կ'ըսուի թէ երկու օդատորմիղներուն ընդհ. հրամանատարը պիտի ըլլայ Անգլիացի մը, իբրեւ տեսակ մը «մարաջախտ Ֆոչ օդային ուժերու »։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անհրաժեշտ չի համարուիր երկու բանակներու միացեալ սպարապետութիւնը, որովհետեւ չի նախատեսուիր որ Մեծն Բրիտանիա նորէն բանակներ փոխադրէ Մանշէն, ինչպէս 1914ին։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսական բանակը, զօրացած՝ Մաժինոյի գիծով, կրնայ կասեցնել որ եւ է արտաքին թշնամի։ Գործակցութիւն պիտի հաստատուի նաեւ երկու պետութեանց նաւատորմիղներուն միջեւ։ Բրիտանական տորմիղը պիտի կեդրոնանայ հիւսիսային ծովուն եւ Ատլանտեանի մէջ, իսկ Ֆրանսականը՝ Միջերկրականի մէջ։ Բոլոր մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին յառաջիկային, բայց պիտի չհրատարակուին, այլ պիտի արձանագրուին երկու կառավարութեանց զինուորական տոմարներուն մէջ, անմիջապէս գործադրուելու համար։

*** Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Անգլիոյ թագաւորին կողմէ ճաշի հրաւիրուեցան Ուինզըրի դղեակին մէջ։ 1855էն ի վեր առաջին անգամ է որ այսպիսի պատիւ մը կ'ընծայուի Ֆրանսայի վարչապետին։ Պ. Պ. Տալատիէ եւ Ժորժ Պոնէ իրենց պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով, Փարիզ վերադարձան երէկ ։

*** Մ. Նահանգներուն մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին անգլեւ-ֆրանսական խորհրդակցութեանց։ Գերմանիոյ մէջ բնականաբար հաճոյ աչքով չեն դիտեր այս գործակցութիւնը։ Այս տեսակէտով ալ, դիւանագէտները անհամբերութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի Հռոմ այցելութեան, որ պիտի կատարուի մայիս 3ին (երեքշաբթի):

Գերմանիա 20,000 օդանաւ ունի

«Տէյլի Մէյլ»ի հրատարակիչը, Լորտ Ռոթերմիր, որ նոր վերադարձաւ Մ. Նահանգներէն, իր ստորագրութեամբ յօդուած մը գրելով, կ'ըսէ թէ ամերիկացի մասնագէտներ վերջերս այցելած են Գերմանիոյ օդանաւային բոլոր գործարանները, կառավարութեան արտօնութեամբ։ Այս առթիւ հաստատուած է թէ Գերմանիա տարեկան 7000 օդանաւ կը շինէր եւ թէ ուրիշ գործարաններ ալ մղում կուտան արտադրութեանց։ Այն ատեն կ'ըսէին թէ Գերմանիա 14.000 օդանաւ պիտի չինէ : «Ես վերջերս բոլորովին արժանահաւատ աղբիւր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ»

Կարդացի Ա. Ջամալեանի վերջին յօդուածաշարքը Թասաջի մէջ, ուր արդար վրդովում մը կը յայտնէր անոր համար որ Կերենսկի, խօսելով ռուսեւհայկական յարաբերութեանց մասին, կը յայտարարէր թէ Հայերը, միակն ըլլալով բովանդակ Կովկասի մէջ, չեն ձգտիր անջատուելու ժողովրդավար ռուսական պետութենէ մը, — կը նշանակէ, պարզ խօսքով, Հայերը չունին անկախութեան ձգտում :

Հիմնակէտ ունենալով Հայաստանի անկախութիւնը ամէն բանակցութեան մէջ՝ Ա. Ջամալեան, հաստատելու համար իր տեսութիւնը, կ'եզրակացնէ հետեւեալ պարբերութեամբ (տես վերջին յօդուածը).

— «Բարդ եւ վտանգաւոր լինի հայ ժողովրդի վիճակը թէ ոչ՝ մենք ցանկանում ենք հասկացողութեան գալ Ռուսաստանի հետ ե՛ւ մեր անմիջական հարեւանների հետ՝ ՄԻՋԸ ԼԻՆԵԼՈՎ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱՆ՝ ե՛ւ այն բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր ազգերի հետ, որոնց համար Հայաստանն ու Հայութիւնը ո՛ր եւ է շահագրգռութիւն են ներկայացնում »։

Այս յայտարարութիւնն ալ իր կարգին որոշ վրդովում կը պատճառէ մեզ : Ջամալեան այս յայտարարութիւնը կատարած է, անգամ մըն ալ, Մարտ 28ի հանդիսական բեմէն, — հիմա գրաւոր կը կատարէ եւ կրնանք մինչեւ տանիքուն խորը քննութեան առնել զայն:

Ինծի կը թուի թէ, երբ հրապարակ կը դրուի Թուրքիոյ հետ «հասկացողութեան» նոյնիսկ պարզ «ցանկութիւն» մը, անհրաժեշտ է նշել նաեւ մեր պայմանները, այլապէս այդ ցանկութեան մէջ կուտանք երկու նշանակութիւն, — կամ ուրացում պատմական դատի մը եւ թափուած արեան եւ կամ մտքի անորոշութիւն :

Արդ, շատ ալ անորոշ չէ Ա. Ջամալեանի «փոխադարձ հասկացողութեան ձգտումը», որուն «պայմանները, կը գրէ, կարող են դէպքից դէպք տարբեր լինել »։

Եւ յետոյ կ'աւելցնէ :—

— «Սակայն բոլոր դէպքերում էլ, Հայաստանի ազգային — պետական անկախութեան ճանաչումը մենք նկատել ենք, նկատում ենք եւ պիտի նկատենք իբրեւ անյեղլի նախապայման ո՛ր եւ է քաղաքական ուժի հետ հասկացողութեան հալու համար»։

Երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է, ՄԵՐ «հասկացողութեան» պայմանները չեն կրնար տարբեր ըլլալ «դէպքից դէպք», միշտ կը մնան նո՛յնը: Կը խորհիմ թէ Ջամալեան երեւակայական դէպքեր պիտի չգտնէ հրապարակ, երբ ուզէ բացատրել իր «հասկացողութեան» պայմանները, — անհրաժեշտ կը գտնեմ քիչ մը իրապաշտ մնալ այստեղ : Իսկ երբ Թուրքիոյ հետ «հասկացողութեան» համար իբրեւ նախապայման կը շեշտուի « Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումը », հարկ կը համարիմ հարցնել թէ Թուրքիոյ հետ մենք միայն «ազգային պետական անկախութեան ճանաչումի՞» դատ ունինք թէ հողային դատ։ Հարցումին իմաստը յստակ է այնքան որքան խոր:

Ինծի համար պահանջ մըն է իմանալ թէ Ջամալեան կը հաւատա՞յ որ արժէք կը ներկայացնէ Թուրքիոյ հետ «հասկացողութեան » գալու մեր ցանկութիւնները, երբ դատը հողի մասին է : Եթէ արժէք չեն ներկայացներ, եթէ ինքն իսկ չի հաւատար, լաւ չէ՞ր ըլլար որ քիչ խօսուէր այդ մասին կամ բնաւ երբեք :

Կը խորհիմ թէ «հասկացողութեան» գալու, ամէնուն հաշտարար երեւնալու այդ արտայայտութիւնը, ի վերջոյ դժբախտութիւն մը կը դառնայ մեր ժողովուրդին գլխուն, անոր որքան պատմական, նոյնքան կենսական շահերուն պաշտպանութեան ժամանակ:

Հասկնալի է, կարծեմ, թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեմ, — աւելի բաց խօսելէ առաջ, կը սպասեմ որ Ա. Ջամալեան քիչ մը աւելի պարզ արտայայտուի :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թապաքեն (Մարոք) .—	
Ոմն	100
Սիւրմէնեան	100
Տէյիրմէնճեան	50
Գումար՝	250
Ապրիլ 16ի գումարը	5889
Ընդհ. գումար՝	6139

×

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Գ. Սարգիսբէկեան	50
Ապրիլ 21ի գումարը	200
Ընդհ. գումար՝	250

Ռուսերէնի տիրապետումը Հայաստանի մէջ

Ստացանք « Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մինչեւ ապրիլ 17։ Ոչ մէկ յիշատակութիւն՝ կաթողիկոսի մահուան մասին։

Ապրիլ 14ի թիւէն կ'իմանանք թէ կրթական գործավար նշանակուած է Բաւարեկ Գրիգորի Մարտիրոսեան։ Արուեստի գործերու վարչութեան պետ՝ Յովհաննէս Գէորգի Պօղոսեան, տեղակալ՝ Ա. Շահինեան (17 ապրիլ)։

Ապրիլ 12ի թիւը կը պարունակէ կրթական գործավարութեան ձեռք առած միջոցները՝ « Ռուսաց լեզուի տիրապետման եւ ուսուցման գործն արժանավայել հիմքերի վրայ դնելու նպատակով »։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ծրագիր մը կազմուած է, մօտ հազար հոգի պատրաստելու համար իբրեւ ուսուցիչ ռուսերէնի։ Ամէնէն առաջ, թէ քաղաքի եւ թէ շրջաններու հայկական դպրոցներուն համար, սկսելով Երեւանէն եւ Լէնինականէն, մայիս 1ին պիտի բացուին մէկուկէս ամիսէն մինչեւ 4 ամիս տեւողութեամբ « Ռուսաց լեզուի ուսուցիչների պատրաստման եւ վերապատրաստման դասընթացքներ»։ Այս դասընթացքներուն մէջ պիտի ուսանին 936 հոգի։ Ուսումնական նոր տարեշրջանի սկիզբէն Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ պիտի կազմակերպուին ռուսական մանկավարժական ուսումնարաններ, ուր պիտի ուսանին 250 հոգի։ Այս տարուան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ Երեւանի պետական համալսարանի լեզուի եւ գրականութեան ճիւղին կից պիտի բացուի ռուսական լեզուի եւ գրականութեան բաժին ։

Միեւնոյն ատեն, կրթական գործավարութիւնը կազմած է չորս առանձին յանձնաժողովներ, որոնք «վերանայում եւ վերակառուցում են հայկական միջնակարգ դպրոցների Ռուսաց լեզուի դասագրքերն ու ծրագիրները»։ Անհրաժեշտ միջոցառումներ են ձեռնարկուած» (ըսել կ'ուզէ՝ միջոցներ ձեռք առնուած են), ռուսերէնի նոր դասագիրքերը ժամանակին հրատարակելու համար ։

*** Ստացանք նաեւ « Գրական Թերթ»ի ապրիլ 6 եւ 12 թիւերը, որոնց առաջինին երեք էջերը աշուղերգութիւններ կը պարունակեն, նուիրուած Ստալինի փառաբանութեան ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Խորհրդարանական կարգերը իրենց էութեամբ կը ժխտեն ամբողջական դիկտատուրայի գոյութիւնը։ Այսպէս է ե՛ւ տեսականօրէն ե՛ւ գործն. կեանքի մէջ ամենուրեք բացի... Խ. Միութենէն։

Երկուքէն մէկը՝ կամ Խորհրդային Խորհրդարանը իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ պէտք է դառնար իշխանութեան գլխաւոր արտայայտութիւնը եւ որուն ի վերջոյ պիտի ենթարկուէր նաեւ «Ժողովուրդներու հայրը» եւ «առաջնորդը», կամ պիտի վերածուէր խրտուիլակի մը, եւ կեանքի մէջ առաջին տեղը պիտի վերապահուէր «Հանճարեղ»ին եւ իրեն ենթակայ Ներքին Չեկային։

Այսպէս ալ եղաւ։ Խորհրդարանը ունեցաւ հազիւ քանի մը օրուան կեանք եւ ցրուեցաւ, ձգելով իր տեղը մնայուն մարմին մը՝ Նախագահութիւնը։ Կը կարծէինք, որ գոնէ այդ մարմինը բանով մը պիտի արժեցնէր իր գոյութեան իրաւունքը եւ պիտի զբաղէր օրէնսդրական խնդիրներով։ Անոր փոխարէն ան կը զբաղի միայն «ուկազ»ներու հրատարակութեամբ, որոնք որեւէ առնչութիւն չունին օրէնսդրական իշխանութեան հետ։ Երբ կը թղթատենք «Պրաւդա»յի թիւերը, կը տեսնենք, որ այդ ուկազներով նախագահութիւնը շքանշաններ կը բաժնէ այս կամ այն «սոցալիստական» բոլշեւիկին։ Կարելի չէր աւելի խեղճ պատկեր երեւակայել։ Խորհրդարանը պահելով իբրեւ զարդ, Ստալին իր անմիջական շրջապատին հետ կը վարէ ամբողջ գործերը։ Իսկ Գործավարներու Խորհուրդը, որ գործադիր իշխանութիւնը պիտի հանդիսանար, շատ յաճախ կը զբաղի օրէնսդրութեամբ։

Այս կարգի «Խորհրդարաններ» պիտի ընտրուին նաեւ միւս բոլոր «անկախ» հանրապետութիւններու մէջ, բնականաբար աւելի սահմանափակ իրաւունքներով։ Նկատի առնելով որ ուկազները կը վերաբերին ամբողջ Միութեանը, տեղական Խորհրդարանները չեն գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընեն եւ ի՞նչ ձեւով պիտի ծառայեն «ընկերվարական հայրենիքին»։ Մնաց որ մեծամասնութեամբ անոնք դեռ ընտրուած ալ չեն։

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի վերջին դատավարութեամբ արմատախիլ եղաւ ամէն ընդդիմադրութիւն կուսակցութեան մէջ։ Կուսակցութիւնը վերջնականապէս վերածուեցաւ բիւրոկրատիկ մեքենայի մը, որ միայն կը ստանայ վերէն հրահանգներ, կ'արձանագրէ եւ կը գործադրէ։

«Պրաւդա»յի Ապրիլի թիւերէն կը տեղեկանանք որ Ստալին հրահանգած է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ կատարել բոլոր կուսակցական մարմիններու նոր ընտրութիւններ։ Մասնաւոր գործակալներ, բնականաբար, պիտի հսկեն, որ մարմիններու մէջ անցնին միայն անոնք որ պատրաստ են կուրօրէն կատարել դիկտատորի հրամանները։ Այս նոր ընտրութիւնները վերջնապէս նախկին լենինեան կուսակցութիւնը կը վերածեն ստալինեան նոր կուսակցութեան։

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Այս հարցը, դիկտատուրայի ամէնէն ծանր եւ դժուար լուծելի խնդիրներէն մէկն է։ Ազգային «Թեքումներ»ը բոլոր հանրապետութիւններու մէջ դարձած սովորական, օրկանական երեւոյթ։ Ղեկավարութեան փոփոխութիւնը այլեւս չէր հասներ իր նպատակին։ Եկողները կը գրաւէին պաշտօնազրկուածներու տեղերը, կը վարէին երկրի գործերը եւ իրենց հերթին կ'իյնային «Թեքումներու» մէջ։ Կրեմլը որոշեց ձեռք առնել կտրուկ միջոցներ, ամբողջովին գլխատելով անկախ հանրապետութիւններու ղեկավարութիւնը, իր ձեռքը փաստօրէն առնելով գործերու ամբողջական ղեկավարութիւնը։

Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրբէջանի, Ուկրայնայի մէջ իրական ղեկավարները ոչ թէ Գործավարներու Խորհուրդներն են եւ կուսակցական քարտուղարները, այլ Մոսկուայի անմիջական գործակալները, որոնք տեղաւորուած են հանրապետութեանց մայրաքաղաքներուն մէջ, անմեղ անունով մը, «Թղթակից Պրաւդայի կամ Իզվէսթիայի»։ Քաղաքական իմաստով, այսօրուան դաշնակից հանրապետութիւնները բացարձակապէս զրկուած են բոլոր իրաւունքներու վերջին մնացորդներէն։ Կը մնայ մշակութային խնդիրը, որու շուրջ այսօր ծրագրեալ խաղ մը կը կազմակերպուի։

Ինչպէս ծանօթ են արդէն «Ցառաջ»ի ընթերցողները, բուն Ռուսաստանի մէջ արագ թափով կը վերահաստատուի ռուս ազգային մշակոյթը։ Այն ինչ որ տարիներ շարունակ կ'անարգուէր, այսօր կը փառաբանուի։ «Պրաւդա»յի Ապրիլ 14—15ի թիւերէն կը տեղեկանանք թէ Մոսկուայի մէջ կը պատրաստուին տօնելու Նափոլէոնի յաղթող մարաջախտ Կուտուզովի յիշատակը (!)։

Մինչդեռ ազգային հանրապետութիւնները զրկուած են այդ հնարաւորութիւններէն։ Օրինակ, հայ գրականութիւնը կը վերածուի նոյն ռուս գրականութեան... հայերէն լեզուով, նմանապէս թատրոնը։

«Պրաւդա»յի վերջին թիւերը նորութիւն մը եւս կը յայտնեն.— Ռուսերէն լեզուն յայտարարուած է, առաջինը հաւասարներու մէջ, եւ կը պարտադրուի ոչ միայն միջնակարգ, այլ եւ տարրական դպրոցներու մէջ։

«Պրաւդա»ն կ'աւետէ, որ Հայաստանի մէջ 1000 ուսուցիչներ կը պատրաստուին ռուսերէն լեզուն աւանդելու համար, որովհետեւ համաձայն Անաստաս Միկոյեանի յայտարարութեան «առանց Ռուսաց լեզուի չի կարելի Եօլա գնալ»։

Կայ նաեւ ուշագրաւ երեւոյթ մը։ Մոսկուան կը կազմակերպէ «քոյր» հանրապետութիւններու արուեստին նուիրուած «տասնօրեակ»ներ»։ Իւրաքանչիւր մայրաքաղաք իր թատերական, երաժշտական լաւագոյն խումբերը կը ղրկէ Մոսկուա, ուր տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր ներկայացումներ։ Վերջերս կարգը եկած էր Ազրբէջանին։ Ինչպէս կը տեղեկանանք «Պրաւդա»յի Ապրիլ 10, 11, 12 եւ յաջորդ թիւերէն, Մոսկուայի մէջ բեմադրուած են «Արշին Մալ Ալան», «Քէօր Օղլի» եւայլն։ Ներկայացումներուն ներկայ գտնուած է նոյնինքն Ստալին իր ամբողջ շքախումբով։ Մասնաւոր յօդուած մըն ալ հրատարակուած է «Պրաւդա»յի մէջ, ...«Ազրբէջանի գեղարուեստը»։ Անշուշտ Ուզպէկիստանի եւ Ազրբէջանի ներկայացումները կը զուարճացնեն Ռուսները, սակայն ի՞նչ ազդեցութիւն կրնան ձգել ռուսական մշակոյթի վրայ...

Այս «Թատերախաղերու» բուն իմաստը ուրիշ տեղ է թաքնուած։ Ռուսական խումբերն ալ «փոխադարձ» այցելութիւններ կը կատարեն հանրապետութիւնները։ Այցելութիւններէն վերջ հանրապետական թատրոնները կը սկսին «ռուսական մեծ մշակոյթ»էն դասեր առնել եւ «եղբայրասիրութեան» ենթարկել իրենց խաղացանկերը (մանաւանդ Ուկրայնայի մէջ)։

Իսկ յառաջիկայ ընտրութիւններու առթիւ թերթը չի քաշուիր յայտնել թէ օրուան նշանաբանը պիտի ըլլայ աւելի եւս կեդրոնացնել քաղաքական եւ տնտեսական ուժերը, ի նախատեսութիւն արտաքին վտանգներու...

Ահա այս պայմաններու մէջ է որ «Պրաւդա»յի վերջին թիւերէն կ'իմանանք թէ Յունիսի մէջ տեղի պիտի ունենան Հայաստանի «Պարլամենտի» ընտրութիւնները։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՉԵԽԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիներու հարցը առանցքը կը կազմէ Պերլինի եւ Փրակայի միջեւ տիրող ռազմակամական տրամադրութեան։

Բայց, այս հարցին վրայ պէտք է բարդել նաեւ ուրիշ մը, որ Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութիւնները կը դարձնէ աւելի փափուկ։ Անիկա Խ. Ռուսիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ դաշնակցութիւնն է, որ Ռուսիոյ օդային զօրաց տորմիղին հնարաւորութիւն կուտայ, պատերազմի մը ընթացքին, օգտուիլ Չեխոսլովաքիայէն՝ իբրեւ հսկայ օդակայան մը Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ուրկէ այդ տորմիղը կրնայ ռմբակոծել գերմանական հողերը։

Ներկայ միջազգային կեանքին մէջ այս հարցն է որ առաւելապէս կը ճնշէ։ Նոյնիսկ աւելի՝ քան առաջին հարցը։ Խորհրդ. Ռուսիայէն Չեխոսլովաքիա՝ ցամաքային բանակի մը առաքումը գրեթէ անկարելի է, եւ կամ ունի շատ մը արգելքներ։

Գլխաւորը Լեհաստանն է, անշուշտ, որ պիտի ընդդիմանայ իր հողերէն ռուսական բանակին անցքին,— այնպէս ինչպէս Գերմանիա 1914ին ըրաւ՝ ճզմելով Պելճիքան։ Լեհաստանը Պելճիքա չէ։ Ան անգամ մը չափուեցաւ Խորհրդային բանակին հետ ու ետ մղեց զայն։ Ճիշդ է որ այն ատեն Խորհրդային բանակը այսօրուան ուժը չունէր. բայց, Լեհաստանն ալ դեռ անկազմակերպ պետութիւն էր, մինչ այսօր ունի ուժեղ բանակ մը։

Միակ կարելիութիւնը զոր ունի ռուսական բանակը, հետեւեալն է,— Քիէվ - Վինիցա - Քամէնէց - Փոլոքի ճամբան՝ Չէրնովից ռումանական քաղաքը իջնելու համար։ Բայց ռուսական այն զօրութիւնը, որ այս գիծով պիտի յառաջանայ, պարտաւոր պիտի ըլլայ անցնիլ իրր 240 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբայ մը՝ ռումանական հողին, քերելով Լեհաստանի հարաւ-արեւելեան սահմանը, որ պէտք մտնէ Սլովաքիա։ Այս վերջինը, սակայն, Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ միջեւ նրբանցք մըն է, ուրկէ այդպիսի բանակի մը անցքը ռազմագիտական տեսակէտէ երբեք նպաստաւոր չէ։

Կը տեսնուի որ ռումանական ճամբան եւս նախընտրելի չէ։

Կը մնայ, ուրեմն, օդայինը՝ իբրեւ արագ օժանդակութեան միջոց այն դաշնակային, երբ Չեխոսլովաքիան Գերմանիոյ կողմէ յարձակումի ենթարկուի։ Այդ ճամբան՝ Քիէվէն մինչեւ Փրակա՝ 1280 քիլոմեթր է։ Իսկ Փրակա հասնելէ վերջ, ռուսական օդային տորմիղը կարելիութիւնը կունենայ ամէն ուղղութեամբ յարձակիլ գերմանական հողերու զանազան մասերուն վրայ։ Փրակայէն Պերլին տարածութիւնն է 350 քիլոմեթր։ Իսկ Փրակայէն Համպուրկ՝ 575 քիլոմեթր։ Մինչեւ Միւնիխէն ու մինչեւ Գրէսլաւ՝ 300ական քիլոմեթր։ Մինչեւ Ֆրանքֆուրթ՝ 500 քիլոմեթր, իսկ մինչեւ Շթութկարտ՝ 400։ Աւելի մօտ է Վիէննան,— միայն 240 քիլոմեթր։

Կասկած չկայ, որ, խորհրդային չեխական միացեալ օդային տորմիղը,— երբ մանաւանդ վայելէ Ֆրանսական օժանդակութիւնը — Գերմանիան կը մատնեն ծանր վիճակի մը։ Գերմանիա, ուրեմն, դեռ խաղաղութեան շրջանին պարտաւոր է կանխել այդ մեծ վտանգը՝ գտնելով անհրաժեշտ միջոցները։

Այսօր, Աւստրիոյ կցումէն վերջ, Հիթլեր կը շրջապատէ Չեխոսլովաքիան։ Ու, ձգտելով դէպի հարաւ, ան կ'աշխատի միանգամընդմիշտ կանխել վերոյիշեալ վտանգը, որ անխուսափելի է, եթէ համեւրոպական պատերազմ մը ծագի ու իրերը շարունակեն մնալ այնպէս ինչպէս որ են ներկայիս։

Այս է պատճառը որ Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութիւնները պիտի շարունակեն մնալ ոչ-բարեկամական, ցորչափ շարունակուի ռուսաչեխ դաշնակցութիւնը։

Զմոռնանք որ Խ. Ռուսիա օդային մեծ ուժ ունի ու կրնայ զայն գրեթէ ամբողջութեամբ տրամադրել Չեխոսլովաքիոյ, որովհետեւ Գերմանիոյ համար շատ դժուար է իր օդային հարուածին ծանրութիւնը կեդրոնացնել Ռուսիոյ վրայ,— հեռու է, եւ չունի, ճամբուն վրայ, դաշնակից հող մը, ինչպէս ունի Ռուսիան (Չեխոսլովաքիան)։ Աւելի զատ՝ Ռուսիան հիւսիսէն թշնամի չունի։ Նաեւ՝ հարաւէն։ Բարեկամական դաշինքներ ունի Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, եթէ, սակայն, այս վերջինները առիթէն օգտուիլ չուզեն՝ Կովկասի հարցը իրենց ուզած ձեւով կարգադրելու համար։ Իսկ արեւմտեան կողմը ոչ մէկ դրացի ի վիճակի է օդային վտանգ դառնալու իրեն։ Ան մտահոգ չէ նաեւ Աֆղանիստանէն եւ Թիպէթէն։ Իսկ Ծայր. Արեւելքի մէջ Սովետները ունին Եւրոպ. Ռուսիոյ բանակէն անջատ բանակ մը որ շատ լաւ պատրաստուած է։

Հետեւաբար, ռուսական հզօր օդային տորմիղին մեծ մասը պիտի գործածուի արեւմտեան ճակատին համար՝ Կեդր. Եւրոպայի դէմ։

Իսկ միջազգային ներկայ պայմաններուն մէջ, այդ տորմիղին նպատակակէտը կրնայ ըլլալ միայն Գերմանիան։

Որպէսզի հարուածը ուժգին ըլլայ, այդ տորմիղը պէտք ունի հսկայ օդակայանի մը։

Չեխոսլովաքիան է այդ, առ այժմ, համաձայն Խ. Ռուսիա - Չեխոսլովաքիա դաշնակցութեան։

Պերլին, ուրեմն, Գերման փոքրամասնութեան կցումով այդ դաշնակցութեան ջնջումին կը ձգտի։

Բայց, բնաւ հաւանական չէ որ այդ կցումը ըլլայ այն ձեւով ինչ ձեւով որ տեղի ունեցաւ Աւստրիոյ կցումը։

Պերլին, ապահովաբար, այս հարցին մէջ ալ պիտի ուզէ օգտուիլ «պատեհ վայրկեանէն»։

Բայց, կը կրկնենք, Չեխոսլովաքիոյ պարագան բաւական բարդ է եւ ունի ծալքեր, որոնք կրնան փոթորիկներ յարուցանել, իբրեւ հետեւանք յախուռն քայլի մը։

Վ.

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիպիլի Արագ.— Յիշեցուր դասարանիդ բոլոր այս ճշմարտութիւնները։ Ամէնքն ալ ոչ միեւնոյն ուշիմութիւնը ունին, ոչ ալ միեւնոյն յիշողութիւնները։ Ինչ որ բնական է։ Բայց պէտք է յետին մրուրը քամել՝ երբ լեզուն կը բացուի։ Հայ գրականութեան հին ու նոր բոլոր էջերը թղթատեցէք կարգով, դարէ դար, եւ հասէք մինչեւ երէկի թուականը —1860 — 1914— փոքրիկ էջ մը Մեծաքանչին պատմութեան մէջ։ Բռնապետական լուծի տակ մեր միտքին ու լեզուին ոգորումները, մաքառումները, Կովկասի այս ու այն կողմը, հետզհետէ ճոխացուցին մեր լեզուին հետ մեր խորհուրդներն ալ։ Ազատագրութեան պայքարի առաջին փուլը — Ազգ. Սահմանադրութիւնը — եւ երկրորդը — Յեղափոխական շարժումը — կենդանի մղիչ ուժերը եղան հին գրականին չափ նորին ալ զօրացնելու։ Մամուլը զօրաւոր հասաւ։ Թերթօններու, վէպերու ինքնագիր ու թարգմանածոյ գրականութիւնը ատրճանաբար նոր ակօսներ կը բանար վերածնունդի անդաստանին մէջ։ Քանի մը յուշ կենդանի եւ անմահ դէմքեր միայն յիշելով մտաւորական մեծ շարժումէն, որ հետզհետէ կը յորդէր Պոլիսէն գաւառները, այս շրջանի հետ յարակցութեան գծելով մեր Ռուսահայ արեւմտակից եղբայրներու նոյնքան անձկայրեաց ձգտումը դէպի լաւագոյն նպատակ, որուն առաջին գործիքը պիտի ըլլար, ի հարկէ, լեզուն։ Ինչպէս եղած էր դարեր առաջ, Հինգերորդին, երբ գրեթէ միեւնոյն շարժումին առաջացրած նպատակը կը պարտաւորէր այն առեններուն առաջնորդները սուր ու թանկ պահել լեզուն, միեւնոյն գործիքը։—

Վերածնունդի Թուականէն շերտ մը ճշգեցինք վերը — 1860 — 1914։ Հին գրականին զարդերով կը պճնազարդուէր մայրենի բարբառը։ Տարակոյս չկայ թէ Եւրոպայի մէջ, նոյնիսկ Ասիոյ կարգ մը մասերուն մէջ, կրօնականէն ազատագրուելու, կամայ թէ ակամայ մղումը կը տանէր զամէնքը մտածումի նոր թափով կենդանացնել լեզուն՝ ժողովրդային ընելու արդարանալի մարմաջով։ Այդ շրջանին արդէն կազմուած էր Ազգ. Սահմանադրութեան շնորհիւ ազատական նոր ոգի մը, գլխաւորաբար երգերու եւ տաղերու մէջ բիւրեղացած, համապատասխան կորովի բարբառով, պոռոտաբիկ դրացումներու նոյնքան երկաթեայ կարծրութեամբ բանի. Տասը տարի առաջուան նորախօս նորագիր աշխարհիկ բարբառը, կա- ծես թովչութեամբ կամ հրաշքով, լեկտրականացած արագութեամբ ւոյ կը գտնէր ամէն կողմ, Գ- մինչեւ ամէնէն հեռաւոր գաւառն- րուն ծայրը, ճիշդ ինչպէս Նալբանդ- եանի «Ազատն Աստուածը», Գամառ- եանի «Մայր Արաքսին», Րաֆֆի- ձակի ձեւով աստեղային պայծառ- թեամբ քերթուած լեզուն կը սերմա- նէին, յուշիկ այլ յամառ գործունէու- թեամբ, առոք հասկերու աճեցու- թեամբ։

Բայց Ազգ. Սահմանադրութեան շնորհիւ Պոլիս հրավառ կեդրոն մը դած էր, եւ քանի որ այս բոլոր տողերը լեզուին հետ կապակց- թեամբ կը գտնուին, պէտք է հանենք, թէ ծանօթ ու անծանօթ գինակներէ շարադրուած երգերը բերու վրայ աւելի գեղեցիկ, պայծառ, աւելի ճոխ նոր գրական կը կերտէին, նախաշաւիղը Պէշ- թաշլեանի եւ, յետոյ, Դուրեանի միաժամանակ։ Դժուարաւ կարելի ամփոփել այս շրջանը, ուր աւելի քանակ ազգային դէմքեր, մէկ ւի վրայ կ'ասեղնագործէին արձակ ոտանաւոր Պոլիսէն Իզմիր, համար մտաւոր գաւառային ժումներու վրայ, նախապատ- միա լեզուին, ազգային բարբառ- գայրոյթին, ի խնդիր ազատութեան։ Կը տեսնէք, թէ նոր գրականին ձարուրքը հինին խանձարուրքէն ւ. տարբերէր։ Ե. Դարու գրական ժումը աւելի գրականութեան հա- էր — խաղաղ, աւելի կեդրոնա- միտքով, աւելի խոր, հետեւաբար ւելի արգասաւոր։ Նորին շարժ- արձագանգը, ծնունդն էր ազատ- գրութեան աւելի կամ նուազ խառ- վանուած պայքարին, քաղաքական ազդակէ հրաբորբոք, ու խարխա- քաղաքական — հայրենի նոր աշ- լոյսի մը նախահօրութեամբ եւ խասեւութեամբ։

Մնան երգեր, տաղեր, չափակա- բով տողորուած, որքան հզօր եւ այնքան լեզուն յղկուած։ Արդի րեւ զարմանալի զուգադիպութիւն կրնանք չնշել այդ պարագան, զատագրութեան թափը որքան աւելի է, լեզուն այնքան ուժգին եւ, այնմ, ձեւով բնականոն կ'ըլլայ։

Ճիշդ տեղն է ըսել, թէ ազատու- թեան տենչով կը հրափոխուի հայ- րէնը, նորը, ինչպէս Ե. դարուն նոյնը եղաւ նոր գրականութեան խանդավառ շարժումին առթիւ, տարբերութեամբ միայն, որ Ե.ի ղերն է գործին գլուխ կանգնած, ԺԹ.ին աշխարհական տարրն է որ փնթակը կը կապէ այնքան ալ արդ- նաւորապէս։

ՏԱՐԱՑ

ԾԻԾԱՂ

Սպառնալ իր պաշտօնեային

— Օրիորդ, չեմ ուզեր որ խորդներս դժգոհ դուրս ելլեն, պէս մայրը եւ աղան։

— Բայց պարոն, ի՞նչպէս որ գոհացնեմ, աղան կ'ուզէր որ երկար ժօրուքը մկրատով կտրեմ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Յ. Մ.

— Այո՛, բայց միայն մէկ երկու օրուան համար... մեր Անգլիայէն մեկնելէն անմիջապէս առաջ սուրհանդակի պաշտօն մը ստացեր է Արտաքին Նախարարութեան մէջ եւ հիմա այստեղ է գործով...

— Գիտեմ, ինծի ըսած էր... որչա՛փ կ'ուզէի զինքը տեսնել, սակայն կ'ենթադրեմ որ դեսպանատունը կը մնայ... եթէ այդպէս է, չեմ կրնար իրեն մօտենալ անշուշտ...

— Ո՛չ, Շիշլի ճամբուն վրայ իրեն հանդիպեցայ. դեսպանատունը լեփ-լեցուն ըլլալով, այստեղ սենեակ մը վարձեր է... եթէ ինծի կը հարցնես՝ բնաւ զինքը տեսնելու չես... չի գիտեր թէ հոս ես եւ կրնայ նեղը ձգող հարցումներ ընել քեզի...

— Իրաւունք ունիս. ուշադրութիւն ընելու եմ որ զէմ դիմաց չելլենք վաղ առաւ... Թերեւս աւելի լաւ կ'ըլլայ, եթէ քանի մը օրուան համար Թաթավլայի յարկաբաժինս փոխադրուիմ...

— Այո՛, տարիկս ամէնէն լաւն է, հաստատեց Տոյանա. շատ աղէկ կ'ըլլայ եթէ վաղ առաւ կանուխ մը պանդոկէդ հեռանաս... լա՛ւ, ես գացի, Աստուած յաջողութիւն տայ...

— Շնորհակալ եմ, խնդաց Սուիթին. դրդուչ պիտի ըլլամ, բայց ժամը ինձէն առաջ չեմ կրնար մեկնիլ, որովհետեւ լրագրավաճառին կրպակը այդ ժամուն կը գոցուի եւ այնտեղէն պիտի առնեմ այն նամակը զոր ձգած էի քեզի՝ հետագրիս մէջ...

— Ի՞նչ հետագիր, հարցուց աղջիկը անմիջապէս։

— Զարմացա՞ր ուրեմն, աղչեցաւ Սուիթին։

— Ո՛չ, ստացայ միայն նամակդ, այն ալ իրիկուան երբ տուն վերադարձայ ընթրիքի պատրաստուելու համար. ամբողջ օրը դուրսն էի. գիշերն ալ ամերիկեան դեսպանատունը ճաշի գացի. այդ պատճառով ալ չկրցայ աւելի կանուխ այստեղ գալ...

— Անշուշտ, իրաւունք ունիս, բացատրեց աղան. ի՞նչ յիմար եմ. հետագիրը միայն վաղ առաւ կրնար քեզի հասնիլ. ամէն պարագայի մէջ, զրկեցի, լուր տալու համար թէ նամակ մը ձգած էի լրագրավաճառին կրպակը. կրնայիր գալ եւ զիս չգտնել... նամակիս մէջ տուած էի Կակայի մասին իմացածներուս ամփոփումը...

— Որո՞ւ, որո՞ւ քով ձգեցիր նամակը, հարցուց Տոյանա տագնապած երեւոյթով։

— Աղջկան քով, Թոնեային, որ պէտք անձամբ քեզի տար զայն. կրնար ըլլալ որ ոստիկանութիւնը խուզարկէր տեղը որուն ներկայ պիտի ըլլայիր... աղէկ աղջիկ մըն է...

— Աղէ՞կ աղջիկ... խե՛նդ ես, ի՞նչ ես. չես գիտեր որ Քազըմի գործակալն է ան... կրպակը նստած է, պանդոկին հիւրերուն շարժումները անոր հաղորդելու համար. նամակդ անպատճառ Քազըմին յանձնած է հիմա... Օ՜հ, Աստուած իմ, եթէ հասկնայ թէ տեղեկութիւններ առած ես Կակայի մասին, անմիջապէս պիտի ձերբակալէ քեզ եւ ամբաստանութիւն մը պիտի յօրինէ քեզի դէմ՝ իր գլուխը ազատելու համար...

Տոյանա աւելի բարի եւ անձնուէր պատշաճութիւն մը ունէր այդ պահուն։ Իր քնքուշ ձեռքերուն մէջ սեղմած էր անոր մատները՝ զօրովանդին ու իր նրբագեղ մարմինը Սուիթինի թեւերուն մէջ բանտարկելով սկսած էր արտասուել։

— Սուիթին, սիրելիս, Քազըմը պիտի ձերբակալէ քեզ երբ նամակը իր ձեռքը հասնի... պէտք է անմիջապէս հեռանաս այստեղէն... անմիջապէս, կը հասկնա՞ս, անմիջապէս...

ԳԼՈՒԽ 13

ՀԻՆ, ՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Փիթըր Քարու, երբ Արքայական Սուրհանդակ երկու ամսուան ընթացքին ճամբորդութիւններ կատարած էր դէպի Պրիւսէլ եւ Պերլին, պատահար այցելելով նաեւ Վարշաւա։ Այնպէս որ շատ ուրախացաւ, երբ իր պարտականութիւններուն մէջ մտցուած փոփոխութիւն մը մինչեւ Պոլիս բերաւ զինքը, քաղաք մը զոր երբեք տեսած չէր։

Բրիտանական դեսպանատունը հասնելուն բացատրեցին իրեն թէ մեծ թիւով կարեւոր հիւրեր եկած ըլլալով այդ շրջանին, պիտի չկարենային սենեակ մը յատկացնել իրեն։ Այդ անախորժ լուրը բնաւ չտխրեցուց զինքը։ Ընդհակառակն, շատ ուրախ էր որ պիտի խուսափէր դեսպանատունին շուրջը մեծարանքով պար դառնալու տաղտուկէն կամ պատուաւոր դիւանագէտներու հետ իր նախահայրերուն մասին խօսելու ձանձրացուցիչ պարտականութենէն։ Աւելի ազատ պիտի ըլլար պանդոկ մը իջնելով, ուր հաճելի կերպով պիտի անցընէր իր քանի մը օրուան այցելութիւնը այդ հին քաղաքին մէջ ու յետոյ Անգլիա պիտի վերադառնար։

Ուրեմն Բերա Փալաս իջաւ ան այդ առտուն, լոգանքը առաւ ու հագուստները փոխելով, պանդոկին պաւիթը իջաւ քաղաքին ուղեցոյց քարտէսը գնելու համար։ Այդ գնումը կրնար կատարել առտուան մէկ ու կէս վայրկեանէն, որովհետեւ լրագրավաճառի կրպակ մը կար արդէն պանդոկին մէջ, բայց քանի որ Թոնեան է- խերուն ետին կեցած աղջիկը, տուրը տեւեց քսան վայրկեան։

Փիթըրի ծանօթութիւնները Պ- քաղաքներու պատմութեան մասին սահմանափակ էին։ Բաբ- րան մասին իր գիտցածները չան, իսկ բիւզանդական շուրջ ունեցած հմտութիւնը վին անդոյ։ Հետեւաբար նէն տարբեր ու կապոյտ րեգով մը շրջապատուած րու եւ գմբէթներու այդ քաղաքը գտնուած ըլլալու թիւնն էր որ սրտից զինքը նհատուիլ հրաշներ մը տեսնելու մարդ։ Փիթըր աչք ունէր լու համար գոյներու կամ նեղու գեղեցկութիւնը— ըլլային նոնք շինուած կամ անշունչ— տով կը խանդավառուէր, բայց ւառը երկվայրկեան ներկայութ մը կրպակին առջեւ, բաւական անոր մօտէն հանելու համար դի պալատին կամ Սարայ Թերա իշխանութիւններուն առասպելական փ- բերուն հրապոյրը։

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՑՈՅՑԸ ՍԷՆ ԺԻՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 ապրիլ.— Ապրիլ 24-ին Սէն Ժիրոմի եկեղեցին կը հեւար ... խուռն բազմութեամբ։ ...-Հոգեհանգիստ կը կատարուէր համայնաբերկրային պատերազմի միլիոնաւոր զոհերու յիշատակին։ Սգարիմը զարդարուած էր սեւ ..., ծաղկեպսակներ, դրօշ-...ներով, ... չորս դին։ ... ութիւններէն վերջնականին մէջ, ...ական երկսեռ աշակերտութիւ-... է, անոնց ետեւէն հասարա-...թիւնը խորապէս յուզուած կը դի-... Անծանօթ Զինուորի յիշա-տակը։ Ծաղկեպսակներ բերած ... Թաղական Խորհուրդը, Հ. Յ. ...ակցութեան «Վրէժ» խումբը, ... Ժիրոմի Կապոյտ Խաչի մասնա-..., եւ ուրիշ պսակներ անհատ ...կիցներու կողմէ։ Յարգանքի ... ընելու համար իրենց մասնակ-...թիւնը բերած էին Հ. Յ. Դաշնակ-...թիւնը, Կապոյտ Խաչը, Դպրոց ... եւ Լարդանեան միութիւնը, ... ամէն տարի, այս տարի եւս ... կը մասնակցէր, Թաղիս ... տը Կոմիտէի պատուական ...ագահը, Պ. Մարթէն։

Անծանօթ զինուորի յիշատակարանի ..., հոգեւոր հայր Շաւարշ քահանայ Թէրզեանի մաղթանքէն վերջ ... Թաղականութեան նախա-... Պ. Յ. Պետրոսեան որ մէկ վայր-... լռութիւն յայտարարելէ վերջ ... նահատակներու յիշատակը ...։ «Հայոց պատմութիւնը 15 ... է վեր արձանագրած է «Վար-...անցը, եւ Հայոց եկեղեցին պատ-... սրբազնութեամբ տօնած է զայն ... համազգային տօն, այս տօնին ... համայնաբերկրային պատերազմը ... Թուրք ուրիշ համազգային սը-... մը, Ապրիլ 11-24, երկու հա-...ային տօներ մէկը միւսէն նուի-... եւ մենք ամենայն երկիւղածու-...թեամբ կը տօնենք երկուքն ալ։ Ի՞նչ ... կրնանք արժանաւոր յաջորդները ... մեր նահատակներուն։ Անդ-... երբ մեռաւ, «գործս կիսատ ... բսաւ, իսկ տարագրուած որ-...ներէն Խաժակը իր վերջին նամա-... մէջ կսակ մը ձգած է իր զաւակ-..., «ըսէք զաւակներուս Թող հե-... իմ ճանապարհէն, Թէեւ փշոտ, ... ազնիւ ճանապարհ»։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կոր-... խօսեցաւ ընկեր Ցով. Գասպարեան։ Կապոյտ Խաչի կողմէ պիտի խօ-... Պ. Յ. Շալճեան, սակայն չափա-... յուզուած ըլլալով չխօսեցաւ։ ...դանեան միութեան կողմէ ու-... մը կարդաց ընկեր Ցով. Սիմոն-..., վերջաց դասի կողմէ Պ. Դաւիթ-... յարգանքի խօսք ըսաւ, ի վերջոյ ... Մըրճեան Ֆրանսերէն լեզուով շը-...ակալութիւն յայտնեց օտար հիւ-..., եւ մասնաւորապէս Պ. Մարթէնի։

*** Նախանցեալ տարի քանի մը վի-...ողնոց հայրենակցականներ իրենց ...ակցութիւնը բերած էին ու-...ներով ու ճառերով, սակայն այս ... կը փայլէին իրենց բացակա-...թեամբ։ Միւս այլասերածներու մասին չարժեր խօսիլ։ Այդ մարդիկը մինչեւ չունէի՛ն որեւէ ողբեւոգղ հոգի մը, ակնածող ...կի մը, մարթռուած հարազատ մը, մէկ միլիոնի սպանդին...

Թղթակից

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 Ապրիլ.— «Զուարթ այս տարի եւս վեհօրէն տօնեց մեր մէկ միլիոն նահատակներու 23րդ տարեդարձը։ Շաբաթ, 23 ապրիլ, երեկուան ժամը 9ին, պետական Թատրոնի սրահը լեփ լեցուն էր։ Բեմը զարդարուած էր վայելչօրէն։ Զարմանիք' շինած էին դիզեցիկ յուշարձան մը վրան սեւ խաչ մը, վարը' ցած պարիսպով մը։ Մի-ջանցքները ծաղկեպսակներ, ճակատը' մեծատառ «Յարգանք Հայ Նահատակներուն»։ Յուշարձանին երկու քովերը' տեղական եւ հայկական եռագոյններ, որոնց մէջտեղը հայկական հին զինանշանը։ Իսկ պարիսպի երկու անկիւնները' պլպլացող զոյգ մը կանթեղներ։

Կը նախագահէր չնորհալի Ֆրանսուհին, Տիկին Օտէթ Միքայէլեան որ արտասանեց գրաւոր Ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը։ (Բնագիրը կը ղրկեմ «Յառաջ»ի)։

«Զուարթ Առաջս երգչախումբը, քառաձայն, «Մեր հայրենիքնող կատարեց բացումը, որմէ վերջ Տիկին նախագահը հայերէն լեզուով եւ յանուն Զ. Ռ. Միութեան, խնդրեց ներկաներէն, «մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը յարգելու համար, մէկ վայրկեան ոտքի»։

Յարգանքի պահէն անմիջապէս վերջ, Տիկին Միքայէլեան խօսքը տըւաւ' Լիոնէն հրաւիրուած Հայր Hueին, որ կարդաց գրաւոր հայերէն ճառ մը։ (ԽՄԲ.— Ստացած ենք բնագիրը եւ պիտի հրատարակենք)։

Հայր Հիւէ առիթուած ըլլալով կէս գիշերին Լիոն ըլլալ, բանախօսութենէն անմիջապէս վերջը մեկնեցաւ։

Երկրորդ բանախօսն էր Մխիթարեան Հայրերէն' Գուռուբեան վարդապետ, որ խանդավառ ճառով մը պատմականը ըրաւ Արագածի եւ Կիլիկիոյ կռիւներուն, յիշեց դաշնակիցներուն խոստումները եւ հայ կամաւորներու յաղթանակները, եւ չըչտեց.— «Մի՛ բելլ Զաւահաս Որբեր, ձեր հայրերուն գործը ուրիշներուն չյանձնէք ու չվստահիք»։

Վերջին խօսողն էր ընկեր Կիւրեղ Խրայեան որ բացատրեց մեր նահատակներուն հայրենասիրութիւնն ու անոնց մեծութիւնը եւ Թելադրեց չըմոռնալ զանոնք։

«Արաքս» երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց հայերէն եւ Ֆրանսերէն 3—4 երգեր, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Զօրթեանի։ Մեներգեցին' Օր. Եղիսաբեթ Եղիկեան եւ Պ. Արսէն Տէր Սարգիսեան' «Կռունկ» եւ «Սեւ խուրս» (Ահարոնեանի)։ Մեծ բանակութեամբ «Երկունք» սպառեցաւ։

Շ. Սեւան

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

ԿԱՐՏԱՆ (Մարսէյլ), 25 ապրիլ.— Ալիւմինիոմի գործարանը վերաբացուեցաւ եւ հետզհետէ ներս կ'առնէ բանուորները։ Նախընտրութիւն կը տրուի բազմանդամ ընտանիքի տէր բանուորներուն։ (Հայ թէ տեղացի, հին թէ նոր, խտրութիւն չկայ)։

Անկէ առաջ, երկու Թղթակցութիւններով պարզեր էի գործադուլի պատճառներն ու գործատիրոջ բռնած ընթացքը։ Ցեղապաշտին միայն պարզուեցաւ որ, զանազան խօսքերու արդիւնք են եղեր գործադուլները։ Այս անգամին, գործաւորներու պատուիրակութիւնը կորսնցուց պայքարի իրաւունքը եւ յաղթողները հանդիսացան գործատէրերը։

Ալիւմինիոմի գործարանատէրը հաւանած է զուռները բանալ հետեւեալ պայմաններով.— Աէնտիքայի վար-չութեան անդամներէն վեց հոգի դուրս ձգել (անունները գրուած են ի պայմանագրութեանց Թուղթին մէջ), մնացեալ բանուորները 900 հոգի, վեց ամիսէն ներս տանել աստիճանաբար։ Եւ գետ ուրիշ պայմաններ։

Աէնտիքան նկատի ունենալով որ տակէ աւելի դրական ելք մը պիտի չկրնայ յանգիլ, ստիպուեցաւ համակերպիլ։

Գործարանին վերաբացումէն վերջ, գործարանատէրը ժամանաւոր նամակներով կը կանչէ ուզած բանուորները։ Հայերու մեծ մասը արդէն կանչած է։ Օրավարձքերը շատ քիչ աւելցած են։ Ներքին օրէնքներն ու կանոնները աւելի խստացուցած են։ Յարդ 2—250 հոգի հազիւ կանչուած են, գետ դուրս կը մնան աւելի քան 600 հոգի։ Դուրս մնացողներուն, նախկին սէնտիքան կը չարունակէ ուտելիք տալ, հաց, գետնախնձոր, լուբիա, դդմաձ եւայլն։

Ցոյս կայ որ, հետզհետէ մնացեալներն ալ կանչէ, ինչպէս նշանակուած է պայմանագրութեանց մէջ։ Հաւանաբար մինչեւ աշուն միւս բանուորներն ալ տեղաւորուած կ'ըլլան։

*** Գործադուլի ընթացքին, «Յառաջ»ի առողջ փայլեցաւ Կարտանի մէջ,— Ներկայ քաղաքական ծանր պայմաններն ու Ֆրանսայի ներքին տագնապները, բանուորական եւ արհեստական հոգերը, Հայաստանի եւ գաղութներու կացութիւնը եւ ուրիշ հարցեր մեծապէս աղդած են հասարակութեան վրայ։ Ընդհանուր պահանջին գոհացում տալու համար, ընկեր Անդրանիկ Մուշեան սիրով ըստանձնեց «Յառաջ»ի գործակալութիւնը, եւ մարտ 18էն ի վեր մեր թերթը աւելի կը տարածուի հասարակութեան լայն խաւերուն մէջ։ Իր ճառագայթները չէշտակի կը Թափանցեն մութ ու մռայլ նկուղներէ ներս, հոգեկան կազդոյր ու ջերմութիւն ներարկելով։ Ընթերցողներու Թիւը միշտ կ'աւելնայ։ Ընկեր Անդրանիկ վճռած է «Յառաջ»ի կալուցին Թիւը 50ի բարձրացնել' մինչեւ մայիս 28։ Ապրի «Յառաջ»ը եւ յաջողութիւն ընկեր Անդրանիկի։

Լեւոն Գեղունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ալըխսին Տավէր «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ (23 Ապրիլ), վերլուծելով Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին 18ամեայ յաջող աշխատանքը, կ'ըսէ թէ ան կրնայ ամփոփուիլ ու արտայայտուիլ սապէս.— Օսմ. աւերակ դարձած կայսրութիւնը փլցնելով տեղը նոր եւ ուժեղ պետութիւն մը հիմնել։ Կը պատմէ Թուրք ազգին վիճակը Ազգ. Մեծ Ժողովին բացուած տանն իր պատմական հին շէնքին մէջ։ Գոլեռ գրաւման տակ էր։ Մարտ 16ի դէպքերը կը յիշէ։ Երեսփոխաններու Մալթա աքսորը։ Երկրին արեւմտակողմը' Հելլէն գրաւումները եւ արեւելքի մէջ Կովկասի սահմանագլուխին անդին կազմը հայկական պետութեան մը կազմութիւնը, մեծ Հայաստանի մը երազով։ Կիլիկիոյ մէջ Ֆրանսական գրաւումները։ Իտալիոյ աչքը Անթալիայէն Մէնտէրէս։ Ցետոյ Լոյտ Ճորճի խօսքերը կը յիշէ. «Նեղուցները մենք պիտի պահպանենք։ Պոլսին, Մուսուլ եւ Միջագետք մեզի պիտի ըլլայ, Ֆրանսացիները Կիլիկիան, Իտալացիները Անթալիան եւ Հելլէնները Իզմիրը պիտի առնեն։» Սեվրի դաշնագիրը։ Ահա այս տագնապալի պահուն մէջ կազմուած էր Ազգ. Մեծ Ժողովը, երբ Թագաւորն ալ միացած էր Թշնամիներուն։ Ցայտնի է սակայն թէ ինչեր ըրաւ Ազգ. Մեծ Ժողովը Աթաթուրքին ուղեգիծներով։ Այս աշխատանքներու կարգին կը յիշէ թէ 1920 Ցուլիս 7ին Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուաւ Կովկասի Հայոց։ Առով կը պահանջէր Թրքական հողերու մէջ տեղի ունեցած արիւնահեղութեանց վերջ մը տալ։ «Բայց դաշնակցական կառավարութիւնը ետ չկեցաւ յարձակումներէն։ Մեր արեւելեան բանակը յարձակման անցնելով ջախջախեց հայկական բանակը եւ պարտուողից զանոնք հաշտութիւն ուզելու։

Եւ 1920 Դեկտ 3ին ստորագրուեցաւ Աղեքսանդրապոլի դաշնագիրը։ Այս կերպով առաջին դաշինքը կնքեց Թուրք Ազգ. Մեծ Ժողովը։ Այդ դաշինքով Դաշնակցականները ետ կեցած էին մեծ Հայաստանի երազէն եւ ընդունած էին Կարսի եւ շրջանին Թրքական հանգամանքը։ Հայերէն յետոյ կարգը եկաւ Վրացիներուն։ 1921 Հոկտեմբեր 13ին ալ ստորագրուեցաւ այն դաշնագիրը որ բացի Պաթումէն Արտահանը եւ Արդուինը կը վերադարձնէր մեզի։

1920ին Հայերուն դէմ ձեռք բերուած յաղթանակը տպահովեց 300է աւելի Թնդանօթ, մեծ եւ պզտիկ չափերով, եւ ուրիշ 340 Թնդանօթներ որոնցմէ կարելի չէր օգտուիլ, եւ առատ ռազմանիւթ։ Հայոց բանակէն գրաւուած զէնքերուն մեծ մասը յետոյ գործածուեցաւ Հելլէններուն դէմ, որով արեւելեան ճակատի յաղթանակը նպաստեց արեւմտեան ճակատի յաղթանակին։

Ցօդուածագիրը կը յիշէ յետոյ 1920ի միւս ուժերուն բուռն եւ դիւցազնական կռիւները Ուրֆայի, Մարաշի, Անթաքիոյ, Այնթապի եւ շրջակայից մէջ Ֆրանսացիներու եւ Հայոց հետ եւ կը յիշէ Ֆրանքլէն Պույիոնի հետ Էնգիւրիի մէջ ստորագրուած Թուրքօ-Ֆրանսական ծանօթ համաձայնութիւնը։

Եւ Թուելով նաեւ յաջորդական պէտքերը, կ'եզրակացնէ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին 18ամեայ աշխատանքը լի է յաջողութիւններով եւ յաղթանակներով, արդիւնք Աթաթիւրքի ուղեգիծներուն։

*** Մի զարմանաք որ պատերազմները աւերակ կը դարձնեն, աշխարհը ըդէն աւերակոյտ մըն է, մէկ քանի անդամներ կործանած եւ կազմուած։

*** Ներկայ դարուս գիտութիւնը, եւ յառաջադիմութիւնը ուրիշ բանի չծառայեցին եթէ ոչ դիւրացնելու պատերազմները։

ՆԱԽԱԳԻԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

1.— Համագործակցութեան նպատակն է Փարիզի Հայ Երիտասարդական Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջեւ ստեղծել միաբանութեան ոգի։

2.— Սկզբունքով պէտք է ընդունիլ իւրաքանչիւր Երիտասարդական Միութեան անկախ դրութիւնը եւ գործունէութիւնը։

3.— Համագործակցութեան համար միացեալ կազմակերպութիւններու աշխատակցութիւնը պէտք չէ ծառայէ ո եւ է կուսակցական կամ դաւանարգային նպատակի եւ զերծ պիտի մնայ ո եւ է հոսանքի ազդեցութենէն։

4.— Համագործակցութեան գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ հետապնդել Հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող ամէն տեսակ չահերը գաղութներու մէջ։

5.— Մայր երկրի հայ երիտասարդութեան հետ, կարելիութեան սահմանին մէջ աշխատակցութեան կապ ստեղծել, առանց նկատի ունենալու անոր դրութիւնն ու գաղափարաբանութիւնը։

6.— Փոխադարձ համաձայնութեամբ Փարիզի մէջ միացնել երիտասարդներու այն պարբերական գասախօսութիւնները, որ կը վերաբերին հայ գրականութեան, պատմութեան, առողջապահութեան եւայլն։

7.— Կարելիութեան սահմանին մէջ կեդրոնացնել Գրադարանի վերաբերեալ պիտոյքները եւ միասնաբար օգտուիլ Փարիզի հայ երիտասարդաց Միութեան մատենադարանէն։

8.— Միասնաբար կազմակերպել մարզական մրցումներ ղեկավարութեամբ հայ մարմնամարզական Ընդհ. Միութեան։

9.— Տարին անգամ մը Հայ երիտասարդական միութիւններու միացեալ ճակատի օրը տօնել։

10.— Տարին անգամ մը ուխտագնացութիւն կազմակերպել Զօր. Անդրանիկի շիրիմին։

11.— Միասնաբար կազմակերպել երիտասարդաց բանախօսներու խումբ մը, Երիտասարդաց Միութիւններուն համար պարբերական դասախօսութիւններ եւ բանախօսութիւններ սարքելու նպատակաւ։

12.— Տարին անգամ մը կազմակերպել պատգամաւորական ժողով մը, ուսումնասիրելու համար երիտասարդութիւնը չահագրգռող ամէն տեսակ հարցեր եւ առաջարկներ եւ նախագծելու համար յաջորդ տարուան աշխատանքի ծրագիրը։

ԽՄԲ.— Այս զեկոյցը ստացած ենք հրատարակութեան խնդրանքով։ Ստորագրած են Փարիզի Հայուհեաց, Հայ Երիտ. Ակումբի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սկաուտներու, Զ. Ռ. Մ. Փարիզի մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Երիտ. Միութեան, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի եւ Փարիզի Հայ Երիտ. Միութեան ներկայացուցիչները, 1938 ապրիլ 23ին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԶՈՄ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ» ԱԽՈՅԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— «Յառաջ»ի ուղղուած մասնաւոր հրաւէրին վրայ, կիրակի կէսօրէ վերջ, կ'ճամբորդէ համնիլ օթօքարին, ուր խռնուած էին յիսնակ մը երիտասարդներ եւ պատանիներ։

Լեցուեցանք, որքան որ կրնայինք, եւ ուղղուեցանք դէպի Քրէ, 36—40 քիլոմեթր հեռու Վալանսէն։

«Զոմ մարզականի» ախոյեանական վերջին «ֆինալ» մրցումը տեղի պիտի ունենար, ընդդէմ Քրիւասի։

Ժամը 2 անց' կը հասնինք Քրէ, եւ 2.45ին դաշտ կ'իջնեն երկու խումբերը, իրենց լաւագոյն կազմով։ Դաշտ եկած էին նաեւ Քրէի եւ շրջանի մեր հայրենակիցները։

Խաղը կը սկսի երկու խումբերու յարձակողականով, Հակառակորդ խումբը աւելի աշխոյժ եւ արագ կ'երեւի։ Տեղական խումբը կը փախցնէ գեղեցիկ պատեհութիւն մը։ Հակառակորդ խումբը քիչ մը յոգնելէ վերջ, մերիններն ալ կ'անցնին հակայարձակողականի եւ կը սկսին տիրապետել։ Հովը իր կարգին կ'օգնէ մերիններուն։ Հակառակորդ խումբը ունեցաւ քանի մը գեղեցիկ վայրկեաններ որոնք ետ մղուեցան մեր տղոց կողմէ։

Մեր յառաջապահները զգոյշ էին, եւ յարմար առիթէ մը օգտուելով, կազմեցին փոքր «փասներով վայրկեան մը, եւ Կիւլխաս ուժեղ հարուածով չահեցաւ Զոմի առաջին նշանակէտը։ Հակառակորդ խումբը չէր յուսահատեր սակայն։ Տեղացի գիտողները ըրկան քաջալերական կանչերով ուժ տալ իրենց մարզիկներուն, բայց Հայերը աւելի բարձր կը պոռային։ Կիսախաղը լրանալու մօտ էր, երբ Սարգիսին մէկ գեղեցիկ «փաս»ով Նիւլխաս, 20—25 մեթր հեռուէն չահեցաւ Հայերուն երկրորդ նշանակէտը։

Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 2—0։ Երկրորդ կիսախաղը Թէեւ, դարձեալ երկու խումբերու յարձակողականներով սկսաւ, բայց շատ չանցած տեղացիները սկսան տիրապետել։ Մերինները պաշտպանողական էին։ Ֆրանսացիներու չարք մը փորձերէն մէկը պսակուեցաւ յաջողութեամբ եւ առով իսկ չահեցան իրենց առաջին եւ վերջին նշանակէտը։

Խաղը վերջացաւ մերիններուն յաղթանակով 2—1։ Խաղին ներկայ էր Տրոմ Արտէշի մարզական դաշնակցութեան նախագահ Mr. Thomas։

Իրիկուան ժամը 6ին, կը վերադառնանք, ուրախ են բոլորը, խմբերդ մեներգ, հուռաներ, կեցցէներ, որոնց կարգին կեցցէ եւ հուռա «Յառաջ» կազմակերպին բոլորը միաբերան։ «Զոմ» կը ստանայ ախոյեանական մրցանակի բաժակը։ Ապրիք, տղաք։

Շ. Սեւան

ԾԻԾԱՂ

— Հայրիկ, ի՞նչու համար կատապանները երբ իրիկունը տուն դառնան, իրենց խարազանը միասին կը առնին։

— Միայն ամուսնացած կառապաններն այդպէս կ'ընեն։

... ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԱՐԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ոնէն մեզի կ'երեւին Թուրքերուն ...ները, ծածկուած ու հասած ար-... եւ մարգերու մէջ։ Անճայ, ..., Երուէլէ, Օվաճըղ մինչեւ հե-... Զամէշէի կողմերը։ Մենք կը ... անոնց ամէնուն, ու կը Թը-... անոնց հարստութիւնները եւ ... կողոպտելու յարմարութիւն-...։ Խոռ, Քիւրտ Ալիպաշը եւ ..., երիտասարդ ու անուանի լեռ-...կաններ, ախորժակով կը նայէին ...ներուն ի՞նչ ու ի՞նչ երազնե-... Խումբը լիասուն հոգի եղած էր։ ...ն վրայ ... աղբիւր մը գնաց։ ... վեց հոգի, հեծներէն, իջանք դէ-... Նաթաղը գիւղը, խումբին հաց ... Մեզի հետ էր Փէհլիվան։ ... Ցղիկի հետ այդ գիւղը դեռ նոր ... ւած եւ անոնց տարատի ազ-... էր։ Մենք կրակի պէս լեռնէն ... իջանք ու հարուստ Սէյտոյի տու-... մտանք։ Փէհլիվան մեզ դասա դասա ... ուղարկեց արդէնոցի առանձին գործ տեսնենք։ Ներս մտայ տանէ մը սուրս բռնած, աղջիկ մը վերը փախ-Թուեցաւ ու պոռաց.— Հօրեղբայր։ Ան գիս իրեն զինուոր հօրեղբայրը նման-ցուցած էր։ Տնեցիներն ալ խառնուեցան ու եկան շուրջս լեցուեցան։ Այլեւս չկրցի զէնքս նեղել։ Գոհացայ իրենց կամաւոր տուածներովը։

Հասանք խումբին։ Ճաշեցինք միատին։ Լերան մէջ Սէյտոյի գոմը գտցինք քնացանք։ Առտուն անկէ ելանք ու Օվաճըղ գիւղին վրայի բարձր անտառները մտանք։ Հոն սպասեցինք մինչեւ իրիկուն։

Հոն արտերը աւելի մօտ էին մեզի։ Հունձքերը դեղին ու ոսկի էին այլեւս։ Քաղուորները խումբ խումբ արտերուն երեսները կ'ածիլէին փութով։ Խուրձ կը կապէին ու անասուններով զանոնք կը փոխադրէին գիւղ։ Ես կը նայէի այդ բոլորին կարօտով ու իմ գիւղս կը յիշէի։

Իրիկունը Օվաճըղէ Թուրքերուն Թիլքի անուն գոմը չորս տղայ ղրկեցինք արկածախնդիրներէն, հաց բերել տալու համար։ Անոնք ուշացան։ Տեսանք որ գոմը ժանտարմաներով լեցուն է։ Սկսանք կրակել անոնց վրայ։ Անոնք պատասխանեցին մեզի։ Փէհլիվան կը կրակէր ու կը խոյանար մօնչելով։ Մթնեց։ Կռիւը վերջացաւ։ Կորանցուցինք զիրար։

Քովս մնացին չորս Մէճիտցի անփորձ աւազակներ։ Իրենց վախէն կը դողային անոնք չարաչափ ու ինծի կը հարցնէին թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Ես անոնց վրայ կը խնդայի քրքջալով։ Անոնցմէ մէկուն ձին Տէվէխաթաղը էր։ Կ'ուզէր երթալ փախցնել զայն, բայց կը վախնար։ Առաջին ինկայ ու զինքը հոն տարի։ Սարի կողին, անտառներու մէջ, ուլերու հօտ մը անասնոց մակաղած։ Ուլարածները, աղջայ ու նշանած, գլուխ գլխի Թաւի մըն էին մտեր։ Իրենց հետ առատ խաղ ունէին։ Հրացանի ձայներէն հալ էին տպաւորներ, խաղն ալ միասին փախցնելով։ Ինծի կ'աղաչէին դողալով, ուրեքուդի զիրենք չպարնեմ։ Ես բաւականացայ առատ խաղ վերցնելով, ինչ որ սիրով տուին։ Տէվէխաթաղէն ձին առինք։ Ծոցին կատարն հասանք։ Տէրը կը դողար չարաչափ ու չուրջը կը նայէր։ Իմ մէջս վախ չկար։ Ես, մեր գիւղին հողագործ հարսներուն ըստծին պէս, հովերուն հովեր, ցըրտերուն կուկեր էի։ Ցուրտ իրիկուան մը, երբ անոնք կը դառնային դաչտէն եւ ես իրենց կը հարցնէի թէ չէ՞ն մսիր, անոնք ինծի այդ պատասխանը կուտային' «խուրջաս'ն», մենք հովերուն հովեր, ցրտերուն կուկեր ենք»։ Թասյ ձին հեծայ ու կատարի հովերուն չափ արագ կը քշէի զայն երգելով։ Մէճիտի մօտերը տարի զինք, ձին յանձնեցի ու դարձայ մեր անտառը։ Մեր որջը, աւազակապետ Ցղիկի կնոջ ու պահակներուն քով։ Հոն, կաղնի ճիւղերէն մեզի սպասաւոր չինեցինք ու կեցանք օրերով։ Խոհոյին գիւղէն կաթսայ բերինք ու լուացք ըրինք անտառին մէջ։ Հացը եւ խաղը առատ էր իրենց քով եւ մենք հոն պարապ կ'արբէինք։

Քանի մը օր վերջ, Փէհլիվան ու Ցղիկ աւազակապետներն ալ դարձան։ Փէհլիվան իմ փախչելուս համար զիս աչքէ ձգած էր ու ծուռ նայիլ սկսած ինծի։ Իրիկունը Մէրկիդէր գացինք ու հոն գիշերեցինք։ Աւազակապետները իրենց սիրողներն ունէին այնտեղ, դարձայ ու իրեն նայեցայ։ Եւ այդ գեղեցիկ հարսեր, ու անոնց տուները գացին։ Առտուն գիւղապետին տղան մեզ ճաշի հրաւիրեց ու պատուեց երկիւղածաբար։ Ցղիկի ձորին տունը կը գտանայինք։ Խումբը ստուարացած էր։ Խոռ, Ճատօ եւ Ալիպաշ աւազակները սկսած էին միշտ մեզի հետ շրջիլ։ Փէհլիվանի պետք հանգամանքը կ'արհեցին անոնք, աւելի' քան անկէ։

Զորն ի վար կ'երթայինք, Փէհլիվան մօտեցաւ ինծի։

— «Կը խօսին թէ խումբին մէջ Հայեր կան։ Վնասաբեր է այդ մեզի։ Դուն որ չըլլաս զիս չեն ճանչնար։ Գնա Թէմիրին։ Հոն իմ վախէս քեզի բան ըսող չըլլար։ Ես կը գրկեմ հագուստ եւ ոսկիներ ու քեզ կը հոգամ այնտեղ։ Կիւլիպարին ալ հոգ տար եւ բարեւ ըրէ։»

Թէեւ սաստիկ տխրեցայ, բայց ինչ օգուտ։ Գիտէի թէ անոր խօսքը մէկ անգամ բերնէն կ'ելլէ։ Ետ ինկայ։ Մավզէրը չալկած, գլխուս ալ Ֆէս, աւստրիական ժանտարմայի կանանչ համազգեստով ու կաչէ լայն գօտին մէջքս, գլուխս քէչ մը կախ ու ցըրուած ու մաածկոտ, կ'երթար ան խումբին ետեւէն։ Անգամ մըն ալ ետ դարձայ ու իրեն նայեցայ։ Եւ այդ' զինքը վերջին տեսնելս եղաւ։ Ճամբան արտէ մը քաղեցի եւ հատիկները զատելով կ'երթայի։ Թափալ Ալիպէկի ոզան հասաւ ինծի.— Մի' մտածեր, լաւ որ հեռացար, բաւ ան ինծի ու բաժնուեցաւ Մէզրէ գնաց։

Խումբին մէջ վերջերս չատ կը խօսուէր Սրմայի տունը կողոպտելու մասին, որուն ես դէմ արտայայտուած էի։ Այդ բանը պատրուակ ընելով Թէմիրին դարձայ։ Բարի ծերուկը ջաղացքին մէջ կեցեր էր մարգերու մէջեւ, քարը կը դառնար ու ինք անոր կը նայէր։ Բարեւէն վերջ, զիս տեսնելով— խե՞ր է, լօ, հարցուց,— Այս գիշեր աւազակները անհրաժեշտ Սրմային տունը պիտի Թալլեն։ Ի՞նչ որ ըսի օգուտ չըրաւ։ Կռուեցայ ու հեռացայ եւ եկայ որ քեզի լուր տամ։ Փէհլիվան ալ իմ կողմէս է։ Շուտով Սրմային լուր տար։

Թէմիր այնքան ուրախացաւ իմ հաւատարմութեանս համար։ Գիրկով ըրաւ ու զիս տուն ղրկեց։ Կոլին վրայ մէկ կը հանէին։ Ես սկսայ կամնել վիկը։ Ցաջորդ իրիկուն ձմեռ եկաւ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(69)

(Շար.)

մը խմացայ թէ Գերմանիա այժմ ունի 20.000 օդանաւ, կազմ եւ պատրաստ ։ Հին օդանաւերը կը քանդուին եւ նորեր կըշինուին »։

Այս առթիւ, լորտը կը թելադրէ որ Անգլիա կանգ չառնէ որ եւ է զոհողութեան առջեւ, բազմապատկելու համար իր օդանաւային ուժերը ։

*** Երեսփոխան Արչէնպօ, արտաքին գործերու խմբագրոյցին տեղեկաբերը, որ տասը օրէ ի վեր Պերլին կը գտնուէր, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ․

— « Զարհուրեցայ տեսնելով որ Գերմանիոյ մէջ որքան ծուռ կը նային Ֆրանսայի ։ Այնտեղ մեզ կը նկատեն վերջացած ազգ մը, 1936 մարտ 7էն ի վեր ։ Տեսայ թէ հիթլէրական կառավարութիւնը ամբողջ հաստատուած է երկրին մէջ եւ թէ ազատագրնութիւնները յառաջ կը տարուին այնպիսի թափով մը որ կարելի չէ երեւակայել մեր մէջ ։ Հիթլէր այժմ անվիճելի տէրն է 75 միլիոն բնակիչներու ։ Նորէն անհրաժեշտ հնչեցնելով, կը յուսամ թէ այս անգամ պիտի լսեն ձայնս »։

Ն՞որ պիտի կնքուի փոխառութիւնը

Տեղական թերթերը հակասական լուրեր կը հրատարակեն ազգ․ պաշտպանութեան փոխառութեան մասին ։ Ընդհ․ կարծիքն այն է թէ փոխառութիւնը (15 միլիառ ֆրանք) պիտի կնքուի յառաջիկայ շաբթու ։

Ելմտական նախարար Պ․ Մարշանտօ այս առթիւ յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, յանձնարարեց ապաւել կառավարութեան որոշումներուն եւ թիւրիմացութիւններ չպատճառել կանխահաս լուրերով ։

— « Անշուշտ ճիշդ է թէ փոխառութիւն մը կը պատրաստուի մօտերս, քանի որ կառավարութիւնը ինք բացատրեց անոր անհրաժեշտութիւնը, խորհրդարանին ներկայացած ատեն ։ Բայց պէտք է գիտնալ թէ փոխառութեան ճեւակերպութիւնները վերջնապէս կրնան որոշուիլ միայն կառավարութեան կողմէ, հետեւաբար աւելորդ է զարմանազան լուրեր տարածել »։

Ռուբէն Մամուլեանի ա՞րկած մը անցուց

Հօլիւուտէն կը հեռագրեն ապրիլ 28 թուականով ․—

Հռչակաւոր բեմադրիչը, Ռուբէն Մամուլեան, որուն կը պարտինք «Տօքթ․ Ճէքիլ եւ Պ․ Հայտ», «Թագուհի Քրիսթին», «Պէքի Շարփ» եւն․ շարժանկարները, վիրաւորուեցաւ ինքնաշարժի արկածի մը մէջ ։ Վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր ։ Մամուլեան ձեռնարկած է նոր շարժանկարի մը պատրաստութեան ։

Հայ մը ռումբ կը ծախէր...

Պէյրութի թերթերը կը գրեն ․—

Ընդհանուր Ապահովութեան Տնօրէն Պ․ Բօլօմպանի լուր առած էր որ Դամասկոսէն խումբ մը մարդիկ եկած են Պէյրութ ձեռնառումբեր գնելու համար ։ Իսկոյն միջոցներ ձեռք կ'առնէ՝ երեւան հանելու համար մեղսակիցները ։

Վերջապէս, շնորհիւ խիստ քննութեանց եւ հետապնդումներու ձերբակալուած է Յակոբ Հաճի Դաւթեան անուն Հայ մը, այն միջոցին երբ ռումբեր ցոյց կուտար Դամասկոսէն եկած գնորդներու ։ Ձերբակալուելով ան ոստիկանատան առաջնորդուեցաւ եւ հոն յայտարարեց թէ ինք մէկ անդամն է գաղտնի ընկերակցութեան մը որ ռումբեր կը պատրաստէ եւ կը գտնուի Պէյրութ քաղաքէն դուրս ։ Ընկերակցութեան նախագահն է եղեր Անթուան Գազիկեան(?) ։ Ոստիկաններ իսկոյն գացած են ռումբերու պատրաստուած տեղը եւ գտած են գաղտնի դուռ մը որ կ'առաջնորդէ ստորերկրեայ յարկ մը եւ ուր տեղաւորուած են գործիքները ։ Հոն գտած են մեծաքանակ վառօդ, կաղապարներ եւ ռումբեր ։ Ալէյի մէջ ձերբակալած են նաեւ Միւլհէմ Չըզպի անուն մարդ մը, որուն քով գտնուած են Անթուան Գազիկեանի պատրաստած ձեռնառումբերը ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութեան քաղաքական դիւանը տաքի օր ժողով գումարելով, քննեց միջազգային կացութիւնը՝ վարչապետին Լոնտոն այցելութեան առթիւ ։ Օրակարգի վրայ կար նաեւ միակ կուսակցութեան խնդիրը ։ Ժողովը որոշեց նամակ մը ուղղել կուսակցութեան բոլոր կազմակերպութեանց, որպէսզի հաղորդեն իրենց շրջանի ընկերվարական մասնաճիւղերուն թէ համայնավար կուսակցութիւնը ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի շուտով իրականանայ միակ կուսակցութիւնը (ձուլում երկու կուսակցութեանց) ։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկելով, Չինացիները պարտութեան մատնեցին եւ քաղաք մը գրաւեցին Նանքինի հարաւակողմը ։ Կ'ըսուի թէ ճափոնցիները մինչեւ հիմա 225.000 հոգի կորսնցուցած են պատերազմին մէջ ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով ։ Ջիւն ալ եկած է Պիրէնեան լեռներուն մէջ ։ Հանրապետականները ուժգնօրէն կը դիմադրեն Քասթէլյոնի մէջ ։ Ազգայնական տորմիղը կ'օգնէ Զօր․ Ֆրանքօյի բանակին, Միջերկրականի ափերուն վրայ ։

ՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ՑԱՏՈՒԿ ՏՈՄՍԵՐՈՒՆ շնորհիւ, կը յուսացուի թէ այս տարի սովորականէն 300.000 աւելի օտարականներ պիտի գան Ֆրանսա ։ Այս առմամբ, 40 առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ երկաթուղիներու վրայ եւ ուրիշ առաւելութիւններ պիտի տրուին ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ վարիչ մարմինը վերջին ազդարարութիւն մը ուղղեց Սէնի շրջանին, որպէսզի անդամները հաւատարմութեան գիրեր յանձնեն մինչեւ մայիս 14 ։ Այդ պայմանաժամէն վերջը, լուծուած կազմակերպութեան այն անդամները որ չեն ներկայացներ հաւատարմութեան թուղթը, հրաժարած պիտի համարուին ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ կնքուած յաւելուածական դաշնագրին առթիւ, վարչապետ Մէթաքսաս, հացկերոյթ մը սարքեց ի պատիւ Թուրք հիւրերուն ։ Թուրքիոյ վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ նոր դաշնագիրը անգամ մը եւս կ'ամրապնդէ «Թուրքօ-Հելլէն եղբայրական միութիւնը» ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ առեւտրականները ընդհ․ գործադուլ հռչակեցին բրիտանական նոր յանձնախումբին Երուսաղէմ ժամանումին առթիւ, բողոքելու համար Պաղեստինի բաժանման դէմ ։ Քաղաքին խանութները փակուեցան ։ Շարժումին ում կուտան Դամասկոսի ուսանողները որ իրենց կարգին դասադուլ հռչակած են ։ Հալէպի, Հոմսի եւ Համմանայի մէջ թռուցիկներ ցրուած են, որոնք ժողովուրդին կը յանձնարարեն ապրանք չգնել օտարականներէն ։

Հայ Արիներու երեկոյթներ

Կազմակերպուած Մարսէյլի, Սէն Լուի եւ Գօմոնի խումբերու կողմէ

Պիտի ներկայացուին նոր բեմադրութիւններ

Հայ Արիներու կազմը, Յակոբիկի փափաքը, Ի՞նչու կուլան, Ֆրանճիոտյն եւ Տօֆ․ Ժէֆիլ, Դուք վինաբանեցէք, Խս ալ գինին խմեմ, Գող աշակերտը (բաւական տարբ 2 արար) ։

Հաւաքածոյ մը զանազան ազգերու պարերու եւ հայ գեղջուկ պարեր, շատերու փափաքին համաձայն պիտի ներկայացուի նաեւ Նամբարի Ֆիլմը, առ տիպով իր մասնակցութիւնը կը բերէ Պ․ Ժաք Տէրտէրեան ։

Յաջորդաբար պիտի ներկայացուին՝

Շաբաթ, 30 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.45ին Մարսէյլ, Շահբէկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille:

Կիրակի, 1 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Գօմոն, Վարանդեան սրահին մէջ ։

Շաբաթ, 7 Մայիս, երեկոյեան ժամը 8.45ին Սէն Ժէրօմ, Գասպարեանի սրահին մէջ ։

Գիները Մարսէյլի համար 5 ֆր․, արուարձաններ 4 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները 1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 «Իաժակ» Ակումբին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ ։

ՏԻՖԼԻՍԻ կոմիտէն անդամական ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն 12ին սովորական խառնարանին ։

Ընկերավարական դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Ալֆօրվիլի Ս․ Շիրվանեան կոմիտէին կողմէ 2 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին հայ ակումբին մէջ, Ալֆօրվիլ ։ Կը խօսի Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Թուրքիոյ լուրջ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔԸԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ

կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ

Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Միութեան եւ մասնակցութեամբ Ազգ․ կազմակերպութիւններու ու միութիւններու ։

1 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, տեղւոյն Մտտուտին մէջ ։

Կը նախագահէ ՀՄԱՅԵԱԿ ՎԱՐԴ․ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ՑԵՐ ԿԱՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ․ Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Պ․ Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie, K․ Bicêtre, մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ.Մ. ՎՐԴԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խոսերգ, երգ, արտասանութիւն, հայկ․ եւ կովկասեան պար ։ Կը նուագէ Խոտիսս Եղբայրներ ։ Կը պարէ Վրացի յայտնի կինստոն ։

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 6․30ին, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին ։ Ճոխ պիւֆէ ամէն գիներով ։ Մուտք 5 ֆրանք

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRES (Մէջ, Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր Հայ կազմակերպութիւններու ։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ռ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, ԳՆԴ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ․ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ։

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Պ․ Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ․ Փաղքալ Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով ։ Կը պարէ Օր․ Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoին): Երգ՝ Օր․ Մարկրիթ Նիզամեանէ ։ Արտասանութիւն եւ անակնկալներ ։ Կէս գիշերէն վերջ ՀՕՅԿԱՅԻ եւ ԷՐՐՈՎԱՅԻ ՊԱՐԵՐ

կըՃասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ․ ՕՆՈՍԵԱՆի ։

Թանկօյի եւ Դանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ

Տոմսերը կը ծախուին․— Դրատուն Հր․ Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince. (6). Տառաչի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ ։ Գիները ժողովրդական ։ Ճոխ պիւֆէ ։

Հա յորդակցութիւն․— Իջնել Թորթ դը Վէրսայլ ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 30 Ապրիլ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8 Բիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Օրակարգ՝ Պատգամաւորական ժողովի օրակարգ ։

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Կեդր․ Վարչութիւնը, անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի զինակից ընկերները, 30 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 66 Rue de Bellevilleի պիւրօ Թապայի վերնայարկը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԱՌՆԻԿ ԹԻՒՖԷՆԿՃԵԱՆ կը փութան իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր անոնց որոնք փութացած էին շնորհաւորել իրենց ամուսնութիւնը, Կրոնոպլէն եւ Մարսէյլէն, անձամբ կամ գրաւոր ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

Ալֆօրվիլի Ս․ Փօղոս Պետրոս եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1 Մայիս, Կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պատարագ եւ պաշտօն պիտի կատարուի համաշխարհային պատերազմին ինկած հայ նահատակներու յիշատակին ։ Կը պատարագէ Տ․ Գէորգ քահանայ Դաւիթեան ։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Գօմոն - Սէն Ժիւլիէնի Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, 1 Մայիս, Գօմոնի Ս․Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ ընդհանուր նահատակաց յիշատակին հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի ։ Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար յիշատակը մեր միլիոնաւոր նահատակներուն ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Այրի Տիկին Պերճուհի Զաքէոսեան կը ծանուցանէ թէ 1 Մայիս, Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Լիոնի Ս․ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69 Ռիւ Լուի Պլան, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ իր ամուսնոյն՝ ՄԱՐՏԻԿ ԶԱՔԷՈՍԵԱՆԻ յիշատակին ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : M. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

